

1/1247
2

ეროვნული
ბიბლიოთეკა



წიგნი
საქართველოს
ისტორიის

ა

აამ-ი, ჰოლ., სითხეთა საწყაო.

აბადონ-ი (ებრ. აბადონ), დამლუბველი; უფსკრულის (სიკვდილის) ანგელოზი; ჯოჯოხეთის უღრმესი ადგილი.

აბაზია, იხ. აბასია.

აბანდონ-ი, ფრ., პატრონის მიერ ქონების მიტოვება; დაზღვეული ხომალდისა და საქონლის გადაცემა დამზღვევე საზოგადოების კრედიტორის საკუთრებად.

აბაჟური-ი (ფრ. à bas jour), ლამპის ჩამოსაფარებელი; სინათლის მიმმართველი რომელიმე მხრისაკენ; შუქფარი.

აბარბეი, სპ., ფული — დაახლოვებ. 60 კ.

აბასამენტო (იტ. აბასსამენტო), დაშვება, დაწვევა ხელისა დირიჟორის მიერ; ხმის დადაბლება.

აბასია, ბერძ., სიარულის უნარის დაკარგვა.

აბასიდელო (მრავლ.), აბასის (მაჰმადის ბიძის) შთამომავალი გვარეულობა: მეფობდა ბაღდათში და ეგვიპტეში 749 — 1258 წწ., სპარსეთში 1500 — 1736 წწ.

აბატ-ი (იტ. აბბატე), კათოლიკეთა მონასტრის წინამძღვარი; აბატისა — წინამძღვარი ქალი.

აბგრეგაცია, ლათ., გამორიცხვა; საზოგადოებიდან გაძევება.

აბდალაჰ-ი, არაბ., მონა ღვთისა; აქედან: აბდალა — მწირი.

აბდერიტ-ი, ქალაქ აბდერის (თრაკიაში) მცხოვრები; აბდერიტები განთქმულნი იყვნენ სისულელით, აქედან:

აბდერიტიზმი — სისულელე, გულუბრყვიელობა.

აბდესტ-ი, სპ., ხელის (დასაბანი) წყალი; ხელპირის დაბანა ლოცვის წინ (მაჰმადიანებში).

აბდიკაცია, ლათ., რაიმე თანამდებობაზე ნებაყოფლობით უარის თქმა; მეფის ტახტიდან გადადგომა.

აბდომენ-ი, ლათ., მუცელი, მუცლის ღრუ; აბდომენური ან აბდომინალი — მუცლისა, მუც-

ლის შესახები, ან მუცლური, მაგ. აბდომენური სუნთქვა — მუცლით სუნთქვა.

აბდომინისკოპია, ლათ.-ბერძ., მუცლის ღრუს კვლევა.

აბდულ მესია, არაბ., მონა ქრისტისი.

აბდუქტორ-ი, ლათ., გამწვევი კუნთი, რომელიც ერთს რომელსამე ორგანოს აშორებს სხეულის მეზობელი ნაწილისაგან.

აბდუქცია, ლათ., მოშორება, დაცილება; ფიზიოლოგიაში: ერთი ორგანოს დაშორება მეორისაგან; ლოგიაში: სილოგიზმი, რომელშიც უფროსი წინამძღვარი ქვეშაირტია, ხოლო უმცროსი სათუო.

აბერაცია (ლათ. აბერაციო), გზას გადაცთენა, გადახრა, შეცთობა; მოვლენის არასწორად აღქმა; ფიზიკაში: სხივთ-განზნევა.

აბზაც-ი, გერმ., ხარვეზი სტრიქონის დასაწყისში; სტრიქონის შეწყვეა; ორ შეწყულ სტრიქონ შუა მოთავსებული ნაწყვეტი; კითხვის დროს უდრის დასაწყისს პაუზის შემდეგ.

აბიოგენეზის-ი, ბერ., თვითჩასახვა.

აბიოლოგია, ბერძ., მეცნიერება არა ცოცხალი სხეულების შესახებ.

აბირიტაცია (ლათ. აბირიტაციო), სასიცოცხლო მოქმედების შესუსტება.

აბისტ-ი, არაბ., ფული არაბეთ-ისპანიაში — დაახლოვებ. 35 კ.

აბიტურიენტი-ი, ლათ. საშუალო სკოლის მოწაფე, რომელიც კურსს ამთავრებს.

აბიურაცია, ლათ., თავისი რწმენისა ან სარწმუნოებისაგან, საჯაროდ ფიცით გადაგომა.

აბლატივი-ი ან აბლატივუს-ი, ლათ., დაწყებითი ბრუნვა.

აბლაუტ-ი, გერმ., ხმოვანთ-მონაცვალეობა.

აბლაქტაცია, ლათ., 1) ძუძუს გაშვებინება, 2) ერთმანეთთან ახლო მდგომი ორი ხის მყნობა ერთმანეთზე.

აბლაცია, ლათ., გადაცლა დედამიწის ზედაპირისა ბუნების მოვლენათა ზეგავლენით (გეოლ.).

უცხო სიტყვ. ლექსიკონი იოსებ იმედაშვილისა.



აბლევატი, ლათ., მეორე ხარისხიანი დიპლომატიური აგენტი, განსაკუთრებით რომის პაპისა, საგანგებო შემთხვევისათვის.

აბლეგაცია, ლათ., სამშობლოდან განდევნა კეთილსახიერი საბაბით (რომში იკოდენ).

აბლეგსია, ბერ., სიბრძნე; გონების სიუსტე.

აბლუცია, ლათ., განბანა (კათოლიკეთა წესით).

აბოლიციონისტები (მრავლ. ლათ.), მომხრენი რაიმე დაწესებულების, წესის ან კანონის გაუქმებისა; ცნობილი არიან, მაგ., ჩრდ. ამერიკის შეერთებულ შტატებში, როგორც მეტროპოლიტი მონრობის მოსაპოვისათვის: მიადწიეს მიზანს 1863 წ.

აბომინარი ან **აბომინარიუმი**, ლათ., წყევლა წიგნი; **აბომინაცია** — სიძულელი, ზიზღი.

აბონემენტი (ფრ. abonnement), ფულის წინასწარი გადახდა განსაზღვრული ვადით სარგებლობის უფლების მოსაპოვებლად თეატრში, წიგნთსაცავში, ტრამვაიზე და სხვა.

აბონენტი ფრ., ხელის მომწერი, დამკვეთი ადგილისა თეატრში; წიგნებით სარგებლობის უფლებისა წიგნთსაცავში და სხვა.

აბორდაჟი (ფრ. abordage), ორი საომარი გემის კავებით ურთიერთ გადაჭოდება ხელჩართული ბრძოლისათვის (ძველი წესია ბრძოლისა).

აბორიჯენი, ლათ., მკვიდრი, — ამა თუ იმ ქვეყნის თავდაპირველი მცხოვრები.

აბორტი, ლათ., ვადაზე ადრე (ხელოვნურად) შობა; მუცლის ხელოვნურად მოშლა.

აბრა, თურქ.: 1) სასწორის საჭარბი; 2) ოსმალური ფული — 25 კ.

აბრაამის წიაღი, ებრაელთა შესხედულობით: სიკვდილის შემდეგ უმაღლესი ნეტარება.

აბრაამიტები (მრავლ.): 1) რელიგიური სექტის მიმდევარი სირიაში (9 საუკ.), რომელნიც უარყოფდნენ ქრისტეს ღვთაებრიობას; 2) ბოჰემის დეისტები 18 ს. გასულს, რომელთაც უარყვეს სამება, ნათვლა და სხვა საღვთო წესები.

აბრაზია, ლათ., 1) გეოლოგიაში: ტალღათა ტყორცნით ზღვის ნაპირის მოფლატვა; 2) მედიცინაში: ძლიერი მოქმედი წამლის მიერ კუჭის გაღიზიანება.

აბრაკადაბრა, სპ., სამკუთხედად გამოსახული სპარსული თილისმური უაზრო სიტყვა, ციების შესალოცავი.

აბრაქსასი, ღვთაების მისტიკური გამოსახულება, უმეტეს ნაწილად, ყელზე შესაბამელ თილისმებზე.

აბრაზია ან უკეთ **აბრაქია**, ბერძ., თანდაყოლილი უქონლობა ხელებისა.

აბრევიატორი (ლათ. აბრევიატორ), ქარაგმით დამწერი, სიტყვების შემკვეცი წერაში.

აბრევიატურა (ლათ.), ქარაგმა, სიტყვების შემოკლებით წერა; აბრევიაცია — იგივეა.

აბრეჯი, კავკას. (ოსური?); 1) უშიშარი, თავზე ხელაღებული მეტროპოლი; 2) ცხოვრების სიამოვნებათა განშორებისა და მტერთან თავგანწირვით ბრძოლის-აღთქმის დამდები; 3) ქართულში: **აბრაჯი** — ავაზაკი.

აბრეჟე, ფრ., შემოკლება; თხზულების მოკლედ გადმოკვება.

აბრისი, გერმ., სურათის პირველი მონახაზი; საგნის ზოგადი გამოხატულება; კონტური.

აბროგაცია, ლათ., გაუქმება (კანონისა); უკან წაღება.

აბრუპცია, ლათ., სწრაფი შეწყვეტა, დაღუპება (მუსიკაში).

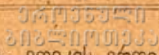
აბსენტ-ი ან **აბსინთ-ი**, ლათ.: 1) ერთერთი მცენარის სახელია; 2) მაგარი სასმელი, მწარე არაყი.

აბსენტეიზმი ან **აბსენტიზმი**, ლათ.: 1) თავისი მამულის გარეშე მუდმივი ცხოვრება; 2) საზოგადოებრივი ცხოვრებისადმი გულგრილობა; 3) არჩენებზე არ გამოცხადება; **აბსენტისტი** ან **აბსენტისტი** — ვინც მამულის გარეშე ცხოვრობს, არჩენებზე არ ცხადდება და სხვა.

აბსოლუტი, ლათ., თავისთავადი, სრული; პირველი, დასაბამითი ქეშპარიტება. ფილოსოფიაში: ყოველად დამოუკიდებელი, დაუსაბამო და დაუსრულებელი საფუძველი ქვეყნიერებისა.

აბსოლუტიზმი, თვითმპყრობელობა; განუსაზღვრელი და თვითნებური უზენაესი ხელისუფლების უფლობა-ბატონობა; **აბსოლუტისტი** — აბსოლუტიზმის მომხრე.

აბსოლუტური, სრული, ყოველად დამოუკიდებელი, თავისთავადი; ამა თუ იმ თვისების სახეებით მქონე; **აბსოლუტური იდეალიზმი** —



მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ყოველსავე დასაბამი არის იდეა, ხოლო მსოფლიო — მისი განსახიერება; **აბსოლუტური ობიექტივიზმი** — მოძღვრება, რომლის თანახმად ცხოვრების მიმდინარეობაში ადამიანის მონაწილეობა უმნიშვნელოა; **აბსოლუტური რიცხვი** — შედარების გარეშე აღებული რიცხვი; **აბსოლუტური ქეშმარიტება** — უქვემო, უთუო, აუცილობელი ქეშმარიტება.

აბსოლუცია, ლათ., ცოდვათა მიტევება აღსარებისა ან მონანიების გამო; ბრალდებულის გამართლების ცნობა.

აბსორპცია, ლათ., შეწოწვნა, შთანთქმა (სინათლისა, სითბოსი და სხვა).

აბსტინენტი-ი, ლათ., თავდაქერილი, თავშეკავებული; ზომიერების დამცველი; **აბსტინენტები** (მრავლ.) — ქრისტიანული სექტის (3 საუკ. ისპანიასა და გალიაში) მიმდევარნი, რომელნიც უარპყობდნენ ცოლქმრობას და ხორცის კამას; **აბსტინენცია** — თავდაქერილობა, ზომიერება (სქესობრივისა და მატარის სასმელების სმის საქმეში).

აბსტრაქცია, ლათ., განყენება, ე. ი. გამოყოფა აზრით საგნისაგან ისეთ ნიშანთა, რომელთაც სინამდვილეში ამ საგნისაგან დამოუკიდებელივ არსებობა არ შეუძლიათ; აქედან **აბსტრაქტული** — განყენებული, განყენებითი; **აბსტრაქტული მეთოდი** — მოვლენათა განყენებითი კვლევის წესი; **აბსტრაქტული მეცნიერება** (მაგ. მათემატიკა); **აბსტრაქტული რიცხვი** — ალგებრაში ასოებით გამოხატული რიცხვი.

აბსურდ-ი, ლათ., უაზრობა, შეუსაბამობა; **აბსურდული** — უაზრო, შეუსაბამო.

აბსცეს-ი (ლათ. აბსცესუს), სიმსივნე, მუწუკი; ჩირქბროვა (ჭირურგიაში).

აბსცისა (ლათ., აბსცისსა), ერთი კოორდინატთაგანი, რომელიც განსაზღვრავს წერტილის მდებარეობას სიბრტყეზე.

აბულია, ბერძ., ნებისყოფის უქონლობა; ავადმყოფობა, რომელიც გამოიხატება ნებისყოფის დასუსტებასა და დაკარგავაში.

აბულანცია, ლათ., სიუხვე, სიმდიდრე; სიუხვის ქალღმერთი (რომაელებში), წარმოდგენილია ყანწიდან საუნჯის უხვად მფანტველის სახით.

აგათოლოგია, ბერძ., ეთიკის ერთი ნაწილ მოძღვრება კეთილისა და კეთილმდგომარეობის შესახებ.

აგალაქტია ან **აგალაქსია**, ბერძ., დედის ძუძუში რძის უქონლობა რაიმე ავადმყოფობის მიზეზით.

აგამია, ბერძ., დაუქორწინებლობა; **აგამისტ-ი**, უცოლო, უქმრო.

აგახფერ-ი, ებრ.: 1) სპარსეთის მეფის ქსერქსის სახელია ბიბლიით; 2) სახელია ებრაელისა, რომელიც გადმოცემით მაცხოვარმა შეაჩვენა და საუკუნო ხეტიალი მიუსაჯა; 3) გადატანითი მნიშვნ.: დაწყველილი უკუნისამდე.

აგატი, იხ. აქატი.

აგევზია ან **აგევსია**, ბერძ., გემოს შერგონების უქონლობა პირის ლორწოვანი გარსის ავადმყოფობის გამო, იხ. გევმატიკა.

აგენეზია ან **აგენესია**, ბერძ., ქალის ან ვაჟის უნაყოფიერება, უშვილობა.

აგენტი, ლათ., მოქმედი ძალა, მიზეზი; რწმუნებული; წარმომადგენელი, შუამავალი.

აგენტურა, ლათ.: 1) აგენტის საქმიანობა, 2) აგენტის კანტორა.

აგვისტოს კანონი, 1905 წ. 6 აგვისტოს კანონი რუსეთში სახელმწ. სათათბიროს დაარსების შესახებ.

აგინია, ბერძ., უცოლობა.

აგინიკური მცენარენი, არასანაყოფო მცენარენი.

აგოგრაფია, იხ. ჰაგიოგრაფია.

აგიტატორ-ი, ლათ., ის პირი, ეინც აგიტაციას აწარმოებს.

აგიტაცია, ლათ., ვისიმე სამოქმედოდ წაქეზება, ამოძრავება; ჩვეულებრივ: ხალხის წაქეზება პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი ხასიათის საქმის შესასრულებლად; **აგიტაციური** — აგიტაციის ხასიათის მატარებელი; **სააგიტაციო** — აგიტაციისათვის გამოსადეგი ან დანიშნული; **სააგიტაციო ლოზუნგი** (მოკლედ: **აგიტლოზუნგი**); **სააგიტაციო პუნქტი** (მოკლედ: **აგიტ-პუნქტი**).

აგლომერატი (ლათ. აგლომერარე — შერთობა), სხვადასხვაგვარ ნაწილთა შენაერთი; **აგლომერაცია** — სხვადასხვაგვარ ნაწილთა ურთიერთთან შერთობა. შეკოწიწება.



აგლოსია, (ბერძ. აგლოსოს — უენო), ენის უქონლობა — თანდაყოლილი, სნეულების ან ამოჭრის გამო.

აგლუტინაცია (ლათ., აგლუტინარე — მიწე-ბება): 1) კრილობის ზრდა უჩირქოდ; 2) სიტყვის ფორმის წარმოება აფიქსების საშუალებით, ფუძეთა უცვლელად; **აგლუტინანტური** ან **აგლუტინური ენა** — ენა, რომელშიც ფორმები იწარმოება აგლუტინაციით.

აგნი, ინდ., ცეცხლის ღვთაება ინდოელთა. **აგნოსტები** (მრავლ.), ბერძ., მიმდევარნი სექტისა (5 ს.), რომელიც უარჰყოფდა ყოვლის-სკოდნეობას ქრისტესას.

აგნოსტიკა, ბერძ., აგნოსტიციზმის მიმდევარი.

აგნოსტიციზმი, ბერძ., ფილოსოფიური მიმდინარეობა (ინგლისში), რომლის თანახმადაც შეუძლებელია შეცნობა ისეთ მოვლენათა, რომელნიც გამოცდილების მიღმა (გარეშე) არიან, მაგ. სული, ღმერთი და სხვა.

აგამეტრი, იხ. როესტატი.

აგონი, ბერძ., სახეიმო თამაშ-კამათობა და შეჯიბრება (ძველ საბერძნეთში), რომლის მონაწილენი აზენებდნენ დამსწრეებს თავიანთ ძალღონეს. სიმარდეს და სხვა; **აგონისტ-ი** — ასეთი შეჯიბრების მონაწილე; **აგონისტიკა** — შეჯიბრების მკოდნეობა; **აგონოგრაფია** — შეჯიბრებათა აღწერა.

აგონია, ბერძ., მომაკვდავის ტანჯვა, სულთბრძოლა.

აგორა, ბერძ.: 1) შესაქრები ადგილი ძვ. საბერძნეთში, მოედანი სახალხო კრებისათვის; 2) საეაქრო მოედანი.

აგორაფობია, ბერძ., ავადმყოფობა, რომლის დროსაც ავადმყოფს ეშინია მანძილის გავლა უგამყოლოდ.

აგარაი, ლათ., მიწათმფლობელი მემამულე; **აგარაიები** (მრავლ.) — 1869 წ. დაარსებული პოლიტიკ. პარტია გერმანიაში, მსხვილბ მიწათმფლობელობის დამცველი.

აგარაიზაცია, ლათ., სამიწათმოქმედო მეურნეობის განვითარება.

აგარაული, ლათ., ის რაც ენება მიწათმფლობელობასა და მიწათმოქმედებას; **აგარაული კანონები** — ძველს რომში: დაპყრობილი მიწების განაწილების წესები; **აგარაული კანონ-**

მდებლობა — რუსეთში: მიწათმფლობელობის მოსაწესრიგებლად მთავრობის მიერ 1905 — 06 წლებში გამოცემული კანონები; **აგარაული კრიზისი** — მიწათმფლობელობის საქმის გამწვავება; **აგარაული მოძრაობა** — რუსეთსა და საქართველოში გლეხთა მღელვარება და მებატონეთა და მთავრობის წინააღმდეგ ამხედრება 1905 — 06 წწ.; **აგარაული პოლიტიკა** — მთავრობის ღონისძიებანი მიწათმფლობელობის მოსაწესრიგებლად და მიწის მეურნეობის გასავითარებლად; **აგარაული პროგრამა** — მთავრობის ან რომელიმე პარტიის მიერ შემუშავებული გეგმა მიწით სარგებლობისა და მიწის მეურნეობის გაუმჯობესებისა; **აგარაული საკითხი** — 1) საკითხი იმის შესახებ, თუ ვინ უნდა ფლობდეს მიწას და რა წესით; 2) მეცნიერული თეორიები იმის შესახებ, თუ როგორია ბუნება და განვითარება სასოფლო მეურნეობისა; **აგარაული ტერორი** — მიწის სიმკირით შევიწროებულ გლეხთა მიერ მებატონეთა ხოცვა-ჟლეტა; **აგარაული უწყესბანი** — უკმაყოფილო გლეხთა მიერ თვითნებურად მიწების დატაცება, ტყეების გაჩენა, მემამულეთა სახლ-კარის აწიოკება, ღალის გადახდაზე უარის გამოცხადება და სხვა.

აგრაფი, ფრ.: 1) ბალთა, საკინძი, შესაბნევი; 2) თალის კლიტე (არქიტექტურაში); 3) ხელსაწყო კრილობის ნაპირების შესაერთებლად (ქირურგიაში).

აგრზეია, ბერძ., წერის უნარის დაკარგვა (ფსიქიატრიაში).

აგრევატი (ლათ., აგრევატე — გაერთიანება), განცალკევებულ ნაწილთა შეერთების შედეგი; **აგრევატია** — ფიზიკური სხეულის მდგომარეობა, რომელიც დამოკიდებულია მისი შემადგენელი ნაწილაკების მეტნაკლები შემჭიდროებისაგან; **აგრევატული მდგომარეობანი**: მაგარი, თხევადი და აირადი.

აგრევატორაფია, ბერძ., სამიწათმოქმედო იარაღების აღწერა.

აგრესია (ლათ., აგრესიო), შეტევა, თავდასხმა, მიხტობა; **აგრესიული** — შეტევეთი, თავდასხმითი, დაპყრობითი, მტრული, მავალითად; **აგრესიული პოლიტიკა**.

აგრესტი, იტ., ისრიმის, უმწიფარი ყურძნის წვენი, რომელიც იხმარება ძმრისა, ლიმონათისა და სხვ. მოსამზადებლად.

აგრიკულტურა, ლათ., მიწათმოქმედება; სასოფლო მეურნეობა.

აგრიკულტურისტი (მრავლ.), პარტია ინგლისში, რომელიც მიწათმოქმედებას უფრო მაღლა აყენებს. ვიდრე ვაჭრობა-მრეწველობას.

აგრიკულტურული, სამიწათმოქმედო, სასოფლო-სამეურნეო; **აგრიკულტურული სისტემა** — მოძღვრება, რომლის თანახმად მიწათმოქმედება უმთავრესი წყაროა ხალხის სიმდიდრისა (იხ. ფიზიოკრატები); **აგრიკულტურული ქიმია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს მცენარეთა მოყვანისა და ცხოველთა მოშენების ქიმიურ (იხ.) პირობებს.

აგრიმონია, ლათ., ჯიშია ერთი მცენარეთა.

აგრიპნია, ბერძ., უძილობა (ავადმყოფობა).

აგროლოგია, ბერძ., მიწათ-მცოდნეობა, მიწის დამუშავების მეცნიერება.

აგრომანია, ბერძ., მიწათმოქმედების გატაცებითი სიყვარული.

აგრონომი, ბერძ., სწავლული მეურნე, სასოფლო მეურნეობის მეცნიერებათა მცოდნე.

აგრონომია, ბერძ., კრებული იმ მეცნიერებათა, რომელნიც შეეხებიან სასოფლო მეურნეობას: ზოგნი მათგანი იკვლევენ ბუნების მოვლენებს, რომელნიც გავლენას ახდენენ სასოფლო მეურნეობაზე, ხოლო ზოგნი ითვალისწინებენ სასოფლო მეურნეობის ეკონომიურ მხარეს (იხ. ეკონომია.); **აგრონომიული** — ის, რაც შეეხება აგრონომიას ან აქვს აგრონომიის ხასიათი; **აგრონომიული ინსტიტუტი** — სამეცნიერო-სასწავლო დაწესებულება, რომელიც ზრუნავს აგრონომიის წარმატებისათვის; **აგრონომიული პროპაგანდა** (მოკლედ: **აგროპროპაგანდა** — აგრონომიისადმი ინტერესის გაღვივება და შესაფერო ცოდნის გავრცელება სიტყვით, ბუკედით, სურათებით, გამოფენით და სხვა); **აგრონომიული პუნქტი** (მოკლედ: **აგროპუნქტი**) — დაწესებულება, რომელიც აწოდებს მიწის ჭმრომელთა საჭირო ენობებს, იარაღებს, თესვებს, ნერგებს და სხვ.

აგროსტოგრაფია, ბერძ., სამეცნიერო დარგი, რომელიც აწარმოებს მცენარეთა აღწერას.

აგროსტოლოგია, ბერძ., მცენარეთ-მეცნიერება, — მცოდნეობა

ადაგია (მრავლ.); ლათ., ანდაზები, ბრძნული სიტყვები.

ადაგოლოგია, ლათ.-ბერძ., ანდაზათ-მცოდნეობა; ანდაზათა კრებული.

ადამანტი, ბერძ.: 1) უძლეველი; 2) ალმასი. ძვირფასი მავარი ქვა; 3) გადატანითი მნიშვნ.: ძლიერი ნებისყოფის ადამიანი; 4) ქართულად ამბობენ: **ანდამატი** — მაგნეტის მნიშვნელობით. აგრეთვე: მიმზიდველი.

ადამი, ებრ.: 1) კაცი, 2) ბიბლიის გადმოცემით — პირველშექმნილი კაცი.

ადამიტები (მრავლ.), მიმდევარი II და XIII საუკუნეებში წარმოშობილი ქრ. სექტისა, რომელიც ქადაგობდა პირველყოფილ მდგომარეობაში დაბრუნებას (სიშიშველეს, ქალისა და ქონების საერთო საკუთრებად გახლამას).

„**ადამის ვაში**“: 1) ხორხი, 2) ფარისებრა ხრტილის შესახებად გამოშვერილი ნაწილი.

ადამტაცია, ლათ., შეგუება, მიყენება.

ადაჯიო, იტ.: 1) მუსიკალური ნაწარმოების მძიმედ, წყნარად, ნელა შესრულება; 2) სიმფონიის ან სონატის ნელი ტემპით დაწერილი ნაწილი; **ადაჯისიმო**, (იტ. ადაჯისიმო) — ძალიან ნელა და სხვ.

ადეკვატი, იხ. ადექვატი.

ადეკვატური, იხ. ადექვატური.

ადელიზოდი, ბერძ., ფესვამაღებული ცხოველი, თითქოს უფეხო.

ადელიფია, ბერძ.: 1) დამშობილება; 2) ყვავილის ზროთა ურთიერთ შეხება; **ადელიფიზმი** — დამშობილება; **ადელიფისტი** — მშობის ორდენის მიმდევარი (იტალიაში).

ადემონია, ბერძ., მოწყენილობა, მოუსვენრობა; მძიმე სულიერი განწყობილების ქონა.

ადემცია, (ლათ. ადემციო), წართმევა.

ადენალგია, ბერძ., მტკიცეული სიმსივნე ჯირკვალთა.

ადენი, ბერძ., ჯირკვალი; **ადენიტი**, ლიმფატურ ჯირკვალთა ანთება.

ადენოგენეზისი, ბერძ., ჯირკვალთ წარმოქმნა.

ადენოგრაფია, ბერძ., ჯირკვალთ-აღწერა; **ადენოლოგია** — ანატომიის დარგია, რომელიც შეეხება ჯირკვლებს.

ადენოიდები, (მრავლ.). ბერძ., ჯირკვლის მსგავსი სხეულები.

ადენომი, ბერძ., ჯირკვალთ დასიება.

ადენოტომია, ბერძ., ჯირკვალთ ამოკრა ან განკვეთა.

ადეპტი, ლათ.: 1) ამა თუ იმ მოძღვრების მიმდევარი, მის სიღღმლოებათა მცოდნე; 2) გრძნეული, მისანი.

ადესენერები (მრავლ.), ლათ., მიმდევარნი ქრისტ. სექტისა (16 საუკ.), რომელიც უარყოფდა ზიარების დროს პურისა და ღვინის ქრისტეს სისხლ-ხორცად გადაქცევას.

ადესპოტონი (მრავლ.: ადესპოტა), ბერძ., უპატრონო ქონება ან ნამოქმედარი, მაგ., — თხზულება

ადეფაგია, ბერძ., ბევრის მკამელი, გაუმადლარი, ღორბუცელი; **ადეფაგია** — გაუმადლობა, ღორბუცელობა.

ადექვატი, ლათ., საესებით შესაბამი, შესაფერისი, შესატყვისი; **ადექვატური** — იგივეა.

ადვიატა, ინდ., ინდოელთა ფილოსოფიური მოძღვრება მსოფლიოს ერთიანობის შესახებ, მონიზმი (იხ.).

ადვენტიტები (მრავლ.), ლათ., ქრისტეს ახლო მომავალში მეორედ მოსვლის მომლოდინე სექტა (ინგლ. და ამერიკაში).

ადვერბი ან **ადვერბიუმი**, ლათ., ზმნისართი.

ადვერზატივი ან **ადვერზატიული**, ლათ., წინააღმდეგობითი, მოპირისპირე (მაგ. გრამატიკაში): მაგრაბ).

ადვოკატი, ლათ., ვეჭილი, ნაფიცი ვეჭილი, სხვისი საქმის დამცველი მინდობილობით.

ადვოკატურა, ლათ., დამცველთა წრე; ადვოკატის საქმიანობა.

ადიაგნოსტიკა, ბერძ., გამოუცნობელი ან ძნელად გამოსაცნობი (მედიცინაში).

ადიაფონი, ბერძ., როიალის მსგავსი საკრავი, რომელშიც ბგერის წყარო კამერტონებია.

ადიაფორა (მრავლ.), ბერძ., განუტრჩეველი, ე. ი. რაც არც სიკეთეა და არც ბოროტება.

ადიაფორია, ბერძ., განუტრჩეველობა.

ადინამია, ბერძ., უღონობა, სხეულის დაუძლურება სისხლის დაკარგვის ან რაიმე ავადმყოფობის გამო; **ადინამიური** — უღონო, სხეულდაუძლურებული.

ადიპალი ან **ადიპალური**, ლათ.; ქონიანი, მსუქანი.

ადიპსია, ბერძ., უმწყურვალობა, წყურვილის დაკარგვა.

ადიტიური (ლათ. ადდიტიუს), მისამატებელი, დამატებითი; მისათვლელი (იხ. ადიცია).

ადიულტერი, იხ. ადულტერი.

ადიუნქტი, ლათ., დამხმარე, მოადგილე; უმცროსი მეცნიერი თანამშრომელი უმაღლეს სასწავლებელში ან სამეცნიერო დაწესებულებაში; პროტესტანტთა ეკლესიაში პასტორის თანაშემწე; **ადიუნქტ-პროფესორი** — პროფესორის თანაშემწე.

ადიუტანტი, ლათ., სარდალთან მიჩენილი ხელქვეითი აფიცერი მის განკარგულებათა შესასრულებლად; სახმედრო ნაწილის საქმის წარმოების ხელმძღვანელი; **ადიუტანტურა** — ადიუტანტთა უწყება.

ადიუტორი, ლათ., დამხმარე, თანაშემწე.

ადიქცია (ლათ. ადდიციო), მისჯა.

ადიცია (ლათ. ადდიციო), მიმატება, დამატება, მითვლა.

ადიციონალური ან **ადიციური აქტი**, ლათ., ძირითად სახელმწიფო კანონთა დამატებითი აქტი; ამ სახელწოდებით ცნობილია კანონი, გამოცემული (1815 წ. 22 პარლი.) ნაპოლეონ პირველის მიერ კუნძულ ელბიდან დაბრუნების შემდეგ; ეს კანონი უნდა ყოფილიყო დამატება საფრანგეთის კონსტიტუციისა.

ადლერდოლარი, ინგლ., ჩრ.-ამერიკის ოქროს ფული არწივის სურათით. უდრის 10 დოლარს. (დაახლ. 20 მან.).

ადმინაცია, ლათ., დამუქრება (იურიდი.).

ადმინისტრატიული, იხ. ადმინისტრაციული.

ადმინისტრატორი, ლათ., გამგე, მმართველი.

ადმინისტრაცია, ლათ.: 1) გამგებლობა; მართვა-გამგეობა კერძო, საზოგადო ან სახელმწიფო საქმეთა; 2) კრებული იმ პირთა, რომელნიც განაგებენ.

ადმინისტრაციული, ლათ., გამგებლობითი, მმართველობითი; ადმინისტრაციის ხასიათის მქონე ან ადმინისტრაციის შესახები; **ადმინისტრაციული ხასჯელი**, სასამართლოს გარეშე აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ დანიშნული ხასჯელი (გადასახლება, დაჯარიმება, დაპატიმრება და სხვა).

ადმირალ-ი, არაბ.: 1) საზღვაოსნო ჯარისა და გემების უფროსი; 2) ჯიშია ერთი პეპელათა; 3) ქალაქის ერთგვარი თამაში.

ადმირალიტეტ-ი, საზღვაოსნო უწყება, კრებული გემთუფროსებისა.

ადმონიცია, ლათ., გაფრთხილება, დარიგება აღსარების დროს (აღიაროს ცოდვები).

ადნოტაცია, ლათ., აღნიშვნა, შენიშვნა.

ადოლფსდორ-ი, გერმ.-ფრანგ., შვეიციაში ოქროს ფული — 3 მან. 25 კ.

ადონაი, ებრ., უფალი, ღმერთი.

ადონის-ი, ბერძ.: 1) მითური მშვენიერი ქაბუკი, აფროდიტას მიერ შეყვარებული; 2) ერთი ჯიშის მცენარეა; 3) პეპელათა ერთი ჯიშე.

ადოპტაცია, ლათ., შვილად აყვანა.

ადოპტატორ-ი, ლათ., შვილად აყვანი.

ადოპტიანიზმი-ი, ქრისტ. სექტის მოძღვრება (8 საუკ.), რომლის თანახმად ქრისტე, მისი ადამიანური ბუნების მიხედვით, მხოლოდ ნაშვილებია ღვთის მიერ.

ადოპტიანისტ-ი, ადოპტიანიზმის მიმდევარი.

ადოპცია, იხ. ადოპტაცია.

ადორაცია, ლათ., თაყვანისცემა, ხვეწნა, გვრდება.

ადრამელექ-ი, ებრ., ასურელთა კერპის სახელია.

ადრესანტ-ი, ფრ.: 1) წერილის გამგზავნი პირი; 2) თამასუქის გამცემი (იხ. ადრესი).

ადრესანტ-ი, ფრ.: 1) ის პირი, ვისაც ეგზავნება წერილი; 2) ვის სახელზედაც გაცემულია თამასუქი (იხ. ადრესი).

ადრეს-ი (ფრ. adresse): 1) მისამართი, განსაზღვრული პირის ადგილ-სამყოფელის აღნიშვნა; 2) კოლექტიური (იხ.) წერილობითი მიმართვა რაიმე საზეიმო შემთხვევის გამო განსაზღვრული პირისადმი (მილოცვა, მისალმება და სხვ.); 3) საკანონმდებლო კრებულის პასუხი მეფის სიტყვაზე.

ადრეს-კალენდარ-ი, ამა თუ იმ ქალაქის მცხოვრებთა ან ხელობის პირთა ადგილ-სამყოფელის მაჩვენებელი წიგნი.

ადროგაცია, ლათ., მამის ხელქვეით უკვე აღარ მყოფის შვილად აყვანა.

ადულტერ-ი, ლათ., ცოლქმრული ერთგულეების დამრღვევი ვაჟი; **ადულტერა** — ასეთივე

ქალი; **ადულტერიუმი-ი** — ცოლქმრული ღალატი.

ადულტერაცია, ლათ., ყალბის ქმნა, განსაკუთრებით, ფულისა; **ადულტერატორ-ი** — ყალბი ფულის მომჭრელი.

ადულტორ-ი, (ლათ. ადლუტორ), კუნთი რომელიც ერთ რომელსამე ორგანოს აახლოვებს სხეულის მეზობელ ნაწილთან (აბდულტორის საწინააღმდეგო კუნთი, იხ. აბდულტორი).

აერიანები (მრავლობითი), მღვდ. აერიუსის (IV საუკ.) მიმდევარნი, რომელნიც უარყოფდნ მარხულობას, უცოლ-ქმრობას, მიცვალებულთა მოხსენებას და სხვ.

აეროგრაფია, ბერძ., ჰაერის მეცნიერული კვლევა-აღწერა.

აეროლინამიკა, ბერძ., მოძღვრება აირთა შესახებ.

აეროდრომი-ი, ბერძ., აეროპლანების გამოსაცდელად და ასაფრენ-დასაფრენად მოწყობილი მოედანი.

აეროთერაპია, ბერძ., განსაზღვრული ჰაერის სუნთქვით წამლობა.

აეროლითები (მრავლ.), ბერძ., ჰაერის ქვები, ე. ი. მინერალური მასები, ჩამოვარდნილი დედამიწაზე პლანეტთა შორის სივრციდან.

აეროლოგია, ბერძ., მეცნიერება ჰაერის შესახებ (მისი შემადგენლობისა, მოძრაობისა და სხვ.).

აერომობილი, ლათ., საჰაერო ეტლი, რომელსაც მიწაზედაც შეუძლია მოძრაობა.

აერონავტი-ი, ბერძ., საჰაერო ნავი.

აერონავტიკა, ბერძ., ჰაერნაოსნობის მეცნიერება და ხელოვნება.

აეროპლან-ი, ბერძ., ჰაერზე უფრო მძიმე საფრენი მანქანა; ფრანი.

აეროსტატი-ი, ბერძ., ჰაერზე უფრო მსუბუქი საფრენი ბურთი.

აეროფიტები (მრავლ.), ბერძ., ჰაერის მცენარენი.

აეროფობია, ბერძ., ჰაერის შიში.

აეროსტატიკა, ბერძ.: 1) მეცნიერება აირთა წონასწორობის კანონების შესახებ; 2) ჰაერნაოსნობა.

ავალ-ი, ფრ., თამასუქით თავდებობა.

ავანგარდ-ი, ფრ., მოწინავე რაზმი.

ავანზალ-ი, ფრ., წინა დარბაზი, რომელიც მდებარეობს მთავარი დარბაზის წინ.

ავანპოსტ-ი, ფრ., მოწინავე სადარაჯო რაზმი, მტრის უეცარი თავდასხმისაგან დამცველი.

ავანს-ი, ფრ.: 1) ბე, წინასწარ მინაცემი თანხა ჯამაგირის ან საგნის ღირებულობის ანგარიშში; 2) შენობის წინწამოწყული ნაწილი.

ავანსცენა, ფრ., სცენის წინა ნაწილი ფარდასა და ორკესტრს შუა.

ავანტაჟ-ი, ფრ., კარგი, ხელშემწყობი, სარგის მდგომარეობა; სარგებლიანი, უპირატესი შემთხვევა.

ავანტიურა ან უკეთ **ავანტურა**, ფრ., თავგადასავალი; სათუოდ გადადგმული გაბედული ნაბიჯი; თავზე ხელაღებული მოქმედება.

ავანტურისტი-ი, ფრ., ავანტურის ჩამდენი; სახიფათო თავგადასავლის მაძებარი; თავზე ხელაღებული; ჩვეულებრივ: არა საიმედო კაცი.

ავანტურული რომანი, რომანის (იხ.) ერთი სახეობა, რომელშიაც აღწერილია გმირთა თავგადასავალი.

ავარია, იტ.,-მარცხი, დაზიანება ხომალდისა ან გემისა მგზავრობის დროს.

ავაგურ-ი (ლათ. აუგურ), ქურუმი (ძველ რომში), რომელიც წინასწარმეტყველობდა ფრინველთა გაფრენისა და ცხოველთა შიგნეულობის მიხედვით.

ავაგუსტინელი, ავგუსტინის ორდენის წევრი. **ავაგუსტინის ორდენი**, ბერთა ძმობა, დაარსებული XIII საუკ. პაპის ინოკენტი მეოთხის მიერ და ავგუსტინე ნეტარის სახელით წოდებული; გაუქმდა 18 საუკ. დამლევს.

ავდიმეტრ-ი ან **აუდიომეტრ-ი**, ლათ., მსმენელობის საზომი.

ავენტინ-ი, რომის ერთი ბორცვთაგანი.

ავეროიზმ-ი, არაბთა გამოჩენილი მკურნალის ავეროვსის ფილოსოფიური მოძღვრება (12 საუკ.); ავეროვსი საერთოდ მიმდევარია არისტოტელისა; კერძოდ კი უარპყოფდა სულის უცვლადებას.

ავერს-ი (იტ. ავერსო), ფულის ან მედლის პირმზარე (შეად. რევერსი — უკანა მზარე).

ავერსია, ლათ., ზიზლი ვისმესადმი ან რასმესადმი.

ავესტა, ძველ აღმოსავლურ-ირანულ ენაზე დაწერილი რელიგიური წიგნები; შექმნილია არა

უგვიანეს 7 საუკუნისა ქრ. წინ; მიაწერენ ზარათუსტრას (ანუ ზოროასტრს); დაწერილი ყოფილა გაცილებით გვიან (პაქმანიდთა დროს), მაგრამ დაკარგულა; ხელახლა შეუკრებიან სასანიდთა დროს, როდესაც ზარათუსტრას რელიგია (მაზდაპიანობა) სახელმწიფო რელიგიად აღიარეს.

ავთადია, ბერძ., თვითკმაყოფილობა, გულზვაობა.

ავთენტია, ბერძ., ძლიერამოსილობა, უზენაესი ხელისუფლობა.

ავთენტია (მრავლ.), ბერძ., დედანი.

ავთენტიაური, ბერძ., ნამდვილი, სარწმუნო. **ავთაზორტ-ი**, ლათ.-ინგლ., საავიაციო გართობა (პირველი სიტყვა ხელოვნურადაა შემოკლებული).

ავიატორ-ი, ლათ., აეროპლანის მმართველი გაფრენის დროს.

ავიაქიმი, ავიაცია-ქიმი (ორივე სიტყვა შემოკლებულია ხელოვნურად); ასე ეწოდება საზოგადოებას, რომლის მიზანია ავიაციისა და ქიმიის განვითარებისა და გამოყენების ხელის შეწყობა.

ავიაცია, ლათ., აეროპლანით ფრენის ხელოვნება.

ავიჯაჟ-ი, ფრ., განცხობელება, მაგ. შეღებული მატერიისა.

ავიზაცია, ლათ., 1) ცნობება, 2) გაფრთხილება (კრუ ფიცის თქმისათვის (იურ.))

ავიზ-ი, ფრ., ცნობება, უწყება საქონლის ან ფულის გაზაგენის შესახებ.

ავიზო, იტ., დავალებათა გადამცემი მათეყებელი გემი.

ავიოქიმი, იხ. ავიაქიმი.

ავსომეტრ-ი, იხ. ავსომეტრი.

ავრალ-ი, (ინგ.), გემის ყველა მოსამსახურეთა მოხმობა შეკრება ბაქანზე; **ავრალური** — საერთო ძალ-ღონით შესრულებული (საქმე), რომლისთვისაც გემის ყველა მოსამსახურე იკრიბებიან ბაქანზე.

ავრისკალბ-ი ან **აურისკალბ-ი**, ლათ., ყურში ჩავერდნილი საგნის გამოსაღები ხელსაწყო (ქირურგიაში).

ავრისკაზ-ი ან **აურისკაზ-ი**, ლათ.-ბერძ., ყურის საცვლელი ხელსაწყო (მედიც.).

ავრისტი-ი ან **აურისტი**, ყურის ექიმი.

ავრორა ან აურორა, ლათ.; 1) დილის ცის-
კარი, განთიადი; 2) განთიადის ქალ-ღმერთი
(ძვ. რომში).

ავსპიცია ან აუსპიცია (მრავლობ.), ლათ.:
1) მკითხაობა ფრინველების გაფრენის მიხედვით
ძველ რომში — შეადგენდა მაღალი წოდების
პირთა უფლებას; აქედან 2) უზენაესი ხელ-
ძღვანელობა.

ავსტრალური ან აუსტრალური, ლათ., სამხ-
რეთის, სამხრული.

ავსტრალიზმი ან ავსტრალიზმი, ლათ.-ბერძ., ასე ეწოდე-
ბა სამხრეთ აფრიკაში გათხრის დროს (1924 წ.)
აღმოჩენილ ნაშთებს კაცის მსგავს მაიმუნისას.

ავტ(ო) ან აუტ(ო), ბერძ., ნიშნავს რთულ
უცხო სიტყვებში; დამოუკიდებლობა გარეშე
მიზეზებისაგან; ქართულად ითარგმნება ხში-
რად: თვით.

ავტარკია, ბერძ., თავისი თავით კმაყოფი-
ლება, დამოუკიდებლობა.

ავტარქია, ბერძ., თვითმპყრობელობა; ავტ-
არქ-ი — თვითმპყრობელი.

ავტენტია, იხ. ავთენტია!

ავტენტიკა, იხ.*ავთენტია.

ავტენტიკური, იხ. ავთენტუკური.

ავტობიოგრაფია, ბერძ., საკუთარი ცხოვრე-
ბის აღწერა; თხზულება, სადაც აღწერილია
თვით დამწერის ცხოვრება.

ავტობიოგრაფ-ი, ბერძ., საკუთარი ცხოვრე-
ბის აღმწერი; ავტობიოგრაფიული — ავტობიო-
გრაფიის ხასიათის მქონე ან მის შესახებ.

ავტობუს-ი, ავტომობილ-ომნიბუსი (იხ.).

ავტოგამია, ბერძ., თვითგანაყოფიერების წე-
სი უმარტივეს ცხოველთა და მცენარეთა.

ავტოგნოზია ან ავტოგნოზია, ბერძ., თავის
თავის შესწავლა, თვითშემეცნება.

ავტოგრაფ-ი, ბერძ.: 1) თვით ავტორის ხელ-
ნაწერი; 2) ნაწერის გადამღები მანქანა.

ავტოგრაფია, ბერძ., ნაწერისა და ნახატ-ნა-
ხაზთა ქალაქიდან ქვაზე გადაღების ხელოვნება.

ავტოგრაფიანია, ბერძ., დედანთა და ხელ-
ნაწერთა ძიების ავადმყოფური სურვილი; ავ-
ტოგრაფიანი-ი — ასეთი სურვილით შეპყრობი-
ლი კაცი.

ავტოდაფე, იხ. აუტოდაფე.

ავტოდიდაქტი, ბერძ., თვითაღმზრდელი,
თავის თავის მასწავლებელი; ავტოდიდაქტიკა ან

ავტოდიდაქსია, ბერძ., თვითაღზრდა, თავის თა-
ვის გაწვრთნა.

ავტოდინამური, ბერძ., თვითმოქმედი.

ავტოთეიზმი, ბერძ., თვითგაღმერთება; მო-
ძღვრება ღვთაებისა და ადამიანის ერთგვარო-
ბის შესახებ.

ავტოთერაპია, ბერძ., თვითმკურნალობა,
თვითწამლობა ბუნების ძალებით.

ავტოკეფალი, ბერძ., ვისაც (ან რასაც) და-
მოუკიდებელი უფროსი ჰყავს; საერთოდ: და-
მოუკიდებელი.

ავტოკეფალია, ბერძ., დამოუკიდებელი უფ-
როსის ყოლა; საერთოდ: დამოუკიდებლობა;
ეკლესიის ადგილობრივი უფროსის (ეპისკოპო-
სის, მიტროპოლიტის...) დამოუკიდებლობა პა-
ტრიარქისაგან ან პაპისაგან; საერთოდ: ეკლეს-
იის დამოუკიდებლობა.

ავტოკეფალური, ბერძ., ავტოკეფალის ხასი-
ათის მქონე; ავტოკეფალური ეკლესია — ისეთი
ეკლესია, რომელიც არ ემორჩილება მის გარე-
შე მყოფ სასულიერო ხელისუფლებას; ავტო-
კეფალისტ-ი — ავტოკეფალის მომხრე.

ავტოკლავ-ი, ბერძ.-ლათ., სქელკეფელა
ქვაზე (ჩვეულებრივ თუჯისა), რომელიც იხმა-
რება ქიმიურ სხვადასხვა სამუშაოთა დროს;
სხვათა შორის იხმარება სხვადასხვა საგანთა
გაუნაყოფიერებისათვის მათზე არსებულ მიკ-
რობთა (იხ.) დახოცვის საშუალებით.

ავტოკრატ-ი, ბერძ., თვითმპყრობელი; გა-
ნუსაზღვრელი უფლების მქონე.

ავტოკრატია, ბერძ., თვითმპყრობელობა,
იგივეა, რაც აბსოლუტიზმი (იხ.).

ავტოკრატისმი, ბერძ., თვითმპყრობელის
აზროვნება-მოქმედების მიმართულება.

ავტოკრიტიკა, ბერძ., ავტორის მიერ თავისი
საკუთარი თხზულების კრიტიკული განხილ-
ვა; თვითკრიტიკა.

ავტომარტი, ბერძ.: 1) თვითმოდრავი, თვით-
მოქმედი; ისეთი მანქანა, რომელიც მექანიზმის
საშუალებით მოძრაობს და ასრულებს განსაზ-
ღვრულ სამუშაოს ადამიანის დაუხმარებელი;

2) გალატან. მნიშვნ.: მომართული მანქანის მსგა-
ვსად შეუფენებელი მოქმედი ადამიანი.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

ავტომარტიზმი, ბერძ., თვითმოდრავობა, თვით-
მოქმედება; შეუფენებელი მოძრაობის უნარი;
მოძღვრება თვითმოდრავობის შესახებ.

75164

11-1947

ავტომატური, ბერძ., ავტომატის მსგავსი; ავტომატის ხასიათის მქონე, მაგ.: **ავტომატური კასა** — თვითმოძრავე კასა, რომლიდანაც მსურველი მიიღებს ბილეთს სათანადო ღირებულების ფულის ჩაგდებათ; **ავტომატური სასწორი** — თვითმოძრავე სასწორი, რომელიც ასწონის საგანს სათანადო ფულის ჩაგდების შემდეგ და სხვ.

ავტომატური მოძრაობანი, უნებური, ნებისყოფისგან დამოუკიდებელი მოძრაობანი.

ავტომობილ-ი, ბერძ.-ლათ., მექანიკური მამოძრავებელის საშუალებით მავალი ეტლი.

ავტონომ-ი ან **ავტონომური**, ბერძ., თავისი საკუთარი კანონის თანახმად მოქმედი, დამოუკიდებელი.

ავტონომია, ბერძ.: 1) თვითმართველობა ქვეყნისა, ოლქისა, ქალაქისა, წოდებისა ან დაწესებულებისა; 2) ფილოსოფ.: **ნებისყოფის ავტონომია** — ნებისყოფის თავისუფლება.

ავტონომისტ-ი, ბერძ., ავტონომიის მომხრე; **ავტონომისტები** — პოლიტიკური პარტია საქართველოში (1903 წლიდან).

ავტონომიური, ბერძ., ავტონომიის ხასიათის მქონე.

ავტოპლასტიკა, ბერძ., ქირურგიაში: სხეულის ნაწილის ან ქსოვილთა აღდგენა იმავე სხეულის მეზობელ ქსოვილთა საშუალებით (მაგ., ცხვირის აღდგენა შუბლის კანის საშუალებით).

ავტოპსია, ბერძ.: 1) თავისი საკუთარი თვალთა ნახვა, დაკვირვება; 2) გვამის გაჭრა იმის გამოსაკვლევად, თუ რა ავადმყოფობა უძლოდა წინ სიკვდილს.

ავტორ-ი, ლათ., ლიტერატურული ან მხატვრული ნაწარმოების შემთხვეული ან რაიმე მანქანის ან ხელსაწყოს გამომგონი.

ავტორიზაცია, ლათ.-ფრ., ავტორის მიერ ვისიმე რწმუნებულობით აღჭურვა, ნებართვის მიცემა (მაგ. თხზულების გადათარგმნის უფლების მიცემა ავტორის მიერ).

ავტორიტარული, ლათ.-ფრ., ავტორიტეტზე დამყარებული.

ავტორიტეტ-ი, ლათ.-ფრ., ისეთი პიროვნება ან დაწესებულება, რომლის მნიშვნელობაც საყოველთაოდ ცნობილი და მიღებულია, რომელსაც ყველანი პატივისცემით ეპყრობიან და უკრიტიკოდ ემორჩილებიან; **ავტორიტეტიანი** —

ავტორიტეტის მქონე; **ავტორიტეტული** — ავტორიტეტის ხასიათის მქონე.

ავტოტიპ-ი, ბერძ., პირველი ამონაბეჭდი.

ავტოტიპია, ბერძ.: 1) ხელნაწერის ან სურათის ტიპოგრაფიულ კლიშეზე გადაღება; 2) ასეთი კლიშის ამონაბეჭდი.

ავტოტომია, ბერძ., თვითმოგდებაობა, თვითმოწყვეტა; საკუთარი სხეულის ნაწილის მოგდებაობა გაცხარების ან გაჭირვების დროს სიცოცხლის გადარჩენისათვის (მაგ., ხელიკი მოიგდებიან კულს, თუ კულთი რისამე ქვეშ მოყვა).

ავტოქირ-ი ან **ავტოქეირ-ი**, ბერძ., თავისმკვლელი; **ავტოქირია** ან **ავტოქეირია**, ბერძ., თავისმკვლელობა.

ავტოთონ-ი ან **ავტოტონ-ი**, ბერძ., ამა თუ იმ ქვეყნის თავდაპირველი მცხოვრები; მკვიდრი.

ავქსონ-ი, იგივეა რაც ავტორი (იხ.).

ავქსომეტრ-ი, ბერძ., ტელესკოპის (ჭოგრის) გამადიდებლობითი ძალის საზომი.

აზარტ-ი, არაბ.-ფრ., შემთხვევა, იღბალი; გატაცება; **აზარტიანი** ან **აზარტული თამაში** — ყომარბაზობა, იღბალზე თამაში, როდესაც მოგება დამოკიდებულია არა მოთამაშის ხელოვნებაზე, არამედ შემთხვევაზე.

აზარტ-ი, სპ., თავისუფალი.

აზბესტ-ი ან **ასბესტ-ი**, ბერძ., ბოქვოიანი, ცეცხლგამძლე და მკვებში უხსნადი მინერალი; მისგან ამზადებენ ცეცხლგამძლე (უწყვე) ქსოვილებს.

აზ-ები, უკეთ ას-ები ან ოს-ები, (მრავლ.), გერმ., ძველ სკანდინავიელთა მითოლოგიას ღმერთები, ოდინ ღმერთის ჩამომავალი, ცხოვრობდნენ აზგარდში, უკეთ ასგარდში ან ოსგარდში.

აზიატიზმ-ი, ბერძ.: 1) აზიელობა; 2) გადატმნიშვნ.: დესპოტობა, ხასიათის სიმკაცრე, სისასტიკე და სხვ.

აზილ-ი ან უკეთ **ასილ-ი**, ბერძ., თავშესაფარი, სადაც შეფარებული (დამალული) ხელუხლებელი იყო.

აზიმუტი-ი, არაბ., ცის მნათობის ან დედამიწის საგნის **აზიმუტი** არის კუთხე მერიდიანის სიბრტყესა და შვეულ სიბრტყეს შუა, რომელიც გაივლის მნათობსა ან საგანზე.



აზნავთი, შემოკლებულია ხელოვნ.: აზერბეიჯანის ნავთის სამრეწველოების გამგეობა.

აზნეფტი, იგივეა რაც აზნავთი..

აზოტი, ბერძ., უფერო, უსუნო და უგემური (გემოს არმქონე) აირი (გაზი), რომელიც შეადგენს ჰაერის თითქმის 1/4 ნაწილს.

აზოტის მჟავა, მწვევე უფერო სითხე, რომელიც მიიღება ხოლმე გვარჯილისა და გოგირდმჟავის გამოხდის საშუალებით.

აზოტამეტრ-ი, ბერძ., აზოტის საზომი.

აზოტურია, ბერძ.-ლათ., ჩვეულებრივზე მეტი აზოტის შემცველი შარდის გამოდენა — ავადმყოფური მოვლენაა.

აზურინ-ი, ცისფერი საღებავი.

აზურიტი, ქვა-ლავარდა.

ათანასია, ბერძ., უკვდავება.

ათანატიზმ-ი, ბერძ., უკვდავების რწმენა.

ათანათოლოგია, ბერძ., მოძღვრება უკვდაველის შესახებ.

ათეიზმ-ი, ბერძ., ღვთის უარყოფა.

ათეისტ-ი, ბერძ., ღვთის უარისმყოფელი;

ათეისტური — ღვთის უარყოფლობითი.

ათენა, ბერძ., ძველი საბერძენეთის მითოლოგიაში: ქალაქ ათენის (ან ათინის) მფარველი ქალღმერთი.

ათლეთ-ი, ბერძ., ფრიად ღონიერი ადამიანი; მოჭიდავე საჯარო გასართობების დროს.

ათლეთიკა, ბერძ., ჭიდაობის ხელოვნება.

აიაქს-ი, ლათ., ან აიას-ი, ბერძ.: 1) საკ. სახ. ჰომეროსის გმირისა; 2) „აიაქსი“ ეწოდება სოფოკლის ერთერთ ტრაგედიას.

აიდ-ი ან უკეთ **აიდეს-ი**, ბერძ.: 1) სიკვდილის ღმერთი (ამ მნიშვნელობით აქვს ჰომეროსს); 2) ქვესკნელის სამყარო, ჯოჯოხეთი; 3) გადატ. მნიშვნ.: სიკვდილი.

აისბერგ-ი, გერმ., ყინულოვან ზღვაში მოტივტივე ყინულის მთა — ხშირად უზარმაზარი.

აკადემია, ბერძ.: 1) პლატონ ბრძენის ფილოსოფიური სკოლა ათენის ახლოს, ზღაპრული გმირის აკადემოსის ბაღში; 2) საერთოდ უმაღლესი სპეციალური სასწავლებელი ან სამეცნიერო დაწესებულება; 3) აკადემიური ასოები (ან მოკლედ: აკადემია) — რუსეთის სამეცნ. აკადემიის მიერ შემოღებული ბეჭდური ასოების ერთერთი სახეობა.

აკადემიზმ-ი, ბერძ., მხატვრულ-სტილისტუ-

რი მიმართულება, რომელიც ცდილობს დაამყაროს შემოქმედების წესები ისეთ ნაწარმოებთა მიხედვით, რომელნიც სანიმუშოდ არიან ცნობილნი (ეს სახელწოდება წარმოიშვა 19 საუკუნის მეორე ნახევარში).

აკადემიკოს-ი, ბერძ., სამეცნიერო აკადემიის წევრი.

აკადემისტ-ი, ბერძ.: 1) აკადემიის მსმენელი ან სტუდენტი; 2) ეწოდებოდა მემარჯვენე სტუდენტს რუსეთის უნივერსიტეტებში მეფის რევიმის დროს.

აკადემიური, ბერძ.: 1) აკადემიის ხასიათის მქონე; 2) შინადა მეცნიერული, მაგ. აკადემიური გამოცემა რომლისავე მწერლის თხზულებათა; 3) **აკადემიური წელი** — სასწავლო წელი ზაფხულის დასასვენებელ თვეთა გამოკლებით; აკადემიური წელიწადი შედგება ორი სემესტრისაგან: შემოდგომისა და გაზაფხულის სემესტრებისგან.

აკაიისტი-ი, ბერძ., სიეკლესიო ვალობა ქრისტესა, ღვთისმშობლისა და სხვა წმიდანთა მიმართ, რომლის შესრულების (ვალობის) დროს აკრძალულია ჯდომა.

აკათოლიკ-ი, ბერძ., არაკათოლიკე — ახე ეძახებენ წინეთ ავსტრიის პროტესტანტებს.

აკანთ-ი ან **აკანთუს-ი**, ბერძ.-ლათ.: 1) ხმელთაშუა ზღვის არემარეში გავრცელებული მცენარის ჯიში; 2) სახუროთმოძღვრო სამკაული აკანთის ფოთლების ფორმისა.

აკანთობოლ-ი, ბერძ., წვეტიან საგანთა ამოსაღები ხელსაწყო (ქირურგ.).

აკანთოლოგია, ბერძ., გონება-მახვილი ეპიგრამების კრებული.

აკაცია, ბერძ., მცენარეთა ერთი ჯიში. ქართ. ლობიოხე.

აკეფალები (მრავლ.), ბერძ.: 1) უთავო მახინჯი არსებანი, რომელთაც თავი სრულებით არ აქვსთ, ან აქვსთ მხოლოდ ნაწილი; 2) ერთერთი ძონოფიზიტური სექტის სახელწოდება (V საუკ.).

აკეფალია, ბერძ., თავის უქონლობითი სიმახინჯე.

აკვამარინ-ი, იხ. აქვამარინ-ი.

აკვარელ-ი, იხ. აქვარელ-ი.

აკვარელისტ-ი, იხ. აქვარელისტ-ი.

აკვარელური, იხ. აქვარელური.

აკვარიუმ-ი, იხ. აქვარიუმ-ი.



აკვედუკი-ი, იხ. აქვედუკი-ი.
აკიეზია ან **აკიეზისი-ი**, ბერძ., ქალის უნაკონფერება, დაღორსულებლობა.

აკინეზია, ბერძ., უძრაობა, არასრული დამბლა.

აკიურგია, ბერძ., მოძღვრება ქირურგიულ იარაღთა ხმარების შესახებ ანუ ქირურგიულ ოპერაციათა შესახებ.

აკლამაცია (ლათ. აკლამაციო): 1) თანხმობის ან მოწონების წამოძახება; 2) ვისიმე არჩევის დროს საერთო აზრის (ხმის) გაზიარება, მიმხრობა.

აკლიმატიზაცია (ან **აკლიმატიზაცია**), არაბ.-ბერძ.-ლათ., ადამიანის, ცხოველის და მცენარის უნარი უცხო ქვეყნის კლიმატურ პირობებთან შეთვისებისა (იხ. კლიმატი-ი).

აკმე, ბერძ.: 1) მწვერვალი, უმაღლესი წერტილი, სიმწიფე, აყვავება; 3) მედიცინაში: ავადმყოფობის უკიდურესი საფეხური.

აკმეზმი, ბერძ., რუსული ლიტერატურული მიმართულება, რომლის მიმდევარნიც საქიროდ სცნობენ რუსულ სიმბოლიზმში (იხ.) ცვლილებათა შეტანას.

აკმეისტები (მრავლ.): აკმეზმის მიმდევარნი.

აკოლადა (აკოლადა), ბერძ.-ფრ.: 1) ხელის მოხვევა, გულზე მიკვრა; 2) რაინდის ორდენში მიღების წესი (გულს მიიკრავდა უფროსი); 3) მუსიკაში: ნოტების შესაერთებელი ფრჩხილები.

აკომოდაცია (ლათ. აკომოდაცია), შეგუება, მიჩვევა; **თვალის აკომოდაცია** — თვალის მიჩვევა (შეგუება) სხვადასხვა მანძილისათვის.

აკოლოგია, ბერძ., მოძღვრება სამკურნალო საშუალებათა (წამალთა) შესახებ.

აკომპანიმენტ-ი (ფრ. accompagnement), ერთის სიმღერაზე ან დაკვრაზე აყოლა რაიმე ერთ ან რამდენსამე მუსიკალურ ინსტრუმენტზე დაკვრით.

აკონიტ-ი, ბერძ., ტყის შხამიანი მცენარე, რომელიც იხმარება მკურნალობაში.

აკონიტინ-ი, აკონიტდან მიღებული ძლიერი შხამი.

აკორდ-ი (იტ. აკორდო): 1) ერთდამიერად წარმოებულ მუსიკალურ ბგერათა ჰარმონიული შეერთება, შეთანხმებება; 2) საერთოდ: შეთანხმება; ერთსულოვნობა.

აკორდენ-ი ან **აკორდიონ-ი**, ჰარმონიკის მსგავსი ლითონის ენებიანი სამუსიკო ინსტრუმენტი (იხ. აკორდო).

აკორია, ბერძ., სიმაძღრის უგრძობობა; გაუმაძღრობა (ავადმყოფობა).

აკორპორაცია (ლათ. აკორპორაციო), შეერთება, შერიცხვა; შემადგენლობაში ჩარიცხვა.

აკოსმია, ბერძ.: 1) უწესობა, უსუფთაობა; 2) მედიცინაში: სახის მკრთალობა, ავადმყოფური გამომეტყველება.

აკოსმიზმ-ი, ბერძ.: 1) ქვეყნიერების უარყოფა; 2) ფილოსოფიაში: გარემო ქვეყნის რეალობის (სინამდვილის) უარყოფა.

აკრატია, ბერძ., თავის დაქერის უუნარობა, თავაშვებულობა.

აკრედიტივი (ლათ.-ფრ. აკრედიტივ), რწმუნება, რწმუნების ბარათი.

აკრ-ი, ინგ., მიწის საზომი ინგლისსა და ამერიკაში (იხმარებოდა მეტრულ საზომთა შემოღებამდე).

აკრიზია (ბერძ., აკრიზია), ზედმიწევნობა, სიზუსტე.

აკრიზოლოგია, ბერძ., ზედმიწევნობა მეტყველებაში, კვლევაში და საერთოდ ცხოვრებაში.

აკრიზია (ბერ. აკრისია): 1) გამოურკვევლობა; 2) მედიცინაში: ავადმყოფობის გამოურკვეველი მდგომარეობა; **აკრიზიული** — გამოურკვეველი, აკრიზიის ხასიათის მქონე.

აკროამა, ბერძ., მოსასმენი; სმენისათვის სასიამოვნო რამ; **აკროამატიკული** — მოსასმენად განკუთვნილი; **აკროამატიკული სწავლა** — გაცემით სწავლება, როცა მასწავლებელი უხსნის, ხოლო მოსწავლე მხოლოდ ყურს უგდებს.

აკრომატი-ი, ბერძ., ჯამბაზი; თოკზე მავალი; ისეთი ტანმოვარჯიშე (გიმნასტი), რომელიც ასრულებს ფრიად რთულსა და ძნელ სხეულმობრახობას.

აკროლით-ი, ბერძ., ძველ ბერძენთა ქანდაკება, რომელიც გაკეთებული იყო სხვადასხვა მასალისაგან: ჩვეულებრივ — ტანი ხისაგან, ხოლო კიდურები (ხელები, ფეხები) და თავი — მარმალისაგან.

აკრომეგალია, ბერძ., ავადმყოფური მოვლენაა, რაც გამოიხატება კიდურთა გადაჭარბებულ ზრდაში.

აკროზოლი-ი (ბერძ. აკროპოლის), ციხე-ქალაქი; ქალაქის ამოღებულ ადგილზე აშენებული ციხე-სიმაგრე; ცნობილი იყო, განსაკუთრებით, საბერძნეთის ათენ ქალაქის აკროპოლი.

აკროსოფია, ბერძ., უმაღლესი სიბრძნე.

აკროსტიხი ან **აკროსტიქი**, ბერძ., ისეთი ლექსი, რომლის სტრიქონთა თავიკიდურ (დასაწყის) ასოთაგან შედგენილია მთელი სიტყვა ან წინადადება.

აკროტერია, ბერძ., ფრონტონის (შუბლანის) მწვერვალსა და მის კიდეებზე მოთავსებული მორთულობა შენობისათვის დასრულებული სახის მისაცემად.

აკროტიზმი-ი, ბერძ., მისწრაფება უმაღლესისადმი; უპირველეს მიზეზთა კვლევა.

აკს-, იხ. აქს-.

აკტ-, იხ. აქტ-.

აკუმულატორი (ლათ. აკკუმულატორ), დამაგროვებელი, მაუწყებელი; ხელსაწყო მექანიკური ენერჯის დასაგროვებლად; **ელექტროაკუმულატორი** — ელექტრული ძალის დამაგროვებელი.

აკუმულაცია, ლათ., ძალის დაგროვება ორგანიზმის ნაწილში ან საგანგებო ხელსაწყოში.

აკუომეტრ-ი, ბერძ., სმენის სიმახვილის საზომი იარაღი.

აკუპუნქტურა ან უკეთ **აკუპუნქტურ-ი**, ლათ.: 1) ნემსით ჩხვლეტა; 2) მკურნალობა ზოგიერთ ავადმყოფობათა ჩხვლეტის საშუალებით.

აკუსტიკა, ბერძ.: 1) მეცნიერება ბგერის შესახებ ვაგონების თვალსაზრისით; 2) ბგერის ვაგონების სმენითი პირობები.

აკუსტიკური, სმენითი, სმენის შესახები.

აკუსერ-ი ან **აკუსორ-ი**, ფრ., მშობიარობის დროს დახმარებაში დახელოვნებული (სპეციალისტი) ექიმი ვაჟი.

აკუსერკა ან **აკუსორკა**, ფრ.-რუს., ბებია ქალი, მშობიარობის დროს დახმარებაში დახელოვნებული ექიმი ქალი.

აკუსორობა, მეცნიერება ორსული ან ნაშობიარევი ქალის ორგანიზმის მოვლენათა შესახებ; მენობა.

აკც-, იხ. აქც-.

ალაბასტრ-ი, ბერძ.: 1) თეთრი ფერის თაბაშირი (გიპსი), რომელიც იხმარება ქანდაკებაში და სახურათმოდგრო სამკაულებში; 2) სურნელოვანი საცხებელი ძველ საბერძნეთში.

ალამ-ი, არაბ., დროშა.

ალამდარ-ი, არაბ.-სპ., მედროშე.

ალარმ-ი, ფრ., განგაში, შესაიარაღებლად მოულოდნელი მოწოდება.

ალარმისტი-ი, განგაშის ამტენი, არეულობის გამოწვევი ხმების გამავრცელებელი.

ალარიდიელი (მრავლ.), სახელწოდება ჩრდ. მცირე აზიაში ძველ დროს მცხოვრები ხალხისა (ბერძნულად ალაროდიოი); ზოგი მეცნიერი მათ მიაკუთვნებს ქეტებს, ქალღმებს, ეტრუსკებს და სხვათა.

ალაფ-ი, არაბ., ბრძოლის დროს ნაშოვარი, ნადავლი.

ალახ-ი ან უკეთ **ალაჰ-ი** (არაბ. ალლაჰ, არაბთა ღვთაების სახელი; მაჰმადის შემდეგ — მუსლიმანთა ღმერთი, „უწმარტი ღმერთი“).

ალბა, პროვანს.: 1) კათოლიკე მღვდელთა თეთრი ტანსაცმელი მღვდელთმსახურების დროს; 2) განთიადი, ცისკარი; 3) განთიადის სიმღერა (საშუალო საკუნოებში ტრუბადურების ლექსინ ერთი სახე).

ალბანია ან **ალბანეთი**, რესპუბლიკა ბალკანეთის ნახევ.-კუნძულზე დასავლეთით.

ალბანელები (მრავლ.):

1) ევროპის ერთერთი უძველესი მოსახლე ტომი ინდოევროპული შთამომავლობისა; 2) ისტორიაში ცნობილია აგრეთვე კავკასიის ალბანელები ანუ ალვანლები.

ალბიგოელები (მრავლ.), ქალაქ ალბი-ს (სამხრ. საფრანგეთში) მცხოვრებნი, რომელთაც საშ.-საუკ. (12—13 სს.) შექმნეს რელიგიური სექტა: უარყოფდნენ რომის პაპის უფლებებს. არ სწამდათ ზოგიერთი საეკლესიო წესები და სხვა.

ალბინიზმი-ი, ლათ., ავადმყოფური მოვლენა ადამიანის ან ცხოველის ორგანიზმში უპიგმენტობის გამო (იხ. პიგმენტი); დამახასიათებელია თმის სითეთრე, კანის სიმკრთაღე და სხვა.

ალბინოზ-ი, ლათ.-ისპ., ალბინიზმით შეპყრობილი ადამიანი (ან ცხოველი).

აღბონი-ი, კელტ., ძველი სახელწოდება ინგლისისა და შოტლანდიისა.

აღბოფიკაცია, ლათ., გათეთრება, განსაკუთრებით სპილენძისა; სპილენძის ვერცხლად ყალბი გადაქცევა.

აღბომი-ი (ლათ. აღბუმე): 1) სუფთა-ფურცლებიანი წიგნი, სადაც ჩაიწერება ხოლმე ლექსები, შენიშვნები, სურათები და სხვა; 2) სურათების, მარკების და სხვ. კრებული წიგნის სახით.

აღბუმინი-ი, ლათ., ცილოვანი ნივთიერება.

აღგებრა, არაბ., მათემატიკური მეცნიერება რაოდენობით თანაშეფარდებთა შესახებ; ასოებით გამოხატული რიცხვების საშუალებით იგი სწავლობს ყოველ სიდიდეთა ზოგად თვისებებს, მათი რიცხვობრივი მნიშვნელობისაგან დამოუკიდებელი.

აღგებრისტი-ი ან **აღგებრისტი-ი**, აღგებრის სპეციალისტი. — ზედმიწევნით მცოდნე.

აღგებრაული ან **აღგებრაული**, აღგებრის ხასიათის მქონე ან ის, რაც აღგებრას შეეხება.

აღგეზიმტრი-ი, ბერძ., ტკივილის გრძნობის საზომი ხელსაწყო (იხმარება მედიცინაში).

აღგვაზილ-ი ან **აღგვახილ-ი**, არაბ.-ისპ., პოლიციის მოხელე ისპანიაში.

აღგოლაგნია, ბერძ., პათოლოგიური (ავადმყოფური) მოვლენა, რაც მდგომარეობს სქესობრივი აღძვრის დაკავშირებაში ტკივილის გრძნობასთან: თუ ადამიანი თვითონ იწვევს თავის თავში ტკივილს სქესობრივი აღძვრის მიზნით, ამას ეწოდება მაზოხიზმი; ხოლო თუ სხვაში — სადიზმი.

აღგოლოგია, ბერძ., ბოტანიკის დარგი, რომელიც იკვლევს წყალმცენარეებს.

აღდერმენ-ი, ინგლ., მამასახლისი, ქალაქის საბჭოს წევრი.

აღეა (ფრ. allée), ორივე მხრივ ხეებ ჩამწყვრივებული სასერირო გზა, ხეივანი.

აღეატორ-ი, ლათ., კამათლით ალაღბედზე მოთამაშე.

აღეატორიუმ-ი, ლათ., სათამაშო სახლი.

აღებარდა, ფრ., გრძელტარნიანი ნაჯახის (ცულის) მსგავსი საომარი იარაღი: იხმარებოდა საშ. საუკუნოებში.

აღეგორია (ბერძ., ალღეგორია), ჩამოარაკებითი, არაპირდაპირი თქმა; განყენებული აზრის

ან ცნების მხატვრულ ცოცხალ სურათში გამოხატვა, მაგ. სიკვდილის გამოხატვა ჩონჩხის სახით; **აღეგორისტი-ი** — ალღეგორიით მოლაპარაკე ან ალღეგორიების მწერალი; **აღეგორიული** — ალღეგორიის ხასიათის მქონე.

აღეგრი (იტ. ალღეგრი), იაფი ლატარია საჯარო სერიზობის ან საღამოების დროს საქველმოქმედო მიზნით.

აღეთოლოგია, ბერძ., მოძღვრება ქეშმარიტების შესახებ.

აღეთოფილ-ი, ბერძ., ქეშმარიტების მოყვარული ან მომხრე.

აღემბიკ-ი, არაბ.-ფრ., მომცრო ამბუხი ანუ რეტორტი სითხეთა გამოსახდელად (იხმარება ქიმიკაში).

აღექსანდრიის ეპოქა, ასეთი სახელი ეწოდება იმ ხანას (3 საუკ. ქ. წ.—7 საუკ. ქრ. შემდ.) ფილოსოფიის, მეცნიერების და ხელოვნების განვითარებისას, რომელიც დაკავშირებულია ეგვიპტის ქალაქ აღექსანდრიასთან (დაარსებ. აღექსანდრე მაკედონ. მიერ 331 წ. ქ. წ.); აქედან: **აღექსანდრიის პოეზია**, რომელსაც ახასიათებს ხელოვნურობა, მწიგნობრულობა და მიმბეჭველობა ძველი ბერძნული პოეზიისადმი; **აღექსანდრიის ფილოსოფია**, რომელსაც ახასიათებს უმთავრესად ეკლექტიზმი (იხ.); სხვათა შორის ამ ფილოსოფიის ერთერთი მიმართულება — ნეოპლატონიკურია; **აღექსანდრიის წიგნთსაცავი** — ძველ ქვეყნებში ყველაზე მდიდარი და შესანიშნავი წიგნთსაცავი, დაარსებული 3 საუკ. ქ. წინ; შეიკადა რამდენიმე ასიათას ტომს ხელნაწერს; საუკუნეთა განმავლობაში დაზიანდა რამდენჯერმე, ხოლო 4 საუკ. გასულს საბოლოოდ განადგურებულ იქნა ქრისტიან-ფანატიკოსების მიერ.

აღექსანდრიული ლექსი, 12 მარცვლოვანი ლექსი ფრანგულ ლექსთა წყობაში (იხმარებოდა 19 საუკ. დასაწყისამდე); ასეთი სახელწოდება მიიღო ძველი ფრანგული პოემისაგან აღექსანდრე მაკედონელის შესახებ, სადაც ეს ლექსთწყობა პირველად გვხვდება.

აღექსია, ბერძ., ტინის დაზიანების ერთერთი სახე, რაც გამოიხატება კითხვისა და დაწერილის გაგების უნარის დაკარგვაში.

აღიანს-ი (ფრ. alliance): 1) კავშირი, მაგა-

ლითად, სახელმწიფოთა შორის; 2) ქალღმერთის (ბანქოს) ერთგვარი თამაში.

ალიაჟი-ი (ფრ. *alliage*), ნარევი, შენადნობი; სხვადასხვა ლითონთა შენადნობი.

ალიბი, ლათ., სადმე სხვაგან; იურისპრუდენციაში: დამტკიცება იმისა, რომ ბრალდებული იმყოფებოდა სადმე სხვაგან იმ დროს, როცა დანაშაული ჩადენილი იქნა, და არა დანაშაულის ჩადენის ადგილას.

ალიგატორი-ი, ისპ., ნიანგის ერთ-ერთი გვარი, ამერიკული ნიანგი.

ალიდადა ან **ალიმდათი-ი**, არაბ., მოძრავი ნაწილი კუთხსაზომის ხელსაწყოში.

ალიენაცია, ლათ.: 1) ჩამორთმევა, გასხვიება; 2) ბუნებრივ მდგომარეობას გადაეცემა, სულიერი მდგომარეობის აშლა.

ალიზარინი-ი, ისპ., ენდროს ძირებისაგან მომზადებული საღებავი ნივთიერება.

ალიკვი-, იხ. ალიკვი.

ალიმენტ-ი (ლათ., მრავლ.: ალიმენტა), სარჩო ან საზრდო, რომელიც ცოლქმარმა, მშობლებმა და შეილებმა უნდა აძლიონ ურთიერთს კანონის თანახმად; **ალიმენტაცია** — რჩენა, გამოკვება.

ალიტერაცია (ლათ.-ფრ. *alliteration*), ერთისა და იმავე თანხმოვნის განმეორება სხვადასხვა სიტყვაში; მოხდენილი ალიტერაცია ანიჭებს ლექსს კეთილზმოვანობას.

ალიუმინი-ი, იხ. ალუმინი-ი.

ალიქვანტი-ი, ლათ., მთელი რიცხვის ისეთი ნაწილი, რომელზედაც ეს რიცხვი არ იყოფება უნაშთოდ; **ალიქვოტური სიდიდე** — იგივეა.

ალიქვოტი-ი, ლათ., მთელი რიცხვის ისეთი ნაწილი, რომელზედაც ეს რიცხვი იყოფება უნაშთოდ; **ალიქვოტური სიდიდე** — იგივეა.

ალიკაზარი-ი ან **ალიყაზარი-ი**, არაბ., სასახლე, ციხე-სიმაგრე; ხშირად იხმარება ისპანიაში, როგორც საკუთარი სახელი.

ალიკალდი-ი ან **ალიყადი** (არაბ.), თანამდებობის პირი ისპანიაში: მამასახლისი, სოფლის მოამართლე და სხვა.

ალიკალიდები (მრავლ., არაბ.), ორგანიული ნივთიერებანი, რომელნიც შედგებიან ნახშირბადისა, წყალბადისა და აზოტისაგან, ზოგჯერ მეფის შერევით.

ალიკიდი-ი ან **ალიკიდესი-ი** (ბერძ. ალიკიდესი) ზედმეტი სახელი ჰერკულესისა, როგორც ალიკოსის შვილიშვილისა.

ალიკემონდები (მრავლ.), ათინის ერთი გვარისანი გვართაგანი, თითქოს ზღაპრული ალიკემონის ჩამომავალი.

ალიკოვოლი-ი ან უკეთ **ალიკოვოლი-ი**, არაბ., უფერო, მწვანე გემოს სითხე, რომელიც მზადდება შაქროვან და კრახმლოვან ნივთიერებათაგან გამოხდის საშუალებით; ალიკოვოლი აქვს ყველა სპირტიან (მაგარ) სასმელს.

ალიკოვი-ი (არაბ.-ფრ. *alcôve*): 1) კედელში გამოჭრილი ადგილი სარეცელისათვის, წალო; 2) გვერდის ბნელი ოთახი, რომელშიც სინათლე შედის მეორე ოთახის კარებიდან ან ფანჯრიდან.

ალიკოვოლიზმი-ი, დასნეულება, რომელიც გამოწვეულია მაგარი სასმელების (ღვინის, არაყის და სხვ.) ხშირი სმისაგან; **ალიკოვოლიკი-ი** — მაგარი სასმელისაგან დაავადებული.

ალიმა მატერი-ი (ლათ. *alma mater*): 1) მასაზრდოებელი დედა; 2) გადატ. მნიშვნ.: საერთოდ სასწავლებელი, განსაკუთრებით უნივერსიტეტი სტუდენტობისთვის, როგორც მათი სულიერად მასაზრდოებელი.

ალიმანახი-ი: 1) საშუალო საუკუნოებში ასტრონომიული კალენდარი; 2) ყოველწლიური კრებული სხვადასხვა ავტორების ნაწარმოებთა; წელიწადული.

ალიმასი-ი, არაბ., ძვირფასი ქვა, რომელიც აღემატება ბრწყინვალეობით, სიმაგრით და სილამაზით ყველა დანარჩენ ძვირფას ქვებს.

ალიოგია, ბერძ., არასწორი მსჯელობა, უგნურობა.

ალიოგისმი-ი, ბერძ., ლოგიკის კანონების გადახვევა, დარღვევა.

ალიოგიკური, სწორი მსჯელობის საწინააღმდეგო, უაზრო.

ალიოგოტროფია, ბერძ., სხეულის ნაწილთა არათანასწორი კვება (მედიც.).

ალიოგრაფი-ი (ბერძ.-ლათ. ალოგრაფემ), სხვისი (არანამდვილი) ხელნაწერი.

ალიოდ-ი (ლათ.-გერმ.), საშუალო საუკუნოებში მიწის სრული დასაკუთრება.

ალიოე, ინდ.-ბერძ., ტროპიკული (ცხელი ქვეყნების) ზამბახის ოჯახის მცენარე.

ალოკუცია (ლათ. ალოკუცია), სიტყვით მიმართვა ვისმესადმი, განსაკუთრებით: რომის პაპის სიტყვა კარდინალთა კრებულისადმი.

ალოპათია (ბერძ., ხელოვნ. ალოპათია), ჩვეულებრივი მკურნალობა: ისეთ საშუალებათა (წამლებისა და სხვ.) ხმარება, რომელნიც იწვევენ სნეულების საწინააღმდეგო მოქმედებას; აქედან **ალოპათი** — ალოპათიური წესით მკურნალი; **ალოპათიური** — ალოპათიის ხასიათის მქონე ანუ მის შესახები.

ალოპათია, იხ. ალოპათია.

ალოტრია (მრავლ., ბერძ. ალოტრია), გარეშე ან მეორე ხარისხოვანი საცნები, არაუშთაგრესი; აქედან: **ალოტრიოლოგია** — საუბარში ისეთი რისამე ჩართვა, რასაც კავშირი არა აქვს საუბრის საგანთან ან დედა-აზრთან.

ალოტროპია (ბერძ., ხელოვნ. ალოტროპია), ზოგიერთ ელემენტთა უნარი მოგვევლინოს სხვადასხვა ურთიერთისაგან განსხვავებული სახითა და თვისებით, თუმცა მათი შედგენილობა იგივე რჩება (მაგ. ნახშირბადი გვევლინება ალმასის, ნახშირისა და სხვა საწით).

ალპაკა, პერუან.: 1) სამხ. ამერიკაში ცხვრის მსგავსი ცხოველის (ლამის) ერთერთი ჯიში, რომლის მატყლისაგან ამზადებენ მშვენიერ ქსოვილებს; 2) ახალი ვერცხლის ერთერთი სახე, ჩინური ვერცხლი.

ალპები (კელტ.-ლათ., მრავლ. ალპეს), ყველაზე მაღალი მთების სახელწოდება შუაევროპაში; აქედან: **ალპინისტი** — ალპებზე (და საერთოდ მაღალ მთებზე) მაგალი და მათი მკვლევარი; **ალპიური** ან **ალპური** — ალპების (და საერთოდ მაღალი მთების) ხასიათის მქონე, მაგ. **ალპური მცენარეები** — ისეთი მცენარეები, რომელნიც იზრდებიან მთებზე ტყის საზღვარს ზევით.

ალტაზიმუტი-ი, ლათ.-არაბ., სიმაღლისა და აზიმუტის საზომი ხელსაწყო.

ალტანისტი-ი, ურალურ-ალტურ ხალხთა და მათი ენების მკოდნე და მკვლევარი (**ურალურ ენებად** ითვლება უნგრულ-ფინური ოჯახის ენები. **ალტაურ ენებად** — თურქულ-მონღოლურ-მანჯურულ ოჯახთა ენები).

ალტერაცია, ლათ.: 1) საერთოდ: ცვალება, ცვლილების მოხდენა; 2) კერძოდ მუსიკაში:

ტონის სიმაღლის ცვალება დიეზისა ან ბემოლის მიმატებით.

ალტერ ეგო (ლათ. „მეორე მე“), ასე ეწოდება იმ პირს, რომელსაც მრწმუნებელის მიერ მიეცა სრული რწმუნებულობა იმოქმედოს მისი სახელით.

ალტერნატი-ი, ლათ.: 1) რაიმე უფლებით რიგრიგობით სარგებლობა; 2) დიპლომატიური ჩვეულება, რომლის მიზანია თავიდან აცილებულ იქნეს დავა თანასწორ სახელმწიფოთა შორის უფროს-უმცროსობის შესახებ.

ალტერნატივა ან **ალტერნატივი**-ი, ლათ., ერთერთის არჩევის აუცილებლობა ისეთ ორ მოვლენათა (მსჯელობათა ან საგანთა) შორის, რომელნიც ურთიერთს გამორიცხავენ; აქედან: **ალტერნატიული** — ალტერნატივის ხასიათის მქონე.

ალტერნატორ-ი, ლათ., ელექტრო-მანქანა, რომელიც მუშაობს ცვლადი დენით.

ალტერნაცია, ლათ., კანონზომიერი მონაცვალეობა ბგერათა ერთსა და იმავე (ან ერთისა და იმავე ფუნქსი) სიტყვაში.

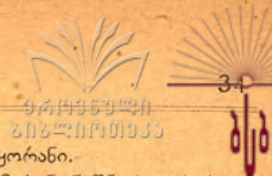
ალტი (იტ. ალტი): 1) ტენორსა და დისკანტს შუა საშუალო ხმა; 2) სამუსიკო ინსტრუმენტი ვიოლინოს გვარისა; **ალტი** ეწოდება აგრეთვე სპილენძის ერთერთ სამუსიკო საბერავ ინსტრუმენტს.

ალტიმეტრ-ი, ლათ.-ბერძ., სიმაღლეთა საზომი ხელსაწყო; აქედან: **ალტიმეტრია** — პრაქტიკული გეომეტრიის ის ნაწილი, რომელიც შეიცავს სიმაღლეთა გაზომვას.

ალტიტუდი-ი, ლათ., წერტილის სიმაღლე ზღვის დონესთან შედარებით.

ალტრუიზმი-ი, ლათ., კაცთმოყვარეობა, სხვის საკეთილდღეოდ უანგარო ზრუნვა; ზნეობრივი მსოფლმხედველობა, რომლის თანახმად ცხოვრების წესად უნდა იყოს სხვისთვის თავის განწირვა; აქედან: **ალტრუისტი**-ი — ალტრუიზმის მიმდევარი.

ალუვი ან **ალუვიუმი**-ი (ლათ. ალუვიუმი), გეოლოგიაში: მიწის ქერქზე დანამატი ფენი, რომელიც წარმოიქმნება ხოლმე უფრო ძველ ფენთა გადარეცხვისა და გამოფიტვის გამო; აქედან: **ალუვიური** ან **ალუვიალური ეპოქა** — ასეთად სოფლის ზოგიერთი გეოლოგი თანამედროვე ეპოქას.



ალუმინი ან ალუმინიუმ-ი, ლათ., ვერცხ-ლებრ თეთრი ლითონი, — იხმარება სხვადასხვა კურკულეულობისა და ხელსაწყოთა გასაკეთებლად.

ალურ-ი (ფრ. allure), ცხენის სიარულის გვარობა: ნაბიჯით, თრხარკით და სხვ.

ალფა, ებრ.-ბერძ.: 1) ბერძნული ანბანის პირველი ასოს სახელი; 2) გადატან. მნიშვნ.: დასაწყისი; რადგანაც **ომეგა** არის ბერძნული ანბანის უკანასკნელი ასოს სახელი და მისი გადატან. მნიშვნ. არის **დასასრული**, **ბოლო**, ამიტომ 3) **ალფა და ომეგა** — დასაწყისი და დასასრული ანუ თავი და ბოლო; 4) **ალფა** ან უკეთ **ჰალფა** — ბალახია ერთნაირი, რომლის გრძელი ფოთლები გამოყენებულია როგორც საწინეი და ქალაღდის მოსამზადებელი მასალა; გამოაქვსთ ისპანიიდან, ალჟირიდან და მაროკოდან.

ალფაბეტ-ი ან **ალფაბეტი**, ბერძ.: 1) ანბანი ანუ 2) რომლისავე ენის ბგერათა ნიშნები (ასოები), დალაგებული ამ ენისათვის მიღებულ რიგზე; აქედან: **ალფაბეტურად დალაგება** — ანბანურად ანუ ანბანის რიგზე დალაგება; **ალფაბეტური სისტემა**, ასე ეწოდება ფონეტიკაში (იხ.) ბგერათა გამოხატვას ჩვეულებრივი ანბანებით, რომელთაც ზოგჯერ მიუმატებენ ხოლმე განმასხვავებელ ნიშნაკებს, თუ ჩვეულებრივად სახმარებელი ანბანები საკმარისი არ არის (იხ. ანალფაბეტური სისტემა).

ალფავიტაჲ, იხ. ალფაბეტი.

ალფენიდ-ი, თეთრი ლითონი, რომელიც შედგება 6 წილი სპილენძისა, 3 წილი თუთიისა და 1 წილი ნიკელისაგან; მისაგან აკეთებენ კურკულეულობას და ვერცხლავენ გაღვანურს წესით.

ალფონსინ-ი, ქროლომიდან ტყვიის ამოსაღები (ქიურგიაში სახმარებელი) ხელსაწყო.

ალფრესკო, იტ., კედლის მხატვრობა წყლიანი ფერადებით უშუალოდ ლესილზე.

ალქიმია, არაბ.-ბერძ.: 1) ქიმიის სახელწოდება 17 საუკუნემდე; 2) საშუალო საუკუნოების არამეცნიერული ქიმია, რომლის მიზანი იყო გადაეჭია „არაკეთილშობილი“ ლითონები ოქროდ, მოენახა საშუალება სიცოცხლის გაგრძელებისა და გაახალგაზრდავებისა; აქედან: **ალქიმია**, **ალქიმია**, **ალქიმისტ-ი** — ალქიმის მკვლევარი და მიმდევარი.

უცხო სიტყვ. ლექსიკონი იოსებ იმედაშვილისა.

ალფორან-ი, იხ. ყორანი.

ამაზონ-ი, (ბერძ. ამაძონ, ნიშნავს: უძძქო): 1) მხედარი ქალი, ამორძალი; 2) ქალის საცხენოსნო კაბა (ქართულად უმართებულად იხმარება აგრეთვე **ამაზონკა** რუსულის მიხედვით); აქედან: **ამაზონები** (მრავლ.) — ძველ ბერძენთა ზღაპრული თქმულებით წარმოადგენდნ მხოლოდ ქალებისაგან შემდგარ ხალხს, რომელიც ცხოვრობდა თითქოს სკვითთა ქვეყანაში; ამაზონები იყვნენ ფრიად განთქმული მეომრები; ამოიწვეოდნ ხოლმე მარჯვენა ძუძუს, რომ უფრო მარჯვედ დაეკიმათ მშვილდი.

ამაზონკა, **ამაზონები**, იხ. ამაზონი.

ამალგამა ან უკეთ **ამალგამ-ი**, ბერძ.-არაბ., ლითონთა ნაერთი ვერცხლის წყალთან; აქედან: **ამალგამაცია** — ლითონების ვერცხლის წყალთან შეერთების პროცესი, რომელიც გამოყენებულია მადანიდან ოქროსა და ვერცხლის გამოღების საშუალებად; **ამალგამირება** — რაიმე ნივთის ამალგამით დაფარვა, მაგ. სარკისა.

ამანათ-ი, არაბ., მძევალი, საწინდარი; ვისთანმე გაგზავნილი ნივთი.

ამარანტ-ი, ბერძ., მცენარეა მრავალგვარი სახისა: ზოგი მათგანი გამოყენებულია სადეკორაციო მიზნებისთვის (ე. ი. რისავე მოსართველ-შესამკობად); ზოგის ფოთლები იხმარება მშენილად; იკმება აგრეთვე მისი მარცვალი. იზრდება, მაგ., ინდოეთში, სამხრ.-ამერიკაში და სხვ.; აქედან: **ამარანტის ფერი** — მუქი წითელი; რომელიც იისფერი გადაჰკრავს.

ამაუროზის-ი, ბერძ., თვალთდაბნელება, სრული სიბრმავე.

ამბა ან **ამბო**, ლათ.: 1) შეერთებათა თეორიაში (მათემატ.) ეწოდება წყვილს; 2) ლოტოს ო-მაშში — ორი ნომრის ერთ რიგში მოთავსება.

ამბალაჟ-ი (ფრ. emballage): 1) შეკვრა-შეხვევა, ჩაწყობა; 2) შესაკვავ-შესახვევი მასალა; 3) შეკვრა-შეხვევის ფასი.

ამბან-ი, ჩინეთის უმაღლეს მოხელეთა ტიტული.

ამბარგო ან უკეთ **ემბარგო**, ისპ., უცხოელ სავაჭრო გემთა დაკავება ნავთსადგურში; ამ ზომას მიმართავენ ხოლმე სახელმწიფოთა შორის დიპლომატიური ურთიერთობის შეწყვეტის დროს.

ამბარკაცია (ფრ. embarquer-დან): 1) გემის საქონლით დატვირთვა; 2) გემზე დესანტის (იხ.) მოთავსება.

ამბიგენი, ლათ. ორქესოვანი.

ამბილოგია, ლათ.-ბერძ., ორახროვანი გამოთქმა, ორახროვნობა.

ამბიცია, ლათ., თავმოყვარეობა, თავისი ღირსების გადაჭარბებული გრძნობა.

ამბლიოპია ან **ამბლიოპია**, ბერძ., მხედველობის- სისუსტე, გამოწვეული ტვინის განსაზღვრული ნაწილის დაზიანების გამო.

ამბლომა ან **ამბლოზისი**, ბერძ., იგივეა რაც **აბორტი**.

ამბრაზურა ან **ამბრაზურა**, ფრ., სათაფური: გამბანისი ხვრეტლი კედელში ან მიწაყრილში თოფ-ზარბაზნებისათვის; დოლაბი.

ამბარა, ინდ.-არაბ., ნაცრისფერი ფისისებრი სურნელოვანი ნივთიერება.

ამბროზია ან **ამბროზია**, ბერძ.: 1) ძველი ბერძენების მითოლოგიაში: უკვდავებისა და მუდმივი ახალგაზრდობის მიწიერი ღმერთებისა; 2) სურნელოვანი ნელსაცხებელი ძველ დროში.

ამბულანსი, ფრ., მოძრავი საავადმყოფო.

ამბულატორია, ლათ., სამკურნალო დაწესებულება გარედან დროგამოშვებით მომსვლელთათვის; აქედან: **ამბულატორიული წესი** მკურნალობის — წამლობა დროგამოშვებით სამკურნალოში მომსვლელთა, ე. ი. არამუდმივ იქ მყოფთა (შეად. სტაციონარული წესი მკურნალობისა)

ამბუშური (ფრ. embouchure): 1) სატუჩე; 2) ლავამი; 3) ზარბაზნის ხახა; 4) რაიმე ხელსაწყოს ის ნაწილი, რომელიც ტუჩებზე უნდა მიოდება ან პირში ჩაიდო, მაგ. სასულე სამუსიკო ინსტრუმენტის მუნდშტუცი

ამება ან უკეთ **ამოება** (ბერძ. ამოიბე), მიკროსკოპული (ე. ი. უიარაღო თვალით უხილავი) ერთუჯრედიანი უსახური ცხოველი, რომელიც შედგება ერთგვაროვანი ცილოვანი ნივთიერებისაგან, — მრავლდება განივად ორნაწილად გაყოფის საშუალებით (ჩვეულებრივ იხმარება მრავლობითში: ამოებები); აქედან: **ამოებიოზი** ან **ამოებიოზისი** — ერთგვარი ამოებებით დაავადება.

ამეთისტი, ბერძ., ნახევრად ძვირფას ქვა, — ქვარცის ერთერთი სახე ღია იისფერისა.

ამეთოდური, ბერძ., უწყსური, უსაფუძვლო, არამეთოდური (იხ. მეთოდი,-ური).

ამელიორაცია, ლათ.-ფრ., რისამე გაუმჯობესება, უკეთეს მდგომარეობაში მოყვანა; კერძოდ: სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესება სხვადასხვა მხრივ, მაგ. ჭაობების ამოშრობა, მიწის მორწყვისა და სხვ. მოწყობა (იგივეა რაც **მელიორაცია**).

ამენია, ბერძ., იხ. ამენორეა.

ამენოზანია, ბერძ., სულიერი აშლა, ამენორეის (თვიურის უქონლობის) დროს.

ამენთესი, საიქიოს სახელწოდება ძველ ეგვიპტეში.

ამენორეა (ბერძ., ხელოვნ.), თვიურის უქონლობა ან შეწყვეტა იმ დროს (მოშვიდების ასაკში), როდესაც ქალს იგი რიგით უნდა ქონოდა; ამენორეა შესაძლებელია ფიზიოლოგიური (ორსულობისა ან ძუძუს უქონების დროს) და პათოლოგიური (თანდაყოლილი ან სხვადასხვა ავადმყოფობით შექმნილი); იგივეა რაც **ამენია**.

ამენცია, ლათ., ძლიერი სულიერი აშლა, ცნობიერების დაბნელება (ფსიქიატრიაში).

ამერიკანიზაცია, ამერიკული მეთოდების შეტანა ვაჭრობა-მრეწველობაში; მექანიზაცია.

ამერიკანიზმები (მრავლ.), ამერიკის ინგლისური ენის (ლექსიკური და გრამატიკული) თავისებურობანი, რომელიც განასხვავებენ მას (ე. ი. ამერიკის ინგლისურს) ძირითადი ინგლისური-საგან.

ამერიკანიზმი, სისწრაფე და სიზუსტე (ზედმიწვენილობა) რაიმე საქმის შესრულებაში.

„ამერიკანა“, მომცრო საბუქდი მანქანა, გამოკონტებული ამერიკაში 19 საუკ. ნახევარში, რამოდენიმე სისტემისა.

ამერიკული დუელი, ერთგვარი დუელი, როცა მოწინააღმდეგენი შეთანხმდებიან კენჭის ყრით თავის მოკვლაში.

ამეტრია, ბერძ., თანაშეუზომლობა; თთანაბრობა.

ამეტროპია, ბერ., საერთო სახელია სიბეცისა და შორს მხედველობისა (თვალის ავადმყოფობა).

ამიანტი, ბერძ., ერთგვარი ასბესტი (იხ.).

ამიშია, ბერძ., მიმიკათა და სხეულმომძობით აზრების გამოხატვის უფნარობა.

ამიოზა, იხ. ამეზა.

ამიეზია ან **ამენიზია**, ბერძ., მესხიერების დაკარგვა, — დაუსტება.

ამიონი-ი, ბერძ., სიფრიფანა აპკი ჩანასახის გარშემო დედის საშვილეში (აპკის კედლებსა და ჩანასახს შუა არის სითხე, **ამიონის** წყლად წოდებული); აქედან: **ამიოტები** (მრავლ.) — ასე ეწოდება საერთოდ ხერხემლიან ცხოველებს, რომელთა ჩანასახი ვითარდება ამიონში, სახელდობრ: ქვემძრომი, ფრინველნი და ძუძუმწოვარნი; **ამინისი-ი** — ზემოხსენებული აპკის ანთება.

ამინსტია (ბერძ. ამნესტია — დავიწყება, პატიება), უზენაესი მთავრობის მიერ დამნაშავეთა და ბრალდებულთა პატიება, რომელიც ცხადდება ჩვეულებრივ რაიმე ღირსშესანიშნავ საზეიმო შემთხვევასთან დაკავშირებით.

ამოკი (იპ. კვლა), ერთგვარი მძაფრი სულიერი აშლა, რომლით შეპყრობილიც, მაგალითად, დარბის იარაღით ხელში და არავის ზოგავს; მას ეკარგვის უნარი ანგარიში მისცეს თავის თავს თავის მოქმედებაში. ამოკი გავრცელებულია ყველაზედ მეტად მალაიელთა შორის.

ამონი (ბერძ. ამონ), ქალაქ თებას (ძველ ეგვიპტეში) ერთერთი ღვთაება, რომელიც თება ქალაქის გაძლიერებასთან ერთად იქცა მთავარ ღვთაებად; ამონს ბერძენები აიგივებდნენ ძეგსთან.

ამორალიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., ზნეობის ყოველგვარი კანონებისა და მოქმედების უარყოფა; უზნეობა. აქედან: **ამორალური** — არა ზნეობრივი, უზნეო.

ამორტიზაცია, ლათ.-ფრ.: 1) ქონების ეკლესიის საკუთრებად გადასვლა, რის გამოც ეს ქონება განუსხვისებელი ხდება, ესე იგი თითქოს „კვდება“ გაყიდვისა ან გატემისათვის და სხვ.; 2) რაიმე საბუთის გაბათილებულად (ძალას მოკლებულად, „მკვდრად“) გამოცხადება მისი დეკარგვის გამო იმ პირის მიერ, ვისაც ეკუთვნოდა; 3) განსაზღვრული წესით ხაწილ-ნაწილობითი დაფარვა სახელმწიფოებრივი (ან კერძო) ვალისა, ან რაიმე საწარმის მოწყობაზე გაწეული ხარჯისა; 4) განსაზღვრული თანხის პერიოდულად გამორიცხვა რაიმე საწარმის საერთო შე-

მოსავლიდან ძირითადი კაპიტალის (შენობის, მანქანის და სხვ.) ასანაზღაურებლად — მის გამო, რომ ეს კაპიტალი დროთა განმავლობაში ცვდება ან უფასურდება.

ამორფიზმი-ი, ბერძ.: 1) უსახურობა, უფორმოზა, ე. ი. რაიმე გარკვეული სახის ან ფორმის უქონლობა; 2) არაკრისტალური ანუ არდამნური ნივთიერების აგებულობა; არდამნობა.

ამორფული, ბერძ.: 1) უსახური, გარკვეული ფორმის ანუ სახის არმქონე; 2) არაკრისტალური აგებულობის მქონე; არდამნური.

ამოქოსია ან უკეთ **ამოქოსისი-ი** (ბერძ. ამოსოქოსისი), ავადმყოფის ცხელ სილაში ჩაფლვა, სილა-აბანო (მედიცინაში).

ამპელ-ი, ლათ.-გერმ., მრგვალი სანათური, ხომლი (ლუსტრა).

ამპელნი-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ზეთია ერთგვარი.

ამპელოგრაფია, ბერძ., ყურძნის ჯიშების აღწერა-მცოდნეობა.

ამპელურგია, ბერძ., მეცნიერება მევენახეობისა და მეღვინეობის შესახებ.

ამპერი-ი (ფრ. Ampère), გალვანური (იხ.) დენის ძალის ერთეული (ასეთი სახელწოდება მიიღო ამ ერთეულმა შესანიშნავი ფრანგი მეცნიერის, ფიზიკოსისა და მათემატიკოსის, Ampère-ს (1775 — 1836) პატივსაცემად); აქედან: **ამპერმეტრი-ი** — ამპერის საზომი ხელსაწყო, ამპერმზომი (იხ. გალვანომეტრი).

ამპირი-ი (ფრ. empire), ნაპოლეონის იმპერიის დროის სტილი მხატვრობაში, ხუროთმოძღვრებაში და სხვ., რომლის დამახასიათებელია მკაცრი, მასივი და მარტივი ფორმები.

ამპლიტუდა ან უკეთ **ამპლიტუდი-ი**, ლათ.-ფრანგ.: 1) გაქანების სიდიდე ქანქარას რხევის დროს; რხევადი წერტილის უდიდესი გადახრა წონასწორობის მდგომარეობიდან (ფიზიკაში); უდიდეს და უმცირეს სიდიდეთა შორის განსხვავება (მეტეოროლოგიაში); 2) ყუმბარის სროლის სიშორე (არტილერიაში).

ამპლიფიკაცია, ლათ.-ფრ.: 1) გავრცელება, გადიდება; 2) მეტყველებაში: მრავალსიტყვაობა. სიტყვის გავრცელება რაიმე საგნის ან მოვლენის დაწვრილებითი, ზოგჯერ ზედმეტი, აღწერით.

ამპლუა (ფრ. emploi), იმ როლის ხასიათი, რომელსაც ასრულებს ესა თუ ის მსახიობი; მაგ., ამბობენ: ამა თუ იმ მსახიობს აქვს მოხუცის, არშოყის და სხვ. ამპლუა, ე. ი. მას უხდება მოხუცის, არშოყის და სხვ. როლი.

ამპულა (ლათ. ამპულა): 1) მრგვალი ვიწრო-ყელიანი ჭურჭელი სითხეთა შესანახავად (ძველ რომში); 2) ჭურჭელი მირონისათვის კათოლიკურ ეკლესიებში; 3) ჰერმეტიკულად (ჰაერშეუვალად) დარჩილული (დაწებილი, დაკეტილი) ჭიქლა (შუშის პატარა ჭურჭელი) წამლების შესანახად.

ამპულაცია, ლათ.-ფრ., სხეულის დაზიანებული ან მოწამული ასოს ან მისი ნაწილის მოკვება (ჭირურგიაში).

ამრტა, ინდ., ღმერთების უკვდავების მიმნიჭებელი სასმელი ძველ ინდოელთა მითოლოგიაში (იგივეა, რაც ძველ ბერძენთა ამბროზია, იხ.).

ამსტერდამის ინტერნაციონალი, ასე ეწოდება პროფესიონალურ კავშირთა საერთაშორისო ფედერაციას, რომლის ადმინისტრაციული ცენტრი არის ქ. ამსტერდამში (ჰოლანდიაში); დაარსდა 1919 წლის ივლისში.

ამსტერდამის კონგრესი, მეორე ინტერნაციონალის მეექვსე ყრილობა ქ. ამსტერდამში 1904 წლის აგვისტოში.

ამუზია ან **ამუსია**, ბერძ., უმუზობა (მუზის არ ყოლა), ხელოვნებაში ნიჭის ან გემოვნების უქონლობა.

ამულერ-ი, არაბ.-ლათ, ტანის რომელსავე ნაწილზე (მკლავზე, გულზე, ზურგზე) დასაკიდი ნივთი, ზედ წარწერით ან რაიმე ნიშნებით, რომელსაც ატარებენ ცრუმორწმუნოების გამო სხვადასხვა ავადმყოფობის და უბედურების თავიდან ასაცილებლად; ავგაროზი.

ამუნიცია (ლათ.-გერმ. ამმუნიციონ), ჯარისკაცის აბჯარ-საჭურველი, — ტანსაცმელ-იარაღი, — კახმულობა.

ამურ-ი, ლათ.-ფრ.: 1) სიყვარული, მიჯნურობა, ვნებიერი სიყვარული; 2) სიყვარულის ღმერთი ძველი რომის მითოლოგიაში — ვენერას ვაჟი.

ამფიბი (მრავალ.: ამფიბიები), ბერძ., ორგვარად, ე. ი. ორ სხვადასხვა გარემოში (წყალში და ხმელეთზე) მცხოვრები ცხოველი და მცე-

ნარე: **ამფიბიებს** შეუძლიათ იცოცხლონ როგორც ხმელეთზე, ისე წყალში; აქედან: **ამფიბიოლითები** (მრავლ.) — გაქვევებული ამფიბიები; **ამფიბიოლოგია** — მეცნიერება ამფიბიების შესახებ.

ამფიბოლ-ი, ბერძ., საერთო სახელწოდება ლითონთა იზომორფული (იხ.) ჯგუფისა.

ამფიბოლია, ბერძ., ორპარტოვანი; აქედან: **ამფიბოლიური** — ორპარტოვანი.

ამფიბრაქ-ი ან უკეთ **ამფიბრაქ-ი**, ბერძ., სამპარტოვანი მუხლი ლექსთა-წყობაში, სადაც პირველი და მესამე მარცვალი მოკლეა (ან უმახვილო), ხოლო მეორე მარცვალი გრძელი (ან მახვილიანი).

ამფიგურია, ბერძ., არეული, გაუგებარი, უაზრო ლაპარაკი, რომვა; აქედან: **ამფიგურისტ-ი** — არეულად მოლაყებ, მოშუაგი.

ამფითეატრ-ი, ბერძ., 1) წრიული ან ნახევარ-წრიული სახის შენობა თანდათან (ზედიზედ) ამოღებული რიგებით მსმენელ-მაყურებელთა მოსათავსებლად (ძველ საბერძენთა დარომში); 2) ნახევარ-წრიული დარბაზის ნაწილი, სადაც გამართულია თანდათან ამოღებული საჯდომი რიგები მსმენელ-მაყურებელთათვის.

ამფიქტიონები, იხ. ამფიქტიონები.

ამფიონ-ი, ბერძ., ძველი საბერძენთის მითოლოგიური მემუსიკე, რომელიც ჩანგზე დაკვრიტქეხსაც ამოძრავებდა (ქეხები თავისთავად იწყობოდნ თება ქალაქის კედლებისათვის).

ამფიპოდები (მრავლ.), კიბოს ერთი გვარი. **ამფისმოლა**, ბერძ., ორპირიანი დანა (იხმარება ანატომიაში).

ამფიტრიტე, ბერძ.: 1) ზღვის ქალღმერთი, პოსეიდონის მეუღლე (ბერძენულ მითოლოგიაში); 2) ზღვის ქვის ერთი გვარი.

ამფიტრიონ-ი, ბერძ.: 1) თება ქალაქის მეფე, რომლის მეუღლემ ძევისსაგან შვა ჰერკულესი (ძვ. ბერძნ. მითოლოგიაში); 2) მოტყუებული ქმრის ტიპი პლატუსისა და მოლიერის კომედიებში; 3) ვადატან. მნიშვნ.: სტუმართ-მოყვარე მასპინძელი.

ამფიქტიონები (ბერძ., მრავლ.), ძველი საბერძენთის რამდენიმე ტომის კავშირი საერთო სალოცავი ადგილის, განსაკუთრებით დელფის

ტაძრის, დაცვის მიზნით (ამფიქტიონების ყრილობაზე ირჩეოდა სხვა საქმეებიც).

ამფიქტიონია, იხ. ამფიქტიონები.

ამფორა, ბერძ., თიხის ორყურთა ჭურჭელი ძველ საბერძნეთსა და რომში ღვინისა ან სხვა სითხეთათვის. ამფორას ჰქონდა ვიწრო ყელი და თანდათან ვიწროვდებოდა ფსკერისაკენ (ქართული ქვევრისაგან განსხვავდებოდა მაღალი ყელითა და ყურებით). აქედან: **ამფორული** ან **ამფორისებრი** — ამფორის მსგავსი.

ამფოტერ-ი, ბერძ., ორმაგი, ორმხრივი; **ამფოტერული** — იგივეა; იხმარება მეცნიერების სხვადასხვა დარგში, მაგ. გეოლოგიაში: **ამფოტერული წარმონაქმები** (მრავლ.) — მთის ჯიშები, რომელნიც წარმოქმნილი არიან წყლისა და ვულკანური ძალის ერთდამიერი მონაწილეობით; ქიმიამი: **ამფოტერული რეაქცია** — ორმხრივი რეაქცია, ე. ი. ზოგიერთ სხეულთა უნარი გამოიჩინონ ერთდამიერად მუავე და მტუტე რეაქცია.

ამშასხანდები (მრავლ.), ავესტ., კეთილის მფარველი სინათლის სამყაროს შვიდი უზენაესი სული (ღვთაება), ზარათუშტრას (ზოროასტრას) რელიგიაში.

ანაბაზის-ი ანუ უკეთ **ანაბასის-ი**, ბერძ.: 1) ქვევიდან ზევით ასვლა: დაბლობიდან მალლობზე ან ზღვის ნაპირიდან ქვეყნის შიგნი; 2) სახელწოდება ქსენოფონტის (V საუკ. ქ. წ.) თხზულებისა 10000 ბერძნის ლაშქრობის შესახებ; 3) მუსიკაში: აღმავალი ტონების გამა.

ანაბაპტიზმ-ი, ბერძ., სოციალურ-რელიგიური სექტის (რეფორმაციის დროს 16 საუკ.) მოძღვრება, რომელიც ქადაგებდა წესწყობილების კომუნისტურ საფუძვლებზე აგებას, უარყოფდა საეკლესიო წესებს და განსაკუთრებით ბავშვების ნათვლას; სექტის წევრნი ხელახლად უნდა ვადანათლულიყვნენ; აქედან: **ანაბაპტიტები** (მრავლ.) — ამ სექტის მიმდევარი (სახელწოდება ნიშნავს: „მეორედ ვადანათლა“).

ანაბიოზ-ი ან **ანაბიოზის-ი**, ბერძ., ბიოლოგიაში: გარეგნულად მკვდარი ორგანიზმის (მცენარის ან ცხოველის ან მათი ჩანასახის) გაცოცხლება სითბოსა, სინათლისა და სინოტივის ზეგავლენით.

ანაბიოკს-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ბიოლოგიაში: იგივეა, რაც ასიმილაცია (იხ.).

ანაგლიფ-ი, ბერძ., ჩუქურთმომოვანი მხატვრობა ძველ ბერძნულ ხუროთმოძღვრებაში.

ანაგნოსტები (მრავლ., ბერძნ.): 1) განათლებული მონები (ან უკვე განთავისუფლებული) ძველ რომში, რომელთა მოვალეობაც იყო მოსასმენად რისავე წაკითხვა, განსაკუთრებით სადილის დროს; 2) საღვთო წერილიდან ნაწყვეტების მკითხველები ღვთისმსახურების დროს ძველ ქრისტიანულ ეკლესიაში.

ანაგრამა (ბერძ. ანა-გრამმა), ასოთა გადასმა სიტყვაში ან წინადადებაში სხვა სიტყვის ან წინადადების გამოყვანის მიზნით; აქედან: **ანაგრამისტ-ი** — ანაგრამის შედგენაში დახელოვებული.

ანადიპლოსის-ი, ბერძ., საერთოდ: განმეორება ერთისა ან რამდენიმე სიტყვისა; ლექსთოწყობაში: მომდევნო ტაეპის თავში განმეორება წინა ტაეპის ბოლოსი.

ანერობები (მრავლ., ბერძ.), უხილავი სხეულები, რომელნიც ცოცხლობენ და მრავლებიან უმუავებადოდ (იხ. აერობები).

ანაზოტურია, პათოლოგიური (ავადმყოფური) მოვლენა შარდის გამოშვების დროს: შარდი გამოდის ნაკლები, ვიდრე საჭიროა, ან სრულიად შეწყდება შარდის დენა.

ანათემა, ბერძ.: 1) ძველ საბერძნეთში რაიმე ნივთის შეწირვა ღმერთისათვის, რის გამო შეწირული ნივთი ხელუხლებელი იყო; 2) ძველი ქრისტიანული ჩვეულებითაც ასეთივე მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ IV საუკუნიდან ანათემა ნიშნავს: შეჩვენებას, ეკლესიიდან განდევნას.

ანაკრონთული ან უკეთ **ანაკრონული** (იხ.). **ანაკრონული ლექსი**, ძველი საბერძნეთის გამოჩენილი მგოსნის **ანაკრონის** (560 — 478 წ. ქ. წ.) მიმბაძველობით დაწერილი ლექსი; ანაკრონი თავის ლექსებში უმღერდა უმთავრესად სიყვარულს, ღვინოს და, საერთოდ, უღარდელად დროსტარებას.

ანალგეზია ან **ანალგესია**, ბერძ., ტკივილის გრძნობის დაკარგვა

ანალგია, ბერძ., იგივეა რაც ანალგეზია.

ანალები (მრავლ., ლათ. ანალეს): 1) სხვადასხვა ამბების წლითი წლადი აღმწერი თხზულებანი, მატინე; 2) მრავალ სამეცნიერო ჟურ-



ნალთა სახელწოდება; აქედან: **ანალიტიკა** — ანალიზის შემდგენელი.

ანალექტები, იხ. ანალექტები.

ანალიტიკის-ი, ბერძ., ჯანსაღობის აღდგენა, მოლონიერება.

ანალექტიკა (მრავლ., ბერძ.), ჯანსაღობის აღ-
მდგენი, ღონის მომცემი საშუალებანი; აქედან:
ანალექტიკური — ანალექტიკის ხასიათის მქონე
ან მის შესახები.

ანალექტები (მრავლ., ბერძ. ანალექტა), რჩე-
ული თხზულებანი ერთისა ან რამდენიმე მწერ-
ლის (ჩვეულებრივ ძველი საბერძნეთისა ან რომის
მწერალთა); საერთოდ: კრებული.

ანალიზი (ბერძ. ანალუსის); დაშლა, რისამე
კვლევა შემადგენელ ნაწილებად დაშლის საშუა-
ლებით, მაგ. 1) ლოგიკაში: ცნებისა ან აზრის
დანაწევრება შემადგენელ ელემენტებად და მათი
ცალ-ცალკე შესწავლა; 2) ქიმიკაში: გამოკ-
ვლევა ნივთიერებათა თვისებისა და რაოდენო-
ბისა სხეულის ნაწილებად დაშლის საშუალებით
(**ანალიზი** იხმარება მეცნიერებათა მრავალ სხვა
დარგში); აქედან: **ანალიზირება** რისამე — ანა-
ლიზის მოხდენა რაზედმე; **ანალიზური** — იხ.
ანალიტიკური.

ანალიტიკა, ბერძ.: 1) ლოგიკის ის ნაწილი,
რომელიც იხილავს მოძღვრებას ანალიზის შესა-
ხებ; 2) არისტოტელის (იხ.) თხზულება ლოგიკაში,
სადაც გადმოცემულია დასკვნათა და დამ-
ტიციებათა თეორია.

ანალიტიკი, ბერძ., ანალიტიკური ან უკეთ
ანალიზური მეთოდით მკვლევარი მეცნიერი.

ანალიტიკური ან უკეთ **ანალიზური**, ბერძ.,
ანალიზის ხასიათის მქონე; რისამე შემადგენელ
ნაწილებად დამშლელი; აქედან: კვლევის **ანა-
ლიტიკური** ან **ანალიზური მეთოდი** — მოვლენა-
თა დაშლის საშუალებით ზოგადი კანონის
პოვნევა; კერძოდ: **ანალიტიკური ენები** — ასე
წოდება იმ ენებს, სადაც სიტყვათა ურთიერთ
მიმართება წინადადებაში (ან შესიტყვებაში)
გამოხატულია არა სიტყვათა ფორმებით, არამედ
სიტყვათა რიგით, ინტონაციით, ნაწილაკებით
და სხვ. (ასეთია, მაგ. ჩინური ენა).

ანალიზი ან **ანალიზიონი**, ბერძ., მღვდელთ-
მსახურების დროს სახმარი მაღალი ოთხკუთხი
დაქანებული მავიდა.

ანალოგია, ბერძ.: 1) საერთოდ: მსგავსება-
საგანთა ან მოვლენათა; 2) ლოგიკაში: მსგავსება-
ზოგიერთი მხრით, საიდანაც ასკენიან მსგავსე-
ბას სხვა მხრივაც; 3) ენათმეცნიერებაში: ანა-
ლოგია ეწოდება ენის განვითარების იმ ფაქ-
ტორს, რომლის ძალითაც მსგავსება ზოგიერთის
მხრივ იწვევს მსგავსებას სხვა მხრივაც; აქედან:
ანალოგიური წარმოებანი ენაში — ანალოგიის
ძალით ნაწარმოები ფაქტები ენისა.

ანალოგიური სისტემა, ასე ეწოდება ფონე-
ტიკაში (იხ.) ბგერათა გამოხატვის არა ჩვეულებ-
რივი ანბანებით, არამედ სამეტყველო ორგანო-
ების (ბაგეთა, ენის, სახის და სხვ.) მუშაობის
ფორმულებში გამოხატვით (ანალიტიკური სის-
ტემა) ან თვით სამეტყველო ორგანოთა მდგომარე-
ობის პირობითი გადმოცემით (სინთეტიკური
სისტემა), იხ. ალფაბეტური სისტემა.

ანამნეზი ან **ანამნეზისი**, ბერძ.; მედიცინაში:
ცნობები ავადმყოფის წარსული მდგომარეობის
შესახებ და მისი ავადმყოფობის ისტორია.
ავად გახლომოდან უკანასკნელ დრომდე (ანამ-
ნეზი ჰუმელის ექიმს ავადმყოფობის გამოცნო-
ბაში).

ანამორფოზი ან **ანამორფოზისი**, ბერძ.:
1) განზრახ დამახინჯებული გამოხატულების
სწორად გამოჩენა საგანგებო სარკვეში; 2) მცენარის
ნაწილების არანორმალური განვითარება
შემთხვევით ან განზრახ.

ანანსი, ერთგვარი მცენარეა სამხრეთ ამე-
რიკისა ასიათმონო სუნის და გემრიელ ნაყოფიანი.

ანანიზმი, იხ. ონანიზმი.

ანანკე (ბერძ. ანაკე), ბედისწერა, აუცილებ-
ლობა.

ანაპტოზი (ბერძ. ანაპაისტოს), ლექსთწყო-
ბაში: სამმარცვლოვანი მუხლი, რომელშიაც
უკანასკნელი მარცვალი გრძელია ან მახვილიანი.

ანარქია, ბერძ., უუფროსობა, უმთავრობობა,
უწყობება; საზოგადოების ან სახელმწიფოს ისე-
თი მდგომარეობა, როცა ხელისუფლება ან არ-
არის და ან უმოქმედოდა; აქედან: **ანარქიული** —
ანარქიის ხასიათის მქონე; აქედან, სხვათა შორის:
წარმოების ანარქია — კაპიტალიზმის ერთერთი
ძირითადი მოვლენა, რაც გამოიხატება იმაში,
რომ თვითეული საწარმი (წამოწყება) ჰქმნის სა-
ქონელს სხვისაგან დამოუკიდებელი — საერთო

სამეურნეო გეგმის გათვალისწინებლად, რასაც შედეგად მოჰყვება მრეწველობის კრიზისები (იხ.).

ანარქიზმი-ი, ბერძ., საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოძღვრება, რომელიც ქადაგობს ადამიანის სრულ თავისუფლებას, უარჰყოფს ხელისუფლების პრინციპსა და ყოველგვარ პოლიტიკურსა და საზოგადოებრივ ძალდატანებას; აქედან: **ანარქისტ-ი** — ანარქიზმის მიმდევარი; **ანარქისტ-ინდივიდუალისტი** — მიმდევარი ანარქიზმის იმ მიმართულებისა, რომელიც მოითხოვს პიროვნების განუსაზღვრელ თავისუფლებას და უარჰყოფს ყოველგვარი ნორმის (წესის) არსებობას საზოგადოებრივ ურთიერთობაში; **ანარქისტ-კომუნისტი** — მიმდევარი ანარქიზმის იმ მიმართულებისა, რომელიც უარჰყოფს კერძო საკუთრების გადასვლას სახელმწიფოს ან საზოგადოების ხელში, და სცნობს მხოლოდ უმთავრობო კომუნებს (იხ.).

ანარქო-სინდიკალიზმი-ი, ბერძ., ანარქიზმის ერთერთი სახეობა — რევოლუციური სინდიკალიზმი (იხ.), — რომელიც ებრძვის კაპიტალისტურ წესწყობილებას პროფესიულ კავშირებზე დაყრდნობით და უარჰყოფს ყოველგვარ სახელმწიფოს; **ანარქო-სინდიკალისტი** — ანარქო-სინდიკალიზმის მიმდევარი; **ანარქო-სოციალისტი-ი**, ბერძ.-ლათ., გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პარლამენტარიზმის უარყოფელი ფრაქციის მიმდევარი. ბრძოლის უმთავრეს იარაღად ამ ფრაქციას მიაჩნია საყოველთაო გაფიცვა.

ანარხია, იხ. ანარქია.

ანარხიზმი-ი, იხ. ანარქიზმი.

ანახტაზის-ი (ბერძ. ანახტასის): 1) ადგომა ლოგინიდან, ავადმყოფობისაგან განკურნება; 2) გადარგვა ან გადატანა ერთი ადგილიდან მეორეზე; აქედან: **ანახტატიკური ბექედვა** — ქალაქზე გადაღება (აღდგენა) ნახატისა ან ნახატებისა, რასაც წინასწარ გადაიღებენ ხოლმე ქვაზე ან თუთიაზე.

ანახტალტიკა (ბერძ., მრავლ.), სისხლის დენის შემჩერებელი საშუალებანი; აქედან: **ანახტალტიკური** — სისხლის შემჩერებელი.

ანახტომოზ-ი (ბერძ. ანახტომოსის), სისხლის ან ლიმფური ორი ძარღვის ერთმანეთთან შეერთება მესამის საშუალებით.

ანახტროფა (ბერძ. ანახტროფე), სიტყვების უზვეულო დალაგება წინადადებაში აზრის შეუცვლელად (გრამატიკაში).

ანახტები (მრავლ., ლათ. annatae), წლიური ან ნახევარწლიური გადასახადი რომის პაპის სასარგებლოდ იმ პირისაგან, რომელსაც მიეცა საეკლესიო თანამდებობა.

ანახტომ-ი (ბერძ., ხელოვნ.): 1) საერთოდ: დამნაწევრებელი; 2) კერძოდ და განსაკუთრებით: ანახტომიის (იხ.) სპეციალისტი, — მცენიერი.

ანახტომია (ბერძ., ხელოვნ.: განკვეთა, დანაწევრება), მცენიერება ცხოველურ და მცენარეულ სხეულთა ფორმისა და აგებულობის შესახებ. მეთოდისა და მასალის მიხედვით, ე. ი. იმის მიხედვით, თუ როგორ და რას სწავლობს და იკვლევს, არსებობს: 1) **თეორიული ანახტომია** — მას მოჰყავს სისტემაში (წესრიგში) ანახტომიის სხვა დარგთა კვლევის შედეგები და გამოჰყავს ზოგადი დასკვნები; 2) **მიკროსკოპიული ანახტომია** — გამაღიდეგელი შუშების საშუალებით იგი იკვლევს ქსოვილთა აგებულებას; 3) **პათოლოგიური ანახტომია** — იკვლევს ქსოვილთა და ორგანოთა ავადმყოფურ ცვლილებებს; 4) **პლასტიკური ანახტომია** — იკვლევს სხეულის გარეგნულ მოყვანილობას შინაგანი ნაწილების მდგომარეობასთან დაკავშირებით; 5) **პრაქტიკული ანახტომია** — გადმოგვეცეს მასალის კვლევის წესებს, ტექნიკურ საშუალებებს და სხვ.; 6) **ტოპოგრაფიული ანახტომია** — იკვლევს სხეულის ნაწილებს იმის მიხედვით, თუ რა მიმართებაში არიან ეს ნაწილები მდებარეობის მხრივ; 7) **შედარებითი ანახტომია** — იკვლევს შედარებითი მეთოდით მსგავსებასა და განსხვავებას ადამიანისა და სხვა ცხოველთა აგებულობის შორის (არსებობს კიდევ ანახტომიის სხვა დარგებიც). — აქედან: **ანახტომიური** — ანახტომიის ხასიათის მქონე ან მის შესახებ; **საანახტომიო** — ის რაც განკუთვნილია, დანიშნულია ან გამოსადეგია ანახტომიისათვის, მაგ.: **საანახტომიო თეატრი** — დარბაზი, სადაც ასწავლიან ანახტომიის, ჰკვეთენ მიცვალებულთა და სხვ.; **საანახტომიო ხელსაწყო** და სხვ.

ანაფორა, ბერძ.: 1) ერთისა და იმავე სიტყვის (ან ბგერათა) განმეორება რამდენიმე ტექტის ან ლექსის დასაწყისში; 2) მუსიკაში: უშუა-

ლოდ წინამავალი მუსიკალური ფრაზის განმეორება.

ანაფროდიტიზმი-ი ან **ანაფროდისია**, ბერძ., სქესობრივი ხალისის დაკარგვა; **ანაფროდიტი**-ი — შვილსნობის უნარდაკარგული.

ანაქორეტი-ი, ბერძ., განდევილი, მეუღლადნოე.

ანაქრონიზმი-ი, ბერძ., საერთოდ: შეცთობა ქრონოლოგიაში, დროთა აღნიშვნაში; კერძოდ: რაიმე მოვლენის ან ამბის მიკუთვნება ისეთი ეპოქისათვის (ხანისათვის, დროისთვის), როდესაც ეს მოვლენა ან ამბავი შეუძლებელი იყო მომხდარიყო.

ანახორეტი-ი, იხ. ანაქორეტი.

ანახრონიზმი-ი, იხ. ანაქრონიზმი.

ანაჟემენტ-ი (ფრ. engagement): 1) საერთოდ: რაიმე ვალდებულობის დაკისრება; კერძოდ: 2) მსახიობის ან სხვა სასცენო ხელოვნის ძიწვევა ანტრეპრენერის (იხ.) მიერ განსაზღვრული პირობით ვადისა და გასამრჯელოს შესახებ.

ანგარ-ი (ფრ. hangar), საფრენ მოწყობილობათა შესანახავი გადახურული უგვერდისკედლებო ბინა.

ანგარია (ბერძ., ხელოვნ.): 1) საერთოდ: უცხოელთა ყოველგვარი მოძრაიე ქონების განსხვისება (რეკვიზიცია, იხ.); 2) კერძოდ: უცხოელთა გემების განსხვისება.

ანგეექტასია, ბერძ., სისხლის ძარღვების გაფართოება (ავადმყოფობა).

ანგინა, ლათ., სასისა და ხახის ღრუს სხვადასხვა სახის ანთება.

ანგიოლოგია, ბერძ., ანატომის ერთერთი დარგი, რომელიც იკვლევს სისხლისა და ლიმფურ სისტემას.

ანგიომა, ბერძ., სისხლისა და ლიმფურ ძარღვთა სიმსიენე.

ანგიონევროზი, ბერძ., ნერვული ავადმყოფობა, რომელიც დაკავშირებულია სისხლის ძარღვების ავადმყოფურ გაფართოებასთან ან დავიწროებასთან.

ანგიოპათია, ბერძ., საერთო სახელია ძარღვების ავადმყოფობათა.

ანგლენი-ი (ფრ. anglaise), ინგლისური სწრაფი და მრავალფეროვანი ტყევა.

ანგლიკანიზმი: 1) ანგლიკანური ეკლესიის (იხ.) მოძღვრება; 2) ანგლიკანური ეკლესიის თავისებურობანი.

ანგლიკანური ეკლესია, რეფორმაციული ეკლესიის ერთერთი შტო, რომელიც შემოღებულ იქნა ინგლისში სახელმწიფო რელიგიად XVI საუკუნეში; საშუალო კათოლიკობასა და პროტესტანტობას შორის, დაცულია ეპისკოპოსის თანამდებობა.

ანგლიციზმი-ი, რომელსავე სხვა ენაში შეტანილი თავისებურობა ინგლისური ენისა.

ანგლო-ამერიკელი, ინგლისური ჩამომავლობის ამერიკელი.

ანგლომანია, ლათ.-ბერძ., ინგლისელებისადმი ტრფიალი, მიმბაძველობა; სიყვარული ყველაფერი ინგლისურისა, მაგ. მათ ჩვეულებათა, მოდისა და სხე; აქედან: **ანგლომანი**-ი — ის, ვისაც უყვარს ყველაფერი ინგლისური, ჰბაძავს მათ და სხე.

ანგლო-საქსური ენა, ასე ეწოდება ძველ ინგლისურ ენას (დაახლოებ. V — XII საუკ.), რომელზედაც ლაპარაკობდნ ინგლისის დამპყრობელი (V საუკ. ქ. შემდეგ.) გერმანული წარმოშობის ტომები; აქედან: **ანგლო-საქსური ლიტერატურა** — ამ ენაზე შექმნილი ლიტერატურული ნაწარმოებნი.

ანგლოფილი-ი, ლათ.-ბერძ., ინგლისელთა მეგობარი, მათი მომხრე.

ანგლოფობია, ლათ.-ბერძ., ინგლისელებისადმი სიძულვილი, ინგლისელთა მოძულეობა; აქედან: **ანგლოფობი**-ი — ის, ვისაც ინგლისელები სძულს.

ანგორა: 1) ოსმალეთის ქალაქი მცირე აზიაში, აშუამდ ოსმალეთის რესპუბლიკის სატახტო ქალაქი; 2) სახელწოდება მთელი ვილიეთისა, რომლის ცენტრია ქ. ანგორა; აქედან: **ანგორული თხა** — შინაური თხის ჯიშია, აქვს გრძელი და რბილი მატყლი; **ანგორული კატა** — შინაური კატის ჯიშია, აგრეთვე გრძელბალწიანი.

ანგოფრაზია (ბერძ., ხელოვნ.), ენაბრგვნილობის ერთერთი სახე, რომელიც გამოიწვეულია შეკრთომით ან დარცხენით და მდგომარეობს მეტყველების შეწყვეტაში განსაზღვრულ ადგილას.

ანგრო-მანიუ (ავესტ. ანრო-მანიუ), იგივეა, რაც აპრიმან: ბოროტი სული, ბოროტების ღვთაება ძველ სპარსეთში.

ანგუსტაცია, ლათ., ადამიანის სხეულის სისხლის ძარღვების არაბუნებრივი დავიწროება (მედიცინაში).

ანდაბატი, ლათ., თვალახვეული მებრძოლი; გლადიატორი, რომელიც იბრძოდა თვალახვეულით.

ანდამატი, იხ. ადამანტი.

ანდანტი, იტ., მუსიკალური ნაწარმოების შესრულება საშუალო ტემპით, ადაჯიოსა (იხ.) და ალევროს შუა (ალევრო — იტ. ალევგრო, ნიშნავს: სწრაფად, ცოცხლად).

ანდრაგათია, ბერძ., სიმამაცე, ვაჟაკობა.

ანდროგენია, ბერძ., ადამიანის, განსაკუთრებით, მამაკაცის შექმნა; პირველი მამაკაცის წარმოქმნა; აქედან: **ანდროგენური** — მაგ. **ანდროგენური კვრცხები** — ისეთი კვრცხები, რომელნიც წარმოქმნიან განაყოფიერების შემდეგ (ან უმისოდ) მამრობითი სქესის არსებას.

ანდროგინია, ბერძ., დედალი არსების მიერ შექმნა მამალ არსებათა ნიშნებისა, მაგ. დედაკაცს მოხუცებაში ამოსდის წვერი და სხვა; აქედან: **ანდროგინი**, ჰერმოფროდიტი, ორსქესიანი.

ანდროლეპსია, ბერძ., ადამიანის მოტაცება; ძველი ათენის სამართალში: უფლება ადამიანის მოტაცებისა იმ სახელმწიფოდან, რომელმაც არ გასცა ათენელი მოქალაქის მკვლელი.

ანდროლითი, ბერძ., ადამიანის გაქვავებულო ჩონჩხი.

ანდრომანია, ბერძ., ავადმყოფური მოვლენა; დედაკაცის გადაჭარბებული სქესობრივი მოთხოვნილება; იგივეა, რაც ნიმფომანია (იხ.).

ანდრომახე ან უკეთ **ანდრომაქე**, ბერძ. საკუთ. სახელი, ჰექტორის ცოლი (ჰომეროსის ილიადაში).

ანდრომედა, ბერძ., ჩრდილო ცის ერთერთი ვარსკვლავი; აქედან: **ანდრომედიდები** (მრავლ.) — ასე ეწოდება მოწყვეტილ ვარსკვლავთა ნაკადს, რომელიც ჩანს დედამიწიდან ნოემბრის დამლევი რიცხვებში, განსაკუთრებით ყოველი ცამეტი წლის გასვლისას.

ანდროფაგ, ბერძ., კაცის მჭამელი.

ანდროფობია, ბერძ., დედაკაცის სიძულვილი მამაკაცისადმი; აქედან: **ანდროფობი** — მამაკაცის მოძულე.

ანევრიზმა ან **ანეურისმა**, ბერძ., არტერიის (იხ.) ავადმყოფური ნაწილობრივი გაგანიერება.

ანეკლოტი, ბერძ.-ფრანგ.: 1) პირვანდელი მნიშვნ.: ზებირად გადმონაცემი, დაუწერელი, გამოუტყემელი; 2) ახლანდელი მნიშვნ.: გონება-მახვილური შინაარსის პატარა მოთხრობა; მოგონილი ამბავი; აქედან: **ანეკლოტური** — ანეკლოტის ხასიათის მქონე; დაუჯერებელი, არა სარწმუნო; **ანეკლოტომანი** — ენისა ც უყვარს ანეკლოტების თქმა ან მოსმენა; **ანეკლოტომანი** — ანეკლოტების სიყვარული.

ანემია (ბერძ., ხელოვნ.: ანაიმია), უსისხლობა, სისხლნაკლებობა; **მაგნე-თვისებია** ან **ანემია** — სისხლნაკლებობა, რომელსაც თან სდევს სისუსტე, ფერის სიმკრთაღე და სხვა; აქედან: **ანემიური** — ანემიის (ხასიათის) მქონე; **ანემატურგია** — მოძღვრება უსისხლო ოპერაციის შესახებ.

ანემოგრაფი, ბერძ., ქარის მიმართულების საზომი თვითმწერელი ხელსაწყო.

ანემოლოგია, ბერძ., ქართმცოდნეობა, მოძღვრება ქარის წარმოშობის, ძალის, სისწრაფის და სხვ. შესახებ.

ანემომეტრი, ბერძ., ქარის ძალისა და სისწრაფის საზომი ხელსაწყო.

ანემოპათია, ბერძ., სუფთა ჰერის საშუალებით მკურნალობა (მედიცინაში).

ანემოსკოპი, ბერძ., ქარის მიმართულების გამოსაკვლევი საფიზიკო ხელსაწყო.

ანემოქორდი, ბერძ., სამუსიკო ინსტრუმენტი, რომელიც გამოსცემს ხმას ქარის ქროლისაგან.

ანენერგია, ბერძ., უღონობა, ძალღონის დაკარგვა; უმოქმედობა; აქედან: **ანენერგიული** — უღონო, უმოქმედო.

ანენკეფალია, ბერძ., ტვინის უქონლობა. უტვინობა (ანატომიაში).

ანენცეფალია, იგივეა, რაც ანენკეფალია.

ანეპია, ბერძ., მეტყველების უუნარობა, სიმუნჯე.

ანეპიგრაფა (ბერძ., მრავლ.), უსათაურო თხზულებები.

ანერიტოზისია, ბერძ., სიბრმავე წითელი ფერის მიმართ; წითელი ფერის დანახვის უუნარობა.



ანეროიდი-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ლითონის ბარომეტრი (იხ.), რომელიც იძლევა ჰაერის წნევის უფერცხლისწყლოდ გაზომვის საშუალებას.

ანესტეზია, ბერძ., ხელოვნ.: ან+ასისტესის), ავადმყოფური მოვლენა: უგრძნობლობა ტკივილისადმი, ტკივილის გრძნობის დაკარგვა; ხელოვნურად უგრძნობლობის გამოწვევა სხვადასხვა საშუალებებით; აქედან: **ანესტეზირება** — ანესტეზიის გამოწვევა; **საანესტეზიო** ან **მანესტეზირებელი საშუალებანი** — ტკივილის გრძნობის დამკარგველი საშუალებანი (მაგ. ქლოროფორმი, ეთერი და სხვ.).

ანესთემათიკა ან **ანესთეთიკა** (ბერძ., მრავლ.), საანესთეზიო საშუალებანი (იხ. ანესტეზია).

ანესტეზია, იხ. ანესტეზია.

ანექსია (ლათ. ანექსიო), საერთოდ: მიკუთვნება, შერთება; კერძოდ და განსაკუთრებით: სახელმწიფოს ან მისი ნაწილის ძალმომრეობით შერთება სხვა სახელმწიფოსთან; აქედან: **ანექსიონისტ-ი** — ანექსიის მომხრე.

ანთეროიდები (მრავლ., ბერძ.), მამრობითი სასქესო ორგანოები სპორიან მცენარეთა; აქედან: **ანთეროზოიდები** (მრავლ.) — გამანაყოფიერებელი მამრობითი უჯრედები ზოგიერთ მცენარეთა (ბოტანიკაში).

ანთესტერიონი-ი, ბერძ., აყვავების თვე ატიკაში (ძვ.-საბერძნ.) შუა თებერვლიდან შუა მარტამდე; აქედან: **ანთესტერიები** (მრავლ.) — სამდღიანი დღესასწაული ამ თვეში.

ანთვიპატოსი-ი, ბერძ., მთავარი, ოქტის მმართველი.

ანთოლითები (მრავლ., ბერძ), გაქვავებულნი ყვავილების ნაშთები.

ანთოლოგია, ბერძ., რჩეულ ლექსთა კრებულნი, განსაკუთრებით კლასიკურ (ბერძნულ და რომაულ) ავტორთა; ახლანდელი მნიშვნელობით: ქრისტომათია (იხ.).

ანთოქლორი-ი, ბერძ. ხელოვნ., ყვითელი მღებავი ნივთიერება.

ანთოციანი-ი, ბერძ., მღებავი ნივთიერება წითელი, ლურჯი და იის ფერისა; გახსნილია უჯრედის წვენიში.

ანთრაკნოზი-ი, ბერ. ხელოვნ., მცენარეთა (განსაკუთრებით, ვაზის) ერთერთი ავადმყოფობა.

ანთრაკნოზი-ი, ბერძ. ხელოვნ., ფილტვების დაავადება, გამოწვეული ქვანახშირის მტვრით ფილტვების გაუღნით.

ანთრაკოთერი (ანთრაკოთერიუმ), გადაშენებული დიდი ტანის (მარტორქის ოდენა) წყვილჩლიქა ცხოველი.

ანთრაციტი-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ქვანახშირის ერთი საუკეთესო ხარისხის სახე.

ანთროპოგენია, ბერძ., ადამიანთა ტომის განვითარების ისტორია.

ანთროპოგეოგრაფია, ბერძ., გეოგრაფიის ერთერთი დარგი, რომელიც იკვლევს დედამიწის იმის მიხედვით, თუ რა გავლენას ახდენს იგი (დედამიწა) ადამიანის ცხოვრებაზე, ზნეჩვეულებაზე, ისტორიაზე და სხვ.

ანთროპოგნოზია, იგივეა, რაც ანთროპოლოგია (იხ.).

ანთროპოიდები (მრავლ., ბერძ.), ადამიანისებური მაიმუნები.

ანთროპოლითი-ი, ბერძ., იგივეა, რაც ანდროლითი.

ანთროპოლოგ-ი, ბერძ., ანთროპოლოგიის მცოდნე სპეციალისტი.

ანთროპოლოგია, ბერძ., მეცნიერება ადამიანის შესახებ: საბუნებისმეტყველო დარგი, რომელიც იკვლევს ადამიანის გავრცელებას დედამიწის სხვადასხვა ადგილას, მის წარმოშობას, მის კავშირს დანარჩენ ცხოველებთან და სხვ.; აქედან: **ანთროპოლოგიური** — ანთროპოლოგიის ხასიათის მქონე; **ანთროპოლოგიური შკოლა** — ასე ეწოდება სისხლის სამართლის მეცნიერების ერთერთ მიმართულებას, რომლის მიხედვითაც დანაშაულობის მიზეზები მდგომარეობს ადამიანის ფსიქიურ-ფიზიოლოგიურ ბუნებაში, ე. ი. არსებობს ბუნებით დამნაშავე და სხვ.

ანთროპომეტრია, ბერძ., ანთროპოლოგიის ერთერთი დარგი, რომელიც აწარმოებს ადამიანის სხეულის გაზომვას ადამიანთა შორის განსხვავების გამოკვლევის მიზნით, ე. ი. თუ რა განსხვავებაა ავტულობის მხრივ სხვადასხვა სქესის, ასაკის, ხელობის და სხვა ადამიანთა შორის.

ანთროპომორფიზმი-ი, ბერძ., ღვთაების წარმოდგენა ადამიანის სახითა და თვისებებით; აქედან: **ანთროპომორფები** (მრავლ.) — ადამიანისებური მაიმუნები (იგივეა, რაც ანთროპომორფული მაიმუნები).



ანთროპონომია, ბერ., მოძღვრება იმ კანონების შესახებ, რომელნიც განაგებენ ადამიანის ცხოვრებას.

ანთროპოპოთეკა, ბერძ., ისეთი არსება, რომელიც, ზოგიერთ მეცნიერთა აზრით, გარდამავალი საფეხური უნდა ყოფილიყო ადამიანისებურ მიმდინარეობა და ადამიანს შორის.

ანთროპოპლასტიკა, ბერძ., ადამიანის სხეულის გამოქანდაკების ან ჩამოსხმის ხელოვნება.

ანთროპოსოფია, ბერძ., ერთერთი თანამედროვე რელიგიურ-მისტიკური ფილოსოფიური მოძღვრება (გერმანიაში).

ანთროპოსოციოლოგია, ბერძ.-ლათ., მოძღვრება, რომელიც ამყარებს სოციოლოგიას ფიზიკურ ანთროპოლოგიაზე.

ანთროპოტექნიკა, ბერძ.: 1) ბიოლოგიის დარგი, რომლის მიზანია გააუმჯობესოს ადამიანის ტომი ფიზიკურად და სულიერად; 2) ადამიანისათვის შესაფერის ხელობის ამორჩევა ანთროპოპეტრიულ და ფსიქოტექნიკურ გამოკვლევათა საშუალებით.

ანთროპოფაგია, ბერძ., კაცის-მჭამელობა.

ანთროპოფობია, ბერძ., სულიერი ავადმყოფობა, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ავადმყოფს ეშინია ადამიანის.

ანთროპოცენტრიზმი (ბერძ., ხელოვნ.), შეხედულება, რომლის თანახმად ადამიანი არის მსოფლიოს ცენტრი და რომ ქვეყანა მისთვისაა გაჩენილი.

ანიზომეტრული, ბერძ., უთანასწორო, თანაშეუზომელი.

ანიზომეტროპია, ბერძ., თვალებს შორის განსხვავება (უთანასწორობა) სხივთა გარდატეხის (სხივოტეხის) მხრივ; მხედველობის ნაკლი.

ანიზოტროპული, ბერძ., გვერდული ანუ გვეგანმარჩევი; **ანიზოტროპული ნივთიერება** — ასე ეწოდება ნივთიერებას, თუ სხვადასხვა მიმართულებით იგი სხვადასხვა ფიზიკურ თვისებებს იჩენს.

ანილი-ი (ინდ.-არაბ.: ნილა, ანილი) ინდიგო მცენარე (იზრდება ინდოეთში); აქედან: **ანილინი**-ი — ქიმიკა: ორგანიული ფუძე, რომელიც მიიღება ინდიგოსაგან და ქვანახშირის კუპრისაგან და წარმოადგენს უფერო ლინის-სუნთან სითხეს; იხმარება საღებავების დასამზადებლად; **ანილიზმი**-ი — ანილინის ორთქლით მოწამლევა.

ანიმალიზმი-ი, ლათ.: 1) ცხოველის სხეულის თავისებურობანი, რომელნიც განასხვავებენ მას მცენარისაგან; 2) ცხოველური ცხოვრება — სულიერი ადამიანურ ცხოვრებასთან დაპირისპირებით; აქედან: **ანიმალიზაცია** — 1) მიღებული საქმლის იმ ნივთიერებად გარდაქმნა, რომლისაგანაც შედგება ცხოველის სხეული; 2) მღებრობაში: ბაშბის ქსოვილის ისე შემზადება სხვადასხვა ნივთიერებათა საშუალებით, რომ მან დაიმკროს (შეთიხოს) საღებავები ისე მტკიცედ, როგორც მატყლმა.

ანიმალკულუმი-ი, ლათ., ძალიან პატარა ცხოველი, რომლის დანახვაც შესაძლებელია მხოლოდ მიკროსკოპით (იხ.); აქედან: **ანიმალკულიზმი**-ი — მოძღვრება, რომ ცხოველის თესლში არსებობს უკვე დამთავრებული ჩანასახი მომავალი სხეულისა. (ეს მოძღვრება ძალიან გავრცელებული იყო XVII საუკუნე); **ანიმალკულიზტი**-ი, ანიმალკულიზმის მიმდევარი.

ანიმალური ორგანოები, ცხოველის ორგანოები (ნერვული სისტემა, გრძნობათა ორგანოები და კუნთები) — მცენარის (მომწელებელ, გამომყოფ და სასქესო) ორგანოებთან დაპირისპირებით.

ანიმიზმი-ი, ლათ.: 1) ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც ამტკიცებდა რომ სხეულის ყოველგვარ მოქმედებას განაგებს სული; 2) პირველყოფილ ხალხთა მსოფლმხედველობა, რომლის თანახმად გარეო ქვეყნის მოვლენები და საგნები სულდგმულნი არიან; აქედან: **ანიმიზტი**-ი — ანიმიზმის მიმდევარი.

ანიონი (ბერძ., ხელოვნ.), მოლეკულის ნაწილაკი, დატვირთული უარყოფითი ელექტრობით (ელექტროლიზში, იხ.).

ანისი, ლათ., ქოლგისებრი ოჯახის ერთწლიანი მცენარე, რომლის თესლისაგან ხდიან სასიამოვნო სუნის ზეთს; აქედან: **ანისის ზეთი**.

ანკერი-ი, ლათ.-გერმ.: 1) ქანქარას მოძრაობის რეგულატორი (მომწესრიგებელი) საათის მექანიზმში; 2) ლინის საწყაო ევროპის ჩრდილო ქვეყნებში (დანიის, შვეიცარიაში და სხვ.), უდრის 30 — 40 ლიტრს; 3) რკინის სამგარი, ქვის შენობაში ჩატანებული.

ანკერშტოკი, ფრ.-გერმ., ლუწის ძელი, რომლის დანიშნულებაცაა — არ დაანებოს ლუწას ზღვის ფსკერზე სიბრტყით დაწოლა.



ანკეტა ან **ანკეტი**-ი (ფრ. enquête): 1) საერთოდ: გამოკითხვა წერილობით ან სიტყვიერად, ცნობების შეკრება; 2) რაიმე საზოგადოებრივი საკითხის გამოკვლევა რამოდენიმე პირის წერილობით ან სიტყვიერად დაკითხვის საშუალებით; აქედან: **ანკეტური მეთოდი** კვლევისა: ამ მეთოდს ხშირად მიმართავენ ხოლმე სოციალურ-ეკონომიური მოვლენებისა და პედაგოგიური საკითხების გამოსარკვევად; 3) წინასწარ-დამზადებული კითხვები ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ, რომელზედაც პასუხი უნდა მიეცეს (საანკეტო ფურცელი).

ანკილობლეფარონი-ი ან **ანკილობლეფარია**, ბერძ., თვალის ქუთუთოების შეხორცება, რის გამოც თვალი ვიწროვდება ან სრულიად იხურება.

ანკილოვლისი-ი ანუ **ანკილოვლისია**, ბერძ., ენის ავადმყოფური შეხორცება მეზობელ ნაწილებთან, რის გამოც დაბრკოლებულია ენის მოძრაობა ყლაპვისა, მეტყველებისა და სხვ. დროს; განკურნება მისგან შესაძლებელია მხოლოდ ქირურგიული ოპერაციით (იხ.).

ანკილოზი-ი ან **ანკილოზი**-ი, ბერძ., სახსართა ბოლოების შეხორცებით გამოწვეული უძრაობა სათანადო ნაწილებისა; სრული ანკილოზის გამო მოძრაობის უნარი სრულებით ეკარგვის ავადმყოფს (ქირურგიაში).

ანკილოსტომა, ბერძ., პარაზიტული (იხ.) ქია; აქედან: **ანკილოსტომოზი**-ი — ანკილოსტომის მიერ გამოწვეული ავადმყოფობა ადამიანის ნაწლავებში.

ანოდი-ი, ბერძ., გალვანური ელემენტის დადებითი პოლუსი (იხ.).

ანომალი-ი ან **ანომალური**, ბერძ., უწყესური, არაწყესიერი, წესგადახვეული, რაიმე წესის საწინააღმდეგო; აქედან: **ანომალია** (მრავლ.) — გრამატიკაში: მეტყველების უწყესური ნაწილები, ჩვეულებრივ — ზმნები.

ანომალია, ბერძ., უწყესურობა, ჩვეულებრივი წესისაგან გადახრილი, გამოწკლისი; აქედან: **ანომალისტური**, მაგ. 1) **ანომალისტური წესი** — შხის მოჩვენებითი მოქცევის ვადა; **ანომალისტური თვე** — მთეარის მოქცევის ვადა.

ანონიმი-ი, ბერძ.: 1) უსახელო ვინმე; 2) უსახელო გავრცელებული ლიტერატურული ნაწარმოების ავტორი, რომლის ფსევდონიმიც კი

(მოგონილი სახელი) არ არის აღნიშნული ნაწარმოებზე; 3) ბარათი (წერილი), რომელსაც ან სრულიად არა აქვს მოწერილი შემდგენელის სახელი და ან მოწერილი აქვს მოგონილი სახელი; აქედან: **ანონიმური** — უსახელო, სახელ-ალუნი-შვენილი რამ; **ანონიმური საზოგადოება** — ისეთი საზოგადოება, რომლის მონაწილეთა სახელი აღნიშნული არ არის; ასე ეწოდება ზოგჯერ სააქციო საზოგადოებას.

ანონსი-ი (ფრ. annonce), საჯაროდ წინასწარი განცხადება რისიმე შესახებ, ცალკე ან უფრანგაზეთში, ჩვეულებრივ, სათეატრო წინასწარი განცხადება.

ანოპლოთერი ან **ანოპლოთერიუმი**-ი (ბერძ.-ლათ.: „უიარაღო ცხოველი“), უძველეს დროთა წყვილ-ჩლიქიან ძუძუმწოვარ ცხოველთა ჯიში, რომლის ნაშთები მოიპოვება გაქვავებულის სახით.

ანოპხია, ბერძ.: 1) სიბრმავე, 2) ზეცი-ხედვითი ელამობა.

ანორგანიზმი-ი, ბერძ., არაცოცხალი, უსიცოცხლო ბუნება.

ანორგანული, ბერძ.: 1) არაორგანული, არაცოცხალი, უსიცოცხლო; 2) არაცოცხალი ბუნების შესახები, მაგ. **ანორგანული ქიმი**ა — იგივეა, რაც არაორგანული ქიმი: მინერალურ ნივთიერებათა ქიმი; აქედან **ანორგანოგრაფია** — არაცოცხალი ბუნების მკრდნეობა; **ანორგანოლოგია** — მეცნიერება არაცოცხალი ბუნების განსაკუთრებით, მინერალთა შესახებ.

ანორექსია, ბერძ., მადის დაკარგვა, გულსირევა.

ანორთოქსი-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ხელსაწყო, რომელშიც სწორად ჩანს არასწორად დახატული საგანი.

ანორმალური ან **ანორმალური**, ბერძ.-ლათ., უწყესური, არაწყესიერი; წესის წინააღმდეგი; აქედან: **ანორმალობა** — უწყესურობა, წესს გადახვევა.

ანორქია ან **ანორქიდია**, ბერძ., მამაკაცის ნაკლოვანობა, რომელიც გამოიხატება კვერცხების სრულს უქონლობაში.

ანოსია, ბერძ., ავადმყოფობისაგან თავისუფლად ყოფნა.

ანოსზია, ბერძ., ყნოსვის ნაკლი, ყნოსვის შეგრძნების დაკარგვა; აქედან: **ანოსზინი**-ი — არასისიმივენო სუნის მოსპობის საშუალება.

ანოზფრასია, ბერძ., იგივეა, რაც ანოსმია.

ანოფელეს-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ერთი გვარის კოლო, რომელსაც გადააქეს მალარია ადამიანიდან ადამიანზე.

ანოფთალმია, ბერძ., თვალების უქონლობა დაბადებიდანვე ან მათი განუფითარებლობა.

ანსამბლ-ი (ფრ. ensemble), რაიმე მთლიანის ნაწილების მწყობრი ურთიერთ შეთანხმება, თანაშეწყობა; განსაკუთრებით: მსახიობთა ურთიერთ მწყობრად შეთანხმებული თამაში სცენაზე რაიმე პიესის შესრულების დროს.

ანტაბლემანი ან **ანტაბლემენტი** (ფრ. antablement), შენობის ჰორიზონტალური ნაწილი (სამერხულო, კოზმიდი და ლავარდანი), რომელიც დაყრდნობილია სვეტებზე.

ანტაგონიზმი (ბერძ., ხელოვნ.), მოპირდაპირე ძალთა ბრძოლა, მოწინააღმდეგეობა, მოქიშპეობა, მტრობა; აქედან: **ანტაგონისტი** — მოწინააღმდეგე, მოქიშპე; **ანტაგონისტები** (მრავლ.) — ასე ეწოდება (ფიზიოლოგიაში) ურთიერთ საწინააღმდეგოდ მოქმედ კუნთებს (იხ. აბდუქტორი და ადუქტორი).

ანტანტა ან **ანტანტი** (ფრ. entente): 1) საერთოდ: შეთანხმება; 2) ასე ეწოდება მსოფლიო ომამდე სამ სახელმწიფოს (ინგლის-რუსეთ-საფრანგეთის) კავშირს; ხოლო მსოფლიო ომის დროს მათ შეუერთდა სხვა სახელმწიფოებიც (ბელგია, იტალია და ჩრდ. ამერიკის შეერთებული შტატები); **მცირე ანტანტა** — ჩეხოსლოვაკიისა, სამხრეთ-სლავიისა, რუმინიისა და პოლონეთის კავშირი, მსოფლიო ომის შემდეგ შექმნილი.

ანტარქტიკული, ბერძ., სამხრეთ პოლუსთან ჰდებარე (არქტიკულის მოპირდაპირე, იხ.); აქედან: **ანტარქტიკული ოკეანე** — სამხრეთის ყინულოვანი ოკეანე; **ანტარქტიკული მატერიკი** — სამხრეთის პოლარული ქვეყნები.

ანტაფროლიტული საშუალებანი, სქესობრივი ავადმყოფური აღძვრის შემწელებელი საშუალებანი.

ანტევრსია, ლათ., წინისაკენ დახრილი მდებარეობა საშვილოსნოსი (გინეკოლოგიაში).

ანტი ან უკეთ **ანტიფოს-ი**, ძველი საბერძენეთის მითოლოგიაში: პოსეიდონისა და გეას (მიწის) ვაჟი, რომელიც დაახლო პერკულესმა მი-

წიდან ზევით აწევით (რადგან მიწაზე მისი და მარცხება არავის შეეძლო).

ანტენა (ლათ. ანტენა): 1) ანძა; 2) საპაეროსადენი, შეერთებული ელექტრულად ან მაგნეტურად რადიომიმღებთან ან რადიოგადამცემთან.

ანტერიდიები, იხ. ანთერიდიები.

ანტეფიქსა (მრავ.) ან **ანტეფიქსები** (ლათ.), სამკაულები ტაძრების სახურავის კიდეზე (ფოთლების და სხვ. სახით) ძველ საბერძენეთში.

ანტეფულქსია, ლათ.: 1) წინისაკენ გადაღუნვა; 2) გინეკოლოგიაში: საშვილოსნოს წინისაკენ გაღმოდუნვა.

ანტეცედენტ-ი, ლათ., წინამორბედი ანუ წინანდელი შემთხვევა, რომლის მიხედვითაც შემსაძლებელია მსჯელობა მისი მსგავსი ახლანდელი შემთხვევის შესახებ; **ანტეცედენტური მდინარეები** — ისეთი მდინარეები, რომელნიც გადასჭრიან მთებს.

ანტეცესორ-ი (ლათ. ანტეცესორ), წინამორბედი, წინამავალი, წინამოადგელი.

ანტი ან **ანტი** — ბერძნული ნაწილაკია, რომელიც დაერთვის სიტყვას დასაწყისში (ე. ი. სიტყვის თავში) და ნიშნავს უარყოფას ან დაპირისპირებას; ქართულად ითარგმნება: „წინააღმდეგ“, „საწინააღმდეგო“, „მოწინააღმდეგე“, „მოწინააღმდეგეობა“ და სხვა, მაგ.: **ანტილეგალური** — არალეგალური, ე. ი. არა კანონიერი, კანონით ნებადაურთველი (იხ. ლეგალური); **ანტირელიგიური** — რელიგიის საწინააღმდეგო; **ანტისემიტიზმი** — ებრაელთა მოწინააღმდეგეობა, მათი მოძულეობა (იხ. სემიტიზმი) და სხვ.

ანტიანექსიონისტი, ანექსიის მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი და ანექსია)

ანტიბაკი ან უკეთ **ანტიბაკი**, ბერძ. ლექსმწყობაში: სამმარცვლიანი მუხლი, რომელშიც პირველი ორი მარცვალი გრძელია (ან მახვილიანი), ხოლო მესამე — მოკლე (ან უმახვილო).

ანტიგონა ან **ანტიგონე**: 1) ძველი საბერძენეთის მითოლოგიაში: სახელია თება ქალაქის მეფის, ოიდიპოსის, ქალისა; ოიდიპოსი გაიგებს, რომ მას ცოლად შეურთავს თავისი საკუთარი დედა (იოკასტა), თვალებს დაიბრმავებს და გადის ქალაქიდან სახტილოდ — მას თან დაჰყვება ანტიგონე; 2) სოფოკლის ტრაგედია, სადაც გამოყვანილია ანტიგონე, როგორც მშობ-



ლების მოყვარული და მოვალეობის თავგანწირვით ამსრულებელი.

ანტიდაქტილი-ი, ბერძ., იგივეა, რაც ანაპესტი (იხ. ანტი და დაქტილი).

ანტიდოტი-ი, ბერძ., რისამე საწინააღმდეგო საშუალება, განსაკუთრებით შხამის საწინააღმდეგო (იხ. ანტი).

ანტიფეზა ან უკეთ **ანტიფეზის-ი**, ბერძ.: 1) ორი, ერთმანეთის საწინააღმდეგო, ცნების შეპირისპირება (იხ. ანტი და თეზისი); 2) ანტიფეზისი დიალექტური განვითარების პროცესში: უარყოფითი მომენტი, რომელიც უპირისპირდება თეზისს, ე. ი. დადებით მომენტს.

ანტიკვ-, იხ. ანტიკვ-

ანტიკი-ი ან **ანტიკური** (ლათ.-ფრ. antique):

1) ძველებური; 2) ძველებური ხელოვნების ნაწარმოები საგანი, განსაკუთრებით, ძველი ბერძნული ან ძველი რომაული ხელოვნებისა.

ანტიკლერიკალიზმი-ი, კლერიკალიზმის, ე. ი. სამღვდლოების გაძლიერებისა და გავლენის საწინააღმდეგო მიმართულება (იხ. ანტი და კლერიკალიზმი).

ანტიკრიტიკა, ბერძ., საწინააღმდეგო კრიტიკა, ე. ი. ავტორის კრიტიკა მისი ნაწარმოების კრიტიკისა; აქედან: **ანტიკრიტიკული** — მაგ., **ანტიკრიტიკული ნაწარმოები** (იხ. ანტი და კრიტიკა).

ანტილევალური, ბერძ.-ლათ., არალევალური, არაკანონიერი, კანონით ნებადასურთველი.

ანტილევომენა (მრავლ., ბერძ.), ასე ეძახდნენ ძველი ქრისტიანები ახალი აღთქმის სადაო წიგნებს, რომელთა სინამდვილე არ იყო ყველას მიერ გაზიარებული.

ანტილეთარგიული საშუალება, ლეთარგიის საწინააღმდეგო საშუალება (იხ. ანტი და ლეთარგია).

ანტილოპი-ი (ბერძ. ანთილოპს: ყვავილთვალეზიანი, ე. ი. ლამაზთვალეზიანი), ირმის ჯიშის ცხოველი აზიასა და აფრიკაში.

ანტიმერები (მრავლ., ბერძ.), ცხოველის სხეულის ერთნაირი ან მსგავსი ნაწილები (თვალეზი, ხელები და სხვ.).

ანტიმეფიტიური ან **ანტიმეფიტისური**, ბერძ., ჰაერის გამწმენდი.

ანტიმილიტარიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., მილიტარიზმის, ე. ი. სახელმწიფოს მიერ სამხრდრო ძალეების გადიდების საწინააღმდეგო მიმართულება;

აქედან: **ანტიმილიტარისტ-ი** — მილიტარიზმის მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი და მილიტარიზმი).

ანტიმინს-ი, ბერძ., აბრეშუმის ან ტილოს ოთხკუთხი ნაქერი, რომელზედაც გამოსახულია გარდამოსნა ქრისტესი და რომელზედაც მართმადიდებელთა ეკლესიაში აკურთხებენ ხოლმე ნაწილებს წირვის დროს.

ანტიმონარქისტ-ი, ბერძ., მონარქისტულის, ე. ი. სახელმწიფოს თვითმპყრობელური მმართველობის, მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი და მონარქისტი).

ანტიმორალიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., მოძღვრება კეთილისა და ბოროტის განურჩევლობის შესახებ; აქედან: **ანტიმორალისტი-ი** — ასეთი მოძღვრების მიმდევარი; **ანტიმორალური** — არაზნეობრივი, ზნეობრივის საწინააღმდეგო.

ანტინაციონალიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., ნაციონალიზმის, ე. ი. ეროვნულობის საწინააღმდეგო მიმართულება (იხ. ანტი და ნაციონალიზმი); აქედან: **ანტინაციონალისტი-ი** — ნაციონალიზმის მოწინააღმდეგე; **ანტინაციონალური** — ეროვნულის საწინააღმდეგო.

ანტინომია, ბერძ.: 1) წინააღმდეგობა ორ კანონს შორის, რომელნიც ერთსა და იმავე საგანს ეხებიან; 2) ორი ერთიმეორის საწინააღმდეგო დებულება, რომელთაგან ორთავეს დამტკიცება შესაძლებელია.

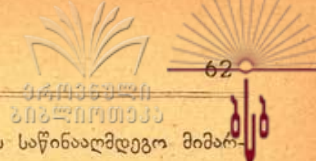
ანტინომიზმი-ი, ბერძ.: 1) საერთოდ: კანონების უარყოფა; 2) კერძოდ: ძველი აღთქმის კანონების უარყოფა (მიმართულებაა ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებაში).

ანტიპაპა ან უკეთ **ანტიპაპი-ი**, ბერძ.-ლათ., ასე ეწოდა რამდენსამე რომის პაპს, რომლებმაც თავისი თავი გამოაცხადეს (ან რომლებიც აირჩიეს) რომის პაპად იმისდა მიუხედავად, რომ ერთი პაპი უკვე იყო.

ანტიპაპიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., რომის პაპობის საწინააღმდეგო მიმართულება; აქედან: **ანტიპაპისტ-ი** — პაპობის მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი).

ანტიპარლამენტისტ-ი, ბერძ.-ფრანგ., პარლამენტური მმართველობის მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი და პარლამენტისტი).

ანტიპასატები (მრავლ., ბერძ.-იტ., ხელოვნ. ანტიპასატ-ი), ჰაერის მუდმივი მიმდინარეობა ატმოსფეროს მაღალ ფენებში დედამიწის ცხელ



სარტყელში; მიმართულება — საწინააღმდეგო პასატებისა (იხ. ანტი და პასატები).

ანტიპატია ან უკეთ **ანტიპათია**, ბერძ., შეუცნობელი ზიზღი ან სიძულვილი ვისმესადმი ან რასმესადმი; აქედან: **ანტიპათიური** — ზიზღის ან სიძულვილის აღმძვრელი, — გამომწვევი.

ანტიპატრიოტიზმი, ბერძ., სამშობლოსადმი მტრული განწყობილება, სამშობლოს სიძულვილი; **ანტიპატრიოტი** — სამშობლოსადმი მტრულად განწყობილი, სამშობლოს მოძულე.

ანტიმედავოგიური, ბერძ., მიზანშეწონილი აღზრდისა და სწავლების საწინააღმდეგო (იხ. ანტი და პედაგოგია).

ანტიპერისტაზი (ბერძ. ანტიპერისტასის), ბუნების ორი ძალის ერთიმეორის საწინააღმდეგო მოქმედება, — წნევა და უკუწნევა.

ანტიპერისტალტიკური (ბერძ.) მოძრაობა, კუჭისა და ნაწლავების მოძრაობა ჩვეულებრივის საწინააღმდეგო მიმართულებით; **ანტიპერისტალტიკური საშუალებანი** — ანტიპერისტალტიკური მოძრაობის გამომწვევი საშუალებანი, ან პერისტალტიკის (იხ.) შემამცირებელი საშუალებანი კუჭ-ნაწლავების მილში (მედიცინაში).

ანტიპირინი ბერძ., მედიცინაში: სიცხის დასაწვევი და ტკივილის შესამსუბუქებელი წამალი; აქედან: **ანტიპირეტიკული საშუალებანი** — სიცხის შესამსუბუქებელი და სხვ. საშუალებანი (იხ. ანტი).

ანტიპლატონური, პლატონურის (იხ.) საწინააღმდეგო, მაგ.: **ანტიპლატონური სიყვარული** — არაპლატონური, ე. ი. ხორციელი სიყვარული (იხ. ანტი).

ანტიპოლემი (მრავლ., ბერძ.: ერთმანეთისადმი ფეხებით მიმართული, — ფეხებ — შექცევით): 1) დედამიწის მოპირმდებარე მხარეთა მცხოვრებნი; 2) გადატან. მნიშვნ.: ურთიერთ საწინააღმდეგო ხასიათისა ან შეხედულების ადამიანები; ერთმანეთისაგან ძალიან განსხვავებული ადამიანები; აქედან: **ანტიპოდური** — მოპირმდებარე, ძალიან განსხვავებული.

ანტიპორტიკი, ბერძ.-ლათ., ტაძრის ღია კარიბჭე, სვეტებით მორთული.

ანტირევოლუციონერი, ბერძ.-ფრ., რევოლუციის მოწინააღმდეგე (იხ. ანტი); აქედან: **ანტირევოლუციური** — რაც ეწინააღმდეგება რევო-

ლუციის, რევოლუციის საწინააღმდეგო მიმართული.

ანტირელიგიური, ბერძ.-ლათ., რელიგიის (სარწმუნოების) წინააღმდეგ მიმართული, მაგ.: **ანტირელიგიური პროპაგანდა** — პროპაგანდა რელიგიის წინააღმდეგ; განსაზღვრული გეგმით ბრძოლა სარწმუნოებრივი (რელიგიური) მსოფლმხედველობის წინააღმდეგ; ასეთი ბრძოლა გულისხმობს, რომ სარწმუნოებრივი მსოფლმხედველობა აღარ შეეფერება კაცობრიობის კულტურულ განვითარებას, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევებს; ამიტომ რელიგია მავნებელია კაცობრიობის წინსვლისათვის.

ანტირენტერები (მრავლ., ბერძ.-ინგლ.: ანტირენტერს), პოლიტიკური პარტია ჩრდ. ამერიკაში (1830 წლებიდან), მსხვილი მიწათმფლობელობის წინააღმდეგ მებრძოლი.

ანტიროიალისტი, ბერძ.-ფრ., მეფის მოწინააღმდეგე; მეფობის უარყოფელი (იხ. როიალიზმი).

ანტისანიტარია, ბერძ.-ფრ., სანიტარიის მოთხოვნილებათა საწინააღმდეგო პირობები, ე. ი. ისეთი პირობები (უსუფთაობა, ცუდი ჰაერი და სხვ.), რომელნიც მავნებელნი არიან მცხოვრებთა ჯანსაღობისათვის; აქედან: **ანტისანიტარიული** — არასანიტარიული, ე. ი. ჯანსაღობისათვის მავნებელი (იხ. სანიტარია).

ანტისემიტიზმი, ბერძ., მტრული განწყობილება ებრაელებისადმი, სიძულვილი და ბრძოლა მათ წინააღმდეგ, რაც გამოიხატება სახელმწიფოს მიერ მათი პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებების შეზღუდვაში და ზოგჯერ მათ დევნა-აწიოკებაში; აქედან: **ანტისემიტი** — ანტისემიტიზმის მიმდევარი, ებრაელთა მოძულე; **ანტისემიტიური** — ებრაელთა სამტრო, — საწინააღმდეგო.

ანტისექტიკა (მრავლ., ბერძ.): 1) ლობა-ხრწნისა და მოწამლვის პირობების (ბაქტერიებისა და მათი სპორების) მოსპობა სხვადასხვა საშუალებებით (იოდოფორმით, მაღალი ტემპერატურით, სულემით და სხვ.); ანტისექტიკა სასტიკად სრულდება ქირურგიული ოპერაციებისა, მშობიარობისა და სხვ. დროს; 2) ლობა-ხრწნისა და მოწამლვის ამცილებელი საშუალებანი (ამ მეორე მნიშვნელობით იხმარება აგრეთვე; ანტისექტიკური საშუალებანი); 3) მოძღვრება

ანტისექტიურ საშუალებათა ხმარების შესახებ.

ანტიხოციალური, ბერძ.-ლათ., საზოგადოებრივი ცხოვრების საწინააღმდეგო (იხ. ანტი და ხოციალური).

ანტიტოქსინი-ი (ბერძ.-ლათ.: „შხამის საწინააღმდეგო“ ნივთიერება), ასე ეწოდება იმ ნივთიერებას, რომელიც წარმოიქმნება სხეულში ტოქსინის (იხ.) შეშხაპუნებით და უვნებლად ხდის ტოქსინის მოქმედებას; ანტიტოქსინები გროვდება შრატებში.

ანტიტრინიტარიები (მრავლ., ბერძ.-ლათ.), მიმდევარნი იმ ქრისტიანული სექტებისა, რომელნიც უარყოფდენ მოძღვრებას ღვთის სამპიროვნობის შესახებ.

ანტიური, იხ. ანტიური..

ანტიფერინი-ი (ბერძ.-ლათ., ხელოვნ.), კრისტალური თეთრი ნივთიერება, წყალში ძნელად-სხნადი და მწვევე გემოსი; იხმარება მკურნალობაში, როგორც სიცხის დამწვევი და ტივილის შემამსუბუქებელი საშუალება.

ანტიფემინიზმი-ი, ბერძ.-ლათ., ფემინიზმის, ე. ი. ქალის მამაკაცთან თანასწორუფლებიანობის საწინააღმდეგო მიმართულება (იხ. ანტი და ფემინიზმი); აქედან: **ანტიფემინისტ-ი** — ქალის თანასწორუფლებიანობის მოწინააღმდეგე.

ანტიფლოგისტიკური-ი (ბერძ.) საშუალებანი, საშუალებანი ანთების წინააღმდეგ.

ანტიფონი-ი, ბერძ.: 1) ფიზიკაში: ბგერის დამშობი ხელსაწყო; 2) შენაცვლებითი გალობა ორი დასისა ეკლესიაში; აქედან: **ანტიფონალი**-ი ან **ანტიფონარიუმ**-ი — კათოლიკურ ეკლესიებში: წიგნი, სადაც შეკრებილია ანტიფონები.

ანტიკვა (ლათ.: „ძველი, ძველებური“), ასე ეწოდება ლათინურ სწორ შრიფტს — კურსივთან (იხ.) და გუთურ შრიფტთან დაპირისპირებით.

ანტიკვარი ან **ანტიკვარიუს**-ი, ლათ.: 1) ძველ რომში: ვინც ძველებურ გამოთქმებს ხმარობდა საჯარო სიტყვებში; 2) აღორძინების ხანაში: მეცნიერი, რომელიც იკვლევდა ძველი საბერძნეთისა და რომის სიძველეებსა და ხელოვნებას; 3) ახლა: ძველებური ნივთებით (წიგნებით, ფულებით და სხვ.) მოვაჭრე; აქედან: **ანტიკვარული** — ძველებური მავ. **ანტიკვარული ვაჭ-**

რობა (წიგნებით და სხვა), **ანტიკვარიატი**-ი — ძველებური წიგნებით ვაჭრობა, — სავაჭრო.

ანტიქოთონები (მრავლ., ბერძ.), იგივეა, რაც ანტიპოდები (იხ.).

ანტიქლორი-ი, ბერძ., ნივთიერება, რომელიც ეწინააღმდეგება ქლორის დამშლელ მოქმედებას ქალაქისა და ქსოვილთა გათეთრების დროს.

ანტიქრისტე ან **ანტიქრისტ-ი**, ბერძ., საღვთო წერილით: ქრისტეს მოწინააღმდეგე, რომელიც უნდა გამოცხადდეს ქვეყნის დასასრულის (მეორედ მოსვლის) წინ ქრისტიანობასთან საბრძოლველად, მაგრამ დამარცხებულ იქნება ქრისტეს მიერ.

ანტიქრონიზმი-ი, ბერძ., შეცთობა დროის გამონაგარიშებაში.

ანტიცენზურული, ბერძ.-ლათ., საცენზურო წესების საწინააღმდეგო.

ანტიციკლონი-ი, ბერძ., მაღალი ატმოსფერული (იხ.) წნევის არე; ციკლონის საწინააღმდეგო (იხ. ციკლონი).

ანტიციპაცია, ლათ.: 1) საერთოდ: წინადასწრება, რაიმე მოვლენის დროზე ადრე დადგომა; 2) ფილოსოფიაში: წინასწარი შემეცნება, ე. ი. შემეცნება, დაფუძნებული მხოლოდ ლოგიკურ მსჯელობებზე, გამოცდილებისა და დაკვირვების გარეშე; 3) სავაჭრო სამართალში: გადაზე ადრე გადახდა; 3) მედიცინაში: რაიმე ნიშნების გამოჩენა უფრო ადრე, ვიდრე ეს მოსალოდნელიყო (იხმარება სხვა დარგებშიაც).

ანტიბოთონები, იხ. ანტიბოთონები.

ანთოლითი-ი, იხ. ანთოლითები.

ანთოლოგია, იხ. ანთოლოგია.

ანთონიანები (მრავლ.), ანტონ უნტერნებერის მიერ (XIX საუკ. დასაწყ.) შვეიცარიაში დაარსებული სექტის მიმდევარნი, რომელნიც უარყოფდენ სახელმწიფოს, ეკლესიისა და ოჯახს და ქადაგობდენ თავისუფალ სიყვარულს.

ანთოქლორი-ი, იხ. ანთოქლორი.

ანთოციანი-ი, იხ. ანთოციანი.

ანთრაკნოზი-ი, იხ. ანთრაკნოზი.

ანთრაკოზისი-ი, იხ. ანთრაკოზისი.

ანთრაკოთერი, იხ. ანთრაკოთერი.

ანტრაქტი-ი, იხ. ანტრაქტი:

ანტრაქტი-ი (ფრ. entracte): 1) სათეატრო წარმოდგენის (კონცერტის, ლექციის და სხვ.)

დროს შეწყვეტა—დასვენება მოქმედებასა და მოქმედებას (ან ნაწილსა და ნაწილს) შუა; 2) ასეთი შეწყვეტა—დასვენების დროს შესასრულებელი მუსიკალური პიესა.

ანტრავა ან უკეთ **ანტრავა** (ფრ. entrechat), ცეკვის დროს ზევით ახტომა ფეხის ფეხზე სწრაფი მირტყვით.

ანტრაციტი, იხ. ანთრაციტი.

ანტრე (ფრ. entré): 1) შესავალი, წინათახი, წინა-დარბაზი შენობაში; 2) საზეიმო სადილის დროს პირველი თავი სუფის შემდეგ; 3) მუსიკაში: იგივეა, რაც პრელუდია (იხ.).

ანტრეკოტი (ფრ. entre-côte), ძროხის (ან ხარის) ნეკნებ შუა ამოღებული და მოხრაკული ხორცის ნაჭერი.

ანტრეპრენიორი ან უკეთ **ანტრეპრენერი** (ფრ. entrepreneur): 1) საერთოდ: რაიმე საქმის კერძო წამომწყები-მოთავე; 2) განსაკუთრებით: სათეატრო წარმოდგენების, კონცერტების და სხვ. მომწყობი კერძო პირი; კერძო თეატრის შემნახავი ან იჯარადაარი, მსახიობთა დასის დამკვირვებელი და სხვ.

ანტრეპრიზა ან უკეთ **ანტრეპრიზი** (ფრ. entreprise), ანტრეპრენერის საქმიანობა (იხ.).

ანტრესოლი (ფრ. antresol), დაბალი სართული (ხახევიარ-სართული), რომელიც მოქცეულია ორ ჩვეულებრივ სართულს შუა და ან იმყოფება ყველა სართულზე ზევით.

ანტროპო-, იხ. ანთროპო-

ანტრავა, იხ. ანტრავა.

ანტურაჟი (ფრ. entourage), გარემო, გარემომდებარეობა, გარემოპირობები; გარე-მოკაზმულობა.

ანუბისი, ეგვიპტი, ძველ ეგვიპტელთა ღვთაება, ოზირისის შვილი, რომელსაც მიჰყავდა ხოლმე მიცვალებული საიქიოს ოზირისის სამსჯავროში; გამოხატავდნ ტურის-თავიანი კაცის სახით.

ანურია, ბერძ., შარდის დენის ავადმყოფური შემცირება ან შეწყვეტა (მედიცინაში).

ანუსი, ლათ., უკანა გასავალი; სწორი ნაწლავის გასავალი იმ ადგილას, სადაც ლორწოვანი გარსი გადადის კანში; ყითა ნაწლავი.

ანფახი (ფრ. en face), საგნის პირ-შეხვედვითი გამოსახულება, მაგ. ადამიანის გამოსახვა მაყურებლისაკენ პირ-მიქცევით.

ანფილადა ან უკეთ **ანფილადი** (ფრ. anfilade): 1) ხუროთ-მოძღვრებაში: სწორ ხაზზე ჩამწყრივებული ოთახების რიგი შენობაში; 2) მტრის მიმართ სროლა მისი ფრონტის სიგრძე (სამხედრო ხელოვნებაში).

ანშეფი (ფრ. en chef), მთავარსარდლისა და შემდეგ გენერლის წოდება რუსეთში (XVIII-საუკუნეში).

ანშლაგი, გერმ., თვალსაჩინო ადგილზე გამოკრული განცხადება, განსაკუთრებით, თეატრის, ცირკის და სხვ. ადმინისტრაციისა იმის შესახებ, რომ წარმოდგენა გადადებულია ან ამ წარმოდგენისათვის ყველა ბილეთი უკვე გაყიდულია.

ანშუეგი, პოლ., ხის კეტი, რომელსაც ხმარობენ ბერეკტად სხვადასხვა მძიმე საგნის ასაწევად, გადასაბრუნებლად, დასაძრავად და სხვ., მაგ. რკინის გზის სადგურებზე და სხვ.; წინეთ ხმარობდნ (რკინით შემოკედილს) სამხედრო გემებზე.

ანჩარი (antiaris), შხამიანი მცენარე თუთის ოჯახისა; იზრდება ინდოეთში.

ანჩოუსი ან **ანშოვისი** (იხ. anchova), ქაშაყის ჯიშის პატარა ნაჭი თევზი.

ანცეპსი (ლათ.: „ორთავა“, ორმაგი), ლექსთწყობაში: მარცვალი, რომელსაც შეუძლია იყოს გრძელიც და მოკლეც.

ანვიდრია, ბერძ., უწყლობა, წყლის არქონა; აქედან: **ანვიდრიდები** (მრავლ.) — უწყლო ორგანული მუხავები; **ანვიდრიტი** — უწყლო გოგირდმუხავა უხავი; **ანვიდროზისი** ან **ანიდროზისი** — ოფლის დენის შეწყვეტა სხვადასხვა ავადმყოფური პროცესების გამო.

აორისტი, ბერძ., ნამყო დროის ერთერთი ფორმა ზმნაში.

აორტა, ბერ.-ლათ., სისხლის მიმოქცევის დიდი წრის უმთავრესი არტერია (იხ.); აქედან: **აორტევისმა** — აორტის ავადმყოფური გაგანვირება; **აორტიტი** ან **აორტიტისი** — აორტის ანთება.

აპაგოგია, ბერძ., მტკიცება, რომელიც ემყარება საწინააღმდეგო დებულების შეუძლებლობაზე; აქედან: **აპაგოგიური მტკიცება**.

აპათია (ბერძ. აპათია), მოღუფებული სულიერი განწყობილება; ყოველგვარი მოვლენის

გულგრილად, უინტერესოდ, განურჩევლად განცდა.

აპანაჟი-ი (ლათ.-ფრ. apanage), განსაზღვრული სარჩო, რომელიც ეძლევა სამეფო გვარეულობის წევრს უძრავი ქონების შემოსავლიდან.

აპარატი-ი (ლათ. აპპარატუს): 1) ხელსაწყო, მოწყობილობა რაიმე სამუშაოს ან ცდის შესასრულებლად; 2) გადატ. მნიშვნ.: რაიმე დაწესებულებაში მმართველი ორგანოები; 3) **კრიტიკული აპარატი** — რაიმე სალიტერატურო ან საისტორიო ტექსტის მეცნიერულ გამოცემაში სათანადო შენიშვნები და მსჯელობანი; აქედან: **აპარატურა** — მაგ. ქიმიის აპარატურა — ქიმიური კვლევის (ან ცდების) დროს საჭირო აპარატები და სხვა.

აპარელი-ი (ფრ. აპპარელი): 1) დამრეცი მისავალი შენობის ამალგებული ნაწილისაკენ; 2) დამრეცი მიწაყრილი მძიმე ზარბაზნებისა და სხვ. მიწიდან ასაღებად.

აპარტამენტ-ი (ფრ. appartement), სახლის განცალკევებული რამდენიმე ოთახის შემცველი ბინა; ზოგჯერ ეწოდება ერთ დიდ ოთახსაც.

„აპეკუნ“-ი (რუს. опекун), მზრუნველი, მეურვე; მაგ. ობლის და მისი ქონების მომვლელ-მეთვალყურე.

აპელაცია (ლათ. აპპელაცია), უმაღლესი საფეხურის სასამართლოსადმი მიმართვა (შუამდგომლობა) — უფრო დაბალი საფეხურის სასამართლოს განაჩენის დარღვევის ან ხელახლა გარჩევის შესახებ.

აპელ-ი (ფრ. აპპელ): მოწოდება, ძახილი: 1) სამხედრო ხელგონებაში: სიგნალი (იხ.) ცხენოსანთა რაზმის შესაკრებად; 2) ერთგვარი ხერხი ფარკაობის სწავლების დროს.

აპენდიქს-ი (ლათ. appendix): 1) საერთოდ: დამატება, დანამატი; 2) ანატომიაში: ბრმა ნაწლავის დანამატი, ჭია-ნაწლავი; აქედან: **აპენდიციტი-ი** — აპენდიქსის ანთება.

აპესია, ბერძ., საქმლის მოუწენებლობა კულში; საქმლის მონელების მოშლა; აქედან: **აპეტიკური** — საქმლის მონელების უნარმოკლებული.

აპერაცია, იხ. ოპერაცია.

აპერიოდული (ბერძ.-გერმ.); პერიოდულის საწინააღმდეგო; აქედან: **აპერიოდულობა** — ფი-

ზიკაში: დროის განსაზღვრულ ხანებში განუმეორებელი მოძრაობა.

აპერცეფცია, (ლათ.-ფრანგ. apperception):

1) ფსიქოლოგიაში: შეგნებულად აღქმა ანუ წარმოდგენა რაიმე საგნისა; ეს ტერმინი პირველად უსმოილო ლიბინციმა; შემდეგ ეს ცნება ფსიქოლოგიაში განავითარა ჰერბარტმა (ახალი წარმოდგენების ურთი-ერთობა წარსულ წარმოდგენებთან — აპერცეფციულ მასებთან) და ვ. ეულსმა, რომელმაც აპერცეფციის ცნებაში შეიტანა ნებითი ელემენტი: ა. არის ელემენტარული ნებისყოფითი აქტი, რომლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება ძალის ხმევის გრძობებით, ხოლო ობიექტური მხარე — წარმოდგენების სიცხადის და გარკვეულობის ზრდით; 2) ხელოვნებაში: მხატვრული ნაწარმოების შინაგანი წყდობა.

აპეტიტი-ი (ლათ. აპპეტიტუს). მადა; ჭამის სურვილი; სურვილი რისიმე.

აპიკალური ან **აპიკალი**, ლათ., მწვერვალზე მდებარე, მაგ. სხეულის ნაწილის მწვერვალზე მდებარე.

აპიოლ-ი, ოხრახუშის თესლიდან ამოღებული ეთერი, რომელსაც ხმარობენ ხანგამოშვებითი ციების წინააღმდეგ.

აპირესია, ბერძ. ხელოვნ., ასე ეწოდება იმ ხანს, როცა ხანგამოშვებით ციებიანს არ აციებს.

აპის-ი, ეგვ., ლვთაებრივი ხარი ძველ ეგვიპტეში, ფერად შავი, ოთხკუთხი თეთრი ნიშნით შუბლზე. განსახიერება ოზირისისა; აპისის პოვნას ძველ ეგვიპტეში ზეიმობდენ, ხოლო სიკვდილს გლოვობდენ.

აპლიკატურ-ი (იტ. applicatur), თითების განწყობა და მომარჯვება რომელსამე სამუსიკო საკრავზე.

აპლოდისმენტ-ი (ფარანგ., applaudissement). ტაშის დაკვრა მოწონების აღსანიშნავად.

აპლომეზ-ი, ფრ.: 1) საერთოდ: ვერტიკალური მდგომარეობა, გამართულად დგომა; 2) გადატ. მნიშვნ.: მოქმედებასა და ქცევაში დარწმუნებულობა და გაბედულობა; ნათქვამის ხაზგასმა.

აპნოე, ბერძ., სუნთქვითი მოძრაობის სრული შეწყვეტა ან არქონა, მაგ. აპნოე აქვს ჩანახასს (ფიზიოლოგიაში).

აპოგამია, ბერძ., გამრავლება სქესობრივი აქტის გარეშე (ბოტანიკაში).

აპოგე-ი, ბერძ.: 1) ასტრონომიაში: მთვარისა და მზის ორბიტების (იხ.) მიწისაგან ყველაზე უფრო დაშორებული წერტილები; 2) გადატ. მნიშვნ.: რაიმე მდგომარეობის უმაღლესი წერტილი.

აპოდიქს-ი, ბერძ., დამტკიცება. რომლის უარყოფა შეუძლებელია (ლოლიკაში); აქედან: **აპოდიქტური** — უთუოდ სარწმუნო, — უეჭვო: **აპოდიქტური მსჯელობა** — სადაც კავშირი სუბიექტსა და პრედიკატს შორის იაზროვნება, როგორც აუცილებელი (შეად. ასერტორული და პრობლემატური მსჯელობა ლოგიკაში).

აპოთემა, ბერძ., გეომეტრიაში: 1) წესიერი ძრავალკუთხის ცენტრიდან ერთერთ მის გვერდზე დამკვეთი პერპენდიკულარი; 2) წესიერი პირამიდის მწვერვლიდან მისი ფუძის წიბოზე დამკვეთი პერპენდიკულარი.

აპოთეოზ-ი (ბერძ. აპოთეოსისი): 1) გაღმერთება გვირებისა (ძვ. საბერძნეთში) და მეფეების (რომში) ღმერთებად შერაცხვა; 2) თეატრ.: პიესის ძირითადი იდეის გამოშატეველი სურათი პიესის დასასრულს; 3) სახელოვან პირთა წარმოდგენა ცოცხალ სურათებში სილიადის შარავანდით.

აპოკალიპსის-ი, ბერძ., გამოცხადება, საღვთო წერილის უკანასკნელი წიგნი — „იოანე ღვთის მეტყველის გამოცხადება“, რომელშიც ნაწინასწარმეტყველებაა ქრისტეს მოსვლა, რასაც წინ უნდა უძღოდეს მრავალი უბედურება და ანტიქრისტეს (იხ.) მოსვლა.

აპოკატახსთაზის-ი, ბერძ., პირველ მდგომარეობაში დაბრუნება; მოძღვრება, რომლის მიხედვითაც მსოფლიოს ყველა საგნები დაუბრუნდება პირველყოფილ სისრულესა და უმანკობას.

აპოკოპე, ბერძ., სიტყვის ბოლოში ბგერის (ან ბგერების) დაკარგვა (გრამატიკაში).

აპოკრიფები, ბერძ. მრავალ., რელიგიური შინაარსის წიგნები და მოთხრობები. ძველი და ახალი აღთქმიდან, რომელთაც მართმადიდებელი ეკლესია არ სცნობს კანონიკურ წიგნებად; მათი ავტორები უცნობია; აქედან: **აპოკრიფული** — აპოკრიფების ხასიათის მქონე; ავტოვით: საეჭვო, არანამდვილი.

აპოკრიფები; იხ. აპოკრიფები.

აპოლიტიზმი, ბერძ., პოლიტიკის გარეშე ყოფნა; პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღების უარყოფა; აქედან: **აპოლიტიკური** — მაგ. პიროვნება: პოლიტიკის გარეშე ყოფი პიროვნება, ე. ი. რომელსაც არ აინტერესებს პოლიტიკა ან არა აქვს განსაზღვრული პოლიტიკური რწმენა.

აპოლოგეტიკა, ბერძ., ღვთისმეტყველების დარგი. რომელიც ემსახურება ქრისტიანული მოძღვრების დაცვას მოწინააღმდეგეთაგან.

აპოლოგ-ი, ბერძ., ლიტერატურული ნაწარმოების ერთი გვარი, რომლის მიზანია ზნეობრივი დარიგება, შინაარსით — ცხოველთა ცხოვრებიდან.

აპოლოგია, ბერძ.: 1) საერთოდ: ზეპირი ან წერილობითი დაცვა ვისიმე ან რისიმე; 2) კერძოდ: ქრისტიანობის დაცვა.

აპოლოგეტ-ი, ბერძ.: 1) ვისიმე აზრის ან გაქმედების დამცველი; 2) ქრისტიანობის წერილობითი დამცველი, აპოლოგიის ავტორი.

აპოლოგისტ-ი, იხ. აპოლოგეტ-ი.

აპოლონი (ბერძ. აპოლონი), ბერძნულ მითოლოგიაში: ძველსა და ლატონის შვილი, ღმერთი მზისა, სინათლისა, მეცნიერებისა და საერთოდ ხელოვნებისა და სიბრძნის. იგი დაჯილდოებული იყო წინასწარმეტყველების უნარით და სილამაზით; მუსიკისა და პოეზიის გამოგონებელი. მისი ტაძარი იყო დელფში.

აპოლონი ბელვედერელი ანუ **ბელვედერისა**: 1) ძველი დროის შესანიშნავი ქანდაკება აპოლონისა (ვატიკანში), რომელიც გვიჩვენებს აპოლონს მოქმედსა და გამარჯვებულს; შესანიშნავია, როგორც ძველი დროის ქანდაკების ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუში.

აპოლონიური დასაწყისი—გერმანელი ფილოსოფოსის ნიქშეს შემდეგ ხმარებაშია ფორმის, ზომიერების და დასრულებულობის აღსანიშნავად—წინააღმდეგ დიონისური დასაწყისისა (იხ.).

აპოლოლია, იხ. აპოლოგია.

აპონევროზ-ი, ბერძ., ანატომიაში: შემაერთებული ქსოვილის აპკი, რომელიც გადაფარებული აქვს კუნთებს და ამ უკანასკნელებს აძაგრებს ძვლებზე.

აპოპლექსია, ბერძ., დამბლა; წვეთის დაცემა: ტვინის მუშაობის შეჩერება ტვინის ქსოვილ-

ში სისხლის ჩანთხევის ან სხვა რაიმე დაზიანების გამო (მედიცინაში); აქედან: **აპოლექსი** — ბერძ., წვეთ-დაცემული; დაძლ-დაცემული.

აპორემა, ბერძ., სადაო საკითხი; — იკვი; სიძნელე.

აპოსპორია, ბერძ., ხელოვნ., უსპორებოდ განვითარება (ბოტანიკაში).

აპოსტაზია, ბერძ., სარწმუნოებიდან განდგომა; აქედან: **აპოსტატი** — სარწმუნოებიდან განდგომილი; იმპერატორ იულიანე განდგომილის სახელწოდება.

აპოსტერიორი (à posteriori): 1) არისტოტელის გაგებით: დასკვნა შედეგიდან მიზეზისაკენ — წინააღმდეგ აპრიორულისა (იხ.); 2) კანტმა სხვა მნიშვნელობა მისცა ამ ცნებას: ის, რაც ცდისაგან გამოიყვანება და არ ატარებს საყოველთაო-საეაღმდეგო ხასიათს; აქედან: **აპოსტერიორული**, მაგ. — დასკვნა.

აპოსტროფა, ბერძ., ორატორთა ხერხი: მიმართვა უსულო საგნებისადმი, როგორც სულიერისადმი, ან არდამსწრესადმი, როგორც დამსწრესადმი.

აპოსტროფი, ბერძ., ნიშანი, როგელიც ისმება სიტყვაში გამოტოვებული ასოს მაგივრად (მაგ.: უანა ღარჯ; l'homme).

აპოტომი, ბერძ., მუსიკ.: ინტერვალი მთელ ტონსა და მომდევნო ნახევარ ტონს შუა.

აპოჯიატურა (იტ. appoggiatura), შემკობი წვრილი ნოტები (მუსიკაში).

აპრაქსია, ბერძ. ხელოვნ., ავადმყოფური მოვლენა, როცა ავადმყოფს ეკარგვის უნარი მისთვის ჩვეულ მოძრაობათა, მაგ., კერვისა, ქსოვისა, რეცხვისა და სხვა სქმიანობისათვის საჭირო მოძრაობათა.

აპრეტურა (ფრ. ხელოვნ. apprêter-საგან): 1) ქსოვილის საბოლოო გამზადება; 2) ფეხსაცმლის გასაპრილებელი წამალი.

აპრიორი (à priori), ფილოსოფიაში: არისტოტელის გაგებით: დასკვნა მიზეზიდან შედეგისაკენ. ახალ ფილოსოფიაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა მისცა კანტმა: საყოველთაო საეაღმდეგო და ცდისაგან დამოუკიდებელი — წინააღმდეგ à posteriori-სა. აქედან: **აპრიორული** — ცდისაგან დამოუკიდებელი; ცდის უწინა-

რესი, მაგ. **აპრიორული მეთოდი** — რაიმე ქეზ-მარიტების დასაბუთება ცდისაგან დამოუკიდებელი დებულებებიდან დედუქტიურად გამოიყვანის გზით.

აპრობაცია (ფრ. approbation), მოწონება, დადასტურება.

აპროპრიაცია (ლათ. appropriatio), მითვი სება, განსაკუთრებით, უძრავი ქონებისა.

აპტერები, მრავლ. ბერძ., ზოოლოგიაში: უფრთო მწერები.

აპტერიქსი, ბერძ., ფრინველთა ჯიში, რომელიც ფრთების განუვითარებლობის გამო ვერ ფრინავენ, — ცხოვრობენ ახალ-ზელანდიაში.

აფიოკონტი, იტ., თამასუქების, ფულის და სარგებლიანი ქაღალდების გაცვლის დროს მოგება-ზარალის ანგარიში (კომერციაში).

აფიოლაჟი, იტ., სარგებლიანი ქაღალდების ან ერთი გვარის ფასიანი ქაღალდების მეორე გვარზე გადახურდავების დროს გადახდილი თანხა (კომერციაში).

აფიოტაჟი, იტ.-ფრ., საბირჟო კომბინაციები; ფასიანი ქაღალდებისა და ქაღალდის კურსის რყევის ხელოვნურად გამოწვევა და მით სპეკულაცია.

აფიოტერი (იტ.-ფრ. agioteur), ბირჟაზე ფასიანი ქაღალდებითა და ქაღალდის ფულებით მოვაჭრე.

აფიტატორი (ფრ. agitateur), მღელვარების გამომწვევი; რაიმე აზრის გავრცელების ხელშემწყობი.

აფიტაცია (ფრ. agitation), მღელვარება.

აჟური, **აჟურული** (ფრ. à jour): 1) საერთოდ: ზადისებრ გამჭირვალე, მაგ. რაიმე ქსოვილი; ქვირული; 2) საიუველირო საქმეში: ძვირფასი ქვის უქვეშააღებო სამოსი.

„არა“, ასე ეწოდება ამერიკულ საქველმოქმედო ორგანიზაციას, რომელიც დახმარებას უწევდა ომით დაზარალებულთა ევროპაში და დამშულებულ საბჭოთა რუსეთში („არა“ წარმოადგენს ამ ორგანიზაციის სახელწოდების პირველ ასოებს).

არაბები (მრავლ.), სემიტური წარმოშობის ხალხი, რომელსაც ისტორია იცნობს უძველესი დროიდან; მათ პირველ სამშობლოდ ითვლება

არაბეთი, საიდანაც შემდეგ გავრცელდნენ წინა აზიასა და ჩრდილო აფრიკაში.

არაბესკები (მრავლ. იტ.), ორნამენტი (იხ.) ხუროთმოძღვრებაში და მხატვრობაში; შეხამება ფოთლების, ყვავილების, ცხოველების და იარაღის, ხშირად — ადამიანების და ფანტაზიით შექმნილი ფიგურების; შემოიღეს აღორძინების ხანაში არაბების ორნამენტის მიზანძვით.

არაბიზმები, მრავლ. სხვა ენაში შესული არაბული ენის თავისებურობანი.

არაბისტ-ი, არაბული ენის მცოდნე მკვლევარი.

არაბიტ-ები (მრავლ.), ქრისტიანული ეკტა არაბეთში (III საუკ.), რომელიც ასწავლიდა, რომ ადამიანის სული სხეულთან ერთად იზადება და კვდება, ხოლო მეორედ მოსვლის დროს სხეულთან ერთადვე სულიც გაცოცხლდება.

არაბული ენა, სემიტურ ენათა ოჯახის ერთ-ერთი, ყველაზე მეტად გავრცელებული შტო; ამასთანავე იგი ყველაზე მდიდარია როგორც ბგერითი შემადგენლობით, ისე ფორმებითა და ლექსიკით; არაბული ენა იყოფა მრავალ კილოებად; სალიტერატურო ენად ყველა არაბთათვის მიჩნეულია ძველი არაბული, რომელიც გრამატიკულად ჩამოყალიბდა 8 საუკუნის გასულს ქრისტეს შემდეგ.

არაბული ლიტერატურა — არაბთა მწერლობა, რომელსაც საფუძვლად დაედო ჯერ კიდევ მაჰმადამდე ფართოდ განვითარებული პოეზია. — ყოველმხრივი ზრდა განიცადა ყურანის დაწერის შემდეგ, განსაკუთრებით, აბსიდების დროს არაბეთში და იმავე დროს ისპანიაში კორდოვის დაცემამდე (1236 წ.), ხოლო შემდეგ აზიასა და აფრიკის სამფლობელოებში. არაბული ლიტერატურა შეიცავს ნაწარმოებებს ფილოსოფიისა და მეცნიერების სხვადასხვა დარგებიდან და აგრეთვე სიტყვაკაზმული მწერლობიდან.

არაბული ფილოსოფია — განვითარდა არისტოტელის მოძღვრებიდან, რომლის თხუთლებებიც ყველაზე ადრე იყო გადათარგმნილი არაბულ ენაზე (სირიული თარგმნებიდან). არაბთა ცნობილი ფილოსოფოსები თვით უკეთებდნენ კომენტარიებს არისტოტელის თხუთლებს

და ანეითარებდნენ მის მოძღვრებას. არისტოტელის თხუთლებები მათ მიერ გაკეთებული კომენტარიებით გადმოვიდა დასავლეთში.

არაბული ციფრები — დღეს ხმარებული არაბულ-ინდური წარმოშობის რიცხვთა აღმნიშვნელი ნიშნები: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 და 9.

არამეული ენა — სემიტური წარმოშობის ხალხის, არამიელთა, ენა; დასავლურ-არამეული ენაზე დაწერილია ძველი აღთქმის ზოგიერთი ადგილები, ხოლო ჩრდილო-არამეულზე — ბიბლიის თარგმანები და დიდი ქრისტიანული ლიტერატურა.

არამეულები (მრავლ.), სემიტური წარმოშობის ხალხი, რომელიც უძველეს დროს ქრისტემდე გავრცელდა არაბეთიდან სირიასა და მესოპოტამიაში.

არაქნიდები, მრავლ. ბერძ., ობობასებური ვებულების ცხოველები, რომელთაც უჭირავსთ საშუალო ადგილი მწერებისა და კიბოსებრ ცხოველებს შორის, როგორც, მაგ. მორიელი და სხ.

არაქნოლითები, ბერძ. მრავლ., გაქვავებული ობობასებრი ცხოველები.

არაქნოლოგ-ი, ბერძ., მეცნიერი ნატურალისტი, რომელიც იკვლევს ობობებს.

არაქნოლოგია, ბერძ., ობობათ-მეტყველება, მოძღვრება ობობებისა და მათი მსგავსი მწერების შესახებ.

არბიტრაჟ-ი, ლათ.-ფრ.: 1) შეფასება მედიატორული წესით; 2) მედიატორეთა სამართალი; 3) ამა თუ იმ სავაჭრო საქმეში ხელსაყრელობის შედარებითი შეფასება.

არბიტრ-ი, ლათ., მედიატორე; რომის სამართალში: მსაჯული-შუამავალი.

არგო: 1) ბერძ. — არგონავტების ხომალდის სახელი; აქედან: სამხრეთის ცის ერთი უდიდესი ვარსკვლავედი; 2) ფრანგ. argot — საიდუმლო შეთანხმებითი ენა (მეტყველება), მაგ. ქურდებისა და სხვ.

არგონავტები, მრავლ. ბერძ., ძველი ბერძნული მითოლოგიით: გმირები, რომელნიც ხომალდი არგოთი იაზონის მეთაურობით წამოვიდნენ კოლხიდას ოქროს ვერძის საძებრად.

არგუმენტაცია, ლათ., დასაბუთება; საბუთების წამოყენება ამა თუ იმ აზრის დასამტკიცებლად; მტკიცება.



არგუმენტ-ი, ლათ., საბუთი ამა თუ იმ დებულების სასარგებლოდ; მათემატიკაში: დამოუკიდებელი ცვლადი.

არგუს-ი, ბერძ.-ლათ.: 1) ძველი სახელწოდება ვარსკვლავიანი ცისა; 2) ბერძენთა მითოლოგიაში: ასთვალა ბუმბერაზი, რომელიც მიჩენილი ჰყავდა მცველად იოს; ჰერმესმა მოკლა იგი, ჰაერმა კი აქცია ფარშავანგად; 3) ვადატ. მნიშვნ.: ფხიზელი დარაჯი, აქედან: **არგუსის თვადები** — მარად ფხიზელი თვლები.

არეალ-ი, ლათ. ხელოვნ., რაიმე მცენარისა ან ცხოველის ბუნებრივი (ადამიანის დაუხმარებელი) გავრცელების არე.

არეთოლოგია, ბერძ., მოძღვრება სათნოების შესახებ (ეთიკის დარგია.)

არენა, ლათ., ასპარეზი; მოედანი; რომის ამფითეატრის შუა ადგილი, სადაც წარმოებდა გლადიატორებისა და მხეცების ბრძოლა.

არენდა ან **არენდ-ი** (საშ. საუკ. ლათ. arrenda), იჯარა; მამულის დაქირავება განსაზღვრული ვადით — მისი შემოსავლის სარგებლობის უფლებით; იჯარით აღებული მამულის შემოსავალი; აქედან: **არენდატორ-ი**, მოიჯარადრე; მამულის არენდით ამღები.

არეოგრაფია, ბერძ. ხელოვნ., პლანეტი მარსის (ე. ი. არესის) ზედაპირის აღწერა.

არეოლა, ლათ., ნათელი პატარა წრე; მოწითლო ადგილი ძუძუს გარშემო; ნათელი წრე მთვარის გარშემო.

არეომეტრ-ი, ბერძ., სითხის საზომი ინსტრუმენტი, რომლითაც არკვევენ ამა თუ იმ სითხის სიმკვრივეს (იზმარება ფიზიკაში).

არეოზაფ-ი, ბერძ., უზენაესი სამჯავრო დაწესებულება ძველს თანში, რომელიც თავდაპირველად პოლიტიკური უფლებებითაც იყო აღჭურვილი.

არესტანტ-ი, ფრ., პატიმარი; ტუსალი.

არესტ-ი, ლათ., სასჯელის ერთ-ერთი ფორმა თავისუფლების აღკვეთის სახით, დაპატიმრება; მამულის გაყიდვის ან მისით სარგებლობის აღკვეთა.

არეს-ი, ბერძ., ომის ღმერთი, ძე ძვისისა და ჰერასი (იგივეა, რაც მარსი, იხ.),

ართრონ-ი, ბერძ.: 1) გრამატიკაში: არტიკლი ანუ წილაკი — ასე ეწოდება დამხმარე სიტყვას, რომელიც ზოგიერთ ენაში გვიჩვენებს

არსებითი სახელის სქესსა და რიცხვს: ასეთია, მაგ. გერმ. der die das (განსაზღვრული ართრონი) და ein eine ein (განუსაზღვრ.); 2) ანატომიაში: სახსარი; წვერი; აქედან: **ართროლოგია**, ბერძ. ხელოვნ., სახსრების ტკივილი; რომელიც არა ჩანს ქსოვილთა ცვლილებებში; **ართრიტი** — სახსრების დაავადება სხვადასხვა მიზეზების გამო; **ართრიტიზმი** — ადამიანის სხეულის მემკვიდრეობითი მიღრეკილება სახსრების დაავადებისადმი; **ართრიტიკ-ი** — ართრიტიზმით შეპყრობილი; **ართროლოგია** — ანატომიის ერთი დარგი, რომელიც ეხება სახსრების აღწერას; **ართროლატიკა** — ქირურგიული ოპერაცია სახსართა ძრობის აღდგენის მიზნით.

არი-ი ლათ.-ფრანგ., ზედაპირის საზომი მეტრული სისტემით: უდრის დაახლ. 22 კვ. საფენს; 100 არი უდრის 1 ჰექტარს.

არია, იტ., ვოკალური ნაწარმოები, რომელიც იმღერება ერთი ხმით ორკესტრის თანაყოლით; ხშირად წარმოადგენს ოპერის ნაწილს.

არიალენე, ძვ. საბერძენთის მითოლოგიაში: კრიტოსის მეფის, მინოსის, ასული, რომელიც დაეხმარა თეზევსს ლაბირინთიდან თავის დაღწევაში; არიალენემ მისცა მას ძაფის გორგალი, რომლითაც თეზევსმა აღნიშნა გამოსავალი გზა; აქედან: **არიალენეს ძაფი** — გადატანის მნიშვნ.: რაიმე აზრი ანუ სახელმძღვანელო იდეა, რომელსაც გამოყვავართ რთული მდგომარეობიდან.

არიანიზმი — არიუსის (4 საუკ.) მოძღვრება: უარჰყოფდა ქრისტეს ღვთაებრიობას და სთვლიდა მას მხოლოდ ადამიანური ბუნების მქონედ; უარჰყოფდა აგრეთვე სამების პირველისა და მეორე პირის თანასწორობას; აქედან: **არიანელი** — არიანიზმის მიმდევარი.

არიანობა, იხ. არიანიზმი.

არიელები, სანსკრ., ხალხის სახელწოდება: 1) წინთ იზმარებოდა ინდოევროპელების აღსანიშნავად; 2) დღეს აღნიშნავს ინდო-ირანელებს (იხ.).

არიერგარდ-ი (ფრ. arrièregarde), ლაშქარის უკანა ნაწილი.

არიეტა (იტ. არიეტა), პატარა არია (იხ.).

არიმეტიკა, ბერძ., მათემატიკის ერთ-ერთი ნაწილი: მეცნიერება ციფრებით გამოხატული რიცხვებისა და მათი გამოანგარიშების წესების შესახებ; აქედან: **არიმეტიკოსი** — არიმეტრიკის მკოდნე; **არიმეტიკული პროგრესია** — რიცხვთა რიგი, სადაც ყოველი მომდევნო წევრი განსხვავდება წინა წევრისაგან ერთიანი იმავე რიცხვით. მაგ.: 1, 3, 5, 7.

არიოზია, ბერძ., ხელოვნ., გულის წესიერი მოქმედების დარღვევა.

არიომომეტრი, ბერძ., არიმეტიკული მოქმედებათა მწარმოებელი მანქანა.

არილი: 1) დასასვენებელი სიწმიდეთანი (საბა ორბ.); 2) პროფ. ივ. ჯავახიშვილის 25 წლის სამეცნ. მოღვაწეობის (1900 — 1925) აღსახიშნავად დაბეჭდილი მეცნიერულ გამოკვლევათა კრებულის სახელწოდება (ტფ. 1925 წ.).

არიმანი, ანუ უკეთ აჰრიმანი, იხ. ანგრომანი.

არიოზო, იტ., პატარა სიმღერა ერთი ხმი-სათვის. მაგ. ოპერაში.

არისტარქოსი: 1) სამოსიდან: საბერძნეთის ასტრონომი, ცხოვრობდა IV-III ს. ქ. წ., აღიარებდა მიწის მოძრაობას მზის გარშემო და მიწის ტრიანს თავის ღერძის გარშემო; 2) სამოთრაკელი; დაახლოვ. III ს. ქ. წ., საბერძნეთის გა-შოჩენილი გრაბატიკოსი ალექსანდრიაში, სა-ბერძნეთის პოეტების კომენტატორი და კრიტიკოსი; მან აღადგინა და ჩამოაყალიბა ჰომეროსის ტექსტი; აქედან: გადატ. მნიშვ.: ხელოვნების მკაცრი კრიტიკოსი.

არისტარხოსი, იხ. არისტარქოსი.

არისტიდე (ბერ. არისტეიდეს): ძველი ათი-ნის სარდალი და სახელმწიფო მოღვაწე (6—5 საუკ. ქ. წ.), რომელსაც ზედმეტ სახელად სამაროლანი უწოდეს; მას სოფლიდენ პატიო-სანი სახელმწიფო მოღვაწის ნიშნულად.

არისტოკრატია, ბერძ.: 1) საუკეთესოთა მმართველობა, კეთილ-შობილთა მმართველობა; 2) კეთილ-შობილობა; მემკვიდრეობითი კეთილ-შობილობა; სულიერი კეთილ-შობილობა; აქედან: **არისტოკრატი** — ასეთი მართვა-გამგეობის მომხრე; **არისტოკრატული** — კეთილ-შობილური, **არისტოკრატიზმი**, — არისტოკრა-

ტული წესწყობილების მომხრეობა; **არისტოკრატული რესპუბლიკა** — რესპუბლიკა, სადაც მართვა-გამგეობა ეკუთვნის არისტოკრატებს (სა-წინააღმდეგოა დემოკრატიული რესპუბლიკა, იხ.).

არისტოტელი (ბერძ. არისტოტელეს), სა-ბერძნეთის სახელოვანი ფილოსოფოსი და მეცნიერი, დაიბადა მაკედონიის ქალაქ სტაგირაში 384 — 322 წ. ქ. წ., პლატონის მოწაფე და ალექსანდრე მაკედონელის მასწავლებელი; დააარსა ახალი ფილოსოფიური სკოლა პერიპატეტიკოსებისა, საფუძველი ჩაუყარა მრავალ მეცნიერებას; მის ნაწარმოებთა შორის განსაკუთრებით ცნობილია: მეტაფიზიკა, ნაშრომები ლოგიკისა, ეთიკისა, ფსიქოლოგიისა, პოლიტიკისა, პედაგოგიკისა, ბუნების-მეტყველებისა და სხვ. შესახებ; აქედან: **არისტოტელიკი** — არისტოტელის მოძღვრების მიმდევარი; პერიპატეტიკოსი; **არისტოტელის ფილოსოფია** — მოძღვრება ფილოსოფოს არისტოტელისა; ეს მოძღვრება განვითარდა პლატონის მოძღვრებიდან: არისტოტელი ცდილობდა დაედლია პლატონური მოძღვრების დულაიზმი და კავშირში მოეყვანა იგი ცდისეულ ცოდნასთან და ემპირიულ რეალიზმთან. **არისტოტელისტი** — არისტოტელის ფილოსოფიის მიმდევარი, იხ. არისტოტელიკი.

არისტოფანე (ბერძ. არისტოფანეს), ძველი საბერძნეთის მწერალი, ცნობილი თავისი კომედიებით.

არიული ენები: 1) გასულ საუკუნეში ასე ეძახდენ ინდო-ევროპულ ენებს; 2) თანამედროვე ენათ-მეცნიერებაში არიული ენები იგივეა, რაც ინდო-ირანული (იხ. არიელები).

არკა, ლათ., სუროთმოდვრებაში: თალი; აქედან: **არკადა** — თანასწორი სიდიდის თაღების რიგი.

არკადია, ბერძ.: 1) ძველი სამხრეთ-საბერძნეთის ერთი ნაწილი, რომლის მცხოვრებნიც განირჩეოდნენ ზნე-ჩვეულების უბრალოებით და გულ-უბრყვილობით; 2) გადატ. მნიშვნ.: წყნარი, ბედნიერი ცხოვრება და ადგილი, სადაც ამ რიგად ცხოვრობენ.

არკანი, თურქ., გრძელი თოკი, რომლითაც იჭერენ გარეულ ცხენებს და სხვ.; საგდებელი თოკი, ქამანდა.



არკებუზა (ძვ. ფრანგ. arquebuse). ძველ-ბურთი თოფი (პატრუქიანი), რომელსაც ხმარობდნენ XV-XVI საუკ.

არკტიული, იხ. არქტიკული.

არლეკინი (იტ. arlecchino): 1) იტალიურ ხალხურ კომედიაში მოქმედი კომიკი, ხუმარა, რომელსაც ჭრელი ტანისამოსი აცვია და ხალხის სასიეროთ თამაშობს; 2) ვადატან. მნიშვნე.: ხუმარა, ტაკი-მასხარა; აქედან: **არლეკინადა** — პატარა მხიარული პიესა, რომლის მთავარი მოქმედი პირიც არლეკინია; საერთოდ: მასხარაობა.

არმადა, ისპან.: 1) საერთოდ: დიდი სამხედრო ძალები; კერძ.: სამხედრო ფლოტი; 2) **უძლიველი არმადა** — ისპანიის მეფის, ფილიპე II-ს, დიდი სამხედრო ფლოტი, რომელიც მან 1588 წ. გაგზავნა ინგლისის წინააღმდეგ და რომელიც მოსპენ — ნაწილი ინგლისელებმა, ხოლო ნაწილი დაამსხვრია ქარიშხალმა.

არმაზი (ძვ. სპარს.): 1) ციხე არმაზის ხეივანში, მცხეთის პირდაპირ, მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე; 2) სახელწოდება კერპისა, რომელიც გადმოცემის თანახმად იღვა აქვე და რომელიც დაამხო წმ. ნინომ.

არმატოლები, ბერძ. მრავლ., ბერძნებისაგან შემდგარი მილიცია, რომელიც შექმნეს ოსმალებმა კლევტების (ავაზაკების) წინააღმდეგ, ხოლო ბერძნების დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის დროს გადაჭრით დადგნენ ბერძნების მხარეზე (იხ. კლევტები).

არმატორი, ლათ.-ფრანგ.: 1) პირი, რომელიც ომის დროს თავისი ხარჯით შეაიარაღებს გემს მოპირდაპირეთა სავაჭრო გემების ხელში ჩასაგდებად; 2) სავაჭრო გემის პატრონი.

არმატურა, ლათ.: 1) საერთოდ: მოკაზმულობა, მორთულობა, მოწყობილობა; 2) კერძოდ: მაგ. სამხედრო მოწყობილობა, სამოსელი, შეიარაღება და სხვა; ელექტრო-ტექნიკაში: ელექტრო-განათებისათვის საჭირო მოკაზმულობა, მაგ. როზეტები, ამორთველები, ლამპები და სხვ.; იხმარება აგრეთვე სხვა დარგებშიც.

არმენია, უძველესი სახელწოდება სომხეთისა; აქედან: **არმენისტო** — სომეხთა ისტორიის და მწიგნობრობის მცოდნე-მკვლევარი; **არმენოლოგი** — სომეხთა ენის, მწიგნობრობის და

წარსული ყოფა-ცხოვრების მკვლევარი; **არმენოფილი** — სომეხთა მომხრე-მოყვარული; **არმენოფობი** — სომეხთა მოძულე.

არმია (ფრ. armée): სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალები, უმთავრესად სახმელეთო; 2) ჯარის ნაწილი, რომელიც ცალკე მოქმედობს ცალკე უფროსის ხელმძღვანელობით.

არნაუტები, მრავლ., ასე უწოდებდნენ ოსმალოებრ ალბანელებს.

არომატი, ბერძ.-ფრ.: 1) კეთილსუნუნეობა; 2) სასიამოვნო სუნის ნივთიერება; აქედან: **არომატული** — კეთილსუნუნეოვანი.

არპან (ფრ. arpent), მიწის საზომი ძველად საფრანგეთში; შემოდებული იყო აგრეთვე ბელგიაში და შვეიცარიაში. მეტრული სისტემის შემოღების შემდეგ არპანის მაგიერ მიღებულია ჰექტარი (იხ.).

არსაკედები, მრავლ., პართელების დინასტია, რომელიც დაიწყო არსაკ I-საგან ქ. წ. III საუკუნეიდან.

არსენალ, ფრ., უენობა, სადაც მზადდება და ინახება სამხედრო იარაღები.

არსენიკი (ბერძ. არსენიკონ), დარიშხანა; აქედან: **არსენიდები** (მრავლ.), დარიშხანის შენაერთები ლითონებთან; **არსენიატები**, დარიშხანის სრქმევისაგან მიღებული მარილები.

არტეზიული ჭა, ფრ., ბურაოთი ამოთხრილი ხელოვნური ჭა-შადრევანი; პირველი ასეთი ჭა ამოთხარეს საფრანგეთში **არტუას** ოლქში; აქედან წარმოდგა მისი სახელწოდება.

არტელ, თათ.-რუს., ერთისა და იმავე ხელობის მუშებისა და ხელოსნების საზოგადოება, საერთო საქმის ან მეურნეობის საწარმოებლად შემდგარი; წევრები იღებენ მონაწილეობას ფულით და შრომით; ნაღი.

არტემიდი (ბერძ. არტემის), ძვ. ბერძნული სახელწოდება ნადირობის მფარველის ქალწული ქალ-ღმერთისა; უდრის რომაელთა დიანას (იხ.).

არტერიები, მრავლ. ბერძ. (მხოლ. არტერია), სისხლის ძარღვი, რომელსაც მიიქვს გაწმენდილი, ჟანგბადიანი სისხლი გულიდან სხეულის ყველა უჯრედებთან. აქედან: **არტერიოგრაფია** — არტერიების აღწერა; **არტერიოლოგია** — არტერიების შესწავლა, არტერიათმცოდნეობა.

არტერიოსკლეროზი (ბერძ. სკლეროზის), არტერიების შიგნითა გარსის ქრონიკული ანთოზი, რომელიც იწვევს გარსის ალაგ-ალაგ გასქელებას და შემდეგ მისი ქსოვილის სრულს გადავარებას.

არტიკლ-ი, ლათ.-ფრ. (article), იგივეა, რაც ართრონი (გრამატიკაში).

არტეფაქტი-ი, ლათ. ხელოვნ., პათოლოგიური ან ბიოლოგიური პროცესები, გამოწვეული ხელოვნურად.

არტიკულ-ი, ლათ., რომელიმე წესდებრივ მუსხი.

არტიკულაცია, ლათ.-ფრ.: 1) ანატომიაში: სხეულის ასოთა შეწყვეტება, სახსარი; 2) ფონეტიკაში: სამეტყველო ორგანოთა მოქმედება, რომელიც საჭიროა ამა თუ იმ ბგერის წარმოქმისათვის; ბგერის წარმოება.

არტილერია (ლათ.-ფრ. artillerie): 1) ზარბაზნები, სამხედრო ცეცხლ-სასროლი იარაღები; 2) ჯარის ნაწილი, რომელიც მოქმედობს საარტილერიო იარაღებით; **არტილერიის ბატარეა** — არტილერიის ტემის და საარტილერიო იარაღების განსაზღვრული ჯგუფი, რომელიც ერთ ადგილზე არის გამაგრებული; **არტილერიისტი-ი** — ჯარის საარტილერიო ნაწილში მოსამსახურე სამხედრო პირი, — ჯარის-კაცი.

არტისტი-ი, ლათ.-ფრ., ხელოვანი, მსახიობი; ხელოვნების რომელიმე დარგში მომუშავე. შემოქმედი; გადატ. მნიშვნ.: 1) თავისი საქმის კარგად მცოდნე, კარგი შემსრულებელი; 2) არა-ვულწრფელი; პიროვნება, რომელიც გარეგნულად განზრახ სხვა-გვარად გვაჩვენებს თავს, ვიდრე ის ნამდვილად არის; აქედან: **არტისტიული** — ხელოვნური, მხატვრული.

არტიშოკი-ი (არაბ.-გერმ. Artischoke), ბოსტნეული მცენარის ერთ-ერთი სახე.

არტრ-, იხ. ართრ-.

არფა (ლათ. harpa, იტ. არპა), სამკუთხედის მსგავსი უძველესი სიმებიანი სამუსიკო ინსტრუმენტი, არათანასწორ სიმებიანი; აქედან: **არფისტი-ი** — არფაზე დამკვრელი.

არქაიზმი-ი, ბერძ.: 1) ხმარებიდან გამოსული ძველი სიტყვების ან ფორმების ხმარება; 2) ძველებური ნიმუშების მიბაძვა ხელოვნებაში ან ჩაცმა-დახურვაში; აქედან: **არქაიული** — უძველესი; ხმარებიდან გამოსული.

არქაისტია, მიმართულება ხელოვნებაში, რომელიც გამოიხატება ძველი ფორმების მიბაძვაში.

არქეოგრაფია, ბერძ., საისტორიო მეცნიერების ერთი დარგი, რომლის მიზანია ძველი წერილობითი ძეგლების შეკრება, აღწერა და გამოცემა; აქედან: **არქეოგრაფი** — სიძველეთა აღმწერი; არქეოგრაფიაში მომუშავე.

არქეოლოგია, ბერძ., მეცნიერება, რომელიც ეძღვნება ძველ ძეგლებს, როგორც წერილობითს, აგრეთვე ნივთიერს; აქედან: **არქეოლოგი-ი** — სიძველეთ-მეტყველი, ძველი ძეგლების მკვლევარი; **არქეოლოგიური** — არქეოლოგიის ხასიათის მქონე; **არქეოლოგიური ძეგლი** — სრულყოფილი, რომელსაც არქეოლოგია იკვლევს; **საარქეოლოგო** ანუ **არქეოლოგიური ინსტიტუტი** — უმაღლესი სამეცნიერო დაწესებულება, რომლის მიზანია არქეოლოგი-მკვლევართა მომზადება; **საარქეოლოგო** ანუ **არქეოლოგიური საზოგადოება** — უძველესი ძეგლებისა და ნაშთების შემკრებ-შემსწავლელი საზოგადოება.

არქეობტერიქსი-ი, ბერძ., განათხრებში აღმოჩენილი ხერხემლიანი ცხოველი, მტრედის ოდენა, რომელიც წარმოადგენს გარდამავალ ფორმას ქვეწარმავალთა და ფრინველთა ზოოლოგიურ კლასებს შორის.

არქი-, ბერძ., თავსართია, რომელიც აღნიშნავს უმაღლეს თანამდებობებს; სიტყვებს ამ თავსართის მეოხებით ეძლევა შემდეგი მნიშვნელობანი: მთავარი, პირველი, უმაღლესი და სხვა, მაგ.: **არქი-დიაკონი**, — მთავარ-დიაკონი; **არქიელი** — (გაქართულებული ბერძ. არქიერუს) მღვდელ-მთავარი; **არქიეპისკოპოსი**, — ბერძ., მთავარ-ეპისკოპოსი და სხვა.

არქივარიუსი-ი, ბერძ.-ლათ., არქივის გამგე. **არქივ-ი**, ბერძ.-ლათ., სიძველეთა საცავი, სადაც ინახება ხელნაწერები, სიგელები და სხვა საბუთები.

არქიმანდრიტი-ი, ბერძ., მონასტრის წინამძღვარი.

არქიმედის კანონი, სირაკუსელი მათემატიკოსის არქიმედის მიერ (III საუკ. ქ. წ.) აღმოჩენილი კანონი: ყოველი სხეული წყალში ჰკარგავს იმდენ სიმძიმეს, რამდენსაც იწონის იმავე მოცულობის წყალი.



არქიპელაგი-ი, ბერძ.: 1) ზღვა, რომელსაც წინეთ ეწოდებოდა ეგეის ზღვა; 2) ერთმანეთის ახლო მდებარე კუნძულთა ჯგუფი.

არქისტრატეი-ი, ბერძ.: 1) მხედართ-მთავარი; 2) ზოგიერთი მთავარ-ანგელოზის სახელწოდება, მაგ. მიქელ მთავარ-ანგელოზის.

არქიტექტონიკა, ბერძ.: 1) ხუროთ-მოძღვრების თეორია; 2) აღნაგობა ანუ წყობა მეცნიერული სისტემის ან სხვა რაიმე მიზან-შეწონილი მთელის.

არქიტექტორი-ი, ბერძ., ხუროთ-მოძღვარი.

არქიტექტურა, ბერძ., ხუროთ-მოძღვრება, შენობათა აგების ხელმძღვანელობა.

არქიტრავი-ი, ბერძ. - ლათ., ანტაბლემანის (იხ.) სამ ნაწილთაგან ყველაზე ქვედა. რომელიც სვეტებზე ეყრდნობა.

არქონტი-ი, ბერძ. (პირდაპირი მნიშვნ. „მმართველი“), არქონტები იყვნენ უმაღლესი თანამდებობის პირები ძველს ათენში, გადმოცემის თანახმად, მონარქიული წეს-წყობილების გაუქმების შემდეგ (1068 წ. ქრ. წ.); მათ თავდაპირველად სიკვდილამდე ირჩევდნენ, შემდეგ ათი წლით, ხოლო VII საუკუნის შემდეგ, როდესაც მათი რიცხვი ცხრამდე ავიდა — თითო წლით.

არქტიკული, ბერძ., ჩრდილო პოლუსთან მდებარე (ანტარქტიკულის მოპირდაპირე, იხ.); აქედან: **არქტიკული ოკეანე** — ჩრდილოეთის ყინულიანი ოკეანე; **არქტიკული ქვეყანა** — ჩრდილოეთის პოლუსის მახლობლად მდებარე ქვეყანა.

არშაკიდები, იხ. არსაკიდები.

არშაკუნიაელები, იხ. არსაკიდები.

არშინი-ი, თურქ.-რუს., სიგრძის საზომი, რომელიც უდრის 71,12 სანტიმეტრს.

არხი-, იხ. არქი-.

არხაიზმი, იხ. არქაიზმი.

არხეოგრაფია, იხ. არქეოგრაფია.

არხივარიუსი, იხ. არქივარიუსი.

არხიმანდრიტი-ი, იხ. არქიმანდრიტი.

არხიპელაგი-ი, იხ. არქიპელაგი.

არხიტექტონიკა, იხ. არქიტექტონიკა.

არხიტექტორი-ი, იხ. არქიტექტორი.

არხიტექტურა, იხ. არქიტექტურა.

არხივი, იხ. არქივი.

არხონტი, იხ. არქონტი.

ახებტი-ი, იხ. ახბესტი.

ახები, იხ. ახები.

ახეიტეტი-ი (ლათ. aseitas), არსებობა თავის თავად ანუ თავის თავადი არსებობა; სქოლასტიკურ თეოლოგიაში აღნიშნავდა ღვთაების აბსოლუტურ დამოუკიდებლობას, რის მიხედვითაც იგი არის ერთად ერთი მიზეზი თავისი თავის.

ახენიზატორი-ი, ლათინ.-ფრ. (ფრ. assainir გაჯანსაღება), გარემოს ჰიგიენურად გამასუფთავებელი, გამაჯანსაღებელი.

ახენიზაცია, ლათ.-ფრანგ., ადგილმდებარეობის, გარემოს გასუფთავება, გაჯანსაღება; ჰიგიენურად გაუმჯობესება.

ახეპსისი-ი, ბერძ., ქირურგიაში: კრილობის დაუბალმებლად განკურნება.

ახეპტიკა, ბერძ., კრილობების ისეთი მკურნალობა, რომ ადვილი არ ექნეს ლპობა-ხრწნის პროცესს; ამისათვის, როგორც კრილობების მკურნალობის დროს, აგრეთვე ქირურგიული ოპერაციების მოხდენისას, კეთდება სტერილიზაცია (იხ.) იარაღებისა და ყოველგვარი სხვა მასალის (მედიცინაში).

ახეპტინი-ი, ბერძ. ხელოვნ., საშუალება, რომელიც იფარავს რამეს აჭრისაგან: უმთავრესი მისი შემადგენელი ნაწილი არის ბორის სიმყავე.

ახეპტიკური, უხრწნელი, ულპობელი; **ახეპტიკური პირობები** — ისეთი პირობები, რომლებიც იფარავენ ორგანიზმს დალპობისაგან; **ახეპტიკური საშვალება** — ისეთი საშვალება, რომელიც ორგანიზმს იფარავს გახრწნა-დალპობისაგან.

ახერტორული მსჯელობა, მსჯელობა, რომელიც აღიარებს განსაზღვრულ ფაქტებს ანუ საგანთა ვითარებას, როგორც ნამდვილს და არა როგორც აუცილებელს ან შესაძლებელს (ლოგიკაში).

ახესორი-ი (ლათ. ასესსორ), ძველ რომში. დასავლეთ ევროპაში და პოლონეთში სამოსამართლო დაწესებულებათა წევრები; რუსეთში პეტრე დიდის შემდეგ კოდექსი ახესორი — სა-მოქალაქო სამსახურის VIII-ე კლ. ჩინი, 1845 წლამდე ამღევდა მეგვიდრეობითი აზნაურის ღირსებას.

ასთენია, ბერძ. ხელოვნ., სხეულის სისუსტე, უღონობა, გამოწვეული მოხუცებულობით, მძი-

მე ავადმყოფობით და სხვ.; აქედან: **ასტენიუ-რი** — სუსტი, უღონო.

ასტენოპია, ბერძ. ხელოვნ., მხედველობის დასუსტება თვალით ახლო მანძილზე მუშაობის გამო.

ასთმა, ბერძ., პერიოდული სულის ხეთვა; განასხვავებენ 1) გულის დაავადებით გამოწვეულ და 2) სასუნთქი ორგანოების დაავადებით გამოწვეულ ასთმას.

ასიგნაცია, (ლათ.-ფრ. assignation). ქალაქის ფულის ნიშნები, რომელსაც აწესებს სახელმწიფოს უზენაესი ხელისუფლება ლიონის ფულის მაგივრად.

ასიზები, (მრავლ. ლათ.-ფრ. assises): 1) დასავლეთ ევროპაში (უმთავრესად ინგლისსა და საფრანგეთში) სისხლის სასამართლო, რომელიც შედგება მოსამართლეთა და ნაფიც მსაჯულთაგან; 2) სასამართლო დადგენილებების და კანონების კრებული; **იერუსალიმის ასიზები** — კანონების კრებული, რომელიც შეადგინეს ჯვაროსნებმა XI-საუკ. პალესტინაში.

ასიმეტრია (ბერძ. asymmetria), სიმეტრიას შოკლებულობა, უსიმეტრიობა, უთანაბრობა; (იხ. სიმეტრია); აქედან: **ასიმეტრიული** — უსიმეტრიო.

ასიმილაცია (ლათ. assimilatio): 1) დამსგავსება; ენათმეცნიერებაში: ერთი ბგერის დამსგავსება მეზობელ ბგერასთან; განასხვავებენ **რეგრესიულს** და **პროგრესიულს ასიმილაციას**; 2) ბიოლოგიაში: საკვებ ნივთიერებათა შეთვისება ორგანიზმის მიერ; 3) ეთნოლოგიაში: ერთი ერის გათქვეფა მეორე ერში მათი თანდათანობითი დაახლოვების გზით.

ასიმპტოტა ან უკეთ **ასიმპტოტ-ი**, ბერძ., სწორი ხაზი, რომელიც განუწყვეტლივ უახლოვდება მრუდს და გადაჰკვეთს მას მხოლოდ უსასრულობაში (მათემატიკაში).

ასიმფონია, ბერძ. უკეთილზმონობა; აქედან: **ასიმფონიური** — უკეთილზმონო.

ასირიოლოგია, მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ასურეთის წარწერებს, ენას, ისტორიას და სიძველეებს. **ასირიოლოგ-ი**, ასურეთ-ბაბილონის სიძველეთა მკვლევარი, — მცოდნე.

ასისტენტ-ი (ლათ. assistens), დამსწრე, თანაშემწე.

ასისტენცია, მოძღვრება ასისტენციის შესა-

ხებ: მოძღვრება, რომელიც აღიარებს, რომ მი-ზეზობრივი ურთობა-ზეგავლენა სულის და სხეულის მოძღვრება შორის წარმოებს ღვთაების განუწყვეტელი ჩარევით ბუნების მოვლენათა მიმდინარეობაში.

ასისტოლია, ბერძ. გულის შეკუმშვათა შეუსტეტება (მედიცინაში).

ასეკტ-ი, ბერძ. საერთოდ: სათნოებასა და თავშეკავებაში მოგარჯიშე; კერძოდ: მეუღაბნოე; განდევილი; ბერი, რომელიც აწამებს სხეულს ხორციელ ვნებათა დაცხრომისა და სუ-ლიერი სიწმინდის მოპოვების მიზნით; აქედან: **ასეკტიზმ-ი** — ასეკტობა.

ასეკეპიოზი, ბერძ., ჯანმრთელობის ღმერთი ძველი საბერძნეთის მითოლოგიით, აპოლონის ძე (უდრის რომაულ ესკულაპის, იხ.); აქედან: **ასეკეპიადები** — (მრავლ.) ქურუმები ასეკეპიოსის ტაძართან, სადაც ჰკურნავდნენ სნეულებს და ასწავლიდნენ მკურნალობას.

ასოკა, იხ. აშოკა.

ასონანს-ი (ფრ. assonance), ლექსოწყობაში: ერთნაირ ხმოვანთა განმეორება, რომელიც ლექსის ბოლოში წარმოადგენს არა სრული რითმის ერთ სახეს.

ასონაცია, ლათ.-ფრ., ბგერითი მსგავსების ნიადაგზე მოხდენილი დაახლოვება, ორი სხვადასხვა სიტყვისა, მაგ. „ველოსიპედი“ და „ელი-საბედი“ (ხალხურად).

ასორტიმენტ-ი (ფრ. assortiment): 1) საჭონლის დანაწილება ხარისხის (სორტის) მიხედვით; 2) ერთგვარი საჭონლის სხვადასხვა ხარისხების (სორტების) გადარჩევა სავაჭრო დაწესებულებაში.

ასოციაცია, ლათ.-ფრ. (association): 1) კავშირი; ამხანაგობა; რამოდენიმე ან მრავალ პირთა შეკავშირება რაიმე საერთო მიზნისათვის; 2) **მუშათა ასოციაციები** — მუშათა საზოგადოება, კავშირი; 3) **ასოციაციების უფლება** — დასავლეთ ევროპაში ეწოდება მოქალაქეთა უფლებას საზოგადოებების და კავშირების თავისუფალი შედგენისას; 4) ფსიქოლოგიაში: **იდეების ასოციაცია** — კანონზომიერი კავშირი ფსიქიურ ელემენტებს შორის, რის მეშვეობითაც ისინი იწყებენ ერთი მეორეს; განასხვავებენ ორ მთავარ ფორმას იდეათა ასოციაციისას: **მსგავსების** და **მოსაზღვრეობის** ასოციაციებს.



ასპექტები, ლათ. მრავლ., პლანეტებისა, მზისა და მთვარის განსაზღვრული შეფარდებითი მდებარეობა ერთმანეთის მიმართ; ასეთ მდებარეობას ასტროლოგიურ მნიშვნელობას აძლევდნენ (იხ. ასტროლოგია).

ასპექტ-ი, ლათ., თვალსაზრისი.

ასპიდ-ი (ბერძ. ასპის): 1) ერთგვარი შავი ქვა, რომლიდანაც სასკოლო დაფებს აკეთებენ; აქედან **ასპიდის დაფა**; 2) ქართულად **ასპიტი** —შხამიანი გველის ერთ-ერთი ჯიში; გავრცელებულია სამხრეთ-დასავლეთ ევროპაში, 3) გადატ. მნიშვნ.: ბოროტი კაცი.

ასპირანტი-ი, ლათ.-ფრ., დიპლომის (მოწმობის), ადგილის ან სამსახურის მაძიებელი; კანდიდატი რაიმე თანამდებობაზე.

ასპირატები, ლათ.-ფრ. მრავლ., ფონეტიკაში; მშვინავე თანხმოვნები, ჩვეულებრივ, ხშული თანხმოვნები, მაგ. ქართული ფ თ ქ ასპირატებია.

ასპირატორ-ი, ლათ.: 1) პერის ნაკადის ან სვა აირთა განმწოვი ხელსაწყო; 2) მედიცინაში: ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც გამოსწოვენ სითხეს სხეულის ამა თუ იმ ღრუდან; აქედან: **ასპირაცია**: 1) ფონეტიკაში: შერწყვა; 2) მედიცინაში: სითხის გამოწოვა.

ასპირინი-ი, წამალი, რომელიც იწვევს ოფლს და ანელებს სიცხეს (მედიცინაში).

ასპიტ-ი, იხ. ასპიდი.

ასტაზია ან უკეთ **ასტასია**, ბერძ., ფეხზე დგომის უუნარობა; აქედან: **ასტატიკური** — დაუდგრომელი, უმდგრადი, ადვილ-მოძრავი.

ასტარტა, სემიტ.-ბერძ., ძველი სემიტების მთავარი ქალ-ღმერთი, მფარველი სიყვარულისა და ნაყოფიერების, აგრეთვე ომისაც. **ასტარტიკური**, იხ. ასტაზია.

ასტენია, **ასტენიური**, იხ. ასთენია.

ასტენოპია, იხ. ასთენოპია.

ასტეროიდ-ი, **ასტეროიდები**, ბერძ., მცირე პლანეტები, რომლებიც გარს უვლიან მზეს დიდი პლანეტების მსგავსად: უდიდესს მათ შორის აქვს 400 კლმ. დიამეტრი; ჯერ აღმოჩენილი ასტეროიდების რაოდენობა აღწევს 1000-დე.

ასტიგმატიზმი-ი, ბერძ., მხედველობის ანორმალური მდგომარეობა: თვალის უუნარობა შეაეკაროს ერთ წერტილში მახედ დაცემული

შუქი. რის გამოც საგნები ჩანს ბუნდოვანა ან დანახანჯებულად.

ასტმა, იხ. ასთმა.

ასტრალური (ბერძ. ასტერ „ვარსკვლავი“). ვარსკვლავის, ვარსკვლავური, მაგ. **ასტრალური სინათლე** — ვარსკვლავის სინათლე; ხილული და უხილავი ვარსკვლავების სინათლე, რომელიც განფენილია ცაზე. **ასტრალური სულები** — საშ. საუკ. დემონოლოგიაში ცეცხლის სულები; დაცემული ანგელოსები და სხვ.; **ასტრალური სხეული** — ოკულტისტურ (საიდუმლო) მოძღვრებათა თანახმად: ფიზიკურ სხეულზე უფრო თხელი, უხილავი სხეული, რომელიც იმყოფება ადამიანის სხეულში და წარმოადგენს სულიერი მოქმედების ცენტრს.

ასტრეა (ბერძ. ასტრია), ძველი საბერძნეთის სამართლიანობის ქალ-ღმერთი.

ასტროგნოზია, ბერძ., ვარსკვლავთ-მცოდნეობა.

ასტროგრაფი-ი, ბერძ., საერთოდ: ხელსაწყო ცის მნათობთა ფოტოგრაფიით გადასაღებად.

ასტროგრაფია, ბერძ., ვარსკვლავების აღწერა.

ასტროლაბი-ი, ბერძ., კუთხის მზომი იარაღი, რომელსაც ხმარობენ გეოდეზიური და ასტრონომიული დაკვირვების დროს.

ასტროლატრია, ბერძ., ვარსკვლავთ-თაყვინისცემა; ვარსკვლავთ-მსახურება.

ასტროლოგია, ბერძ.: 1) მეცნიერება ვარსკვლავების შესახებ, ასტრონომია, ვარსკვლავთ-მრიცხველობა; 2) საშ. საუკუნოების ცრუ მეცნიერება, რომელიც არკვევდა ადამიანის ბედს ცის მნათობების მდებარეობის და მათი სხვა თვისებების მიხედვით; აქედან: **ასტროლოგი-ი** — ასტროლოგიის მცოდნე, ვარსკვლავთ-მისანწ.

ასტრონომია, ბერძ., ვარსკვლავთ-მრიცხველობა; მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ცის მნათობთა მოძრაობის კანონებს, მათ სიღრმეს, მანძილს და მათ ფიზიკურ თვისებებს; აქედან: **ასტრონომი-ი** — ვარსკვლავთ-მრიცხველი, ასტრონომიის მცოდნე მკვლევარი; **ასტრონომიული** — მაგ.: **ასტრონომიული საათი** — განსხვავდება ჩვეულებრივი საათისგან თავისი უაღრესი სიზუსტით; **ასტრონომიული წელი** — წელი, რომლის ხანიერობაც გამოანგარიშებულია არა მხო-

ლოდ დღეებისა, არამედ საათებისა და წუთების მიხედვით და სხვა.

ასტროფიზიკა, ზეოძ., მეცნიერებან ციურ სხეულთა აგებულობის შესახებ, ე. ი. ასტრონომიის ის ნაწილი, რომელიც იკვლევს ციურ სხეულთა ფიზიკურ-ქიმიურ შემადგენლობას.

ასტროფოტოგრაფია, ბერძ., ფოტოგრაფიის გამრყენება ციურ სხეულთა შესწავლისათვის.

ასტროფოტომეტრია, ბერძ., მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ცის მნათობთა სიკაშკაშეს; აქედან: **ასტროფოტომეტრი** — ინსტრუმენტი, რომლითაც ზომავენ ცის მნათობთა სიკაშკაშეს.

ასფალტი, ბერძ., მინერალების ერთ-ერთი წარმომადგენელი, ფისისებური ნივთიერება; თავისი ქიმიური შედგენილობით წარმომადგენს მრავალ ორგანულ ნივთიერებათა შენაერთს.

ასფიქსია, ბერძ., ადამიანის ან ცხოველის სულის ხუთვა და სუნთქვის შეწყვეტა, რასაც ადგილი აქვს რაიმე მიზეზის გამო (ყელში წაჭერა, სასუნთქი კუნთების დამბლა და სხვა) სასუნთქში ჰაერის შეუსვლელობის დროს. ზოგჯერ ბავშვები იბადებიან ასფიქსიით: საჭიროა დაუყვანებლოვი დახმარების აღმოჩენა.

ათავიზმი, ლათ., ასე ეწოდება ბიოლოგიაში ისეთ მოვლენას, როცა მომდევნო შთამომავლობას გამოჰყვება ისეთი ნიშნები, რომლებიც ჰქონდათ მის უძველეს წინაპართ, მაგრამ არ ჰქონიათ მის მშობლებს ან უახლოეს წინაპართ; აქედან: **ათავისტური** — უძველეს წინაპართგან მემკვიდრეობით მიღებული.

ათაკა (ფრანგ. attaque), მტერზე თავდასხმა, შეტევა; სწრაფი, შეუჩერებელი და ერთსულოვანი მოძრაობა ჯარის ნაწილებისა მტრის წინააღმდეგ.

ათამანი (გერმ. ჰაუპტმანნი?); 1) წინამძღოლი, მეთაური; 2) დონისა და უკრაინის ყაზახებში ათამანს უწოდებენ არჩეულს უფროსებს; 3) ავაზაკთა ბრბოს მეთაური.

ათარაქსია, ბერძ., აუღელვებლობა; სრული სულიერი სიმშვიდე და სურვილთა აღკვეთა, როგორც წყარო ნეტარებისა.

ათაქსია, ბერძ., კუნთების შეთანხმებული მოძრაობების დარღვევა, რასაც იწვევს თავისა და ზურგის ტვინის დაავადება.

ათეიზმი, **ათეისტ**, **ათეისტური**, იხ. ათეიზმი, ათეისტი, ათეისტური.

ათელიე (ფრ. atelier), საერთოდ: სახელოსნო; კერძოდ: მხატვრის ან მოქანდაკის სამუშაო ოთახი.

ატესტატი (ლათ.-გერმ. attestat), წერილობითი მოწმობა სასწავლებლის ან სამსახურის შესახებ; აქედან: **ატესტაცია** — დამოწმება; დამოწმება უნარის, ცოდნის ან სხვა რაიმე მხრით გამოსადგობის შესახებ.

ათეტიზაცია ან უკეთ **ათეტიზაცია** (ბერძ. ათეტისის „უარყოფა, უკუგდება, მოსპობა“), რაიმე ნაწარმოებიდან ყალბად მიჩნეული ნაწილების განდევნა; აქედან: **ათეტიზატორი** — ვინც განდევნის ოხსულებიდან ყალბად მიჩნეულ ნაწილებს.

ატილა (ატილია), ჰუნების მეფე, V საუკუნეში პირველ ნახევარში მართავდა ჰუნებს პანონიაში (თანამედრო. ჰუნგრეთში); შეაერთა ჰუნების და გერმანელების ტომები ვოლგადან დონაუზმდე; რამდენჯერმე გაილაშქრა რომაელთა წინააღმდეგ; ისტორიაში ცნობილია უდიდესი ბრძოლა რომაელებსა და ატილას შორის კატალაუნის ველზე. სადაც ატილა სასტიკად დაამარცხა რომის გამოჩენილმა სარდალმა აციუსმა 451 წ. ქ. შ.

ატიკა (ბერძ. ატიკეი), ძველი საბერძნეთის შუა ნაწილი, რომლის მთავარი ქალაქიც ათენია; აქედან: **ატიკური** — ატიკის ხასიათის მქონე ან ატიკიდან წარმოშობილი რაიმე; **ატიციზმი** — ატიკის ბერძნული ენის თავისებურობა.

ატლანტი, ბერძ.: 1) ბერძნულ მითოლოგიაში: დევგამირი, ძე იაფეტისა; ტიტანების ბრძოლაში მონაწილეობის გამო მისჯილი ჰქონდა ცის კამარის მხრებზე პყრობა; 2) ხუროთმოძღვრებაში: ლავარდანის დამქერი მამაკაცის ქანდაკება; 3) ანატომიაში: კისრის პირველი მალი.

ატლანტიდა (ბერძ. ატლანტის), ზღაპრული დიდი კუნძული, აფრიკის დასავლეთით (დასახელებული აქვს ფილოსოფოს პლატონს).

ატლანტის ანუ **ატლანტიკური ოკეანე**, ერთი ხუთ ოკეანეთაგანი ევროპასა, აფრიკასა და ამერიკას შუა მდებარე.

ატლასი — 1) არაბ., მზხინვარე ქსოვილი; 2) ბერძ. გეოგრაფიული, ისტორიული, ასტრონომიული, ანატომიური და სხვ. რუკების კრებული.

ატლენტი, **ატლენტიკა**, **ატლენტური**, იხ. ათლენტი, ათლენტიკა, ათლენტური.

ატმოლოზი-ი, ბერძ. ხელოვნ., ფიზიკაში: არაერთნაირად მკვრივი გაზების შენაერთიდან შემაჯავალი ნაწილების გამოყოფის მეთოდი.

ატმოლოგია, ბერძ., მოძღვრება აორთქლების შესახებ.

ატმომეტრი-ი, ბერძ., წყლის აორთქლების საზომი იარაღი.

ატმოსფერო ან **ატმოსფერა**, ბერძ.: 1) დედამიწის ჰაეროვანი გარსი, ჰაერით; 2) წნევის ერთეული; 3) გადატ. მნიშვნ.: საზოგადოებრივი წრე, გარემო პირობები; აქედან: **ატმოსფერული**, —მაგ. **ატმოსფერული წნევა** — ეწოდება იმ წნევას, რომელსაც განიცდის მასში მოთავსებული სხეული; **ატმოსფერული ნალექები** — წვიმა, ნამი, თოვლი, სეტყვა და ნისლი.

ატომი (ბერძ. ატომონ „განუკვეთელი, განუყოფელი“), ელემენტის უმცირესი ნაწილი, რომლის უშლადობაც (დაუსლელობა) უარყოფილია ელექტრონული თეორიით (იხ. ელექტრონი); აქედან: **ატომიზმი**, **ატომისტიკა**, **ატომისტური** — ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც აღიარებს, რომ მსოფლიო შედგება განუკვეთელი მატერიალური ერთეულებისაგან; ატომისტური მოძღვრების დებულებები: 1) მსოფლიოს საფუძველი არის მრავალი (ატომები) და არა ერთი; 2) ატომებს გარდა არსებობს ცალიერი სივრცე, სიცალიერე; 3) ატომები განსხვავდებიან მხოლოდ მოყვანილობით და არა ნივთიერების მიხედვით; 4) გარდა ატომებისა, შთი აგრეგატებისა და მოძრაობისა არ არსებობს არაერთი მამოძრავებელი, მოქმედი პრინციპი ბუნებაში. ატომისტური მოძღვრების დამაარსებლად ითვლება საბერძნეთის ფილოსოფოსი ლევკიპოსი, ხოლო დასრულებული, კლასიკური სახე მას მისცა მისმა სახელოვანმა პოუფემ დემოკრიტოს აბდერელმა.

ატონია, ბერძ., მოდუნებულობა, ბუნებრივი დრეკადობის დაკარგვა, განსაკუთრებით, კუნთებში; აქედან: **ატონიური** — მოდუნებული.

ატრაქცია (ლათ. attractio), საერთოდ: მიზიდულობა, მიზიდულობის ძალა; გრამატიკაში: წინადადების ისეთი აგებულება, როდესაც წინადადების წევრთა შორის არაა სინტაქსური დაკავშირება.

ატრაქციონი-ი (ლათ.-ფრ. attraction), განსაკუთრებით საყურადღებო ნომერი გასართობი სანახაობისა, რომლის მიზანიც მსმენელ-მაყურებელთა მიზიდვაა.

ატრიბუტი-ი (ლათ. attributum): 1) საერთოდ: თვისება, ნიშანი; 2) ფელოსოფიაში: სუბსტანციის ძირითადი თვისება, ძირითადი გარკვეულობა, ურომლისოდ სუბსტანცია არ შეიძლება არსებობდეს, წინააღმდეგ მოდუსისა. ა) გრამატიკაში: განსაზღვრება, მსაზღვრელი; აქედან: **ატრიბუტული** — ატრიბუტის ხასიათის მქონე, მისაგან გამომდინარე, ატრიბუტად ხმარებული; **ატრიბუცია** — ხელოვნების ანონიმური ნაწარმოების მიკუთვნება რომლისაზე ხელოვნისადმი.

ატრიუმი-ი, ლათ.: 1) ძვ. რომელი სახლის მთავარი ნაწილი, სადაც კერა იმყოფებოდა; 2) ტაძრის დერეფანი, მისვალი ნაწილი; 3) წინა-გული, გულის ნაწილი, სადაც შედის ვენის სისხლი; იხ. არტერიები.

ატროფია, ბერძ., სუსტი ანუ რეგრესული განვითარება სხეულის ორგანოების და ქსოვილების ცუდი კვების ან ავადმყოფობის ნიადაგზე; რაიმე ორგანოს თანდათან დაკარგვა მისი უმარებლობის გამო.

აუდიენცია, ლათ., მეფის ან წარჩინებული პირის მიერ მიღება უცხო სახელმწიფოთა წარმომადგენლების, მოხელეების ან კერძო პირების.

აუდიომეტრი-ი, იხ. ავდიომეტრი.

აუდიტორი-ი, ლათ., მსმენელი; აქედან: **აუდიტორია** — დარბაზი, სადაც იმყოფებიან მსმენელები; ასე ეწოდება გადატ. მნიშვნ. აგრეთვე თვით მსმენელთ.

აუდიფონი-ი, ბერძ., ხელსაწყო ყრუთათვის ან სუსტად გამგონათვის.

აუტკე-ი, იხ. აუტკე-

აულ-ი, თურქ., ყაზანისა და ყირიმის თათრების და კავკასიის მთიელთა სოფელი.

აურის-, იხ. აგრის-.

აურამაზდა, იხ. აპურამაზდაჰი.

აუსკულტაცია, ლათ., გულის ან ფილტვების მოქმედების გასინჯვა სტეტოსკოპით (იხ.) ან შეუიარაღებელი ყურით.

აუსპიცია, იხ. ავსპიცია.

აუტენტია, — იკა, — იკური, იხ. ავტენტია, — იკა, — იკური.

აუტო-და-ფე (იხ. Auto da Fé) ინკვიზიციის მიერ დასჯილ მწვალებელთა საწვიმო საჯარო დაწვა (იხ. ინკვიზიცია).

აუტოფსია, იხ. ავტოპსია (ან უკეთ ავტოფსია).

აუქციონ-ი (ლათ. auctio, -onis), უძრავი ან მოძრავი ქონების საჯარო ვაჭრობით ყიდვა ან გაყიდვა; ვაჭრობა იწყება დაბალი ფასებიდან და ქონება რჩება იმას, ვინც მესტ აძლევს; აქედან: **აუქციონისტი-ი** — თანამდებობის პირი, რომელიც აუქციონით ჰყიდის ქონებას.

აფაგია, ბერძ., ყლაპვის უუნარობა

აფაზია, ბერძ., ფსიქიური ავადმყოფობა, რაც გამოიხატება მეტყველების უნარის სრულს დაკარგვაზე ან მის შესუსტებაში სამეტყველო ორგანოების დაუზიანებლივ; განასხვავებენ აფაზიის რამდენსავე სახეს.

აფექტი-ი, იხ. აფექტი.

აფელი, ბერძ., პლანეტის ან კომეტის წერტილი, რომელიც ყველაზე მეტადაა დაშორებული მზისგან.

აფერა (ფრ. affaire), საქმე; მოსაგები საბრისკო საქმე, თავზე ხელ-აღებული წამოწყება, რომლის შედეგიც შემთხვევისაგან არის დამოკიდებული; კომერციული წამოწყება ადვილად გამდიდრების იმედით, ჩვეულებრივ არაკეთილსახიერი; აქედან: **აფერისტი-ი**, აფერების ჩამდენი.

აფერეზის-ი, ბერძ., მოკლე ხმოვნის დაკარგვა სიტყვის დასაწყისში (ფონეტიკაში).

აფექტი-ი (ლათ. affectus), ძლიერი სულიერი მოძრაობა, აღელვება, აგზნება; ფსიქოლოგიაში: სულიერი მოძრაობა, რომელსაც უმთავრესად ახასიათებს ინტენსიურ გრძნობათა ნაკადი და გამოსახულებითი მოძრაობები, მაგ. შიში, მრისხანება, სიხარული და სხვ.; აფექტების დროს სუსტდება ნათელი აზროვნების უნარი, ანტიკომ აფექტურ მდგომარეობაში ბოროტ-მოქმედების ჩამდენთ სასამართლო ხშირად ათავისუფლებს ან სასჯელს უმსუბუქებს; აქედან: **აფექტური** — მაგ. აფექტური მდგომარეობა, აფექტის გავლენის ქვეშეყოფობა; **აფექტაცია** — არაბუნებრივი მგრძნობიარობა.

აფირმაცია (ლათ. affirmatio), მტკიცება; დადასტურება; აქედან: **აფირმატიული** ანუ უკეთ **აფირმაციული მსჯელობა** — ლოგიკაში:

დადებითი მსჯელობა; მტკიცება, დადასტურება.

აფიქს-ი (ლათ. affixum), საერთო სახელწოდება თვისართისა, ჩასართისა და ბოლოსართისა; ქართულად: სართი (გრამატიკაში).

აფიშა ან **აფიში-ი** (ფრ. affiche), საჯარო განცხადება, რომელსაც აკრავენ კედელზე, სვეტზე და სხვ. და შეენება ჩვეულებრივ წარმოდგენას ან სხვა რაიმე გასართობ სანახაობას (იგივეა, რაც ანშლაგი).

აფიცერი-ი, იხ. ოფიცერი.

აფონია, ბერძ., ხმის დაკარგვა.

აფორია, ბერძ., უნაყოფობა.

აფორიზმი-ი, ბერძ. მოკლედ და მკაფიოდ გამოთქმული აზრი; აქედან: **აფორისტული** — მოკლედ და მკაფიოდ გამოთქმული.

აფრიკატი-ი (ლათ. affricare-დან), რთული თანხმოვანი ბგერა, რომლის პირველ შემადგენელ ელემენტად ითვლება ხშული თანხმოვანი და მეორედ — იმავე ადგილას * ნაწარმოები ღრიჭოვანი (სპირანტი), მაგ. ჩ=თ+შ, ც=თ+ხ და სხ.; ქართულის აფრიკატებია: ჩ, ც, ძ, წ, ჭ, ჯ.

აფროდიტე, ბერძ., სიყვარულისა და სილამაზის ქალ-ღმერთი (ავრეთვე ენებიერი სიყვარული); უდრის რომაულ ვენერას; აქედან: **აფროდიტული საშუალებანი** — ისეთი საშუალებანი, რომელნიც აღძრავენ სქესობრივ მოქმედებას.

აფრონტი-ი, ფრ., შეურაცხყოფა, მარტხი.

აქეოს-ი, ბერძ., ძვ. ბერძენთა ტომის. აქეველების, ზღაპრული წინაპარი.

აქვანინ-ი, ლათ., „ზღვის წყლის ფერი“, მომწვანო ძვირფასი ქვა, ბერძენის ერთერთი სახე.

აქვარელი-ი (იტ. aquarello): წყლიანი ფერადები; 2) მხატვრობა წყლიანი ფერადებით; 3) წყლიანი ფერადებით შესრულებული ნაწარმები; აქედან: **აქვარელისტი-ი** — მხატვარი, რომელიც ხატავს აქვარელით; **აქვარელური** — აქვარელის ხასიათის მქონე.

აქვარიუმი-ი, ლათ., 1) ხელოვნურად გაკეთებული წყლის სათავსი წყლის ცხოველთა და მცენარეთა შესანახად; 2) დაწესებულება, სადა ახდინენ ბიოლოგიურ დაკვირვებებს წყლის ცხოველებსა და მცენარეებს.

აქვედუკი-ი, ლათ., „წყალსადენი“; საამშენებლო საქმეში: ხიდი, რომელიც მოწყობილია

წყლის გასაცვანად, მაგ. კლდიან ადგილებში, გზებზე და სხვ.; ბელლარი.

აქილეზი, იხ. აქილეესი.

აქილეესი (ბერძ. აქილეუს), ჰომეროსის ილიადის უმამაცესი გმირი, ეწოდება „ფეხმარდი აქილეესი“.

აქილეესის ამოცანა, საბერძნეთის ფილოსოფოსის, დიალექტიკის მამამთავრის ძენონ ელელის, ამოცანა: ფეხმარდი აქილეესი ვერასოდეს ვერ დაეწევა კუს, რომელიც ათჯერ მასზედ ნელა მოძრაობს; ამ ამოცანის გადაჭრის ცდებში შორის ცნობილია ცდები: არისტოტელის, ჯონ-სტუარტმილის და სხვათა; უკანასკნელი გენიალური ცდა ეკუთვნის საფრანგეთის ფილოსოფოსს, ანრი ბერგსონს, მოძრაობისა და დროის ახალი თეორიის ნიადაგზე.

აქილეესის ქუსლი — 1) აქილეესს სხეულზე ჰქონდა მხოლოდ ერთი ადგილი, სადაც შეიძლებოდა რაიმე იარაღით მისი დაჭრა, სახელდობრ, ქუსლი; 2) ვადატ. მნიშვნ.: სუსტი ადგილი, სუსტი მხარე ხასიათისა და სხვა.

აქსელბანდი, გერმ., სამხედრო სამკაული, რომელიც შედგება ოქროს, ვერცხლის ან ძვირფასი მატერიათა ზონარებისაგან.

აქსესუარი (ფრ. accessoire), მეორე-ხარისხოვანი მნიშვნელობის საგანი, რომელიც ემატება მთავარ საგანს; დამატებითი მორთულობა; რისამე კუთვნილება: მაგ. სათეატრო წარმოდგენის მოწყობილობა, მორთულობა.

აქსიომა, ბერძ. 1) ჭეშმარიტება, რომელიც დასაბუთებას არ საჭიროებს; აშკარა ჭეშმარიტება; 2) რომლისამე დამტკიცებითი მეცნიერების უმაღლესი დებულება, რომლისაგანაც გამოიყვანება ამ მეცნიერების ყველა მუშაობითად დასაბუთებული დებულებები; აქედან: **აქსიომატური** ან უკეთ **აქსიომატური** — აშკარა; რაც დასაბუთებას არ საჭიროებს.

აქსონი, ბერძ., ნერვული უჯრედის მორჩი, რომლის გზითაც აღძვრა ვრცელდება ცენტრიდან მოძრაობით ნერვული უჯრედიდან სხვა ნერვული ან კუნთებრივი უჯრედიდან.

აქტი (ლათ. აქტუს): 1) მოქმედება; 2) საზეიმო კრება სასწავლებელში; 3) ოქმი; 4) იურისპრუდენციაში: ყოველგვარი წერილობითი პირობა და აგრეთვე დოკუმენტი, რომლებიც ადასტურებენ იურიდიული ერთეულის დამოკიდე-

ბას ჰონებისადმი; 5) დრამატული ნაწარმოების ნაწილი; 6) ისტორიული დოკუმენტი. — საბუთი.

აქტივიზმი, ლათ., მთელი უძრავი და მოძრავი ქონების და აგრეთვე ფასიან ქალღმერთის ჯამი, რომელიც ეკუთვნის ამა თუ იმ იურიდიულ ერთეულს, წინააღმდეგ პასივისა; ბალანსის მარცხენა მხარე (კომერციაში).

აქტივოგრაფია, ბერძ. ხელოვნ., ფიზიკაში: სინათლის სხივების აღწერა; აქედან: **აქტივოგრაფი** — ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც ზომიერად ქიმიურად მოქმედი სხივების სიძლიერეს; **აქტივიზმები** — მზის სხივების თბობითი ძალის ან ქიმიური მოქმედების გასაზომი ხელსაწყო.

აქტიორი (ლათ.-ფრ. acteur), მსახიობი, არტისტი.

აქტიური, ლათ.: 1) მოქმედი, პასიურის საწინააღმდეგო; 2) სამხედრო საქმეში: **აქტიური მოქმედება** — თავდასხმითი, შეტევითი მოქმედება; 3) ფილოსოფიაში: **აქტიური დასაწყისი** — მოქმედი, მამოძრავებელი და გამაფორმებელი დასაწყისი სოფლიოში, წინააღმდეგ პასიურ დასაწყისისა.

აქტრისა (ფრ. actrice), მსახიობი ქალი.

აქტუალური (ლათ. actualis), ნამდვილი, ამ უამად მოქმედი, მოქმედებაში მყოფი, პოტენციალურის საწინააღმდეგო.

აქტუარიუსი (ლათ. actuarius), ოქმის შემდგენი, მწერალი, სამდივანმწიფიგნობროს მოხელე.

აქცელერაცია, ლათ.-ფრ. (accélération): 1) აჩქარება; სისწრაფის მომატება; 2) მექანიკაში: სისწრაფის ცვლილება დროის გარკვეული ერთეულის განმავლობაში; აქედან: **აქცელერატორი**, ლათ.: 1) სწრაფმავალი ეტლი; 2) მედიცინაში: მოძრაობის ამაჩქარებელი კუნთი.

აქცენტი (ლათ. accentus): 1) მახვილი სიტყვისა, დამყარებული: ა) ამოსუნთქვის სიძლიერეზე (ექსპირაციული მახვილი), ან ბ) ხმის ტონის სიმაღლეზე (მუსიკალური მახვილი); 2) მახვილის წერითი ნიშნაკები; 3) რომლისამე ენის (ან კილოს) გამოთქმის თავისებურობანი; აქედან: **აქცენტუაცია** — ამა თუ იმ ენის მახვილთა სისტემა.

აქცეპტი (ლათ. acceptus), კომერციაში: 1) ვექსილის მიღება, წარწერა ვექსილზე იმის დასტურად, რომ წამწერელი ვალდებულია გაა-



ნაღოს ვეჭილი ვადაზე; აქედან: **აქცეპტანტი** — პირი, რომელიც ვალდებულია გაანაღლოს ვეჭილი; **აქცეპტაცია** — 1) მიღება, 2) კომერციაში: ვეჭილის მიღება.

აქცესია (ლათ. accessio), დანაშაუტი; ის, რაც მთავარ საგანს დაემატება; აქედან: **აქცესიური ხელშეკრულება**, საერთაშორისო სამართალში: საერთაშორისო ხელშეკრულება, როდესაც ერთი სახელმწიფო უერთდება სხვა სახელმწიფოების მიერ უკვე მიღებულ ხელშეკრულებას; სახელმწიფოთა კავშირი, როდესაც ერთი სახელმწიფო უთმობს მეორეს მართვა-გამგეობის ძირითად უფლებებს, თუმცა საეხებით მის არ ემორჩილება.

აქცია (ლათ. actio-დან), ფასიანი ქაღალდი, რომლის შექმნაც მფლობელს აძლევს სააქციონერო საზოგადოების წევრობის უფლებას; აქციის შექმნა შეიძლება ყიდვით ან ძირითადი თანხის განსაზღვრული ნაწილის შეტანით საზოგადოებაში; აქცია აძლევს მფლობელს საზოგადოების საქმეთა მართვაში მონაწილეობის, შეტანილი საწევრო ფულის შესაბამად საზოგადოების მოგებით სარგებლობის და ლიკვიდაციის დროს საზოგადოების ქონების კუთვნილი ნაწილის მიღების უფლებას; აქედან: **სააქციო** ან **სააქციონერო** საზოგადოება.

აქციდენცია (ლათ. accidentia): 1) საერთოდ: შემთხვევითი, არა-არსებითი ნიშანი, — თვისება; 2) ფილოსოფიაში: **აქციდენციები** — საგნის არა არსებითი ნიშნები (ესენციურის საწინააღმდეგო); აქედან: **აქციდენციური** — შემთხვევითი, არა არსებითი, მაგ. შემოსავალი, სამუშაო და სხვ.

აქციდენტალური, იხ. აქციდენცია, აქციდენციური.

აქციზი, ლათ.-ფრ. (accise), არა-პირდაპირი გადასახადების ერთ-ერთი სახე; სახელმწიფოს შინაური წარმოების საგანზე დადებული გადასახდი, რომელსაც იღებენ არა პირდაპირ მომხმარებლისაგან, არამედ თვით მწარმოებლისაგან, რომელსაც შემდეგ საგნის გაძვირების სახით გადააქვს იგი მომხმარებელზე; აქციზს ადებენ, მაგ. სპირტს, თუთუნს და სხვა.

აქციონერი (ლათ.-ფრ. actionnaire), აქციების პატრონი; სააქციონერო საზოგადოების წევ-

რი; აგრეთვე აქციებით მოვაჭრე; აქედან: **აქციონერული** — იხ. აქცია, სააქციო.

ალა, თურქ., ბატონი, უფროსი; მიმართვის ფორმა; დაბალ მოხელეთა და ოფიცერთა ტიტული ოსმალეთში.

ალალმა ან **აგალმა**, ბერძ., მორთულობა, ქანდაკება.

ალაზი (ბერძ. ავაპე): 1) ძველ ქრისტიანთა ძმური სერობა; 2) ძველ საბერძნეთში: საღამოს კრებები, სადაც ეძლეოდნენ ვნებიერ დროსტარებას; 3) მიცვალებულის სულისმოსახსენებელი წვეულება.

აშურა, არაბ., წმინდა ხე, რომლის თაყვანისცემა დიდ როლს თამაშობდა ქანაანის რელიგიაში.

აშული, არაბ., „შეყვარებული“, ხალხური ზგოსანი, რომელიც ამღერებს თავის ლექსებს რაიმე საკრავზე, მაგ. თარზე; ცნობილია აშული საიათნოვა (18 ს.), ჰაზირა (1845-1922) და სხ.

აშოკა, ჩრდ. ინდოსტანის მფლობელი (III ს. ქ. წ.), ცნობილია ბუდიზმის გავრცელების ხელის შეწყობით; მის დროს ეკუთვნის უძველესი წარწერა ინდურ ენაზე.

აცეტილენი, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ.: უფერული მკვეთრი სუნის აირი (გაზი); ფართოდ გამოყენებულია, როგორც გასანათებელი საშუალება.

აცეტომეტრი, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ.: ძმრის სიძლიერის საზომი ხელსაწყო.

აცეტონი, ლათ., ხელოვნ., ძმრის სპირტი.

აცეტევი (მრავლ.), ჩრდილო ამერიკის ერთ-ერთი ადგილობრივი ტომი, რომელმაც XIV საუკ. დაარსა ქალაქი მექსიკო; სხვა ქალაქებთან ერთად აცეტეკებმა შექმნეს ძლიერი სახელმწიფო, კულტურით მაღალ საფეხურზე მდგომი; ისპანიის მიერ მათი დაპყრობის შემდეგ გადაარჩა მხოლოდ მათი ნაწილი.

ახერონი ან უკეთ **აქერონი**, მდინარეა ჩრდ. საბერძნეთში, რომელიც მითოლოგიით ითვლებოდა ქვესკნელის ერთ-ერთ მდინარედ, რომელზედაც უნდა გადასულიყვნენ მიცვალებულთა სულები.

ახილენი, იხ. აქილესი.

აზრიმანი, იხ. ანგრო-მანიუ.

აჭურა-მაზდა ან უკეთ **აჭურა-მაზდაზი**, ავესტ., ძველ სპარსელთა უზენაესი ღვთაება, სინათლისა და კეთილის ღმერთი; იგივეა, რაც ორმუზდი.

უცხო სიტყვ. ლექსიკონი იოსებ იმედაშვილისა.

ბ

ბალ-ი, სემიტ., „ბატონი“, „უფალი“; წარძართ სემიტელთა ღვთაება ძველად, თავდაპირველად სინათლის ღმერთი, შემდეგ — ქვეყნის გამძენი და განმანაყოფიერებელი ღმერთი; გადატანილი მნიშვნ.: ღმერთი ომისა და სიმდიდრისა.

ბაბილონი (Babylon), უძველესი ქალაქი მესოპოტამიაში მდინარე ეფრატზე. აშენდა 4000 წლის წინეთ ქრისტემდე; **ბაბილონეთის** სამეფოს სატახტო ქალაქი; განთქმული იყო უდიდესი კედლებით, სასახლეებით, ტაძრებით და სხვ.; აქედან: **ბაბილონის გოდოლი** — ბიბლიით: ნოეს შთამომავლობა აშენებდა უდიდეს კოშკს, ცამდე მალალს, მაგრამ ღმერთმა აურია მშენებელთ ენა, რის გამოც მათ აღარ ესმოდათ ერთმანეთის და გაიფანტნენ სხვადასხვა ქვეყნებში; გადატან. მნიშვნელობით: ენათა აღრევა, ურთიერთ გაუგებრობა, არეულ-დარეულობა.

ბაბეფ-ი, გრაკს (Babeuf, Gracchus: 1760 — 1797), საფრანგეთის დიდი რევოლუციის მოღვაწე, კომუნისტი და რევოლუციონერი; დასჯილი იქნა სიკვდილით.

ბაბიდეი ან **ბაბისტები** (მრავლ.), სპარსელი რეფორმატორი ბაბის (1820 — 1850) მიმდევარი.

ბაბუ, ტიტული პატივსაცემი მამაკაცისა ინდოეთში; ქართულად: ბატონი, ბატონო.

ბაბუეწი, ბაბეფის უტოპიური კომუნისტური მოძღვრება; აქედან: **ბაბუეწიტები** — ამ მოძღვრების მიმდევარი.

ბაგუ-ი, ფრ., სამეზაგრო ან სალაშქრო ბარგი.

ბაგუტი (ფრ. baguette), ხის ვიწრო ფირფიტა, უფრო ხშირად მოჩუქურთმებული ან მოვარაყებელი, — იხმარება ჩარჩოებისათვის, კედლების შესამკობად ოთახში და სხვ.

ბავარდუ-ი, ფრ., ხმამალალი ლაყობა.

ბაზა, ბერძ.: 1) ფუძე, დასაყრდნობი წერტილი; 2) ლაშქრობაში: ის ადგილი, სადაც მოთავსებულია სათადარიგო ჯარები, იარაღისა და საწვავის მარაგი და სხვ.

ბაზალტი, ლათ., ვულკანური წარმოშობის ქუტი ფერის ქანი.

ბაზარ-ი, სპ., სავაჭრო, სააღებ-მიცემო ადგილი.

ბაზელოვის სენი, ექიმი ბაზელდოვის მიერ (1840 წ.) გამოკვლეული სენი, რომელსაც ახასიათებს ჩიყვიანობა და თვალების ქვეცემა.

ბაზელის კონგრესი: 1) პირველი ინტერნაციონალის მეოთხე ყრილობა ქ. ბაზელში 1869 წ.; 2) მეორე ინტერნაციონალის ყრილობა ქ. ბაზელში 1912 წ. ბალკანეთის ომთან დაკავშირებით: ერთხმად მიღებული სოციალისტური მანიფესტით ყრილობამ მოუწოდა ყველა ქვეყნის პროლეტარიატს ომის ჩაშლისათვის.

ბაზილევს-ი ან უკეთ **ბაზილევს-ი**, ბერძ.: 1) მეფე; 2) ერთერთი არქონტის სახელწოდება ძვ. ათინაში (საბერძნ.), განაგებდა სასულიერო საქმეებს.

ბაზილიკა ან **ბაზილიკა**, ბერძ.-ლათ.: 1) თავდაპირველად: მეფის საცხოვრებელი ბინა; 2) შემდეგ: შენობა, სადაც მოქალაქენი თათბირობდნენ, ასამართლებდნენ, აწყობდნენ მხატვრობის ნაწარმოებთა გამოფენებს და სხვ. 3) იმპერ. კონსტანტინეს დროს ბაზილიკები გადაკეთებულ იქნა ქრისტ. ტაძრებად; აქედან წარმოიშვა თავისებური აგებულობის ეკლესიები ბაზილიკის ფორმისა.

ბაზის-ი, ბერძ.: 1) სვეტის საფუძველი; 2) სამხედრო ხელოვნებაში: **საოპერაცია ბაზისი** — ადგილი, რომელიც წარმოადგენს სამხედრო მოქმედების გამოსავალ წერტილს.

ბათომეტრ-ი, ბერძ.: 1) წინეთ: სიღრმის საზომი იარაღი; 2) ეხლა: წყლის ნიმუშების ამოსაღები ხელსაწყო სიღრმიდან და ტემპერატურის საკვლევი იარაღი სიღრმეში.

ბაიადერები (მრავლ.), პორტ., ინდოელი საჯაროდ მომღერალ-მოცეკვავე ქალები, ზოგნი მათგანნი იმყოფებიან ტაძრებთან, ხოლო ზოგნი მოგზაურობენ სხვადასხვა ადგილას და ხელმისაწვდომნი არიან კერძოდ დროს ტარებისათვის.

ბაიკა, ინგ.-რუს., მალდის მსგავსი ქსოვილი: მატყლისა, ნახევრად მატყლისა ან ბამბულის, რომლის ორივე მხარე ხალთია დაფარული.

ბაიონეტი (ფრ. bayonette), შუბი.

ბიარამი, თურქ., მუსულმანთა ორი მთავარი სარწმუნოებრივი დღესასწაულის სახელწოდება: დიდი ბიარამი და მცირე ბიარამი.

ბიარახტარ-ი (თურქ.-სპ. ბიარაქტარ), მედროვე; მეთაური, წინამძღოლი.

ბაირონი (Byron, 1788 — 1824), ინგლისის შესანიშნავი პოეტი, პიროვნების საზოგადოებრივად დამოუკიდებლობის მომდერალი; მის შემოქმედებაში გამოხატულია მისი პირადი ფრიად რთული განცდები; დამახასიათებელია: უკმაყოფილება გარემო პირობებით, სასოწარკვეთილება და პროტესტის სული; გარდაიცვალა საბერძნეთში, სადაც გაემგზავრა საბერძნეთის დამოუკიდებლობის იდეით გატაცებული აჯანყებულ ბერძენთა დასახმარებლად. მრავალ შესანიშნავ ლექსებს გარდა, დიდ ნაწარმოებთაგან განთქმულია მისი: „ჩაილდ-ჰაროლი“, „მანფრედი“, „კაენი“, „დონ-ჟუანი“ და სხვ.; ზოგიერთი მათგანი თარგმნილია ქართულად.

ბაირონიზმი, ასე ეწოდება ბაირონის სახელთან დაკავშირებულს ლიტერატურულ-საზოგადოებრივ სულიერ განწყობილებასა და მიმდინარეობას XIX ს. პირველ მესამედში, რასაც ახასიათებს: სასოწარკვეთილება, პიროვნების თიყვანისცემა, მსოფლიო სევდა, წარსულისა და საერთოდ შორეულის გაიდეალება და მისდამი მისწრაფება; ბაირონიზმი დაკავშირებულია საფრანგეთის დიდი რევოლუციის შემდეგ ბურჟუაზიულ რეაქციასთან და სამრეწველო კაპიტალიზმის გაძლიერებასთან.

ბაკალავრი-ი (საშ. საუკ. ლათ. baccalaureus), ასე ეწოდება ევროპაში პირველს (უდაბლეს) სამეცნიერო ხარისხს, — ასეთი ხარისხის მიმდებ.

ბაკალი-ი, იხ. ბოკალი.

ბაკენბარდი-ი, ები (გერმ. Backenbart), ლოყებზე მოშვებული წვერი.

ბაკობრტი-ი, პოლ., გემის მარცხენა ქიმი (ბორტი).

ბაკტი-, იხ. ბაქტი.

ბაკუნიზმი, ასე ეწოდა თანამედროვე ანარქიზმის (იხ.) ერთერთი მამამთავრის, ბაკუნინის (1814 — 1876), მოძღვრებას, რომლის მთავარი დებულებებია: საცემით უარყოფა სახელმწიფოებრიობისა (გარდამავალი ფორმისაც კ), უარყოფა პოლიტიკური ბრძოლისა და უარყოფითი დამოკიდებულობა მუშათა კლასის დიქ-

ტატურისადმი; აქედან: **ბაკუნიზმები** (მრავლ.) — ბაკუნინის მიმდევარნი.

ბაკი-ი (ბერძ. ბაკოს), **ბახუს**-ი ან უკეთ **ბაკქუს**-ი (ბერძ.-ლათ. ბაკქუს): 1) ძველ ბერძენთა (და შემდეგ რომაელთა) ღვთაება, რომელმაც ასწავლა მათ ღვინის კეთება და სმა; ღვინის ღმერთი; აქედან: **ბაკქანალია** (მრავლ.) — ბაკქუსის საპატივცემო დღესასწაული, თავაშვებული დროსტარება ძველს იტალიაში; **ბაკქანტი**-ი — ასეთი დღესასწაულებისა და დროსტარების მონაწილე; 2) **ბაკი**, ლექსთაწყობაში: სამმარცვლიანი მუხლი, რომელშიაც პირველი მარცვლი მოკლეა (ან უმახვილო), ხოლო მომდევნო ორი — გრძელი (ან მახვილიანი); იხ. ანტიბაკი.

ბალოგანი, თათრ., სახელდახლოდ აგებულ ღვინობა სხვადასხვა მიზნებისათვის (საეპროდ, სახელოსნოდ, საწყობად და სხვ.), განსაკუთრებით დაბალი ხარისხის, ტლანქი გასართობებისათვის.

ბალადა (ძვ. პროვან. ბალადა): 1) ძველი პროვანსის (საშ. საუკ.) პოეზიაში: პატარა მარტივი საცეკვაო სიმღერა; 2) ახლა: პოეტური მოთხრობა ლექსად, რომლის შინაარსიც აღებულია ხალხური გადმოცემებიდან, ზღაპრებიდან და ან ისტორიიდან.

ბალაღაიკა, რუსული ხალხური სამ-სიმიანი სამუსიკო ინსტრუმენტი.

ბალანტი-ი, ბერძ. ხელოვნ., სასქესო ორგანოს თავის მწვავე ანთება.

ბალანოგლოზი (balanoglossus), ზღვის ცხოველთა ერთი გვარია ნაწლავ-მსუნთქვის კლასისა.

ბალანსი (ფრ. balance): 1) წონასწორობა; 2) შემოსავალ-გასავლის შეწონასწორება, საბოლოო ანგარიშის გამოყვანა; აქედან: **ბალანსირი**-ი — 1) ორმხროვანი ბერკეტი, რომელიც ქანაობს ყრდნობის წერტილზე; 2) მთავარი რეგულატორი საჯიბე საათში ან ქრონომეტრში (იხ.); **ბალანსირება** — ძალის-ხმევა წონასწორობის შესანარჩუნებლად.

ბალასტი-ი (კელტ.-ინგლ. ballast): 1) საძიმი, რომელიც ანიჭებს გემს მდგრადობას; 2) **გზის ბალასტი** — ხრეში; რკინის-გზის ზედა ფენი, რომელზედაც იდგება შპალები და რელსები; 3) გაღატ. მნიშვნ.: ზედმეტი რამ საგანი.

ბალატროვკა, იხ. ბალოტიროვკა, ბალოტირება.

ბალდაჩინი-ი, (არაბ.-იტ. baldacchino), საჩრდილობელი, გადასაფარებელი წარჩინებულ პირთა ტახტზე, სარეცელზე და სხვ.; აგრეთვე ჰიცივალბებულთა გასასვენებელ ეტლზე გადასაფარებელი.

ბალდურ-ი ან **ბალდრ-ი**, სკანდინავიის მითოლოგიით: ოდინის ვაჟი, ერთერთი აწთავანი — კეთილი და უწყინარი; მოკლა ძმამ.

ბალერინა ან უკეთ **ბალერინი**-ი, (ლათ.-ფრ. ballerine), მოცეკვავე; ბალეტში მონაწილე ქალი.

ბალეტ-ი (ფრ. ბალეტ), სათეატრო წარმოდგენა, რომელიც შედგება ცეკვისაგან და უსიტყვო მოქმედებისაგან მუსიკის აყოლით; აქედან: **ბალეტომანი**-ი — ბალეტის ძლიერ მოყვარული, ბალეტით გატაცებული; **ბალეტმეისტერი**-ი — ბალეტის შემდგენელი ან ხელმძღვანელი.

ბალზაკი (Honoré de Balzac), საფრანგეთის რომანისტი 19 ს. პირველ ნახევარში, ერთი პირველ რეალისტთაგანი ფრანგ. მწერლობაში.

ბალზამი, ბერძ.: 1) სქელი კეთილსურნელოვანი ფისისებრი ნივთიერება; 2) კეთილსურნელოვანი ზეთებისა და სპირტების შენარებით; 3) გადატ. მნიშვნ.: ყოველგვარი სამკურნალო საშუალება; შეგება, ნუგეში; აქედან: **ბალზამირება** გვაძინა — სათანადო ზომების მიღება, რომ გვაძინო და ცუდს იქნეს გახრწნა-ლოპობისაგან.

ბალი-ი: 1) იტ. ბალა: საცეკვაო საღამო; 2) ფრ. balle: საარჩევნო კენჭი, — ბირთვი, ამრჩევის ხმა; 3) ციფრითი აღნიშვნა რაიმე ხარისხისა, მაგ. მოწაფის წარმოებებისა, ქარის სიძლიერისა, ზღვის დღღვის ხარისხისა და სხვ.

ბალისტა, ბერძ.-ლათ. (ბალისტა), ძველი (საბერძ. და რომში) სააღყო იარაღი, ქვებისა და შუბების სასროლი; აქედან: **ბალისტიკა** — მოძღვრება ტყვიან-ყუმბარის სროლის კანონების შესახებ.

ბალიუსტრადა, იხ. ბალუსტრადა.

ბალკანეთის ან უკეთ **ბალკანის ნახევარკუნძული**, ევროპის სამხრ.-აღმოსავლეთის ნაწილი, სადაც მდებარეობს ოსმალეთის ნაწილი, ბულგარეთი, საბერძნეთი, სამხრეთ-სლავია და ალბანია.

ბალ-მასკარადი, იხ. ბალი (1.) და მასკარადი.

ბალმონტი-ი (Бальмонт), თანამედროვე რუსი პოეტი (დაიბ. 1867 წ.), სიმბოლისტი (იხ.); სხვათა შორის ცნობილია, როგორც შესანიშნავი მთარგმნელი რუსთათვის უცხო (დასავლ. და აღმოსავლ.) მწერლობათა; მან თარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“-ს ნაწილი.

ბალნეოლოგია, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ., მკურნალობის ერთ-ერთი დარგი, რომელიც ეხება ბუნებრივ სამკურნალო წყლებსა და ტალახს; ამ დარგთანაა დაკავშირებული: **ბალნეოგრაფია**, ბალნეოლიტერატურა, ბალნეოთერაპია, ბალნეოფიზიკა და ბალნეოქიმია. (იხ. ცალ-ცალკე ხაზგასმულები).

ბალონი-ი (ფრ. ბალონი): 1) საერთოდ: ბირთვისებრი ბოთლი სხვადასხვა მიზნის მუყავების შესანახად; 2) ჰაერო-ფრენობაში: აირ-შეუვალე ქსოვილისაგან გაკეთებული გარსი, რომელშიაც იმყოფება მსუბუქი აირი (წყალბადი, სანათი აირი და სხვა); 3) ტექნიკაში: აირის შესანახავი სათავსი; აქედან: **ბალონები** — აეროსტატის შიდა გარსი, ჰაერით გაავსებული.

ბალოტაჟი-ი (ფრ. ballotage): 1) პირვანდელი მნიშვნელობით: კენჭით ხმის მიცემა; 2) ხმის უმრავლესობით ვისიმე არჩევა ან რისამე გადაწყვეტა.

ბალოტირება (ფრ.-გერმ. ballotieren), იგეგვა, რაც ბალოტაჟი (იხ.).

ბალოტიროვკა ან უკეთ **ბალოტირება**, ბალოტაჟი (იხ.).

ბალტიკური ენები, ასე ეწოდება ინდო-ევროპული ოჯახის იმ ენებს (ძველ-პრუსიულს, ლიტაურ და ლატვიურს), რომელზედაც მტყველობენ ბალტიის ზღვის სამხრ.-აღმოსავლეთ ნაპირზე ძველთაგანვე მოსახლე ხალხები; მათ შორის ძველი პრუსიული გადაშენდა 17 ს. ქ. შ., დანარჩენები ცოცხლობენ.

ბალუსტრადა (ბერძ.-ფრ. balustre-საგან), ხის, ქვის ან ლითონის მოაჯირი აივანზე, კიბეზე და სხვ.

ბალუჯი, ასე ეწოდება ნარევი წარმოშობის ხალხს, რომელიც მოსახლეობს ბალუჯისტანის, ავღანისტანის და სპარსეთის ნაწილებში; ენა ირანული წარმოშობისა აქვს.

ბამბაზია (ევროპ., რუს. бумазая), ბამბულის ხაოიანი თბილი ქსოვილი.

ბალუევიზი-ი, იხ. ბოლუევიზი.

ბამბუჯი-ი, მალ., ლერწმის ერთი გვარი, რომლისაგანაც აკეთებენ სხვადასხვა ავეჯეულებს.

ბანალური (ფრ. ბანალ), ნამეტნად ჩვეულებრივი, გაცვეთილი, რასაც დაკარგული აქვს პირვანდელი სიახლისა და ორიგინალობის ხასიათი.

ბანანი-ი (ისპ.?), გემრიელ ნაყოფიანი მრავალწლოვანი ტროპიკული მცენარე.

ბანდა, იტ.-ფრ. (bande): 1) საშ. საუკუნოებში: თავდადასავლის მიძებართავან შედგენილი რაზმი; შემდეგ: ბრბო, იარაღიან ყაჩაღთა გუნდი; 2) ჩასაბერ-საკრავებიანი სამუსიკო გუნდი.

ბანდაჟი-ი (ფრ. bandage), არტახი: 1) ქირურგიაში: მოწყობილობა ამა თუ იმ ორგანოს განსაზღვრულ მდგომარეობაში დასაკავებლად; 2) ტექნიკაში: ფოლადის ფერსო ევაგონის ან ორთქლმავლის ბორბალზე; აქედან: **ბანდაჟისტი-ი** — ბანდაჟის (1.) მკეთებელი.

ბანდეროლი-ი (ფრ. banderole): 1) საშ. საუკუნოებში: ლენტი სურათებზე, ქანდაკებებზე და სხვ. მხატვრის ან მოქანდაკის გვარის წარწერით; 2) საგანზე დაკრული ნიშანი, რომელიც ადასტურებს, რომ საბაჟო გადასახადი გადახდილია; 3) გარეკანი, რომელიც იხმარება მსუბუქი ნივთების (წიგნების და სხვ.) ფოსტით გადასაცხადვად; აქედან: **ბანდეროლიანი ამანათი** — ასეთ-გარეკანიანი ან დაუხურავ კონვერტში ჩადებული ამანათი.

ბანდიტი-ი (იტ. ბანდიტო): 1) პირვანდელი მნიშვნ.: გაძევებული; 2) ავაზაკი, დაჭირებული-მკვლელი; აქედან: **ბანდიტიზმი-ი** — ბანდიტობა, ავაზაკობა, ყაჩაღობა.

ბანდო (ფრ. bandeau), ქალის სამკაული რაიმე ქსოვილისაგან თავზე ან ტანსაცმელზე.

ბანდურა, იტ., უკრაინული სამუსიკო ინსტრუმენტი, ბალალაიკის მსგავსი, მაგრამ მრავალსიმინიანი (8 — 24-მდე), იგივეა, რაც კობზა (იხ.); აქედან: **ბანდურისტი-ი** — ბანდურზე დამკვრელი.

ბანი-ი, სლავ., ოლქის მმართველის ტიტული სამხრეთ-სლავებში.

ბანკა, სლავ., ყელფართო მინის ან თიხის ქურჭელი; ქილა.

ბანკა ან უკეთ **ბანკი-ი** (გერმ. Bank): 1) მენეჟი ზღვაში; 2) გრძელი სკამი ნავში.

ბანკეტი-ი: 1) ფრ. banquet: საზეიმო ნადიმი, რომლისამე პირის პატივსაცემად ან რაიმე შემ-

თხვევის აღსანიშნავად; 2) ფრ. banquette: მიწყაროლი ან ქვაყაროლი ამოღებული მოედანი თოფის სასროლად.

ბანკი-ი, იტ.-ფრ.: 1) ხელისუფლების მიერ დამტკიცებული წესდებით ან მისი ხელმძღვანელობით არსებული დაწესებულება, რომელიც აწარმოებს ფულისა და საპროცენტო ოპერაციებს; 2) ქალაქის ერთგვარი აზარტიანი თამაში; აქედან: **ბანკირი-ი** — ბანკის პატრონი ან ხელმძღვანელი; **ბანკნოტი-ი** — ბანკის ბარათი, ბანკის მიერ გამოშვებული ფისიანი ქალაქი.

ბანკოტი-ი (ფრ. banqueroutier), შეუძლებელი მოვალე, ვალის ვერ გადამხდელი; ვინც ცნობილ იქნა ვალის ვერ გადამხდელად; კოტორი, გაკოტრებული.

ბანტუ, ასე ეწოდება ცენტრალური და სამხრეთ აფრიკის ნეგროთა ტომებს, რომელთა ენებიც წარმოადგენს ენობრივად ერთ დიდ ოჯახს ენებისას იმავე (ბანტუ) სახელწოდებით.

ბაობაბი-ი, უზარმაზარი ხის ჯიში (სისქით 6 — 7 მეტრ.), იზრდება აფრიკაში და სძლებს რამდენიმე ათას წელს; მისი ფოთლები და ნაყოფი იკმება.

ბაპტიზმები, მრავლ. ბერძ., მიმდევარი ერთი თანამედროვე ქრისტიანული სექტისა, რომელიც უარყოფს საეკლესიო ზოგიერთ წესებს და ბავშვების ნათვლას, რადგან ბავშვებს არ შეუძლიათ შეგნებულად მიიღონ ქრისტიანობა; ეს სექტა ჩიხისა ინგლისში 17 საუკ. დასაწყისში.

ბაპტიზტერი, ბერძ.: 1) ძველ საბერძნეთსა და რომში — აბანოს თბილი განყოფილება; 2) ქრისტიანულ ეპოქაში — საგანგებო შენობა, სადაც ნათლავენ; აქედან: ასეთი შენობის ფორმა ხუროთმოძღვრებაში — მრგვალი ან რგვაწახნაგოვანი.

ბარაბანი-ი, თურქ.-რუს., დაფი, დოლი: 1) მუსიკაში: ერთი უძველესთაგანი დარტყმითი საკრავი; 2) იხმარება ტექნიკაში და ხუროთმოძღვრებაში.

ბარაკა-ი (ისპ. ბარაკა), სახელდახელოდ აშენებული მსუბუქი შენობა სასწრაფოდ და მცირე ხნით ვისიმე მოსათავსებლად, მაგ. დაქრილთა, ავადმყოფთა, მომუშავეთა და სხვ.

ბარბარიზმი-ი, ბერძ., სიტყვის ან მეტყველების ისეთი ფორმა, რომელიც უჩვეულოა ამ ენი-

სათვის და წარმოადგენს სხვა ენის კუთვნილებას; საერთოდ: ნასესხები სიტყვები.

ბარბარისი-ი (berberis), ბალის ბუჩქნარი (ხილნარი), მუავე და წითელ-ნაყოფიანი.

ბარბაროსი-ი, ბერძ.: 1) პირიანდელი მნიშვნელობით — ასე უწოდებდნენ ძველი ბერძნები ყველა უცხოელს, რომელიც ვერ ლაპარაკობდა ბერძნულად; 2) შემდეგ: ტლანქი, ველური, სასტიკი, უკულტურო; აქედან: **ბარბაროსობა** — ველურობა და სხვ.; **ბარბაროსული** — ბარბაროსის ხასიათის მქონე.

ბარბეტი-ი (ფრ. barbette), მიწაყრილი ციხესიმაგრეებში ზარბაზნებისათვის.

ბარდები (მრავლ., კელტ. bard „პოეტი“), კელტური ტომების (დასავლ. ევროპ.) ხალხური მგონებები და მომღერლები ძველად; ბარდები ასრულებდნენ სხვადასხვა სარწმუნოებრივსა და პოლიტიკურ მოვალეობასაც და ჰქონდათ დიდი გავლენა.

ბარელიეფი-ი (ფრ. bas-relief), ამოზურცვით ნაქანდაკეები; ამოზურცული გამოსახულება რაიმე საგნისა — გიბისაგან, თიხისაგან, მარმარილოსაგან და სხვ.

ბარეჟი-ი (ფრ. barège), მსუბუქი ნახევრადგამჭვირვალე ქსოვილი მატყლისა.

ბარილომეს ღამე ანუ **პარიზის სიხსლიანი ქორწილი** — ასე ეწოდა პროტესტანტების (ჰუგენოტების) ელტას პარიზში (24 აგვ. 1572 წ.), დახოცილ იქნა 30.000 კაცამდე; მოხდა ჰენრიხ ნავარიელისა და მარგარიტა ვალუას ქორწილის დროს.

ბარი-ი, ინგლ.: 1) ნარიყი მეჩეჩი მდინარის ზღვისთან შესართავში; 2) პატარა რესტორანი; 3) ბერძ. (barys „მძიმე“) — ატმოსფერული წნევის ერთეული; 4) ინგ. bary: ამერიკული ვაზი, ფრთად ნაყოფიერი და ტკბილ-ნაყოფიანი.

ბარი (ბერძ. barys-იდან), ერთერთი ქიმიურ ელემენტია; აქედან: **ბარიტი**-ი ანუ მძიმე შპატი — საკმაოდ გავრცელებული მინერალი, იხმარება საღებავებისათვის და სხვ.; მოიპოვება ინგლისში, უნგრეთში და, სხვათა შორის, საქართველოში (მაგ. ლეჩხუმში).

ბარიზალი-ი, ამერიკული დათვი.

ბარიერი-ი (ფრ. barrière): 1) საერთოდ: დაბრკოლება, თარჯი; 2) რიკულის, მოაჯირის ან

მესერის სახით დაბრკოლება, მაგ. გზებზე; 3) სიმაგრედან გამოსასვლელის დამკეტი კარები.

ბარიკადები (მრავლ., ფრ. მხ. barricade), სახელდახელოდ ჭუჭუბზე აგებული სიმაგრე შემთხვევითი საგნებისაგან (ქვისა, მიწისა, ავეჯე-ულობისა და სხვ.), უმეტეს ნაწილად აჯანყების დროს.

ბარიტერი-ი (ინგლ. barrister), ექილი, რომელსაც უფლება აქვს დაიცვას საქმე ინგლისის უზენაეს სასამართლოში.

ბარიხვერო, ბერძ. ხელოვნ., გეოლოგიაში: მიწის ცენტრალური გული.

ბარიტონი-ი (ბერძ. barytonos): 1) მამაკაცის საშუალო ხმა, მაღალი ბანი, რომელიც ესატყვისება მეცო-სოპრანოს ქალის ხმებში; 2) ზოგიერთი ჩასაბერი სამუსიკო საკრავის სახელწოდება.

ბარიცენტრი-ი, ბერძ. ხელოვნ., სიმძიმის ცენტრი.

ბარკა, იტ.-ფრ. (barque), იალქნიანი სატვირთი ნავი, ბრტყელ-ფსკერიანი.

ბარკასი (ისპ. barcaza), იალქნიანი ან ორთქლმავალი დიდი ნავი.

ბარკაროლა, იტ., მენავეთა სიმღერა; მუსიკაში: სიმღერის ერთ-ერთი ფორმა — ხმისათვის ან ფორტპიანოსათვის.

ბარნაბიტები (მრავლ.), კათოლიკე ბერთა ორდენი (დაარსებ. მილანში 1530 წ.), რომელიც ატარებენ სათნოიან ცხოვრებას: უვლიან ავადმყოფებს, ასწავლიან ახალგაზდობას და სხვ.

ბაროთერმომეტრი, ბერძ. ხელოვნ., ხელსაწყო ჰაერის წნევის გამოსაკვლევიად წყლის დუღილის ტემპერატურის მიხედვით.

ბარომეტრი-ი, ბერძ. ხელოვნ., ატმოსფერული წნევის ან ჰაერის დრეკადობის საზომი ხელსაწყო; აქედან: **ბაროგრაფა** — თვითმწერი ბარომეტრის მიერ დაწერილი მრუდი; **ბაროგრაფი** — თვითმწერელი ბარომეტრი.

ბაროკო (ბაროკო), ევროპის მხატვრული სტილი ხელოვნებაში აღორძინების დასასრულიდან 18 საუკუნემდე; დამახასიათებელია: ზვიადობა, მედიდურობა, დეკორატიული წვრილმანების სიჭარბე და სიმძიმე.

ბარონი-ი, ევროპ., აზნაურის ტიტული დას. ევროპაში, საშუალოა უბრალო აზნაურსა და უფრო მაღალ ხარისხებს შორის (მაღალი ხარის-

ხეობა: ჰერცოგი, მარკიზი, გრაფი); აქედან: **ბარონესა** — ბარონის ცოლი ან ქალი; **ბარონეტი** — აზნაურის ტიტული ინგლისში.

ბარუა ან **ბარუი** (ფრ. barge), სატვირთო ბრტყელი-ფსკერიანი საბუქსირო (იხ. ბუქსირი) ნავი; თეთომავალი — მიმდინარეობის მიმართულეობით.

ბასენი (ფრ. bassin): 1) წყლის საცავი, აუზი; 2) ფიზიკურ გეოგრაფიაში: მიწის მოედანი, რომელიც შეიცავს მდინარეს ან ტბას ყველა მათი შენაკადებით; 3) განსაზღვრულ ქანთა (მთის ჯიშთა) გავრცელების არე.

ბასი (იტ. basso): 1) მამაკაცის დაბალი ხმა; 2) სამუსიკო ინსტრუმენტი, რომელიც ანსამბლში ასრულებს დაბალ ხმას; 3) ჰარმონიაში: აკორდის (იხ.) ძირითადი ნოტი.

ბასკაქი, თურქ., დამორჩილებულთაგან ხარკის ამკრები თათრის მოხელე.

ბასკები (მრავლობ.), უძველესი ტომის ნაშთი დასავლ. პირენეის მთებში; ნაწილი სადრანგეთშია (115.000), ნაწილი ისპანიაში (440.000); აკად. ნ. მარრის აზრით, ბასკები ენათესავებიან, სხვათა შორის, კავკასურ ხალხებს, მათ შორის ქართველებსაც.

ბასმა, თურქ.: 1) ოსმალური ჩიტი; 2) თათრის ხანის გამოსახულება.

ბასტა, იტ., კმარა.

ბასტარდი (ძველი ფრ. bastard, ახალი ფრ. bâtard): 1) პირვანდელი მნიშვნელობით: უკანონო, ქორწინების გარეშე დაბადებული; 2) ბიოლოგიაში: სხვადასხვა სახის ცხოველთა ან მცენარეთა შერთების (გადაჯვარდინების) ნაყოფი; 3) ამღვრელი ფერის ქარვა; 4) დაბალი ხარისხის შაქრის ფხვნილი (ბადაგისაგან მიღებული).

ბასტილია ან უკეთ **ბასტილი** (ფრ. bastille „ციხე, სიმაგრე“), სახელმწიფო საპრობილე პარიზში; როგორც სიმაგრე, აშენებულია 14 საუკუნეში; აჯანყებულმა ხალხმა დაამხო 14 ივლისს 1789 წ. (სადრანგეთის რევოლუციის დასაწყისს). ბასტილიის აღების დღე ითვლება საფრანგეთის სადღესასწაულო დღედ.

ბასტიონი, ფრ., ციხე-სიმაგრის გამოწეული ნაწილი.

ბასტონადი (იტ.-ფრ. bastonnade), ზურგსა და ფეხის ქუსლებში ჯოხის ცემით დასჯა.

ბატალიონი (ფრ. bataillon), ოთხი როტისაგან შედგენილი სამხედრო რაზმი, ათასეული.

ბატალური მხატვრობა (ფრ. bataille „ბრძოლა, შეხმა, შებრძოლება“), ისეთი მხატვრობა, რომლის შინაარსიც აღებულია სამხედრო მოქმედებიდან; აქედან: **ბატალისტი** — ბატალურ მხატვრობაში დახვლოვებული მხატვარი.

ბატარეა (ფრ. batterie): 1) სამხედრო საქმეში: ერთ ადგილას მოქმედ ზარბაზანთა ერთობლიობა; საარტილერიო ერთეული (იხ. არტილერია), ზარბაზანთა ჯგუფი; ზარბაზანთა კრებულ გემის ბანზე; 2) ფიზიკაში: გაღვანურ ელემენტთა სხვადასხვაგვარი (მიმდევრობითი, პარალელური და შერეული) შეერთება (გაღვანური ბატარეა); ლეიდენის ბანკების (ქილების) შეერთება.

ბატისტი (ფრ. Batiste), ოხელი, ნახევრად გამკვირვალე ქსოვილი სელისა ან ბამბისა.

ბათომეტრი, იხ. ბათომეტრი.

ბატრაქი, თათრ.-რუს., დაქირავებული მუშა სოფლის მეურნეობაში, ბოგანო ვლეხი, თავისი მეურნეობის არაქონე (საბჭოთა ქვეყნებში ბატრაქები შედიან მიწაწყობის მუშაკთა კავშირში).

ბაუფერი, ოტტო — ავსტრიის სოციალდემოკრატიის თეორეტიკოსი და ბელადი; ერთერთი მისი შრომათაგანია „ეროვნული საკითხი და სოციალდემოკრატია“.

ბაქტერია (ბერძ. ბაქტერია „ჯოხი“), უიარაღო თვალთ უხილავი (მიკროსკოპული) ცოცხალი არსება, გავრცელებული ყველგან (პაერში, წყალში, მიწაში); ბაქტერიები არიან გამოშვევნი დუღილისა, ლობა-ხრწნისა და გადამდებ სნეულებათა; არსებობს მრავალი სხვადასხვა ფორმის ბაქტერიები, რომელთაც ჰყოფენ სამ ჯგუფად: კოკები (coccus), ბაცილები (bacillus) და სპირილები (spirillum). იხ. ესენი.

ბაქტერიოლოგია — მეცნიერება ბაქტერიების შესახებ.

ბაქტრია (ბერძ. ბაქტრია) ან **ბაქტრიანა** (ბერძ. ბაქტრიანე), აზიის ძველი ქვეყანა, რომლის მთავარი ქალაქი იყო ბაქტრა (ახლა ბალხი); ბაქტრიელები ეკუთვნოდნენ ინდო-ირანულ ტომს.

ბაზიბუზუკები (მრავლ. თურქ. „თავზე-ხელაღებულები“), ასე ეწოდება ოსმალეთის ლაშქარში გაუწვრთნელ რაზმებს, შედგენილს უმთავ-

რესალ ალბანელთა და მცირე აზიის მცხოვრებთაგან; ცნობილი არიან უდისციპლინობით და მშვიდობიან მცხოვრებთა ძარცვა-გლეჯით.

ბაცილა ან უკეთ **ბაცილ-ი** (ლათ. bacillum „პატარა ჯოხი“), ბაქტერიების ერთერთი ფორმა — ჩხირის მსგავსი, იხ. ბაქტერია.

ბახუს-ი, იგივეა, რაც ბაკი (იხ.).

ბეათიფიკაცია (ლათ. beatificatio), წმინდანთა შორის ჩარიცხვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

ბებელ-ი, ავგუსტ (1840 — 1912), გერმანიის სოც.-დემოკრატიული პარტიის ერთი დამაარსებელთაგანი და მისი ბელადი, ხელობით — ხარატი. ქართულად ცნობილია მისი წიგნი „დედაკაცი და სოციალიზმი“.

ბეგემოტ-ი, იხ. ბეჰემოტ-ი.

ბეგ-ი, ბეი ან ბეკ-ი (თურქ. „თავადი“): 1) მთავარი, თავადი; 2) ტიტულია წარჩინებულ პირთა; იხმარება აგრეთვე ზრდილობიან მიმართვაში (უღრის ქართულ „ბატონს“).

ბეგისტუნ-ი, იხ. ბეჰისტუნი.

ბედლამ-ი (ინგლ. Bedlam — Bethlehem-ისაგან): 1) სულით ავადმყოფთა სახლის სახელწოდება ლონდონში; 2) გადატან. მნიშვნ.: სულით ავადმყოფთა სახლი, საგუფთო; არეულ-დაარეულობა.

ბედუინები (მრავლ., არაბ. ბედავი „უღაბნოაში მცხოვრებნი“), მომთაბარე სემიტური ტომები არაბეთსა, სირიასა და ჩრდილო აფრიკაში; ეწევიან მეჯოგეობას და ვაჭრობას, არიან მამაცნი, სტუმართმოყვარენი და სისხლის ამღებნი.

ბეზე (ფრ. baiser „კონა, ალერსი“), ტბილი ნამცხვარი გათქვეფილი კვერცხის ცილისა და შაქრისაგან.

ბეზემენ-ი (არაბ.-თურქ.), ერთგვარი მარტივი სასუფოი, ძველი წარმოშობის; ცალსასუფოი.

ბეზიკ-ი (ფრ. bésigue), ქალაქის ერთგვარი თამაში.

ბეთოვენ-ი (Beethoven), შესანიშნავი გერმანელი კომპოზიტორი, ავტორი მრავალ მუსიკალურ ნაწარმოებთა (1770 — 1827), რომელთა დამახასიათებელია ოპტიმისტური სულისკვეთება.

ბეთოვენ-ი ან უკეთ **ბეთოვენი** (იხ.).

ბეილისის პროცესი — ასე ეწოდა კიეველი ებრაელის, ბეილის-ის, გასამართლებას (1912 წ.)

მეფის მოავრობის მიერ; ბეილისის ბრალდებოდა რიტუალური მიზნით ქრისტიანი ბავშვის მკვლელობა (ბეილისის გამართლდა).

ბეკარ-ი (ფრ. bécarré „უარი“), მუსიკაში: დადაბლებული ან ამაღლებული ტონის აღმდგენი ნიშანი.

ბეკას-ი (ფრ. bécasse), ჭაობისა და ნოტიო ადგილების პატარა ფრინველი, რომლის ხორციც იჭმება და ძალიან გემრიელადაც ითვლება; ქართულად: ჩიბუხა.

ბეკ-ი, იხ. ბეგი.

ბეკონ-ი (ინგლ. Bacon): 1) როჯერ (Roger): გამოჩენილი ინგლისელი ბუნებისმეტყვეელი და მათემატიკოსი; ებრძოდა სქოლასტიკას (იხ.) და სამღვდლოების უფიცობასა და უწნეობას (1214 — 1294); 2) ფრანცის ვერულამელი: შესანიშნავი ინგლისელი ფილოსოფოსი, თანამედროვე ემპირიზმის (იხ.) დამაარსებელი; მისი მოძღვრების მიზანი პრაქტიკულია — ადამიანის მიერ ბუნების დაპყრობა; ეს კი შესაძლებელია ცოდნით. მეცნიერება უნდა გაეთიშოს რელიგიას და დაემყაროს ახალ მეთოდს — დაკვირვებას და ცდას.

ბელადონა (belladonna), მკურნალობაში გამოყენებული შხამიანი, მცენარე; ბალამწარა.

ბელა-კუნ-ი, უნგრეთის სოც.-დემოკრატიის ერთი ყოფ. ბელადთაგანი; აშეამად კომუნისტური ინტერნაცი. აღმასრ. კომიტეტის წევრი.

ბელამი (Bellamy), ელტარდ (1850 — 1898). ამერიკელი მწერალი, ცნობილია, განსაკუთრებით, რომანით „ასი წლის შემდეგ“, სადაც წარმოადგინა მომავალი სოციალისტური საზოგადოება (ეს რომანი თარგმნილია ქართულადაც).

ბელეტაჟ-ი (ფრ. „bel-étage“), საუკეთესო სართული შენობაში, ჩვეულებრივ — მეორე კვეციდან; ლოჟების მეორე რიგი თეატრში.

ბელეტრისტი-ი (ფრ. belles-lettres-ისაგან), სიტყვა-კაზმული ნაწარმოებთა მწერალი; აქედან: **ბელეტრისტიკა** — სიტყვა-კაზმული მწერლობა (რომანი, მოთხრობა და სხვ.).

ბელვედერ-ი, იტ. (belvedere): 1) კოშკი სახლზე ან ცალკე შენობა, საიდანაც ჩანს კარგი სანახაობა; 2) მრავალ კოშკთა და სასახლეთა სახელწოდება; მათ შორის ცნობილია ბელვედერი ვატიკანისა რომში, სადაც იმყოფება აპოლონის ქანდაკება (იხ. აპოლონი).

ბელვიუ (ფრ. bellevue), ლამაზი სანახაობა; შენობა ლამაზ ადგილზე.

ბელუზებელ-ი (ებრ. ბაალ-ცებუბ): 1) ძველი აღთქმით: სირიულ-ფინიკიური ღვთაების სახელწოდება; 2) ახალი აღთქმით: ჯოჯოხეთის უფალი, ავი სული.

ბელიი, ანდრეი (Белый, Андрей), თანამედროვე რუსი პოეტი (დაიბ. 1880), სიმბოლიზმის თეორეტიკოსი; აგრეთვე იკვლევს ლექსთ-წყობას, განსაკუთრებით, ლექსის მუსიკალობას.

ბელინსკი, ბესარ. (Белинский Виссар.), შესანიშნავი რუსი კრიტიკოსი (1811 — 1848); თავის ლიტერატურულ-კრიტიკულ სტატიებში ატარებდა შემარცხნე პეველიანების იდეებს.

ბელ-ლანკასტერის სწავლების მეთოდი, ასე ეწოდებოდა ინგლისელი პედაგოგების ბელის (Bell) და ლანკასტერის (Lancaster) მიერ შემოღებულს, დღეს უკვე უარყოფილ მეთოდს: წარმატებული მოწაფენი ასწავლიან ჩამორჩენილ ამხანაგებს მასწავლებლის ხელმძღვანელობით.

ბელოდონ-ი (belodon), უძველესი დროის ვადაშენებული ქვემძრომი, კროკოდლის მსგავსი.

ბელომანტია (ბერძ. ბელომანტეია), გასროლილ ისარზე მკითხაობა.

ბელონა (ლათ. Bellona), რომაელთა ომის ქალღმერთი.

ბელტოვ-ი (Бельтов), ფსევდონიმია პლებანოვისა (იხ.).

ბელუჯისტანი-ი ან უკეთ **ბალუჯისტანი**, აზიის ქვეყანა, რომელიც იმყოფება ავღანისტანსა, არაბეთის ზღვასა, სპარსეთსა და ინდოსტანს შუა; მოსახლეობა მისდევს უმთავრესად მეჯოვეობას; ქვეყანა ეკონომიურად განუფითარებელია, პოლიტიკურად — ინგლისის ძლიერი გავლენის ქვეშ (იხ. ბალუჯი).

ბემოლ-ი (ფრ. bémol), მუსიკაში: ნოტის ნახევარტონით დადაბლების ნიშანი.

ბენ- (ებრ. „შვილი“), ნაწილაკია, რომელიც ემატება ვისიმე სახელს და აღნიშნავს მამის სახელს.

ბენარეს-ი, ქალაქია ინდოეთში, მდინ. განგის მარცხენა ნაპირზე, ინდოელთა საღვთო ქალაქი; ცნობილია, როგორც ბრაჰმინთა (იხ.) სამეცნიერო ცენტრი.

ბენგალია ან უკეთ **ბენგალი**, ინდოეთ-ბრიტანეთის პროვინცია (75 მილიონი მცხოვრებით). მდინ. განგისა და ბრაჰმაპუტრის დაბლობებში; მთავარი ქალაქი კალკუტტა (Kalkutta); მოსახლეობის უმრავლესობას წარმოადგენენ ინდოელთა ტომები; აქედან: **ბენგალური ცეცხლი** — გვარჯილის, გოგირდის, ბერთოლეს მარილის და სხვ. შენაერთის წვით გამოწვეული კაშკაშა თეთრი ან ფერადი სინათლე; იხმარება საილუმინაციოდ (იხ. ილუმინაცია); გამოგონებულია პირველად ბენგალში.

ბენედიქტინელები (მრავლ.), დასავლ.-ევროპაში კათოლიკე ბერთა ერთი უმთავრესთაგანი ორდენი (წმ. ბენედიქტის წესდებით, VI საუკუნეში); ასკეტურ ღვაწლთან ერთად ეწეოდნენ სასარგებლო შრომასაც (ასწავლიდნენ ახალგაზდობას, ეწეოდნენ მწიგნობრულ შრომას და სხვ.); აქედან: **ბენედიქტინ-ი** — ტკბილი სასმელი, რომელსაც ამზადებენ ბენედიქტინელები.

ბენეფის-ი (ლათ.-ფრ. bénéfice „მოგება“, „ქველმოქმედება“), სათეატრო წარმოდგენა. რომლის შემოსავალი მიდის ამ თეატრის მსახიობის ან რომლისავე თანამშრომლის სასარგებლოდ; აქედან: **ბენეფიციანტი** — ის პირი, რომელსაც ეკუთვნის ეს შემოსავალი.

ბენეფიცია, ბენეფიციები (ლათ. მრავლ. beneficia „საჩუქრები“): 1) ასე ეწოდებოდა საშ. საუკუნოებში იმ მიწებს, რომელიც ეძლეოდა მაღალი წოდების პირებს პირობითს მფლობელობაში, რის გამოც ედებოდა მათ სხვადასხვა ბეგარა უზუნაესი მფლობელის (სუზერენის, მეფის) სასარგებლოდ. 2) აგრეთვე: საეკლესიო შემოსავალი განსაზღვრული მიწებიდან კათოლიკურ ეკლესიაში.

ბენეფიციანტი-ი, იხ. ბენეფისი.

ბენჰონ-ი, ეთერის-სუნნიანი უფერო სითხე, რომელიც მიიღება შავი ნავთისა, ფიქალისა და კუპრის გამოხდისაგან; იხმარება, როგორც წვადი (საწვავი) მასალა — სხვადასხვა მანქანათა ასაშობრებლად; როგორც ქონის გამხსნელი — ქსოვილების საწმენდად და სხვ.

ბენტამ-ი (Bentham), იერემია, ინგლისის გამოჩენილი ფილოსოფოსი, უტილიტარიზმის (იხ.) დამაარსებელი (1748 — 1832).

ბენუარი-ი (ფრ. *baignoire* „აბაზანა“), ქვედა სართულის ლოჯა თეატრში, პარტერის გასწვრივ.

ბენფეი, თვოდ. (Benfey), შესანიშნავი გერმანელი ენათმეცნიერი და ორიენტალისტი (1809 — 1881).

ბეოვულფ-ი (Beowulf), მერვე საუკ. ანგლო-საქსური პოემის სახელწოდება (იგივე ეწოდება მის მთავარ გმირს), წარმოადგენს გერმანული ეპოსის უძველეს მთლიან ნაწარმოებს.

ბეუ-ი (ფრ. *beige*), თხელი ქსოვილი, ტილოს მსგავსად მოქსოვილი შეუღლებავი მატყლისაგან.

ბერანჟე, პ. ე. (P. J. de Beranger), საფრანგეთის ცნობილი პოეტი (1780 — 1857), რომლის ლექსები, მიმართული მთავრობისა და ეკლესიის წინააღმდეგ, ძალიან გავრცელებული იყო ხალხში; მონაწილეობდა ივლისის რევოლუციაში. მისი ლექსების ნაწილი თარგმნილია ქართულად.

ბერბერები (მრავლ.), ქამატური ოჯახის ენაზე მოსაუბრე აფრიკის ჩრდილო ნაწილის მცხოვრები ტომები.

ბერდანკა ან უკეთ **ბერდან-ი**, თოფია ერთნაირი: დაერქვა სახელი ამერიკელი სამხედრო პირის, ბერდან-ისა, რომელმაც შეიტანა მასში ზოგიერთი გაუმჯობესება (ქართულად ეძახიან აგრეთვე **ბერდენა თოფს**).

ბერეიტორ-ი ან უკეთ **ბერეიტერ-ი**, გერმ., ცხენთამებდნავი, ცხენოსნობის მასწავლებელი.

ბერეტ-ი (იტ. *beretta*), სხვადასხვა გვარად შემკობილი მრგვალი ქუდი, ფართე არეგებიანი.

ბერთოლეს მარილი, ასე ეწოდება კრისტალურ ფხვნილს, რომლის მნიშვნელობაც, როგორც ფეტქადი ნივთიერებისა, აღმოაჩინა შესანიშნავმა საფრანგეთის ქიმიკოსმა ბერთოლემ (Berthollet, 1748 — 1829); ბერთოლეს მარილი ფართოდაა გამოყენებული მედიცინასა და ტექნიკაში.

ბერი-ბერი, თავისებური ავადმყოფობა უმთავრესად ტროპიკული ქვეყნებისა, სადაც ვრცელდება ენდემურად (იხ.); მდგომარეობს სისხლის მიმოქცევისა და ნერვულ სისტემათა დაზიანებაში.

ბერილ-ი (ბერძ. ბერილოს), ერთგვარი მინერალია, რომლის ერთ სახესაც, მომწვანო ფე-

რისას, ეწოდება აქვამარინი, მეორეს — ზურმუხტი, დანარჩენებს — ჩვეულებრივი ბერილი **ბერკოვეცი-ი**, შედ., ძველებური წონის ერთეული რუსეთში, უდრის ათ ფუტს.

ბერკუტ-ი, თურქ.-რუს., არწივის ერთი ჯიში. დიდი ტანისა; არის ევროპაში და ციმბირში.

ბერნარ-ი, სარა (Bernhardt, Sarah), საფრანგეთის სახელგანთქმული დრამატიული მსახიობი ქალი (1844 — 1923).

ბერნს-ი (Robert Burns), შესანიშნავი შოტლანდიელი გლეხი-პოეტი; დამახასიათებელია: ხალხურობა და ბუნების ღრმა გრძნობა.

ბერნშტეინ-ი, ედუარდ, გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთი გამოჩენილი მოღვაწეთაგანი, შემქმნელი რეფორმიზმისა; ამტკიცებდა (90 წლებში), რომ კლასობრივი ანტაგონიზმი (იხ.) ნელდება და შესაძლებელია კაპიტალისტური საზოგადოების გარდაქმნა სოციალისტურისად რეფორმების საშუალებით (აქედანაა „რეფორმიზმი“); საპარლამენტო ბრძოლის გზით. ბერნშტეინის რეფორმიზმს სასტიკად შეებრძოლენ პლენხანოვი, კაუცკი და ლენინი.

ბერსალიერ-ი (იტ. *bersagliere*), ქვეითი ჯარის მსროლელთა ნაწილის ჯარის-კაცი.

ბერსეზ-ი (ფრ. *berceuse*), ნანინა, საავენო სიმღერა.

ბერტოლეს მარილი, იხ. ბერთოლეს მარილი.

ბესემერირება, ასე ეწოდება საუკეთესო ფოლადის დამუშავების ერთ ხერხს, რომელიც მოიგონა შესანიშნავმა ინგლისელმა ტექნიკოსმა, ჰენრი ბესემერმა (Henri Bessemer, 1813 — 1898).

ბესტიარი (ლათ. *bestiarius* „სამხეცე“ *bestia*-დან): 1) ძველ რომში: მხეცებთან მებრძოლი ცირკში, ან დამნაშავე, რომელსაც მხეცებს აძლევდნენ საგლეჯად; 2) ბესტიარიები (მრავლ.) საშ. საუკუნოებში: ზოოლოგიის წიგნები, სადაც აღწერილი იყო სხვადასხვა ცხოველები პროზით ან ლექსით.

ბეტონ-ი (ფრ. *béton*, ლათ. *bitumen*-ისაგან), ასე ეწოდება საამშენებლო მასალას, უღარესი სიმტკიცისას, რომელიც წარმოადგენს შენაერთს ქვისისას, ლორღისას და ცემენტისას (იხ.).

ბეტხოვენი-ი, იხ. ბეთოვენი.

ბეჭემოტი-ი ან უკეთ **ბეჭემოთ-ი**, ებრ., ძუძუს-მწოველთა ჯიშის დიდი ტანის (4 მეტრი სიგრძით და 1,5 მეტ. სიმაღლით) უშნო ცხოველი, წყვილ-ჩლიქოვანი, სქელტყავიანი (2 სანტ.); ცხოვრობს აფრიკის წყლებში; მის ხორცს სჭამენ.

ბეჭისტუნ-ი, სოფელია დასავლ. სპარსეთში; ცნობილია მით, რომ მის ახლოს არის კლდეზე ლურსმული წარწერები დარიოს ჰისტასპისა; აქედან: **ბეჭისტუნის წარწერები** (წაკითხულ იქნა პირველად 1835 წ.).

ბი- (ლათ. bis-ისაგან „ორჯერ“), ემატება უცხო სიტყვას თავში და აღნიშნავს: ორ-, ორმაგ-, ორჯერ- და სხვ., მაგ.: **ბიანდრია** — ორქმრიანობა, **ბიარქია** — ორმართველობა, ე. ი. როცა ქვეყანას ორი მეფე ჰყავს; **ბიგამია** — ორცოლიანობა და სხვ.

ბიბლია (ბერძ. ბიბლია „წიგნები, ნაწერები“; ბიბლოს „პაპირუსის ქერქი“, შემდეგ „ქალაქი“, რომელსაც ამ ქერქისაგან აკეთებდნენ), ებრაელთა და ქრისტიანთა საღვთო წიგნები, რომელნიც შეიცავენ: 1) ლევენდურ მოთხრობას კაცობრიობის წარმოშობისა და ებრაელთა ძველი ისტორიისა („ძველი აღთქმა“), 2) ქრისტეს როძღვრებასა და ცხოვრებას და ამასთან დაკავშირებული ამბების მოთხრობას.

ბიბლიოგრაფია, ბერძ.: 1) საერთოდ: წიგნთა აღწერა, წიგნთ-მცოდნეობა; წიგნის აღწერა: სრული სათაური, ავტორი, რედაქტორი (თუ ჰყავს), კომენტატორი ან მთარგმნელი (თუ ჰყავს), ადგილი და დრო დაბეჭდვისა, ზომა, ნაწილობა და გვერდების რიცხვი, დამატებანი (თუ აქვს); 2) ზოგადი ან ეროვნული **ბიბლიოგრაფია** — აღწერა ყველა დროისა და ხალხების ან რომლისავე ერის მწერლობის ნაწარმოებთა; 3) **სპეციალური ბიბლიოგრაფია** — აღწერა წიგნებისა ცალკე მეცნიერებათა ან კერძო საკითხების მიხედვით; 4) **ბიბლიოგრაფია** ეწოდება აგრეთვე რაიმე ურნალის ან გაზეთის ერთ განყოფილებას, სადაც ჩამოთვლილია ან მოკლედ განხილული ახლად გამოსული წიგნები; აქედან: **ბიბლიოგრაფი-ი** — წიგნთ-აღმწერი.

ბიბლიოთეკა, ბერძ., წიგნთსაცავი.

ბიბლიოლოგია, **ბიბლიოლოგ-ი**, იგივეა, რაც ბიბლიოგრაფია და ბიბლიოგრაფი-ი.

ბიბლიომანია, ბერძ., წიგნების სიყვარული, ზოგჯერ გადაჭარბებული.

ბიბლიომანტია, ბერძ., წიგნით მკითხაობა, შემთხვევით გადაშლილი წიგნიდან ჩათქმულ აზრზე პასუხის მიღება (ძველად მკითხაობდნენ ჰომეროსით და ბიბლიით).

ბიბლიოფილი-ი, წიგნების მოყვარული, ზოგჯერ გადაჭარბებულად; აქედან: **ბიბლიოფილიზა** — იგივეა, რაც ბიბლიომანია.

ბიგამია, ბერძ., ორცოლიანობა (იხ. ბი-).

ბიდე (ფრ. bidet), პატარა აბაზანა ქალის სასქესო ორგანოებისთვის.

ბიდონ-ი, ფრ., თუნუქის ქურქელი ზეთის ან ნავთის შესანახად.

ბივუაკ-ი, (ფრ., bivac ან bivouac), სამხედრო ჯარის შესასვენებელი ან ღამის გასათევი ადგილი, ბანაკი.

ბივშტექს-ი ან **ბიფშტექს-ი** (ინგლ. beef-steaks), დაბეველი და მოხრაკული ხორცის ნაჭერი (ჩვეულებრივ ძროხისა).

ბიზან-ი, ჰოლ., უკანა ანძის ქვედა აფრა; აქედან: **ბიზან-ანძა** — უკანა ანძა-ხომალდზე.

ბიზანტინისტ-ი, ბიზანტიის ისტორიისა, ხელოვნებისა, მწერლობისა და სხვ. მცოდნე და მკვლევარი.

ბიზონ-ი, ჰოლ., გარეული ხარის ჯიშე; არის ამერიკული და ევროპული სახეობა.

ბიკვადრატ-ი, ლათ., „ორჯერ კვადრატი“ ე. ი. კვადრატის კვადრატი; აქედან: **ბიკვადრატული განტოლება** (მათემატიკაში), იხ. ბი-.

ბილაბიალური ან **ბილაბიალი** (ლათ. labium „ბაგე, ტუჩი“), წყვილბაგის მიერი, მაგ. — ბეგრა (ბილაბიალურია, მაგ. ქართული ბ ჰ ფ), იხ. ბი-.

ბილატერალური ან **ბილატერალი**, ლათ., ორმხრივი, მაგ. ბილატერალური მსგავსება ბავშვისა (დედასაც ჰყავს და მამასაც).

ბილბოკე (ფრ. bilboquet), საბავშვო სათამაშო: ჰაფზე მიბმულ ბირთვს ზევით აისვრიან და იქერენ მას ტარიან თასში.

ბილეთ-ი (ფრ. billet), ბარათი ან საბუთი, რომელიც ადასტურებს რაიმე უფლებას, მაგ. შესაგალი ბილეთი, სამგზავრო, ვაჭრობის უფლებებისა და სხვ.

ბილი-ი (ინგლ. bill), ინგლისში: 1) რაიმე იურიდიული საბუთი, განსაკუთრებით 2) პარლამენტში შეტანილი კანონ-პროექტი, რომელიც უნდა დაამტკიცოს ორთავე პალატამ; შემ-

დგა წარედგინება მეფეს ხელმოსაწერად და ამის შემდეგ იქცევა კანონად (აქტად).

ბილიარდი (ფრ. billard): 1) 1000 მილიარდი; 2) სათამაშო მაგიდა, რომელზედაც აწყვეია სპილოს ძვლის ბირთვები: საგანგებო ჯოხის კერით მოთამაშებები აჯახებენ ბირთვს ბირთვზე ისე, რომ ბირთვი ჩავარდეს მაგიდის კუთხეებზე გაკეთებულ ბადისებრ პარკში.

ბილიონი (ბილიონი): 1) საფრანგეთში უდრის მილიარდს; 2) გერმანიაში — მილიონჯერ მილიონს, რასაც ფრანგები ტრილიონს (trillion) ეძახიან.

ბილონი (ფრ. billion): 1) შენადნობი, რომელშიც სპილენძი მეთია, ვიდრე ვერცხლი; 2) სპილენძისა და დაბალხარისხიანი ვერცხლის ფული; სახურდაო ფული.

ბიშტალიზმი (ლათ. ბი- და ბერძ. მეტალლონ „მადანი“), ფულის ორმაგი სისტემა (ოქროსა და ვერცხლის თანასწორ-ლირსებულებიან ფულად გამოშვება სახელმწიფოს მიერ, რაც ფულისხმობს ოქროსა და ვერცხლის შორის კანონით დამტკიცებულს განსაზღვრულ შეფარდებას).

ბიში-ი, პოლ., ხის ან რკინის კოჭი, რომელიც აერთებს ხომალდის ქიმებს (ბორტებს); ბიში წარმოადგენს გემის ბანის ფუძეს.

ბინარული (ფრ. binaire), ორ-წევრიანი, ორმაგი.

ბინოკლი, ლათ.-ფრ. (binocle), შორს საჭვრეტი იარაღი: გასწვრივად შეერთებულია ერთიმეორესთან ორი საჭვრეტი მილი ორი თვალისათვის.

ბინოკულარული მხედველობა, ორივე თვალით მხედველობა.

ბინომი, ლათ.-ბერძ., ორწევრა; მათემატიკაში: სიდიდე, რომელიც შედგება ორი წევრისაგან.

ბინტი, გერმ., რაიმე ქსოვილის გრძელი ვიწრო ნაჭერი კრილობის, კომპრესის და სხვ. შესახებედა.

ბიოარითმეტიკა, ბერძ., ადამიანის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლიობის გამოანგარიშება.

ბიოგენეზისი, ბერძ., „სიცოცხლის ჩასახვა“; აქედან: **ბიოგენეტიკა** — მოძღვრება სიცოცხლის ჩასახვის შესახებ; გერმ. ზოოლოგის, ერნსტ ჰეკელის (Häckel) **ბიოგენეტიკური კანონი** —

ყოველი ცხოველი თავის ჩანასახურ განვითარებაში ვაიფლის ყველა იმ ცვლილებებს, რომელიც გაიარა მან, როგორც სახემ, სხვა ცხოველებისაგან განვითარების დროს.

ბიოგეოგრაფია, ბერძ., მეცნიერება მცენარეთა და ცხოველთა გეოგრაფიული გავრცელების შესახებ.

ბიოგრაფია, ბერძ., ვისიმე ცხოვრების აღწერა; აქედან: **ბიოგრაფი** — ბიოგრაფიის შემდგენელი.

ბიოდინამიკა, ბერძ., მოძღვრება ორგანიზმის სასიცოცხლო ძალების შესახებ; იგივეა, რაც ფიზიოლოგია (იხ.).

ბიოლითები, ბერძ. მრავლ., ორგანიზმებისაგან წარმოქმნილი ქანები (მთის ჯიშები).

ბიოლოგია, ბერძ., მეცნიერება ცხოველთა და მცენარეთა სიცოცხლის კანონების შესახებ;

ბიოლოგიური მეცნიერებანი: ზოოლოგია, ბოტანიკა, ფიზიოლოგია და სხვ.; აქედან: **ბიოლოგი** — ბიოლოგიურ მეცნიერებათა მცოდნე და მკვლევარი; **ბიოლოგიური სადგური** — დაწესებულება, რომელიც იკვლევს მეცნიერულად მცენარეთა და ცხოველთა ცხოვრებას, აგებულებას და განვითარებას, ზოგჯერ პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ბიომანეტიზმი, ბერძ., ცხოველური ანუ ცხოველის მაგნეტიზმი (იხ. მაგნეტიზმი).

ბიომანტია, ბერძ., მკითხაობა სიცოცხლის ხანგრძლიობის შესახებ.

ბიომეტრია, ბერძ.: 1) იგივეა, რაც ბიოარიომეტრია; 2) დროის გონიერი განრიგება; 3) სტატისტიკური მეთოდის გამოყენება ბიოლოგიურ მოვლენათა კვლევაში.

ბიონომია, ბერძ., მოძღვრება ორგანიზმების გარემოსთან დამოკიდებულობის შესახებ.

ბიოხატიკა, ბერძ., მოძღვრება ადამიანთა სიცოცხლის ხანგრძლიობის შესახებ განსაზღვრულ პირობებში; აგრეთვე — მცხოვრებთა გამრავლების საშუალო რიცხვის შესახებ.

ბიოფორი, ბერძ., უჯრედის შემდგენელი ფიზიოლოგიური ერთეული.

ბიოქიმია, ბერძ., მეცნიერება ორგანიზმის ქიმიური პროცესების შესახებ.

ბიპედი, ლათ., ორფეხა ცხოველი (იხ. ბი-).

ბიპლანი, ლათ.-ბერძ. ხელოვ., აეროპლანი ორი დამკერი სიბრტყით, რომლებიც ერთი-მეო-

რეზე მდებარეობს; აეროპლანი, რომელსაც აქვს ორი წყება ფრთებისა (იხ. ბი-).

ბირჯა (გერმ. Börse; საშ. საუკ. ლათ. bursa „ტყავის ჩანთა, ქისა“): 1) მსხვილ ვაჭართა კრებები განსაზღვრულ დღესა, საათსა და ადგილას საკომერციო საქმეების მოსარიგებლად (ყოველგვარი საქონლისა და ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვა — საქონლის თან უქონლად); 2) შენობა, სადაც ასეთი კრებები ხდება; 3) მეეტლეთა გასაჩერებელი ადგილი ქალაქში; 4) **შრომის ბირჯა** — დაწესებულება, სადაც ხდება უმუშევართა (სამუშაოს მიძებართა) რეგისტრაცია (იხ.) და მუშა-ხელის დაქირავება; აქედან: **ბირჯაზე თამაში** — ასე ეწოდება ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვას — მათი ფასის აწევ-დაწვევის ანგარიშით; ქაღალდების ფასის ასაწევ-დასაწევად ხშირად მიმართავენ არაკეთილსახიერ საშუალებებს (იხ. აჟიოტაჟი); **ბირჯის მკვლერი** — შუამავალი ბირჯაზე მყიდველსა და გამყიდველს შორის.

ბის, ლათ., „ორჯერ“: 1) მუსიკაში: რაიმე ადგილის განმეორება; 2) ძახილი, რომლითაც მსმენელ-მყურებელნი მოითხოვენ ნამღერის ან დაკრულის განმეორებას.

ბისერ-ი, არაბ., მძივი; მინის ან ლითონის ქრვეალი ან მრავალწახნავა მარცვლები, შუაში განხრეტილი ძაფზე ასაცმელად; იხმარება ქალის ტანსაცმელის სამკაულად.

ბისეგმენტაცია, ლათ., ორ თანასწორ ნაწილად გაყოფა (იხ. ბი-).

ბისექტრის-ი (ლათ.-ფრ. bissectrice), კუთხის შუაზე გამყოფი წრფე ანუ სწორი ხაზი (მათემატიკაში), იხ. ბი-.

ბისკვიტ-ი (ფრ. biscuit), შაქრით, ყვერცხით და ფქვილით მომზადებული ნამცხვარი.

ბისმარკ-ი, ოტ.-ედ.-ლოპ. (1815—98), გერმანიის 19 საუკ. შესანიშნავი სახელმწიფო მოღვაწე, წოდებული „რკინის კანცლერად“; იმპერიის კანცლერად ყოფნისას, 19 წლის განმავლობაში, მას ჰქონდა გადაწყვეტი გავლენა გერმანიის საგარეო პოლიტიკაზე; მან შემოიღო მკაცრი კანონი სოც.-დემოკრატების წინააღმდეგ.

ბისმუთ-ი, მოწითლო რუხი ფერის ლითონი, — იხმარება საოპტიკო მინების დამზადებაში (იხ. ოპტიკა).

ბისონ-ი ან **ბისუს-ი** (ბერძ. bysson): 1) ძვირფასი ქსოვილი ძველ დროში საეკლესიო საქიროებისათვის (მღვდელმთავრის ტანსაცმელისა, ტაძარში რისამე გადასაფარებლად და სხვ.); 2) აბრეშუმისებრი მკვირივი ძაფების კონა, რომელსაც აკეთებენ ერთგვარი მოლუსკები (იხ.) და რომლისაგანაც აკეთებდენ ძველად ძვირფას ქსოვილს; დღესაც აკეთებენ მისაგან იტალიაში კისებსა და ხელთათმანებს; 3) **ბისუს-ს** ეძახდენ ძველად ეგვიპტიდან და ინდოეთიდან საბერძნეთში შემოტანილ ბამბას.

ბისტრ-ი, გერმ.-ფრ. (bistre), მუქი მიხაკის ფერი სააჭვარელო საღებავი (იხ. აჭვარელი).

ბისტური, ლათ.-ფრ. bistouri), მოძრავ-ბირიანი საოპერაციო პატარა დანა (ქირურგიაში), იხ. ოპერაცია.

ბიტენგ-ი, ჰოლ., ლუხის ბაგირების დასამაგრებელი ძელი ხომალდზე.

ბიუვარ-ი (ფრ. buvard), სამაგიდო საშრობ-ქაღალდიანი პორტფელი (კარტონისა).

ბიულეტენ-ი (ფრ. bulletin): 1) ოფიციალური საჯარო მოკლე ცნობა რაიმე სახელმწიფო ამბების ან წარჩინებული ავადმყოფი პიროვნების შესახებ; 2) სამეცნიერო დაწესებულების ანგარიში; 3) საარჩევნო ფურცელი; 4) რომლისამე უწყების (დაწესებულების) საინფორმაციო გამოცემა (იხ. ინფორმაცია).

ბიურგერ-ი (გერმ. Bürger), გერმანიის ქალაქში მოქალაქეთა წოდების წევრი.

ბიურეტ-ი (ფრ. burette), მინის ქლებიანი მილაკი სითხეთა საწყავად.

ბიურო (ფრ. bureau): 1) საწერი მაგიდა; 2) კანტორა, კანცელარია; 3) რაიმე დაწესებულების ხელმძღვანელი ორგანო, შემდგარი რამდენისამე პირისაგან; აქედან:

ბიუროკრატია, ფრ.-ბერძ.: 1) სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა მოხელეთა საშუალებით კანცელარული წესით, რომლის დამახასიათებელია მოხელეთა ფეითნებობა, ფორმალიზმი (იხ.) და ცხოვრების სინამდვილის უცოდინარობა; 2) მოხელეთა კლასი; აქედან: **ბიუროკრატ-ი** — ასეთი წესით მმართველობის წარმომადგენელი; **ბიუროკრატიზმი** — ბიუროკრატობა, მართვა-გამგეობის კანცელარულ წესზე დამყარება, ფორმალიზმი საქმის წარმოებაში და სხვ.

ბიუსტი-ი (ფრ. buste): 1) ადამიანის სხეულის ზედა ნაწილი სარტყლამდე; 2) ადამიანის ამ ნაწილის გამოსახულება ქანდაკებაში ან მხატვრობაში.

ბიუჯეტი-ი (ფრ. budget), შემოსავალ-გასავლის ხარჯთ-აღრიცხვა განსაზღვრული ვადით სახელმწიფოსი, დაწესებულებისა, წამოწყებისა ან კერძო პირისა; წინასწარი ანგარიში.

ბიფურკაცია, ლათ.-ფრ. (bifurcation), გაორება, ორად ეანშტობება, მაგ. მდინარისა, სისხლის ძარღვისა და სხვ. (იხ. ბი-).

ბიფშტექსი, იხ. ბიფშტექსი

ბიჩერ-სტოუ, პარიეტი (Beecher-Stowe, Harriett), ამერიკელი მწერალი ქალი, რომელიც იბრძოდა ნეგრების მონობისაგან განთავისუფლებისათვის (1812 — 1896); სახელი გაითქვა რომანით „ბიძია თომას ჯონსი“, თარგმნილია ქართულადაც.

ბიცეპსი-ი, ლათ., ორთავა კუნთი მხარსა და იდაყვს შორის (იხ. ბი-).

ბიცეკლეტი-ი, ბერძ.-ფრ. (bicyclette), ორთვლიანი ველოსიპედი (იხ).

ბიცეკლი-ი, ბერძ.-ინგლ. (bicycle): 1) ორმაგი წრე; 2) ორთვლიანი ველოსიპედი; აქედან: **ბიცეკლისტი-ი** — ასეთი ველოსიპედით მგავლი.

ბიჰევიორიზმი-ი (ინგ. behaviour „ყოფა-ქცევა“), მეცნიერული მიმართულება, რომელიც იკვლევს ცხოველთა ფიზიკურ მოძრაობებს (მათ ყოფაქცევას) და ამ გზით ცდილობს ფსიქოლოგიის ამოცანების გადაწყვეტას.

ბლამანჟე (ფრ. blanc-manger), ჟელეს მსგავსი ტკბილი საკმელი.

ბლანკეტი-ი (ფრ. blanquette): 1) თეთრი ტკბილი ვაშლი; 2) სუსტი თეთრი ღვინო საფრანგეთში; 3) ზღვის მცენარეთა ნაცარი, რომლისაგანაც წინეთ სოდას აკეთებდენ, ახლა — იოდს.

ბლანკი-ი (ფრ. ბლანკ „თეთრი, სუფთა“), ქალაქის დაბეჭდილი ფურცელი, რომელზედაც დატოვებულია თავისუფალი ადგილები საჭირო სიტყვების ჩასაწერად; არსებობს, მაგ., ბლანკი უწყებისა, კვიტანციისა, რაიმე მოწმობისა და სხ.

ბლანკიზმი-ი, საფრანგეთის რევოლუციონერის სოციალისტის, ბლანკის, სახელთან (Louis-Auguste Blanqui, 1805 — 1881) დაკავ-

შირებული რევოლუციური მიმართულება, რომელიც პოლიტიკური გადატრიალებისათვის საკმარისად და შესაძლებლად თვლის ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებას რევოლუციონერთა პატარა ჯგუფის მიერ; აქედან: **ბლანკისტი-ი** — ბლანკიზმის მიმდევარი.

ბლეკპირლი-ი (ინგ. black pearl), ამერიკული ვაზი, — იძლევა კარგ წითელ ღვინოს.

ბლეკროტი-ი (ინგ. black-rot), ვაზის ავადმყოფობა: ფოთოლზე უჩნდება პარაზიტული (იხ.) სოკო; საწინააღმდეგო საშუალება — ბორდოს სითხე (იხ.).

ბლეკჯიულ-ი, ინგ. ამერიკული ვაზის ერთი ჯიში, რომელიც უძლებს ფილოქსერას და სხვ. ავადმყოფობას; ტკბილია, — იძლევა კარგ თეთრ ღვინოს.

ბლენორეა, ბერძ. ხელოვნ., ლორწოს დენა ლორწოვანი გარსიდან (ავადმყოფობა).

ბლერიო (Bleriot), საფრანგეთის ავიატორი და კონსტრუქტორი აეროპლანებისა, რომელნიც ატარებენ მის სახელს.

ბლეფარიტი-ი ან **ბლეფარიტისი-ი**, ბერძ. ხელოვნ., ქუთუთების ანთება.

ბლეფარონი-ი, ბერძ., ქუთუთო.

ბლეფაროპლასტიკა, ბერძ., ქუთუთოს ხელოვნურად შექმნა ქირურგიული ოპერაციის საშუალებით.

ბლიკი-ი, გერმ., მხატვრობაში: კაშკაშა ნათელი წერტილი სურათზე; საერთოდ: კაშკაშა ნათელი ადგილი.

ბლინდაჟი-ი (ფრ. blindage), სამხედრო საქმეში: ხის ან რკინის სიმარტე, რომელიც იფარავს მტრის სროლისაგან.

ბლინი-ი, რუს., რძე-კვერცხში მოზელებილი ფქვილი და ტაფაზე ერობში გამოძეხვარი პატარა მრგვალი ლავაში.

ბლოკადი ან **ბლოკადი-ი** (ინგლ. blockade), სამხედრო ძალებით ალყის შემორტყმა ციხის, ქალაქის ან მთელი ქვეყნის გარშემო იმ მიზნით, რომ ალყა-შემორტყმული დანებდეს; აქედან: **ბლოკირება** — ალყის შემორტყმა; **ბლოკირებული** — ალყაშემორტყმული.

ბლოკი-ი, ევროპ.: 1) მოკლე და მსხვილი ძეგლი; 2) სიმძიმეთა ასაწევი მოწყობილება (უმართივესი მანქანისა: წარმოადგენს უძრავ ღერძზე მოტრიალვ გორგოლაქს, რომლის ღარიან წი-

ბოზე მისრიალებს თოკი); 3) პოლიტიკურ პარტიითა დროებითი შეთანხმება, თვითეული მათგანის შინაგანი ორგანიზაციის შეუცვლელად, რაიმე საერთო მიზნის მისაღწევად, მაგ. სააზრებუნო ბლოკი, საპარლამენტო და სხვ.

ბლოკნოტი (ინგლ.-ფრ. block-notes), ყოველგვარი შენიშვნების ჩასაწერი წიგნაკი, რომლის ფურცლები ადვილად ამოიხევა.

ბლოკაუზი, ინგლ.-გერმ., სამხედრო საქმეში: ხის, რკინის ან ბეტონის შენობა მტრის პოსაგერიებლად; განსაკუთრებით გამოსადეგია სარკინისგზო ხიდების და ამგვარი ნაშენის დასაცავად.

ბლონდა ან უკეთ **ბლონდი** (ფრ. blonde), აბრეშუმის მოყვითლო არზია (ბაფთა).

ბლონდინი, ფრ., ქერა ვაჟი (blondin) ან ქალი (blondine).

ბლუზა ან **ბლუზი** (ფრ. blouse): 1) ხალათი, პერანგისებური გარესაცმელი; 2) ქალის ზედატანის საცმელი.

ბოა, ევრპ.: 1) ემბერთელა გველი, რომლის სიგრძე აღწევს 6 მეტრამდე; ეკუთვნის ამერიკის ტროპიკულ სარტყელს; საზრდოობს ცხოველებით, რომელთაც წინასწარ ახრჩობს გარსშემოხვევით; 2) ასე ეწოდება აგრეთვე, გველთან ძგავსების გამო, გძელ და ვიწრო ბეწვეულს, რომელსაც ქალები ყელზე იხვევენ.

ბობინი (ინგ. bobbin), გორგოლაქი ზოგიერთ მანქანებში, მაგ. საფეიქრო მანქანაში; იხმარება აგრეთვე ელექტრო-მაგნეტურ ხელსაწყოებში: მაზე შემოხვეულაა იზოლირებული ძვეთული გაღვანური დენისათვის (იხ. იზოლიაცია, იზოლირება და გაღვანური დენი).

ბოგდინანი ან **ბოდინანი**, ჩინეთის იმპერატორის ტიტული.

ბოგემა, იხ. ბოჰემა.

ბოგმედი (ინგლ. boghead), შოტლანდური ქვანახშირი, — მდიდარია აქროლადი ნაწილებით; გამოყენებულია სანათებელი აირის (გაზის) მისაღებად; მოიპოვება აგრეთვე ბოჰემიაში (ჩეხიაში) და რუსეთში.

ბოდლერი (Ch. R. Baudelaire, 1821—1867), საფრანგეთის პოეტი, ითვლება სიმბოლისტური ძიპართულების შემქმნელად.

ბოიარინი, მრავლ. **ბოიარე** (თურქ.), წარჩინებული მიწათმფლობელთა წოდების წარმო-

მადგენელი ძველ რუსეთში; XV საუკუნიდან ასრულდებდნ სხვადასხვა მოვალეობას მოსკოვის მეფეთა კარზე.

ბოიკოტი (ინგლ. boycott), ბოძოლის ერთგვარი ხერხია, რომელიც გამოიხატება ყოველგვარი ურთიერთობის შეწყვეტაში რომელსამე პირთან, დაწესებულებასთან ან სახელმწიფოსთან (სახელწოდება წარმოიშვა ვინმე ბოიკოტის (Boycott) სახელისაგან, რომელიც იყო მამულის იჯარადარი და საერთო სიძულვილი დაიმსახურა ხალხისა); აქედან: **ბოიკოტირება** — ბოიკოტის გამოცხადება, ე. ი. ყოველგვარი კავშირის შეწყვეტა და სხვ.

ბოი-სკოუტი (ინგლ. boy-scout „მზვრავი ბავშვი“), წვერი ახალგაზდათა ორგანიზაციისა (დასავლ. ევროპაში), რომლის მიზანია ახალგაზდობის ფიზიკური და სამხედრო მომზადება.

ბოილ-მარიოტი-ის კანონი, ინგლისელი ფიზიკოსის, **ბოილ**-ის მიერ (Boyle, Rob., 1626—1691) 1660 წელს და რამდენისამე ხნის შემდეგ ფრანგი ფიზიკოსის, **მარიოტი**-ის მიერ (Mariotte, Edme, 1620 — 1684), პირველისაგან დამოუკიდებლად აღმოჩენილი ფიზიკური კანონი.

ბოკალი, იტ.-ფრ., ფეხიანი ქიქა, ზვეით თანდათან გაფართოებული.

ბოკი, **ბოკიორი**, იხ. ბოქსი, ბოქსერი.

ბოლანდისტები (მრავლ., ფრ. bollandistes). ასე ეწოდება ცნობილი „Acta Sanctorum“-ის (წმინდანთა ცხოვრების) გამომცემლებს, ბელგიელ ბერებს; გამოცემა დაიწყო 1643 წელს; პირველი გამომცემელი იყო **ბოლანდი** (Bolland, Jean, 1596 — 1665); აქედან ეწოდა მის გამგრძელებლებს ბოლანდისტები. გამოცემა გრძელდება დღესაც.

ბოლერი, იხ.: 1) ქალის ზედატანის უსახელოო ტანსაცმელი; 2) ისპანური ეროვნული ცეკვა.

ბოლომეტრი, ბერძ., სხივიერი სითბოს საზომი ხელსაწყო, რომელიც ამჟღავნებს ტემპერატურის უმცირეს ცვლილებებს (ფიზიკაში).

ბოლონური ძალღი („ბოლონკა“), ასე ეწოდება პატარა ტანის ძალღის ჯიშს, რომელმაც სახელწოდება მიიღო იტალიის ქ. **ბოლონა**საგან (Bologna); აქვს გრძელი აბრეშუმისებრი ბალანი, ჩვეულებრივ თეთრი ფერისა.

ბოლტი-ი, ინგლ., ქანკიკი; ლიონის ღერო, რომელსაც ერთ ბოლოში აქვს სამკუთხი ან კვადრატული თავი, ხოლო მეორეში — ნახრახნი (ცენტისებრი); იხმარება რაიმე მანქანის ნაწილების ერთმანეთთან მაგრად შესაერთებლად ქანხის საშუალებით.

ბოლვერკ-ი (გერმ. Bollwerk), ხისაგან გაკეთებული საბჯენი კედელი; ჰიდრო-ტექნიკაში: ხდვის ნაპირების გასამაგრებელი ფარები.

ბოლშევიზმი-ი, რუსეთის კომუნისტური პარტიის მარქსისტული რევოლუციური მოძღვრება კლასთა ბრძოლისა და პროლეტარიატის დიქტატურის შესახებ; მან განსაკუთრებით გააღრმავა საკითხები — პროლეტარიატის დიქტატურის განხორციელების, პროლეტარიატისა და გლეხობის ურთიერთობისა და ეროვნული საკითხის მნიშვნელობის შესახებ სოციალისტური აღმშენებლობისათვის.

ბომბა ან უკეთ **ბომბ-ი** (ფრ. bombe), ყუმბარა, ყუმბი.

ბომბაზინ-ი, ევროპ. (მაგ. ფრ. bombasin), თავდაპირველად: იტალიური აბრეშუმის ქსოვილი; ახლა ქსოვენ მატყლისაგანაც.

ბომბანიერკა, ინ. ბონბონიერი-ი.

ბომბარდა (საშ. საუკ. ლათ. ბომბარდა):

1) სალამურის ძველებური სახე; 2) ძველებური ზარბაზანი, რომლითაც ქებებს ისროდნენ; 3) ორანძიანი სავაჭრო ხომალდი, ზარბაზნებით შეიარაღებული; აქედან: **ბომბარდირება** — ზარბაზნებით ეფეხება დაშენა; **ბომბარდონ-ი** — ერთგვარი სამუსიკო ჩასაბერი ინსტრუმენტი.

ბომონდი-ი (ფრ. beau-monde), მაღალი წრე; საუკეთესო, არისტოკრატული საზოგადოება.

ბონა ან **ბონ-ი** (ფრ. bonne), მცირეწლოვანი ბავშვის აღმზღელ-მომვლელი ქალი; გადი.

ბონაპარტიზმი-ი: 1) ასე ეწოდება იმ პოლიტიკურსა და ადმინისტრატიულ წესებს, რომელიც შემოიღო ბონაპარტის დინასტიამ (ინ.), მაგ.: სამხედრო ძალაზე დაყრდნობა, ცრუ ეროვნული თავმოყვარობის გავრცელება, სინამდვილეში კი ეროვნული ინტერესების ჩაკვლა, გარეგნული ეფექტებით ხალხის გულის მონადირება და სხვ.; 2) ბონაპარტის გვარულობის მომხრეობა; აქედან: **ბონაპარტიზტი-ი** — ბონაპარტიზმის მომხრე.

ბონბონიერი-ი (ფრ. bonbonnière), კანფეტების (იხ.) ჩასაწყობი ლაშაზი კოლოფი.

ბონ-ი (ფრ. bon), **ბონები**: ფასიანი ქალაღების ერთი სახე; საკრედიტო საბუთი განსაზღვრული თანხის მისაღებად განსაზღვრულ ვადაზე ამა თუ იმ პირისაგან ან დაწესებულებისაგან; დროებითი ფულის ნიშნები, ადგილობრივი ან უზენაესი ხელისუფლების მიერ გამოშვებული.

ბონტონ-ი, ფრ., ზრდილობიანი ყოფაქცევა; მაღალ წრეებში გაფრთხილობა.

ბოპ-ი, ფრანც (Bopp, Franz), განთქმული გერმანელი ენათმეცნიერი, შედარებითი (ინდო-ევროპული) ენათმეცნიერების შემქმნელი (1791 — 1867).

ბორდური-ი ან **ბორდური-ი** (ფრ. bordure), კიდე, არშია; აქედან: **ბორდირება** — მორაშიება.

ბორდო (Bordeaux), საფრანგეთის დეპარტამენტის, შირონი-დ-ის, მთავარი ქალაქი; აქედან:

1) **ბორდო** — ცნობილი წითელი ღვინო ბორდოს რაიონიდან; 2) **ბორდო** — მუქ-წითელი ფერი საერთოდ, კერძოდ — ამ ფერის საღებავი; 3) **ბორდოს ხითხე** — შაბიამისა და კირის განსაზღვრული ხსნარი დააყვანილი ვახის საპყრებლად.

ბორე ან უკეთ **ბორეას-ი**, ბერძ., ჩრდილოეთის ზამთრის ქარის ღვთაება ძველ საბერძნეთში; ასე უწოდებდნენ ძვ. ბერძნები აგრეთვე თვით ამ ქარს.

ბორ-ის ხიმუჯე, კრისტალისებრი ბრქვიალა ნივთიერება, რომელიც ადვილად იხსნება წყალსა და სპირტში; იხმარება როგორც ანტისეპტიკური საშუალება (იხ. კრისტალი და ანტი-სეპტიკა).

ბორტბისტი-ი (უკრ. бортына „ბრძოლა“), „უკრაინული კომუნისტური პარტიის“ წევრი (ეს პარტია წარმოადგენდა მემარცხენე სოციალისტური მიმართულების ორგანიზაციას ეროვნულს ელფერით; ახლა გაერთიანებულია უკრაინის კომუნისტურ პარტიასთან).

ბორტი-ი (ფრ. bord), კიდე, ნაპირი, გვერდი მაგ. ხომალდის კიდე, რომელსაც ქართულად ეწოდება ქიმი, — ბილიარდისა და სხვ.

ბორში-ი, რუს., ხორცის მომუჯავო წვენი, ქარხლითა ან კომბოსტოთი და სხვადასხვა მწვანელით შეკაზმული.

ბოხკეტი (ფრ. bosquet), ბაღის შეკრებილი ნაწილი.

ბოხტონი — 1) ინგლისის ერთერთი ქალაქის სახელწოდება; 2) ჩრდილო ამერიკის ერთერთი შტატის ძახუსეტსის (Massachusetts), ძთავარი ქალაქის სახელწოდება, — ცნობილია როგორც ფრიად განვითარებული მრეწველობისა და ვახათლების (მრავალი სასწავლებლები, დიდი წიგნთსაცავი, სამეცნ. აკადემია, ჰარვარდის უნივერსიტეტი და მრავალი სხვა) ცენტრი; ფრანკლინის სამშობლო; აქედან: 3) **ბოხტონი** — ქალაქის ერთგვარი თამაში, გამოგონებული ამერიკის ბოხტონში.

ბოხფორი — ან უკეთ **ბოხპორი** (ბერძ. Bosphoros „ძროხის ფონი“), ასე ეწოდებოდა ძველად ორ სრუტეს: 1) თრაკიისა, რომელიც აერთებს მარმარილოს ზღვას შავ ზღვასთან და 2) კიმერიისა, რომელიც აერთებს შავს ზღვას აზოვის ზღვასთან.

ბოტანიკა, ბერძ. ხელოვნ. (ბერძ. ბოტანე „ბალახი“), მეცნიერება მცენარეთა შესახებ: 1) **თეორიული** ანუ წმინდა ბოტანიკა და 2) **გამოყენებითი ბოტანიკა**; ეს უკანასკნელი იყენებს მეცნიერული კვლევის შედეგებს პრაქტიკული მიზნებისათვის; აქედან: **ბოტანიკი** ან **ბოტანიკოსი** — ბოტანიკის მკოდნე და მკვლევარი; **ბოტანიკური ბაღი** — დაწესებულება, სადაც აწარმოებენ სხვადასხვა მცენარეების გაშენებას სამეცნიერო და სასწავლო მიზნებით, ამუშავებენ თეორიული და გამოყენებითი ბოტანიკის საკითხებს და სხვ.; **ბოტანიკური გეოგრაფია** — მოძღვრება მცენარეთა დედამიწის ზურგზე გავრცელების შესახებ; **ბოტანიკური პალეონტოლოგია** — მოძღვრება წინანდელ გეოლოგიურ ეპოქათა მცენარეულობის შესახებ, — იკვლევს მცენარეთა ნაშთებს განათხრებში და მათ აღბეჭდილობას დედამიწის ქერქის სხვადასხვა ფენებში.

ბოტანიკტი, იგივეა, რაც ბოტანიკი, ბოტანიკოსი (იხ. ბოტანიკა).

ბოტი (პოლ. ბოტ), ერთ-ანძიანი ხომალდი. **ბოტულიზმი** (ლათ. botulus „ძეხვი“), ძეხვის შხამით მოწამლევა.

ბოტფორტები, მრავლ. ფრ., მალალი მაგარეყელიანი ჩექმები.

ბოქსი, ინგლ., მუშტით ბრძოლა განსაზღვრული წესების მიხედვით; გავრცელებულია გან-

საკუთრებით ინგლისსა და ამერიკაში; აქედან: **ბოქსერი** — ბოქსის მოყვარული, ან ვინც იგი ხელობად გაიხადა.

ბოქსერები (მრავლ.). ასე ეწოდა (შემთხვევით) ჩინეთის ერთერთ საიდუმლო მრავალრიცხოვან საზოგადოებას, რომლის მიზანიც იყო ჩინეთის ევროპელთაგან განთავისუფლება; ბოქსერების აჯანყება (1900 წ.) ჩააქრეს ევროპის სახელმწიფოებმა სამხედრო ძალებით.

ბოლზი, თურქ., სრუტე.

ბოში, მრავლ. **ბოშები**, ასე ეწოდება ქართულად იმ მომთაბარე ხალხს, რომელიც X—XI ს. ს. ქ. შ. გამოსულა ინდოეთიდან და დასახლებულა სხვადასხვა დროს ევროპის, აზიისა და აფრიკის მრავალ ადგილას (რუსულად მათ ეძახიან Цыгане, ფრ. Bohémiens, გერმ. Zigeunervolk).

ბოჩკა, რუს.: 1) ხის ჭურჭელი სითხეთა ან ფხვიერად ნივთიერებათა შესანახად; 2) როგორც სითხის საწყაული, უდრის 40 ვედრას.

ბოცმანი, პოლ. (გერმ.—Bootsmann), გემის უფროსი მატროსი (იხ.).

ბოჰემა ან **ბოჰემი** (ფრ. bohème), ასე უწოდა წარსულ საუკუნეში ერთმა ფრანგმა მწერალმა უზრუნველად და მოუწესრიგებლად დროსტარებას მიჩვეულ მწერლებს, მუსიკოსებს, მხატვრებს და მსახიობებს (სახელწოდება შემთხვევითია და დაკავშირებულია მომთაბარე ბოშების (იხ. ბოში) შესახებ წარმოდგენასთან: ფრანგულად ბოშებს ეძახიან Bohème-საც).

ბოჰემია (ლათ. Bohemie), ჩხეთის სახელწოდება სამს-საუკუნეებში; აქედან: **ბოჰემიზმი** — ბოჰემური (ანუ ჩხეხური) ენის თავისებურობანი რომელსამე სხვა ენაში; **ბოჰემიური მიწა** — ბუნებით მწვანე საღებავი: მოიპოვება გერმანიაში, საფრანგეთში და სხვ.; **ბოჰემიური ქვები** — ბოჰემიის მთებში მოწარმოვარი ძვირფასი ქვები.

ბრა (ფრ. bras „ხელი“), კედლის ანუ საკედლური შანდალი ბრინჯაოსი, თითბრისა, თუჯისა ან სხვისა; ბრა შეიძლება იყოს უძრავი ან სახსრიანი (შარნირიანი, იხ. შარნირი).

ბრაბანსონი (brabançonne): 1) ბელგიური სარეგულაციო სიმღერა, შედგენილი 1830 წ.; 2) **ბრაბანსონები** (brabançons), მრავლ. — ნიდერლანდელი დაქირავებული მეომრები ინგლი-

უცხო სიტყვ. ლექსიკონი იოსებ იმედაშვილისა.

სისა და საფრანგეთის სამსახურში XI — XII საუკუნეებში (ორივე სიტყვა წარმოშობილია ქალაქ ბრახანტის სახელწოდებისაგან).

ბრადიზურია, ხელოვნ. (ბერძ. bradys „ნელი, მძიმე“), შარდის ავადმყოფური დენა, რაც გამოიხატება აუგესებელი ბუშტის დაცლის მოთხოვნით.

ბრადიკარდია, ბერძ. ხელოვნ. (იხ. წინა სიტყვა), პულსის შენელება ზოგიერთი ავადმყოფობის დროს (იხ. პულსი).

ბრადიპეხია, ბერძ. ხელოვნ. (იხ. ბრადიზურია), საჭმლის მონელების ხანგრძლივი მოშლა.

ბრავადა (ფრ. bravade), დიდებული მკვებარობა, უსაფუძვლო რიხიანობა და სხვ. ასეთი; აქედან: **ბრავირობა** — დიდგული კვებნა, თავისი ძალების განვიადება, ხიფათის არაფრად ჩაგდება და სხვ. ასეთი.

ბრავო (იტ. „ძლიერი, მამაცი“): 1) მოწონების აღმნიშვნელი ძახილი: ვაშა! ბარაქალა! ამბობენ აგრეთვე: **ბრავისიმო** (ბრავისისიმო) მოწონების უმაღლესი ხარისხის უსანიშნავად; 2) იტალიაში: გაბედული ბოროტმოქმედების ჩამდენი, დაჭირავებული ავაზაკი კაცის მოსაკლავად ან სხვა რაიმე ბოროტმოქმედებისათვის.

ბრავურა, იტ., საერთოდ: გაბედულობა, შეუპოვრობა და სხვ. ასეთი; მუსიკაში: განსაზღვრული ნაწარმოების ან მისი ნაწილის გაბედულად, რიხიანად შესრულება; აქედან: **ბრავურული არია** და სხვა.

ბრაზილია ანუ ბრაზილიის რესპუბლიკის შეერთებული შტატები სამხრეთ ამერიკაში: XVI საუკუნიდან — პორტუგალიის კოლონია, 1822 წლიდან — დამოუკიდებელი სახელმწიფო, 1889 წლის რევოლუციის შემდეგ — რესპუბლიკა; მთავარი ქალაქია რიოდეჟანეირო; უსანასკნელ ხანებში ბრაზილიაში სწრაფად ვითარდება მრეწველობა.

ბრაიტის ავადმყოფობა, თირკმლების ანთება, რომელიც პირველად აღწერა (1827) ინგლისელმა გამოჩენილმა ექიმმა ბრაიტმა (Bright).

ბაკეტი, იგივეა. რაც ბრა (იხ.).

ბრაკი (გერმ. Brack), უფარვისი, დაწუნებული, მაგ. — საქონელი (ქართულად ამბობენ: დაბრაკვა რისამე, დაბრაკული).

ბრაკონიერი (ფრ. braconnier, ძვ. ფრანგული bracon „მეძებარი ძაღლი“), სხვის მიწაზე

პატრონის ნებადაურთველად მონადირე; აქედან: **ბრაკონაჟი** ანუ **ბრაკონიერობა** — ამგვარად ნადირობა.

ბრამა-, იხ. ბრაჰმა-.

ბრამსელი, ჰოლ., ანძის ზედა აფრა, მესამე ქვეიდან (სახლავა).

ბრანდერ-ი, გერმ.: 1) ამფეთქებელი ნივთიერებით გატენილი ყუმბარა; 2) ამფეთქებელი ნივთიერებით დატვირთული ნაღვი მტრის ხომალდებისა ან ხიდების ასაფეთქებლად.

ბრანდეს-ი, გეორგ (1842 — 1927), დანიის გამოჩენილი კრიტიკოსი და ლიტერატურის ისტორიკოსი; ცნობილია მისი: „დასავლეთ ევროპის მე-19-ე ს. მთავარი მიმდინარეობა“ (ამ ნაწარმოების გამო ის იძულებული იყო დიდი ხნით წასულიყო დანიიდან), „შექაპირი“, „ფ. ლასალი“ და მრავალი სხვ.

ბრანდვახტი (გერმ. Brandwache). სამხედრო სადარაჯო ხომალდი ნავსადგურთან ზღვაში ერთ ადგილზე („მკედარი ლუზით“); იცავს ნავსადგურის შესავალს.

ბრანდმაიორ-ი, გერმ.-ლოთ., ხელოვნ. ცეცხლ-მჭრობელთა რაზმების ყველა ნაწილების უფროსი ქალაქში.

ბრანდმაუერი-ი, გერმ., ორ შენობას შუა ამოყვანილი კედელი, რომლის დანიშნულებაცაა დააბრკოლოს ცეცხლის გავრცელება ერთი შენობიდან მეორეზე.

ბრანდმეისტერი-ი, გერმ., ცეცხლ-მჭრობი რაზმის უფროსი.

ბრასლეთ-ი (ფრ. bracelet), სამაჯური.

ბრაუნინგი (ბროვნიנגი), ერთგვარი ავტომატური (იხ.) რევოლვერი, რომლიდანაც გასროლის შემდეგ დაცლილი მასრა თავისით გამოვარდება და ჩახხანცი თავისით შეიმართება.

ბრაუნ-როტი (ინგლ. brawn-rot), ვახის ერთერთი ავადმყოფობა: ყურძნის მარცვლის კანი ნაოქიანდება, ხოლო შიგნი ქენება — ილუპება და მწიფებამდე; წამლობენ ბორდოს სითხით (იხ.).

ბრაშმლი-ი, ფრ.-გერმ., ხელოვნ., ლუზის წყლიდან ამოსაღები თარხული (პორიზონტალური) ოქონარი.

ბრახი- ან **ბრაკი-** (ბერძ. brachys „მოკლე“) — დაერთვის სიტყვას თავში და ითარგმნება ქართულად: მოკლე- ან მოკლედ-, მაგ.

ბრახიცევალი — მოკლე წერა, იგივეა, რაც სტენოგრაფია (იხ.); **ბრახიცევალი** — მოკლე-თავიანი და სხვ.

ბრახიცევალი ან **ბრაქიევალი** — მოკლე თავიანი, მოკლე თავისქალიანი; აქედან: **ბრაქიევალია** — მოკლე თავისქალიანობა.

ბრაჰმა, ძვ. ინდური, პირენანდ. მნიშვნელობით: მსოფლიოს სული; შემდეგ: უზენაესი სამების მთავარი ღვთაება, მსოფლიოს შემქმნელი; აქედან: **ბრაჰმანი** — ოთხ წოდებათაგან უმაღლესი წოდების წარმომადგენელი ინდოეთში, ქურუმთა კლასი; **ბრაჰმანიზმი** — ინდოეთის რელიგია, რომლის გამოსავალი წერტილიც ვედებია (იხ.).

ბრაჰმინი — იგივეა, რაც ბრაჰმანი, იხ. ბრაჰმა.

ბრეგონები, იხ. ბრეკონები.

ბრევე (ლათ. ბრევის „მოკლე“): 1) პაპის მიწერილობა ხელმწიფეთა მიმართ; 2) საფრანგეთში (brevet): საერო ხელისუფლების წყალობით მიწერილობა ვისიმე მიმართ — რაიმე წარჩინების აღთქმის შემცველი.

ბრევიარი (ლათ. ბრევიარიუმ): 1) ლათინური კუროთხევანი კათოლიკურ ეკლესიაში; 2) ვრცელი შრომის შემოკლებული ფორმა.

ბრევენტი — (გერმ. პრევენინგ), წყალ-შეუვალი ნეოთერგებით გაუღენითი სქელი ტილო, რომელსაც ხმარობენ რისამე გადასადარებლად წვიმისა ან მტერისაგან დაცვის მიზნით და სხვ.; საბრევენტე სქელ ტილოს ეწოდება **ბრევენტუკი**.

ბრეკატერი — (ინგლ. break-water), საგანგებო ნაშენი ტალღებისაგან ნავსადგურის, ნაპირის და სხვ. დასაცავად.

ბრელოკი (ფრ. breloque), საათის ძეწკვზე დასაკიდებელი სამკაული ლითონისა, სპილოს ძვლისა და სხვ.

ბრენდი (ინგლ. brandy), ინგლისური არაყი; ასე ეძახიან ინგლისში აგრეთვე კონიაკს (იხ.).

ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულობა — 1918 წლის მარტში ჭ. ბრესტ-ლიტოვსკში საბჭოთა რუსეთსა და გერმანიას შორის დადებული ხელშეკრულობა, რუსეთისათვის ფრიალ სამხიმო პირობებით, — გააუქმა იმავე წელს გერმანიასა და ავსტრიაში მოხდარმა რევოლუციამ.

ბრეტორი — ან უკეთ **ბრეტერი** — (ფრ. bretteur), მოჩხუბარი, ღუელისტი, უსაფუძვლო მიზეზით ღუელში გამოიმწევეი.

ბრეტონული ენა, ბრეტანის ნახევარ-კუნძულზე (საფრანგეთის ჩრდ.-დასავლ.) შენახული კელტურ ენათა ოჯახის ერთერთი შტო; ამ ენაზე საშ. საუკუნეების დასაწყისში არსებულა საკმაოდ მდიდარი ლიტერატურა, რამდენადაც ეს ჩანს საშ. საუკ. ფრანგული რომანებიდან, რომელთა სუჟეტებიც ბრეტონულია (ასეთია, მაგ. შშვენიერი ფრანგ. რომანი „ტრისტანი და იზოლდი“, — არსებობს ქართულადაც).

ბრეშ-ი (ფრ. brèche „ბზარი, ნაპრალი“), ციხე-სიმაგრის კედელში ზარბაზნის სროლით გამოწვეული, შტურმით (იხ.) მისულ მეომართა შესასვლელი ადგილი; აქედან: **ბრეშბატარა** — ბატარა, რომელიც შეიარაღებულია ციხის კედლების გამოსანგრევი დიდი ზარბაზნებით.

ბრეშონები (მრავლ.), ძველ ირლანდელთა მოსამართლეები; აქედან „Brehon-Law“ — ასე ეწოდება ირლანდელთა ძველ კანონთა კრებულს.

ბრი (ფრ. brie), ასე ეწოდება ერთგვარ ფრანგულ ყველს, რომელიც ახლა საფრანგეთს გარეთაც მზადდება.

ბრიგადა ან **ბრიგადი** (ფრ. brigade): 1) თანაგვარ-იარაღიანი ჯარის გავრთიანება, მაგ.: ქვეითთა ბრიგადა — ორი პოლკისაგან (ანუ 2 ლეგიონისაგან), ცხენოსანთა ბრიგადი — აგრეთვე, სარტილერიო ბრიგადი — ბატარეისაგან შედგენილი და სხვ.; აქედან: **ბრიგადირი** — ბრიგადის უფროსი; 2) **კონდუქტორთა ბრიგადა** — მატარებლის მოსამსახურეთა სანაცვლო შემადგენლობა.

ბრიგანდები, **ბრიგანები** ან **ბრიგანტები** (მრავლ., ფრ. brigand, იტ. brigante): 1) ყაჩაღები; თავდაპირველად: დაქირავებული რაზმები საფრანგეთში (XIV — XV ს. ს.); 2) **ბრიგანტები** (ლათ. ბრიგანტეს) ეწოდებოდა რომაელთა დროს ერთერთ კელტურ ტომს ბრიტანიაში.

ბრიგანდინი (ფრ. brigandine), ჯავშანი; ტყავის ან რაიმე სქელი მატერიის მორკინული პერანგი.

ბრიგელა (იტ. Brighella), იტალიურ ხალხურ კომედიაში მოქმედი პირი, ცბიერი და ხუმარა, მოსამსახურის როლში. მოქმედობს არღეკინთან (იხ.) ერთად.

ბრიგ-ი, ინგლ., ორ-ანძიანი ხომალდი; ასეთივე იყო **ბრიგანტინ-ი**.

ბრიზანტული (ან უკეთ საბრიზანტო) ყუმბარა (ფრ. briser „მტვერვა, მსხვრევა“), საარტილერიო ყუმბარა, ავსებული ძლიერად ასაფეთქებელი ნივთიერებით (პიროქსილინით, დინამიტით და სხვ.).

ბრიზ-ი (ფრ. brise), პერიოდული (წესიერად ხანგამოშვებით) ნაპირის ქარი: დღისით-ზღვიდან ნაპირისაკენ, ღამით — პირუტყვ.

ბრიკეტი-ი (ფრ. brique), წესიერი ფორმის ნაჭერი, დამზადებული მაღალი წნევის საშუალებით ფხვნილოვანი ან ბოქვოვანი ნივთიერებისაგან (ქვანახშირისა, ტორფისა და სხვ.); იხმარება უმთავრესად, როგორც საწვავი მასალა; აქედან: **ბრიკეტირება** — ბრიკეტის დამზადება.

ბრილიანტი-ი ან **ბრილანტი-ი** — (ფრ. brilliant), თავისებურად მოხებილ-მოწანხანგებული ალმასი (იხ.), რომელსაც ამის გამო ეძლევა უაღრესი სიბრწყინვალე და კრისტალის „თამაში“; ფასობს ძალიან ძვირად; აქედან: **ბრილიანტინი-ი** — თმის მბზინვარების მიმცემი სითხე.

ბრიზა ან **ბრინა** (რუმ.-რუს. брызга), ცხვრის რძისაგან დამზადებული ყველი.

ბრილოვია, ბერძ. ხელოვნ. (ბერძ. bryon „ხაკი“), ბოტანიკის ერთი დარგი, რომელიც იკვლევს ხავსებს; **ბრილოგი-ი** — ხავსების მკოდნე და მკვლევარი ბოტანიკოსი.

ბრისტოლის ქალაქი, მკვრივი კარტონის ქალაქი სააქვარელო (იხ. აქვარელი) მხატვრობისათვის და ფხვრით სახატავად (სახელწოდება ქ. ბრისტოლიდან).

ბრიტანია (ბრიტანია), დღევანდელი ინგლისა და შოტლანდიის ძველი კელტური სახელწოდება, რომელიც იხმარებოდა იულ. კეისრის შემდეგ.

ბრიტანიის (ან **ბრიტანეთის**) **მუზეუმი**, ასე ეწოდება ინგლისის ეროვნულ დაწესებულებას (დაარსებ. 1753 წ. ლონდონში), რომელიც შეიცავს მსოფლიოში უმდიდრეს წიგნთსაცავს (2 მილიონზე მეტ ტომს), სხვადასხვა ხალხთა ხელოვნების ძეგლებს, ხელნაწერებს და მრავალ სხვას.

ბრიუმერი-ი (ფრ. brumaire), წლის მეორე თვე საფრანგეთის სარევოლუციო კალენდრით (23 ოქტომბრიდან 21 ნოემბრამდე); ცნობილია

18 ბრიუმერი (ე. ი. 1799 წ. 9 ნოემბერი), როცა ნაპოლეონ I-მა მოახდინა სახელმწიფო გადატრიალება და თავისი თავი პირველ კონსულად გამოაცხადა.

ბრიუნეტი-ი, ფრ., შავთმიანი, შავგერმანი ვაჟი (brunet) ან ქალი (brunette).

ბრიუნეტიერი-ი, ფერდ. (Ferd. Brunetiere, 1849 — 1906), საფრანგეთის ცნობილი კრიტიკოსი და ლიტერატურის ისტორიკოსი, ზომიერი კლასიციზმის (იხ.) მომხრე და რეალიზმისა და სიმბოლიზმის (იხ.) მოწინააღმდეგე, ე. წ. „ევოლუციური მეთოდის“ შემქმნელი (მის შესახებ სწერდა კიტა აბაშიძე).

ბრიუსოვი, ვალ. იაკ. (Вал. Яков. Брюсов, 1874 — 1924), რუსი პოეტი-სიმბოლისტი, ლექსის ფორმის საუკეთესო ხელოვანთაგანი; ამასთანავე მკვლევარი ლექსთ-წყობისა და სხვ.; 1920 წლიდან იყო რ. კ. პ. წევრი

ბრიჩკა, რუს. (გერმანულიდან?), მსუბუქი თავსახურიანი ეტლი.

ბრიჯ-ი (ინგლ. bridge), ქალაქის ერთგვარი ინგლისური თამაში.

ბროკა, პ. (1824 — 1880); საფრანგეთის გამოჩენილი ანთროპოლოგი, ფიზიოლოგი და ქირურგი, ანთროპომეტრიის (იხ.) დამაარსებელი; ცნობილია, განსაკუთრებით, ტვინის აგებულების გაზომვებით თავის-ქალის აგებულებასთან დაკავშირებით; სხვათა შორის, მან აღმოაჩინა ტვინში მეტყველების ცენტრი, რომელიც ატარებს „ბროკას ცენტრი“-ს სახელს.

ბროკარი-ი (ფრ. brocart), ოქრო-მკედილი ამოქარგული აბრეშუმის სქელი ქსოვილი.

ბროკატელი-ი (ფრ. brocattelle): 1) ნახევრად აბრეშუმის ქსოვილი, სურათებიანი და ოქრო-მკედილი ნაქარგი; 2) ჭრელი ზარზარალო.

ბროკატი-ი, იტ.: 1) ოვივეა, რაც ბროკარი; 2) სპილენძისა და კალის ან თუთიას შენადნობისაგან მომზადებული ფხვნილი, ბრინჯაოს ფხვნილი; 3) **ბროკატის ქალაქი** — ოქროსა და ვერცხლის ნახატებიანი ქალაქი, რომელსაც ხმარობენ, უმთავრესად, ყდებისთვის;

ბროკენის მოჩვენება (გერმ. Brockenge-spensst) — ჩრდ. გერმანიაში მდებარე ჰარცის (Harz) მთის ერთზე მწვერვალზე, ბროკენზე (Brocken), მზის ჩასვლისას მყუერბოლს

შეუძლია დაინახოს მოპირმდებარე ღრუბლების ფენში თავისი საკუთარი უზარმაზარი აჩრდილი — „ბროკენის მოჩვენება“.

ბრომი, ბერძ. βρομ — მუქ-წითელი სითხე, ქიმიურად მარტივი ნივთიერება; ბრომის მარილები ფართოდაა გამოყენებული მედიცინაში.

ბრონზა (იტ. bronzo), ქართულად: ბრინჯაო; **ბრონზირება** — ბრინჯაოს სახის მინიჭება ხის, ლითონის, გიპსის და სხვ. საგნების ზედაპირისათვის.

ბრონტოლოგია, ბერძ. ხელოვნ., მოძღვრება ქარიშხლისა და ქექა-ქუხილის მოვლენათა შესახებ; **ბრონტომეტრი** — ხელსაწყო, რომელიც ავტომატურად აღნიშნავს ქარიშხლის მოვლენებს; **ბრონტოფობია** — ქარიშხლისა და ქექა-ქუხილის შიში.

ბრონხები ან უკეთ **ბრონქები** (მრავლ., ბერძ. ბროგქოს), სასუნთქი მილის განშტოებანი, რომელნიც შედიან ფილტვებში.

ბრონხიტი ან უკეთ **ბრონქიტი** — ბრონქების ლორწოვანი გარსის ანთება.

ბროზე, მარი (Brosset, Marie, 1802—1880), გამოჩენილი ორიენტალისტი; მრავალ სხვა დამსახურებათა შორის, დიდი ღვაწლი მიუძღვის საქართველოს ისტორიისა და ქართული ლიტერატურის შესწავლაში.

ბროუნისტები (მრავლ., ინგლ. brownists), რელიგიური სექტა ინგლისსა და ჰოლანდიაში (დაარსებ. 1581 წ. ბროუნის მიერ), რომელიც უარჰყოფდა საეკლესიო ორგანიზაციას, წესებს და სხვ. და ქადაგებდა სრულს თემობრივ ავტონომიას; ინდუგენდენტების (იხ.) სახელწოდებით ისინი მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ ინგლისის ისტორიაში.

ბროუნ-სეკარი (Brown-Séquard, 1817—1894), გამოჩენილი ფრანგი ფიზიოლოგი და ექიმი, ორგანოთერაპიის (იხ.) დამაარსებელი.

ბროშიურა, იხ. ბროშურა.

ბროშა ან უკეთ **ბროში** (ფრ. broche), გულზე გასაკეთებელი ქალის სამკაული ოქროსი, ვერცხლის ან ძვირფასი ქვისა.

ბროშურა ან **ბროშური** (ფრ. brochure): 1) პუბლიცისტური ხასიათის პატარა ნაწარმოებები; 2) პატარა წიგნი, რვეული; აქედან: **ბრო-**

შირიება — წიგნის ფურცლების შეკრება, აკინძვა.

ბრუდერშაფტი (გერმ. Bruderschaft), ძმობა, დაძმობილება; **ბრუდერშაფტის დაღვევა** — ორი მეგობრის მიერ სმის დროს ურთიერთ ძმობის აღთქმა და „შენ“-ობით ერთი მეორესთან ლაპარაკის დაწყება.

ბრულონი (ფრ. brouillon), შავად ნაწერი ან შავად ნახატი, ე. ი. ნახატის წინასწარი სახე; აქედან: **საველე ბრულონი** — ადგილის წინასწარი გეგმა, რომელიც საბოლოოდ შესრულდება თვით ადგილზე.

ბრუნო, ჯორდანო (Giordano Bruno, 1548—1600), იტალიელი შესანიშნავი მოაზროვნე-ფილოსოფოსი, სქოლასტიკის მოწინააღმდეგე; დასწევს ინკვიზიციის წესით. მისი მოძღვრება ემყარებოდა კოპერნიკისას (იხ.), რომელიც მან შეავსო და გააფართოვა; მთავარია მის მოძღვრებაში მსოფლიოს უსასრულობა და აქედან გამომდინარე დასკვნები.

ბრუსტვერი (გერმ. ბრუსტვეჰრ), მტრის სროლისაგან თავის დასაცავად გაკეთებული საფარი (მიწისა, ქვის ან რკინის), რომელიც აბრკოლებს მტრის მოქმედებას და ხელს არ უშლის ჩსაფრებულთ.

ბრუტო (იტ. ბრუტო „ტლანჭი, ნედლი, ველური“), საერთოდ: მთლიანი; კერძოდ: 1) **ბრუტო წონა** — რაიმე საქონლის წონა იმ მასალასთან ერთად, რაშიც საქონელი იმყოფება; 2) მთლიანი შემოსავალი რისგანმე გასავლის გამოურიცხებულად.

ბუალო-დებრეო (Boileau-Despréaux, 1636—1711), შესანიშნავი ფრანგი პოეტი და კრიტიკოსი; განსაკუთრებით ცნობილია მისი თხზულება „L' Art poétique“ (პოეტური ხელოვნება), რომლითაც მან დაადგინა წესები პოეტური ხელოვნების ყოველი დარგისათვის.

ბუბონი (ბერძ. boybón), ლიმფური ჯირკვლების ანთება და დაჩირქება, უმეტეს შემთხვევაში — საზარდულის ჯირკვლებისა.

ბუდიზმი (Buddhismus), მსოფლიოში ყველაზე მეტად გავრცელებული რელიგია (იპაონიაში, ინდოჩინეთში, მონღოლეთში, ტიბეტში, ჩინეთში და სხვ.), რომლის დამაარსებლად ითვლება ლგენდური **ბუდა** ან უკეთ **ბუდღმა**, (სანსკრ. buddha „გაღვიძებული, განათლებუ-

ლი...“), იგივე შაკია-მუნი (VI-V საუკ. ქ. წ.); ბუდას მოძღვრებით სიცოცხლე ბოროტებაა, ადამიანი უნდა ისწრაფოდეს სრული სიმშვიდისაკენ და თავის სურვილთა და ვნებათა მოსპობისაკენ; იგი უარყოფს წოდებრივ დაყოფას, უზენაეს ღვთაებას და სხვადასხვა წესებს... შემდეგში თვით ბუდა იქნა დასახული უზენაეს ღვთაებად; აქედან: **ბუდისტ-ი** — ბუდისმის მიმდევარი.

ბუღარი-ი (ფრ. boudoir), ქალის ოთახი, სათანადოთ მორთული და მის კაბინეტად და მისაღებ ოთახად გამოყენებული.

ბუერი-ი (ინგლ. boyer): 1) ძველად: ერთ-ანძიანი ხომალდი; 2) ერთგვარი აფრიანი მარხილი ყინულზე სასრიალოდ.

ბუი (ინგლ. buoy), ხის ან ლითონის ტივტივა, რომელიც აღნიშნავს წყალში ამა თუ იმ ადგილს.

ბუკეტ-ი (ფრ. bouquet): 1) თაიგული, ყვავილების ან ვარდების კონა; 2) ღვინის ბუკეტ-ი — თვითელი ხარისხის ღვინისათვის დამახასიათებელი სუნი და გემო.

ბუკევალი-ი (ბერძ. „ხარის თავის მქონე“), ალექსანდრე მაკედონელის ცხენის სახელწოდება (იგივეა, რაც ბუცევალი).

ბუკინისტ-ი (ფრ. bouquin „სქელი დიდი წიგნი“), ძველებური ან ნახმარი წიგნებით მოვაჭრე.

ბუკლი-ი (ფრ. boucle): 1) ხელოვნურად დახუჭუტებული თმა (de cheveux); 2) ერთგვარი სამკაული ხუროთმოძღვრებაში.

ბუკოლიკა (მრავლ., ბერძ.-ლათ.): 1) მწყემსური სიმღერები (ბერძ. boucolos „მწყემსი“); 2) ვირგილიუსის რამდენისამე ლექსის საერთო სახელწოდება; აქედან: **ბუკოლიკური პოეზია** — ვიწრო მნიშვნელობით: მწყემსური პოეზია; ხოლო ჩვეულებრივ ასე ეწოდება პოეზიას, რომელიც გადმოგვცემს სურათებს სოფლური მშვიდობიანი ცხოვრებიდან; ბუკოლიკური პოეზიის ფორმა შესაძლებელია ლირიკული, მოთხრობითი, დრამატული და შერეული; ასეთი პოეზიის უძველესი და საუკეთესო ნიმუშები მოგვცა ბერძენმა პოეტმა, თეოკრიტოს სირაკუსელმა (III ს. ქ. წ.); მას ჰბაძევდა რომელი პოეტი ვირგილიუსი (იხ. იდილია და პასტორალი).

ბუკს-, იხ. ბუქს-.

ბულ (ინგლ. bull „ხარი“) ან **ჯონ ბულ** (John Bull) — დაცინებითი სახელწოდება ინგლისელის მიმართ მისი მძიმე და ჯიუტი ხასიათის აღსანიშნავად.

ბულა (ლათ. ბულა): 1) საშუალო საუკ. ლითონის ყუთი, რომელშიაც მოთავსებული იყო ბეჭედ-მიმჭული რაიმე საბუთი ან თვით ბეჭედი; შემდეგ: ბულა ეწოდა თვით საბუთს; 2) რომის პაპის სიგელი, წერილი, ბრძანება.

ბულანჯიზმი-ი, მონარქისტული მოძრაობა საფრანგეთში XIX საუკ. 90-იან წლებში გენერალი **ბულანჯეს** (Boulangier) მეთაურობით, — გათავდა დამარცხებით; აქედან: **ბულანჯისტ-ი** — ამ მოძრაობის მომხრე.

ბულდოგი-ი (ინგლ. ბულდ-დოგ): 1) მომცრო ტანის, მაგრამ ღონიერი ძაღლის ჯიშის: მას აქვს მსხვილი თავი, მოკლე და სქელი პირი, გაბრტყელებული; 2) დიდი კალიბრის მოკლე-ლულიანი რევოლვერი.

ბულე, ბერძ., ხაბკო ძველ საბერძნეთში; აქედან: **ბულევეტერიონ-ი** — ამ საბჭოს სხდომის ადგილი; **ბულევეტეს-ი** — საბჭოს წევრი.

ბულვარი-ი, გერმ.-ფრ. (boulevard): 1) თავდაპირველად: სიმაგრე ქალაქს გარეთ; 2) ფართე ქუჩა, იქეთ-აქეთ ხეებით შემორაგული, რომელიც ჩვეულებრივ წარმოადგენს სასერირო ადგილს; აქედან: **ბულვარული** — ბულვარის ხასიათის მქონე; **საბულვარო** — რაც ბულვარისთვისაა დანიშნული ან გამოსადგი, მაგ. **ბულვარული** ან უკეთ **საბულვარო რომანი** — რთული წარმტაცი შინაარსის რომანი (საკოველდღეო საუბარში ბულვარული და საბულვარო ნიშნავს: უშინაარსო, ქუჩური, უშეაწური და სხვ.).

ბულიშია, ბერძ., ავადმყოფური გადაჭარბებული ჰემის მადა, შიმშილის გრძნობა — ზოგიერთი სულიერი ავადმყოფობის დროს; გაუმაძღრობა.

ბულიონ-ი (ფრ. bouillon), ხორცის წყალში ნახარში (ჩვეულებრივ მარილიანი).

ბულკი-ი (რუს. ბულკა), მომრგვალო ფორმის თეთრი პური.

ბულონის ტყე (bois de Boulogne), პარიზელთა სასერირო ადგილი, პარკი პარიზის დასავლეთით.

ბუმერანგი-ი, ავსტრალიელ ველურთა სატყორცნი იარაღი, რომელიც უკანვე ბრუნდება, თუ მიზანს არ მოხვდა.

ბუნდ-ი (გერმ. „კონა, შეკერა, კავშირი“), ასე ეწოდება „ებრაელების მუშათა საყოველთაო კავშირის“ რუსეთსა და პოლონეთში, დაარსებულს 1897 წ.; შედიოდა როგორც ავტონომიური ერთეული რ. სოც.-დემოკრ. პარტიაში; 1917 წ. შემდეგ ბუნდის მნიშვნელოვანი ნაწილი გადადის რუს. კომ. პარტიაში; აქედან: **ბუნდისტ-ი** — ბუნდის წევრი.

ბუნტ-ი, გერმ.-რუს., ამბოხება უზენაესი ხელისუფლების წინააღმდეგ; აქედან: **ბუნტარული** — ამბოხების გამომწვევი.

ბუნჩუკ-ი, თურქ., ჰეტმანის უფლების აღმნიშვნელი ნიშანი უკრაინაში; ხის გრძელ ტარზე მოაჭრელი ბირთვი და ცხენის კული.

ბუი (ფრ. bougie „სანთელი“), სხვადასხვა მასალისაგან (ცვილისა, კაუჩუკისა ან ლითონის) გაკეთებული წვრილი ჯოხი — საშარდე მილის გასაფართოებლად, საყლაპავი მილის გამოსაკვლევად და გასაფართოებლად და სხვ. (მედიცინაში).

ბურან-ი, თურქ.-რუს., თოვლის ქარბუქი.

ბურბონები (მრავლ., მხოლ. Bourbon), ფრანგული წარმოშობის სამეფო გვარულობა, რომელიც მეფობდა საფრანგეთში 1593 წლიდან; საფრ. რევოლუციის მიერ განდევნილი ბურბონები ისევ მეფდებიან საფრანგეთში 1813 წელს; უკანასკნელი ბურბონი (კარლოს X) განდევნილი იქნა საფრანგეთიდან 1830 წ.

ბურგერ-ი, იხ. ბიურგერი.

ბურგერაფ-ი, გერმ., საშ. საუკუნეებში: თანამდებობის პირი, რომელიც მართავდა ქალაქის ოლქს და აღქურვლი იყო სამოსამართლო და სამხედრო უფლებებით; ხშირად ეს თანამდებობა იქცეოდა მემკვიდრეობითად.

ბურგომისტრ-ი (გერმ. Bürgermeister), ქალაქის თავი გერმანიაში; აგრეთვე: ადგილობრივი სათემო მმართველობის უზენაესი წარმომადგენელი.

ბურები (მრავლ., მხოლ. Boers „გლეხები“), ჰოლანდიელ კოლონისტთა (1652 — 1807) შთამომავალი კაპ-ის ქვეყანაში (სამხრ. აფრიკაში); 1836 წელს შექმნეს შიდა აფრიკაში ორი რესპუბლიკა; 1902 წ. დაიმორჩილა ინგლისმა.

ბურიატები (მრავლ.), მონღოლური ტომის ხალხი აღმოსავლეთ ციმბირში; აქვთ მწერლობა; აქედან: **ბურიატ-მონღოლთა რესპუბლიკა** — შედის საბჭოთა კავშირში, შეიცავს ირკუტსკის გუბერნიისა და იმიერ-ბაიკალის ოლქის ნაწილებს. მთავ. ქალაქია ევრხენ-უდინსკი.

ბურიმე (ფრ. bout „ბოლო“, rime „გართმული“), წინაწინ მიცემულ რითმებზე შედგენილი ლექსი; ჩვეულებრივ ბურიმეს ამბობენ ექსპრომტად, ე. ი. მოუშაგებლად (იხ. ექსპრომტი); წარმოიშვა საფრანგეთში XVII ს.

ბურლაკ-ი, რუს.(?), მდინარეთა სამიმოსვლო ხომალდებზე მომუშავე, განსაკუთრებით ვოლგისა და მის შენაკადებზე; ჩვეულებრივ ბურლაკები მუშაობენ ნაღურად (არტელით); უკრაინაში ბურლაკ-ი ნიშნავს: დღიურად მომუშავე, სამშობლოდან გადახვეწილი.

ბურმისტრ-ი (გერმ. Burgmeister-ისაგან), ბატონყობის დროს ასე ეწოდებოდა რუსეთში გლეხს, რომელიც განაგებდა ვისიმე მამულს ან სოფელს.

ბურჟუა (ფრ. bourgeois): 1) მესამე წოდების წარმომადგენელი — მიწის-მფლობელ აზნაურთან და სამღვდლოების წარმომადგენელთან დაპირისპირებით; 2) ქალაქში მცხოვრებ შექლებულ მოქალაქე; 3) ბურჟუაზიული კლასის წარმომადგენელი (იხ. ბურჟუაზია).

ბურჟუაზია (ფრ. bourgeoisie): 1) თავდაპირველად: მოქალაქეთა წოდება — მიწის-მფლობელ აზნაურთა და სამღვდლოებასთან დაპირისპირებით; შემდეგ: კაპიტალისტთა კლასი — პროლეტარიატთან დაპირისპირებით; 2) კაპიტალისტური საზოგადოების ძირითადი კლასი, რომელიც ფლობს საწარმოო იარაღებს, ეწევა დაქირავებული შრომის ექსპლოატაციას და ახორციელებს თავის პოლიტიკურ ხელისუფლებას ბურჟუაზიული სახელმწიფოს საშუალებით; აქედან: **ბურჟუაზიული** — ბურჟუაზიისთვის დამახასიათებელი ან ბურჟუაზიის მიერ შექმნილი, მისი ნაშრომდარი, მგ.: **ბურჟუაზიული დრამა** — დრამატული ნაწარმოები, რომელიც განვითარდა XVII საუკუნეში ბურჟუაზიის გაძლიერებასთან დაკავშირებით; ბურჟუაზიული დრამის მთავარი თეორეტიკოსი და ცხარე დამცველი საფრანგეთში იყო დიდრო (Diderot. 1713—1784); **ბურჟუაზიული რევოლუცია** — ფეოდალური წეს-



წყობილების ან მისი ნაშთების წინააღმდეგ მიმართული რევოლუცია (იხ.). რომელსაც ჩვეულებრივ ხელმძღვანელობს ბურჟუაზია და რომელიც მზავრდება მისი გაძლიერებით და სხ.; **ბურჟუაზიული რესპუბლიკა** — სახელმწიფოებრივი წესწყობილების ისეთი ფორმა, სადაც არ არის მეფე და ხელისუფლება ეკუთვნის ხალხის წარმომადგენლებს, მაგრამ არჩევის უფლება აქვს მესაკუთრეს ან გადასახადის გადამხდელს.

ბურსა (ბერძ. byrsa, ლათ. ბურსა „ტყავი, ქურქი“): 1) ძველ რომში: ტყავის ქისა; 2) საშ. საუკუნეებში: იგივე და შემდეგ: სალარო, უმეტეს ნაწილად, სამეფო სკოლის მოწაფეებისა, შემდეგ: ღარიბ სტუდენტთა პანსიონი, რომელიც ინახებოდა ქველმოქმედთა შეწირულებებით (იხ. კონვიქტი); უფრო გვიან: სასულიერო სასწავლებელი პანსიონითურთ; ბურსის მოწაფეთ ეწოდებოდათ **ბურსარი**, **ბურსარიები** ან **ბურსუიბატი**, **ბურსიბები**.

ბურსაკი (რუს. დაბოლოებით), იგივეა, რაც ბურსარი ან ბურსიბი (იხ. ბურსა); აქედან: **ბურსაკული** — ბურსაკისათვის დამახასიათებელი; გადატ. მნიშვნ.: მოუხეშავი, ტლანჩი და სხვ.

ბურუნე: 1) თურქ., „ცხვირი“, კონცხი; 2) ბურუნები (მრავლ., რუს.?) — ზღვის ფურთხნი: შემაღლებული და აქაფებული ტალღების ხეთქება ნაპირებზე და მერჩებზე.

ბურში, ლათ.-გერმ.: 1) უმაღლეს სასწავლებელთა სტუდენტი გერმანიაში, სტუდენტთა კავშირის წევრი; 2) საერთოდ, გადატ. მნიშვნ.: ახალგაზდა ვაჟი (იხ. ბურსა).

ბუსოლი (იტ. bussola „კოლოფი“, ფრ. boussole „კომპასი), გეოდეზიური (სამიწათმშობელი) იარაღი, რომელსაც ხმარობენ მაგნეტური აზიმუტების (იხ.) გასაზომად.

ბუტადი (ფრ. boutade), გაჯავრებით ნათქვამი სიტყვა; თავისებური საქციელი; სათეატრო ხელოვნებაში: წინასწარ მოუწადიდებლივ შექმნილი ბალეტი; მუსიკაში: ფანტაზია (იხ.).

ბუტაფორი (იტ. buttafuori-იავან), თეატრის მსახური, რომელსაც ევალემა თვალყურის დევნება წარმოდგენისათვის საჭირო ნივთებისა (დეკორაციებს გარდა); აქედან: **ბუტაფორია** — 1) სათეატრო წარმოდგენისათვის საჭირო ნივთიულობა (ავეჯეულობა, ტანსაცმელი, ქურქ-

ლეულობა და სხვ.); 2) გადატან. მნიშვნ.: გარეგნული, ყალბი მოკაზმულობა.

ბუტერბროდი (გერმ. Butterbrot „კარაქიანი პური“), პურის ნაჭერი, რომელსაც წამსული აქვს კარაქი, ხიხილალა და სხვ. ან ზედ დადებული აქვს ყველის, შაშხის ან ძხვების ნაჭერი და სხვ.

ბუტონიერი (ფრ. boutonniere), პატარა თაიგული, რომელსაც იკეთებენ სალილეში ან გულზე.

ბუფერი (ინგლ. buffer): 1) ზამბარიანი მოწყობილობა, რომელიც ასუსტებს დაჯახების ძალას, მაგ. ვაგონებისას, მატარებლის მოძრაობის დროს; 2) გადატან. მნიშვნ.: **საბუფერო სახელმწიფო** — ასე უწოდებენ ორ ძლიერ სახელმწიფოს შუა მდებარე (ზოგჯერ განზრახ შექმნილ) პატარა სახელმწიფოს, რომელიც ხელს უშლის ამ ორი სახელმწიფოს ერთიმეორესთან შეტაკებას.

ბუფეტი, ლათ.-ფრ. (buffet): 1) სასმელსა-ქმელის ქურკლეულრობის შესანახავი შკაფი; 2) პატარა რესტორანი, სადაც შეიძლება სახელდახელოდ სმა-ჭამა, მაგ. რკინიგზის ბუფეტი და სხვ.

ბუფი (ფრ. bouffe) ან **ბუფო** (იტ. buffo), სასაცილო, კომიკური, მაგ. ბუფი თეატრი ან ბუფი ოპერა და სხვ.; აქედან: **ბუფონადა** — ოხუნჯობა, მასხარაობა, სახუმარო წარმოდგენა.

ბუფი (ფრ. bouffir „გაბერვა, გასიება“), ღრმა ნაოჭები, ჩვეულებრივ, ქალის ტანსაცმელზე.

ბუქსა ან **ბუქსი** (გერმ. Buchse), თუჯის კოლოფი, რომელშიც მოთავსებულია ვაგონის დერძის ყელი.

ბუქსირი (პორტ. puxar „თრევა“, ჰოლ. boegseeren, გერმ. bugsieren): 1) თოკი, რომლითაც ერთი ნაეი მიათრევენ მეორეს; 2) გემი, რომლის დანიშნულებაცაა ბარყების (იხ.) წყევანა ბუქსირით; აქედან: **ბუქსირება** — ბუქსირით წყევანა; **საბუქსირო გემი** — ბუქსირით წამყვანი გემი და სხვ.

ბუღალტერია, იხ. ბუხალტერია.
ბუშმენები (მრავლ.), სამხრეთ აფრიკის მომთაბრე ტომი, პრეტორიების (იხ.) მონათესავე, კულტურულად სრულიად განუვითარებელი.

ბუცეფალი-ი, იხ. ბუცეფალი.

ბუხტი-ი, გერმ.: 1) ზღვის პატარა უბე; 2) სა-
თადარიგო ლუჯა (საზღვაო).

ბუხმალტერია, გერმ., მონაგარიშეობა, ანგა-

რიშ-მცოდნეობა: ამა თუ იმ დაწესებულების ან-
გარიშის სწორად წარმოების წესები; აქედან:
ბუხმალტერი-ი — მონაგარიშე, ანგარიშ-მცოდ-
ნეობაში დახელოვნებული.

გ

გაბარა (იტ. gabarra), ბრტყელფსკერიანი
საზღვაო ნავი.

გაბარიტი-ი (ფრ. gabarit), საერთოდ: რაიმე
საგნის ნახეი (მოდელი) მისი ბუნებრივი სიდი-
დით; კერძოდ: სარკინისგზო ვაგონების სიდიდის
შესამოწმებელი მოწყობილობა.

გაბელა (საშ. საუკ. ლათ. გაბელა): 1) არა-
პირდაპირი გადასახადი საშ. საუკუნეებში; 2) მა-
რიუხე დადებული გადასახადი იტალიასა და
საფრანგეთში (გერმანიაში გაბელა ეწოდებო-
და გადასახადს, შემკვიდრებასა და გადასახ-
ლებულთა ქონებაზე დადებულს).

გაბელი-ი, გერმ., ხუროთმოძღვრებაში: რომა-
ხული ან გუთური სტილით აგებული შენობის
ერთგვარი სამკუთხი გრძელი შუბლანი (ფრონ-
ტონი), რომლის ბოლოც მორთულია თავიანთი
ბით, ყვავილებით და სხვ.

გაგატი-ი (ბერძ. გაგატეს) ანუ შავი ამბრა,
ქვანახშირის ერთი სახეობა, შავი ფერისა და მა-
გარი, — იტანს პრიალს; მისგან აკეთებენ სამა-
ჯურებს, ბროშებს და სხვ. სამკაულებს; გიშერი.

გავანი-ი, იხ. ჰავანი.

გავოტი-ი (ფრ. gavotte), ძველი ფრანგული
ღამეა.

გავავათი-ი ან უკეთ **ღავავათი**-ი, არაბ., მაჰმა-
დინათა საღვთო ომი სარწმუნოებისათვის, უმ-
თავრესად ქრისტიანთა წინააღმდეგ.

გაზეთი-ი, იტ.-ფრ. (gazette), წესიერად დრო-
გამოშვებითი (პერიოდული) გამოცემა (ყოველ-
დღიური ან ყოველ-კვირეული), რომელიც აღ-
ნიშნავს მიმდინარე ამბებს და მსჯელობს მათ
შესახებ.

გაზელი-ი, არაბ.: 1) ანტილოპის ჯიშის ცხო-
ველი (იხ. ანტილოპი); 2) **გაზელი**-ი ან უკეთ
ღაზელი-ი, ლექსთაწყობაში: ლირიკული ლექსის
ერთგვარი ფორმა, რომელიც გვხვდება არაბულსა
და სპარსულ პოეზიაში.

გაზი-ი: 1) ევროპ., ხელოვნ. (მაგ. ფრ. gaz),
აირი; განსაზღვრული ფორმის არმქონე ნივთი-
ერება, რომელიც მისი წარმოების განუწყვეტელი
გაფართოებისათვის; გაზებია, მაგ.: ჰაერი, მუაბი,
წყალბადი, აზოტი (იხ.); **სანათი გაზი** —
გასანათებელი საშუალება, რომელსაც პოულ-
ბენ ქვანახშირისა და სხვ. გამოხდის გზით;
2) **გაზი**-ი ან უკეთ **გაზა** — მსუბუქი გამჟღავნადი
ქსოვილი, არის სხვადასხვა გვარი — მისალისა
და ნაქსოვის მიხედვით (გაზის, როგორც ქსოვი-
ლის, სახელწოდება წარმოშობილია სამხრეთ პა-
ლესტინის ქალაქ გაზა - ს სახელწოდებისაგან).

გაზოლინი-ი (ხელოვნ., იხ. გაზი 1.), ნავთის
გამოხდის ერთერთი ნაწარმი (პროდუქტი), ად-
ვილი-აქროლებადი.

გაზომეტრი-ი (ხელოვნ., იხ. გაზი 1.): 1) მინდ.
ან თუთიის ხელსაწყო გაზების შესაკრებად და
შესანახავად; 2) მიღებული ან დახარჯული გა-
ზის საზომი იარაღი.

გაზომოტორი-ი (ხელოვნ., იხ. გაზი 1.), გაზის
საშუალებით მოძრავი მანქანა.

გაზონი-ი, გერმ.-ფრ., ბალის ან პარკის ბალა-
ხით შემოსილი ნაწილი.

გათები (ბრავლ., ავესტის ენაზე gāthās), ასე
ეწოდება ავესტის (იხ.) რამდენსავე ჰიმნს, რომ-
ლებიც წარმოადგენენ მის უძველეს ნაწილს.

გაიდამაკი-ი ან უკეთ **ჰაიდამაკი**, თურქ.-უკრ.
(„ყაილი“), პოლონეთის წინააღმდეგ მიმართუ-
ლი უკრაინელთა აჯანყების მონაწილე (18
საუკ.); უმთავრესად უკრაინის გლეხობა ებრძო-
ლა პოლონელ მემამულეებს; ხშირად ჰაიდამა-
კებს მეთაურობდნენ ქვემო დნებრის კაზაკები.

გაილუკი-ი ან **ჰაილუკი**-ი, უნგრ.: 1) უნგრეთში
ოსმალეთიდან გამოქცეულნი და ოსმალეთის წა-
ნაღმდეგ პარტიზანულად (იხ.) მებრძოლნი; ში-
შდგ: უნგრეთის ჯარის ქვეითი ჯარისკაცი;

2) ლაქია ან შვეიცარი უნგრული ტანსაცმელით, ჩვეულებრივ დიდი ტანისა.

გაიკა (რუს. гайка), ქანჩი.

გალა (ისპ. გალლა), სახეიმა მოკაზმული ტანსაცმელი.

გალაკტ-, იხ. გალაქტ-

გალანტერია (ფრ. galanterie „ზრდილობიანობა, თავაზიანობა; არწყობა“), ფუფუნების, პორთულობა-მოკაზმულობის საგნები; იგივეა **საგალანტერიო საქონელი**; **გალანტობა** — ყოფა-ქცევაში და გემოვნებაში ზედმიწევნით გაწვრინილობა, უაღრესი ზრდილობიანობა; **გალანტური** — ზედმიწევნით ზრდილობიანი, გაწვრინილი და სხვ.

გალაქტომეტრი-ი (ბერძ. gala, galactos „რძე“), ხელაწყო რძის თვისების გამოსაკვლევად მისი სიმკვრივის მიხედვით.

გალაქტორეა (ბერძ. galactorrhoea), ავადმყოფურად გაძლიერებული დენა რძისა — ემართება მეძღუძურ ქალს.

გალენ-ი ან **გალენოს-ი** (131 — 201), ძველი დროის შესანიშნავი ბერძენი ექიმი, რომელიც 17 საუკუნემდე ითვლებოდა ავტორიტეტად.

გალერი-ი (ფრ. galère), ძველებური (ძველი დროის და საშ. საუკ.) სანიჩო ხომალდი, რომელზედაც მონიჭებებდა იყვნენ მონები, ტყვეები და დამნაშავენი; **გალერზე** გაგზავნა ითვლებოდა (საფრანგ. და ისპანიაში) უმძიმეს სასჯელად (იხ. კატორღა).

გალერია (ფრ. galerie): 1) საერთოდ: დახურული დერეფანი; 2) კერძოდ: **სამხატვრო გალერია** — შენობა, სადაც ინახება ხელოვნების ნაწარმოებები; თეატრში: ყველაზე ზედა სართული (იარუსი); სამხედრო საქმეში: მიწის ქვეშ დახურული სავალი და სხვ.

გალეტ-ი (ფრ. galette), გამხმარი ნამცხვარი პურის ან სხვა ფქვილისაგან, — იხმარება, უმთავრესად, ლაშქრობის ან საერთოდ შორეული მგზავრობის დროს.

გალვანიზმი-ი, მოძღვრება ისეთ ელექტრულ მოვლენათა შესახებ, რომელთაც ადგილი აქვს სავადანსხვავარ სხეულთა შეხების დროს; ასეთი მოვლენები პირველად შენიშნა (1790) შესანიშნავმა იტალიელმა მეცნიერმა **გალვანი-მ** (1737 — 1793); აქედან: **გალვანიზაცია**, **გალვანიზირება**, — გალვანური დენით ელექტრიზაცია (იხ.);

გალვანური ელემენტი — ორი განსაზღვრული გამტარის შეერთება, რომელიც იძლევა ელექტრულ დენს; **გალვანური ბატარეა** — რამდენიმე გალვანური ელემენტის შეერთება განსაზღვრული წესით — მეთი სიძლიერის დენის მისაღებად; **გალვანური დენი** — ელექტრული დენი, რომელიც მიღებულია გალვანური ელემენტისა და ბატარეისაგან; **გალვანომეტრი** — ელექტრული დენის სიძლიერის საზომი ხელსაწყო.

გალიზაცია, ასე ეწოდება დოქტ. გალისის (Gall, 1791 — 1863) მიერ მოგონილ ხერხს — უმწიფარი ყურძნის ისრიმისაგან ღვინის დაყენებისას (ისრიმში გაურევენ წყალს, მიუმატებენ შაქარს და ადუღებენ); აქედან: **გალიზირებული ღვინო** — ამ ხერხით მიღებული ღვინო.

გალიკანიზმი-ი (ფრ. gallican, „გალიკური“), საფრანგეთის კათოლიკური ეკლესიის მიმართულება (1789 წლამდე), რომელიც გამოიხატებოდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ეკლესიის რომის პაპისაგან დამოუკიდებლობის დაცვაში.

გალიკანური ეკლესია, იგივეა, რაც გალიკანიზმი (იხ. გალიციზმი, „გალური“).

გალილეი, გალილეო (1564 — 1642), იტალიელი შესანიშნავი მათემატიკოსი, ფიზიკოსი და ასტრონომი, რომელმაც აღმოაჩინა მრავალი მნიშვნელოვანი კანონი, მაგ. სხეულთა ვარდნისა, ქანქანის რხევისა, სიჩქარეთა შეერთებისა და სხვ. — ითვლება მექანიკის დამაარსებლად.

გალიმათია (გერმ. gallimathias), უაზრო, არეულ-დარეული ლაპარაკი.

გალიონი, ისპ., ერთანძინი ხომალდი ისპანიაში კოლონიებშიდან ძვირფასი ნივთების შემოსატანად.

გალიობ-ი, ისპ., ბრტყელ-ფსკერიანი ნატიკოლანდიაში ზღვაში ნაპირ-ნაპირ საცურავად.

გალიუცინაცია, იხ. ჰალუცინაცია.

გალიფე (Gallifet), ფრანგი გენერალი, რომელმაც სახელი გაითქვა სისასტიკით პარიზის კომუნის დამარცხებაში.

გალიციზმი-ი (ფრ. gallicisme), ფრანგული-სებურად სიტყვის მოქცევა; ფრანგული („გალური“) ენისათვის დამახასიათებელ თვისებურობათა სხვა ენაში შეტანა (ფრანგული ამ შემთხვევაში წარმოდგენილია, როგორც „გალური“).

გალომანია (ფრ. *gallomanie*), გადაჭარბებული სიყვარული ყოველისავე ფრანგულისა, მიმბაძველობა ფრანგულ ჩვეულებათა, მოდისა და სხვ.; **გალომანი-ი** — ვისაც უყვარს ყოველივე ფრანგული და სხვ.

გალოპ-ი (ფრ. *გალოპ*): 1) ერთგვარი სწრაფი ცეცვა; 2) ცხენის ერთგვარი ქენება; აქედან: **გალოპირება** — ცხენის გალოპით წაყვანა.

გალოფილ-ი, ლათ.-ბერძ., ფრანგთა მეგობარი, მომხრე.

გალოფობია, ლათ.-ბერძ., ფრანგებისადმი სიძულვილი, ფრანგთა-მოძულეობა; აქედან: **გალოფობი-ი** — ვისაც ფრანგები სძულს.

გალსტუკ-ი, იხ. პალსტუხ-ი.

გალუნ-ი ან **გალონ-ი** (ფრ. *გალონ*), ოქროშეკედის ვიწრო ქსოვილი, რომელსაც ხმარობენ სამხედრო ტანსაცმელის სახელოებისა და საყულოს შემოსაყვრავად.

გამა (ბერ. *გამა*): ბერძნული ანბანის მესამე ასოს (გ-ანის) სახელწოდება; აქედან წარმოსდგა; 2) რიგი მუსიკალურ ტონთა, რომელნიც თანდათან მალღებებიან ან დაბლღებებიან.

გამაკ-ი, იხ. ჰამაკ-ი

გამაშ-ი, ისპ.-ფრ. (*gamache*), წვივებზე ჩასაცმელი სათბური ტყავისა, მაულისა და სხვ.

გამენ-ი (ფრ. *gamin*), ქუჩის ბიჭი (საფრანგეთში).

გამოლოგია, ბერძ. ხელოვნ., მოძღვრება ქორწინების შესახებ; **გამონომია** — მოძღვრება ქორწინების კანონთა და ჩვეულებათა შესახებ (ეთნოგრაფიის დარგია).

განგლი ან **განგლიონ-ი** (ბერძ. *გაგგლიონ*) ანატომიაში: ნერვული უჯრედების შემცველი ნერვული ნასკვი.

განგრენა (ბერძ. *გაგგრაინა*), სხეულის რომელსაზე ხაწილში სასიცოცხლო პროცესების შეწყვეტა, რომელიც გამოწვეულია სხვადასხვა მიზეზებით, მაგ. სისხლის ადგილობრივი მიმოქცევის შეწყვეტით, ქსოვილთა შერყევით და სხვ.; დაავადებული ნაწილი ჰკარგავს მგრძობელობის, მოძრაობის და მოქმედების უნარს.

განწა, იხ. ჰანწა.

განიმედი-ი ან **განიმედეს-ი** (ბერძ. *Ganymedes*), ძვ. ბერძენთა მითოლოგიით: ტროის მეფის ვაჟი, რომელიც სილამაზის გამო მოტაცე-

ბულ იქნა ძვესის არწივის მიერ და ოლიმპზე შეიქნა ძვესის მეწვედი.

გაპონ-ი, გ. (1873 — 1906), ცნობილი მღვდელი, რომელმაც 1904 წ. დაარსა პეტერბურგში (ლენინგრადში) მთავრობის ნებართვით „რუსეთის ფაბრიკა-ქარხნების მუშათა საზოგადოებანი“ მუშათა შორის რევოლუციური სულისკვეთების შენელების მიზნით; მუშებზე დიდი გავლენა მოიპოვა; 1905 წ. 9 იანვარს მისი მეთაურობით მუშები წავიდნენ პეტროციით ნიკოლოზ II-სთან; მუშები დახოცეს — 1000 კაცზე მეტი (ამ დღიდან იწყება 1905 წლის რევოლუცია); გაპონი გაიქცა საზღვარგარეთ; მოკლულ იქნა მუშების მიერ რუსეთში დაბრუნებისას (1906 წ.).

გარანტია (ფრ. *garantie*), საერთოდ: თავმდებობა, უზრუნველყოფა; კერძოდ, მაგ. სამოქალაქო სამართალში: ხელშეკრულობა, რომლის ძალითაც ფიზიკური ან იურიდიული პირი თავმდებობა სხვის წინაშე მესამე პირის მოქმედებისათვის, — თავმდები პასუხს აგებს არა ვალდებულობის შესრულებისათვის, არამედ იმ ზარალისათვის, რომელიც წარმოიშობება ვალდებულობის შეუსრულებლობისაგან; აქედან: **გარანტი-ი** — თავმდები; არის **საკონსტიტუციო გარანტია** — სახელმწიფოებრივი წესწყობილებისა და კანონიერების დაცვის საშუალებანი, და **საერთაშორისო გარანტია** — საერთაშორისო უფლებრივი ურთიერთობის უზრუნველყოფის საშუალებანი (იურიდიული).

გარაჟ-ი (ფრ. *garage*), მოსათავსებელი და სარემონტო ბინა ავტომობილებისა (ავტოგარაჟი) და მოტოციკლებისათვის.

გარდემარინ-ი (ფრ. *garde-marin*), საზღვაო კადეტთა კორპუსის უფროსი კლასების მოსწავლე რუსეთში (მეფობის დროს).

გარდერობ-ი (ფრ. *garde-robe*): 1) ტანსაცმელის შესანახავი ადგილი (შუაფი, ოთახი); 2) ამა თუ იმ პირის ყველა ტანსაცმელი; აქედან: **გარდერობმეისტერ-ი**, ფრ.-გერმ., გარდერობის მცველი მოხელე (თეატრში, სასახლეში და სხვ.). **გარდინ-ი**, იტ.-გერმ. (*gardine*), ფანჯრის ჩამოსადარებელი ფარდა.

გარიბალდი, ჯ. (1807 — 82), განთქმული იტალიელი პატრიოტი, რომელიც იბრძოდა იტალიის გაერთიანებისა და განთავისუფლებისა-

თვის საფრანგეთისა და ავსტრიისაგან; მთელს იტალიაში ითვლება ეროვნულ გმირად; 1870 წ. საფრანგეთ-პრუსიის ომში იბრძოდა პრუსიის წინააღმდეგ; მომხრე იყო პარიზის კომუნისა.

გარილა, იხ. გორილა.

გარნეც-ი, პოლონ.-რუს. ჩანახი, ქვაბი, დიდი კოთანნი.

გარნიზონ-ი, ფრ., ციხე-სიმაგრე ან ქალაქის დამცველი ჯარის ნაწილი სამხედრო მოქმედების დროს; გარნიზონი ეწოდება აგრეთვე ჯარის ნაწილებს, რომელნიც იმყოფებიან მშვიდობიანობის დროსაც ამა თუ იმ ქალაქში ან სხვა დასახლებულ ადგილას.

გარნირ-ი (ფრ. გარნირ „შემკობა, მოკაზმვა“), დამზადებული საქმლის შემკობა მწვანე-ლევულობით; ჩვეულებრივ, შემწვარი ხორცის, თევზის და სხვ. მოკაზმულობა ხილის, მწვანე-ლევულის და სხვ. სახით.

გარნიტურ-ი (ფრ. garniture), რაიმე საგნის დამატებითი ნაწილები, — როგორც აუცილებელი, აგრეთვე მოკაზმულობის ხასიათისა, მაგ. ორთქლის ქვაბის გარნიტური, ან ელექტრული განათების გარნიტური და სხვ.

გაროტ-ი, ისპ.-ფრ. (გაროტ), სიკვდილით დასჯის ერთი ფორმა ისპანიაში (სვეტზე მიკარულს ახრჩობენ რკინის რგოლით); აქედან: **გაროტერ-ი**, — (ფრ. garroteur), დამხრჩობი; ყახალი, რომელიც ახრჩობს თავის მსხვერპლს.

გარბუნ-ი, იხ. პარბუნი.

გარსონ (ფრ. garçon „ბიჭი, ჭაბუკი, მსახური“ და სხვ.), ლაქია, მსახური (ჩვეულებრივ, საფრანგეთის რესტორანებში).

გარუს-ი ან უკეთ **შარუს-ი** (პოლონ შარუს, რუს. рапыс), ფერადი მატყლის ძაფი საქარავად ან საქსოვად; ღაზლი (ქართულად ამბობენ: გარუსი ან გაროზი).

გასკონად-ი (ფრ. gasconade), გაზვიადება, გადაჭარბებითი მკვებარობა (ეს სიტყვა წარმომდგარია სამხრეთ საფრანგეთის პროვინციის, **გასკონ-ის** (Gascogne), სახელწოდებიდან: გასკონელები, სიმაბაცესთან და შრომის მოყვარეობასთან ერთად, ცნობილნი არიან თავისი მკვირცხლი გონებით და გაზვიადებისადმი მიდრეკილებით).

გასტრალგია, ბერძ. ხელოვნ. (გასტერ „მუცელი, კუჭი“), კუჭის მტკივნეული ნევროზი.

რომელსაც ზოგჯერ თან სდევს კუჭის კრუნხვითი კუმშვა.

გასტრილოგია, ბერძ., მუცლით მეტყველება. ე. ი. მუცელში ლაპარაკის ხელოვნება; **გასტრილოგი** — მუცელში მეტყველი — ისე მოაჩვენებს მსმენელს, თითქოს მისი ლაპარაკი დროს სამეტყველო ორგანოები არ მოქმედობდნენ.

გასტრიტი-ი, ბერძ., ხელოვნ. (ბერძ. გასტერ „მუცელი, კუჭი“), კუჭის ანთების სხვადასხვა ფორმა, რომელთა შორის ჩვეულებრივია კუჭის კატრული ანთება (იხ. კატარი); აქედან: **გასტრიციზმი-ი** — კუჭის მწვავე კატარის მსუბუქი ფორმა (მედიცინაში).

გასტროლ-ი (გერმ. Gastrolle), მსახიობის ან სათეატრო დასის გამოსვლა არა იმ ადგილას (ქალაქში, თეატრში და სხვ.), სადაც ის (მსახიობი ან დასი) მუდმივად იმყოფება; აქედან: **გასტროლიორ-ი** ან **გასტროლერ-ი** — მსახიობი, რომელიც გამოდის არა თავის მუდმივ ადგილსამყოფელში.

გასტრონომია (ბერ. გასტერ „მუცელი, კუჭი“). სმა-ჭამის ავადმყოფური სიყვარული; გაუმადლოება; **გასტრომანი-ი** — სმა-ჭამის გადაჭარბებითი მოყვარული; გაუმადლარი; **გასტრონომია** — საკმელების მომზადებისა და მათი ჭამის ხელოვნება (გემოვნების გამოჩენა საკმელების არჩევაში, დაფასებაში და სხვ.); აქედან: **გასტრონომ-ი** — გასტრონომიაში დახელოვნებული; **გასტრონომიული** — გასტრონომიის ხასიათის მქონე; **საგასტრონომიო**, მაგ. — **მალაზია** — ისეთი მალაზია, სადაც იყიდება დამზადებული საკმელები და სხვ.

გაუბიცა, იხ. ჰაუბიცი.

გაუბტვახტ-ი, იხ. ჰაუბტვახტი.

გაშიშ-ი, იხ. ჰაშიში.

გაგემონია, იხ. ჰეგემონია.

გედ-ი, ე. (Guesde, J., 1845-1922), საფრანგეთის მარქსისტების ერთერთი მეთაურთაგანი; ებრძოდა ანარქიზმს, ბლანკიზმს (იხ.) და სხვ.; 1882 წ. ლ ა ფ ა რ გ თ ა ნ ერთად დააარსა „მუშათა პარტია“ (რომლის წევრებს შემდეგ ეწოდათ **გედისტები**); ებრძოდა ბერნშტეინის (იხ.) რეფორმიზმს და 1914 წლამდე იცავდა ორთოდოქსულ (იხ.) მარქსიზმს.

გედისტები, იხ. გედი.

გელონიზმი-ი, იხ. ჰედონიზმი.

გენა, ებრ.-ბერძ. (გენნა), ახალი აღთქმით: ჯოჯოხეთი (თავდაპირველად: საკუთარი სახელი ადგილისა იერასულიმის ახლონ, სადაც წინეთ ადამიანის მსხვერპლი მიჰქონდათ ღვთისათვის; შემდეგ ამ ადგილის გასაუწმინდურებლად აქ ჰყრიდნენ ნაგავს, ცხოველთა ლეშებს და სხვ.; საკირო შეიქნა მუდმივი ცეცხლი ჰიგიენური მოსაზრებებით; აქედან რწმენა, რომ ჯოჯოხეთში (გენაში) ცოდვილნი ცეცხლში იწვიან).

გეიზერ-ი (გერმ. გეიზერ, ისლანდ. geysir „ამოხეთქილი წყარო“), ცხელი ამოხველი მინერალური წყარო, რომლის ამოხეთქაც ხდება პერიოდულად (წესიერად ხანგამოშვებით); გეიზერები ცნობილია უმაჯრესად ისლანდიაში, — გვხვდება აგრეთვე ახალ ზელანდიასა და ჩრდ. ამერიკაში.

გეი-ლუსაკ-ი (Gay-Lussac, 1778-1850), შესანიშნავი ფრანგი ქიმიკოსი და ფიზიკოსი, რომლის სახელიც ეწოდა მის მიერ აღმოჩენილ კანონს („გეი-ლუსაკის კანონი“) აირების (გაზების) შესახებ (აირების გაფართოების კოეფიციენტი არის მუდმივი სიდიდე, რომელიც ერთხაირია ყველა აირათვის — დამოუკიდებლად მათი სიმკვრივისა და ტემპერატურისაგან).

გეისლერის მილები, ასე ეწოდება აირებით (გაზებით) სავსე მინის დარჩილულ მილებს შიგ ჩარჩილული ელექტროდებით (იხ.); მათში გალვანური დენის გაშვებისას სხვადასხვა გაზებს შეენიჭებათ სხვადასხვა ფერი (სახელწოდება წარმოსდგა გერმანელი მექანიკოსის, გეისლერის (Geissler, 1814 — 1879) სახელისაგან, რომელიც ამზადებდა ასეთ მილებს განსაკუთრებულს ხელოვნობით).

გეიშა, იაპონ., მოცეკვავე და მომღერალი ქალი იაპონიაში.

გეკატ-, იხ. ჰეკატ-

გეკა-, იხ. ჰეკა-

გეკტ-, ჰეკტ-

გეკუბა, იხ. ჰეკუბა.

გელ-, იხ. ჰელ-

გემ-, იხ. ჰემ-

გემინაცია (ლათ. geminatio), გაორკეცება, გაორმაგება, მრჩობლობა.

გემა (ლათ. gemma „კოკორი“): 1) ფიგურბიანი ან წარწერიანი ძვირფასი ქვა; 2) სახელწოდება ა ვარსკვლავისა ჩრდილო-გვირგვინში.

გემაცია (იხ. გემა), კოკრების წარმოქმნა.

გენეალოგია, ბერძ.: 1) გეოგრაფიული წარმოშობა; 2) მეცნიერება გეოგრაფიული წარმოშობის შესახებ. აქედან: **გენეალოგ-ი** — გენეალოგიის მკვლევარი; **გენეალოგური** — გენეალოგიის ხასიათის მქონე, მისი მიხედვით წარმოებული და სხვ.; მაგ.: **გენეალოგური კლასიფიკაცია ენათა** — ენათა განდასება (კლასიფიკაცია) მათი ხათესაობის (წარმოშობის) მიხედვით.

გენეზის-ი (ბერძ. გენესის), ჩასახვა, დასაწყისი; წარმოშობა; აქედან: **გენეზისური** — წარმოშობითი, ჩასახვითი, მაგ. — მეთოდი: რაიმე მოვლენის განხილვა მისი წარმოშობის თვალსაზრისით (იგივეა, რაც გენეტიკური).

გენერალ-ბას-ი, ლათ.-იტ., მუსიკალური ნაწარმოების დაწერის ერთგვარი ძველი (16 საუკუნიდან) წესი: იჭერებოდა მხოლოდ ბას-ი (იხ.), ხოლო მასზე ან მის ქვეშ ციფრებით აღინიშნებოდა ჰარმონია.

გენერალ-ი (ლათ. გენერალის „საერთო, ზოგადი“), საერთო უფროსი; უმაღლესი სამხედრო ხარისხი (საბჭოთა კავშირის გარეშე ქვეყნებში); აქედან: **გენერალ-ადიუტანტი-ი** — გენერალთა საპატიო წოდება; **გენერალ-ადმირალი-ი** — სახელმწიფოს მიეღი ფლოტის უფროსი (იხ. ადმირალი); **გენერალ-ანშეფ-ი** — იხ. ანშეფი; **გენერალი არტილერიისა, ინფანტერიისა ან კავალერიისა** — სრული გენერალი; **გენერალ-აუდიტორ-ი** — არმიის სასამართლო ნაწილის გამგე; **გენერალ-მაიორ-ი** — გენერლის პირველი (დაბალი) ხარისხი; **გენერალ-ლეიტენანტი-ი** — შემდეგი ხარისხი (გენერალ-მაიორთან შედარებით); **გენერალ-გუბერნატორ-ი** — უზენაესი უფროსი ერთისა ან რამდენისამე გუბერნიისა რევოლუციის წინა რუსეთში; **გენერალ-კონტროლერი-ი** — სახელმწიფო კონტროლის დეპარტამენტთა სათავეში მდგომი პირის წოდება (იხ. კონტროლერი); **გენერალ-პროკურორ-ი** — ძველი თანამდებობა რუსეთში; სენატის მუშაობის ხელმძღვანელი და მეთვალყურე; **გენერალ-სუპერინტენდენტი-ი** — უზენაესი სასულიერო წოდება ლუტერანთა; **გენერალ-ფელდ-მარ-**

შალი — საგენერლო ხარისხებში ყველაზე საპატიო წოდება.

გენერალიზაცია, ლათ.-ევროპ., განზოგადება; აქედან: **გენერალიზირება** — გენერალიზაციის მოხდენა.

გენერალისიმუსი (ლათ. გენერალისიმუს); უმაღლესი სამხედრო წოდება; სახელმწიფოს (ან საკავშირო) ყველა სამხედრო ძალების მთავარსარდალი.

გენერალ-მარშ-ი, ლათ.-ფრ., დაფის საღამო-ქრო ხმა, სამხედრო სიგნალი (იხ.).

გენერალიტეტი, ლათ.-ევროპ., უმაღლეს-ხარისხიან სამხედრო პირთა საერთო სახელწოდება; გენერალთა ერთობლიობა.

გენერალური (ლათ. გენერალის), საერთო, ზოგადი, უფროსი, მთავარი და სხვ.; აქედან: **გენერალური აგენტი** — დაწესებულებისა ან რაიმე წამოწყების საერთო აგენტი (იხ.); **გენერალური ბალანსი** — იხ. ბალანსი; **გენერალური ბრძოლა** — ისეთი ბრძოლა, რომელშიც მონაწილეობას იღებენ მებრძოლ მხარეთა ყველა ძალები და რომელიც სწვევტს მთელი ომის ბედს; **გენერალური პაუზა** — მუსიკაში: მუსიკალურ ნაწარმოებში ყველა მონაწილეთა (ხმებისა და ინსტრუმენტების) სიჩუმე (იხ. პაუზა); **გენერალური რეპეტიცია** — სათეატრო პიესის შესრულების წინასწარი საბოლოო შემოწმება; საბოლოო რეპეტიცია (იხ.); **გენერალური რუკა** — ამა თუ იმ ქვეყნის მთლიანი რუკა (ქარტა); **გენერალური შტაბი** — სამხედრო უწყების ორგანო, რომელიც განაგებს სამხედრო მოქმედებათა მომზადებასა და დამუშავებას (იხ. შტაბი); **გენერალური შტაბები** — 1) სახელმწიფოს წარმომადგენელთა კრება ძველად პოლანდიისა და საფრანგეთში; 2) სამი წოდების (სამღვდელთა, აზნაურთა და ბურჟუაზიის) წარმომადგენლობითი კრება რევოლუციის (1789) წინა საფრანგეთში (Etats généraux).

გენერატორი, ლათ.: 1) საერთოდ: წარმომშობი; 2) კერძოდ ტექნიკაში: საგანგებო ღუმელი, რომელშიც წვადი მასალის (შეშის, ქვანახშირის და სხვ.) არასრული წვისას მიიღება აირი (გაზი) — **გენერატორული აირი (გაზი)**.

გენერაცია, ლათ.: 1) მოდგმა; 2) შთამომავლობა.

გენეტიკა, ბერძ. ხელოვნ., ბიოლოგიის ერთ-ერთი დარგი, რომელიც იკვლევს მემკვიდრეობისა და სახეთა წარმოშობის საკითხებს.

გენეტიკური, იგივეა, რაც გენეზისური; იხ. გენეზისი; **გენეტიკური კლასიფიკაცია** ენათა, იგივეა, რაც გენეტიკური კლასიფიკაცია ენათა; იხ. გენელოგია.

გენია (ლათ. genius): 1) მფარველი სული: ძველ იტალიელთა რწმენით თვითეულ ადამიანს ჰყავს თავისი გენია, რომელსაც ზოგჯერ თაყვანსაც სცემდა; ხელოვნებაში გენიები წარმოდგენილი არიან მითოლოგიის დაბალ ლევაებათა სახით — ფრთებ-შესხმულნი; 2) ნიჭიერების უმაღლესი საფეხური (იგივეა, რაც გენიალობა); 3) **გენია** ან უკეთ **გენიოსი** — არაჩვეულებრივი შემოქმედებითი ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანი; აქედან: **გენიალური** ან **გენიოსური** — არაჩვეულებრივად ნიჭიერი; აგრეთვე გენიისა ანუ გენიოსის მიერ შემონაქმედი, მაგ. რაიმე ნაწარმოები, რომელსაც საკაცობრიო მნიშვნელობა აქვს.

გენიოსი, იხ. გენია (3).

გენიტივი ანუ **გენიტივუსი**, ლათ., გრამატიკაში: ნათესაობითი ბრუნვა.

გენუის კონფერენცია — იტალიის ქალაქ გენუაში (იტ. Genova) 1922 წ. მომხდარი მთავარ სახელმწიფოთა (მათ შორის საბჭოთა კავშირის) კონფერენცია, რომლის მიზანიც იყო იმპერიალისტური ომის გამო დარღვეული წონასწორობის აღდგენა; კონფერენციამ უშედეგოდ ჩაიარა; ამ დროს საბჭოთა კავშირისა და გერმანიის შორის დადებულ იქნა ხელშეკრულება.

გეობოტანიკა (ბერძ. ხელოვნ., გე „მიწა“ და ბოტანე „ბალახი“), ბოტანიკის (იხ.) დარგი, რომელიც იკვლევს მცენარეულობას ნიადაგთან დაკავშირებით.

გეოგენია ან **გეოგონია**, ბერძ. ხელოვნ., მოძღვრება მიწის წარმოქმნისა და მისი თანდათან განვითარების შესახებ.

გეოგრაფია, ბერძ. („მიწათ-აღწერა“), საერთოდ: მეცნიერება, რომელიც იკვლევს დედამიწას, დედამიწის ზედაპირს და მის თვისებებსა და ფორმებს: **მათემატიკური გეოგრაფია** — იკვლევს დედამიწას, როგორც მზის სისტემის ნაწილს; **ფიზიკური გეოგრაფია** იკვლევს დედამი-

წის ზედაპირის თვისებებსა და ფორმებს; პოლიტიკური გეოგრაფია — იკვლევს დედამიწას, როგორც ადამიანის ადგილსამყოფელს (საზოგადოებათა და სახელმწიფოთა წარმოქმნასა და განვითარებას — მათ მიერ დაკავებული ტერიტორიის მიხედვით და სხვ.); აქედან: გეოგრაფი-გეოგრაფიის მცოდნე და მკვლევარი; გეოგრაფიული — გეოგრაფიის ხასიათის მქონე ან გეოგრაფიის შემცველი და სხვ.; მაგ. გეოგრაფიული რუკა და სხვ.; საგეოგრაფიო — ის, რაც განკუთვნილია გეოგრაფიისათვის, მაგ. — საზოგადოება, — ის საზოგადოება, რომლის მიზანიცაა ამა თუ იმ ქვეყნის გეოგრაფიის შესწავლა და სხვ.

გეოდეზია, ბერძ. („მიწათ-ზომვა“), მეცნიერება დედამიწის სიდიდისა და რელიეფის (იხ.) გაზომვის შესახებ; უმაღლესი გეოდეზია — მხედველობაში იღებს დედამიწის ზედაპირის სიმრუდეს; დაბალი გეოდეზია ანუ ტოპოგრაფია (იხ.) — იკვლევს დედამიწის საკვლევ ნაწილს, როგორც სიბრტყეს; აქედან: გეოდეზისტი — გეოდეზიის მცოდნე და მასში მომუშავე.

გეოთერმომეტრი, ბერძ. ხელოვნ., დედამიწის სხვადასხვა სიღრმეზე ტემპერატურის გასაზომი ხელსაწყო.

გეოლოგია, ბერძ. („მიწათქვევლება“), მეცნიერება დედამიწის შესახებ, რომელიც იკვლევს დედამიწის ქერქის შედგენილობას, აგებულობას და განვითარებას; გეოლოგიის დარგებია: ფიზიკური ანუ დინამიკური გეოლოგია — იკვლევს თანამედროვე გეოლოგიურ მოვლენებს; პეტროგრაფია — იკვლევს დედამიწის ქერქის შედგენილობას; პალეონტოლოგია — იკვლევს გადაშენებულ ცხოველებსა და მცენარეებს (პეტროგრაფია და პალეონტოლოგია წარმოადგენენ დამოუკიდებელ მეცნიერებებს); ისტორიული გეოლოგია (გეოგნოზია) — დედამიწის ქერქის ისტორია; სტრატეგრაფია — მოძღვრება ფენების წარმოქმნის შესახებ მათი ხნოვანობის მიხედვით; გეოტექტონიკა — მოძღვრება მთების აგებულობის შესახებ; აქედან: გეოლოგი — გეოლოგიის მცოდნე და მკვლევარი; გეოლოგიური — გეოლოგიის ხასიათის მქონე ან გეოლოგიის შემცველი, მაგ. გეოლოგიური გადაღება ადგილისა — დაწვრილებითი გამოკვლევა ამა თუ იმ ადგილისა გეოლო-

გიის თვალსაზრისით და სათანადო (გეოლოგიური) რუკის შედგენა; საგეოლოგია — გეოლოგიისათვის განკუთვნილი, მაგ. — მუზეუმი, სადაც ინახება კოლექციები (იხ.) პალეონტოლოგიისა, პეტროგრაფიისა; საგეოლოგო საზოგადოება და სხვ.

გეომეტრია, ბერძ. („მიწისზომელობა“), მათემატიკის ნაწილი, რომელიც იკვლევს სივრცის (წერტილთა, სწორ ხაზთა და სიბრტყეთა) თვისებებს — ფორმას, სიდიდეს და მდებარეობას; აქედან: გეომეტრი — გეომეტრიის მცოდნე; გეომეტრიული პროგრესია — რიცხვთა რიგი, რომელშიც ყოველი მომდევნო რიცხვი უდრის წინას, გადამრავლებულს ერთსა და იმავე რიცხვზე.

გეორამა, ბერძ. ხელოვნ., დედამიწის გამოსახულება დიდი მასშტაბით (იხ.); წარმოადგენს ბირთვს, რომლის შიდა ზედაპირზეც გამოსახულია დედამიწის ზედაპირი.

გეორაგიონი (ბერძ. „სამიწათომქმედო“, შრავლ. გეორაგია), შრომის ლექსი მიწათომქმედების შესახებ (ძველ საბერძნეთში ასეთ ლექსებს სწერდა ჰესიოდი, ხოლო ძვ. რომში — ვირვილიუსი).

გეოსტატიკა, ბერძ. ხელოვნ., მოძღვრება დედამიწის ქერქის წონასწორობისა და ნიადაგის ნაყოფიერების შესახებ.

გეოტაქსისი, ბერძ. ხელოვნ., ბიოლოგიაში: ზოგიერთ ცხოველთა მიდრეკილება განსაზღვრული მდგომარეობისადმი დედამიწის ცენტრის მიმართ და ამასთან დაკავშირებული მათი მოძრაობა.

გეოტექტონიკა, იხ. გეოლოგია.

გეოტროპიზმი, ბერძ. (გე „მიწა“ და ტროპოს „მიმართულება, მოქცევა“), მცენარეთა ან მის ნაწილთა თვისება — გაიზარდოს განსაზღვრულის მიმართულებით (დამოკიდებულია დედამიწის მიმზიდველობის გავლენისაგან).

გეოფაგია, ბერძ., მიწის-მჭამელობა (ავადმყოფური მოვლენა); გეოფაგია — მიწის მჭამელი.

გეოფიზიკა, ბერძ., მოძღვრება დედამიწის შესახებ ფიზიკური თვალსაზრისით; მისი დარგებია: მოძღვრება მიწისიდველობისა და დედამიწის მაგნეტიზმისა და ელექტრობის შესახებ, კლიმატოლოგია (იხ.) და სხვ.

გეოცენტრიზმი-ი (ბერძ., ხელოვნ.), ძველი შეხედულება, რომლის თანახმად დედამიწა მსოფლიოს ცენტრშია მოქცეული (იხ. ანთროპოცენტრიზმი); აქედან: **გეოცენტრისტი**-ი — გეოცენტრიზმის მიმდევარი; **გეოცენტრისტული მსოფლმხედველობა**.

გეოცენტრული (ბერძ., ხელოვნ.), დედამიწის მიმართ, მაგ.: **გეოცენტრული მდებარეობა** — მნათობის მდებარეობა დედამიწის მიმართ.

გეპარდ-ი (ფრ. guépard, გერმ. Gepard), კატის ჯიშის მტაცებელი ცხოველი, გარეგნულად უფრო ჰგავს ძაღლს; ადვილი მოსაშინაურებელია და იყენებენ ნადირობაში (ამიტომ უწოდებენ აგრეთვე მონადირე ლეოპარდს).

გეპატი-, იხ. ჰეპატი-

„გეპეუ“, სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო (ხელოვნური რუსული სიტყვაა და შედგენილია ამ დაწესებულებების სახელწოდების პირველ ასოთაგან: Г. П. У.).

გეპტი-, იხ. ჰეპტი-

გერა-, იხ. ჰერა.

გერალდიკა-, იხ. ჰერალდიკა.

გერბარ-, იხ. ჰერბარ-.

გერბი-, იხ. ლერბი.

გერკულესი-, იხ. ჰერკულესი.

გერმანდადი-, იხ. ჰერმანდადი.

გერმანიზაცია, გაგერმანელება: გერმანული ენისა და საერთოდ კულტურის გაგერმანელება არაგერმანული ტომით დასახლებულ ადგილებში; აქედან: **გერმანიზირება** — გაგერმანელება.

გერმანიზმი-, არაგერმანულ ენაში შეტანილი გერმანულ ენის თავისებურობა.

გერმანისტი-, მეცნიერი, რომელიც იკვლევს გერმანულ ენებს, სიძველეებს ან გერმანულ სამართალს; აქედან: **გერმანისტიკა** — გერმანელთა ენისა, ლიტერატურისა და კულტურის შემსწავლელი მეცნიერება (იგივეა, რაც გერმანული ფილოლოგია, იხ.).

გერმანომანია, ლათ.-ბერძ., სიფვარული ყოველისავე გერმანულისა; **გერმანომანი**-, ვისაც უყვარს ყოველივე გერმანული.

გერმანოფილი-, ლათ.-ბერძ., გერმანელთა მოყვარული, — მომხრე.

გერმანოფობია, ლათ.-გერმ., გერმანელთა მოძულეობა ან შიში; **გერმანოფობი** — ის, ვისაც გერმანელები სძულს ან ეშინია მათი.

გერმანული ენები, ინდოევროპულ ენათა ოჯახის ერთი ჯგუფის განშტოება, სახელდობრ:

1) აღმოსავლ. გერმანული — გუთური, უკვე გადაშენებული; 2) ჩრდილო გერმანული: ისლანდური, ნორვეგიული, შვედური და დანიური, 3) დასავლ. გერმანული: ანგლო-საქსური (რომლისაგანაც დღეს გვაქვს ინგლისური), ნიდერლანდური (ჰოლანდური და სხვ.), ქვემო გერმანული და ზემო გერმანული (რომლისაგანაც დღეს გვაქვს სალიტერატურო გერმანული ენა).

გერმანული კოალიცია, სამხედრო კავშირი (1914 — 18) სახელმწიფოთა: გერმანიისა, ავსტრო-უნგრეთისა, ოსმალეთისა და ბულგარეთისა; კოალიცია დაიშალა ანტანტის (იხ.) გამარჯვების გამო.

გერმანული ტომები, ინდოევროპული წარმოშობის ტომები, რომელნიც უძველესი დროიდან მოსახლეობდნენ დასავლ. ევროპაში (გუთები, ფრანკები, ლანგობარდები, ვანდალები, ტევტონები, საქსები და მრავ. სხვა).

გერმ-, იხ. ჰერმ-.

გერნ-, იხ. ჰერნ-.

გერო-, იხ. ჰერო-.

გერონტი (ბერძ. გერონ. გერონტოს „მოხუცი“), გერუსიის (იხ.) წევრი.

გერონტოკრატია, ბერძ. („უხუცესთა მმართველობა“), ისეთი წესწყობილება, სადაც მმართველობაში მონაწილეობის მიღების უფლება დამოკიდებულია ხნოვანობაზე.

გერუსია (ბერძ. gerousia), უხუცესთა (გერონტთა) საბჭო ძველი საბერძნეთის ზოგიერთ სახელმწიფოში, განსაკუთრებით სპარტაში: საბჭო შედგებოდა 30 წევრისაგან, რომელნიც ირჩეოდნენ სიკვდილამდე (არჩეული უნდა ყოფილიყო 60 წ. მეტი ხნისა); გერუსია ვანაგებდა სამართლოს, საგარეო პოლიტიკას და შინაგან მიმდინარე სახელმწ. საქმეებს.

გერშუნი, გ. ა. (1870 — 1909), სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის (იხ.) ერთერთი დამაარსებელთაგანი, ტერიორისტი; 1904 წ. მიუსაჯეს სიკვდილით დასჯა, შეუცვალეს კატორღით; გაიპარა ამერიკაში.

გერც-, იხ. ჰერც-.

გეზ-, იხ. ჰესა-.

გეზტა რომანორუმ (მრავლ., ლათ. „საქმენი რომაელთა“), ასე ეწოდება საშუალო საუკუნეებში ძალიან გავრცელებულ კრებულს მოთხრობათა: მოკლედ მოთხრობილ რაიმე ამბავს დართული აქვს ვრცელი ქრისტიანული დარიგება; კრებული თარგმნილი იყო ევროპის ახალ ენებზედაც.

გეტე, იხ. გოეთე.

გეტერ-, იხ. ჰეტერ-.

გეტმან-ი, იხ. ჰეტმან-ი.

გეტო (იტ. ghetta-საგან), ასე ეწოდებოდა დასავლ. ევროპაში (უპირველესად იტალიაში) ებრაელთა უბანს, სადაც ცხოვრობდნენ ებრაელები. ქალაქის სხვა მცხოვრებთაგან დაშორებულნი: სახლებოდენ ზოგჯერ თავის ნებით, უმეტესად კი ასახლებდნენ ძალით; არსებობდა XI საუკ. — XIX საუკ-მდე, — როცა აღიარებულ იქნა ებრაელთა სწორუფლებიანობა (სახელწოდება ghetta ნიშნავს: ზარბაზნის ქარხანას, რომლის ახლოც იმყოფებოდა ებრაელთა უბანი ვენედიგ-ში (იხ.).

„**გეშფეტმახერ-ი**“ (გერმ. Geschäft „საქმე, საქმიანობა, მოვალეობა, ვაჭრობა“ და სხვ., machen „კეთება“), საქმის მკეთებელი, — მომრიგებელი, მოსაქმე; გადატ. მნიშვნ.: ურიგო საქმის მკეთებელი (იგულისხმება უმეტესად სფაქრო საქმეები).

გვაიაკოლ-ი (ხელოვნ., ლათ. guaiacum-ისაგან), უფერული სურნელოვანი სითხე, ადვილხსნადი სპირტსა და ეთერში; იხმარება ტუბერკულოზის მკურნალობაში.

გვარდია (იტ. guardia, ფრ. garde): 1) საშ. საუკუნეებში: მეფის ამაღლა, ტახტის მცველი რაზმი; შემდეგ 2) ჯარების საუკეთესო დარჩეული ნაწილი, რომელსაც ევალება განსაკუთრებით საპასუხისმგებლო ამოცანების შესრულება და ამიტომ სარგებლობს უპირატესობით სხვა ნაწილებთან შედარებით; ცნობილია: **ნაციონალური გვარდია** საფრანგეთში: ა) 1789 წ. — წვერილი ბურჟუაზიისა და ხელოსნებისაგან შედგენილი სარევოლუციო გვარდია; ბ) 1848 წ. — ბურჟუაზიის ხელში მყოფი ნაციონ. გვარდია ებრძოდა მუსოთა მოძრაობას; გ) 1871 წ. — ნაც. გვარდია შედგა მუსოთა რაზმებისაგან; 3) გადატან. მნიშვნ.: **გვარდია** — რაიმე საზო-

გადოებრივი ჯგუფის საუკეთესო, მედგარი ნაწილი; აქედან: **გვარდიელი** — გვარდიაში მოსამსახურე, გვარდიის მონაწილე.

გველფები (მრავლ., იტ. Guelfi), საშუალო საუკუნეების ერთერთი პოლიტიკური პარტია იტალიაში, — იმპერატორის მოწინააღმდეგე და პაპის მომხრე (იხ. გიბელინები).

გვერეცა (guereza), აფრიკის მაიმუნების ერთერთი ჯიშო.

გვერილასები (მრავლ., ისპ. Guerillas), შეიარაღებული რაზმები ისპანიაში, ისპანიის პარტიზანები (ცნობილი არიან განსაკუთრებით ნაპოლეონთან ბრძოლაში 1808 — 1814 წ.წ.).

გიალ-, იხ. ჰიალ-.

გიაურ-ი, არაბ.-თურქ. Kîafir „(ღვთის) უარმყოფელი“, ასე უწოდებდნენ მუსულმანები არამუსულმანთ (ურწმუნოების გამო მათდამი სიძულვილის აღსანიშნავად).

გიაცინტი-ი, იხ. ჰიაცინთი.

გიბელინები (მრავლ., იტ., ფრ. Gibelins), საშუალო საუკუნეების ერთერთი პოლიტიკური პარტია იტალიაში, — იმპერატორის მომხრე და პაპის მოწინააღმდეგე; გიბელინები ებრძოდნენ გველფებს (იხ.).

გიბონ-ი (Gibbon), ადამიანისებური მაიმუნის ერთი ჯიშო, ცხოვრობს ინდოეთის ტყეებსა და მის მახლობელ კუნძულებზე.

გიბრალტარ-ი (ევროპ. Gibraltar), სიმაგრე და ქალაქი სამხრეთ ისპანიაში, — ეკუთვნის ინგლისს; **გიბრალტარის სრუტე** — აერთებს ხმელთაშუა ზღვას ატლანტიკურ ოკეანესთან და ჰყოფს ისპანიას აფრიკისაგან.

გიბრიდ-, იხ. ჰიბრიდ-.

გიგანტი-ი (ბერძ. გიგას, გიგანტოს): 1) ძველი ბერძნული მითოლოგიით: ბუმბერაზი, მდევრი, ღმერთთა მონათესავე არსება; გიგანტი ი აუჯანყდნენ ღმერთებს და სურდათ თლიმპის დაპყრობა; 2) გადატ. მნიშვნ.: ძალიან დიდი, უზარმაზარი ტანის ადამიანი; 3) ხელოვნებაში: **გიგანტის** გამოსახულება ქანდაკებაში ან მხატვრობაში; აქედან: **გიგანტომაქია**, — გიგანტების ბრძოლა ღმერთებთან.

გიგიენა და სხვ., იხ. ჰიგიენა.

გიგრო-, იხ. ჰიგრო-.

გიდალგო, იხ. ჰიდალგო.

გიდი- (ფრ. guide), გამყოლი, გზის მაჩვენებელი, ხელმძღვანელი.

გიდრ-, იხ. ჰიდრ-

გიენა, იხ. ჰიენა.

გიერ-, იხ. ჰიერ-

გილდია ან უკეთ **გილდი** (ინგლ. guild, გერმ. gild): 1) ძველი გერმანელების საერთო პურისჭამა ან ქეიფი რაიმე შემთხვევის გამო; 2) საშ. საუკუნეებში (დასავლ. ევროპაში): ვაჭართა ან ხელოსანთა კავშირი; საერთოდ: კავშირი — საერო ან სასულიერო ხასიათისა; 3) ვაჭართა ხარისხი რეგოლუტიამდე რუსეთში.

გილზი, იხ. ჰილზი.

გილოტინა ან უკეთ **გილოტინი**, თავის მომკვეთი მანქანა, შემოდებული საფრანგეთში დიდი რეგოლუტიის დროს (1792 წ.) ექიმი გილოტინის (Guillotin) წინადადებით; იხმარება ევროპის სხვა სახელმწიფოებშიც; აქედან: **გილოტინირება** — გილოტინით დასჯა, — თავის მოკვება.

გილოშირება (ფრ. guillocher), ძალიან ნაზად და თხლად აღბეჭდვა რაიმე სურათისა ლითონის ფირფიტაზე, ხეზე, ქვაზე, ქალაღზე და სხვ. საგანებზე მანქანით (ეს სიტყვა წარმოდგარია გამომგონის, Guillot-ის, სახელისაგან); აქედან: **გილოშაჟი** — ეწოდება მოქმედებას და შედეგს და სხვ. (გილოშირებას მიმართავენ ჩვეულებრივ ქალაღის ფულის ბეჭდვაში).

გიმენ-, იხ. ჰიმენ-

გიმნაზია (ბერძ. gymnasium, ლათ. gymnasium): 1) ძველ საბერძნეთში: დაწესებულება, სადაც აწარმოებდნენ ახალგაზღვრების ტანვარჯიშობას გონებრივ ვარჯიშობასთან ერთად; 2) ახლა დასავლ. ევროპაში (და რეგოლუტიამდე რუსეთში): ზოგადი განათლების საშუალო სასწავლებელი კლასიკური (ბერძნ. და ლათინური) ენების სწავლებითურთ; გიმნაზია ამჟამად (რუსეთში ამჟამად) ახალგაზღვრების უნივერსიტეტისათვის; აქედან: **გიმნაზისტ-ი** — გიმნაზიელი, გიმნაზიის მოწაფე; **გიმნასტიკა** — სხეულის ვარჯიშობა განსაზღვრული წესების მიხედვით — სხეულის გასაფრთხილებლად და გასამაგრებლად; ტანვარჯიშობა; **გიმნასტი-ი** — ტანვარჯიშობაში გაწვრთნილი, გიმნასტიკის მასწავლებელი.

გიმნეტი (ბერძ. gymnês-, -tos), მსუბუქად შეიარაღებული ქვეითი ჯარისკაცი ძველ საბერძნეთში.

გიმნი და სხვ., იხ. ჰიმნი-ი და სხვ.

გიმნოზოფისტები (ბერძ. gymnosophistai), ასე უწოდებდნენ ძველ ბერძნები ინდოელ ფილოსოფოს-განდვიგოლებს, რომელნიც ტანსაცმელსაც კი უარყოფდნენ.

გინეკი ან უკეთ **გინეკეიონი** (ბერძ. gynaikeion), საქალი, ქალისთვის დამახასიათებელი ან მისთვის განკუთვნილი (ასე ეწოდებოდა ძვ. საბერძნეთში სახლის საქალებზე ნაწილს).

გინეოკრატია, ბერძ., ქალთა მმართველობა (ოჯახში, სახელმწიფოში და სხვ.).

გინეოლოგია, ბერძ., მეცნიერება ქალის სასქესო ორგანოების ავადმყოფობათა შესახებ; **გინეოლოგი** — გინეოლოგიის სპეციალისტი, ქალის ავადმყოფობათა მკურნალობაში დახელოვნებული ექიმი, — მეცნიერი.

გინეომაზია, ბერძ., ავადმყოფურად გადქარბებული ვნებიერი მიდრეკილება ქალისადმი.

გინეომასტია, ბერძ., მამაკაცის სარძეო ჯირკვლების არაჩვეულებრივი განვითარება.

გინეოზომი, ბერძ., ძველ საბერძნეთში: მოხელე, რომელსაც ევალებოდა თვალყურის დევნება, რომ ზედმეტი ფუფუნება არ გავრცელებულიყო, განსაკუთრებით, ქალის მორთულობაში.

გიპ-, იხ. ჰიპ-

გიპერ-, იხ. ჰიპერ-

გიპი-, იხ. ჰიპი-

გიპნ-, იხ. ჰიპნ-

გიპო-, იხ. ჰიპო-

გიპსი (ბერძ. gypsos „ცარიცა“), თეთრი მიწერალი, — იხმარება საძირწავად, ქანდაკებაში, ქირურგიულ შეხვევაში და სხვ.; ქართულად: თაბაშირი.

გიპსო-, იხ. ჰიპსო-

გირა, სპარს.-რუს. (гиря), საწონი.

გირლანდი (ფრ. guirlande), ლენტის მსგავსად დაწნული ყვავილები და მწვანელობა.

გირომეტრი (ბერძ. gyros „ბრუნი, მოხვეული, ამოწევილი“, მეტრონ „ზომა, საზომი“), ბრუნვითი მოძრაობის სისწრაფის საზომი.

გიროსკოპი, ბერძ., ფიზიკის ხელსაწყო: ბზრიალა, რომელიც წარმოადგენს ღერძს საბ-

რუნი სხეულითურთ (იხ. გირომეტრი, ბერძ. gyros და scopēd „ხეხედავ“).

გირშ-დუნკერ-ის კავშირები, იხ. ჰირშ-დუნკერის კავშირები.

გისტერ-, იხ. ჰისტერ-.

გისტო-, იხ. ჰისტო-.

გისტრიონ-ი, იხ. ჰისტრიონ-ი.

გიტარა (ბერძ. კითარა, ისპ. guitarra, ფრ. guitare), სიმებიანი სამუსიკო საკრავი, ჩვეულებრივ 6 და მეტ-სიმებიანი (ჩვენში იხმარება 7 სიმებიანი).

გიტოპადეშა, იხ. ჰიტოპადეშა.

გიჯრა, იხ. ჰიჯრა.

გლაგოლიცა, სლავ., ასე ეწოდება ერთერთ ძველ სლავურ ანბანს, რომლითაც დაწერილია ძველი სლავურის (საეკლესიო) ტექსტები (განსხვავდება მეორე ანბანისაგან, კირილიცა-საგან, იხ.).

გლადიატორ-ი, ლათ. („ხმლიანი“, gladius „ხმალი“), ძველი რომის ცირკებში საჯარო მეომრები (ებრძოდენ ერთმანეთს ან მხეცებს), — დაჭირავებულნი ან უმეტესად მონებად ვახდილი ტყვეები; გლადიატორობა ჩნდება რომში III საუკუნიდან ქ. წ. და მოისპო 5 ს. ქ. შ..

გლაზერ-ი, ფრ. ქსოვილი, რომლის ფუძეც აბრეშუმია, ხოლო მისაქსოველი ვერცხლის ან ოქროს ძაფისა.

გლაზირება, იხ. გლაზური.

გლაზური-ი (ფრ. glaçure, გერმ. glasur), მინისებური შენადნობის თხელი ფენი, რომლითაც მაღალ ტემპერატურაზე დაჰფარავენ თიხის (ან ლითონის) საგანს და რომელიც მიანიჭებს ამ საგანს ბრწყინვას, სიგლუვეს, წყალგაუფლობას და, ზოგჯერ, ამა თუ იმ ფერს; ქართულად: მოკიქულობა ან კიქური; აქედან: **გლაზირება** ან **გლასირება** — 1) მოკიქვა ანუ გლაზურით დაფარვა თიხისაგან გაკეთებული საგნისა; 2) მომიწინააღმდეგება ანუ ემალით (იხ.) დაფარვა ლითონისაგან გაკეთებული საგნისა; 3) მხატვრობაში: ფერადების შემსუბუქება გამჭვირვალე ფერადების შერევით; **გლაზურის ფერადი** — მზნინვარე გამჭვირვალე ფერადი.

გლანდი ან **გლანდულა** (ლათ. გლანდულა „ჯირკვალი“), გადიდებული ნუშისებრი ჯირკვალი.

გლანეც-ი (გერმ. გლანც), მზნინვარება, პეწი; აქედან: **გლანცური** — მზნინვარე, პეწიანი.

გლას-ი ან **გლასე** (ფრ. glace), აბრეშუმის ბრჭყეილა ქსოვილი.

გლასის-ი (ფრ. glace), მიწაყრილი სიმაგრის თხრილის გარეთა ნაპირის წინ.

გლასონ-ი (ფრ. glaçon): 1) ყინული, ყინულის სხეულა; 2) ყინულის სხეულის მსგავსი სახუროთმოძღვრო სამკაული.

გლაუბერის მარილი, გოგირდმჟავა ნატრი (იხ.), — იხმარება მინის წარმოებაში და მკურნალობაში, მაგ. როგორც საფაღარათო საშუალება (მისი აღმოჩენია გერმანელი ქიმიკოსი გლაუბერი, 1603 — 1668).

გლაციოლოგია, ლათ.-ბერძ. („ყინულო-მეცნიერება“), მოძღვრება გლეტჩერების (იხ.) შესახებ.

გლეტჩერი-ი (გერმ. Gletscher), მყინვარი, ყინულის ნაკადი, რომელიც მაღალი მთებიდან თანდათან ეშვება დაბლობებში.

გლიანეც-ი, იხ. გლანეც-ი.

გლიას-ი, იხ. გლას-ი.

გლინტვეინ-ი (გერმ. Glühwein), ცხელი წითელი ღვინო — შაქრიანი და სანელებლებიანი.

გლიომა, ბერძ. ხელოვნ. (ბერძ. გლია „წებო“), ნევროგლიისაგან (იხ.) განვითარებული სიმსივნე; ჩნდება თავისა და ხერხემლის ტვინში და ზოგჯერ თვალში.

გლიუკოზა, იხ. გლუკოზ-ი.

გლიუტენ-ი, იხ. გლუტენი.

გლისტი-ი (რუს. глиста ან глист), საერთო სახელწოდებაა სხვადასხვა სახის კიებისა, რომელიც პარაზიტობენ (იხ.) ადამიანის და სხვა ცხოველთა სხეულში, განსაკუთრებით, კუჭ-ნაწლავთა მილში.

გლიფტიკა (ბერძ. glyptikē), ხელოვნება მოჩუქურთმებისა და ქანდაკებისა ქვასა და ლითონზე; აქედან: **გლიფტოგრაფია** — ჩუქურთმებისა და ქანდაკებათა აღწერა; **გლიფტოთეკა** — ჩუქურთმებისა და ქანდაკებათა კრებული, მათი შესანახი ადგილი (**გლიფტიკა** — ქანდაკება).

გლიცერინ-ი, ბერძ. ხელოვნ. (glykys „ტკბილი“), ქიმიაში: ერთერთი სამ-ატომიანი სპირტოთაგანი, წყალში ხსნადი სითხე — სქელი და ტკბილი, რომელიც წარმოადგენს ყოველი ქონის შემადგენელ ნაწილს. მკურნალობაში

გლიცერინი იხმარება: სხვადასხვა საცხებელში (მაგ., დამსკდარი კანის დასაზღლად), როგორც გამსხნელი საშუალება და სხვ.

გლობულინი-ი, ლათ. ხელოვნ. (გლობულუს „პატარა ბირთვი“), წყალში უხსნადი ცილოვანი ნივთიერება, — იხსნება ნეიტრალური მარილების სუსტ ხსნარში; წარმოადგენს სისხლის შრატის შემადგენელ ნაწილს, აქვს ზოგიერთ მცენარეს და სხვ.

გლობუსი-ი, ლათ.: 1) დედამიწის ხელოვნური გამოსახულება ბირთვის სახით (დედამიწის გლობუსი); 2) ცის ხილული კამარის გამოსახულება ბირთვზე (ცის გლობუსი).

გლორია, ლათ. („დიდება, სახელი“): 1) თერთად ბრწყინვა ადამიანის ჩრდილის ახლოს ნამიან მინდორზე დილით; 2) ქსოვილი, რომლის ფუძეც აბრეშუმის ძაფია, ხოლო მისაქსოველი ბამბისა; 3) კათოლიკური წირვის ნაწილი; აქედან: **გლორიფიკაცია** — ქება, დიდება.

გლოსა (ბერძ. *glōssa* „ენა“): 1) მოკლე ახსნა-განმარტება სიტყვათა და გამოთქმათა ძველი წერილობითი ძეგლების არშიებზე; 2) საერთოდ: რაიმე თხზულების გაუგებარი ადგილის განმარტება, რომელიც მიეწერება თვით ტექსტს; აქედან: **გლოსარი** ან **გლოსარიუმი** — ლექსიკონი, სიტყვათა კრებული; **გლოსოგრაფი** — ვინც პკრებდა და ხსნიდა გლოსებს.

გლოსოლალია (ბერძ. *glossa* „ენა“ და *lalia* „ტიკტიკი“), ავადმყოფური მოვლენა: ავადმყოფი ლაპარაკობს თავისთვისვე გაუგებარ სიტყვებს — დამახინჯებულს ან მოგონილს და სხვ.; არის გლოსოლალიის რამდენიმე სახე (ლიტერატურაში გლოსოლალიას ეძახიან მივიწყებული შინაარსის სიტყვებს, მაგ. „ოდელია, დელია“ ქართულ სიმღერებში).

გლოსომანია (ბერძ. *glossa* „ენა“ და *mania* „სიფიფე, ცოფიანობა“), უცხო ენათა შესწავლის ავადმყოფური სურვილი.

გლოსოპლევია, ბერძ., ენის დამბლა.

გლოსოსკოპია (ბერძ. *glossa* „ენა“ და *skopos* „ეხედავ“), ენის, როგორც ორგანოს, კვლევა.

გლუჟი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (*glykys* „ტიკილი“), ყურძნის შაქარი.

გლუტენი-ი, ლათ. („წებო“), პურეულის მარცვლის ცილოვანი ნივთიერება, წყალში უხსნა-

დი, მწებვარე. — წარმოადგენს პურის სინოციერის მნიშვნელოვან ნაწილს.

გმინა ან **გმინი**-ი, გერმ.-პოლონ. (გერმ. *gemeine*-საგან), უმცირესი ადმინისტრაციული ერთეული პოლონეთში; თემი.

გნეისი-ი (გერმ. *Gneiss*), ერთერთი ძალიან გავრცელებული რთული, ფეროვანი მთის ჯიში (ქანი), წააგავს გრანიტს (იხ.).

გნომა, ბერძ.: 1) ნიშანი, აზრი, შეხედულება; 2) გნომები (მრავლ.): მოკლედ და მხატვრულად გამოხატული აზრი. ცხოვრების გამოცდილებიდან მიღებული სიბრძნის შემცველი, — დამახასიათებელია აღმოსავლურ მწერლობათა; ძვ. საბერძნეთში **გნომიკური ლიტერატურა**, ე. ი. გნომების შემცველი მწერლობა, ყვოდა VI ს. ქ. წ.

გნომი-ი, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. *gnome*), დასავლ. ევროპის ზღაპრულ თქმულებებში: ქვესკნელის სულები, რომელნიც იცავენ მიწის წიაღის განძეულობას.

გნომონი-ი, ბერძ., უძველესი ასტრონომიული იარაღი, მზის სიმაღლისა და ნამდვილი მერიდიანის მიმართულების განმსაზღვრელი; აქედან: **გნომონიკა** — მზის საათის მოწყობის წესთა კრებული.

გნოსეოლოგია, ბერძ. ხელოვნ. (*gnōsis* „შემეცნება“), ფილოსოფიის უმნიშვნელოვანესი დარგი, რომელიც იკვლევს შემეცნების პირობებსა და ქეშმარიტი ცოდნის შესაძლებლობის საზღვრებს; შემეცნების თეორია.

გნოსტიციზმი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (ბერძ. *gnostikos* „შემეცნობი, შეცნობის უნარიანი“), აზროვნების რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმართულება ქრისტიანობის პირველ საუთუნებებში, წარმოადგენდა სინთეზს (იხ.) აღმოსავლურ სარწმუნოებათა და იუდაიზმისას (იხ.) ქრისტიანობის ნიადაგზე; აქედან: **გნოსტიკი** — გნოსტიციზმის მიმდევარი.

გობელენი-ი, ფრ., აბრეშუმისა ან მატყლისაგან მოქსოვილი სხვადასხვა ფერის ნახატებიანი ხალიჩა, კედლის ხალი და სხვ. (სახელწოდება მიიღო XV საუკ. პარიზელი მღებვარის, Gobelin-ისაგან).

გობი, იხ. ობოე.

გობსი, იხ. ჰობსი.

გოგენცოლერნი-ი, იხ. ჰოპენცოლერნი.

გოგ-ი და **მაგოგ-ი**, ებრ.: 1) ბიბლიით: გო გ-ი ზღაპრული მფეთთა მა გო გ-ებისა (მა გო გ-ები ჩრდილოეთის ზღაპრული ხალხის სახელწოდებაა), რომელნიც წარმოადგენენ ისრაელთა უკანასკნელ მტრებს; 2) გადატან. მნიშვნ.: ველური ხალხი.

გოგოლი-ი, ნ. ვ. (Гоголь, 1809 — 1852), შესანიშნავი რუსი მწერალი, რუსულ მწერლობაში რეალისტური მიმართულების შემქმნელი (ზოგიერთი მისი ნაწარმოები თარგმნილია ქართულად).

გოგოლ-მოგოლ-ი, **გოგელ-მოგელი-ი** ან **გოგლი-მოგლი** (გერმ.-ებრ. Gogel-Mogel), კვერცხის გული და შპარი ერთად შეთქმეფილი, რომელსაც ხშირად შეურევენ რომს.

გოდვინ-ი, ე. (Godwin, 1756 — 1836), ცნობილი ინგლისელი მწერალი და მოაზროვნე — სოციალური სამართლიანობის მქადაგებელი: მისმა აზრებმა გავლენა მოახდინეს XIX საუკუნის სოციალისტურ და ანარქისტულ მოძღვრებებზე.

გოეთე, ვოლფგანგ (Goethe, Wolfgang, 1749 — 1832), უდიდესი გერმანელი პოეტი; მან შექმნა მსოფლიო მნიშვნელობის მხატვრული ტიპები (გოეტე-ი, ვერტერ-ი, ფაუსტი-ი, მეისტერ-ი და მრავალი სხვა), რომლებშიც განასახიერა კაცობრიობის უმაღლესი მისწრაფებანი: პიროვნების ბრძოლა უფლებისათვის, ძიება განუსაზღვრელი ცოდნისა და კაცობრიობის ბედნიერებისა, ბრძოლა ბუნებასთან კაცობრიობის საკეთილდღეოთ და სხვ.; გოეთე ცნობილია აგრეთვე, როგორც შესანიშნავი ბუნებისმეტყველი; თხზულებანი: „გოეტე ფონ-ბერლიპინგენი“, „ვერტერი“, „ჰერმან და დოროთეა“, „ფაუსტი“ და მრავალი სხვა (ქართულად თარგმნილია მის თხზულებათა საკამო რიცხვი).

გოთის პროგრამა, ასე ეწოდება 1875 წ. ქ. გოთა-ში (გერმანია) გამართიანებულ სოციალისტურ ყრილობაზე მიღებულ პროგრამას, რომელმაც გააერთიანა („სოციალისტური მუშათა პარტის“ სახელწოდებით) გერმანიის სოც.-დემოკრატიის ორი ფრაქცია: ლასალი (იხ.) მიმდევარნი და ე. წ. ეიზენახელები (იხ.).

გოთები, იხ. გუთები.

გოთური, იხ. გუთური.

გოლბახ-ი, იხ. პოლბახი.

გოლგოთა ან **გოლგათა**, ებრ.-ბერძ.: 1) გოთი იერუსალიმის ახლოს, სადაც, გადმოცემის თანახმად, ჯვარს აცვეს ქრისტე; 2) გადატან. მნიშვნ.: სატანჯველი ადგილი; ტანჯვა.

გოლიათ-ი, ბერძ.: 1) საკუთარი სახელი ფილისტიმელი გმირისა, რომელიც დაამარცხა ბიბლიურმა დავითმა; 2) გადატ. მნიშვნ.: დიდი ტანის ადამიანი, დევ-გმირი.

გოლფსტრემ-ი ან **გოლფსტრომ-ი**, გერმ. Golfstrom, ზღვის თბილი მდინარეობა ატლანტიკურ ოკეანეში.

გომეოპათია, იხ. ჰომეოპათია.

გომერ-ი, იხ. ჰომეროსი.

გომილ-, იხ. ჰომილ-.

გომინდანი-ი (ჩინ. გო „სახელმწიფო“, შინ „ხალხი“, დან „პარტია“), ხალხური სარეგოლუციო მოძრაობის ხელმძღვანელი პარტია ჩინეთში, შექმნილი და სახელწოდებული 1912 წ. სუნიატ-სენ-ის მეთაურობით; 1923 წ. მიიღო განახლებული პროგრამა, რომლის მთავარი პრინციპებია: ნაციონალიზმი, დემოკრატიზმი და სოციალიზმი. გომინდანი-ი სცნობს ჩინეთში დასახლებულ ყველა ერთა თანასწორუფლებიანობას, ებრძვის უცხოელთა გავლენას ჩინეთის საქმეებზე და სხვ.; უფრო ძლიერი გავლენა აქვს სამხრეთ ჩინეთში.

გომო-, იხ. ჰომო-.

გონაგრა, ბერძ. ზელოენ. (gony „მუხლი“), მუხლების რევმატიზმი (იხ.).

გონალგია, ბერძ. (gony „მუხლი“ და algos „ტკივილი), მუხლის ავადმყოფობა.

გონდოლა, იტ., მომცრო ბრტყელ-ფსკერიანი სანიჩბ ნავი, ვენეციური ნავი; **გონდოლიერა** — მენავეთა სიმღერა; **გონდოლიერ-ი** — გონდოლის მონიჩბე, მენავე.

გონვედ-ი, იხ. ჰონვედი.

გონიომეტრ-ი, ბერძ. („კუთხმზომი“), კრისტალების (იხ.) ორწახანა კუთხეთა სიდიდის საზომი იარაღი (კრისტალოგრაფიაში); კუთხმზომი; **გონიომეტრია** — კუთხმზომობა.

გონოკოკ-ი (ბერძ.-ლათ. gonococcus), **გონოკოკები**, გონორეს (იხ.) გამომწვევი ბაქტერიები (იხ.).

გონორარ-ი, იხ. ჰონორარი.

გონორე, ბერძ. (gonorrhoe „თესლის დენა“), გადამდები ავადმყოფობა ადამიანის სასქესო ორ-



განობისა; შარდადენი მილის ლორწოიანი გარსის ანთება, რომელსაც იწვევენ გონოკოკები (იხ.).

გონფალონიერი (იტ. gonfalonieri), აღმასრულებელი ხელისუფლების არჩეული წარმომადგენელი იტალიაში სამ. საუქუნეებში. — იცავდა **გონფალონს** — სამხედრო დროშას.

გოპლ-, იხ. ჰოპლ-.

გორგო, **გორგონები** (ბერძ. გორგოს „სამიმაღლ. მძაფრი“): 1) ჰომეროსით: გორგო ქვესკნელის სამინელი მდებრი არსებაა, განსაკუთრებით საზარელი აქვს თავი; 2) შემდეგ იყო სამი გორგო (გორგონები), რომელთა შორის ყველაზე საზარელი იყო უმცროსი და: მედეუზა — თმის ნაცვლად თავზე გველებით; მისი ერთი შეხედვისაგან ადამიანი ქვად იქცეოდა.

გორდიოსის ნასკვი: 1) ფრიგიის ზღაპრული ქედის, გორდიოსის, მიერ ძევსისათვის შეწირული ეტლის რვილზე (შოლტაზე) მის მიერვე დახლართული ნასკვი, რომლის გამხსნელი უნდა გამხდარიყო აზიის მფლობელი: ალექსანდრე მაკედონელმა ხმლით გადაკვეთა იგი; 2) გადატან. მნიშვნ.: დახლართული, ძნელად შესასრულებელი საქმე.

გორელიეფი, იხ. ჰორელიეფი.

გორიზონტ-, იხ. ჰორიზონტ-.

გორილა (gorilla), ადამიანის მსგავს მამუნთა ერთი სახე, უდიდესი მამუნთა შორის (2 მეტრამდე სიმაღლით); ცხოვრობს დასავლ. აფრიკის უდაბურ ტყეებში, იკვებება სხვადასხვა ნაყოფით (ზოგჯერ ხორციანც); ახალგაზდები ტყეობაში მალე იციანებენ ადამიანის ჩვეულებებს; ევროპაში (სადაც პირველად მოიყვანეს 1876 წ.) დიდხანს ვერ ძლებს.

გორკი, მაქსიმ (Максим Горький, დაიბ. 1869 წ.), ცნობილი რუსი მწერალი, რომელმაც მაღალი ღირსების მხატვრულ ნაწარმოებებში გამოხატა ე. წ. „საზოგადოების ნაძირალები“ (ყოფილი ადამიანები) — უსაქმო, მოხეტიალე ტიპები, რომელთა წრეში გამეფებულია თავაშვებულობა, სიტლანქე და ზოგჯერ გარყვნილება, გამოხატულია ძლიერი პროტესტი იმ დროის ცხოვრების წესრიგის წინააღმდეგ (ზოგიერთი ნაწარმოები არის ქართულადაც).

გორნ-, იხ. ჰორნ-.

გორუტ-ი (ფრ. gorgerette), ყელზე მოსხვევი შარდი.

გორუ-ი (ფრ. gorge „ყელი“), სიმაგრის უკანა ნაწილი.

გოროსკოპ-, იხ. ჰოროსკოპ-.

გორტენზია, იხ. ჰორტენზია.

გორტი-, **გორტო-**, იხ. ჰორტი-, ჰორტო-.

გოსპ-, იხ. ჰოსპ-.

გოტები, **გოტიკური** ან **გოტიური**, იხ. გუთები, გუთური.

გოტენტოტი-, იხ. ჰოტენტოტი.

გოტის პროგრამა, იხ. გოტის პროგრამა.

გოფმანის წვეთები, იხ. ჰოფმანის წვეთები.

გრადაცია (ლათ. gradatio „დასაფეხტურება“), ერთი საგნიდან ან ერთი საფეხურიდან მეორეზე თანდათანობით გადასვლა.

გრადიენტი-, ლათ. ხელოვნ., რაიმე ფიზიკურ-გეოგრაფიული ელემენტის განსაზღვრული მიმართულებით ცვლილება მანძილის ერთეულით (მანძ. ერთეული უდრის მერიდიანის 1 გრადუსს); აქედან: **ბარომეტრული გრადიენტი** — არკვევს ხარისხს ატმოსფერული წნევის უთანაზომიერო განრიგებისას ჰორიზონტული მიმართულებით; **თერმომეტრული გრადიენტი** — არკვევს ხარისხს ტემპერატურის უთანაზომიერო განრიგებისას.

გრადირება, ლათ.-გერმ., მარილის ხსნარების შესქელება საგრადირო ხელსაწყოებში აორთქლების საშუალებით (იხ. საგრადირო).

გრადულირება, იხ. გრადუსი.

გრადუსი-, ლათ. („ნაბიჯი, საფეხური“): 1) მათემატიკაში: წრეხაზის ერთი მესამასამოცედი (¹/₃₆₀) ნაწილი; 2) ფიზიკაში: თერმომეტრისა, ბარომეტრისა და სხვ. ხელსაწყოთა დაყოფის თვითეული ნაწილი, რომელიც მიღებულია ტემპერატურისა, წნევისა და სხვ. საზომ ერთეულად; აქედან: **გრადუაცია**, **გრადულირება** ან **დაგრადულირება** — რაიმე საზომ ხელსაწყოზე ან ქურქელზე გრადუსების აღნიშვნა; საერთოდ: ზომის აღნიშვნა.

გრავერი-ი (ფრ. graveur), გრავიურის მკეთებელი.

გრავირო-, იხ. გრავერი.

გრავირება (ფრ. graver „ამოკრა, ამოკვეთა“), ამობურცულად ან ჩაღრმავებულად გამოსახულების ხელოვნება ლითონზე, ქვაზე, ხეზე

ან მინაზე სათანადო მკრელი, მგზაჟნელი და სხვ. იარაღებით; აქედან ეს გამოსახულება გადააქვს ქალაქში საღებავების საშუალებით, გადანაღებს ეწოდება გ რ ა ვ ი უ რ - ი.

გრაფიურა ან **გრაფიურ-ი** (ფრ. gravure), გრაფიურების გზით მიღებული მხატვრული ნაწარმოები (იხ. გრაფირება).

გრაკს-ი ან **გრაკს-ი** (ლათ. Gracchus), **გრაკსები**, ძმანი: ტიბერტიუს და კაიუს; ძველი რომის (II ს. ქ. წ.) ცნობილი მოღვაწეები, რომელთა მიზანიც იყო არისტოკრატის დასუსტება და საშუალო კლასის აღდგენა რომში; სახალხო ტრიბუნებად არჩეულგმა, მათ გაატარეს რეფორმათა მთელი რიგი (ზედმეტი მიწის ხამორთმევა და უმიწაწყლო მოქალაქეთათვის გადაცემა, პურის გაიაფება, სამხედრო სამსახურის შემსუბუქება ღარიბთათვის და სხვ.); არისტოკრატული რეაქციის დროს ორივენი მოკლულ იქნენ (ტიბერტიუსი 133 წ., კაიუსი 121 წ.).

გრამატიკა (ბერძ. გრამმატიკე „საწერა-კითხვა“, იგულისხმება ტექნე „ხელოვნება“): 1) ძველად: წერა-კითხვა, წერაკითხვის ცოდნა; 2) შემდეგ: გრამატიკა შეიცავს შემდეგ დარგებს: ა) ფონეტიკას ანუ მოძღვრებას სამეტყველო ბგერაზე შესახებ; ბ) მორფოლოგიას ანუ მოძღვრებას სიტყვის ფორმათა შესახებ და გ) სინტაქსს ანუ მოძღვრებას წინადადებათა შესახებ; 3) ფონეტიკის დამოუკიდებელ მოძღვრებად გამოყოფის გამო: გ რ ა მ ა ტ ი კ ა არის ენათმეცნიერების დარგი, რომელიც შეიცავს მოძღვრებას სიტყვათა და შესიტყვებათა ფორმების შესახებ (შესიტყვება აქ გაგებულია როგორც სინტაქსი); აქედან: **გრამატიკული** — გრამატიკის ხასიათის მქონე; **გრამატიკული კლასები სიტყვათა** — ასე ეწოდება სიტყვათა ჯგუფებს, რომელთაც გრამატიკული (იხ. გრამატიკა 3.) ფორმები ერთნაირი ან თანაგვარი აქვს, მაგ. ქართულში არსებობს კლასი არსებით სახელთა, კლასი ზმნათა და სხვ.; მაგრამ ქართ., მაგ. ნაცვალსახელები არ წარმოადგენენ ერთ გრამატიკულ კლასს. არის: **გრამატიკა აღწერილობითი** ანუ **სტატიკური** — ითვალისწინებს ამა თუ იმ ენის სათანადო მოვლენებს ერთ განსაზღვრულ პერიოდში; **გრამატიკა ისტორიული** — ითვალისწინებს ენის სა-

თანადო მოვლენებს ამ ენის განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე; **გრამატიკა შედარებითი** — ითვალისწინებს ენის სათანადო მოვლენებს ამ ენის მონათესავე ენებთან შედარების საშუალებით და გამოჰყავს ამ შედარებიდან მათ შორის კანონზომიერი შესატყვისობანი.

გრამატიკოს-ი, ბერძ.: 1) ძველად: წერაკითხვის მცოდნე; 2) ახლა: გრამატიკის (იხ.) მცოდნე და მკვლევარი.

გრამა-ი (ფრ. gramme), ერთი კუბიკური სანტიმეტრი წყლის წონა, რომელიც უდრის 10 დეციგრამს ანუ 100 სანტიგრამს ანუ 1000 მილიგრამს.

გრამოფონ-ი, ბერძ. ხელოვნ. (გერმ. Grammophon), ხმის ჩასაწერი და ხმის გამომცემი მოწყობილობა.

გრანატი-ი, ლათ., საარტილერიო ყუმბარა, წონით ერთ ფუთზე ნაკლები (ფუთზე მეტს ეძახიან ყუმბარას).

გრანდი-ი, გრანდები (იხ. grandes), უმაღლესი წარჩინებული წოდება ისპანიაში.

გრანდიოზული ან **გრანდიოზ-ი** (ფრ. grandiose), უზარმაზარი, დიდებული.

გრანი-ი (ლათ. გრანუმ „მარცვალი“), საფთოთაქო წონის ერთეული, უდრის გრამის $\frac{1}{100}$ -ს.

გრანტი-ი, ლათ.-ვეროპ., რთული მარცვლოვანი ქანი (მთის ჯიშში), რომელიც შეიცავს მინდვრის შპატსა (იხ.), ქვარცსა (იხ.) და ქარსს (იხ. სლუდა); ბუნებაში გვხვდება მთების სახით. — იხმარება საშენებელ მასალად; **გრანტიტი-ი** — გრანტიტის ერთი სახეობა.

გრანულაცია (ლათ. granulatio „დამარცვლა“), კრლოპის ზედაპირზე ახალი ქსოვილის წარმოქმნა.

გრანულირება, ლათ.-გერმ. (ლათ. გრანულუმ „პატარა მარცვალი“), ლითონის მსხვილ-მარცვლოვან ფხვნილად გადაქცევა მდნარი მდგომარეობიდან მაგარ მდგომარეობაში გადასვლის დროს.

გრასირობა (ფრ. grasseyer), რ ბგერის „მოქცეულად“ წარმოთქმა, — ენის უკანა ნაწილით წარმოება.

გრატის, ლათ., უფასოდ.

გრატიფიკაცია, ლათ., სამადლობელი ჯილდო, საჩუქარი.

გრაფა, ბერძ.-რუს., შვეული (გერტიკალური) სვეტისებრი მინძილი (შუალედი) ორ პარალელურ ხაზს შუა; აქედან: **გრაფვა** — ასეთი ხაზების გაყვანა; **დაგრაფული**, მაგ. — ქალაქი — ასეთ ხაზებიანი ქალაქი.

გრაფემა, ბერძ., წერილობითი ასოს ზოგადი წარმოდგენა (ამ სიტყვას ხმარობს ზოგიერთი მეცნიერი ასო-ს ნაცვლად).

გრაფ-ი, გერმ., საშ. საუკუნეებში: ფრანკების სახელმწიფოში შეფის მიერ ოლქის მმართველად დანიშნული უმაღლესი თანამდებობის პირი; შემდეგ — უმაღლეს ფეოდალურ აზნაურთა ტიტული; **გრაფინია** — გრაფის ცოლი ან ქალი.

გრაფიკა, ბერძ., ძველად: დამწერლობის ხელოვნება; ახლა: საერთოდ დამწერლობა, ბევრათა წერილობითი გამოსახულება.

გრაფიკ-ი, ბერძ.-ფრ., 1) ამა თუ იმ სარკინისგზო ხაზის მატარებელთა მოძრაობის განრიგების თვალსაჩინო გამოსახულება ხაზების საშუალებით; 2) ამა თუ იმ მოვლენის თვისებათა და მოქმედებათა გამოსახულება ხაზებით, რომელიც წარმოადგენენ რიცხვებს.

გრაფიკული ხელოვნებანი — წერა, ხატვა, გრავირება (იხ.) და სხვ.; გრაფიკულ ხელოვნებას ეკუთვნის ლითონგრაფია (იხ.), ცინკოგრაფია (იხ.) და სხვ.

გრაფინი, არაბ.-ევროპ. (მაგ. იტ. *graffina*), წყლის ან სხვა სასმელის მინის ჭურჭელი, ვიწრო-ყელიანი და მინისავე საცობით.

გრაფიტ-ი, ბერძ.-ევროპ. (მაგ. ფრ. *graphite*), რუხი ფერის მაგარი მინერალი, — შესდგება უმთავრესად ნახშირბადისაგან; გამოყენებულია მრეწველობაში, — იხმარება ფანქრების დასამზადებლად.

გრაფოლოგია, ბერძ., მეცნიერება ან უკეთ მეცნიერული ცდა ადამიანის ხასიათის თავისებურობათა გამოცნობისა მისი ხელნაწერის ანალიზის საშუალებით, — წარმოიშვა საფრანგეთში 19 საუკ.

გრაფომანია, ბერძ., ავადმყოფურად გადაქარბებული სიყვარული წერისადმი; გადატ. მნიშვნ.: უნიკო მოხვედლობა.

გრაციები (მრავლ., ლათ. *gratia*-საგან), ასე უწოდებდნენ რომაელები ძველ ბერძენთა ქართველს, მშვენიერების ქალ-ღმერთებს; აქედან:

გრაცია — სინარჩავე, მიხვრა-მოხვრის მოხედნილობა და მიმზიდველობა; **გრაციოზული** — გრაციის მქონე.

გრაციონული დღეები — თამასუქის ვადის გასვლის შემდეგ მიცემული შელავათიანი ვადა (10 დღე); საშელავათო დღეები.

გრეგორიანები და სხვ., იხ. გრიგორიანები და სხვ.

გრეგ-ის მოედანი, მოედანი პარიზში, რომელზედაც სიკვდილით სჯიდენ პოლიტიკურ დამნაშავეებს და მოღალატეებს საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს.

გრენადერ-ი (ფრ. *grenadier*): 1) უმამაცესი ჯარისკაცი, გრანატების (იხ.) სასროლად გამოყოფილი; 2) შემდეგ გრენადერები ეწოდა ჯარის რჩეულ ნაწილებს.

გრენადინ-ი (ფრ. *grenadine*): 1) მაგარი აბრეშუმი; 2) ტბილი სასმელი, ბროწეულის წვენიდან დამზადებული.

გრენაჟ-ი (ფრ. *grenage* „დამარცვლა“), ბრკევილა მარცვლოვანი ვარაყის გაკეთების ხერხი.

გრენ-ი (ფრ. *graine* „თესლი“), აბრეშუმის ქობის თესლი.

გრეციზმი (ფრ. *grécisme*), **გრეციზმები**, ბერძნული ენის თავისებურობანი რომელსამე არაბერძნულ ენაში; **გრეცისტ-ი** — ბერძნული ენისა და კულტურის მცოდნე.

გრიბოედოვ-ი, ა. ს. (1795 — 1829), ცნობილი რუსი მწერალი; მისი „ვაი ჭკუისაგან“ წარმოადგენს რეალისტური ხასიათის ერთერთ საუკეთესო მხატვრულ ნაწარმოებს და ძლიერ სატირას რუსეთის ბატონყმობაზე აგებული საზოგადოების მიმართ (თარგმნილია ქართულად); გრიბოედოვი დასაფლავებულია ტფილისში, მაშადავითის მთაზე.

გრიგორიანები, გრიგორიანთა ეკლესიის მიმდევარნი.

გრიგორიანთა ეკლესია, ასე ეწოდება სომეხთა ეკლესიის იმ ნაწილს, რომელიც 536 წ. საეკლ. კრებაზე მიემხრო მონოფიზიტებს (იხ.); სახელწოდება — გრიგოლ (სომხეთის) განმანათლებელისაგან.

გრიგორიანული კალენდარი, ეგრეთწოდებული „ახალი სტილი“, შემოღებული 1582 წელს რომის პაპის გრიგორი XIII-ის მიერ; მიღებუ-

ლი მთელს დასავლეთ ევროპაში და რევოლუციის შემდეგ 1918 წ. — ჩვენშიაც.

გრიზეტი-ი (ფრ. grisetite), აბრეშუმის რუხი ფერის გლუ ქსოვილი.

გრიზეტკა ან უკეთ **გრიზეტი**-ი (ფრ. grisetite); ახალგაზდა ქალი საფრანგეთში (განსაკუთრებით პარიზში), დაბალი წოდებიდან, — ცხოვრობს საკუთარი შრომით, მეგობრობს სტუდენტებს, მწერლებს, მხატვრებს და სხვ.

გრილაჟი-ი (ფრ. grillage), ხუროთმოძღვრებაში: ხის ან რკინის რიკული ტოტებისა და ფოთლების ორნამენტებით (იხ.).

გრიმასი-ი, ევროპ. (მაგ. ფრ. grimace), სახის მანქა.

გრიმი-ი (ფრ. grime), სხვადასხვა წამლებისა, საღებავების და სხვა საშუალებებით სახის სათანადოდ გამოცვლა, — განსაკუთრებით მსახიობის მიერ; გრიმი ეწოდება აგრეთვე საგრიმო მოწყობილობას და საშუალებებს; აქედან: **გრიმირება** — გრიმის გაკეთების ხელოვნება.

გრიპი-ი (ფრ. grippe), ინფექციური ავადმყოფობა: სასუნთქი მილებისა და ლორწოვანი გარსების ანთება, — თან ახლავს მალალი ტემპერატურა, კუნთების ტკივილი და სხვა მოვლენები.

გრიუნდერობა, იხ. გრუნდერობა.

გრიფელი-ი (გერმ. Griffel), ფიქალის წვრილი ჯოხი ფიქალისავე დაფაზე საწერად.

გრიფი-ი (გერმ. gryps.-os): 1) ზღაპრული საზარელი ოთხფეხიანი ფრინველი (საბერძნეთში); 2) დიდი ტანის მტაცებელი ფრინველი; 3) ხუროთმოძღვრებაში: ფოთლის მსგავსი სამკაული; 4) მუსიკაში: სიმებიანი საკრავის ტარი, რომელზეც დაკიმულია სიმები; 5) თანამდებობის პირის ხელწერის მბეჭდავი შტემპელი (იხ.); აგრეთვე ეწოდება თვით ასეთ ნაბეჭდს.

გრიფონი-ი, ბერძ.-ფრ., სახუროთმოძღვრო სამკაული ცხოველის სახით, რომელსაც აქვს ფრინველის თავი, ფრთები და ძუ ლომის ტანი.

გრიგო-ი, ინგლ., რომით, წყლით და შაქრით შეზავებული მაგარი სასმელი.

გროსბუხი-ი, გერმ., მთავარი წიგნი, მთავარი დავთარი (ბუხვალტერია).

გროსი-ი (გერმ. გროსს „დიდი“), ზოგიერთ საგანთა (ფანქრების, კოკის ძაფების და სხვ.) საზღვარი, უდრის 144 ცალს (თორმეტ დუეინს).

გროსმეისტერი-ი (გერმ. Grossmeister), რინდთა ორდენის უფროსი.

გროტესკი-ი (იტ. grottesca): 1) მხატვრობასა და ქანდაკებაში: საკვირველი, ფანტასტიური შეერთება ცხოველთა, მცენარეთა, ადამიანთა და სხვ. საგანთა სხეულების; 2) საერთოდ: არაჩვეულებრივი საკვირველი რამ ხელოვნებაში.

გროტი-ი (იტ. grotta), გამოქვაბული, მღვიმე; 2) ჰოლ. groot — აფრა ზომადის შუა ანძაზე.

გროში-ი (ლათ. grossus, გერმ. Groschen), ვერცხლის ან სპილენძის ფული, — სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა ლირებულობის.

გრუმი-ი (ინგლ. groom), მოსამსახურე, რომელიც თან ახლავს ბატონს ცხენით ან ეტლში.

გრუნდერობა (გერმ. Gründer „დამაარსებელი“), ასე ეწოდება კაპიტალისტთა ან ბანკების მოქმედებას, რომელიც მიმართულია სხვადასხვა სავაჭრო და სამრეწველო წამოწყებათა შექმნისაკენ სსსპეკულაციო მიზნებით; გრუნდერობა ჩვეულებრივ ძლიერდება, როცა ამ ქვეყანაში ხდება ფულის დიდი დაგროვება.

გრუნდი-ი (გერმ. Grund): 1) მიწის მკვირი ფენი; 2) ფერადთა პირველი ფენი მხატვრობაში.

გრუპა (ფრ. groupe), ჯგუფი.

გუანო ან **ჰუანო**, ისპ., სხვადასხვა ზღვის ფრინველთა ნახევრად-გახრწნილი განავალი, რომელიც იმარება მიწის გასაწიფებლად (აზოტურ-ფოსფორული სასუქი); საუკეთესოდ ითვლება პერუ-ს გუანო (სამხრ. ამერიკაში), რომელიც შემოაპყვით ევროპაშიც.

გუაში-ი (ფრ. gouache), მხატვრობა წყლის საღებავებით, რომელსაც ურევენ წებოს.

გუბერნატორი-ი, ლათ., გუბერნიის მმართველი; უზენაესი ხელისუფლების წარმომადგენელი გუბერნიაში, — ინიშნებოდა (რუსეთში რევოლუციამდე) ხელმწიფის მიერ.

გუბერნია (ახალი ლათ. gubernium), ძირითადი საადმინისტრაციო ერთეული რუსეთში; მართავს მას ცენტრალური ხელისუფლების წარმომადგენელი (რევოლუციამდე — გუბერნატორი); გუბერნიას აქვს საადმინისტრაციო ცენტრი — საგუბერნიო ქალაქი; გუბერნია იყოფა მაზრებად.

„გუბკომი“-ი, ასე ეწოდება შემოკლებულად საბჭოთა კავშირში საგუბერნიო კომიტეტს.

გუგენოტები, იხ. ჰუგენოტები.

გუდრონი-ი (ფრ. goudron), მთის ფისი.

გუვერნანტი-ი (ფრ. gouvernante), ბავშვის აღმზრდელი დედაპაცი კერძოდ ოჯახში.

გუვერნიორი-ი ან უკეთ **გუვერნერი**-ი (ფრ. gouverneur), ბავშვის აღმზრდელი მამაკაცი კერძოდ ოჯახში.

გუთები (მრავლ., ლათ. Gothi, Gotones, Gutones), საშ. საუკუნეების გერმანელთა ერთ-ერთი ტომი, რომელიც იყოფოდა ოსტ-გუთებად (ე. ი. აღმოს. გუთ.) და ვესტ-გუთებად (ე. ი. დასავლ. გუთ.); გადაშენდნენ (ან გაიქვიფნენ სხვა ტომებში) უკვე საშ. საუკუნეებშივე; უფრო დიდხანს დღევანდელი ეროვნულობა ყირიმის გუთებმა; აქედან: **გუთური ენა** — გუთების ენა, რომლის საუკეთესო ძეგლია მათი ეპიკა, ვულფილას, მიერ (4 საუკ. ქ. წ.) თარგმნილი ბიბლია გუთურ ენაზე; **გუთური ხტილი**-ი — საშ. საუკუნეების სახუროთმოძღვრო სტილი, რომელსაც ახასიათებს სივრცოვანი და სიმბოლოვანი შენობისა, სიმსუბუქე და მისწრაფება ზევით; ცისაკენ და წაწვეტილი შემკულობა; **გუთური შრიფტი**-ი — გუთური წერილობითი ძეგლების შრიფტი, რომელსაც ახასიათებს კუთხოვანობა; განვითარებულია რომანული შრიფტისაგან და იხმარება გერმანულ მწერლობაში.

გულდენი-ი, გერმ., თავდაპირველად: ოქროს ფული, შემდეგ: ვერცხლის ფული, გავრცელებული წინათ მთელს გერმანიაში; ახლა იხმარება პოლანდიაში და უდრის 9,5 გრამს წმინდა ვერცხლისას (დაახლ. 78 კაპ.).

გუმანი-, იხ. ჰუმანი-.

გუმი (ლათ. გუმმი), გომფისი.

გუმი არაბიკუმ, ლათ., არაბული გომფისი, — იხმარება როგორც წებო (ქართულად ამბობენ: გუმერაბიკი).

გუმი-გუტი-ი (ლათ. გუმმი, იხ. გუმი; გუტი-

ტი „წვეთი“); გომფისოვანი ნივთიერება ტროპიკული აზიის ერთგვარი ხის წვენისაგან, იხმარება წებოსთვის, საღებავებისათვის და სხვ.; იხმარება აგრეთვე მკურნალობაში, როგორც ძლიერი საფლავათო საშუალება.

გური, იხ. ჰური.

გურმანი-ი (ფრ. gourmand), კარგიჭამის მოყვარული, პირის გემოს მცოდნე; საქმელზე ხარბი.

გურჯისტანი-ი, საქართველოს სახელწოდება სპარსულად.

გუსარი-ი ან უკეთ **ჰუსარი**-ი (უნგრ. ჰუსს „ოცი“, არ „ჯამაგირი“), თავდაპირველად (XV ს.): ცხენოსანი უნგრელთა ეროვნულ მხედრობაში, რომელიც იკრიბებოდა ომის დროს (ოც კაცზე ერთი); შემდეგ: უნგრული ჰუსარისებურად ჩაცმული ცხენოსანი ეგროპის სახელმწიფოთა ლაშქარში.

გუსიტები, იხ. ჰუსიტები.

გუტა-პერჩა, მალ. (ფრ. goutta-percha), გამაგრებული წვენი გუტაპერჩის ხისა, რომელიც იზრდება მალაის კუნძულებზე, — ჰვავს კაუჩუკს (იხ.); გამოყენებულია მრავალგვარად (გაზის მილებისათვის, ჭურჭლისათვის, კბილის პლომბისათვის და სხვ.; დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც საიზოლაციო მასალის კაბელების დამზადებაში და სხვ.).

გუტენბერგი-ი, იოჰან (1397 — 1468), გერმანელი, წიგნის ბეჭდვის გამომგონი და, ფუსტთან ერთად, 1450 წ. მაინცში (გერმანია) პირველი სტამბის მომწყობი. ამ სტამბაში პირველად დაიბეჭდა ლათინური წიგნი.

გუტურალური (ლათ. guttural „ყელი, ხორხი“, ფრ. guttural „ხორხის მიერი“), ასე ეწოდებოდა შეთოებით (ზოგნი ახლაც უწოდებენ ტრადიციით) უკანა ენის მიერ თანხმოვან ბგერებს (მაგ.: გ კ ქ ხ).

დ

დაგეროტიპი-ი (ფრ.: საკ. სახ. Daguerre და ბერძ. typos „ნიშანი, გამოსახულება“ და სხვ.): 1) ფრანგი მხატვრის, დაგერის, მიერ (1789 1851), აღმოჩენილი ხერხი ლითონის ფირფიტაზე საგანთა გამოსახვისა, — ფოტოგრაფიის პირველადი სახე; 2) ამ ხერხით საგნის გადასახლები ხელსაწყო.

დაგონი-ი (ებრ. dagón), სემიტელთა ნაყოფიერების ღვთაება (მისი კერპი წარმოადგენდა თევზის-კულიან ადამიანს).

„დადა“, მნიშვნელობის არმქონე ბგერათშეერთება. — დაირქვა ერთმა მწერალთა ჯგუფმა, რომელსაც ამის გამო ეწოდა დადაისტები (იხ. დადაიზმი).

დადაიზმი-ი, მსოფლიო ომის დროს წარმოშობილი (შვეიცარიაში, შემდეგ პარიზში გავრცელებული) ხანმოკლე ლიტერატურული მიმართულება (უფრო სწორედ — ჯგუფი), რომელიც უარყოფდა ყოველსავე ადამიანურს: გონებას, საზოგადოებრიობას, კაცობრიობას და სხვ.; აქედან: **დადაისტები** — დადაიზმის მიმდევრები.

დადუქი (ბერძ. *dadoychos*), ჩირალდნის მატარებელი ელევსინის ზეიმობის დროს (ძვ. საბერძნეთში), — მალალი თანამდებობა, რომელიც ცნობილ გვარიშვილებს ეძლეოდათ.

დავიდ, ედუარდ (დაბ. 1863 წ.), გერმანელი შემარჯვენე სოც.-დემოკრატი, ცნობილი მოღვაწე პარტიისა, რევოლუციონისტი (იხ.).

დავიმეტრი, იხ. დასიმეტრი.

დაიმიოხები, იაპ., მსხველ მემამულეთა სახელწოდება იაპონიაში ფეოდალიზმის ხანაში (1868 წლამდე).

დაკრიადენალგია (ბერძ. *dakryon* „ცრემლი“, იხ. ადენალგია), საცრემლე ჯირკვლის ტკივილი.

დაკრიოადენიტი ან **დაკრიადენიტი** (ბერძ. *dakryon* „ცრემლი“, იხ. ადენი), საცრემლე ჯირკვლის ანთება.

დაქილი, იხ. დაქტილი.

დალაი-ლამა, მონღ.-ტიბეტ., ბუდისტების (იხ.) უზენაესი ქურუმი ტიბეტში, მონღოლეთში და მეზობელ ქვეყნებში; ტიბეტში იგი აღქურვილია საერო ძალა-უფლებითაც; დალაი-ლამა ითვლება ბუდას (იხ.) ერთერთ განსახიერებად.

დალმატიკი (ბერძ. დალმატიკოს „დალმაციური“): 1) ბიზანტიის იმპერატორის ერთგვარი სამოსი; 2) რომაული სახელოებიანი ზედა ტანსაცმელი; 3) კათოლიკეთა მღვდლის სამოსი.

დალტონიზმი, ფერითი სიბრმავე, მხედველობის ნაკლი, რომლით დაავადებულნიც ვერ არჩევენ ურთიერთისაგან ზოგიერთ ფერს (უფრო ხშირად — წითელსა და მწვანეს); ამ მოვლენას პირველად მიაქცია ყურადღება ინგლისელმა ბუნებისმეტყველმა დალტონმა (Dalton, John, 1766 — 1844), რომელიც თვით იყო დაავადებული ნაწილობრივი ფერითი სიბრმავეთ (აქედან ამ მოვლენის სახელწოდებაც).

დალტონის კანონი, ასე ეწოდება ქიმიური „ჯერადი შეფარდების კანონი“-ს, რომელიც დაადგინა და ახსნა ატომისტური მოძღვრების

(იხ.) ნიადაგზე ინგლისელმა ბუნებისმეტყველმა დალტონმა (იხ. დალტონიზმი).

დალტონ-პლანი, ამერიკის ქალაქ დალტონის სკოლაში შემოღებული (ე. პარკჰორსტის მიერ) წესი სწავლებისა, რომლის მიხედვითაც თვითმოქმედების გასავითარებლად მოზარდს ეძლევა დასამუშავებლად განსაზღვრული განაკვეთები, რომელიც მან უნდა დაამუშაოს დამოუკიდებლად (საჭირო დამხმარე წიგნებისა და ხელსაწყოების დახმარებით); ამ წესის მიხედვით მოწაფეს ეძლევა მხოლოდ საკითხი, ხოლო საკითხის გადაჭრა მისი საქმეა (ჩვეულებრივი წესის მიხედვით კი მოწაფეს მიცემული აქვს პასუხიც; რის დასწავლაც მას ევალება).

დამა: 1) ფრ. *dame*, წინეთ: მალალი წრის ქალის საპატიო ტიტული; ახლა: ქმრიანი ქალი, ჩვეულებრივ, საზოგადოების საშუალო ან მაღალი წრიდან; 2) გერმ. *Damast*, ფრ. *damas*: წინეთ — ერთგვარი დამასური ანუ დამასკური აბრეშუმის ქსოვილი; შემდეგ — მატყლის ან სელის ქსოვილი ავეჯეულობისათვის, სუფრისათვის და სხვ.

დამასის ან **დამასკის** ფოლადი, ცნობილი დრეკადობითა და სიმაგრით ფოლადი, ჩვეულებრივ მოსახული, რომელიც წინეთ გამოჰქონდათ სირიის ქალაქ დამასიდან (დამასკიდან) და რომელსაც ახლა ამზადებენ ევროპაშიც; შენადნობი ფოლადისა რბილ რკინისთან.

დამბა (გერმ. *Damm*), ხელოვნური მიწაყრილი; ეწერა და გრძელი, მდინარის ან ზღვის ნაპირზე — ნაპირის გასამაგრებლად; ჯგბირი (დამბებს აკეთებენ სხვა ჰიდროტექნიკური (იხ.) მიზნებითაც).

დამოკლეს ან **დამოკლესის** მახვილი, კარზე მომდგარი საშიშროება, მუდმივი საფრთხე (არსებობს თქმულება, რომ სირაკუსელი მთავრის, დიონისოსის (4 ს. ქ. წ.), ბედნიერებას ძალიან აზვიადებდა ერთი მისი მეგობარი დამოკლესი; ერთი ზეიმის დროს დიონისოსმა დაუთმო მას თავისი ადგილი, მაგრამ წინასწარ დამოკლესის თავის პირდაპირ ქერზე ჩამოკიდა ცხენის ძუით ხმალი; დამოკლესი ბედნიერად გრძნობდა თავს, სანამ არ შეამჩნია ხმალი, რომელიც ყოველ წამს შეიძლებოდა ჩამოეარდნი-



ლიყო: ეს იყო სიმბოლო განუწყვეტელი საფრთხისა).

დამონი-ი და **ფინტიასი-ი** (ან უკეთ პითიასი-ი, Pythias), ორი სირაკუზელი ფილოსოფოსი, — ცნობილი არიან, როგორც სანიმუშო მეგობრები: სიკვილი-მისჯილი პითიასი, დროებით განთავისუფლებული, ბრუნდება სწორედ იმ დროს, როცა მის მაგიერ მძევლად აყვანილი დამონი უნდა მოეკლათ; დონისოს მთავარმა პითიასიც აღარ დასაჯა და სთხოვა მათ მესამე მეგობრად მიღება, მაგრამ უარი მიიღო.

დანაელთა საჩუქარი, ასე ეწოდება მტრის ნაჩუქარს, რომლის მიზანიცაა მიმღების დაღუპვა (ბერძნებმა — დანაელებმა, ბერძ. danaoi — შოაქვენეს ტროიელებს, ვითომ ალყა მოხსნეს ქალაქს, და დატოვეს უზარმაზარი ცხენი, რომლის შიგნით ბერძენი ჯარისკაცები იყვნენ; ტროიელებმა ცხენი გალავანში შეიტანეს; ამ ხერხით აღეს ბერძნებმა ტროია).

დანაიდები (მრავლ., ბერძ. დანაიდეს), ძვ. ბერძნ. მითოლოგიით : არგოსის მეფის 50 ქალი, რომელთაც თავისი ქმრების ამოხოცვისათვის საიქიოს სასჯელად უძირო კასრის წყლით ავსება დაევალათ; აქედან: **დანაიდების შრომა** — უმიზნო და უაზრო დაუსრულებელი შრომა.

„დანოს“-ი (რუს. донос), დასმენა, დაბეზლება; აქედან: **„დანოსიკი“-ი** — დასმენი, დაბეზლარი (ორივე სიტყვა ხალხური გზითაა შემოსული და ლიტერატურაში მათი ხმარება არ შეიძლება).

დანტი, ალიგიერი (1265 — 1321), იტალიელი უდიდესი პოეტი, „ღვთაებრივი კომედიის“ ავტორი; ამ ნაწარმოების (პოემის) ძირითადი აზრი მორალურ-თეოლოგიურია, მასში მხატვრულად წარმოდგენილია საშუალო საუკუნეების მსოფლმხედველობა და დანტეს დამოკიდებულება მისიანამედროვე პოლიტიკური მოვლენებისადმი, მაგრამ ამასთანვე მასში გამოსჭვივის ალორძინების ხანის დასაწყისი.

დანტიზტი-ი, ლათ.-ევროპ. (მაგ. ფრ. dentiste), კბილის ექიმი.

დანტონი-ი, უ. (1759 — 1794.), საფრანგეთის დიდი რევოლუციის ერთერთი შესანიშნავი ბელადთაგანი; 1792 წ. იყო რესპუბლიკის მთავრობის მინისტრად; რობესპიერთან (იხ.) ერთად ჩააქრო მონარქისტთა გამოსვლები წითელი ტე-

რორით (იხ.); ეირონდისტების (იხ.) წინააღმდეგ ბრძოლაში ყოყმანისათვის სარევოლუციო ტრიბუნალის დადგენილებით დანტონს თავი მოჰკვეთეს 1794 წ.; აქედან: **დანტონისტები** — დანტონის პოლიტიკური მომხრენი.

დაოსიზმი-ი ან უკეთ **დაფიზმი-ი**, ჩინ. (ევროპ. დაბოლოებით, მაგ. ფრანგ. taoisme), ჩინეთის ერთერთი რელიგია, რომელიც ემყარება სხვადასხვა მოძღვრებებს — ყოველისავე არსებულის ზებუნებრივი წარმოშობის შესახებ (და ა. ი. შინგის „გზა“-ს).

დარდანელის სრუტე — აერთებს მარმარილოს ზღვას ეგეის ზღვასთან და ჰყოფს ევროპას აზიისაგან (ეძახიან აგრეთვე **დარდანელებს-ს** (მრავლ.), მაგ. ფრ. Dardanelles, იმის გამო, რომ მაზზედ დვას ოთხი სიმაგრე — ორი ევროპის ნაპირზე და ორიც აზიისაზე), — იმყოფება ოსმალეთის ხელში და აქვს დიდი სტრატეგიული (იხ.) მნიშვნელობა; ლოზანის კონფერენციის თანახმად მშვიდობიანობის დროს იგი ღიაა ყოველი ქვეყნის სამხედრო გემთათვის, ხოლო ომიანობის დროს — სრულიად დაკეტილია.

დარვინიზმი-ი, შესანიშნავი ინგლისელი ბუნებისმეტყველის, **დარვინის** (Darwin, Charles-Robert, 1809 — 1882), მოძღვრება, რომელიც საფუძვლად დაედო თანამედროვე ბუნებისმეტყველებას და რომლის მთავარი დებულებები ამტკიცებენ ევოლუციურ თეორიას; ეს დებულებებია: 1) მცენარეთა და ცხოველების სახეთა ცვალებადობა; 2) მემკვიდრეობა; 3) ცოცხალ არსთა გადაქარბებული მრავლება, რაც ჰქმნის 4) არსებობისათვის ბრძოლას, აქედან კი გამომდინარეობს 5) ბუნებრივი შერჩევა.

დარვინიზტი-ი, დარვინიზმის (იხ.) მიმდევარი.

დარიკი-ი (ლათ. დარიკუს) ან უკეთ **დარიკოსი-ი** (ბერძ. დარიკოს), ასე ეწოდება ძველ სპარსულ ოქროს ფულს, აქემენიდთა გვიანდრობის დროს მოქრილს (სახელწოდება **დარიკოსი-ისაგან**).

დასიმეტრი-ი (ბერძ. dasys „მკვრივი“ და მეტრონი „საზომი“), ჰაერის სიმკვრივის საზომი იარაღი.

დატა (ლათ. დატუმ-ისაგან), თარიღი: რაიმე მოვლენის აღმნიშვნელი რიცხვი (წელი, დღე და თვის რიცხვი) საბუთებზე, წერილზე და სხვ.; **დატირება** — დათარიღება.

დატარია, იტ., რომის პაპის კუროის (იხ.) ის განყოფილება, რომლიდანაც იგზავნება პაპის დეკრეტები (იხ.) კონსისტორიის (იხ.) გარეშე, **დატარიუსი** — დატარიის გამგე.

დატივუსი, ლათ. ან **დატივი**, ევროპ., მიცემითი ბრუნვა.

დაუესის გეგმა, ასე ეწოდება ანტანტის (იხ.) მიერ შექმნილი ექსპერტთა კომიტეტის გეგმას, რომლის მიზანიც იყო დამემუშავებია საკითხი — მსოფლიო ომით ანტანტისათვის მიყენებული ზარალის ანაზღაურების შესახებ გერმანიის მიერ: კომიტეტს თავმჯდომარეობდა გენერალი და უესი (Dowes); გეგმა ითვალისწინებს შემდეგ ზომებს: 1) გერმანიის რკინის გზების გადაცემა კერძო საზოგადოებისათვის, რომელსაც ედება სარეპარაციო (იხ. რეპარაცია) ვალი (11 მილიარდი მარკა 38 წლის განმავლობაში დასაფარავად); 2) კერძო ქონების დაბეგვრა 5 მილიარდი მარკით საობლიგაციო ვალის სახით; 3) საემისიო (იხ., ემისია) ბანკის შექმნა — გერმანიის მიერ ყოველწლიურად გადახდილი $2\frac{1}{2}$ მილიარდის გასანაწილებლად; 4) სესხის მიცემა გერმანიისათვის; 5) რურის დაუყოვნებლივი ევაკუაცია (იხ.).

დაფნა (ბერძ. დაფნე „დაფნის ხე“), ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: მდინარეთა ღმერთის ქალი, რომელიც დედამ (გეამ) გადააქცია ქალისავე თხვნით დაფნის ხედ, — ამით დაფნას სურდა თავი დაეხწია აპოლონის სიყვარულისაგან.

დაფნისი, ბერძ., მითოლოგიაში: სიცილიის მწყემსური პოეზიის გმირი, — ბუკოლიკური სიმღერების გამომგონი, რომელიც ნიმფამ ლალატისათვის ქვედ გადააქცია.

დაქტილი, ბერძ. (daktylos „თითი“), ლექსთწყობაში: სამმარცვლიანი მუხლი, რომელსაც პირველი მარცვალი გრძელი (ან მახვილიანი) აქვს, ხოლო ორი დანარჩენი მოკლე (ან უმახვილო).

დაქტილოლოგია, ბერძ. (იხ. დაქტილი და გლიფტიკა), ძვირფას ქვაზე მოჩუქურთმების ხელოვნება; **დაქტილოლოგია** — : 1) თითებზე თვლის ხელოვნება; 2) ყრუმუნჯთა მიერ ურთიერთისთვის აზრის გაზიარება ცალი ხელის თიბებით (იხ. ქიროლოგია); **დაქტილოგრაფი** —

ბრმათა და ყრუმუნჯთა ურთირეთ აზრის გასაზიარებელი მოწყობილობა.

დაქტილოსკოპია, ბერძ. (იხ. დაქტილი; სკოპეო „ვხედავ, ვათვალიერებ“), ხელის თითების ანაბეჭდის შესწავლა — დამნაშავე-რეციდივისტთა გამოსაცნობად (თითების კანის მოსახელობა თავისებური აქვს ყოველ ადამიანს).

დაშნაკუთუნი, ოსმალეთში (1893 წ.) დაარსებული სომხური პოლიტიკური პარტია; ამიერკავკასიაში დაიწყო მოქმედება 1900 წ. პროგრამით უახლოვდება სოც.-რევოლუციონერებს; 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ გასაბჭოებამდე სომხეთის ხელისუფლება ამ პარტიის ხელში იყო; აქედან: **დაშნაკელი**, **დაშნაკი** ან **დაშნაკუცანი** — ამ პარტიის წევრი.

დაბარტაკუალცია, ლათ., განწვევება, წვევრებად დაშლა.

დებაკლაჟი (ფრ. débâclage), განტვირთული ხომალდების გასვლა ნავთსადგურიდან.

დებარდერი (ფრ. débardeur), ხომალდის განმტვირთველი მუშა.

დებარკადერი (ფრ. débarcadère): 1) ის ადგილი რკინისგზის სადგურთან, სადაც ჩერდებიან მატარებლები; 2) მდინარის ნავსადგური.

დებატი (ფრ. débat), კამათი, საჯარო დავა.

დებეტი (ლათ. debet „მართებს“): 1) საბუხპალტერო წიგნის მარცხენა გვერდი, სადაც შეაქვს შემოსავალი; 2) ვალად დარჩენილი თანხა, მიუღებელი ვალი.

დებიტორი, ლათ., მოვალე, სესხის ამღები.

დებიუტი (ფრ. début), საერთოდ: დაწყება, პირველი ნაბიჯი; კერძოდ: 1) პირველად გამოცვლა რაიმე ასპარეზზე, განსაკუთრებით, ხელოვნებაში, მაგ. თეატრის სცენაზე; 2) პირველი გამოსვლა ქადრაკის თამაშში; აქედან: **დებიუტანტი** — პირველად გამომსვლელი რაიმე ასპარეზზე; **დებიუტირობა** — პირველად გამოსვლა.

დებლოკადი, ფრ. (იხ. ბლოკადა), ალყის მოხსნა.

დებორდირება (ფრ. déborder), დადგენილი ხაზის გადასვლა. — გადაღახვა.

დებოშე (ფრ. débauche „გაუმძღვრობა, თავდაუტყვერლობა, გარყვნილება“), უწყესობა, აურზაური, უწყესო ქეიფი და სხვ. ასეთი.

დებუშირება (ფრ. déboucher), ლაშქრის გამოყვანა გახსნილ პოზიციებზე.

დეგატირება, იხ. დეკატირება.

დეგენერაცია, ლათ., საერთოდ: გადაგვარება, გადაშენება; კერძოდ ბიოლოგიაში: 1) ორგანიზმის ან მისი ნაწილის თანდათანობითი ცვლილება, რასაც თანსდევს მისი სრული დაღუპვა; 2) ორგანიზმის გადაქცევა უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომ ორგანიზმად; აქედან: **დეგენერატი** — გადაგვარებული, გადაგვარების გზაზე დამდგარი.

დეგრადაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *dégradation*): 1) თანდათანობითი დაქვეითება; 2) ვისთვისმე ღირსების ან უფლების ჩამორთმევა.

დეგუსტაცია (ლათ. დეგუსტარე-საგან „გასინჯვა“): ღვინის გასიჯნვა მისი აკარგვიანობის შესამოწმებლად; დაჭაშნიკება.

დედალოსი (ბერძ. *Daidalos*), ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: განთქმული ხელოვანი, მრავალი იარაღების გამომგონი, — გაფრინდა თავის შვილთან, იკაროსთან, ერთად ხელოვნურად გაკეთებული ფრთებით; იკაროსი დაიღუპა მზესთან მიახლოების გამო, თვითონ კი მიფრინდა იტალიაში.

დედიკაცია (ლათ. *dedicatio* „შეწირვა“): 1) რომში: ღვთაებისთვის ტაძრის ზემოთ გადაცემა სახელმწიფოსაგან; 2) მიძღვნა ვისთვისმე თხზულებისა.

დედუქცია (ლათ. *deductio*), ლოგიკაში: დასკვნა ზოგადი დებულებიდან კერძოს შესახებ, მაგ.: ყოველი ადამიანი მოკვდავია, სოკრატი ადამიანია; მაშასადამე, სოკრატი მოკვდავია; საერთოდ: ზოგადიდან კერძოზე გადასვლა; აქედან: **დედუქტიური** ან უკეთ **დედუქციური** — დედუქციის ხასიათის მქონე, დედუქციაზე დაფუძნებული.

დევა, ძვ. ინდ., ღვთაებათა სახელწოდება ძველი ინდოეთის მითოლოგიაში.

დევალვაცია (ახალი ლათ. *devalvatio* „გაუფასურება“), საერთოდ: ქაღალდის ფულის ნომინალური (იხ.) ღირებულების დაქვეითება — ლითონისასთან შედარებით; კერძოდ და განსაკუთრებით: გაუფასურებული ქაღალდის ფულის კურსისა და ლითონის ფულის კურსის შორის შესატყვისობის დადგენა ოფიციალურად, ე. ი. მთავრობის მიერ; აქედან: **დევალვირება** — დევალვაციის მოხდენა.

დევანაგარი, ძვ. ინდ., ასე ეწოდება სანსკრიტის (ძველი ინდური ენის) ერთერთ, ყველაზე უფრო ხმარებულ ანბანს.

დევიაცია (ახალი ლათ. *deviatio* „გზის გადახვევა“), საერთოდ: სწორი მიმართულების დაკარგვა; კერძოდ: კომპასური მერიდიანის სიბრტყის გადახრა მაგნეტურისაგან.

დევიზი-ი, ლათ.-ფრ. (*devise*): 1) პერალდიაში (იხ.): მოკლე თქმა, წარწერილი ღერბზე (სავაერულოსაზე, სახელმწიფოსაზე და სხვ.); 2) მოკლე თქმა, რომელიც გამოხატავს ამა თუ იმ პირვნების ან ჯგუფის სახელმძღვანელო აზრს; 3) მოქმედების პრინციპი, დედაზრი და სხვ.

დევოლუციური უფლება, ლათ.-ფრ. (*dévolution* „გადასვლა, გადაცემა“), საერთოდ: რაიმე უფლების ან მფლობელობის გადასვლა ერთი პირისაგან მეორეზე კანონის ძალით; კერძოდ: 1) პირველ ქორწინებაში შეძენილი შვილების უპირატესობითი უფლება მამის მემკვიდრეობაზე (ამიტომ ეწოდა ლუდოვიკო XIV თმს ისპანიის წინააღმდეგ (1667—8 წ. წ.) **დევოლუციური ომი**); 2) უმაღლეს სასულიერო თანამდებობის პირთა უფლება — დაიკავონ ადგილი, უკეთო განსაზღვრულ ვადაზე არ დაიკავა ეს ადგილი მან, ვისაც ეკუთვნოდა.

დევიონის პერიოდი, ასე ეწოდება იმ დროს, რომლის განმავლობაშიც წარმოიქმნა დევიონის სისტემა (იხ.).

დევიონის სისტემა, ასე ეწოდება გეოლოგიაში მიწის ქერქის პლასტებს (ფენებს), რომელიც მდებარეობენ სილურიის სისტემის (იხ.) ზემოთ (სახელწოდება მიიღო დევიონის ანუ დევიონშირის საგრაფოსაგან (ინგლისში), სადაც იგი პირველად იყო შესწავლილი).

დეზაბილე ან უკეთ **დეზაბიი** (ფრ. *désahillé*), დილის ტანსაცმელი, საშინაო ტანსაცმელი.

დეზაგრეგაცია, ლათ.-ფრ. (*désagregation* „დანაწილება შემადგენელ ნაწილებად“), მგარქანთა (მთის ჯიშთა) დაშლა გამოფიტვის გამო.

დეზარტიკულაცია, ლათ.-ფრ., სახსრების გაფცქვენა (ქირურგიაში).

დეზერტირი-ი (ფრ. *désertier* „მიტოვება“), სამსახურიდან გამოქცეული, ჩვეულებრივ — სამხედრო სამსახურიდან; აქედან: **დეზერტირობა** —

რაიმე მოვალეობის (ჩვეულებრივ — სამხედრო-სი) თავიდან აცილების მიზნით გაპარვა; სამსახურის ფარულად მიტოვება.

დეზიდერატა (მრავლ.-ლათ. desideratum-ისაგან „მონასურები“), რაიმე ნაკლის ან ხარვეზის „შეესების სასურველობა; სურვილის სახით გამოთქმული აზრი.

დეზინექცია, ლათ.-ფრ. ხელოვნ. (insecte „მწერი“), პარაზიტ-მკბენართა მოსპობა ადამიანის სხეულზე (ტანსაცმელში, ბინაში და სხვ.).

დეზინტეგრაცია, ლათ.-ფრ. ხელოვნ. (ლათ. integer „მთლიანი, დაუზიანებელი“), მთლიანობის დაშლა, დანაწილება (იხ. დეზაგრეგაცია); აქედან: **დეზინტეგრატორი** — სხვადასხვა მასალათა დასაქუცმაცებელი მოწყობილობა ქარხანაში, — უმეტესად აგურისა და საჩამომსხმელო ქარხნებში.

დეზინფექცია, ლათ.-ფრ. (désinfection), გადამდებ სნეულებათა გამომწვევი მიკრობების (იხ.) მოსპობა სადგომში, ტანსაცმელზე და სხვაგან — მაღალი ტემპერატურის ან ქიმიურ ნივთიერებათა საშუალებით; აქედან: **დეზინფექტორი** — სადეზინფექციო ხელსაწყო ან ის პირი, ვინც დეზინფექციას ახდენს; **დეზინფიცირება** — დეზინფექციის მოხდენა. — გადამდები მიკრობების მოსპობა სხვადასხვა საშუალებით.

დეზოდორაცია, ლათ.-ფრ., ხელოვნ. (ლათ. odoratio „უნოვება“), რაიმე სუნის მოსპობა ან მისი ჩახშობა რაიმე სხვა სუნით.

დეზორგანიზაცია, ლათ.-ფრ. (désorganisation), წესიერების დარღვევა, წესიერი ურთიერთობის დარღვევა, უწყესურობის შეტანა რაშიმე; ორგანიზაციულობის (იხ.) დაშლა; აქედან: **დეზორგანიზირება** — დეზორგანიზაციის მოხდენა; **დეზორგანიზატორი** — დეზორგანიზაციის მომხდენი; **დეზორგანიზატორული**, მაგ., მოქმედება — წესიერების დარღვევისაკენ მიმართული მოქმედება და სხვ.

დეზუნია ან **დეზუნია**-ი, ლათ.-ფრ. (désunion), განცალკევება, განთვითობა.

დეი, თურქ., ალექიის მფლობელთა ტიტული.

დეიზმი-ი, ახალი ლათ.-ფრ. (déisme, ლათ. დეუს-ისაგან „ღმერთი“), ფილოსოფიურ-სარწმუნოებრივი შეხედულება, რომელიც აღიარებს ღმერთს, როგორც პირველ მიზეზს ყველაფერი-

სს (ე. ი. რომ ღმერთი ყველაფრის შემოქმედია). მაგრამ უარყოფს მას, როგორც ცოცხალ ცნობიერ პიროვნებას, — უარყოფს აგრეთვე ადამიანის ღმერთთან ურთიერთობის ყოველგვარ ფორმას; აქედან: **დეისტ-ი** — დეიზმის მიმდევარი ან მომხრე; **დეიფიკაცია** და **დეიფიცირება** — გაღმერთება.

დეიტეროგამია (ბერძ. დეიტეროგამია), მეორედ დაქორწინება.

დე-იურე (ლათ. de-jure), კანონით, კანონის თანახმად, იურიდიულად; მაგალითად: ამა თუ იმ მთავრობის ცნობა დე-იურე — ცნობა მისი კანონიერობისა.

დეიფიკაცია, **დეიფიცირება**, იხ. დეიზმი.

დეკა ან **დეკ-ი** (გერმ. Decke), სიმებიანი სამუსიკო ინსტრუმენტის ფიცარი, რეზონანსის გამაძლიერებელი.

დეკა- (ბერძ. დეკა „ათი“), ემატება, მაგ., მეტრულ სისტემაში საზომ-საწონის ძირითადი ერთეულის სახელს და შეადგენს სიტყვას, რომელიც აღნიშნავს ძირითადზე ათჯერ მეტს, მაგ.; **დეკარამ-ი** — ათი გრამი, **დეკალიტრ-ი** — ათი ლიტრი და სხვ.

დეკარისტები (მრავლ.), ასე ეწოდა რუსეთის საიდუმლო საზოგადოებათა (სამხრეთისა და ჩრდილოეთის) წევრებს, რომლებმაც (1825 წ. 14 დეკ.) მოაწყვეს აჯანყება პეტერბურგში (ახლანდელ ლენინგრადში); აჯანყება ადვილად ჩააქრო მთავრობამ: მთავარი წევრები (პესტელი-ი, კახოვსკი, რილევი-ი, ბესტუჟევი-რიუმინ-ი და შურავეიოვ-აპოსტოლი) სიკვდილით დასაჯეს, ხოლო დანარჩენები კატორღაში გააგზავნეს. დეკარისტების მიზანი იყო: თვითმპყრობელობის დამხობა ან მისი შეცვლა შეზღუდული ხელისუფლებით და ბატონყმობის გაუქმება.

დეკარამ-ი, იხ. დეკა-.

დეკადა ან **დეკად-ი**, ბერძ.-ევროპ. (მაგ. ფრ. décade), ათეული; რაიმე ათი საგნის ერთობლიობა; ათ-დღიანი კვირის სახელწოდება (იყო ძველ საბერძნეთში და საფრანგეთში დიდი რევოლუციის დროს); აქედან: რიცხვთა **დეკადური** სისტემა — აღრიცხვის ათობითი სისტემა (ქართული თვლა მხოლოდ ნაწილობრივად დეკადური).

დეკადან-ი (ფრ. decadence), დაცემა, დაქვეითება, განსაკუთრებით — კულტურისა, განვი-

თარების შინაგანი ძალების დასუსტების გამო; აქედან: **დეკადენტი** — დაქვეითებული პიროვნება, გადაგვარების ნიშნებიანი.

დეკადენტობა (ფრ., იხ. დეკადანსი), XIX საუკუნის 80-იან წლებში წარმოშობილი (პირველად საფრანგეთში) მიმართულება ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, — მას ახასიათებს ახალფორმათა ძიება, რაც გამოიხატება მათ უკიდურეს მისტიციზმსა, ესთეტიზმსა და ინდივიდუალიზმში (იხ. ესენი).

დეკალიტრი, იხ. დეკა- და ლიტრი.

დეკალკირება (ფრ. décalquer), სურათის გადახატვა გამჭვირვალე ქაღალდის საშუალებით, აქედან: **სადეკალკირო ქაღალდი**; **დეკალკომანია** — ფერადი სურათების გადაღება ქაღალდიდან შინაზე, ფარფორზე და სხვ.

დეკანატი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. décanat):

1) დეკანის თანამდებობა, დეკანობა; 2) ფაქულტეტის პრეზიდენტი, რომელშიც დეკანი თავმჯდომარეა; 2) უნივერსიტეტის ან სხვა უმაღლესი სკოლის ყველა დეკანები.

დეკანი (ლათ. დეკანუს): 1) ძველ რომში: ათისთავი ჯარში; 2) ძველ ქრისტიანულ ეკლესიაში: დეკანოზი ან დეკანოსი; 3) უმაღლეს სასწავლებელში: ფაქულტეტის ხელმძღვანელი პროფესორი.

დეკანტირება, ლათ.-ფრ. (décanter), ნალექისაგან სუფთა სითხის გამოყოფა.

დეკაპიტაცია, ლათ.-ფრ. (décapitation), თავის მოკვეთა; **დეკაპიტირება** — დეკაპიტაციის მოხდენა.

დეკაპირება (ფრ. décaper), ლითონების ზედაპირის წმენდა სხვადასხვა საშუალებებით.

დეკარბონიზაცია, ლათ.-ფრ. (ლათ. კარბო „ნახშირი“), ნახშირბადის გამოყოფა; **დეკარბონიზირება** — დეკარბონიზაციის მოხდენა.

დეკარტი (Descartes, 1596 — 1650), საფრანგეთის შესანიშნავი ფილოსოფოსი, ფიზიკოსი და მათემატიკოსი, — ახალი ფილოსოფიის დამაარსებელი: ჭეშმარიტი ცოდნის ერთად ერთ საიმედო წყაროდ იგი სოფლის ადამიანის გონებას (რაციონალიზმი, იხ.); ცნობილია მისი თქმა („ვაზროვნობა — მამასადამე ვარსებობა“), რომელიც მიმართული იყო სკეპტიციზმის (იხ.) წინააღმდეგ.

დეკატირება (ფრ. décatir), მატყლის ქსოვილზე ორთქლით ზედმოქმედება იმ მიზნით, რომ ქსოვილმა არ დაეარგოს გლანცი (იხ.) და შეეკრილმა არ დაიკლოს რეცხისა და დასველებისაგან.

დეკლი (გერმ. Deckel „სახურავი“), საბეჭდი დაზვის (პრესის) ნაწილი, ლითონის ჩარჩო ასოების ასაწყობად.

დეკლამაციაცია, ლათ.-ფრ., შრომის მალალი თვისების ჩამოქვეითება, მაგ. დაუძლურების გამო.

დეკი (გერმ. deck), გემის ბანი.

დეკლამაცია, ლათ.-ფრ. (déclamation), გამოხატველობითი მეტყველება; ხელოვნური კითხვა პოეტურ ნაწარმოებთა ვესტ-მიმიკისა და ხმის მოდულაციის შემწეობით; აქედან: **დეკლამატორი** — დეკლამაციაში დახელოვნებული; **დეკლამირება** — დეკლამაციისათვის საჭირო ხერხით წარმოთქმა.

დეკლარაცია (ლათ. declaratio), განცხადება, გამოცხადება; საპროგრამო ხასიათის განცხადება მთავრობის, პარტიის ან რომლისაზე ჯგუფის მიერ და სხვ.; ცნობილია: 1) **დეკლარაცია ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა** — გამოიცა საფრანგეთში დიდი რევოლუციის დროს ერთადერთი ყრილობის მიერ (1791 წ.), რომლის ძირითადი დებულებებია: ადამიანთა თავისუფლება და თანასწორუფლებიანობა, ხალხის ხელისუფლება, კერძო საკუთრება და სხვ. 2) **დეკლარაცია მშრომელი და ექსპლუატირებული ხალხისა** — დამტკიცებულია საბჭოთა რუსეთში 1918 წ. და წარმოადგენს კონსტიტუციასთან ერთად საბჭოთა კავშირის ძირითად კანონს; ამ დეკლარაციის მიზანია მოსკოვს ყოველგვარი ექსპლუატაცია ადამიანისა ადამიანის მიერ და შექმნას სოციალისტური საზოგადოება.

დეკლარირება, დეკლარაციით (იხ.) რისამე განცხადება და სხვ.

დეკლასირება (ფრ. déclasser „რიგთა აღრევა; თავის წრიდან გამოსვლა“), საზოგადოებრივ კლასს გარეთ დარჩენა: ერთი კლასისაგან ჩამოშორება და სხვა კლასში ვერ შესვლა; აქედან: **დეკლასირებული** — საზოგადოებრივ კლასს გარეთ დარჩენილი.

დეკლინაცია (ლათ. declinatio „დახრა, გადახრა“): 1) მაგნეტური ისრის გადახრა; აქედან:

დეკლინატორი, **დეკლინოგრაფი**, **დეკლინომეტრი** — გადახრის ჩასაწერი და გასაზომი იარაღი; 2) ბრუნება ანუ კანკლედობა (გრამატიკაში).

დეკოქტი, იხ. დეკოქტი.

დეკოლტე, ლათ.-ფრ. (décolleté), ქალის ზედა-ტანის ტანსაცმელი, რომელიც არ ფარავს ყელს, მხრებს და მკერდისა და ზურგის ზემო ხაწილს; ქალის ყელ-გულშია ტანსაცმელი.

დეკოლორაცია, ლათ.-ფრ. (décoloration), გაუფერულება, ფერის მოსპობა; **დეკოლორირება** — დეკოლორაციის მოხდენა.

დეკომპოზიცია, ლათ.-ფრ. (décomposition), დაშლა შემადგენელ ნაწილებად; აქედან: **დეკომპოზირება** ან **დეკომპონირება** — დეკომპოზიციის მოხდენა (იხ. კომპონირება).

დეკორაცია, ლათ.-ფრ. (décoration): 1) ყოველგვარი ხელოვნური მორთულობა რაიმე საგნისა, უმთავრესად — შენობისა; 2) სათეატრო სცენის მოწყობილობა — ჰიესის შესაფერი ადგილის ილუზიის (იხ.) შესაქმნელად; 3) გადატმნიშვნ.: ლამაზი გარეგნობა, რომელიც არ შეეფერება შინაარსს; აქედან: **დეკორატორი** — 1) დეკორაციების მკეთებელი ხელოვანი; 2) ბინების მომრთველი ხელოსანი; **დეკორაციული** — დეკორაციის ხასიათის მქონე; **სადეკორაციო მხატვრობა** — ისეთი მხატვრობა, რომლის დანიშნულებაცაა შენობის შემკობა, უმთავრესად — შიგნი; 2) **სადეკორაციო მცენარეები** — ბაღის ან ორანჟერიის მცენარეები, რომლებსაც აწევენ მხოლოდ მათი სილამაზისთვის და სხვ.; **დეკორირება** — რაიმე საგნის ხელოვნურად მორთვა, დეკორაციის გაკეთება და სხვ.

დეკორტი, (გერმ. დეკორტ ფრ. décourt), კომერციაში: ფასის დაკლება საქონელზე, როდესაც საქონელს აკლია ზომაში ან წონაში და ან საქონელი ნიმუშზე უფრო დაბალი ხარისხისა.

დეკორუმი, ლათ., გარეგნული რიგიანობა, რომლის მიზანია შთაბეჭდილების მოხდენა ვიზედმე.

დეკოქტი (ლათ. decoctum), სამკურნალო მცენარეთა გაწურული ნახარში.

დეკრედიტირება, ლათ.-ფრ. (décréditer), ვისმესადმი ნდობის შესუსტება, — კრედიტის შემ-

ცირება; **დეკრედიტირებული** — ნდობა-შესუსტებული, კრედიტ-შემცირებული.

დეკრეპიტაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. décrepitation), კრისტალების დასკდობა გახურების დროს.

დეკრესჩენდო, იტ., თანდათან დასუსტება, მაგ. ბგერისა (იხ. კრესჩენდო).

დეკრეტალები (მრავლ., ლათ. დეკრეტალეს). რომის პაპის წერილობითი დადგენილებანი ან განკარგულებანი რაიმე კერძო საკითხის გამო, რომელნიც შემდეგ იქცევენ წესად; ცნობილია საშ. საუკუნეთა ისტორიაში ისიდორე სვილელის ყალბი **დეკრეტალები** (IX ს.), რომელთა მიზანიც იყო რომის პაპის პრეტენზიების (იხ.) დასაბუთება.

დეკრეტი, ლათ.-ევროპ., უზენაესი ხელისუფლების დადგენილება ან განკარგულება დაწესებულებისადმი ან მთელი ხალხისადმი რაიმე კერძო შემთხვევის გამო (ამით იგი განსხვავდება კახონისაგან); აქედან: **დეკრეტირება** — დეკრეტის გამოცემა.

დექს, იხ. დექს-.

დეკურია, ლათ. („ათეული“), ცხენოსანთა ათეული.

დეკურიონი (ლათ. decurio-onis), დეკურიის უფროსი.

დელაცია (ფრ. délation). დასმენა: **დელატერი** — დამსმენი.

დელეგატი, ლათ., რწმუნებული; არჩეული წარმომადგენელი რომლისავე ორგანიზაციისა, ჯგუფისა და სხვ. (დელეგატი ასრულებს განსაზღვრულ დავალებებს და პასუხის მგებელია მათი სათანადო შესრულებისთვის გამგზავნაში წინაშე, — ამით ის განსხვავდება დეპუტატისაგან).

დელეგაცია (ლათ. delegatio), დელეგატთა საერთო სახელწოდება, დელეგატთა კორპორაცია; **დელეგირება** — დელეგატად გაგზავნა.

დელი, თურქ. („ვიჟი, თავზე ხელაღებული“), რჩეული ცხენოსანი რაზმები ოსმალეთში ძველად.

დელიბაში, თურქ. (იხ. დელი): 1) მამაცი ცხენოსანი, მხედართ-უფროსი; 2) სულტანის მცველი.

დელიკატესი (ფრ. délicatesse „სინაზე, სიბრბილე...“), განსაკუთრებულად სასიამოვნო, —

ჩვეულებრივ — ზედმიწევნითი ხელოვნებით მოქმადებული საქმელი.

დელიკატური ან **დელიკატ-ი**, ლათ.-ფრ. (délicat), ნაზი, მგრძობიერი, ზრდილობიანი; **დელიკატობა** ან **დელიკატურობა** — სინაზისა და მგრძობიარობის გამოჩენა, ზრდილობიანობა.

დელიმიტაცია, ლათ.-ფრ. (délimitation), გამიჯვნა, საზღვრების დადგენა.

დელტა, ბერძ.: 1) ბერძნული ანბანის მეოთხე ასოს (დ-ონის) სახელწოდება; 2) ხმელეთის სამკუთხი არე, რომელიც წარმოიქმნება ხოლმე დიდ მდინარეთა შესართავთან მის განტოტებათა შორის (წააგავს ბერძ. დ ასოს მოხაზულობას, თუძკა თანამედროვე გეოლოგიაში დელტას უწოდებენ არა მხოლოდ სამკუთხი ფორმის არეს).

დელფინ-ი, ბერძ.-ლათ. (delphinus), ზღვის ერთგვარი ძუძუმწოვართა გვარის ცხოველი.

დელფის ორაკული, ძვ. საბერძნეთში: ფოკიდის ქალაქ დელფის ორაკული (მისანი, სამის-სო, იხ. ორაკული), რომელიც განთქმული იყო მ საუკუნიდან ქ. წ. და დაიხურა 4 საუკ. ქ. შ.

დელფტი-ი, ცნობილი ქაშანური საშხრ. პოლანდის ქალაქ დელფტი-ში ნაკეთები.

დემავოჯი, ბერძ. („ხალხის წაყვანა“):

1) ძველ საბერძნეთში: ხალხის ხელმძღვანელობა — ბელადობა; 2) პოლიტიკური მიზნებით თავის მხარეზე გადმობირება ბრბოსი — მის გრძობებზე ზედმოქმედებითი და სხვა არაკეთილსახიერი საშუალებებით; 3) გადატ. მნიშვნ.: საკითხის მიერძებითი გაშუქება ან ფაქტების დამახინჯებულად გადმოცემა; აქედან: **დემავოჯი-ი** — დემავოჯის გამწევი, — ჩამდენი; **დემავოჯიური** — დემავოჯის ხასიათის მქონე.

დემარკაცია, ლათ.-გერმ. (ფრ. démarcation), საზღვრის დადგენა, ადგილის განსაზღვრა; აქედან: **დემარკაციული** — დემარკაციის ხასიათის მქონე; **დემარკაციული** ან უკეთ **სადემარკაციო ხაზი** — 1) ორი მოპირდაპირე ჯარის ურთიერთისაგან გამყოფი ხაზი ზავის ჩამოგდების შემდეგ; ორი სახელმწიფოს შორის დროებითი ხაზი — საბოლოო საზღვრის დადგენამდე; 2) ორი საგნის ან ცნების განსაზღვრელი ნიშანი; 3) **დემარკაციული ანთება** — ჯანსაღისა და ავადმყოფი (ან მკვდარი) ქსოვილის საზღვარზე მოქმედი ანთება.

დემარკირება (იხ. დემარკაცია), დემარკაციის მოხდენა.

დემარქ-ი (ბერძ. დემარქოს), დემის (იხ.) მმართველი ძველ ათენში.

დემასკირება (ფრ. démasquer „ნიღაბის მოხსნა“): 1) საფარში მყოფი ბატარის მოულოდნელად გაშლა მტრის წინააღმდეგ (სამხედრო); 2) გადატ. მნიშვნ.: ვისიმე პიროვნების გამოაშკარავება.

დემეტრა ან **დემეტრ-ი**, ბერძ., ძველი ბერძნული მითოლოგიით: მიწათმოქმედებისა და სიმოქალაქო წესიერების ქალ-ღმერთი.

დემ-ი, იხ. დემოსი 4.

დემი-მონდი-ი (ფრ. demi-monde): 1) საზოგადოების უცნობი („ნახევრად-ნაცნობი“) წრეები, რომელნიც ბაძავენ მაღალ წრეებს; 2) მსუბუქი ყოფაქცევის მოკეკლსუტე ქალების წრე.

დემობილიზაცია, ლათ.-გერმ., სამხედრო ძალების შემცირება.

დემიურგ-ი (ბერძ. demi-ourgos): 1) ხელოსანი ძველ საბერძნეთში; 2) შემოქმედი ქვეყნისა, მსოფლიოს წესიერების დამდგენელი და სხვ.

დემობილიზაცია, ლათ.-ფრ. (démobilisation), სათადარიგო ჯარის დათხოვნა საომარი მდგომარეობიდან — სამედიცინო საზე გადასვლისას; **დემობილიზირება** — დემობილიზაციის მოხდენა; **დემობილიზირებული** — დემობილიზაცია ქმნილი.

დემოგრაფია, ბერძ. ხელოვნ. („ხალხთ-აღწერა“): 1) მოძღვრება ხალხისა და სახელმწიფოს შესახებ — სტატისტიკური, პოლიტიკური და სოციალური თვალსაზრისით; 2) მცხოვრებთა აღწერილობითი სტატისტიკა (იხ.).

დემოკრატ-ი, ბერძ., დემოკრატის მომხრე; გადატ. მნიშვნ.: მდაბიო; ხალხურ ზნეჩვეულებათა მატარებელი.

დემოკრატია, ბერძ. („ხალხის ხელისუფლება“): 1) ისეთი სახელმწიფოებრივი წესწყობილება, რომელშიც ხელისუფლება ეკუთვნის ხალხს და რომელიც უზრუნველყოფს მცხოვრებთა მონაწილეობას საკანონმდებლო ორგანოებში და მოქალაქეობრივ თავისუფლებას (სიტყვისას, კრებისას, კავშირისას და სხვ.); დემოკრატია შესაძლებელია **პროლეტარული** (იქ, სადაც პოლიტ. ხელისუფლება პროლეტარიატის ხელშია) და **ბურჟუაზიული** (კაპიტალისტურ

ქვეყნებში); 2) დემოკრატია ეწოდება თვითონ ხალხს, რომელიც გაერთიანებულია საერთო ინტერესთა და უფლებათა ნიადაგზე და იბრძვის მათ დასაცავად; **დემოკრატიზაცია** — გახალსურება, გამდაბიობება; ხალხური მართვა-გამგეობის შემოღება; **დემოკრატიზირება** — დემოკრატიზაციის მოხდენა; **დემოკრატიზმი** — დემოკრატიის დებულებათა მომხრეობა, **დემოკრატიული** — დემოკრატიის ხასიათის მქონე; მდაბიო.

დემოკრატიული რესპუბლიკა (იხ. დემოკრატია), ბურჟუაზიული სახელმწიფოებრივი წესწყობილება, რომელშიც მიეღო ხელისუფლება, კონსტიტუციის თანახმად, ეკუთვნის ხალხის წარმომადგენელთ, არჩეულებს საერთო, პირდაპირი, თანასწორი და ფართული წესით.

დემოკრიტე ან უკეთ **დემოკრიტოს აბდერელი**, ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსი (V—IV საუკ. ქ. წ.), — ითვლება მატერიალისტური ფილოსოფიის დამაარსებლად: მისი აზრით არსებობს მხოლოდ ატომები და მათი მოძრაობა ცალიერ სივრცეში, ყველაფრის წარმოშობა შედეგია ატომთა შეერთებისა და სხვ. (იხ. ატომი).

დემოლირება (ფრ. démolir), მტრის სიმაგრეების ნგრევა ზარბაზნებიდან სროლით.

დემოლიცია (ფრ. démolition), დანგრევა; აქედან: **დემოლიციური ბატარეები** — მოწინააღმდეგის ბრუსტვერთა (იხ.) და სხვა სიმაგრეთა დასანგრევი ბატარეები (სამხედრო), იხ. ბატარეა.

დემოლოგია, ბერძ. ხელოვნ., მოძღვრება ხალხის შესახებ; მეცნიერება სახელმწიფოს და სხვა საზოგადოებრივ ფორმათა წარმოშობისა, მათი ბუნებისა და ცვალებადობის შესახებ.

დემონეტიზაცია (ლათ. მონეტა-საგან „ლიონის ფული“), ლიონის ფულის მიერ ლირებულების დაკარგვა, რის შემდეგაც ეს ფული ფაქტობრივად მხოლოდ იმ მასალას მიხედვით, რისგანაც გაკეთებულია.

დემონი (ბერძ დამონ), თვალპირველად: ღვთაება, შემდეგ — შუამავალი ადამიანსა და ღმერთს შორის; ქრისტიანობის ხანაში: ბოროტი სული; აქედან: **დემონიზმი** — 1) ბოროტ სულითა მორწმუნეობა; 2) დემონური ბუნება ადამიანისა: სხვის უბედურებაში სიამოვნების პოვნა; 3) საბედისწერო ძლიერების მქონებლობა; წარმოცობა, მაგრამ დამლუბველი ბუნება ადამიანისა;

დემონური — დემონის, როგორც ბოროტი სულის, ხასიათის მქონე: წარმოცობა საბედისწერო ბუნების მქონე და სხვ.; **დემონოლოგია** — საზოგადოებაში: ცრუმორწმუნეობაზე დამყარებული მოძღვრება ბოროტ სულითა და ადამიანთა ურთიერთობის შესახებ (დემონოლოგია ფრიად განვითარებულია აგრეთვე პარსთა რელიგიაში, იხ.); **დემონოლატრია** — დემონთა თაყვანისცემა; **დემონომანია** — რელიგიური სულიერი ავადმყოფობა, რაც გამოიხატება ბოდვასა და ავი სულების მოჩვენებაში; **დემონოფობია** — აესულთა შიში.

დემონსტრანტი, ლათ., დემონსტრაციის მომწყობი, დემონსტრაციაში მონაწილე (იხ. დემონსტრაცია).

დემონსტრაცია (ლათ. demonstratio „ჩვენება, დამტკიცება, გადმოცემა“): 1) სასწავლო ან სამეცნიერო საქმეში: მეცნიერული ცდის ჩვენება მსმენელ-მაცურებელთათვის; 2) პოლიტიკური დემონსტრაცია: მოთხოვნის, უკმაყოფილების ან პროტესტის საჯაროდ გამოცხადება სხვადასხვა საშუალებით (კრებებით, ქუჩებზე მასშტაბად სიარულით და სხვ.); 3) სამხედრო საქმეში: რომლისავე ქვეყნის სამუქარო მოქმედება სხვა ქვეყნის მიმართ (საზღვარზე ჯარების დაჯგოფება, ომისათვის მზადება და სხვ.); აგრეთვე ომის დროს: ჯარების ცრუ მოქმედება არა იმ ადგილას, სადაც ნამდვილად განზრახულია მთავარი მოქმედება; აქედან: **დემონსტრაციული** — დემონსტრაციის ხასიათის მქონე; **სადემონსტრაციო** — დემონსტრაციისათვის გამოსადეგი, მისთვის განკუთვნილი; **დემონსტრირება** — დემონსტრაციის მოხდენა.

დემონტაჟი (ფრ. démontage), ტექნიკაში: მანქანების დაშლა.

დემონტირება (ფრ. démonter), სამხედრო საქმეში: სროლის შემწეობით მოწინააღმდეგის ზარბაზნების წაჭკვევისა და ბატარეების გაჩუმების მიზნით მოქმედება.

დემორალიზაცია, ლათ.-ფრ. (démoralisation): 1) ზნეობრივი დაქვეითება; 2) სულით დაცემა, წესიერების დარღვევა რაიმე მარცხის შედეგად; აქედან: **დემორალიზირება** — ვისიმე ზნეობრივად გაფუჭება; ვისიმე შეშინება, იმედის დაკარგვინება და სხვ.; **დემორალიზირებუ-**

დი — გარყვნილი, რაიმე მარცხის გამო დამფრთხალი და სხვ.

დემოსტენე ან უკეთ **დემოსტენეს-ი**, ძველი საბერძნეთის უდიდესი ორატორი (384 — 322); ცნობილია განსაკუთრებით მისი საჯარო სიტყვები („ფილიპიკები“, იხ.) მაკედონის მეფის ფილიპოსის წინააღმდეგ.

დემოს-ი, ბერძ.: 1) ხალხი; 2) ძველი საბერძნეთის ქალაქის მცხოვრებნი; 3) ხალხის ყრილობა; 4) ატიკაში: მცირე საადმინისტრაციო ერთეული, თემი; აქედან: **დემოტი-ი** — დემოსის წევრი, მოქალაქე.

დემოტიკური დამწერლობა (ბერძ. *démotikós* „სახალხო“, „ხალხური“), ჩქარი ხელით დამწერლობა ძველს ეგვიპტეში, — წარმოადგენს ძველი დამწერლობის განვითარებას, — წარმოიშვა იეროგლიფებისაგან.

დენაზალიზაცია, ლათ.-ფრ. ბგერის ცხვირისსიყვრობის დაკარგვა (ფონეტიკაში), იხ. ნაზალიზაცია.

დემპფერი-ი (გერმ. *Dämpfer* „ჩამქრობი, ჩამხშობი, შემნელებელი...“): 1) ფიზიკაში: რაიმე მოძრავი სხეულის რყევათა შემნელებელი ან გამჩერებელი მოწყობილობა; 2) სამუსიკო ინსტრუმენტში: ბგერის სიძლიერის შემამსუტებელი ან შემწყვეტი; აქედან: **დემპფირება** — შენელება ან შეწყვეტა დემპფერით.

დენარი (ლათ. *დენარიუს*), 1) ვერცხლის ფულის ერთეული ძველ რომში; 2) საშ. საუკუნეებში ყოველგვარი ფულის სახელწოდება.

დენატურალიზაცია, ლათ.-ფრ. (*dénaturalisation*), ვისიმე ქვეშევრდომობიდან გამორიცხვა; აქედან: **დენატურალიზირება** — იგივე მოქმედება.

დენატურირება, ლათ.-ფრ. (*dénaturer*), რისიმე ბუნებრივ თვისებათა შეცვლა; რაიმე პროდუქტის (მარილის, სპირტის და სხვ.) უფარგისად გახდა განსაზღვრული მიზნით ხმარებისათვის — სხვადასხვა ნივთიერების შერევის საშუალებით, მაგ.: **დენატურირებული სპირტი** ანუ **დენატურატი-ი** — შინაგანი ხმარებისათვის გაუფარგისებული სპირტი, — იხმარება სხვადასხვა ტექნიკური მიზნებისათვის; **დენატურირებული მარილი** — გაუფარგისებული მარილი საკმელში სახმარებლად და სხვა.; **დენატურაცია** — გაუფარგისება და სხვ.

დენაციონალიზაცია, ლათ.-ფრ. (*dénationaliser*): 1) ამა თუ იმ ხალხის მიერ ეროვნული თავისებურობის დაკარგვა; 2) ერის დაწესებულებათათვის ეროვნული სახის ჩამორთმევა (ენის, მიზნების და სხვ. მხრივ); 3) ქვეშევრდომობის გამოცვლა; 4) ქონების განთავისუფლება ნაციონალიზაციისაგან, რასაც ზოგჯერ თან ახლავს ამ ქონების დაბრუნება პირვანდელი მფლობელისათვის (იხ. ნაციონალიზაცია 2).

დენდი (ინგლ. *dandy*), ასე უწოდებდნენ ლონდონში 19 ს. დასაწყისის ისეთ პირს, რომელიც გადაქარბებულ ყურადღებას აქცევდა გარეგნულობას (ჩაცმულობას, მაღალ წრეებში ყოფნისთვის საჭირო ყოფაცქევას და სხვ.).

დენდიზმი-ი (*dandysme*, ინგლ. *dandy*-საგან): 1) გადაქარბებული ზრუნვა ისეთ რაზუნდზე, რაც საჭიროა მაღალ წრეებში (შესაფერი ჩაცმულობა, სათანადოდ თავის დაქერა, ლამაზი მანერები და სხვ.); გარეგნულობით საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა თავის თავზე და სხვ.; 2) ფსიქოლოგიური და ლიტერატურული მიმართულება 19 საუკ. მწერლობაში (განსაკუთრებით — საფრანგეთში), რომელსაც ახასიათებს: ზიზლი ბრბოსადმი, ხელოვნების მაღლა დაყენება ბუნებაზე და სხვ.

დენდრიტი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (დენდრონ „ხე“): 1) ჰისტოლოგიაში: ნერვული უჯრედის მორჩი, რომელიც თვითონ შეიცავს ტოტისებურ მორჩებს და ნერვულ აგზნებას ატარებს უჯრედისაკენ (ამ თვისებებით იგი განსხვავდება ნეურიტისაგან, იხ.); 2) მინერალოგიაში: კრისტალური ნივთიერება, რომელსაც ტოტებისა და ბუჩქის სახე აქვს.

დენდროლითები (მრავლ., ბერძ. დენდრონ „ხე“ და ლითონ „ქვა“), ხის გაქვავებული ლეროები.

დენდროლოგია, ბერძ. („ხეთმოლოგია“). ბოტანიკის ერთი დარგი, რომელიც იკვლევს ხეთაგანთა და ბუჩქთაგანთა ჯიშების დამახასიათებელ ნიშნებს; აგრეთვე მათი მოშენებისა და მოვლის საკითხებს; **დენდროლოგი-ი** — დენდროლოგიის მცოდნე და მკვლევარი.

დენდრომეტრი-ი, ბერძ. (დენდრონ „ხე“ და მეტრონ „საზომი“), ხის დიამეტრის საზომი ხელსაწყო ნებისმიერ სიმაღლეზე.

დენდრომეტრია, ბერძ. („ხის მზომელობა“), ტყის ტაქსაციის (იხ.) ერთერთი ნაწილი, რომელიც იკვლევს ხეების მოცულობისა და მისის განსაზღვრის სხვადასხვა საშუალებებს.

დენობილიზაცია, ლათ.-ფრ., აზნაურობის წოდების წარმევა; **დენობილიზირება** — დენობილიზაციის მოხდენა.

დენომინაცია, ლათ.-ფრ. (dénomination): 1) დასახელება, მაგ. — მოწმეთა სასამართლოში; 2) მაღალ-ლირებულებიანი ფულის ნიშნების მცირე-ლირებულებიანად დასახელება უზენაესი ხელისუფლების მიერ (გამოწვეულია ფულის ნიშნების გაუფასურებით).

დენსიმეტრ-ი, ლათ.-ბერძ., სითხეთა სიმკვრივის განმსაზღვრელი ხელსაწყო (იხ. დესიმეტრი).

დენტალური ან დენტალი ბეგრები (ლათ. dens-tis „კბილი“), ქართულად: კბილის მიერი ბეგრები, მაგ. თ დ ტ ს და სხვა, რომელთაც ფონეტიკაში ეწოდებათ წინაენის მიერნი.

დენტიატრია, ლათ.-ბერძ. (დენს-ტის „კბილი“ და იატრია „განკურნება“), მოძღვრება კბილების შესახებ, — მათი მოვლისა და მკურნალობის შესახებ; **დენტინ-ი**, ლათ. ხელოვნ., კბილის შემადგენელი ნივთიერება.

დენუდაცია, ლათ.-ფრანგ. (dénudation „გამიშვლება“), ქანთა (მთის ჯიშთა) გამიშვლება — გამოფიტვის პროდუქტების მოცილების გამო.

დენუნციაცია, ლათ., დასმენა, დაბეზლება; აქედან: **დენუნცირება** — იგივე მოქმედება.

დენოტოლოგია, ბერძ. ხელოვნ. (დენოტ-ტოს „საქირთობა, აუცილებლობა, ვალდება“), ეთიკის (იხ.) ნაწილი. — მოძღვრება მოვალეობის შესახებ.

დეპარტამენტ-ი, ლათ.-ფრ. (département): 1) საფრანგეთში: სახელმწიფოს ტერიტორიის სადმინისტრაციო დაყოფის მთავარი ერთეული; შემოღებულია 1789 წ. — ძველი (პროვინციებად) დანაწილების ნაცვლად; 2) რუსეთში რევოლუციამდე: უმაღლეს სადმინისტრაციო და სასამართლო დაწესებულებათა (სამინისტროსი, სახელმწ. საბჭოსი, სენატის) განყოფილება.

დეპეკორაცია, ლათ. ხელოვნ. (პეკუს-ორის „ცხოველი, საქონელი“), შინაური ცხოველების

თანდათან შემცირება მცხოვრებთა სივრცისა და ინტენსიური მეურნეობის გამო.

დეპეშა ან უკეთ **დეპეშ-ი** (ფრ. dépêche): 1) თავდაპირველად: საგანგებო (და სასწრაფო) წერილი, შიკრიკის ხელით გაგზავნილი; 2) ახლა: ტელეგრაფის საშუალებით გადაცემული ცნობა; ტელეგრამა (იხ.).

დეპილაცია, ლათ.-ფრ. (dépilation), თმის დაცვენა; ხელოვნური საშუალებით თმის მოსპობა; აქედან: **დეპილატორიუმი-ი** — საშუალება ხელოვნურად თმის მოსპობისათვის.

დეპო (ფრ. dépôt): 1) საწყობი; საქონლის დასაწყობი ადგილი; 2) შენობა რკინის გზის სადგურთან, სადაც მოთავსებულია ორთქლმავლებისა და ვაგონების შესაკეთებელი სახელოსნოები.

დეპოზიტ-ი, ლათ.-ფრ. (déposer „დადება, შეტანა“ და სხვ.): 1) სახელმწიფო ან საკრედიტო დაწესებულებაში შეტანილი რაიმე ღირებულება უკანვე მიღების უფლებით; 2) ვალდების შესრულების ერთერთი საშუალება (როდესაც კრედიტორს არ სურს მიიღოს ვალი); აქედან: **დეპოზიტორ-ი** — პირი, რომელიც აბარებს რაიმე ღირებულებას შესანახად ან ვალდების უზრუნველსაყოფად; **სადეპოზიტო ბანკი** — საკრედიტო ბანკი, რომელიც იბარებს სხვადასხვა ღირებულებას; **სადეპოზიტო ქვითარი** — ხელწერილი ბანკის მიერ მიღებული ღირებულებისათვის.

დეპონენტ-ი, ლათ. (დეპონენს-ტის), იგივეა, რაც დეპოზიტორი (იხ. დეპოზიტი); აქედან: **დეპონირება** — რაიმე ღირებულების ჩაბარება განსაზღვრულ დაწესებულებაში შესანახად ან ვალდების უზრუნველსაყოფად.

დეპორტაცია, ლათ.-ფრ. déportation), გაქეცება; სამშობლო ქვეყნიდან გადასახლება; **დეპორტირება** — იგივე მოქმედება.

დეპოპულაცია, ლათ.-ფრ. (dépopulation), ქვეყნის გაულაცირება, მცხოვრებთა შემცირება; **დეპოპულირება** — იგივე მოქმედება.

დეპრავაცია, ლათ.-ფრ. (dépravation), გარყვნილება, გარყვნა.

დეპრეკატურა, საშ. საუკ. ლათ., ნაჩუქარო მიწის შემოსავლით სარგებლობის უფლება მთელ-სიცოცხლივ; მემკვიდრეობითი იჯარის უფლება.

დეპრესია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. დეპრესუს „დადაბლებული“): 1) ასტრონომიაში: მნათობის დაწვევა; 2) ბარომეტრული დეპრესია — დაწვეული ატმოსფერული წნევის არე; 3) მედიცინაში: დანადგლიანება, სულიერად დაძაბუნება, — დაცემა; 4) წარმოებასა და მრეწველობაში: მოდუნებულობა, შეჩერებული მდგომარეობა და სხვ.

დეპრეციაცია ან **დეპრესიაცია** (ფრ. dépréciation), ფასის დაწვევა, გაუფასურება (ეკონომიკაში).

დეპუტატ-ი, ახალი ლათ. (დეპუტატუმ), ამორჩეული წარმომადგენელი, რწმუნებული; ჩვეულებრივ — საკანონმდებლო დაწესებულების წევრი (დელეგატისაგან განსხვავდება მით, რომ დეპუტატი ხელმძღვანელობს არა მისი გამგზავნი ჯგუფის ინტერესებით, არამედ საერთო სახელმწიფოებრივით); აქედან: **დეპუტაცია** — დეპუტატთა კრებული.

„დეჟურნი“, ფრ.-რუს. (ფრ. de jour), მორიგე.

დეჟერინ-ის ცენტრი, ნაწერის აღქმისა და გაგების (ე. ო. კითხვის) ანატომიური ცენტრი თავის-ტვინის ქერქში (აღმოაჩინა ფრანგმა მეცნიერმა Dejerine-მა), — მისი დაზიანება იწვევს კითხვის უნარის დაკარგვას (იხ. ალექსია).

დერბი: 1) ლონდონის მახლობლად განთქმული დოღის სახელწოდება, — ხდება წელიწადში ერთხელ, — ასეთი სახელწოდება მიიღო დამარსებელის, ლორდ დერბი (Derby)-საგან; 2) ამ დოღში მიღებული ჯილოდ (ამგვარ დოღს საერთოდ ეწოდა დერბი, სადაც არ უნდა მოხდეს).

დერვიზ-ი, სპარს. („მათხოვარი, საწყალი“), მათხოვართა ორდენის წევრის სახელწოდება შაჰმადიანებში.

დერივაცია, ლათ.-ფრ. (dérivation): 1) წყალის გადაყვანა, — გადაგდება; 2) სხეულის გადახრა მისი ბუნებრივი მოძრაობისაგან (ეს სიტყვა იხმარება მრავალ სხვა დარგში, მაგ. ქიმიკაში, მათემატიკაში, გრამატიკაში და სხვ.).

დერმა, ბერძ. (დერმა, ტოს „ტყევი, კანი“); აქედან: **დერმატალგია** — კანის ტკივილი; **დერმატიტი** — კანის ანთება; **დერმატოლოგია** — მეცნიერება კანის შესახებ; **დერმატოპათოლოგია** — მეცნიერება კანის ავადმყოფობათა შესახებ; **დერმატოპლასტიკა** — ქირურგიის ნაწილი, რომელიც მკურნალობს კანის დეფექტებით გამოწვეულ სიმახინჯებს.

დესანტ-ი, ლათ.-ფრ. (descente): 1) გემის კომანდის განსაზღვრული ნაწილი, რომელსაც გადასხამენ ნაპირზე რაიმე დამოუკიდებელი ოპერაციების საწარმოებლად; 2) ზღვით მოყვანილი ხმელეთის ჯარი; 3) ზღვით მოყვანილი ჯარის გადასხმა მტრის ტერიტორიაზე (იხ. ამბარაცია).

დესერტ-ი (ფრ. dessert), ტკბილეულობა სადილის შემდეგ.

დესეტიანა (რუს. десятина), რუსული (ძველი) ზომა მიწისა, უდრიდა დაახლოებით ორ დღიურს (რუსეთშიც დესეტიან სხვადასხვა ზომის იყო სხვადასხვა ადგილას).

დესკრიპცია, ლათ.-ფრ. (description), აღწერა; **დესკრიპციული** — აღწერილობითი.

დესმოს-ი, ბერძ. („შემკვრელი“), აქედან: **დესმალგია** — შენაწერების შემკვრელთა ტკივილი; **დესმოგრაფია** — ანატომიის ნაწილი, რომელიც იკვლევს შემკვრელებს; **დესმოლოგია** — ანატომიის იგივე ნაწილი; **დესმოპათოლოგია** — მეცნიერება სახსრების შემკვრელთა ავადმყოფობის შესახებ; **დესმურგია** — ქირურგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს შეხვევის საკითხებს.

დესპოტ-ი (ბერძ. დესპოტეს): 1) ბიზანტიაში: იმპერატორის ტიტული; შემდეგ — თანამმართველი აღმოსავლეთ რომის იმპერიაში; 2) საშ. საუკუნეებში: სასახლის კაცის უმაღლესი წოდება; 3) ახლა საყოველღეო ცხოვრებაში: თვითნებური მკაცრი ადამიანი; **დესპოტია** — სახელმწიფოს მმართველობის ისეთი ფორმა, როცა უზენაესი ხელისუფლება არაა შეზღუდული არც იურიდიულად და არც მორალურად; **დესპოტიზმი** — 1) დესპოტიის წესით მართვა-გამგეობა; 2) თვითნებურობა ხელქვეითთა მიმართ; **დესპოტიური** — თვითნებური და სხვ.

დესტ-ი, სპარს. („ხელი“), ქალღმადის ზომა, უდრის ოზმის $\frac{1}{20}$ ან 24 თაბახს.

დესტილატი-ი (ლათ. სტილა-საგან „წვეთი“), სითხის ნახადი; გამოხდის პროდუქტი; აქედან: **დესტილატორ-ი** — გამოსაწდელი ხელსაწყო; **დესტილირება** — გამოხდა; დესტილირებული — გამოხდილი; **დესტილაცია** — სითხეთა გამოხდა; **სადესტილაციო ხელსაწყო** და სხვ.

დესტრუქცია (ლათ. destructio), დანგრევა, განადგურება; **დესტრუქტორ-ი** — ასე ეწოდება წაგავის საწვავ ღუმელს.

დეტალ-ი (ფრ. détail), წვრილმანი; აქედან: **დეტალიზაცია** — დაწვრილებით განხილვა; **დეტალიზირება** — იგივე მოქმედება; **დეტალისტი-ი** — ხელოვნებაში: წვრილმანების ზედმიწევნითი ასახვის მომხრე; **დეტალური** — დაწვრილებითი. **დეტექტივ-ი**, იხ. დეტექტივი.

დეტერიორაცია, ლათ.-ფრ. (déterioration), ხერთოდ: დაზიანება, გაუარესება; კერძოდ აგრონომიაში: ნიადაგის ფიზიკური და ქიმიური ცვლილება, რომელიც იწვევს მიწის ნაყოფიერების გაუარესებას.

დეტერმინაცია, ლათ.-ფრ. (détermination), განსაზღვრა; აქედან: **დეტერმინანტი-ი** — განმსაზღვრელი (მათემატიკაში), **დეტერმინიზმი-ი** — ფილოსოფიურა მოძღვრება; რომელიც უარყოფს ნების თავისუფლებას; ამ მოძღვრების თანახმად ადამიანის ყოველი საქციელი შეპირობებულია შინაგანი და გარეგანი მიზეზებით, ე. ი. მიზეზობრიობის კანონი ვრცელდება ადამიანის ნებისყოფაზე; **დეტერმინისტი-ი** — დეტერმინიზმის მომხრე; **დეტერმინისტიული** — დეტერმინიზმის ხასიათის მქონე.

დეტექტივ-ი, ლათ.-ინგლ. (detect, detective), მაძებარი, აღმოჩენი; სამაძებრო მილიციის აგენტი ინგლისში; აქედან: **დეტექტური რომანი** — წოდება ისეთ რომანს, რომლის ფაბულადაც აღებულია რაიმე საიდუმლოება, რომელიც უნდა გამოირკვეს რომანის მსვლელობაში; ასე უწოდებენ აგრეთვე ისეთ ნაწარმოებს, რომელშიც მოქმედ პირად გამოყვანილია მაძებარი.

დეტონატორ-ი, ლათ.-ფრ., ამფოტექტელი ნივთიერება, რომელიც იწვევს დეტონაციას (იხ.).

დეტონაცია, ლათ.-ფრ. (détonation), ქიბიაში: ზოგი ნივთიერების სწრაფი (და არა თანდათან) აფეთქება; აქედან: **დეტონირება** — 1) სკდომა, ფეთქება (ფრ. détoner), 2) მუსიკაში: ყალბი ტონის აღება (ფრ. détonner).

დეტრამპი-ი (ფრ. detrempe), წყლის ფერადებით ხატვა, აქვარელი (იხ.).

დე-ფაქტო (ლათ. de facto), ნამდვილად, სინამდვილეში (დ-ე-ი უ-რ-ე-სთან დაპირისპირებით).

დეფეკაცია, ლათ.-ფრ. (défecation), ხერთოდ: გაწმენდა ტალახისაგან; 2) შაქრის წარმოებაში: ზედმეტი ნარეგებისაგან შაქრის გაწმენ-

და; მედიცინაში: ნაწლავების გაწმენდა, განავალის გამოყოფა.

დეფექტი-ი, იხ. დეფექტი.

დეფენდერები (მრავლ., ლათ.-ინგლ. defender „დამცველი“), ირლანდის პოლიტიკური პარტია, რომელიც ჩამოყალიბდა 18 საუკ. გასულს და იბრძოდა ირლანდის ჩამოშორებისათვის ინგლისისაგან, აგრეთვე — დემოკრატიული რეფორმებისა და სარწმუნოებრივი თავისუფლებისათვის.

დეფექტი-ი (ლათ. defectus): 1) ნაკლი, ზიანი, შეცდომა; 2) გემის დაზიანებული ნაწილების აღწერა შეკეთების მიზნით; 3) სასტამბო საქმეში: აწყობის დროს დანაკლისი ლიტერები (ასოები); აქედან: **დეფექტური** — ნაკლული, ნაკლოვანი.

დეფიურაცია, ლათ.-ფრ., გაუსახურება, დამახინჯება; **დეფიურირება** — იგივე მოქმედება.

დეფილე, ლათ.-ფრ. (défilé): 1) ვიწრო გასავალი, — ხეობა (სამხედრო); 2) საზეიმო სვლა; აქედან: **დეფილირება** — 1) ჯარის გასვლა დეფილეში ან უფროსის წინ გავლა მარშით; 2) საერთოდ: ვისამე წინ საზეიმო სვლა.

დეფინიცია, ლათ.-ფრ. (définition), განსახლვრა; ცნების განსაზღვრა გვართი ცნებისა და ნიშანდობლივი თვისების დასახელების საშუალებით (ლოგიკაში).

დეფიციტი-ი, ლათ., ზარალი; გასავლის გადამეტება შემოსავალზე.

დეფულაცია, ლათ.-ფრ., ქარის დენულაციური (იხ.) მოქმედება უდაბნოში, — გამოფიტვა.

დეფლექსია, ლათ.-ფრ. (déflexion), ფიზიკაში: სხივთა გადახრა; აქედან: **დეფლექტორ-ი** — 1) მაგნეტური ძალის საზომი ხელსაწყო; 2) საკვამლური მილის დასაკობი ქარისაგან დასაცავად და წვეცის გასაუმჯობესებლად.

დეფორმაცია, ლათ.-ფრ. (déformation): 1) სხეულის ან მისი ნაწილების ბუნებრივი ფორმის, აღნაგობის, შეცვლა (ბიოლოგიაში); 2) სხეულის ფორმის ან მისი მოცულობის ყოველგვარი შეცვლა (ფიზიკაში); აქედან: **დეფორმირება** — იგივე მოქმედება.

დექსიოგრაფია, ბერძ. ხელოვნ. („მარჯვენის წერა“), ისეთი წესი წერისა, როცა სტრიქონები იწერება პორიზონტულად და მარცხნიდან მარჯვენისკენ (მაგ. ევროპულ და ქართულ დამწერლობაში).



დექტრინი-ი, ლათ. ხელოვნ., ნივთიერება, რომელიც მოიპოვება კრახმლისაგან (სახამებლისაგან) მაღალი ტემპერატურით, — გამოყენებულია სამღებრო საქმეში.

დექტროკარდია, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ., ასე ეწოდება ისეთ იშვიათ შემთხვევას, როცა გული ძოთავებულა მკერდის ღრუს მარჯვენა ნახევარში.

დეცემვირი-ი, ლათ., ათი წვერისაგან შედგენილი მთავრობის კოლეგია ძველ რომში; **დეცემვირატ-ი** — ათი პირის მმართველობა.

დეცენტრალიზაცია, ახალი ლათ., სახელმწიფოს მმართველობის ისეთი ფორმა, რომელსაც ახასიათებს ადგილობრივი თვითმართველობის ზოგიერთ ორგანოთა დამოუკიდებლობა (ცენტრალიზაციასთან დაპირისპირებით, იხ.); **დეცენტრალისტ-ი** — დეცენტრალიზაციის მომხრე.

დეცი- (ლათ. decem-ისაგან „ათი“), საზომ-საწონთა მეტრულ სისტემაში: ემატება საზომ-საწონის ძირითადი ერთეულის სახელწოდებას და აღნიშნავს მის მეთედს, მაგ.: **დეციგრამ-ი** — გრამის $\frac{1}{10}$; **დეცილიტრი-ი** — ლიტრის $\frac{1}{10}$; **დეციმეტრი-ი** — მეტრის $\frac{1}{10}$ და სხვ.

დეციმალური ან **დეციმალ-ი** (საზ. საუკ. ლათ. decimalis), ათობითი, ათეულობითი, მაგ.: **დეციმალური სისტემა** — ათეულობითი სისტემა; **დეციმალური სასწორი** — ისეთი სასწორი, რომლის გაწონასწორებაც ხდება ათჯერ ნაკლები წონის საწონებით, ვიდრე ტვირთის წონა.

დეციმაცია, ლათ.-ფრ. (décimation), დამნაშავეთა დასჯის ერთერთი წესი: ისჯება არა ყველა დამნაშავე, არამედ ათიდან ერთი.

დეველ-ი, იხ. დუელი.

დიაბეტი-ი ან უკეთ **დიაბეტეს-ი**, ბერძ., ავადმყოფური მოვლენა, რომელიც გამოიხატება შარდის გადაჭარბებულ გამოყოფაში; დიაბეტესის ერთერთ ფორმას ეწოდება შაქრის ავადმყოფობა.

დიაგნოზ-ი ან **დიაგნოსის-ი**, ბერძ., საერთოდ: გამოცნობა; მედიცინაში: ავადმყოფობის მეცნიერული გამოცნობა სათანადო ნიშნების მიხედვით; **დიაგნოსტიკა** — მედიცინის დარგი, რომელიც იკვლევს ავადმყოფობათა გამოცნობის, დიაგნოზის, საფუძვლებს.

დიაგონალი, ბერძ.-ევროპ., ხელოვნ.: 1) გეომეტრიაში: წრფივი წირი (სწორი ხაზი), რომე-

ლიც აერთებს მრავალკუთხედის ორი არამოსაზღვრე კუთხის მწვერვალებს; 2) მატყლის ირიბ-ხოლიანი ქსოვილი.

დიაგრამა (ბერძ. დიაგრამმა „სურათი, მოხაზულობა“), თვალსაჩინო გრაფიკული გამოხატულება რაიმე შეფარდებთა: ერთი მოვლენის ცვლილებათა სხვა მოვლენისაგან დამოკიდებულობის მიხედვით ნახაზები (დიაგრამების შემწივრებით იკვლევენ მეტეოროლოგიურს, ფიზიკურს, ფსიქოლოგიურს და სხვ. მოვლენებს).

დიადემა, ბერძ.: 1) მეფეთა თეთრი თავსახევი ძველად — უხედასი ხელისუფლების ნიშანი; 2) თვალ-მარგალიტებით შემკული თავსაქალური ქალისა.

დიადოქი-ი (ბერძ. დიადოქოს), მემკვიდრე; დიადოქები ეწოდათ ალექსანდრე მაკედონელის სარდლებს, რომელთაც ურთიერთ შორის გაიყვეს მისი სამფლობელოები.

დიაკონ-ი (ბერძ. დიაკონოს „მსახური“): 1) ქრისტიანობის პირველ ხანებში: ტაძრის წესიერების მეთვალყურე და სამეურნეო საქმეთა გამგე; 2) შემდეგ: სამღვდლოების უდაბლესი თანამდებობის პირი; **დიაკონის-ი** („მსახური ქალები“) — ძველ ქრისტიანულ ეკლესიაში: ქალები, რომელნიც განაგებდნენ მოწყალეების გაცემისა და ავადმყოფთა მოვლის საქმეებს (გერმანიაში — საგანგებო სახლებში აღზრდილი მოწყალეების და.)

დიაკრისის-ი, ბერძ. („გაყოფა, განსხვავება“), აქედან: **დიაკრისისული** ან **დიაკრიტული ნიშნები** — განსხვავებული ნიშნები ალფაბეტურ სისტემაში (იხ. ალფაბეტი), — ასე ეწოდება ფონეტიკაში ბგერათა გამოხატვის ერთერთ საშუალებას, სახელდობრ: როდესაც ჩვეულებრივად სახმარებელი ასოები საკმარისი არაა, მიუმატებენ ასოებს რაიმე ნიშნაკს სხვა ბგერის გამოსახატავად; ასეთია მაგ.: სიგრძე-სიმოკლის ნიშნაკი, მხვილის, ნაზლობის (იხ.), მარცვლოვანობის და სხვ.

დიალექტი-ი (ბერძ. დიალექტოს), რომლისამე ენის კილო, მაგ. ქართული ენის იმერული კილო; აქედან: **დიალექტოლოგია** — ენათმეცნიერების დარგი, რომელიც იკვლევს ამა თუ იმ ენის დიალექტებს; **დიალექტოლოგი-ი** — დიალექტების მკვლევარი.

დიალექტიკა (ბერძ. დიალექტიკე „მსჯელობითი“, იგულისხმება ტექნე „ხელოვნება“): 1) თავდაპირველად ძვ. საბერძნეთში: მსჯელობისა და დარწმუნების ხელოვნება; 2) ფილოსოფიაში: აზრის ლოგიკური პროცესი, რომელშიც წარმოებს გადასვლა ერთი ცნებიდან მეორეზე — პირველის ნაკლისა და შინაგანი წინააღმდეგობის ძლიერ საშუალებით; 3) აზრის შინაგანი თანდათანობითი განვითარების პროცესი (განსაკუთრებით ცნობილია ფილოსოფიაში ჰეგელ-ის დიალექტიკა, რომლის მიხედვითაც თვითეული ცნების განვითარებაში ურთიერთს თან სდევს სამი მომენტი: თეზისი, ანტითეზისი და სინთეზისი (იხ. ესენი); **დიალექტიკური** — დიალექტიკის ხასიათის მქონე, მისაგან გამომდინარე, მაგ. **დიალექტური** ან უკეთ **დიალექტიკური მატერიალიზმი**, იხ. მარქსიზმი.

დიალექტოლოგია, იხ. დიალექტი.

დიალიზი ან **დიალისისი**-ი (ბერძ. dialysis „განთავისება, გაბნევა“): 1) ქიმიაში: გამოყოფა ხსნარიდან ამა თუ იმ ქიმიური ნივთიერებისა — ცხოველისა ან მცენარეული აფსკის საშუალებით (იხ. ოსმოსი); 2) ლექსთწყობაში: ერთი გრძელი მარცვლის ორ მოკლე მარცვლად წარმოთქმა.

დიალოგ-ი (ბერძ. დიალოგოს): 1) საუბარი ორ ან მეტ პირთა შორის; 2) ლიტერატურულ ნაწარმოები ან მისი ნაწილი, რომელსაც საუბრის ფორმა აქვს; **დიალოგური** — დიალოგის ხასიათის მქონე.

დიამეტრალური, იხ. დიამეტრული.

დიამეტრი-ი (ბერძ. დიამეტროს), წრფივი წირი (სწორი ხაზი), რომელიც გაივლის წრის ცენტრში და ჰყოფს მას ორ თანასწორ ნაწილად; **დიამეტრული** — დიამეტრის ხასიათის მქონე; **დიამეტრული წინააღმდეგობა** ან უკეთ **დიამეტრული მოპირმდეობა** — სრული წინააღმდეგობა ან მოპირმდეობა (იგულისხმება დიამეტრის ბოლოები, რომელნიც ურთიერთს უპირისპირდებიან).

დიანა, ლათ., ძველ რომაელთა ქალ-ღმერთი, — უღრის ძველ ბერძენთა არტემიდას (იხ.).

დიაპაზონი, ბერძ.-ევროპ.: 1) ოქტავის (იხ.) ბერძნული სახელწოდება; 2) ხმის ან ინსტრუმენტის მოცულობა (ე. ი. ბგერათა რიცხვი, რომლის წარმოთქმა ან გამოცემა შეუძლია ამა თუ

იმ ხმას ან ინსტრუმენტს); 3) საფრანგეთში დიაპაზონი ეწოდება აგრეთვე კამერტონს (იხ.).

დიაპოზიტივი-ი, ბერძ.-ლათ., ხელოვნ., პოზიტივური (იხ.) ფოტოგრაფიული გამოსახულება რაიმე გამჭვივალე მასალაზე, ჩვეულებრივ — მინაზე, — ხმარობენ საპროექციო აპარატებისათვის (ბუნდოვანი ფარისისათვის), სურათების გასაღიდეგლად და სხვ.

დიარეა (ბერძ. დიარეო „გავედინები“), ფაღარათი ნაწლავების ანთების დროს.

დიარხია ან უკეთ **დიარქია**, ბერძ., ორმეფობა; ერთსა და იმავე დროს ორი თანასწორ-უფლებიანი ხელისუფლების მართვა-გამგეობა.

დიასპორა, ბერძ.: 1) გაბნევა, გაფანტვა; 2) პალესტინის გარეშე მყოფი (გაფანტული) ებრაელები ან ის ქვეყნები, სადაც ცხოვრობდნენ გაფანტული ებრაელები; 3) კათოლიკეთა მრევლები სხვა რწმენის ხალხთა შორის.

დიასტოლა (ბერძ. დიასტოლე „გაფართობა“): 1) მედიცინაში: გულის კუნთების გაფართობა; გულის მოქმედების წყნარი ფაზა, რომელიც მოსდევს მის შეკუმშვას (იხ. სისტოლა); 2) ბერძნულ ლექსთწყობაში: მოკლე მარცვლის გაგრძელება.

დიათეზი-ი ან **დიათეზისი**-ი, ბერძ.: 1) მედიცინაში: ორგანიზმის წინასწარგანწყობილება რაიმე ავადმყოფობისადმი; 2) გრამატიკაში: ზმნის გვარი (მაგ. მოქმედებითი და საშუალო).

დიატონიკა, ბერძ. ხელოვნ., თანამიმდევრობითი გადასვლა ტონებისა ერთიდან მეორეზე; **დიატონიკური გამა** — ისეთი გამა, რომელშიც ტონები თანდათან მალღლებიან ან დაბლდებიან მთელი ან მისი მუხნებრივი ნახევართონებით; **დიატონიზმი** — მუსიკალური სტილი, რომელშიც მელოდიისა, ჰარმონიისა და კონტრაბუნქტის ყველა ელემენტები გამომდინარეობენ დიატონიკური გამისაგან.

დიატრიბა (ბერძ. დიატრიბე), ლიტერატურული ნაწარმოები, — უმთავრესად პოლემიკური და სატირიკული ხასიათისა.

დიაფორა, ბერძ. („განსხვავება“): 1) ორ ცნებათა შორის განსხვავების გაღმოცემა; 2) ერთისა და იმავე სიტყვის გამეორება წინადადებაში მნიშვნელობის გასაძლიერებლად.

დიაფრაგმა, ბერძ.: 1) გულ-მუცლის შუასაძგიდი; 2) ოპტიკურ ხელსაწყოთა (მიკროსკოპის,

ტელესკოპის და სხვ.) ნაწილი, რომელიც აკონცენტრირებს სინათლის სხივებს (იხ. კონცენტრირება).

ლიბრაქი, ბერძ. ლექსთწყობაში: ორ-მოკლეს-მარცვლიანი მუხლი.

დიგამა (ბერძ. დიგამმა „ორმაგი გამა“), ბერძნული ანბანის მეექვსე ასოს სახელწოდება.

დიგამია, ბერძ., ორცილიანობა; იგივეა, რაც ბიგამია (იხ.).

დიგესტები (მრავლ., ლათ. დიგესტა), რომის იურისტების გადაწყვეტილებათა და კანონთა კრებული, შედგენილი იუსტინიანე დიდის დროს (533 წ.), — რომის სამართლის მთავარი წყარო.

დიდაქტიკა (ბერძ დიდაქტიკოს „დამრიგებლობითი“), პედაგოგიკის ნაწილი, რომელიც შეიცავს მოძღვრებას სწავლების შესახებ; **ზოგადი დიდაქტიკა** — იკვლევს სწავლების მიზანს და საშუალებებს; **სპეციალური დიდაქტიკა** — წარმოადგენს ზოგადი დიდაქტიკის დებულებათა გამოყენებას ცალკე საგანთა სწავლებაში; აქედან: **დიდაქტიკოსი-ი** — დიდაქტიკის მცოდნე, დახელოვნებული მასწავლებელი; **დიდაქტიკური** — 1) დიდაქტიკის ხასიათის მქონე; 2) დამრიგებლობითი, მაგ.: **დიდაქტიკური პოეზია** — პოეზია, რომლის მიზანიცაა დამრიგებლობა, სასარგებლო ცნობების მიწოდება, მეცნიერულ ქეშპირიტებათა გადაცემა და სხვ. (მაგ. არაკები, იგავები, ჰესიოდის პოემა „შრომანი და ღღენი“ და სხვ.).

დიდასკალიონი-ი, ბერძ.: 1) სათეატრო წარმოდგენების დადგმა ძველს ათენში (საბერძნეთში); 2) ოქმი, რომელშიც შეტანილია ასეთი დადგმისათვის ჯილდოს მიღებ პირთა სახელები, დადგმულ ნაწარმოებთა სათაურები და სხვ.

დიდახა ან უკეთ **დიდა-ქა** (ბერძ. დიდაქე „მოძღვრება, სწავლება“), ახალი აღთქმის აპოკრიფული ლიტერატურის ერთერთი შესანიშნავი ძეგლი.

დიდონა ან უკეთ **დიდონი-ი** (ლათ. დიდო, -ონის): 1) პირვანდელი სახელი ასტარტისა (იხ.); 2) კართაგენის ზღაპრული დამაარსებელი ქალი; თავის ნებით დაიწვა თავი, რათა ინდოეთის მეფეს ცოლად არ გაჰყოლოდა (ვირგილიუსის პოემით: პოიკლა თავი ხმლით — ენეასის დალატის გამო).

დიდრო, დ. Diderot, D., 1713—1784), ფრანგი ფილოსოფოსი-რაციონალისტი; — ცნობილია

მრავალმხრივი ნიჭითა და ცოდნით; ერთერთი დამაარსებელთაგანია ცნობილი „ენციკლოპედისა“ (იხ.), რომელმაც დიდი როლი ითამაშა საფრ. რევოლუციის იდეურად მომზადებაში.

დიფი-ი (ბერძ. დიფის „გაშვება“), მუსიკა-ში: ნიშანი, რომელიც ამაღლებს ნახევარი ტონით ნოტს, რომლის წინაც ეს ნიშანი დაისმის.

დიერეზი-ი ან უკეთ **დიერესისი-ი** (ბერძ. დიერესის „გაყოფა, განსხვავება“): 1) გაჩერება ლექსში მუხლის ბოლოსთან დამთხვევით; 2) ერთი მარცვლის ორად გაყოფა (ამ გაყოფის ნიშანია 2 წერტილი მეორე ხმოვანზე, მაგ. ლათ. ძმრ.); 3) მედიცინაში: ძირღვების გაწყვეტი.

დიეტა (ბერძ. დიეიტა „ცხოვრება, ცხოვრების წესი“), შერჩეული სასმელ-საკმელი, რომელსაც უნიშნავენ ავადმყოფს მისი ავადმყოფობის მიხედვით; აქედან: **დიეტეტიკა** — მედიცინის დარგი, რომელიც იკვლევს საკითხებს მიზანშეწონილი სმა-ჭამის შესახებ.

დიეტები (მრავლ., ლათ. dies-ისაგან „ღღე“. გერმ. Diäten), თავდაპირველად: დღიური ჯილდო მოხელეებს, ექიმებს და სხვ.; შემდეგ — პარლამენტის წევრებს.

დივანი-ი (არაბ.-სპარს. diwān): 1) მუსულმანთა ქვეყნებში: კანცელარია, სათათბირო; 2) ლექსთა კრებული რომლისაზე ავტორისა; 3) ტახტი ნოხითა და ბალიშებით ან სკამი სხვადასხვა ზომისა, ჩვეულებრივ — რბილი.

დივერგენცია ან უკეთ **დივერგენცია-ი**, ლათ.-ევროპ.: 1) სერთოდ: გაშლა, გადახრა; განსხვავება; 2) ბიოლოგიაში, გეოგრაფიაში და ენათმეცნიერებაში: ახლობელ წარმოქმნათა და ფორმათა ურთიერთ დაშორება განვითარების პროცესში.

დივერსია ან უკეთ **დივერსიონი-ი**, ლათ.-ევროპ. (ფრ. diversion), სამხედრო საქმეში: იმის დროს ჯარის გადაჯგუფება მტრის ყურადღების მოსაშორებლად მთავარი სამოქმედო ადგილისაკენ.

დივერტირება, ლათ.-ფრ. (diverter), ვისიმე გახალისება, გართობა; აქედან: **დივერტისმენტ-ი** (ფრ. divertissement) — სათეატრო წარმოდგენაში ჩართული ან ბოლოს მიმტებელი რაიმე პატარა სამუსიკო ნაწარმოებები, კუპლეტები (იხ.) ან ცეკვა.

დივოზონგი, იხ. დიფოზონგი.

დივიდენდი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. dividende), საბუღალტრო წესდების წლიური წმინდა შემოსავლის ნაწილი, რომელიც ერგება თვითველ მონაწილეს მათივე შეტანილი თანხის შესაბამისად **დივიზია**, ლათ.-ფრ. (division-ისაგან), სამხედრო-ადმინისტრაციული ერთეული, შედგენილი რამდენიმე ბრიგადისაგან (იხ. ბრიგადა).

დივიზიონ-ი, ლათ.-ფრ. (division): 1) არტილერიისა და კავალერიის სამწყობრო ერთეულის სახელწოდება; 2) ერთი ტიპის სამხედრო ჯემთა შეერთების სახელწოდება.

დიზარტრია ან **დისარტრია**, ბერძ. (dys „ძნელ“, ართრონ, იხ.), მეტყველების გაურკვევლობა — ზოგიერთ ბგერათა წარმოქმნის გაძნელების გამო.

დიზასოციაცია ან **დისასოციაცია** (ლათ. დის-„გან“ — გაყოფის ან დაშლის მნიშვნელობით, ასოციაცია, იხ.), „განკვეთილება“, კვეთის დაშლა, — დარღვევა, დაცხადება.

დიზელ-მოტორ-ი, ასე ეწოდა გერმანელ ინჟ. ძეიზელის, დიზელის (Diesel, 1858-1913) მიერ გამოგონებულ შიდაწვის მოტორს (იხ. მოტორი).

დიზენტერია (ბერძ. dys- „ძნელ“, ენტერონ „ნაწლავი“), მუცელა; ნაწლავების გადამდები სნეულება, რომელსაც ახასიათებს სისხლიანი ფაღარათი.

დიზიუნქცია ან **დისიუნქცია** (ლათ. disjunctio), გაყოფა, განცალკევება; ლოგიკაში: ისეთ ცნებათა შეფარდება, რომელთა მოცულობაც სრულად არ ხვდება ურთიერთს, მაგრამ რომელიც გაერთიანებულნი არიან გვაროვნული ცნებით.

დიტირამბი (ბერძ. dithyrambos); 1) ძველ საბერძნეთში: ღვინის ღმერთის, დიონისოსის, საპატივცემო სიმღერა; 2) ახლა: ვისიმე გადაქარბებული შექება; აგრეთვე ლიტერატურ. ნაწარმოებები, სადაც გამოთქმულია ავტორის აღტაცებული განცდები.

დიზურია ან **დისურია** (ბერძ. dys „ძნელ“, ourein „შარდის დენა“), გაძნელებული და მტკივნეული შარდის დენა.

დიკასტერი ან **დიკასტერიონი**, ბერძ., ძველ საბერძნეთში, განსაკუთრებით, ათენში — სოლონის მიერ შემოღებული სასამართლო.

დიკენსი-ი, ჩ. (Dickens, Ch., 1812 — 1870), „შესანიშნ. ინგლის. მწერალი, რეალისტური რომანების ავტორი; დამახასიათებელია: უდიდესი ჰუმანურობა ჩაგრულისადმი და უღმობელი მოპყრობა ბოროტის მიმართ; უძლიერესი ჰუმორი; სიყვარული ზავისადმი (ზოგიერთი ნაწარმოები არის ქართულადაც).

დიკეფალი-ი, ბერძ., ორთავა.

დიკტი-, იხ. დიქტი-

დიკტი-, იხ. დიქტი-

დილატაცია, ლათ.-ფრ. (dilatation), გაფართოება, გაგანიერება; მედიცინაში: დევიროებული მილგების (მაგ. საშარდესი, საყლაპავისა) ხელოვნურად გაგანიერება ქირურგიული საშუალებებით; აქედან: **დილატატორები** (მრავლ.) — 1) გამგანიერებელი კუნთები; 2) მილგების გამგანიერებელი ქირურგიული იარაღები; **დილატომეტრი-ი**, ლათ.-ბერძ., ფიზიკაში: სითხეთა სითბური გაფართოების საზომი იარაღი (აგებულია ვაგაგას თერმომეტრს).

დილემა (ბერძ. დილემა): 1) ორი შესაძლო, ერთნაირად ძნელი გადაწყვეტილება, რომელთა შორისაც არჩევანი აუცილებელია; 2) დასკვნა, რომელსაც აქვს ორნაწევროვანი (დიზიუნქციური და ჰიპოთეტური) წინამძღვარი.

დილეტანტი-ი (ფრ. dilettante), მოხალისე; რაიმე საგნის (ხელოვნების ან მეცნიერების) ზერეფე მცოდნე; არასპეციალისტი; აქედან: **დილეტანტიზმი** ანუ **დილეტანტობა** — მოხალისეობა; საგნის ზერეფე მცოდნეობა, ან ამგვარი მოპყრობა ისეთი საგნისა, რომელიც ღრმა ცოდნას მოითხოვს.

დილიჯანსი-ი, ლათ.-ფრ. (diligantse „სისწრაფე, გულმოდგინება“), სამოგზაურო ეტლი, რომელიც გარკვეულ დროს და გარკვეულ ადგილებს შორის მიმოიღის და მგზავრების გადაყვანას აწარმოებს (ქართულად ამბობენ: დილიჯანი ან დელეჯანი).

დილოგია, ბერძ., ორპაროვნობა.

დილუვი ან **დილუვიუმი-ი**, ლათ. („წყალდიდობა, წალეკვა, წარღვნა“), ასე ეწოდება (ბიბლიურ წარღვნასთან დაკავშირებით) დედამიწის ქერქის განვითარების იმ ეპოქას, რომელიც წინუძღოდა თანამედროვეს; მასვე უწოდებენ აგრეთვე ყინულის ხანას; აქედან: **დილუვიალური** ან უკეთ **დილუვიური** — დილუვის დროის; **დილუ-**

ვიანიზმი — მოძღვრება, რომლის თანახმადაც დედამიწის ქერქის შრეებში შენახული გადაშენებულ ცხოველთა გაქვავებული ნაშთები — მდეგია ქვეყნის წარღვნისა.

დიმორფიზმი, ბერძ. (dis „ორჯერ“, „ორბაგ“-, მორფე „სახე“), ორმაგსახეობა; 1) ბოტანიკაში: ერთი სახის სხედასხვა მცენარეზე ორგვარი ყვავილის წარმოქმნა; 2) ზოოლოგიაში: ერთისა და იმავე სახის ცხოველის ორგვარი ფეროვნობა ან ორგვარი აგებულობა.

დინამის (ბერძ. dynamis „ღონე“, „ძალა“); აქედან: **დინამიზმი** — ფილოსოფიური მოძღვრება, რომლის მიხედვითაც ყოველი ნივთიერება წარმოადგენს მოქმედ ძალათა გამოვლენის ფორმას, — ყოველი მოვლენის მოქმედი მიზეზი მხოლოდ ძალაა; **დინამიკა** — 1) მექანიკის ნაწილი, რომელიც იკვლევს კავშირს მოძრაობასა და მის გამომწვევ ძალებს შორის; 2) ჩვეულებრივ: ცვალება და მისი გამომწვევი ძალები; **დინამიკური** — დინამიკის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე და სხვ.; აგრეთვე — მოძრაობაში მყოფი; **დინამიტი** — ძლიერი აფეთქებადი (ასაფეთქებელი) ნივთიერება, რომლის $\frac{3}{4}$ ნაწილი ნიტროგლიცერინია (იხ.); **დინამოლოგია** — იგივეა, რაც დინამიკა; **დინამო-მანქანა** — მექანიკური ძალის ელექტრულ დენად გარდაქმნის მანქანა; **დინამომეტრი** — 1) ანთროპომეტრიაში: კუნთების ძალის, ღონის საზომი მოწყობილობა; 2) მექანიკაში: ძალის საზომი მოწყობილობა.

დინარი, იხ. დენარი.

დინასტი (ბერძ. dynastês „მფლობელი“), აქედან: **დინასტია** — სამეფო გვარეულობა; მეფეთა რიგი ერთისა და იმავე გვარეულობიდან; **დინასტიური** — დინასტიის დამახასიათებელი; **სადინასტო** — დინასტიისათვის. განზრახული, განსუთვნილი და სხვ.

დინოზავრები ან **დინოზავრები** (მრავლ., ბერძ. deinós „საშიშარი“ და sauros „ხელიკი“), უძველესი დროის ქვემეძრომა კლასის ერთერთი ჯგუფი, პოვნილია ამონათხრებში: უზარმახარი ტანისა (მაგ. ამერიკისა აღწევს 40 მეტრს სიგრძით), აგებულობის ზოგიერთი ნაწილით უახლოვდება ფრინველს; უმრავლესობა დადიოდა უკანა ფეხებზე.

დინოთერი ან **დინოთერიუმი** (ბერძ. deinós „საშიშარი“ და thêr „ხეცი“; ლათ. dinotherium), ამონათხრებში პოვნილი უზარმახარი ძუძუმწოვართა კლასის ხორთუმიანი ცხოველი (4, 5 მეტრ. სიმაღლე), — ჰვანდა ჰბლოს ხორთუმით და მორუ-ს (ანუ მორუ-ს) ეშვებით.

დიოგენე (ან **დიოგენეს**) სინოპელი, ცინიკური ანუ კინიკური ფილოსოფიური სკოლის ერთი ცნობილი წარმომადგენელი (412 — 323), რომლის ძირითადი პრინციპი იყო: „უმადლესი სათნოება მდგომარეობს სრულს დამოუკიდებლობაში — როგორც გაზე სინამდვილისაგან, ისე საზოგადოებისაგანაც“; ამიტომ ადამიანი უნდა განთავისუფლდეს ყოველგვარი მოთხოვნილებისაგან, რამდენადაც შესაძლებელია.

დიონისი ან **დიონისოსი**, ძველ საბერძნეთში: ღვინისა და მხიარულების ღმერთი, ძველ რომაელთა ბაკქის შესატყვისი; დიონისის კულტისაგან (ე. ი. მის საპატივცემო დღესასწაულისაგან და სხვ.) წარმოიშვა საღრამო ხელოვნება.

დიონისური დასაწყისი — იხმარება ვნებებრობისა, უწყსრიგობისა და დაუსრულებლობის აღსანიშნავად.

დიობტრი (ბერძ. დიობტერ „ჯაშუში“), გოდუნიაში: კუთხსაზომის ერთი ნაწილის რაიმე საგნისაგან მიმმართველი მოწყობილობა.

დიობტრიკა (ბერძ. დიობტრიკე „შიგ გასახედი“), ფიზიკაში: ოპტიკის ერთი ნაწილი, — მოძღვრება შუქრ-ტების შესახებ.

დიორამა, ბერძ., გამჭვირვალე მასალაზე დახატული სურათი, რომელიც გვევლინება სხვადასხვა სახით იმის მიხედვით, თუ როგორ გავაშუქებთ მას.

დიოსკურები (მრავლ., ბერძ. Dioskoyroi), ძვ. ბერძენთა მითოლოგიით: ორი ტყუპი ძმა — კასტორი და პოლიდეკესი (polydeukês), ძველსა (გედის სახით) და ლედას ვალები, — ზღვაოსნობისა და სტუმართმოყვარეობის ღმერთები.

დიოფანტ ან **დიოფანტოს ალექსანდრიელი**, ბერძენი მათემატიკოსი (4 ს. ქ. შ.), მან პირველმა შემოიღო მათემატიკურ ამოცანებში შემავალ რიცხვთა და მოქმედებათა ნიშნები, — ალგებრის დამაარსებელი; ცნობილია განუსაზღვრელ განტოლებათა (დიოფანტოსის განტო-

ლ ე ბ ა ნ ი) ამოხსნით (დიოფანტოსის ანალიზი-ი).

დიოფიზიზმი, ბერძ. („ორბუნებიანობა“), მოძღვრება, რომელიც სთვლიდა ქრისტეს ორი ბუნების (ღვთიურისა და ადამიანურის) მატარებლად; **დიოფიზიტები** (მრავლ.) — დიოფიზიზმის მიმდევარნი; **დიოფიზიტობა** — იგივეა, რაც დიოფიზიზმი-ი.

დიოცეზი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. დიოიკესის „შმართველობა“): 1) რომის იმპერიაში: წინეთ სამოქალაქო, შემდეგ — სასულიერო-ადმინისტრაციული ერთეული; 2) კათოლიკურ ეკლესიაში: ეპისკოპოსის დაქვემდებარებული ოლქი.

დიპლომდისკოპი, ბერძ. ხელოვნ. („ორმაგი სახის სახედავი“), ნამდვილი შუადღის გამომრკვევი ხელსაწყო.

დიპლოკოკები, ბერძ.-ლათინ., ხელოვნ. („წყვილოვანი კოკები“), მრგვალი ან ოვალური წყვილწყვილად შეერთებული კოკები (იხ. ბაქტერია და კოკები).

დიპლომატი, ბერძ.-ევროპ. (იხ. დიპლომი): 1) ამა თუ იმ სახელმწიფოს ოფიციალური წარმომადგენელი სხვა სახელმწიფოში, აღჭურვილი განსაკუთრებული რწმუნებულობით (ამით განსხვავდება კონსულისა და აგენტისაგან); 2) გადატან. მნიშვნ.: მოხერხებული, გამოქნილი, არაგულწრფელი პიროვნება; აქედან: **დიპლომატიური** — დიპლომატის დამახასიათებელი.

დიპლომატია, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. diplomatie, იხ. დიპლომი), სახელმწიფოებრივი საქმიანობის ერთერთი დარგი, რომელიც განაგებს სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთობის საქმეებს; აქედან: **დიპლომატიური** — დიპლომატიის ხასიათის მქონე, მის შესახებ და სხვ.; მაგ.: **დიპლომატიური აგენტი** — ამა თუ იმ სახელმწიფოს წარმომადგენელი, რომელიც აწესრიგებს საერთაშორისო ურთიერთობას სხვა სახელმწიფოსთან — გარეშე საქმეთა ცენტრალური დაწესებულების ხელმძღვანელობით; **დიპლომატიური კორპუსი** — დიპლომატიურ აგენტთა კრებული რომელსავე ერთ მთავრობასთან და სხვ.

დიპლომატიკა, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. diplomatie, იხ. დიპლომი), საისტორიო მეცნიერების ერთერთი დარგი საბუთთა ფორმის შესახებ; სიგელთ-მკოდნეობა.

დიპლომა (ბერძ. დიპლომა, -ატოს „ორად შეკეცილი“): 1) თავდაპირველად: ორ-ფურცლიანი ბარათი; 2) ახლა: მოწმობა; საბუთი, რომელიც მოწმობს უმღლესი სკოლის გათავებას, რაიმე საზოგადოების (სამეცნ. ან სხვ.) წევრობას, რაიმე მიღწეულ წარმატებას და სხვ.

დიპლომა ან **დიპლომატია**, ბერძ. („ორმაგი ხედავა“), მხედველობის ნაკლი, რომელიც გამოიხატება საგნის გაორებაში.

დიპსომანია, ბერძ. (დიპსა „წყურვილი“, მანია „სიგიჟე“), ლოთობისადმი ავადმყოფური მიდრეკილება.

დირექტივა ან უკეთ **დირექტივი**, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Directive), განკარგულების ერთი ფორმა: სახელმძღვანელო ჩვენება ან დარიგება კერძობითი საკითხების შესახებ — დაწესებულების, პარტიული ორგანიზაციის ან კერძო პირის მიმართ.

დირექტორი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. directeur): 1) დირექტორის (იხ.) წევრი; 2) რაიმე დაწესებულების (სკოლის, თეატრის, ფაბრიკის და სხვ.) ან წამოწყების სათავეში მდგომი პასუხისმგებელი პირი.

დირექტორია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. directoire): 1) ასე ეწოდა საფრანგეთში 1795 წ. ხუთი პირისაგან (დირექტორისაგან) შედგენილ უზენაესი მთავრობის აღმასრულებელ კოლეგიას, — გაუქმდა 1799 წ. (იხ. ბრიუტე); 2) დირექტორიის ეპოქა 1795 — 1799 წ. წ.

დირექტრისა ან **დირექტრისი**, ლათ.-ფრ. (directrice): 1) ქალთა სასწავლებლის გამგე; 2) მათემატიკაში: მეორე რიგის მრუდებში — წრფივი (სწორი) ხაზი, რომლის მიმართ მრუდის ყველა წერტილს აქვს ერთნაირი თვისებები; 3) სამხედრო: სროლის მიმართულება.

დირექცია (ლათ. directio), მმართველობა, მმართველი ორგანო.

დირიჟაბლი, ლათ.-ფრ. (dirigeable „რის მართვაც შესაძლებელია“), აეროსტატი (იხ.), რომელსაც მიმართვენ ნებისმიერი მიმართულებით.

დირიჟორი, ლათ.-ფრ. (dirigeur „მმართველი“), დამკვრელთა ან მომღერალთა გუნდის და ან ცეკვის ხელმძღვანელი პირი; აქედან: **დირიჟერება** — დირიჟორის, როგორც ასეთის, მოქმედება.

დისართრია, იხ. დიზართრია.

დისასოციაცია, იხ. დისასოციაცია.

დისგრეგაცია, ლათ.-ევროპ., განთვისება; ფიზიკაში: მოლეკულთა განთვისება (იხ. აგრეგაცია).

დისენტერები (მრავლ., ინგლ. dissenters), ინგლისში: ეწოდება იმ პირთ, რომელნიც არ ეკლთვნიან სახელმწიფო ეკლესიას.

დისერტაცია, ლათ.-ფრ. (dissertation „მსჯელობა“), რაიმე სამეცნიერო გამოკვლევა, წარდგენილი სამეცნიერო ხარისხის მისაღებად.

დისექცია, ლათ.-ფრ. (dissection), ადამიანის ან ცხოველის სხეულის (ან გვამის) გაჭრა სამეცნიერო მიზნით.

დისიდენტ-ი, ლათ.-ფრ. („სხვა-რჯულის“), პოლონეთში: არაკათოლიკე.

დისიმულაცია, ლათ.-ფრ. (dissimulation), განმსგავსება; ფონეტიკაში: ბგერათ-განმსგავსება: ერთ სიტყვაში ორ ერთნაირ (ან მსგავს) ბგერათგან ერთის შეცვლა (მაგ. იმერული — იმერური-ს ნაცვლად).

დისიმულაცია, ლათ.-ფრ. (dissimulation), დამალვა რაიმე არსებულისა, მაგ. დამალვა ავადმყოფის მიერ თავისი ავადმყოფობის ნიშნებისა; აქედან: **დისიმულირება** — იგივე მოქმედება.

დისკანტი (ლათ. დისკანტუს „ორზომოვნობა“): 1) ხმის მსვლელობის ერთგვარი — ორზომოვნური — წესი; 2) ყველაზე მაღალი (წერილი) სასიმღერო ხმა.

დისკი ან **დისკო** (ბერძ. დისკოს): 1) ქვის ან ლითონის ბრტყელი წრე, რომელსაც ხმარობდნ ძველი ბერძნები ტანვარჯიშობის დროს — მიზანში სასროლად და სხვ.; 2) მზისა და პლანეტების ხილული ფორმა.

დისკობოლ-ი, ბერძ., დისკოს მსროლელი შეჯიბრების დროს ძველ საბერძნეთში.

დისკონტი, იტ., პროცენტული დაკლება ვექსილის ფასზე განაღდების დროს; განაღდება; **დისკონტირება** — იგივე მოქმედება.

დისკოს-ი, ბერძ., ფეშხუმი.

დისკრედიტ-ი, ლათ. ხელოვნ., ნდობის დაკარგვა; **დისკრედიტირება** — იგივე მოქმედება.

დისკრეტია (ფრ. discrétion „თავშეკავებულობა, სიფრთხილე“ და სხვ.); აქედან: **დისკრეციონული** ან **დისკრეციული უფლება** — მთავ-

რობის, მოსამართლის და ადმინისტრაციის უფლება — იხელმძღვანელონ განსაკუთრებულ შემთხვევებში არა კანონის მიხედვით, არამედ პირადი შეხედულების თანახმად.

დისკურს-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. discours), მეტყველება; საჯარო სიტყვა; **დისკურსიული აზროვნება** (ფრ. discursive) — ლოგიკაში: აზროვნების ისეთი გვარი, როცა მსჯელობის დროს იაზროვნება ყველა წინანამძღვრები, რის გამოც მტკიცდება დასკვნის ყველასათვის სავალდებულო ხასიათი; **დისკურსიული შემეცნება** — ამგვარი აზროვნებით შემეცნება (უპირისპირდება ინტუიციურს, იხ.).

დისკუსია, ლათ.-ფრ. (discussion), რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხის განხილვა (სიტყვიერად ან წერილობით) — ამ საკითხის შესახებ სხვადასხვა აზრის მქონე პირთა მიერ; საერთოდ: დავა, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა; აქედან: **სადისკუსიო** — სადაო, ჯერ კიდევ არგადაწყვეტილი, განსახილველი და სხვა.

დისლალია (ბერძ. dys „ძნელ-“, ლალიენ „ტიკტიკი“), მეტყველების გაურკვეველობა წარმოთქმის მხრივ. — დამოკიდებულია სამეტყველო ორგანოთა (ბაგეთა, ენის, სასის და სხვ.) ნაკლისაგან.

დისლოკაცია, ლათ.-ფრ. (dislocation): 1) საერთოდ: გადაადგილება; 2) გეოლოგიაში: დედამიწის ქერქის ნაწილთა გადაძვრა — დედამიწის ბირთვის შეკუმშვის ან ფორმის ცვლის გამო; 3) ქირურგიაში: გადაადგილება ძვლის ნატეხებისა მოტეხის დროს ან სახსართა — ღრძობის დროს; 4) სამხედრო: ჯარების მდებარეობის განრიგება, ხომალდების განაწილება ნავსადგურებზე.

დისოლუცია, ლათ.-ფრ. (dissolution), ქიმიკაში: გახსნა.

დისონანს-ი, ლათ.-ფრ. (dissonance), უთანხმოვნობა, შეუთანხმებლობა; მუსიკაში: ორი ტონის ისეთი შეერთება, რომელიც იწვევს უსიამოვნო გრძნობას და რომელიც ამიტომ მოითხოვს უფრო კეთილზომიერად განაღდება.

დისოციაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. dissociation): 1) საერთოდ: დაშლა შემადგენელ ნაწილებად, განკავშირება; 2) ქიმიკაში: მოლეკულთა არასრული დაშლა გახურების გამო.

დისპანსერი-ი, ლათ.-ევროპ. (ინგლ. dispenser). „გამცემი, მიმცემი“), უფასო სამკურნალო, საიდანაც დარიბებს ეძლევათ უფასო დარიგება და წამლები.

დისპაში-ი, ლათ.-ფრ. (dispatche), ავარიის მიერ მიყენებული ზარალის ოქმი, რომელსაც აღდგენენ დისპაშერები (იხ.).

დისპაშერი-ი (იხ. დისპაში), ავარიის მიერ მიყენებული ზარალის დამფასებელი.

დისპენსაცია, ლათ.-ფრ. (dispensation):

1) ცოდვათა მიტევება; 2) კანონის მოქმედების გაუქმება კერძო შემთხვევისათვის; აქედან: **დისპენსირება** — იგივე მოქმედება.

დისპენსია (ბერძ. dys „ძნელ“, პენსის „მონელება“), საკმლის მონელების დარღვევა კუჭის წენის არასაკმარისი მოქმედების გამო.

დისპერსია, ლათ.-ფრ. (dispersion „გაბნევა, გაფანტვა“), ფიზიკაში: „შუქო-გაბნევა“.

დისპოზიცია, ლათ.-ფრ. (disposition „მდებარეობა, განწყობილება“): 1) წერილობითი განკარგულება უფროსისა ჯარებისადმი ბრძოლის წინ, სადაც ჩამოთვლილია მტრის მდებარეობა, ბრძოლის მიზანი და სხვ.; 2) წინასწარგანწყობილება.

დისპუტი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. dispute): 1) პაექრობა, მეცნიერული კამათი; 2) სამეცნიერო ხარისხის მისაღებად წარდგენილი შრომის (იხ. დისერტაცია) საჯაროდ დაცვა.

დისტილაცია, იხ. დესტილაცი.

დისურია, იხ. დისურია.

დისციპლინა (ლათ. disciplina „სწავლა, დარიგება“): 1) მეცნიერება ან მისი ერთერთი დარგი; 2) ერთობლიობა წესებისა, რომლებიც სავალდებულოა ამა თუ იმ ორგანიზაციაში შემავალ წევრთათვის (აქედან: დისციპლინა სამხედრო, პარტიული და სხვ.); 3) გადატ. მნიშვნ.: უსიტყვოდ და ზედმიწევნით შესრულება მიღებული წესებისა და უფროსთა განკარგულებისა; აქედან: **დისციპლინირება** — წესების ასრულებაში გაწვრთნა; **დისციპლინარული** ან უკეთ **დისციპლინური** — დისციპლინის ხასიათის მქონე; **სადისციპლინო** — დისციპლინისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი და სხვ.

დისპარმონია (იხ. ჰარმონია), ჰარმონიის წესების დარღვევა, რომელიც იწვევს უსიამოვნობის გრძნობას (მუსიკაში); აქედან: **დისჰარ-**

მონიული — არასასიამოვნო დარღვევა ჰარმონიის წესებისა.

დიუმი-ი, იხ. დუმიო.

დიუნ-ი, იხ. დუნი.

დიფამაცია, ლათ.-ფრ. (diffamation), ვისიმე შერცხვნა, სახელის გატეხა; განსაზღვრული პირის სახელ-გამტეხი ცნობების გამოქვეყნება ბეჭდვითი სიტყვით; **დიფამირება** — იგივე მოქმედება; **დიფამატორ-ი** — ასეთი ცნობების გამოქვეყნებელი.

დიფერენტი-ი, ლათ.-ფრ. (différent), განსხვავებული, სხვა, არამსგავსი; აქედან: **დიფერენციალი** (ფრ. différentielle) — მათემატიკაში: უსასრულოდ მცირე განსხვავების ზღვარი ცვლად ფუნქციასა, რომელმაც მიიღო უსასრულოდ მცირე ნაზარდი, და იმავე ცვლადის ფუნქციას შორის. **დიფერენციალური აღრიცხვა** — უმაღლესი ანალიზის დარგი, რომლის საგანსაც წარმოადგენს დიფერენციალები; **დიფერენცირება** — 1) დიფერენციალურ აღრიცხვაში ანალიზის წარმოება; 2) მთლიანის დაშლა ნაწილებად (იხ. შემდეგი სიტყვა).

დიფერენციაცია, ლათ.-ფრ. (différentiation): 1) მოვლენათა ვართულების პროცესი, რომელიც მდგომარეობს მთლიანის ნაწილებად დაშლაში — მთლიანობის დაურღვეველად; 2) გამოცალკეება, განსხვავების დამყარება განსაზღვრულ ფარგლებში; 3) საზოგადოებრივი დიფერენციაცია — ახალ კლასთა ან ჯგუფთა წარმოქმნა; **დიფერენცირება** — იგივე მოქმედება.

დიფთერიტი-ი ან **დიფთერია**, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. diphtérie, ბერძ. დიფთერა-საგან „ტყავი, კანი“), ყელქირება; მძიმე გადამდები ავადმყოფობა — ლორწოვანი გარსის დაავადებით, განსაკუთრებით, ხახაში, ყელში და სხვ.

დიფთონგ-ი (ბერძ. დიფთონგოს), ორხმოვანა; ორი ხმოვნის ისეთი შეერთება, რომელიც ქმნის ერთ მარცვალს (ფონეტიკაში).

დიფირამბ-ი, იხ. დითირამბი.

დიფრაქცია, ლათ.-ფრ. (diffraction), სინათლის სხივების გადახრა ვიწრო ხვრეტილებში გავლისა და არაგამქვირვალე პატარა საგნების გარშემოვლის დროს.

დიფუზირები-ი, იხ. დიფუზირიტი.

დიფუზია, ლათ.-ფრ. (diffusion „გაფანტვა,

გავრცელება, მრავალსიტყვაობა“), 1) საერთოდ: ერთი რაიმე ნივთიერების ნაწილაკთა მეორისაში შესვლა, გაჯდომა (რწმა), რის შედეგადაც შიილება ერთგვაროვანი სისტემა (ნარევი, ხსნარი); 2) სხვადასხვა ხვედრითი წონის აირთა (გაზთა) და სითხეთა შერევა; 3) სინათლის უთანაბრო არეკნა მქის ზედაპირთაგან; აქედან: **დიფუნდირება** — იგივე მოქმედება; რწმა.

დიქორდი, ბერძ., ორსიმიანი სამუსიკო საკრავი ძველ საბერძნეთში.

დიქორმატული (ბერძ. chrōma-tos „ფერი“), ორფერიანი.

დიქტანტი, ლათ., კარნახი; მართლწერის კარნახით სწავლების მეთოდი.

დიქტატორი (ლათ. dictator): 1) ძველ რომში: რესპუბლიკის უფლება-შეუზღუდველი მმართველი, რომელიც ირჩეოდა განსაკუთრებულ შემთხვევაში 6 თვით; 2) საერთოდ: უფლებაშეუზღუდველი დროებითი მმართველი.

დიქტატურა, ლათ.-ფრ. (dictature): 1) დიქტატორობა; შეუზღუდველი მტკიცე ხელისუფლება; 2) ერთი საზოგადოებრივი კლასის გაბატონება—მეორე კლასის წინააღმდეგობის მოსასპობად; 3) პროლეტარიატის დიქტატურა — მუშათა კლასის შეუზღუდველი ბატონობა სახელმწიფოში ბურჟუაზიის წინააღმდეგობის მოსასპობად — კაპიტალისტური საზოგადოების კომუნისტურისად შეცვლის ხანაში.

დიქტოფონი, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ., ლაპარაკის ჩასაწერი ფონოგრაფი (იხ.).

დიქცია, ლათ.-ფრ. (diction), წარმოთქმა; მეტყველების თავისებურობა წარმოთქმის მხრივ.

დიხორდი, იხ. დიქორდი.

დო (do), თანამედროვე ძირითადი გამის პირველი ნოტი.

დოდონი, იხ. დუბლონი.

დოგარესი, იტ.-ფრ. (dogaresse), დოვის ცოლი (იხ. დოვი).

დოგა, იხ. „ძალი“, ასე ეწოდება ინგლისური ან დანიური დიდი ტანისა და მძლავრ ძალის.

დოგმა (იხ. დოგმატი), იურისპრუდენციაში: დადებითი სამართლის სისტემატიური დალაგება (სამართლის ისტორიისაგან განსხვავებულად); იხ. დოგმატი 2.

დოგმატი (ბერძ. დოგმა,-ტოს „აზრი, დაგენილება“): 1) საერთოდ: რაიმე მოძღვრების ძირითადი დებულება, რომელიც დამტკიცებას არ საჭიროებს და უცილობლად ითვლება; 2) ღვთისმეტყველებაში: ეკლესიის დოგმატი ანუ დოგმა — ქეშმარიტება, რომელიც ითვლება ღვთის მიერ გამოცხადებულად, ემყარება საღვთო წერილზე და სავალდებულოა ეკლესიის ყველა წევრთათვის; აქედან: **დოგმატიზმი** — არაკრიტიკული მიმართულება ფილოსოფიაში, რომელიც სწვევტს სხვადასხვა საკითხებს—შემეცნების პირობების წინასწარ გამოურკვევლად; საერთოდ: არაკრიტიკული განწყობილება რაიმე საგნისადმი; **დოგმატიკა** — ქრისტიანული ეკლესიის დოგმატების დალაგება და დასაბუთება; **დოგმატიკური** — დაუმტკიცებლად მიღებული.

დოვერის ფხენილი (pulvis Doweri), ინგლისელი ექიმის მიერ (18 საუკ.) აღმოჩენილი — ხველების საწინააღმდეგო საშუალება.

დოზა ან **დოზი**, ბერძ.-ფრ. (dose), მედიცინაში: კერძი; ერთ კერძად მისაღები წამლის ოდენობა; **დოზირება** — წამლის დოზებად დაყოფა; **დოზირებული** — კერძებად დაყოფილი.

დოკი, ევროპ. (მაგ. ინგლ. dock), ნავსაყუთბელი; გემების გასაჩერებელი ადგილი (ხელოვნური წყალსათავი, არხი და სხ.), სადაც წარმოებს გემების დათვალიერება, შეკეთება და სხვ.

დოკსი, იხ. დოქსი.

დოკტი, იხ. დოქტი.

დოკუმენტი (ლათ. documentum), საბუთი. მოწმობა.

დოლარი (ინგლ. dollar), ჩრდ.-ამერიკის შეერთ. შტატების მონეტის (ფულის) ძირითადი ერთეული (უდრის დაახლოებ. 2 მანეთს).

დოლიხოცევალი ან უკეთ **დოლიქოკევალი** (ბერ. დოლიქოს „გრძელი“, კეფალე „თავი“), გრძელთავიანი, გრძელ-თავისქალიანი; აქედან: **დოლიქოკევალი** — გძელ-თავისქალიანობა.

დოლმანი, უნგრ., პუსართა (იხ. გუსარი) საზეიმო ტანსაცმელი.

დოლმენი, **დოლმენები**, (კელტ.?), წინარე ისტორიული გაუთულები ქვის ძეგლები სხვადასხვა ქვეყნებში, მაგ. ინდოეთში, არაბეთში, ევ-

როპაში და სხვ., — წარმოდგენს პატარა ოთახებს მიწის ზედაპირზე ან ნახევრად მიწაში ჩადგმულს.

დოლომანი-ი, იხ. დოლმანი.

დომენ-ი, **დომენები**, ლათ.-ფრ. (domaine „მამული, სამფლობელო“), სახელმწიფო ან საუფლისწულო მამულები; აქედან: **დომანიალიზირება** — საუფლისწულო ქონებად ჩარიცხვა.

დომინიკანელები (მრავლ.), წმ. დომინიკის მიერ (1215 წ.) დაარსებული კათოლიკეთა ორდენის წევრები (ამ ორდენმა დიდი გავლენა მოიპოვა თავისი ჭადაგებით, სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო მოღვაწეობით და მწვალებლობასთან ბრძოლით).

დომინიონი-ი, ლათ.-ინგლ., კოლონიალური სამფლობელო ფართო თვითმართებლობის უფლებით.

დომინირება, ლათ.-ევროპ. (ფრ. dominer „ბატონა“): 1) სამხედრო: მტრის ჯარზე უფრო შიდალი ადგილის დაკავება; 2) საერთოდ. ბატონობა, უპირატესობის ქონა; აქედან: **დომინანტი-ი** — აკორდის მთავარი ტონი (მუსიკაში).

დომინო, ლათ.-იტ.: 1) ერთგვარი თამაში; 2) სასულიერო პირთა საზამთრო ტანსაცმელი იტალიასა და ისპანიაში; აგრეთვე ერთგვარი სამსახურადო ტანსაცმელი (უსახელოებო ან ფართე სახელოებიანი).

დომკრატ-ი (გერმ. Daumkraft), დიდ სიმძიმეთა (ორთქლმავალთა, ვაგონთა და სხვ.) ასაწევი მოწყობილობა.

დონ, ისპ., ბატონი; აზნაურის ტიტული ისპანიაში; **დონა** (დონნა) — ქალბატონი; აზნაურის ქალის ტიტული ისპანიაში.

დონატისტები (მრავლ.), აფრიკაში (IV საუკ.) წარმოშობილი ქრისტიანული სექტის წევრები. (სახელწოდება — ეპისკ. დონატუსისაგან).

„დონაზს“ — ასე ეწოდება შემოკლებულად საბჭოთა კავშირში დონეცის საქვანახშირობა-სეინს, სადაც მოიპოვება მაღალხარისხოვანი ქვანახშირი და ანთრაციტი (იხ).

დონკიხოტი-ი (Don Quichote), ისპანელი მწერლის, სერვანტესის, ცნობილი რომანის გმირი, რომელიც მუდამ კეთილშობილური მიზნებით ებრძვის ცხოვრების უწყსრიგობას სასაცილო საშუალებებით, რის გამოც მუდამ მარცხდება; აქედან **დონკიხოტი** გადაიქცა სა-

ზოგადო სახელად კეთილ-განზრახვებიანი, მაგრამ გულუბრყვილო გამოუცთელი მეზრძოლისათვის; აქედან: **დონკიხოტური მოქმედება**, **დონკიხოტობა** და სხვ.

დონჟუანი-ი (Don Juan), ისპანურ თქმულებათა ერთი გმირი, რომელიც ხშირადა გამოყვანილი ევროპის სხვადასხვა დროის სალიტერატურო ნაწარმოებებში (მოლიერის, ბაირონის, პუშკინის და სხვათა) და რომელსაც ახასიათებს მანე ფუქსავატი დროსტარება; აქედან **დონჟუანი** იქცა საზოგადო სახელად და ეწოდება განსაკუთრებით მოარზოყე პირს; აქედან: **დონჟუანიზმი** — დონჟუანობა და სხვ.

დოჟი-ი, იტ., უზენაესი ხელისუფლების წარმომადგენელი გენუისა და ვენედიგის რესპუბლიკებში.

დორიული ან **დორიკული სტილი**, ხუროთმოძღვრებაში: ხასიათდება სვეტების სიგლუვით და ფორმათა სიმარტივითა და გამოკვეთილობით (სახელწოდება დაკავშირებულია ძველ ბერძენთა ერთერთი ტომის, დორიელთა, სახელთან).

დორმეზი-ი (ფრ. dormeuse), ერთგვარი საშოგაურო ეტლი, — დასაძინებლად გამოსადეგი.

დორსალური ან **დორსული ბეგრები** (ლათ. dorsum „ზურგი“), ასე ეწოდება იმ ბეგრებს, რომელნიც იწარმოებიან ენის ზურგის აწევით რბილი ან მავარი სასის მიმართ (მაგ. კ, გ, ს, ზ და სხვ.).

დორტუარი-ი (ფრ. dortoir), საერთო დასაძინებელი ოთახი.

დოტაცია (ფრ. dotation), სახელმწიფოს მიერ ფულადი დახმარება რაიმე დაწესებულებებისათვის — ქონებრივ საშუალებათა გასაძლიერებლად ან დეფიციტის დასაფარავად; აქედან: **დოტირება** — იგივე მოქმედება.

დოფინი-ი, ლათ.-ფრ. (dauphin), საფრანგეთში: ტახტის მემკვიდრეთა ტიტული ბურბონების დროს.

დოქსოგრაფები (მრავლ., ბერძ. doxa „აზრი, დიდება“, graphō „წერა“), ძველ საბერძნეთში: მწერლები, რომელნიც აგროვებდნენ ფილოსოფოსთა აზრებს.

დოქსომანია (ბერძ. doxa „სახელი, დიდება“, მანია „სიოყე“), ავადმყოფური სახელის-მოყვარეობა.

ლოქტორი-ი, ლათ. („მასწავლებელი“): 1) საშ. საუკ.: მეცნიერთა საპატიო სახელი, შემდეგ — სამეცნიერო ხარისხი; 2) უმაღლესი სამეცნ. ხარისხი; აქედან: **ლოქტორანტი-ი** — ლოქტორის ხარისხისათვის გამოცდებ-ჩაბარებული, რომელსაც სადოქტორო დისერტაცია (დბ.) არ დაუცავს; 3) საყოველღეო ცხოვრებაში: **ლოქტორი-ი** — ექიმი.

ლოქტრინა, ლათ., მოძღვრება; თეორია; აქედან: **ლოქტრინერი-ი** — 1) ის, ვინც მსჯელობს და აზროვნობს თეორიულად — შეუმოწმებელ ფაქტებზე დაყრდნობით — რაიმე მოძღვრების გამართლების მიზნით; 2) დოქტრინერიები (ძრავლ.) — ასე ეწოდა საპარლამენტო ოპოზიციის წევრებს საფრანგეთში, — უარყოფდნენ რევოლუციის პრინციპს, მაგრამ იცავდნენ მის მიერ შექმნილ მიღწევებს, — ცდილობდნენ ახალი წესწყობილების თეორიულად დასაბუთებას, — განსაკუთრებით ძლიერნი იყვნენ 1818 — 20 წ..

ლოლა, **ლოლატი-ი**, იხ. დოგმა, დოგმატი და სხვ.

ლოცენტი-ი, ლათ. (დოცენს „მასწავლებელი“), მეცნიერი მასწავლებელი და ხელმძღვანელი უმაღლეს სასწავლებელში; **ლოცენტურა** — დოცენტობა, დოცენტის თანამდებობა; დოცენტის შესაფერი საშტატო ადგილი უმაღლეს სასწავლებელში.

დრაგაჟი-ი (ფრ. draguage), ზღვის ან მდინარის ფსკერის გაწმენდა ან გამოკვლევა; **დრაგირება** — იგივე მოქმედება.

დრაგომანი-ი, არაბ.-ევროპ., თარჯიმანი.

დრაგუნები, ლათ.-ევროპ., ცხენოსანი ჯარისკაცები, რომელთაც შეუძლიათ ბრძოლის წარმოება ქვეითადაც; აქედან: **დრაგუნადა** — 1) დრაგუნთა ჩაყენება პროტესტანტთა სახლებში (საფრანგეთში ლუდოვ. XIV დროს) პროტესტანტიზმის აღმოსაფხვრელად; 2) გადატ. მნიშვნ.: სამხედრო ძალის საშუალებით რაიმე ზომების გატარება მთავრობის მიერ.

დრაკონი, ბერძ.: 1) ათენის სახელმწიფო მოღვაწე (VII საუკ. ქ. წ.), ცნობილი სასტიკი კანონების შექმნით; აქედან: **დრაკონის წესები** — სასტიკი წესები; 2) ძველი საბერძნ. და აგრეთვე სხვა ხალხთა მითოლოგიაში: ზღაპრული ცეცხლის მფრქვეველი ცხოველი; ურჩხული; 3) ერთი გვარის ხელი.

დრამა, ბერძ. („მოქმედება, საქმე“): 1) საერთოდ: სალიტერატურო ნაწარმოები, რომელიც გამოხატავს ცხოვრებას მოქმედებაში და რომელიც განკუთვნილია უმეტესად სათეატრო სცენაზე წარმოსადგენად, — შეიცავს სამ სახეს — ტრაგედიას, კომედიას და კერძოდ დრამას; 2) კერძოდ: ისეთი (უმათავრესად სასცენო) ნაწარმოები, რომელიც წარმოადგენს მოქმედი პირის (გმირის) დრმა განცდებს და ინტერესთა სერიოზულ შეჯახებას ანუ ბრძოლას; 3) გადატ. მნიშვნ.: შემადრწუნებელი ამბავი ან ასეთივე შემთხვევა კერძო პირის ცხოვრებაში; აქედან: **დრამატიზაცია** — დრამის ფორმის ან ხასიათის მიცემა; **დრამატიზირება** — იგივე მოქმედება, გადრამება; **დრამატიზმი-ი** — დრამის (2) შესაფერი განვითარება მოქმედებისა; სადრამო სულიერი ბრძოლის გამოხატვა; **დრამატურგია** — 1) დრამის შექმნა; 2) სადრამო ხელოვნების მოძღვრება; **დრამატურგი-ი** — დრამის შემქმნელი.

დრაპი-ი, ფრ., სქელი და მკვრივი ქსოვილი; მუდი (ქართულად ამბობენ: დრაფი); აქედან: **დრაპირება** — რაიმე ქსოვილის ხელოვნურად დანაოქება რაიმე საგანზე (ფანჯარებზე, კედელზე და სხვ.) ან ადამიანის ტანზე.

დრახმა ან **დრაქმა** (ბერძ. drachmē): 1) ძველი ბერძნული მონეტის (ფულის) ერთეული (37 $\frac{1}{2}$ კ.); 2) სააფთიაქო წონის ერთეული ($\frac{7}{8}$ მისხ.).

დრედნოუტი-ი (ინგლ. dreadnought „უშიშარი“), დიდი ტანის სამხედრო დაჯავშნული გემი.

დრეჟინა ან **დრეჟინი-ი**, რკინისგზის რელსებზე სატარებელი ურემი, — ამოძრავებს ზედმჯდომი განსაკუთრებული მექანიზმით (გამოგონილია Drais-ის მიერ 1817 წელს).

დრეიფი-ი (ინგლ. drift): 1) ხომალდის სწორი გზიდან აცდენა; 2) ხომალდის უძრავი მდგომარეობა ზღვაში.

დრეიფუსი-ი, ა. (Dreyfus A., დაიბ. 1859), ელზასელი ებრაელი, საფრანგეთის ლაშქრის კაპიტანი, — ცნობილია მით, რომ მას დაბრალდა (1894 წ.) სახელმწ. დოლატი (გერმანიისათვის სამხედრო საიდუმლოთა გადაცემა); ხანგრძლივი და საკვყენოდ გახმაურებული პროცესის (დრეიფუსის პროცესი) შემდეგ გამოირკვა, რომ ბრალდება ყალბია — მონარქისტულ-

ანტისემიტური წრეების შექმნილი (1906 წ. აღ-დგენილ იქნა უფლებებში).

დრენაუი (ფრ. drainage): 1) ჭაობების ამო-შრობა წყალამტკევი მიწისქვეშა არხებით; 2) კი-რურგიაში: ქრილობიდან ჩირქის მოცილება მარლისა და კაუჩუკის მილების საშუალებით; **დრენირება** — ასეთივე მოქმედება.

დრესირება (ფრ. dresser): 1) ცხოველთა წროვნა რაიმე მოქმედების შესასრულებლად, მაგ. საცირკოდ; **დრესირებული** — გაწვრთნილი; **დრესაჟი** ან **დრესურა** — ასეთი წროვნა და სხვ.; 2) ყოველფეხიანი შექანიური (გარეგნული) გა-წვრთნა.

დრიადა ან **დრიადი** (ბერძ. dryas.-ados „ხე“), ბერძნ. მითოლ.: ტყის ნიმფა.

დროგისტ-ი (ფრ. droguiste, ჰოლ. droog-ისაგან „შშრალი“), სააფთიაქო საქონლით მო-ვაკრე.

დრუიდები (მრავლ., კელტ.-ლათ. druides), ძველი კელტების ჭურუმები, რომელთაც ჰქონ-დათ თავისებური რელიგია (დრუიდიზმი); და-მახასიათებელია მათთვის ხალხში მოღვაწეობა (მათი ერთერთი ნაწილი იყვნენ ბარდები, იხ.).

დრუმონდი-ი, თ. (Drummond. Th., 1797 — 1840), ცნობილი ირლანდელი ინჟენერი, — სინათლის ახალი წყაროს — დ რ უ მ ო ნ დ-ის ს ი ნ ა თ ლ ე — აღმოჩენი.

დუალიზმი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. dualisme, ლათ. duo „ორი“): 1) სერთოდ: ორმაგობა; 2) ძველ ფილოსოფიასა და რელიგიაში: ორი დასაბამის — ეთილისა და ბოროტის — აღიარე-ბა; 3) ახალ ფილოსოფიაში: მოძღვრება, რომე-ლიც აღიარებს არსებობის ორ დასაბამს — სულსა და მატერიას (იხ., 2), რითაც უპირის-პირდება მონიზმს (იხ.); აქედან: **დუალისტი-ი** — დუალიზმის მიმდევარი; დუალისტური მსოფლ-მხედველობა და სხვ.

დუბლ-ი (ფრ. double „ორმაგი“), აქედან: **დუბლაჟი** (ფრ. doublage) — ზომადის ორ-მაგი შემოკერვა, შემოფიცრვა; **დუბლეთი** (ფრ. doublet) — 1) რაიმე საგნის მეორე ცალი; 2) ორლულიანი თოფიდან ზედიზედ ორჯერ გასროლა ხელჩამოუშებელივ; 3) ბილიარდზე (იხ.) თამაშში ერთგვარი ჯახება; **დუბლიკატი-ი** — რაიმე საბუთის მეორე ცალი, რომელსაც პი-რველის მნიშვნელობა აქვს; **დუბლირება** — გა-

მეორება, გაორება, გაორცეცება, მაგ. საფექრ-საქმეში: რამდენიმე ძაფის ერთად შეერთება და სხვ.; **დუბლური** (ფრ. doublure) — 1) სარ-ჩული; 2) მონაცვლე მსახიობი.

დუბლონი-ი, ისპ., ოქროს მონეტა (ფული) ისპანიასა და ამერიკაში (უდრის დაახლოვებ. 3 მან.).

დუელი-ი, ლათ.-ფრ. (duel), ორთა ბრძოლა რაიმე იარაღით გაწვევის თანახმად — ჩვეულებ-რივ, რაიმე შეტრაცხუფის გამო (არის უი-არაღო დუელიც, იხ. მაგალ., ამერიკული დუე-ლი); აქედან: **დუელანტი-ი** და **დუელისტი-ი** — დუელში გამომწვევი ან გამომწვეული; დუელის მოყვარული.

დუეტი-ი (იტ. duetto, მუსიკაში: 1) ორი ხმისათვის ან ორი ინსტრუმენტისათვის შედგე-ნილი მუსიკალური ნაწარმოები; 2) ასეთის შეს-რულება.

დუზენ-ი, იხ. დუეინი.

დუიმი-ი (ჰოლ. duim „გოჯი“), სიგრძის საზო-ში (უდრის $\frac{1}{28}$ არშ.).

დუინი-ი, დუინი (ჰოლ. duin, ფრ. duine), ქარისაგან დაგროვილი სილაყრილი ზღვის ნა-პირებზე ბორცვების სახით.

დუკატი-ი, სპ. საუკ. ლათ. (დუკატუს), ოქროს მონეტა (ფული) დასავლეთ ევროპაში (დაახლ. 3 მან.).

დულცინა, ისპ., დონკიხოტის (იხ.) სატრ-ფო, — გულის ვარდი; იქცა საზოგადო სახე-ლად: სატრფო, მიჯნური.

დუმ-დუმი-ი, ევროპ. (მაგ. ფრ. dum-dum), გასასკდომი თოფის-ტყევი.

დუჟინი-ი (ფრ. douzaine, რუს. дюжина), თორმეტი ცალი, თორმეტეული.

დუჟესი-ი (ფრ. duchesse „ჰერცოგის ქალი“), ერთგვარი მსხალი — მსხვილი და კარგ-სუნნიანი.

დუჟი-ი (ფრ. douche): 1) წყლის ჭავლი; 2) წყლით მკურნალობის ერთი ხერხი, როცა წყლის შეხებები ეციმიან სხეულს ზევიდან (არის სხვადასხვა სახის დუჟი).

დუზობორები (მრავლ., რუს. духоборы), ქრისტიანული რელიგიური სექტა რუსეთში 18 საუკუნიდან; არ სცნობენ ეკლესიას, საეკლ. წე-სებს, სამხედრო სამსახურს და სხვ.; იდევნებო-დენ მეფობის ხანაში; მრავალი გადასახლდა კანა-დაში (ამერიკა).

9

ებენი-ი (ბერძ. ებენის „შავი ხე“), ასე ეწოდება შავი ხის მერქანს, რომელიც წარმოადგენს ძვირფას საღებავს მასალას; ცნობილია სიმაგრით, სიმკვრივით და პრიალის ამტანლობით; აქედან: **ებენისტი-ი** (ფრ. ébeniste), ნაზი საღებავლო სამუშაოების ხელოსანი.

ებონიტი-ი, ბერძ.-ევროპ., ხელოვნ. (ფრ. ébonite), ვულკანიზირებული (იხ.) კაუჩუკი (იხ.), რომლისაგანაც აკეთებენ სავარცხლებს, ჯოხებს და სხვ.

ეგალიტალური ან ეგალიტური (ფრ. égalité „თანასწორობა“) — გამათანასწორებელი, თანასწორობისთვის; **ეგალიტარისტი-ი** — გათანასწოების მომხრე.

ეგერი-ი, ეგერები (გერმ. Jäger „მონადირე“), რუსეთში რევოლუციამდე: მსუბუქი ჭეჭითა ჯარი; ჯარის განსაზღვრული ნაწილები; **ეგერმეისტერი-ი** — სასახლის მოხელის წოდება.

ეგერი, ლათ., მითოლოგ.: ნიმფა, რომელმაც რომის მეფის, ნუმა პომპილიუსს, ჩააგონა კანონების შედგენა.

ეგზალტაცია (ლათ. exaltatio „ამაღლება“), აღმაფრენა, აგზნება; ალტაცებულობა; აქედან: **ეგზალტირება** — იგივე მოქმედება; **ეგზალტირებული** — აგზნებული და სხვ.

ეგზამენი-ი (ლათ. examen), გამოცდა; **ეგზამინატორი-ი** — გამომცთელი.

ეგზაფერაცია, ლათ.-ფრ. (exagération), გაზვიადება, გადამეტება.

ეგზარქი-ი ან ეგზარქოსი-ი (ბერძ. exarchos): 1) ბიზანტიის იმპერატორის მოადგილის (იტალიაში) ტიტული; 2) მღვდელ-მთავართა უფროსის ტიტული; სასულიერო ოლქის გამგე; **ეგზარქატი-ი** — ეგზარქს დაქვემდებარებული, მისი სამწყსო; ავტონომიური საეპისკოპოსო.

ეგზეგეზისი-ი (ბერძ. exegesis „მართვა, განმარტება“), ახსნა-განმარტება, ჩვეულებრივ — ბიბლიისა; **ეგზეგეტიკა** — მეცნიერება რაიმე ნაწარმოების (ჩვეულებრივ, ბიბლიის) ახსნა-განმარტების შესახებ; **ეგზეგეტი-ი** — ეგზეგეტიკის მკვლევ.

ეგზეკუტორი-ი (ლათ. executor): 1) წესიერებისა და სამნეო ნაწილის გამგე რაიმე დაწესებულებაში; 2) სასამართლოს განაჩენის სისრულეში მოყვანი; **ეგზეკუტია** — 1) რაიმე საჯარო დასჯის სისრულეში მოყვანა; 2) დამსჯელი რაზმის ჩაყენება მცხოვრებთა სახელკარში; 3) თვით ასეთი რაზმი.

ეგზემა (ბერძ. exema), კანის გადამდები სნეულება, რომელსაც თანდევს ქავილი.

ეგზემპლარი-ი (ლათ. exemplar): 1) ნიმუში; 2) ერთგვარ საგანთა ერთი ცალი.

ეგზოგამია, ბერძ. ხელოვნ. („გარე-ცოლიანობა“), სხვა ტომის ქალის შერთვა პატრიარქატის (იხ.) ხანაში..

ეგზომოზი-ი, ბერძ. ხელოვნ. („გამოძევებულობა“), ოსმოსურ წნევაზე (იხ.) დამყარებული მოვლენა: სითხის მიმდინარეობა შიგნიდან გარეთ — აპკით გაყოფილ ორ სითხეთა მიმოქცევის დროს (ენ დ ო ს მ ო ს ი — სითხის მიმდინარეობა გარედან შიგნით იმავე მიმოქცევის დროს).

ეგზოტერიკული, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. exotérique), ცხადი, ყველასათვის ხელმისაწვდომი და გასაგები (შეად. ეგოტერიკული).

ეგზოტიკა (ბერძ. exotikós „უცხოური“), ისეთ თვისებათა ერთობლიობა, რომელნიც ახასიათებენ უცხო ქვეყნებს (იგულისხმება ჩვეულებრივ: არაჩვეულებრიობა, ვნებიერობა და სხვ.); აქედან: **ეგზოტიკური** — უცხოური, არაჩვეულებრივი და სხვ. (იგულისხმება ჩვეულებრივ: ცხელ ქვეყანათა, მაგ.: **ეგზოტიკური მცენარეები** — შორეული ცხელი ქვეყნებიდან მოტანილი მცენარეები, რომელნიც ცოცხლობენ, ჩვეულებრივ, მხოლოდ ორანჟერიებში (იხ.).

ეგიდა (ბერძ. აიგის-ილოს „თხის ტყავი“): 1) ძევსის ან ათენის (საბერძ.) მფარველი ქალღმერთის, ათენის, საშიშარი ფარი; აქედან: 2) მფარველობა ძლიერის მხრივ.

ეგიპტოლოგია ან ეგვიპტოლოგია, მეცნიერება ეგვიპტის ენისა, რელიგიისა და სიძველეთა შესახებ.

ეგოიზმი-ი (ლათ. ეგო „მე“ ბერძ. დაბოლოვებით), თავისთავის სიყვარული; მხოლოდ პირადი ინტერესებისათვის ზრუნვა; აქედან: **ეგოისტ**-ი — ეგოიზმით გამსჭვალული, მხოლოდ პირად კეთილდღეობაზე მზრუნველი.

ეგოთეიზმი-ი (ლათ. ეგო „მე“, იხ. თეიზმი-ი), თავისი პიროვნების გაღმერთება (იგულისხმება მუდამ თავისთავზე ლაპარაკი).

ეგოტიზმი-ი, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ. (ფრ. égotisme „მეობა“), იგივეა რაც ეგოთეიზმი.

ეგოცენტრიზმი-ი, ლათ. ხელოვნ., მსოფლმხედველობა, რომლის თანახმადაც ადამიანის პიროვნება (ჩემი „მე“) არის ყველაფრის ცენტრი, — წარმოადგენს უკიდურეს ინდივიდუალიზმს (იხ.).

ედა (ედლა), ძვ. ისლანდი, ასე ეწოდება ძველი ჩრდ. გერმანული (სკანდინავიის) ლიტერატურის ორ ძეგლს (უფროსი და უმცირესი ედა).

ედემი, ძვ. ებრ. („ნეტარება“), სამოთხე.

ედექტი-ი, იხ. ედიქტი.

ედილები (მრავლ., ლათ. aediles), თანამდებობის პირნი ძვ. რომში (V ს. ქ. წ.—III ქ. წ.); განაგებდნენ პოლიციას (იხ.), სახალხო გასართობებისა და საგზაო საქმეებს და სხვ.

ედისონი-ი, თ. ა. (Edison, Th. A., დაიბადა 1847 წ.), შესანიშნავი ამერიკელი ფიზიკოსი, მრავალ ელექტრულ აპარატთა გამომგონი და გამაუმჯობესებელი; სხვათა შორის, მან გააქვითა პირველი ფონოგრაფი.

ევა, ებრ. („სიცოცხლე“), ბიბლიით: ადამის ჰვერდისაგან შექმნილი პირველი ქალის სახელი.

ევაკუაცია, ლათ.-ფრ. (évacuation „დაცლა, გაწმენდა“), ამა თუ იმ ადგილის დაცლა ხალხისაგან ან დაწესებულებათაგან — რაიმე საშიშროების ან სხვა მიზეზის გამო; უცხოური ჯარის გაყვანა ამა თუ იმ ქვეყნიდან; აქედან: **ევაკუირება** — იგივე მოქმედება.

ევაგელიკები (მრავლ., ბერძ. ევაგელიკონ „სახარება“), იგივეა, რაც პროტესტანტები (იხ.); **ევაგელიკები** — 1) სახარების ავტორები; 2) ერთერთი ქრისტ. სექტის სახელწოდება.

ევენიკა (ბერძ. eygenês „კარგი ჯიშის“), ჰეცნიერება, რომელიც იკვლევს მემკვიდრეობის

საკითხებს, — იმ ფაქტორებს, რომლებსაც გავლენა აქვს შთამომავლობის შექმნაზე.

ევედემონიზმი-ი (ბერძ. eydaimonia-საგან „ბედნიერება, კეთილდღეობა“), ფილოსოფიურ-ზნეობითი მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ცხოვრების მიზანი და ზნეობის საზომი — ბედნიერების მიღწევაა.

ევიდიოზმი-ი (ბერძ. eydios „წყნარი, დარი“, მეტრონ „საზომი“), მთავადისა და სხვა აირთა (გაზების) გამოსაკვლევი ხელსაწყო.

ევეალიპტი-ი, ბერძ.-ლათ. (eycalyptus), ხისებრი მცენარე, — იწოდება ავსტრალიაში, ახალ-ჯელანდიაში და სხვ.; ზოგჯერ იღწევს უზარმაზარ სიმაღლესა და სისქეს; მისი ფოთლები მდიდარია ეთეროვანი ზეთებით; მერქანი, როგორც მკვიდრი მასალა, და ქერქი გამოყენებულია საშენებლო და საღებავლო საქმეში; აგრეთვე — მედიცინაში.

ევეკლიდი-ი ან უკეთ ევეკლიდესი (eykleidês), შესანიშნავი ბერძენი მათემატიკოსი (III ქ. წ.), რომელმაც მეცნიერულ სისტემაში მოიყვანა იმ დროს ცნობილი წმინდა მათემატიკა, — განსაუთრებით ცნობილია გეომეტრიით.

ევემნიდები (მრავლ., ბერძ. eymenides), შურისძიების ქალ-ღმერთები (გველებით თავზე).

ევენოქი (ბერძ. eynoychos „სარცელის მსახური“), საქურისი, პარამხანის მსახური.

ევაკაცია (ლათ. evocatio), გამოწვევა.

ევოლუცია (ლათ. evolutio „გაშლა“), თანდათან განვითარება; თანდათან და კანონზომიერი გადასვლა ერთი მდგომარეობიდან მეორეში; აქედან: **ევოლუციონური** ან უკეთ **ევოლუციური** — ევოლუციის ხასიათის მქონე, მაგ.: **ევოლუციური თეორია** — მოძღვრება ცოცხალი ბუნების ფორმათა თანდათან და კანონზომიერი განვითარების შესახებ, — იკვლევს მსოფლიოს, როგორც მუდმივი მოძრაობისა და გარდაქმნის პროცესში მყოფს. (იხ. დარვინიზმი); **ევოლუციონიზმი** — იგივეა, რაც ევოლუციონური თეორია; **ევოლუციონისტ**-ი — ამ მოძღვრების მომხრე.

ეპატრიდები (მრავლ., ბერძ. eypatridai „კეთილშობილი“), ძველი საბერძნეთის არისტოკრატია.

ევრაზია, ბერძ., ხელოვნ., ევროპა-აზიის მატერიკი.

ევრითმია (ბერძ. *eurhythmia* „თანაზომიერობა“), მოძრაობათა თანაზომიერობის დაცვა მუსიკაში, ცეკვასა ან მეტყველებაში.

ევრია (ბერძ. *eyrēka* „ვიზიონი“), გადმოცემის თანახმად: ეს სიტყვა წამოიძახა არქიმედესმა — მისი სახელით ცნობილი კანონის აღმოჩენის დროს (იხ. არქიმედი).

ევრიპიდ-ი ან უკეთ **ევრიპიდეს-ი** (*Euripidēs*), ძვ. საბერძენეთის (V ს. ქ. წ.) ერთერთი უდიდეს დრამატურგათაგანი (ქართულად არსებობს მისი ტრაგედია „მედეა“).

ევრისტია (ბერძ. *eyriskō*-საგან „ვპოულობ, აღმოვაჩენ“), აღმოჩენის ხელოვნება; ქეშმარიტების აღმოჩენის ხერხი; აქედან: **ევრისტიაკული** — აღმოჩენითი, პოვნითი, მაგ. **ევრისტიაკული მეთოდი** — სწავლების ერთი მეთოდი, რომლის მიხედვითაც მოწაფე თვითონ პოულობს ამა თუ იმ კანონს ან ამოცანის პასუხს.

ევროპეიზმი-ი ან უკეთ **ევროპიზმი-ი** — ევროპელობა; ევროპის კულტურის უპირატესობის ცნობა და სხვ.; **ევროპისტ-ი** — ევროპის მცოდნე და მკვლევარი; **ევროპიზაცია** — გაევროპივლება; **ევროპიზირება** — იგივე მოქმედება; **ევროპული** — ევროპიდან წარმომავლილი რამ ან მისი ხასიათის მქონე; **ევროპელი** — ევროპის მკვიდრი და სხვ.

ევსტაქი-ს მილი (*tuba Eustachii*), ასე ეწოდება მილს, რომელიც აერთებს შუა ყურს ცხვირხახის ღრუსთან (სახელწოდება XVI საუკუნის გამოჩენილი იტალიელი ექიმის, ევსტაქი-საგან).

ევფემიზმი-ი (ბერძ. *eyphēmēn* „კეთილსახიერი ლაპარაკი“), კეთილსიტყვაობა: ერთგვარი ძეტყველება, როცა რაიმე არასასიამოვნო გამოთქმას შესცვლიან სხვა გამოთქმით (ურწმუნო — გველის ნაცვლად და სხვ.).

ევფონია (ბერძ. *eyphonia* „კეთილზმონიონა“), მოძღვრება პოეტური ენისა და ლექსის შესახებ ბგერითი მხრივ (კეთილზმონიონის თვალსაზრისით).

ევფორიონ-ი (ბერძ. *Eyphorion*): 1) ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: აქილევისა და ელენეს

ფროსანი ვაჟი; 2) გოეთე-ს „ფუსტ-“ში: ფუსტისა და ელენეს ვაჟი.

ევფუიზმი-ი, ხელოვნ. (ბერძ. *eyphyia*-საგან „სილამაზე“), გახვიადებული სტილი ინგლისურ ლიტერატურაში XVI — XVII საუკ.

ევქარისტია (ბერძ. *eycharistia* „სამადლობელი“), ქრისტ. ეკლესიის ერთი საიდუმლოთაგანი — ზიარება.

ეზოპი-ი ან უკეთ **ეზოპოს-ი** (ბერძ. აისოპოს), საბერძენეთის ივავ-არაკთა მწერალი (VI ს. ქ. წ.), გადმოცემით — მონა; აქედან: **ეზოპისტური** — ასე ეწოდება ივავ-არაკებით აზრის გამოთქმას, როცა რაიმე პირობების გამო (მაგ. ცენზურული) პირდაპირ თქმა სახიფათოა.

ეზოტერიკული, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. *ésoterique* „შინაგანი, საიდუმლო“), საიდუმლო რამ მოძღვრება, რომლის გაცნობის უფლებაც ენიჭებოდათ მხოლოდ რჩეულთ (შეად. ეგზოტერიკული).

ეთერი-ი (ბერძ. *aithēr, eros* „ჰაერის ზედაფენი; ცა“): 1) აქროლებადი ორგანიული ნივთიერება, რომელსაც აქვს ძლიერი გამბრუნებელი სუნის — იხმარება მედიცინაში, როგორც ტკივილის გამყუჩებელი საშუალება; 2) მსოფლიო ეთერი (ფიზიკაში) — მსოფლიო სივრცეში გავრცელებული უხილავი ნივთიერება, რომლის არსებობაც ნათვლებია, როგორც შემპირობებელი სინათლისა, სითბო, მაგნეტურ და ელექტრულ მოვლენათა.

ეთერიზაცია, ბერძ. ევროპ., ობერაციის წინ ავადმყოფის უგრძობლად გახდა — ეთერის შესუნთქვინებით; **ეთერიზირება** — იგივე მოქმედება.

ეთიკა (ბერძ. *éthikē* „ზნეობა“), მოძღვრება ზნეობის კანონების შესახებ; **ეთიკური** — 1) ეთიკის ხასიათის მქონე; 2) ზნეობრივი.

ეთილი-ი, ბერძ.-ევროპ., ხელოვნ. (ფრ. *éthyle*), ქიმიაში: ეთილის სპირტის ერთ-ატომიანი რადიკალი; აქედან: **ეთილენ-ი** — უფერული სუნიანი აირი (გაზი), — ნახშირბადისა და წყალბადის ნარევი, წვის დროს ანათებს კაშკაშით; **ეთილი-ის სპირტი** — ალკოჰოლის ქიმიური სახელწოდება.

ეთიოპია (ბერძ. *Aithiopia*): 1) ძველად ეძახდნენ ეგვიპტის სამხრეთით და აღმოსავლეთით

მდებარე ქვეყნებს; 2) ახლა ეწოდება აბა-შეთს; ეთიოპი — ეთიოპიის მკვიდრი; ეთიოპური ენა — ქაიბურ ენათა ოჯახის ერთერთი ენა, რომელზედაც არსებობს საკმაოდ მდიდარი ქრისტიანული ლიტერატურა.

ეთნიური (ბერძ. ეთნოს „ხალხი, ტომი“), ამათუ იმ ტომის შესახებ ან დამახასიათებელი რამ; ტომობრივი; **ეთნოგრაფია** — მეცნიერება, რომელიც აწარმოებს ხალხთა სულიერი და მატერიალური კულტურის (ზნე-ჩვეულებათა, ყოფაცხოვრებისა, თქმულებათა, ენისა და სხვ.) აღწერას; აქედან: **ეთნოგრაფი** — ეთნოგრაფიის მკოდნე და მკვლევარი; **ეთნოლოგია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ეთნოგრაფიაზე დაყრდნობით ხალხთა სულიერი და მატერიალური კულტურის განვითარების კანონებს; აქედან: **ეთნოლოგი** — ეთნოლოგიის მკოდნე და მკვლევარი.

ეთოგრაფია (ბერძ. ეთოს „ზნე“, გრაფე „აღწერა“), მეცნიერება ხალხის ან კერძო პირის ზნე-ხასიათისა და ცხოვრების პირობების შესახებ; **ეთოლოგია** — იგივეა, რაც ეთოგრაფია.

ეიზენახელები (მრავლ.), ასე ეწოდათ მარქსისა და ენგელსის მიმდევართ, რომელნიც 1869 წ. ეიზენახში (გერმანიის ქალაქია) შეიკრიბნენ ურილობაზე სოც.-დემოკრ. მუშათა პარტიის შესაქმნელად და რომელთაც მეთაურობდნენ ვ. ლიბკნეხტი და ადვ. ბებელი; ეიზენახელები გაერთიანდნენ ლასალიძ მიმდევრებთან 1875 წ. (იხ. გოთას პროგრამა).

ეინშტეინი, ალბ. (Einstein, Alb., დაიბადა 1879 წ.). შესანიშნავი თანამედროვე გერმანელი ფიზიკოსი, რელატივიზმის (ფარდობითობის) თეორიის ავტორი.

ეიფელის კოშკი, ინჟენერი ეიფელის მიერ (Eiffel) 1889 წ. აშენებული შესანიშნავი რკინის კოშკი პარიზში, — წარმოადგენს XIX საუკუნის ტექნიკის მიღწევათა გასაოცარ ნიმუშს (300 მეტრი სიმაღლე).

ეკვ, იხ. ექვ.

ეკვ, იხ. ეგვ.

ეკვივოკი (ფრ. équivoque), ორაზროვნობა; ორაზროვანი.

ეკიპაჟი (ფრ. équipage): 1) სხვადასხვაგვარ ეტლთა საერთო სახელწოდება; 2) ხომალ-

დის ან მთელი საზღვაო ნაწილის კომანდა; აქედან: **ეკიპირება** (ფრ. équiper) — საერთოდ: მოწყობა, მორთვა, მაგ. ტანსაცმელით; **გემის ეკიპირება** — გემის მოწყობა, წესრიგში მოყვანა და სხვ.

ეკიუ (ფრ. ecu), ძველებური ფრანგული ოქროს და ვერცხლის ფული (3 ფრანკი).

ეკლამპსია, ბერძ., ნერვული ავადმყოფობა, — გამოიხატება კრუნჩხვაში (გმართება უმთავრესად ბავშვებს და მშობიარე ქალებს).

ეკლესია ან **ეკლესიასტე** (ბერძ. ეკლესიასტეს), ბიბლიური მფვის, სოლომონის, წიგნის ბერძნული სახელწოდება, — ეს წიგნი გამსჭვალულია პესიმისტური სულისკვეთებით.

ეკლესია (ბერძ. ეკლესია): 1) სახალხო კრება ძვ. საბერძნეთში; 2) ქრისტიანთა შესაკრებელი ადგილი; შემდეგ — ქრისტ. ტაძარი, საყდარი.

ეკლექტიზმი (ბერძ. ეკლექტიკოს — „ამოვარჩევ, ამოვკრებ“), სხვადასხვა წყაროდან (აზრთა, მოძღვრებათა ან დებულებათაგან) ამოკრება რაიმე მოძღვრების შესაქმნელად — საკუთარი დამოუკიდებელი სახელმძღვანელო შეხედულობის უქონლად; აქედან: **ეკლექტიკი** — ამგვარად მოქმედი; **ეკლექტიკური** — ეკლექტიზმის ხასიათის მქონე, მაგ. **ეკლექტიკური ფილოსოფია** — ამგვარად შექმნილი ფილოსოფიური სისტემა (ამ სახელით ცნობილია განსაკუთრებით ფილოსოფია, რომელიც ცილობდა გაერთიანებს არისტოტელის, პითაგორის და პლატონის მოძღვრებათა).

ეკლიპტიკა, ბერძ., წრე, რომელსაც აკეთებს მიწა წლიური ბრუნვისას მზის გარშემო.

ეკლოვა ან **ეკლოვი**, ბერძ.: 1) საერთოდ რჩეული ნაწარმოები; 2) მწყემსური პატარა ლექსი.

ეკონომი (ბერძ. ოიკო-ნომოს „სახლის გამგე“), საშენო ნაწილის გამგე; აქედან: **ეკონომია** — 1) მომკირნეობა; 2) რეგულაციამდე; მემამულის სამეურნეო ერთეული; ახლა: სასოფლო მეურნეობის დიდი ერთეული.

ეკონომიზმი, ბერძ. ხელოვნ. (იხ. ეკონომი), ისე ეწოდა რუსეთის სოც.-დემოკრ. პარტიის ერთერთ მიმართულებას (90 წლებში), რომლის მიხედვითაც მუშათა მოძრაობაში უპირატესი

მნიშვნელობა აქვს წმინდა ეკონომიურ ბრძოლას.

ეკონომისტი-ი, ბერძ. (იხ. ეკონომი), სახალხო მეურნეობის ზედმიწევნით მცოდნე, მისი სპეციალისტი.

ეკონომიური მატერიალიზმი-ი, კ. მარქსის ისტორიულ-სოციოლოგიური მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ისტორიული განვითარების უპირველესი ფაქტორია — ეკონომიური მოვლენები და წარმოების ფორმათა ცვლილებანი.

ეკრან-ი (ფრ. écran „საფარი, ფარი“): ქსოვილ-გადაკრული ჩარჩო: 1) ბუხრის წინ ასაფარებლად; 2) რომელზედაც აჩვენებენ სინათლის შუქთა სხვადასხვა მოვლენებს, მაგ. კინემატოგრაფში და სხვ.

ეკს-, იხ. ექს-.

ეკტ-, იხ. ექტ-.

ელადა (ბერძ. ელას-, ადოს), საბერძნეთის ძველი სახელწოდება.

ელასტიური ან ელასტიკური, ლათ.-ფრ. (élastique), დრეკადი; მოქნილი.

ელდორადო, ისპ. („მოოქრვილი, ოქროს ქვეყანა“), ზღაპრული სიმდიდრის ქვეყანა, რომელსაც ეძებდნენ ამერიკაში პირველი ისპანელი კოლონისტები.

ელეგანტი-ი ან ელეგანტური, ლათ.-ფრ. (élégant), ლამაზი, მოხდენილი.

ელეგია (ბერძ. ელეგია), სევდიანი სულიერი განწყობილების გამოხატველი ლირიკული ლექსი; **ელეგური** — სევდიანი.

ელევატორი-ი (ლათ. ელევატ-საგან „აწევა“): 1) აწევე; ასაწევე მანქანა; 2) მარცვლის დიდი მარაგის მოსათავსებელი ადგილი, სადაც იგი იწმინდება და ხარისხდება.

ელევისონ-ის ან ელევსონ-ის მისტერიები (პრაგლ.) ანუ ელევსონ-ის საიდუმლონი — ასე ეწოდებოდა ძველ საბერძნეთში (ელევსის-ში, ათენის ახლოს) მისტიკურ ღვთისმსახურებას რჩეულათვის (უმთავრესი ნაწილი შეიცავდა დრამას, რომელშიც გამოხატული იყო ურწმუნოთა დასჯა ქვესკნელში, მართლთა ცხოვრება საიქიოს და სხვ.).

ელექსირი-ი, იხ. ელიქსირი.

ელექტ-, იხ. ელექტ-.

ელექტრ-, იხ. ელექტრ-.

ელემენტ-ი (ლათ. ელემენტუმ): 1) საერთოდ: რაიმე მივლის ნაწილი; 2) ქიმიაში: ძირითადი უშლადი ნივთიერება; 3) მათემატიკაში: **ელემენტარული** ან უკეთ **ელემენტური** — უბრალო, უმარტივესი; ძირითადი, პირველდაწყებითი.

ელექტორ-ი, ლათ., ამომრჩევეი; **ელექტორალ-ი** ან **ელექტორული** — ამორჩევითი.

ელექტროზაცია, ბერძ.-ევროპ. (იხ. ელექტრობა), სხეულისათვის ელექტრობის მინიჭება, ელექტრული დენის გატარება, -გავლება; **ელექტროზირება** — იგივე მოქმედება.

ელექტრობა (ბერძ. elektron-ისაგან „ქარვა“, ელექტრული მოვლენები პირველად შემჩნეული იყო ქარვაზე), ასე ეწოდება ძალას, რომელსაც აქვს უნარი წარმოქმნას მაგნეტური და ელექტრული (ე. ი. მიზიდველობისა, მოძრაობისა, სინათლისა და სხვ.) მოვლენები; ელექტრონის წყაროა, მაგ. ხახუნი (სტატიკური ელექტრობა) ან ქიმიური, სითბური, მექანიკური და სხვ. ენერჯია (დინამიკური ელექტრობა).

ელექტროდი-ი (ბერძ. elektron „ქარვა“ და odos „გზა“), ელექტრობის გამტარებელი.

ელექტროდინამიკა (იხ. ელექტრობა და დინამის), ფიზიკის ნაწილი, რომელიც იკვლევს ელექტრული დენის მოქმედებას.

ელექტროთერაპია (იხ. ელექტრობა და თერაპია), ელექტრული დენის საშუალებით მკურნალობა, განსაკუთრებით — ნერვულ ავადმყოფობათა.

ელექტროკულტურა (იხ. ელექტრობა და კულტურა), მეცნარეულობის გაზრდა ელექტრული დენის ზედმოქმედებით.

ელექტროლიზი-ი (იხ. ელექტრობა, ბერძ. lysis „გაშვება, გაყოფა, განთვისება“), რთული ნივთიერების დაშლა — მასში ელექტრული დენის გატარებით.

ელექტრომაგნეტიზმი-ი (იხ. ელექტრობა და მაგნეტიზმი), ერთობლიობა ელექტრული დენით გამოწვეულ მაგნეტურ მოვლენათა.

ელექტრონი-ი (იხ. ელექტრობა): 1) უარყოფითი ელექტრობის მატარებელი უყოფადი ნაწილაკი; 2) **ელექტრონები** (პრაგლ.) — ასე ეწოდება დადებითი და უარყოფითი ელექტრონების ნაწილაკებს, რომლებსაგანაც შედგენი-

ლია — ელექტრონული თეორიის თანახმად — ყოველი სხეულის ატომი.

ელექტროფიზიკა, ბერძ.-ლათ., ხელოვნ.: 1) ელექტრული ენერჯიის მიწოდება; 2) ელექტრული ენერჯიის გამოყენება ტექნიკისა და ცხოვრების ყოველ დარგში, სადაც ეს შესაძლებელია (განათება, გათბობა, მეურნეობა და სხვ.), ორთქლის ნაცვლად ელექტრობის გამოყენება და სხვ.

ელექტრული მანქანები, ეწოდება ისეთ მანქანებს, რომელნიც მექანიკურ ენერჯიას გადააქცივენ ელექტრულად.

ელზას-ლოთრინგი ან **ალზას-ლორენი** (გერმ. Elsass-Lothringen, ფრ. Alsace-Lorraine), ზემო რეინის დასავლეთით მდებარე ყოფილი ნაწილი გერმანიისა, — ძველად გერმანიის მფლობელობაში; მე-XVII საუკ. გადავიდა საფრანგეთის ხელში, 1871 წელს ისევ გერმანიის მფლობელობაში; 1914 — 18 წ. წ. ომის შემდეგ ვერსალის ხელშეკრულების თანახმად მას ფლობს ისევ საფრანგეთი; მდიდარია, განსაკუთრებით, რკინით, ქვანახშირით, მარმარილოთ, ტყეებით და სხვ.

ელიზია (ლათ. elisio „გამოწურვა“), ფონეტიკაში: წინა სიტყვის ბოლოკიდური ხმოვნის დაკარგვა — მომდევნო სიტყვის ხმოვანთან შეხედრისას; **ელიდირება** — იგივე მოქმედება.

ელიზიუმი, იხ. ელისიონი.

ელიქსირი, იხ. ელიქსირი.

ელიმინაცია, ლათ.-ფრ. (élimination), გამორიცხვა, მოშორება; განგდება; **ელიმინირება** — იგივე მოქმედება.

ელინგ, იხ. გერმ.-ფრ. (élingue): 1) ხომალდის ასაშენებელი ადგილი; 2) აეროპლანების სადგომი დიდი შერბობები.

ელინი (ellên,-énos): 1) ასე უწოდებდნენ ძველ ბერძენებს მითოლოგიური ელინისაგან ჩამოშობილების გამო; 2) ახალ აღთქმაში: წარმართი; **ელინიზმი** — 1) იმ თავისებურებათა ერთობლიობა, რომელნიც ახასიათებენ ძველ ბერძულ კულტურას, ხელოვნებას, ენას, ზნე-ჩვეულებას და სხვ.; 2) სხვა ენაში შეტანილი ბერძ. ენის თავისებურება; **ელინისტ.** — ძველი ბერძული ენისა და ლიტერატურის მკვლევ და მკვლევარი.

ელიპსისი ან **ელიპსი** (ბერძ. ელელიპსისი „გამოშვება, ნაკლი“): 1) მათემატიკაში: შეკრული მრუდი წირი (ხაზი), რომელიც მიღებულია სიბრტყის მიერ ჩვეულებრივი კონუსის გარდაკვეთით; **ელიპსოიდ** — გეომეტრიული სხეული, რომელიც მიღებულია ელიპსის ბრუნვით ერთერთი მისი ელქსის გარშემო; **ელიპტიკური** ან **ელიპსური** — ელიპსის ფორმის მქონე; 2) გრამატიკაში: წინადადების რომლისავე ნაწილის გამოშვება.

ელისიონი ან **ელისი** (ბერძ. Elysion), ელისიონის მინდვრები: 1) ბერძნული მითოლოგიით: მართალთა სამყოფი ადგილი საიქიოს; ნეტარების ქვეყანა; სამოთხე; 2) ელისის მინდვრები ეწოდება აგრეთვე ერთ-ერთ ბულვარს პარიზში, რომლის მახლობლადაც არის ელისის ან ელიზე-ს სასახლე (palais de l'Elysée), პრეზიდენტის სამყოფელი.

ელიქსირი, არაბ.-ევროპ. (ფრ. élixir): 1) სიციცხლის წყარო, — სასმელი, რომელსაც ეძებდნენ ალქიმიკოსები (იხ. ალქიმია); 2) სპირტზე დანაყენი რაიმე წამალი.

ელიგ (ლათ. ელოგიუმ): 1) ძვ. რომში: მოკლე წარწერა საფლავის ქვაზე, ძველზე და სხვ.; 2) შემდეგ: შექება.

ელიგაცია, ლათ. ხელოვნ. („დაშორება“), ასტრონომიაში: 1) ზღვარული კუთხე, რომელზე მეტად ცის მნათობი არ შორდება ამა თუ იმ წერტილს ან სიბრტყეს; 2) ასეთი დაშორების მომენტები.

ელიკვენცია (ლათ. eloquentia), მკერმეტყველება.

ელიფი, **ელიფები**, გერმ., მეორე ხარისხიანი ლეოთებიანი ტყეებისა, ყვავილებისა და სხვ. ჩრდილო-გერმანულ მითოლოგიაში, — ადამიანთა მიმართ, ჩვეულებრივ, კეთილნი.

ემალი (ფრ. émail): 1) მინანქარი, — სხვადასხვა ფერის, მინისებური შენადნობის ფენი, რომლითაც ჰფარავენ ლითონის საგნებს; აქედან: **ემალირება** — ემალით დაფარვა, მომინანქრება; 2) მინანქრის მსგავსი ფენი, რომელიც ჰფარავს კბილის გვირგვინს (იხ. გლაზური).

ემანაცია, ლათ.-ფრ. (émanation „გამოსვლა, გამომდინარება“), წარმოშობა, წარმოდენა, გამოსხივება.

ემანსიპაცია, ლათ.-ფრ. (émancipation), განთავისუფლება, უფლებებში გათანასწორება, მაგ. ქალთა—მამაკაცებთან და სხვ.; **ემანსიპირება** — იგივე მოქმედება.

ემბარგო, იხ. ამბარგო.

ემბლემა, ბერძ.: 1) ძვ. საბერძნეთში: ლითონის რელიეფური ფირფიტა — ჭურჭლის სამკაულად; შემდეგ — გამოსახულება; 2) სიმბოლო ლფთაებისა ან სხვა განყენებული ცნებისა.

ემბრიონი-ი (ბერძ. embryon), ჩანასახი; აქედან: **ემბრიოლოგია** — მეცნიერება ორგანიზმის განვითარების შესახებ კვერცხოვანი უჯრედიდან; **ემბრიოტომია** — ნაყოფის განკვეთა მშობიარობის დროს (მედიცინაში).

ემერიტურა (ლათ. ემერიტუს „დამსახურებული“), რუსეთში რევოლუციამდე: ზოგიერთ უწყებაში (სამხედრო, იუსტიციისა და სხვ.) მოსამსახურეთა ჯამაგირიდან სავალდებულო ანარიცხთაგან შედგენილი თანხა — დამატებითი პენსიის მიცემის მიზნით; **ემერიტული ან საემერიტო კასა** — იგივეა.

ემიგრაცია (ლათ. emigratio), თავისი ქვეყნიდან სხვა ქვეყანაში გადასახლება, ან გახიზვნა, გამოწვეული ეკონომიური (სამუშაოს საძებრად), პოლიტიკური და რელიგიური (დევნის გამო) და სხვ. მიზეზებით; **ემიგრირება** — იგივე მოქმედება; **ემიგრანტი**-ი — ის, ვინც თავისი ქვეყნიდან გადასახლდა ან გაიხიზნა.

ემირი-ი, არაბ., ამირა, — დამოუკიდებელ ტომთა უფროსის ტიტული მუსულმანურ ქვეყნებში; ავღანისტანისა და ბუხარის მმართველთა ტიტული.

ემისარ-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. émissaire), მთავრობის ან კერძო პირთა რწმუნებული განსაკუთრებული საქმის გამო.

ემისია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. émission „რისამე გამოშვება“), ქაღალდის ფულის გამოშვება სახელმწიფოს ან რაიმე საფინანსო დაწესებულებათა მიერ.

ემოცია, ლათ.-ფრ. (émotion „აღლევება, აგზნება“), საერთოდ: გრძნობა, განცდა; ჩვეულებრივ, რთული ხასიათის სულიერი მოძრაობა, მაგ. ესთეტიკური, მორალური და სხვა გრძნობები; აგრეთვე — სიხარული, აღფრთოვანება,

მწუხარება, შიში და სხვ.; აქედან: **ემოციური** — ემოციის ხასიათის მქონე.

ემპირიე ან უკეთ **ემპირი**-ი (ბერძ. empyros „ცეცხლში მდებარე, ცეცხლოვანი“): 1) ძველ ფილოსოფოსთა აზრით: ქვეყნის უმაღლესი ნაწილი, ცეცხლის ცა; საიდანაც მოდიან სინათლის მოვლენები; 2) ძველ ქრისტ. ხანაში: ცა, წმინდანთა საყოფელი.

ემპირიზმი-ი (ბერძ. ემპირია-საგან „გამოცდილება, ცდა“), ფილოსოფიური მიმართულება, რომლის თანახმადაც შემეცნების ერთად ერთი წყარო არის ცდა, გამოცდილება; აქედან: **ემპირისტ-ი** — ემპირიზმის მიმდევარი; **ემპირიკი**-ი — 1) ემპირისტი; 2) ემპირიკები — ძველი მედიცინის ერთი მიმართულება, რომელიც უარყოფდა თეორიულ ცოდნას და ეყარებოდა მხოლოდ შემთხვევით დანაკვირვებზე; **ემპირიული** ან **ემპირიკული** — ცდაზე, გამოცდილებაზე დამყარებული; ცდითი.

ემპირიოკრიტიციზმი-ი (იხ. ემპირიზმი და კრიტიკა), ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც ცდილობს შეარიგოს ისტორიული მატერიალიზმი (იხ.) და მახისა და ავენაროუსის იდეალისტური მოძღვრება.

ემულსია, (ახ. ლათ. emulsio), რაიმე წამალი, რომელსაც რძის ფორმა აქვს; **ემულსინი**-ი — აზოტისა და გოგირდის შემცველი ცილოვანი ნივთიერება.

ემფაზისი ან **ემფაზი**-ი (ბერძ. ემფაზის „გამომხატველობა“), რისამე განზრახ გაზვიადებულად ან ძლიერად წარმოთქმა; **ემფატიკური** ან **ემფაზური** — განზრახ გაზვიადებული, ძლიერი.

ემფიზმა—(ბერძ. emphyasa „ვებრავ, ვსუნთქავ“), მედიცინაში: 1) ფილტვების ელასტიურობის დაკარგვა; 2) ორგანიზმის ქსოვილებში ჰაერის დაგროვება.

ენგელსი-ი, ფრ. (1820 — 1895), გერმანელი განთქმული მეცნიერი, მეცნიერული სოციალიზმის თეორეტიკოსი; თავისი შრომით „მუშათა კლასის მდგომარეობა ინგლისში“ საფუძველი ჩაუყარა ისტორიულ მატერიალიზმს (1845); „კომუნისტური მანიფესტი“-ის შედგენისას მარქსის თანაავტორი; მის „ანტიდუარინგ“-ში მოცემულია მარქსიზმის ფილოსოფია.

ენდემია (ბერძ. ენდემოს-ისაგან, „შინაური. ადგილობრივი“), მხოლოდ განსაზღვრულ ადგილას გავრცელებული ავადმყოფობა; **ენდემიური ავადმყოფობა** — ადგილობრივი პირობებით გამოწვეული ავადმყოფობა.

ენდოგამია, ბერძ. („შინაცოლიანობა“), ქორწინების ისეთი ფორმა პატრიარქატის დროს, როცა ქალის ცოლად წამოყვანა შეიძლება მხოლოდ იმავე ტომიდან.

ენდოსმოსი, იხ. ეგზოსმოსი.

ენდოსპრემი (ბერძ. ენდონ „შიგანი“, სპერმა „თესლი“), ბოტანიკაში: თესლის შიდა ნაწილი, რომელიც გარსახვევია ჩანასახს.

ენდოსპორები (მრავლ.), ბერძ. (იხ. სპორი), უჯრედის შიგნი წარმოქმნილი სპორები.

ენეიდა ან უკეთ **ენეიდ-ი** (ბერძ.-ლათ. Aeneis,-idis), რომაელი მწერლის, ვირგილიუსის (იხ.) პოემის სახელწოდება, რომელშიც აღწერილია ტროიას გამირის, ენეასის (Aenêas), თავგადასავალი.

ენერგია (ბერძ. ენერგია „ძალა, ღონე“): 1) რაიმე სხეულის უნარი — აწარმოოს განსაზღვრული რაოდენობის მუშაობა ან დასძლიოს წინააღმდეგობა; 2) მოქმედების უნარი; ადამიანის სულიერი ძალა, რომელიც იწვევს მოქმედებისათვის და სხვ.; აქედან: **ენერგიული** ან **ენერგანი** — ენერგიის მქონე; მარჯვე, მზნე; ძლიერი ხასიათის მქონე, მიზნის მიხვევაში დაუღალავი და სხვ. **ენერგეტიკა** — 1) მოძღვრება ენერგიის შესახებ, — საფუძვლად უდევს დებულება, რომ ენერგია არც იქნება და არც ისობა, არამედ იცვლება სხვადასხვა სახისად, და ყოველი მოვლენა არის ენერგიის მოძრაობის შედეგი.

ენერვაცია, ბერძ.-ფრ. (énervation „დასუსტება“), დაღლილობა, ღონის მიხდა ნერვული აგზნების შემდგომ.

ენზიმები ან **ენაიმები** (მრავლ.), ბერძ. ხელოვნ. (zymê-საგან „საფუარი“), ხსნადი ფერმენტები (იხ.).

ენზოოტია, ბერძ. ხელოვნ. (zoon-ისაგან „ცხოველი“), ცხოველთა ენდემია (იხ.).

ენთიმემა (ბერძ. enthymema), შეკვეცილი სილოგიზმი (იხ.), რომელშიც გამოშვებულია უღროსი ან უმცროსი წინამძღვარი (ლოგიკაში).

ენტოუზიაზმი (ბერძ. enthoysiasmós „ღვთაებრივი შთაგონება, სიმხნევე, აღტაცება“), გამხნეების უმაღლესი ხარისხი, აღფრთოვანება; აქედან: **ენტოუზიაზტი** — ენთოუზიაზმით შეპყრობილი; ადამიანი, რომელსაც შეუძლია ძლიერად გატაცებულ იქნეს რითიმე.

ენიგმა (ბერძ. აინიგმა,-ტოს), ამოცანა, ბნელი სიტყვა; **ენიგმატური** — ენიგმის მსგავსი.

ენკაუსტიკა, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. encaustique), მხატვრობა ცვილში გახსნილი საღებავებით.

ენკლიტიკა, ბერძ., გრამატიკაში: უმახვილო მომდევნო სიტყვა, რომელიც წინა სიტყვასთან ერთად წარმოადგენს ერთ მთლიან წარმოთქმაში.

ენოლოგია, ბერძ.-ევროპ. (ბერძ. ὄινოს „ღვინო“), მოძღვრება მეღვინეობის შესახებ; **ენოლოგი** — მეღვინეობის სპეციალისტი.

ენორმული, ლათ.-ევროპ. (ფრ. énorme), უზარმაზარი, სიდიდით წრესგადასული; **ენორმიზმი** — წრესგადასული სიდიდე.

ენტელექტია (ბერძ. ენტელექტია): 1) არისტოტელით: საბოლოო მიზანი; უფროზო ნივთის მიერ ფორმირების შედეგის პროცესი; ფორმათა წარმოქმნის პროცესი განსაზღვრული მიზნის განსახორციელებლად; 2) ვიტალისტურ მსოფლმხედველობაში: სასიცოცხლო პრინციპი, რომელიც აფორმირებს და მართავს ორგანიზმთა განვითარებას და მოქმედებას.

ენტერიტი, ბერძ. (ენტერონ „ნაწლავი“), ნაწლავების ანთება (მედიცინაში).

ენტობლასტი (ბერძ. ენტოს „შიგნი“, blastê „ყლორტი“), ცხოველთა ჩანასახ-უჯრედების შიდა ფენი.

ენტოდერმა (იხ. ენტობლასტი, ბერძ. დერმა „კანი, ტყავი“), იგივეა; რაც ენტობლასტი.

ენტოზოონი, ბერძ. (ენტოს „შიგნი“, zoon „ცხოველი“), ცხოველი-პარაზიტი, რომელიც ცხოვრობს სხვა ორგანიზმის შიგნით.

ენტომოლოგია, ბერძ., ზოოლოგიის დარგი: მოძღვრება მწერების შესახებ; აქედან: **ენტომოლოგი** ან **ენტომოლოგისტტი** — ენტომოლოგიის სპეციალისტი; მწერთა მცოდნე და მკვლევარი ზოოლოგი.

ენტოპარაზიტები (ბერძ. ენტოს „შიგნი“,

იხ. პარაზიტი), ორგანიზმის შიგნი მცხოვრები პარაზიტები.

ენტოფთალმია (ბერძ. ენტოს „შიგნი“, ოფთალმიის „თვალი“), თვალის შიდა ანთება.

ენტუზიაზმი-ი, იხ. ეითუზიაზმი.

ენცეფალიტი-ი, ბერძ.-ლათ. (encephalitis), თავის ტვინის ანთება, რომელსაც თან ახლავს მძიმე გართულებანი (უკანასკნელი გამოკვლევების თანახმად ენცეფალიტი განადმდები სენია).

ენციკლიკა, ბერძ.-ლათ., ეკლესიათა ურთიერთ მიწერილობა რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხების გამო; ჩვეულებრივ, პაპის მიწერილობა კათოლიკური სამღვდლოებისადმი.

ენციკლოპედია, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. enkyklios „მრგვალი, წრიული“, paideia „აღზრდა, განათლება“ — „განათლების წრე“): 1) ყოველ ცოდნათა (მეცნიერებათა) სისტემატურად დალაგება (ზოგადი ენციკლოპედია); 2) ერთი რომლისამე მეცნიერების (მაგ. ბუნებისმეტყველების, ისტორიის, ლიტერატურის და სხვ.) შესახებ ყოველგვარი ცოდნის სისტემატურად დალაგება (კერძო ენციკლოპედია); აქედან: **ენციკლოპედიზმი**-ი — მრავალმხრივი ფართე განათლების მქონლობა, მეცნიერების მრავალ დარგთა მცოდნეობა ან ასეთის შექმნის სურვილი; **ენციკლოპედისტ-ი** — 1) მრავალმხრივ განათლებული ადამიანი; 2) **ენციკლოპედისტები** (მრავლ.) — ასე ეწოდათ 18 საუკუნის ფრანგ ფილოსოფოსებს (ვოლტერს, რუსოს, დიდროს და სხვ.), რომელნიც მონაწილეობდენ 1751 — 72 წ. მეცნიერებათა, ხელოვნებათა და ხელობათა ენციკლოპედიის გამოცემაში; ამ ენციკლოპედიას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საფრანგეთის დიდი რევოლუციის იდეურად მომზადებისათვის; **ენციკლოპედიური** — ენციკლოპედიის ხასიათის მქონე, მაგ.: **ენციკლოპედიური განათლება** — მრავალმხრივი განათლება; **ენციკლოპედიური ლექსიკონი** — ეწოდება ისეთ ლექსიკონს, რომელიც შეიცავს ყოველი დარგის სამეცნიერო და პრაქტიკულ ცნობებს, დალაგებულს ანბანურ რიგზე.

ეოლი-ი ან **ეოლოს-ი** (ბერძ. აიოლოს), ძველ ბერძენთა ქარის ღმერთი; **ეოლოს-ის არფა ანუ ქნარი**, — 1) ზღაპრული ეოლოს-ის ქნარი, რომელიც გამოსცემდა ნაწ ხმებს მზის ამოსე-

ლისას და მსუბუქ ნიავზე; 2) ყუთი, რომელშიც გაბმულია შეთანხმონებულად მომართული სიმები, — გამოსცემს ჰარმონიულ ხმებს ჰაერის ნაკადის გავლისას; 3) გადატ. მნიშვნ.: ადამიანის მგრძნობიარე გული.

ეოლითები (მრავლ., ბერძ.), დედაბიწის ქერქის შრეები ან პოვნილი ქვის იარაღები მესამეული ხანისა.

ეოს-ი (ბერძ. ἔως), ძველ ბერძენთა განთიადის ღვთაება. იგივეა, რაც ძველ რომაელთა აერორა (იხ.).

ეოცენ-ი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. ἔως, იხ. ეოსი და kainos „ახალი“), დედაბიწის ქერქის წარმოქმნის ერთეული ეპოქა — მესამეული სისტემის დასაწყისი (გეოლოგიაში).

ეპარქია, ბერძ.: 1) ძვ. საბერძენთა: ოლქი, რომელსაც განაგებდა ეპარქოსი; 2) საეკლესიო-ადმინისტრაციული ერთეული, რომელსაც განაგებს მღვდელ-მოთავარი; **ეპარქიული** — ეპარქიის ხასიათის მქონე; **საეპარქიო** — ეპარქიისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი და სხვ.

ეპენდიმა (ბერძ. ეპი „ზედ“, endyma „ტანსაცმელი“), თხელი გარსი, რომლითაც გამოფენილია ტვინის ღრუები (ანატომიაში).

ეპიგენეზის-ი, ბერძ., მოძღვრება, რომლის მიხედვითაც ჩანასახი შეიცავს დედისა და მამის თავისებურობებს.

ეპიგონები (მრავლ., ბერძ. „შემდეგ შობილნი“), სახელოვან წინაპართა საქმის გამგრძელებელი შთამომავალნი, რომელთაც აკლიათ ახალის შექმნის უნარი; უარყოფითი მნიშვნელობით: თაობა, რომელიც იკვებება წინაპართა გონებრივი ნამოქმედარით.

ეპიგრამა (ბერძ. ეპიგრამა): 1) ძველ საბერძენთა: ლექსითი წარწერა რაიმე ძველზე; 2) ახლა: მოკლე გონებამახვილური დაცინვითი ლექსი ვისიმე მიმართ; სატირული ხასიათის მოკლე ლექსი; აქედან: **ეპიგრამატისტ-ი** ან **ეპიგრამატ-ი** — ეპიგრამების მოხველი; **ეპიგრამატული** ან **ეპიგრამული** — ეპიგრამის ხასიათის მქონე.

ეპიგრაფ-ი, ბერძ.: 1) ძველად: წარწერა რაიმე ძველზე; 2) ახლა: რაიმე მოკლე თქმა, რომელიც მოთავსებულია თხზულების ან მისი ნაწილების დასაწყისშივე და რომელიც შეიცავს-

თხზულების ან მისი ნაწილების მთავარ აზრს; **ეპიგრაფიკა** — ისტორიის ერთერთი დარგი, რომელიც იკვლევს ძველ წარწერებს; **ეპიგრაფისტ-ი** — ეპიგრაფიკის, მკოდნე და მკვლევარი.

ეპიდემია, ბერძ. ხელოვნ. (ეპი „ზედ, შიგნი“, დემოს „ხალხი“), რაიმე გადამდები სნეულება, რომელიც ფართოდ ვრცელდება ამა თუ იმ მხარეში; აქედან: **ეპიდემიოლოგია** — მოძღვრება გადამდებ სნეულებათა შესახებ; **ეპიდემიოლოგ-ი** — ასეთ სნეულებათა სპეციალისტი მკურნალი; **ეპიდემიური** — ეპიდემიის ხასიათის მქონე.

ეპიდერმა ან **ეპიდერმის-ი** (ბერძ. ეპი „ზედ“, დერმა „კანი, ტყავი“), კანის ზედა ფენი (ანატომია).

ეპიდიდიმის-ი (ბერძ. ეპი „ზედ“, didymos „სათესლე“), ანატომიაში: ვაჟის სათესლის დანაშატი; აქედან: **ეპიდიდიმიტი-ი** — ამ დანაშატის ანთება.

ეპიზოდი-ი (ბერძ. ეპეისოდოს „გარეშე, უცხო, ზედმეტი, ჩანართი...“): 1) ცალკე დამოუკიდებელი შემთხვევა, ამბავი, რომელიც შედის მთლიანში; 2) რაიმე მეორე ხარისხიანი შემთხვევა; 3) მუსიკაში: ჩანართი მოტივი; ლიტერატურაში: ჩანართი მოთხრობა და სხვ.; აქედან: **ეპიზოდური** — ეპიზოდის ხასიათის მქონე.

ეპიზოტია, ბერძ. ხელოვნ. (ეპი „ზედ, შიგნი“, zōon „ცხოველი“), საქონლის ეპიდემია (იხ.) **ეპითალამ-ი** (ბერძ. ეპი „ზედ“, თალამოს „საქორწილო სარეცელი“), საქორწილო ლექსი ან სიმღერა.

ეპითელიუმ-ი ან **ეპითელი**, ბერძ., ქსოვილი, რომლითაც გამოფენილია ორგანიზმის შიდა ღრუები.

ეპითეტი-ი (ბერძ. ეპითეტოს „მიმატებული“), მსაზღვრელი სიტყვა, რომელიც თან ახლავს რაიმე საგნის სახელწოდებას — განსაკუთრებით, მხატვრობის მიზნით.

ეპიკა, იხ. ეპოსი.

ეპიკურიზმ-ი ან **ეპიკურიზმ-ი**, ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსის, ეპიკურ-ის (Epikouros, III საუკ. ქ. წ.), მოძღვრება: სიცოცხლის მიზანია წყნარი სულიერი განწყობილება და გონებრივი სიამოვნება; შემდგომში ეპიკურიზმი გაგებული იქნა, როგორც ხორციელი სიამოვნებისადმი მისწრაფება; აქედან: **ეპიკურისტ-ი** ან **ეპიკურელი** — 1) ეპიკურიზმის მიმდევარი; 2) ამქვეყნიური ხორციელი დატკობის მომხრე.

ეპიკური, იხ. ეპოსი.

ეპილესია, ბერძ. („შეპყრობა“), ბნედა; ნერვული სისტემის ქრონიკული ავადმყოფობა, რომელსაც თანსდევს კრუნჩხვა და გულის წასვლა; აქედან: **ეპილექტიკ-ი** — ეპილესიით შეპყრობილი; **ეპილექტიკური** ან **ეპილესიური** — ეპილესიის ხასიათის მქონე.

ეპილოგ-ი (ბერძ. ეპილოგოს „ბოლოსიტყვა“): 1) მოთხრობის ან დრამის ბოლონაწილი, დასკვნა; 2) გადატან. მნიშვნ.: რაიმე ამბის ან შემთხვევის დასასრული.

ეპილაცია, ლათ.-ფრ. (épilation), თმის მოცილება, — ამოგლეჯა საგანგებო ხელსაწყოთი.

ეპისკოპალური ეკლესია, იხ. ანგლიკანური ეკლესია.

ეპისკოპოს-ი, ბერძ., უმაღლესი ხარისხი სამღვდლოებაში; მღვდელ-მთავარი, ეპარქიის გამგე; **ეპისკოპატი-ი** — საეპისკოპოსო ოლქი, ეპარქიის გამგებლობა.

ეპისპადია, ბერძ., ვაჟის სასქესო ორგანოს თანდაყოლილი ნაკლი, რომელიც მდგომარეობს შარდ-საშვების მილის ღიაობაში ასოს ზურგზე; **ეპისპასტი-ი** — ასეთი ნაკლის მქონე ადამიანი.

ეპისტილ-ი (ბერძ. ეპი „ზედ“, stylos „სვეტი“), იგივე რაც არქიტრავი.

ეპისტოლე, ბერძ., ბარათი; წერილობითი მიმართვა ვისმესადმი; **ეპისტოლარული** ან **ეპისტოლური ფორმა** — ეგრძო წერილების სახის: ასეთი ფორმა გამოყენებულია სხვადასხვა გვარლიტერატურულ ნაწარმოებში, რომელნიც იწერებოან კერძო წერილების სახით.

ეპისტროფ-ი (ბერძ. epistrophé „უშუქცევა, მობრუნება“), რამდენისაშე წინადადების ბოლოში ერთისა და იმავე სიტყვის განმეორება შთაბეჭდილების გაძლიერების მიზნით; აგრეთვე მუსიკაში: მელოდის განმეორებული ტაქტი.

ეპიტალამა, იხ. ეპითალამა.

ეპიტაფია ან **ეპიტაფ-ი** (ბერძ. ეპი „ზედ“, ტაფოს „კუბო“): 1) ძველად: საფლავთან თქმული სიტყვა; 2) შემდგ და ახლა: საფლავის წარწერა.

ეპიტელი, იხ. ეპითელი.

ეპიტეტი-ი, იხ. ეპითეტი.

ეპიტიმია ან **ეპტიმი-ი**, ბერძ., სასულიერო მთავრობის მიერ ცოდვის მომნაიებელისათვის დანიშნული სასჯელი.

ეპიტრაქილ-ი, ბერძ., ოლარბ, მღვდლის ერთ-ერთი სამოსთაგანი.

ეპიური, იხ. ეპოსი.

ეპიფიზი-ი ან **ეპიფიზის-ი**, ბერძ., ტენის ზედა დანამატი, კორძისებრი ჯირკვალი (ანატომიაში).

ეპიფიტები (მრავლ., ბერძ.), ბოტანიკაში: ერთგვარი მცენარეები, რომელნიც ცოცხლობენ სხვა მცენარეებზე, მაგრამ არ საზრდობენ მათი წვენით.

ეპიცენტრ-ი, ბერძ.-ლათ., დედამიწის ზედაპირის ის წერტილი, რომელიც უთანასწორებს მიწისძვრის ჯახებათა ცენტრს მიწის სიღრმეში.

ეპიცეკლ-ი, ბერძ.-ლათ., გეომეტრიაში: წრე, რომლის ცენტრიც მოთავსებულია სხვა წრის წრეწირზე (წრეხაზზე).

ეპოდ-ი, ბერძ., ლირიკული ლექსი, რომელშიც გრძელი და მოკლე ტეპი ერთმანეთს ენაცვლება.

ეპაულეტ-ი (ფრ. *épaulette*), სამხედრო პირთა სამხრე ნიშნები — ქსოვილისა ან ლითონის.

ეპონიმ-ი (ბერძ. *ἑπωνυμ*): 1) საბერძნეთში: ცხრა არქონტთაგან პირველის სახელწოდება, რომლის სახელითაც აღინიშნებოდა მიმდინარე წელი; 2) საერთოდ: ის, ვისი სახელწოდებაც სხვას ერქმევა; აქედან: **ეპონიმური** — რაიმე საგნის მიხედვით სახელწოდებული.

ეპოპეა (ბერძ. ეპოს „სიტყვა, მოთხრობა“, პოეზი „კეთება, შექმნა“), საგმირო პოემა; პოეტური თხრობა ამა თუ იმ ხალხის მნიშვნელოვანი და რთული შემთხვევისა და თავგადასავლის შესახებ; 2) გაღატან. მნიშვნ.: რთული თავგადასავალი.

ეპოს-ი, ბერძ. (იხ. ეპოპეა): 1) ამა თუ იმ ხალხის საგმირო თქმულებანი (საგმირო ეპოსი); 2) მოთხრობანი ცხოველთა ცხოვრებიდან (ცხოველთა ეპოსი); 3) პოეზიის ერთი (სამთაგანი) დარგი, რომელსაც ახასიათებს მნიშვნელოვანი აზრის ობიექტურ-თხრობითი ფორმით გადმოცემა; აქედან: **ეპიკური** ან **ეპიური** — ეპოსის ხასიათის მქონე, ეპოსისთვის დამახასიათებელი რამ, მაგ. **ეპიკური ნაწარმოები** — ისეთი ლიტე-

რატურული ნაწარმოები, რომელშიც შინაარსის მიმდინარეობა აღწერილია მიუდგომლად, გულგრილად, აუღელვებლად და რომლის ავტორიც წარმოგვიდგება, როგორც მიუდგომელი გარეშე დამკვირვებელი მოთხრობილი ამბებისა; **ეპიკა** — ეპიკური პოეზია.

ეპოქა (ბერძ. ეპოქე): 1) საერთოდ: ხანა; 2) ახალი წელთაღრიცხვის დასაწყისი; 3) დროის განსაზღვრული ხანა, ცნობილი რაიმე ღირსშესანიშნავი მოვლენით; 4) ისეთი რამ შესანიშნავი შემთხვევა ხალხის ცხოვრებაში ან მეცნიერებისა და ხელოვნების დარგში, რომელიც მოასწავებს მათში ახალი ხანის დაწყებას; 5) გეოლოგიური პერიოდის ნაწილი; 6) მნათობის მობრახობის დასაწყისი მომენტი; აქედან: **ეპოქალური** — ეპოქის ხასიათის მქონე; ეპოქის შემქმნელი, შესანიშნავი.

ერა (ახ. ლათ. *ერა*): 1) წელთაღრიცხვა; 2) შესანიშნავი ხანა კაცობრიობის ან ამა თუ იმ ხალხის ცხოვრებაში, საიდანაც იწყება ახალი წელთაღრიცხვა; 3) გეოლოგიაში — თვითეული პერიოდი, რომლის განმავლობაში წარმოიქმნა დედამიწის ქერქის ოთხივე სიზრქე.

ერატიკული, ლათ.-ფრ. (*erratique* „მოხეტიალე, ცთომილი“), მედიცინაში: არაწესიერი, ადგილცვლილი; გეოლოგიაში, მაგალითად, **ერატიკული ქვები** — უზარმაზარი ქვები, რომელნიც დაშორებიან თავის ადგილსაბადებელს რაზდენსამე ასეულ და ზოგჯერ ათასეულ ვერსზე.

ერატო, ბერძ., ძველ ბერძენთა მითოლოგიით: ენებიერი სიყვარულის პოეზიის მფარველი ქალი-ღვთაება — ერთი ცხრათაგანი მუზა.

ერგ-ი, ბერძ. ხელოვნ. მექანიკაში: მუშაობის ერთეული ზომითა აბსოლუტურ სისტემაში, — უდრის ძალას, რომელიც საქიროა ერთი მილიგრამის ასაწეად ერთი სანტიმეტრის სიმძლავრე.

ერეზ-ი ან **ერეზოს-ი**, ბერძ., ძველ ბერძენთა მითოლოგიით: წყვდიადის ღვთაება; ბნელეთი, ჯოჯოხეთი, ქვესკნელის უბნელესი ნაწილი.

ერეთიზმ-ი (ბერძ. ერეთისმოს „რისხვა, გაღიზიანება, აგზნება“), ავადმყოფურად აგზნებული მდგომარეობა.

ერეს-ი (ბერძ. აირესის „არჩევანი, მიდრეკილება...“), მწვადებლობა; რაიმე მიღებული მოძ-

ღვრებისაგან, სარწმუნოებისაგან განდგომა, სექტა; აქედან: **ერეტიკი** ან **ერეტიკოსი** — მწვალებელი, განდგომილი, სექტანტი (იხ.); **ერესიარქი** — ერესის მეთაური, სექტის დამაარსებელი; **ერესიოლოგია** — მწვალებლობათა ისტორია.

ერეტიკი ან **ერეტიკოსი**, იხ. ერესი.

ერექცია (ლათ. erectio „გასწორება“), ფიზიოლოგიაში: სასქესო ასოს აგზნება.

ერეთიზმი, იხ. ერეთიზმი.

ერიტრომელალგია (ბერძ. erythros „წითელი“), ხელ-ფეხის თითების სიწითლე და შესიება (მედიცინაში).

ერიტროფობია, ბერძ., გაწითლების ავადმყოფური შიში.

ერიტროციტები (მრავლ., ბერძ.), სისხლის წითელი პატარა სხეულები.

ერინები (მრავლ., ბერძ. Erinys-ისაგან „შურისძიების ქალ-ღმერთები“), იგივეა რაც ეგემნიდები (იხ.).

ერისტიკა, ბერძ., კამათის ხელოვნება, რომელსაც მიზნად აქვს არა ჭეშმარიტების გამოჩვენება, არამედ მოწინააღმდეგის დარწმუნება, დაძლევა.

„**ერაკაბე**“, რუს. ხელოვნ., რუსეთის კომუნისტური პარტიის შემოკლებული სახელწოდება (შავად აღნიშნული ასოების რუსული წარმოთქმა).

„**ერკოპი**“, რუს. ხელოვნ., მთლიანი მუშათა კოოპერატივის შემოკლებული სახელწოდება რუსულად (რუსული სახელწოდების პირველი ასოები: е, р, кооп); ქართულად: მუშკოპი.

ერლ (ინგლ. earl), გრაფის ტიტული ინგლისურად.

ერმიტები ან **ერემიტები** (მრავლ., ბერძ. ერემოს-ისაგან „განმარტოებული“), ქრისტიანი განდევილები ძველად; აქედან: **ერმიტაჟი** (ბერძ.-ფრ. ermitage): 1) უდაბნო, განმარტოებული ადგილი; თავშესაფარი; 2) მრავალი განყოფილების შემცველი მდიდარი მუზეუმი ლენინგრადში.

ეროზია ან უკეთ **ეროზიონი**, ლათ.-ფრ. (érosion): 1) გეოლოგიაში: ჩამორეცხვა-დაშლის პროცესი — წყლისა, მყინვართა და ქარის ზედ-

მოქმედებით (იხ. დენუდაცია); 2) მედიცინაში: ლორწოიანი გარსის ზედაპირული დაწყულდება.

ეროსი (ბერ. Eros-otos), ძველ ბერძენთა მითოლოგიით: ვნებიერი სიყვარულის ღვთაება, არესისა და აფროდიტეს ვაჟი, რომელსაც აქვს ძალა როგორც ადამიანზე, ისე ღმერთებზედაც, — გამოისახებოდა ფრთებიანი ჰაბუკის სახით.

ეროტიზმი, იგივეა, რაც ეროსი (იხ.); აქედან: **ეროტიზმი** ანუ **ეროტიზმი** — 1) საერთოდ: ვნებიერი სქესობრივი სიყვარულისადმი ავადმყოფური მიდრეკილება; 2) მედიცინაში: სულიერი დაავადება სქესობრივი აგზნების ნიადაგზე; **ეროტიკა** — სატრფიალო ლექსები; ვნებიერი სიყვარულის შემცველი პოეზია; **ეროტიკი** — სატრფიალო ლექსების მწერალი პოეტი; ვნებიური სიყვარულით შეპყრობილი: **ეროტიკული** — ეროტიკის ხასიათის მქონე.

ერუდიცია (ლათ. eruditio), ფართე განათლებულობა (დედი ცოდნის მქონებლობა; ამათუ იმ საკითხის ან საეცნიერო დარგის ღრმა ცოდნა.

ერფურტის პროგრამა, ასე ეწოდება გერმანიის სოც.-დემოკრატიული პარტიის მიერ ქალაქ ერფურტში (Erfurt) 1891 წ. ყრილობაზე მიღებულ პროგრამას, რომელმაც შესცვალა გოთას პროგრამა (იხ.) და რომელსაც ახასიათებს, უმთავრესად, სამოქმედო პროგრამის ორ ნაწილად გაყოფა: პროგრამა-მინიმუმი — შეიცავს მუშათა კლასის სამოქმედო გეგმას და მოთხოვნაობებს კაპიტალისტური ხანის ფარგლებში; პროგრამა-მაქსიმუმი — საბოლოო მიზნებს და სოციალიზმისათვის ბრძოლის საშუალებებს.

ერცჰერცოგი (გერმ. Erzherzog), ავსტრიის სამეფო გვარეულობის წევრთა ტიტული.

„**ესდეკი**“, იხ. ხელოვნ., სოციალ-დემოკრატიის შემოკლებული სახელწოდება.

ესენცია (ლათ. essentia): 1) მთავარი შინაარსი, არსი, არსობა; მთავარი შემადგენელი ნაწილი; 2) ეთერის აქროლებადი ზეთები, — მოიპოება ყვავილებისა და ხაყოფისაგან დესტილაციის საშუალებით; 3) შესქელებული ხსნარი, რომელსაც ხმარების დროს შეურევნე წყალს.

„ესერ“-ი, ხელოვნ., სოციალისტ-რევოლუციონერის შემოკლებული სახელწოდება.

ესთეტი (ბერძ. აისტეტეს „მგრძნობიარე“): 1) მიმდევარი იმ მხატვრულ-ლიტერატურული მიმართულებისა, რომელიც ცდილობს აღადგინოს პირვანდელი ფორმები პოეზიასა და ხელოვნებაში გარეგნული საშუალებებით (ტანსაცმელით, მოწყობილობით და სხვ.); 2) გარეგნული მშვენიერების მოყვარული; აქედან: **ესთეტიზმი** — სილამიზისა და მშვენიერების სიყვარული.

ესთეტიკა (ბერძ. აისტეტიკოს „მგრძნობიარე, გრძნობით დაჯილდოებული“), მოძღვრება მშვენიერების კანონების შესახებ; **ესთეტიკა** ან **ესთეტიკოსი** —: 1) ის, ვინც მეცნიერულად ამუშავებს ესთეტიკის საკითხებს; 2) მშვენიერების მოყვარული და დამფასებელი; აქედან: **ესთეტიკური** — ესთეტიკის ხასიათის მქონე; ის, რაც აკმაყოფილებს ესთეტიკის მოთხოვნილებებს; ლამაზი, მშვენიერი.

ესკადრა ან **ესკადრი** (ფრ. escadre), საზღვაო ან საჰაერო ფლოტის (იხ.) ნაწილი; **ესკადრილი** — პატარა ესკადრი, ჩვეულებრივ — აერობლანების; **ესკადრონი** — კვალიერიაში: ცხენოსანთა ასეული.

ესკალადა ან **ესკალადი**, ფრ., სიმაგრის აღება საერიშო კიბების შემწეობით.

ესკარპი (ფრ. escarpe), ციხის თხრილის დაქანება (დაფარდება) ბრუსტერისაკენ (იხ.).

ესკვიარი (ინგლ. Esquire, შემოკლებით Esk.): 1) ძველად: აზნაურის ტიტული; 2) ახლა: ყველა განათლებული პირის ტიტული (იწერება ჩვეულებრივ გვარის შემდეგ).

ესკიზი (ფრ. esquisse), სახელდახელოდ, შავად შესრულებული რაიმე ნაწარმოები.

ესკორტი (ფრ. escorte), ამაღა, მხლებელი, მცირე რაზმი, რომელიც მცველად ახლავს დიდ პიროვნებას ან საშხედრო ტრანსპორტს; **ესკორტირება** — მცველად თანხლება.

ესკულაპი (ლათ. Aesculapius): 1) მკურნალობის ღვთაება ძველ რომაელთა; იგივეა, რაც ბერძენთა ასკლეპიოსი (იხ.); 2) გადატან. მნიშვნ.: დაცინვითი სახელწოდება ექიმთა.

ესპანოლი (ფრ., espagnol), საერთოდ: ის-

პანური, მაგ. ისპანური ენა; კერძოდ: მოკლედ შეკრებილი წვერი.

ესპლანადი, ფრ., მოედანი რაიმე შენობის წინ; სასიერო გაშლილი ადგილი.

ესპერანტო, ხელოვნ., ასე ეწოდება ვარშაველი ექიმის, ზამენჰოფის, მიერ 1887 წ. ხელოვნურად შეგდენილ მსოფლიო ენას, რომელსაც საფუძვლად უდევს ევროპულ ენათა შესწავლაც გაადვილებულია მარტივი გრამატიკის გამო, — გავრცელებულია კულტურულ ქვეყნებში; აქედან: **ესპერანტიზტი** — ესპერანტოს მომხრე და მცოდნე.

ესტაკადი (ფრ. estacade): 1) ჯაჭვებით შეკრული მსხვილი მორები წყალში — მტრის ხმაღლებისაგან ნავსადგურის დასაცავად; ხიმინჯური ზღუდარი; 2) ხიმინჯებზე დადებული ხიდი ნავსადგურთან და სხვ.

ესტამპი (ფრ. estampe), იგივეა, რაც გრაფიური (იხ.).

ესტაფეტი (ფრ. estafette), შიკრიკის ხელით გაგზავნილი სასწრაფო ცნობა.

ესტეტი, იხ. ესთეტი.

ესტოკადი (ფრ. estocade), ფარიკაობაში: პირდაპირი კვრა წვეტიანი ხმლით — ჩხვლეტი (გაგმირვის) მიზნით.

ესტრაგონი, ფრ., ტარხუნა (მცენარე, მწვანელი).

ესტრადა ან **ესტრადი** (ფრ. estrade), ამაღლებული ადგილი სათეატრო დარბაზში, აუდიტორიაში და სხვ. — ორკესტრისათვის, კათედრისათვის, ტანტისათვის და სხვ.; ტექნიკაში: ფიცარნაგი.

ესქატოლოგია (ბერძ. eskhatos „უკანასკნელი, ბოლო“), რელიგიური მოძღვრება ქვეყნის დასასრულისა და ადამიანის საიქიოს ცხოვრების შესახებ.

ესქილი ან უკეთ **ესქილოზი** (ბერძ. Aischylos), ძველი საბერძენეთის (VI—V საუკ. ქ. წ.) ერთი შესანიშნავი ტრაგიკოსთაგანი; დაუწერია მრავალი ტრაგედია, მაგრამ ჩვენამდე მოაღწია შედგმა; განსაკუთრებით ცნობილია „მიჯაჭული პრომეთე“.

ეტალონი (ფრ. étalon), სანიმუშო რამ საგანი, რომელსაც ხდარბენ ან რომლის მსგავ-

სადვე ამზადებენ სხვა საგნებს, მაგ. მეტრის ეტალონი და სხვ.

ეტაპი (ფრ. *étape*): 1) ჯარის ან გადაგზავნილ პარტიზარს შესაჩერებელი ადგილი; აგრეთვე მანძილი ორ შესაჩერებელ ადგილს შორის; 2) ერთი დღის საცლელი; 3) რაიმე მოძრაობის გამოსავალი წერტილი; აგრეთვე—განვითარების ერთერთი საფეხური.

ეტაჟერკა ან **ეტაჟერ-ი** (ფრ. *étageré*), თაბაკებისა და ლაი შკაფი წიგნებისათვის.

ეტაჟი (ფრ. *étage*), სახლის სართული (ქართულად ამბობენ: ატაჟა).

ეტოკა და სხვ., იხ. ეთოკა და სხვ.

ეტიკეტი (ფრ. *étiquette*): 1) საეჭკო დალი, რომელიც დაეკრის ამა თუ იმ საქონელს ვაჭრის ან მწარმოებლის ფირმის აღსანიშნავად; 2) მალა საზოგადოებაში ან სასახლეში მიღებული ყოფაქცევის წესები.

ეტილი-, იხ. ეთილი-

ეტიმოლოგია (ბერძ. *étymos* „ნამდვილი, კუშიარტი“, *etymologia* „სიტყვის წარმოშობისა და მნიშვნელობის ნამდვილი ახსნა“): 1) სასკოლო გრამატიკაში: გრამატიკის ნაწილი, რომელიც შეიცავს ფონეტიკასა და მორფოლოგიას (იხ.); 2) ენათმეცნიერებაში: მოძღვრება ცალკე სიტყვის მორფოლოგიური შედგენილობის წარმოშობისა და განვითარების შესახებ; აქედან: **ეტიმოლოგიური** — ეტიმოლოგიის ხასიათის მქონე ან სიტყვათა ეტიმოლოგიების შემცველი, მაგ. **ეტიმოლოგიური ლექსიკონი**.

ეტიოლირება, ლათ.-ფრ. (*étioler*), მცენარის სიბხელეში გაზრდა; **ეტიოლირებული** მცენარე თეთრი და მკრთალი ფერისაა.

ეტიოლოგია (ბერძ. *aitia* „მიზეზი, დანაშაული“), მედიცინაში: მოძღვრება სნეულებათა მიზეზების შესახებ.

ეტიუდი (ფრ. *étude* „სწავლა, მეცადინეობა, ცოდნა“ და სხვ.): 1) დაუმთავრებელი ნახატი; 2) სამეცნიერო ან სახელოვნო მოკლე ნაწარმოები, რომელსაც შეიძლება არ ჰქონდეს დამთავრებული სახე; 3) მუსიკაში: სავარჯიშო პიესა.

ეტნო-, იხ. ეთნო-

ეტო-, იხ. ეთო-

უცხო სიტყვ. ლექსიკონი იოსებ იმედაშვილისა.

ეფები ან **ეფებოსი** (ბერძ. *ephebos*): 1) ძველ საბერძნეთში: მომწიფებული ქაზუკა 18 წლისა, ქალი 17 წლისა; 2) პასიური პედერასტი (იხ.).

ეფეკტი, იხ. ეფექტი.

ეფემერი ან **ეფემერული** (ბერძ., ები „განმავლობაში“, *hēmera* „დღე“): 1) ერთი დღისა, დღიური; 2) წარმავალი, წუთიერი; აქედან: **ეფემერები** (მრავლ.) — ბოტანიკაში: მოკლე-ხნიანი მცენარეები; **ეფემერიდები** (მრავლ.) — 1) ენტომოლოგიაში: ნაზი აგებულობის მწერები, რომელნიც ერთ დღეზე მეტს არ ცოცხლობენ; 2) ასტრონომიაში: ტაბულები, რომლებიც იძლევიან ცნობებს მნათობთა ყოველდღიური მდგომარეობის შესახებ.

ეფენდი, ოსმ., სწავლულთა და მაღალ მოხელეთა საპატიო ტიტული ოსმალეთში.

ეფესი (გერმ. *Gefäß*), ხმლის ტარი.

ეფექტი (ლათ. *effectus*-ისაგან): 1) ძლიერი შთაბეჭდილება; 2) რაიმე ძალის მოქმედება; შედეგი რაიმე მოქმედებისა; აქედან: **ეფექტური** ან **ეფექტიანი** — ეფექტის ხასიათის მქონე; ძლიერი; რაც ყურადღებას იზიდავს და სხვ.

ეფოდი, ბერძ., ძველ ებრაელთა მღვდლების ზედა სამოსელი.

ეფოდი, ბერძ. ძველ ებრაელთა მღვდლებსპარტაში: ხალხის მიერ ყოველწლიურად არჩეული საბჭოს წევრები.

ეფრეიტორი (გერმ. *Gefreiter*-ისაგან), დაბალი სამხედრო ხარისხი რუსეთში რევოლუციამდე.

ეკვატორი (ლათ. *aequator* „გამათანასწორებელი“), წარმოსახვითი წრე დედამიწის ბირთვზე, რომელიც ჰყოფს ამ ბირთვს ორ თანასწორ ნაწილად: ჩრდილო და სამხრეთ ნახევარბირთვებად; აქედან: **ეკვატორიალური** ან **ეკვატორული** — ეკვატორის არეში მდებარე.

ეკვატორიალი, ლათ. (იხ. ეკვატორი), საასტრონომიო იარაღი — მნათობის მდებარეობის გამოსაკვლეველი.

ექვივალენტი (ლათ. *aequivalere* „თანასწორად დადგება“), თანასწორირებულებიანი, ტოლფასეული; ტოლფასი; აქედან: **ექვივალენტური** — ტოლმნიშვნელოვანი, შესატყვისი და სხ.

ექვილიბრი (ლათ. *aequilibrium*), წონასწორობა; **ექვილიბრისტიკა** — წონასწორობის დაცვის (შენარჩუნების) ხელოვნება; **ექვილიბრისტ-ი** — ვისაც აქვს უნარი წონასწორობის დაცვისა; ჯამბაზი; გადატან. მნიშვნ.: მერყევ შეხედულებათა მქონე ადამიანი.

ექიღა, ბერძ.: 1) ზღაპრული ქმნილება — ნახევრად გველი და ნახევრად ქალი; 2) ზოოლოგიაში: ერთგვარი ძუძუმწოვართა გვარის ცხოველი, რომელსაც პირი ინსკარტისებრი აქვს, იკვებება მწერებით, სდებს კვერცხებს; 3) შხამიანი გველი; 4) გადატან. მნიშვნ.: გაიძვერა, ბოროტი ადამიანი.

ექო (ბერძ. *έχθ*): 1) ძველ ბერძენთა მითოლოგიით: ნიშა, რომელიც დასჯილი იქნა პერას მიერ მით, რომ მას არ შეეძლო დაეღაპარა თავეისით და არ შეეძლო გაჩუმება, თუ სხვა ვინმე ლაპარაკობდა; ნარცისის მიმართ უიმედო სიყვარულმა ისე დატანჯა, რომ მისგან დარჩა მხოლოდ ხმა; 2) ფიზიკაში: ბგერის ანარეკნი, გამოძახილი; აქედან: **ექოალა** — ისეთი ფსიქური ავადმყოფობა, როცა ავადმყოფი იმეორებს მის გასაგონად თქმულს.

ექს- (ლათ. *ex*), სიტყვის თავსართია, რომელიც ზოგჯერ აღნიშნავს „ყოფილი“, მაგ. **ექსკაიზერი** — ყოფილი კაიზერი (იხ.).

ექსელბანდ-ი, იგივეა, რაც აქსელბანდი (იხ.). **ექსკომუნიკაცია**, ლათ.-ფრ. (*excommunication*); ეკლესიიდან განდევნა, განყენება.

ექსკრემენტ-ი, ლათ., ცხოველთა განავალი. **ექსკრეცია**, ლათ.-ვეროპ., გამოყოფა; აქედან: **საექსკრეციო** ან **ექსკრეტორული ორგანოები** — სხეულიდან მხენე პროდუქტების (შარდის, ოფლის და სხვ.) გამოყოფი ანუ გამოდევნი ორგანოები (თირკმლები, საოფლე ჯირკვლები და სხვ.).

ექსკურსია, ლათ., მოგზაურობა (ჩვეულებრივ — არა შორეული) სამეცნიერო სასწავლო ან სახალისო მიზნებით; აქედან: **ექსკურსანტი** — ექსკურსიის მონაწილე.

ექსმინისტრი, ლათ. ხელოვნ., ყოფილი მინისტრი (იხ. ექს-).

ექსორია, ბერძ., სახელმწიფოს საზღვრებს გარეთ გაქცევა რაიმე დანაშაულის გამო.

ექსპანსია, ლათ.-ფრ. (*expansion*), გაფართოება, გაერცვლება; აქედან: **ექსპანსიური** ან **ექსპანსივი** — გადაჭარბებულად მგრძობიარე, თავშეუკავებელი, ადვილად ავზნებადი, გრძობის უშუალოდ გამომშლავნებელი და სხ. ასეთი.

ექსპატრიაცია, ლათ., სამშობლოდან გაძევება ვისიმე, ან თავის ნებით სამშობლოს მიტოვება; **ექსპატრიირება** — ასეთივე მოქმედება.

ექსპედიცია (ლათ. *expeditio*): 1) ჯარების ან საქონლის გაგზავნა; 2) სამეცნიერო ან სხვა მოგზაურობა რაიმე წინასწარ დასახული მიზნის შესასრულებლად; 3) დამპყრობი ან დამსჯელი რაზმის გაგზავნა; 4) დაწესებულებათა განყოფილება, რომელიც განაგებს მიწერ-მოწერის მიღება-გაგზავნის საქმეს (პერიოდული გამოცემის ექსპედიცია უგზავნის ხელის მომწერებს გამოცემებს და სხვ.); აქედან: **ექსპედიტორება** — საქონლის გაგზავნა ფოსტით, რკინისგზით ან ზომალდით; **ექსპედიტორი** — ვინც განაგებს რაიმე საგანთა გაგზავნის საქმეებს.

ექსპერიმენტ-ი (ლათ. *experimentum* „ცდა, გამოცდილება“), სამეცნიერო ცდა: რაიმე მოვლენის შესწავლა ხელოვნურად შექმნილ პირობებში; აქედან: **ექსპერიმენტალური** ან **ექსპერიმენტული** — ექსპერიმენტზე, სამეცნიერო ცდაზე დამყარებული; **ექსპერიმენტატორი** — სამეცნიერო ცდის მწარმოებელი.

ექსპერტი (ლათ. *expertus*). მკოდნე პირი, რომელსაც იწვევენ რაიმე საგნის გამოსაკვლევად ან საღაო საკითხის გადასაწყვეტად; აქედან: **ექსპერტიზა** ან **ექსპერტიზ-ი** (ფრ. *expertise*): 1) რაიმე საგნის ან მოვლენის გასინჯვა-გამოკვლევა ამისათვის მოწვეულ მკოდნე პირთა მიერ; 2) ასეთ პირთა დასკვნა მათთვის მიცემული საკითხის გამო.

ექსპირაცია, ლათ., ამოსუნთქვა; **ექსპირაციული** — ამოსუნთქვითი.

ექსპლიკაცია, ლათ., ახსნა; **ექსპლიკატორი** — ამხსნელი.

ექსპლოატაცია (ფრ. *exploitation*): 1) ბუნების სიმდიდრეთა დამუშავება, სასარგებლოდ გამოყენება; სარგებლობის მიღება რაიმე წამოწყებიდან; 2) სხვისი შრომის ნაყოფის მითვისება; დაქირავებული მუშა-ხელის გამოყენება რაიმე კერძო წარმოებაში ზედმეტი ღირებულებით.

ბის მიღების მიზნით; აქედან: **ექსპლოატირება** — იგივე მოქმედება; **ექსპლოატატორი** — ექსპლოატაციის ჩამდენი.

ექსპოზიცია, ლათ.-ფრ. (exposition): 1) გამოფენა, საჩვენებლად დადება; 2) რაიმე ნაწარმოების შესავალი, მისი მთავარი აზრის შემცველი; 3) ფორტგრაფიული აპარატის (იხ.) მიერ საგნის ასახვისათვის საჭირო დრო.

ექსპონატი-ი, ახ. ლათ., გამოფენაზე წარმოდგენილი საგანი.

ექსპონენტი-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) გამოფენაზე ექსპონატების (იხ.) წარმომდგენი ან გამგზავნი პირი ან დაწესებულება; 2) ალგებრაში: ხარისხის მაჩვენებელი.

ექსპონირება, ლათ.-გერმ., გამოფენაზე ექსპონატების წარმოდგენა.

ექსპორტი-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) საქონლის საზღვარგარეთ გატანა; 2) გატანითი ანუ გაზიდვითი ვაჭრობა; 3) საზღვარგარეთ გატანილი საქონლის რაოდენობა და ღირებულობა; აქედან: **ექსპორტირება** — იგივე მოქმედება; **ექსპორტირი**-ი — ვინც ექსპორტს აწარმოებს.

ექსპრესი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. express), განსაკუთრებული სწრაფი სარკინისგზო მატარებელი — ყოველგვარი მოწყობილობით (საწოლები, სასადილო და სხვ.).

ექსპრესია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. expression), გამომხატველობითი ან გამომეტყველებითი სიტყვიერე, განსაკუთრებით — მუსიკაში, სასცენო სელოვენებაში და სხვ.; აქედან: **ექსპრესიული** — სიტყვიერით გამომხატველი.

ექსპრესიონიზმი-ი, ლათ.-ევროპ. (იხ. ექსპრესია), თანამედროვე ლიტერატურულ-მხატვრული მიმართულება, რომელიც მდგომარეობს შინაარსის გაძლიერებაში — თანამედროვე რთული და მღელვარე ცხოვრების მხატვრულად ასახვის მიზნით; ხელოვნის მიზანი არ უნდა იყოს სინამდვილის მიბაძვა ან მისი ყოველდღიურობის პასიურად გადმოღება, არამედ ცხოვრებაზე შემოქმედებითი ზედმოქმედება; **ექსპრესიონისტი** — ექსპრესიონიზმის მიმდევარი ხელოვანი.

ექსპრომტი-ი, ლათ. (ex, promtus „მზა, აშკარა, გაბედული“), წინასწარ მოუმზადებელი ნათქვამი სიტყვა ან ლექსი; უმზადლივი; აქედან:

ექსპრომპტად — უმზადლივ, ანაზღად, მოულოდნელად.

ექსპროპრიაცია, ლათ.-ევროპ. (expropriation): 1) კერძო ქონების იძულებითი ჩამორთმევა და სახელმწიფოს საკუთრებად გადარიცხვა; 2) შეცვლილი მნიშვნელობით: კერძო ან სახელმწიფოებრივი თანხების ძალით გატაცება, წართმევა; **ექსპროპრიატორი** — ექსპროპრიაციის მომხდენი; **ექსპროპრიირება** — ასეთივე მოქმედება

ექსტაზი-ი, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. extase): 1) ავადმყოფურად აღფრთოვანებული, აგზნებული სულიერი მდგომარეობა; თავდავიწყება; 2) ფილოსოფიაში: სულის განთავისუფლება გარე-ბუნების ზეგავლენისაგან; **ექსტაზური** — აღფრთოვანებული, ექსტაზში მყოფობითი.

ექსტემპორალე (ლათ. extemporalis): 1) ექსპრომპტად თქმული; 2) წერიტი საკლასო ვარჯიშობის ერთი სახე უცხო ენების (ჩვეულებრივ — ბერძნულისა და ლათინურის) შესწავლაში.

ექსტენსიური, ლათ.-ევროპ. (ლათ. extensus „გაიპიჭილი, ფართო, ვრცელი“, ფრ. extensive), გაფართოებითი, გავრცელებითი, მაგ.: **ექსტენსიური მეურნეობა** — ისეთი მეურნეობა, რომლის წარმოებრიობაც იზრდება სახნავი სივრცის გაფართოებითა და შრომის გაძლიერებული ექსპლოატაციით (და არა ნიადაგისა და საწარმოო იარაღების გაუმჯობესებით).

ექსტერიტორიალობა, ლათ.-ევროპ. (ფრ. exteriorité): 1) ამა თუ იმ ტერიტორიის (იხ.) გარეშე ყოფნა; 2) უცხოელთა დამოუკიდებლობა იმ ქვეყნის კანონთა მოქმედებისაგან, რომელშიც ისინი დროებით იმყოფებიან (მაგ. უცხო სახელმწიფოთა წარმომადგენელი და სხვ.); აქედან: **ექსტერიტორიალური** — ადგილობრივ კანონთა გარეშე მყოფი, მაგ. ექსტერიტორიალური პიროვნება, დაწესებულება და სხვ.

ექსტერნი-ი (ლათ. externus „გარეგანი, გარედან მომსვლელი“): 1) მოწაფე, რომელიც არ ცხოვრობს პანსიონთან სკოლაში; 2) ის პირი, რომელიც იქერს გამოცდებს იმ სკოლაში ან იმ კლასის კურსში, რომელშიც მას არ უსწავლია.

ექსტირპატორი, ლათ.-ფრ. (extirpateur „ამომღებელი“), მიწის ღრმად გამფხვიერებელი სამიწათმოქმედო იარაღი.

ექსტირპაცია, ლათ.-ფრ. (extirpation „ამოგლეჯა“), მედიცინაში: ამოჭრა, ფეკენა.

ექსტრა- (ლათ. extra „გარეშე, ცალკე“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს: „გარე-, ზედმეტად“ და სხვ.; აგრეთვე: „იშვიათი, არაჩვეულებრივი“ და სხვ..

ექსტრაგირება, იხ. ექსტრაქტი, ექსტრაპირება.

ექსტრადიცია, ლათ.-ფრ. (extradition), დამნაშავეს გაცემა.

ექსტრავაგანტური (ლათ., იხ. ექსტრა, ვაგარი „ხეტიალი“), უცნაური, არეული, არაჩვეულებრივი, მაგ. ასეთი ადამიანი.

ექსტრაორდინარი (ლათ. extraordinarius), არაჩვეულებრივი; იშვიათი, სავანგებო; **ექსტრაორდინარი პროფესორი** — პროფესორის თანამდებობის ერთერთი (დაბალი) საფეხური.

ექსტრაქტი (ლათ. extractum): 1) რაიმე მცენარეული ნივთიერებისაგან მიღებული პროდუქტი — გამოწურვისა, აორთქლებისა და შესქელების გზით; 2) რაიმე აზრისა ან ნაწარმოების მოკლედ გადმოცემა; აქედან: **ექსტრაქტული** — გამოწურვის, აორთქლების ან შესქელების გზით მიღებული; ექსტრაქტის ხასიათის მქონე; **ექსტრაქცია** — გამოწურვა, გამოღება (მაგ. ნაყოფისა საშოდან), ამოძრობა (მაგ. კბილისა) და სხვ.; **ექსტრაპირება** — იგივე მოქმედება.

ექსტრემი (ლათ. extremus), უკანასკნელი, უკიდურესი; აქედან: **ექსტრემიზმი** — უკიდურესობა, უკიდურესობის მომხრეობა; **ექსტრემისტ-ი** — უკიდურესობის მომხრე.

„ექსტრემი“ (ლათ.-ფრ. extreme?), სავანგებო, სასწრაფო, გადაუდებელი (ეს სიტყვა შემოსულა ქართულში რუსული დაბოლოებით — экстренный).

ექსუდაცია (ლათ. exudatio), სითხის ოფლად გამოსვლა (მედიცინაში).

ექსცენტრიკი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. excentrique): 1) მექანიკაში: ბრუნვითი მოძრაობის წრფიულ (სწორწირულ) მოძრაობად გადაქცევი მოწყობილობა; 2) უცნაური ხასიათის მქონე ადამიანი; უხიაკი; აქედან: **ექსცენტრიკული** ან **ექსცენტრული** — უცნაური, არაჩვეულებრივი და სხვ.

ექსცესი, ლათ.-ფრ. (excés): 1) საერთოდ: გადაჭარბება. თავშეუკავებლობა; 2) კერძოდ: არაზომიერება მავარი სასმელების სმაში, სქესობრივ ურთიერთობაში და სხვ.; 3) ძალიანობა, უწყესური საქციელი, ჭირვეულება და სხვ. ასეთი..

ექტაზია (ბერძ. ektasis), ღრუ ორგანოთა ან მილების გაფართოება, მაგ. კუჭისა და სხვ. (მედიცინაში).

ექტენია (ბერძ. ekténeia „დაუინებელი, გაუწყნარებელი“), შეგვიწყალენი (საეკლესიო).

ექტიპოგრაფია (ბერძ. ektypós „ცხადად ამობურცულად“, grapho „ეწერ“), ამობურცული ბეჭდვა ბრმათათვის.

ექტოზლასტი, ბერძ., ჩანასახ-უჯრედთა შიდა ფენი; იგივეა — **ექტოდერმი** (შეად. ენტობლასტი).

ექტოპარაზიტები (მრავლ., ბერძ. ektos „გარეთ“, იხ. პარაზიტი), გარე-პარაზიტები, რომლებიც ცხოვრობენ სხვა ცხოველთა ზედაპირზე (შეად. ენტოპარაზიტები).

ეშაფოტი ან **ეშაფოდი** (ფრ. échafaud): 1) ხარაჩო, ესტრადი (იხ.); 2) დამნაშავეთა სიკვდილით დასასჯელი ფიცარნავი.

ეშელონი (ფრ. échelon „საფეხური“), სამხედრო: გზაში მუჯივი ან სხვა ადგილს გადასაგზავნი ჯარის ნაწილი.

ეხიდნა, იხ. ექიდნა.

ეხინოკოკი ან **ეკინოკოკი** (ბერძ. echinos „ზღარბი, კუჭის შიდაკანი“, იხ. კოკი-ი), ლენტისებრი პარაზიტული კია.

ეხო, იხ. ექო.

3

ვალ-ი— იგივეა, რაც ბალ-ი (იხ.).

ვაბანკ-ი (ფრ. va-banque), ქალაქის თა-
 მაში: მოთამაშის მიერ მთელი ბანკის (იხ.) ოდე-
 ნა თანხით რისკება; გადატან. მნიშვნ.: სარისკო
 ნაბიჯის გადადგმა (იხ. რისკი).

ვაგა ან **ვაგ-ი** (გერმ. Wage): 1) დიდი სას-
 წორი; 2) სიმძიმის ასაწევი ბერკეტი; 2) ეტლის
 საყვებარი.

ვაგაბუნდ-ი (ფრ. vagabond), მოხეტიალე
 ადამიანი.

ვაგანტები (მრავლ., ლათ. vagantes), საშ.
 საუკუნეების მოხეტიალე სტუდენტთა ძმობის
 წევრები გერმანიაში (საფრანგეთში მათ ეწო-
 დებოდა ვოლიარდები), — რომელთა მზი-
 არული საერო ლექსები და სიმღერები მიმარ-
 თულია სამღვდლოების წინააღმდეგ.

ვაგჰალ-ი (ინგლ. vauhall): 1) რუსეთში
 და ჩვენში: რკინისგზის სადგური; რკინისგზის
 სადგურის დარბაზი (თავდაპირველად — ერთი
 გასართობი ადგილის სახელწოდება ლონდონის
 მახლობლად); 2) ევროპაში: დარბაზი გასარ-
 თობ ბაღში.

ვაგინა, ლათ., ანატომიაში: საშუა; დედაკაცის
 სასქესო ორგანოს ნაწილი; აქედან: **ვაგინალუ-
 რი** ან **ვაგინური** — საშოს ხასიათის მქონე ან
 მის შესახებ; **ვაგინიზმი** — ქალის ავადმყოფო-
 ბა — საშოს ავადმყოფური მგრძობიარობა; **ვა-
 გინოსკოპია** — საშოს გამოკვლევა სავანგებო
 სარკითა და სანათურით.

ვაგნერ-ი, რ. (Wagner, R., 1813 — 1883),
 გენიალური გერმანელი კომპოზიტორი, მუსი-
 კალური დრამის შემქმნელი; განსაკუთრებით
 ცნობილია მისი ოპერები: „ლოენგრინი“, „ტრი-
 სტან და იზოლდი“, „ნიბელუნგთა ბეჭედი“ და
 სხვ.; აქედან: **ვაგნერიზმი** — ვაგნერის სამუსიკო
 სისტემა; **ვაგნერიანი** ან **ვაგნერიზტი** — ვაგნე-
 რიზმის მიმდევარი.

ვაგონ-ი, ინგლ. მგზავრებისა და ტვირთის
 მოსათავსებელი — რელსებიან გზაზე მოძრაობი-
 სას; **ვაგონტ-ი** — რაიმე მასალის მცირე მანძილ-
 ზე საზიდავი პატარა ღია ვაგონი; **ვაგონ-რესტო-
 რანი** — სასადილოანი ვაგონი.

ვაგრანკა ან უკეთ **ვაგრან-ი** (გერმ.), თუჯის
 საღრბი ღუმელი.

ვადემუკუმი, ლათ. („იარე ჩემთან“), საჯიბე
 ცნობათა-წიგნი; გზის მაჩვენებელი.

ვაზა, ლათ., სხვადასხვა ფორმისა და სიდი-
 დის ქურქული თიხისა, მინისა და სხვ. — იხმა-
 რება მორთვის მიზნით, მაგ. ყვავილების მო-
 სათავსებლად.

ვაზელინ-ი, ახ. ლათ., უფერო ნახევრად-თხე-
 ვადი ნივთიერება, რომელიც მოიპოება ნავთი-
 სავან, — იხმარება მედიცინაში და ტექნიკაში.

ვაზომოტორები (მრავლ., ლათ.), ნერვული
 ბოქვები, რომელნიც იწვევენ სისხლის მიღე-
 ბის დაეწროებას (ვაზოკონსტრიქტორები) და
 გაგანიერებას (ვაზოდილატატორები, იხ. დილა-
 ტაცია).

ვაკანსია ან **ვაკანს-ი**, ლათ.-ფრ. (vacance),
 თავისუფალი ადგილი დაწესებულებაში, სასწავ-
 ლებელში და სხვ.

ვაკაცია (ლათ. vacatio), არდადეგი; ყოველ-
 წლიური, განსაზღვრული ვადით შეწყვეტა მე-
 ცადინობისა სკოლას ან რაიმე დაწესებულება-
 ში, — ჩვეულებრივ და ისვენების მიზნით.

ვაკს-ი, იხ. ვაქსი.

ვაკუოლ-ი, ლათ. ხელოვნ. (vacuus „ცალიე-
 რი, თავისუფალი“): 1) ბოტანიკაში: სილრუე
 მცენარეთა უჯრედების პროტოპლაზმაში, —
 სავსეა უჯრედის წყნით; 2) ზოოლოგიაში: ბუ-
 შტულები პროტოპლაზმის უჯრედებში.

ვაკუში-ი, ლათ. (იხ. ვაკუოლი), ცალიერი,
 უჰაერო სივრცე; აქედან: **ვაკუოშერი-ი** — აირ-
 თა (გაზთა) გაუნშობის (დიშვიათების) საზომი
 ხელსაწყო; **ვაკუში-აპარატი** — დაბალ ტემპერა-
 ტურაზე ხსნართა ასაორთქლებელი და გამოსახ-
 დელი ხელსაწყო — უჰაერო სივრცეში.

ვაკც-, იხ. ვაქც-

ვაკხ-, იხ. ბაქქ-

ვალანსიენ-ი, ფრ., თხელი და ნაზი ბაფთა,
 რომელსაც ამზადებდნენ წინეთ ქალაქ ვალანსი-
 ენში (Valenciennes).

ვალგალა, იხ. ვალპალა.

ვალგანგი, გერმ., სამხედრო: მიწაყრილის ზედაპირზე მოწყობილი ბაქანი.

ვალდენსები (მრავლ., Waldenses), ვალდუ ს-ის მიერ XII საუკუნეში დაარსებული ქრისტიანული სექტა, რომელსაც სურდა აღედგინა პირვანდელი ქრისტიანობის ზნეობრივი სიწმინდე; განსაკუთრებით ჯავრცელდა საფრანგეთში, იტალიაში და ბოჰემიაში...

ვალდშნეპი (გერმ. Waldschnepe), ტყის-ქათამი.

ვალდჰორნი (გერმ. Wadhorn „ტყის ბუკი“), თითბრის შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტი, — წარმოადგენს მოლუნულ მილს; **ვალდჰორნისტი** — ვალდჰორნზე დამკვრელი.

ვალეზიანები (მრავლ.), ვალეზიუსის მიერ III საუკ. დაარსებული სექტა, რომელიც უარყოფდა სხეულს და ქადაგობდა ვეგეტარიანობას (იხ.), — შეაჩვენა ნიკეის საეკლესიო კრებამ.

ვალენტიანები (მრავლ.), ალექსანდრიელი მცენიერის, ვალენტიუსის, მიერ II საუკ. დაარსებული სექტა, რომელიც უარყოფდა ჰკვდრეთით აღდგომას.

ვალენტობა (ლათ. valere-საგან — „სიძლიერე, სიმაგრე“) ანუ ატომებობა — ასე ეწოდება ერთი ელემენტის ატომის უნარს შეიერთოს სხვა ელემენტის ატომთა განსაზღვრული რიცხვი.

ვალერიანი, ლათ. ერთგვარი ბალახეული მცენარე, რომლის ძირებისაგანაც მზადდება ვალერიანის წვეთები — მოქმედობს, როგორც დამამშვიდებელი საშუალება.

ვალეტი, ფრ. („მსახური, მხლებელი“), სათამაშო ქალაღმწ. უმცროსი ფიგურა.

ვალვაცია, ლათ.-ფრ. (évaluation „შეფასება“), უცხოეთის მონეტის (ფულის) ოფიციალური შეფასება იმის მიხედვით, თუ რამდენ წმინდა ლითონს შეიცავს იგი; **ვალვირება** — იგივე მოქმედება.

ვანი, აბაზ., ოსმალეთში: ოლქის მმართველის ტიტული.

ვალუტა, იხ. ვალუტა.

ვალკირება (მრავლ., ძვ. სკანდ. walkyrjur), ძველი სკანდინავიის მითოლოგიით: ოქროს იარაღიანი გედის ფრთებიანი ქალწულები, რომლებიც

მელნიც სწყვეტენ ომის ბედს: ომში დაღუპული მეომრები მიჰყავსთ ვალჰალაში (იხ.) და იქ აღხენენ მათ.

ვალპურგის ღამე, ასე ეწოდება გერმანიაში 1 მაისის წინა ღამეს, როდესაც ხალხის ცრურწმენის თანახმად ჰარცის ერთერთ მწვერვალზე, ბროკენზე, იკრიბებიან ავისულები (იხ. ბროკენი).

ვალსი, გერმ.-ფრ. (valse), ძალიან გავრცელებული ერთგვარი ცეკვა წყვილისა; აგრეთვე ასეთი ცეკვისათვის შედგენილი მუსიკა; **ვალსირობა** — ვალსის ცეკვა.

ვალტორნი, იხ. ვალდჰორნი.

ვალტრაპი (გერმ. walttrappe), სქელი მუღი უნაგრისა ან სპალნის გადასაფარებლად.

ვალუა (ფრ. Valois), საფრანგეთის მეფეთა დინასტია 1328 — 1589 წლამდე.

ვალუტა, ლათ.-იტ.: 1) საერთოდ: ღირებულობა; 2) ფულის ერთეული, რომელიც მიღებულია ამა თუ იმ სახელმწიფოში საყოველთაო სავალდებულოდ ყოველგვარი ანგარიშ-სწორებისათვის; 3) ფასიან ქალაღმწა ნომინალური (იხ.) ღირებულობის შეფარდება მათ საბირჟო ღირებულობასთან; 4) ხმარებაში მყოფი მონეტის (ფულის) ღირებულობა ლითონის ფულის მიხედვით; 5) ვექსილში მოთავსებული თანხა ან ვექსილის ღირებულობა; აქედან: **ოქროს ვალუტა** — ფულის სისტემა, რომელსაც საფუძვლად უდევს ოქროს მონეტა (ფულა).

ვალჰალა (Walhalla „მოკლულთა დარბაზი“), ძვ. სკანდინავიის მითოლოგიით: ოდინ ღმერთის სასახლე, სადაც ომში დაღუპულნი ღმერთებენ (იხ. ვალკირიები).

ვამპირი, ევროპ. (ფრ. vampire): 1) ხალხური ცრურწმენით: საფლავიდან ამოსული მკვდარი, რომელიც ადამიანს სისხლს სწოვს; 2) სისხლის მწოველი ღამურის ჯიშის საზღრ. ამერიკაში; 3) გადატან. მნიშვნ.: შეუბრალებელი, სისხლის მწოველი მევახშე.

ვანი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. vanne): 1) აბაზანი; 2) ტანის-ბანა (ამბობენ: ვანიის მიღება).

ვანდალები (მრავლ.): 1) გერმანელთა მოდგმის ხალხი, რომელმაც V საუკუნეში დაიპყრო რომი და გაანადგურა მასში ხელოვნების მრავალი ძეგლი; აქედან 2) გადატან. მნიშვნ.: **ვანდა-**



ლ-ი — ტლანქი და უცივი ადამიანი, რომელიც უაზროდ ანადგურებს ხელოვნების ან სხვა რაიმე ფასეულ საგნებს; **ვანდალიზმი** — ვანდალობა, კულტურულ ღირებულებათა განადგურებისადმი მიდრეკილება; **ვანდალური** — ვანდალისათვის (იხ. 2) დამახასიათებელი.

ვანდეა (ფრ. Vandée): 1) ჩრდილო-დასავლ. საფრანგეთის ერთი დეპარტამენტი (იხ.), რომელიც ცნობილია კონტრ-რევოლუციური მოძრაობით საფრ. დიდი რევოლუციის დროს; აქედან: 2) ვადატ. მნიშვნ.: საზოგადოდ ეწოდება ამა თუ იმ კუთხის კონტრ-რევოლუციას სამოქალაქო ომის ხანაში.

ვანდემიერი (ფრ. vendémiaire), წლის პირველი თვე საფრანგეთის სარევოლუციო კალენდრით (23 სექტ. — 21 ოქტ.).

ვანდრუთი ი გერმ. („კედლის წნელი“), კედლის მორი მალაროში — ჩამოქცევის შესაკავებლად.

ვანილი (ფრ. vanille), ტროპიკული მცოცავი მცენარე, რომლის უმწიფარი ნაყოფისაგან კეთდება სხვადასხვაგვარი კეთილსურნელოვანი საშუალება; აქედან: **ვანილინი** — ვანილის კეთილსურნელოვანი ნივთიერება; აგრეთვე: ვანილის სუნიანი ხელოვნური ფხვნილი.

ვანტ-ი, ვანტები (გერმ. Wand-ისაგან), ანძის დამკავებელი ბაგირები; აქედან: **ვანტ-ტრაპი** (გერმ. Wandtreppe-ისაგან), თოკის კიბე, რომლითაც შედიან ვანტებზე.

ვანტოზი (ფრ. ventôse), წლის მეექვსე თვე საფრანგეთის რევოლუციის კალენდრით (19 თებერვ. — 20 მარტამდე).

ვანტილოკი, ლათ.-ფრ. (ventriloque), მუცლით-მეტყველი.

ვანტუზი, ლათ.-ფრ. (ventouse): 1) მედიცინაში: სისხლის მწოვი ქილა; 2) ტექნიკაში: წყალსადენის მილებიდან ჰაერის გამოშვების მოწყობილობა; ჰაერ-მწოვები; 3) გუტაპერჩის (იხ.) წრე, რომელიც მიეწოვება გლუ კედელს (იხმარება, მაგ., საკედლური შანდლებისათვის).

ვაპი ან უკეთ **ბაპი** (ბერძ. baphê), თიხიანი წითელი ქვაკირი, — იხმარება საღებავად და ფანქრების საკეთებლად.

ვამორიზაცია, ლათ.-ფრ. (vaporisation), აორთქლება; განმტვერება (პულვერიზატორით,

იხ.); **ვამორიმეტრი** — სითხეში ალკოჰოლის რაოდენობის გამომრკვევი იარაღი — ორთქლის სიდიერის მიხედვით.

ვარანტი (ინგლ. warrant „უფლება; თავდებობა“), საქონლის საწყობის მიერ გაცემული მოწმობა მიბარებულის რაოდენობისა და თვისების აღნიშვნით; ამ მოწმობით შეიძლება მასში აღნიშნულის გაყიდვა-დაგირავება.

ვარეკი, ფრ.: 1) საფრანგეთში: ზღვის ნაპირზე გამორიყული წყლის მცენარეები, რომლის ნაცრისაგან ამზადებენ სოდასა და იოდს; 2) დაბალი ხარისხის სოდა.

ვარვარ, იხ. ბარბარ.

ვარიაცი, ვარიაციები (მრავლ., ძვ. ისლანდ. varingjar), სკანდინავიელი მეომრები, რომელთაც დაიპყრეს სლავური ტომები და წარმოქმნეს ძველ რუსეთში თავადთა პირველი გვარეულობა.

ვარიანტი, ლათ.-ფრ. („ცვალებადი“), ერთისა და იმავე თემის (ამბის, მოთხრობის და სხვ.) სხვადასხვაგვარი გადმოცემა, სხვადასხვაგვარი წაკითხვა.

ვარიაცია (ლათ. variatio): 1) საერთოდ: ცვლილება; 2) ბიოლოგიაში: ცვლილება ცხოველთა და მცენარეთა ამა თუ იმ სახის ფარგლებში (ფერით, სიდიდით და სხვ.); 3) მუსიკაში: მუსიკალური თემის სახეცვალება; აქედან: **ვარიირება** — სახეცვალება, გამრავალფეროვნება, მერყეობა განსაზღვრულ ფარგლებში.

ვარიეტე (ფრ. variété „სხვადასხვაობა“), შერეული შინაარსის სათეატრო მსუბუქი სანახაობა.

ვარიოლა, ლათ., ყვავილი (გაღამდები სნეულება); **ვარიოლიდი** — მსუბუქი ყვავილი

ვარლენი, (Varlin, 1839 — 1871), პარიზის კომუნის (იხ.) ერთერთი ბელადთაგანი, — მუშა; I ინტერნაციონალის მონაწილე; იბრძოდა ბარიკადებზე ბოლომდე, დახვრიტეს.

ვარუნა, ძვ. ინდ., ინდურ მითოლოგიაში: წინეთ — ცის ღვთაება, შემდეგ — წყალთა.

ვასალი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. vassal), დას. ევროპაში ფეოდალიზმის ხანაში: მიწის პირობითი მფლობელი, რომელიც ამ მიწით სარგებლობის უფლებისათვის დაბეგრული იყო სუზერენის მიერ (იხ.), განსაკუთრებით, სამხედრო სამსახურით; აქედან: **ვასალური** — დამოკიდებული, მაგ. **ვასალური სახელმწიფო**.

ვასერმანის რეაქცია, ათამანგის გამოსაცნობი ზერხი — სისხლის შრატის გამოკვლევის გზით (ეწოდა ერთერთი აღმოჩენის, Wassermann-ის, სახელი, 1906 წ.).

ვასილისკი ან უკეთ **ბასილისკოსი** ბერძ. *basilikos*): 1) ზღაპრული საშიშარი ცხოველი, რომელსაც მომაკვდინებელი მხედველობა აქვს; 2) სამხრეთ-ამერიკის ხელიკის ჯიში.

ვატერკლოზები, ინგლ., ფეხისადგილი — ქუჭყის ჩასარეცი მოწყობილობით.

ვატერპასი, ინგლ., საგანთა ჰორიზონტული (თარაზული) მდგომარეობის გამოპრკვევი ხელ-საწყო.

ვატერპრუფი (ინგლ. waterproof), წყალ-გაეული პალტო; აგრეთვე: ქალის გრძელი პალტო.

ვატიკანი (იტ. vaticano): 1) რომის ერთერთი ბორცი, რომელზედაც გაშენებულია 2) პაპის სისახლე; 3) გადატ. მნიშვნ.: პაპის მმართველობა, — ხელისუფლება.

ვატმანი, ინგლ. ხელოვნ. (wattman), ტრამ-ვის წამყვანი, — მმართველი.

ვაფლი (გერმ. Waffel), თხელი ცომისაგან შემზადებული ტკბილი ნამცხვარი.

ვაქსი (გერმ. Wachs „ცვილი“), ტყავის ფენ-საქცლის გასაპრიალებელი საცხებელი.

ვაქცინა ან უკეთ **ვაქცინი**, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ. (ლათ. vacca-საგან „ძროხა“): 1) ძრო-ხისა ან ხბოს ყვავილის ჩირქი, რომლითაც აწარ-შობენ ყვავილის აცრას ადამიანზე; 2) საერ-თოდ: ხელოვნურად დასუსტებული შხამი გა-დამღები სნეულებისა, — იხმარება ასაცრელად; აქედან: **ვაქცინაცია** — აცრა.

ვაშინგტონი, ვ. (Washington, G., 1732 — 1799), შესანიშნავი ამერიკელი სახელმწიფო მოღვაწე, რომელიც ხელმძღვანელობდა ჩრდ. ამერიკის აჯანყებას ინგლისის წინააღმდეგ, — პირველი პრეზიდენტი შეერთებული შტატებისა; აგრეთვე: ჩრდ. ამერიკის შეერთებული შტატების სატახტო ქალაქის სახელწოდება, — საჯ. შირო მთავრობისა და კონგრესის ადგილსამ-ყოფელი.

ვახმისტრი (გერმ. Wachmeister „ყარაუ-ლის უფროსი“), თანამდებობა ცხენოსანთა რაზმ-ში, უდრიდა უნტერ-ოფიცერს.

ვახტა ან უკეთ **ვახტი** (გერმ. Wacht): 1) გუშაგი ანუ ყარაული გემზე; 2) გუშაგთა გამოცვლის დრო; **ვახტერი** — 1) უფროსი დარაჯი დაწესებულებებში; 2) სალდათი, რომელსაც ევალეობდა ჯარის სურსათ-სანოვავისა და სხვადასხვა ნივთების მეთვალყურეობა.

ვეგეტარიანობა ანუ **ვეგეტარიზმი**, ლათ.-ევროპ. (ლათ. vegetalis „მცენარეული“, ფრ. végétarisme), მოძღვრება, რომელიც უარ-პყოფს ხორცეულს და სცნობს მხოლოდ მცენარეულ საჭმელს; **ვეგეტარიანი** — ვეგეტარიზმის მიმდევარი.

ვეგეტაცია, ლათ.-ფრ. (végétation), მცენარისებრი ცხოვრება, ზრდა; **ვეგეტატიური** ან **ვეგეტაციური** — ზრდითი; **სავეგეტაციო** — სა-ზარდი; მაგ.: **ვეგეტაციური გამრავლება** — უთესლოდ გამრავლება. (მაგ. მცნობით); **სავეგეტაციო ორგანო** — საკვები და საზარდი ორგანო; **სავეგეტაციო პერიოდი** — ის დრო, რომლის განმავლობაშიც მცენარე იზრდება; **ვეგეტირობა** — ზრდა, აღმოცენება.

ვეგნერის ავადმყოფობა, ახალშობილთა ძვლების ათამანგი.

ვედა, **ვედები**, ძვ. ინდ. („ცოდნა“), ძველ ინდოელთა საღვთო წიგნები (რიცხვით—4 კრებულები), — შეიცავს ბრაჰმინთა რელიგიის (ბრაჰმინიზმის) გამოსავალ წერტილს; ვედები საერთოდ წარმოადგენენ ინდური ენის უძველეს ძეგლს, ხოლო მათ შორის ყველაზე ძველი (რი-გ-ვედა) შედგენილია ქ. წ. ათას წელზე ადრე; აქედან: **ვედაიზმი** ან **ვედიზმი** — ვედებზე დამყარებული რელიგიური მოძღვრება.

ვედანტა (სანსკრ. vedānta „ვედის ბოლო“), ინდოელთა ფილოსოფიის ერთერთი სისტემა — პანთეისტური მსოფლმხედველობის შემცველი.

ვედტი (იტ. vedetta), სამხედრო: მტრის ბანაკთან ახლო მდებარე საყარაულო.

ვედრა ან **ვედრო** (რუს. ведра), კოდა ან კასრი; სითხეთა საწყო, — უდრის 12 $\frac{1}{4}$ ლიტრს.

ვედური ენა, იგივეა, რაც ძველი ინდური (იხ. ვედა).

ვეზიკულა, ლათ., ბუშტული; **ვეზიკულები** — ფილტვების საპაერო ბუშტულები; აქედან: **ვეზიკულარული სუნთქვა** — ფილტვების ჩქამი ნორმალური სუნთქვისას.

ვენტილაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. ventilation, ლათ. ventus „ქარი“), ჰაერის გაწმენდა რაიმე დახშულ შენობაში — საგანგებო მოწყობილობის — **ვენტილატორის** — საშუალებით; აქედან: **ვენტილირება** — იგივე მოქმედება.

ვერანდა, ევროპ., ლია ან შუშაბანდიანი აივანი.

ვერატრინი, ახ. ლათ., შხამიანი თეთრი ფხვნილი, რომელიც მოიპოვება, მაგ. ხარისძირა ბალახისაგან ქიმიური გზით; იხმარება მედიცინაში.

ვერბალური, ლათ.-ევროპ. (ლათ. verbum-ისაგან „სიტყვა“, გრამატიკა: „ზმნა“): 1) სიტყვიერი, ზეპირი (არაწერილობითი); სწავლების საქმეში: ვერბალურ მეთოდს უპირისპირებენ თვალსაჩინოებასა და ცდებზე დამყარებულს სწავლებას; 2) ზმნობრივი, ზმნითი.

ვერბენა, ახ. ლათ., ერთგვარი სადეკორაციო ლამაზი მცენარე.

ვერდენი (ფრ. Verdun), აღმოსავლ. საფრანგეთის პირველხარისხოვანი სიმაგრე, რომელმაც მსოფლიო ომის დროს ათი თვის განმავლობაში გაუძლო გერმანელთა სასტიკ შეტევებს.

ვერდიქტი (ლათ. vere dictum „მართლად თქმული“), განაჩენი, საბოლოო გადაწყვეტილება მსაჯულთა.

ვერიზმი (იტ. verismo), იტალიის კომპოზიტორების ნატურალისტური მიმართულება ოპერაში, — მიმართულია ვაგნერის (იხ.) პრინციპების წინააღმდეგ; **ვერისტები** — ვერიზმის მიმდევარნი.

ვერიფიკაცია, ლათ.-ფრ. (vérification), სინამდვილის დადასტურება, დამოწმება; **ვერიფიცირება** — იგივე მოქმედება.

ვერმილონი, ლათ.-ფრ. (vermillon), წითელი საღებავი.

ვერმიშელი (იტ. vermicelli „ჭიები“): 1) ძალიან წვრილი მაკარონი; 2) გადატ. მნიშვნ. რუსეთში: საკანონმდებლო ან სხვა დაწესებულებაში უკამათოდ და სწრაფად მიღებული ნაკლებ-მნიშვნელოვანი კანონები ან საკითხები.

ვერნიკეს ცენტრი, სიტყვის გავების ანატომიური ცენტრი თავის ტვინის ქერქში (აღმოაჩინა

ნა გერმ. ფსიქიატრმა Wernicke-მ), მისი დაზიანება იწვევს სიტყვის გაუგებრობას.

ვერნისაჟი (ფრ. vernissage): 1) გალაქვა, ლაქით დაფარვა; მოქიქვა; 2) jour de vernissage) — მხატვრული გამოფენის წინა-დღე, დანიშნული საპატიო სტუმრებისათვის.

ვერსალ-ი (ფრ. Versailles), საფრანგეთის ქალაქის სახელწოდება, პარიზიდან 17 კმ., — წინანდელ მეფეთა ადგილსამყოფელი; ცნობილია შესანიშნავი სასახლეებით, მუზეუმებით და სხვ.; **ვერსალელები** — ასე ეწოდა საფრანგეთის დროებითი მთავრობის წევრებს (ტიერის მეთაურობით), რომელნიც 1871 წ. იმყოფებოდნენ ვერსალში და სასტიკად ებრძოდნენ პარიზის კომუნას (იხ.); **ვერსალის ხელშეკრულება** — ანტანტისა (იხ.) და გერმანიის შორის 1919 წ. სამშვიდობო ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც დამარცხებულ გერმანიას ჩამოერთვა მთელი რიგი პროვინციებისა, შეუმცირდა სამხედრო ძალები და დაედა მძიმე კონტრიბუცია.

ვერსი (რუს. верста), რუსული სიგრძის საზომი, უდრის 500 საე. ანუ 1,067 კმ.

ვერსია, ლათ.-ფრ. (version), რაიმე ფაქტის ან ნაწარმოების განსხვავებულად გაგება, — გადმოცემა ან დალაგება.

ვერსიფიკაცია (ლათ. versificatio), ლექსთაწერა; ლექსთაწერის ხელოვნება ან მოძღვრება მის შესახებ; აქედან: **ვერსიფიკატორი** — ლექსების შემდგენელი (ხშირად იგულისხმება. ცუდი ლექსების შემდგენელი).

ვერსტატკი, გერმ.-რუს. (გარუსულბებულო გერმ. Werkstatt), დახვა (სახელოსნო სადურბლო მაგიდა სხვადასხვა მოწყობილობითურთ).

ვერტიკალი, ლათ.-ევროპ.: 1) მათემატიკაში: შვეული წრფე (სწორი ხაზი); შვეული; **ვერტიკალური** — შვეული; პერპენდიკულიაოული ჰორიზონტალური სიბრტყის მიმართ; 2) ასტრონომიაში: ცის სფეროს დიდი წრე, რომელიც გაივლის განსაზღვრული ადგილის ზენითსა და მნათობზე.

ვერფი (პოლ. wery), ნავსაშენი (ადგილი ზღვის ან მდინარის ნაპირზე, სადაც აშენებენ ან არემონტირებენ ხომალდებს).

ვერშოკი, რუს., სიგრძის საზომი, უდრის 44,5 მილიმეტრს.

ვესპერ-ი, ლათ., მწუხრის ვარსკვლავი (ვენერა, იხ.).

ვესტ-, გერმ.: 1) დასავლეთი (ემატება თავში გეოგრაფიულ სახელწოდებებს და აღნიშნავს „დასავლეთ“-); 2) დასავლეთის ქარი.

ვესტა, ლათ.: 1) რომაელთა მითოლოგიით: ოჯახისა და უმანკოებისქალღმერთი; 2) ერთ-ერთი მცირე პლანეტი.

ვესტალ-ი, **ვესტალები** (ლათ. vestales), ქურუმი-ქალები ვესტის ტაძარში, რომელნიც ქალწულობის აღთქმას სდებდნენ და რომელნიც იწინავედნენ ამ ტაძარში უქრობელ ცეცხლს.

ვესტალიები (მრავლ., ლათ. vestalia), ძვ. რომში: ვესტის საპატივცემო დღესასწაულები.

ვესტ-გუთები, იხ. გუთები.

ვესტიბულ-ი ან **ვესტიბულუმ-ი** (ლათ.): 1) ძველ რომში: დახურული ეზო სახლის შესავლის წინ; 2) ახლა: საპარადო დერეფანი დიდ შენობებში; საგანგებოდ მორთული დიდი წინა-ოთახი, საიდანაც კარები გადის შენობის სხვა-დასხვა ნაწილებში.

ვესტმინსტერ-ი (ინგლ. Westminster), ლონდონის ნაწილი, სადაც მოთავსებულია სახელმწიფო უზენაესი დაწესებულებები (პარლამენტი, სამინისტრო); **ვესტმინსტერის სააბატო** — ლონდონის შესანიშნავი ტაძარი — ინგლისის შესანიშნავ პირთა დასაკრძალავი ადგილი.

ვეტერან-ი, ლათ. (vetus-eris-ისაგან „ძველი“): 1) ძვ. რომში: ოც წელს ნამსახური სალდათი; ვეტერანებისაგან შედგენილი იყო საგანგებო რაზმები; 2) ახლა: დამსახურებული ჯარისკაცი; საერთოდ: დამსახურებული მოღვაწე.

ვეტერინარი (ლათ. veterinarius), ბეითალი. ცხოველთა მკურნალი; **ვეტერინარია** — ბეითლობა: მედიცინის ნაწილი, რომელიც იკვლევს ცხოველთა ავადმყოფობას და მისი მკურნალობის საშუალებებს.

ვეთო, ლათ. („ეკრძალავ, არ ვიწყნარებ“): 1) ძვ. რომში: სახალხო ტრიბუნის სიტყვა, რომლითაც ძალა ერთმეოდა სენატის დადგენილებას; 2) საერთოდ: ერთი პირის უფლება — შეაჩეროს მოქმედება ხელისუფლების ან საკანონმდებლო დაწესებულების დადგენილება (დასავლეთ ევროპაში ეკუთვნის მეფეს ან პრეზიდენტს).

ვექსილ-ი (გერმ. Wechsel-ისაგან „ცვლა“), თამასტუკი: წერილობითი ვალდებულება ამა თუ იმ თანხისა განსაზღვრულ ვადაზე.

ვექტორ-ი, ლათ.-ფრ. (vecteur), წრფის (სწორი ხაზის) ნაკვეთი, რომელსაც მინიჭებული აქვს გარკვეული გეზი.

ვეჩე, სლავ., ძველ სლავთა სახალხო ყრილობა.

ვიბორგის მოწოდება, რუსეთში მეფობის დროს: დათხოვნილი სახელმწ. სათათბიროს წევრების მიერ ქ. ვიბორგში (Виборг) 1906 წ. შედგენილი მოწოდება ხალხისადმი — მთავრობისათვის პასიური წინააღმდეგობის გაწევის (გადასახადებისა და ჯარისკაცების მიუცემლობის) შესახებ.

ვიადუკ-ი (ლათ. ვია „გზა“, დუკო „მიმყავს“), თაღოვანი ხიდი კლდე-ღრეზე, მდინარეზე, ქუჩაზე და სხვ. (უმეტესად — რკინისგზისათვის).

ვიბრაცია (ახ. ლათ. vibratio), თრთოლა: დრეკად სხეულთა წესიერი რიტმიული რხევა; აქედან: **ვიბრირება** — იგივე მოქმედება; **ვიბრანტი-ი** — მითრთოლი, მითრთოლარე; **ვიბროგრაფ-ი** — თრთოლათა ჩამწერი მოწყობილობა; **ვიბროსკოპ-ი** — თრთოლათა საკვლევი მოწყობილობა.

ვიბრიონ-ი, **ვიბრიონები**, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ.: ოდნავ მოღუნულ ბაქტერიითა ერთი ჯგუფი.

ვიგ-ი, **ვიგები** (ინგლ. whip), ინგლისის ლიბერალური პოლიტიკური პარტიის ძველი სახელწოდება, — წარმოიშვა 17 საუკუნეში.

ვივატი (ლათ. ვივერე-საგან „სიცოცხლე“), იტოცხლოს! გაუმარჯოს!

ვივისექცია (ლათ. vivisectio „ცოცხალ-ქრა“), ცოცხალ ცხოველთა გაქრა სამეცნიერო მიზნით (ფიზიოლოგიაში).

ვიზა, ლათ.-ევროპ. („ნახული, გასინჯული“): საერთოდ: აღნიშვნა რაიმე საბუთზე; კერძოდ: 1) საზღვარგარეთის პასპორტის შემოწმება კონსულის მიერ; 2) ამგვარად შემოწმებული საბუთი; აქედან: **ვიზირება** — აღნიშვნა, კონსულისათვის საბუთის წარდგენა.

ვიზავი (ფრ. vis-à-vis), პირისპირ.

ვიზიონერი-ი, ლათ.-ფრ. (visionnaire), საი-
ღუმლო ხილვათა მორწმუნე ან მქონე.

ვიზირი-ი ან **ვიზიერი-ი** (ფრ. visière), სამიზ-
ნებელი.

ვიზიტაცია, ლათ.-ფრ. (visitation „ნახვი,
დათვალიერება“): 1) დაწესებულების დათვა-
ლიერება; 2) ექიმის ჩამოვლა საავადმყოფოში
ავადმყოფებთან; 3) უცხოელთა სავაჭრო ხო-
მალდების დათვალიერება.

ვიზიტი-ი, ლათ.-ფრ. (visite), დარბაზობა;
მონახულება; მცირე ხნით სანახავად მისვლა,
ვიზიტერი-ი (ფრ. visiteur) — მოდარბაზე, მნახ-
ველი და სხვ.; აქედან: **სავიზიტო ბარათი** —
ბარათი, რომელზედაც აღნიშნულია სახელი,
ვგარი და მამის სახელი.

ვიზუალური, ლათ.-ფრ. (visuel), მხედვე-
ლობითი.

ვიკარი (ლათ. vicarius), ქორეპისკოპოსი:
ეპისკოპოსის მოადგილე, რომელიც მართავს
ეპარქიას.

ვიკინგები (მრავლ., ძვ. სკანდინ. „მეომარი,
გმირი“), სკანდინავიელი მეომარი მეზღვაურები,
რომელნიც 9-11 საუკუნეებში თავს ესხმოდნენ
დასავლ.-ევროპის ნაპირებს.

ვიკლეფი-ი ან **ვიკლიფი-ი** (ინგლ. Wiclef ან
Wiclif), ინგლისელი მღვდელი რეფორმატორი
(14 საუკუნე); — ებრძოდა პაპის უფლებებს, უარ-
ჰყოფდა წმინდანებს, ხატებს და სხვ.; რწმენის
წყაროდ სთვლიდა მხოლოდ ბიბლიას; აქედან:
ვიკლეფიტები — ვიკლეფის მიმდევარნი.

ვიკონტი-ი (ფრ. vicomte), აზნაურის ტიტუ-
ლი საფრანგეთსა და ინგლისში — საშუალო ბა-
რონსა და გრაფს შორის.

ვიკტი-, იხ. ვიქტი-

ვილა (ლათ. ვილა), აგარაკი; სააგარაკო
სახლი ქალაქს გარეთ.

ვილაიტი-ი, თურქ., ოსმალეთის პროვინცია,
რომელსაც განაგებს ფაშა; საფაშო.

ვილანი-ი, **ვილანები** (ლათ. villani), საშ, საუკ.
დასავლეთ ევროპაში: ყმა გლეხკაცობა.

ვიმპელი-ი, გერმ., გრძელი ვიწრო ალაში სამ-
ხედრო ხომალდებზე.

ვინეგრეტი-ი (ფრ. vinaigrette), ცივი საქმე-
ლი, რომელსაც ამზადებენ დაკრილი ქართოფი-
ლისა, კიტრისა, ქარხლისა და სხვ. მწვანილეუ-

ლობისაგან და შეზავებენ ძმრით, ერბოთი, მ-
რილით და სხვ.; აჯაფსანდალი.

ვინეტკა ან უკეთ **ვინეტი-ი** (ფრ. vignette),
საშვენებელი მოსახულობა სურათის კიდებებზე
ან წიგნში — თვითეული თავის დასაწყისსა და
ბოლოში, — სათაურის სურათი; მოხატული და-
საწყისი ასო.

ვინეკლი-ი, გერმ., სადურგლო იარაღი; მკუ-
თხავი.

ვინტი-ი, პოლონ.-რუს, (გერმ. Gewinde-საგან
„ქდე, ღილი“): 1) ხრახნი — ლითონის ან ხის
გარემოჭდეული ღერი; 2) ქალღმადის ერთგვა-
რი თამაში.

ვინტოვკა, რუს. (იხ. ვინტი), ვინტისებრ ლუ-
ლა-ქდეული თოფი; შაშხანი.

ვიოლა, ლათ.-ევროპ., ხემით დასაკრავი სი-
მებიანი ინსტრუმენტი, სიდიდით — საშუალო ვი-
ოლინოსა და ვიოლონჩელს შორის.

ვიოლინო, იტ., ოთხსიმინიანი ხემით დასაკრავი
ინსტრუმენტი; **ვიოლონჩელი** (იტ. violoncello),
ასეთივე საკრავი — ვიოლინოზე დიდი და კონტ-
რაბასზე პატარა; აქედან: **ვიოლონჩელისტი-ი** —
მასზე დამკვრელი.

ვირა, გერმ.-სლავ, ფულადი ჯარიმა რაიმე
დანაშაულობისათვის (მაგ. კაცის-კვლისათვის)
ძველ რუსეთში.

ვირაჟი-ი (ფრ. virage „მობრუნება“): 1) სა-
ფოტოგრაფიო საქმეში: მარილების ერთგვარი
ხსნარი — სურათის სხვა ფერის მისაცემად;
2) ავიაციაში: აეროპლანის ერთგვარი მანევრი
(იხ.) ფრენის დროს.

ვირგილიუსი-ი (70 — 19 ქ. წ.), შესანიშნავი
რომაელი პოეტი — „ბუკოლიკას“ (იხ.) და „ენეი-
დას“ (იხ.) ავტორი.

ვირემენტი-ი, ფრ. („მობრუნება“), საბანკო
ერთგვარი ოპერაცია — მიმდინარე ანგარიშის
თანხის ერთი პირიდან მეორეზე გადატანა.

ვირტუალური, ლათ.-ფრ. (virtuel), შესამ-
ლებელი; რასაც შეუძლია გამოიმტკიცდეს, მო-
გვევლინოს.

ვირტუოზი-ი, ლათ.-ფრ. (virtuose), რაიმე ხე-
ლოვნებაში (განსაკუთრებით — მუსიკაში) ახ
სხვა საქმეში ზედმიწევნით დახელოვნებული
პირი.

ვირულენტი-ი ან **ვირულენტური**, ლათ.-ფრ. (ლათ. *virus*-ისაგან „შხამი“), მედიცინაში: შხამიანი, შხამის წარმოქმნელი; **ვირულენტობა** — სასენო მიკრობების უნარი — წარმოშვან ორგანიზმისათვის მავნებელი პროდუქტები.

ვისკი (ინგლ. *whiskey*), ქერის ან ბრინჯის ერთგვარი არაყი.

ვისკოზური, ლათ.-ფრ., მწებვარე.

ვისმუტი-ი, იხ. ბისმუთი.

ვისტი-ი (ინგლ. *whist* „მუნჯი, მდუმარე“), ერთგვარი (ინგლისური) ქალაქის თამაში.

ვისცერალური ან **ვისცერული** (ლათ. *viscus, -eris*-ისაგან „შინაგანობა“, „ნაწლავები“), შინაგანობის, ნაწლავების შესახები.

ვიტალიზმი-ი (ლათ. *vita*-საგან „სიცოცხლე“; ფრ. *vitalisme*), მოძველებული მოძღვრება, რომლის მიხედვითაც ცოცხალი ორგანიზმის სასიცოცხლო პროცესებს მართავს მხოლოდ მისში არსებული „სასიცოცხლო ძალები“; აქედან: **ვიტალიზტი-ი** — ვიტალიზმის მიმდევარი.

„ვიტის ცეკვა“ (*chorea Viti*), ერთგვარი ნერვული ავადმყოფობა — გამოიხატება თავისა და ხელ-ფეხის კრუნჩხვით მოძრაობაში (სახელწოდება მიიღო იმ წმინდანისაგან, რომელსაც საშ. საუკ. მიმართავდნენ განკურნებისათვის).

ვიტრინა ან **ვიტრინი-ი** (ფრ. *vitrine*), მინის სახურავიანი უთი — შიგ მოთავსებულ სხვადასხვა საგანთა საჩვენებლად (მუზეუმებში, მაღაზიებში და სხვ.).

ვიტრიფიკაცია (ლათ. *vitricatio, vitrum* „მინა“), ნივთიერების მინად გადაქცევა.

ვიტრო, ლათ.-ფრ. (ლათ. *vitrum*-ისაგან „მინა“), მხატვრობა მინაზე; მოსახული ფანჯრები.

ვიქტორია (ლათ. *victoria*): 1) რომაელთა გამარჯვების ქალ-ღმერთი; 2) ბალის მსხვილი მარწყვი; 3) **ვიქტორია რეგია** — წყლის დიდი მცენარე (ფოთლების სიგრძე 2 მეტრამდე) მდინ. ამპონის არემარეში (ამერიკაში), — ევროპაში ცოცხლობს ორანჟერიებში.

ვიშკა, სლავ.: 1) ძველად რუსეთში: საგრილობელი კოშკი სახლის-თავზე; 2) ახლა: საყარაულო დროებითი ხის ნაშენი; აგრეთვე: ნავთის ამოსაღებ მოწყობილობათა სათავსი; მაღალა.

ვიშნუ, ძვ. ინდ., ძველ ინდოელთა მზისა და კეთილის ღვთაება, — სამების მეორე პირი.

ვიცი-, ლათ. (ლათ. *vicis*-საგან „ცვლა“), ნაწილაკი, — ემატება რაიმე მაღალი თანამდებობის სახელწოდებას და აღნიშნავს: ნაცვალი, მოადგილე, თანაშემწე, მაგ. ვიცი-გუბერნატორი, ვიცი-პრეზიდენტი და სხვ.

ვოდანი-ი, იხ. ოდინი.

ვოდევილი-ი (ფრ. *vaudeville*): 1) წინათ: სახუმარო და სატირული სიმღერა; 2) ახლა: სათეატრო პატარა პიესა — მსუბუქი სამხიარულო ხასიათისა; **ვოდევილისტი-ი** — ვოდევილების შემდგენელი.

ვოიაჟ-ი (ფრ. *voyage*), მოგზაურობა; აქედან: **ვოიაჟერი-ი** (*voyageur* „მოგზაური“), სავაქრო სახლის მოსიარულე წარმომადგენელი (იხ. კომივოიაჟერი).

ვოკაბულარი, ლათ., რაიმე წიგნის (მაგ. ქრისტომათიის) ან მისი თვითული ნაწილის ლექსიკონი.

ვოკაბულ-ი, **ვოკაბულები**, ლათ., დასაზებირებელი უცხო ენის ცალკე სიტყვები მშობლურ ენაზე თარგმანიურთ.

ვოკალიზაცია, ლათ.-ფრ. (*vocalisation*): 1) მუსიკაში: სიმღერით წარმოთქმა ცალკე ხმოვანთა — ვარჯიშობის მიზნით; 2) ფონეტიკაში: გახმოვნება, ხმოვნად ქცევა.

ვოკალიზ-ი, ლათ.-ევროპ. (*vocalise*), ხმის გასავითარებელი ვარჯიშობა.

ვოკალიზმი-ი, ლათ.-ევროპ., ამა თუ იმ ენის ხმოვანთა სისტემა.

ვოკალისტი-ი, ლათ.-ევროპ., დახელოვნებული მომღერალი.

ვოკალური, ლათ.-ევროპ., ხმითი, ხმით შესასრულებელი, სასიმღერო; მაგ. **ვოკალური მუსიკა** — სასიმღერო მუსიკა.

ვოკზალ-ი, იხ. ვაგზალი.

ვოლანი-ი (ფრ. *volant* „მფრინავი“): 1) ერთგვარი ფრთებიანი სათამაშო; თვით ამ სათამაშოთი თამაში; 2) ქალის კაბის ნაწიბურის ერთგვარი მორთულობა.

ვოლაპიუკ-ი, ერთერთი მსოფლიო ხელოვნური ენის სახელწოდება (პასტორ Schleyer-ის მიერ 1880 წ. შედგენილი), — ძალიან გავრცელებული ესპერანტოს (იხ.) შექმნამდე.

ვოლონტერი-ი (ფრ. *volontaire*): 1) საერთოდ: თავის ნებით რაიმე საქმის ამსრულებელი; 2) მოხალისე ჯარისკაცი; 3) სავაქრო საქმეში: უჯამაგირო მოსამსახურე.

ვოლტერი-ი (*Voltaire*, 1694 — 1778) შესანიშნავი ფრანგი სატირიკული მწერალი და ფილოსოფოსი, „ენციკლოპედის“ (იხ.) ერთერთი ავტორთაგანი; ეკლესიის კრიტიკითა და გონებისა და პიროვნების უფლების ქადაგებით ითამაშა დიდი როლი საფრ. დიდი რევოლუციის შემზადებაში; აქედან: **ვოლტერიანელი** — ვოლტერის მიმდევარი; გადატ. მნიშვნ.: თავისუფლად მოაზროვნე.

ვოლტი-ი: 1) ელექტრომაგნიტური ძალის ერთეული (სახელწოდება წარმომდგარია შესანიშნავი იტალიელი ფიზიკოსის, ვოლტა-ს, საპატივცემოდ, 1745 — 1827); აქედან: **ვოლტამეტრი-ი** — ვოლტმზომი, გალვანური დენის სიძლიერის საზომი მოწყობილობა მისი ქიმიური მოქმედების მიხედვით; **ვოლტმეტრი-ი** — მგრძობიარე გალვანომეტრი; 2) ფრ. *volte* — ცხენის სწრაფი მობრუნება ზედმჯდომის მიერ; აქედან: **ვოლტიჟერი-ი** (ფრ. *voltigeur*) — დახელოვნებული ცხენოსანი; აგრეთვე: თოკზე მავალი, ჯამბაზი; **ვოლტიჟირება** — ცხენზე ჯდომისას ან თოკზე სიარულისას სხვადასხვა სხეულ-მოძრაობის შესრულება.

ვოლუმინეზური-ი ან **ვოლუმინეზი-ი**, ლათ.-ფრ. (*volumineux,-euse*), დიდი; დიდი მოცულობის მქონე; მრავალტომიანი (მაგ. წიგნი).

ვოლუნტარიზმი-ი (ლათ. *voluntas*-ისაგან „სურვილი, ნებისყოფა“), მიმართულება ფსიქოლოგიაში: ნებისყოფის უპირატესი მნიშვნელობა სულიერ მოვლენებში; ფილოსოფიაში: ნებისყოფა წარმოადგენს ყოველივე არსებულის საფუძველს; **ვოლუნტარისტ-ი** — ვოლუნტარიზმის მიმდევარი.

„**ვოლხოვსტროი**“ (რუს. Волховстрой), რუსეთში: მდ. ვოლხოვზე. ლენინგრადიდან 114 კერსის მანძილზე, აშენებული მძლავრი ჰიდრო-ელექტრული სადგური (დაიწყო შენება 1919 წელს); სახელწოდება ხელოვნურია.

ვომიტივი-ი, ლათ.-ფრ. (*vomitive*), პირისსა-ღებინებელი საშუალება (მედიცინაში).

ვორს-ი (რუს. *ворса*), ბეწვი, ხაო.

ვოტან-ი, იხ. ოდინი.

ვოტუმ-ი, ლათ. („ოლტემა, სურვილი“):

1) კენკის-ყრის დროს მიცემული ხმა; 2) ხმის უმეტესობით მიღებული რაიმე გადაწყვეტილება; აქედან: **ვოტირება** — ხმის მიცემა კენკის-ყრის დროს.

ვოული-ი (ფრ. *voile*), პირბადე, — ქალების პირისახეზე ჩამოსაფარებელი გამჭვირვალე ქსოვილი.

ვულგარული, ლათ.-ფრ. (*vulgaire* „ხალხური, ჩვეულებრივი, უბრალო“ და სხვ.), ტლანქი, დაბალი ხარისხის, უწმაწური და სხვ.; აქედან: **ვულგარიზაცია** — 1) საყოველთაო სახმარებლად შემოღება; 2) ტლანქი უწმაწური და სხვ. ასეთი სახით რაიმე წარმოდგენა; **ვულგარიზირება** — ასეთივე მოქმედება.

ვულვა, ლათ., ანატომიაში: დედაკაცის გარეთა სასქესო ორგანო.

ვულკანი-ი (ლათ. *Vulcanus*): 1) ძვ. რომაელთა მითოლოგით: ცეცხლისა და მეტალურგიის (იხ.) ღვთაება; 2) გეოლოგიაში: ცეცხლ-მფრქვევი მთა.

ვულკანიზაცია, ლათ.-ევროპ., კაუჩუკის და მუშავება გოგირდით — მეტი დრეკადობის მინიჭების მიზნით; **ვულკანიზირება** — იგივე მოქმედება; **ვულკანიზირებული** — ამოვარად დამუშავებული.

ვულკანიზმი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *vulcanisme*), მოძღვრება, რომლის თანახმადც დედამიწის ქტრქის აგებულობა და ყოველგვარი ქანები (მთის ჯიშები) წარმოიქმნა მხოლოდ დედამიწის შინაგანი სითბოსა და ვულკანური პროცესების გამო.

ვუნდტი, ვ. (1832 — 1920), შესანიშნავი გერმანელი ფსიქოლოგი და ფილოსოფოსი; შრომები: „ადამიანისა და ცხოველის სული“, „ფიზიოლოგიური ფსიქოლოგიის საფუძველები“, „ლოგიკა“, „ხალხთა ფსიქოლოგია“ და მრავალი სხვა.

ზ

ზადრუგა, სერბ. („კავშირი“), ეკონომიურ და ტერიტორიულ ნიადაგზე დამყარებული გაერთიანება რამდენისამე (უმეტესად მონათესავე) ოჯახისა, — არსებობდა სამხრეთ სლავებში 16 საუკუნემდე; ახლა — მხოლოდ სერბებში.

„ზავოდ“-ი, რუს., ქარხანა.

ზალა ან **ზალ-ი**, ევროპ. (ფრ. salle, გერმ. Saal), დარბაზი: დიდი ოთახი კრებებისათვის ან გასართობებისათვის.

„ზალოგ“-ი, რუს., საწინდარი.

ზალბ-ი, ლათ.-ფრ. (salve; ქართულში — რუსულიდან), დაშენა: რამოდენიმე თოფით ან ზარბაზნით ერთბაში გასროლა; საერთოდ: ერთბაში მოქმედება.

ზამბო, ისპ., ზანგისა და მულატ-ქალისაგან შობილი (იხ. მულატი).

ზამშა ან **ზამშ-ი**, გერმ.-რუს. (გერმ. Sämischleder), ცხიმებით დამუშავებული (დარბილებული) ირმისა ან სხვა ნაზი ტყავი, რომლისაგანაც აკეთებენ ხელთათმენებს, ფეხსაცმელებს და სხვ.

ზაპოროჟიე (რუს. Запорожье), ქვემო-დნეპრის კუნძულების სახელწოდება; 16 საუკ. აქ შეიქმნა ზაპოროჟის სეჩ-ი (Запорожская Сечь), რომელიც წარმოადგენდა ლტოლვილ გლეხთა და კაზაკთა დამოუკიდებელ თემს; ზაპოროჟიელები თავს ესზოდენ ძარცვის მიზნით ოსმალეთსა და პოლონეთს; 17 საუკუნიდან მათი მეთაურობით უკრაინელი გლეხობა ებრძოდა პოლონეთის მემამულეებს.

ზარათუშტრა, საკუთარი სახელია ძველი ირანის რელიგიის, მაზდაკიანობის ანუ მაზდაიზმის (იხ.), დამაარსებლისა (მე-7 საუკ. ქ. წ.).

„ზაჰეს“-ი — ზემო ავკალის ჰიდრო ელექტროული სადგური (ხელოვნურად შემოკლებული სიტყვა).

ზებრა ან **ზებრ-ი** (იტ. zebro, გერმ. zebra), ერთწლიქიანი, ჯორის მსგავსი გარეული ცხოველი, — ცხოვრობს აფრიკაში; ჰკლავენ ხორცისა და ლამაზი (ზოლებიანი) ტყავისათვის.

ზებუ (გერმ. zebu), ერთ ან ორ-კუზიანი შინაური ხარი სამხრ. აზიასა და აღმოს. აფრიკაში.

ზევგიტები ან **ძევგიტები** მრავლ., ბერძ. zeygitai, ძველ ათენში: მესამე ცენზიანი კლასი სოლონის (იხ.) კანონების მიხედვით.

ზევს-ი ან უკეთ **ძევს-ი** (ბერძ. Zeys), ძვ. ბერძენთა მითოლოგიით: უზენაესი ღვთაება, ღმერთთა და ადამიანთა მამა, — უდრის რომაელთა იუპიტერს.

ზელოტები ან **ძელოტები** (მრავლ., ბერძ. zelôtes), ებრაელთა პოლიტიკური და რელიგიური პარტია ძველ პალესტინაში, — ებრძოდა რომაელებს დამოუკიდებლობისათვის.

ზელტერ-ის ან უკეთ **ზელტერს-ის წყალი** — სოფელ ზელტერსის მინერალური წყალი (პრუსიაში), რომელიც შეიცავს საჭმელ მარილს, სოდას და ნახშირმჟავა აირს (გაზს), — მზადდება ხელოვნურადაც.

ზენდ-ავესტა, იგივეა, რაც ავესტა (იხ.).

ზენდ-ი ან **ზენდური ენა**, ასე ეწოდება იმ ენას, რომელზედაც დაწერილია ავესტა (იხ.).

ზენიტი-ი ან უკეთ **ზენიტი-ი**, არაბ.: 1) ცის კამარის უმაღლესი წერტილი — დამკვირვებლიდან შევეული (ვერტიკალური) მიმართულებით, 2) საერთოდ: რისამე უმაღლესი წერტილი; აქედან: **ზენითური** — ზენითის ხასიათის მქონე, **ზენითური** ან უკეთ **საზენითო ზარბაზანი** — აეროპლანების მიმართ სასროლი ზარბაზანი.

ზეფირ-ი ან **ძეფირ-ი** (ბერძ. zephyros): 1) მითოლოგიით: დასავლეთის ქარის ღვთაება; 2) დასავლეთის ქარი; საერთოდ: თბილი ნიავე; 3) ერთგვარი თხელი უჯრედებიანი ბაშბის ქსოვილი.

ზეგზაგ-ი (ფრ. zig-zag), იკანკელი, ტეხილი ხაზი.

ზელბერგროშ-ი, გერმ., ძველებური გერმანული მონეტა (ფული), დაახლოებ. 3 კაპ.

ზილოტები, იხ. ზელოტები.

ზიმე (ბერძ. zymê), დუღილის გამომწვევი ნივთიერება; **ზიმოლოგია** — ქიმიის დარგი, რო-

მელიც იკვლევს ორგანიულ ნივთიერებათა დუ-
ლილს.

ზოლოტი, პოლონი, პოლონური ფული, და-
ახლოვებ. 15 კაპ.

ზოანთროპია ან **ძიანთროპია**, ბერძ. (ძიონ
„ცხოველი“, ანთროპოს „ადამიანი“), სულიერი
დაავადება, რომლის დროსაც ადამიანს თავის
თავი პირუტყვი ჰგონია.

ზოდიაკი ან **ზოდიაკი** (ბერძ. zodiakós),
ასტრონომიაში: ეკლიპტიკის (იხ.) განგრძობ მდებ-
არე ვარსკვლავებთან რიგი, — მზის ხილული
მოძრაობის გზა; **ზოდიაკური სინათლე** — მკრთალ
მოთეთრო სინათლე ზოდიაკოს გარემოში.

ზოდ-ი ან უკეთ **ძიოდოს-ი**, ძვ. საბერძნეთ-
ში: ვონება-მხვილი, მკვრამ ბოროტი და ღვარ-
ძლიანი კრიტიკოსი ჰომეროსის, პლატონის და
სხვ. თხზულებათა IV ს. ქ. წ.; აქედან: უსამარ-
თლო კრიტიკოსის საზოგადო სახელი.

ზოლა, ემ. (1840—1902), შესანიშნავი ფრან-
გი რომანისტი, ნატურალიზმის წარმომადგენე-
ლი (მის შრავალ რომანთაგან ქართულად თარ-
გმნილია „ნანა“, „მალაროში მომუშავენი“ და
რამდენიმე სხვა); სხვათა შორის დიდი სახელი
მოიხვეჭა დრეიფუსის (იხ.) დაცვის გამო.

ზონა (ბერძ. ζώνη „სარტყელი“), 1) ექვატო-
რის პარალელური სარტყელი დედამიწის გარ-
შემო; 2) დედამიწის ზედაპირის ესა თუ ის ნა-
წილი, რომელსაც ახასიათებს განსაზღვრული
ჰავა; **ნეიტრალური** (იხ.) **ზონა** — თავისუფალი
და ხელშეუხებელი ხაზი ორ სახელმწიფოთა ახ-
ორი ემომარი ლაშქრის შორის.

ზონდეკი (გერმ. Sonnendeck), გემის ბანზე
გადაფარებული ტილო — მგზავრების მზისაგან
დასაცავად.

ზონდ-ი (ფრ. sonde): 1) მედიცინაში: ჩხი-
რისებრი ლითონის ხელსაწყო — კრილობათა,
შილბების ან ღრუბების გამოსაკვლევად ან გასა-
ფართოებლად; 2) ტექნიკაში: არტეზიული ჭის
(იხ.) სათხრელი და მიწის ქვედა ფენების საკვ-
ლევი ხელსაწყო; აქედან: **ზონდირება** — ზონ-
დით მოქმედება მედიცინასა და ტექნიკაში; სა-
ერთოდ: რისამე წინასწარ გასინჯვა, — კვლევა.

ზონტი (იხ. ზონდეკი; ქართულში — რუსუ-
ლიდან): 1) ქოლგა; 2) ეტლის ასაწევი სახუ-
რავი; 3) ფარდული სახლის შესავალთან.

ზონტიკი (იხ. ზონდეკი), ქოლგა.

ზოო- (ბერძ. ζῷον „ცხოველი“) — დაერო-
ვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს ცხოვე-
ლის შესახებ რასმე; მაგ. **ზოოგეოგრაფია** —
მოდერება ცხოველთა გეოგრაფიული გავრ-
ცელების შესახებ; **ზოოგლიფი** — მინერა-
ლის ნატეხი, რომელიც ჰგავს ცხოველს ან
მის ნაწილს; **ზოოგრაფია** — ცხოველთა აღწე-
რა; **ზოოთერაპია** — ცხოველთა მკურნალობა;
ზოოლატრია — ცხოველთა თაყვანისცემა; **ზოო-
ლითი** — გაქვავებული ცხოველი; **ზოოლოგია** —
მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ცხოველთა აგე-
ბულობისა, განვითარებისა და სიცოცხლის ზო-
გად კანონებს; აქედან: **ზოოლოგიური** — ზოო-
ლოგიის ხასიათის მქონე; **ზოოლოგიური ბაღი** —
სადაც ინახება სხვადასხვაგვარი ცოცხალი ცხო-
ველები საკვლევად და საჩვენებლად; **ზოოლო-
გიური მუზეუმი**, **სადგური** და სხვ.; **ზოომანე-
ტიზმი** — ცხოველთა მანეტიზმი; **ზოოპალე-
ონტოლოგია** — მეცნიერება ცხოველთა ამონათ-
ხარი ნაშთების შესახებ; **ზოოპათოლოგია** — მეც-
ნიერება ცხოველთა ავადმყოფობის შესახებ;
ზოოფიტი — ცხოველ-მცენარე (პოლიპი, მედუ-
ზა და სხვ.); **ზოოფიქლოგია** — მეცნიერება
ცხოველთა სულიერი ცხოვრების შესახებ; **ზოო-
ტექნია** ან **ზოოტექნიკა** — მეცნიერება შინაურ
ცხოველთა მოშენება-მოვლის შესახებ; **ზოო-
ტომია** — ცხოველთა ანატომია (იხ.); **ზოოქი-
მია** — ცხოველთა ქიმია (იხ.).

ზორასტრი, იგივე რაც ზარათუშტრა (იხ.).

ზუავი (ფრ. zouave), არაბულად ჩაცმულს
ჯარისკაცი საფრანგეთის ქვეითა ჯარში (სახელ-
წოდება ალჟირის ერთერთი ტომისაგან, სადაც
ფრანგებმა პირველად შექმნეს ასეთი ჯარი).

„ზუბატოვშინა“ — ასე ეწოდა (1902 წ.) რუ-
სეთის მუსათა მოძრაობის ისტორიაში — მუშა-
თა მიმართ საპროვოკაცია მოქმედებას (ზუბა-
ტოვი იყო მოსკოვის პოლიციის საიდუმლო გან-
ყოფილების უფროსი).

ზუბრი, რუს.: 1) თითქმის უკვე გადაშენ-
ებული გარეული ხარი; 2) გადატან. მნიშვნ. გა-
დაშენების გზაზე მდგომი ამა თუ იმ სოციალუ-
რი ჯგუფის წარმომადგენელი.

ზუმფი (გერმ. Sumpf „ჭაობა“), წყალ-ჩისა-
დენი ორმო მაღაროს ფსკერზე.

თ

თაბაშირი-ი, სპარს., გიპსი (იხ.).

თაბუ ან ტაბუ, პოლინეზ.: 1) რაიმე საგნის რელიგიური აკრძალვა ან ხელშეუხებლობა; 2) აკრძალული ან ხელშეუხებელი საგანი.

თაბუნ-ი, თათრ., ცხენის ჯოგი.

თავმატოლოგია (ბერძ. thyma-tos „სასწაული“), მოძღვრება სასწაულთა შესახებ; თავმატურგ-ი — სასწაულთ-მოქმედი.

თალასოკრატია (ბერძ. thalassa „ზღვა“), ზღვაზე ბატონობა.

თალერ-ი, გერმ., ძველი გერმანული მონეტა (ფულა), — უდრის 3 მარკას.

თალეს-ი, საკ. სახ., ძვ. საბერძნეთის ერთ-ერთი შვიდ ბრძენთაგანი (7—6 საუკ. ქ. წ.), ბერძენთა ასტრონომიის დამაარსებელი; მასვე მიაწერენ ხახუნის გზით ელექტრონის აღმოჩენას.

თალვეგ-ი, გერმ.: 1) მდინარის კალაპოტი; 2) მდინარის ყველაზე ღრმა ნაწილის აღმნიშვნელი სახე.

თალია, ბერძ., ძველ ბერძენთა კომედიისა და პოეზიის მუზა.

თალიუმ-ი ან თალი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. თა-ლლუს „ტიტი“), მოლურჯო-თეთრი ფერის მინერალი (ქიმიკი); თალოფიტი—მარტივი ფორმის მცენარე, რომელიც არაა დანაწევრებული (ღეროდ, ფესვად და ფოთლად), მაგ. სოკოები, წყალმცენარეები და სხვ.

თალმუდ-ი, ბერძ., ებრაელთა რელიგიისა და სამართლის კრებული, — შეიცავს მოძღვრებას რელიგიისა და ზნეობის წესების შესახებ, აგრეთვე — სხვადასხვა ხასიათის ცნობებს; აქედან: თალმუდისტი-ი — თალმუდის მკოდნე ან მისი მიმდევარი.

თან-ი (შოტლანდ. thane „რაინდი, აზნაური“), აზნაურის ტიტული საშ. საუკ. შოტლანდიაში; აგრეთვე — ანგლო-საქსებში.

თეატრ-ი, ბერძ. (თეატრონ „სანახაობის ადგილი“): 1) სასცენო წარმოდგენებისათვის საგანგებოდ მოწყობილი შენობა; 2) სასცენო ხელოვნება; 3) გადატან. მნიშვნ.: რაიმე (მაგ. საომარ) მოქმედებათა ადგილი; 4) საანატომიო თე-

ატრი (იხ. ანატომია); თეატრალ-ი — თეატრის მოყვარული; თეატრალური ან თეატრული — 1) თეატრისა ან სათეატრო ხელოვნების ხასიათის მქონე; 2) გადატან. მნიშვნ.: არაბუნებრივი, გადაქაბებული.

თეატროფონ-ი (იხ. თეატრი), ოპერის მოასმენი მოწყობილობა თეატრს გარეთ.

თებერვლის რევოლუცია — 1) საფრანგეთში 1848 წ., რომლის შედეგიც იყო ივლისის მონარქიის დამხობა და მეორე რესპუბლიკის წარმოქმნა; ძალა-უფლება გადავიდა საშუალო და წვრილი ბურჟუაზიის ხელში; 2) რუსეთში 1917 წ. (ძვ. სტ. 27 თებერვ.); დაემზო თვითმპყრობელობა, — დასაწყისია რუსეთის დიდი რევოლუციისა.

თეზა, ბერძ.-ფრ. (thèse), საფრანგეთის უნივერსიტეტებში: სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი შრომა; დისერტაცია (იხ.).

თეზეი ან უკეთ თეზეუს-ი, ძვ. ბერძენთა ზღაპრული ეროვნული გმირი, — ატიკის სახელმწიფოს დამაარსებელი და მრავალ გმირობათა ჩამდენი.

თეზის-ი (ბერძ. თესის): 1) დებულება; 2) დადებითი მომენტი დიალექტიკური განვითარების პროცესში (იხ. დიალექტიკა); 3) რაიმე ნაწარმოების ძირითადი აზრი.

თეიზმ-ი, ბერძ.-ევროპ., რწმენა ღვთისა, როგორც ყოვლის შემოქმედისა და მმართველისა, აქედან: თეისტ-ი — თეიზმის მიმდევარი.

თეინ-ი, ჩინ.-ევროპ., ჩინა და ყაფის ალკალოიდი (იხ.), — ინხარება მედიკინაში.

თელიოლოგია, იხ. ტელიოლოგია.

თემა, ბერძ.: 1) რაიმე ნაწარმოების ძირითადი აზრი ან მისი შინაარსის საგანი; 2) ამოცანა ან დებულება, რომელიც მოცემულია გასავითარებლად; 3) მუსიკაში: სამუსიკო ნაწარმოების ან მისი ნაწილის ასაგები მელოდია; გრამატიკაში: ფუძე; აქედან: თემატიკური — თემის ხასიათის მქონე, მის შესახები.

თემიდე ან თემიდე-ი (ბერძ. თემის), ძვ. ბერძენთა მართლმსაჯულების ქალ-ღმერთი; მართლმსაჯულება.

თეოგონია, ბერძ., მოძღვრება ღმერთების წარმოშობის შესახებ.

თეოდიცეა, ბერძ. ხელოვნ. („ღვთის გამართლება“), მოძღვრება იმის შესახებ, რომ ბოროტების არსებობა არ უარყოფს ღვთის სამართლიანობას.

თეოდოლიტი-ი, ბერძ.-ევროპ., კუთხეთა ზუსტად გასაზომი საგეოდეზიო იარაღი.

თეოკრატია, ბერძ. („ღვთაების ბატონობა“), მართვა-გამგეობის ისეთი ფორმა, სადაც უზუნავესი ხელისუფლება ეკუთვნის სამღვდლოებს, რომელიც განაგებს ღვთის სახელით; **თეოკრატ-ი** — თეოკრატის მომხრე ან ამგვარად მმართველი; **თეოკრატიული** — თეოკრატის ხასიათის მქონე; **თეოკრატიზირება** — თეოკრატის ხასიათის მინიჭება.

თეოკრიტოზ-ი, იხ. ბუკოლიკა და იდილია.

თეოლოგია, ბერძ. (თეოს „ღმერთი“), ღვთისმეტყველება; **თეოლოგ-ი** — ღვთისმეტყველი, **თეოლოგიური** — თეოლოგიის ხასიათის მქონე.

თეორემა, ბერძ. („განხილული“): 1) მათემატიკური ჭეშმარიტება, რომელიც გამოდინარეობს სხვა დამტკიცებულ ჭეშმარიტებათაგან; 2) ფილოსოფიაში: მეცნიერების ძირითად დებულებათაგან გამოდინარე მტკიცება.

თეორია, ბერძ. („ჭკრტა, დაკვირვება“): 1) ამა თუ იმ მეცნიერების ან ხელოვნების ძირითადი დებულებანი; 2) ცდასა და დაკვირვებაზე დამყარებულ კანონთა მეცნიერული განზოგადება; მოძღვრება; 3) ფილოსოფიაში: ჭკრტა საგანთა, რომელნიც გრძნობებით არ აღიქმებიან; 4) მოვლენათა ამხსნელი ზოგადი პრინციპი; აქედან: **თეორიული** — თეორიის ხასიათის მქონე. არის: **ალბათობის თეორია** (მათემატიკაში), **შემცენების თეორია** (ფილოსოფიაში) და სხვ.; **თეორეტიკოს-ი** — 1) ამა თუ იმ საქმისა ან მეცნიერების თეორიის მცოდნე; 2) განყენებულად მოაზროვნე, ცხოვრების სინამდვილეს დაშორებული; აქედან: **თეორეტიკული** ან **თეორიული** (იხ.).

თეოსოფია, ბერძ. (თეოს „ღმერთი“, სოფოს „ბრძენი“), მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ღვთისა და მსოფლიოს შემცენება შესაძლებელია გრძნობითა და ფანტაზიით (იხ.).

თერაპია (ბერძ. თერაპეია „მოვლა“), მედი-

ცინის დარგი: ავადმყოფის მკურნალობა სხვადასხვაგვარი (შინაგანი და გარეგანი, მხოლოდ — არა ქირურგიული) საშუალებებით; აქედან: **თერაპევტი-ი** — თერაპიის მცოდნე ექიმი; შინაგან ავადმყოფობათა სპეციალისტი ექიმი; **თერაპევტიკა** — იგივეა, რაც თერაპია.

თერმები (მრავლ., ბერძ.-ლათ. *thermae*):

1) ძველ რომში: სახალხო აბანოები, რომელთა-ნაც მოთავსებული იყო სატანვარჯიშო, წიგნთსაცავი, ხელოვნების ნაწარმოებები და სხვ.; 2) მაღალი ტემპერატურის მქონე ბუნებრივად ცხელი წყლები, რომელშიც მინერალურ ნივთიერებათა ხსნარები ძალიან ცოტაა.

თერმიდორი-, ბერძ.-ფრ. (*thermidor*), საფრანგეთის სარევოლუციო კალენდრის მეთერთმეტე თვე (19 ივლისიდან 18 აგვისტომდე); ცნობილია 9 თერმიდორი 1794 წ. (27 ივლისი), როდესაც დაეცა რობესპიერის დიქტატურა.

თერმიული, ბერძ. (თერმოს „თბილი“), სითბოური; ტემპერატურის შესახებ.

თერმობარომეტრი-ი, იხ. ბაროთერმომეტრი.

თერმოგენური ბაქტერიები, ბერძ., მნიშვნელოვანი სითბოს გამოყოფი ბაქტერიები.

თერმოგრაფ-ი, ბერძ., ტემპერატურის ცვლილებათა ჩამწერი მოწყობილობა.

თერმოდინამიკა, ბერძ., მათემატიკური ფიზიკის დარგი: მექანიკურ და სითბოურ მოვლენათა თანაშეფარდების თეორია.

თერმოელექტრობა, ბერძ., სითბოს გავლენით აღძრული ელექტრობა.

თერმოკაუტერი-ი, ბერძ.-ლათ., ქირურგიაში: მოსაწვავი ხელსაწყო.

თერმოლამფა, ბერძ., ლამფა-ლუმელი, რომელიც ერთსა და იმავე დროს ათბობს და ანათებს.

თერმომანგენტიზმ-ი, ბერძ., სითბოს გავლენით გამოწვეული ელექტრო-მანგენტური მოვლენები.

თერმომეტრი-ი, ბერძ., ტემპერატურის საზომი იარაღი.

თერმომულტიპლიკატორ-ი, ბერძ.-ლათ., ტემპერატურის უმცირეს ცვლილებათა აღმნიშვნელი ხელსაწყო.

თერმოპენტრაცია, ბერძ.-ევროპ., მკურნალობაში: ადამიანის სხეულის ამა თუ იმ ნაწი-

ლის გახურება ელექტრო-დენით ნებისმიერ ტემპერატურამდე.

თერმოსი, ბერძ., ორმაგ-კედლიანი ბოთლი — ტყავის ან ლითონის შემონაფენით, — ინახავს ერთსა და იმავე ტემპერატურას ხანგრძლივად.

თერმოსკოპი, ორი ურთიერთ მახლობელი წერტილის ტემპერატურათა სხვაობის განმსაზღვრელი ხელსაწყო.

თერმოსტატი, ბერძ., ამა თუ იმ სივრცეში ხანგრძლივად მუდმივი ტემპერატურის დამცველი მოწყობილობა; **თერმოსტატიკა** — მოძღვრება ტემპერატურათა წონასწორობის შესახებ.

თერმოფილური ბაქტერიები, ბერძ., ასე ეწოდება ბაქტერიებს (იხ.), რომელნიც ვითარდებიან მხოლოდ ძალიან მაღალ ტემპერატურაზე, — იმყოფებიან ჩვეულებრივ ცხელ წყლებში.

თერმოქიმია, ბერძ., ქიმიის დარგი: იკვლევს ქიმიური პროცესებით გამოწვეულ სითბოურ მოვლენებს.

თესმოთეტი ან **თესმოთეტესი**, ბერძ. („კანონმდებელი“), ძვ. ათენში (საბერძნეთში): ექვს უმცროს არქონტაგან თვითეულის ტიტული, — მართლმსაჯულების მეთვალყურე.

თეტი, **თეტები** (ბერძ. thês, thêtos „დაქირავებული“), სოლონის კანონმდებლობით: მეოთხე (ულარიბესი) კლასის მოქალაქენი.

თეურგია, ბერძ., ცრუ მოძღვრება, რომლის მიხედვით შესაძლებელია გავლენის მოხდენა ღმერთებზე და, საერთოდ, ზებუნებრივ ძალებზე; მისნობა; **თეურგი** — თეურგიის მცოდნე და მიმდევარი.

თორა, ებრ. („მოძღვრება, სწავლა“), მოსე წინასწარმეტყველის კანონის (მისი ხუთი წიგნის) სახელწოდება.

თორი, სკანდინ., გრგვინვისა და ქექვა-ქუხილის ღვთაება.

თოტი, ეგვიპტ., ძველ ეგვიპტელთა სიბრძნისა და მეცნიერების ღვთაება.

თუმანი, სპარს., სპარსული ოქროს მონეტა (ფული), უდრის დაახლოებ. 3 მან. და 75 კ.

თურანული ენები — იგივეა, რაც ურალურ-ალტური ენები (იხ. ალტაისტი).

თურქული ენები, ურალურ-ალტურ ენათა ერთერთი ტოტი, რომელიც შეიცავს ოსმალურს, თათრულს, ყირგიზულს და მრავალ სხვას; აქედან: **თურქოლოგი** — თურქთა და მათი ენების მცოდნე და მკვლევარი.

0

იაგტაში (გერმ. Jagdtasche), სანადირო ჩანთა.

იაგუარი (ბრაზ. iagoara), ამერიკული ვეფხი.

იაზონი, საკ. სახ., ძველ ბერძენთა მითოლოგით: არგონავტების (იხ.) წინამძღოლი, თესალიელი მეფის შვილი.

იათაგანი, იხ. იატაგანი.

იაკი, მოძღ., დიდი ტანის შავი ხარი ტიბეტსა და მონღოლეთში.

იაკობინელები (მრავლ.) — საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს: უკიდურესი შემარცხნე სარევოლუციო პარტია, — სახელწოდება მიიღო წმ. იაკობის მინისტრისაგან, სადაც ხდებოდა მათი კრებები; იაკობინელები აწარმოებდნენ სასტიკ ბრძოლას კონტრ-რევოლუციისთან, შემოი-

ლეს ტერორი; დაეკარგათ გავლენა რომესპიერის (იხ.) სიკვდილის შემდეგ; აქედან: **იაკობინიზმი** ანუ **იაკობინელობა** — იაკობინელთა სარევოლუციო ტაქტიკის მიმდევრობა; შეურიგებელი რევოლუციონერობა.

იამა, ძვ. ინდ., ძველ ინდოელთა მითოლოგით: სიკვდილის ღმერთი.

იამბი (ბერძ. იამბოს), ლექსთწყობაში: ორმარცვლოვანი მუხლი, რომელშიც პირველი მარცვალი მოკლეა (ან უმახვილო), ხოლო მეორე — გრძელი (ან მახვილიანი); აგრეთვე — იამბებით დაწერილი ლექსი.

იანიჩარები (მრავლ., ოსმალ. „ახალი ჯარი“), ოსმალეთის საგანგებო ჯარი, რომელიც იცავდა სულტანის სასახლეს, — გაუქმდა 1862 წ. (შედგენილი იყო ოსმალეთში აღზრდილ და გამაჰმადიანებულ ტყვე ქრისტიანთაგან).

იანკი (ინგლ. Yankee), დაცინებითი სახელწოდება ჩრდილო-ამერიკელის მიმართ.

იანსენიზმი — პოლანდიელი ეპისკოპოსის, კორნელიუს იანსენის (1535—1638), ფილოსოფიურ-რელიგიური მოძღვრება წინაგანგებულების შესახებ (აღამიანის მოქმედება არაა დამოკიდებული მის ნებისყოფაზე); აქედან: **იანსენისტები** — იანსენიზმის მიმდევარნი, — წარმოადგენენ ოპოზიციას არა მხოლოდ კათოლიკური ეკლესიის მიმართ, არამედ პოლიტიკურადაც (საფრანგეთში).

იანუსი, ლათ., ძველ რომაელთა მითოლოგიაში: დროისა და ყოველგვარი დასაწყისის ღვთაება (მისი სახელისაგან წარმოდგება წლის პირველი თვის, იანუარის (Januarius), სახელწოდება), — გამოისახებოდა ორ-პირისახიანად (წინ და უკან); გადატ. მნიშვნ.: ორპირი აღამიანი.

იარდი (ინგლ. yard), ინგლისურ-ამერიკული სიგრძის საზომი, უდრის 0,914 მეტრს.

იარლიკი ან **იარლიყი**, თათრ.: 1) მონღოლთა სახანოში: ხანის წერილობითი ბრძანება; 2) ეტიკეტი (იხ.), სიკა.

იარმარკა ან **იარმუკა** (გერმ. Jahrmarkt), ბაზრობა: განსაზღვრულ დროსა და ადგილას დანიშნული დროებითი სავაჭრო ადგილი.

იარუსი, თურქ.-რუს. (ярус): 1) სახლის თვითიული სართული; 2) თეატრში: საჯდომთა ორიგები თვითიული სართულში; 3) გეოლოგიაში: ნიადაგის თვითიული ფენი.

იატავანი, თურქ., მოკლე დაკლანილი ორპირიანი ხანჯალი.

იატროლოგია (ბერძ. იატროს „ექიმი“), მოძღვრება მეტურნალობის შესახებ (ძველი ტერმინია); **იატროფიზიკოსები** და **იატროქიმიკოსები** — დასავლ. ევროპაში (17 საუკ.): ორი ურთიერთ მოწინააღმდეგე სამეტურნალო მიმართულების მომხრენი, რომელნიც ცდილობდნენ აეხსნათ ორგანიზმის ყველა მოვლენები ფიზიკური (პირველნი) და ქიმიური (მეორენი) პროცესების ნიადაგზე.

იაფეტური ენები (სახელწოდება პირობითია: ემყარება ბიბლიურ ლეგენდას, რომლის მიხედვითაც ნოეს ერთერთ ვაჟს ერქვა იაფეთი): 1) ასე ეწოდებოდა წინეთ მეცნიერებაში ინდო-

ევროპულ ენებს (იხ.); 2) აკად. ნ. ი. მარკის (დაიბ. 1860 წ.) თეორიით: სემიტურ ენათა ოჯახის მონათესავე შემდეგი ენები: I. ცოცხალი — ქართველური და სხვა კავკასური ენები (ქისტური, დაღესტნის ენები, აფხაზური-ჩერქეზული და სხვ.), ბასკური და ვერსიკული; II. გადაშენებული — ელამური, სუმერული, ქალდური და ეტრუსკული; აქედან: **იაფეტური ენათმეცნიერება** — მეცნიერება, რომლის საგანსაც წარმოადგენს იაფეტური ენები (იხ. 2); **იაფეტური თეორია** — აკად. ნ. ი. მარკის შექმნილი თეორია, რომლის მიხედვითაც უძველეს დროს არსებობდა ენათა დიდი ოჯახი და ამ ოჯახის ნაშთს წარმოადგენს იაფეტური ენები (იხ. 2); **იაფეტიდოლოგია** — 1) ეწოდება — იაფეტური ენათმეცნიერება; 2) ფართოდ — მოძღვრება, რომელიც იაფეტურ ენათა (იხ. 2) ფაქტებზე დამყარებით და ნივთიერ კულტურასთან დაკავშირებით იკვლევს მეტყველების ჩასახვა-განვითარებას; იაფეტიდოლოგიის ერთერთ მთავარ პრინციპთაგანს წარმოადგენს ენათა ურთიერთ შეჯვარდინების პრინციპი (შეჯვარდინებული ენის ნიმუშია, მაგ. იაფეტური ინდოევროპული სომხური და ასეთივე ალბანური); **იაფეტიდიზმები** (მრავლ.) — იაფეტურ ენათა დამახასიათებელი მოვლენები არაიაფეტურ ენებში.

იაშმა ან **იაშმი**, არაბ., იასპი, — სხვადასხვა ფერის მინერალი — ქვარცის (იხ.) ერთერთი სახეობა.

იახონტი, არაბ.-რუს., იაფუნდი.

იახტი ან უკეთ **იახტი**, ევროპ. (ინგლ. yacht), აფრიანი ან ორთქლმავალი პატარა გემი, უმთავრესად — ზღვაზე სასიერნოდ; ქართულად: ორჩხოველი; **იახტი-კლუბი** — ასე ეწოდება საზოგადოებას, რომლის მიზანია ზღვაოსნობის წახალისება და ხელის შეწყობა.

იბისი, ბერძ., ყარყატის ოჯახის ფრინველი, — ცხოვრობს შუა და სამხრეთ ამერიკაში.

იგლ-ი (ინგლ. eagle „არწივი“), ამერიკული ოქროს ფული, უდრის 10 დოლარს.

იგნაპუნქტურა, ლათ. ევროპ. (ლათ. იგნის „ცეცხლი“, პუნგო „მჭხელეტი“), მედიცინაში: სნულის კანის მოწევა.

იგნორანცია (ლათ. ignorantia), უცოდნელობა, ყურადღების მიუქცევლობა; აქედან: **იგნორირება** — ყურადღების არ მიქცევა, განზრახ გვერდის ავლა და სხვ. ასეთი.

იგუნა, ისპ., ამერიკული დიდი ტანის ხელიკი.

იგუმენი (ბერძ. égoymenos „წინამძღვარი, ხელმძღვანელი“), მონასტრის წინამძღვარი ვაჟი; **იგუმენია** (რუსული დაბოლოებით) — ასეთივე ქალი.

იდალგო, იხ. ჰიდალგო.

იდეა (ბერძ., იდენ-საგან „ხედვა“): 1) აზრი, ცნება, ზოგადი წარმოდგენა ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ; რაიმე ნაწარმოების მთავარი აზრი; 2) ფილოსოფიაში: ნივთთა უცვლელი დასაბაში, ყოველისავე პირველსახე — გრძნობათათვის მიუწოდებელი, მხოლოდ აზროვნებით შემეცნებადი.

იდეალი, ბერძ.-ლათ. (იხ. იდეა): 1) სრულყოფილი რაიმე თვისების მხრივ (სილამაზის, სიკეთის და სხვ.); წარმოდგენა უაღრესი სრულყოფობის შესახებ; 2) ის, რაც შეიძლება იყოს ადამიანის მისწრაფების მიზნად. აქედან: **იდეალიზაცია** — რისაზე იდეალად გახდა, უკეთესად წარმოდგენა, ვიდრე იგი სინამდვილეშია; **იდეალიზირება** — იგივე მოქმედება.

იდეალიზმი (იხ. იდეა და იდეალი): 1) ჩვეულებრივ: მისწრაფება იდეალისადმი, სრულყოფობის ძიება; ცხოვრების სინამდვილეში მხოლოდ კარგი მხარეების დანახვა; სულიერი (გონებრივი, ზნეობრივი) და ზოგადი ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება — ნივთიერსა და კერძო ინტერესებთან შედარებით; 2) ფილოსოფიაში: მსოფლმხედველობა, რომლის მიხედვითაც არსებულის საფუძველს წარმოადგენს არა მატერიალური დასაბაში, არამედ სულიერი; **იდეალისტი** — 1) ჩვეულებრივ: იდეალის მოტრფიელი, ცხოვრებაში მხოლოდ კარგის დანახველი და სხვ.; გადატან. მნიშვნ.: ცხოვრების არ მკოდნე ადამიანი; 2) ფილოსოფ.: იდეალიზმის მიმდევარი; **იდეალისტური** — იდეალიზმის ხასიათის მქონე.

იდეალური (იხ. იდეა და იდეალი), სრულყოფილი, იდეალის დამაკმაყოფილებელი, მისი შესაფერი.

იდეია, იხ. იდეა.

იდეიური, იხ. იდეური.

იდენტობა, ლათ.-ფრ. (identité), იგივეობა, სრული ერთგვარობა; **იდენტური** — ერთი და იგივე, იგივეობითი; **იდენტიფიკაცია** — გაიგივება.

იდეოგრამა, ბერძ. (იხ. იდეა, გრამმა „საწერი ნიშანი, ასო“), მთელი სიტყვის წერილობითი გამომხატველი ნიშანი; აქედან: **იდეოგრაფია** — აზრის წერა, წერილობითი გამომხატვა არა ცალკალკე ბგერების, არამედ მთელი ცნებისა; იდეოგრამებით წერა.

იდეოკრატიზმი, ბერძ. („იდების მმართველობა“): 1) პირადი ან საზოგადოებრივი ცხოვრების დაქვემდებარება გონებისა და სამართლიანობის მოთხოვნისათვის; 2) ამგვარი მისწრაფება.

იდეოლოგია, ბერძ. („იდეათა მოძღვრება“): 1) ამა თუ იმ პიროვნების ან საზოგადოებრივი ჯგუფის (კლასის) აზრთა და შეხედულებათა სისტემა, რომელზედაც იგი (პიროვნება ან კლასი) ამყარებს თავის ინტერესებსა და მისწრაფებას; 2) საყოფაქვეო წესების სისტემა; **იდეოლოგი** — 1) ამა თუ იმ საზოგადოებრივი კლასის პოლიტიკური ან ეკონომიური პროგრამის დამკველი, მისი იდეოლოგიის გამომხატველი ან დამსაბუთებელი; 2) განყენებულად მოაზროვნე ადამიანი.

იდეური, ბერძ. (იხ. იდეა), იდების ხასიათის მქონე; გადატ. მნიშვნ.: უანგარო.

იდეფიქსი, ბერძ.-ლათ. (ფრ. idée fixe), განუშორებელი იდეა; აზრი, რომელიც ფლობს გონებას ან რომლითაც შეპყრობილია იგი.

იდილია (ბერძ. eidyllion „პატარა სურათი“): 1) პოეტური პატარა ნაწარმოები მდაბიო ხალხის (უმთავრესად — მწყემსური) ყოფაცხოვრებით; იდილიის მამამთავრად ითვლება ბერძენი პოეტი თეოკრიტოსი (III საუკ. ქ. წ.); 2) გადატ. მნიშვნ.: მყუდრო უშფოთველი ცხოვრება; ამგვარი ცხოვრების გამომხატვა; აქედან: **იდილიური** — იდილიის ხასიათის მქონე; უბრალო, მარტივი, უშფოთველი და სხვ. ასეთი.

იდიოლატრია (იხ. იდიომა; ბერძ. ლატრეია „სამსახური, მონობა“), თვითგაღმერთება.

ილიომი (ბერძ. ილიომა, -ტოს, ილიოს „კერძო, განცალკევებული, საკუთარი“), ენათმეცნიერებაში: 1) ამა თუ იმ ენის ადგილობრივი კილო ან თავისებურობა; **ილიომატოლოგია** — მოძღვრება ილიომების შესახებ.

ილიოპათია (იხ. ილიომი; პათოს „ტანჯვა“), დამოუკიდებელი, პირველადი ფორმა ავადმყოფობისა; აქედან: **ილიოპათიური ავადმყოფობა** — ასეთია, მაგ. ფილტვების ანთება.

ილიოხინკრაზია (იხ. ილიომი; sygkrosis „შერყევა“), ადამიანის სხეულის თავისებურობა, რომელიც მდგომარეობს რაიმე მოვლენისადმი არაჩვეულებრივს მგრძნობიარობაში (მაგ., სარკეში ჩახედვა თავბრუს ახვევს, მარწყვის ქამა ტანზე გამოჰყრის, წამალს ვერ იტანს და სხვ.) ან არაჩვეულებრივს უგრძნობლობაში.

ილიოტი (ბერძ. ილიოტის „კერძო, უსწავლელი, გამოუცთელი“): 1) ძველ საბერძნეთში: კერძო პიროვნება (არასახელმწიფო მოხელე); 2) უცოდინარი; 3) ახლა: გონებასუსტი, გონებაჩლუნგი ადამიანი; 4) მედიცინაში: ვისაც ილიოტიზმის ნიშნები აქვს.

ილიოტიზმი (იხ. ილიოტი): 1) ამა თუ იმ ენის თავისებურობა, მაგ. ისეთი გამოთქმა, რომლის სხვა ენაზე სიტყვა-სიტყვით თარგმნა არ შეიძლება (მაგ. „არა შეჯდა მწყერი ხესა...“); 2) მედიცინაში: თანდაყოლილი ან ბავშობაში შეძენილი სიჩლუნგე გონებისა (დამოკიდებულია, უმთავრესად, ტვინის ან მისი გარსის და თავისქალის განვითარების შეჩერებისაგან).

ილოლატრია, ბერძ.-ლათ. (ილოლუმ „კერპი“), კერპთაყვანისმცემლობა.

იგოვა (ბერძ. იაჰვეჰ „მარად არსებული“), ებრაელთა ღმერთის ერთი სახელწოდებათაგანი.

იეზუიტები (მრავლ., ლათ. societa Iesus ნური სექტის მიმდევარი ქურთისტანსა და ამიერკავკასიაში, რომელთა რელიგიაჲ წარმოადგენს მანდაპიანობისა და მაჰმადიანობის ნარევს (იხ. ესენი).

იეზუიტები (მრავლ., ლათ. societas Iesus „იესოს საზოგადოება“): 1) კათოლიკური ორდენი, რომელიც დააარსა ეგნატე ლოილამ (Ignatius Loyola) 1534 წ. — რეფორმაციასთან საბრძოლველად და პაპის ბატონობის განსამტკიცებლად; თავისი მიზნებისათვის იე-

ზუიტები არ ერიდებოდენ არავითარ საშუალებას (მათგან მომდინარეობს თქმა: „მიზანი ამართლებს საშუალებას“); 2) გადატ. მნიშვნ.: **იეზუიტი** — ცბიერი, ორპირი და შეუბრალებელი ადამიანი; **იეზუიტიზმი** — იეზუიტობა.

იენი, იაპონური მონეტის (ფულის) ერთეული, უდრის დაახლოებ. 1 მან.

იერარქია, ბერძ.: 1) ხარისხ-თანამდებობათა მიმდევრობა საეკლესიო ორგანიზაციაში; 2) საერთოდ: თანამიმდევრობა უფროს-უმცროსობის მიხედვით; **იერარქი** — უზენაესი სასულიერო პირი.

იერემია, საკ. სახ., ძველი აღთქმის ერთერთი წინასწარმეტყველი, რომელიც დარჩა ბაბილონელთა მიერ დანგრეულ იერუსალიმში და მოსთქვამდა გოდებითი სიმღერებით თავის სამშობლო ქალაქს; აქედან: **იერემიადა** — მოთქმა, გოდება; გოდებითი სიმღერა.

იერიზონი ან **იერიქონი**, ძველი პალესტინის ერთერთი უძველესი და მდიდარი ქალაქი, რომლის გაბაგრებული კედლები, ლეგენდის თანახმად, დაინგრა ებრაელთა საყვირების ხმაზე; აქედან: **იერიქონის საყვირი** — საერთოდ: დიდი და უსიამოვნო ხმა (იტყვიან დაცინვით).

იერო., იხ. ჰიერო.

იერუსალიმი (ბერძ. Jeruschalajim „შვიდობის სამყოფელი“), ძველი პალესტინის დედა ქალაქი, — ქრისტიანთა, მაჰმადიანთა და ებრაელთა საღვთო ქალაქი; იერუსალიმის ქრისტიანულ ნაწილში იმყოფება ქრისტეს საფლავის ტაძარი და გოლგოთა (იხ.).

ივლისის ამბები (რუსეთში 1917 წ.), ლენინ-გრადის (მაშინდელი პეტროგრადის) მუშათა რევოლუციური გამოსვლა (3—5 ივლისს) დროებითი მთავრობის წინააღმდეგ, რასაც მოჰყვარებრესიები ბოლშევიკების წინააღმდეგ. — **ივლისის რევოლუცია** — მოხდა პარიზში 1830 წ. (27 — 29 ივლ.), — დაემხო ბურჰონთა (იხ.) დინასტია კარლოს X სახით და მსხვილი ბურჟუაზიის მიერ ტახტზე აყვანილ იქნა ორლენელთა დინასტია ლუი-ფილიპეს სახით, რომლის დროება (1830 — 1848) ცნობილია **ივლისის მონარქიის** სახელწოდებით.

ივლისის ამბები (პარიზში 1848 წ.), პარიზის მუშათა აჯანყების (22 ივლისს) სისლის-ღვრით

ჩაქრობა გენერალ კავენაკ-ის (Cavaignac) მეთაურობით.

იზიდა, ეგვიპ.-ბერძ. (ეგროპულად: Isis), ძველ ეგვიპტელთა ქალღმერთი, ოზირისის მეუღლე, — დედამიწის ნაყოფიერების განსახიერება და მეცნიერებათა და ხელოვნებათა შემქმნელი.

იზო- (ბერძ. isos „მსგავსი, ერთნაირი, თანასწორი“), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს: ერთნაირ-, თანაგვარ- და სხვ., მაგ.: **იზობარები** (მრავლ.) ანუ **იზობარიმეტრული ხაზები** — აერთებენ დედამიწის ზედაპირზე იმ ადგილებს, რომლებშიც დროის განსაზღვრულ ხანში საშუალო ბარიმეტრული (იხ.) წნევა ერთნაირია; **იზოგლოხები** (მრავლ., იხ. გლოსა) — ხაზები, რომელნიც აერთებენ ამა თუ იმენის ერთნაირი მოვლენების მქონე ადგილებს; **იზოგონალური ან იზოგონალი** — ერთნაირკუთხიანი; **იზოგონები** (მრავლ.) ანუ **იზოგონური ხაზები** — აერთებს მავნეტური გადახრის ერთნაირ ადგილებს დედამიწის ზედაპირზე; **იზოგრაფია** — 1) იგივეა; რაც ფაქსიმილირება (იხ.); 2) ხელნაწერის დენის აღდგენა; 3) ერთგვარი მხატვრობა ძველად — განსაკუთრებით ხატებისა; **იზოთერები** (მრავლ., ბერძ. თეროს „ზაფხული“) — ზაფხულის ერთნაირ საშუალო ტემპერატურიანი ადგილების შემაერთებელი ხაზები დედამიწის ზედაპირზე; **იზოთერმები** (მრავლ.) — ერთნაირ ტემპერატურიანი ხაზების შემაერთებელი ხაზები დედამიწის ზედაპირზე; **იზომერები** (მრავლ.) — ერთნაირი შედგენილობის ორგანიული შენაერთები, რომლებსაც — მათ მოლეკულებში ატომთა სხვადასხვა დალაგების გამო — სხვადასხვა ფიზიკური და ქიმიური თვისებები აქვს; აქედან: **იზომერია** — იზომერების წარმოქმნის უნარი; **იზომორფიზმი** — თვისება ზოგიერთ სხეულთა — დაიდამონონ (დაკრისტალდენ) ერთნაირ ფორმაში სხვადასხვა ქიმიური შედგენილობისას; ასეთ სხეულებს ეწოდება **იზომორფული სხეულები**. — **იზორტოპული სხეულები** — ისეთი სხეულები, რომელთა თვისებები (დრეკადობა, სითბოს გამტარობა და სხვ.) ერთნაირია სამთავე ურთიერთ-პერპენდიკულარი მიმართულებით; **იზოქიმენები** (მრავლ., ბერძ. cheima „ზამთარი“) —

ზამთრის ერთნაირ საშუალო ტემპერატურის ადგილების შემაერთებელი ხაზები დედამიწის ზედაპირზე; **იზოქრომატული** (ბერძ. chroma „ფერი“) — ერთნაირ ფერიანი; **იზოქრომა** — გაზეთილი სურათის გაფერადება ზეთის საღებავებით; **იზოქრონიზმი** — ერთდროულობა, ერთჟამიერობა; დროის ერთნაირი ხანგრძლიობა ორ მოვლენათა შუა; მაგ.: **რხევთა იზოქრონიზმი** — რხევთა პერიოდების ერთნაირი ხანგრძლიობა; **იზოჰიფსები** (ბერძ. hypsos „სიმაღლე“) — ერთნაირ ზღვისდონის სიმაღლიან ადგილთა შემაერთებელი ხაზები.

იზოლაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. insula, იტ. isola „უნძული“, ფრ. isolation): 1) საერთოდ: ანცალკეება, განშორიშორება, განმხოლოება; 2) ფიზიკაში: ელექტრიზირებული სხეულის განმხოლოება ცუდი გამტარის საშუალებით; აქედან: **იზოლატორი** — 1) სრულიად ანცალკეებული ადგილი (ბინა, სათავსი, ოთახი...), მაგ. საავადმყოფოში, საპატიმროში და სხვ.; 2) ფიზიკაში: ცუდად გამტარი სხეული, მაგ. მინა, კაუჩუკი, ქალალი და სხვ.; **იზოლირება** — 1) საერთოდ: ანცალკეება, განშორიშორება, განმხოლოება; 2) ფიზიკაში: განმხოლოება, — ელექტრო-გამტარის ანცალკეება სხვა გამტართან; **იზოლირებული** — განმხოლოებული; **მაიზოლირებელი** ანუ ოდენძირიანი ენები — ასე ეწოდება ისეთ ენებს, სადაც სიტყვებს არა აქვს ფორმები, რის გამოც სიტყვათა ურთიერთ მიმართება გამოიხატება მხველით, ინტონაციით, სიტყვათა რიგით და სხვ. (ასეთია, მაგ. ჩინური ენა).

იკარი ანუ **იკაროსი**, იხ. დედალოსი.

იკარია ანუ **იკარეთი**, სკ. სახ., ფრანგი მწერლის, კაბეტის (Cabet, 1788 — 1856), უტოპისტური რომანით („იკარეთში მოგზაურობა“): კომუნისტურად აგებული სახელმწიფო; აქედან: **იკარიტები** — კაბეტის უტოპისტური სოციალური მოძღვრების მიმდევარი.

იკონოგრაფია (ბერძ. ეიკონ „გამოსახულება, ხატი“ და გრაფიკა „წერა“), ძველი მხატვრობისა და ქანდაკების ძეგლების აღწერა; **იკონოლატრია** — გამოსახულებათა, მაგ. ხატების, თაყვანისცემა; **იკონოლოგია** — ძველ გამოსახულება-

თა (ხატების, ქანდაკებების და სხვ.) ახსნის მცოდნეობა.

იქს-ი, იხ. იქს-ი.

ილეგალური (ან **ილეგალი**, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *illégal*), კანონის საწინააღმდეგო, ნებადაურთველი; უკანონო (იხ. ლეგალური).

ილიადა, ბერძ. საკ. სახ., ძველ ბერძენთა შესანიშნავი პოემა; ეპიკური პოეზიის საუკეთესო ნიმუში, — მის ავტორად სთვლიან ჰომეროსს (თუმცა მეცნიერთა აზრით, შესაძლებელია ნაქრები ნაწარმოები იყოს, და არა ერთი ავტორისა); მასში მოთხრობილია ილიონთან ანტიროია-სთან ბრძოლის მონაწილეთა (ავამემნონისა, აქილეუსისა, ჰექტორისა და სხვ.) საგმირო საქმეები.

ილირიზმი (ილარიზმი), ლიტერატურული და პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი მოძრაობა ხორვატებსა და სლოვენებში 19 საუკ. პირველ ნახევარში — სამხრეთ სლავების ურთიერთ დაახლოების მიზნით (ენობრივად, მეცნიერულად, პოლიტიკურად და სხვ.); სახელწოდება — ბერძ. *Illyria*-საგან.

ილიტერატები (მრავლ. ლათ. ილიტერატა), ასოებით გამოუხატველი ბგერები, მაგ. კენსა, ხენემა, სტენვა და სხვ.

ილიუ-, იხ. ილიუ —

ილოგიკური, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. *illogique*), ულოგიკო, ლოგიკის კანონების საწინააღმდეგო.

ილოზოიზმი, იხ. ჰილოზოიზმი.

ილოტები, იხ. ჰელოტები.

ილუზია (ლათ. *illusio* „დაცინება“, *illudere*-საგან „თამაში“): 1) გრძობის მცთარობა; რაიმე ნამდვილი შეგრძნებით გამოწვეული მცთარი გრძობა; 2) ოცნება; აქედან: **ილუზიონ-ი** — იხ. მარება *კინემატოგრაფის* მნიშვნელობით; **ილუზიონიზმი** — ფილოსოფიაში: შეხედულება, რომლის მიხედვითაც გარემო-ქვეყანა მხოლოდ მოჩვენებითია და არსებობას არავითარი დირებულება არა აქვს. — **ილუზორული** ან **ილუზიური** — მცთარი, მოჩვენებითი.

ილუმინატი (ლათ. ილლუმინატუს, ილლუმინარე-საგან „განათება, განათლება“): 1) გაშუქებული; განათლებული; 2) **ილუმინატები** — ასე ეწოდათ ად. ვეისჰაუპტის მიერ 1776 წ. ჰაბსბურგში დაარსებული რელიგ.-პოლიტ. საზო-

გადოების წევრებს. — ქადაგობდნ დეიზმსა და სრულს დემოკრატიულ თანასწორობას; გავრცელდა მთელს ევროპაში.

ილუმინაცია (ლათ. *illuminatio* „გაშუქება“):

1) ქუჩებისა და სახლების საზიგმო გაშუქება გაჩირადნება სხვადასხვა ფერის ნათურებით; 2) სურათებისა და გრავიურების გაფერადება; აქედან: **ილუმინირება** — იგივე მოქმედება; **ილუმინატორი** — 1) საზღვაო: სქელი მინის სარკმელი ხომალდზე; 2) გამფერადებელი სურათისა და სხვ.

ილუსტრაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. *illustratio* „ნათელის მოფენა“): 1) შინაარსის შესაფერი სურათი ნაბეჭდ ან ნაწერ ტექსტში; 2) თვალსაჩინო შესაფერი მაგალითი რისამე დასამტკიცებლად ან ასახნელოდ; აქედან: **ილუსტრატორი** — ილუსტრაციების მხატვარი (წიგნში, ჟურნალში და სხვ.); **ილუსტრირება** — 1) რაიმე ნაბეჭდ ტექსტში შესაფერი სურათის ჩართვა; 2) შესაფერი მაგალითის მოყვანა რისამე დასამტკიცებლად ან ასახნელოდ.

მაკულაცია („შეშვიკვლება“ ლათ. *maculare*-საგან „შეშვიკვლა“), კათოლიკური ეკლესიის ერთერთი ღვამატი — ღვთისმშობლის უბიწო ჩასახვის შესახებ.

მამა-ი, არაბ. („უფროსი, წინამძღვარი“).

1) მუსულმანთა სასულიერო პირი, მღვდელი; მუსულმანთა სასულიერო ხელისუფლების უფროსი; 2) ხალიფის ტიტული; აქედან: **მამატი** — 1) მამადის სასულიერო და ხაერო ხელისუფლება, რომელიც ეკუთვნის სუნიტების (იხ.) მოძღვრებით — საუკეთესო პირს (არჩვენების წესით), ხლო შიიტების (იხ.) მოძღვრებით — მამადის შთამომავლობას (მემკვიდრეობით); 2) **მამოზა**, მამის ღირსება.

იმანენტი-ი ან **იმანენტური** (ლათ. იმანენს, ტის „შიგნი დარჩენილი, შიგ-ყოფი“): 1) საერთოდ: რისამე შიგნი მდებარე, მასთან შინაგნად დაკავშირებული, რაც საზღვრებს არ გადასცდება; მუდმივი, მდგრადი; 2) ფილოსოფიაში: ტრანსცენდენტურის (იხ.) საწინააღმდეგო, ე. ი. რაც ცდის საზღვრებს არ გასცდება.

იმაჟინიზმი (ფრ. *image* „სახე, გამოსახულება, ხატება“, *imaginer* „წარმოსახვა, წარმოდგენა“), ერთერთი თანამედროვე ლიტერატურ-

რული მიმართულებათაგანი (ინგლისური წარმოშობის), რომლის თანახმად პოეტური შემოქმედების ერთად ერთი გამომხატველობითი საშუალება არის სახე, ხატება — შინაარსისა და აზრისაგან განთავისუფლებული.

იმპერიალიზმი, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ. (immaterialism), მოძღვრება, რომელიც უარყოფს მატერიის (იხ.) არსებობას.

იმპერიკულაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. immitriculation), სიამი შეტანა (მაგ. სტუდენტთა).

იმბეცილობა (ლათ. imbecillus-ისაგან), გონების სისუსტე, სულიერი განუვითარებლობის ერთი ფორმა; **იმბეცილური** — გონება-სუსტი.

იმერსია (ლათ. immersio), ჩაძირვა, ჩაშვება, ასტრონომიაში: მნათობის შესვლა ცის რომლისავე სხეულის ჩრდილში.

იმეგრაცია (ლათ. immigrare-საგან), ამა თუ იმ ქვეყანაში უცხოელთა ჩასახლება; **იმეგრიცია** — ასეთივე მოქმედება; **იმეგრანტი** — უცხო ქვეყანაში ჩასახლებული.

იმიტაცია (ლათ. imitatio), მიბაძვა, მიმსგავსება; ნაყალბი.

იმობილიზაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. იმობილის-ისაგან „უძრავი“): 1) მედიცინაში: სხეულის რომლისავე ნაწილის უძრავ მდგომარეობაში ჩაყენება, მაგ. შეხვევის საშუალებით; 2) იურიდი.: მოძრავი ქონების უძრავად ქცევა.

იმორალიზმი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. იმორალ „უზნეო“), ზნეობის უარყოფა; **იმორალური** — ზნეობის საწინააღმდეგო, არაზნეობრივი.

იმორტელი, ლათ.-ფრ. (immortel „უქცდავი“), ერთგვარი მცენარეა, რომლის გამხმარი ყვავილები ინარჩუნებს პირვანდელ ფერს.

იმპერატივი (ლათ. იმპერარე-საგან „ბრძანება“): 1) გრამატიკაში: ზმნის ბრძანებითი კილო; 2) ბრძანება, უსათუო მოთხოვნისებობა; შინაგანი იძულება; 3) ფილოსოფიაში: **კატეგორიული იმპერატივი** — გონების ან მოვალეობის უსათუო მოთხოვნისებობა (კანტი, იხ.). — **იმპერატიული მანდატი** — პირდაპირი დავალება, რომლის შესრულება სავალდებულოა დელეგატისათვის (იხ. მანდატი).

იმპერატორი, ლათ. („მბრძანებელი, მმართველი“): 1) ძველ რომში რესპუბლიკის დროს: ძველამოსილი მხედართმთავრის ტიტული;

იულიუს კეისრის (101 — 44 ქ. წ.) შემდეგ — სახელმწიფოს მმართველის მემკვიდრეობითი ტიტული; 2) ახლა: დიდი სახელმწიფოს (იმპერიის) უზენაესი მბრძანებელი, ხელმწიფე.

იმპერია (ლათ. imperium): 1) ძვ. რომში: ხალხის უზენაესი ხელისუფლება; 2) ახლა: დიდა სახელმწიფო, რომლის სათავეშია ცდგას იმპერატორი.

იმპერიალი, ლათ.-ევროპ. („სამეფო ან სახელმწიფო რამ“): 1) ძველბერძენი რუსული ოქროს მონეტა (ფული), უდრიდა 10 მანეთს; 2) ერთგვარი როიალი (იხ.); 3) ქალაქის ერთგვარი თამაში; 4) დასაჯდომი ადგილი ეტლის ან ვაგონის თავზე.

იმპერიალიზმი, ლათ. ხელოვნ. (imperialism), თანამედროვე მსხვილი კაპიტალისტური სახელმწიფოს დაპყრობითი საგარეო პოლიტიკა, რომლის მიზანია: სხვა ქვეყნებისა და ხალხების დამორჩილების გზით — დაიპყროს საქონლის გასასაღებელი და ნედლეულის შესაძენი ბაზრები და წყაროები. მოათავსოს თავისი კაპიტალი ხელსაფრელი პირობებით სხვა ქვეყნებში და მოიპოოს იქ იაფი მუშა ხელი, — ამის გამო ადგილი აქვს კაპიტალისტურ სახელმწიფოთა გაძლიერებულ შეიარაღებას და ქიშპობის ნიადაგზე — მათ შორის შემადარწუნებელ ომებს; აქედან: **იმპერიალისტი** — იმპერიალიზმის მომხრე; **იმპერიალისტური** — იმპერიალიზმის დამახასიათებელი ან მისაგან გამომდინარე, მაგ. **იმპერიალისტური ომები**.

იმპერექტი (ლათ. imperfectum), გრამატიკაში: ზმნის ნაწყო უსრული (დრო).

იმპოზანტი ან **იმპოზანტური**, ლათ.-ფრ. (imposant). მნიშვნელოვანი შთაბეჭდილების მომხდენი; პატივისცემის, გავიწვევის ან მოკრძალების გამომწვევი რამ; დიადი.

იმპონირება, ლათ.-ევროპ. (გერმ. imponieren). შთაბეჭდილების მომხდენა; თავისადმი პატივისცემის ან მოკრძალების გამოწვევა (იხ. იმპოზანტი).

იმპორტაცია, ლათ.-ფრ. (importation), სახელვარგართიდან საქონლის შემოტანა; **იმპორტი** — 1) იგივე; 2) საგარეო შემოტანითი ვაჭრობა; 3) თვით შემოტანილი საქონელი; აქედან: **იმპორტირება** — იგივე მოქმედება; **იმპორტიორი**.

ან. **იმპორტერი-ი** — საზღვარგარეთიდან საქონლის შემომტანი.

იმპოტენტი-ი (ლათ. impotens,-tis „უძლური“), სქესობრივად უძლური ვაჟი; **იმპოტენცია** — სქესობრივი უძლურება.

იმპრესარო, იტ., თეატრის გამგე, სათეატრო წარმოდგენებისა, კონცერტებისა და სხვ. მომწყობი (უფრო ხშირად იგულისხმება სამუსიკო საქმის მომწყობი).

იმპრესიონიზმი-ი (ლათ.-ფრ. impressiონიზმი-ი „შთაბეჭდილება“), მიმართულება ხელოვნების ყოველ დარგში (მხატვრობაში, ლიტერატურაში და მუსიკაში) 19 საუკ. 70 წლებიდან; მისი მიზანია — გადმოგვცეს ხელოვნის უშუალო შთაბეჭდილებანი და განცდანი, რომელიც აღიძვრებოდა მასში (ხელოვანში) მრავალფეროვანი სინამდვილის დაკვირვებით; **იმპრესიონისტ-ი** — იმპრესიონიზმის მიმდევარი.

იმპროვიზაცია (ლათ. improvisus-ისაგან „გაუთვალისწინებელი, მოულოდნელი“), პოეტური ან მუსიკალური ნაწარმოების წინასწარ-მოუწინააღმდეგოდ შედგენა და იმავე დროს წარმოთქმა (ან შესრულება); აგრეთვე — საჯარო სიტყვისა; წინასწარ-მოუწინააღმდეგოდ შესრულებული მუსიკალური პიესა; **იმპროვიზირება** — იგივე მოქმედება; **იმპროვიზატორ-ი** — ასეთი მოქმედი.

იმპულს-ი (ლათ. impulsus „ჯახება“); 1) მოძრაობის გამომწვევი ჯახება; 2) **ნერვული იმპულსი** — ნერვული აღძვრის პროცესი; 3) საერთოდ: რაიმე მოქმედებისათვის მაძულებელი მიზეზი.

იმუნიზაცია, **იმუნიზირება**, იხ. იმუნიტეტი.

იმუნიტეტი-ი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. immunitas,-atis „ბევარისაგან განთავისუფლება“); 1) საშ. საუკუნეებში: ბევარის და ხარკისაგან განთავისუფლება; 2) საკანონმდებლო დაწესებულების წევრის ან უცხოეთის წარმომადგენლის შეუვალობა (ხელშეუხებლობა); 3) მედიცინაში: გადამდები სენის შეუთვისებლობა ორგანიზმის მიერ — თანდაყოლილი ან ატრის საშუალებით; აქედან: **იმუნიზაცია** — გადამდები სენისათვის ორგანიზმის შეუთვისებლად გახდა — ატრის საშუალებით; **იმუნიზირება** — იგივე მოქმედება; **იმუნური** — გადამდები სენის შეუთვისებელი.

ინგალაცია, იხ. ინპალაცია.

ინგლისური ავადმყოფობა, იხ. რახიტი.

ინგლისური მარილი, გოგირდ-მთავა მავნეზია, — ინპარება მედიცინაში, როგორც სასაქმებელი საშუალება.

ინგრედენტ-ი (ლათ. ინგრედენს,-ტის), რაიმე ნარევის (უშთავრესად წამლის) შემადგენელი ნაწილი.

ინდექს-ი, იხ. ინდექსი.

ინდემნიტეტი-ი (ლათ. ინდემნიტას „დაუზარალებლობა, დაუზიანებლობა“), პოლიტიკური პასუხისმგებლობის მოხსნა; **ინდემნიტური ბილი-ი** — ინგლისში პარლამენტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომლის ძალითაც კანონიერდება თანამდებობის პირთა (უშთავრესად — მინისტრთა) უკანონო მოქმედებანი (იხ. ბილი).

ინდექს-ი (გრაფ., ლათ. ინდექს-დენტეს „დამოუკიდებელი“), სარწმუნოებრივი სექტანტები (17 საუკ.) პოლანდიასა, ინგლისსა და ამერიკაში, — არ სცნობდენ სამღვდლოებას და მოითხოვდენ სრულს დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან; პოლიტიკაში რესპუბლიკური და დემოკრატიული იდეების მატარებელი, — დიდ როლს თამაშობდენ ინგლისის რევოლუციაში.

ინდეტერმინიზმი-ი, ლათ.-ევროპ., ფილოსოფიაში: მოძღვრება ადამიანის ნების თავისუფლების შესახებ; **ინდეტერმინისტი-ი** — ინდეტერმინიზმის მიმდევარი (იხ. დეტერმინიზმი).

ინდექს-ი (ლათ. index,-icis „მაჩვენებელი“); 1) მაჩვენებელი, ნუსხა; საძიებელი (მაგ. წიგნისა); 2) რომის პაპის მიერ „აქრძალულ წიგნთა ინდექსი“ (სია, ნუსხა); 3) **ეკონომიური ინდექსი** ანუ ფასების ინდექსი — საქონლის ფასების ან ფულის ღირებულების რყევის მაჩვენებელი ცხრილი (ტაბულა).

ინდიანისტი-ი, ევროპ. (ფრ. indianiste), ინდოეთის ენისა და ლიტერატურის (უშთავრესად — ძველის) მკოდნე და მკვლევარი.

ინდივიდი, ისპ., ერთგვარი ტროპიკული მცენარე, რომლის წვეწვანსაგანაც კეთდება ცისფერი საღებავი.

ინდივიდი-ი, **ინდივიდუმი-ი** ან **ინდივიდუუმი-ი**, ლათ. („განუყოფელი“, dividere-საგან „გაყოფა“); 1) განუყოფელი არსება, ცალკე პიროვნე-



ბა (ადამიანი, ცხოველი ან მცენარე); დამოუკიდებლად აღებული პიროვნება; აქედან: **ინდივიდუალიზაცია** — განვითარება პიროვნულ თავისებურობათა, რომელნიც პიროვნებას განასხვავებენ სხვათაგან; **ინდივიდუალიზირება** — იგივე მოქმედება.

ინდივიდუალიზმი, ლათ.-ევროპ. (იხ. ინდივიდი): 1) პიროვნების შეზღუდული განვითარება, საზოგადოებრიობისაგან მისი დამოუკიდებლობა; 2) ფილოსოფიაში: მოძღვრება, რომელიც თავისთავადს მნიშვნელობას ანიჭებს მხოლოდ ინდივიდს (პიროვნებას); სოციალური მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ისტორიული პროცესის შინაარსს წარმოადგენს პიროვნებას განვითარება და ამიტომ შეზღუდულ უნდა იქნეს სახელმწიფოსა და საზოგადოების გავლენა პიროვნებაზე; 4) ისტორიულ-პოლიტიკური მიმართულება, რომელიც პიროვნებას ანიჭებს გადაწყვეტ რაღაც ისტორიულ პროცესში; აქედან: **ინდივიდუალისტ-ი** — ინდივიდუალიზმის მიმდევარი.

ინდივიდუალობა, ლათ.-ევროპ. (იხ. ინდივიდი-ი): 1) თვითიული ინდივიდის (არსების) თავისებურობანი, რომელნიც ანსხვავებენ მას ინივე სახის სხვა ინდივიდთაგან; 2) ძლიერად გამოხატული პიროვნების თავისებურობანი; **ინდივიდუალური** — პიროვნული, დამახასიათებელი რამ მხოლოდ ცალკე პიროვნებისა, საგნისა ან მოვლენისათვის.

ინდიკატივ-ი (ლათ. *indicativus*), ზმნის თხრობითი (მოთხრობითი) კილო (გრამატიკაში).

ინდიკატორ-ი, ლათ. („მაჩვენებელი“): 1) ფიზიკაში: მანქანებში წნევის გამომკვლევი ხელსაწყო; 2) ქიმიაში: დამახასიათებელი რეაქციის მომცემი ნივთიერება; 3) გეოდეზიაში: მიზნის მდებარეობის მაჩვენებელი ხელსაწყო; **ინდიკატორული ძალა** — ორთქლის ძალის ერთეული (ლდრის 75 კილოგრამომეტრს).

ინდიკტ-ი, იხ. ინდიქტი.

ინდიფერენტიაზმი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. *indifferens*-ისაგან „განურჩეველი“), განურჩევლობა, გულგრილობა რაიმე მოვლენისადმი, განსაკუთრებით — პოლიტიკური, სარწმუნოებრივი ან ზნეობრივი საკითხებისადმი; **ინდიფე-**

რენტული ან უკეთ **ინდიფერენტ-ი** — განურჩეველი, გულგრილი რისადმი; **ინდიფერენტულობა** ან უკეთ **ინდიფერენტობა** — იგივეა რაც ინდიფერენტიაზმი.

ინდიქტ-ი, ლათ.: 1) ცნობება, საეკლესიო განცხადება; 2) ძვ. რომში: თხუთმეტწლეული ხანი, რომლის დანამელობაშიც რომაელები სამჯერ ჰკრეფდნენ ხარკს დამორჩილებულ ხალხთაგან; 3) კონსტანტინე დიდის მიერ შემოღებული (312 წ.) თხუთმეტწლეული წელთაღრიცხვა — ნაცვლად წარმართული ოლიმპიადებისა; 4) საქართველოში: გამეფების ესა თუ ის წელი; **ინდიქტიონ-ი** — პასქალიაში: 532-წლიანი ხანი.

ინდოევროპული ენები (უწოდებენ აგრეთვე ინდოგერმანულს, ა რ ი ო ე ვ რ ო პ უ ლ ს ან ა რ ი ო ლ ს, იხ.) — გავრცელებულია ევროპაში, აზიის სამხრ.-დასავლეთ ნაწილში და ინდოეთში, სახელდობრ: ინდური, ირანული, სომხური, ალბანური, ბერძნული, იტალიკური (მათ შორის ლათინური), კელტური, გერმანიკული, ბალტიკური, სლავური (აგრეთვე — გადაშენებული: ტოქარული, თრაკიული და სხვ.); ამ ენათა მატარებელ ხალხს უწოდებენ **ინდოევროპელებს**; **ინდოევროპისტიკა** — მეცნიერება ამ ენათა შესახებ, ინდოევროპული ენათმეცნიერება; **ინდოევროპისტი-ი** — ამ ენათა მცოდნე და მკვლევარი.

ინდოირანული ენები (უწოდებდნენ აგრეთვე არიულს, იხ.), ინდოევროპულ ენათა აღმოსავლური ჯგუფის ენები, სახელდობრ, ინდოეთისა და ირანისა.

ინდონეზია, ინდოეთის ანუ მალაის არქიპელაგი (იხ.).

ინდოსამენტ-ი, იტ.-ევროპ. (*indossement* „თამასუქის ზურგზე წარწერა“, *dosso*-საგან „ზურგი“), თამასუქის გადაცემა სხვისთვის — მეორე გვერდზე გადაცემით წარწერის საშუალებით; **ინდოსირება** — იგივე მოქმედება; **ინდოსანტ-ი** — თამასუქზე გადაცემითი წარწერის მქნელი, თამასუქის გადაცემი; **ინდოსატ-ი** ან **ინდოსატორ-ი** — ის პირი, ვის სახელზედაც გადაიცემა თამასუქი.

ინდრა, სანსკრ., ძვ. ინდოელთა მითოლოგიაში: ერთერთი უზენაესი ღვთაება, — ქვეყნის შემოქმედი და მპყრობელი.

ინდივიზმი, ევროპ., ბრაჰმანიზმისაგან (იხ. ბრაჰმა) განვითარებული ინდოელთა რელიგია. **ინდუქტ.**, **ინდუქც.**, იხ. ინდუქც., ინდუქტ.-**ინდულგენცია** (ლათ. indulgentia „მოწყალება, შეწყნარება“), საშ. საუკუნეებში: ცრდევთა შესანდობარი სიგელი, რომელიც ეძლეოდა ცოდვების მომანებელს რომის პაპის მიერ; გაიცემოდა აგერთვე განსაზღვრული საფასურით: მყიდველს ეპატიებოდა წარსული და მომავალი ცოდვები.

ინდულტობი (ლათ. ინდულტუმ „პატიება, შეწყნარება“), საერთოდ: ვადის გაგრძელება რაიმე ვალდებულობის ასრულებისათვის; კერძოდ: პაპის მიერ ბოძებული პრივილეგია სასულიერო ან საერო პირებისათვის.

ინდურაცია (ახ. ლათ. induratio), გამაგრება, გამყარება.

ინდუსტრია, ლათ. („მოქმედიანობა, ღვაწლი, შრომის მოყვარება“), **მრეწველობა**, განსაკუთრებით — მსხვილი; **ინდუსტრიალიზმი** — ეკონომიურ ცხოვრებაში მსხვილი მრეწველობის უპირატესობა; **ინდუსტრიალიზაცია** — ასეთი უპირატესობის მინიჭება; **ინდუსტრიალური** ან **ინდუსტრიული** — მრეწველობითი; **საინდუსტრიალი** — სამრეწველო.

ინდუქტიური, იხ. ინდუქციური.

ინდუქცია (ლათ. inductio „შეყვანა“): 1) დასკვნა დაკვირვებისა ან ცდისაგან; 2) ლოგიკაში. აზროვნების ისეთი მეთოდი, რომლის საშუალებითაც კერძობითი საფუძვლებიდან გამოიყვანება ზოგადი დებულება; კერძოდან ზოგადზე გადასვლა; 3) ფიზიკაში: რაიმე გამტარში ელექტრული დენის ადრევე ელექტრიზირებული სხეულის სახსოვით.

ინდუქციური, ინდუქციის (1, 2) ხასიათის მქონე, მაზედ დამყარებული; **ინდუქციური მეთოდი** — იხ. ინდუქცია 2; **ინდუქციური მეცნიერებანი** — ინდუქციურ მეთოდებზე დამყარებული, ცდითი მეცნიერებანი.

ინერვაცია, ლათ.-ფრ. (innervation, ლათ. nervus-ისაგან „ნერვი“): 1) ანატომიაში: ნერვული ბოჭკოების განვითარება ცხოველის ორგანოებში; ნერვებისა და ნერვული ბოჭკოების განრიგება ამა თუ იმ ორგანოში; 2) ფიზიოლოგიაში: ნერვების გავლენა ორგანიზმის მოქმედებაზე; **ინერვირება** — ნერვული იმპულსების (იხ.) გატარება ამა თუ იმ კუნთებში; 3) ბოტანიკაში: ძარღვების განშტოება მცენარის ფოთლებში.

ინერტი ან **ინერტული**, ლათ.-ფრ. (inerte), უმოქმედო, უმოძრაო, მცონარე.

ინერცია (ლათ. inertia): 1) ფიზიკაში: სხეულთა თვისება, რომლის გამოც (ა) სხეული უძრავია, სანამ რაიმე გარეშე მიზნეზი არ გამოიყვანს მას. ამ მდგომარეობიდან ან ბ) ჯახების გავლენით მოძრაობს წრფიულად (სწორ წირულად), სანამ გარეშე რამ მიზნეზი არ დააბრკოლებს ამ მოძრაობას; 2) საერთოდ: ინერტობა, უძრავობა, უმოქმედობა და სხვ.; აქედან: **ინერტული** — ინერციის ხასიათის მქონე; ინერტული (იხ. ინერტი).

ინვალიდი (ლათ. invalidus „უძლერი, შეუძლო“, ვალიდუს „ჯანსაღი, შემძლე“): 1) საერთოდ: შრომის უნარმოკლებული მოხუცებისა ან დასახიზრების გამო; 2) განსაკუთრებით: სამხედრო სამსახურის ასრულების უნარდაკარგული.

ინვენტარი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. inventaire, ლათ. invenire „პოვნა“): 1) ქონების აღწერილობა, სია (ჩვეულებრივ — მოძრავი ქონებისა) — თვითმული საგნის ფასის აღნიშვნით; ცოცხალი ინვენტარი — მაგ. სამუშაო საქონელი, მკვდარი ინვენტარი — მაგ. მანქანა, იარაღები და სხვ.; 2) რაიმე საქმისათვის (წამოწყებისათვის) საქირო ნივთები. — **ინვენტურა** (ახ. ლათ. inventura) — ადგილზე მყოფი საქონლის სია; მთელი ქონების შემოწმება (ანგარიშ-სწორება) ინვენტარის პიხედვით (კომერციაში).

ინვერსია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. inversio), საერთოდ: გარდაქმნა, გადასმა, გადაადგილება; 1) გეომატიკაში: სიტყვების გადასმა ლოგიკური ან კეთილშობიანობის მიზნით; 2) მედიცინაში: ორგანოთა გადმობრუნება (მაგ. საშოს კედლებისა და სხვ.), ან შიგნეულობის თანდაყოლილი გადაადგილება (მაგ. გული მარჯვენა მხრით და სხვ.); 3) ქიმიკაში: ლერწმის შაქრის გარდაქცევა მუავბადების ზეგავლენით — გლუკოზისა და ფრუქტოზის ნარევი (იხ. ესენი).

ინვესტიტურა, საშ. ლათ. („შემოსვა“): 1) ფეოდალიზმის ხანაში: სასულიერო პირის ზემოთ მიყვანა უძრავი ქონების მფლობელად — ლეჰნის ჩაბარებისას (იხ. ლეჰნი); 2) საერო.

მვლობელთა უფლება თავის სამფლობელოში ეპისკოპოსთა და აბატების დანიშვნისა; 3) პროტესტანტებში: სასულიერო პირის თანამდებობაზე მიყვანის საზეიმო წესი.

ინვოლუცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. involutio), მედიცინაში: შეცვლილი ორგანოს დაბრუნება ნორმალურ მდგომარეობაში, შებრუნებული განვითარება (მაგ. საშვილოსნოსი შობიარობის შემდეგ).

ინიექცია, ლათ.-ფრ. შეშხაპუნება (მაგ. წაშლისა).

ინიციალ-ი, **ინიციალები** (ლათ. initials დაწყებითი, დასაწყისი“). სახელგვარის ან სხვა რაიმე სახელწოდების თავიკიდურად (დასაწყისი) ასოები (მაგ.: პ. მ. — პეტრე მელიქიშვილი, ტ. ს. უ. — ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი).

ინიციატივა, ლათ.-ევროპ. (ფრ. initiative), თაოსნობა; რაიმე საქმის პირველად დაწყება, მოთავეობა; **საკანონმდებლო ინიციატივა** — კანონპროექტის შეტანის უფლება პარლამენტში; **ინიციატორი** — რაიმე საქმის დამწყები, მოთავე.

ინკა, პერუს (სამხრ. ამერიკაში) მეფეთა ტიტული ისპანელთა შესვამდე.

ინკარნაცია, ლათ., ხორცის შესხმა.

ინკასო (იტ. ინკასო), კომერციაში: ვექსილით ვადაზე ფულის მიღება არა პირდაპირ გადამხდელისაგან, არამედ საბანკო დაწესებულებიდან, სადაც გადაცემულია ვექსილი საკომისიოდ; **ინკასირება** — ინკასოს მოხდენა.

ინკვიზიცია (ლათ. inquisitio, inquirere-საგან, „გამოძიება“, „დაკითხვა“), რომის პაპების მიერ 12 საუკ. გასულს დაწესებული საეკლესიო სასამართლო, — მწვალებელთა (ერეტიკთა, იხ.) და ეკლესიისათვის სხვა მანერ პირთა სადევნელად და დასასჯელად, — მიმართავდა უსასტიკეს და შეუტარებელ სსსჯელსა და წვალებას; მოიპოვა 19 საუკ. დასაწყისში; გადატანი. მნიშვნ.: ვისიმე შეუტრალებელი დატანჯვა, წვალება; **ინკვიზიტორი** — 1) საინკვიზიციო სასამართლოს წევრი; 2) გადატ. მნიშვნ.: შეუტრალებელი, სასტიკი მოსამართლე ან სიერთოდ — ასეთი ადამიანი.

ინკლინაცია (ლათ. inclinatio „დახრა“):

1) გეომეტრიაში: ურთიერთისადმი დახრა ორი სიბრტყისა ან წირისა (ხაზისა) სიბრტყისადმი; 2) ასტრონომიაში: კუთხე, რომელსაც ჰქმნის

პლანეტებისა და კომეტების ორბიტები დედამიწის ორბიტასთან (იხ.); **ინკლინატორი** — მაგნეტური ისრის გადახრის საზომი მოწყობილობა.

ინკოგნიტო, ლათ.-იტ. („უცნობი“): 1) ფარულად, თავის პიროვნების გამოუმჟღავნებლად; 2) ვისაც არ სურს თავისი პიროვნება გაზომამჟღავნოს და ამიტომ ატარებს სხვის სახელს, გვარს და სხვ.

ინკორპორაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. incorporare-საგან „შესხეულება, შერიცხვა, შერეთება“): 1) განასახიერება, ხორცის შესხმა; 2) ახალი ტერიტორიის შერეთება სახელმწიფოსთან; 3) ახალი წევრის სწორუფლებიანად ჩარიცხვა რაიმე კავშირში, ჯგუფში და სხვ.; 4) ფარმაციაში: მშრალ და თხევად ნივთიერებათა შერევა; 5) ენათმეცნიერებაში: წინადადების ნაწილების განსახიერება ერთ სიტყვაში, სახელდობრ, ზმნაში (იხ. პოლისინთეტიზმი) — ახასიათებს, მაგ. ამერიკულ ენებს. — **ინკორპორირება** — შერეთება, ჩარიცხვა და სხვ., ინკორპორაციის მოხდენა.

ინკრიმინირება, ლათ.-ევროპ. (გერმ. incriminieren), დაბრალება, ბრალდება, რაიმე დანაშაულობაში ვისიმე მხილება.

ინკრუსტაცია, ლათ.-ევრ. (ლათ. incrustare-საგან „რისამ დაფარა რაიმე ფენით, მაგ. გიპსით“): 1) სადაღის ან რაიმე ლითონის სამკაულების ჩაქდობა ხესა, ძვალსა ან ქვაში; 2) მედიცინაში: ძვლისებრი ან ღრტილისებრი ნივთიერების წარმოქმნა; აქედან: **ინკრუსტირება** — იგივე მოქმედება.

ინკუბაცია (ლათ. incubatio, incubare-საგან „ჩაზედმე ან რაიმე წოლა“): 1) ძველებური ჩვეულება: ტაძრებში ავადმყოფთა წოლა და ძილი განკურნების იმედით; 2) კრუხის ჯდრამა კვერცხებზე; ბუნებრივი ან ხელოვნური გამოჩეკა წიწილებისა; აქედან: **ინკუბაციური** ან **ინკუბაციო პერიოდი** — 1) ზოოლოგიაში: კვერცხში ჩანასახის განსავითარებლად საჭირო დრო; 2) მედიცინაში: ხანი რაიმე სენის შეყრასა და ავადმყოფობის გამოჩენას შუა; **ინკუბატორი** — წიწილების ხელოვნურად გამოსაჩეკი მოწყობილობა.

ინკუნაბულები (მრავლ., ლათ. incunabula-otium „არტახები, აკვანი“, გადატ. მნიშვნ.: „დასაწყისი, პირველი რამ“), ასე ეწოდება პირველ-

ნაბეჭდ წიგნებს — ბეჭდვის გამოგონებიდან 1520 წლამდე (იხ. გუტენბერგი).

ინოზიტ-ი, ბერძ. ხელოვნ. (is, inos-ისაგან „უქნით, ძარღვი, ბოკკო“), ქიმიკში: ხორცის შაქარი. — მოიპოვება ცხოველსა და მცენარის ქსოვილებში.

ინოვაცია (ლათ. innovatio), განახლება, შეცვლა.

ინოკულაცია (ლათ. innoculatio, oculus-ისაგან „თვალი, კვირტი“): 1) ბოტანიკაში: დამყნა; 2) მედიცინაში: აცრა; **ინოკულირება** — იგივე მოქმედება; **ინოკულატორ-ი** — დამყნელი, ამტკიცელი.

„ინოროდეცი-ი, ინოროდეცი“ (რუს. „სხვა მოდგმისანი“), ასე უწოდებდა რუსეთის თვითმპყრობელური კანონმდებლობა რუსეთის იმპერიაში შემავალ არარუს ერებს.

ინექტორ-ი (ფრ. injecteur): 1) მედიცინაში: შესაშხაპუნებელი; 2) ტექნიკაში: ტუმბოს მსგავსი მოწყობილობა — წყლის სატუმბავად ორთქლის ქვაბში.

ინჟინერ-ი ან **ინჟინერ-ი** (ფრ. ingénieur, ლათ. ingenium-ისაგან „ნიჭი, გონიერება; გამოგონების უნარი“ და სხვ.), უმაღლესი ტექნიკური განათლების მქონე პირი; **ინჟინერ-შეკანონიკოს-ი** — მანქანათა აგების სპეციალისტი; **ინჟინერ-ტექნოლოგ-ი** — ფაბრიკა-ქარხნების აგების სპეციალისტი; **ინჟინერ-ჰიდრაულიკ-ი** — წყალთ-შენობათა აგების სპეციალისტი და სხვ.

ინსექტ-ი (ლათ. insectum), მწერი; აქედან: **ინსექტოლოგია** — ზოოლოგიის დარგი: მოძღვრება მწერების შესახებ.

ინსიგნი, ინსიგნიები (ლათ. მრავლ. insignia), ხელისუფლებისა და ღირსების მაჩვენებელი ნიშნები, მაგ. გვირგვინი, კვერთხი და სხვ.

ინსინუაცია (ლათ. insinuat, insinuat-ისაგან „ჩაწვდომა, შეპარვა“), ცილისწამება, ბოროტი და ეშმაკური ჩაგონება, ცრუ ხმების გავრცელება ვიზუალურ და სხვა ასეთი; **ინსინუირება** — იგივე მოქმედება.

ინსოლაცია (ლათ. insolatio): 1) საერთოდ: გამზევება; მზის სხივების მოქმედება; 2) მედიცინაში: მზის სხივებით მკურნალობა; 3) ტექნიკაში: რაიმე ქიმიური სხეულის დამუშავება მზის სხივების ზედმოქმედებით; აქედან: **ინსო-**

ლატორ-ი — მზის სხივთა ენერჯის გამოსაყენებელი მოწყობილობა.

ინსპექტორ-ი, ლათ., მეთვალყურე ანუ ზედამხედველი რაიმე დაწესებულებაში; **ინსპექტორატ-ი** და **ინსპექტურა** — ინსპექტორის თანამდებობა; დაწესებულების საზედამხედველო აპარატი (იხ.); აქედან: **ინსპექტირება** — დათვალიერება, მაგ. ჯარისა, შემოწმება და სხვ.; **ინსპექტრისა** (ფრ. inspectrice) — სასწავლებლის ზედამხედველი (უფროსი) ქალი.

ინსპექცია (ლათ. inspectio): 1) დაწესებულებაში მოქმედ წესთა შესრულების მეთვალყურება; 2) საზედამხედველო აპარატი ინსპექტორის მეთაურობით; ინსპექტორთა პირადი შემადგენლობა.

ინსპირაცია (ლათ. inspiratio): 1) ჰაერის შესუნთქვა; 2) რისამე საიდუმლოდ ჩაგონება; **ინსპირირება** — იგივე მოქმედება.

ინსტანცია (ლათ. instantia): 1) ხელისუფლების სხვადასხვა ორგანოების თვითიული თანამიმდევრობითი საფეხური; 2) იურიდი.: სასამართლოში რაიმე საქმის მიმდინარეობის თვითიული საფეხური.

ინსტინქტ-ი (ლათ. instinctus): 1) საერთოდ: ალღო, შეუფხვებელი მისწრაფება რისმესადმი; 2) ცხოველთა და ადამიანის თანდაყოლილი თვისება — შეუფხვებელი, მაგრამ მიზანშეწონილი მოქმედება, რომელიც მიმართულია ორგანიზმის თავდაცვისაკენ; აქედან: **ინსტინქტორ-ი** — ინსტინქტის ხასიათის მქონე; შეუფხვებელი, ბუნების მოთხოვნისა და დამყარებელი, მაგ.: **ინსტინქტური მოქმედება, მისწრაფება** და სხვ.; **ინსტინქტურობა** — ინსტინქტის მიხედვით მოქმედების თვისება.

ინსტიტუტ-ი ლათ. (instituere-ისაგან „დადგენა, დაწესება“): 1) საერთოდ: დაწესებულება; 2) იურიდიულ ნორმათა ერთობლიობა, — განსაზღვრულ ურთიერთობათა მომწესრიგებელი (მაგ. ამბობენ: კერძო საკუთრების ინსტიტუტი, ოჯახის ინსტიტუტი და სხვ.); 3) ქალთა დახურული სასწავლებელი რევოლუციის წინა რუსეთში; 4) ზოგიერთ უმაღლეს სასწავლებელთა (აგრეთვე ზოგიერთ სამეცნიერო დაწესებულებათა) სახელწოდება.

ინსტიტუცია-ები (ლათ. institutio), რომის

აურისტების ნაშრომები სამოქალაქო სამართლის დარგში.

ინსტრუქტ-, **ინსტრუქც-**, **ინსტრუქტ-**, **ინსტრუქც-**.

ინსტრუმენტ-ი (ლათ. instruere-საგან „მოწყობა, აგება“), მოწყობილობა, იარაღი, ხელსაწყო — რაიმე ხელობაში, ხელოვნებაში ან სამეცნიერო მუშაობაში სახმარებელი; **სამუსიკო ინსტრუმენტ-ი** — მაგ. როიალი, ვიოლინო და სხვ.; **ინსტრუმენტაცია** — მუსიკალური ნაწარმოების დაწყობა (გადატანა) შესაფერ სამუსიკო ინსტრუმენტზე; **ინსტრუმენტირება** — იგივე მოქმედება; **ინსტრუმენტალური** ან უკეთ **ინსტრუმენტული** — ინსტრუმენტის ხასიათის მქონე; **საინსტრუმენტო** — ინსტრუმენტისათვის განკუთვნილი, გამოსადეგი, შესაფერი, მაგ. **საინსტრუმენტო მუსიკა** — ინსტრუმენტზე შესასრულებელი მუსიკა (გოკალურის საწინააღმდეგო).

ინსტრუქტორ-ი, ლათ. (instruere-საგან „მოწყობა, აგება დაყენება“...), რაიმე საქმეში დახელოვნებული პირი, რომელიც სხვას ასწავლის ამ საქმის სწორად დაყენებას (მაგ. სასკოლო. სამეურნეო, სამხედრო ან სხვა საქმეში); აქედან: **ინსტრუქტირება** — დარიგება; მოვალეობის ახსნა; ინსტრუქტორის, როგორც ასეთის, საქმიანობა; **ინსტრუქცია** — დარიგება; სახელმძღვანელო წესები ამა თუ იმ მოვალეობის შესასრულებლად.

ინსურგენტ-ი, ლათ. insurgere-საგან „აღდგომა, აჯანყება“), მემობოხე, აჯანყებულები; აქედან: **ინსურექცია** (ახ. ლათ. insurrectio) — ხალხის აჯანყება მთავრობის წინააღმდეგ.

ინსცენირება, ლათ.-გერმ. (inscenieren, ინსცენა): 1) სცენაზე დადგმა; 2) რაიმე ნაწარმოების სასცენოდ გადაკეთება; 3) რაიმე ამბის ან შემთხვევის ხელოვნურად წარმოდგენა.

ინტეგრალ-ი, ახ.-ლათ. (ლათ. integer-ისაგან „ხელუხები, დაუზიანებელი, მთლიანი“), მათემატიკაში: რაოდენობა, რომლის დიფერენციალი უდრის მოცემულ სიდიდეს; **ინტეგრალური** — მთლიანი, განუყოფელი; **ინტეგრალური აღრიცხვა** — მათემატიკაში: უმაღ-

ლესი მათემატიკის დარგი, რომელიც იძიებს ინტეგრალებს; **ინტეგრაცია** — მთლიანობა, მთლიანობის დაცვა. — გაძლიერება; **ინტეგრირება** — იგივე მოქმედება; მათემატიკაში: ინტეგრალის მონახვა.

ინტელექტ-ი (ლათ. intellectus, intelligere-საგან „გაგება, შეგნება“), გონება, ადამიანის შეგნების უნარი (გრძნობასა და ნებასთან დაპირისპირებით); **ინტელექტუალური** — გონებრივი, შემეცნებითი; **ინტელექტუალისმი-** — 1) საერთოდ გონებისათვის უპირატესობის მიანიჭება; 2) ფილოსოფიაში: მოძღვრება, რომელიც კემპარიტი ცოდნის ერთადერთ წყაროდ სთვლის გონებას (უპირისპირდება ემპირიზმსა და სენსუალიზმს); 3) ფსიქოლოგიაში: ყველა ფსიქიური პროცესების ახსნა წარმოდგენების ნიადაგზე; **ინტელექტუალისტი** — ინტელექტუალისმის მიმდევარი.

ინტელიგენტ-ი (ლათ. intelligens-ntis, ინსინა სიტყვა), ვინც გონებრივ შრომას ეწევა; ვინც ინტელიგენციას ეკუთვნის; განათლებული, განვითარებული; **ინტელიგენცია** — საზოგადოებრივი ჯგუფი, რომელიც ეწევა გონებრივ შრომას. — კლასობრივად — არაერთგვარი შედგენილობისა; საზოგადოების განათლებული ნაწილი.

ინტენდანტ-ი, ლათ.-ფრ. (intendant „გამგე, მმართველი“), სამხედრო მოხელე, რომელიც განაგებს ჯარისთვის სურსათისა და ამუნიციის (ინს.) მომარაგების ნაწილს; **ინტენდანტურა** ანუ **საინტენდანტო** — სამხედრო მმართველობის ნაწილი, რომელიც განაგებს ჯარისთვის სურსათისა და ამუნიციის მომარაგების საქმეს.

ინტენსიური ან **ინტენსივ-ი**, ლათ.-ფრ. (ლათ. intendere-საგან „დაკვიმვა“), დაკვიმული, ძლიერი, გაძლიერებული; მაგ. **ინტენსიური მეურნეობა** — ისეთი მეურნეობა, რომლის წარმოებრიობაც იზრდება ნიადაგისა და საწარმოო იარაღების გაუმჯობესებით (შეადარე ექსტენსიური მეურნეობა); **ინტენსიური სიდიდე** — სიდიდე, რომელიც იზრდება მისი შინაგანი ძალის მიხედვით; აქედან: **ინტენსიურობა** ან **ინტენსიოზობა** — დაკვიმულობა, დამძაფრულობა, სიძლიერე; **ინტენსიფიკაცია** — გაძლიერება, დაკვიმულობის ანუ დამძაფრებულობის გადიდება (მე-

ცილისტურ პარტიათა საერთაშორისო გაერთიანება“), დაარსდა 1920 წ., — მისი შეხედულებანი გამოთქმულია ბერნის (შვეიცარიაში) კონფერენციის მანიფესტში: სარეგოლუციო ტაქტიკით ეპირა საშუალო ადგილი I-სა და II-ე ინტერნაციონალს შუა, — შეუერთდა 1923 წ. II ინტერნაციონალს; დ) III ინტერნაციონალი — იგივეა რაც კომუნისტური ინტერნაციონალი (იხ.); 2) ინტერნაციონალი ეწოდება აგრეთვე პროლეტარიატის საერთაშორისო ჰიმნს (შედგენილია 1871 წ. Pottier-ისა (ტექსტი) და Degyter-ის (მუსიკა) მიერ.

ინტერნაციონალიზმი, ლათ.-ეროპ., საერთოდ: ყველა ეროვნებათა ინტერესების განუყოფლობის ცნობა; მისწრაფება ყველა ეროვნებათა გაერთიანებისადმი, ეროვნულ ზღუდეთა მოშლისადმი; კერძოდ და განსაკუთრებით: სხვადასხვა ქვეყნის მუშათა კლასის ინტერესთა ერთიანობა; აქედან: **ინტერნაციონალისტი** — ინტერნაციონალიზმის მიმდევარი; **ინტერნაციონალური** — საერთაშორისო.

ინტერნი, იხ. ინტერნატი.

ინტერნირება (ლათ.-გერმ. internieren, ლათ. internus-ისაგან, იხ. ინტერნატი): 1) ამა თუ იმ ქვეყნის საზღვრებიდან მის შიგნი გადავზავნა, — გადასახლება; 2) ნეიტრალური სახელმწიფოს მიერ განიარაღება სხვა სახელმწიფოს სამხედრო ნაწილისა, რომელმაც გადაბიჯა ნეიტრალურ ხაზს, და მისი ჩასახლება ამ ქვეყნის შიგნი.

ინტერნუნი (ლათ. internuncius „შუამავალი“), რომის პაპის რწმუნებული. — ელჩი; **ინტერნუნიციატურა** — ინტერნუნცის წოდება და თანამდებობა.

ინტერპელაცია (ლათ. interpellatio „სიტყვის შეწყვეტინება, რისამე დაბრკოლება“), პარლამენტში: შეკითხვა მთავრობის მიმართ ამა თუ იმ საქმის გამო და მთავრობისაგან პასუხის მოთხოვნა; აქედან: **ინტერპელირება** — იგივე მოქმედება; **ინტერპელატორი** — შემკითხველი.

ინტერპოლაცია (ლათ. interpolatio „სხვა სახის მიცემა, გადაკეთება...“): 1) ფილოლოგიაში: თხზულების ხელნაწერ ტექსტში არა-ავტორის მიერ ჩამატება სიტყვებისა, ფრაზებისა და სხვ.; 2) მათემატიკაში: შუალედ წევ-

რთა ჩართვა — საძიებელ სიდიდეთა ნამდვილი მნიშვნელობის გამოსაკვლევადა; აქედან: **ინტერპოლირება** — იგივე მოქმედება; **ინტერპოლატორი** — ფილოლ.: ინტერპოლაციის მქნელი, ყალბის მქნელი.

ინტერპრეტაცია (ლათ. interpretatio), ახსნა, განმარტება; კრიტიკული გადმოცემა; ძველ-ღებური ქართულით: თარგმანება; **ინტერპრეტირება** — იგივე მოქმედება.

ინტერპუნქცია (ლათ. interpunctio), მოძღვრება სასვენი ნიშანთა ხმარების შესახებ.

ინტერრექსი (ლათ. interrex „შუა მეფე“), ძველ რომში გარდაცვლილი მეფის შემდეგ ახალის არჩევამდე მმართველი სენატორის წოდება (თვითთული სენატორი — ხუთხუთ დღეს).

ინტერფერენცია, ლათ.-ფრ. (interférence), ორი რხევითი მოძრაობის (მაგ. ბგერითი, სითბოური და სხვ. ტალღებისა) ურთიერთის მიმართ ზედმოქმედება, — მისი შედეგი შესაძლებელია იქნეს რხევის გაძლიერება ან დასუსტება; **ინტერფერირობა** — იგივე მოქმედება.

ინტერცესია (ლათ. intercessio), ჩარევა; გამოსარჩლება, თავდებობა.

ინტიმიდაცია (ფრ. intimidation), დაშინება, დაფრთხობა.

ინტიმი, **ინტიმური** (ლათ. ინტიმუს „უშინავნესი“), მახლობლური; გულითადი; მკიდრო მეგობრული და სხვა ასეთი; **ინტიმოზა**, **ინტიმურობა** — მახლობლობა, გულითადობა და სხვ.

ინტონაცია, ლათ.-ფრ. (intonation): 1) მუსიკაში: ტონის სისწორე სიმღერაში ან რისამე ინსტრუმენტზე დაკრისას; არასწორ ინტონაციას ეწოდება დეტონაცია (იხ., 2); 2) მეტყველებაში (აგრეთვე სიმღერაშიც): ხმის სიმაღლის აწევ-დაწევა, ხმის სახცევალება სიმაღლის მიხედვით.

ინტოქსიკაცია, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ., მოწამლევა (სუსტი ფორმით).

ინტრანსტივი, ლათ. („გარდაუვალი“), გრამატიკაში: გარდაუვალი ზმნა, ე. ი. ისეთი ზმნა, რომელსაც არ შეუძლია ჰქონდეს თავისთან პირდაპირი დამატების ბრუნვა.

ინტრიგა, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *intrigue*):

1) განსაზღვრული მიზნით წარმოებული ხრიკი, ოინი; 2) ფარული კავშირი სიყვარულის ნიადაგზე; 3) სალიტერატურო ნაწარმოების კენძი; — აქედან: **ინტრიგანი** — ინტრიგის (1) ჩამდენი ან მომწყობი ადამიანი; **ინტრიგირება** ან **ინტრიგობა** — ასეთივე მოქმედება.

ინტროდუქცია (ლათ. *introductio*), შესავალი სალიტერატურო ან სამუსიკო ნაწარმოებში.

ინტროსპექცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *introspection* „შიგნი ხედვა“), თვითდაკვირება, დაკვირება თავისთავის სულიერ მოვლენებზე.

ინტუბაცია, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ. (ტუბა „მილი“), მილის შეტანა ხორხში პირის გზით, — მიმართავენ დიფტერიის (იხ.) დროს დახრობის თავიდან ასაცილებლად.

ინტუიტივიზმი (იხ. ინტუიცია), ფილოსოფიაში: მოძღვრება უშუალო შემეცნების შესახებ, — მის თანახმად ცოდნა შესაძლებელია მხოლოდ ინტუიციის (იხ.) გზით.

ინტუიცია (ფრ. *intuition*, ლათ. *intuēri* „ხედვა, კვრეტა“), უშუალო შემეცნება (უპირისპირდება დისკურსს, იხ.) **ინტუიციური** — ინტუიციის ხასიათის მქონე, უშუალო შთაბეჭდილებიდან გამომდინარე; **ინტუიციური აზროვნება** — ეწოდება ისეთ აზროვნებას, რომლის დროსაც დასკვნა იაზროვნება უშუალოდ, ე. ი. არა ჩაის ყველა წინამძღვრები (უპირისპირდება დისკურსიულს, იხ.).

ინფამია (ლათ. *infamia*), სახელგატეხილობა.

ინფანტერია (იხ., იტ. *infanteria*, ლათ. *infans*-ისაგან „ბავში, მსახური...“), ქვეითი ლაშქარი.

ინფანტი (იხ. *infante*, ლათ. *infans* „უწეო, ბალი“), ისპანისა და პორტუგალიაში: მგფის პირშო ვაყის (აგრეთვე — სამეფო გვარეულობის პრინცთა) ტიტული; **ინფანტა** — იგივე ტიტული ქალისა.

ინფანტილიზმი, ლათ. ხელოვნ. (იხ. ინფანტი), ბავშურობა; მედიცინაში: ფიზიკური (და ზოგჯერ სულიერი) განვითარების შეჩერება ბავშობის საფეხურზე.

ინფარქტი (ლათ. *infarctus* „გატენილი, გაჩრილი; გაჩხირული...“), სისხლის შეჩერება, კაპილარების (იხ.) სისხლით ავსება (მედიცინაში).

ინფექცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *infection*, ლათ. *inficere*-საგან „შერევა, გაუღენთა, დამართება...“), რაიმე სენის შეყრა მიკრობების (იხ.) საშუალებით; აქედან: **ინფექციური** — გადაედება.

ინფოდაცია (იხ. ფეოდი), ლეჰნის მფლობელობაში შეყვანა.

ინფილტრაცია, ლათ.-ფრ. (*infiltration*, იხ. ფალტრი), გაუნვა, გაუღენთა; მყარ სხეულში, თხევადი ნივთიერების დაჯდომა; ორგანიზმის ქსოვილებში შეჟონვა (და გაჯდომა) წყლისა, სისხლისა, შარდისა და სხვ.

ინფინიტივი, ლათ.-ევროპ., განუსაზღვრელი; გრამატიკაში: ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა.

ინფიქსი (ლათ. *infixus* „ჩარჭობილი, ჩამაგრებული“), გრამატიკაში: ჩასართი (იხ. აფიქსი).

ინფლაცია (ლათ. *inflatio* „გაბერვა, გასიება“), ქალაქის ფულის გადაჭარბებული გამოშვება.

ინფლუენცია, იტ., იგივეა, რაც გრიპი (იხ.). **ინფორმაცია**, ლათ.-ფრ. (*information*), ცნობება, შეტყობინება, ჩვენება; **ინფორმირება** — იგივე მოქმედება; **ინფორმატორი** — შემეტყობინებელი, ცნობათა მიმწოდებელი ვინმე; **საინფორმაციო** — ცნობათა მიმწოდებელი რაიმე, მაგ. **საინფორმაციო ბიურო** (იხ.).

ინფუზია, (ლათ. *infusio*, *infundere*-საგან „შესხმა, ჩასხმა...“): 1) სხეულის კანს ქვეშ, ენებში ან ორუბებში სითხის შესხმა (მნიშვნელოვანი რაოდენობით); 2) დანაყენის მომზადება.

ინფუზორიები (მრავლ., ლათ. *infusoria*, იხ. ინფუზია), უმარტივესი ერთ უჯრედიანი მიკროსკოპული (უიარაღო თვალით უხილავი) ცხოველები, მრავალგვარი სახისა; ცხოვრობენ უმთავრესად წყალში.

ინქოატიური (ლათ. *inchoativus*), დაწყებითი, მაგ.: **ინქოატიური ზმნები** — მოქმედების დაწყების აღმნიშვნელი ზმნები (გრამატიკაში).

ინციდენტი, ლათ.-ფრ. (incident), მოულოდნელი შემთხვევა, რომელიც აბრკოლებს საქმის წესიერ მსვლელობას; ჩვეულებრივ: უსიამოვნო შემთხვევა ან თავგადასავალი, დავა, ჩხუბი და სხვ.

ინჰალაცია, ლათ.-ევრ. (inhalare-საგან „შესუნთქვა“), მედიცინაში: სამკურნალო საშუალებათა შესუნთქვა ზოგიერთ შინაგან ავადმყოფობათაგან განკურნების მიზნით; აგრეთვე — ასეთი მკურნალობა; აქედან: **ინჰალირება** — ასეთივე მოქმედება; **ინჰალატორი** — მოწყობილობა ინჰალაციისათვის.

იოანიტები (მრავლ., გერმ. **Johanniter-Ritter**), გერმანელთა უძველესი სასულიერო-რაინდული ორდენი, — დაარსდა იერუსალიმში XI საუკ.; იცავდა მლოცველებს და უვლიდა ავადმყოფებს; პალესტინიდან გაძევებული არსებობდა კუნძულ კვიპროსზე, როდოსზე და ბოლოს მალტაზე; მოისპო 19 საუკ. დასაწყისში.

იოგა, სანსკრ. („კავშირი, შეერთება...“), ბრაჰმანიზმის (იხ. ბრაჰმა) ერთ-ერთი ფილოსოფიური სისტემა, რომლის მიმდევარნი — **იოგები** — მოისწრაფვიან ხორციელობის დამღვევის გზით შეუერთონ ინდივიდუალური სული მსოფლიო სულს; **იოგიზმი** — თანამედროვე ინდოელ ფაქირთა მოძღვრება.

იოდ-ი, ბერძ.-ლათ. (iodum, ბერძ. ion-ისაგან „ია“), ერთ-ერთი ქიმიურ ელემენტთაგანი, — მოიპოვება ზღვის წყალში, ზღვის წყალმცენარეებში და სხვ.; იხმარება მედიცინაში; **იოდიზმი** — იოდით მოწამლვა მისი საშუალებით მკურნალობის დროს; **იოდოფორმი** — იოდის შერეული მომზადებული ღია ყვითელი ფერის ფხვნილი, უსიამოვნო მკვეთრი სუნის, — წარმოადგენს ძალიან კარგ ანტისეპტიკურ (იხ.) საშუალებას.

იომენ-ი (ინგლ. yeoman), ინგლისში: 1) საშ. საუკუნეებში — თავისუფალი მიწის მფლობელი; 2) შემდეგ — იჯარადარი, წვრილი მიწათმფლობელი.

იომენრი (ინგლ. yeomanry), 1) ცხენონოსანი მილიცია ინგლისსა და შოტლანდიაში, — მიწათმფლობელთაგან შედგენილი; 2) ინგლისის მეფის გვარდია.

იონიური ან იონიური სტილი — ხუროთმოძღვრებაში: ხასიათდება მსუბუქი და ლამაზი, ხვეული მორთულობით შემკული, სვეტები (შეად. დორიული); **იონიური ფილოსოფიური სკოლა** — ასე ეწოდება საბერძნეთის უძველეს ფილოსოფიურ სკოლას, რომელსაც ეკუთვნოდნენ თალესი, ანაქსიმანდრი, ანაქსიმენესი და სხვ., — იველევდა გარემო ბუნების მოვლენებს.

იონები (მრავლ., ბერძ.): 1) ელექტროლიზის დროს: რაიმე სხეულის გაღვანური დენის მოქმედებით დაშლის პროდუქტები; 2) ელექტრობით დატვირთული ატომები; **იონიზაცია** — იონების მიღების პროცესი.

იოტა ან იოტი, ბერძ.: 1) ბერძნული i-ს სახელწოდება; 2) შუაენის მიერი სპირანტი (იხ.) — წარმოადგენს დავიწროებულ ი-ს და აღინიშნება ევროპული ტრანსკრიფციით (იხ) i-ს სახით (ქართულში — დაახლოებით: **ი**; აქედან: **იოტაცია** — ასეთი ბგერის წარმოქმნა ხმოვნის წინ; **იოტირება** — იგივე მოქმედება. 3) გადატან. მნიშვნ.: უმცირესი რამ სიდიდე.

იბეკაყუნაში, ბრაზ., პირიდან სასაქმებელი საშუალება, — მოიპოვება ამერიკულ ზოგიერთ მცენარეთაგან.

იპო-, იხ. ჰიპო-.

ირადე, არაბ.-თურქ. („სურვილი“), სულტანის წერილობითი ბრძანება დიდი ვეზირისადმი, რომელიც აქვეყნებს მას თავისი სახელით.

ირადიაცია, ლათ.-ფრ. (irradiation): 1) საერთოდ — გამოხსივება; 2) ფიზიკაში: მხედველობითი მცთარობა — ნათელი საგნები ბნელ ფონზე (ველზე) გვეჩვენება უფრო დიდად იმავე სიდიდის ბნელ საგნებთან, რომელნიც ნათელ ფონზე იმყოფებიან; 3) მედიცინაში: ტკივილის შეგრძნების გავრცელება ნერვების გზით ამ ტკივილის წარმოქმნის ადგილიდან დაშორებით.

ირანული ენები — ასე ეწოდება ინდო-ევროპულ ენათა ოჯახის ერთ ჯგუფს, სახელდობრ: ძველი სპარსული (შენახულია ლურსმულ წარწერებში დარიოსისა, კამბიზისა და სხვ.), ავესტიკური ენა (იხ. ავესტა), საშუალო ირანული ანუ ფალაური (არსაკიდებისა და სასანიდების დროინდელი); ახალი სპარ-

სული, ქუთუსული, ავღანური, ბალუსჯი (იხ.) და ოსური.

ირაციონალი — ან **ირაციონალური** (ლათ. irrationalis „არაგონიერი“): 1) გონიერების საწინააღმდეგო, გონებისათვის მიუწოდებელი; გამოუხატველი; 2) უთანაზომიერო; **ირაციონალი სიდიდე** — სიდიდე, რომელიც არ გამოიხატება ზუსტად არც მთელით და არც წილით; **ირაციონალი ბგერა** — უსახური ბგერა. — **ირაციონალიზმი** — ფილოსოფიაში: შეხედულება, რომლის თანახმადაც სამყაროს საფუძვლად უდევს არაგონიერი დასაბამი; საერთოდ: შემცნება გონიერების გარეშე — რწმენის გზით.

ირეგულარი — ან **ირეგულარული**, ახ. ლათ. (ფრ. irrégulier), უწესრიგო, უმწყობრო; არაწესიერი; მაგ. **ირეგულარი ჯარი** — სამხედრო ხელოვნებაში გაუწვრონელი ჯარი.

ირედენტა (იტ., სრული სახელწოდება: „Italia irredenta „განუთავისუფლებელი იტალია“), 1878 წელს შექმნილი პოლიტიკური პარტია იტალიაში, — **ირედენტისტები** — მისი მიმდევარნი, მოითხოვენ იტალიურად მოლაპარაკე ოლქების განთავისუფლებას უცხოელთა ბატონობისაგან და იტალიასთან მათ გაერთიანებას (განსაკუთრებით — ტრიესტისა და სამხრ. ტიროლისს); მომხრენი არიან რესპუბლიკისა; **ირედენტიზმი** — საერთოდ: ამგვარი მოძრაობა.

ირიგაცია (ლათ. irrigatio): 1) მიწის ხელოვნურად მორწყვა; 2) ჭრილობის მობანა; **ირიგატორი** — : 1) ხელოვნურად მოსარწყავი იარაღი; 2) რეზინის მილიანი ქურჭელი — ჭრილობის მოსაბანად და ნაწლავებში სითხის შესაშვებად (იხ. კლისტრი).

ირიდა ანუ უკეთ **ირიდი** (ბერძ. iris, iridos „ცისარტყელა“); 1) ძვ. ბერძენი. მითოლოგიით: ცისარტყელის განმასახიერებელი ქალ-ღმერთი, ღმერთების ფრთოსანი შიკრიკი; 2) ერთგვარი პეპელა. — **ირიდიფი** — ერთგვარი მოთეთრო მინერალი, ძნელსაღნობი და ცისარტყელისებური ციმციმით; — **ირიზაცია** — ზოგიერთ ზღვის წყალმცენარეთა თავისებური ბრწყინვის მოვლენა.

ირისი, ბერძ. (იხ. ირიდა): 1) ანატომიაში: თვალის ფერადი გარსი; 2) ერთგვარი მსხვილ-

ცისფერ-ყვავილებიანი მცენარე; 3) ერთგვარი ტკბილეული — **ირიტი** ან **ირიტისი** — თვალის ფერადი გარსის ანთება.

ირიტაცია (ლათ. irritatio), გადაქარბებული აგზნებულობა.

ირონია, ბერძ.-ლათ., გონება-მსხვილური გესლიანი დაცინვა, როდესაც დამცინველი გარეგნულ სიძინჯეს იცავს; დადებითი ფორმით უარყოფის გამოთქმა, მაგ. დაცინვითი ქება; **ირონიზირება** — ამგვარი დაცინვა; **ირონიული** — დაცინვითი და სხვ.

ირადიაცია, **ირაციონალი**, **ირეგულარი**, **ირედენტა**, **ირიგაცია**, **ირიტაცია** — იხ. ირადიაცია, ირაციონალი, ირეგულარი, ირედენტა, ირიგაცია, ირიტაცია.

ისტმი-ს ანუ **ისტმოსის თამაშობანი** (ბერძ. ta Isthmia), ასე ეწოდება ძველ ბერძენთა ხანგამოშვებითს სამხედრო და სატანთვარჯიშო ზეიმს კორინთის ყელზე.

„ისტკა“, რუს. („ნაპერწყალი“), რუსული სოც.-დემოკრატიული გაზეთის სახელწოდება. — გამოდიოდა შვეიცარიაში 1900 წლიდან პლექანოვისა, ლენინისა და სხვ. რედაქტორობით; 1903 წლიდან (განხეთქილების შემდეგ) გადავიდა მენშვეიკთა ხელში; იარსება 1905 წლამდე.

ისტამი, არაბ. („თავდადება, გულმოდგინება (ღვთისადმი)“), მაჰმადის (571 — 632) სარწმუნოებრივი მოძღვრება, იგივეა რაც მაჰმადიანობა; ეწოდება აგრეთვე **ისტამიზმი**.

ისტერია ან **ჰისტერია** (ბერძ. hystera-საგან „საშვილოსნო“), ნერვული ავადმყოფობა, რომელიც გამოიხატება სულიერი განწყობილების სწრაფ ცვალეზადობაში, უმიზეზო სიცილსა და ტირილში, კრუნჩხვაში და სხვ.; უფრო ხშირად ემართება ქალებს (სახელწოდება დაკავშირებულია ძველ შეხედულებასთან, თითქოს ისტერია ემართებოდეს მხოლოდ ქალებს მათი სასქესო აპარატის მოშლის გამო); აქედან: **ისტერიიანი** — ვისაც ისტერია აქვს; **ისტერიული** — ისტერიის ხასიათის მქონე; **ისტერიკა** (რუს. დაბლოებით) — ამგვარი ნერვული შეტევა.

ისტმ-, იხ. ისტმ-.

ისტორია (ბერძ. *historia*): 1) მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ხალხთა და სახელმწიფოთა წარსულ ცხოვრებას; 2) წარსული ცხოვრების მოვლენათა ერთობლიობა; 3) რომლისავე მოვლენის, მოძრაობის, მეცნიერების და სხვ. თანდათანობითი განვითარების გადმოცემა, მაგ. **ისტორია ავადმყოფობისა, ისტორია სოციალიზმისა, ისტორია ენათმეცნიერებისა** და სხვ.; **ისტორიკოს-ი** — ისტორიის მკვლევარი და მკვლევარი; **ისტორიოგრაფია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს საისტორიო ლიტერატურას, ისტორიის ამოცანებს და მეთოდებს; **ისტორიული** — ისტორიის ხასიათის მქონე; გადატ. მნიშვნ.: წარსული რამ; **საისტორიო** — ისტორიისათვის შესაფერი, გამოსაღები, მისთვის განკუთვნილი.

ისტორიული მატერიალიზმი-ი — მარქსისა და ენგელსის (იხ.) სოციალოგიური მოძღვრება, რომლის თანახმად ისტორიულ პროცესს საფუძვლად უდევს საწარმოო ძალების განვითარება; წარმოების ფორმები ჰყოფენ კაცობრიობას კლასებად, რომელთა ურთიერთ შორის ბრძოლა („კლასთა ბრძოლა“) წარმოადგენს ისტორიის მთავარ შინაარსს; იდეური ბრძოლა კი არის ამ ბრძოლის ანარქენი.

იტპარტი-ი, იხ. პარტიტი.

იტალიანური ან იტალიური ენა — იტალიის სალიტერატურო ენა, რომელიც განვითარდა იტალიის ხალხური ლათინურისაგან, სახელდობრ, ფლორენციული დიალექტისაგან; **იტალიანიზმი-ი** — იტალიური ენის თავისებურობა არაიტალიურ ენაში.

იტალიკური ენები — ასე ეწოდება ინდო-ევროპულ ენათა ოჯახის ერთ ჯგუფს, რომელზედაც ლაპარაკობდნენ ძველად შუა და სამხრეთ იტალიაში, სახელდობრ: ლათინური და უმბრულ-ოსკური.

იტერაცია, (ლათ. *iteratio*), განმეორება; **იტერატივი-ი** ან **იტერატიული ზმნები** — გრამატიკაში: ისეთი ზმნები, რომელნიც აღნიშნავენ განმეორებულ, მრავალჯერად მოქმედებას. **იტინერარი** ან **იტინერარიუმი-ი**, ლათ. *iter, itineris*-საგან „გზა“, გზის მაჩვენებელი აღწერილობა ან წარწერა.

იუბილე, ლათ.-ევროპ. (ლათ. *jubilare*-საგან

„განცხრომა, ზემით დროს გატარება“, ფრ. *jubilé*): 1) დღესასწაული რომლისავე პირის მოღვაწეობის ან ღირსშესანიშნავი მოვლენის აღსანიშნავად, ჩვეულებრივ — 25, 50, ან 100 წლის თავზე; 2) კათოლიკეებში: ცოდვათა მიტევა რომში მიმსვლელ მლოცველთა, ძველად — ყოველი ასი წლის, შემდეგ — 50 წ. და 25 წლის გასვლისას; 3) ძველ ებრაელებში: ყოველი 50 წლის თავი, როდესაც ათავისუფლებდნენ მონებს, აპატიებდნენ ვალებს და სხვ.; აქედან: **იუბილარი-ი** — ვისაც იუბილეს უხდიან.

იუდა ისკარიოტელი, სკ. სახ., სახარებით: იესო ქრისტეს ერთი თორმეტ მოწამეთაგანი, რომელმაც გასცა მასწავლებელი; იქცა საზოგადო სახელად გამცემის მნიშვნელობით.

იუდეა, სკ. სახ., ებრაელთა ძველი სამშობლო, სამხრეთ პალესტინაში; აქედან: **იუდეელი** — იუდეის მცხოვრები, იგივე ებრაელი; **იუდაიზმი-ი** — ებრაელთა სარწმუნოებრივი მსოფლმხედველობა, აგრეთვე ებრაელთა ეროვნული მოძრაობა; **იუდეოფილ-ი** — ებრაელთა მოყვარული, მათი მფარველი; **იუდეოფობ-ი** — ებრაელთა მოძულე, მათდამი მტრულად განწყობილი (იხ. ანტისემიტიზმი).

იუბკა, იხ. იუპკა.

იუველირი-ი (გერმ. *Juwelier*), ძვირფასი ქვების ან ლითონებისაგან ნივთების გამკეთებელი ხელოსანი ან ასეთი ნივთების ვაჭარი; **საიუველირო ხელობა** — ძვირფასი ქვების დამუშავებისა და მათი სათანადო ბუღით შემოსვის ხელობა, აგრეთვე — ოქრო-ვერცხლის წვრილმანი ნივთების დამზადებისა.

იულიანური ანუ **იულიუს-ის კალენდარი** (იხ. კალენდარი).

იუმორ-ი, **იუმორისტი-ი**, იხ. ჰუმორი.

იუნგა ან **იუნგ-ი**, გერმ., ხომალდზე მოსამსახურე ბიჭი, რომელიც ემზადება მატროსად.

იუნიორატი-ი (ლათ. *junior*-ისაგან „უმცროსი“), სამემკვიდრეო წესი, რომლის მიხედვითაც მემკვიდრეობა ერგება უმცროსს გვარში; გვარში უმცროსის მემკვიდრეობითი ხვედრი.

იუნკერი-ი, გერმ.: 1) მემამულე-აზნაური გერმანიაში, მიწათმფლობელთა პარტიის წევრი; 2) ახალგაზრდა გერმანელი აზნაური; 3)

სამხედრო სკოლის მოწაფე რევოლუციამდე რუსეთში.

იუნონა ან **იუნონ-ი** (ლათ. Juno.-ōnis), ძვ. რომაული მითოლოგიით: იუპიტერის მეუღლე ქალღმერთი — შობიარობისა და ქორწინების მფარველი (უდრის ძვ. ბერძენთა ჰერას, იხ.).

იუპიტერ-ი, ლათ., სპ. სან.; 1) ძვ. რომაული მითოლოგიით: უზენაესი ღვთაება, ღმერთების მამა, გამარჯვებისა და უფლებათა მფარველი (უდრის ძვ. ბერძენთა ძევს, იხ. ზევსი); 2) ასტრონომიაში: მზის სისტემის ყველაზე დიდი პლანეტი (იხ.).

იუპია, არაბ.-ევროპ. (ფრ. jupe; რუსული დაბოლოებით), ქალის ქვედატანის სამოსი.

იურიდიული (ლათ. juridicus „მსაჯული“; jus, juris-საგან „უფლება, სამართალი“), უფლებრივი; ის, რაც შეეხება სამართალს ან სამართლის მცოდნეობას; კანონზე დამყარებული; **იურიდიული პირი** — დაწესებულება ან საზოგადოება, რომელსაც აქვს მოქალაქეობრივი უფლება-უნარიანობა.

იურისდიქცია, ლათ. (jurisdictio): 1) მართლმსაჯულების უფლება; თვით გარემო, რომელზედაც ვრცელდება ეს უფლება; 2) სამართლის ქვემდებარობა.

იურისკონსულტი-ი (ლათ. jurisconsultus), ამა თუ იმ დაწესებულების თანამშრომელი იურისტი (იხ.), რომელსაც მიმართავენ იურიდიული რჩევისათვის და რომელიც იცავს ამ დაწესებულების ინტერესებს.

იურისპრუდენცია (ლათ. jurisprudentia), სამართალთ-მეცნიერება — შეიცავს: სახელმწიფო, სამოქალაქო, სისხლის, საფინანსო და საერთაშორისო სამართალს; სამართლის ფილოსოფიასა და ისტორიას და სამართლის წარმოებას.

იურისტი-ი, საშ. საუკ. ლათ.: 1) კანონების მცოდნე პირი; 2) იურიდიული ფაქულტეტის სტუდენტი.

იურტა ან **იურტი**-ი, (მონღ.?): 1) მოძთაბარე ტომთა ადგილ-სამყოფელი; 2) მიწის ნაჭერი კაზაკთა სოფელში; 3) ციბირის ტომების მოძრავი კარავი, — დაფარული ნადირთა ტყავით ან ჩულით.

იუსტინიან-ის კოდექსი — ასე ეწოდება კა-

ნონთა კრებულს („Corpus juris“), რომელიც შედგენილ იქნა რომის იმპერატორის, იუსტინიანის (Justinianus) პირველის (483 — 565), დავალებით იურისტების მიერ, — გამოქვეყნდა 529 წ., დიდი გავლენა ჰქონდა ევროპის სახელმწიფოთა კანონების დამუშავებაზე.

იუსტირება, ლათ.-გერმ. (justieren, ლათ. justus-ისაგან „წესიერი, სწორი...“), განსაზღვრულ სიმსხოზე დაყენება ლითონის ზოლისა, რომლისაგანაც ფული იჭრება.

იუსტიცია (ლათ. justitia), მართლმსაჯულება.

იუფტი-ი ან **იუხტი**-ი, პოლ.-რუს. (юфтხ ან юхта, პოლ. jucht-საგან), ერთგვარი რუსული ტყავი, — შუადდება ხარის ან ძროხის ქურჭი-საგან.

იუფუზმი-ი, იხ. ეეფუიზმი.

იქს-ი, ლათ. x-ის სახელწოდება, — იხმაურება მათემატიკაში უცნობი ან საძიებელი სიდიდის აღსანიშნავად.

იშიას-ი (ბერძ. ischion-ისაგან „თეძო, თეძოს ძვალი“), მედიცინაში: საჯდომი ნერვის ნევრალგია (იხ.).

იშტარ-ი, იგივეა რაც ასტარტა (იხ.).

იხთოგრაფია, ბერძ. (ichthys „თევზი“), თევზთა აღწერა (ზოოლოგიის დარგი); **იხთოლოგები** (მრავლ.) — თევზის გაქვეყნებული კბილები; **იხთოზის-ი** ან **იხთოზ-ი** — კანის ერთგვარი ავადმყოფობა: კანზე წარმოიქმნება თევზის ან გველის ქერცლის მსგავსი ფენი; **იხთოზავრ-ი** — უძველესი დროის ზღვის თევზხელიკი; **იხთოილ-ი** — მოშვო ფერის უსიამონო სუნის სითხე, — მოიპოება გამოხდის საშუალებით იმ მინერალთაგან, რომელნიც შეიცავენ გადაშენებულ თევზთა ნაშთებს, — იხმარება მედიცინაში კანის ავადმყოფობათა წინააღმდეგ და ანთების შესასუსტებლად; **იხთოილით-ი** — გაქვეყნებული თევზი; აგრეთვე — თევზთ-ანაბეკტიანი მინერალი; **იხთოლოგია** — მოძღვრება თევზთა შესახებ (ზოოლოგიის დარგი); **იხთოფაგ-ი** — ის, ვინც უმთავრესად თევზით იკვებება; **იხთოიციენტავრ-ი** ან **იხთოიკენტავრ-ი** — ბერძ. მითოლოგიით: ზღვის ურჩხული, რომელსაც კლდი თევზისა ჰქონდა და ტანი ცხენისა.



კ

¹ **კაბალა**, არაბ.-ევროპ. (საშ. საუკ. ლათ. *caballa* „ბეგარა“): 1) თავდაპირველად: ყიდვა-გაყიდვა; სესხების ბარათი; 2) შემდეგ: მონობა, ყმობა.

² **კაბალა (კაბალა)**, ებრ.-ევროპ. (ებრ. *kab-bāiah* „საიდუმლო მოძღვრება, გადმოცემა“), ებრაელთა მისტიკურ-რელიგიური მოძღვრება, — წარმოიშვა II საუკ. ქ. წ., გაძლიერდა საშ. საუკუნეებში; აქედან: **კაბალისტიკა** — მისნობა, საიდუმლოებრივი მოქმედება; **კაბალისტი** — მისანი, გრძნული, მისნობის მასწავლებელი.

კაბალერო (ისპ. *kaballero*), ისპანიაში: აზნაური, კავალერი.

კაბალისტიკა, იხ. ² კაბალა.

კაბარე, არაბ.-ფრ. (*kabaret*): 1) წინეთ: სასმელ-საქმელის დუქანი; 2) ახლა: მცირე თეატრი, სადაც დგამენ სამხიარულო წარმოდგენებს სიმღერითა და მუსიკით.

კაბელ-ი (ინგლ. *cable*): 1) რკინის ან ფოლადის მავთულებისაგან დაწნული ბაგირი — მალარობიდან მადნის ამოსაღებად, ხომალდების საბუქსიროდ და სხვ.; 2) ელექტრონის იზოლირებული (იხ.) გამტარი სამიწისქვეშა ან საწყალქვეშა ტელეგრაფისა და ტელეფონის ხაზებისათვის და ელექტროდენის გასატარებლად მიწის ქვეშ; **კაბელტოვ-ი** —: 1) ხომალდზე სიმძიმეთა ასაწევი მსხვილი ბაგირი; 2) 180 მეტრიანი მანძილი ზღვაზე.

კაბესტან-ი, ფრ., შვეული ოწინარი, რომელზედაც ეხვევა ლუწის ბაგირი.

კაბეტისტები (მრავლ.), კაბე-ს უტოპიური კომუნისმის მიმდევარნი (იხ. იკარია).

კაბინა ან უკეთ **კაბინ-ი** (ინგლ. *cabin*): 1) ტანთვასანდელი ჯიხური (დროებითი პატარა ოთახი, კარავი) ზღვის ნაპირზე მობანაეთათვის; 2) კაიუტა (იხ.) გემზე ან აეროპლანზე.

კაბინეტ-ი (ინგლ. *cabinet*): 1) სამეცადინო ოთახი; 2) სამეცნიერო დაწესებულებაში: ამა თუ იმ დარგში მუშაობისათვის განკუთვნილი ნაწილი, მაგ. მუზეუმში — ზოოლოგიური კაბინეტი, მინერალოგიური და სხვ.; 3) მთავრობა, მინისტრთა ერთობლობა. — აქედან: **კაბინე-**

ტური ან **კაბინეტის**, მაგ. რაიმე გეგმა — განყენებული, ცხოვრებას დაშორებული (იტყვიან აგრეთვე ამავე მნიშვნელობით: კაბინეტის კაცი, კაბინეტის მეცნიერი).

კაბოტაჟ-ი (ფრ. *cabotage*, ისპ. *cabo* „თავი, მწვერვალი, ცხვირი (ხმელეთისა)“, ნაპირის სიახლოვეს ნაოსნობა ზღვაში.

კაბოშონ-ი (ფრ. *cabochon*), გახეხილი ძვირფასი ქვა, რომელსაც დაცული აქვს ბუნებრივი ფორმა.

კაბრიოლეტ-ი, ლათ.-ფრ. (ლათ. *caper*-ისაგან „თხა“, ფრ. *cabriole* „ნახტომი“), ორთელიანი მსუბუქი ეტლი, ერთცხენიანი.

კადანს-ი, ლათ.-ფრ. *cadence*, ლათ. *cadere*-საგან „ვარდნა“), მუსიკაში: 1) დასკვნითი ფრაზა მუსიკალურ ნაწარმოებში; 2) სასვენი ნიშანი ნოტებში.

კადასტრ-ი, ლათ.-ევროპ. (*cadastre*), უძრავი ქონების აღწერა და შეფასება გადასახადის გაწერის მიზნით.

კადენცა, იტ., იგივეა რაც კადანსი (იხ.).

კადეტთა კორპუს-ი, იხ. კადეტი-2.

¹ **კადეტი**-ი (ფრ. *cadet* „უმცროსი; გამოუცდელი“): 1) საფრანგეთში: ახალგაზრდა აზნაური, რომელიც ემზადება სამხედრო წოდებისათვის; პრუსიაში წინეთ: სამხედრო სასწავლებლის მოწაფე; 2) რევოლუციამდე რუსეთში: კადეტთა კორპუსი-ს (ე. ი. საშუალო სამხედრო სასწავლებლის) მოწაფე.

² **კადეტი**-ი, ხელოვნურად შემოკლებული სახელწოდება რუსეთის კონსტიტუციურ-დემოკრატიული პარტიის (იხ.) წევრისა (ეწოდება აგრეთვე კადე — შავად აღნიშნული ასოების რუსული გამოთქმით).

კადმიუმი, ბერძ.-ლათ., მოლურჯო თეთრი ფერის ლითონი, — იხმარება, სხვათა შორის, კბილის წამლობის ტექნიკაში.

კადრ-ი, ლათ.-ფრ. (*cadre*, ლათ. *quadrum*-ისაგან „ოთხკუთხი; წესიერება, მწყობრობა“): 1) სამხედრო: ჯარის ცალკე ნაწილების მუდმივი (ე. ი. მშვიდობიანობის დროს) შემადგენ-

ლობა; 2) საერთოდ: რაიმე დაწესებულების ან ორგანიზაციის ძირითადი შემადგენლობა.

კადრილი-ი, ლათ.-ფრ. (quadrille), ერთგვარი ექვსფიგურიანი ფრანგული ცეკვა, — მოითხოვს მოცეკვავეთა ორ წყვილზე არა ნაკლებს).

კადუცი ან **კადუციუს-ი**, ლათ. ძველ რომში: ორ-გველშემოხვეული ფრთებიანი კვერთხი ჰეროდებისა (იხ.), — წარმოადგენდა აგრეთვე ვაჭრობის სიმბოლოს.

კავალერი-ი, ლათ.-ფრ. (cavalier „ცხენოსანი“ ლათ. cavallus-ისაგან „ცხენი“): 1) წინეთ: მხედარი, რაინდი, აზნაური; 2) ორდენის (იხ.) მქონე პირი; 3) ვაჟი ქალის მიმართ (უპირისპირდება დამას, იხ. დამა 1); გადატ. მნიშვნ. — მოარშიყე ვაჟი; 4) **კავალრები** (მრავლ.) — ინგლისში XVII საუკ. რევოლუციისაში: მეფის მომხრენი, — ებრძოდნენ პარლამენტის მომხრეებს. — **კავალერგარდები** (მრავლ.) — ცხენოსანთა; გვარდიის ლეგიონი რევოლუციამდე რუსეთში; **კავალერია** — ცხენოსანი ლაშქარი; **კავალერისტ-ი** — ცხენოსანი ჯარის-კაცი, მხედარი.

კავალეტო (იტ. cavalletto „პატარა ცხენი“), სიმებიანი სამუსიკო ინსტრუმენტის ნაწილი: ჯორა.

კავალკად-ი (ფრ. cavalcade), ცხენოსან მოგზაურთა (ან მოსეირნეთა) გუნდი.

კავარდაკ-ი, თურქ.: 1) ერთგვარი შემწვარი საქმელი; 2) არეულობა, უწყსოება.

კავატინა, იტ., მოკლე სასიმღერო ლირიკული პიესა.

კავერზა (სლავ.?), მზაკრობა, ცბიერობა, ოინი.

კავერნა, ლათ., ღრუ (სიცილიერე) ცოცხალი ორგანიზმის ქსოვილებში, მაგ. ფილტვებში ტუბერკულოზის დროს; **კავერნოზული** — ღრუებიანი, დაჩრტილი, ნესტოვანი.

კავაკ-ი, თურქ. („თავისუფალი კაცი“), **კავაკები** — ასე ეწოდება შიდა რუსეთიდან და პოლონეთიდან ლტოლვილთა (ევონომიური და პოლიტიკური მიზეზების გამო) შთამომავლობას: ლტოლვილნი სახლდებოდნენ (XV საუკედან) რუსეთის განაპირა ადგილებში (დნებრისა, დონისა, ურალისა და სხვ. მიდამოებში), შექმნეს თავისუფალი თემები; დამოუკიდებლობა თანდათან დაკარგეს (17-18 სს.) და გადაიქცნენ

რუსეთის მეფის ერთგულ სამხედრო მოსახლეობად. — „კაზაჩოკ“ (რუსული დაბოლოებით) — კაზაკური სწრაფი ცეკვა.

კაზარმა (ეგრობ.?), სამხედრო ნაწილების საცხოვრებელი შენობა; აგრეთვე — მუშების საერთო საცხოვრებელი ფაბრიკა-ქარხნებთან.

კაზინი-ი, (ლათ. caseus-ისაგან „ყველი“), რძის ცილესული ნივთიერება.

კაზემატი-ი (იტ. casamatta „დახურული ბინა“, ფრ. casemate): 1) დამანაშავებელი მოსათავსებელი ქვის შენობა ციხეში; საპრობილე, ცალკე დასამწყვედვე ოთახი; 2) ყველაზე უზრუნველყოფილი (მტრის მოქმედებისაგან), დაფარული ადგილი სიმაგრეში; აგრეთვე — სამხედრო გემების ბანზე მოჯავშნული დანაშენები.

კაზიმირ-ი, ფრ., მატყლის ერთგვარი თხელი ქსოვილი.

კაზინო, იტ. („პატარა სახლი“), კლუბი; ქალაქის სათამაშო სახლი; რესტორანი, სადაც მსუბუქ წარმოდგენებს სდგამენ.

კაზუალ-, **კაზუისტი-**, იხ. კაზუსი.

კაზუარი-ი, მალ., სირაქლემის ოჯახის მარბენალი ფრინველი.

კაზუს-ი, ლათ., შემთხვევა; აქედან: **კაზუალ-ი** ან **კაზუალური** (ფრ. casuel) — შემთხვევითი; **კაზუალიზმი-ი** — მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ცხოვრების მთავარი ფაქტორი შემთხვევაა; **კაზუისტიკა** — 1) კანონმდებლობისა, მეცნიერებისა, რელიგიისა და სხვ. ზოგადი პრინციპების გამოყენება კერძო შემთხვევებში; 2) გადატან. მნიშვნ.: კერძო შემთხვევების მიხედულ-მოხვეული და ზრიკიანი განმარტებით უკანონო (თავისთვის ხელსაყრელი) დასკვნების გამოყენება. — **კაზუისტი-ი** — კაზუისტიკაში დახელოვნებული.

კათალიკოს-ი ან **კათოლიკოს-ი**, („საყოველთაო“), საქართველოსა და სომხეთში: უზენაესი მღვდელმთავრის ტიტული.

კათარები (მრავლ., ბერძ. კათაროს „წმინდა, უმწიკვლო“), ქრისტიანული სექტა საშ. საუკუნეებში, — ქადაგობდა ზნეობრივ სიწმინდეს, უარპყოფდა საეკლესიო წესებსა და კერძო საკუთრებას; იღვენებოდა.

კათარზისი (ბერძ. კათაროს-ისაგან „წმინდა, სუფთა“), მედიცინაში: ტანში გაწმენდა; აქედან: **კათარტიკა** (მრავლ.) — გამწმენდი საშუალებანი.

კათედრა, ბერძ: 1) ეპისკოპოსის ტახტი საკურთხეველში; 2) ამაღლებული ადგილი დარბაზში პროფესორისათვის ან ორატორისათვის; 3) უმაღლეს სასწავლებელში: ესა თუ ის მეცნიერება, როგორც სასწავლო საგანი. — **საკათედრო ტაძარი** — მთავარი ტაძარი, სადაც უმთავრესად სწირავს ეპისკოპოსი.

კათედერ-სოციალიზმი (იხ. კათედრა 2, 3 და სოციალიზმი), ე. ი. კათედრის ანუ კათედრული სოციალიზმი — ასე ეწოდება გერმანიაში უმთავრესად უნივერსიტეტის მეცნიერთა მოძღვრებას, რომელიც იზიარებს მარქსის თეორიის ეკონომიურ მხარეს, მაგრამ უარყოფს მის სოციალურ-პოლიტიკურსა და ფილოსოფიურ მხარეებს; **კათედერ-სოციალისტები** — ასეთი სოციალიზმის მქადაგებელნი და მიმდევარნი.

კათეტერ-ი, ბერძ., ლითონის ან კაუჩუკის წვრილი მილი საშარდ მილის გასაგანიერებლად აღ მასაწვავად.

კათეტ-ი (ბერძ. káthetot „ჩამოშვებული“), გეომეტრიაში: მართკუთხა (სწორკუთხა) სამკუთხედის ერთ-ერთი, მართი (სწორი) კუთხის წარმოქმნელი, გვერდი. — **კათეტომეტრი** — ორ წერტილს შუა ვერტიკალური მანძილის ზუსტად გასაზომი იარაღი.

კათოდ-ი (ბერძ. káthodos „დაღმართი“), ვალვანური ელემენტის უარყოფითი პოლუსი.

კათოლიკე, ბერძ., კათოლიციზმის მიმდევარი, კათოლიკური ეკლესიის წევრი.

კათოლიკური ანუ **რომაულ-კათოლიკური ეკლესია** — ქრისტიანული ეკლესია, — უპირისპირდება თავისი დოგმატებითა და წესებით XI საუკუნიდან ბერძნულ-აღმოსავლურს, ანუ ე. წ. მართლმადიდებლურს, ხოლო XVI საუკუნიდან პროტესტანტულ (იხ.) ეკლესიას; კათოლიკური ეკლესია თავის უზენაეს უფროსს, რომის პაპს, სივლის ქრისტეს მოადგილედ ამ ქვეყნად და უტოლდევალად.

კათოლიციზმი, რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის სარწმუნოებრივი მოძღვრება.

კაიზერ-ი, გერმ., იმპერატორი (იხ.).

კაიკ-ი, თურქ., ერთგვარი გრძელი ნავი.

კაიმანი, ერთგვარი ნიანგი; იგივეა რაც ალიგატორი.

კაიმი, თურქ., ოსმალური ქალაღლის ფული.

კაინ-ი, საკ. სახ., ბიბლიით: ადამის უფროსი ვაჟი, რომელმაც მოკლა თავისი უმცროსი ძმა აბელი. — **კაინიტები** (მრავლ.) — II საუკუნოსტიკური სექტის მიმდევარნი (იხ. გნოსტიციზმი), რომელიც კაინს, როგორც უფროსს (იხ.) მოწინააღმდეგეს, სთვლიდენ უზენაეს სულიერი დასაბამის მატარებლად, ასეთადვე სთვლიდენ იუდა ისკარიოტელს (იხ.); თავისი თავი მიაჩნდათ კაინის სულიერ მემკვიდრედ.

კაინიტ-ი: 1) კაინიტთა სექტის წევრი ან მიმდევარი (იხ. კაინი); 2) **კაინიტ-ი** (ბერძ. კაინოს-ისაგან „უცხო, ახალი“) — ერთგვარი მინერალი, — დაფხვნილი სახით იხმარება ნიადაგის გასაოწყებლად.

კაინოზოური ერა, ბერძ.-ლათ., გეოლოგიაში: დედამიწის განვითარების უახლოესი ხანა, — შეიცავს მესამეულს, ყინულოვანს და თანამედროვე პერიოდებს.

კაიუკ-ი, თურქ., იგივეა, რაც კაიკი.

კაიუტა (შვედ. kajuta), ოთახი ხომალდზე.

კაკალუ, მალ., თუთიყუშთა ჯიშის ქორიანი ფრინველი.

კაკაო, მექსიკ., ამერიკული მცენარე, რომლის ლობიოსებრი მარცვალი ფხვნილის სახით იხმარება შოკოლადისა და სასმელი კაკაოს დასამზადებლად.

კაკარდა, იხ. კოკარდა.

კაკოგრაფია (ბერძ. კაკოს „ცუდი“; გრაფინ „წერა“), შეცთომებით წერა; როგორც მეთოდი: მასწავლებლის მიერ განზრახ შეცთომებით რისამე დაწერა — მოწადის მხრივ მერტი ყურადღების გამოწვევის მიზნით.

კაკოდლი-ი, ბერძ. ხელოვნ., ქიმიაში: გამჭვირვალე შხამიანი სითხე, წარმოადგენს დარიშხანის შენაერთს წყალბადსა და ნახშირბადთან, ჰაერზე იწონება, აქვს საძაველი სუნი.

კაკოფონია (ბერძ. კაკოს „ცუდი“, ფონე „ბგერა“), ბგერათა არაპარმონიული, უსიამვნო შეხამება; უკეთილზმოვნობა; ავზმოვნობა.

კაკტუსი-ი, იხ. კაქტუსი.

კალამანდრი, კუნძულ ცვილონის ხე, — ფრიად მავარი და ლამაზი სახარატო მასალა.

კალამბური, ფრ., სიტყვებით თამაშზე დამყარებული ოხუნჯობა; ქართულად: ზმა; აქედან: **კალამბურისტი** — ზმათა შედგენაში დახელოვნებული.

კალამიტები (მრავლ., ბერძ. კალამოს-ისაგან „ლერწამი“), გაქვავებული ლერწმები.

კალანდრი (ფრ. calandre „სარეცხის საგორველი“), საუთობელი ან ქაღალდისათვის, ქსოვილისათვის და სხვ. მზნინვარების მიმნიჭებელი მანქანა.

კალდერონი (1600 — 1681), ისპანიის შესანიშნავი დრამატურგი.

კალე, არაბ.-თურქ., ციხე, სიმაგრე (ხშირად ემატება ქალაქის სახელს, მაგ. სოხუმ-კალე).

კალედონია, შოტლანდიის ძველი სახელწოდება.

კალევალა, ფინ. („კალევის ქვეყანა“, ე. ი. ფინლანდი), ფინური შესანიშნავი პოემა, ხალხურ თქმულებათა მიხედვით შედგენილი და პირველად 1834 წ. გამოცემული. — ფრიად საყურადღებოა ეთნოგრაფიულად და მხატვრულად.

კალედოსკოპი (ბერძ. კალოს „პარგი“, ეილოს „სახე, შესახედი“, სკოპეინ „ხედვა“): 1) ოპტიკური (იხ.) მოწყობილობა სარკეებითა და ფერადი კენჭებით. — შიგ ჩახედვისას ჩანს ფერების ლამაზი შეხამება, რომელიც იცვლება თვითეული შეტრიალებით; 2) გადატმნიშვნ.: ამბებისა ან პიროვნებათა სწრაფი ცვლა; აგრეთვე შობაბუძლილებათა გამუდმებული ცვლა. — სიჭრელი; **კალეიდოფონი**, (ბერძ. ფონე „ბგერა“) — ბგერათა რხევის თვალსაჩინოდ წარმოდგენი მოწყობილობა.

კალენდარი, ლათ.-ევროპ. (გერმ. kalender, ლათ. calendae-საგან): 1) დროის აღრიცხვის სისტემა, დამყარებული ასტრონომიულ მოვლენებზე; 2) მთელი წლის თვეებისა და დღეების მიჩვენებელი — უქმე დღეებისა, ღირსშესანიშნავ შემთხვევათა და სხვა ცნობათა აღნიშვნით; 3) **იულიანური** ანუ **იულიუსის კალენდარი** — შედგენილია იულიოს კეისრის დროს („ძველი სტილი“); 4) **გრიგორიანული კალენდარი** (იხ.) — წინ უსწრებს იულიუსისას 13 დღით.

კალენდები (მრავლ., ლათ. calendae), ძვ. რომში: თვითეული თვის პირველი დღე.

კალენკარი (ფრ. calencar), ერთფეროვანი ზამბის ქსოვილი.

კალვილი, ლათ.-ფრ. (ლათ. calvus-ისაგან „მელოტი“, ფრ. calville), ერთგვარი ჯიშის ვაშლი.

კალვინიზმი, ენეველი (შვეიცარიაში) რელიგიური რეფორმატორის, კალვინის (Calvin, 1509 — 1564), მოძღვრება, რომელიც გავრცელდა საფრანგეთში, ინგლისში, ჰოლანდიაში და ჩრდ. ამერიკაში: მოითხოვს სასტიკად თავშეკავებულ ცხოვრებას, უარყოფს წმინდანებს, გარეგულ. ღვთისმსახურებას და სხვ.; **კალვინისტი** — კალვინიზმის მიმდევარი.

კალი, არაბ., კალიუმ მეტალის ეანგი, — მყარი, თეთრი და ძალიან მწვავე ნივთიერება.

კალიბრი, არაბ.-ევროპ. (ფრ. calibre): 1) ცეცხლით სასროლი იარაღის (თოფის და სხვ.) ლულის შიდადიამეტრი; 2) ზუსტად შესრულებული ნიშნული, რომელსაც ადარებენ ამა თუ იმ ნაკეთებს; 3) საერთოდ: ზომა, სიდიდე; გადატ. მნიშვნ.: ამა თუ იმ საგნის ღირსება. — აქედან **კალიბრირება** ან **დაკალიბრება** — ამა თუ იმ ნაკეთებისათვის ზუსტი ზომის მიანიჭება კალიბრთან (იხ. 2) შედარების გზით.

კალიგრაფია (ბერძ. kalligraphia „ლამაზი წერა“), ლამაზად წერის ხელოვნება, სუფთად და ლამაზად წერა; **კალიგრაფი** — ლამაზად მწერალი; სუფთად წერის მასწავლებელი.

კალიუმი, ლათ., ერთერთი ტუტე ლითონთაგანი, ევრცხლისებრი-თეთრი ფერისა, მსუბუქი და რბილი, ჰაერზე ადვილად უნდდება.

კალკი, ლათ.-ფრ. (ლათ. calx-ისაგან „კირი“), 1) ერთგვარი გამქვირვალე ქაღალდი — ნახაზის ან სურათის პირის გადასაღებად; 2) ამგვარი ქაღალდით გადაღებული სურათი; აქედან: **კალკირება** — კალკით გადაღება.

კალკულაცია, ლათ.-ფრ. (calculation), რაიმე საქონლის ან ნაკეთების ერთეულის ღირებულობის გამოანგარიშება; საერთოდ: საქონლის დაფასება; **კალკულატორი** — კალკულაციის შემდგენი, მოვლელი.

კალომელი (ბერძ. კალოს „პარგი“, მელას „შავი“), ქლოროვანი ევრცხლის-წყალი, — იხ-

მარება მედიცინაში, როგორც სასაქმებელი სა-
შუალება.

კალონ-, იხ. კოლონ-.

კალორია ან **კალორი**, ლათ. („სითბო“),
სითბოს ერთეული: 1) დიდი კალორი—
სითბოს რაოდენობა, რომელიც ასწევს 1 კი-
ლოგრამი წყლის ტემპერატურას 1 გრადუსით;
2) მცირე კალორი—სითბოს რაოდენობა,
რომელიც ასწევს 1 გრამი წყლის ტემპერატუ-
რას 1 გრადუსით; აქედან: **კალორიმეტრია**—
ფიზიკის დარგი, რომელიც იკვლევს სხეულთა
სითბო-ტევადობას; **კალორიმეტრი**— გამოყო-
ფილი ან შთანთქმული სითბოს რაოდენობის
განოსაკვლევ იარაღი; **კალორული მანქანა**—
ხელსაწყო, რომელსაც ამოძრავებენ ჰაერის
გახურება-გაციების ცვლის გზით; **კალორი-
ფერი** (ფრ. calorifère)— დიდი შენობის გამ-
თბობი მოწყობილობა გახურებული ჰაერით,
რომელიც ნაწილდება მიწების გზით.

კალოტიპია (ბერძ. kalós „კარგი“, typos
„ანაბეჭდი“), ფოტოგრაფიით გადაღების ერთ-
გვარი ხერხი: ნეგატივის მიღება მეტისმეტად
მგრძობიარე ქაღალდზე, რომელსაც ეწოდება
კალოტიპის ქაღალდი— სწევს ფირფიტის
მაგეერობას.

კალოში, **კალოშები**, ევროპ.-რუს. (ფრ.
galoshe, ქართულში რუს. калоша-საგან),
ჩვეულებრივ ფეხსაცმელზე ჩასაცმელი რეზინის
ფეხსაცმელი— იცვამენ ავდარში სისუფთავისა
ან სითბოსათვის.

კალპაკი, თურქ.-რუს., თაღფაქი, — ერთ-
გვარი ქუდი ან რისამე სახურავი, სარქველი
და სხვ.

კალსონი (ფრ. caleçon), ნიფხავი.

კალცი ან **კალციუმი** (ახ. ლათ. calcium,
ლათ. calx-ისაგან „ქირი“), ქიმიური ელემენტი,
მოყვითლო ფერის ბრქვევილა ლითონი.

კალცინაცია (ახ. ლათ. calcinatio, იხ. წინა
სიტყვა); გამოწვა, გამოვარვარება; **კალცინი-
რება**— იგივე მოქმედება.

კამარილა (ისპ. camarilla „პატარა ოთახი“,
ლათ. camera-ისაგან „ოთახი“): 1) ისპანიის მე-
ფე ფერდინანდ VII-სთან დაახლოებულ პირთა
ჯგუფი (19 საუკ. დასაწყ.); 2) გადატ. მნიშვნე-
ლობა.

სასახლის წრეები, რომელნიც გავლენას ახდენენ
სახელმწიფოს საქმეთა მსვლელობაზე.

კამბიო, იტ., სესხების ბარათი; ვექსილი;
აქედან: **კამბისტრი**— ვექსილებით მოვაჭრე.

კამბუზი, ჰოლ., სამზარეულო ხომალდზე.

კამედ-ი, ბერძ.-რუს. (камедь), უფერო მწე-
ბვარე სითხე, — სდის ზოგიერთ მცენარეს.

კამელია—: 1) მუქ-მწვანე ფოთლებიანი
და ლამაზ ყვავილებიანი მცენარე (სახელწო-
დება— ევროპაში მისი შემომტანის, Camellus-
ისაგან 18 საუკ.); 2) გადატ. მნიშვნე.: საეკო-
ნომიკური საქმის ქალი.

კამერა, ბერძ.-ლათ. („თალი, კამარა; ოთა-
ხი“): 1) ოთახი რაიმე სახელმწიფო დაწესებუ-
ლებაში, მაგ. სამოსამართლო ოთახი; 2) ცალკე
ოთახი საპატიმროში; საკანი; 3) ფიზიკაში: **კა-
მერა ობსკურა**— ბნელსაკანი, — ბნელი
სათავსი ერთი პატარა ნახვრეტით, რომელშიც
გავლილი შუქი ჰქმნის მობრუნებულ კედელზე
საგანთა გამოსახულებას.

კამერარიუსი, ლათ., ქონების გამგე ძველად.

კამერგერი, იხ. კამერპერი.

კამერდინერი (ლათ. camera და გერმ.
Diener „მსახური“), ბატონთან დაახლოებული
(მომვლელი, დამლაგებელი და სხვ.) მსახური
მამაკაცი; ფარეში.

კამერისტა, ისპ. (რუს. დაბოლოებით, იხ.
კამერა), სასახლის ქალები ისპანიისა და პორ-
ტუგალიაში; საერთოდ: სასახლის ქალთა ტი-
ტული; აგრეთვე— მაღალი წრის ქალის ფა-
რეში-ქალი.

კამერიუნკერი (იხ. კამერა და იუნკერი),
საპატიო ტიტული სასახლეში.

კამერპაუი (იხ. კამერა და პაუი), რეგო-
ლაციამდე რუსეთში; პაუთა კორპუსის მო-
წადე, რომელიც ინიშნებოდა სამორიგეოდ სა-
სახლეში.

კამერტონი (იხ. კამერა და ტონი), ორთითა
ჩანგლის მსგავსი ფოლადის ინსტრუმენტი, რო-
მელიც იძლევა მუდმივსა და განსაზღვრული
სიმაღლის ტონს.

კამერული ან უკეთ **საკამერო მუსიკა** („საო-
თახო მუსიკა“, იხ. კამერა), დასაკრავი (წინეთ
სასიმღეროც) მუსიკალური ნაწარმოები, რო-
მელიც განკუთვნილია შესასრულებლად პატა-

რა სათავსოში (არა თეატრში ან ტაძარში), — მოითხოვს ინსტრუმენტთა მცირე რიცხვს, მაგრამ დიდ დახელოვნებას.

კამერფრაუ, ლათ.-გერმ. (Kammerfrau), გარდერობის გამგე ქალი სასახლეში.

კამერჰერ-ი, ლათ.-გერმ. (Kammerherr), სასახლის მოხელის ტიტული.

კამვოლური მატყლი (გერმ. Kammwolle „ნაჩეი მატყლი“), ცხვრის გრძელი ნაჩეი მატყლი, რომლისაგანაც იქსოვება მატყლის რბილი ქსოვილები — **კამვოლური ქსოვილები**.

კამშოლ-ი, არაბ.-ევროპ. (ფრ. camisole), ერთგვარი ძველებური ულილებო ტანსაცმელი, — იცვამდენ ზედა ტანსაცმელს ქვეშ.

კამიზარები (მრავლ., ფრ. Camisards, არაბ.-ისპ. camisa-საგან „პერანგი“ — იცვამდენ ღამით თავდასხმისას), ასე ეწოდათ სამზრ. საფრანგ. პროტესტანტ-გლეხებს, რომელნიც აუჯანყდენ საფრანგ. მთავრობას (1702 წ.) ჰუგენოტების წინააღმდეგ დევნის გამო.

კამილაკა (ბერძ. kamélayca, kamélos-ისაგან „აქლემი“, ე. ი. „აქლემის მატყლის ქუდი“), სამღვდლო პირთა საგანგებო ქუდი, — ეძლევათ ჯილდოდ რაიმე დამსახურებისათვის.

კამის-, ის. კომის-.

კამლოტ-ი, ბერძ.-ფრ. (camelote, ბერძ. kamélos-ისაგან „აქლემი“), მატყლის ან ბამბის მსხვილი ქსოვილი.

კამორა — 1) ბერძ.-სლავ. (камора „ოთახი, სათავსო“) — ზარბაზნის უკანა ნაწილი, სადაც თავსდება მუხტი; 2) იტ. (camorro „გლეხი“), შეიარაღებული ბანდების საიდუმლო კავშირი ნეაპოლის სამეფოში, — თამაშობდა პოლიტიკურ როლსაც; მთავრობის მიერ არ იდევნებოდა. — **კამორისტ-ი** — კამორის (2) წევრი.

კამპანია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. campanus-ისაგან „საველო“, ფრ. campagne): 1) ლაშქრობისა, ხომალდის ცურვისა ან არჩევნებისათვის საქმეო დრო — მათი ხანგრძლიობა; 2) გამოსვლათა რიგი რაიმე საკითხის ირგვლივ; ორგანიზაციული მუშაობა რაიმე საზოგადოებრივი ან პოლიტიკური საქმის შესასრულებლად, მიზნის მისაღწევად; 3) ჯგუფურად დროს გატარება, ლხინი; აგრეთვე — მოღონიეთა ჯგუფი

(ეს მესამე მნიშვნელობა დაკავშირებულია ფრ. compagnie-სთან, ის. კომპანია).

კამპანიონ-ი, ის. კომპანია და სხვ.

კამპედორ-ი, ისპ., მეტროპოლი, გვირი.

კამპოტი-ი, ის. კომპოტი.

კამოფლეთ-ი, ლათ.-ფრ. (camouflet), სამხედრო: მცირე აფეთქება მიწის ქვეშ, რომლის შედეგი არა ჩანს მიწის ზედაპირზე.

კამფეთ-ი, ის. კანფეთი.

კამფორა, არაბ.-ლათ. (camphora), ქაფური, — მკვთორ-სუნიანი უფერო ბლანტი ნივთიერება, — წარმოადგენს კამფორის ხის წვენს, მოიპოება ხელოვნურადაც; იხმარება მედიცინასა და ტექნიკაში.

კამფორკა ანუ უკეთ კამფორ-ი (პოლ. komfort): 1) საოთახო მოძრავი სამზარეულო; 2) სამოკარზე დასაცობი, რომელზედაც ჩაიდანი იდგმის.

კანალ-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) საერთოდ — არხი, მილი; 2) ხელოვნური თხრილი წყლის გასაყვანად; 3) ზღვის ვიწრო ნაწილი ორ ნაპირს შუა; 4) თოფის ან ზარბაზნის ლულა; 5) მილისებრი ორგანო ცხოველის სხეულში, მაგ. სისხლის ძარღვები. — აქედან: **კანალიზაცია** — მიწის ქვეშ საგანგებო მილებისა და არხების გაყვანა — ჩანაღენი წყლისა და უწმინდურების გასაღენად.

კანაპე, ლათ.-ფრ. (canapé); ზურგიანი პატარა დივანი (ის., 3).

კანატ-ი, ბერძ.-რუს., ბაგირი, მსხვილი თოკი.

კანდელაბრ-ი, ლათ., დრიდ მანდალი რამდენისამე საწოლისათვის.

კანდიდატი (ლათ. candidatus „ეთერად ჩაცმული“): 1) რაიმე დაწესებულებაში (სამსახურში, მოწაფედ, წევრად და სხვ.) შესვლის უფლებიანი მსურველი პირი, რომელიც რიგშია ჩინიშნული; 2) პირველი (დაწყებითი) სამეცნიერო ხარისხი რუსეთში (წარს. საუკ. 80-იან წლებამდე); აქედან: **კანდიდატურა** — კანდიდატობა, კანდიდატად ყოფნა; კანდიდატის წოდება.

კანვა (ფრ. canevas, ლათ. cannabis-ისაგან „კანაფი“): 1) უჯრედებიანი თხელი ქსოვილი, რომელზედაც ჰქარავენ; 2) სალიტერატურო ნაწარმოების ძირითადი გეგმა, ჩონჩხი; 3) საერთოდ: რისამე საფუძველი.

კანვერტი-ი, ის. კონვერტი.

კანვოი, იხ. კონვოი.

კანიბალ-ი, ისპ.-ევროპ. (ფრ. *cannibale*):

- 1) წინეთ — კარაიბის კუნძულთა მცხოვრები;
- 2) შემდეგ — კაციკაშია, სასტიკი და შეუბრალებელი ადამიანი; კანიბალიზმი — კაციკაშიობა.

კანიკულები (მრავლ.; ლათ. *canis*-ისაგან „ძალი“; *canicula* „ძალის ვარსკვლავები“ — მისი გავლენით ხსნიდენ სიციხებს), მოწაფეთა დასასვენებელი დრო.

კანიტელ-ი (ფრ. *cannetille*): 1) მოოქრვილი ან მოვერცხლილი ძაფი ოქრომკედლით საკერავად; 2) გადატ. მნიშვნ.: გრძელი მოსაწყენი საუბარი; რაიმე სამუშაოს დაგვიანება, გაჭიანურება.

კანიფოლ-ი, იხ. კოლოფონი.

კანკანი-ი, ფრ., ერთგვარი უწმინდობაობა იხილეთ ფრანგული ცეკვა.

კანკრატები (მრავლ., ლათ. *cancer*-ისაგან „კიბო“), ზღვის გაქვავებული კიბოები, — იხმარება მიწის სასუქად.

კანონადა (ფრ. *canonnade*; *canon*-ისაგან „ზარბაზანი“), სამხედრო: ერთბაში და ხშირი სროლა რამდენისავე ზარბაზნიდან. — კანონირ-ი (ფრ. *canonnier*, იხ. წინა სიტყვა) — მეზარბაზნე; არტილერიისტი ჯარის კაცი; საკანონირო ნავი (ფრ. *canonnière*, იხ. კანონადა) — პატარა ზარბაზნებით შეიარაღებული მცირე სამხედრო ხომალდი.

კანონ-ი, ბერძ.: 1) სერთოდ: წესი; ძირითადი დებულება; ნიმუში; ნორმა; 2) იურიდი.: საკანონმდებლო ხელისუფლების მიერ დადგენილი განსაზღვრული წესი საზოგადოებრივსა და სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში; 3) მეცნიერებაში: ა) ბუნების ან საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენათა მუდმივი და უცვლელი ურთიერთ-დამოკიდებულება (ანუ თანაშეფარდება), ბ) ამ მოვლენათა წარმომავლობის ძალების შესწავლაზე დამყარებული ურყევი დებულება (მაგ. კანონი ფიზიკისა, ქიმიისა, ენათმეცნიერებისა და სხვ.); 4) საეკლესიო: ეკლესიის ესა თუ ის დადგენილება სარწმუნოების ან საეკლესიო წესების საქმეში; აგრეთვე — რომლისავე წმინდანის საეკლესიო ვალობა; 5) სტამბაში: მსხვილი ასომთავრული. — აქედან: კანონიზაცია — უზენაესი საეკლესიო ხელისუფლების მიერ ვისიმე წმინდა-

ნად ჩარიცხვის წესი; კანონიკი — 1) კათოლიკეთა ეკლესიაში: საკათედრო ტაძრის მღვდელი; 2) მართლმადიდებელთა ეკლესიაში: საგალობელთა (კანონთა) შემცველი წიგნი; კანონიკური — საეკლესიო; ეკლესიის წესებთან და კანონებთან შეთანხმებული; მაგ.: კანონიკური წიგნები — ძველისა და ახალი აღთქმის საღვთოწერილის წიგნები, რომლებიც მსოფლიო საეკლესიო კრებების მიერ ცნობილი არიან ღვთის შთაგონებით დაწერილად; კანონიკური სამართალი — იგივეა, რაც საეკლესიო სამართალი, ე. ი. კანონიკურ წიგნებში მოცემულ წესთა და დადგენილებათა ერთობლიობა; კანონისტ-ი — კანონიკური სამართლის მკვლევ.

კანტატა, იტ. მუსიკაში: გუნდისათვის, ორკესტრის ან ცალკე ხმისათვის დაწერილი მუსიკალური ნაწარმოები, — იწერება ჩვეულებრივ რაიმე საზეიმო შემთხვევის გამო.

კანტ-ი, ემანუელ (Kant, Emmanuel, 1724—1804), გერმანელი უდიდესი ფილოსოფოსი, კრიტიკული ფილოსოფიის დამაარსებელი, — მან პირველმა დაისახა მიზნად ადამიანის შემეცნების საზღვრების გარკვევა; კანტის ფილოსოფია წარმოადგენს საშუალო გზას ემპირიზმისა (იხ.) და რაციონალიზმისას (იხ.): მისი აზრით, ჩვენი შემეცნება ემყარება ცდას, მაგრამ მხოლოდ ცდას არ შეუძლია ახსნას შემეცნების ყველა პროცესები; ჩვენს გონებას აქვს ცდის უწინარესიც (აპრიორული) რამ — ესაა შემეცნების (დროისა, სივრცისა და მიზეზობრიობის) ფორმები. — აქედან: კანტიანობა ან კანტიანიზმი — კანტის ფილოსოფიაზე დამყარებული მიმართულება; კანტიანელი ან კანტიანისტი — ამ ფილოსოფიის მიმდევარი.

კანტ-ი (გერმ. Kante), კიდე, ნაწიბური, არშია.

კანტილენა, იტ., პატარა სიმღერა, რომანსი, რომელიც ზოგჯერ ჩაემატება ხოლმე დიდ მუსიკალურ ნაწარმოებში.

კანტონ-ი, ფრ.: 1) ადმინისტრაციული ერთეული საფრანგეთში (აგრეთვე — საბჭოთა კავშირის ზოგიერთ რესპუბლიკაში, მაგ. ბაშკირეთში); 2) შვეიცარიის კავშირში შემავალ თვითმმართველ სახელმწიფოთა სახელწოდება; 3) ჩინ., საკ. სახ., სამხ.-აღმოს. ჩინეთის ერთერთი ქალაქის სახელწოდება (1½ მილ. მეტი მცხოვრები).

კანტორი-ი, ლათ. („მგალობელი, მომღერალი“), ცალკე მომღერალი ებრაელთა სინაგოგაში და ლუთერანთა ტაძარში.

კანტორა (ფრ. *comptoire, comter*-საგან „თვლა, ანგარიში...“; ქართულში — რუს. *КОНТОРА*-საგან): 1) რაიმე დაწესებულების საფინანსო ან სამეურნეო ნაწილის საქმეთა საწარმოო განყოფილება; 2) რაიმე სავაჭრო წამოწყების განყოფილება სხვა ქვეყანაში ან სხვა ქალაქში; 3) რაიმე ცენტრალური სახელმწიფო დაწესებულების განყოფილება (მაგ. სახელმწიფო ბანკის კანტორა და სხვ.); აქედან: **კანტორშიკი-ი** (რუს. დაბოლოებით) — კანტორის მოხელე; **კანტორკა** (რუს. დაბოლოებით) — მაღალი დაქანებული საწერი მაგიდა.

კანტროლი-ი, იხ. კონტროლი.

კანფეთი-ი (იტ. *confetto*), შაქრისაგან, ხილეღლისაგან და სხვ. დამზადებული ტკბილეული.

კანცელარია (ლათ. *cancelli, -orum*-ისაგან „ზღუდე“, შემდეგ — „შკაფები“): 1) რაიმე დაწესებულების საქმეთა საწარმოო განყოფილება, სამდივანმწიგნობრო; აგრეთვე — მასში მომუშავე პირადი შემადგენლობა; აქედან — **კანცელარიზმი-ი** — რაიმე დაწესებულების მიერ ამა თუ იმ საკითხის გამორკვევა მხოლოდ მიწერმოწერის საშუალებით, რაც იწვევს საქმის გაქიანურებასა და მის ზერელედ გადაწყვეტას; (იხ. ბიუროკრატიაში); **კანცელარისტ-ი** — კანცელარიის მოხელე; **კანცელარული** — კანცელარიისათვის დამახასიათებელი, მაგ., **კანცელარული ენა** — მძიმე, მშრალი, საქმიანი ენა; **საკანცელარიო** — რაც კანცელარიისთვისაა საჭირო ან გამოსადეგი, მაგ. ნივთები (ქალაქი, წიგნები, საწერი მოწყობილობა და სხვ.).

კანცლერ-ი, ლათ.-გერმ.: 1) საშ. საუკუნეებში: სასახლის უზენაესი თანამდებობის პირი, რომელსაც ებარა სახელმწიფო ბეჭედი; 2) საგარეო საქმეთა მინისტრი; მინისტრ-პრეზიდენტი (იხ.) გერმანიაში.

კანცონა, იტ.: 1) ერთგვარი წყობის ლირიკული ლექსი პროვანსსა და იტალიაში; 2) მუსიკაზე აწყობილი ლირიკული ლექსი; **კანცონეტა** (იტ. *canzonetta*), პატარა კანცონა.

კაოლინი-ი, ჩინ., ფაიფურისა და ქაშანურის ქურკლის საკეთებელი თიხა.

კაპელა (ახ. ლათ. *capella*): 1) კათოლიკეთა სამლოცველო ან ტაძრის ნაწილი; 2) მომღერალთა გუნდი ან ორკესტრი; აქედან: **კაპელანი-ი** — კაპელის მღვდელი ან მისი თანაშემწე; **კაპელდინერ-ი** (ლათ. *capella* და გერმ. *Diener* „მსახური“) — საკონცერტო დარბაზში ან თეატრში ბილეთების ჩამომრთმევი და ადგილების მაჩვენებელი; **კაპელმეისტერი-ი** (ლათ. *capella* და გერმ. *Meister* „უფროსი“), ორკესტრის ან გუნდის ხელმძღვანელი ლობბარი, — ღირსიური (იხ.).

კაპელ-ი (ლათ. *cupella*-საგან „პატარა ჭურჭელი“, გერმ. *Kapelle* ან *Kupelle*), სკელ კედლებიანი ძვლის ფერფლისაგან გაკეთებული პატარა ფინჯანი, — იხმარება ვერცხლისა და ოქროს სინჯის გამოსარკვევად ცეცხლზე; აქედან: **კაპელირება** — ვერცხლისა და ოქროს სინჯის გამორკვევა ცეცხლზე.

კაპერ-ი, ლათ.-ევროპ. (პოლ. *kaper*): 1) ევროპაში პირი, რომელმაც საკუთარი ხარჯით გააწყო ხომალდი ომის დროს — მოწინააღმდეგის სავაჭრო ხომალდების დასაჭერად; 2) თვით ასეთი ხომალდი.

კაპილარები (მრავლ., ლათ. *capillus*-ისაგან „თმა“), ბეწვმილები, — ძალიან წვრილი მილები ცხოველის ორგანიზმში; აქედან: **კაპილარობა** — ფიზიკაში: სითხეთა აწევისა ან დაშვების თვისება წვრილ მილებში; ბეწვონობა.

კაპიტალი-ი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. *კაპუტ-ისაგან „თავი“*): 1) წარმოების იარაღი და საშუალებანი (ფული, მანქანები, ნედლეული და სხვ.), რომელნიც ჰქმნიან ზედმეტ ღირებულებას და კერძო საკუთრების არსებობისა წარმოადგენენ დაქირავებული შრომის საექსპლოატაციო (იხ.) იარაღს; 2) ჩვეულებრივ: ფულის მნიშვნელოვანი თანხა; 3) „კაპიტალი“-ი — კ. მარქსის მთავარი შრომა, რომელშიც განხილულია კაპიტალიზმის წყობილება და დადგენილია მისი განვითარების კანონები, — წარმოადგენს მარქსისტული პოლიტიკური-ეკონომიის საფუძველს (I ტომი გამოვიდა 1867 წ., ხოლო II და III ტტ. მარქსის სიკვდილის შემდეგ, 1885 და 1895 წ. წ.).

კაპიტალიზაცია, ლათ.-ევროპ.: 1) ქონების ფულად ქცევა; 2) ქონების ღირებულობის განსაზღვრა მისი შემოსავლიანობის მიხედვით.

კაპიტალიზმი-ი, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ., იგივეა, რაც კაპიტალისტური წყობილება, სახელდობრ: ისეთი საზოგადოებრივ-სამეურნეო წყობილება, რომელსაც ახასიათებს: 1) კერძო საკუთრება საწარმოო იარაღებსა და საშუალებებზე, რომელნიც დაგროვილია საზოგადოების უმცირესობის (კაპიტალისტთა) ხელში; 2) დაქირავებული შრომა, ე. ი. მუშის მიერ თავისი შრომის გაყიდვა; 3) საზოგადოების კლასობრივი შემადგენლობა, ე. ი. არსებობა მცირერიცხოვანი კლასისა, რომელიც ჰვლობს საწარმოო საშუალებებს, და მრავალრიცხოვანი კლასისა, რომელიც მას მოკლებულია და იძულებულია გაყიდოს თავისი ძალა; 4) წარმოების ანარქია (იხ. ანარქია). — აქედან: **კაპიტალისტი-ი** —: 1) კაპიტალის მფლობელი; საწარმოო იარაღებისა და საშუალებათა მესაკუთრე; 2) ჩვეულებრივ: მდიდარი.

კაპიტალური (ლათ. capitalis, caput-ისაგან — თავი“), მთავარი, საფუძვლიანი, ძირითადი, მტკიცე და სხვ.; მაგ.: **კაპიტალური შრომა** — ისეთი შრომა, რომელიც შეიძლება საფუძვლად დაედოს სხვა შრომებს; ფუძე-მდებელი შრომა.

კაპიტანი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. capitaine, ლათ. caput-ისაგან „თავი“): 1) ჯარების უფროსი საშუალო საუკუნეებში; 2) უფროსი ობერ-ოფიცრის (იხ.) წოდება ხმელეთის ჯარში; 3) ხომალდის უფროსი.

კაპიტელ-ი, ლათ.-გერმ. (ლათ. caput-ისაგან „თავი“): 1) ხუროთმოძღვრებაში: სვეტის თავი; 2) სტამბაში: მილიანად ასომთავრულით ნაბეჭდი.

კაპიტოლი ან **კაპიტოლიუმ-ი**, ლათ. სკა. სახ., ძველი რომის ერთერთი ციხე-სიმაგრე, რომელშიც იყო იუპიტერის შესანიშნავი ტაძარი და მთავრობის დაწესებულებანი.

კაპიტულარიები (მრავლ., ლათ. კაპიტულარია, კაპიტულუმ-ისაგან), საშ. საუკუნეებში: კაროლინგური პერიოდის მეფეთა მიერ გამოცემული საკანონმდებლო აქტები.

კაპიტულაცია, ლათ.-ევროპ., მეომარ მხარეთაგან ერთის მიერ თავისთავის დამარცხებულად ცნობა, დანებება; მოწინააღმდეგისათვის ციხე-სიმაგრის დანებება; **კაპიტულირება** — იგივე მოქმედება.

კაპიტულ-ი (ლათ. კაპიტულუმ „თავი, განყოფილება“): 1) კათოლიკე სასულიერო პირთა კოლეგია (იხ.) ეპისკოპოსთან; 2) რევოლუციონამდ რუსეთში: დაწესებულება, რომელიც განაგებდა ორდენებით (იხ.) დაჯილდოების საქმეებს.

კაპიშონ-ი (ფრ. capuchon): 1) კათოლიკე ბერების ერთგვარი წოწოლა ქუდი; 2) წამოსახამის საყელოზე მიკერებული ნაწილი, რომელიც გამოსადეგია თავზე დასახურავად.

კაპკან-ი, თურქ., ხაფანგი.

კაპლანი-ი, იგივეა რაც კაპელანი (იხ.).

კაპონიერი-ი ან **კაპონიერი** (ფრ. caponnière), სამხედრო: ქვის შენობა სიმაგრის თხრილში, — აქვს მოგერიებით დანიშნულება.

კაპორ-ი, ლათ.-ევროპ. (რუს. каноп), ქალისა ან ბავშვის ერთგვარი თავსახურავი.

კაპოტი-ი, ფრ.: 1) ქალის საშინაო კაბა, ხალათი; 2) ტექნიკაში: მანქანათა, ძრავებისა და სხვ. გადასახურავი.

კაპრალ-ი (ფრ. caporal), უნტერ-ოფიცრის (იხ.) წოდება ევროპის ზოგიერთ არმიაში.

კაპრიცი-ი (ფრ. caprice, ლათ. caper-ისაგან „თხა, ვაცი“), ახირებული სურვილი, უინი, ჯიუტობა, თვითნებურობა და სხვ. ასეთი; **კაპრიზიანი** — კაპრიზის მქონე; **კაპრიზობა** — ახირება, უინიანობა, თვითნებურობა და სხვა ასეთი რისამე გამომჟღავნება საქციელში.

კაპრიჩიო (იტ. capriccio, იხ. წინა სიტყვა), განსაზღვრული ფორმის არქონე მუსიკალური ნაწარმოები.

კაპსული ან **კაფსულ-ი** (ლათ. capsula „პატარა ყუთი“): 1) ფისტონი; ლითონის პატარა თალფაქი, რომელშიც იწყობება მეფეთქარე შემადგენლობა, — იხმარება ფისტონიან თოფებში; 2) ელატინის (იხ.) ცალიერი აფსკა, რომლითაც იღებენ არასასიამოვნო გემოვნების წამალს; 3) ფაიფურისა ან ლითონის პატარა ჯამი, — იხმარება აფთიაქებში და ქიმიკოსების მიერ წამლებისა და სხვ. დასამზადებლად.

კაპტაჟ-ი (ფრ. captage), ამა თუ იმ წყაროს მიწისქვეშა კალაპოტის დაცვა სხვა წყაროთა და ნიადაგის გავლენისაგან წყალშეუფალი მილების საშუალებით, — იხმარება უმთავრესად სამკურნალო წყაროთათვის.

კაპუტ, ლათ.-ევროპ. (ლათ. *caput* „თავი“), გადატან. მნიშვნ.: რაიმე საქმის ან პიროვნების საუბედურო დასასრული, დაღუპვა და სხვ. ასეთი (იტყვიან განცალკევებით: კაპუტი!).

კაპუცინი-ი, საშ. ლათ.-ევროპ. (შეად. ფრ. *capuce, capuchon*): 1) იგივეა რაც ნასტურცია (იხ.); 2) ერთი ჯიშის ადგილად მოსაშინაურებელი მაიმუნი, — ცხოვრობს სამხრ. ამერიკაში; 3) **კაპუცინები** (მრავლ.) — ფრანცისკანელთა (კათოლიკე ბერთა ძმობა) ერთერთი შტო (სახელწოდება დაკავშირებულია კაპიშონთან, იხ.).

კარაბინი-ი (ფრ. *carabine*), შორს მცემი მოკლე თოფი, — იხმარება უმთავრესად კავალერიაში; **კარაბინერები** (მრავლ.) — ძველად ევროპაში: კარაბინებით შეიარაღებული ცხენოსანთა ნაწილები; ახლა იტალიაში: უანდარმები (იხ.).

კარაველა, ისპ., ძველებური სამანძიანი ხომალდი ისპანიასა და პორტუგალიაში.

კარაიმები (მრავლ.), ებრ., ებრაელთა მცირერიცხოვანი რელიგიური სექტა, რომელიც არ იწყნარებს თალმუდს (იხ.), — წარმოიშვა 8 საუკ. ქ. შ.

კარაკატიცა (ევროპ.?), ქართულში რუსულიდან: ერთგვარი მოლუსკი (იხ.), — ცხოვრობს ზღვის ნაპირებთან; შეიცავს სითხეს, რომლისაგანაც ამზადებენ წითელ საღებავს.

კარაკოლი-ი, ფრ., ცხენის მორტიალდება ერთ ადგილზე ზედმჯდომი მხედრის მიერ.

კარაკულები (მრავლ.), ფრ., ძნელად გასარჩევი ნაწერი, ცუდი ხელი.

კარაკულ-ი, თათრ., ბატქნის დამუშავებული ქურქი.

კარამბოლი-ი, ფრ., ბილიარდზე თამაში სამი ბურთით.

კარამელი-ი, ფრ., მალალ ტემპერატურაზე დამწვარი შაქარი, — იხმარება სხვადასხვა სასამეღებლისა და კანფეტების დამზადებაში; ასე ეწოდება აგრეთვე ერთგვარ კანფეტს.

კარანდაში-ი, თურქ., ფანქარი.

კარანტინი-ი (ფრ. *quarantaine* „ორმოციოდე, ორმოცდღიური“): 1) სანიტარული დაწესებულება, რომელშიც ამყოფებენ განსაზღვრულ ხანს ეპიდემია-გავრცელებული ადგილიდან მოსულ პირებს ან საქონელს; 2) ასეთ დაწესებულებაში ყოფნის ვადა.

კარასი-ი, საშ. ლათ.-ევროპ., კარჩხანა (თევზი).

კარატი-ი, არაბ.-ევროპ., ძვირფასი ქვების წონის ერთეული, უდრის 205 მილიგრ.

კარბოვანეცი-ი, უკრ., ერთი მანეთი.

კარბოლენი-ი, ლათ. ხელოვნ. (*carbo-onis*-საგან „ნახშირი“), ერთგვარი ხელოვნური სათბობი მასალა.

კარბოლი-ის სიმეცავე (ლათ. *carbo*-საგან „ნახშირი“), მკვეთრსუნიანი შხამიანი სითხე, რომელიც მოიპოვება ქვანახშირის კუპრისაგან, — იხმარება როგორც საღებინფექციო საშუალება (იხ. დეზინფექცია).

კარბონარიები (მრავლ.), იტ. („მენახშირები“), ასე ეწოდა იტალიაში 19 საუკ. დასაწყ. შექმნილ საიდუმლო პოლიტიკურ საზოგადოებას, რომლის მიზანიც იყო ზურბონთა (იხ.) განდევნა ნეაპოლიდან, ავსტრიელთა — იტალიიდან და სხვ.; საერთოდ იბრძოდნენ იტალიის დამოუკიდებლობისა და ერთიანობისათვის. 1830 წ. შემდეგ მიემხრენ სოციალისტურ მოძრაობას.

კარბონატი-ი, ლათ. ხელოვნ. (*carbo*-საგან „ნახშირი“): 1) ნახშირმეცავე მარილი; 2) ალმასის ერთი (შავი) სახეობა.

კარბონიზაცია, ლათ.-ევროპ. (*carbo*-საგან „ნახშირი“), ნახშირად ქცევა, დანახშირება; მცენარეული ნივთიერების დაშლა დანახშირების გზით; ხის ან ქვანახშირის მშრალი გამოხდა. — **კარბონიზირება** — იგივე მოქმედება.

კარბუნკული-ი (ლათ. *carbunculus* „პატარა ნახშირი“): 1) წითელი ლალი; 2) ავთვისებიანი მუწუცი, ბენიერა; 3) ერთგვარი სიმსივნე ცხოველთა სხეულზე.

კარბურატორი-ი, ლათ. ხელოვნ., შინაგანი წვის ძრავების მოწყობილობა, რომელშიც შეაქვს თხევადი სათბობი მასალა; **კარბურირება** — მიმატება ჩვეულებრივი აირისათვის (გაზისათვის) ისეთ ნახშირწყალბადოვან ნივთიერებათა, რომელნიც ანიჭებენ ალს განსაკუთრებულ სიკაშკაშეს.

კარგო, ისპ., ხომალდის ტვირთი.

კარდი-ი, ლათ.-ფრ. (*carde*), მავთულის მუსი (ჩოთქი), რომლითაც ჩეჩენ მატყლს, სელს და სხვას — მათუღზე ხაოს დადების მიზნით; საჩეჩელი — აქედან: **კარდვა** — საქსოვი მასალის ჩეჩა.



კარდინალ-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) უმაღლესი სასულიერო ხარისხი რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიაში; კარდინალები ირჩევენ თავიანთი წრიდან რომის პაპს (იხ.); 2) ამერიკის ერთგვარი ჩიტის სახელწოდება.

კარდინალური (ლათ. cardinalis), ძირითადი, უმთავრესი.

კარდიოგრაფ-ი (ბერძ. კარდია „გული“, გრაფინ „წერა“), მედიცინაში: გულის მოძრაობათა გრაფიკულად (ხაზებით) აღმნიშვნელი ხელსაწყო; **კარდიოლოგია** — მოძღვრება გულის შესახებ; **კარდიტი-ი** — გულის ანთება.

კარდიფ-ი, ინგლ., ქვანახშირის ერთი სახეობა ინგლისში; სახელწოდება იმ ადგილისაგან, სადაც იგი მოიპოვება (Cardiff).

კარე (ფრ. carré): 1) ოთხკუთხეი; 2) საბრძოლო ქვეითა ჯარის ოთხკუთხეი წყობა — მტრის ყოველი მხრიდან მოსაგერიებლად.

კარეტა (იტ. caretta), ფანჯრებიანი დახურული ეტლი.

კართეზიელები (მრავლ.), XI საუკუნეში დაარსებული ბერთა ძმობა საფრანგეთში კართეზი უდაბნოში; ბერები სდებდნენ განმარტობისა და ღუმილის აღთქმას.

კარიატიდ-ი (ბერ. karyatis-idos), ხუროთმოძღვრებაში: ქალის ქანდაკება, რომელზედაც დაყრდნობილია შენობის კამარა.

კარიდორ-ი, იხ. კორიდორი.

კარიერა (ფრ. carrière; ქართულში რუსულადან): 1) ცხოვრების ასპარეზი; 2) სამსახურში ან სხვა რაიმე მოღვაწეობაში წარმატება, აქედან: **კარიერიზმი** — ამა თუ იმ სამოღვაწეო ასპარეზზე (უმთავრესად სამსახურში) წარჩინებისადმი მისწრაფება; **კარიერისტი-ი** — ამგვარი წარჩინების მსურველი და მაძიებელი.

კარიერ-ი (ფრ. carrière): 1) ცხენის სწრაფი სირიბილი, ქენება; 2) საერთოდ: სწრაფი სვლა გზაზე, — ცხოვრებაში.

კარიკატურა, იტ.: 1) ვისიმე ან რისიმე განზრახ სასაცილო სახით დახატვა — ამა თუ იმ დამახასიათებელი თვისებას გაზვიადებული წარმოდგენით; 2) სასაცილო მიბაძვა, დამახინჯება; აქედან: **კარიკატურული**, მაგ., **გამოსახულება** ვისიმე ან რისიმე; **კარიკატურისტი-ი** — კარიკატურის მხატველი.

კარიოზ-ი (ლათ. cariosus „დამბალი“), მედიცინაში: ძვლის ქრონიკული ანთება, ძვლის მკამელი; **კარიოზული** ან **კარიოზიანი** — ძვლის მკამელით დაავადებული.

კარკას-ი (ფრ. carcasse „ჩონჩხი“): 1) ძველებური ყუმბარა; 2) მავთული, რომლისაგანაც კეთდება ქალის ქუდის ფორმა; 3) ხომალდის ჩონჩხი; რკინის ჩონჩხი შენობისა; 4) ერთგვარი ხე, რომლის მერქანი ცნობილია განსაკუთრებული სიმაკრით, — ეწოდება რკინის ხე.

კარკინოლოგია, **კარკინომა**, იხ. კარკინოლოგია.

კარლიკ-ი, გერმ.-სლავ., ჯუჯა-კაცი, ძალიან პატარა ტანის ადამიანი; ამბობენ ხეზედაც და სხვ.

კარლისტები (მრავლ.), კარლოსის მიმდევრნი: საფრანგეთში კარლოს X-ისა (1830), ისპანიაში დონ-კარლოსისა (1833); რეაქციონული პოლიტიკური პარტია ისპანიაში.

კარლსბადის მარილი — მოიპოვება ქ. კარლსბადის (ბოჰემიაში) მინერალური წყლისაგან, — გოგირდ-მჟავა ნატრიუმი: იხმარება როგორც სასაქმებელი საშუალება.

კარმაზინ-ი ან **კარმეზინ-ი**, არაბ.-ევროპ., მუქ-წითელი ფერის ძველებური ქსოვილი.

კარმანოლ-ი (ფრ. carmagnole): 1) სარევეოლუციო სიმღერა საფრანგ. დიდი რევოლუციის დროს; აგრეთვე ეცევა კარმანოლის ხმაზე; 2) უკიდურეს იაკობინელთა (იხ.) ტანსაცმელი (შავი შალვარი, წითელი ან სამფეროვანი ჟილეტი და წითელი ქუდი); სახელწოდება — ქალაქისაგან.

კარმელიტები (მრავლ.), კათოლიკურ ბერთა ძმობა. — დაარსდა **კარმელ** მთაზე 12 საუკ.; კარმელიტები სდებდნენ შრომის აღთქმას, უარყოფდნენ ხორცის ჭამას და საკუთრებას.

კარმინ-ი, არაბ.-ევროპ., კაშკაშა წითელი საღებავი, — იხმარება აქვარელისათვის (იხ.) მხატვრობაში, წითელი მელნისათვის და სხვ.; ქართულად **ქიაფერი**.

კარნავალი ან **კარნევალი** (იტ. carnevale „ხორცის გამოთხოვება, დაურწყება“), ყველიერი კათოლიკურ ქვეყნებში, — დროს ატარებდნენ მასკარადებში და სხვადასხვა მხიარულ თამაშობა-გასართობებში; განსაკუთრებით გავრცელებულია იტალიაში.

კარნიზი-ი, ბერძ.-გერმ. (Karnies), ხუროთმოძღვრებაში: ლეგარდანი: 1) კედლის ზედა გამობურცული ნაწილი; ფანჯრებისა და კარების თავზე სხვადასხვაგვარი გამობურცული მორთულობა; 2) ეიწრო გრძელი ფიკარი ფანჯრის თავზე ფარდების ჩამოსაკიდებლად.

კარონად-ი (ფრ. caronade), ძველებური მოკლე ზარბაზანი (ქალ. Caro-საგან).

კარპოლით-ი (ბერძ. კარპოს „ნაყოფი“, ლითოს „ქვა), გაქვავებული ნაყოფი; **კარპოლოგია** — ბოტანიკის დარგი: მოძღვრება ნაყოფთა შესახებ.

კარსეტ-ი, იხ. კორსეტი.

კარტა და **კარტ-ი**, ბერძ.-ევროპ. (იტ. carta, ფრ. carte): 1) **კარტა** — რუკა; ქალაქის ფურცელი, რომელზედაც გამოსახულია დედამიწის ესა თუ ის ადგილი, ზღვა, ცა და სხვ.; არის კარტა (რუკა) გეოგრაფიული, ტოპოგრაფიული (იხ.), ზღვისა, ასტრონომიული (იხ.), გეოლოგიური (იხ.) და სხვ.; 2) **კარტ-ი** — სათამაშო ქალაქი. — **კარტ-ბლანში-ი** (ფრ. carte blanche „თეთრი კარტი“) 1) ქალაქის ღია თამაში, ე. ი. როცა მოთამაშე არ უმაღავს კარტს მოწინააღმდეგეს; 2) გადატ. მნიშვნ.: ა) ვისიმე მიმართ გულახდილობა, საიდუმლო მოსაზრებათა გამომჟღავნება; ბ) ვისიმე მიმართ განუსაზღვრელი ნდობა რაიმე საქმეში.

კარტეზიანობა, ფრანგი ფილოსოფოსის, დეკარტის (იხ.), მოძღვრება (კარტეზიუ სიი სხელწოდებაა დეკარტისა ლათინურად); აქედან: **კარტეზიანელები** — დეკარტის ფილოსოფიის მიმდევარი.

კარტელ-ი, ფრ.: 1) წერილობითი გამოწვევა დულეში; 2) საერთაშორისო ხელშეკრულება დამნაშავეთა და ტყვეთა გაცემის შესახებ; 3) შეჯიბრების წესი ასპარეზობის დროს; 4) მრეწველ-წამომწეებთა კავშირი — წარმოებისა და საქონლის გასაღების მოწესრიგების საშუალებით თავისუფალი კონკურენციის (იხ.) შესასუსტებლად.

კარტეჩი-ი, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Kartätsche); თოდით სასროლი მსხვილი საფანტი; ერთგვარი საარტილერიო ყუმბარა: წარმოადგენს ტყვიებით გასესებულ თუნუქის ყუთს, რომლის გასროლის დროსაც ტყვიები გაიფანტება; ქართულად ფინთიხი.

კარტ-ი, იხ. კარტა.

კარტოგრაფია, ბერძ. ხელოვნ. (იხ. კარტა; გრამმა „ნაწერი“), სტატისტიკურ კვლევაში: გრაფიკული (იხ.) გამოსახულება საკვლევი მოვლენისა რუკაზე (მაგ. პირობითი გაფერადება სათანადო ადგილებისა მოსახლეობის სიმჭიდროვის აღსანიშნავად); **კარტოგრაფია** — მოძღვრება გეოგრაფიული და სხვ. რუკების შედგენა-ხაზვის შესახებ; **კარტოგრაფი-ი** — რუკების შემდგენელი.

კარტონ-ი, ბერძ.-ევროპ. (იტ. cartone): 1) მკვრივი სქელი ქაღალდი; მუყაო; 2) ასეთი ქაღალდის კოლოფი; 3) წიგნის ყდა თხელი მუყაოსაგან; 4) მუყაოზე დახატული სურათი ნახშირით ან ფანქრით; აქედან **კარტონაჟ-ი** (ფრ. cartonnage) — მუყაოს ლამაზი კოლოფი; მუყაოს ყდა.

კარტუზი-ი, ევროპ. (გერმ. Karduse): 1) წინაფრიანი ბრტყელი ქული; 2) არტილერიაში: დენთის (თოდის წამლის) პარკი ზარბაზნის გასატენად; 3) ქალაქის პარკი ფხვიერი ნივთიერებისათვის.

კარტუშ-ი (ფრ. cartouche): 1) სამხედრო: ვაზნა, პილზი (იხ.); 2) ვინეტი (იხ. ვინეტკა) წიგნის ან მისი ნაწილების დასაწყისში ან ბოლოში; 3) ერთგვარი სახუროთმოძღვრო მორთულობა.

კარუსელ-ი, ლათ.-ფრ. (caroussel): 1) საშ. საუკუნეებში: სამხედრო გართობა — ცხენებით ჯირითი, დოღი; 2) ახლა: გასართობი — ხის ცხენებანი და სკამებიანი წრე, რომელიც ტრილოზს თავისი დერძის გარშემო.

კარცერ-ი, ლათ. („საპყრობილე“), მოკლე ხნით დასამწყვედვე ადგილი, ჩვეულებრივ — მრწაფეთა ან ჯარისკაცთათვის.

კარცინოლოგია (ბერძ. კარცინოს-ისაგან „კიბო“, ზოოლოგიის დარგი, — იკვლევს კიბოსებრ ცხოველებს; **კარცინომა** — მედიცინაში: ავთვისებიანი სიმსივნე, კიბო.

კასა (იტ. casa): 1) საერთოდ: სალოდო; 2) ფულის შესანახავი ყუთი ან შკაფი; 3) განსაზღვრულ ადგილას დაცული ნაღდი ფულის რაოდენობა; 4) კასა ანუ საკასო წიგნი — ნაღდი ფულის შემოსავალ-გასაცემის ჩასაწერი წიგნი; 5) ფულის გასაცემი და მისაღები ადგილი; 6) თეატრის და სხვ. კასა — სადაც იყიდება თეატრში და სხვ. შესასვლელი

ბილეთები; 7) სტამბაში: უჯრებიანი ყუთი, რომელშიც აწყვიტა ჩამოსხმული ასოები ანუ შრიფტი (იხ.); 8) **დამწვევი კასა** — დაწესებულება, რომელიც განაგებს დასაწლევი თანხების გადახდევინების საქმეს და აძლევს სათანადო შემთხვევებში დახმარებას დაწლეულ მუშა-მოსამსახურეს; 9) **სავადმყოფო კასა** — მუშა-მოსამსახურეთა დამწლევი დაწესებულება ავადმყოფობის შემთხვევისათვის; 10) **ურთიერთ დამამარე კასა** — პროფესიონალურ კავშირებთან არსებული დაწესებულება, რომელიც დახმარებას უზენს კავშირის წევრებს.

კასაცია, იტ.-ფრ. (cassation, იტ. cassare-საგან „მოსპობა, გაუქმება“), სასამართლოს განაჩენის გაუქმება სათანადო წესების დაუცველობის გამო; **საკასაცია სასამართლო** — უზენაესი სასამართლო დაწესებულება, რომელსაც აქვს კასაციის უფლება; **საკასაცია საჩივარი** — საჩივარი კანონის არასწორად გამოყენებისა ან წესების დარღვევის შესახებ სასამართლოს დაბალ საფეხურებზე; **კასირება** — : 1) საკასაციო სასამართლოში გასაჩივრება; 2) სასამართლოს განაჩენის გაუქმება, დარღვევა.

კასეტა ან უკეთ **კასეტი** (ფრ. cassette): 1) სინათლე-გაუვალაი ყუთი საფოტოგრაფიო აპარატში — მგრძობიარე ფირფიტების მოსათავსებლად; 2) ერთგვარი სახუროთმოძღვრო სამკაული ცვადრატული ფოსოების სახით ჭერზე და კამარაზე.

კასირი, იტ.-ევროპ. (იხ. კასა), კასის გამგე; ფულის მიმღებ-გამცემი; მოლარე.

კასკა (ფრ. casque), ჩაფხუტი, ჩაჩქანი; ერთგვარი სახმადრო ქული; აქედან: **კასკეტი** (ფრ. casquette): 1) ჩაფხუტის მსგავსი ერთგვარი ქული; 2) ერთგვარი წინაფრიანი კეპი (იხ.).

კასკადი (ფრ. cascade): 1) ჩანჩქერი; მდინარის ზედიზედ ნახტომებით მიმდინარეობა; 2) ჩანჩქერის მსგავსად მოციმციმე ფეიერვერკის (იხ.) ცეცხლები.

კასტა, ლათ.-ევროპ., სხვა წოდებასთან შეურეველი ესა თუ ის კარჩაეტილი წოდება, რომელიც იცავს უცვლელად წინაპართა ზნე-ჩვეულებას, კანონს და სხვას; საერთოდ: ესა თუ ის განცალკევებულად მდგომი ჯგუფი.

კასტალიის წყარო, ზღაპრული წყარო დელფში (საბერძნ.). — ძველ ბერძენთა რწმენით იგი ანიჭებდა ადამიანს პოეტური შემოქმედების უნარს.

კასტანეტი (ფრ. castagnette), ერთგვარი ისპანური ხის დარტყმითი სამუსიკო ინსტრუმენტი.

კასტელი (ლათ. castellum-ისაგან), გამაგრებული კოშკი, ციხე; აქედან: **კასტელანი** — : 1) კასტელის მფლობელი; შემდეგ 2) კოშკის ან შენობის ზედამხედველი; 3) კათოლიკური ტაძრის დარაჯი. — **კასტელანში** (რუს. დაბოლოებით) — თეთრეთლის ზედამხედველი ქალი სავადმყოფოში, თავშესაფარი და სხვ.

კასტეტი (ფრ. casse-tete), ხელის თითებზე წამოსაცმელი ლითონის იარაღი — ხმარობენ ხელდახელი ჩხუბის დროს.

კასტიუმი, იხ. კოსტიუმი.

კასტორი, ლათ. („წაი“), მატყლის მკვრივი ქსოვილი.

კასტორი და **პოლიდეკესი**, იხ. დიოსკურები.

კასტორის ზეთი (იხ. კასტორი), ერთგვარი მცენარეული ზეთი, — სასაქმებელ საშუალებათა შორის ყველაზე მეტად გავრცელებული.

კასტარტი, ლათ., დაკოდილი, დასაქურისებელი; **კასტარცია** — დაკოდვა, დასაქურისება; **კასტირება** — იგივე მოქმედება.

კასტრული (გერმ. Kastroll), სპილენძის ან თუჯის ჭურჭელი, რომელშიც ხარშავენ საკმელს.

კატაბოპტრიკა, ბერძ., ოპტიკის (იხ.) დარგი, — სწავლობს გარდატეხილისა და ანარეკნი შუქის შეერთებულ მოქმედებას (იხ. დიოპტრიკა).

კატაკლაზი ან **კატაკლაზისი**, ბერძ., გამრუდება; ცხოველის ორგანიზმის ამა თუ იმ ასოს მოტება; აქედან: **კატაკლასტური აგებულობა** — ქანთა (მთის ჯიშთა) ისეთი აგებულობა, რომელიც შედეგია მთის წნევისა — ქანთა ტეხილები, ნალუნები და სხვ.

კატაკლიზმი (ბერძ. kataklysmós): 1) წარღვნა; 2) დიდი უეცარი ცვლილება, — გარდაქმნა (ბუნებაში ან საზოგადოებრივ ცხოვრებაში).

კატაკომბები (მრავლ.), ბერძ.-ევროპ., აკლ-დამები; ძველ დევნილ ქრისტიანთა სამლოცველო ადგილები მიწაში გათხრილ მღვიმე-გვირაბებში, აგრეთვე — მიცვალებულთა დასაკრძალავი ადგილები.

კატალეფსია ან **კატალეფსისი**, ბერძ., მედრიცინაში: სხეულის გაშეშება; კუნთების კრუნჩხვითი შეკუმშვა ცნობიერების დაშლითურთ — ავადმყოფს ეკარგვის ნებისმიერი მოძრაობის უნარი, — გამოწვეულია, მაგალითად, ძლიერი შიშისა და ჰიპნოზის ზეგავლენით.

კატალექტები (მრავლ., ბერძ. katalekta), ძველ მწერალთა არასრული ნაწარმოებები; **კატალექტური** — არასრული, ნაწყვეტი, მაგ. **კატალექტური ლექსი** — ლექსოწყობაში: ლექსი, რომელსაც ბოლოში აკლია ერთი მარცვალი.

კატალიზი ან **კატალიზისი**, ბერძ., ქიმიაში: ისეთი მოვლენა, როცა ესა თუ ის ნივთიერება თვითონ არ იცვლება ქიმიურად, მაგრამ აჩქარებს ან აგვიანებს ქიმიურ პროცესს; აქედან: **კატალიზისური** ან **კატალიზატორი** — ეწოდება კატალიზატორებს.

კატალოგი (ბერძ. katalogos), წიგნთსაცავში ან სხვაგან დაცული წიგნებისა ან ხელოვნების ნაწარმოებთა სია, — ნუსხა; აქედან: **კატალოგიზაცია** — კატალოგის შედგენა, კატალოგში შეტანა; **კატალოგიზირება** — იგივე მოქმედება; **კატალოგიზატორი** — კატალოგის შემდგენელი.

კატაპლექსია ან **კატაპლექსისი**, ბერძ., მედიცინაში: დამბლის მავარი მდგომარეობა ცხოველს ან ადამიანის, — გამოწვეულია შიშით.

კატაპულტა, ბერძ.-ლათ., ძველ ხალხთა ქვებისა და ისრების სატყორცნი მანქანა.

კატარაქტა, ბერძ.-ლათ.: 1) მედიცინაში: თვალის ავადმყოფობა, — მდგომარეობა თვალის ბროლის ამღვრევაში, მხედველობა სუსტდება; 2) მდინარის ჩანჩქერი ციცაბო ადგილებში; 3) ორთქლის მანქანების მოწყობილობა — მოძრაობის გასათანასწორებლად.

კატარი (ბერძ. kata-rrein-საგან „ქვევით დენა“), რაიმე ორგანოს (ცხვირის, ყელის, ნაწლავების და სხვ.) ლორწოიანი გარსის ანთება; **კატარალური** ან უკეთ **კატარული** — კატარის ხასიათის მქონე.

კატასტროფა (ბერძ. katastrophê), გადატრიალება, გარდაქმნა; შემადრწუნებელი შემთხვევა; ერთბაში ცვლილება; საუბედუროდ რისიმე დაბოლოება; აქედან: **კატასტროფათა თეორია** ანუ **კატასტროფიზმი** — გეოლოგიური თეორია, რომელიც ხსნის დედამიწის აგებულობის მოვლენებს შემთხვევითი და ერთბაში ცვლილებების გავლენით (უპირისპირდება ევოლუციური თეორიას, იხ. ევოლუცია).

კატაფალკი, იტ.-ევროპ. (ფრ. catafalque), კუმბოს დასადგმელი ამალღებული ადგილი; დასაკრძალავი ეტლი.

კატეგორია, ბერძ.: 1) რიგი; წყება; დარგი; განყოფილება, რომელიც შეიცავს რაიმე მხრივ მსგავს საგანთა კრებულს; 2) ფილოსოფიაში: გვარობითი ცნება; გონების აპრიორული (იხ.) ცნებანი, რომელნიც წარმოადგენენ აზრის აუცილებელ ფორმებს (კანტი, იხ.). — **კატეგორიული** — გადაწყვეტილი, გადაჭრითი; უცილობელი. — **კატეგორიული იმპერატივი** (იხ. იმპერატივი).

კატელოკი, იხ. კოტელოკი.

კატერი, პოლ., სანიზო ნავი; ერთანძინი იალქნიანი ან ორთქლმავალი პატარა ხომალდი, კატარაღა.

კატეტერი, იხ. კათეტერი.

კატეტი, **კატეტომეტრი**, იხ. კათეტი, კათეტომეტრი.

კატეხისი (ბერძ. katechêsis), რომელსავე მოძღვრების კითხვა-პასუხით გადმოცემა; ამგვარად სწავლება (ჩვეულებრივ — ქრისტიანული მოძღვრებისა); **კატეხიზმი** (ბერძ.-ლათ. katechismus) — კითხვა-პასუხის ფორმით დაწერილი სსწავლო წიგნი, განსაკუთრებით — ქრისტიანული მოძღვრების შესასწავლად; აქედან: **კატეხიზაცია** — კითხვა-პასუხით სწავლება; **კატეხიზირება** — იგივე მოქმედება.

კატლეთი ან **კატლეთი** (ფრ. cotelette): 1) დაბეგვილი და შემწვარი ხორცის ნაჭერი ნეკნის ძვლითურთ; 2) დაკეპილი და მოხრაკული ხორცი, რომელსაც ურევინ გახმარ დაფშენილ პურს, კვერცხს და სხვ., — ფორმა აქვს მოგრძო პატარა ლავაშისა.

კათოლი, იხ. კათოლი.

კატოპტრიკა (ბერძ. katoptrikē), ოპტიკის (იხ.) ნაწილი: მოძღვრება შუქთარეკლებისა და სარკეთა შესახებ.

კატორგა ან **კატორღა**, ბერძ.-რუს., რევოლუციამდე რუსეთში: მძიმე იძულებითი სამუშაოები; რომელსაც ასრულებდნენ წინეთ პოლიტიკურსა და სხვა დამნაშავეებს უმეტესად ციმბირში (ოპტიკის რევოლუციის შემდეგ მოსკო).

კაუდალური ან **კაუდალ-ი** (ლათ. კაუდა „კუდი“). კულისკენ მიმართული, კულის ახლოს ან კუდში მდებარე.

კაუშალური ან **კაუშალ-ი** (ლათ. causalis), მიზეზობრივი, რაიმე მიზეზით შეპირობებული; **კაუშალურობა** ან **კაუშალობა** — მიზეზობრიობა. — **კაუშალური მკურნალობა** — ავადმყოფობის ძირითადი მიზეზის მოსპობისკენ მიმართული მკურნალობა. — **კაუშატივები** (მრავლ., ლათ. causativa), ასე ეწოდება გრამატიკაში ზმნის ფორმებს, რომელიც აღნიშნავენ მოქმედების სხვისი საშუალებით შესრულებას, მაგ. ვაწერინებ, ვარეცხინებ და სხვ.

კაუსტიკა (ბერძ. kaystikos „მწვავე“: 1) მედიცინაში: წყულულის, ხორცმტისა და სხვ. მოწვა მწვავე ნივთიერებით; 2) ფიზიკაში: გარდატეხილ ხანაზე სხივთა გადაკვეთის ადგილი.

კაუტსკი, იხ. კაუტსკი.

კაუტუკ-ი, ამერიკულ-ევროპ. (ფრ. caoutchouc). რეზინა; ამერიკისა და ინდოეთის ზოგიერთ მცენარეთა ელასტიკური (იხ.) ფისი, რომლისაგანაც ამზადებენ მრავალგვარ ნივთებს.

კაუტსკი (Kautsky), კ. ი. (დაიბ. 1854), ცნობილი გერმანელი ეკონომისტი, მარქსიზმის თეორეტიკოსი, გერმანიის სოც.-დემოკრატიის გამომჩენილი ხელმძღვანელი, მეორე ინტერნაციონალის ბელადი; მის შრომათაგან, სხვათა შორის, ცნობილია: „ერფურტის პროგრამა“ (იხ.), „მარქსის ეკონომიური მოძღვრება“, „ავარარული საკითხი“ და მრ. სხვა; 1914 წლის შემდეგ მოჰყვა „დამოუკიდებელი“ სოც.-დემოკრატიის რიგებში; რუსეთის რევოლუციისადმი განწყობილია მტრულად; მის წინააღმდეგ დაწერილია წერილები ლენინისა, ტროცკისა და სხვათა.

კაფე, არაბ.-ფრ. (café), ყავახანა; **კაფე-რესტორანი** — ისეთი კაფე, სადაც მოიპოვება ცხელი და ცივი საკმელები; **კაფე-შანტანი** — მსუ-

ბუქი და ზოგჯერ დაბალი ხარისხის დროს-გასატარებელი კაფე.

კაფელ-ი (რუს. кафель ან кафля გერმ. Kachel-ისაგან), ღრუ აგური, რომელიც გარედან მოჭიქულაა, — იხმარება ღუმელებში, აგრეთვე — როგორც სახურათმოდგრო სამკაული.

კაფსულ-ი, იხ. კაპსული.

კაქტუს-ი (ბერძ. kaktos), მრავალწლოვანი, ხორცოვან-ღეროიანი მცენარე, რომელსაც ფოთლები სუსტად აქვს განვითარებული; არსებობს რამდენიმე სახეობა, ზოგიერთის ნაყოფი იჭმება.

კაშალოტ-ი, ფრ., ვეშაპისებრთა ჯგუფის ძუძუმწოვრი ცხოველი, — მისაგან მოიპოვება ამბრა (იხ. სადაც შევთომით დაბეჭდილია ამბარა), ზიბი და სპერმაციტი (იხ.).

კაშემირ-ი ან **კაშმირ-ი**, მატყლის თხელი და რბილი ქსოვილი, — იქსოვება კაშმირში (ინდოეთში) და ტიბეტში.

კაშნე (ფრ. cache-nez), ყელსახვევი შარფი (იხ.).

კაჩეგარ-ი (რუს. качегар), ცეცხლ-ფარეში; ცეცხლის შემკეთებელი.

კაჩუჩა, იხ., ისპანური ხალხური ცეკვა.

კე-ი (ინგლ. cab), ერთგვარი კაბრიოლეტი (იხ.); ერთცხენ-შესაბმელი ორგოგრიანი ეტლი.

კეველ-ი ან **კეგელ-ი**, გერმ.: 1) სასტამბო შრიფტის ზომა; 2) ერთგვარი თავში ხის ბურთებით; აქედან: **კეგელბან-ი** (გერმ. Kegelbahn) — კეგლის სათამაშო ფიცარნავი.

კედრ-ი (ბერძ. კედროს), წიწვოვანთა ოჯახის ხე. — მისი სხედასხვა სახეობა იზრდება როგორც თბილ, ისე ცივ ქვეყნებშიც; ცნობილია სიმტკიცითა და ხანგრძლივობით, ზოგიერთი სახეობის ნაყოფი იჭმება.

კეისარ-ი (ლათ. caesar), რომის იმპერატორთა ტიტული.

კეკს-ი, იხ. კექსი.

კეკ-უოკ-ი (ინგლ. cake-walk), ერთგვარი ამერიკული ცეკვა.

კელარი (ლათ. cellarius), მონასტრის სამეურნეო ნაწილის გამგე.

კელაი, ბერძ.: 1) ბერ-მონაზონთა სენაკი (პატარა ოთახი); 2) გადატან. მნიშვნ.: მყუდრო და მდაბიო ბინა.

კელნერ-ი (გერმ. Kellner), რესტორანის მსახური, ლაქია.

საფეხური; 2) ვიოლინოს ყველაზე მაღალ-ტონიანი სიმი.

კვინტეტი ან **კვინტეტი**-ი (ლათ.-იტ., იხ. კვინტა, იტ. quintetto): 1) ხუთი ხმისათვის ან ხუთი სამუსიკო ინსტრუმენტისათვის დაწერილი ნაწარმოები; 2) ასეთი ნაწარმოების ხუთი შემსრულებელი ერთად.

კვინტ-ესენცია ან **კვინტ-ესენცია** (ლათ. quintus „მეხუთე“, იხ. ესენცია): 1) მეხუთე ელემენტი — მიწისა, ცეცხლისა, წყლისა და ჰაერის გარდა (ძველსა და ს.შ. საუკ. ფილოსოფიაში); 2) რაიმე ნივთიერების ძირითადი შემადგენელი ნაწილი, ექსტრაქტი (იხ.); 3) გადატმნიშვნ.: რისამე უმთავრესი რამ, მისი არსი; რისამე საუკეთესო ძირითადი ნაწილი.

კვიპაროზი-ი (ბერძ. kyparissos), მუღმიე მწვანე, წიწვოვანთა ოჯახის მაღალი ხე; მწუხარების ემბლემა.

კვირინალი-ი ან **კვირინალი**-ი (ლათ. Quirinalis): 1) რომის ერთერთი შვიდ გორაკთაგანი, რომელზედაც აშენებულია მეფის სასახლე; ასე ეწოდება აგრეთვე თვით სასახლესაც; 2) გადატმნიშვნ.: იტალიის მეფის ტახტი რომის პაპისათან დაპირისპირებით (იხ. ვატიკანი).

კვირიტები ან **კვირიტები** (მრავლ., ლათ. quirites), ძველი რომის სრულუფლებიანი მოქალაქეები.

კვიტანცია (ფრ. quittance), ჩაბარების ხელწერილი.

კვორუმი-ი ან **კვორუმი**-ი, ლათ.-ევროპ., რაიმე კრების დამსწრე წევრთა რიცხვი, რომელიც აუცილებელია ამ კრებაზე მიღებულ დადგენილებათა კანონიერებისათვის.

კითარა, ბერძ., ძველებური სამუსიკო სიმებიანი ინსტრუმენტი.

კი-ი, სლავ., ბილიარდზე სათამაშო ბირთვების საჯახებულე ჯოხი.

კიკიმორა, სლავ., სახლის ქინკა, ალი; საერთოდ: საშინელება.

კიკლიკები ან **ციკლიკები** (მრავლ. ბერძ. kyklikas-ისაგან), ძველი პოეტები, ჰომეროსის მიბაძვით შემქმნელი პოემათა, რომელნიც შეიცავდნენ მითიურ თქმულებათა მთელ ციკლს (იხ.).

კიკლოპი, იხ. ციკლოპი.

კილვატერი-ი, ჰოლ.. ნომალდის მიერ დატოვებული კვალი წყალზე; **კილვატერული წყობა** — სამხედრო ნომალდთა ისეთი წყობა, როცა ისინი ერთიმეორეს მისდევენ.

კილი-ი (გერმ. Kiel), საზღვაო ნომალდის ძირითადი ოთხწახნაგოვანი ძელი, რომელიც ანიჭებს ნომალდს მღვგრობას.

კილო, ბერძ.-ევრ. (ბერძ. chilioi-საგან „ათასი“): 1) ემატება ფრანგულ ზომათა ამა თუ იმ ერთეულს და ამრავლებს მას ათასჯერ, მაგ.: **კილოგრამი** — ათასი გრამი (იხ.), **კილოლიტრი** — ათასი ლიტრი (იხ.), **კილომეტრი** — ათასი მეტრი (იხ.); 2) საყოველღეო ცხოვრებაში **კილო** იხმარება კილოგრამის ნაცვლად.

კილოგრამომეტრი-ი (იხ. კილო, გრამი და მეტრი), მექანიკური მუშაობის საზომი ერთეული, სახელდობრ: ერთი კილოგრამის ამწევი ძალა ერთი მეტრის სიმაღლეზე.

კილოვატი ან **კილოუატი**-ი — ათასი უატი (იხ.); **კილოუატი-საათი** — ელექტრო-ტექნიკაში: ენერჯის პრაქტიკული ერთეული, რომელიც მიიღება ერთ საათში ერთი კილოუატის სიძლიერისაგან.

კიმალი-ი ან **ციმალი**-ი (ბერძ. kymbalon), ძველ ებრაელთა დარტყმითი სამუსიკო ინსტრუმენტი, — წარმოადგენდა სპილენძის თევშებს.

კიმოგრაფი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (kyma „ტალღა“, gráphō „ვწერ“), სხვადასხვა ფიზიოლოგიურ პროცესთა გრაფიკულად აღმნიშვნელი ხელსაწყო, — წარმოადგენს გამურული ქაღალდით დაფარულ ტრიალა დაფს (იხმარება ფონეტიკურ კვლევაში).

კინემატიკა (ბერძ. kinēma,-atos „მოძრაობა“), მექანიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს მოძრაობას — მისი ფიზიკური მიზეზებისაგან (ე. ი. მისი გამოწვევები ძალებისაგან) დამოუკიდებელი.

კინემატოგრაფი-ი (ბერძ. kinēma,-atos „მოძრაობა“, gráphō „ვწერ“), ედისონის (იხ.) მიერ გამოგონილი და შემდეგ გაუმჯობესებული მოწყობილობა, რომელიც გადმოგვცემს ეკრანზე (იხ.) მოძრაე ფოტოგრაფიულ გამოსახულებებს: მოძრაობის შთაბეჭდილებას ჰქმნის ამ გამოსახულებათა ზედიზედ სწრაფი თანმიყოლება.

კინეტიკა (ბერძ. kinêsis-ისაგან „მოძრაობა“), მექანიკის ნაწილი, — იკვლევს საკითხებს ძალე-ბის შესახებ და ძალების გავლენით გამოწვეული მოძრაობის შესახებ; აქედან: **კინეტიკური** — მოძრაობის მიმნიჭებელი, მოძრაობითი; **კინეტიკური ენერჯია** — მოძრაობის მოქმედი ძალა, ცხადი ენერჯია (პოტენციური ენერჯიისაგან განსხვავებულად); **აირთა (გაზთა) კინეტიკური თეორია** — თეორია, რომელსაც აირები (გაზები) მიაჩნია შედგენილად უმცირეს ნაწილაკათაგან, რომელნიც მოძრაობენ ყოველი მიმართულებით. **კინეტიკოგრაფი**, ბერძ. ხელოვნ. (kinêsis „მოძრაობა“, grâphê „ვწერ“), კინემატოგრაფისათვის სურათების გადასაღები ხელსაწყო.

კინიკები (მრავლ.), იგივეა რაც ცინიკები (იხ.).

კინო, კინემატოგრაფის შემოკლებული სახელწოდება — აქედან: **კინო-არტიტი-ი** — საკინემატოგრაფო მსახიობი; **კინო-სტუდია** — საკინემატოგრაფო მსახიობთა მოსამზადებელი სკოლა.

კინობარი, არაბ.-ბერძ., ერთგვარი მინერალი, გოგირდოვანი ვერცხლის წყალი, — იხმარება როგორც წითელი საღებავი; ქართულად: სინგური.

კინტალის კონფერენცია, იხ. ციმერვალდის კონფერენცია.

კიოსკი, სპარს.-თურქ.: 1) აღმოსავლურ გემოზე მორთული ფანჯატური; 2) პატარა სახელდახელო სავაჭრო შენობა ქუჩაზე ან ბაღში.

კიპარისი, იგივეა რაც კვიპაროზი (იხ.).

კიპერი (გერმ. köper), ირიბად ნაქსოვი ქსოვილი.

კიპრეგელი (გერმ. kippen „ბარბაცი, რხევა“; ფრ. règle „სახაზავი“), სატოპოგრაფიო ხელსაწყო ჰორიზონტალ და ვერტიკალ კუთხეთა მანძილის გამოსაკვლევად.

კიპრიდა ან **კვიპრიდი**, ბერძ. საკ. სახ., აფროდიტის სახელწოდება კუნძულ კვიპროსის მიხედვით. სადაც გავრცელებული იყო მისი კულტი (იხ.).

კიპსეკი (ინგლ. keepsake): 1) საჯიბე წიგნაკი; 2) ძვირფასად გამოცემული გრავიურებიანი წიგნი, ალბომი და სხვ.

კირასი (ფრ. cuirasse). გულმკერდსა და ზურგზე ჩასაცემელი ჯავშანი; აქედან: **კირა-**

სირები (მრავლ) — კირასებ-ჩაცმული მძიმე კავალერია.

კირენაიკები ანუ **კირენლები** (მრავლ.) — ძველი ბერძნული ფილოსოფიური შკოლა, რომელიც დააარსა ქ. კირენეში (kyrênê) არისტიპოსმა (Aristippos), — სიამოვნება მიაჩნდათ უდიდეს სათნობად (შემდეგ შეუერთდა ეპიკურელთა სკოლას. იხ. ეპიკურეიზმი).

კირიელისონ (ბერძ. kyrie eleison), უფალო შეგვიწყალო!

კირკა: 1) გერმ. kirche-საგან — ლუტერანთა ტაძარი; 2) რუს. кирка — წერაქვი.

კირილიცა (სლავ. кирилица), ერთერთი ძველ სლავურ ანბანთაგანი, რომლის შედგენასაც მიაწერენ წმ. კირილეს (9 საუტ. ქ. შ.), იხ. გლაგოლიცა.

კირშვასერი (გერმ. Kirschwasser „ალუბლის წყალი“), ალუბლისაგან გამონახილი სასმელი.

კისეთა, თურქ., ბამბის თხელი ქსოვილი; მარამაშ.

კისტა ან უკეთ **კისტისი** (ბერძ. kystis „ბუშტი“), მედიცინაში: პარკისებრი სიმსიენე, — ჩნდება ადამიანის ქსოვილებსა და ორგანოებში (უფრო ხშირად — ქალის საშვილოსნოში), — შეიცავს თხევად ან ფაფისებრ ნივთიერებას.

კისტ-ი (რუს. кисть), ფოჩი.

კიტელი (გერმ. Kittel), საზაფხულო ზედატანის საცმელი, — იკერება ჩვეულებრივ მსუბუქი თეთრი მატერიისაგან.

კიუვეტი (ფრ. cuvette), პატარა ვანა, აბაზანაკი — იხმარება, მაგ. ფოტოგრაფიაში.

კიულოტი (ფრ. culotte „შალვარი“), მოკლე შალვარი, რომელსაც იცვამდნენ საფრანგეთში მაღალი კლასების წარმომადგენლები 19 ს. დასაწყისამდე (იხ. სანკიულოტები).

კიუმელი (გერმ. Kümmel), ზირა-მცენარი-საგან დამზადებული არაკი.

კიურასო ან **კურასაო** (Curacao), კუნძულ კურასაოზე (კარაიბის ზღვაში) ფორთოხლისაგან დამზადებული ლიქორი (იხ.).

კიფარა, იხ. კითარა.

კიფოზი ან **კიფოზისი** (ბერძ. kyphós „მრუდე, მოღუნული“), ხერხემლის გამრუდება ტუბერკულოზის (იხ.) გამო.

კლავესინი-ი, ლათ.-ფრ., ძველებური სამუსიკო ინსტრუმენტი, რომლისაგანაც განვითარდა ფორტეპიანო (იხ.).

კლავიატურა, ლათ.-ევროპ. (ლათ. clavis-ისაგან „გასაღები, კლიტე“), სამუსიკო ინსტრუმენტის კლავიშების (იხ.) ერთობლიობა (ასე უწოდებენ აგრეთვე საწერი მანქანისა, ასაწყობი მანქანისა და სხვ. კლავიშებს).

კლავიკორდი-ი, ლათ.ბერძ. (ლათ. clavis „გასაღები“, ბერძ. chordē „სიმე“), იგივეა რაც კლავესინი (იხ.).

კლავიშ-ი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. clavis-ისაგან „გასაღები“), ხის ან ძვლის თვითელი ფირფიტა ფორტეპიანოზე, რომელიც ამ ფირფიტაზე თითის დარტყმით გამოისვენს შესაფერ ხმას (კლავიშები აქვს აგრეთვე საწერსა და ასაწყობი მანქანას და სხვ.).

კლაკა ან **კლაკი-ი** (ფრ. claque „ტაშის ცემა“), კლაკერთა (დაქირავებულ ტაშის დამკერულთა) ჯგუფი თეატრში; აქედან: **კლაკიორი-ი** ან უკეთ **კლაკერი-ი** — დაქირავებული ტაშის დამკერელი თეატრში, კლაკის წევრი.

კლანი-ი, კელტ., გვაროვნული თემი კელტებში (მოტლანდიაში, ირლანდიაში და სხვ.); საერთოდ: გვაროვნული თემი.

კლაპანი-ი (რუს. клaпан გერმ. Klappe-ისაგან), სარქველი: 1) რაიმე მანქანაში ან შთასაბერ სამუსიკო ინსტრუმენტში: ჭუჭრუტანის მჭიდროდ დასაცობი ამა თუ იმ სიდიდის მოძრავი ფირფიტა; 2) ანატომიაში: **კლაპანები** — ღრუების დასაზღველი აპკისებრი ნაოჭები, მაგ. გულში, ვენებში და სხვ.

კლარეტი-ი (ინგლ. claret): 1) მსუბუქი, თეთრი შუშხუნა ღვინო; 2) ასე უწოდებენ ინგლისში ბორდოულ წითელ ღვინოებს (იხ. ბორდო).

კლარნეტი-ი (იტ. clarinetto), შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტი, — წარმოადგენს ჭუჭრუტანებიან ხის მილს.

კლასი-ი (ლათ. classis „წყება, რიგი, წესრიგი“), ჯგუფი: 1) ერთგვარ საგანთა ან მოვლენათა ერთობლიობა; 2) ჯგუფი ერთნაირი მომზადების მქონე მოწაფეთა სკოლაში, რომელნიც გაკვეთილის დროს იმყოფებიან ერთ ოთახში; აგრეთვე — თვით ეს ოთახი; 3) საზოგადოებრივი ჯგუფი ადამიანთა, რომელთაც აერთიანებს მათი საერთო როლი წარმოებაში, ერთნაირი

დამოკიდებულება წარმოების სხვა მონაწილეებთან, აქედან გამომდინარე ერთნაირობა მათი ეკონომიური და პოლიტიკური ინტერესებისა და სხვა კლასებთან მოპირდაპირობისა; კაპიტალისტურ საზოგადოებაში არსებობს ორი ძირითადი კლასი: ბურჟუაზია და პროლეტარიატი (იხ.); აქედან: **კლასთა ბრძოლა** — ბრძოლა საზოგადოებრივ კლასთა შორის მათი ეკონომიური და პოლიტიკური ინტერესების ურთიერთ დაპირისპირებისა და შეხლის გამო; კლასთა ბრძოლა იღებს სხვადასხვა ფორმებს იმის მიხედვით, თუ რა საშუალებებს მიმართავს ესა თუ ის კლასი თავისი ინტერესების დასაცავად და ხელისუფლების დასაპყრობად.

კლასიკი-ი ან **კლასიკობ-ი**, ლათ.-ევროპ. (ფრ. cfassique): 1) ძველი ბერძენი ან ძვ. რომელი მწერალი; 2) სანიმუშო მწერალი; 3) კლასიციზმის (იხ.) მიმდევარი. — აქედან: **კლასიკური-ი** — 1) ძველი ბერძნული და რომაული; 2) სანიმუშო სამავალითო, მშვენიერი. — **კლასიკური შკოლა პოლიტიკურ ეკონომიაში** — ასე ეწოდება ბურჟუაზიულ ეკონომისტთა — უმთავრესად ადამსმიითისა (Smith, 1723—1790) და დავიდ რიკარდოს (1772 — 1823) — შრომებს, რომლებმაც გზა გაუკაფეს კ. მარქსის მეცნიერულ პოლიტიკურ ეკონომიას.

კლასიფიკაცია (ლათ. classis და Tacere „ქეთება“), განდასება: საგანთა და მოვლენათა დაჯგუფება კლასებად, გვარებად, სახეებად და სხვ. — მათი მსგავსებისა და განსხვავების მიხედვით; აქედან: **კლასიფიკირება** — იგივე მოქმედება.

კლასიციზმი-ი (ლათ. classicus-ისაგან), „კლასიკურობა“: 1) მწერლობასა და ხელოვნებაში ისეთი მიმართულება, რომელიც მოითხოვს ნაწარმოებთა ფორმის დასრულებულობას და მუდმივობას, — რაც თავის მხრივ უნდა ემყარებოდეს კლასიკურ (სანიმუშოდ ცნობილ) ნაწარმოებთა შესწავლაზე; 2) ფრანგული კლასიციზმი (ეწოდება აგრეთვე ცრუ კლასიციზმი და ახალი კლასიციზმი) — ლიტერატურული მიმართულება, რომელიც გამოიხატება ძველი ბერძნული ნიმუშებისადმი მიბაძვაში (განსაკუთრ. ლირიკასა და დრამაში) და რომელმაც განვითარების უმაღლეს საფეხურს მიაღწია საფრანგეთში (17 ს.).

3) სკოლაში: ძველ კლასიკურ (ბერძნულ და რომაულ) ენასა და მწერლობაზე დამყარებული განათლება.

კლასობრივი ბრძოლა, იხ. კლასი, კლასთა ბრძოლა.

კლევერ-ი, გერმ.-რუს., სამყურა (ბალახი).

კლევრეტ-ი, ბერძ.-ლათ. (ქართულში რუსულიდან), მომხრე, თანამოაზრე (უმეტეს ნაწილად — ცუდ საქმეში).

კლეინოდები (მრავლ., გერმ. Kleinod „განძი, საუნჯე“), სამხედრო ნიშნები ძველ პოლონეთსა და ზაპოროჟიელ (იხ.) კაზაკებში.

კლეისტერ-ი, გერმ., სახამებლისაგან (ან ფქვილისაგან) მომზადებული საწებავი მასალა, — წებო.

კლექსიდრა (ბერძ. kléptein „პარვა, მალვა“, hydór „წყალი“), ძველებური წყლის საათი.

კლექტომანია (ბერძ. kléptein „პარვა“, mania „სიგიჟე“), ავადმყოფური მიდრეკილება ქურდობისადმი; აქედან: **კლექტომანი-ი** — ასეთი ავადმყოფობით შეპყრობილი.

კლერ-ი (ფრ. clair „ნათელი, სუფთა“), ძვლის დაწმენდილი ფერფლი, — იხმარება სასინჯი ფინჯნების დასამზადებლად.

კლერიკ-ი (ლათ. clericus), კათოლიკეთა სასულიერო პირი; აქედან: **კლერიკალი-ი** — მომხრე იმ პარტიისა, რომელსაც სურს მოუპოოს გავლენა ეკლესიას საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე სახელმწიფოში; **კლერიკალიზმ-ი** — კლერიკალთა მიმართულება; **კლერიკალური** — ეკლესიური, სასულიერო; **კლერიკალური პარტია** — პოლიტიკური პარტია, რომელსაც სურს სასულიერო ხელისუფლების გაძლიერება.

კლერკ-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) საფრანგეთში — ახალგაზდა, რომელიც ემზადება ადვოკატის, ნოტარიუსის და სხვ. თანამდებობისათვის; 2) ინგლისში — საერთოდ: მცირე მოხელე; კანტორის მოხელე, მწერელი, ნოქარი და სხვ.; 3) სასულიერო პირი.

კლერ-ოზსკურ-ი (ფრ. clair „ნათელი“, obscur „ბნელი“), მხატვრობაში: სინათლისა და ჩრდილის შეხამება.

კლევტები (მრავლ., ბერძ. kléptes „ქურდები“), ბერძენი ყაჩაღები, რომელნიც ებრძო-

დნ ოსმალეთს საბერძნეთის დამოუკიდებლობისათვის (იხ. არმატოლები).

კლეცკ-ი, კლეცკები (გერმ. Klötzchen; რუს. клѣцка), კვერცხის ცილასა და ერბოზე მომზადებული ცომის ბურთულები წვეწვში.

კლიაუზ-ი ან **კლაუზ-ი** (რუს. КЛЮЗА, ლათ. clausula-საგან „დასკვნა, კანონის მუხლი“), დახლართული გარემოება ამა თუ იმ საქმეში; ცრუ დაბეჭდება; შარი. — **კლაუზნიკ-ი** (რუს. დაბოლოებით) — შარიათი, მამულარი და სხვა ასეთი.

კლიენტელა, ლათ., ღარიბთა და მდიდართა ისეთი ურთიერთობა ძველად, როცა ღარიბი იძულებული იყო მიემართა მდიდრის მფარველობისათვის, რის გამოც ხდებოდა მისგან დამოკიდებული.

კლიენტ-ი (ლათ. cliens,-ntis): 1) ძველ რომში: პატრიციისაგან დამოკიდებული ან მის მფარველობაში მყოფი პიროვნება; 2) თავისი საქმის გაძლიერების მიზნად სხვისათვის (მაგ. მარწმუნებელი — ადვოკატის მიმართ); 3) მუდმივი დამკვეთი ან მყიდველი (მაგ. მუშტარი გამყიდველის ან ხელოსნის მიმართ); აქედან: **კლიენტურა** — კლიენტთა ერთობლიობა.

კლივაჟ-ი (ფრ. clivage „გასკდომა, გაბზარვა“), ბუნებრივი ბზარი ძვირფას ქვაში.

კლევერ-ი, პოლ., სამკუთხი იალქანი ხომალდის წინა ნაწილზე.

კლიზმა (ბერძ. klyisma „გამოვლება, გამოარეცხა“), ოყნა: პირდაპირ ნაწლავში რაიმე სითხის შეტანა გამოწმენდის მიზნით; აგრეთვე — თვით სითხის შესატანი ხელსაწყო.

კლიკა ან **კლიკ-ი** (ფრ. clique), ცუდი მიზნებით შეკავშირებული ჯგუფი.

კლიმატი-ი (ბერძ. klima,-atos), ჰავა: ამა თუ იმ ქვეყნის მეტეოროლოგიური (იხ.) და ნიადაგის პირობები; აქედან: **კლიმატოგრაფია** — ჰავის აღწერა; **კლიმატოლოგია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს ჰავის გავლენას ადამიანზე, მცენარეზე და სხვ.; **კლიმატოთერაპია** — ავადმყოფობათა მკურნალობა ჰავის შემწეობით.

კლიმაქს-ი, ბერძ. („კიბე“), თანდათანობით ასვლა, ამღვლეა; გრადაცია (იხ.); აქედან: **კლიმაქტერიკული** (Klimakterikós), თანდათანობით, ზრდადი; **კლიმაქტერიკული ხანა** — ქალის თვიურის შეწყვეტის ხანა; **კლიმაქტერიკული ასაკი** —

ქალის 40 — 50 წლის ასაკი, როცა მას უწყდება თვიური.

კლინიკა (ბერძ. kliné-საგან „საწოლი“), საავადმყოფო უმაღლეს სამკურნალო სკოლასთან, სადაც სწავლობენ მკურნალობას ავადმყოფებზე დაკვირვების გზით; აქედან: **კლინიკური** — კლინიკის ხასიათის მქონე; კლინიკაში მომხდარი ან შესრულებული; **კლინიკური კვლევა** — ამა თუ იმ ავადმყოფობის განვითარებისა, მსვლელობისა და სხვ. კვლევა თვით ავადმყოფზე. — **კლინიციზტი** — კლინიკურ მუშაობაში დახელოვნებული მეცნიერი ექიმი.

კლინომეტრი-ი (ბერძ. klinein „დახრა, მოხრა“; métron „ზომა, საზომი“), დახრის საზომი ხელსაწყო (მაგ. ხომალდის დახრისა).

კლიო (ბერძ. Kleiō), ბერძნ. მითოლ.: ერთ-ერთი ცხრა მუზათაგანი — ისტორიის მუზა.

კლიპერი-ი (ინგლ. Clipper „მკრეპელი“), სწრაფ-მავალი იალქნიანი სავაჭრო ხომალდი.

კლირი-ი, ბერძ.-რუს. (kléros „ნაწილი“), სამღვდელთა; საეკლესიო დასი; **კლირიკი**-ი — ეკლესიის მსახური სამღვდელთა; **კლირიზი** — ამაღლებული ადგილი საკურთხევის წინ მგალობელთა გუნდისათვის.

კლისტირი-ი ან **კლისტერი**-ი (ბერძ. klystēr), იგივეა რაც კლიზმა (იხ.).

კლიტორი-ი (ბერძ. kleitoris), ქალის საენობო: ქალის სასქესო ორგანოთა დანამატი, ესატყვისება ვაჟის სასქესო ასოს.

კლიუზები ან **კლუზები** (მრავლ., გერმ. Klüse), ხვერტილები ხომალდის ბორტებში სალუზო ჯაჭვებისათვის.

კლიშე (ფრ. cliché), ხის ან ლითონის ფირფიტა, რომელზედაც ამოჭრილია რაიმე ნახატი და რომელიც იხმარება ამ ნახატის საბეჭდად.

კლოაკა, ლათ.: 1) მიწისქვეშა მილები უწყინდურების გასადენად; 2) უკანა ნაწლავის განივებული ნაწილი; 3) გადატ. მნიშვნ.: უწყინდურების, უწყესურობის და უზნეობის ბუდე.

კლობუკი-ი, თურქ.-რუს., ბერების ერთგვარი ქული.

კლოზეტი-ი, იგივეა რაც ვატერკლოზეტი (იხ.).

კლოთო (ბერძ. Klêthê, klôthein „ქსოვა“),

ერთერთი სამ პარკათაგანი, რომელიც ქსოვდესიციკლელის ძაფს, — ბედისწერის ქალღმერთი (იხ. პარკა).

კლობზი-ი, გერმ., შემწვარი დაკვილი ხორცი.

კლოუნი-ი (ინგლ. clown), ცირკის ხუმარა, მასხარა.

კლუბი-ი, ინგლ.: 1) განსაზღვრული კლასის, ხელობის ან მიმართულების ადამიანთაგან შედგენილი საზოგადოება, რომელიც იკრიბება დროგამოშვებით განსაზღვრულ ადგილას განსაზღვრული მიზნებისთვის (პოლიტიკური, სამეცნიერო ან დროს გასატარებლად); 2) შენობა, სადაც ასეთი კრებები ხდება.

კლუზები, იხ. კლიუზები.

კლუმბი-ი (ინგლ. clump), ყვავილების სხვადასხვა ფორმის ჯგუფები ბალში.

კნასტერი-ი, გერმ., ერგვარი მოსაწვევი თაბაკა.

კნებტი-ი, **კნებტები**, გერმ.: 1) მსახური; 2) საშ. საუკუნეებში: ყმა გერმანიაში; შემდეგ — დაქირავებული მეომარი.

კნიქსი ან **კნიქსენი**-ი, გერმ., მისაღება (ჩვეულებრივ — ახალგაზდა ქალის მიერ) მუხლის ოდნავი მოხრით.

კნოპკა (გერმ. Knopf, რუს. დაბოლოებით), ღილი: 1) ქუდიანი ლამაზი ლურსმანი, მაგ. ქალაღის მისამარებლად მაგიდაზე; 2) ელექტრონის მოწყობილობის (მაგ. ზარის) ასამოქმედებლად თითის დასაქირებელი.

კნუტი-ი, გერმ.-რუს. მითრახი, შოლტი.

კოაგულაცია, ლათ.-ევროპ., ცილოვან სითხეთა აქრის პროცესი.

კოალიტორი-ი, ახ.-ლათ., კათოლიკეთა სამღვდლო პირის მოადგილე.

კოალიცია, ლათ.-ფრ. (coalition „კავშირი“), სახელმწიფოთა ან პოლიტიკურ პარტიათა დროებითი კავშირი განსაზღვრული მიზნისათვის.

კობალტი-ი, ახ.-ლათ., ქიმიური ელემენტი: რკინაზე მაგარი თეთრი ლითონი, — გადაჰკრავს წითელი ფერი; იხმარება სპილენძის შენადნობისათვის და საღებავების დასამზადებლად.

კობზა, იგივეა რაც ბანდურა; **კობზარი**-ი — ბანდურისტი (იხ.).

კობოლდი-ი, კობოლდები, გერმ. მითოლოგიაში: ოჯახის და მთების ავი სულები, — აწინებენ და აჯავრებენ მცხოვრებლებს.

კობრა, პორტ., შხამიანი გველი ინდოეთში, — მისი ნაკბენი მომაკვდინებელია.

კოვკერ-ი, იხ. კოპერერი.

კოვნატი-ი, ლათ., ლეიძლი ნათესაობა, განსაკუთრებით — ქალის ხაზით (რომში); **გოვნაცია** — ნათესაობა პირდაპირი ხაზით.

კოვორტა, იხ. კოპორტი.

კოდა, იტ., მუსიკალური ნაწარმოების დასკვნითი ნაწილი.

კოდეინ-ი, ბერძ.-ევროპ., ქიმიკაში: ოპიუმის ერთერთი ალკალიოდიფანა, — იხმარება მედიცინაში, როგორც ტკივილის გამყუჩებელი საშუალება.

კოდექს-ი, ლათ.: 1) ძველ რომში: საწერი ფიკარი; 2) განსაზღვრული წესით დალაგებული კრებული კანონებისა ან დადგენილებათა; აქედან: **კოდეფიკაცია** — მოქმედ კანონთა თავმოყრა, შეთანხმება და გამოცემა; **კიდეფიციტება** — იგივე მოქმედება; **კოდეფიკატორ-ი** — კანონთა კრებულის შემდგენელი.

კოეფიციენტი-ი (ახ.-ლათ. *coefficientis*, *-ntis* „ხელისშემწყობი“): 1) მათემატიკაში: ალგებრული ოდენობის წინ დასმული რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერაა აღებული ეს ოდენობა საკრების სახით; 2) ფიზიკაში: ერთი ფიზიკური სიდიდის მეორესთან შეფარდების ან დამოკიდებულების მაჩვენებელი ნიშანი.

კოზაკ-ი, იხ. კაზაკი.

კოზეტა (ფრ. *causeuse* „სასაუბრო“, რუს. დაბოლოებით), ორსაჯდომიანი პატარა სავარძელი.

კოზირ-ი — 1) პოლ.-რუს. — ძლიერი კარტი ქალაქის თამაში; 2) რუს. **კოზირ-ი** ან **კოზიროკი-ი** — კარტუზის საჩრდილობელი, წინაფრა.

კოზლა (რუს. *козлы*): 1) ხარიხა, რომელზედაც აწინებენ ხიდებს; 2) მეეტლის საჯდომი ნაწილი ეტლისა.

კოთურნ-ი, კოთურნები (ბერძ. *káthornos*), ძველ ბერძენთა და რომაელ მსახიობთა მაღალძირიანი ფეხსაცმელები.

კოიკა, გერმ.-რუს., ჩამოკიდებული საწოლი გემზე; საერთოდ: უზურგო საწოლი.

კოიტუს-ი, ლათ.: მედიცინაში: ქალევის სქესობრივი შეერთება, ცხოველთა მაკინტლობა.

კოკა, ისპ., ერთგვარი მცენარე პერუ-ში (სამხრ. ამერიკაში), რომლის ფოთლებსაც აღმძვრელი თვისება აქვს; აქედან: **კოკაინ-ი** — კოკის ფოთლებისაგან დამზადებული ალკალიოდი, — შანესთენობრივებელი საშუალება; იხმარება აგრეთვე, როგორც სათრობი საშუალება; **კოკაინიზმი-ი** — მიდრეკილება კოკაინის, როგორც აღმძვრელი (სათრობი) საშუალების, ხმარებისადმი.

კოკარდა ან **კოკარდი** (ფრ. *cocarde*); ნიშანი სიმხედრო ან სამოქალაქო მოხელეთა ქულზე.

კოკეტა ან უკეთ **კოკეტი-ი** (ფრ. *coquette*), მოკეტულზე ქალი, რომელიც ცდილობს თავი მოაწონოს მამაკაცს; **კოკეტობა** — ამ მიზნით კეტულვა.

კოკები (მრავლ., ბერძ. *kókkos* „მარცვალი, ჯურკა“), ბურთისებრი ბაქტერიები (იხ.).

კოკელუშ-ი (ფრ. *coqueluche*), მედიცინაში: ყვიანა-ხველია.

კოკონ-ი, ფრ., აბრეშუმის ქიის პარკი.

კოკოს-ი, ბერძ.-ევროპ., კოკოსის პალმის ნაყოფი; **კოკოსის პალმა** — ერთგვარი ხე, რომლის ნაყოფს ხმარობენ საჭმელად. ნაყოფის ქერქი იხმარება სახარატო მასალად. ხოლო ბოჭკოები — თოქისა და ქილობისათვის.

კოკოტა ან უკეთ **კოკოტი-ი** (ფრ. *cocotte*), მსუბუქი ყოფაკცევის ქალი.

კოკს-, **კოკც-**, იხ. **კოქს-**, **კოქც-**.

კოლაპს-ი ან **კოლაპსუს-ი** (ლათ. *collapsus*), მედიცინაში: გულის მოქმედების უცარი შესუსტება.

კოლბა ან **კოლბი-ი**, გერმ., ბურთისებრი ყელიანი ქურქელი, — იხმარება ქიმიურ ლაბორატორიაში, სითხის გამოსახდელად და სხვ.

კოლბერტიზმი-ი — მერკანტილისტური (იხ.) და პროტექციონისტული (იხ.) ზომები, რომელსაც ავითარებდა სახელმწიფოს პოლიტიკურ და ეკონომიურ ცხოვრებაში საფრანგეთის სახელმწიფო მოღვაწე **კოლბერი** (Colbert, 1612 — 1683).

კოლდ-კრემ-ი (იხ. *cold-cream* „ცივი ნაღები“), თეთრი ნაზი წასასმი — კანის დასარბილებელი კოსმეტიკური საშუალება.

კოლეგა (ლათ. *collega*), ამხანაგი—ხელობის, სამსახურის და სხვ. მიხედვით.

კოლეგია ან **კოლეგიუმი**-ი (ლათ. *collegium*, მრავლ. *collegia*): 1) უფლებითა და მოვალეობებით თანასწორ პირთა ჯგუფი; 2) რაიმე დაწესებულების სათავეში მდგომ თანასწორუფლებიან პირთა ჯგუფი, რომელიც განაგებს მას და სწყვეტს საკითხებს ხმის უმრავლესობით; 3) ზოგიერთ სასწავლებელთა სახელწოდება დასავლეთ ევროპაში. — **კოლეგიალური** ან **კოლეგიური** — ამხანაგური, ამხანაგურად გაკეთებული, თანასწორი მონაწილეობით შესრულებული რამ და სხვ.; **კოლეგიალობა** ან **კოლეგიურობა** — ამხანაგურობა, თანასწორი უფლებითა და მოვალეობით მონაწილეობა და სხვ. ასეთი.

კოლენკორი, იხ. კალენკორი.

კოლეჟი-ი (ფრ. *collège*), საშუალო სასწავლებელი საფრანგეთსა და ბელგიაში; **კოლეჟდე-ფრანსი** (ფრ. *Collège de France*), საჯარო უფასო უნივერსიტეტი პარიზში.

კოლერი-ი ან უკეთ **კულერი**-ი (ფრ. *couleur* „ფერი, საღებავი“): 1) მხატვრობაში: ფერადების ტონი და სისქე; 2) **კოლერი**-ი (ფრ. *colère* „რისხვა“) — ცხენის ერთგვარი სიშმავე.

კოლეთი-ი (ფრ. *collet*): 1) ერთგვარი ფართე საყელა; 2) ზედატანის თეთრი საცმელი ძველად — მოკლე და მსუბუქი.

კოლექტივი-ი (ლათ. *collectivus*), ერთი მიმართულებისა და შეხედულების პირთა კრებული; **კოლექტიური** — საერთო. — **კოლექტივიზმი** — სოციალური მოძღვრება, რომლის თანახმადაც მიწა და საწარმოო იარაღები უნდა წარმოადგენდეს საერთო საკუთრებას, ხოლო მოსახმარი საგნები — თვითელი წევრის საკუთრებას მის მიერ დახარჯული შრომის მიხედვით; **კოლექტივისტი**-ი — კოლექტივიზმის მიმდევარი.

კოლექტორი-ი (ლათ. *collector*): 1) შემკრები; 2) ელექტრული ენერჯის შემკრები ნაწილი დინამო-მანქანისა; 3) უწმინდურების გასადენი მთავარი მილი.

კოლექცია (ლათ. *collectio*), რაიმე მხრივ (მეცნიერების ან ხელოვნებისთვის) საინტერესო ერთგვარ საგანთა კრებული; აქედან: **კოლექციონერი** — კოლექციის შემკრები.

კოლეჯი-ი (ინგლ. *college*): 1) ინგლისში—ა) საშუალო სასწავლებელი, რომელიც ამზადებს

უნივერსიტეტისათვის; ბ) საერთო საცხოვრებელი უნივერსიტეტთან; 2) ამერიკაში — უმაღლესი სასწავლებელი, უდრის ევროპის უნივერსიტეტს.

კოლიბრი, ისპ., დედამიწის ზურგზე ყველაზე პატარა ჩიტი სამხრეთ ამერიკაში, — შესანიშნავია თავის სილამაზით; ზოგერთი სახეობა ცოტათი აღემატება კრაზანას.

კოლიე (ფრ. *collier*), ფარული; ძვირფასი ყელზე ჩამოსაკიდი.

კოლიზე-ი ან უკეთ **კოლიზეუმი**-ი, ლათ., ძველი რომის უდიდესი ამფითეატრი (იხ.), რომელიც იტევდა 100.000-მდე მაყურებელს; მასზე ხდებოდა გლადიატორთა შებრძოლება, ქრისტიანთა წამება და სხვ.

კოლიზია (ლათ. *collisio*), შეჯახება გრძობათა, ინტერესთა ან გარემოებათა.

კოლიმატორი-ი (ლათ. *collimare*-საგან), ფიზიკაში: სპექტროსკოპის მილი — პარალელურ სხივთა პრიზმაზე მისამართად.

კოლოდიუმი-ი, ბერძ.-ლათ.: (ბერძ. *kólla*-საგან „წებო“), პიროქსილინის (იხ.) ხსნარი ეთერსა და სპირტში, — წარმოადგენს უფერულ სითხეს; იხმარება მედიცინისა და ფოტოგრაფიაში.

კოლოიდები (მრავლ., ბერძ. *kólla* „წებო“ და *eidos*-ისაგან „სახე“), წებოსებრი სხეულები, რომელთაც არა აქვთ კრისტალიზაციის (იხ.) უნარი და რომელნიც ადვილად გადადიან თხევადი მდგომარეობიდან მყარში და პირიქით; ასეთია, მაგ.: ცილა, სახამებელი, წებო და სხვ.

კოლოკვიუმი-ი, იხ. კოლოქვიუმი.

კოლომბი, იტ. („მტრედი“), იტალიური ხალხური კომედიის მოქმედი პირი, — არლეკინის (იხ.) სატრფო.

კოლონა (იტ. *colonna*): 1) ქვის, ხის ან ლითონის სვეტი შენობის დასამყვენებლად ან შენობის ზედა ნაწილის დასაქერად; 2) ჯარის ნაწილების რაზმებად წყობა, რაზმეული; 3) ნაბეჭდი გვერდის სვეტი.

კოლონადა ან **კოლონადი**-ი (ფრ. *colonnade*), თანაზომიერად გამწყრივებული სვეტები.

კოლონი-ი (ლათ. *colonus* „მიწის მუშა“), ძველ რომში იმპერიის ხანაში: მიწაზე მიმარებული გლეხი; აქედან: **კოლონატი** — ბატონყმობის ერთგვარი ფორმა ძველ რომში, — ფეოდა-

ლიზმის წარმოქმნისას იცვალა ევროპაში ჩვეულებრივ ბატონყმობად.

კოლონია, ლათ. (იხ. წინა სიტყვა), ახალშენი: 1) ამა თუ იმ სახელმწიფოში უცხო ტომის მოსახლეობა, მაგ. გერმანელთა კოლონიები საქართველოში; 2) ამა თუ იმ ჯგუფის მოსახლეობა განსაზღვრულ ადგილას სახელმწიფოს ფარგლებში განსაზღვრული მიზნით, მაგ. საბაგეშო კოლონია, მცირე ულოვან და მინაშავეთა კოლონია და სხვ.; 3) ძლიერი სახელმწიფოს მიერ დაპყრობილი ან მისაგან ეკონომიურად დამოკიდებული ქვეყანა, რომლიდანაც მფლობელ სახელმწიფოს გამოაქვს ნედლეული ან შეაქვს მასში კაპიტალი და საქონელი. — **კოლონიალური** ან **საკოლონია პოლიტიკა** — სახელმწიფოთა მისწრაფება უცხო ქვეყნებში ახალ სამფლობელოთა შექმნისადმი — თავისი ნაწარმოების გასასაღებლად და კაპიტალის მოსათავსებლად; **კოლონიზატორი** — ჩასახლებული; **კოლონიზაცია** — ნაკლებად კულტურული ქვეყნის დასახლება უფრო მეტად კულტურული ქვეყნიდან გადმოსახლებულთა მიერ; საერთოდ: კოლონიების ანუ ახალშენების დაარსება; **კოლონიზირება** — იგივე მოქმედება; **კოლონიზტი** — სხვა ქვეყნიდან ან ადგილიდან გადმოსახლებული; ახალშენის მცხოვრები.

კოლორატურა, ლათ. („შეფერილობა“), მუსიკაში: 1) მოქნილი ხმა, კრიმანქული; 2) სასიმღერო ნაწარმოების შემკობა ასეთი ხმით.

კოლორიზაცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. colorisation), შეფერვა; რისთვისმე ფერის ცვალება.

კოლორიმეტრი, ბერძ.-ლათ. (კოლორი „ფერი“, მეტრონი „ზომა“), ხსნარებში შეფერვის სიძლიერის განმსაზღვრელი ხელსაწყო.

კოლორისტი, ლათ.-ფრ. (coloriste), ფერადების შერჩევად დახელოვნებული მხატვარი, ახალი კოლორისტი შემქმნელი ან მისი შემქმნისათვის ხელისშემწყობი მხატვარი.

კოლორტი, ლათ.-ევროპ. (იტ. colorito): 1) ნახატის ელფერი, საერთო შთაბეჭდილება ფერადების მიხედვით — სუვეტიკისაგან დამოუკიდებელი; 2) საერთო ხასიათი, მაგ. ადგილისა, ეპოქისა და სხვ.; 3) სალიტერატურო ნაწარმოების ელფერი.

კოლოსი (ბერძ. colossas), უზარმაზარი რამ, ჩვეულებრივ — უზარმაზარი ქანდაკება; იტ-

ყვიან აგრეთვე დიდი ტანის კაცზე; აქედან: **კოლოსალური** — უზარმაზარი, ბუმბერაზი.

კოლოფონი, ბერძ., მოყვითლო წითელი ფერის ფისი, რომელიც მოიპოვება ტერპენტინისაგან, — იხმარება ტექნიკაში და ხემის წისასმელად (მაგ. ვილინიოს ხემისა); სახელწოდება — მცირე აზიის ქალაქ კოლოფონისაგან.

კოლოქვიუმი (ლათ. colloquium „მოლაპარაკება“), გამობასება; მეცნიერული საუბარი ცოდნის შემოწმების მიზნით.

კოლოცინთი ან **კოლოცინთი**, ბერძ., ტყის გოგრა, — შეიცავს მწარე სასაქმებელ ნივთიერებას — **კოლოცინინს**.

კოლბაკი, იხ. კალპაკი.

კოლპიტი ან **კოლპიტისი** (ბერძ. κόλποςისაგან „უბე, წილი..“), საშოს ანთება.

კოლპორტაჟი (ფრ. colportage), ხელზე ვაჭრობა, განსაკუთრებით — წიგნების, გაზეთებისა და სხვ.

კოლუმბო, ქრისტოფორი (იტ. Cristoforo Colombo, 1446 ან 1451 — 1506), ამერიკის აღმოჩენი შესანიშნავი მეზღვაური, წარმოშობით გენუელი.

კომა: 1) ბერძ. κόμα „ღრმა ძილი“ — მძინარობა, ძილად მივარდნა ტვინის ზოგიერთი დავადების გამო; აქედან: **კომატოზური მდგომარეობა**; 2) ბერძ. κόμμα „მახვილი, მძიმე“ — ა) გრამატიკაში: მძიმე; ბ) მუსიკაში: ამოსუნთქვის მაჩვენებელი ნიშანი.

კომანდა ან უკეთ **კომანდო**, ლათ.-ევროპ. (ლათ. commendare „მინდობა“, ფრ. commander, იტ. comando): 1) სამხედრო უფროსის სიტყვიერად თქმული მოკლე ბრძანება; 2) მცირე სამხედრო რაზმი; 3) ხომალდის ეკიპაჟი (იხ.); აქედან: **კომანდირი** — ლაშქრის ნაწილის უფროსი; **კომანდირობა** — სამსახურის გამო რაიმე დავალებით ვისიმე სადმე წარგზავნა, მივლინება; **კომანდობა** — კომანდოს წარმოთქმა, ბრძანება, განკარგულების მოხდენა. — **კომანდორი** — 1) რაინდთა ორდენის უფროსი; 2) ზოგიერთი ორდენის უმაღლესი ხარისხის მქონე პირი.

კომანდიტური ამხანაგობა, ლათ.-ევროპ. (იტ. commandita „ნდობის ამხანაგობა“), ისეთი საევაქრო-სამრეწველო ამხანაგობა, რომელშიც ზოგნი მონაწილეობენ მთელი თავისი ქონებით, ხოლო ზოგნი შეტანილი თანხით; **კომანდიტერი** —

კომანდიტური ამხანაგობის დამაარსებელი ან წევრი.

კომბინაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. combinare-საგან „გაწყვილება“): 1) სხვადასხვა საგანთა ან აზრთა შენამება, შეერთება; 2) სხვადასხვაგვარ გარემოებათა შეპირისპირება და შეთანხმება; რთული გეგმა. — **კომბინირება** — იგივე მოქმედება.

კომბინატი-ი (იხ. წინა სიტყვა), წარმოების სხვადასხვა დარგის გაერთიანება საერთო ხელმძღვანელობით, რათა განსაზღვრული საქონლის დამზადების პროცესი მთლიანად თავსდებოდეს ამ გაერთიანებაში — ნედლეულის მოპოვებიდან დაწყებული თვით საქონლის დამზადებამდე.

კომედია, ბერძ.-ევროპ.: 1) სადრამო ნაწარმოებთა ერთერთი სახეობა, რომელიც ჩვეულებრივ გამოხატავს ცხოვრების უარყოფით მხარეებს და რომელიც აღძრავს ჩვენში სიცილსა და უარყოფით დამოკიდებულებას მასში მოქმედ პირობადმი; 2) გადატ. მნიშვნ.: სასაცილო ამბავი; თვალმაქცობა. — აქედან: **კომედიატი**-ი — ბალანის (იხ.) მსახიობი; თვალმაქცი ადამიანი.

კომენდა (საშ. ლათ. commenda „მინდობა“), საეკლესიო მრევლი, რომლის შემოსავალსაც იღებდა საერო პირი. — **კომენდაცია** — საშ. საუკუნეების დასაწყისში: ერთგვარი ფორმა, რომლითაც მყარდებოდა ვასალის დამოკიდებულება სასულიერო ან საერო სენიორისაგან.

კომენდანტი-ი, ლათ.-ფრ., ციხის უფროსი; ქალაქის სამხედრო-სამილიციო წესიერების დამცველი ორგანოს გამგე; შენობის გამგე.

კომენტარი (ლათ. commentarius „მოკლე აღწერა“), რაიმე ნაწარმოების ახსნა-განმარტება, ძვ. ქართულად: თარგმანება; აქედან: **კომენტატორი** — ამხსნელ-განმარტებელი; **კომენტირება** — ასეთივე მოქმედება.

კომერსანტი-ი, ლათ.-ფრ. (commerçant), მსხვილი ვაჭარი; რთულ სავაჭრო საქმეთა მწარმოებელი.

კომერცია (ლათ. commercium), ვაჭრობა; რთულ სავაჭრო საქმეთა წარმოება; აქედან: **კომერციალიზმი**-ი ანუ კომერციული სისტემა — ვაჭრობისათვის უპირატესობის მინიჭება და მისი წარმატებისათვის ზრუნვა მთა-

ვრობის მიერ. — **კომერციული** — სავაჭრო, ვაჭრული.

კომეტა (ბერძ. komētēs „გრძელთმიანი“), მანათობელი ცის სხეული, — გარეგნულად ჰვავს ვარსკვლავს, მაგრამ განსხვავდება მისაგან ე. წ. კუდიტ, სწრაფი მოძრაობით ცაზე და მოკლენოვანი გამოჩენით დედამიწიდან დასანახავად (ქართულად ეძახიან კუდიან ვარსკვლავს).

კომი (ფრ. commis), ნოქარი; **კომივიზიუტერი**-ი (იხ. ვიზიუტერი) — სავაჭრო სახლის მოსიარულე ნოქარი, — ავრცელებს ამ სახლის ნაწარმოებს, იღებს შეკვეთებს და სხვ.

კომიზმი-ი, ბერძ.-ევროპ. (იხ. კომედია), სასაცილო სახით რისამე წარმდგენის უნარი; სასაცილობა. — **კომიკი**-ი ან **კომიკოსი** (ბერძ. komikós): 1) კომიკური როლის ამსრულებელი მსახიობი; 2) სიცილის გამოწვევი ადამიანი, ოხუნჯი; **კომიკური** — სასაცილო; სახალისო.

კომილფო (ფრ. comme il faut „როგორც საჭიროა“), სათანადოდ, მართებულად, რივიანად.

კომინტერნი — კომუნისტური ინტერნაციონალი (იხ.).

კომისარი-ი, ლათ.-ფრ. (commissaire): 1) მთავრობის რწმუნებული პირი რაიმე განსაზღვრული საქმის შესასრულებლად; 2) საბჭოთა კავშირში: უზენაესი პასუხისმგებელი პირი, რომელიც სათავეში უდგას ერთერთ უწყებას (მაგ. განათლ. კომისარი, სამხედრო საქმეთა კომისარი და სხვ.), უდრის მინისტრს; 3) პოლიციის მოხელე საფრანგეთში.

კომისარიატი-ი, ლათ.-ფრ. (commissariat): 1) კომისრის სავამებლო სახელმწიფო დაწესებულება, უწყება; **სახალხო კომისარიატი** — საბჭოთა კავშირში იგივეა, რაც სამინისტრო; 3) საპოლიციო დაწესებულებათა სახელწოდება საფრანგეთში.

კომისია (ფრ. commission „მინდობილობა, დავალება“): 1) გაყიდვა ან ყიდვა რისამე ვისიმე მინდობილობით; 2) დროებითი დაწესებულება სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი საქითხის დამაშუშებლად; დროებით არჩეულ პირთა კრებული რაიმე სავანებო საქითხის ან საქმის განსახილველად, დასამუშავებლად და სხვ... — **კომისიონური** ან **კომისიური ვაჭრობა** — კომისიონერის საშუალებით საქონლის გაყიდვა; **საკომი-**

სიო კანტორა — სავაჭრო მინდობილობათა შემსრულებელი კანტორა; **საკომისიო საქონელი** — გასასყიდათ მიღებული სხვისი საქონელი (გამყიდველს ეძლევა განსაზღვრული გასამრჯელო).

კომისიონერი-ი, ლათ.-ფრ. (comissionaire), განსაზღვრული დავალების (მაგ. რისამე გაყიდვა, მონახვა, ბინის ქირაობა და სხვ.) შემსრულებელი, რომელსაც ამისთვის ეძლევა გასამრჯელო.

კომიტეტი-ი, ლათ.-ევროპ., რამოდენიმე პირთა დროებითი ან მუდმივი კრებული, რომელიც არჩეულია კრების ან რაიმე ორგანიზაციის მიერ ამა თუ იმ გადაწყვეტილების სისრულეში მოსაყვანად, ხელმძღვანელად, რაიმე საკითხის წინასწარ დისამუშავებლად და სხვ.

კომიცები (მრავლ., ლათ. comitia), ძველ რომში: მოქალაქეთა ყრილობა სახელმწიფო საკითხების გადასაწყვეტად.

კომოდ-ი (ფრ. commode), გამოსაწევ-უჯრებიანი ჩვეულებრივ შაფზე დაბალი ავეჯი.

კომოდორი (ინგლ. commodore), ინგლისში და შერთ. შტატებში: საზღვაო ესკადრის უფროსი.

კომონერი-ი (ინგლ. comaner), ინგლისში: 1) წარმოშობით არა წარჩინებულთა წრის მოქალაქე; 2) თემთა პალატის წევრი ან ვისაც უფლება აქვს ვახდეს ასეთად.

კომპაქტი, იხ. კომპაქტი.

კომპანია (საშ.-ლათ. companium, ფრ. compagnie): 1) წრე, საზოგადოება; 2) სავაჭრო-სამრეწველო ამხანაგობა; აქედან: **კომპანიონაჟი** (ფრ. compagnonnage): 1) ქარგალთა ამხანაგობა ძველად საფრანგეთში — საურთიერთო დახმარებისა და შრომის პირობების გაუმჯობესების მიზნით; 2) ქარგლად ყოფნის ვადა. — **კომპანიონი** — ამხანაგი; თანამონაწილე რაიმე საქმეში (მაგ. მგზავრობაში, საუბარში, სავაჭრო-სამრეწველო საქმეში და სხვ.).

კომპარტია — კომუნისტური პარტია (იხ.).

კომპასი-ი, ლათ.-ევროპ., ყიბლანა, — ქვეყნის მხარეთა მიწვევებელი ხელსაწყო: მინის სახურავიან მრგვალ ყუთში თავისუფლად ტრიბოლბს დამაგნიტებული ისარი, რომლის ერთი ბოლო თავისი მიბრუნებით გვიჩვენებს ჩრდილოეთს.

კომპარტიოტი-ი (იხ. პარტიოტი), თანამემამულე; **კომპარტიტი**-ი — იგივე.

კომპაუნდი (ინგლ. compound „რთული, შედგენილი“), ასე ეწოდება ორმაგი გაგანიერების ორთქლის მანქანებს.

კომპაქტი ან **კომპაქტი**-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. compacte), მკიდრო, შეკუმშული; შეჯგუფებული, ერთიმეორესთან ახლომყოფი.

კომპენდიუმი-ი ლათ., ამა თუ იმ მეცნიერების ან სამეცნიერო თხზულების მოკლე გადმოცემა.

კომპენსაცია (ლათ. compensatio „ანაზღაურება“): 1) ფიზიკაში: ძალთა მოქმედების გაწონასწორება; 2) საერთოდ: ანაზღაურება; **კომპენსირება** — იგივე მოქმედება. — **კომპენსატორი** ანუ **კომპენსაციური საქანი** — შეთანასწორებელი საქანი.

კომპეტენტური ან **კომპეტენტი**-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. compétent): 1) მცოდნე; 2) რაიმე საქმის ვაკეთების ან გადაწყვეტის უფლების მქონე. — **კომპეტენტობა** — რაიმე საქმის ვაკეთების ან გადაწყვეტისათვის საჭირო ცოდნის ქონა. — **კომპეტენცია** — ამა თუ იმ დაწესებულების ან პირის სამოქმედო ან საგამგებლო წრე.

კომპილაცია (ლათ. compiliatio „მოპარვა, გაქურდვა“), სხვისი შრომების მიხედვით შედგენილი თხზულება; **კომპილირება** — ამგვარად თხზულების შედგენა; **კომპილათიური** ან **კომპილაციური** — კომპილაციის ხასიათის მქონე. — **კომპილატორი** — კომპილაციის მქონელი.

კომპლექსი-ი (ლათ. complexus „გარშემოვლება, შეერთება“), ერთი მთლიანის შემადგენელ ერთგვარ საგანთა ან მოვლენათა ერთობილობა; **კომპლექსური** — კომპლექსის ხასიათის მქონე; **სწავლების კომპლექსური მეთოდი** — ერთეული სწავლება მოვლენათა, რომელნიც სინამდვილეში დაკავშირებულნი არიან ერთმანეთთან (უპირისპირდება საგნობრივი სწავლების მეთოდს).

კომპლექტი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. complet), სრული შემადგენლობა; წესის მიხედვით მართებული რიცხვი ადამიანთა ან საგანთა.

კომპლექცია ან **კომპლექსია**, ლათ.-ფრ. (complexion), ტანის აგებულობა.

კომპლიკაცია, ლათ.-ფრ. (complication), რთულ და აბნეულ გარემოებათა შეერთება; გაართულება.

კომპლიმენტი-ი ლათ.-ფრ., ქათინაური, პირფრთული შექება.

კომპოზიტ-ი, ლათ. („შედგენილი“); გრამატიკაში: რთული სიტყვა.

კომპოზიტორ-ი, ლათ. („შემთხველი“), სა-მუსიკო ნაწარმოებთა შემდგენელი.

კომპოზიცია (ლათ. compositio „შედგენა, შეერთება“): 1) მუსიკაში: სამუსიკო ნაწარმოების შედგენა; თვით მუსიკალური ნაწარმოები; მუსიკალური შემოქმედების თეორია; 2) საერთოდ ხელოვნებაში: სათანადო მასალის დალაგება ამა თუ იმ ხელოვნების კანონების თანახმად; აქედან: **კომპონირება** — სამეცნიერო ან სახელოვნო ნაწარმოების მასალათა დალაგების წინასწარ გათვალისწინება. — **კომპონენტ-ი**, **კომპონენტები** — ერთეულებად მოქმედი ძალები; შემადგენელი ნაწილები.

კომპონისტ-ი, იგივეა, რაც კომპოზიტორი.

კომპოსტ-ი, ლათ.-ფრ., სხვადასხვა მასალისაგან (მცენარეული, მინერალური, ცხოველური) შედგენილი სასუქი ნიადაგისა.

კომპოტ-ი, ლათ.-ფრ. (compote), ზღელულის შაქრით ნახარში (წვენი).

კომპრეს-ი (ლათ. compressus „მოკერა, მოკუმშვა, გარშემოხვევა“), ტილოს ან სხვა ქსოვილის რამდენჯერმე შეკეცილი და დასველებული ნაჭერი — ცივი ან თბილი — ავადმყოფის მტკივნეულ ადგილს დასადებად. — **კომპრესორ-ი**: 1) ძარღვების მოსაპერი იარაღი ოპერაციის დროს (ქირურგიაში); 2) შეკუმშული აირით (გაზით) მოქმედი მანქანა; 3) ზარბაზნიდან გასროლის დროს უკუტურვის შემსუსტებელი მოწყობილობა.

კომპრომეტირება, ლათ.-ფრ. (compromettere), ვისიმე უხერხულ მდგომარეობაში ჩაყენება, სახელის გატეხა; საზოგადოების ან კერძო პირის თვალში ვისიმე დაცემა (ეაკომპრომეტორებ ვისმე); **კომპრომეტირებული** — სახელგატეხილი და სხვ.

კომპრომის-ი (ლათ. compromissum „ურთიერთ აღთქმა“): 1) ურთიერთ დათმობის გზით, შილწეული შეთანხმება; 2) გარემოებებთან შეგუება; თავის რწმენაში დათმობა; აქედან: **კომპრომისული** — დათმობითი.

კომუნა (ლათ. communis „საერთო“, ფრ. commune „თემი“): 1) თემი; ადამიანთა ჯგუფი, რომელიც ფლობს და სარგებლობს საერთო ქონებით თანასწორ-უფლებრივად; 2) საშ. საუკუ-

ნებში: თვითმართვლობიანი თემი; 3) პარიზი **კომუნა**: ა) საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს (1792 წ. 10 აგვისტომდე) ქალაქის (პარიზის) საზოგადოებრივი მმართველობა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ჟირონდა (იხ.); ბ) პარიზის რევოლუციური მთავრობა 1871 წ. 18 მარტიდან 27 მაისამდე, რომელიც წარმოადგენს პროლეტარიატის დიქტატურის პირველ ცდას (როდესაც ამბობენ: პარიზის კომუნა, გულისხმობენ ამ უკანასკნელს).

კომუნალურ-ი ან **კომუნალ-ი**, ლათ.-ფრ. (communal), სათემო, საქალაქო, მაგ. **კომუნალური დაწესებულება** — ის, რაც არსებობს ამა თუ იმ თემის ან ქალაქის მცხოვრებთა საპირობისათვის და იმყოფება თვითმართვლობის ან (საბჭოთა კავშირში) საბჭოს ხელში (მაგ. წყალსადენი, ელექტრონი და სხვ.).

კომუნარ-ი, ლათ.-ფრ. (communard): 1) კომუნის წევრი; 2) პარიზის 1871 წ. კომუნის მონაწილე.

კომუნიზმ-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. communisme): 1) მოძღვრება და მუშათა მოძრაობა, რომლის მიზანიცაა კომუნისტური წესწყობილების დამყარება; 2) კომუნიზმი ანუ კომუნისტური წესწყობილება, რომელშიც საწარმოო იარაღები და საშუალებანი (მიწა, ქარხნები, გზები და სხვ.) ეკუთვნის მთელს საზოგადოებას და არა კერძო პირებს; მასში მოსობილია საზოგადოების კლასებად დაყოფა და ადამიანის ექსპლოატაცია (იხ.); ნაწარმოებთა განაწილება ხდება შემდეგი წესის მიხედვით: თვითეულს მოეთხოვება მისი უნარის მიხედვით, ხოლო თვითეულს მიეცემა მის მოთხოვნილებათა მიხედვით, ამგვარად მოწყობილ საზოგადოებაში აღარ იქნება საპირო სახელმწიფოებრივი ხელისუფლება. — **კომუნისტ-ი** — კომუნიზმის მიმდევარი ან კომუნისტური პარტიის წევრი; აქედან: **კომუნისტური** — რასაც კომუნიზმის ხსიათი აქვს, რაც მას შეეფერება; **კომუნისტური ინტერნაციონალი** (შემოკლებით: კომინტერნი) — მესამე ინტერნაციონალი, რომელიც წარმოადგენს კომუნისტურ პარტიათა საერთაშორისო გაერთიანებას; მისი უზენაესი ორგანოა მსოფლიო კონგრესი, რომელიც ირჩევს აღმასრულებელ კომიტეტს მომდევნო კონგრესამდე. კომ. ინტერ. მოეწყო 1919 წ.; მისი მთა-

ვარი მიზანია — მსოფლიო პროლეტარიატის და-
რაზმვა სარევოლუციო ბრძოლისათვის და პრო-
ლეტარიატის დიქტატურის დასამყარებლად.
მთელს მსოფლიოში კომუნისტური წესწყობი-
ლების განხორციელების მიზნით. — **კომუნის-
ტური მანიფესტი** — მარქსისა და ენგელსის მიერ
1847 წ. დაწერილი თხზულება, რომელშიც პირ-
ველად გამოითქვა მეცნიერული სოციალიზმის
საფუძვლები და რომელიც საფუძვლად დაედო
მუშათა მოძრაობის პროგრამას. — **კომუნისტური
პარტია** — მუშათა კლასის პარტია, რომლის მი-
ზანია კომუნისტების (იხ., 2) განხორციელება
პროლეტარიატის დიქტატურის გზით. — **კომუ-
ნისტური წესწყობილება** ანუ **კ-ური საზოგადოე-
ბა** (იხ. კომუნისტი, 2).

კომუნიკაცია (ლათ. communicatio), შეტყო-
ბინება; ურთიერთობა. — **საკომუნიკაციო ხაზი** —
გზა, რომლის საშუალებითაც ლაშქარს ურთი-
ერთობა აქვს ბაზასთან (იხ., 2).

კომუტატორი (ლათ. commutare-საგან
„ცვალბა“), ელექტროწრედის განმრთველი,
ჩამრთველი ან დენის მიმართულების მცვლელი
ხელსაწყო.

კომფორტი, ლათ.-ევროპ. (ინგლ. comfort
„გამხნელება, შემსუბუქება“), მშვიდი და სასი-
აშოვნო ცხოვრებისათვის საჭირო გარეგნული
პირობები (კარგი ბინა, მოწყობილობა და სხვ.);
აქედან: **კომფორტაბლი** ან **კომფორტული** —
კომფორტის ხასიათის მქონე; წყნარი; მომარ-
ჯებულად მოწყობილი და სხვ.

კონგენერული ან **კონგენერი**, ლათ., თანა-
გვარი; მონათესავე. — **კონგენერაციული** ან **კონ-
გენერაციის თეორია** — გეოლოგიაში: მოძღვრე-
ბა ერთფაფიერი წარმოქმნის შესახებ.

კონგლომერატი, ლათ. („შეგრაგნილი“): 1)
გეოლოგიაში: სხვადასხვა ან ერთგვარი ქანის
მომრგვალებული ნამტვრევებისაგან შედგენილი
ქანი. — ნაწილები შეკავშირებულა ურთიერთ-
თან რაიმე ნივთიერებით; 2) საერთოდ: სხვადა-
სხვაგვარი ნაწილებისაგან შედგენილი რამ; ნა-
რევი. — **კონგლომერაცია** — ნაწილების ერთი-
მეორესთან ისეთი შეერთება, როცა თვითთელი
ნაწილი ინარჩუნებს თავის სახესა და თვისებებს.

კონგრეგაცია (ლათ. congregatio „შერთე-
ბა, შეჯგუფება“): 1) კრება; საზოგადოება, კავ-
შირი; სასულიერო ამხანაგობა; 2) ერთნაირ-წეს-

დებიან კათოლიკურ მონასტრთა კავშირი; 3)
კარდინალთაგან შედგენილი კომიტეტები, რო-
მელთაც პაპი ანდობს საეკლესიო მმართველო-
ბის სხვადასხვა დარგის გამგებლობას.

კონგრესი (ლათ. კონგრესუს „კრება, შეხ-
ველა“): 1) ერთის სახელმწიფოს ფარგლებში ან
სხვადასხვა სახელმწიფოთა წარმომადგენლების
ყრილობა — პოლიტიკური, პარტიული, სამეც-
ნიერო ან სხვა საკითხების განსახილველად; 2)
შერთ. შტატებში: ხალხის წარმომადგენელთა
საკანონმდებლო კრება; პარლამენტი; 3) საფ-
რანგეთში: სენატისა და დეპუტატთა პალატის
შერთებული კრება.

კონდენსატორი, ლათ. („შემსქელებელი“):
1) ოპტიკური ხელსაწყო სინათლის შუქთა შესა-
კრებად განსაზღვრულ ფართობზე; 2) ხელსაწყო
ელექტრობის შესაკრებად პატარა ფართობზე;
3) ორთქლის მანქანაში: ნამუშევარი ორთქლის
დამნამებელი ხელსაწყო, — აქედან: **კონდენსაცია**
— შეკრება, შემჭიდროება, ნამად ქცევა; **კონ-
დენსირება** — იგივე მოქმედება.

კონდიტერი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. condire-
საგან „გემრიელის მომზადება“), ტკბილი ნამ-
ცხარისა და სხვა ტკბილეულობის მომზადება-
ში დახელოვნებული ან ასეთის გამყიდველი;
აქედან: **საკონდიტრო** — მაღაზია, სადაც იყიდე-
ბა სხვადასხვა ტკბილეულობა.

კონდიცია, ლათ.: 1) conditio (condo-საგან
„ვადგენ, ვთხავ“) — პირობა; 2) coditio con-
ditio-საგან „ვამზადებ“) — ვაკეითილი კერძო
ოჯახში, ჩვეულებრივ — ქალაქს გარეთ.

კონდომი (ინგლ. ექიმის გვარი) მამაკაცის
სასქესო ორგანოს დამცველი პარკისებრი აპკი, —
მზადდება რეზინისა, თევზის ბუშტისა და სხვ.

კონდომინუსი, ლათ., თანამფლობელი; აქე-
დან: **კონდომინატი** — 1) რაიმე ქონებაზე რა-
მოდენიმე პირთა თანამფლობელობა; 2) რამო-
დენიმე სახელმწიფოთა თანამფლობელობა ან
თანაგამგებლობა სხვა სახელმწიფოს ან ქალაქის
მიმართ.

კონდორი, ისპ., სამხრ. ამერიკის არწივის
ერთი ჯიში.

კონდოტიერი (იტ. condottiere), დაქირავე-
ბული რაზმების წინამძღოლი იტალიაში (14-15
საუკ.).

კონდუიტი-ი, ლათ.-ფრ. (conduite „ხელმძღვანელობა, ზედამხედველობა“), მოწაფეთა ყოფაქცევის აღსანიშნავი წიგნი გიმნაზიებში.

კონდუქტორი-ი, ლათ.: 1) გამყოლი მოსამსახურე რკინისგზის ვაგონში, ტრამვაიზე და სხვ.; 2) გამტარებელი ელექტრო-მანქანებში.

კონეტაბლ-ი (ფრ. connétable), საფრანგეთში: 1) უმაღლესი სამხედრო ხარისხი 1627 წლამდე; 2) ცხენოსანთა ლაშქრის სარდალი უფრო ძველად.

კონვენტი (ლათ. conventus): 1) კრება; ეროვნული კრების სახელწოდება დას. ევროპაში; 2) საფრ. დიდი რევოლუციის დროს 1792—95 წ.წ.—**ე რ ო ვ ე ნ უ ლ ი კ ო ნ ვ ე ნ ტ ი**, რომელიც წარმოადგენდა რევოლუციურ მთავრობას, მასში ჟირონდისტები (იხ.) წარმოადგენდნენ მემარჯვენე ნაწილს, იაკობინელები (იხ.) — მემარცხენეს; კონვენტის დადგენილებით დასჯილ იქნა ლუდოვიკ XVI.

კონვენცია (ლათ. conventio „შეკრება“), ხელშეკრულება სახელმწიფოთა შორის რაიმე კერძო საკითხის შესახებ, მაგ. საფოსტო, სარკინისგზო და სხვ.—**კონვენციონალური** ან **კონვენციური** — პირობითი, შეთანხმებითი.

კონვერგენცია ან **კონვერგენცია**, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Konvergenz): 1) საერთოდ — ურთიერთ დაახლოება, შეხვედრა, დამთხვევა; 2) ბიოლოგიაში: ცხოველთა და მცენარეთა აგებულობის ნიშანთა დამთხვევა (მსგავსება) არა ნათესაობის ნიადაგზე, არამედ ცხოვრების პირობათა მსგავსების გამო.

კონვერსია (ლათ. conversio „მიმოქცევა; შეცვლა“), სესხის პირობების შეცვლა პროცენტების შემცირების სახით — ვალის ამღების სასარგებლოდ; აქედან: **კონვერტირება** — კონვერსიის მოხდენა.

კონვერტი (ფრ. convert), ბარათების ან სხვა ქალაქების ჩასადები ქალაქის პარკი.

კონვიქტი, ლათ. („საერთო საცხოვრებელი“), საშ. საუკუნეებში: 1) საერთო სუფრა უმაღლეს სასწავლებელთა პანსიონში; 2) პანსიონი, რომელიც ინახებოდა სახელმწიფო ან საქველმოქმედო ხარჯით (იხ. ბურსა).

კონვოი (ფრ. convoi), შეიარაღებული მსლებლები ან ყარაული; ამლა.

კონვულსია (ლათ. convulsio), კრუნჩხვა; **კონვულსიური** — კრუნჩხვითი.

კონიაკი-ი (ფრ. cognac), ლენისისგან გამოხდილი უმაღლესი ხარისხის არაყი, რომელსაც უმატებენ შაქარს, ჩაის და რომს, — შეიცავს 70%-მდე სპირტს (სახელწოდება — საფრანგულად Cognac-ისაგან, სადაც მზადდება საუკეთესო კონიაკი).

კონიუტურა, ლათ.: 1) მოსაზრება, მიხედვრა; 2) დამახინჯებული ან ნაკლოვანი ტექსტის აღდგენა საერთო მოსაზრებებისა და მიხედვრის გზით.

კონიუური, იხ. კონუსური.

კონიუგაცია (ლათ. conjugatio „შეუღლება, შეერთება“): 1) ბიოლოგიაში: უმარტივეს ცხოველთა განყოფიერების საშუალება; 2) გრამატიკაში: ზმნის უღებობა.

კონიუნქტივა (ლათ. conjunctus-ისაგან „შეერთებული, შეუღლებული“), 1) ანატომიაში: თვალის შემერთებული ლორწოიანი გარსი, რომლის ანთებას ეწოდება **კონიუნქტივითი**; 2) **კონიუნქტივითი** — გრამატიკაში: ზმნის პირობითი კილო.

კონიუნქტურა (საშ. ლათ. conjunctura, იხ. წინა სიტყვა): 1) საერთოდ — ისეთი მდგომარეობა ან გარემოებათა ისეთი დამთხვევა, რომელიც გავლენას ახდენს რაიმე საქმის მსვლელობაზე; 2) კერძოდ — გარეგანი პირობების ერთობლიობა, რომელიც გავლენას ახდენს პოლიტიკურ ან ეკონომიურ მოვლენებზე (მაგ. საქონლის ფასებზე, მათ გასაღებაზე და სხვ.).

კონიური, იხ. კონუსური.

კონკე, იხ. კონქე.

კონკლავი (ლათ. conclave „ოთახი“), კარდინალთა შესაკრები ადგილი პაპის ამოსარჩევად; ასე ეწოდება თვით ამ კრებასაც. — **კონკლავისტ-ი** — კონკლავის წევრი.

კონკორდანსი-ი, ლათ.-ფრ. (concordance „შეთანხმება, შესატყვისობა“), წიგნი, რომელიც შეიცავს ანბანურ რიგზე ჩამოწერილს საღვთო წერილის სიტყვებს, გამოთქმებს და სხვას — მათი მოძებნის გასაადვილებლად.

კონკორდატი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. concors-ისაგან „შეთანხმებული“), შეთანხმება პაპსა და საერო მთავრობას შორის. — **კონკორდია** — თანხმობა; ძველ რომში: თანხმობის ქალღმერთი.

კონკრემენტი, ლათ.-ევროპ. (*concrecere*-საგან „შეზრდა“); შინაგან ორგანოებში (ნაწლავებში, საშარდე ბუშტში და სხვ.) გაქვევებულ ნივთიერებანი.

კონკრეტული ან უკეთ **კონკრეტი** (ლათ. *concretus* „შეზრდილი; წარმოშობილი, წარმოქმნილი“), კანთიედი: არსებული; ნამდვილი, ნივთობრივი, განსაზღვრული; — ცხადი (უბიროსპირდება აბსტრაქტულს, იხ.); აქედან: **კონკრეტიზაცია** — კონკრეტად გახდა; **კონკრეტიზირება** — იგივე მოქმედება.

კონკუბინატი, ლათ. („ერთად მყოფიარობა“), ქალვების მეტელეობა ქორწინების გარეშე.

კონკურენტი — ლათ. *concurrere*-საგან „ერთად სირბილი, მონაწილეობა“), მეტოქე; **კონკურენცია** — მეტოქეობა.

კონკურსი, ლათ. („შეჯახება“), შეჯიბრება: ძიება რამდენისავე პირის მიერ ერთისა და იმავე ჯილდოსი, ადგილისა და სხვ.; **საკონკურსო** — შეჯიბრებითი, მაგ. **საკონკურსო გამოცდები** — გამოცდები ისეთ სასწავლებელში შესასვლელად, სადაც ადგილების რიცხვი ნაკლებია მსურველებისაზე.

კონსერვატიზმი, ლათ.-ევროპ. (*conservare*-საგან „შენახვა, დაცვა“); 1) რაიმე დარგში (საზოგადოებრივ, სამეცნიერო და სხვ.) არსებული ფორმების უცვლელად დაცვის მომხრეობა; 2) პოლიტიკაში: არსებული წესწყობილების დაცვა; 3) საერთოდ — მტრული განწყობილება ყოველისავე ახლისადმი; **კონსერვატიული** — ამგვარი ხასიათის მქონე. — **კონსერვატორი**: 1) საერთოდ — დამცველი, მაგ. სამეცნიერო კაბინეტების ან კოლეჯების დამცველი; 2) არსებული ფორმების ან წესწყობილების დამცველი პიროვნება; **კონსერვატიზმი** გამსჭვალული. — **კონსერვატორია** — უმაღლესი სამუსიკო სასწავლებელი.

— **კონსერვი** — 1) თევზების დასაცავი სათვალე; 2) პერმეტულად (იხ.) დახურულ ჭურჭელში შენახული საჭმელი (ხილი, ხორცი, თევზი და სხვა), რომელიც უზრუნველად ინახება რამდენისავე წლის განმავლობაში.

კონსილიუმ, ლათ. („ბჭობა, თათბირი“), რამდენისავე ექიმის თათბირი მძიმე ავადმყოფის გამო — მისი ავადმყოფობის გამოსარკვევად ან მკურნალობის საშუალებათა გამოსანახავად.

კონსისტენცია, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *consistence*): 1) რაიმე სხეულის შეზღვევლობა; 2) სიმკვრივე.

კონსისტორია (ლათ. *consistorium* „სათათბირო კრება“); 1) რომის იმპერიაში: სახელმწიფო საიდუმლო საბჭო; 2) კარდინალთა უზენაესი კოლეგია; 3) ლუთერანთა საეკლესიო ხელისუფლების უზენაესი ორგანო ამა თუ იმ ქვეყანაში; 4) რევოლუციამდელ რუსეთში ეპარქიის საქმეთა სამმართველო.

კონსკრიპცია (ლათ. *conscriptio* „სიაში ჩაწერა“); 1) საყოველთაო სამხედრო ბეგარა განსაზღვრული ასაკის პირთათვის; 2) სამხედრო ვალდებულება აღწერა.

კონსოლიდაცია (ლათ. *consolidatio*): 1) გამაგრება, განმტკიცება; 2) რამდენისავე ძველს სახელმწიფო ვალის ერთ ახალ ვალად გახდა ან მოკლე-ვადიანის გრძელ-ვადიანისად.

კონსოლი (ფრ. *console*), კედლის გამოზნეტილობა ან გამოწაფევი — მასზე რისამე დასაბჯენად, მაგ. საათისათვის, ქანდაკებისათვის და სხვ.

კონსომე (ფრ. *consommé*), ხორცის მაგარი ბულიონი (იხ.).

კონსონანსი, ლათ.-ფრ. (*consonance* „შეთანხმობენება“), მუსიკაში: ტონების თანხმობენობა (უბიროსპირდება დისონანსს, იხ.). — **კონსონანტი** — ფონეტიკაში: თანხმობენი ბგერა; აქედან: **კონსონანტიზმი** — ამა თუ იმ ენის თანხმობენთა სისტემა.

კონსორციუმ, ლათ. („ამხანაგობა“), საფინანსო დაწესებულებათა კავშირი რაიმე სავაჭრო-სამრეწველო საქმისათვის.

კონსპექტი, ლათ. („ხილული, თვალში მოსახვედრი“), რაიმე თხზულების, ლექციის და სხვ. მოკლე შინაარსის ვადმოცემა; **კონსპექტური** — კონსპექტის ხასიათის მქონე.

კონსპირაცია (ლათ. *conspiratio* „შეთანხმენება; საიდუმლო შეთქმულობა“), შეთქმულობა; საიდუმლოს დაფარვა; **კონსპირაციული** — საიდუმლო, შეთქმულობითი.

კონსტაბლი (ინგლ. *constable*), ინგლისში: ძველად უდრიდა საფრანგეთის კონეტაბლს (იხ.); ახლა — სასამართლოს ან პოლიციის მოხელე.

კონსტანტა, ლათ.-ევროპ. მათემატიკაში: მუდმივი სიდიდე.

კონსტატაცია, ლათ.-ფრ. (constatation), დამოწმება, დადასტურება; დადგენა; აქედან: **კონსტატირება** — იგივე მოქმედება.

კონსტელ-ი, იხ. კონსტაბლი.

კონსტელაცია, ლათ.-ფრ. (constellation, ლათ. stella-საგან „ვარსკვლავი“): 1) ვარსკვლავები; 2) ვარსკვლავთა ურთიერთ მიმართ მდებარეობა, რომლის მიხედვითაც წინასწარმეტყველებდნ ასტროლოგები (იხ.); 3) გადატ. მნიშვნ.: სხვადასხვა ანგარიშგასაწევი გარემოება ამა თუ იმ გადაწყვეტილების მიღების დროს.

კონსტიტუცია (ლათ. constitutio „დაწესებულება, დადგენილება, აგებულობა“): 1) ადამიანის ფიზიკური ან სულიერი აგებულობა; 2) სახელმწიფოს ძირითადი კანონი; სახელმწიფოს წესწყობილების დამდგინებელ კანონთა კრებული; 3) წარმომადგენლობითი კრების მიერ მეფის უფლებათა შემოფარგვლა; აქედან: **კონსტიტუციური** — კონსტიტუციის ხასიათის მქონე, მისთან დაკავშირებული ან მისგან გამომდინარე, მაგ. **კონსტიტუციური მონარქია** — ისეთი მონარქია (იხ.), სადაც მეფის უფლება შეზღუდულია პარლამენტის მიერ. — **კონსტიტუციონალიზმი**: 1) მონარქიული მმართველობა, სადაც მონარქის უფლება შეზღუდულია ხალხის წარმომადგენელთა მიერ; 2) მმართველობის ასეთი ფორმის მომხრეობა; **კონსტიტუციონალისტი** — კონსტიტუციონალიზმის მომხრე. — **კონსტიტუციონალიზმი** ან უკეთ **კონსტიტუციონალი** — სხეულის მთელ აგებულობასთან დაკავშირებული, მაგ. **კონსტიტუციონალი ავადმყოფობანი** — ისეთი ავადმყოფობანი, რომელნიც შეიპყრობენ მთელს სხეულს.

კონსტრიქტორ-ი, ლათ. („შემკვრელი“): 1) ადამიანის სხეულის ბუნებრივი ხვრეტილების შემკვრელი კუნთი; 2) მახრჩობელა გველი.

კონსტრუირება (ლათ. construere-საგან), რისამე აშენება, დალაგება, აწყობა; აქედან: **კონსტრუქცია** (ლათ. constructio), აგებულობა, აწყობილობა; რაიმე მასალის შესაფერი დალაგება. — **კონსტრუქციული** ან **კონსტრუქტივიზმი** — აგებითი, მკვრეტელობითი, აპრიორული (მაგ. მეთოდი). — **კონსტრუქტივიზმი** — მეოცე საუკუნის ერთერთი მიმართულება ლიტერატურაში (ავრთვე მხატვრობასა და სასცენო ხელოვნებაში), რომლის მიხედვითაც შემოქმე-

დების მიზანი უნდა იყოს ცხოვრების მოწყობა, ხელოვნება უნდა იყოს საერთაშორისო და განუყოფლად უკავშირდებოდეს თანადროულობას ყოველმხრივ (მეცნიერებას, ტექნიკას, პოლიტიკას და სხვ.).

კონსულ-ი, ლათ.: 1) უმაღლესი თანამდებობის პირი რომის რესპუბლიკაში; 2) საფრანგეთის მთავრობის თვითეული წევრი 1799—1804 წ.: დირექტორიის დაცემის შემდეგ აღმასრულებელი ხელისუფლება ჩაბარდა სამ კონსულს; 3) თანამდებობის პირი, რომელიც ინიშნება სახელმწიფოს მიერ სხვა სახელმწიფოში მყოფ ქვეშევრდომთა ინტერესების დასაცავად, უმთავრესად — ეკონომიური და სამრეწველო ინტერესებისა. — **საკონსული** — კონსულისთვის განკუთვნილი რამ; კონსულის ბინა და კანცელარია.

კონსულტაცია (ლათ. consultatio „თათბირი“): 1) თათბირი რამდენიმე სპეციალისტის რაიმე საქმის გამო; 2) რჩევა ან პასუხი **მკოდნე** პირისა ამა თუ იმ საქმის შესახებ; აქედან: **კონსულტანტი** — 1) კონსილიუმის (იხ.) მონაწილე წევრი; 2) სპეციალისტი, რომელიც აძლევს რჩევას იურიდიული ან ტექნიკური საკითხების შესახებ.

კონტაგიუმი-ი, ლათ., ავადმყოფობის შემყრელი, მისი აღმძვრელი რამე; აქედან: **კონტაგიოზური** — გადაზდები, შემყრელი.

კონტამინაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. contaminare-საგან „შერყვნა, შერევა“), ენათმეცნიერებაში: ანალოგიის (იხ. 3) ერთერთი სახე, როცა წარმოიქმნება ორისაგან შერეული ფორმა (მაგ. დაღმართი: აქ შერეულია ძველი ქართულის დამართი და აღმართი).

კონტაქტი-ი, ლათ.: 1) ურთიერთ შეხება, ურთიერთ კავშირი; 2) ერთსულოვნობა, შეთანხმებულობა რაიმე საქმეში.

კონტექსტი-ი (ლათ. contextus „დაკავშირებული; კავშირი“): 1) აზრების ურთიერთისაგან დამოკიდებულობა მეტყველებაში; 2) წიგნის ის ადგილი (ტექსტი), რომელთანაც აზრის მხრივ მჭიდროდ დაკავშირებულია გამოყოფილი სიტყვა ან წინადადება; 3) ურთიერთ დაკავშირებული ადგილების საერთო აზრი მეტყველებაში ან წიგნში.

კონტ-ი, ოგისტ (Comte, Auguste, 1798—1853), საფრანგეთის გამოჩენილი მათემატიკოსი

და ფილოსოფოსი, პოზიტივიზმის (იხ.) დამაარსებელი.

კონტიგენტი-ი, ლათ.-ევროპ.: 1) ამა თუ იმ დაწესებულების შემადგენელ პირთა რიცხვი, რომელიც განსაზღვრულია კანონით; პირადი შემადგენლობა; 2) თვითეული სახელმწიფოს ჯარების რიცხვი.

კონტინენტი-ი, ლათ.-ევროპ., ხმელეთი, მატერიკი (იხ.) — უპირისპირდება ზღვას და კუნძულს; აქედან: **კონტინენტალური** ან **კონტინენტური** — ხმელეთზე მყოფი ან ხმელეთის ხასიათის მქონე. — **კონტინენტალური** ან **საკონტინენტო სისტემა** — ასე ეწოდება ნაპოლეონ I-ის ზომებს (1806 წ.), მიმართულს ხმელეთ-ევროპის ბაზრის დახურვისაკენ ინგლისის ვაჭრობისათვის.

კონტო, იტ., ანგარიში; აქედან: **კონტო-ვოსტრო** — თქვენი ანგარიში; **კონტო-კორრენტე** — მიმდინარე ანგარიში; **კონტო-ლორო** — მათი ანგარიში; **კონტო-მიო** — ჩემი ანგარიში; **კონტო-მეტო** — საერთო ანგარიში; **კონტო-ნოსტრო** — ჩვენი ანგარიში.

კონტორ-, იხ. კანტორ-.

კონტრ-, **კონტრა** (ფრ. contre, ლათ. contra) — დაერთვის სხვა სიტყვას თავში და აღნიშნავს: წინააღმდეგი, მოპირდაპირე; წინააღმდეგ, პირისპირ და სხვ.

კონტრაბანდო-ი (იტ. contrabbando): 1) საბაჟო საზღვარზე ბაჟის გადაუხდელოდ საქონლის გატარება; 2) თვით ამგვარად გატარებული საქონელი. — აქედან: **კონტრაბანდისტი** — კონტრაბანდის მქონელი.

კონტრაბასო-ი (იტ. contrabbasso), სიმებიან სამუსიკო ინსტრუმენტთა შორის ყველაზე დიდი, ხემით დასაკრავი, — ოქტავით (იხ.) დაბალია ვიოლონჩელზე (იხ.); აქედან: **კონტრაბასისტი** — კონტრაბასზე დამკვრელი.

კონტრაგენტი-ი, იხ. კონტრაპენტი.

კონტრადიქცია (ლათ. contradictio), წინააღმდეგობა; ლოგიკური წინააღმდეგობა.

კონტრადმირალი-ი (იხ. კონტრ- და ადმირალი), სამხედრო ფლოტში უმაღლესი საადმირალო ხარისხი.

კონტრაკამიო, იტ., უკუქცევითი თამასუქი.

კონტრაკტ-, იხ. კონტრაქტ-.

კონტრაკც-, იხ. კონტრაქც-.

კონტრალტო, იტ., ყველაზე დაბალი ხმა ქალის ხმებს შორის.

კონტრამარკა, ლათ.-ევროპ., ბილეთის მაგიერი ბარათი — თეატრში, ცირკში და სხვაგან შესასვლელად.

კონტრამარში (ფრ. contremarche), სამხედრო ძალების მოძრაობა — მტრის შეტომაში შეყვანის მიზნით, — ზურგიდან სამოქმედოდ.

კონტრაპუნქტი-ი, ახ. ლათ., მუსიკის თეორიის დარგი; მოძღვრება ან ხელოვნება რამდენისამე დამოუკიდებელი მელოდიის პარამონიული შეხამების შესახებ. — **კონტრაპუნქტისტი** — კონტრაპუნქტის მკვლენე, — მასწავლებელი.

კონტრასიგნატურა, ლათ.-ევროპ., სხვის მიერ ხელმოწერილი საბუთის შემტკიცება. **კონტრასიგნირება** — იგივე მოქმედება.

კონტრასტი (ფრ. contraste), მაქსიმალური (უდიდესი) განსხვავება ორი საგნის ან მოვლენისა ურთიერთისაგან.

კონტრატემპო, იტ.: 1) ფარიკაობაში: უდროოდ წარმოებული დარტყმა; 2) მუსიკაში: ტემპის (იხ.) შეწელება.

კონტრაფაქცია (ლათ. contra-factio): 1) სიყალბის ჩადენა, განსაკუთრებით — სალიტერატურო დარგში; 2) სალიტერატურო, სამუსიკო და სხვ. ასეთ ნაწარმოებთა გამოცემა ავტორის ნებადაურთველად.

კონტრაფორსი-ი, იხ. კონტრფორსი.

კონტრაქტი-ი, ლათ., ხელშეკრულობა, წერილობითი პირობა.

კონტრაქტურა, ლათ.-ევროპ., მედიცინაში: კუნთების დამოკლება, — კრუნჩხვა, რასაც შედეგად მოჰყვება სხეულის ავადმყოფი ნაწილების გამრუდება.

კონტრაქცია (ლათ. contractio „შეკუმშვა“), ენაზემეცნიერებაში: ორი მეზობელი ხმოვნის შეწყვეტა ერთ ხმოვნად.

კონტრაპენტი (ლათ. con-trahere-საგან „შემოკრება, მორიგება“): 1) პირობის შემკვრელი პერი; 2) იჯარაძარი.

კონტრდანსი-ი (ფრ. contredanse), ერთგვარი ევროპული ცეკვა, რომელსაც ასრულებენ ერთიმეორის პირისპირ მდგომი წყვილები.

კონტრვიზიტი-ი, ფრ., სამაგიერო ვიზიტი.

კონტრიბუცია (ლათ. contributio), გადასახადი, რომელსაც იღებს 1) გამარჯვებული სა

ხელმწიფო დამარცხებულისაგან — ომით გამოწვეული სამხედრო ხარჯების ასანაზღაურებლად — ან 2) გამარჯვებული მხედრობა მის მიერ დაკავებულ ადგილებში მცხოვრებთაგან.

კონტრმინა ან **კონტრმინ-ი** (ფრ. *contremine*), სამხედრო საქმეში: 1) მოწინააღმდეგის ნაღმების გასანადგურებელი ნაღმი; 2) ციხე-სიმაგრეიდან გაყვანილი მიწისქვეშა გზა — მტრის ნაღმების მოსაძებნად და გასანადგურებლად (იხ. მი-ნა ან მინი).

კონტროვერზ-ი ან **კონტროვერსია** (ლათ. *controversia*), საერთოდ: დავა, კამათი; შეუთანხმებლობა; კერძოდ: სარწმუნოებრივი კამათი.

კონტროლ-ი (ფრ. *contrôle*): 1) რისიმე შემოწმება ან შეთვალყურება; 2) დაწესებულება, რომლის მოვალეობასაც შეადგენს ვისიმე მოქმედების შემოწმება ან შეთვალყურება. — **კონტროლორ-ი** ან **კონტროლერ-ი** — შემოწმებელი ან შეთვალყურე.

კონტრ-რევოლუცია (ფრ. *contre-révolution*), რევოლუციის მიერ დამხობილი კლასების ან ჯგუფების მოძრაობა — რევოლუციის მონაპოვართა მოსასპობად; აქედან: **კონტრ-რევოლუციონერ-ი** — კონტრ-რევოლუციის მომხრე.

კონტრფორს-ი ან **კონტრფორტ-ი** (ფრ. *contre-fort*), ხუროთმოძღვრებაში: კედლის შესამაგრებელი ქვის სვეტი; გვერდსამაგრი.

კონტუსია (ლათ. *contusio* „დაჭყლეტა; დაძვწვა“), დაზავება ბლაგვი იარაღისაგან ან ახლოს გავლილი ყუმბარისაგან; უჭრილობო ნატკენი; აქედან: **კონტუდირება** ან **კონტუსირება** — ამგვარად დაზავება; **კონტუსირებული** — ამგვარად დაზავებული.

კონტურ-ი (ფრ. *contour*), საგნის გარეგანი მოყვანილობის გადამოცემი ხაზი; გარემოხაზულობა.

კონუს-ი (ბერძ. *kónos*), გეომეტრიაში: გეომეტრიული სხეული, რომელიც წარმოიქმნება სწორკუთხოვანი სამკუთხედის კათეტის თავისგარშემო ტრიალით; აქედან: **კონუსური** — კონუსის ფორმის მქონე (შაქრისთავის მოყვანილობის).

კონფედერაცია, ლათ.-ფრ. (*confédération*): 1) საერთოდ — კავშირი; 2) კერძოდ — კავშირი ურთიერთისაგან დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა, შტატებისა, კანტონებისა და სხვ.; 3) პოლო-

ნეთის აზნაურთა გაერთიანება ძველად — თავისუფლებათა დაცვის მიზნით მეფისა ან სემისაგან (იხ.); აქედან: **კონფედერატები** (მრავლ.) — კონფედერაციის წევრები; მოკავშირენი. — **შრომის კონფედერაცია** — 1) საფრანგეთის პროფესიონალურ კავშირთა ცენტრის სახელწოდება, — წარმოიშვა 1894—95 წ.წ.; 1921 წელს გაიყო ორად: რევოლუციურ და რევოლუციურ კონფედერაციებად; 2) იტალიის პროფესიონალური მოძრაობის ცენტრი, — დაარსდა 1906 წ.

კონფეთ-ი, იხ. კანფეთი.

კონფერანს-ი (ფრ. *conférence*), საჯარო მოხსენება, ლექცია. **კონფერანსე** (ფრ. *conférencier*): 1) იგივე; 2) საჯაროდ მომხსენებელი პირი, ლექტორი; 3) სცენიდან წინასწარ მომხსენებელი იმისა, თუ რას დაინახვენ ან მოისმენენ დამსწრნი (ჩვეულებრივ — კონცერტებისა და სახალხის წარმოდგენების დროს).

კონფერენცია (საშ. საუკ. ლათინ. *conferentia*), სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ დაწესებულებათა წარმომადგენლების ყრილობა — განსაზღვრული საკითხების გარშემო სათათბიროდ და გადასაწყვეტად. — **კონფერენც-ხალ-ი** — საკონფერენცია, სათათბირო დარბაზი.

კონფესია (ლათ. *confessio* „აღიარება“), ამა თუ იმ სარწმუნოების აღიარება, მიღება; აქედან: **კონფესიონალიზმი** — ამა თუ იმ სარწმუნოებრივი მოძღვრების მტკიცედ დაცვა; განსაზღვრული სარწმუნოების აღიარების მიჩნევა ზნეობის აუცილებელ პირობად. — **კონფესიონალისტი-ი** — კონფესიონალიზმის მომხრე.

კონფეთი (მრავლ., იტ. *confetto*), წვრილად დაკრილი სხვადასხვა ფერის ქაღალდი, რომელსაც ერთიმეორეს აყრიან ცეკვისა და სხვა დროს ტარების დროს.

კონფექცია (ლათ. *confectio*), დამზადება, შესრულება; **კონფექციური მრეწველობა** — მზატანსაცმელის მრეწველობა.

კონფიგურაცია, ლათ.-ფრ. (*configuration*): 1) საგნის გარეგანი ფორმა, მოყვანილობა; 2) ასტრონომიაში: ვარსკვლავთა მდებარეობა ვარსკვლავედების მიმართ.

კონფიდენციალური ან **კონფიდენციური** (ლათ. *confidentia*-საგან „თავისთავზე დანდობა, გამბედაობა“, ფრ. *confidentiel*). საიდუმლო, გასანდობარი; რაც არ უნდა გახმაურდეს.

კონფირმაცია (ლათ. confirmatio „დადგენა, შემტკიცება“): 1) კათოლიკურ ეკლესიაში: მირონცეხება მონათღლის შემდგომ; 2) ლუთერანულ ეკლესიაში: სარწმუნოების აღიარების წესი პირველი ზიარების უწინარეს; 3) სამხედრო სასამართლოს დადგენილების დამტკიცება უზენაესი ხელისუფლების მიერ. — **კონფირმირება** — იგივე მოქმედება.

კონფისკაცია (ლათ. confiscatio): 1) კერძო საკუთრების ჩამორთმევა სახელმწიფოს სასარგებლოდ; 2) რაიმე ბეჭდვითი ნაწარმოების აკრძალვა ხელისუფლების მიერ. — **კონფისციირება** — იგივე მოქმედება.

კონფლიქტი-ი, ლათ., უთანხმოება, შეჯახება; განხეთქილება.

კონფორმისტები (მრავლ., ახ. ლათ.), ინგლისელი პროტესტანტები, რომელთაც აღიარეს (1562) ანგლიკანური ეკლესიის (იხ.) ყველა დებულებანი (უპირისპირდება დისენტრებს, იხ.).

კონფორტატივი-ი, ლათ.-ფრ. („გამამარტებელი“), სქესობრივად აღმძვრელი საშუალება.

კონფუციუსი-ი ან **კონფუცი** (ჩინურად კუნფუ-ძი), ჩინელი ბრძენი, ჩინეთის სახელმწიფო რელიგიის დამაარსებელი (551 — 479 ქ. წ.); მის მოძღვრებას ახასიათებს ინტერესი ეთიკის (იხ.) საკითხებისადმი; ის ჰადაგობს პრაქტიკულ კეთილგონიერებასა და წესრიგაინაზბას; გულგრილად ეპყრობა ზეგრძნობადას და მისტიკურ საკითხებს; აქედან: **კონფუციანიზმი** ან **კონფუციანობა** — კონფუციის მოძღვრება.

კონქისტადორები (მრავლ., ისპ. „დამპყრობელნი“), ისპანელი კოლონისტები ამერიკაში, რომელნიც 16 საუკუნიდან იპყრობდენ მთავრობის დაუხმარებლივ ახალ ადგილებს; აგრეთვე — მათი შთამომავლობა.

კონქიოლოგია (ბერძ. kónghê kogchylion „ნიჟარა“), ზოოლოგიის დარგი, — იკვლევს მოლუსკების ნიჟარებს და ნიჟაროვან მოლუსკებს. — **კონქიოიდ**-ი — მათემატიკაში: მეოთხე ხარისხის მრული (ასე ეწოდა ნიჟარისებური სახის გამო).

კონცენტრაცია, ლათ.-ფრ. (concentration), ერთ ადგილას შეკრება, — თავმოყრა; შემქმნროება. — **კაპიტალის კონცენტრაცია** — კაპიტალის თავმოყრა რამდენისამე მესაკუთრის ხელში; **უურადლების კონცენტრაცია** — ყურადღების და-

ძაბვა, გაძლიერება; **წარმოების კონცენტრაცია** — დიდ წარმოება-საწარმოთა ზრდა მცირეთა და-ლუპვის გზით. — **კონცენტრირება** — იგივე მოქმედება; **კონცენტრირებული** — კონცენტრაცია ქმნილი. — **საკონცენტრაციო ბანაჟი** — ტყეების მოსათავსებელი ბინა.

კონცენტრ-ი, ლათ.-ევროპ., ასე ეწოდება ერთისა და იმავე სასწავლო საგნის სხვადასხვა მოცულობის თვითეულ კურსს: მოსწავლე სწავლობს ჯერ მოკლე მოცულობის კურსს, შემდეგ უფრო გაფართოებულს. — **კონცენტრული** — 1) კონცენტრის ხასიათის მქონე; 2) სხვადასხვა საერთო ცენტრის მქონე; აქედან: **კონცენტრული წრეები** — საერთო ცენტრის მქონე წრეები, — მდებარეობენ ერთიმეორის შიგნი.

კონცეპტი-ი, ლათ., საერთო წარმოდგენა, ცნება; გეგმა, სქემა. — **კონცეპტუალიზმი** — ფილოსოფიური მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ცნებები არიან ცნობიერების ნაყოფი და არსებობენ მხოლოდ მასში; აქედან: **კონცეპტუალისტი**-ი — ამ მოძღვრების მიმდევარი.

კონცეპცია, იხ. კონცეფცია.

კონცერნი-ი, ლათ.-ევროპ., რამდენისამე მსხვილ წარმოება-საწარმოთა გაერთიანება ერთი კაპიტალისტის (ან კაპიტალისტთა ჯგუფის) ხელმძღვანელობით.

კონცერტი-ი (იტ. concerto): 1) ერთი ინსტრუმენტისათვის დაწერილი დიდი მუსიკალური ნაწარმოები (ჩვეულებრივ — ორკესტრის აკომპანიმენტით); 2) სხვადასხვა მუსიკალურ ნაწარმოებთა საჯაროდ შესრულება; 3) რამდენისამე სახელმწიფოს შეთანხმება ერთად სამოქმედოდ. — **კონცერტანტი**-ი — კონცერტის გამმართველი მომღერალი ან დამკვრელი. — **კონცერტინო** — 1) ერთგვარი შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტი; 2) საკონცერტო პატარა ნაწარმოები. — **კონცერტმისტერი**-ი — გამოცდილი მუსიკოსი ორკესტრში, ჩვეულებრივ — პირველი ვიოლინოს დამკვრელი.

კონცესია (ლათ. concessio „დათმობა, ნება-რთვა, თანხმობა“): 1) იჯარით გადაცემა მთავრობის მიერ კერძო პირისა ან კაპიტალისტის სახელმწიფო წამოწყებისა ან რაიმე წარმოების განსაზღვრული ვადით და მოგების განსაზღვრული ნაწილის გადახდით სახელმწიფოს სასარგებლოდ; აქედან: **კონცესიონერი**-ი — კონცესიის

ამლები; **კონცესიური** — კონცესიის ხასიათის მქონე; **საკონცესიო** — კონცესიისათვის განკუთვნილი, გამოსადეგი და სხვ.

კონცეფცია (ლათ. *conceptio* „თხზულება; აღქმა“); მოსაზრება; ცნებათა ჩამოყალიბება, ჩამოყალიბებული აზრები.

კონსოლოგია, იხ. კონქიოლოგია.

კოოპერატივი, ლათ.-ფრ. (*coopérer*-ისაგან „თანამშრომლობა, ხელისშეწყობა“); 1) სამეურნეო ორგანიზაცია, რომელიც აგებულია თანამშრომლობისა და თანამოზიარებობის წესით; 2) ჩვეულებრივ; სავაჭრო სახლი, რომლის მიზანიაა წევრთათვის საქონლის იაფად მიწოდება — კერძო ვაჭრების შუამავლობის მოსპობისა და კერძო ბაზართან ბრძოლის გზით. — **კოოპერატიორი** — კოოპერაციის (იხ.) მცოდნე და მანუელ მომუშავე; **კოოპერირება** — კოოპერაციაში სამონაწილოდ მოზიდვა, — მასში გაერთიანება.

კოოპერაცია, ლათ.-ფრ. (*coopération*, იხ. წინა სიტყვა); 1) რამდენისამე პირის თანამშრომლობა საერთო საქმეში; 2) გაერთიანება მწარმოებელთა ან მომხმარებელთა საერთო ეკონომიურ ინტერესთა ნიადაგზე — კერძო კაპიტალთან ბრძოლის მიზნით. — **მომხმარებელთა კოოპერაციის** მიზანია საქონლის განაწილება — მიაწოდოს წევრებს საუკეთესო და იაფ-ფასიანი საქონელი; **მწარმოებელი კოოპერაციის** მიზანია — გააერთიანოს წვრილი მწარმოებლები საქონლის საერთოდ წარმოებისა და მისი ბაზარზე გასაღებისათვის. — 3) გადატან. მნიშვნ.: **კოოპერაცია** — მეცნიერება, რომელიც სწავლობს კოოპერაციის (იხ. 2) სხვადასხვა ფორმებს. — **კოოპერაციული** — კოოპერაციის (1, 2) ხასიათის მქონე; **კოოპერაციული ამხანაგობა** — არსდება საწარმოო ან სამომხმარებლო მიზნით თავისი წევრების მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად კაპიტალისტთა და კერძო ვაჭართა შუამავლობის მოსპობის გზით.

კოოპტაცია (ლათ. *cooptatio* „არჩევა“), რაიმე კოლექციის ან ორგანიზაციის წევრების მიერ შეესება ახალი წევრებით თავისი შემადგენლობისა — იმ კრების ან დაწესებულების მიუმართავად, რომელმაც აირჩია პირვანდელი შემადგენლობა; აქედან: **კოოპტირება** — იგივე მოქმედება; **კოოპტირებული** — კოოპტაციით მოწვეული და სხვა.

კოორდინატები (მრავლ.; ლათ.): 1) გეომეტრიაში — მონაცემი წერტილის მდებარეობის განსაზღვრელი სიდიდეები; 2) ასტრონომიაში — ფართობის, წირის (ხაზის) ან წერტილის მიმართ ცის-მნათობის მდებარეობის განსაზღვრელი სიდიდეები; 3) გეოგრაფიაში — დედაქალაქის ზედაპირზე რაიმე წერტილის მდებარეობის განსაზღვრელი სიდიდეები (სიგრძელი, სიგანე და სხვ.).

კოორდინაცია, ლათ.-ფრ. (*coordination*), შეთანხმებული, მიზანშეწონილი მოქმედება, ურთიერთ შესატყვისობა, შეფარდებულობა. — **კოორდინირება** — იგივე მოქმედება.

კოპერნიკი, ნიკ. (1473 — 1543), შესანიშნავი პოლონელი ასტრონომი; მისაგან მომდინარეობს თანამედროვე შეხედულება მზის სისტემის შესახებ.

კოპია (ლათ. *copia* „სიმრავლე, მარავი...“); 1) დედნიდან გადაწერილი ან გადაღებული; პირი; 2) სრული მსგავსება; ზუსტი განმეორება. — **კოპიისტი** ან **კოპისტ** — გადაწერი, დედნიდან პირის გადაღები; **კოპირება** — 1) გადაწერა; პირის გადაღება; 2) გადატ. მნიშვნ.: მიძახვა, სხვისი საქციელის გადმოღება.

კოპოლითები (მრავლ., ბერძ. კობროს „სკორე, განავალი“, ლითოს „ქვა“); უძველეს ცხოველთა გაქვავებული განავალი.

კოპტები (მრავლ.), ძველ ეგვიპტელთა შთამომავალი ხალხი, — ცხოვრობენ ზემო ეგვიპტეში; მათი ენა — **კოპტური** — განვითარდა ძველი ეგვიპტურისაგან; ამ ენაზე არსებობს ქრისტიანული ლიტერატურა (X საუკუნემდე).

კოპულა, ლათ. („კეშირი, თოკი“), გრამატიკაში: შემამსწერლობის უღველილებადი ნაწილაკი (ვარ, ხარ, არის; იყო და სხვ.), რომელიც აღნიშნავს დროსა და კილოს; ლოგიკაში: იგივე ნაწილაკი, რომლის მეოხებითაც პრედიკატი უკავშირდება სუბიექტს მსჯელობაში; მეერთი. — **კოპულაცია** — 1) მებეღობაში: დამყნის ერთგავრი წესი; 2) ბიოლოგიაში: ორი ერთგავრი უჯრედის შერწყმა გამრავლების მიზნით. — **კოპულირება** — იგივე მოქმედება.

კორადიაცია, ლათ.-ფრ. (*corradiation*), სხივთა შვერთება ერთ წერტილში.

კორალი (ბერძ. კორალიონ), პოლიპების მიერ ზღვის ფსკერზე გამოწყობილი კირვანი ნი-

ვთიერება სხვადასხვა ფერისა; მარჯანი; მისაგან კეთდება სამკაულები. — **კორალინი** — ერთგვარი ორგანიული საღებავი ყვითელი და წითელი ფერისა, — იხმარება ქსოვილების შესაღებავად.

კორანი, იხ. ყურანი,

კორდა, ბერძ.-ფრ. (corde), ცხენის გასახედნად ხმარებული თოკი.

კორდებალეტ-ი (ფრ. corps de ballet), საბალეტო გუნდი; ბალეტში მოცეკვავეთა ჯგუფები — რაიმე როლის შესრულების გარეშე საბალეტო წარმოდგენაში.

კორდეგარდ-ი (ფრ. corps de garde), სამხედრო ყარაულის ბინა; სადარაჯო.

კორდელიერები (მრავლ., ფრ. cordeliers): 1) 13 საუკუნეში დაარსებული ფრანკისკანელ ბერთა ძმობა (ბერები წელზე ირტყამდნენ თოკს, იხ. კორდა); 2) პოლიტიკური კლუბის წევრები საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს, წარმოადგენდნენ უკიდურეს მემარცხენებს (იკრიბებოდნენ ფრანკისკანელთა მონასტერში).

კორდილური ან **კორდიალ-ი**, ლათ.-ფრ. (ლათ. cor, cordis „გული“), გულის, გულიანი; გულითადი; **კორდიფორმული** — გულის მოყვანილობის მქონე.

კორდიტ-ი — ერთგვარი უკვამლო დენთი (თოფისწამალი).

კორდონ-ი, ფრ.: 1) ხუროთმოძღვრებაში: ქვის შენობის ზემო ნაწილზე შემოვლებული ქვისსარტყელი; 2) სამხედრო საქმეში: საზღვარზე ჯაჭვისებრ გამწყობიებული პატარა რაზმები — იცვენ საზღვარს მტრის უცაბედი თავდასხმი-საგან; აქედან: **კორდონისტი** — საზღვრის დარაჯი.

კორდუან-ი, ისპ.-ფრ., თხის რბილი ტყავი, რომელსაც წინეთ ამზადებდნენ ისპანიის ქ. კორდოვაში.

კორექტ-, იხ. კორექტი-

კორელაცია, ლათ.-ფრ. (corrélation), საგანთა ან ცნებათა თანაშეფარდება, ურთიერთ შეფარდება; ურთიერთ შეპირობება (ორ ცვლად მოვლენას შორის ერთი მათგანის ცვლილებისას შეფარდებით იცვლება მეორეც); აქედან: **კორელაციური** — კორელაციაში მყოფი, თანაშეფარდებითი და სხვ. — **კორელატები** (მრავლ.) — კორელაციაში მყოფი ორი მოვლენა, თანაშეფარდებული, ურთიერთ შეპირობებული და სხვ.

კორესპონდენტ-ი (ლათ. correspondens, ntis „თანამოპასუხე“): 1) მიწერ-მოწერის მწარმოებელი პირი, მაგ. რაიმე საეკლესიო ან სამრეწველო დაწესებულებაში; 2) ცნობების მიმწოდებელი სხვა ადგილიდან გაზეთში ან სხვა პერიოდულ გამოცემაში; 3) სამეცნიერო დაწესებულების (მაგ. აკადემიის) თანამშრომელი სხვა ადგილიდან; 4) **ბანკის კორესპონდენტ-ი** — ბანკის დავალებათა შემსრულებელი პირი ან დაწესებულება სხვა ადგილას. — აქედან: **კორესპონდენცია** —: 1) მიწერ-მოწერა; წერილები; 2) პერიოდული გამოცემისათვის მიწოდებული ცნობები სხვა ადგილიდან.

კორექტ-ი, ლათ.-ფრ. (correct), სწორი, უშეცოთო, შეუცთომელი; წესიერი, რიგიანი; აქედან: **კორექტივი** — რაშიმე შესწორების შემტანი რამ, შესწორება. — **კორექტობა** — წესიერობა, რიგიანობა, ზრდილობიანობა; აქედან: **კორექტული** — წესიერი, რიგიანი, ზრდილობიანი. — **კორექტურა** — სასტამბო საქმეში: 1) აწყობის დროს დაშვებული შეცდომების გასწორება ამონაბეჭდში; 2) თვით ასეთი გასასწორებელი ამონაბეჭდი. — **კორექტირება** — ამონაბეჭდში შეცდომების გასწორება. — **კორექტორ-ი** — კორექტურის გამსწორებელი პირი.

კორექტორიუმი (ახ. ლათ. correctorium), დამნაშავე ბერების დასამწყვედებ ოთახი კათოლიკურ მონასტერში.

კორექტურა, იხ. კორექტი.

კორეტ-ი, ლათ.-ფრ. (corvette), ძველებური სამხედრო სამანძიანი ხომალდი.

კორიდორ-ი (ფრ. corridor, დერეფანი).

კორიფე-ი ან **კორიფეოს-ი** (ბერძ. koryphaios): 1) საერთოდ — მეთაური, ხელმძღვანელი, უფროსი; 2) ძველად — გუნდის ხელმძღვანელი ტრაგედიაში; 3) ახლა — ხელოვნების ან სამეცნიერო დარგის უპირველესი, საუკეთესო წარმომადგენელი.

კორნელ-ი, პ. (Cornelle, P., 1606 — 1684), შესანიშნავი ფრანგი დრამატურგი, ფრანგული კლასიციზმის მამათმთავარი და საფრანგეთის ეროვნული თეატრის შემქმნელი (მისი ტრაგედიები: „სიდი“, „პოლიექტი“, „როდოგუნი“ და მრ. სხვ.).

კორნეტი-ი, ფრ.: 1) პირველი (დაბალი) საოფიცრო ხარისხი ზოგიერთ არმიის; 2) ფრ.

cornette — ქალის თავის სამკაული ძველად,
3) იტ. cornetto — ლითონის შთასაბერი სამუ-
სიკო ინსტრუმენტი; აქედან: **კორნეტისტი** —
კორნეტზე დამკვრელი.

კოროლენკო, ვ. გ. (1853 — 1921), გამოჩენი-
ლი რუსი მწერალი; მონაწილეობას იღებდა მე-
80-ე წლების სარევოლუციო მოძრაობაში; მხა-
ტრულ ლიტერატურაში წარმოადგენს ხალხოს-
ნურ მიმართულებას. მისი საუკეთესო ნაწარმო-
ებები: „მეკარის სიზმარი“, „ბრმა მუსიკოსი“,
„ტყე ხმაურობს“ და სხვ.... ზოგიერთი თარგმნი-
ლია ქართულად.

კორონა, ლათ., გვირგვინი; აქედან: **კორონა-
ცია** — მეფეზე კურთხევა.

კოროცა ან **კოროსა**, ისპ., ერთგვარი წოწო-
ლა ქუდი, რომელსაც ახურავდნენ დასაწყვავად გა-
ყვანილ ერეტიკოსებს (იხ.).

კორპორანტი, ლათ.-ევროპ.: 1) საერთოდ —
კორპორაციის (იხ.) წევრი; 2) კერძოდ — გერმა-
ნიის უნივერსიტეტში: საუნივერსიტეტო კორ-
პორაციის წევრი სტუდენტი.

კორპორაცია, ლათ.-ფრ. (corporation), სა-
ზოგადოებრივი ჯგუფი პირთა, რომელნიც მჭიდ-
როდ არიან ურთიერთ დაკავშირებულნი საერთო
ინტერესებით, მიზნითა და მოვალეობებით, —
აქვს წესდება და იურიდიული უფლებები; აქე-
დან: **კორპორანტი**, იხ. ზემოთ.

კორპულენტი ან **კორპულენტური** (ლათ.
corpulentus), ბრგე, წარმოსადეგი, ტანოვანი;
მსუქანი; **კორპულენცია** — ბრგეობა, ტანოვნობა;
სიმსუქნე.

კორპუსი, ლათ. („ტანი, სხეული“): 1) ადა-
მიანის ან ცხოველის სხეული; 2) სამხედრო ერ-
თეული, რომელიც შეიცავს სხვადასხვაგვარ ია-
რალიან ნაწილებს და განკუთვნილია დამოუკი-
დებელი-სამხედრო მოქმედებისათვის; 3) სასტამ-
ბო საშუალო ზომის შრიფტი; 4) ცალკე შენობა;
5) **კადეტთა** ან **პაუთა კორპუსი** — ასე ეწოდება
ზოგიერთ საშუალო სამხედრო სასწავლებელს;
6) **დიპლომატიური კორპუსი** — იხ. დიპლომატია.

კორპუსკული, ლათ., პატარა სხეული.

კორსაჟი (ფრ. corsage), ქალის ტანსაცმე-
ლის ზედა ნაწილი — ყელიდან წელამდე.

კორსარი (იტ. corsare): 1) მეკობრე, ზღვის
აეზაკი; 2) საზღვაო ხომალდების მდევნელი
ხომალდი.

კორსეტი, ფრ.: 1) ქალის უსახელოებო ზედა-
ტანის საცმელი, რომელიც შეკერილია ფოლა-
დის და ძვლის ბრტყელ ჩხირებზე, — შემოიჭი-
რება ზონრით; 2) მედიცინაში: გიპსისა ან სხვა
მასალისაგან გაკეთებული გაუდრეკელი ბანდა-
ჟი, — იცმება გულმკერდზე ხერხემლის გამრუ-
დების თავიდან ასაცილებლად.

კორსო, იტ.: 1) მთავარი ქუჩის სახელი იტა-
ლიის ქალაქებში; 2) ეტლით ქალაქ გარეთ გასე-
ირნება იტალიაში.

კორტეჟი (ფრ. cortège), ამაღა; საპატივ-
ცემო მხლებელთა სვლა; საერთოდ: საზეიმო
სვლა მრავალთა.

კორტესები (მრავლ. ისპ.), სახალხო წარმო-
მადგენლობა ისპანიისა (დეპუტატთა პალატა და
სენატი) და პორტუგალიაში (პერებისა და დე-
პუტატთა პალატა).

კორუნდი, ლათ., სხვადასხვა ფერის კრისტა-
ლური მინერალი, რომელიც ფერის მიხედვით
ატარებს სხვადასხვა სახელს. მაგ. აღმოსავლური
ალმასი, ზურმუხტი, ამეთისტი და სხ.

კორუპცია (ლათ. corruptio): 1) საერთოდ —
წახლდობა; გარყვნილობა, გახრწნილობა; 2) კერ-
ძოდ: თანამდებობის პირთა მეჭრთამეობა; დამა-
ხინჯება (მაგ. ტექსტისა).

კოსინერები (მრავლ. პოლონ.), ცელებით შე-
იარაღებული მეზობლოები 1863 წლის აჯანყე-
ბის დროს პოლონეთში.

კოსმეტიკა (ბერძ. კოსმინი-ისაგან „შემკო-
ბა“): 1) სხეულისა და პირისახის გამშვენიერე-
ბის ხელოვნება სხვადასხვა ღონისძიებით (წას-
მით, დაზელით, დაბანით და სხვ.); 2) სხვადა-
სხვა საშუალებანი სხეულისა და პირისახის გა-
სამშვენიერებლად. მაგ., პომადა, პუდრი და სხვ.;
აქედან: **კოსმეტიკური საშუალებანი** — მაგ. სა-
პონი, სურნელოვანი სითხე, კბილის ფხვნილი,
პუდრი და სხვ.

კოსმიური ან **კოსმოსური**, ბერძ., მსოფლიო-
რი, სამყაროს შესახები (იხ. კოსმოსი).

კოსმოსი, ბერძ.: 1) ძველ ბერძენთა წარმოდ-
გენით: წესიერება, ჰარმონია; 2) შემდეგ: მსო-
ფლიო, სამყარო. — აქედან: **კოსმოგონია** — მოძ-
ღვრება მსოფლიოს გაჩენის ან წარმოშობის შე-
სახებ; **კოსმოგრაფია** — ხილული მსოფლიოს აღ-
წერა; მეცნიერების დარგი, რომელიც აწვდის
ზოგად ცნობებს ასტრონომიიდან. მეტეოროლო-

გიდან და ფიზიკური გეოგრაფიიდან; **კოსმოლოგია**, **კოსმონომია** — მოძღვრება მსოფლიოს მმართველი კანონების შესახებ. — **კოსმოპოლიტი** („მსოფლიოს მოქალაქე“) — ადამიანი, რომელიც არ სივლის თავის თავს მხოლოდ ერთი ქვეყნის (ერთი ერის, თავის სამშობლოს) მოქალაქედ, არამედ მთელი მსოფლიოსად; აქედან: **კოსმოპოლიტიზმი** — ზოგად-კაცობრიული მიზნების უპირატესობის აღიარება ეროვნულ მიზნებთან შეპირისპირებით.

კოსტილი — ლათ. — პოლონ. (ლათ. *costellum* — ისაგან), კათოლიკური ტაძრის პოლონური სახელწოდება.

კოსტუმ-ი ან უკეთ **კოსტუმ-ი** (ფრ. *costume*): 1) საერთოდ: ტანსაცმელი; 2) კერძოდ: ევროპული ტანსაცმელი (ვაყის პიჯაკი, ჟილეტი და შალვარი; ქალის უაქეტი და შესაფერი კაბა); აქედან: **კოსტუმერი** — სათეატრო მკერვალი ან მსახიობთათვის ტანსაცმელის შესახებ მზრუნველი.

კოტელოკ-ი, რუს., ერთგვარი მაგარ-და მომზრგვალეზულ-გვერდებიანი ევროპული ქუდი ვაყისა.

კოტეჯ-ი (ინგლ. *cottage*): 1) სახლი ცალკე ოჯახისათვის ინგლისში; აგრეთვე — მუშებისათვის აშენებული სადგომი; 2) ქალაქ გარეთი პატარა სახლი ერთი ოჯახისათვის.

კოტერია (ფრ. *coterie*), რამოდენიმე პირთა ვიწრო წრე, რომელსაც დასახული აქვს რაიმე მიზანი — საიდუმლო რამ, გართობისა და სხვ.

კოტიზაცია (ფრ. *cotisation*): 1) ფასიანი ქაღალდების ბრუნვა ბირჟაზე; 2) ბირჟაზე მბრუნავი ფასიანი ქაღალდების საბირჟო ფასის აღდგენა და ბიულეტენში შეტანა; აქედან: **კოტირება** — იგივე მოქმედება.

კოტილონ-ი ან **კოტილონ-ი** (ფრ. *cotillon*), ერთგვარი ძველებური ცეკვა, — სრულდება ოთხი ან რვა პირის მიერ, შეიცავს ვალსის ფიგურებს.

კოტირება, იხ. კოტიზაცია.

კოტლერ-ი, იხ. კატლერი.

კოტურნი, იხ. კოტურნი.

კოფენი, არაბ.-ევროპ., ყავის მარცვლებში შემავალი ალკალოიდი (იხ.), — იხმარება მედიცინაში, როგორც აღმძვრელი საშუალება.

კოქს-ი (მრავლ. ინგლ. *coke* — ისაგან), გამომწვარი ქვანახშირი; ქვანახშირის მშრალი გამოხდის გზით მიღებული ნახშირბადოვანი მყარი ნივთიერება, — იხმარება როგორც წვადი მასალა; — აქედან: **კოქსვა** — კოქსის გამოხდა; ქვანახშირის კოქსად ქცევა.

კოქსიტ-ი ან **კოქსიტის-ი** (ლათ. *coxa* — საგან), მენჯ-ბარძაყის სახსრის ანთება.

კოქცინელი, **კოქცინ-ი**, იხ. კოშენილ-ი.

კოშევოი, იხ. კოშო.

კოშენილ-ი, ლათ.-ფრ. (*cochenille*), ერთგვარი მწერი, რომლისაგანაც კეთდება საღებავი კარმინი (ანუ კოშენილი).

კოშერ-ი, ებრ., სუფთა, წმინდა; ებრაული რელიგიით ნებადართული, მაგ. **კოშერული** ან **კოშერის ხორცი** — ებრაული წესით დაკლული ცხოველის ხორცი.

კოში, თურქ.; 1) ზაპაროეელ (იხ.) კაზაკთა სამხედრო ბანაკი, მათი შესაკრებელი ადგილი; 2) თევზის საჭერი დაწული კალათის მსგავსი მოწყობილობა. — **კოშევოი** — თურქ.-რუს., ზაპაროეელ კაზაკთა ატამანი (იხ.).

კოშმარი (ფრ. *cauchemar*): 1) საზარელი სიზმარი, რომელსაც თან სდევს სულის-ხუთვა; ქართულად მაჯლაჯუნა; 2) გადატ. მნიშვნ.: საზარელი რამ ამბავი.

კოჩეგარი, იხ. კაჩეგარი.

კოკიტ-ი (ბერძ. *kōkytos* „ტრემლის მდინარე“), ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: ჯოჯოხეთის მდინარე, რომელზედაც ქარონს (იხ.) გადაჰყავდა მიცვალებულთა სულები.

კოხინინა, სპ. სახ., ინდო-ჩინეთის ნახ. კუნძულის სამხ.-აღმოსავლეთის ნაწილი; აქედან: **კოხინინური ქათამი**.

კოხის ბაცილ-ი, გამოჩენილი ბაქტერიოლოგის, რობ. კოხის მიერ (1843—1910) აღმოჩენილი (1882 წ.) ტუბერკულოზის ბაცილი (იხ.).

კოჰერენცია (ლათ. *cohaerentia* „ნაწილთა ურთიერთ კავშირი“), ნაწილთა ურთიერთისაგან დამოკიდებულობა; შეკიდულობა; შეკიდულობის ძალა. — **კოჰერირება** — იგივე მოქმედება. — **კოჰეზია** — ლათ.-გერმ., რაიმე სხეულის ნაწილთა ან აზრთა ურთიერთ კავშირი.

კოჰერერი, იხ. ლათ.-გერმ. (*Kohärer* ან *Koherer*, იხ. წინა სიტყვა), ერთერთი უმარტივესი

ტალღათა მიმღები უმავთულო ტელეგრაფიაში (იხ.).

კოპორტი (ლათ. cohors, -rtis), ძველ რომაელთა ლეგიონის მეთაფი ნაწილი.

კრაბი (ფრ. crabe), ერთგვარი კიბო, დიდი ტანისა; იქმება.

კრაგ-ი, კრაგები (გერმ. Kragen „საყელო“), ტყვის გამაშები (იხ.), წვივებზე ჩასაცმელი ღილებიანი ყელები.

კრაკ-ი: 1) შედ. krake — მითოლოგიური ურჩხული ზღვაში, — ჰყლაპავდა ხომალდებს; 2) სამაძინიანი ხომალდი.

კრაკოვიაკები (მრავლ.), პოლონელთა ერთ-ერთი ტომი ქ. კრაკოვის ახლოს. — **კრაკოვიაკი** — პოლონური ეროვნული ცეკვა.

კრამარ-ი (გერმ. Krämer-ისაგან), მეწვრილმანე ვაჭარი.

კრამოლა, ლათ.-რუს., არეულობა, დალატი; **კრამოლნიკი** — არეულობის გამომწვევი ან მონაწილე, მოლაღატი.

კრანბალკი (გერმ. Krahnbalken), წყლიდან ღუზის ამოსაღები მოწყობილობა.

კრანი (გერმ. Krahn): 1) რაიმე ჭურჭლიდან სითხის ან აირის (გაზის) გამოსაშვები ან დასაკავებელი მოწყობილობა; ონკანი; 2) დიდი სიმძიმეების ასაწევი-დასაწევი მანქანა.

კრანიოლოგია (ბერძ. kránion „თავისქალა“), მეცნიერება ადამიანის თავის-ქალის შესახებ; **კრანიომეტრია** — ადამიანის თავის-ქალის გაზომვა; **კრანიოტომია** — თავის-ქალის განკვეთა.

კრაპი (გერმ. Krapp), ენდროს ძირისაგან დამზადებული წითელი საღებავი.

კრატერ-ი, ბერძ., ცეცხლ-მფრქვევი მთის ნაპრალი.

კრან-ი, გერმ. („ტაკანი, ბრავანი...“) — იტყვიან მოულოდნელი მარცხის, დაღუპვის, გაკოტრების ან რაიმე სხვა უბედურების აღსანიშნავად.

კრეატინი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (kreas, -atos-ისაგან „ხორცი“), ხერხემლიან ცხოველთა კუნთებისა, სისხლისა და ჯირკვლოვანი ორგანოების შემადგენელი ნივთიერება. — **კრეატინინი-ი** — შარდის შემადგენელი ნაწილი, — წარმოიქმნება კუნთებში მუშაობის დროს.

კრეატორი-ი (ლათ. creare-საგან „შექმნა“), შემოქმედი, შემქმნელი. — **კრეატურა** ან **კრეა-**

ტური-ი —: 1) ვისიმე მიერ შექმნილი; 2) გადატ. მნიშვნ.: ისეთი ადამიანი, რომელიც წარმატებული ცხოვრებაში არა პირადი ღირსებითა და დამსახურებით, არამედ გავლენიანი პირის მფარველობის წყალობით.

კრედიტ-ი (ლათ. credere-საგან „ნდობა, მინდობა...“): 1) ნდობა ამა თუ იმ პირის ან დაწესებულების გადახდის-უნარიანობაში; 2) საბუღალტრო წიგნებში: მარჯვენა გვერდი, სადაც იწერება გასავალი. — **კრედიტოვ-ი** —: 1) დაბლომატიური აგენტის რწმუნებითი ბარათი; 2) ბანკის მიერ გაცემული საბუთი სხვა ბანკიდან განსაზღვრული თანხის მისაღებად. — **კრედიტორი-ი** — გამსესხებელი; ვალდებულობის თანახმად მოთხოვნის უფლების მქონე პირი — **საკრედიტო** — კრედიტზე დამყარებული, მაგ. **საკრედიტო ბილეთები** — ქალაქის ფულები, — იხმარება და მოქმედობს ლითონის ფულთან ერთად და მის თანასწორად; **საკრედიტო დაწესებულებანი** — სესხის უზრუნველყოფით გამცემი და საზარდად ფულადი შენატანის მიმღები დაწესებულებანი.

კრეფო, ლათ. („მრწამს“): 1) მრწამსის სახელწოდება კათოლიკეებში; 2) გადატ. მნიშვნ.; რწმენა, პრინციპი.

კრევეტი-ი (ფრ. crevette), გრძელ-კუდიანი ზღვის კიბო, — იქმება.

კრეზი-ი, საკ. სახ. (ბერძ. Kroisos): 1) უამრავი სიმდიდრის პატრონი ლიდის მეფე (VI ს. ქ. წ.); 2) გადატ. მნიშვნ.: ძალიან მდიდარი კაცი.

კრეისერი-ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. croiseur), სწრაფ-მავალი დიდი სამხედრო გემი; აქედან; **კრეისირობა** — სწრაფ-მავალი დიდი გემით ზღვაზე ცურვა სამხედრო ან სხვა მიზნებით.

კრეიჯერი-ი (გერმ. Kreuzer), წვრილი ფული ავსტრიასა და გერმანიაში, უდრის დაახლოებით 1 კაპეიკს.

კრემატორი ან **კრემატორიუმ-ი**, ლათ. მიცვალებულთა გვამების დასაწვავი საგანგებო ღუმელი. — **კრემაცია** — გვამების დაწვა საგანგებო ღუმელში.

კრემი-ი, ლათ.-ფრ. (crème „ნაღები“): 1) ტკბილი საჭმელი, — დამზადებულია ნაღებში კვერცხისა და შაქრის გათქვეფით; 2) ქონის შეურევლად დამზადებული წასასმე. — **კრემის ფერი** — ღია ყვითელი ფერი. — **კრემომეტრი-ი** —

რძეში ნაღების რაოდენობის გამომრკვევი იარაღი.

კრემლი (რუს. Кремль), ციხე-ქალაქი ძველ რუსეთში; ცნობილია განსაკუთრებით მოსკოვის კრემლი, სადაც ძველად იყო სამეფო სასახლეები, ტაძრები და სხვ.; ახლა იქ იმყოფება საბჭოთა კავშირის უზენაესი ორგანოები (ცენტრ. აღმას. კომიტ., კომისართა საბჭო და სხვ.).

კრენი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. carène „ხომალდის ზღვისქვეშა ნაწილი“), ხომალდის გვერდზე გადახრა; ღრეცილობა; აქედან: **კრენომეტრი** — ხომალდის ღრეცილობის საზომი იარაღი.

კრენგელი (გერმ. Krenzel; ქათულში რუსულიდან), სხვადასხვა ფორმის ტკბილი ნამცხვარი.

კრენჯელი (გერმ.?), მინის საკრელი ალმასი. **კრენოლოგია** (ბერძ. krênê „წყარო“), მეცნიერება სამკურნალო წყლების შესახებ.

კრეოლიტი, ბერძ. ხელოვნ. („ხორცის შემნახველი“), უფერული შხამიანი სითხე, — მოიპოვება, მაგალითად, ქვანახშირის უბრისაგან და იხმარება ლობა-გახრწნის საწინააღმდეგო საშუალებად, აგრეთვე — ქლექის მკურნალობაში და სხვ.

კრეოლი (ფრ. créole), თეთრკანიანთა შთამომავლობა ამერიკისა და აფრიკის კოლონიებში.

კრეპი (ფრ. crêpe), აბრეშუმის, მატყლის ან ბამბის თხელი გამჭვირვალე ხუჭუჭა ქსოვილი. — **კრეპონი** — კრეპის მსგავსი, მაგრამ უფრო მკვრივი ქსოვილი.

კრეპიტაცია (ლათ. crepitare-საგან „ბრახუნნი, ხმაურობა, კრიალი...“): 1) გადატეხილი ძვლის ბოლოების ღრეკუნე; 2) ავადმყოფური ხმაურობა ფილტვებში; 3) ათორიტიზმით დაავადებული სახსრების ტკაცუნე; აქედან: **კრეპიტირობა** — იგივე მოქმედება.

კრესი, ევროპ. (გერმ. Kresse, ფრ. Kresson), წიწვბატი.

კრესჩენდო, იტ., თანდათან გაძლიერება, მაგ. ბერვისა.

კრეტინიზმი, ლათ.-ევრ. (ფრ. crétin): 1) კრეტინიზმით (იხ.) შეპყრობილი ადამიანი; 2) დაბადებიდან გონებასუსტი, გონებაჩლუნგი, იდიოტი. — **კრეტინიზმი** — განსაზღვრულ ადგილებში გავრცელებული ავადმყოფობა, რომელიც გა-

მოიხატება ფიზიკურ სიმახინჯეში და გონებრივი განვითარების ჩამორჩენილობაში.

კრეტონი (ფრ. cretonne). ბამბის სქელი ქსოვილი სხვადასხვა ფერისა, — იხმარება ავეჯეულობისათვის.

კრიზისი (ბერძ. Krisis „უთანხმოება, გადაწყვეტილება, გათავება...“): 1) საერთოდ — გარდატეხა; მძიმე გარდამავალი მომენტი; სახიფათო მდგომარეობა; 2) მედიცინაში: ავადმყოფობის მსვლელობაში სწრაფი ცვლილება, — ხასიათდება ტემპერატურის სწრაფი დაწვეთვით; 3) **ეკონომიური კრიზისი** — გამოწვეულია კაპიტალიზმის ხანაში საქონლის ჰარბად დამზადებით, რასაც თან სდევს მრეწველობის შეჩერება და უმუშევრობა; 4) **პოლიტიკური კრიზისი** — ისეთი მდგომარეობა, როცა იცვლება მთავრობის მოღვაწეობის მიმართულება, რის გამო უნდა შეიცვალოს მთავრობა; 5) **სამიზნობის კრიზისი** — მინისტრთა მთელი კაბინეტის გადადგომა და ახლის შედგენა (სიტყვა კრიზისი-თან დაკავშირებულია კრიტიკიუმი, კრიტიკა, იხ.).

კრიზისული (იხ. კრიზისი), კრიზისის ხასიათის მქონე; გარდატეხითი, გადაწყვეტი, სახიფათო და სხვ., მაგ.: **კრიზისული მდგომარეობა** —: 1) საერთოდ — სახიფათო, გამოუვალი მდგომარეობა; 2) ნივთიერების ისეთი მდგომარეობა, როდესაც იგი მოგვევლინება ერთსა და იმავე დროს სითხისა და აირის (გზის) სახით. — **კრიზისული ტემპერატურა** — ისეთი ტემპერატურა, რომლის ზევითაც ნივთიერება შეიძლება იქნეს მხოლოდ აირიდან (გაზიდან) მდგომარეობაში და არავითარი წნევით არ შეიძლება მისი სითხედ ქცევა.

კრიკეტი (ინგლ. cricket), ინგლისური ეროვნული თამაში დიდი ბურთებით.

კრილოვი, ი. ა. Крылов И. А. 1768 — 1844), შესანიშნავი რუსი არაკების მწერალი, რომელმაც აშხილა მრავალი ზოგად-ადამიანური და საზოგადოებრივი ნაკლი და უსამართლობა; ზოგიერთი მისი არაკი გადმოაქართულა აკაკი წერეთელმა („კრილოვის არაკები“).

კრიმატოლოგია (ბერძ. კრიმა „მსჯელობა“), ლოგიკის ნაწილი: მოძღვრება მსჯელობის შესახებ.

კრიმი (რუს. Крым), იხ. ყირიმი.

კრიმინალ-ი (ლათ. criminalis), სასისხლის-სამართლო დანაშაული; აქედან: **კრიმინალისტი** — სისხლის-სამართლის სპეციალისტი, — კარგი მკოდნი; **კრიმინალისტა** — სისხლის-სამართალი; **კრიმინალური** — სასისხლის-სამართლო; **კრიმინალური ანთროპოლოგია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს სასისხლის-სამართლო დანაშაულობებს ბოროტ-მოქმედთა ანთროპოლოგიურ (იხ.) ნიშნებთან დაკავშირებით.

კრიზოლინი-ი, ლათ.-ფრ. (ლათ. crisis „თმა“): 1) ძუის ქსოვილი; ასეთი ქსოვილის კაბა; 2) ძველებური კაბა, რომელსაც განივრად იჭერდა შიგ დატანებული ფოლადის მავთულები.

კრიოლითი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (cryos „ყინული“, lithos „ქვა“), ერთგვარი მინერალი, რომლისაგანაც მოიპოება ალუმინი და სოდა. — **კრიოჰიდრატი**-ი (ბერძ. hydr-, atos „წყალი“) — სიცივისაგან გამყარებული ქიმიური ხსნარი — შემადგენელ ნაწილებად დაშლის გარეშე.

კრიპტა (ბერძ. kryptein-ისაგან „მაღვა“): 1) ძველ ქრისტიანთა სალოცავი მიწისქვეშ აკლდამებში, აგრეთვე — მოწყაეთა სასაფლაო. — **კრიპტოგამია** — ფართული ქორწინება, ზოგიერთ მცენარეთა გამანაყოფიერებელი ორგანოს ფართული მდგომარეობა; აქედან: **კრიპტოგამები** (მრავლ.) — მცენარეები, რომელნიც ფართულად მრავლდებიან, — **კრიპტოგენები** (მრავლ.) — პარაზიტი ცხოველები, რომელნიც ცხოვრობენ სხვა ცხოველებში. — **კრიპტოგრაფია** — ფართული, საიდუმლო წერა; პირობითი ნიშნებით წერა (იხ. შიფრი). — **კრიპტონიმი**-ი — იგივეა რაც ფსევდონიმი (იხ.).

კრისტალ-ი (ბერძ. krystallos „ყინული, ყინულისებრი, ბროლი“), წესიერი მრავალკუთხედის ფორმის მქონე მყარი ერთგვაროვანი სხეული; აქედან: **კრისტალიზაცია** — თხევადი და აბროვანი (გაზოვანი) მდგომარეობიდან გადასვლა მყარ მდგომარეობაში, როცა წარმოიქმნება წესიერი გეომეტრიული ფორმები; **კრისტალოგენია** — მოძღვრება კრისტალების წარმოქმნის შესახებ; **კრისტალოგრაფია** — მინერალოგიის დარგი, რომელიც იკვლევს კრისტალებს; კრისტალოალწერა. — **კრისტალოიდები** (მრავლ.) — კრისტალიზაციის უნარიანი ნივთიერებანი; **კრისტალოლოგია** — მეცნიერება კრისტალების შესახებ; **კრისტალომეტრია** — მეცნიერება კრისტალების

გაზომვის შესახებ; **კრისტალოფიზიკა** და **კრისტალოქიმია** — კრისტალოლოგიის დარგები, რომელნიც იკვლევენ კრისტალურ სხეულთა ფიზიკურ და ქიმიურ თვისებებს. — **კრისტალური** — : 1) კრისტალის ხასიათის მქონე; 2) გამჭვირვალე, სუფთა, წმინდა.

კრიტიციზმი-ი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. კრიტიკისაგან „განსხვავება, ამორჩევა, მსჯელობა, ახსნა...“, იხ. კრიზისი), ნიშანი ან დებულება, რომელიც საფუძვლად უდევს რისამე დაფასებას ან რისამე მნიშვნელობის გამორკვევას, საზომი; მაგ. ქემარტიტების კრიტიციზმი ანუ საზომი არის ლოგიკის კანონები.

კრიტიკა (ბერძ. kritikē „გარჩევის, დაფასების ხელოვნება“, იხ. კრიზისი და კრიტიციზმი): 1) რაიმე საგნის ან მოვლენის, ნაწარმოების და სხვ. დაფასება, გარჩევა; 2) ლიტერატურის ერთერთი დარგი, რომელიც არკვევს ნაწარმოების მხატვრულ-ლიტერატურულ ღირებულებას; 3) გადატ. მნიშვნ.: უარყოფითი მსჯავრის გამოთქმა წერილობით ან სიტყვიერად, ლანძღვა, განქიქება; აქედან: **კრიტიკანი**-ი — ვისიმე მოქმედების ან ნაწარმოების უპირთებულო დამფასებელი; უსამართლო ან უცივი კრიტიკოსი. — **კრიტიკოსი** ან **კრიტიკი**-ი — : 1) რაიმე ნაწარმოების (მხატვრული, ლიტერატურული, მეცნიერული და სხვ.) ან ცხოვრების ამა თუ იმ მოვლენის დამფასებელი პირი; 2) უარყოფითი მსჯავრის გამომთქმელი, განმქიქებელი.

კრიტიკული (იხ. კრიტიკა): 1) კრიტიკის ხასიათის მქონე; კრიტიკის მიზნით წარმოებული; 2) კრიტიკის უნარიანი. — **კრიტიკული მდგომარეობა**, **კრიტიკული ტემპერატურა**, იხ. კრიზისული. — **კრიტიკული ფილოსოფია** ანუ **კრიტიციზმი** — ფილოსოფიური მიმართულება, რომელსაც (დოგმატიზმის წინააღმდეგ) აუცილებლად მიაჩნია — წინასწარ შეამოწმოს ადამიანის ჯონების შემეცნებითი საზღვრები (იხ. კანტი).

კროკეტი-ი (ინგლ.-ფრ. croquet): 1) ერთგვარი ბისკვიტი (იხ.); 2) ერთგვარი თამაში ხის ბირთვებით, რომლებიც მოთამაშებმა უნდა გაავრონ ხის ჩაქუჩის დარტყმით მიწაში ჩარჭობილი მეთულის თაღის ქვეშ.

კროკი (ფრ. croquis), ნაჩქრევად, სავითომონაზულობით შესრულებული ნახატი ან სხვა რაიმე ნაწარმოები. — **კროკირება** — : 1) ბირთვის

ბირთვზე ჯახება კროკეტში; 2) კროკის შესრულება.

კროკოდილი-ი, ბერძ., ნიანგი, — ხვლიკების ოჯახის დიდი ტანის (10 მეტრამდე), ტროპიკულ ქვეყნებში მცხოვრები მიწა-წყლის ცხოველი. — **კროკოდლის ანუ ნიანგის ცრემლები** — ფარი-სევლური, არაგულწრფელი ცრემლები (ლეგენდით — კროკოდილი ტირის, როცა სჭამს ადამიანს).

კრომველ-ი, ოლივერ (Cromwel, 1599 — 1658), ინგლისის რევოლუციის მეთაური, — ხელმძღვანელობდა სამოქალაქო ომის დროს ინდუპენდენტების ჯარს და მეთაურობდა კარლოს I-ის სიკვდილით დასჯას.

კრომლებ-ი, **კრომლებები**, კელტ. („მოღუნულ ღრქა“), წინარე-ისტორიული უზარმაზარი გაუთლი ქვებისაგან გაკეთებული ძეგლები, — გვხვდება ბრეტანსა და ინგლისში.

კრონა ან უკეთ **კრონი** (გერმ. Krone), სხვადასხვა ღირებულობის ვერცხლის და ოქროს ფული დასავლ. ევროპის ქვეყნებში (მაგ. გერმანიაში — ოქროსი, უდრის 10 მარკას, ინგლისში (crown) — ვერცხლის, უდრის 5 შილინგს და სხვ. მრავ.).

კროვანს-ი (ინგლ. crown-glass). მალალი ხარისხის მინა, რომლისაგანაც აკეთებენ ოპტიკურ შუშებს.

კრონვერკ-ი, გერმ., ციხის გარშემო შემოვლებული ზღუდე-სიმაგრე.

კრონოს-ი, ბერძ. საკ. სახ., მითოლოგიით: ურანოსის ძე და ძეგის მამა; მან ჩამოაგდო ტახტიდან ურანოსი, ხოლო იგი (კრონოსი) — ძეგსა; კრონოსი ითვლებოდა დროის ღმერთად. — აქედან: **კრონიდეტი** (მრავლ.) — კრონოსის შვილები.

კრონპრინცი-ი, გერმ., ტახტის მემკვიდრე გერმანიაში (რევოლუციამდე).

კრონშტადტ-ის აჯანყება — 1921 წ. კრონშტადტში (სამხედრო ნავსადგური და პირველ-ხარისხოვანი სიმაგრე მდ. ნევის შესართავთან) მომხდარი მატროსების აჯანყება თეთრგვარდიელთა ჩაგონებით.

კრონშტეინ-ი, გერმ., ხუროთმოძღვრებაში: ქვის ირიბი ბიჯი ბალკონისა, თაროსი, კედლის ლამპისა და სხვ.

კრონციკულ-ი, გერმ.-ლათ.: 1) მრგვალი საგნების გასაზომი მრუდე-ფეხიანი ცირკული

(იხ.); 2) მცირე წრეების სახაზავი პატარა ცირკული.

კროპოტკინ-ი, პ. ა. (1842 — 1920), გამოჩენილი რუსი მეცნიერი (გეოგრაფი) და რევოლუციონერი, ანარქიზმ-კომუნისმის თეორეტიკოსი; გაიქცა რუსეთიდან ევროპაში 1876 წ.; იდევნებოდა იქაც; დაბრუნდა რუსეთში თებერვლის რევოლუციის შემდეგ. მისი შრომები იბეჭდებოდა ფრანგულად („პურის მოპოება“, „მეამბოხის სიტყვები“, „დიდი რევოლუცია“ და სხვ.).

კრუპ-ი (ინგლ. croup), მედიცინაში: ხორხის ლორწოიანი გარსის მწვავე ანთება, რომელსაც თან სდევს ხორხის დავიწროება და სულის ხუთვა.

კრუპ-ის ზარბაზანი — ასე ეწოდება დიდი ყალიბის შორს მსროლელ ზარბაზანს, რომელსაც ამზადებდა მსოფლიოში უდიდესი ფირმის, კრუპის (Crupp), ფოლდის მსხმელი ქარხნები, (ფირმა დაარსებ. 1810 წ.).

კრუპიე (ფრ. croupier): 1) სთამაშო სახლში მოსამსახურე, რომელიც თვალს ადევნებს თამაშს, აძლევს მომგებს მოგებას და სხვ.; 2) საფრანგეთში: ფინანსური წამოწყების საიდუმლო მონაწილე.

კს-, იხ. ქს-

კტ-, იხ. ქტ-

კუბ-ი, ბერძ.-ლათ. (cubus): 1) გეომეტრიაში: წესიერი ექვს-წახნაგოვანი სხეული, რომლის წახნაგები წარმოადგენენ კვადრატებს; 2) მათემატიკაში: რაიმე რაოდენობის მესამე ხარისხი რუს. куб; 3) ტექნიკაში: გამოსახდელი მოწყობილობა (ქვაბი, ხუფი და საციებელი); 4) ქვის ღუმელში ჩაკეთებული ქვაბი წყლის გასაცხელებლად. — **კუბატურა** ან **კუბატური-ი**: 1) მოცულობის ზომა; კუბიკური მოცულობის გამოანგარიშება, მაგ.: **ბირთვის კუბატური** — განსაზღვრული ბირთვის მოცულობის მქონე კუბი; — **კუბიკური** ან **კუბური საზომები** — სხეულების მოცულობის საზომები; **კუბიკური** ან **კუბური ფესვი** — ოდენობა, რომლის კუბსაც მესამე ხარისხით უდრის ფესვქვეშა ოდენობას.

კუბიკულუმი-ი (ლათ. cubare-საგან „წოლა“) — 1) ძველ რომაელთა დასაძინებელი ოთახი, 2) საიმპერატორო ლოჯა ძველად ცირკში; 3) ქრისტიანთა სასაფლაო აკლდემებში; აქედან:



კუბიკულარიუსი — ძველ რომაელთა მონა-კამერდინერი.

კუბიზმი (იხ. კუბი 2), ახალი მიმართულება მხატვრობაში (ჩაისახა საფრანგეთში 1908 წელს), რომელიც (იმპრესიონიზმის წინააღმდეგ) ყურადღებას აქცევს ფორმათა მდებარეობას და გამოკვეთილობას: ნახატს საფუძვლად უდევს კუბის და საერთოდ გეომეტრიული ფიგურების ელემენტები; **კუბიზტი** — კუბიზმის მიმდევარი მხატვარი.

კუგუარი — ამერ.-ევროპ. (ფრ. cougourd). კატის ოჯახის მტაცებელი ცხოველი ამერიკაში; ამერიკული ლომი.

კუზენი (ფრ. cousin), ბიძაშვილთა ვაჟი (ავრთვე — მამიდაშვილი და დეიდაშვილი).

კუზინა ან **კუზინი** (ფრ. cousine), ბიძაშვილი ქალი (ავრთვე — მამიდა- ან დეიდაშვილი).

კუ-კლუქს-კლანი — საიდუმლო პოლიტიკური ორგანიზაცია ჩრდ. ამერიკის შეერთ. შტატებში. — ებრძვის სოციალისტურ და კომუნისტურ მოძრაობას; გავლენა დიდი აქვს.

კუკული (ბერძ. koykoyllion), ბერების ერთგვარი, კაპიშონის მსგავსი, ქუდი.

კულაჟი (ფრ. coulage), ქურჭლიდან განადენი სითხე.

კულაკი, თურქ.-რუს. („მუშტი; ძუნწი, ქვეყნის მკამელი“), რუსეთში რევოლუციამდე: გლეხკაცის შრომის სხვადასხვა ფორმის ექსპლოატაციით გამდიდრებული სოფელში.

კულერი — იხ. კოლერი.

კულეში, რუს. სუფის მსგავსი თხელი ფაფა.

კულინარი ან **კულინარული** (ლათ. culinaris, culina-საგან „სამზარეულო“), ის რაც შეეხება სამზარეულოს ან საკმლის დამზადებას; **კულინარი** ეწოდება აგრეთვე საკმელების დამზადების კარგ მკოდნეს.

კულისი (ფრ. coulisse, couler-საგან „დენა, სრიალი...“): 1) ფასიანი ქაღალდების არაოფიციალური (მალული) ვაჭრობის ადგილი; 2) მანქანებში სვლის შესაცვლელი მოწყობილობა; 3) **კულისები** (მრავლ.) — მოძრავი დეკორაციები (იხ.) სათეატრო სცენაზე; გადატან. მნიშვნ.: ჩამოსაფარებელი, რომელიც ფარავს რაიმე მოქმედებას ან მდგომარეობას. — **კულისი** — საბირეო საკმეების ფარულად მომგვარებელი.

კულიჩი — ბერძ.-რუს., სააღდგომო პური („პასკა“).

კულმინაცია (ლათ. culmen-ისაგან „მწვერვალი“), ცის მნათობის გავლა დაკვირვების ადგილის მერიდიანზე, როცა მნათობი აღწევს უღივს ან უმკირეს სიმაღლეს. — აქედან: **კულმინაციური წერტილი** — 1) მნათობის გავლის უმაღლესი ან უდაბლესი წერტილი; 2) საერთოდ, რისამე უმაღლესი წერტილი, მაგ. მიწვევის, განვითარების და სხვ.

კულონი — ელექტრობის ერთეული: ელექტრობის რაოდენობა, რომელიც გაივლის გამტარში 1 წამში (სექუნდში) დენის 1 ამპერის სიძლიერისას; სახელწოდება — შესანიშნავი ფრანგი ფიზიკოსის, კულონის (Coulomb, 1736—1806) სახელისაგან.

კულტი (ლათ. colere-საგან „დამუშავება; ცხოვრება, ზრუნვა, გამშვენებლობა...“): 1) თავიანთისცემა, პატივისცემა, მაგ. **წინაპართა კულტი** — მათი თავიანთისცემა, გაღმერთება; 2) რელიგიური წესების შესრულება, რელიგია.

კულტივატორი, ლათ.-ფრ. (cultivateur), მიწის დამამუშავებელი: ერთგვარი გუთანია. — **კულტივირება** — დამუშავება, დანერგვა-გამშენება და სხვ.

კულტურა, ლათ. (იხ. კულტი): 1) საერთოდ — დამუშავება, მოვლა-მოშენება; მიწის გაუმჯობესება სამეურნეო მიზნით; ცხოველთა და მცენარეთა ჯიშების მოვლა-მოშენება, გაუმჯობესება; 2) განვითარება, განათლება; 3) მატერიალური, სულიერი და საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარება; ასეთი განვითარების დონე. — **კულტურკამფი** (ლათ.-გერმ. Kulturkampf), კულტურისათვის ბრძოლა; ეგრძოდ — ასე ეწოდა პრუსიის მთავრობის ბრძოლას (70—80 წ. წ.). კათოლიკურ სამღვდელეობასთან. — **კულტურისანი** — კულტურის მქონე, განათლებული — **კულტურტრეგერი** (ლათ.-გერმ. Kulturträger „კულტურის მატარებელი“), კულტურის შემტანი, გამავრცელებელი (იტყვიან ხშირად დაცინვით). — **კულტურული** — განათლებული; მოვლილ-დამუშავებული, კულტურის მქონე, მაგ. **კულტურული ხალხი** — განათლებული, კულტურის მქონე ხალხი; ხელოვნურად მოშენებული, მაგ. **კულტურული მცენარე**.

კულუარი-ი (ფრ. couloir „საცერი, გასავალი, დერეფანი“), დარბაზი პარლამენტში, სადაც ერთმანეთს ხვდებიან სხდომების გარეშე დეტუტატები, მინისტრები, ჟურნალისტები და სხვ. — აზროთა გაზიარების მიზნით.

კუმის-ი, თურქ.-რუს. (кумыс), დამუყვებული ცხენის რძე, — ისმება სამკურნალო მიზნით.

კუნაჯი, თურქ., ამხანაგი, ნაცნობი.

კუნკა-, იხ. კუნქტ-.

კუნსტაკამერა (გერმ. Kunst „ხელოვნება“, ლათ. camera „თალი; ოთახი“), სიძველეთა და იშვიათ საგანთა შესანახი ადგილი; მუზეუმი.

კუნტუშ-ი, პოლ., პოლონელთა და უკრაინელთა ძველებური ყურთმაჯებიანი საცმელი.

კუნქტატორ-ი (ლათ. „დამგვიანებელი, ყოყმანი“), ასე ეწოდა ძველი რომის სარდალს., ფაბიუსი აქსიუსს, კართაგენთან ბრძოლაში ყოყმანისათვის.

კუპაჟი-ი (ფრ. coupage), სხვადასხვა ხარისხის ღვინოების შერევა; **კუპირება** — იგივე მოქმედება.

კუპაროს-ი (ფრ. couperose), გოგირდმუყავა მარილების საერთო სახელი; შაბამანი (არის სპილენძის, რკინის და სხვ. შაბამანი).

კუპე (ფრ. coupé), სარკინისგზო ვაგონში განკალკევებული განყოფილება.

კუპელაცია (ფრ. coupeller-საგან), ვერცხლისა და ოქროს გაწმენდა შენარევეებისაგან; **კუპელირება** — იგივე მოქმედება.

კუპიდონ-ი (ლათ. cupido,-inis „ვნებიანი სურვილი“), 1) ძველ რომში: სიყვარულის ღმერთი; 2) გადატ. მნიშვნ.: ღამაზი ბიჭი.

კუპიური-ი (ფრ. coupure): 1) ნაჭერი, რისამე წილადოვანი ნაწილი; ფულის ნიშნები; 2) სალიტერატურო ან სამუსიკო ნაწარმოების შეკვეცა ხელნაწერში (მაგ. რედაქტორის, ცენზორის და სხვ. მიერ).

კუპლეთი-ი (ფრ. couplet): 1) ლექსის ან სიმღერის ტაეპი; 2) მსუბუქი სახალისო ხასიათის ლექსები — იკითხება ან იმღერება სათეატრო მსუბუქ წარმოდგენებში; აქედან: **კუპლეთისტ-ი** — კუპლეტების შემოხვეველი ან შემსრულებელი.

კუპოლ-ი, ლათ.-ეგროპ., გუმბათი.

კუპონ-ი (ფრ. coupon): 1) საერთოდ — ნაჭერი, ნაკვეთი; 2) სალოტერო ან ფასიანი ქაღალდის მონახევი ნაწილი, რომელსაც ცალკე ღირებულება აქვს; 3) დანომრული ადგილი თეატრში; 4) მატერიის (ქსოვილის) ნაჭერი.

კუპრიტი-ი, ხელოვნ. (იხ. კუპაროსი), სპილენძის მადანი.

კურანი-ი, იხ. ყურანი.

კურაჟი-ი (ფრ. courage): 1) გამბედაობა, სითამაზე; 2) ცრუ გამბედაობა; აქედან: **კურაჟობა** — ცრუ მამაცობის გამოჩენა; ჯიუტობა.

კურატორ-ი, ლათ.: 1) საერთოდ — მზრუნველი, ზედამხედველი; 2) სამოსწავლო ოლქის მზრუნველი რევოლუციამდე რუსეთში; 3) კლინიკაში ავადმყოფის მეთვალყურე სტუდენტი-მედიკი.

კურგანი-ი, თურქ.-რუს., გუმბათის მოყვანილობის გორაკი ძველი დროის საფლავზე, — გვხვდება სახზრ. რუსეთში და ციმბირში.

კურზალი-ი (ლათ.-გერმ. Kursaal), გასართობი შესაკრებელი დარბაზი კურორტებში (იხ.).

კურია, ლათ.: 1) ძველ რომში: პატრიციების რამდენიმე გვაროვნობის გაერთიანება; ქალაქის საბჭო; 2) რომის პაპის დაწესებულებათა საერთო სახელწოდება; 3) ამომრჩეველთა ჯგუფი ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის მიხედვით; აქედან: **კურიალიზმი** — კურიები (3) დაყოფაზე დამყარებული საარჩევო სისტემა. — **კურიალური** — კურიების მიხედვით წარმოებული, მაგ. **კურიალური არჩევნები**. — **კურიონი** — კურიის უფროსი ძველ რომში.

კურიერი-ი (ფრ. courier), შიკრიკი.

კურიოზი-ი (ლათ. curiosus „მეცადინი; ცნობისმოყვარე“, ფრ. curieux „უცნაური, საკვირველი“), საკვირველი, უცნაური ან სასაცილო რამ; **კურიოზული** — კურიოზის ხასიათის მქონე.

კურიონი-ი, იხ. კურია.

კურსი-ი (ლათ. cursus „რბენა; მიმართულება...“): 1) ზომალდის სვლის მიმართულება; 2) რომლისამე მეცნიერების ან სასწავლო საგნის სისტემატიურად გადმოცემული შინაარსი; 3) ამა თუ იმ სასწავლებლის სასწავლო საგანთა ერთობლიობა; აგრეთვე — დრო, რომელიც საჭიროა მათ შესასწავლად; 4) ამა თუ იმ ავადმყოფობის განსაკურნებლად საჭირო დრო; 5) ფასიანი ქაღალდების ან მონეტის ღირებულო-

ბა განსაზღვრულ დროს.—**კურსები** (მრავლ.)—, 1) დროებითი ხასიათის სასწავლო დაწესებულება, მაგ. სამასწავლებლო, საბუხალტერო და სხვ.—**კურსანტი**— კურსების მსმენელი; **კურსისტ**— აგრეთვე; კურსისტკა (რუს. დაბოლოებლით) — კურსისტი ქალი.

კურსივი, ლათ.-ევროპ., ხელით ნაწერის მსგავსი სასტამბო შრიფტი; გაკრული.

კურსორული (ლათ. cursor, -oris „სწრაფად მავალი, შიკრიკი“), ზედიზედ მიყოლებული, შეუჩერებელი, მაგ. **კურსორული კითხვა** — რისამე კითხვა უშენიშვნებოდ და აუხსენლად.

კურტაჟი (ფრ. cour „სასახლე“, გერმ. Tag „დღე“), მიღების დღე სასახლეში.

კურტიე (ფრ. courtier): მაკლერი, შუამავალი; აქედან: **კურტაჟი** (ფრ. courtage)—: 1) მაკლერობა, შუამავლობა; 2) სამაკლერო, საშუამავლო ხელფასი.

კურტიზანი (ფრ. courtisan): 1) სასახლის კარისკაცი; გადატ. მნიშვნელობით: პირფერი ადამიანი; 2) **კურტიზანკა** (ფრ. courtisane, რუს. დაბოლოებით): 1) კურტიზანი; 2) დიდკაცის საყვარელი; მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი.

კურტინა, ლათ.-ფრ. (courtine): 1) სიმაგრის კედლის ნაწილი ორ ბასტიონს შუა; 2) ბაღში— ხეებით სქლად დარგული ადგილი.

კურტკა, თურქ.-რუს., ერთგვარი მოკლე-კალთებიანი ზედატანის საცმელი.

კურფურსტი (გერმ. Kurfürst „ამრჩევი თავადი“), გერმანიაში 1806 წლამდე: იმპერატორის არჩევნებში მონაწილეობის უფლების მქონე

ნე მფლობელი თავადი.

კუსტარი (რუს. кустарь გერმ. Künstler-ისაგან „ხელოვანი“): 1) განცალკევებით, თავის სახლში მომუშავე; 2) შინამრეწველი; აქედან: **კუსტარული მრეწველობა** — შინამრეწველობა.

კუსტოზი ან **კუსტოდი** (ლათ. custos, -odis „დარაჯი“), მუზეუმის ან წიგნთსაცავის დარაჯი, — ზედამხედველი.

კუტილი ან **კუტი** (ფრ. coutil), ერთგვარი მკვრივი ქსოვილი, — იმპარება მატრაცებისა, ფეხსაცმელისა და სხვისათვის.

კუტუშკა, რუს., საპყრობილე.

კუფური ან **კუფური ანბანი** — უძველესი არაბული ანბანი; სახელწოდება — ქალ. კ უ ფ ა-საგან (დაარსებ. 7 საუკ. ქ. შ.), რომელიც წარმოადგენდა ხალიფების რეზიდენციას და სამეცნიერო ცენტრს; ცნობილია აგრეთვე **კუფური** ან **კუფური სკოლა**.

კუშ! (ფრ. couche!), დაწეკ! (ეტყვიან ძაღლს).

კუშეტკა ან უკეთ **კუშეტ** (ფრ. couchette), ტახტი; ხის საწოლი; გრძელი უზურგო სავარძელი.

კუში (ფრ. couche): 1) ფულის საკმაოდ დიდი თანხა; 2) ქალაღის თამაში: საწინდარი.

კუჩერი ან **კუჩერი** (გერმ. Kutscher), მეეტლი.

კუხმისტერი (გერმ. Küche „სამზარეულო“, Meister „უფროსი“), მზარეული; სასაღილოს შემნახველი კერძო პირი.

ლ

ლა (la): 1) თანამედროვე ძირითადი გამის მეექვსე ნოტი; 2) ვიოლინოს მეორე სიმი; 3) ალტის, ბასის და კონტრაბასის პირველი სიმი (იხ. ესენი).

ლაბადისტები (მრავლ.), ფრანგი მისტიკოსის, ლაბადის (Labadie, 1610 — 1674), მოძღვრების მიმდევარი: ქადაგობდენ კერძო საკუთრების მოსპობას და ზნეობრივ ცხოვრებას.

ლაბაზი, გერმ. (?)—რუს., ფქვილის დუქანი, ფარდული, ბეღელი.

ლაბარდანი ან **ლაბერდანი** (პოლ. labberdaan), დამარილებული ვირთეზა (თევზის ერთგვარი).

ლაბიალური ან **ლაბიალი ბგერები** (ლათ. labium „ბაგე, ტუჩი“), ბაგეთა შემწეობით წარმოებული ბგერები, მაგ. **ბ ზ ფ** (ბილაბიალი, იხ.), **ვ** (კბილბაგის შიერი); აქედან: **ლაბიალიზაცია** — ბგერათა ისეთი წარმოქმნა, როცა ბაგეები მომრგვალებიან, მაგ. **ო და უ** —სათვის; **ლაბიალიზირება** — ბაგეთა მომრგვალება; **ლაბიალიზირებუ-**

ლი სმოვნებია, მაგ. ო და უ. — ლაბიო-ველარ-ი ბგერა — ასე ეწოდება ველარულ (იხ.) თანხმოვან ბგერას. რომლის წარმოთქმისას ბაგეები მომრგვალებდა.

ლაბირინთ-ი (ბერძ. labyrinthos): 1) ძველქვეყნებში: მრავალ-ოთახიანი რთული შენობა, რომელშიც მიუხეველს გზის გაკვლევა არ შეეძლო; 2) ბალის დახლართული ბილიკები; 3) ანატომიაში: ყურის შიგნითა ნაწილი; 4) გადატ. მნიშვნ.: რთული, ძნელად თავგასართმევი საქმე ან მდგომარეობა.

ლაბორანტი-ი (ლათ. laborans.-ntis „მომუშავე“), ლაბორატორიაში მომუშავე, ლაბორატორიის გამგე. — **ლაბორატორია** — სამეცნიერო ცდებისა და კვლევის საწარმოებელი დაწესებულება; აქედან: **ლაბორატორიული** — ლაბორატორიის ხასიათის მქონე, მასში დამუშავებული; კერძოდ: **სწავლების ლაბორატორიული მეთოდი** — იგივეა, რაც დალტონ-პლანი (იხ.).

ლაბრადორ-ი — მინდვრის შპათის (იხ.) ერთერთი სახეობა, მუქი რუხი ფერისა, — იხმარება შენობათა შესამკობად; მოიპოება უმთავრესად აბრადორის ნახ.-კუნძულზე (ჩრდ.-ამერიკაში). — **ლაბრადორტი-ი** — ლაბრადორის მსგავსი კრისტალურ-მარცვლოვანი ქანი.

ლაგერი-ი, გერმ.: 1) საერთოდ — ბანაკი; 2) ჯარისკაცთა საომრად განწყობილი ბინა; 3) მშვიდობიანობის დროს — ჯარისკაცთა საზაფხულო სამყოფელი კარგებში (ქართულად იტყვიან აგრეთვე: ლ ა გ ი რ ი).

ლაგთინგი-ი (შვედ. lag „კანონი“, thing „კრება“), ნორვეგიის პარლამენტის ზედაპალატი.

ლაგი-ი (გერმ. Lage): 1) ხომალდის სვლის სიჩქარის გამოსარკვევი მოწყობილობა; 2) ბატარეა ხომალდის ქიმზე.

ლაგოფთალმია (ბერძ. lagōs „კურდღელი“, ophthalmos „თვალი“), თვალების დაუხუჭველობა ძილის დროს.

ლაგუნა, იტ. ბუხტი ან უბე ზღვის დაბალი ნაპირების გასწვრივ, გაცალკეებული ზღვისაგან სავსებით ან თითქმის; ამგვარად წარმოქმნილი ტბა.

ლავა, იტ. (lavare-საგან „რეცხა“), ცეცხლმურქვევი მიიღან ამონთხეული გამდნარი ნივთიერება, რომელიც ვაცივების შემდეგ იქცევა მყარ სხეულად.

ლავინა (იტ. lavigna), თოვლის შვავი.

ლავირება, პოლ.-გერმ. lavieren): 1) იალქნის ხომალდით ცურვა ქარის წინააღმდეგ, ტენილი ხაზით. მიხვევ-მოხვევით; 2) გადატ. მნიშვნ.: მოხერხებულად დაბრკოლების მიხედვით მიხვევულ-მოხვევულად მოქმედება და სხვ.

ლაგრა (ბერძ. layra), დიდი, პირველხარისხის ტოვანი მონასტერი.

ლაგრი-ი (ლათ. laurus), დაფნის ხე, დაფნა; აქედან: **ლაგრეტი-ი** ან **ლაურეტი-ი** — 1) ძველად: დაფნის გვირგვინით დაჯილდოებული პოეტი; 2) ახლა: უმაღლეს ჯილდო-მიღებული პოეტი, მხატვარი ან მსახიობი.

ლაგროვი-ი, პ. ლ. (1823 — 1900), რუსეთის სარევოლუციო ხალხოსური მოძრაობის გამოჩენილი ხელმძღვანელი.

ლავეუაზე (Lavoisier, 1743 — 1794), შვედნიშნავი ფრანგი ქიმიკოსი, — თანამედროვე მეცნიერული ქიმიის შემქმნელი და მრავალ ქიმიურ მოვლენათა აღმოჩენი; მას ეკუთვნის „ნივთიერების მარადისობის კანონის“ დადგენა.

ლაზარეთ-ი, ბერძ.-ვეროპ. (გერმ. Lazarett), საავადმყოფო; ჩვეულებრივ — მოძრავი სახედარო საავადმყოფო (სახელწოდება — ბიბლიური კეთროვანი ლაზარე-საგან).

ლათინები (მრავლ., ლათ. latini), ინდო-ევროპელთა ტომის ერთერთი უძველესი ხალხი ლაციუმიში (იტალიაში), სადაც მდებარეობს რომი; აქედან: **ლათინური ენა** — ლათინთა ენა, ძველი რომაული; **ლათინისტი-ი** — ლათინური ენის ზედმიწევნით მკოდნე. — **ლათინიზმი-ი** — ლათინური ენის თავისებურება (ეკლესიურად ლათინი-ნიშნავს კათოლიკეს).

ლაიკა (რუს. ?), ბატკნის ან ძაღლის მოქნილი ტყავი. — იხმარება უმთავრესად ხელთათმანისათვის.

ლაკი — იგივეა, რაც ლაქია (იხ.).

ლაკი-ი, **ლაკირება** — იგივეა, რაც ლაქი, გალაქვა (იხ.).

ლაკმუსი-ი, სპარს.-ვეროპ. (გერმ. Lackmus), ლურჯად მღებავი ნივთიერება, — მოიპოება სხვადასხვა ხეხისებრ მცენარეთაგან. — **ლაკმუსის ქალაღი** — ლაკმუსით გაქუნთილი ქალაღი, — იხმარება მეთვისა და ტუტის ერთმანეთისაგან განსასხვავებლად (მეთვა ღებავს მას ლურჯად, ტუტე — წითლად).



ლაკონიზმი-ი (ბერძ. lakônismós), აზრის გამოთქმა მოკლედ, მკაფიოდ და ძლიერად; სხარტულად აზრის გამოხატვა (ამით ცნობილი არიან ძველი ლაკონიელები ანუ სპარტელები); აქედან: **ლაკონიური** ან **ლაკონიკური** გამოთქმა აზრისა.

ლაკრიმა-კრისტი ლათ. („ჭრისტეს ცრემლი“), ასე ეწოდება ერთგვარ ტბილ ღვინოს იტალიისას.

ლაკრიმატორიუმი-ი ან **ლაკრიმარიუმი**-ი (ლათ. lacrima-საგან „ცრემლი“), საცრემლე, — ასე ეწოდება ძველებურ სასაფლაოებში პოვნილ ქურჭელს (თიხისას ან მინისას), რომელშიც თითქოს აგროვებდენ დაღვრილ ცრემლებს.

ლაკრიცი-ი, ლათ.-გერმ. (Lakritze), ძირტკბილის შესქელებული წვენი.

ლაკუნა, ლათ., ხარვეზი.

ლაკტ-, იხ. ლაქტ-.

ლამა, ტიბეტ., სამღვდლო პირი (ქურუმე) ტიბეტში, მონღოლეთში და მეზობელ ქვეყნებში (იხ. დალაი-ლამა); აქედან: **ლამაიზმი**-ი — ბუდიზმის (იხ.) 15 საუკუნეში წარმოშობილი სექტა (ყოველგვარი მატერიალურის უარყოფა, სამღვდლოების უცხოობა, რთული იერარქია და სხ.); **ლამაიტ-ი**, **ლამაისტ-ი** — ლამაიზმის მიმდევარი.

ლამა (პერუან. Hama). აქლემის ოჯახის წყვილ-ჩლიქიანი მცოხნელი ცხოველი სამხრეთ ამერიკაში. — გამოყენებულია როგორც მზიდველი საქონელი; ხორცი იჭმება.

ლამარკიზმი-ი, გამოჩენილი ფრანგი ბუნებისმეტყველის. ლამარკის (Lamarck, 1774 — 1829). მოძღვრება ცოცხალი ორგანიზმის ცვალებადობის შესახებ: მთავარი მნიშვნელობა აქვს გარეგანი პირობებისა და ორგანოთა ვარჯიშის გავლენას.

ლამბარდი-ი, იხ. ლომბარდი.

ლამბდა, ლ ასოს სახელწოდება ბერძ. ალფაბეტში. — **ლამბდაციზმი**-ი — ბერძის ნაცვლად ლ-ს წარმოთქმა.

ლამენტაცია (ლათ. lamentatio „ჭეითინი“): 1) წუხილი, გოდება, მწუხარებით ჩივილი; მოთქმა; 2) კათოლიკურ ეკლესიაში: დიდი ხუთშაბათის ღვთის-მსახურება.

ლამპა (ბერძ. lampás), სანათური; აქედან: **ლამპიონები** (მრავლ.) — ქალაღდის ან მინის ფერადი ფანრები, — იხმარება საილუმინაციოდ.

ლამპას-ი (ფრ.-გერმ. Lampasse), შალვრის სიგრივე გვერდებზე დანაკერები ფერადი ზოლი.

ლანგუსტი-ი, ლათ.-ფრ. langouste), გრძელკუდიანთა ჯიშის დიდი კიბო, — გემრიელია.

ლანდგერიხტი-ი, გერმ., საეროობა სსსმართლო გერმანიაში.

ლანდგრაფი-ი, გერმ., სსშ. საუკუნეებში: ზოგიერთ მფლობელ გრაფთა ტიტული გერმანიაში.

ლანდები (მრავლ., ფრ. landes), ქვეშიანი და ქაობიანი დაბლობები დასავლ. საფრანგეთში.

ლანდვერ-ი (გერმ. Land და Wehr), სათადარიგო ლაშქარი გერმანიასა და ავსტრიაში, — გაიწვევა ომის დროს.

ლანდო (ფრ. landau), გადასახსნელ-სახურავიანი ოთახი კაცის საჯდომი კარეტა.

ლანდრიხტერ-ი, გერმ., ლანდგერიხტის წევრი.

ლანდსკნეხტი-ი (გერმ. Land და Knecht): 1) დაქირავებული ჯარისკაცი გერმანიაში 15 — 17 საუკუნეებში; 2) ქალაღდის ერთგვარი თამაში.

ლანდსთინგი-ი, დან., პარლამენტის ზედა პალატა დანიაში.

ლანდტაგი-ი, გერმ.: 1) გერმანიაში თვითებულ შემავალ სახელმწიფოთა პარლამენტი; 2) ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები ავსტრიაში.

ლანდფოხტი-ი (გერმ. Landvogt), იმპერატორის მოადგილე ოლქში (გერმანიაში 17 საუკუნემდე).

ლანდშაფტი-ი, გერმ., სანახაობა ბუნებაში ან მისი გამოსახულება მხატვრობაში; პეიზაჟი (იხ.).

ლანდშტურმი-ი (გერმ. Land „მიწა; ქვეყანა“, Sturm „შეტევა“), გერმანიასა და ავსტრიაში: ომის დროს განსაკუთრებული საქიროების გამო შედგენილი ლაშქარი.

ლანისტა, ლათ., ფარიკაობის მასწავლებელი ძველ რომში.

ლანკასტერ-ის სწავლებლის სისტემა, იხ. ბელ-ლანკასტერის სწავლების მეთოდი.

ლანოლინი-ი, ლათ. ხელოვნ. (ლათ. lana-საგან „მატყლი“), ცხიმოვანი ნივთიერება, რომელიც მოიპოვება ცხვრის მატყლის ნარეცხის ქუჭყისაგან. — უსუნო და უგემოო; გამოყენებულია მედი-

192

ცინასა და კოსმეტიკაში (პუდრის, საპნის და სხვ. დასამზადებლად).

ლანსელოტი ან **ლანსლო** (Lancelot du Lac). საშ. საუკუნეების მრავალ თქმულებათა და რომანების გმირი: ართურ მეფის „მრგვალი მაგიდის“ ერთერთი წევრი რაინდი.

ლანცეტი (ფრ. lancette „პატარა შუბი ან ლანცარი“), ორღესული საქირურგო დანა.

ლაოკოონი — საკ. სახ., ძველი ბერძნული მითოლოგიით: ორი უზარმაზარი გველის მიერ ორი ვაჟითურთ ტროიაში დახრჩობილი ქურუმის, — დასაჯა იმიტომ, რომ მან შეურაცხყო (შუბი ჩაჭრა) ბერძნების მიერ აგებული ცხენი (იხ. დანაელთა საჩუქარი); 2) მარმარილოს შესანიშნავი ქანდაკება (I საუკ. ქ. წ.), რომელიც წარმოადგენს ლაოკოონის ბრძოლას გველებთან, 3) ლე სი ნი ვი სი (იხ.) ერთერთი თხზულების სათაური, რომელშიც მან გამოთქვა თავისი შეხედულება ხელოვნების შესახებ.

ლაპაროტომია, ბერძ. ხელოვნ. (laparē „საზარდული“, tomē „განკვეთა“), ქირურგიაში: მუცლის ღრუს განკვეთა.

ლაპიდარული ან **ლაპიდარი** (ლათ. lapis, idis „ქვა“), ქვაზე წარწერისებური; აქედან: **ლაპიდარული სტილი** — აზრის მოკლე და მკაფიო გამოთქმა, ე. ი. ისეთი, როგორცაა ძველებურ წარწერებში, ეპიტაფებში (იხ. ეპიტაფია); 2). — **ლაპიდაცია** (ლათ. lapidatio) — ვისიმე ჩაქოლვა. — **ლაპისი** — აზოტმევა ვერცხლი (ქართულად — „ჯოჯოხეთის ქვა“), — იხმარება მედიცინაში როგორც მოსაწვავი საშუალება. — **ლაპის-ლაზული** ანუ **ლაპის-ლაზური** — ლურჯი ფერის ქვა, რომლისაგანაც ამზადებენ ულტრამარინს (იხ.); ქართულად ლილა-ქვა.

ლაპლასი, პ.-ს. (Laplace, 1749 — 1827), შესანიშნავი ფრანგი მათემატიკოსი და ასტრონომი, ავტორი „მსოფლიოს სისტემის ახსნისა“ („Exposition du système du monde“, 1796), რომელშიც მან წამოაყენა კანტ-ლაპლასის თეორიის სახელით ცნობილი კოსმოგონიური (იხ.) თეორია.

ლაპსუსი, ლათ. („აქტურება, ასხლტა; შეცდომა“): 1) საერთოდ — შეცდომა; 2) ჩვეულებრივ — უნებლიეთ ან დაუდევრობითი შეცდომა, რომელიც არ გამომდინარეობს უცოდინარობიდან; მაგ. **ლაპსუს კალამი** — ამგვარი შეცდომა

წერაში; **ლაპსუს ლინგვე** (ლათ. lingua „ენა“) — ამგვაროვე შეცდომა მეტყველებაში.

ლაუი (ფრ. l'agio, იტ. aggio-საგან), კომერციაში: განსხვავება ღირებულებაში ორი სხვადასხვაგვარი მონეტის გაცვლისას; ქართულად — სათავნი.

ლარი, **ლარები** (ლათ. Lar, Lares), ძველ რომაელთა რწმენით: ოჯახის მფარველი გარდაცვალებულ წინაპართა სულები, — რომაელებს ედგათ მათი გამოსახულებანი **ლარიუმზე** (კერასთან თაროებზე).

ლარინგალური ან **ლარინგალი** ბგერა (იხ. შემდეგი სიტყვა), ასე ეძახდნენ წინეთ უკანანის მიერ თანხმოვნებს (კ გ ქ ხ...), როგორც თითქოს ყელის წარმოებულებს, ნამდვილად კი ლარინგალია (ე. ი. ყელში წარმოებული), მაგ. ქართული ჰ.

ლარინგიტი (ბერძ. laryx-ისაგან „სასუნთქი ყელი“), სასუნთქი ყელის ანთება. — **ლარინგოსკოპი** — ყელში ჩასახედი მოწყობილობა; **ლარინგოსკოპია** — ლარინგოსკოპის საშუალებით ყელში ჩახედვა და დაკვირვება; **ლარინგოტომია** — სასუნთქი ყელის განკვეთა.

ლარუსი, პ. (Larousse, P., 1817 — 1875), ფრანგი ლექსიკოგრაფი, შემდგენელი დიდი (17 ტომიანი) ენციკლოპედიური ლექსიკონისა, რომელიც ხშირად იცემა (ახლა უკვე სხვათა რედაქტორობით) სხვადასხვა შემოკლებულთა ან სპეციალურის სახით; განსაკუთრებით ცნობილია „Nouveau Petit Larousse illustré“ (უკანასკნ. 1926 წ.).

ლასალი, ფერდინანდ (Lassalle, Ferdinand, 1825 — 1864), შესანიშნავი გერმანელი სოციალისტი მეცნიერი და ორატორი. „ვერმანის მუშათა კავშირის“ დამაარსებელი (1863), იდენებოდა მთავრობის მიერ; მუშათა კრებებზე, თავისი გასამართლების დროს სასამართლოში და გამოკვლევებში მჭერმეტყველურად ამტკიცებდა მუშათა კლასის ბურჟუაზიისაგან დამოუკიდებელი მოქმედების უფლებას. მუშათა კლასის ეკონომიურ ბრძოლას ის არ სთვლიდა სიმეფო საქმედ და კაპიტალისტური საზოგადოების სოციალისტურად გარდაქმნისათვის იმედებს ამყარებდა საპარლამენტო არჩევნებზე და მუშათა საწარმოო ასოციაციების შექმნაზე — სახელმწიფო დახმარებით, რასაც მარქსი და ენ-

გელსი უარყოფითად უყურებდენ.—**ლასალიანელები**—ლასალის მოძღვრების მიმდევარნი (იხ. გოთის პროგრამა და ეიზენახელი).

ლასო, ისპ.-ევროპ. (გერმ. *lasso*), ტყავის ერთევალი არკანი (იხ.) სამხრეთ ამერიკაში.

ლასტი-ი, გერმ.: 1) საზღვაო ტვირთის წონა, უდრის 120 ფუთს; 2) მარცვლეულის საწყაო ამერიკასა, ინგლისსა და დანიაში, უდრის დაახლოებით 17 — 25 ჰექტოლიტრს.

ლათანია (*latania*), პალმის ოჯახის მცენარე ამერიკაში.

ლათარია, იხ. ლოტერია.

ლათენტური ან **ლათენტ-ი** (ლათ. *latens-ntis*), ფარული, გამოუმუქავებელი (იტყვიან ავადმყოფობაზე, სითბოზე და სხვ.).

ლათერალური ან **ლათერალ-ი**, ლათ., გვერდითი, მაგ. **ლათერალი ბგერა** — გვერდითი ბგერა (მაგ. ლ).

ლათერანი-ი — პაპის ყოფილი სასახლე რომში (სახელწოდება — ამ სასახლის წინანდელ მფლობელთა გვარეულობისაგან).

ლათინ-, იხ. ლათინ-.

ლათინფუნდ-ი (ლათ. *latus* „ფართო“, *fundus* „მიწის საკუთრება“): 1) ძველ რომში: მიწის დიდი სამფლობელო. რომელიც მუშავდებოდა მონების საშუალებით; 2) საერთოდ — კერძო პირთა მიწის დიდი სამფლობელო.

ლათონა, ლათ., მითოლოგიით: ლამისა და ყოველივე ფარულის ქალ-ღმერთი, უდრის ბერძნულ **ლეთო-ს** — აპოლონისა და არტემიდის დედას.

ლათუჯა, იხ. ლაქტუჯა.

ლათუნ-ი, გერმ., თითბერი.

ლაუნ-ტენის-ი (ინგლ. *lawn* „თხელი ქსოვილი“; *tennis* „ბურთი“), ერთგვარი ინგლისური თამაში ბურთით: მოთამაშეთა ორ ჯგუფს შუაზე ჰყოფს ბადე-კედელი.

ლაურა, საგ. სახ., იტალიელი შესანიშნავი პოეტის. პეტრარკას (1304 — 1374), სატრფო. რომელიც უკვდავყო პოეტმა თავის შემოქმედებაში, განსაკუთრებით — სონეტებში (იხ.).

ლაურეატ-ი, იხ. ლავრი.

ლაფეტ-ი (ფრ.-გერმ. *Lafette*), ზარბაზნის დასადგმელი გოგრებიანი დაზგა.

ლაფსუს-ი, იხ. ლაქსუსი.

ლაქ-ი, სპარს.-ევროპ. (ფრ. *laque*): 1) ფისხნარი სპირტში, სკიპიდარში ან რაიმე ზეთში, იხმარება ხის ან ლითონის ნივთის გასაპრიალებლად; აქედან: **გალაქვა** — ლაქის წასმა; 2) გადატმნიშენ.: **ლაქ-ი** ან **ლაქა** — წინწყლი, ჩირქი, ქუჩი (სახელის ვატების მნიშვნელობით).

ლაქია, ევროპ. (ფრ. *laquais*): 1) მოსამსახურე, მოახლე ვაჟი; 2) გადატმნიშენ.: ვისიმე მონა-მორჩილი, პირფერი ადამიანი.

ლაქტაცია (ლათ.-ფრ. *lactation*, ლათ. *lac, lactis*-ისაგან „რძე“), ძუძუს წოვება.—**ლაქტობაცილინი-ი** — ლათ. ხელოვნ. (*lactobacillum*) რძე-მუავის შენაერთი, — იხმარება უმთავრესად გამხმარი მიკრობებისაგან დამზადებული ფხვნილის სახით ან დამყავებელი რძის (მაწვნის) სახით (მენნიცოვის წინადადებით, იხ. მენნიცოვი); **ლაქტომეტრ-ი** — რძის ხარისხისა და შემადგენლობის გამოსარკვევი მოწყობილობა.—**ლაქტოსკოპ-ი** — რძეში ცხიმის რაოდენობის გამოსარკვევი მოწყობილობა.

ლაქტუჯა (ლათ. *lactuca*), რთულ-ყვავილოვანი ოჯახის მცენარე. — შეიცავს ნარკოტიკულ სითხეს.

ლაჯარონები (მრავლ., იტ. *lazzaroni*), ნეაპოლის პროლეტარები, — ხშირად თამაშობდენ მნიშვნელოვან როლს, მაგ. 1647 წ. აჯანყებაში (სახელწოდება — ბიბლიური კეთროვანი ლაზარუსისაგან).

ლებელ-ი (ინგლ. *label* „მარკა, ბეჭედი, სიქა“), ბოიკოტის ერთი ფორმა: ორგანიზებული მუშები აღარ ყიდულობენ იმ ფირმების საქონელს, რომლისაც უკმაყოფილონი არიან (შეერთ. შტატებში ამ მიზნით შემოღებულია სიქის დადება იმ საქონელზე, რომელიც თავისუფალია ბოიკოტისაგან).

ლეგალიზაცია, ლათ.-ფრ. (*légalisation*), დაკანონება: რაიმე დოკუმენტის ან პიროვნების კანონიერად ცნობა; აქედან: **ლეგალიზირება** — იგივე მოქმედება. — **ლეგალური** ან **ლეგალი-კანონიერი**; კანონით ნება დართული; **არალეგალური** — კანონით ნებადაღურთველი.

ლეგალური მარქსიზმ-ი — ასე ეწოდება რუსეთის 90-იან წლების მარქსისტულ ლიტერატურას, რომელიც ცენზურულ პირობებთან შეგუებით ცდილობდა გაეგრძელებია მარქსისტული იდეები.

ლევატი-ი (ლათ. legare-საგან „წარგზავნა“): 1) ძველ რომში: სენატის ელჩი ან რწმუნებული მებრძოლი ქვეყნების მიმართ; 2) **პაპის ლევატი-ი** — პაპის რწმუნებული კათოლიკურ ქვეყნებში.

ლეგენდა, ლათ. („საკითხავი“, legere-საგან „კითხვა“): 1) საშ. საუკუნეებში: ლეთისმსახურების დროს საკითხავი მოთხრობა წმინდანთა ცხოვრების შესახებ; 2) წარწერა ფულზე; 3) ზღაპრული ხასიათის ხალხური თქმულება. — აქედან: **ლეგენდარული** ან **ლეგენდური** — ლეგენდის; ხასიათის მქონე, ჩვეულებრივ — გამოგონილი, დაუჯერებელი რამ.

ლეგიონი-ი (ლათ. legio, -onis): 1) ძველ რომში: თავდაპირველად — მთელი ლაშქარი, შემდეგ — ლაშქრის ნაწილი, დაახლოვებ. სამიდან ექვს ათასამდე; 2) დიდი რიცხვი, უამრავი. — **ლეგიონერი-ი** — ლეგიონის ჯარისკაცი.

ლეგირება ან უკეთ **ლეგირება** (ლათ. legare-საგან „შეკერა, შეერთება“), ოქროსა და ვერცხლის შედნობა უფრო დაბალ ლითონთან, ჩვეულებრივ — სპილენძთან.

ლეგისტი-ი (ლათ. lex, legis-ისაგან „კანონი“): 1) საშ. საუკუნეების იურისტი; 2) საერთოდ — კანონების მკოდნე. — **ლეგიტიმაცია** —: 1) რაიმე უფლების ან აქტის კანონიერად აღიარება; 2) ქორწინების გარეშე შობილის კანონიერად ცნობა. — **ლეგიტიმიზმი** — საერთოდ: პოლიტიკური თეორია, რომელიც აღიარებს რომლისავე სამეფო დინასტიის არსებობის ისტორიულ უფლებას — ხალხის სურვილისაგან დამოუკიდებლად; კერძოდ: ბურბონების დინასტიის მომხრეობა (საფრანგეთში); აქედან: **ლეგიტიმიზტები** — ლეგიტიმიზმის მომხრენი.

ლედა, ბერძ. სავ. სახ., მითოლოგიით: ძვესის მიერ შეცთენილ სპარტანელი მეფის ლამაზი ცოლი, კასტორისა და პელიდეკის (იხ.) და აგრეთვე მშვენიერი ელენის დედა.

ლედი (ინგლ. lady), ინგლისში: მაღალი წოდების ქალის ტიტული (ქართულად — ქალბატონი); საერთოდ — ქალის ზრდილობიანი და სახელება.

ლედიტები, ის. ლუდიტები.

ლევანტი-ი (იტ. levante „აღმოსავლეთი“), ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთის სანაპირო-

ბის ქვეყნები; აქედან: **ლევანტელები** — ლევანტის მცხოვრებნი. — **ლევანტინი-ი** — ერთგვარი აბრეშუმის ქსოვილი (აღმოსავლური).

ლევალერები (მრავლ., ინგლ. leveller „გამთანასწორებელი“), ასე ეწოდა წერილ ბურჟუაზიულ-რადიკალურ პოლიტიკურ პარტიას ინგლისში 17 საუკ. რევოლუციის დროს: მოითხოვდნენ ქონებრივ გათანასწორებას.

ლევიათანი-ი, ებრ.: 1) ბიბლიით — ურჩხული. ნიანგი ან ვეშაპი; 2) ინგლისელი ფილოსოფოსის, ჰობს-ის (Hobbes, 1588 — 1679), პოლიტიკური თხზულების სახელწოდება, რომელშიც სახელმწიფო წარმოდგენილია როგორც ყოვლის ჩამულაპავი ვეშაპი; 3) ტექნიკაში. მატყლის სარეცხი მანქანა.

ლევირატი-ი (ლათ. levir „მავლი“), ძველებური ჩვეულება. რომლის თანახმად ქმა ირთავდა ცოლად გარდაცვალებული ძმის ცოლს.

ლევრები (მრავლ.) ებრ., ბიბლიით: იაკობის ძის, ლევი-ის, შთამომავლობა, რომელსაც ევალებოდა მღვდელ-მსახურება, — წარმოადგენდა სამღვდლო წოდებას.

ლევკიტი-ი (ბერძ. leykós-ისაგან „თეთრი“), ვულკანური თეთრი მინერალი. — **ლევკოი** ან **ლევკოიონი-ი** (ბერძ. leykós და ion „ია“), სხვადასხვა ფერის ყვავილებიანი სურნელოვანი მცენარე. — **ლევკომა** — ბისტი თვლის გარსზე. — **ლევკორეა** (ბერძ. leykós და rein-ისაგან „დენა“), თეთრი სითხის დენა ქალის სასქესო ორგანოებთან.

ლევრეტი-ი (ფრ. levrette), ერთგვარი ჯიშის პატარა ლამაზი სოთახო ძაღლი.

ლეთა ან **ლეთი-ი** (ბერძ. lèthē „დადვიყება“), ძვ. ბერძ. მითოლოგიით: ქვესკნელის მდინარე, რომელიც მიცვალებულთა სულებს ანიჭებდა ქვეყნურ ტანჯვათა დაღვიყებას. — **ლეთარგია** — სიკვდილისაგან ძნელად გასაჩრევი ავადმყოფური მდგომარეობა. როცა თითქმის წყდება სასიცოცხლო პროცესები; საღათის ძილი; აქედან: **ლეთარგიული ძილი**.

ლეიბ-, გერმ. („სხეული“) — ეს სიტყვა იმარება მხოლოდ სხვა სიტყვებთან, დაერთვის მათ თავში და აღნიშნავს: სამეფო სასახლესთან მყოფი, მისთვის განკუთვნილი და სხვ., მაგ., **ლეიბ-გვარდია** — სასახლის გვარდია; **ლეიბ-მე-**

დეი — სასახლის ეკიმი; ლეიბ-ჰირურგ-ი და სხვა.

ლებნიცი-ი (1646—1716), სახელოვანი გერმანელი ფილოსოფოსი (მოდერნება მონადების შესახებ. იხ. მონადა). მათემატიკოსი (უსასრულოდ მცირეთა ანალიზი და დიფერენციალური აღრიცხვა) და მრავალ სხვა დარგში მომუშავე და ახლის შემტანი (ისტორიაში, ფიზიკაში, გეოლოგიაში და სხვ.).

ლეიდენ-ის ან ლეიდენური ბანკა— ასე ეწოდება ელექტრობის კონდენსატორთა (ე. ი. ელექტრობის დამგროვებელ ხელსაწყოთა) ერთ-ერთ სახეს (მისი პირველი მოწყობა (1745) ეკუთვნის ჰოლანდელ ფიზიკოსს მუ შენბროკს, ხოლო სახელწოდება მიიღო ჰოლანდიის ქალ, ლეიდენ-ისაგან, რომლის ერთმა მცხოვრებმა პირველად განიცადა ლეიდენის ბანკის დაცლის ჯახება).

ლეიკემია ან ლეიკემია (ბერძ. leikós-ისაგან „თეთრი“). სისხლის ერთგვარი დაავადება, თეთროსისხლოვნობა. ე. ი. სისხლში თეთრი ბირთვების სიჭარბე. — **ლეიკომა** — იხ. **ლეიკომა**. — **ლეიკოპათია ან ლეიკოპათია** — იგივეა რაც ალბინიზმი (იხ.). — **ლეიკორეა** — იხ. **ლეიკორეა**. — **ლეიკოციტები ან ლეიკოციტები** (მრავლ., leikós და kytos-ისაგან „უჯრედი“), სისხლის შემადგენელი თეთრი ბირთვები, რომელნიც სპობენ ორგანიზმისათვის მკვენი ნივთიერებებს. — **ლეიკოციტოზი ან ლეიკოციტოზი** — თეთრი ბირთვების გამრავლება სისხლში.

ლეიტენანტი (ფრ. lieutenant „მოადგილე“): 1) უფროსი ოფიცრის პირველი ხარისხი დას. ევროპაში; 2) რევოლუციამდე რუსეთში. უფროსი ოფიცრის მეორე ხარისხი.

ლეიტ-მოტივი (გერმ. leiten „ხელმძღვანელობა“, იხ. მოტივი): 1) მუსიკალური ნაწარმოების ძირითადი მოტივი, რომელიც მეორდება მის სხვადასხვა ნაწილში; 2) საერთოდ — ძირითადი ან მთავარი სახელმძღვანელო აზრი.

ლექს-, იხ. **ლექს**.

ლექტ-, იხ. **ლექტ**.

ლექც-, იხ. **ლექც**.

ლემა (ბერძ. lemma), მათემატიკაში: წინასწარი ანუ დამხმარე თეორემა, რომლის დამტკიცებაც საჭიროა სხვა უფრო მნიშვნელოვანი თეორემის დასამტკიცებლად.

ლემურ-ი, ლათ.: 1) ნახევრად-მამულის ჯში კუნძულ მალაგასკარზე; 2) **ლემურები** (მრავლ.) — : ა) ანთი მამულები; ბ) ძველ რომელთა რწმენით — გარდაცვალებულთა სულები, ლამის მოჩვენებანი.

ლენდ-ლორდ-ი (ინგლ. land-lord), მსხვილი მიწათმფლობელი ინგლისში.

ლენ-ი ან ლენ-ი (გერმ. Lehn), დას. ევროპაში ფეოდალიზმის დროს; მესაკუთრე სუზერენის მიერ თავისი ვასალისათვის გადაცემული სამფლობელო (მიწა), რომლითაც ვასალი სარგებლობდა სუზერენისადმი ერთგულებისა და სხვადასხვა ბეგარის მოხდის პირობებით; აქედან: **ლენური სისტემა** — მიწათმფლობელობისა და სახელმწიფოს მართვის სისტემა ფეოდალიზმის ხანაში (საშ. საუკ.), როცა მეფე ითვლებოდა სახელმწიფოს მიწა-წყლის უზენაეს მფლობელად (სუზერენად); მეფე ურიგებდა მიწას თავის ქვეშევრდომებს, განსაზღვრულ პირობით, რომელნიც იქცეოდნენ სუზერენად თავისი ვასალების მიმართ (იხ. ვასალი და სუზერენი); — **ლენური სამართალი** — სუზერენსა და ვასალს შორის ურთიერთობის განსაზღვრელი სამართალი.

ლენინ-ი (ულიანოვი), ვლადიმერ ილიას-ძე (1870 — 1924). შესანიშნავი რუსი მოაზროვნე და რევოლუციონერი, რუსეთისა და საერთაშორისო სოციალური რევოლუციის ბელადი, და მთავრად და ხელმძღვანელი რუს. სოც.-დემოკრ. მუშათა პარტიის და შემდეგ რუს. კომუნისტური პარტიისა, მომწყობი და ხელმძღვანელი ოქტომბრის გადატრიალებისა, III ინტერნაციონალის (იხ.) შემქმნელი, ავტორი მრავალ შრომათა ეკონომიკაში, ფილოსოფიაში, რევოლუციის თეორიაში და სხვ. (უმრავლესობა თარგმნილია ქართულადაც). — **ლენინელი-ი** — ლენინის მოძღვრების მიმდევარი. — **ლენინიზმი-ი** — ლენინის სარევოლუციო მოძღვრება კლასთა ბრძოლის შესახებ იმპერიალიზმისა და მსოფლიო ომის ხანაში; ლენინიზმი არის იგივე მარქსიზმი, მაგრამ გაუმუქებული და გამაგრებული ახალ (XX საუკ.) სარევოლუციო მოძრაობათა გამოცდილებით; აგრეთვე — გამართლებული პროლეტარიატის დიქტატურის განხორციელებით და კომუნისტური აღმშენებლობით (საბკ. კავშირში); ლენინიზმმა ვააღრმავა მარქსიზმი

განსაკუთრებით შემდეგ საკითხებში: 1) პროლეტარიატის დიქტატურის განხორციელების პირობები; 2) პროლეტარიატისა და გლეხობის ურთიერთობა; 3) ეროვნული მოძრაობის მნიშვნელობა მსოფლიო რევოლუციისათვის; განსაკუთრებით — კოლონიალურ ქვეყნებში; 4) პარტიის დანიშნულება; 5) საბჭოთა წესწყობილება, როგორც ტიპი პროლეტარული სახელმწიფოსი კარდამავალ ხანაში, და მისი მნიშვნელობა; 6) ბრძოლა მარჯვენის და მარცხენის განხრების წინააღმდეგ კომუნისტურ მოძრაობაში და მრ. სხვ...

ლენკებრი-ის სწავლების მეთოდი — იხ. ბელ-ლანკასტერის სწავლების მეთოდი.

ლენტი, ბერძ. λέντα), რაიმე ქსოვილის ან ქაღალდისაგან გაკეთებული ვიწრო და გრძელი ზოლი, სარტყელი, თასა და სხვ.

ლენჩი ან **ლონჩი** (ინგლ. lunch), მეორე საუზმე ინგლისში, დაახლოებით შუადღის 12 საათზე.

ლეოპარდი, ბერძ. აზიასა და აფრიკაში მცხოვრები მტაცებელი ცხოველი კატის ჯიშისა, თითქმის ვეფხის ოდენა; აზოურ ლეოპარდს უწოდებენ პანთერას; ქართულად — ჯიქი.

ლეპრა, ბერძ., კეთრი, კეთროვნება; აქედან: **ლეპროზორი** ან **ლეპროზორიფი** — კეთროვანთა განკურნებელი საავადმყოფო ან თავშესაფარი.

ლეპტა ან **ლეპტი** (ბერძ. leptós-საგან „წვრილი“): 1) ძველი ბერძნული წვრილი ფული; 2) შეწირულება; წვლილი.

ლერმონტოვი — მიხ. იურ. (1814—1841), შვედ-სანდუნავი რუსი პოეტი, ძლიერი სულისკვეთების მატარებელი, მაღალი იდეალებისა, თავისუფლების და ბრძოლის მოტრფიალე, თანადროულობაში უიმედო და უარყოფით მოვლენათა მამხილებელი; მისი საუკეთესო თხზულებანი („მწიბრი“, „დემონი“, „ჩვენი დროის რაინდი“ და სხვ.) დაწერილია კავკასიაში; „მწიბრისა“ და „დემონის“ შინაარსი დაკავშირებულია საქართველოსთან (ზოგიერთი თხზულება თარგმნილია ქართულად).

ლერნი-ის ჰიდრა, ბერძ. სავ. სახ., მითოლოგიით: ჰერკულესის მიერ მოკლული მრავალთავიანი გველი ლერნიის ქაობში.

ლესბიური ან უკეთ **ლესბოსური** სიყვარული — არაბუნებრივი სქესობრივი ურთიერთობა ქალისა ქალთან. — გავრცელებული იყო ძველად კუნძულ ლესბოსზე.

ლეტა, **ლეტარგია**, იხ. ლეტა, ლეტარგია.

ლექსიკა (ბერძ., მრავლ. lexikón-ისაგან „სასიტყვებო“), ამა თუ იმ ენის სიტყვათა ერთობლიობა. — **ლექსიკონი** — ანბანურ რიგზე დალაგებული ამა თუ იმ ენის სიტყვები; ქართულად ამბობენ: სიტყვათა კონა. — აქედან: **ლექსიკოგრაფი** — ლექსიკონის შემდგენელი; **ლექსიკოგრაფია** — მეცნიერება, რომელიც იკვლევს და განსაზღვრული წესით ალაგებს ამა თუ იმ ენის სიტყვობრივ მასალას. — **ლექსიკოლოგი** — ამა თუ იმ ენის სიტყვობრივი მასალის მკვლევარი ენათმეცნიერი; **ლექსიკოლოგია** — ენათმეცნიერების დარგი, რომელიც იკვლევს რომლისავე ენის სიტყვობრივ შემადგენლობას, სიტყვათა აგებულობას და წარმოშობას. — **ლექსიკური** — ლექსიკის ხასიათის მქონე; სიტყვობრივი.

ლექტორი, ლათ. („მკითხველი“): 1) ლექციის ან მოხსენების წამკითხველი (მთქმელი); 2) უმაღლეს სასწავლებელში: საგნის (უმეტესად — ხალხი ეკრპული ენის) უმცროსი მასწავლებელი. — **ლექტრისა** (ფრ. lectrice) — ლექტორი ქალი.

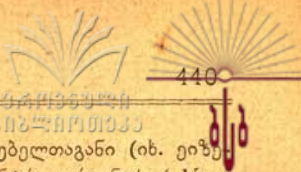
ლექცია (ლათ. lectio): 1) საჯარო კითხვა (თქმა) რაიმე თემაზე; 2) გაკვეთილი უმაღლეს სასწავლებელში. — აქედან: **ლექციური** — ლექციის ხასიათის მქონე, ლექციის სახით წარმოებულ, მაგ. **სწავლების ლექციური მეთოდი** (უპირისპირდება ლაბორატორიულ მეთოდს, იხ.).

— **სალექციო** — ლექციებისათვის განკუთვნილი. — დანიშნული, მაგ. **სალექციო წიგნაკი** — სტუდენტის წიგნაკი, სადაც იწერება უმაღლესი სასწავლებლის საგნები და მათი მკითხველი მასწავლებლის ვეარი.

ლენჩი, იხ. ლენი.

ლიანი (ფრ. liane), ერთგვარი ტროპიკული მცენარე (განსაკუთრ. ამერიკაში), რომელიც გარს ეხვევა ხეებს.

ლიანოსი (ისპ. llano, მრავლ. llanos), უზარმაზარი ქვიშიანი ვაკეები სამხრ. ამერიკაში, რომელიც გაზაფხულიდან ზამთრის პი-



რამდე დაფარულია საძვარი ბალახით. — **ლინგოს-ი** (მრავლ.) — იქ მცხოვრები მწყემსები.

ლიაპის-ი, იხ. ლაპიდარული, ლაპისი.

ლიბელა (ლათ. libella, libra-საგან „სასწორი“), იგივეა, რაც ვატერპასი (იხ.); აქედან: **ლიბელირება** — ლიბელის (ანუ ვატერპასის) საშუალებით საგანთა პორიზონტული (თარაზული) მდგომარეობის გამოკვლევა.

ლიბელ-ი (ლათ. libellus): 1) წიგნაკი, პატარა თხზულება; 2) ძველ რომში: სასამართლოში დასმენა; 3) სალანძღავი, სახელისგამტეხი წერილი; პასქვილი (იხ.). — **ლიბელისტ-ი** — პასქვილის შემთხვევლი.

ლიბერალ-ი, ლათ. („თავისუფალი“), თავისუფლად მოაზროვნე, ლიბერალიზმის მომხრე. — **ლიბერალიები** (მრავლ.) — ძველ რომში: ბაქქის (იხ.) საპატივცემო დღესასწაული (ლიბერ-ი — ბაქქის ზედმეტი სახელი); **ლიბერალიზმ-ი** — თავისუფალი მოაზროვნება: ბურჟუაზიული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მსოფლმხედველობა. მიმართული ფეოდალური სახელმწიფოსა, ეკლესიისა და ბატონყმური დამოკიდებულების წინააღმდეგ — მოქალაქობრივი თანასწორობისა და რწმენის თავისუფლების დაცვის მიზნით; ამდენად ლიბერალიზმი უპირისპირდება კონსერვატივს (იხ.); მეორის მხრივ ლიბერალიზმი უპირისპირდება სოციალიზმს, რამდენადაც ლიბერალიზმი მომხრეა რეფორმებისა და პროგრესისა ბურჟუაზიული კანონიერებისა და კაპიტალისტური საზოგადოების ფარგლებში.

ლიბერტინ-ი, ლათ.: 1) ძველ რომში: განთავისუფლებული მონა; 2) რეფორმაციის ხანაში: თავისუფალი რელიგიური მიმართულების მომხრე; **ლიბერტინები** — კალვინიზმის მოწინააღმდეგეები ქენევაში. — **ლიბერტინიზმ-ი** ან **ლიბერტინაჟ-ი** (ფრ. libertinage) — თავაშვებულობა, უზნეობა, აღვირ-ახსნილობა და სხვ.

ლიბიდო (ლათ. libido-inis), ვნებიერი სქესობრივი სურვილი; აქედან: **ლიბიდინისტ-ი** — სქესობრივი სიყვარულის მოტრფიალე; ავხორცი.

ლიბკნეხტ-ი (Liebknecht): 1) **ვილჰელმ-ი** (1826 — 1900), გერმანელი, მუშათა კლასის გამოჩენილი ბელადი; 1848 წ. რევოლუციის მონაწილე. კ. მარქსის მოწაფე, გერმ. სოც.-დემო-

კრატ. პარტიის დამაარსებელთაგანი (იხ. ეიხენსელეები), პარტიის ცენტრ. ორგანოს („Vorwärts“-ის) რედაქტორი, მრავალი შრომების ავტორი; 2) **კარლოს-ი** (1871 — 1919) — ვილჰელმის შვილი, სოც.-დემოკრ. პარტიის მემარცხენე ფრთის ხელმძღვანელი, რეისტაგის წევრი, არალეგალური ჯგუფის („სპარტაკის“) დამაარსებელი. — მოუწოდებდა მუშებს მსოფლიო ომის წინააღმდეგ და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის; მოკლულ იქნა გერმანელი ოფიცრების მიერ როზა ლუქსემბურგთან (1870 — 1919) ერთად.

ლიბრაცია (ლათ. libratio „წონასწორობაში დაკავება“), მთვარის ლაქების პერიოდული რხევა.

ლიბრეტო (იტ. libretto „წიგნაკი“), მუსიკალური ნაწარმოებისათვის (ოპერისა ან ოპერეტისათვის) დაწერილი ტექსტი; ბალეტის შინაარსი; აქედან: **ლიბრეტისტ-ი** — ლიბრეტოს შემთხვევლი.

ლიგა, ლათ.-ფრ. (ligue, ლათ. ligare-საგან „შეკვრა, შეერთება“), კავშირი ან საზოგადოება — პოლიტიკური, რელიგიური ან საზოგადოებრივი — რამე მიზნების განსაზოგადოებლად; აქედან: **ერთა ლიგა** — ჩრდ.-ამერიკის შეერთებული შტატების თაოსნობით მსოფლიო ომის შემდეგ დაარსებული სახელმწიფოთა კავშირი — მომავალი ომების თავიდან ასაცილებლად, ერთა ლიგამ შინაგანი უთანხმოების გამო ვერ შეძლო ომების თავიდან აცილება და სახელმწიფოთა შეიარაღების შემცირება, რის შედეგადაც მისი ავტორიტეტის თანდათან დასუსტება.

ლიგირება, იხ. ლეგირება.

ლიგატურა, ახ.-ლათ. (ligare-საგან „შეერთება, შეკვრა“): 1) ოქროსა და ვერცხლის შენადნობი სხვა ლითონებთან, მაგ. სპილენძთან; 2) ქირურგიული ოპერაციების დროს ძარღვის შესაკრავი ერთგვარი ძაფი; 3) მუსიკაში: ერთნაირი სიმაღლის ნოტების შემაერთებელი ნიშანი; 4) წერასა და ბეჭდაში: ორი (ან მეტი) ურთიერთ გადაკიდობილი ასო.

ლიგინი-ი (ლათ. ლიგინი-ისაგან „ხე, შეშა“), მერქანის შემადგენელი ნაწილი. — **ლიგინიტ-ი** მურა ქვა-ნახშირის ერთი სახეობა.

ლიდერ-ი (ინგლ. leader „ხელმძღვანელი“): 1) ინგლისში: გაზეთის მოწინავე სტატია; 2) პოლიტიკური პარტიის ბელადი.

ლიდით-ი (lyddite), ძლიერი საარტილერიო ფეთქადი ნივთიერება (სახელწოდება ინგლისის ქალაქის Lydd-ისაგან, სადაც აწარმოეს პირველი ცდები).

ლიე (ფრ. lieue), წინანდელი ფრანგ. სიგრძის საზომი, უდრის დაახლ. $4\frac{1}{2}$ კილომეტრს.

ლივერ-ი (ინგლ. liver „ღვიძლი“), დაკლული საქონლის შიგნეულობა, რაც იქმნება; აქედან: **ლივერის ძეხვი** — შიგნეულობისაგან დამზადებული ძეხვი.

ლივერ-ი, ლათ.-პოლონ. (liwar), თუნუქის ან მინის ქურქელი. — იხმარება სითხეების დიდ ქურქულიდან პატარაში გადასახმელად.

ლივერა, იტ. შინამსახურის ერთგვარი ტანსაცმელი. ჩვეულებრივ — გაღონებიანი (იხ. გალუნი).

ლივრ-ი (ფრ. livre), ძველებური ფრანგული მონეტა, უდრიდა დაახლოებ. 1 ფრანკს.

ლიზის-ი (ბერძ. lysis „გარდაწყვეტა“, „ხსნა“), მედიცინაში: ტემპერატურის თანდათან დაწყება ავადმყოფობის დროს (უბირისპირდება კრიზისს. იხ., 2). — **ლიზოლი-ი** (lysolum) — სქელი ზეთოვანი ნივთიერება, — მოიპოვება ქვანახშირისაგან და იხმარება როგორც საღებავი ფეკტო საშუალება.

ლითიუმი-ი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. lithos „ქვა“), ქიმიური ელემენტი: ტუტეთა ჯგუფის ვერცხლის ფერის მინერალი. — მოიპოვება მინერალურ წყლებში, ქარხალში და სხვ.; ლითიუმის მარილები იხმარება, როგორც შინაგანი წამალი ქვის გასახსნელად. — **ლითინ-ი** — ლითიუმის უანგი.

ლითოგლიფიკა (ბერძ. lithos „ქვა“, glyphein „ამოჭრა“), ქვაზე რისამე ამოჭრის ანუ დაწერის ხელოვნება. — **ლითოგრაფი-ი** : 1) ქვაზე მწერელი ან მხატვარი; 2) ქვიდან მბეჭდავი; **ლითოგრაფია** — : 1) ქვაზე ამოჭრილი ნაწერისა ან ნახატის გადაბეჭდვა; 2) დაწესებულება, სადაც ეს მუშაობა წარმოებს. — **ლითოგრაფიული** ან **სალითოგრაფიო** ქვა — ერთგვარი სწორ-წრეებიანი მკვრივი საკირე ქვა, რომელიც სათანადოდ გახეხილი იხმარება მასზედ სურათის ან ნაწერის აღსაბეჭდავად და

რომლიდანაც ეს სურათი ან ნაწერი გადაიბეჭდება ქალაღზე. — **ლითოლოგია** — მეცნიერება ქვების შესახებ. — **ლითოსკოპი-ი** — მედიცინაში: საშარდ ბუშტში ქვის გამოსაკვლავი ხელსაწყო. — **ლითოტომია** — საშარდ ბუშტიდან ქვის ამოჭრა. — **ლითოტომი-ი** — სალითოტომიო ხელსაწყო. — **ლითოფაგია** — ქვის მჭამელობა, **ლითოფაგი-ი** — ქვის მჭამელი. — **ლითოფანია** —

1) გამჭვირვალე სურათები ქვისაგან, ფაიფურისაგან ან მინისაგან გაკეთებულ საგნებზე; 2) ასეთი სურათების გამოყვანის ხელოვნება. — **ლითოფიტები** (მრავლ.) — გაქვავებული მცენარეები. — **ლითურგია** — ქვების დამუშავება

ლიკანტროპია (ბერძ. lykos „მგელი“, ánthropos „კაცი“), კვუაზე შეშლილობის ერთი ფორმა. როდესაც ავადმყოფს წარმოუდგენია თავისი თავი მხეცად, ჩვეულებრივ — მგლად; საშ. საუკუნეებში ლიკანტროპია ზოგჯერ იღებდა ეპიდემიურ ხასიათს.

ლიკვ-, იხ. ლიქვ-

ლიკიორ-ი, იხ. ლიქიორი.

ლიკტ-, იხ. ლიქტ-

ლიკოპოდი ან **ლიკოპოდიუმ-ი**, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. lykos „მგელი“, pous, podós „ფეხი“), ქვეშეღვივის (მცენარეა) ფხვნილი. — იხმარება მედიცინაში, როგორც მისაყრელი საშუალება.

ლილია, ბერძ.-ლათ. (lilium), შროშანი; არსებობს მრავალგვარი სახე; ყველაზე ცნობილია ბეთორი ლილია, ქართულად ზამბახი.

ლილიბუტ-ი, ევროპ., 1) ზღაპრული ქვეყანა და იქ მცხოვრები ჯუჯა-კაცები; 2) საერთოდ — პატარა ტანის კაცი; სახელწოდება ამოღებულია ინგლ. მწერლის **სვიფტ-ის** (Swift, 1667 — 1745) „გულვიცერის მოგზაურობა“-იდან.

ლიმან-ი, ბერძ.-რუს.: 1) ზღვისაგან გამოყოფილი უბე; 2) მდინარის გაფართოებული შესართავი ზღვისთან.

ლიმბ-ი, ლათ.: 1) გრადუსებად და მინუტებად დაყოფილი წრე კუთხმზომ იარაღებზე; 2) ასტრონომიაში: მზისა და მთვარის გარე-კიდები.

ლიმიტი-ი, ლათ.-ფრ. (limite „საზღვარი“), კომერციაში: კრედიტის უმაღლესი ოდენობა, რომელიც ეხსნება ამა თუ იმ პირს ან დაწესებულებას; აქედან: **ლიმიტაცია** — შემოსაზღვრა, საზღვრის დადგება; **ლიმიტირება** — იგივე მოქ-

მედება.—**ლიმიტედ** (ინგლ. „შემოსაზღვრული“) — ეს სიტყვა იწერება რაიმე ამხანაგობის ფირმის შემდეგ და აღნიშნავს მის წევრების განსაზღვრულ პასუხისმგებლობას.

ლიმნიკრაფი (ბერძ. limnē „ქაობი, ტბა, აუზი“), ზღვის, ტბის ან მიდინარის წყალთა დროის საზომი იარაღი. — **ლიმნოლოგია** — მეცნიერება წყალთა აუზების შესახებ, უმთავრესად — ტბებისა; **ლიმნოლოგი** — ლიმნოლოგიის სპეციალისტი.

ლიმონადი ან **ლიმონათი**, ფრ. ლიმონის წვენი და შაქრისაგან დამზადებული გამაგრილებელი სასმელი (ასე ეძახიან აგრეთვე სხვა ხილის წვენიდანაც).

ლიმონიტი (ბერძ. leimon-ისაგან „მინდორი, საძვარი“), ერთგვარი რკინის მადანი.

ლიმფა (ლათ. lymphა „წყალი“), მოყვითლო ფერის სითხე ადამიანისა და ცხოველის სხეულის ლიმფატიკურ მილებში, — ასაზრდოებს ქსოვილებს. — **ლიმფატიკური მილები** — ლიმფის შემცველი წვრილი მილები, რომლებსაც შეაქვს სისხლში მასაზრდოებელი ნივთიერებანი. — **ლიმფატიკური ჯირკვლები** — ჯირკვლები, სადაც წარმოიქმნებიან ლეიკოციტები (იხ.).

ლინგვისტი (ლათ. lingua-საგან „ენა“), ენათმეცნიერი; **ლინგვისტიკა** — ენათმეცნიერება; აქედან: **ლინგვისტიკური** ან **ლინგვისტური** — ენათმეცნიერული; **სალინგვისტიკა** ან **სალინგვისტო** — საენათმეცნიერო.

ლინეიკა (ლათ. linea-საგან „ძაფი“, „ხაზი“, რუსული დაბოლოებით), ვიწრო და მოგრძო ფიცარი, სახაზავი.

ლინჯა (გერმ. Linse „ოსპი“), ოსპისებრი ოპტიკური მინა, შემოსაზღვრული სფერული ზედაპირით, — წარმოადგენს ყოველგვარი ოპტიკური ხელსაწყოს ნაწილს.

ლინოლეუმი (ლათ. linum „სელი“ და oleum-ისაგან „ზეთი“), მუშაბისებრი ერთგვარი სქელი ქსოვილი, რომელიც ქვემოდან გაფისულია, ხოლო ზემოდან დაფარულია ნაენავი სელის-ზეთისა და ფისის სქელი შენარევით, — იხმარება იატაკზე დასაფენად; უძლებს სინესტეს და ცუდი გამტარებელია სითბოსი. — **ლინონი** — სელის ძალიან წმინდა (თხელი) ბატისტი.

ლინოტიპი, ხელოვნ. (ლათ. linea „ხაზი“ და typos-საგან „ვეალი, ნიშანი, ანაბეჭდი...“), ერთგვარი ასოთ-საწყობი მანქანა, რომელიც სათანადო მოწყობილობის მეოხებით ერთჯამიერად აწყობს მთელს სტრიქონს; დიდი უპირატესობა აქვს სისწრაფის მხრივ ჩვეულებრივ ხელოვნ. აწყობასთან შედარებით; ლინოტიპით იწყობა უმეტესად გაზეთები.

ლინჩის კანონი (ინგლ. Lynch law), ჩრდ. ამერიკის შერთ. შტატებში: ასე ეწოდება ხალხის მიერ სასტიკ გასამართლებს კანონიერი ფორმების გარეშე, რასაც ადგილი აქვს უმთავრესად ნევრების მიმართ, განსაკუთრებით — ქალის გაუპატიურებისათვის (გადმოცემით — დაწესებულია ჯონ ლინჩის, 1736 — 96) მიერ; აქედან: **ლინჩა** — ლინჩის კანონით გასამართლება.

ლირა ან **ლირი** (იტ. lira, ფრ. livre): 1) იტალიური — ვერცხლის მონეტა, უდრის ერთ ფრანკს; 2) ოსმალური — ოქროს მონეტა, უდრის დაახლოებ. 6 მანეთს.

ლირა (ბერძ. lyra): 1) ძველ ბერძენთა სამუსიკო სიმებიანი ინსტრუმენტი, რომლის გამოსახულებაც წარმოადგენს პოეზიის ემბლემას; 2) ძველბერძენი (16 — 18 საუკ.) მრავალსიმინი ხემით დასაკრავი სამუსიკო ინსტრუმენტი დასავლეთ ევროპაში; გადატ. მნიშვნ.: 3) დიდი გარსკვლავედის სახელწოდება ჩრდილოეთის ნახევარ სფეროში; 4) ახალ-ზელანდიის ერთი ფრინველი, რომლის კუდი ლირას წააგავს.

ლირიზმი, იხ. შემდეგი სიტყვა.

ლირიკა (ბერძ. lyrikós-ისაგან „მელიერი, ლირაზე დამკვრელი; სალირო, რაც ლირაზე დაიკვრება“, იხ. ლირა), პოეტური შემოქმედების ერთი სახე, რომელიც გამოხატავს პოეტის სულიერი მოძრაობებს, მის გრძნობებს. — აქედან **ლირიზმი** — 1) ვისიმე ისეთი სულიერი მოძრაობები, როდესაც მას მოთხოვნილება აქვს გამოხატოს თავისი გრძნობები; მიდრეკილება გრძნობების გამოთქმისადმი; 2) ლირიკის თავისებურობანი; **ლირიკოსი** ან **ლირიკი** — ლირიკის პოეტი; **ლირიკული** — ლირიკის ხასიათის მქონე. მაგ. **ლირიკული ხმდერები** — ასე ეწოდება ხალხურ სიმღერებს, რომელშიც გამოხატულია ხულიერი განწყობილება.

ლირიული ან უკეთ **ლირიკული**, იხ. ლირიკა.

ლისტერინი — ერთგვარი ხსნარი, რომელიც წარმოადგენს ანტისეპტიკურ (იხ.) საშუალებას; აქედან: **ლისტერინაცია** — ქირურგიული ოპერაციებისა და კრილობების მოვლის წესი. რომლის მიზანია კრილობაში მიკროორგანიზმების შესვლის თავიდან აცილება (სახელწოდება — შესანიშნავი ინგლ. ქირურგის, **ლისტერის** (1827 — 1912), სახელისაგან).

ლიტავრ-ი (ბერძ.?; ქართულში რუსულიდან), დაფის მსგავსი სპილენძის ერთგვარი დარტყმითი საშუსოკო ინსტრუმენტი.

ლიტანია (ბერძ. litaneyin-ისაგან „თხოვნა, ხვეწნა...“). ლოცვა, ვედრება; პარაკლისი.

ლიტერა (ლათ. littera ან litera), ნაწერი ან ბეჭდური ასო; აქედან: **ლიტერატორი** — მწერალი; **ლიტერატურა** — 1) საერთოდ — მწერლობა; ამა თუ იმ ხალხის ან ეპოქის მწერლობითი ან ზეპირსიტყვიანობითი შემოქმედების ერთობლიობა; 2) კერძოდ — კაზმული სიტყვიერება; 3) ამა თუ იმ საკითხის გამო დაწერილი თხზულებები. — **ლიტერატურული** — მწერლობითი. ლიტერატურის ხასიათის მქონე; **სალიტერატურო** — სამწერლობო; ლიტერატურისათვის განკუთვნილი, გაბოსადგვი და სხვ.; მაგ. **ლიტერატურული დილა** ან **საღამო** — საგანგებოდ გამართული საჯარო კრებულება, სადაც დამსწრეთათვის იკითხება კაზმულ-სიტყვიერებითი ნაწარმოებები; **სალიტერატურო კრებულო** — რომელშიც იბეჭდება კაზმულ-სიტყვიერებითი ნაწარმოებები, ე. ი. განკუთვნილია ამისთვის და სხვ.

ლიტერ-ი (იხ. ლიტერა): 1) საგანთა განსხვავების, სათვალავის ან რიგის აღმნიშვნელი ასო, მაგ. ლიტერიანი ვაკონი, ლოჟა და სხვ., ე. ი. ასოთი აღნიშნული; 2) რკინისგზით სამოგზაურო მოწოდება, რომელიც ჩვეულებრივ ანიჭებს მოწოდების პატრონს განსაზღვრულ შეღავათს ან უპირატესობას.

ლიტოჟი-ი, იხ. ლითოჟი.

ლიტო-, იხ. ლითო-.

ლიტრ-ი, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. litre). სითხეთა და მარცვლეულთა საწყაო, უდრის ერთი კილოგრამი წყლის მოცულობას.

ლიტურგია (ბერძ. leitourgia „საზოგადოებრივი სამსახური ან ბეგარა“), წირვა, — ქრისტიანული უმთავრესი ღვთისმსახურება; **ლიტურგია**

კა — ღვთისმეტყველების დარგი; მოძღვრება საერთოდ ღვთისმსახურების და კერძოდ — წირვის შესახებ.

ლიუ-, იხ. ლუ-.

ლიფ-ი, გერმ.-რუს. (Лиф), ქალის ზედატანის უსახელოებო საცმელი, — ეკვრის ტანს მკიდროდ.

ლიფტ-ი (ინგლ. lift), ადამიანის ან ტვირთის ზევით აშხიდი მანქანა, ჩვეულებრივ — რამდენიმე სართულიან შენობებში. — წარმოადგენს პატარა ოთახს, რომელიც მოძრაობს ჰაერის ან უფრო ხშირად, ელექტრონის საშუალებით.

ლიქვაცია, ლათ.-ევროპ. (liquere-საგან „თხევადად ყოფნა“), თხევადი შენადნობისაგან შემადგენელი ნაწილების გამოვარდნა მარცვლების, ნემსების და სხვა სახით.

ლიქვიდაცია, ლათ.-ევროპ. (liquidus-ისაგან „თხევადი, მდინარი; წმინდა, ნათელი...“): 1) რაიმე შეწყვეტა, მოსპობა, გაუქმება, მოთაგება და სხვ. ასეთი; 2) საბოლოო ანგარიშ-სწორება რაიმე საქმის შეწყვეტის გამო; 3) რაიმე კომერციული საქმის შეწყვეტა; 3) ბირჟაზე; რაიმე საქმეში მონაწილე პირთა ანგარიშ-სწორება. — **ლიქვიდირება** — იგივე მოქმედება. — **ლიქვიდაციური** — ლიქვიდაციის ხასიათის მქონე; **სალიქვიდაციო** — ლიქვიდაციისათვის განკუთვნილი; მაგ. **სალიქვიდაციო სარგო** — თანხა, რომელიც ვეტოვნის განსაზღვრული წესის მიხედვით მუშაოსამსახურეს სამსახურიდან დათხოვნის გამო და სხვ. — **ლიქვიდატორები** (მრავ.) — ასე ეწოდება სოც.-დემოკრატ. პარტიის ერთ მიმართულებას და კონსტიტუციური მონარქიის პირობებში და სხვათა მეთაურობით, რომელნიც მოითხოვენ პარტიის არალეგალური მუშაობის მოსპობას და კონსტიტუციური მონარქიის პირობებში ბრძოლას.

ლიქვიდური ან ლიქვიდ-ი (იხ. ლიქვიდაცია), თხევადი, მდინარი; მოძრავი; ფონეტიკაში **ლიქვიდური ბგერები** ან **ლიქვიდები** ეწოდება ლრ-ს (ქართულად ნარნარი ბგერები).

ლიქიორ-ი, ლათ.-ფრ. (liqueur), მაგარი სასმელი, — წარმოადგენს ღვინის სპირტის შენარევს შაქართან, მცენარეულ ექსტრაქტებთან (იხ.) და სურნელოვან ზეთებთან.

ლიქტორები (ლათ. lictores), ძველ რომში; თავდაპირველად — მეფის მსახურნი და ამაღა;

შემდეგ — მაღალი თანამდებობის პირთა საპატიო მსახურებელი.

ლიცეი ან **ლიცეუმი**, ბერძ.-ლათ. (lyceum): 1) ძვ. საბერძნეთის ქ. ათინაში: ასე ეწოდებოდა ბაღსა და გიმნაზიას (იხ. 1) აპოლონ ლიკეიელის ტაძრის ახლოს, — იქ მოძღვრობდა არისტოტელი; 2) დას. ევროპაში: საშუალო სასწავლებელი; 3) რევოლუციამდერუსეთში: უმაღლესი იურიდიული სასწავლებელი. — **ლიცეისტი** — ლიცეიში მოსწავლე.

ლიცენცია, იგუფა, რაც ლიცენცია (იხ. 2). **ლიცენცია** (ლათ. licentia „თავისუფლება, ნებადართულობა“): 1) უნივერსიტეტებში ლექციების კითხვის უფლება; 2) საზღვარგარეთ საქონლის გატანის ან იქიდან შემოტანის ნებართვა; აგრეთვე — საქონლის შემოტანა-გატანის ბაჟზე დაკლება; 3) **პოეტური ლიცენცია** — პოეტის თავისუფლება, რაც გამოიხატება მისი მიერ გრამატიკისა და ლექსთწყობის ზოგიერთი წესების დარღვევაში.

ლიცენციატი (საშ. საუკ. ლათ. licentiatu „ნებართვის მქონე“): 1) საშუალო საუკუნეებში: უნივერსიტეტში ლექციების საკითხავად დაშვებული ბაკალავრი (იხ.); 2) შემდეგ და ახლა დასავლ. ევროპაში (მაგ. საფრანგეთში): სამეცნიერო ხარისხი და ამ ხარისხის მქონე (საშუალოა ბაკალავრსა და დოქტორს შორის).

ლობაჩევსკის გეომეტრია, ასე ეწოდება არაევკლიდურ გეომეტრიას, რომელიც შექმნა შესანიშნავმა რუსმა მათემატიკოსმა, ნ. ი. ლობაჩევსკიმ (Лобачевский, Н. И., 1793—1856), ყაზანის უნივ. პროფესორმა.

ლობჯიყე, გერმ.-რუს. (გერმ. Laubsäge), ერთგვარი ძალიან წვრილი (0.2 მილიმ. და მეტი) ხერხი.

ლოგარიტმი (ბერძ. λόγος „სიტყვა, აზრი, ანგარიში...“, αριθμός „რიცხვი“), მათემატიკაში: მოცემული რიცხვის ლოგარიტმი არის ხარისხის მაჩვენებელი, რომლითაც უნდა ავაზარისხოთ რაიმე ფუძედ მიღებული რიცხვი, რომ მივიღოთ მოცემული რიცხვი, მაგ. 100-ის ლოგარიტმი არის 2, თუ ფუძედ მიღებულია 10. — აქედან: **ლოგარიტმირება** — ლოგარიტმობზე მოქმედება, ლოგარიტმის აღება.

ლოგიკა (ბერძ. λογική „მეტყველებითი, აზროვნებითი“, იგულისხმება technē „ხელოვნე-

ბა“), მეცნიერება, რომელიც იკვლევს და აღგენს აზროვნების ჭეშმარიტობის განმსაზღვრელ კანონებს; აქედან: **ლოგიკა** ან **ლოგიკოსი** — ლოგიკის მკვლევარი ან მკოდნე; **ლოგიკური** ან უკეთ **ლოგიკური** — ლოგიკის ხასიათის მქონე, ლოგიკის კანონებთან შეთანხმებული; თანამიმდევრობითი; გად. მნიშვნ.: სწორი, მართებული, აზრიანი და სხვ. ასეთი; აგრეთვე — აზრის მიხედვითი, მაგ. **ლოგიკური მახვილი** — წინადადებაში ერთი სიტყვის უფრო ძლიერად წარმოთქმა, ეოდრე დანარჩენებისა. — **ლოგიკისტი** — ასე ეწოდება ენათმეცნიერს და გრამატიკოსს, რომლის აზრითაც გრამატიკა უნდა აიგოს ლოგიკის ნორმების მიხედვით; აქედან: **ლოგიკისტიური გრამატიკა** — ამგვარად აგებული გრამატიკა. **ლოგოგრაფია** (ბერძ. λόγος „სიტყვა; მოთხრობა, თქმულება...“, γράφειν „წერა“) — ძველი ბერძნული მატიაზე. — წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს ეპიკური პოეზიიდან ისტორიულ პროზაში; აქედან: **ლოგოგრაფი** — ძველ ბერძენთა მემბტიანე. — **ლოგოგრაფი** (griphos „ქსელი, ამოცანა“) — საამოცანო სიტყვა, რომელიც იცვლის მნიშვნელობას ზოგიერთ ასოთა გადასმით ან გამოკლებით. — **ლოგოთეტი** (ბერძ. τήθημι „ვდგამ“, „ემსჯელობ“), — მწერალი; კანცლერი ბიზანტიის იმპერიაში. — **ლოგოსი** — 1) ძველ ბერძნულ ფილოსოფიაში: მსოფლიო გონება, მსოფლიო კანონი, ბედისწერა; ცნება; 2) ახალ ფილოსოფიაში (პეგელით): არსებულის გონება; 3) სახარებით: ძე-ღმერთი, სამების მეორე პირი; ქრისტეს ღვთაებრივი ბუნება. — აქედან: **ლოგოლოგია** — მოძღვრება ლოგოსის შესახებ (სახარებით). — **ლოგოტიპია** (ბერძ. τυπος „კვალი, ანაბეჭდი...“), ძველებური ბეჭდვის ერთგვარი წესი, აწყობა მთელი სიტყვებით. — **ლოგოფერი** (ბერძ. φέρω „მიმაქვს“), მიწის ქვეშ გადასაცემი სალაპარაკო მილი.

ლოდარი, გერმ.-უკრ., ზარმაცი, არაფრის-მკეთებელი, მუქთახორა.

ლოველასი, საკ. სახ.: 1) ინგლისელი მწერლის რიჩარდსონის (Richardson, 1689—1761) ერთერთი რომანის („კლარისსა“) გმირის სახელი; 2) გადატ. მნიშვნ.: არშიყი, ქალის მოტრფიალე. შემცთენელი და სხვ. ასეთი.

ლოზანის კონფერენცია, შევიცარიის ქალაქ ლოზანაში (Lausanne) სახელმწიფოთა წარმო-

მადგენლების ყრილობა 1922—1923 წ. წ., მოწვეული ახლო-აღმოსავლეთის საკითხების გამო (ოსმალეთის მიერ საბერძნეთის დამარცხებასთან დაკავშირებით); ხელმოწერილ იქნა ხელშეკრულობა, რომლის თანახმადაც: ოსმალეთს დაუბრუნდა სევრის ხელშეკრულებით (იხ.) წართმეული თითქმის ყველა სამფლობელოები ევროპაში, მცირე აზიაში გაუქმებულ იქნა საფრანგეთისა და იტალიის გავლენის ზონები და ანტანტამ უარი თქვა სომხებისათვის „ეროვნული კერა“-ს შექმნაზე; ოსმალეთი დათანხმდა ბოსფორისა (იხ.) და დარდანელის (იხ.) სრუტეების გახსნაზე სამხედრო გემებისათვის. კონფერენციის დროს ლოზანაში მოკლულ იქნა საბჭოთა კავშირის სრულფუნქციონირებელი წარმომადგენელი იტალიაში გ. ვ. ვოროვისკი — თეთრგვარდიელი კონრადის მიერ.

ლოზუნგი, გერმ.: 1) სამხედრო საქმეში: პირობითი სიტყვა, რომლითაც ჯარისკაცი გაარჩევს თავისიან მტრისაგან; 2) რომლისავე პიროვნების, კვლევის ან პარტიის მისწრაფებათა მოკლედ გამოთქმული დედააზრი (იხ. დევიზი).

ლორანგი, იგივეა, რაც ლუთერანი (იხ.).

ლოიალური ან **ლოიალი**-ი (ფრ. loyal „კანონიერი; ერთგულური პატიოსნური...“), კანონთან შეთანხმებული; არსებული წესწყობილების ერთგული და ყველა მის მოთხოვნილებათა შემსრულებელი; აქედან: **ლოიალობა** — არსებული წესწყობილების ერთგულება და სხვ.

ლოიდ-ი — ასე ეწოდება დასავლ. ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში საზოგადოებებს, რომელთა მიზანია საზღვაო დაზღვევის ოპერაციების წარმოება; სახელწოდება — ლონდონში 18 საუკუნეში არსებული ერთერთი კაფეს პატრონის გვარისაგან (Lloyd); ამ კაფეში იკრიბებოდნენ სხვადასხვა ვაჭრები და საზღვაო მზღვევლები.

ლოკალური ან **ლოკალი**-ი (ლათ. locus-ისაგან „ადგილი“), ადგილობრივი; განსაზღვრული ადგილისა; ერთი ადგილით შემოსაზღვრული; აქედან: **ლოკალიზაცია** — დაკავშირება გარკვეულ ადგილთან; ამა თუ იმ საგნის, შთაბეჭდილების ან სხვა რისიმე მოთავსება სივრცის (ან დროის) განსაზღვრულ ადგილას (ან მომენტში). — **ლოკატიუსი** ან **ლოკატივი** — ადგილობრივი ბრუნვა (გრამატიკაში).

ლოკაუტი-ი (ინგლ. lock-out „გამოკეტვა; გამორიცხვა“), ფაბრიკა-ქარხნების დროებითი დაკეტვა სხვადასხვა მეპატრონეთა მიერ ურთიერთთან შეთანხმებით და მუშების დათხოვნა; მიზანია — მუშათა ეკონომიურ მოთხოვნილებების წინააღმდეგ ბრძოლა.

ლოკომობილი-ი, ლათ. ხელოვნ. (locus „ადგილი“, mobilis „მოძრაი“), ორთქლის მოძრაი მანქანა. — რომელსაც მოძრაობაში მოჰყავს სხვა მანქანები; — **ლოკომოტივი** — ორთქლმავალი: გოგრებიანი ორთქლის მანქანა, რომელსაც მიაქვს რელსებზე რკინისგზის მატარებელი, — გამოგონილია ინგლისელი **სტეფენსონ**-ის (Stephenson, 1781 — 1848) მიერ 1814 წ. — **ლოკომოტორული** — მამოძრავებელი, ადგილიდან გადასამკრელი.

ლოკონი, გერმ.-რუს., დახუტუქებული თბა, კულული.

ლოკს, იხ. ლოქს.

ლომბარდი-ი, ფრ., დაწესებულება, რომელიც იძლევა სესხ მოძრაი ქონების დაგირავებით; სახელწოდება — ლომბარდელი ვაჭრებისაგან, რომელთაც პირველად (13 საუკ.) შექმნეს ასეთი დაწესებულება.

ლომბერი-ი ან **ლომბრი**-ი, ისპ.-ფრ. (l'hombre), ქალაქის ერთგვარი თამაში; აქედან: **ლომბერი**-ის **მაგიდა** — საერთოდ ქალაქის სათამაშო მწვენივ მათ-გადაფარებული მაგიდა.

ლოჟა (ფრ. loge; ქართულში რუსული ЛОЖА-დან); 1) რამდენისამე პირისათვის მოსათავსებელი საჯდომი ადგილი, მაგ. თეატრში; 2) პოლიტიკური ან რელიგიური საზოგადოების სახელწოდება ან მათ წევრთა შესაკრებელი ადგილი (მაგ. მასონთა ლოჟა, იხ.) — **ლოჟემენტ-ი** — ზარბაზნებისა და მსროლელთა საფარი თხრილი და მიწაყრილი.

ლორდი, ინგლ. („უფროსი, ბატონი“); 1) ინგლისელი პერებისა (იხ.) და უმაღლესი წოდების აზნაურთა (პერსონების, მარკიზების, გრაფების, ვიკონტების და ბარონების) მეშვეობითი ტიტული, რომელიც გადადის გვარულობის უფროს წარმომადგენელზე; 2) მაღალ თანამდებობებთან დაკავშირებული ტიტული, მაგ. ლორდ-არქიეპისკოპოსი, ლორდ-კანცლერი, ლორდ-მერი (ქალაქისთავი) და სხვ.

ლორეთი (ფრ. *lorette*), მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი.

ლორნეტ-ი, გერმ.-ფრ. *lorgnette*), სახელურისანი დასაკეცი სათვალე; აქედან: **ლორნეტება** — ლორნეტით ხედვა, — თვალიერება; **ლორნერ-ი** — ლორნეტით მხედველი.

ლოტერია (ფრ. *lotterie*), ილბალზე თამაში: კერძო ან სახელმწიფო დაწესებულების მიერ განსაზღვრული რიცხვით გამოშვებულ ბილეთებში მოგება ხდება მხოლოდ რამდენსამე ბილეთზე (არის წაუგებელი ლოტერიაც).

ლოტი-ი, გერმ.: 1) წონის ერთეული, რუსეთში უდრის 3 მისხალს; 2) ტყვიის საჭარბი, რომელიც მივების **ლოტლინ-ზე** (ერთგვარი თოკია), — წარმოადგენს წყლის სიღრმის საზომ მოწყობილობას.

ლოტო (იტ. *lotto*), ერთგვარი საჯარო თამაში, — მოთამაშეები ჰფარავენ მათ წინ მდებარე დანომრულ კარტებზე იმ ნომრებს, რომელსაც დაიძახებს ციფრების ილბალზე ამომღები, ე. ი. თამაშის საერთო ხელმძღვანელი.

ლოტოს-ი, ბერძ.: 1) ბოტანიკაში: წყლის ერთგვარი მცენარე, მრავალწლოვანი, ფარი-სებრი-ფოთლებიანი, — ეგვიპტელები და ინდოელები მას სთვლიდნენ საღვთო მცენარედ; 2) უბიწოზისა და თავმდაბლობის სიმბოლო. — **ლოტოფაგები** (მრავლ.). — ბერძ. მითოლოგიით: ლოტოსის მჭამელი ზღაპრული ხალხი ჩრდ. აფრიკაში.

ლოქსოდროშია (ბერძ. *loxos* „ირიბი“, *drōmos* „სირბილი, რბენა“) ან **ლოქსოდროშიული წირი** (ხაზი), ორმაგი სიმრუდის მრუდი, რომელიც დახაზულია ბირთვის ზედაპირზე და ჰკვეთს ყველა მერიდიანებს ერთისა და იმავე კუთხით.

ლოლიკ-ი, იხ. ლოგიკ-ი.

ლოცია (პოლანდ.-გერმ. *Lothse*-საგან), სალოცმანო ცოდნა, ე. ი. ცოდნა ზღვის ფსკერისა, მენჩენებისა, ნაპირებისა, ნავსადგურებისა და სხვ. — **ლოცმან-ი** (*Lotshmann*) — 1) მეზღვაური, ხომალდის გამყოლი, რომელიც კარგად იცნობს სახიფათო ადგილებს; 2) ერთგვარი ეკალფრთებიანი თევზი, რომელიც თანსდევს ზღვის მტაცებლებს და იკვებება მათი განავალით.

ლოხიები ან **ლოქიები** (მრავლ. ბერძ. *lochos*-ისაგან „საფარი; მშობიარობა“), საშვი-

ლოსოს განაწმენდი (ლორწო, ჩირქი და სხვ. ნაშრობიარეცს.

ლუდიტები (მრავლ.) — ინგლისში 19 საუკ. დასაწყისში: საფაბრიკო მანქანების მტერეველი მუშები, რომელნიც ეკონომიური გაჭირვების მიზეზად სთვლიდნენ მანქანების შემოღებას, — ისჯებოდნენ სიკვდილით; სახელწოდება — ლუ დ-ისაგან, რომელმაც დაამსხვრია საქოვი მანქანა (18 საუკ.).

ლუეს-ი, ლათ., ათამანგი, სიფილისი (იხ.).

ლუვრ-ი, ფრ. საკ. სახ. (*Louvre*), საფრანგეთის მეფეთა ყოფ. სასახლე; 1793 წლიდან წარმოადგენს ძვირფას კოლექციათა საცავს, — შესანიშნავი აგრეთვე როგორც ხუროთმოძღვრებისა ძეგლი.

ლუზა ან **ლუზ-ი** (ფრ. *blouse*), ბირთვის ჩასაგდება ბალისებრი პარკი ბილიარდის მაგიდაზე (იხ. ბილიარდი).

ლუთერ-ი, მარტინ (*Luther, Martin*, 1483—1546), შესანიშნავი გერმანელი რეფორმატორი (იხ. რეფორმაცია), ლუთერანობის დამაარსებელი და ბიბლიის მთარგმნელი; აქედან: **ლუთერან-ე** — ლუთერის მოძღვრების ანუ ლუთერანობის მიმდევარი; **ლუთერანობა** — ლუთერის მიერ შექმნილი ქრისტიანული სარწმუნოება, რომელიც ქრისტიანობის ერთადერთ წყაროდ სთვლის საღვთო წერილს, უარჰყოფს საეკლესიო იერარქიას და წმინდანთა თაყვანისცემას, საიდუმლოთაგან სცნობს მხოლოდ მონათვლასა და ზიარებას და სხვ., გავრცელებულია ჩრდ. გერმანიაში, სკანდინავიაში და სხვ.

ლუი ან ლუიდორ-ი (ფრ. *Luis d'or*), ძველებური ფრანგული ოქროს ფული სხვადასხვა ღირებულებით (ლუი — 20 ფრანკი, ლუიდორი — 7 მინეთამდე).

ლუკ-ი, პოლანდ.: 1) ნახვრეტი გემბანში — შესასვლელად ან დასატვირთავად; ნახვრეტი ქიმში — ზარბაზნისათვის; 2) ასაწევი კარი იატაკში ან ქერში.

ლუმიანტორ-ი, ლათ. („სანათური“), ბინების გასანათებელი ნახვრეტი ხომალდში.

ლუმპენ-პროლეტარიატი-ი (გერმ. *Lumpen-„donchi, ჩვარი“*, იხ. პროლეტარ-ი), დეკლასირებული (იხ.) მუშები, რომელნიც ცხოვრობენ შემთხვევითი ნაშრომით ან მათხოვრობით, — წარმოებაში ჩაუბმელი ან წარმოებას მო-

წყვეტილი უმუშევარი მუშები; — წარმოადგენს კაპიტალისტური მეურნეობის აუცილებელ შედეგს.

ლუნატიზმი-ი (ლათ. luna-საგან „მთვარე“), ერთგვარი ავადმყოფობა, როდესაც მძინარე ადამიანი მოქმედობს როგორც ფხიზელი (დადის, ლაპარაკობს და სხვ.); ხალხის რწმენით შედეგია მთვარის გავლენისა; აქედან: **ლუნატიკი** — ლუნატიზმით შეპყრობილი.

ლუნეტი-ი, ლათ.-ფრ. (lunette): 1) დურბინი; 2) სამხედრო საჭმეში: ერთი მხრით გახსნილი საველე სიმაგრე.

ლუპა ან **ლუპი**-ი, ლათ.-ფრ. (loupe), ორმაგამოზენქილი გამაძიდებელი შუშა, — იხმარება ძლიერ მცირე სავანთა დასახელებად.

ლუპანარიუმ-ი (ლათ. lupa-საგან „ძუ მგელი; როსკიბი ქალი“), საროსკიპო სახლი.

ლუსტრა (ლათ. lustrare-საგან „განათება“), რამდენიმე სასანთლიანი ჩამოსაკიდი სანათური; ხომლი, ჭლი.

ლუსტრა-ი (ლათ. lustrum, იხ. ლუსტრა): 1) ძველ რომში: ერთგვარი მსხვერპლი, რომელსაც სწირავდნ ხუთ წელიწადში ერთხელ; 2) ხუთი წლის ხანგრძლიობა; ხალხის აღწერა ხუთ წელიწადში ერთხელ; აქედან: **ლუსტრაცია** — უძრავი ქონების შემოსავლის გამორკვევა; 3) **ლუსტრა**-ი (ფრ. lustre), ქსოვილის მზინვარება; აქედან — **ლუსტრირება** — მზინვარების მინიჭება ქსოვილისათვის; **ლუსტრინი**-ი — მატყლის ან ბამბის ერთგვარი მზინვარე ქსოვილი.

ლუტერი-ი, იხ. ლუთერი.

ლუცერნა ან **ლუცერნი**-ი (ფრ. luzerne), იონჯა (ბალახი).

ლუციფერი-ი, ლათ. („სინათლის მომტანი, ნათელქოსილი“): 1) პლანეტი ვენერის (იხ.) ძველი სახელწოდება; 2) სატანა, ეშმაკი; წყვილადის მგულეფ.

ლუციფუგი-ი, ლათ. („სინათლის გამქცევი“), სინათლე-შშიშარა; დამის ცხოველი, რომელიც ვერ იტანს დღის სინათლეს.

მ

მაგაზინკა, არაბ.-ევროპ. (ქართულში რუსულიდან. იხ. მაღაზია), ერთგვარი თოფი, რომელიც ერთაზიერად შესაძლებელია გაიტენოს რამდენისამე გასროლისათვის, რისთვისაც მასში მოწყობილია ვაზნებიანი კოლოფი, ანუ ე. წ. მაღაზია.

მაგდალინელი, მ ა რ ი ა მ, — სახარებით: ცოდვილი, რომელმაც ცოდვები მოინანია და ქრისტეს მიმდევარი გახდა; აქედან: **მაგდალენიტები** (პრაელ.) — ცოდვების მომანიებელ ქალთა ორდინი (12 საუკ.); **მაგდალინელთა თავშესაფარი** — ცოდვების მომანიებელთა თავშესაფარი.

მაგდებურგის ნახევარსფეროები — ატმოსფერული (იხ.) წნევის დასამტკიცებელი ხელსაწყო: ლითონის ორი ნახევარსფერო მჭიდროდ ეკვრინ ერთმანეთს; თუ შიგნიდან ჰაერი ამოქაჩულია, მათი დაცილება ძნელია (დამზადდა პირველად ქალ. მაგდებურგში).

მაგ-ი, სპარსულიდან (ბერძ. μάγος): 1) მოგვი; ძველ ირანელთა ქურუმი; 2) ჯადოქარი, მი-

სანი; აქედან: **მაგია** — მისნობა; სასწაულებრივ მოვლენათა გამოწვევის ცრუ ხელოვნება, — გავრცელებული იყო განსაკუთრებით, ქალღეაში, ძველ ირანში და ღას. ევროპაში (საუკუნეებში); განასხვავებდნ თეთრ მაგიას (როცა მოქმედობდნ უჩინარი კეთილი ძალებით) და შავ მაგიას (ბოროტი ძალებით); აქედან: **მაგიური** ან **მაგიური** — მისნური; მომჯადოებელი, მომხიბლველი და სხვ. ასეთი.

მაგიკან, იხ. მოპიკან.

მაგისტერი-ი ან **მაგისტრი**-ი, ლათ. („უფროსი, მასწავლებელი, ხელმძღვანელი“): 1) ძველ რომში — ზოგიერთ თანამდებობის პირთა სახელწოდება; 2) საშ. საუკუნეებში: სასულიერო და რაინდულ ორდენთა უფროსის წოდება; 3) სამეცნიერო ხარისხი, დოქტორისაზე დაბალი (მაგ. რევოლუციამდე რუსეთში). — **მაგისტრალი**-ი — საერთოდ: მთავარი ხაზი, მაგ, რკინისგზის მთავარი ხაზი, წყალსადენის მთავარი მილი, ელექტრონის მთავარი გამტარი და სხვ. — **მაგისტრან-**

ტი- — სამაგისტრო ზეპირ-გამოცდებ-ჩაბარებუ-ლი პირი, რომელსაც დისერტაცია არ ჰქონდა დაცული (მაგ. რევოლუციამდე რუსეთში). —

მაგისტრატ-ი — 1) ძველ რომში: სახელმწიფო თანამდებობა და მისი მქონე პირი; 2) დასავ. ევროპა: სასამართლოს დაწესებულებანი ან თანამდებობის პირნი (საფრ., ინგლ.); ქალაქის დაწესებულებანი (გერმ., პოლონ.). — **მაგისტრატურა** — 1) ძველ რომში — სახელმწიფო თანამდებობის პირთა ერთობლიობა; 2) ახლა: სასამართლოს თანამდებობის პირთა ერთობლიობა.

მაგნატი, ლათ.-ევროპ. (*magnus*-ისაგან „დიდი“), წარჩინებული წოდების მსხვილი მამულეების მფლობელი უნგრეთსა და პოლონეთში; 2) მსხვილი კაპიტალისტი.

მაგნეზია — ქიმიკში: მაგნიუმის ენაგი; თეთრი მსუბუქი ფხვნილი, — იხმარება მედიცინაში (სახელწოდება — თესალოს კუთხის მაგნესია-საგან).

მაგნეტი (ბერძ. *Magnētis lithos* „მაგნეზიური ქვა“, იხ. მაგნეზია): 1) რკინისა, ფოლადისა და ზოგიერთი სხვა ლითონების თავისკენ მიზიდვის უნარის მქონე სხეული; 2) გაღატ. მნიშვნელ: რაც მიმზიდველია; აქედან: **მაგნეტიზური** — მაგნეტის ხასიათის მქონე, მიმზიდველი. — **მაგნეტიზმი** — 1) უნარი ზოგიერთ სხეულთა მიზიდონ თავისკენ ზოგი სხეული (რკინა, ფოლადი და სხვ.) და განჯახონ (უკუაგდონ) თავისაგან ზოგიერთი სხვა (ბისმუთი, სურმა და სხვ.); 2) ფიზიკის დარგი, რომელიც იკვლევს მაგნეტურ მოვლენებს. — **დედამიწის მაგნეტიზმი** — დედამიწის ბირთვის უნარი მიაკციოს მაგნეტური ისრის (კომპასში) ერთი ბოლო ჩრდილოეთისაკენ, ხოლო მეორე — სამხრეთისაკენ. — **ცხოველური მაგნეტიზმი** — ცხოველის (ან ადამიანის) ნერვული სისტემის უნარი იმოქმედოს სხვისაზე (იხ. ბიომაგნეტიზმი). — **მაგნეტიზირება** ან **დამაგნეტება** — 1) რკინის ან ფოლადისათვის მაგნეტის თვისების მინიჭება; 2) ცხოველში (ან ადამიანში) ცხოველური მაგნეტიზმის გამოწვევა ან ამ გზით მასზე ზედმოქმედება; აქედან: **მაგნეტიზორი** ან **მაგნეტიზერი** — ასეთის მოქმედი პირი.

მაგნეტი, იგივეა, რაც მაგნეტი (იხ.).

მაგნიუმი, ბერძ.-ლათ., ვერცხლისებრ-თეთ-

რი ბრწყვილა ლითონი, — იხმარება კაშკაშა სინათლისათვის.

მაგნოლია — ჩრდილო ამერიკული მარადმწვანე სურნელოვან-ყვავილებიანი ხე, — იზრდება ჩვენშიც (სახელწოდება — მეცნიერი ბოტანიკოსის მაგნოლი-ისაგან).

მაგოგ-ი, იხ. გოგი და მაგოგი.

მაგომეტ-, იხ. მაჰმად.

მადამ (ფრ. *madame*): 1) რევოლუციამდე საფრანგეთში: მეფის ქალის ტიტული; 2) ახლა: დამის ტიტული (იხ. დამა, 1); ქალბატონი, ქალბატონო; **მადმაზელ** ან **მადმუაზელ** (ფრ. *mademoiselle*) — 1) წინეთ საფრანგეთში: მეფის უფროსი ძმისწული ქალი; 2) ქალწული; უქმრო ქალის ტიტული; ქალწული.

მადაპოლამ-ი, ევროპ., იგივეა, რაც მიტკალი.

მადერა — ერთგვარი ტკბილი და მკვარის ღვინო, — ამზადებდნენ წინეთ კუნძულ მადერაზე.

მადმაზელ, იხ. მადამ.

მადონა (იტ. *madonna* „ჩემო ქალბატონო“), ღვთისმშობელი, მისი გამოსახულება.

მადრიგალ-ი, იტ.: 1) წინეთ — უბრალო ხალხური ლექსი (14 სუტკ.), შემდეგ — სატრფიალო ან სახუმარო ლექსი; 2) მუსიკალური სასიმღერო ნაწარმოები (16 სუტკ.).

მაესტრო, იტ.: 1) მასწავლებელი, ხელოვანი; 2) იტალიაში: მუსიკოსისა, ლობარისა და სხვა საპატიო ტიტული.

მაეზოლეი (ბერ. *maysōleion*): 1) კარიის მეფის, მაეზოლოს-ის საპატივსაცემო ძველი, — აუგო მისმა ცოლმა; 2) საერთოდ — დიდებული ძველი.

მაერი (ლათ. *maurus*), **მაერები** — არაბული წარმოშობის ჩრდ. აფრიკის ტომი.

მაზდეიზმი, **მაზდაიზმი** ან **მაზდაპიანობა** — ზარათუშტრას (იხ.) მიერ შექმნილი და ავესტაში (იხ.) გადმოცემული ძველ ირანელთა დუალისტური რელიგია: მსოფლიო ისტორიის შინაარსს წარმოადგენს ორი დასაბამის — კეთილისა და ბოროტის — ბრძოლა, რომელიც გათავდება კეთილის გამარჯვებით, რასაც ადამიანმა ხელი უნდა შეუწყოს; გარგვანულის მხრივ — ცეცხლის თაყვანისცემა.

მაზ-ი (რუს. *мазь*), წასასმი, — ქონიანი ან

ცხმიანი ნახევრად თხევადი ნივთიერება რისამე წასასმელად ან დასახელად.

მაზი-ი (რუს. маз, ფრ. masse-ისაგან): 1) ბანკის თამაშში (იხ. ბანკი), ერთგვარი წამატება სათამაშო თანხაზე; 2) ბლიარდში: ერთგვარი კიი (იხილეთ).

მაზოლი-ი (გერმ.-რუს. мозоль), კანის გაღი-ზიანებისაგან წარმოქმნილი მტკივნეული ხორც-მეტი, აბედა.

მაზოხიზმი-ი — არანორმალური სქესობრივი აღძვრა: მაზოხიზმით შეპყრობილი ადამიანი — **მაზოხისტი**-ი — აღძვრება სქესობრივად მხოლოდ მოპირდაპირე სქესის მიერ მიყენებული ტანჯვის საშუალებით, მაგ. ცემით, შეურაცხ-ყოფით და სხვ.; სახელწოდება უნგრელი მწერ-ლის ზახერ-მაზოხისაგან (Sacher-Masoch, 1836—1895), რომელმაც აღწერა ეს მოვლენა თავის თხზულებებში.

მაზუთი-ი (თურქ.?), შავი ნავთისაგან სანა-თობელი ზეთების გამოყოფის შემდეგ დარჩენი-ლი ნივთიერება, — იხმარება როგორც სათობი მასალა ორთქლმავალში, ორთქლის ქვაბებში და სხვ.

მაზურკი-ი, გერმ.-რუს., ქურდი, გაიძევრა; ჯიბგირი.

მაზურკა ან **მაზურეკი**-ი, პოლონ.: 1) პოლო-ნელთა ეროვნული ცეკვა; აგრეთვე — ამ ზომა-ზე დაწერილი მუსიკლური ნაწარმოები; 2) ერთ-გვარი პოლონური ნამცხვარი (სახელწოდება — პოლონელთა ტომის მაზურ-ებისაგან).

მათემატიკა (ბერძ. mathēma-atos-ისაგან „შესწავლა, გაგება...“), მეცნიერება ოდენობა-თა შესახებ, მათ თვისებათა და შეფარდებათა; აქედან: **მათემატიკა**-ი ან **მათემატიკოს**-ი —: მათემატიკის მცოდნე და მკვლევარი ან მა-სწავლებელი. — **მათემატიკური**-ი —: 1) მათე-მატიკის ხასიათის მქონე; 2) გადატან მნიშვნ.: ზუსტი, გარკვეული და სხვ.

მათი, იხ. შამათი.

მაიკა-ი (რუს. маяк „მაჩვენებელი“), ზღვის კანდელი. — **მაიკანი**-ი — საქანი.

მაიორი-ი, ლათ.-ევროპ. („უფროსი“), შტა-ბის ოფიცრის წოდება (რუსეთში წინეთ). — **მაიორატი** — მემკვიდრეობის ერთგვარი წესი, როდესაც ქონება (მამული) გადადის მთლიანად გვარეულობის ან ოჯახის უფროსი წევრის

მფლობელიაში. — **მაიორდომი**-ი ან **მაჟორდომი**-ი —: 1) საშ. საუკ.: მეროვინგების დროს (5—8 საუკ.) სახელმწიფო უმაღლესი მოხელის ტიტუ-ლი, მეფის სასახლეთა გამგე.

მაისის დღესასწაული ანუ პირველ-მაი-სობა — მუშათა საერთაშორისო დღესასწაული 1 მაისს — დაწესებულია სოციალისტურ პარ-ტიათა ყრილობაზე პარიზში 1889 წ.

მაკადამი — ქუჩებზე ქვაფენილის გაკეთე-ბის ერთგვარი წესი: ჯერ მიეგება მსხვილი ქვის ფენილი, შემდეგ — ღორღი და იტყვენე-ბა საგანგებო საგორავით, — მოგონილია ამერი-კელი ინჟინერის Mac Adam-ის (1756—1836) მიერ.

მაკაო, პორტ., ერთგვარი ჯიშის მიმუხნი.

მაკაო —: 1) გრძელკუდიანი თუთიყუშის ჯიში; 2) ერთგვარი აზარტიანი ქალაქის თა-მაში.

მაკარონი-ი, იტ.-ფრ., ძალიან წმინდად დაფ-ქული თეთრი პურის ცომისაგან დამზადებული და გამხმარი მილაკები, — იტალიელთა ეროვ-ნული საჭმელი. — **მაკარონული** — გადატ. მნი-შვნელ.: დაცინვითი, სასაცილო; მაგ. **მაკარო-ნული პოეზია** — ასე ეწოდება სახუმარო ლექ-სებს, რომელშიც შერეულია სხვადასხვა ენის სიტყვები და ფორმები; აქედან: **მაკარონიზმი** — უცხო სიტყვების ჭარბად ხმარება მეტყველებასა და წერაში.

მაკასარის ზეთი — თმის საზრდელი სურნე-ლოვანი ზეთი; სახელწოდება მაკასარ-ისა-გან (ცელებესზე).

მაკეტი-ი (ფრ. maquette): 1) სათეატრო და-დგმისა და დეკორაციების მოდელი; 2) საერ-თოდ — მოდელი, ნიმუში.

მაკი — იგივეა, რაც ლემური (იხ., 1).

მაკიაველი (Machiavelli, 1469—1527), იტა-ლიელი პოლიტიკური მოღვაწე, მწერალი და მეცნიერი. — **მაკიაველიზმი**-ი — მაკიაველის პო-ლიტიკური მოძღვრება: პოლიტიკური ძალაუფ-ლების განმტკიცების მიზნისათვის ყოველგვარი საშუალების (უზნეობის, ვერაგობის, მზაკვრო-ბის და სხვ.) დასაშვებად აღიარება. მაკიაველის ასეთი შეხედულება მიმართული იყო საეკლესიო ხელისუფლების წინააღმდეგ და იტალიის ეროვ-ნული ხსნისაკენ. — მდებარე უკრიტიკო შეხე-დულებით: **მაკიაველიზმი**-ი — უპრინციპობა, გე-

რაგობა, უზნეო პოლიტიკა და სხვ., მაკიავე-ლისტ-ი — ასეთის მიმდევარი.

მაკლერ-ი, პოლ.-გერმ., შუამავალი სავაჭრო საქმეების მოგვარებისას, დალალი.

მაკრო- (ბერძ. *macrós* „გრძელი, დიდი, ზანგრძლივი“) — დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს გრძელ-, დიდ- და სხვ., მაგ. **მაკრო-ბიები** (მრავლ.; ბერძ. *bios* „სიცოცხლე“) — ზღაპრული ქვეყნის მცხოვრებნი, რომელნიც დიდხანს ცოცხლობდნენ; **მაკრობიოტიკა** — მოძღვრება ადამიანის სიცოცხლის გახანგრძლივების შესახებ (მენჩიკოვის, შტეინახის და სხვ. ცდები); **მაკროკეფალი-ი** ან **მაკროკეფალი-ი** (ბერძ. *kephalé* „თავი“) — გრძელ-ან დიდთავი; **მაკროკოსმ-ი** ან **მაკროკოსმოს-ი** (ბერძ. *kósmos* „მსოფლიო წესიერება; მსოფლიო“), მსოფლიო, გარესამყარო (უპირისპირდება მიკროკოსმოსს, იხ.); **მაკროპოდები** (მრავლ., ბერძ. *poys, podós* „ფეხი“), უკანაფეხებ-გრძელი მღრღნელი ცხოველები; **მაკრომეტრ-ი** — დიდი მანძილის გასაზომი იარაღი და სხვ.

მაკს-, იხ. მაქს.

მაკულა, ლათ., ლაქა; აქედან: **მაკულატურა** —

1) ბეჭდვის ან წერის დროს გაფუჭებული ქაღალდი; 2) გადატ. მნიშვნ.: უვარგისი თხზულება.

მალაგა — ქალაქ მალაგის (ისპანიაში) ტბილი ღვინო.

მალაკან-ი, **მალაკნები** (რუს. *молоканин, молокане*), დუხობორებისაგან (იხ.) გამოყოფილი (18 საუკ. მეორე ნახევ.) რელიგიური სექტა რუსეთში, — უარყოფენ მართმად. ქრისტიანობას, ქრისტიანების წყაროდ სოფლიან მხოლოდ საღვთოწერილს, არ სჯამენ ხორცეულს, არამედ მხოლოდ რძეს და კვერცხს (სახელწოდება *МОЛОКО*-საგან „რძე“).

მალარ-ი ან უკეთ **მალერ-ი** (გერმ. *Maler*), მხატვრობის ხელობის მცოდნე, მღებავი; გადატ. მნიშვნ.: ცუდი მხატვარი.

მალარია (იტ. *mala aria* „ცუდი ჰაერი, ჭაობის ჰაერი“), ჭაობიანი ადგილების ციება, ციებ-ცხელება.

მაკაუარ-პოლინეზიური ენები — ასე ეწოდება დიდი ოკეანის კუნძულებზე (მალაის არქიპე-

ლაგი, პოლინეზია, ახალი ზელანდია, მადაგასკარი და სხვ.) გავრცელებულ ენებს.

მალახიტ-ი ან **მალაქიტ-ი** (ბერძ. *maláchē-საგან*), მარმარილოს მსგავსი კაშკაშა მწვანე ფერის მინერალი, — იხმარება სვეტებისა, ღუმელებისა და სხვ. დასაფარავად სილამაზის მიზნით. **მალერ-**, იხ. მალარ-.

მალვა, ლათ., ერთგვარი ლამაზ-ყვავილებიანი ბალახეული, — იხმარება მედიცინაშიც.

მალვაზია, იტ., მალვაზიური ტბილი ღვინო (კუნძ. *მორეა-ზე*).

მალთუს-ი, თ. რ. (*Malthus, Th. R., 1766—1834*), ინგლისელი ბურჟუაზიული ეკონომისტი. — **მალთუსიანობა** — მალთუსის საზოგადოებრივ-ეკონომიური მოძღვრება: მშრომელთა სილატაკის მიზეზია არა კაპიტალისტური წყობილება, არამედ მცხოვრებთა შეუფარდებელი გამრავლება, ვინაიდან საარსებო საშუალებანი იზრდება არითმეტიკული პროგრესით, ხოლო მცხოვრებთა რიცხვი — გეომეტრიულით; ამიტომ საჭიროა ჭორწინებისა და შვილიერობის შეზღუდვა ღარიბთათვის. მარქსიზმმა დაარღვია ეს მოძღვრება.

მალიარ-, იხ. მალარ-.

მალინა, რუს., ყოლი.

მალტოზ-ი (ფრ. *malt*-ისაგან „ალაო“), ალაოს შაქარი, — იხმარება ზადაგის ნაცვლად.

მალტუს-, **მალტუზ-**, იხ. მალთუს-.

მამალიგა, რუმ., სიმინდის ფქვილის ღომი.

მამელუკები ან **მამლუკები** (მრავლ., არაბ.), თავდაპირველად (13 საუკ.) — სამხედრო ტყვეებისაგან შედგენილი ეგვიპტის სულტანის გვარდია, რომელიც შემდეგ — სულტანის მოკვლის შემდგომ — ფლობდა ეგვიპტეს 13—18 საუკუნის ბოლომდე. 1798 წ. დაამარცხა ნაპოლეონმა, 1811 წ. მოსპო მაჰმედ-ალიმ.

მამალიოლოგია (ბერძ. *mámmē* „დედა“, ლათ. *mamma* „ძუძუ“), ზოოლოგიის დარგი, — იკვლევს ძუძუმწოვარ ცხოველებს.

მამზელ, იხ. მადმაზელ.

მამონა, სემ.-ბერძ. (*mammónās* „სიმდიდრე“), სიმდიდრის ღმერთი; ამქვეყნიური სიყვეთე, სიამოვნება და სხვ.

მამონტ-ი, მონღ.-რუს., მეოთხეული პერიოდის გადაწეხებული სპილოსებრი ცხოველი, სიმალით 4 მეტრამდე და სიგრძით 7-დღ.



მანანა ან **მანა** (სემიტ.-ბერძ. manna „ნაწილი, საჩუქარი, ჯილღო“): 1) ბიბლიით: ებრაელებს უდაბნოში მოგზაურობის დროს ციდან მარცვლებად ჩამოცვენილი გემრიელი საჭმელი (ცის მანანა); 2) ზოგიერთი ხიდან გამომდინარე ფისისებრი ტკბილი წვენი, — იხმარება მედიცინაში.

მანგანი ან **მანგანეზიუმი**, იხ. მარგანეცი.

მანდარინი, ინდ.-ევროპ.: 1) ჩინეთის მალაღობი თანამდებობის მოხელე; 2) მომცრო ფორთოხალი.

მანდატი-ი (ლათ. mandatum „დავალება“): 1) რწმუნება, დავალება, ბრძანება; 2) საბუთი, რომელიც ადასტურებს რწმუნებას, დავალებას და სხვ.; 3) ქალაქის ფული საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს.

მანდოლინა, იტ.-ფრ. (mandoline), ოთხსიმინი სამუსიკო ინსტრუმენტი, — უკრავენ რქის პატარა ფირფიტით.

მანდრაგორა, ლათ., ერთგვარი მრავალწლოვანი ბალახი, რომლის ძირი ჰგავს ადამიანის სახეს, — საშ. საუკუნეებში იხმარებოდა როგორც სამკითხაო და საჯადოსნო საშუალება.

მანდრილი-ი, ისპ., ძალისებრი მიმუნის ჯიშო.

მანევრ-ი, **მანევრები** (ფრ. manoeuvre): 1) უომრობის დროს ჯარების სანიმუშო ბრძოლების გამართვა — სასწავლო მიზნით; 2) ომის დროს ჯარების მოძრაობა, რომელსაც მიზნად აქვს რაიმე სტრატეგიული ამოცანის უბრძოლოდ შესრულება; 3) რკინისგზის სადგურზე ვაგონების გადაძვრა — მატარებლის შესადგენად; 4) საერთოდ — ეშმაკობა, მოხერხებულობა და სხვ. ასეთი. — **მანევრირება** — მანევრების წარმოება.

მანეკენი, ჰოლ.-ფრ. (mannequin; ჰოლ. mannekin „კაცუნა“): 1) მოძრავ-ასოვებიანი ხის დიდი ტიკინა, — იხმარება მხატვართა და მკერვალთა მიერ; 2) გადატ. მნიშვნ.: გაუწვრთნელი, მიუხერხებელი-მოუხერხელი, გამოყვანილებული ადამიანი.

მანეც-ი (ფრ. manège „გახენდა“), დიდმოედნის ვენობა — ცხენების გასახენდად და ცხენზე ჯდომის მისაჩვევად.

მანერა (ფრ. manière), ადამიანის მოძრაობის, მოქცევის, მუშაობის, თავისდაქერის და სხვ. თავისებურობა; ხელოვნებაში: ამა თუ იმ მხატვრის განმასხვავებელი თვისება, მისი სტილი.

მანია, ბერძ. („სიშმაგე, სიგიჟე...“): 1) ფსიქიური აშლილობა — თავშეუკავებელი სურვილებისა და ჩვეულების ქონა; 2) გრძობათა და აზრების ერთ რაზედმე შეჩერებისადმი ავადმყოფური მიდრეკილება; აქედან: **მანიაკი** — მანიით შეპყრობილი.

მანიკურ-ი, ლათ.-ფრ. (manicure), ხელისა და ფრჩხილების მოვლა — მათთვის სილამაზის მინიჭების მიზნით.

მანიოვრ-, იხ. მანევრ-ი.

მანიპულაცია, ლათ.-ფრ. (manipulation): 1) ხელებით რაიმე მოძრაობათა შესრულება — ამა თუ იმ მიზნით; 2) საერთოდ — რთული მოქმედების შესრულება. — **მანიპულირება** — იგივე მოქმედება.

მანიფესტ-ი (ლათ. manifestus-ისაგან „ცხადი, გამოაშკარავებული“): 1) მთავრობის ან საზოგადოებრივი ჯგუფის საზეიმო წერილობითი მიმართვა ხალხისადმი რაიმე ღირსშესანიშნავი შემთხვევის ან მათი რაიმე გადაწყვეტილების შესახებ; ასეთი რისამე საზეიმო გამოცხადება; 2) პარტიულ ან ლიტერატურულ მიმართულებათა გადმოცემა ან მათი თეორიული დასაბუთება წერილობითი სახით (იხ. კომუნისტური მანიფესტი). — **მანიფესტაცია** — რაიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოვლენის მიმართ უარყოფითი ან დადებითი დამოკიდებულების გამოხატვა საჯარო გამოსვლების სახით; **მანიფესტირება** — იგივე მოქმედება; **მანიფესტანტი** — მანიფესტაციის მონაწილე.

მანიქიზმი-ი ანუ **მანიქველობა** — რელიგიურ-ფილოსოფიური მოძღვრება, შექმნილი მესამე საუკ. ქ. შ. სპარსელი მან-ის ან მანეს-ის მიერ ბაბილონურის, მაზდაპიანურისა (იხ. მაზდეიზმი) და ქრისტიანული რელიგიების ზეგავლენით; **მანიქიზმის** საფუძველს წარმოადგენს ორი დასაბამის — კეთილისა და ბოროტის — მუდმივი არსებობა და მათ შორის დაუსრულებელი ბრძოლა (ამ მხრივ იგი განსხვავდება მაზდეიზმისაგან); ვაჟი და ქალი შექმნილია ბოროტი ღვთაების მიერ; მათში არის კეთილის ნაპერწკლებიც, მაგრამ ხორცი მინც უფლობს, განსაკუთ-

რებით — სქესობრივი ურთიერთობის მხრივ; კეთილი ღვთაების მიერ გამოგზავნილ წინასწარ-მეტყველოვან ყველაზე უდიდესია ქრისტიე... სპარსეთს გარდა მანიქეიზმი გავრცელდა ცენტ. აზიაში, მცირე აზიაში, ეგვიპტეში, ისპანიაში და სხვ.; მანიქეველთა (მანიქეიზმის მიმდევართა) სექტა სასტიკად იღვევებოდა, იგი დაგმო მსოფ-ლიო კრებამ.

მანკრობა, ლათ.-ევროპ. (ლათ. mancus-ისა-გან „სუსტი, ნაკლოვანი, მანკირი“), თავის მო-ვალეობის ასრულებაში დაუდევრობა, უმიზე-ზოდ არ მისვლა სამსახურში, გაკვეთილზე და სხვა.

მანომეტრ-ი (ბერძ. mánós „მუუქუმშივი“), აირის (გაზის) დრეკადობის საზომი იარაღი.

მანეტ-ი (ფრ. manchette), პერანგის ან ცალკე გახამებული სამაჯური.

მანსარდ-ი — დაქანებულ-ჭერიანი ოთახი ან ბინა ზედა უკანასკნელ სართულში, — ეწოდა ფრანგი ინჟინერის მანსარდ-ის (17 საუკ.) სა-ხელი.

მანტია, ბერძ.-ევროპ., უსახელოებო წამო-სასხამი. — **მანტილია** — ისპანელი ქალის თავისა და ზედატანის საბურთი; საერთოდ — ქალის უსა-ხელობო მოსასხამი. — **მანტო** (ფრ. manteau) — ქალის გრძელი ტანსაცმელი.

მანტიკა (ბერძ. mantiké), მკითხაობა.

მანუ, ინდ. („ადამიანი“), ინდური მითო-ლოგიით: პირველი ადამიანი; **მანუ-ს კანო-ნები** — ინდურ კანონთა კრებული, რომლის შედგენასაც მიაწერენ ზღაპრულ მანუ-ს.

მანუსკრიპტ-ი (ლათ. manu scriptum „ხელით დაწერილი“), ხელნაწერი.

მანუსტუპრაცია, ახ. ლათ., იგივეა, რაც ონა-ნიზმი (იხ. მასტურბაცია).

მანუფაქტურა (ლათ. manus „ხელი“, fa- cere „კეთება“, ე. ი. „ხელთნაკეთები“): 1) კა-პიტალისტური მეურნეობის ისეთი ფორმა, რო-მელიც წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს ხელოსნური წარმოებიდან მანქანურისაზე (და-სავლ. ევროპ. 17 — 18 საუკ.); საქონელი მზად-დება უმთავრესად ხელით (როგორც ხელო-სნურ წარმოებაში), მაგრამ მუშები იმყოფებიან ერთ სოთავსში და მათ შორის შრომა განაწი-

ლებულია; 2) ქსოვილთა საწარმოო ფაბრიკა; 3) სხვადასხვა ქსოვილთა ერთობლიობა.

მანჩესტერ-ი (Manchester), ხვედრის მსგავსი ბამბის ქსოვილი (ამავე სახელწოდების ქალაქისაგან ინგლისში). — **მანჩესტერ-ის სკო-ლა** — ინგლისში: პოლიტიკურ-ეკონომიური მოძღვრება და პარტია (19 საუკ. პირველ ნახე-ვარში), რომელიც იცავდა სახელმწიფოს ჩაუ-რევლობას ქვეყნის ეკონომიურ ცხოვრებაში და სავარგო ვაჭრობის სრულს თავისუფლე-ბას. — სახელწოდება ქალაქ მანჩესტერისაგან.

მაჟორ-ი ლათ.-ფრ. (majeur), მავარი ტო-ნი, ძირითადი ტონის დიდი ტერციის მქონე; მაჟორულად აგებული ნაწარმოები მსმე-ნელს ამხნევეს და ახალისებს.

მაჟორდომ-ი, იხ. მაიორი, მაიორდომი.

მარაზმ-ი, ბერძ.-ლათ. (marainein-ისაგან „გამოშრობა, დაუძღვრება“), ორგანიზმის სა-ერთო დაუძღვრება, — ვითარდება ავადმყო-ფობისაგან ან მოხუცებისაგან.

მარასკინო, იტ., ალუბლის დანაყენებისაგან დამზადებული ერთგვარი ლიქიორი.

მარგანეც-ი (ლათ.-გერმ. Manganerz-ისა-გან „მანგანის ლითონი“, ქართულში რუსული-დან): ქიმიური ელემენტი. — მუქ-რუხი ფერის მყარი ძნელ-სადნობი ლითონი.

მარგარინ-ი, ბერძ. ხელოვნ., სტერინ-გა-მოცლილი ქონი, — მისგან ხელოვნურად მზად-დება ერბო.

მარგინალიები (ლათ. მრავლ., margo-, inis-ისაგან „კიდე, არშია“), წიგნის არშიაზე შე-ტანილი შენიშვნები; **მარგინალური** ან **მარგინა-ლი შენიშვნები**.

მარენა, რუს., ენდრო.

მარზან-ი, იტ.: 1) სასტამბო საქმეში: ხის კოჭი, რომელსაც ჩაუყენებენ იმ ადიგლას, სა-დაც არშია ან ხარვეზი უნდა გამოვიდეს; 2) ნა-ბეჭდი წიგნის არშია.

მარიაჟ-ი (ფრ. mariage): 1) ცოლქმრო-ბა, ქორწინება; 2) ქალაღდის ერთგვარი თა-მამი.

მარიანა (ლათ. mare-საგან „ზღვა“), მხატვ-რობაში: ზღვის სანახაობის გამომხატველი სუ-რათი ან ასეთი მხატვრობა. — **მარიანა-ი** (ფრ. marinade) — ერთგვარ ძმრიან სითხეში ხშულ-დებული (კონსერვირებული) ხორცი, თევზი ან

მწვანელი; წინილი. — **მარინიზმი** — კაპიტალისტური სახელმწიფოს მისწრაფება დაეუფლოს ზღვებს. — **მარინისტ-ი** — ზღვის სანახაობათა მხატვარი.

მარიონეტა (რუს. დაბოლოებით) ან **მარიონეტი** (ფრ. marionette): 1) წინეთ — ღვთისმშობლის გამომხატველი ტიკინა საშ. საუკ. დრამაში; 2) შემდეგ — ამა თუ იმ როლის შემსრულებელი ტიკინა (სატიკინო თეატრში); 3) გადატ. მნიშვნ.: სხვისი სურვილის თანახმად მოქმედი ადამიანი.

მარკა (გერმ. Marc, ფრ. marque): 1) საშ. საუკუნეებში: სახელმწიფოს სანაპირო ოლქი; 2) ფულის ერთეული გერმანიაში, უდრის 46 და ნახევარ კაპ.; 3) საფოსტო ან საღებო ნიშანი; 4) ფაბრიკის ნიშანი.

მარკრაფი-ი (იხ. მარკა და გრაფი), მარკის (1) მმართველი საშ. საუკ.; შემდეგ — გრაფზე მაღალი ტიტული.

მარკერი-ი (ფრ. marqueur „შემნიშვნელი“): 1) დამთვლელი მოსამსახურე ბილიარდზე თამაშის დროს; 2) სასოფლო-სამეურნეო იარაღი (არნადის მსგავსი), — აღნიშნავს ხაზებს ან წერტილებს დარგვისა ან დათვის წინ. — **მარკირება** — მარკერის, როგორც ასეთის, მოქმედება.

მარკიზი-ი, ფრ.: 1) marquis — გრაფისა და ჰერცოგის საშუალო ტიტული; 2) marquise — ა) მარკიზის ცოლი ან ქალი, ბ) მზისაგან დასაცავი ფარდული ფანჯრებზე გარედან; გ) რკინის ან მინის ფარდული სახლის შესავალზე.

მარკიორი-ი, იხ. მარკერი-ი.

მარკიტანტი-ი (იტ. merkatante „მოვაჭრე“), მოქმედ ლაშქარში მოვაჭრე საქმელებით და ზღვა წერილმანი.

მარკონი (Marconi, დაიბ. 1875 წწ.), უმაჯობლო ტელეგრაფის გამომგონი. შესანიშნავი იტალიელი ინჟინერი.

მარქსი-ი, იხ. მარქსი.

მარქსეიდერი-ი (გერმ. Marksheide „მიჯნა“), სამადნე მალარობის მზომელი სპეციალისტი.

მარლა ან **მარლი** — სელის ან ბამბის ძალიან თხელი ქსოვილი (დამზადებულია პირველად სოფ. მარლი-ში).

მარმელადი (პორტ. marmelo-საგან „კომ-

ში“), შაქარში მოხარშული ხილეულისა ან ხილეულის წვენიდან დამზადებული ტკბილეული.

მარაუდერი-ი (ფრ. maraudeur), ომის დროს მშვიდობიან მცხოვრებთა ან დაპირლ-მოკლულთა მძარცველი.

„**მარაუნი**“ (რუს. моржевое), ნაყინი.

მარსელიოზა ან **მარსელიეზი-ი** (ფრ. marseillaise), საფრანგეთის სარევოლუციო და შემდეგ ეროვნული ჰიმნი, — შედგენილია საფრ. დიდ რევოლუციის დროს (1792 წ.) რუჟე დე-ლილ-ის მიერ (Rouget de Lisle): პირველად პარიზში შეიტანეს მარსელის მობალისებმა.

მარსი-ი, ლათ.: 1) ძველი რომაული მითოლოგიით: ომის ღვთაება; 2) მზის სისტემის ერთი დიდი ცთომილი (პლანეტი); 3) ჰოლანდ. — ბანანი ანძახე.

მარსუპიალური ძვლები ან უკეთ **სამარსუპიო ძვლები** (ლათ. marsupium-ისაგან „ქისა, პარკი“), პარკიან ცხოველთა წყვილი ძვალი, რომელსაც ეყრდნობა პარკი.

მარტირიუმი-ი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. mártys, mártýros „მოწმე, მოწამე“), წმინდა მოწამეთა დასახელებული ადგილი კათოლიკურ ეკლესიაში. — **მარტირიოლოგი-ი** ან **მარტირიოლოგიუმი-ი** — წმ. მოწამეთა ცხოვრების შემცველი კრებული.

მარტის რევოლუცია — ასე ეწოდება 1848 წლის რევოლუციის გერმანიის სახელმწიფოებში, — მან გამოიწვია პოლიტიკური რეფორმები.

მარქსი, კარლ (Marx, Karl, 1818 — 1883), უდიდესი გერმანელი სოციალოგი, ეკონომისტი და მუშათა კლასის ბელადი; მეცნიერული სოციალიზმის შემქმნელი, „კომუნისტური მანიფესტის“ (იხ.), „კაპიტალის“ და მრავალ სხვა შესანიშნავ გამოკვლევათა ავტორი, I ინტერნაციონალის (იხ.) დამაარსებელი; დასაფლავებულია ლონდონში. — **მარქსიზმი** — კარლ მარქსის მოძღვრება, რომელიც საფუძვლად უდევს კომუნისტური ინტერნაციონალი (იხ.) მოღვაწეობას საერთოდ და რუსეთის კონ. პარტიისას — ეერძოდ; მარქსიზმის ძირითადი საფუძვლებია: ფილოსოფიური ან უდიდესი ექვთური მატერიალიზ-

მი, რომელიც წარმოადგენს მარქსიზმის ფილოსოფიას (მარქსისტული შემეცნების თეორიის) და რომლის ერთი ნაწილია ისტორიული მატერიალიზმი (იხ.); კლასთა ბრძოლის თეორია (იხ. კლასთა ბრძოლა); ეკონომიური მოძღვრება კაპიტალისტური საზოგადოების განვითარებისა და სოციალისტური წესწყობილების დამყარების აუცილებლობის შესახებ. მოკლედ და მარტივად მარქსიზმი მდგომარეობს შემდეგში: 1) მსოფლიოს შემეცნების საკითხში მარქსის დიალექტიკური მატერიალიზმი უპირისპირდება იდეალიზმს, რადგანაც ჩვენი ცოდნა ქეშმარიტია მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ის ეთანხმება სინამდვილეს და რამდენადაც ის გამოდინარეობს გამოცდილებიდან, ე. ი. ჩვენი ცნობრება განისაზღვრება გარე-სინამდვილით; მსოფლიოს (ბუნების და საზოგადოების) განვითარება მარქსიზმის ფილოსოფიით: წარმოდგენილია დიალექტიკურად (ყოველი მოკლუნა იმყოფება შენაგან წინააღმდეგობაში და თავისივე შეიცდეს თავისი უარყოფის დასაწყისს), მაგრამ მარქსის დიალექტიკა მატერიალისტური და რევოლუციურია: ყოველი განვითარება მიმდინარეობს ორი პრინციპის მიხედვით — ევოლუციურად და ნანტომეზით, რომელთაგან თვითფული გულისხმობს მეორეს; კაპობრიობის ისტორიულ განვითარებას საფუძვლად უდევს საზოგადოების ეკონომიური აგებულობა; ყველა სხვა მოვლენები (მეცნიერება, ხელოვნება, რელიგია და ს.გ.) წარმოადგენენ მის ზედნაშენს, ე. ი. წარმოქმნილი არიან მხოლოდ ეკონომიური ურთიერთობის ნიადაგზე; 2) ეკონომიური მოძღვრების ქვაკუთხედაა მოძღვრება ზედმეტი ღირებულების შესახებ: საწარმოო იარაღებისა და მიწაზე კერძო საკუთრების არსებობისას დაქირავებული მუშა კლასის თავის შრომას მიწისა, ქარხნისა და სხვა მესაკუთრეს, მაგრამ ხელფასის სახით მუშა იღებს მხოლოდ ნაწილს მის მიერ შექმნილი ღირებულებისას, დანარჩენს კი ითვისებს მუქთად მესაკუთრე, რომლისთვისაც ეს ზედმეტი ღირებულება წარმოადგენს გამდიდრების წყაროს; საწარმოო საშუალებანი და იარაღები თავს იყრიან მცირერიცხოვან კაპიტალისტთა ხელში, რასაც თანსდევს მსხვილი წარმოების მიერ წვრილის თანდათან მოსობა და ექსპლოატირებული (იხ.

ექსპლოატაცია) მასის გამარაგება; 3) ექსპლოატაციის მოსასპობად პროლეტარიატი (იხ.) უნდა დაეფულოს წარმოების საშუალებებსა და იარაღებს და შექმნას, პროლეტარიატის დიქტატურის (იხ.) გზით, უკლასობრივ და უსაჩემფიფოებრივო კომუნისტური საზოგადოება. — **მარქსიზმი** — მარქსიზმის მიმდევარი; **მარქსისტული** — მარქსიზმთან შეთანხმებული, მარქსიზმის ხასიათის მქონე და სხვ.

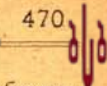
მარშალი — 1) გერმანიაში (Marchau), თავდაპირველად — საჯინიბოთა და ცხენოსან რაზმთა უფროსი, შემდეგ — მხედართმთავარი; 2) საფრანგეთში (maréchal): მთავარსარდალი და უმაღლესი სამხედრო ტიტული 1627—1790 წ.; კვლავ აღდგენილი ნაპოლეონ I-ის მიერ; 3) თავდა-აზნაურთა წინამძღოლი რევოლუციამდე რუსეთ. დასავლ. გუბერნიებში და აგრეთვე საქართველოშიც 19 საუკუნეში.

მარში (ფრ. marche): 1) ჯარის ლაშქრული, რიტმიულად თანაზომიერი სვლა; 2) რიტმიულად თანაზომიერი სვლისათვის განკუთვნილი მუსიკალური ნაწარმოები; არის მარში საზეიმო, სამგლოვიარო და სხვ; 3) ბრძანება: **მარში** უღრის „გასწი!“ — აქედან: **მარშიობა** — თანაზომიერი ნაბიჯით სვლა.

მარშრუტი (ფრ. marche „სვლა“, route „გზა“): 1) გასავლელი გზის განრიგება, გასაჩერებელი ადგილების აღნიშვნა და სხვ.; 2) საერთოდ — სამოგზაურო გეგმა, სვლის გეზი; გზის მაჩვენებელი და სხვ.

მარციალური ან **მარციალი** (ლათ. (მარსისაგან, იხ., 1), სამხედრო; მამაცური.

მასა ან **მასა** (ლათ. massa „გუნდა, ნაქერი“): 1) ნივთიერების რაოდენობა რაიმე სხეულში; 2) უფორმო ნივთიერება; 3) უფორმო ნივთიერება, მასალა, რომლისგანაც კეთდება რაიმე საგანი, მაგ. თუჯის ან მინის გადნობილი მასა; 4) სიმრავლე, გროვა, ბრბო, მრავალრიცხოვნობა რისიმე ან ვისიმე (მაგ. ადამიანებისა); ხალხი. — აქედან: **მასივი** — 1) დიდი ხელოვნური ლოდი, — იხმარება წყალქვეშა ნაშენისათვის; 2) ქვის მთლიანი მასა მთის შედგენილობაში; 3) როგორც თვისება: **მასივი**, **მასივური** ან **მასივანი** — მძიმე, მკვრივი. — **მასიური** ან **უკეთ მასური**, **მასობრივი** — ჯგუფური,



მრავალრიცხოვნი, ბრბოული და სხვ. ასეთი.

მასაჟი (ფრ. massage), დაწეა, — მკურნალობის მიზნით ავადმყოფის სხეულზე ფიზიკური ზედმოქმედება ხელით ან საგანგებო მოწყობილობით; აქედან: **მასირება** — იგივე მოქმედება; **მასაჟისტი** — მზეღელი, მასაჟის გამკეთებელი; **მასაჟისტკა** (რუს. დაბოლოებით) — მასაჟისტი ქალი.

მასივი, **მასიური**, იხ. მასა.

მასკა, არაბ.-ევროპ. (ფრ. masque), ნიღაბი: აქედან: **მასკარადი** — საცეკვაო ან სხვა დროს გასატარებელი კრებულება, რომლის მონაწილენიც ნიღბებ-აფარებულნი ან სხვადასხვა ტანსაცმელში არიან.

მასკულინი ან **მასკულინიზმი**, ლათ. მამრობითი, მამრი (იგულისხმება სქესი); აქედან: **მასკულინიზაცია** — მდებრობით სქესში მამრობითის ნიშნების გამოწვევა, დედლის მამლად გადაქცევა, — ხდება სასქესო ჯირკვლების საგანგებო აცრის საშუალებით.

მასობრივი, იხ. მასა.

მასონი, **მასონები**, იგივეა, რაც ფრან.-მისონები (იხ.).

მასორა, ებრ., ებრაული ბიბლიის კრიტიკული და ახსნითი შენიშვნების კრებული; **მასორეტები** (მრავლ.) — მასორის ავტორები (ებრაელი მეცნიერები 7—8 საუკუნისა).

მასტერი, ლათ.-ევროპ., თავის ხელობაში გაწვრთნილი ხელოსანი.

მასტიკა ან **მასტიკი**, ბერძ.-ევროპ. (ერს. mastichē „საღეკი ფისი“): 1) ზოგიერთი ხისაგან გამოდინარე ფისი; 2) გატეხილი ჭურჭლის საწებავი ხელოვნურად დამზადებული ბლანტი ნივთიერება; 2) იატაკის საწმენდი ერთგვარი ცვილხარვე, სითხე.

მასტურბაცია (ფრ. masturbation, ლათ. manus „ხელი“, stuprare „გახრწნა“), იგივეა, რაც ონანიზმი (იხ.).

მასშტაბი, იხ. მაშტაბი.

მატაღორი, ისპ. („დაამკვლევი“), ხართან მებრძოლი (ისპანიაში), რომელიც სასიკვდილოდ დასჯის ხარს.

მატელოტი, (ფრ. matelote), ინგლისელ მატროსთა ცეკვა.

მატემატიკა, იხ. მათემატიკა.

მატერია, ლათ.; 1) ნივთიერება; 2) ნივთობრიობა, სხეულოვნება; გრძნობებით აღქმადი საფუძველი სამყაროსი; უპირისპირდება სულს ან ფორმას; 3) მატყლის, ბამბის და სხვა ქსოვილი; 4) მედიცინაში: ჩირქი. — **მატერიალი** — მასალა — **მატერიალიზაცია** — რისთვისმე ნივთობრივი სახის მინიჭება, ხორცშესხმა, ხელშესახებად გახდა; განყენებული რისაშე საგნობრივად წარმოდგენა. — **მატერიალიზირება** — იგივე მოქმედება.

მატერიალიზმი (იხ. მატერია): 1) ფილოსოფიაში: მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ყოველი მოვლენის საფუძველს წარმოადგენს მატერია (იხ. 1 და 2) და მისი მოძრაობა; იგი უარყოფს სულიერ მოვლენათა თავისთავადობას და სთვლის მათ (სულიერ მოვლენებს) მატერიის მოძრაობებით შეპირობებულ მატერიალ მოვლენებად (იხ. დიალექტიკური, ეკონომიური და ისტორიული მატერიალიზმი, აგრეთვე — მარქსიზმი); 2) საყოველღეო ცხოვრებაში: ნივთიერი და კერძო ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭება — სულიერ (გონებრივ, ზნეობრივ) და ზოგად ინტერესებთან შედარებით; მოვლენათა დაფასება ტლანქი სარგებლიანობის თვალსაზრისით და სხვ. — **მატერიალისტი** — მატერიალიზმის მიმდევარი: 1) ფილოსოფიაში და 2) ცხოვრებაში. — **მატერიალისტური** — მატერიალიზმის ხასიათის მქონე, მასთან შეთანხმებული.

მატერიალური (იხ. მატერია): 1) მატერიის (1, 2) ხასიათის მქონე; ნივთობრივი, ხორც-შესხმული, ხორციელი და სხვ.; 2) გონებრივისა და სულიერის საწინააღმდეგო; 3) ნივთიერი, ქონებრივი, სარგებლიანობითი და სხვ. ასეთი.

მატერიკი, რუს. (матерой-საგან „დიდი, მკვრივი, ჯანსაღი...“), ხმელეთი.

მატ-ი, იხ. შამათი.

მატინე (ფრ. matinée „დილა“): 1) ქალის სადილო ტანსაცმელი; 2) სადილო კრებულება — სალიტერატურო ან გასართობი.

მატიცა: 1) სერბ. („დედაფუტკარი“), კულტურულ-განმანათლებელი საზოგადოების სახელწოდება სამხრეთისა და ავსტრიის სლავიანებში (სერბიაში, ჩეხეთში და სხვ.); 2) რუს. — ძველ ო; ქერის საყრდნობი კოჭი.

მატლო ან **მატლოტი**, იხ. მატელოტი.

მატრაცი-ი (ლათ.-გერმ. (Matratze), მატყლით, რბილი თივით და სხვ. (არა ღინღლით) გატენილი ლეიბი.

მატრიაჩატ-ი (ლათ. mater „დედა“ და arche „დასაბამი, უფროსობა“), ოჯახის ისეთი ძველი ფორმა, როდესაც მასში უფროსობდა დედაკაცი. — უპირისპირდება პატრიაჩატს (იხ.); მატრიაჩატი არსებობს დღესაც ზოგიერთ უკულტურო ხალხებში.

მატრიკული-ი (ლათ. matrix-ისაგან „დედა, წყარო...“): 1) რაიმე საზოგადოების წევრთა სია; 2) კათოლ. ეკლესიაში: საეკლესიო დავთარი, სადაც იწერება დაბადებულთა, მონათლულთა და სხვათა სიები; 2) სტუდენტის სალექციო წიგნაკი.

მატრიმონი ან **მატრიმონიუმი-ი** (ლათ.), ქორწინება. ცოლქმრობა; აქედან: **მატრიმონიალური** ან **მატრიმონული** — საქორწინებო, საცოლქმრო: ცოლქმრობითი.

მატრიცა ან **მატრიც-ი**, ლათ.-ფრ. (matrice, იხ. მატრიკული), ლითონისაგან ჩამოსასხმელი რიხამე ყალიბი, მაგ. საბეჭდი ასოებისა.

მატრონა, ლათ.: 1) წარჩინებული რომაელი ქალი; 2) კეთილშობილი მანდილოსანი.

მატროს-ი, ევროპ. (ლათ. mattarius-ისაგან „ჭილობზე მძინარი“), მეზღვაური ჯარისკაცი; საზღვაო ფლოტის ჯარისკაცი.

მატჩ-ი (ინგლ. match), შეჯობრება ქადრაკში ან რაიმე სპორტში (იხ.) გათამაშების განსაზღვრული რიცხვით.

მაუზერ-ი — ერთგვარი სწრაფმსროლელი თოფი და რევოლვერი. — ძმების მაუზერების გამოგონილი (19 საუკ. დამდეგს).

მაფია (იტ. mafia), სიცილიის საიდუმლო ყაჩაღური საზოგადოება, ნეაპოლის კამორის მსგავსი (იხ. კამორა, 2).

მაქსიმა (ლათ. maximus, a. um „უდიდესი, უმდიდესი, ფრიად დიდი“ და სხვ.), ყოფაქცევის მოკლედ გამოხატული წესი, უმთავრესად ზნეობრივი ხასიათისა.

მაქსიმალიზმი-ი (იხ. მაქსიმა): 1) საერთოდ — უკიდურესობა; უკიდურესობის მომხრეობა; 2) პოლიტიკაში: შეხედულებათა და მოთხოვნისა უკიდურესობა; 3) კერძოდ რუსეთში: საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმართულება (სოც.-რევოლუციონერთა ერთი ნაწილისა),

რომელიც მოითხოვდა სოციალიზმის დაუყოვნებლივ და სრულ განხორციელებას; მაქსიმალიზმის მიმდევარნი — **მაქსიმალისტები** — მიმართედნ ტერორს და ექსპროპრიაციას (იხ. 2).

მაქსიმალური ან **მაქსიმალ-ი** (იხ. მაქსიმა), უდიდესი. — **მაქსიმალ-ი თერმომეტრ-ი** — აღნიშნავს უდიდეს ტემპერატურას განსაზღვრული ხნის განმავლობაში. — **მაქსიმუმი-ი** — უდიდესი რიცხვი, სიდიდე ან ხარისხი.

მაღაზია, არაბ.-ევროპ. (ფრ. magasin) დიდი და კარგად მოწყობილი დუქანი; სავაჭრო სახლი.

მაშინა, ბერძ.-ევროპ. (იხ. მექან-; ქართ. რუსულიდან), მანქანა. — **მაშინალური** — მანქანისებურად შეუგნებელი, წინასწარ მოუფიქრებელი, უნებური და სხვ. — **მაშინისტი** — მემანქანე. მანქანის მმართველი, ჩვეულებრივ — ორთქლის მანქანის, მაგ. მატარებელზე.

მაშტაბ-ი (გერმ. Masstab „საზომი ჯოხი“), საზომი: ზომსადარი, — გეგმაზე ან რუკაზე აღნიშნული ხაზის შეფარდება მის ნამდვილ სიდიდესთან (ე. ი. ის რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერ მცირეა გეგმაზე ან რუკაზე აღნიშნული ხაზის სიგრძე მის ნამდვილ სიგრძეზე).

მაჩტა (რუს. махта, პოლ. mast-საგან), ხომალდის ანძა.

მაცა (ებრ. mazzâh), უფუარი ცომისგან დამზადებული ებრაელთა ლავაშისებრი საპასტეო პური.

მაცერაცია, (ლათ. macerare-საგან „დალბობა, დალბობა“), მცენარეული ქსოვილის დალბობა — ბოქვობად დაშლის მიზნით; აქედან: **მაცერირება** — იგივე მოქმედება.

მაძინი, ჯ. (Mazzini, 1805 — 1872), გამოჩენილი იტალიელი პატრიოტი და რევოლუციონერი, დამაარსებელი საიდუმლო საზოგადოებისა („ახალგაზრდა იტალია“), რომლის მიზანიც იყო იტალიის სახელმწიფოთა ერთ რესპუბლიკად გაერთიანება.

მახინა, ბერძ.-ლათ. (machina „მანქანა; მოხერხება“), რაიმე დიდი, უზარმაზარი, ზორზოხი (იტყვიან ადამიანსა და ცხოველებზეც). — აქედან: **მახინაცია** (ლათ. machinatio „მოხერხებითი რამ გამოგონება“), მოხერხება, ხრიკები და სხვა ამგვარი რთული მოქმედებანი —

განსაზღვრული მიზნის მისაღწევად; **მახნა-ტორი** — მახინაციის მქნელი.

„მახნოვზინა“, **მახნოელობა** — ასე ეწოდა უკრაინაში 1918 წ.-დან დაწყებულ შეძლებულ გლეხთა აჯანყებას **ნესტორ მახნო**-ს მეთაურობით. — მახნოელები არბევდნენ ებრაელობას, ჰკლავდნენ კომუნისტებს და მძარცველობდნენ; წითელმა არმიამ დაამარცხა 1920 წ., ხოლო საბოლოოდ მოისპო 1921 წ. (მახნო გაიქცა რუმინეთში).

მახორკა, იხ. მოხორკა.

მაჰმადი (571 — 632), მაჰმადიანური რელიგიის (ისლამის) დამაარსებელი არაბი, დაიბ. მაქა-ში (მეკა-ში). — **მაჰმადიანობა** — მაჰმადის რელიგიური მოძღვრება. — გადმოცემულია ყურანში (იხ.): აღიარებს ერთ ღმერთს და საიჟიო ცხოვრებას; წესად უდებს ლოცვას, მარხულობას, წინადაცვეთას და ხშირ განაზნას; ნებას რთავს მრავალკოლიანობისას. **მაჰმადიანი** — მაჰმადიანობის მიმდევარი.

მეგალითები (ბერძ. mégas „დიდი“, lithos „ქვა“). უზარმაზარი ქვებისაგან აშენებული წინარე-ისტორიული ძეგლები (სასაფლაოები, სამლოცველოები და სხვ.); აქედან: **მეგალითური ძეგლები**.

მეგალ- ან **მეგალო-**, ბერძ. („დიდი, ძლიერი...“) — ემატება სიტყვას თავში, მაგ.: **მეგალო-ზავრი** (ბერძ. sauros „ხელიკი“), ამონათხრებში პოვნილი უზარმაზარი ხელიკი, სიგრძით 16 მეტრი; **მეგალომანია** (იხ. მანია) — განდიდების მანია: თავის თავის ავადმყოფური განდიდება; **მეგალოფოტოტიპია** (იხ. ფოტოტიპია) — პატარა ფოტოგრაფიული სურათის გადიდების ხელოვნება; **მეგალოციფალი** (იხ. მაკროციფალი), დიდთავიანი.

მეგასკო-ი (ბერძ. mégas „დიდი“, skopein „ხედვა“). პატარა ძვირფას ქვათა გასასინჯი ოპტიკური მოწყობილობა.

მეგაფონი (ბერძ. mégas „დიდი“, phōnē „ბგერა“). შორეულ მანძილზე სალაპარაკო მოწყობილობა.

მეგერა, ბერძ. სკ. სახ. (megairein-საგან „ხარბობა“): 1) ბერძ. მითოლ.: ერთ ეგმენიდთაგანი (იხ.). შურისძიების ქალ-ღმერთი; 2) გად. მნიშვნ.: ბოროტი ქალი.

მედალ-ი, ლათ.-ფრ. (médaille), უმეტესად

მრგვალი ლითონის ნიშანი, რომელზედაც ამობურცვით გამოხატულია ვისიმე სურათი ან წარწერა, — ეძღვევა ჯილდოდ რაიმე დამსახურებისათვის. — **მედალისტი** — ვისაც მედალი მიუღია. — **მედალიონი** (ფრ. médaille „დიდი მედალი“), ვერცხლის ან ოქროს მომრგვალებული გასასნელი კოლოფი, რომელშიც ჩვეულებრივ ვისიმე სურათია, — იკიდება ყელზე.

მედეა ან **მედეია**, ბერძ. სკ. სახ.: 1) კოლხეთის მეფის ლამაზი გრძნეული ასული, — შური იძია თავის ქმარზე (იაზონ-ზე) ლაატისათვის; დახოცა მასთან ნაყოლი შვილები; 2) გადატ. მნიშვნ.: ლამაზი, იჭვიანი და შურის მძიებელი ქალი.

მედიალური ან მედიალ-ი (ლათ. medius-ისაგან „შუათანა, საშუალო“), შუაზე მდებარე; გრამატიკაში: საშუალო გვარის (ზმნა). — **მედიანა** ან **მედიანი** — სამკუთხედის წვეროს შემერთებელი ხაზი მოპირისპირე გვერდის შუაწერტილთან. — **მედიანტი** — საშუალო ტონი ძირითადად და მის ქვეინტას შუა (მუსიკაში). — **მედიათიზაცია** — სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოსპობა. — **მედიატორი** — შუამავალი, მომრიგებელი; **მედიაცია** — შუამავლობა.

მედიევალი (ფრ. médiéval „საშუალო საუკუნეებისა“), ერთგვარი მკაფიო სასტამბო შრიფტი.

მედიევიზმი (ფრ. médiévisme), სიყვარული საშ. საუკუნეებისადმი; **მედიევისტი** — საშუალო საუკუნეების ისტორიის, ლიტერატურის და საერთოდ კულტურის მცოდნე სპეციალისტი.

მედიკი (ლათ. medicus; mederi-საგან „მკურნალობა“), მკურნალი, ექიმი; მედიკური (ანუ სამკურნალო) ფაკულტეტის სტუდენტი; აქედან: **მედიკამენტი** — წამალი, სამკურნალო მასალა. — (იხ. ქვემოთ მედიცინა).

მედიმნი, ბერძ., ფხვიერადი და მარცვლუელი სხეულების საწყაო ძვ. საბერძნეთში, უდრიდა დაახლოვ. 51 ლიტრს.

მედია, იტ.: 1) თვის შუა რიცხვი; 2) თამასუვის გადახდის საშუალო რიცხვი; 3) საშუალო ხარისხის საქონელი.

მედიოვალ-ი, იხ. მედიევალი.

მედიტაცია (ლათ. meditatio): 1) მოუჩქრება, აწონ-დაწონა; 2) მკვრეტელობა.

მედიუმი-ი, ლათ. („შუა ადგილი“): 1) შუა-მავალი; 2) მოქმედების არე; 3) სპირიტუზმში: შუამავალი ადამიანსა და სულებს შორის, ე. ი. ის პირი, რომელსაც აქვს განსაკუთრებული უნარი სულდებთან ურთიერთობის; 4) გრამატიკაში: ზმნის საშუალო გვარი. — **მედიუმიზმი**-ი — სულდებთან კავშირის უნარიანობის აღიარება ზოგიერთ ადამიანში; აგრეთვე — მედიუმობა.

მედიჩი, **მედიჩები**, მდიდარ ვაჭართა ცნობილი საგვარეულო ფლორენციაში 13 საუკუნიდან; — ბევრი მათგანი ცნობილია როგორც პოლტიკური მოღვაწე, მეცნიერებისა და ხელოვნების მფარველი და სხვ.; აქედან: **მედიჩთა ვენერა** — იხ. ვენერა.

მედიცინა, ლათ. (იხ. მედიკი), მეცნიერება ადამიანის ჯანსაღი და დაავადებული სხეულის შესახებ — ჯანსაღობის შენარჩუნებისა და ავადმყოფობის განკურნების მიზნით, — შეიცავს რამდენსამე დარგს.

მედრესე, არაბ., მაჰმადიანთა უმაღლესი სასულიერო სასწავლებელი.

მედუზა (ბერძ. μέδουσα), იხ. გორგო.

მეზალიანსი-ი (ფრ. mésalliance), ურთიერთ შეუფერებელ პირთა დაქორწინება.

მეზო- (ბერძ. μέσος „შუაგულში მყოფი, საშუალო...“), ემატება სიტყვის თავში და აღნიშნავს: საშუალო, შუაზე და სხვ., მაგ.: **მეზოდერმა** (ბერძ. δέρμα „ტყავი“), ჩანასახის უჯრედის შუა-ფენი; **მეზოკეფალი**-ი — საშუალო თავიანი (იხ. მაკროკეფალი); **მეზოლითური** (ბერძ. lithos „ქვა“), ქვის საშუალო ხანების ხასიათის მქონე; **მეზოძიური ხანა** (ბერძ. zóon „ცხოველი“), გეოლოგიაში: დედამიწის განვითარების ის ხანა, როცა პირველად ჩნდება ფრინველი, ძუძუმწოვარი და უხარმაზარი ქვემკრომი..

მეზონინი-ი (იტ. mezzanino), პატარა დანაშენი სახლზე, არამთლიანი სართული.

მეზუზა, ებრ., პატარა ფიცარზე დაწერილი ლოცვა, მორწმუნე ებრაელთა მიერ კარების თავზე მიკრული.

მეთილი-ი, ბერძ. ხელოვნ. (meta და hylē „ტყე, ხე“), ქიმიაში: ნახშირბადის ერთი ატომისა და წყალბადის სამისაგან შედგენილი რადიკალი, — შედის ხის სპირტში, ძმრის მუცავში

და სხვ. — **მეთილენი**-ი — ნახშირბადოვანი წყალბადი.

მეთოდ-ი (ბერძ. methodós „კვლევის გზა, ხერხი“): 1) მოქმედების ესა თუ ის წესი ანუ გეგმა (მაგ. კვლევაში, სწავლებაში) განსაზღვრული მიზნის მისაღწევად; სამეცნიერო კვლევის მთავარი მეთოდებია: ანალიზი, სინთეზი, დედუქცია, ინდუქცია (იხ. ესეი); სწავლებისა: აკროამატიკული, ევრისტიკული, კომპლექსური, ლაბორატორიული (იხ.). — **მეთოდოლოგია** — 1) რაიმე მოვლენის საკვლევი ან რაიმე საგნის სწავლების მეთოდების ერთობლიობა; 2) პედაგოგიკის ნაწილი: ამა თუ იმ საგნის სწავლების წესები. — **მეთოდისტ-ი** — 1) განსაზღვრული მეთოდების გამტარებელი კვლევის ან სწავლებაში; 2) **მეთოდისტები** (მრავლ.) — 18 საუკუნეში მოხდინილი ანგლიკანური სექტა, — ავტუელია სახარების თანახმად დამუშავებულ წესებზე. — **მეთოდოლოგია** — 1) ლოგიკაში: მოძღვრება სამეცნიერო კვლევის მეთოდების შესახებ; 2) მოძღვრება ამა თუ იმ მეცნიერების მეთოდების შესახებ (მაგ. მეთოდოლოგია ისტორიისა, ენათმეცნიერებისა და სხვ.).

მილი-ი (ინგლ. mile), იგივეა რაც მილია (იხ. მილი).

მიესტერზინგერები (მრავლ., გერმ. Meistersinger ან -sänger), მოქალაქეთა (ხელოსანთა) წრიდან გამოსული გერმანელი პოეტები 14—17 საუკ., — ჰქმნიდნ ცეხურ საზოგადოებებს; პოეზია დაუმორჩილეს მკაცრ წესებს და დაექვეითეს.

მელაშა (ბერძ. μέλας-ისაგან „შავი“), ავადმყოფური შავი ლაქები ადამიანის კანზე.

მელამედი-ი (ებრ. melammed), მასწავლებელი.

მელანემია (ბერძ. μέλας, μέλανος „შავი“ haima „სისხლი“), სისხლში შავი პიგმენტის ყოფნა მალარიის დროს. — **მელანიზმი** — ცხოველის ტყავის ან თმის გაშავება შავი პიგმენტის ჰარბად განვითარების გავლენით. — **მელანიტი**-ი შავი გრანიტი. — **მელანომა** — ივთვისებანი სიმსივნე. — **მელანურია** (ბერძ. μελον „შარდი“), შარდის ავადმყოფური სიშავე.

მელანქოლია (ბერძ. μέλας „შავი“, chólös „ნადველი“), სულიერი აშლილობის ერთი სახე: უკიდურესად მკმუნვარე და უიმედო სული-

რი განწყობილება, გულგრილობა გარემოსადმი; აქედან: **მელანქოლიკი** — მელანქოლიით შეპყრობილი; მელანქოლიური (სევდიანი) ტემპერამენტის ადამიანი.

მელიზმა ან **მელისმა**, ბერძ. („სიმღერა“), შემკვობი ნოტები (მუსიკაში).

მელიორაცია, ლათ.-ფრ. (ლათ. melior-ისაგან „უკეთესი“), გაუმჯობესება; მიწის თვისების გაუმჯობესება — სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და კეთილმოწყობის მიზნებით, მაგ. ჭაობების ამოშრობა, გაპატივება და სხვ.; აქედან: **მელიორაციული** — მელიორაციის სასიათის მქონე; **სამელიორაციო** — მისთვის განკუთვნილი, მაგ. **სამელიორაციო კრედიტი**.

მელისა (ბერძ. mélissa „ფუტკარი“), ბარამბო, — მცენარე, რომლისაგანაც მოიპოვება მელისის ზეთი, — იხმარება მედიცინაში.

მელოგრაფი (ბერძ. mélos „სიმღერა“, gráphō „მწერ“), ნოტების დამწერი ან გადამწერი; **მელოგრაფია** — ნოტების წერა.

მელოდეკლამაცია (იხ. წინა სიტყვა და დეკლამაცია), ლექსის წაკითხვა მუსიკის თანაყოლებით.

მელოდია (ბერძ. mélos „სიმღერა“, óde „სიმღერა“), მუსიკაში: ტონების ისეთი თანამიმდევრობა მუსიკალურ ნაწარმოებში, რომელიც ახდენს მსმენელზე სასიამოვნო კეთილზმოვნობისა და მილანობის შთაბეჭდილებას, აქედან: **მელოდიკა** — მოძღვრება მელოდიის შესახებ; **მელოდიკონი** — ერთგვარი კლავიშებიანი სამუსიკო ინსტრუმენტი; **მელოდიონი** — ყუთის მსგავსი სამუსიკო ინსტრუმენტი, — გამოსცემს ხმას მასში მოთავსებული ტრიალა ლერძის ხახუნის საშუალებით ლითონის კბილებზე. — **მელოდიური** — მელოდიის ხასიათის მქონე, სასიამოვნო და სხვ.

მელოდრამა (იხ. წინა სიტყვა და დრამა): 1) წინეთ — მუსიკის თანაყოლებით შესასრულებელი სასცენო ნაწარმოები; 2) შემდეგ და ახლა — გადაქარბებული მგრძობიარობის გამოწვევი, ჩვეულებრივ — სატირალი, სასცენო ნაწარმოები, — აგებულია არაბუნებრივი შინაარსის შემთხვევებზე; აქედან — **მელოდრამული** — მელოდრამის ხასიათის მქონე.

მელომანია (ბერძ. mélos „სიმღერა, იხ. მა-

ნია), მუსიკის გადაქარბებული სიყვარული; **მელომანი** — მელომანიით შეპყრობილი.

მელპომენა (ბერძ. Melpoméné, mélpein „ცეკვა-სიმღერით შექება“), ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: ერთერთი ცხრა მუსათაგანი (იხ. მუსა), ტრაგედიისა და სასცენო ხელოვნების ქალ-ღმერთი.

მემბრანა, ლათ., თხელი ტყავი, აპკი.

მემორანდუმი, ლათ. („დასამახსოვნებელი“):

1) დამახსოვნებელ ცნობათა ჩასაწერი უბის წიგნაკი; 2) დიპლომატიური აქტი, რომელიც შეიცავს მთავრობის აზრს ამა თუ იმ პოლიტიკური საკითხის შესახებ; 3) მოხსენებითი ბარათი.

მემორია, ლათ. („მეხსიერება“), რაიმე საქმის არსებითი მხარის შემცველი მოკლე ამონაწერი. — **მემორიალი** —: 1) დღიური; 2) კომერციაში: ყოველდღიური სავაჭრო ოპერაციების წიგნი.

მემუარები (მრავლ.), ლათ.-ფრ. (mémoires):

1) სხვადასხვა ამბების თანადახმედურთა (მომსწრეთა) მიერ წერილობითი გადმოცემა, ჩვეულებრივ — ღირსშესანიშნავი ამბებისა; 2) სამეცნიერო საზოგადოების ან დაწესებულების მიერ გამოცემული სამეცნიერო შრომათა კრებული.

მენდელიევი, დ. ი. (1834—1907), შესანიშნავი რუსი ქიმიკოსი, „ელემენტთა პერიოდული სისტემის“ (1869 წ.) ავტორი.

მენდელი, გრეგორ (1822 — 1884), ავსტრიელი ბერი ბოტანიკოსი, რომლის 1865-69 წ. წ. წარმოებულმა ცდებმა განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრეს მხოლოდ 1900 წლიდან; აქედან: **მენდელიზმი** — ასე ეწოდა მენდელის ცდების მეოხებით წარმოქმნილ მემკვიდრეობის თეორიას: ყოველი მცენარე ან ცხოველი წარმოადგენს მემკვიდრეობითი ნიშნების რთულ გადახლართვას; ორი მცენარის ან ორი ცხოველის შეჯვარედინებისას თვითეულ ამ ნიშნათაგანს შეუძლია დაჯგუფდეს (შეკომბინირდეს) სხვებისაგან დამოუკიდებლივ; შეჯვარედინების ახალ ფორმებში გვევლინება განსაზღვრული რიცხობრივი ურთიერთობა; ამიტომ შესაძლებელია წინასწარი გათვალისწინება შეჯვარედინებით მიღებული ფორმებისა და მათი რიცხვისაც კი.

მენესტრელი, ლათ.-ფრ. („მსახური“), სპ. საუკუნეებში: ვინმე დიდ-კაცის სამსახურში

მყოფი პოეტი-მუსიკოსი ან ტრუბადურების (იხ.) ნაწარმოებთა შემსრულებელი; შემდეგ — საერთოდ პოეტი.

მენზულა, ლათ. („პატარა მავიდა“), ადგილის გრაფიკულად გადასაღები (სატოპოგრაფიო) ხელსაწყო.

მენზურა, ლათ.: 1) მუსიკაში — ზომა (ტაქტის გრძობის ან ტონის სიმაღლის); 2) დუელის დროს ორ მებრძოლთა შორის მანძილის ზომა; ეწოდება თვით დუელსაც; 3) მენზურა (რუს. დაბოლოებით) — საწყვისი, — დანაყოფებიანი მინის ჭურჭელი, იხმარება აფთიაქებში და ქიმიურ ლაბორატორიებში.

მენთოლი-ი, ბერძ.-ლათ. (mentha-საგან „პიტნა“), პიტნის ქაფური, — იხმარება როგორც ტკივილის დამაყუჩებელი საშუალებად.

მენინჯიტ-ი (ბერძ. méninx-საგან „ტვინის გარსი“), ტვინის გარსის ანთება.

მენისკი-ი (ბერძ. méniskos „პატარა მთვარე“): 1) ერთგვარი გამაღიდელებელი მინა, რომელსაც ერთი მხარე შეზნექილი აქვს, მეორე — ამოზნექილი; 2) სითხის გადახრილი ზედაპირი კაპილარულ ჭურჭელში; 3) გეომეტრიაში: ნახევარ-მთავარისებრი ნაკვეთი წრისა.

მენიუ (ფრ. menu). სასადილო ბარათი; საქმელების სია სადილისათვის.

მენორაგია (ბერძ. mén „თვე“, rhégnynai „მსხვრევა...“), მტკივნეული და გადაჭარბებული დინება ქალის თვიურის დროს.

მენსტრუაცია (ლათ. menstruus „ყოველთვიური რამ“), ქალის თვიური.

მენტოლი, იხ. მენტოლი.

მენტორ-ი, ბერძ., ოდისეის მეგობრისა და ტლემაქის (ოდისეის ვაჟის) მასწავლებლის სახელი; 2) გადატ. მნიშვნ.: ხელმძღვანელი, აღმზრდელი.

მენუეტ-ი (ფრ. menuet): 1) ძველებური ფრანგული ცეკვა; 2) მენუეტის შესაფერი მუსიკა.

მენზევიზმი — 1) ვიწრო მნიშვნელობით: მემარჯვენელი მიმართულება რუსეთის სოც.-დემოკრატიულ პარტიაში 1903 წლიდან; 2) საერთოდ: ოპორტუნისტული (იხ.) მიმართულებანი მუშათა მოძრაობაში როგორც რუსეთში, ისე დასავლ. ევროპაში, — უპირისპირდება სა-

ერთოდ ბოლშევიზმს. — **მენზევიკები** (მრავლ.) — რუსეთის სოც.-დემოკრატიული პარტიის ფრაქცია, რომელიც წარმოიქმნა პარტიის მესამე ყრილობაზე (1903 წ.) საორგანიზაციო საკითხებში განხეთქილების გამო, — უმცირესობაში მოხვედრილმა ნაწილმა მიიღო ასეთი სახელი, უმრავლესობაში მოხვედრილებმა — ბოლშევიკები; შემდეგ მათ შორის უთანხმოება გაღრმავდა და წარმოიქმნა ორი პარტია: ბოლშევიკთა — რევოლუციური და მენშევიკთა — ოპორტუნისტული (იხ.).

მერგელ-ი, გერმ., თითქმის ნახევრად მაგენზია-ნარევი თიხა, — იხმარება ნიადაგის გასაპატიებლად, ცემენტისათვის და სხვ.; ქართულად სილა-თიხა.

მერი-ი (ფრ. maire), საქალაქო ან სათემო თვითმართვლობათა სისტემაში მყოფი აირჩევითი თანამდებლობის პირი საფრანგეთში, ინგლისში და ამერიკაში. — **მერია** — საქალაქო ან სათემო სამართველო საფრანგეთსა და ინგლისში.

მერიდიანი-ი (ლათ. meridianus „შუადღისა, საშუადღო“), ეკვატორისადმი პერპენდიკულარი წარმოსახვითი წრე-ხაზი, რომელიც გაივლის ორთავე პოლუსში (იხ.). — საფუძვლიდ უდევს გეოგრაფიული სიგრძედის განსაზღვრას.

მერინო, **მერინოს**-ი (მრავლ.); ისა.: 1) წმინდა-ბეწვიანი ისპანური ცხვრის ჯიშში; 2) მალაქლი ხარისხის მატყლის ქსოვილი.

მერკანტილიზმი-ი (ლათ. mercari-საგან „ვაჭრობა“, ფრ. mercantile „ვაჭრობა, ვაჭრული“): 1) მიდრეკილება ვაჭრული საქმიანობისადმი, გამორჩენის ძიებისადმი; 2) **მერკანტილიზმი**-ი ანუ **მერკანტილური სისტემა** — 16 — 18

საუკუნეების ეკონომიური მოძღვრება დასავლ. ევროპაში (ვაჭრული ბურჟუაზიის გამდიდრების ხანაში); ამა თუ იმ ქვეყნის სომდიდრეს წარმოადგენს ფული (ოქრო და ვერცხლი), რომლის დაგროვება ქვეყანაში უნდა ხდებოდეს გაზიდვითი ვაჭრობის გაძლიერებით, საერთოდ — ვაჭრობის წესიერად დაყენებით. — აქედან: **მერკანტილური** — მერკანტილიზმის (იხ. 1) ხასიათის მქონე; **მერკანტილისტური** — მერკანტილიზმის (იხ. 2) ხასიათის მქონე.

მერკური ან **მერკურიუს**-ი, ლათ. სავ. სახ.: 1) ძველი რომის მითოლოგიით — ვაჭრობისა და ქურდობის ღმერთი, — ღმერთების შიკრიკი

(უდრის ბერძენთა ჰერმესს); 2) მზესთან ყველაზე მეტად ახლო-მდებარე ცთომილი; 3) ვერცხლის-წყალი. — აქედან: **მერკურიალიზმი** — ვერცხლის წყლის შემცველი წამლების ხშირად მიღების გამო თანდათან მოწყამლება.

მეროვინგები (მრავლ.) — ფრანკთა უძველესი სამეფო დინასტია (V—VIII საუკ.); სახელწოდება — მათი წინაპარის მეროვეუს-ისაგან.

მესა (იტ. messa „განტევაბა“); კათოლიკეთა წირვა; მესის დროს შესასრულებელი მუსიკალური ნაწარმოები.

მესალინი (Messalina): 1) ძვ. რომის იმპერატორის კლავდიუსის ცოლი; 2) გადატ. მნიშვნ.: გარყვნილი ქალი მალალი წრიდან.

მესია, ებრ. („მორიციხებული, მეფე“, ბერძ. messias), ქვეყნის მსხნელი, რომელსაც ელოდებიან ებრაელები; ქრისტე (ქრისტიანთათვის). — აქედან: **მესიანიზმი** — 1) მოძღვრება მესიის შესახებ; 2) ამა თუ იმ ერის რწმენა, რომ იგი მოვლენილია კაცობრიობის ისტორიაში განსაკუთრებული დანიშნულებით, დიდი როლის შესასრულებლად.

მესილორ-ი (ლათ. messis-საგან „მესის დრო, მკათათვე“), საფრანგეთის რესპუბლიკური კაღენდრის მეთე თვე (20 ივნ. — 20 ივლ.).

მესმერიზმი — გერმანელი ექიმის, მესმერის (1733 — 1815), მოძღვრება ცხოველური მაგნეტიზმის (იხ.) არსებობის შესახებ.

მეტა- ან **მეტ-**, ბერძ., დაერთვის სიტყვის თავში და აღნიშნავს: შუა, შემდეგ, თან და სხვ., აგრეთვე — ცვლილებას ან გადასვლას.

მეტაბოლ-ი (ბერძ. holē „ტყორცნა“), ბგერის ამოვარდნა (ფონეტიკაში და ლექსთაწყობაში). **მეტაბოლიზმი** — ნივთიერების ცვლა ორგანიზმში.

მეტაგენეზის-ი (იხ. გენეზისი), გამრავლების ისეთი ფორმა, როცა ერთი თაობა მრავლდება სქესობრივი განაყოფიერების გზით, ხოლო მომდევნო — უსქესობრივით (იხ. მეტა-).

მეტათეზ-ი ან **მეტათეზის-ი** (იხ. თეზისი), ფონეტიკაში — ბგერათგადასმა.

მეტალ-ი, ბერძ.-ლათ. (metallum), ლითონი; აქედან: **მეტალიზაცია**, **მეტალიზირება** — გალითონება; **მეტალოგრაფია** — ლითონთ-აღწერა, **მეტალოიდ-ი** — „ლითონისებრი“ (არალითონი,

მაგ. წყალბადი, მუავბადი და სხვ.); **მეტალიფონ-ი** — სამუსიკო ინსტრუმენტი, — წარმოადგენს ლითონის ფირფიტებს, რომელიც გამოსცემს ხმას ჩაქუჩის დარტყმით; **მეტალურგია** — მეცნიერება ლითონთა მოპოვებისა და დამუშავების შესახებ.

მეტამერია (ბერძ. méros „ნაწილი“), იზომერიის ერთგვარი მოვლენა (იხ. მეტა- და იზო-).

მეტამორფიზმი (ბერძ. morphé „სახე, ფორმა“), გეოლოგიაში: მინერალთა ცვლილება ქიმიური, ფიზიკური და მექანიკური პროცესების ზეგავლენით. — **მეტამორფოზა** — გარდაქცევა, სახეცვალება.

მეტასტაზ-ი (ბერძ. stasis „დგომა“), ავადმყოფობის გადანაცვლება სხეულის ერთი ადგილიდან მეორე ადგილას; აქედან: **მეტასტატიკური** ან **მეტასტაზური** — გარდამავალი; გადანაცვლებადი; **მეტასტაზური თერაპიები** — აღნიშნავს ტემპერატურას გრადუსის ერთი მეათასედის ($\frac{1}{1000}$) სიზუსტით.

მეტაფიზიკა, ბერძ. („რაც ფიზიკის შემდეგაა“): 1) ფილოსოფიაში: მოძღვრება არსის პირველ დასაბამთა შესახებ. — იცვლევს ცდის გარეშე მდებარე საგანთა და მოვლენათა საფუძვლებს (სახელწოდება შემთხვევითია — არისტოტელის თხზულებათა დელაგებისას ეს ნაწილი მოთავსდა ფიზიკის შემდეგ, იხ. მეტა-); 2) გადატ. მნიშვნ.: ბუნდოვანი და ძნელად გასაგები მსჯელობა განყენებული რისამე შესახებ. — **მეტაფიზიკოს-ი** — მეტაფიზიკის მცოდნე და მკვლევარი; მეტაფიზიკურად მოაზროვნე. — **მეტაფიზიკური** — მეტაფიზიკის ხასიათის მქონე.

მეტაფორა (იხ. მეტა-, ბერძ. phérein „წაღება“): 1) სიტყვის გადატანით მნიშვნელობით ხმარება — ცნებათა შესგავსების მიხედვით, მაგ. მწვანე ვე საკითხი; 2) თვით ასეთი სიტყვა.

მეტაფრაზა ან **მეტაფრაზ-ი** (იხ. მეტა-, ბერძ. phrázein „ახსნა, თქმა...“): 1) სიტყვისიტყვითი თარგმანი; 2) ლექსის პროზად გადმოცემა. — **მეტაფრაზტი** — 1) სიტყვა-სიტყვითი მთარგმნელი; გადმომცემი; 2) ამა თუ იმ ავტორის კომენტატორი (იხ.).

მეტაფსიქოზ-ი (იხ. მეტა-, ბერძ. psyché „სუნთქვა, სული“), მოძღვრება ან რწმენა სულის

გადასახლების შესახებ ერთი ორგანიზმიდან მეორეში.

მეტეკები ან **მეტოიკები** (მრავლ., იხ. მეტ-, oiktein „ცხოვრება, მოსახლეობა“), უცხოური მოსახლეობა ატიკაში (ძველ საბერძნეთში), — იხილენ განსაკუთრებულ გადასახადს.

მეტემფსიქოზი (იხ. მეტ-, ბერძ. empsychos „სულიერი“) — იგივეა რაც მეტემფსიქოზი (იხ.).

მეტეორი (ბერძ. metéoros „ჰაერში მყოფი“): 1) ატმოსფერის ყოველგვარი მოვლენა, მაგ. წვიმა, ცისარტყელა, ქარიშხალი და სხვ.; 2) პლანეტათაშორისი სივრციდან მიწაზე ჩამოვარდნილი გავარდრებული ქვა. — **მეტეორიზმი** — მუცლის გაბერება — ნაწლავებში გაზების (აირების) დაგროვების გამო. — **მეტეორიტები** ანუ **მეტეოროლითები** (მრავლ.) — პლანეტათაშორისი სივრციდან მიწაზე ჩამოვარდნილი ქვოვანი არ რკინოვანი მასები (იხ. მასა). — **მეტეოროგრაფია** — ატმოსფერულ მოვლენათა აღწერა. — **მეტეოროლოგია** — მეცნიერება ატმოსფერულ მოვლენათა (ტემპერატურისა, ბარომეტრული წნევისა, ჰაერის სინესტიისა და სხვ. ცვლილებათა) შესახებ. — **მეტეოროგრაფია** — ამინდის ცვლილებათა განსაზღვრული ხელსაწყო.

მეტერლინკი, მ. (Maeterlinck, M., დაიბ. 1862 წ.), ცნობილი ბელგიელი სიმბოლისტი-დრამატურგი.

მეტერნიხი, კ. (Metternich, K., 1773 — 1859), ავსტრიელი პოლიტიკური მოღვაწე, კანცლერი; პოლიტ. რეაქციის მეთაური ევროპაში საფრანგ. რევოლუციის შემდეგ ხანაში; გენის კონგრესისა და „საღვთო კავშირის“ ერთ-ერთი ხელმძღვანელთაგანი.

მეტილ-, იხ. მეთილ-.

მეტისი (ფრ. métis-se): 1) თეთრ და შავკანიანთა (და საერთოდ ორი სხვადასხვა რასის ადამიანთა) შეჯვარდინებისაგან შობილი; 2) ცხოველის სხვადასხვა ჯიშის შეჯვარდინებისაგან დაბადებული; აქედან: **მეტისაცია** — მეტიების წარმოქმნა.

მეტოდ-, იხ. მეთოდ-.

მეტონიმია (იხ. მეტა-, ბერძ. τῆνομα „სახელი“), ერთგვარი რიტორიკული ფიგურა: ერთი სიტყვის მეორეთი შენაცვლება, — დამყარებულია ცნებათა სიახლოვეზე. — **მეტონიმია** — 1) საერთოდ — ადვილობრივი სიტყვის

უცხოურით შეცვლა; 2) კერძოდ — სახელის ან გვარის გადათარგმნა უცხო ენაზე შინაარსის მიხედვით (მაგ. მეგლაძე — Волков); ასეთი წესი გავრცელებული იყო ევროპაში 15 — 16 საუკ.

მეტრანაჟეი (ფრ. mètreur en pages „გვერდებდა მზომი“), სტამბაში: აწყობილის გვერდებდა შემეკრელი უფროსი ასოთამწყობი.

მეტროტელ-ი (ფრ. maitre d'hôtel „სასტუმროს გამგე“): 1) სასახლის სამზარეულოს მეთვალყურე; 2) უფროსი ლაქია რესტორანსა ან სასტუმროში.

მეტრესი (ფრ. maitresse), საყვარელი (ხასა) ქალი.

მეტრი, ბერძ.-ევროპ. (ბერძ. métron, ფრ. metre), სიგრძის საზომის ძირითადი ერთეული, უძრის პარიზის მერიდიანის ერთს მეორმოცმილიონედს (დაახლოვებ. 22½ ვერშოკს). — აქედან: **მეტრული** — მეტრის ხასიათის მქონე; გადატ. მნიშვნ.: ათეულობითი; საზომ-საწონთა **მეტრული სისტემა** — ასე ეწოდება საზომ-საწონთა სისტემას, რომელიც შემოღებულ იქნა საფრანგეთში 1799 წ. და რომელსაც დაერქვა ასეთი სახელი (მეტრული) სიგრძის ერთეული-საგან (მეტრისაგან); ტევლობის ერთეულია ლიტრი (იხ.), საწონის — გრამი (იხ.), იხ. დეკა-, დეცი-. — **მეტროლოგია** — მოძღვრება სხვადასხვა ხალხთა საწონ-საზომთა და აგრეთვე ფულის ნიშნების შესახებ.

მეტრიკა (ბერძ. metriké „მზომელობითი“, იგულისხმე „ხელოვნება“): 1) მოძღვრება ლექსთა წყობის შესახებ; 2) მეტრიკა (ლათ.-პოლონ.-რუს.) — ა) დაბადებულთა, დაქორწინებულთა და გარდაცვალებულთა წიგნი; ბ) ამ წიგნიდან ამონაწერი ცნობები მოწმობის სახით; აქედან: **მეტრიკული** — მეტრიკის ხასიათის მქონე, მის შესახებ რამე, მეტრიკიდან ამონაწერი და სხვ.

მეტრიტი ან **მეტრიტისი** (გერმ. mêtêr-ისაგან „დედა“), საშვილოსნოს ანთება (მედიცინაში).

მეტრონომი, ბერძ. ხელოვნ. (იხ. მეტრი), ტემპის სიჩქარის ზუსტად დამდგენი მექანიკური ხელსაწყო, — იხმარება მუსიკაში და სხვ.

მეტროპოლია ან უკეთ **მეტროპოლისი** (ბერძ. mêtêr „დედა“, pólis „ქალაქი“): 1) სახელმწიფო ან ქალაქი თავისი კოლონიების მი-

მართ; 2) ძველ რომში: პროვინციის მთავარი ქალაქი. — **მეტროპოლიტენ-ი** (ან მოკლედ მეტრო) — დიდ-ქალაქში მიწისქვეშა ან საპაროო რკინის გზა.

მეტროსკოპი-ი (ბერ. mētēr „დედა“, skopein „ხედვა“), საშვილოსნოს საკვლევი სარკე; **მეტროსკოპია** — საშვილოსნოს კვლევა. — **მეტროტომია** (ბერძ. tomós „მკვეთრი“) — საშვილოსნოს განკვეთა (ქირურგიაში).

მეფისტოფელ-ი ან მოკლედ **მეფისტო** (Mephistopheles, საკ. სახ., ხალხურ თქმულებებში და გოეთე-ის „ფაუსტ“-ში ერთი მოქმედი პირი, — თანახლავს ფაუსტს: წარმოადგენს ბოროტ სულს, მძულვარესა და უარმყოფელს.

მექანიზაცია (იხ. მექანიკა): 1) ხელით შრომის შეცვლა მანქანურისად; 2) რაიმე მუშაობაში იმ ზომამდე გაჩვევა, რომ იგი სრულდება არა ცნობიერად, მაგრამ მართებულად; **მექანიზირება** — იგივე მოქმედება; გამანქანურება.

მექანიზმი-ი (იხ. მექანიკა): 1) მოძრაობის გადამცემი ან გარდამქნელი მოწყობილობა; 2) მანქანის მოწყობილობა, მისი ნაწილების ერთობლიობა.

მექანიკა (ბერძ. mēchanē-საგან „მანქანა“): 1) მეცნიერება სხეულთა მოძრაობისა და წონასწორობის შესახებ; 2) მანქანათა აგების თეორია. — **მექანიკი-ი** ან **მექანიკოს-ი** —: 1) მექანიკის სპეციალისტი; 2) მანქანათა აწყობისა და შეკეთების ხელოსანი. — **მექანიკური** —: 1) მექანიკის (მექანიკა, 1) ხასიათის მქონე; 2) მექანიზმით მოქმედი; 3) ადამიანის არანებისმიერი მონაწილეობით შესასრულებელი.

„მეშან-ი“ (რუს. мещанин, место-საგან): 1) ქალაქის დაბალი წოდების წევრი, დაბალი ხარისხის მოქალაქე (რეგოლუციამდე რუსეთში); **მეშანკა** — მეშანი ქალი; 2) გადატ. მნიშვნ.: წვრილმანი ადამიანი; დაბალი ხარისხის; შემოფარგლული გონებისა, ზნეობისა და სხვ. ასეთის მქონე ადამიანი (იხ. ფილისტერი); — აქედან: **მეშანანზმი-ი** ანუ **მეშანობა** — წვრილმანობა, შემოფარგულობა მსოფლმხედველობისა და სხვა; **მეშანური** — მეშანის დამახასიათებელი, მაგ. **მეშანური მორალი** ანუ **ზნეობა** — მეშანთა (იხ. 2) წრეში მიღებული წესები ზნეობისა (ჩვეულებრივ იტყვიან ჩამორჩენილო-

ბის, სივიწროვისა და სხვა ასეთი მნიშვნელობით).

მეჩეთ-ი ან **მეჩით-ი**, არაბ., მაჰმადიანთა ტაძარი.

მენიკოვ-ი, ი. ი. (1845 — 1916), შესანიშნავი რუსი ბიოლოგი, ფაგოციტოზის (იხ.) თეორიისა და მრავალ სამეცნიერო და პოპულარულ შრომათა ავტორი; 1886 წლიდან მუშაობდა პარიზში. ფართო მასაში ცნობილია მის მიერ დასმული საკითხი ნაადრევი სიბერის შესახებ.

მეცენათ-ი (ლათ. საკ. სახ. Maecenas,-atis): 1) იმპერატორ ავგუსტის დროს (I საუკ. ქ. წ.) მოღვაწის გვარი, ცნობილია როგორც ხელოვნებისა და მეცნიერების მფარველი; აქედან: 2) საერთოდ ხელოვნებისა და მეცნიერების მფარველი.

მეცო-სოპრანო (იტ. mezza „ნახევარი“, იხ. სოპრანო), ქალის სასიმღერო ხმა — დაბალი დისკანტი (საშუალოა კონტრალტოსა და სოპრანოს შორის).

მეხან-, იხ. მექან-.

მეჯლის-ი, არაბ., სპარსეთისა და ოსმალეთის პარლამენტი.

მი, იტ., მუსიკაში: დიატონიკური გამის (იხ.) მესამე ნოტი.

მიამა (ბერძ. miasma „წაბილწვა, შემწიკლევა“), ხრწნა-ლობის გამო წარმოქმნილი შხამიანი ანაორთქლი, — წარმოადგენს ნიადაგს ჰენე ბაქტერიებისათვის; აქედან: **მიამატიკური** ან **მიამური** — ავადმყოფობის შემყრელი, ინფექციური (იხ.).

მიგრაცია (ლათ. migratio), გადასახლება, ჰაგ. ცხოველთა რომლისამე ჯიშის ბინადრობის გამოცვლა, ფრინველთა გადაფრენა სხვა ქვეყანაში.

მიგრენ-ი, ბერძ.-ევროპ. (ბერძ. hemikrania „ნახევარ-თავი“, ფრ. migraine), შაკიკი, — ნერვული ავადმყოფობა — ნახევარ-თავის ტკივილი

მიდინეტა ან უკეთ **მიდინეტ-ი** (ფრ. midi-საგან „შუა დღე“), პარიზში: ასე ეწოდება საერთოდ მუშა-ქალს (მეცრვალს, ნოქარს, მოდისტს და სხვ.), რომლის ნახვაც შესაძლებელია ქუჩებზე შუადღისას — მუშაობის სასაღილოდ შეყვეტის, დროს.

მიზანდრია (ბერძ. *misein* „სიძულვილი“, *anér, andrós* „მაშაკაცი“), ქალის ავადმყოფური სიძულვილი მამაკაცისადმი. — **მიზანროპი** (ბერძ. *ánthrōpos* „ადამიანი“) — ადამიანთა ზოძულე ადამიანი; **მიზანროპია** — ადამიანთა ძულვობა.

მიზიოთ-ი, არაბ., იგივეა, რაც მეჩეთი (იხ.).

მიზერერე (ლათ. „*miserere mei, Deus*—შე-მიწყალე, ღმერთო“), ერთერთი ფსალმუნის დასაწყისი; აგრეთვე—ამ სიტყვების შემცველი მუსიკალური ნაწარმოები.

მიზერული ან უკეთ **მიზერ-ი**, ლათ., უბადურუკი, საცოდავი, უმნიშვნელო; ცრტა.

მიზოგამია (იხ. მიზანდრია, *gámos* „ქორწინება“, სიძულვილი ქორწინებისადმი.—**მიზოგინია** (ბერძ. *gyné* „ქალი“) — მძულვარება ქალისადმი.

მიოთ-ი (ბერძ. *mythos* „მეტყველება, საუბარი, მოთხრობა, შინაარსი“): 1) ხალხური თქმულება, — შეიცავს ამა თუ იმ ხალხის უძველეს შეხედულებებს ქვეყნისა და ადამიანის წარმოშობის შესახებ, ღვთაებისა და ბუნების მოვლენათა შესახებ და სხვ.; 2) გადატ. მნიშვნ.: ზღაპრული რამ მოთხრობა; აქედან: **მიოთური**—: 1) მიოთის ხასიათის მქონე; 2) ზღაპრული. — **მიოთოლოგია** —: 1) ამა თუ იმ ხალხის მიოთები, ამ მიოთების ერთობლიობა; 2) მეცნიერება მიოთების შესახებ; **მიოთოლოგი** — მიოთების მეკვლევარი.

მიორა, საკ. სახ., ძველ ირანელთა სინათლის ღვთაება (მაზდაპიანობაში, იხ. მაზდეიზმი).

მიორიდატი-ი — შხამის ან მოწამლვის საწინააღმდეგო ერთგვარი საშუალება (სახელწოდება — პონტოს მეფის მიორიდატისაგან, რომელიც, გადმოცემის თანხმად, მიერეა ყოველგვარ საწამლავს — მოწამლვისაგან თავის დასაღწევად).

მიკადო, იაპ. („მბრძანებელი“), იაპონიის იმპერატორის ტიტული.

მიკელ-ანჯელო, იხ. მიქელ-ანჯელო.

მიკოლოგია (ბერძ. *mycos* ან *mycés*-ისაგან „სოკო“). მოძღვრება სოკოების შესახებ.

მიკრო- (ბერძ. *mikrós* „პატარა, სუსტი...“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს: მცირე, პატარა და სხვ..

მიკროპი (იხ. მიკრო-, ბერძ. *hios* „სიცოცხლე“), იგივეა, რაც ბაქტერია (იხ.). — **მიკრო-**

ბიოლოგია — მიკროორგანიზმების შემსწავლელი ბიოლოგია.

მიკროკეფალია (იხ. მიკრო-, ბერძ. *kephalé* „თავი“), პატარა-თავიანობა, თავის-ქალისა და თავის ტვინის არასაკმარისი განვითარებულობა.

მიკროკოკები(მრავლ., იხ. მიკრო- და კოკები), ბაქტერიების ერთი სახეობა, — ბურთულენისა და ოვალური ფორმისა.

მიკროკოსმი ან **მიკროკოსმოსი** (იხ. მიკრო- და კოსმოს-ი), ასე უწოდებდა ზოგიერთი ფილოსოფოსი ადამიანს, რომელშიაც, მათი აზრით, წარმოდგენილია მთელი მსოფლიო პატარა სახით (იხ. მიკროკოსმი).

მიკროლითები (მრავლ., იხ. მიკრო-, ბერძ. *lithos* „ქვა“), ძალიან მცირე კრისტალები ვულკანურ ქანებში.

მიკრომეტრი-ი (იხ. მიკრო- და მეტრი), უმცირეს სიდიდეთა საზომი ხელსაწყო; **მიკრომეტრია** — უმცირეს სიდიდეთა ზომვა.

მიკრონ-ი, ბერძ., მილიმეტრის ერთი მეათასედი ნაწილი.

მიკროორგანიზმი (იხ. მიკრო- და ორგანიზმი), უცარლო თვალთ უჩინარი ცოცხალი სხეული.

მიკროპსია ან **მიკროპსია** (იხ. მიკრო-, ბერძ. *psis* „მხედველობა“), მხედველობის ნაკლოვანობა, — საგნების მოჩვენება ნამდვილზე უფრო პატარად.

მიკროსკოპი-ი (იხ. მიკრო-, ბერძ. *skopein* „ხედვა...“), უიარალო თვალთ უჩინარ საგანთა გადიდებულად გამომსახველი ოპტიკური ხელსაწყო, — აგებულია შუქთა-ტენის საფუძველზე. — **მიკროსკოპია** — მოძღვრება მიკროსკოპის ხმარების შესახებ. — აქედან: **მიკროსკოპიული** ან **მიკროსკოპული** —: 1) უიარალო თვალთ უჩინარი, ძალიან პატარა; 2) მიკროსკოპის საშუალებით წარმოებულ. — **სამიკროსკოპო** ან **სამიკროსკოპიო** — მიკროსკოპისა ან მიკროსკოპიისათვის განკუთვნილი, მისთვის საჭირო, მაგ. **მიკროსკოპიული** ან უკეთ **სამიკროსკოპო** ანატომია — ორგანიზმთა მიკროსკოპის საშუალებით შემსწავლელი ანატომია (იხ.); **სამიკროსკოპიო მასალა** — მიკროსკოპიისათვის საჭირო მასალა.

მიკროსპორები (მრავლ., იხ. მიკრო- და სპორა), ბოტანიკაში: ზოგიერთი მეცნარის მხო-

ლოდ მამრობითი სასქესო ორგანოების გამავითარებელი სპორები.

მიკროფონი-ი (იხ. მიკრო-, phōn „ბგერა“), სუსტი ხმის გამაძლიერებელი, — მისი გადამცემი მანძილზე.

მიკროფოტოგრაფია (იხ. მიკრო- და ფოტო-გრაფია), უიარაღო თვალით უჩინარ სავანთა გადაღებული გამოსახულების მიღება ფოტოგრაფიის საშუალებით.

მიკროფსია, იხ. მიკროპსია.

მიკროცეფალია, იხ. მიკროცეფალია.

მიკროქიმი (იხ. მიკრო- და ქიმი), ქიმიური კვლევა მიკროსკოპის საშუალებით.

მიკს-, იხ. მიქს-.

მილდიუ (ინგლ. mildew „ობი, უანგი“), ვაზის ერთგვარი ავადმყოფობა: ვაზის ფოთლები ნაოქიანდება და იფარება თეთრი ობით და შავი წინწკლებით.

მილდი (ინგლ. my lady „ჩემო ქალბატონო!“), ინგლისის მაღალი წრის ქალის, ლორდის ცოლის წოდება (მიმართვაში).

მილი- (შემოკლებულია ლათ.-ფრ. millième „მეათასედი“), საწონ-საზომთა მეტრულ სისტემაში: ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს რომლისავე ერთეულის მეათასედ ნაწილს, მაგ. **მილიარ-**ი (იხ. არი) — არ-ის მეათასედი; **მილიგრამ-**ი — გრამის მეათასედი; **მილილიტრ-**ი — ლიტრის მეათასედი; **მილიმეტრ-**ი — მეტრის მეათასედი.

მილი- ან **მილია** (ბერძ. milion), საგზაო სიგრძის საზომი, — სხვადასხვა სიდიდის სხვადასხვა სახელმწიფოში (ავსტრიაში — 7 ვერსზე ცოტა მეტი, რუსეთში — 7 ვერსი, ინგლისში — 1½ ვერსი. საფრანგეთში — იგივეა, რაც ლიე; საზღვაო მილია უდრის 1½ ვერსზე ცოტა მეტს).

მილიარდ-ი (ფრ. milliard), ათასი მილიონი; **მილიარდერ-**ი — მილიარდის პატრონი ადამიანი.

მილიონ-ი (ლათ.-ფრ. million), ათასჯერ ათასი; **მილიონერ-**ი — მილიონის პატრონი ადამიანი.

მილიტარიზმი-ი (ლათ. militaris-ისაგან საზღვდრო“): 1) საერთოდ — სახელმწიფოში საზღვდრო მოთხოვნისათვის უპირატესობის მინიჭება ყველაფერ სხვასთან შედარებით; 2)

თანამედროვე ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში იმპერიალიზმით გამოწვეული პოლიტიკა: საზღვდრო შეიარაღებული ძალების გადიდება ახალი ბაზრებისა და კოლონიების მოსაპოვებლად და მოპოვებულის დასაცავად; აქედან: **მილიტარისტ-**ი — მილიტარიზმის მომხრე; **მილიტარისტული** — მილიტარიზმის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე, მისი შესაფერი; **მილიტარული** — საზღვდრო.

მილიცია (ლათ. militia „ლაშქრობა, მხედრობა...“): 1) საყოველთაო ვაწვევის წესით შედგენილი ლაშქარი, რომელიც საზღვდრო სამსახურისათვის იწვრთნება ადგილობრივ მოკლე ვადაში; 2) საბჭოთა კავშირში: შინაგანი წესიერების დამცველი და ხელისუფლების განკარგულებათა შემსრულებელი ადმინისტრაციული ორგანო; აქედან: **მილიციონერ-**ი — მილიციის (1) მონაწილე ან მილიციაში (2) მოსამსახურე.

მილორდ-ი (ინგლ. my lord „ჩემო ბატონო!“), ლორდის წოდება (მიმართვაში).

მილტონ-ი, ჯ. (1608 — 1674), შესანიშნავი ინგლისელი პოეტი, რევოლუციის მონაწილე, „დაკარგული სამოთხისა“ და „დაბრუნებულ სამოთხის“ ავტორი.

მიმეოგრაფ-ი (ბერძ. miméomai „ვბაძავ“, graphō „ვწერ“), ხელნაწერის ან საწერ მანქანაზე დაბეჭდილი ტექსტის გასამრავლებელი ხელსაწყო.

მიმეტიზმი-ი (ბერძ. mimētēs „მიბაძველი“), ზოოლოგიაში: ზოგიერთ ცხოველთა უნარი იცვალონ გარეგნულობა (ფერი, ფორმა) გარემოს მიხედვით, — შედეგია ბუნებასთან შეგუებისა; ზოგჯერ — ნებისმიერც.

მიმი-ი (ბერძ. mimos): 1) ერთგვარი ხალხური ფარსი (იხ.) ძველ საბერძნეთსა და რომში, უმეტესად უწმაწური შინაარსისა; 2) მიმის შემსრულებელი მსახიობი ან საერთოდ — მიმიკით (იხ. მიმიკა) მოთამაშე მსახიობი. — **მიმიკა-**სახის-მეტყველება, პირისახის კუნთების მოძრაობა და ასეთი მოძრაობით სულიერ მოძრაობათა გამოსახვის ხელოვნება. — **მიმიკი-** ან **მიმიკოს-**ი — სახის-მეტყველი, მიმიკით (იხ. მიმიკა) მოთამაშე (იხ. მიმი, 2); აქედან: **მიმიკური** — სახის-მეტყველებით, მიბაძვით; მიმიკის ხასიათის მქონე.

მიმოგრაფ-ი, იხ. მიმოგრაფი.

მიმოზა (იხ. mimoso „ნაზი, ალერსიანი“):

1) ბოტანიკაში: ერთგვარი ტროპიკული მცენარე (ბალახი, ბუჩქოვანი ან ხე), რომლის ერთი სახეობა („მორცხვი მიმოზა“) კუმშავს ფოთოლს ადამიანის შეხებისაგან; 2) გადატ. მნიშვნ.: მეტის მეტად მგრძნობიარე, მორცხვი ადამიანი.

მიზა—: 1) ფრ. mine—სახის გამომეტყველება; 2) ბერძ. mná—ძვ. ბერძნული მონეტა (ტალანტის 1/60); ძვ. ბერძნული წონის საზომი (100 დრამა), დღევანდელ საბერძნეთში — 1½ კილოგრამი.

მიზა ან უკეთ მიზ-ი (იხ.).

მიზარეტი-ი ან მიზარეთ-ი, არაბ., მეჩეთის კოშკი, საიდანაც მუეძინი (იხ.) მოუწოდებს მორწმუნებულს სალოცავად.

მიზდალი-ი, ბერძ.-რუს., ნუში.

მიწეზნეგერეი (მრავლ., გერმ. Minnesinger ან -sänger; Minne „სიყვარულ“), გერმანიაში: 12-13 საუკუნის ლირიკოსი პოეტები, მომღერალი რაინდები, — უმღერდნენ უმთავრესად ქალის სილამაზეს და სიყვარულს; უდრის საფრანგეთის ტრუბადურებს (იხ.).

მიწერალ-ი (ფრ. minéral), მიწის ქერქში შემაველი არაორგანიული მყარი ან თხევადი სხეული. — მიწერალიზაცია — რაიმე საგნის გამინერალეზა ან მისთვის მინერალის თვისების მინიჭება; მიწერალიზირება — იგივე მოქმედება. — მიწერალოგია — მეცნიერება მინერალთა წარმოქმნისა, თვისებათა და სახეცვალებათა შესახებ; მიწერალოგია — მინერალოგიის სპეციალიზტი, მკვლევარი. — მიწერალური — მინერალის ხასიათის მქონე, მინერალის (ხსნარის სახით) შემცველი, მაგ. მიწერალური წყლები — ხსნარის სახით მინერალის შემცველი წყლები, — იხმარება სამკურნალო მიზნით; მიწერალური სათბობი მასალა — ქვანახშირი, მავუთი, ნავთი.

მიწერვა, ლათ. სავ. სახ., ძვ. რომაელთა სიბრძნის ქალღმერთი.

მიწერი-ი, იხ. მიზ-ი.

მიწი-ი, ევროპ. (ფრ. mine): 1) ასაფეთქებელი მოწყობილობა მიწის ან წყლის ქვეშ; 2) ნაღმი. — აქედან: მიწირება — მიწის ან წყლის ქვეშ ასაფეთქებელი მოწყობილობის გაკეთება, ნაღმების ჩადება. — მიწერი-ი (ფრ. mineur): 1)

მენაღმე, აფეთქებელი რაზმის ჯარისკაცი; 2) მადნის მოხრელი.

მიწიატურა, იტ. (ლათ. minium—ისაგან „სინგური“, „სინგურის ნახატი“): 1) ძველი ხელნაწერი წიგნების ფერადებით მოხატული შემკულობა; 2) დაქიზად შესრულებული პატარა ტანის მხატვრობა; 3) ცხოვრებიდან ამოღებული პატარა მოთხრობა; 4) გადატ. მნიშვნ.: დაპატარავებული რამ. — მიწიატურისტი-ი — მიწიატურების მხატვარი ან მწერალი. — მიწიატურული —: 1) მიწიატურის (1, 2) ხასიათის მქონე; 2) ძალიან პატარა რამ.

მიწიმაღური ან მიწიმაღ-ი (ლათ. minus—ისაგან „უმცირესი“), უმცირესი, სულ-მცირე; მიწიმაღური თერმომეტრი — აღნიშნავს უმცირეს ტემპერატურას განსაზღვრულ ხნის განმავლობაში. — მიწიმუმი-ი — უმცირესი სიდიდით, ოდენობა ან ღირებულობა და სხვ.; საარსებო მიწიმუმი-ი — ადამიანის აუცილებელ მოთხოვნილებათათვის საჭირო სახსარი.

მიწირება, იხ. მიზ-ი.

მიწისტერი-ი, იხ. მიწისტრი.

მიწისტერიალიზმი-ი (იხ. მიწისტრი-ი), ამა თუ იმ სოციალისტური პარტიის ლოიალობა თავის ქვეყნის ბურჟუაზიული მთავრობისადმი და მთავრობაში შესვლის (მიწისტრად ყოფნის) სურვილი.

მიწისტერიალები (მრავლ., იხ. მიწისტრი), საშუალო საუკუნეებში: 1) სამსახურ-ვალდებულები მეფისა და სხვა დიდკაცთა სასახლეში ან ლაშქარში; შემდეგ 2) არისტორკატის დაბალი ფენები, საიდანაც ინიშნებოდნენ მოურავებად და სხვა თანამდებობაზე.

მიწისტრი-ი (ლათ. minister „დამხმარე; მსახური“), ბურჟუაზიულ ქვეყნებში: სახელმწიფო მმართველობის ერთი უწყების სათავეში მდგომი პირი (საბჭოთა კავშირში უდრის კომისარს); პრეზიდენტ-მიწისტრი-ი, პრემიერ-მიწისტრი — მიწისტრთა კაბინეტის შემადგენლობის თავმჯდომარე, პირველი მიწისტრი; აქედან: სამიწისტრო —: 1) რაიმე უწყების (განათლების, სამხედრო და სხვ.) მმართველი ცენტრალური დაწესებულება სახელმწიფოში; 2) მიწისტრთა ერთობლიობა.

მიწორატი-ი (ლათ. minor—ისაგან „უმცროსი. უმცირესი...“): 1) სამემკვიდრეო წესი, — ჭონე-

ბა გადადის უმცროსზე ოჯახში ან გვარეულობაში; 2) თვით ამგვარად გადასული მემკვიდრეობა (ქონება).

მინორიტები (მრავლ., იხ. წინა სიტყვა), ფრანცისკანელ ბერთა სახელწოდება.

მინორული ან **მინორ-ი** (იხ. მინორატი), მუსიკაში: 1) რბილი, სევდიანი; 2) მინორული ტონი — ძირითადი ტონის მცირე ტერციის მქონე.

მინოს-ი, საკ. სახ., მითოლოგიით: 1) კრეტა კუნძულის სამართლიანი მეფე, — სიკვდილის შემდეგ — ქვესკნელის სამყაროს მსაჯული; 2) იმავე კუნძულის მეფე, რომელმაც დააწესა ათინელთაგან ყოველ 9 წელიწადში 7 ქალწულისა და 7 ქაბუკის წამოყვანა ხარკის სახით: მათ უშვებდნენ ლაბირინთში, სადაც სკამდა მათ **მინოტავრ-ი** — ნახევრად ხარი და ნახევრად ადამიანი ურჩხული.

მინისტრელ-ი — იგივეა, რაც მენესტრელი.

მინუს-ი ლათ. („უმცროსი, ნაკლები“): 1) გამოკლების ან უარყოფითი სიდიდეთა აღმნიშვნელი ნიშანი („—“) მათემატიკაში; ტემპერატურის ნულს ქვევით დაწვევის აღმნიშვნელი ნიშანი თერმომეტრში; 2) გადატ მნიშვნ.: ნაკლი, ხარვეზი, ზარალი. — **მინუსკულ-ი**, ლათ. („ძალიან პატარა“), საწერი ან საბეჭდი პატარა ასო, ასომორჩილი, ნუსხური.

მინუტ-ი, ლათ. („ძალიან მცირე“ minuire-საგან „დამსხვრევა, შემცირება“): 1) საათის $\frac{1}{60}$ ნაწილი, წუთი; 2) გრადუსის $\frac{1}{60}$ ნაწილი (იხ. გრადუსი, 2).

მიო- (ბერძ. mys, myós „თაგვი; კუნთი“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს „კუნთისა, კუნთებისა“ და სხვ., მაგ. **მიოგრაფ-ი** (ბერძ. graphēin „წერა“), კუნთების მოძრაობის გრაფიკულად გამოხატველი ხელსაწყო; **მიოდი-ნამომეტრ-ი** — იხ. დინამომეტრი; **მიოზიტ-ი** — კუნთების ქსოვილის ანთება; **მიოკარდიტ-ი** — (ბერძ. კარდია „გული“), გულის კუნთის ანთება; **მიოლოგია** — ანატომიის ნაწილი, — მოძღვრება კუნთების შესახებ; **მიომა** — საშვილოსნოს კუნთოვანი ქსოვილის ანთება; **მიოტომია** — კუნთების განკვეთა.

მიოპია (ბერძ. myein „ხუტვა“, ópsis „მხედველობა“), სიბეცე.

მიოცენ-ი (ბერძ. meion „ნაკლები“, kainós „ახალი“), გეოლოგიაში: დედამიწის წარმოქმნის ერთერთი ეპოქა — მესამეული სისტემის მეორე საფეხური.

მირაბო Mirabeau, 1749 — 1791), საფრანგეთის დიდი რევოლუციის მოღვაწე, შესანიშნავი ორატორი; დამფუძ. კრებაში ერის უფლებათა დამცველი, ხოლო საიდუმლოდ სასახლის წრეებთან შემარიგებელი ხაზის წამყვანი.

მირაკლ-ი (ლათ. miraculum-ისაგან „სასწაული“), საშ. საუკ. მისტერიის (იხ.) ერთი სახეობა, რომლის შინაარსს წარმოადგენდა რაიმე სასწაული ან წმინდანთა ცხოვრება.

მირაჟ-ი (ფრ. mirage): 1) მხედველობის ერთგვარი მცთარობა, რომელიც დამყარებულია ჰაერის არათანაბრად გახურებულ ფენებში შუქთ-ტეხაზე (საგნები გვეჩვენება ვადიდებულად ან წაქცეულად და სხვ.); 2) მოჩვენებითი რამ.

მირზა, არაბ.: 1) სიტყვის თავში ნიშნავს ბატონს; 2) სიტყვის ბოლოში — ბატონიშვილს; 3) ცალკე — მწერალს, მდივანს (თურქესტანში).

მირია- (ბერძ. myriás „ძალიან ბევრი“, myrioi „ათიათასი“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს 10.000, მაგ. **მირიაგრაფ-ი** — 10.000 გრამი; **მირიამეტრ-ი** — 10.000 მეტრი და სხვ.

მირიადა ან **მირიად-ი** (ბერძ. myriás, -ádos „10.000“), უამრავი.

მირიორამა (იხ. მირია-, ბერძ. orám „ვხედავ“), ერთგვარი მოწყობილობა, რომელშიც რამდენისაზე ცალ-ცალკე ნახატისაგან გამოისახვის მრავალი სხვადასხვა სურათი.

მირმიდონები (მრავლ., ბერძ. საკ. სახ. Myrmidónes; myrmēx „ჰიანკველა“): 1) ძვ. ბერძ. მითოლოგიით: თესალიის ერთი ტომთაგანი, — წარმოქმნილინი არიან ძეგსის მიერ ჰიანკველები-საგან; 2) **მირმიდონ-ი** — პატარა ტანის, მგვრამ გულზვიადი ადამიანი.

მირტ-ი (ბერძ. myrtos), თეთრ-სურნელოვან-ყვავილებიანი მუდამ მწვანე ბუჩქნარი ან ხე, — ცალქმრული სიყვარულის სიმბოლო ძველ საბერძნეთში.

მის (ინგლ. miss), ქალწული, გაუთხოვარი ქალი (ინგლისში), უდრის მადმუაზელს (იხ. მადამ, 2).

მისია (ლათ. *missio*—*mittere*-საგან „გზავნა“): 1) ქრისტიან მქადაგებელთა წარგზავნა არა-ქრისტიანულ ქვეყანაში; თვით მქადაგებელთა მოსახლეობა ასეთ ქვეყანაში ქრისტიანობის გავრცელების მიზნით; 2) ერთი სახელმწიფოდან მეორეში წარგზავნილ პირთა კრებული საგანგებო რამ მიზნით; 3) დეაღება; დანიშნულება, სიცოცხლის მიზანი. — აქედან: **მისიონერი**-ი (ლათ.-ფრ. *missionnaire*) — ქრისტიანობის მქადაგებელი არაქრისტიანთა შორის.

მისის (შემოკლებული ინგლ. *mistress* „დიასახლისი, ქალბატონი“), ინგლისში: ქალბატონი! გათხოვილი ქალისადმი (ჩვეულებრივ დაერთვის თავში გვარს), — უღრის მადას (იხ., 2).

მისს, მისხს, იხ. მის, მისის.

მისტერ, ინგლ., მიმართვა უტიტულო მამაკაცისადმი ინგლისში, ბატონო!

მისტერია — 1) ბერძ. *mysteria* — საიდუმლოებითი (მხოლოდ რჩეულ-მცოდნეთათვის) ღვთის მსახურება ძველ საბერძნეთში; 2) ლათ. *ministerium*-ისაგან („სამსახური, მსახურება“) — საშ. საუკუნეების დრამა დასავლეთ ევროპაში, — თავდაპირველად შინაარსს იღებდა საღვთო-წერილიდან.

მისტიკა (ბერძ. *mystikós* „საიდუმლოებითი“): 1) მოძღვრება საიდუმლოებით მოცულის, იღუმალის, ზებუნებრივის შესახებ; 2) მიდრეკილება ყოველგვარი საიდუმლოებითისადმი. — **მისტიკი**-ი ან **მისტიკოსი** — მისტიციზმის (იხ.) მიმდევარი ან მისტიკურად განწყობილი. — **მისტიკური** — საიდუმლოებითი, ბნელი. — **მისტიფიკაცია** (ლათ. *facere* „კეთება“), ვისიმე მოტყუილება, განზრახ ზღმრობით შეცთომაში შეყვანა: **მისტიფიკაცია** — იგივე მოქმედება. — **მისტიციზმი** — რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმართულება ან რწმენა, რომლის თანახმადაც შესაძლებელია ღვთაების უშუალოდ წვდომა — არა გონების ან გრძნობების საშუალებით, არამედ თავისებური განცდით, რომელიც უჩნდება ზოგიერთ ადამიანს ექსტაზის (იხ.) მდგომარეობაში.

მისტრალ-ი, ლათ.-ფრ., ჩრდ.-აღმოსავლური ცივი და მავნებელი ქარი საფრანგეთში.

მისტრის, ინგლ.: 1) იგივეა, რაც მისის (იხ.); 2) იგივეა, რაც მეტრესი (იხ.).

მიტინგი-ი (ინგლ. *meeting, meet* „შეხვედრა, შეერთება“), საჯარო კრება, ყროლობა, უმოთავრესად — პოლიტიკური ხასიათის.

მიტკალი-ი, სპ.-რუს., დაუჩითავი ბამბის ქსოვილი (პრიკალზე უფრო წმინდა).

მიტრა: 1) ბერძ. — უმაღლეს სასულიერო პირთა თავსახურავი მღვდელმსახურების დროს; 2) ირან., იხ. მიორა.

მიტრალიოზა ან უკეთ **მიტრალეზი**-ი (ფრ. *mitrailleuse* „ფინდიხით მსროლელი“), გაუწყნარებლად მსროლელი რამდენიმე-ულუიანი ზარბაზანი.

მიტრიდატი, იხ. მიორიდატი.

მიტროპოლია (ბერძ. *mêtêr* „დედა“, *polis* „ქალაქი“), სამიტროპოლიტო, ე. ი. **მიტროპოლიტი**-ის — მნიშვნელოვანი ეპარქიის მმართველის — სამმართველო ოლქი (ეპარქია).

მიულჰაუზენ-ის **კომუნა** — 15 საუკ. მიულჰაუზენში (სამხრეთ გერმანიაში, *Mülhausen*) თომა მიუნცერის (*Thomas Münzer*) ხელმძღვანელობით აჯანყებულთა მიერ (ე. წ. „გლეხთა ომი“) დაარსებული კომუნა, — წარმოადგენდა ქრისტიანული კომუნის განხორციელების ცდას.

მიურიდი-ი — მიურიდიზმის მიმდევარი; მორჩილი.

მიურიდიზმი-ი, არაბ.-თურქ., 19 საუკ. დასაწყისში დაღესტანში გაძლიერებული მუსულმანური სექტა (სუფისტური ხასიათის), რომელიც, სხვათა შორის, მოითხოვდა გაუწყნარებელ ბრძოლას ურწმუნოების წინააღმდეგ: შამილ იმამის (იხ.) მეთაურობით სექტა ებრძოდა რუსებს; დაიშალა შამილის შემდეგ.

მიფ, იხ. მიო-.

მიქელ-ანჯელო (*Michel-angelo*, 1475 — 1564), ოდესმე არსებულთაგან უდიდესი მხატვარი, მოქანდაკე და ხელომოდგვარი, იტალიელი (ფლორენციიდან), — სწერდა აგრეთვე ლექსებს. ახასიათებს შემოქმედების არაჩვეულებრივი ფართო გაჯანება და (მეორე პერიოდში) ნატურალიზმი (იხ.).

მიქსა (ბერძ. *myxa* „ლორწო“); აქედან: **მიქსობაქტერიები** (მრავლ., იხ. ბაქტერია) — ლორწოს წარმოქმნელი ბაქტერიები; **მიქსომიკეტები** (მრავლ., იხ. მიკოლოგია) — ლორწოა-

ნი სოკოები, ცხოველთა და მცენარეთა საშუალო სხეულები; **მიქსორეა** (ბერძ. rein „დენა“) — ლორწოს გამოყოფა.

მიქსტი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. mixtus „შერეული“); შერეული, მაგ. **მიქსტ-ვაგონი**, **მიქსტ-მატარებელი** — რბილი და მაგარი ადგილების შემცველი ერთი ვაგონი, სხვადასხვა დანიშნულების ვაგონების შემცველი მატარებელი.

მიქსტურა (იხ. მიქსტი-), რამდენისამე ნივთიერების შერევით დაშლადებული თხევადი წააღი.

მიშიაკი (რუს. мышьяк); დარიშხანა.

მიჩმანი (ინგლ. midshipman „შუა ხომალდის კაცი“), პირველი (დაბალი) საოფიცრო საფეხური დასავლ. ევროპის (და რევოლუციამდე რუსეთის) ფლოტში.

მიცეტოლოგია, იგივეა, რაც მიკოლოგია (იხილეთ).

მიხაილოვსკი, ნ. კ. (1842—1904), შესანიშნავი რუსი მოაზროვნე, სოციოლოგი, კრიტიკოსი და ჟურნალისტი; ნაროდნიკობისა და ნაროდოვოლცების (იხ.) თეორეტიკოსი და იდეოლოგი, მარქსიზმის მოწინააღმდეგე, სოც.-რევოლუციონერთა პარტიის საფუძვლის ერთერთი ჩამყრელთაგანი.

მნემონიკა (ბარძ. mnēmē-საგან „მეხსიერება“), მეხსიერების გაძლიერების ხელოვნება; აქედან: **მნემონიური** ან უკეთ **მნემონიკური** — ღამხსოვრებითი. — **მნემოტექნიკა** — იგივეა, რაც მნემონიკა.

მობილიზაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. mobilis-ისაგან „მოძრავი“): 1) სახელმწიფოს სამხედრო ძალების საომარ მდგომარეობაში გადაყვანა (სათადარიგოთა გაწვევა, ახალი ნაწილების შექმნა, შეიარაღება და სხვ.); 2) საერთოდ: მცხოვრებთა ამა თუ იმ ნაწილის გაწვევა რაიმე საქმის შესასრულებლად. — **მობილიზირება** — იგივე მოქმედება.

მოგელ-ი, იხ. მოჰელ

მოგერ-ი, იხ. მოჰერი.

მოგიკან-, იხ. მოჰიკან-.

მოდა, ლათ.-ფრ. (mode, იხ. მოდუსი), საზოგადოებრივი გემოვნების მუდმივ ცვალებადი მიმართულება, — შეეხება საერთოდ ცხოვრების გარეგან მხარეს და მდებარეობს უმთავრესად ჩამოყალიბება-მართულობასა და მხატვრულ მრე-

წველობაში; მოდის გავრცელების საფუძველია წამბაძველობა. — აქედან: **მოდისტკა** (რუს. დაბოლოებით) ან უკეთ **მოდისტი-ი ქალი** — ქალის ტანსაცმელისა და ქუდების კერვაში დახელოვნებული ქალი. — **მოდური** — მოდის შესაფერი, მაგ. **მოდური** ან **მოდის ქული**.

მოდალობა ან **მოდალიტეტი**, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Modalität, იხ. მოდუსი), რისამე შესრულების, აზროვნების ან შერატების გვარობა, მაგ. **მსჯელობის მოდალობა** — დარწმუნებულობის გვარობა მსჯელობაში, ე. ი. რაგვარად იაზროვნება კავშირი სუბიექტსა და ობიექტს შორის — როგორც აუცილებელი (იხ. აპოდიქტიური მსჯელობა), როგორც შესაძლებელი (იხ. პრობლემეტიური მსჯელობა), თუ როგორც ნამდვილი (იხ. ასერტორული მსჯელობა); **შერატების მოდალობა** — შერატების განსხვავებულობა გრძნობის ორგანოთა მიხედვით.

მოდელი, ლათ.-ევროპ. (იხ. მოდუსი): 1) ნიმუში; 2) რაიმე საგნის ძალიან დაპატარავებული სახით წარმოხატვა; 3) ცოცხალი ნიმუში, ე. ი. ადამიანი, რომელიც უზოზირებს (იხ. პოზირება) მხატვარს ან მოქანდაკეს; აქედან: **მოდელირება** —: 1) რისიმე მოდელის დამზადება; 2) ცოცხალ ნიმუშად ყოფნა. — **მოდელიზიკა** (რუს. დაბოლოებით) ან **მოდელირ-ი** — მოდელის (ნიმუშის) მკეთებელი; მანქანის სკლის (მოძრაობის) მომწესრიგებელი მოწყობილობა; აგრეთვე — სამუსიკო ინსტრუმენტში (მაგ. როა-ლში) ბგერის სიძლიერის გამაზომიერებელი მოწყობილობა.

მოდერნიზირება (ფრ. moderne-ისაგან „უახლესი, თანადროული“, moderniser), განახლება, გათანადროულება, თანადროული გემოვნების მიხედვით გადაკეთება. — **მოდერნიზ-ი** —: 1) ახალი დროის გემოვნების მიმდევრობა, განსაკუთრებით — ხელოვნებაში; 2) 19 საუკ. დასასრულისა და 20 საუკ. დასაწყისის ერთერთი მიმართულება ხელოვნებაში და მხატვრულ ლიტერატურაში. — **მოდერნიტი** — მოდერნიზმის მიმდევარი.

მოდისტკა, იხ. მოდა

მოდიფიკაცია (ლათ. modificatio), სახეცვალება, ფორმის შეცვლა; **მოდიფიცირება** — იგივე მოქმედება.

მოდულაცია (ლათ. modulatio „მწყობრობა“), მუსიკაში: ერთი ტონის სხვა ტონით მწყობრულად შეცვლა; აქედან: **მოდულირება**—იგივე მოქმედება.

მოდულ-ი—მათემატიკასა და ხუროთმოძღვრებაში: მსახველი.

მოდულ-ი (ლათ. modus „ზომა; საზღვარი; გვარობა, წესი...“), 1) ფილოსოფიაში: ნამდვილად არსებულის კერძობითი გამოვლენა; მოდულსთა ერთობლიობა წარმოადგენს მთელს ბუნებას (სპინოზა); 2) გრამატიკაში: კილა (თხრობითი, ნატვრითი, პირობითი და ბრძანებითი); საერთოდ—გვარობა, წესი.

მოვეტონ-ი (ფრ. mauvais „ცუდი“, ton „ტონი; საქციელი“), საზოგადოებაში მიუღებელი საქციელი — უზრდელობა.

მოზაიკა ან **მოზაიკ-ი**, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. mosaïque), ფერად-ფერადი მასალით (კენჭებით, მარმარილოს ან მინის ნატვრებით და სხვ.) მხატვრობის ხელოვნება; აგრეთვე—თვით ასეთი მხატვრობა; ქართულად **ს ა რ ო თ ი**; 2) გადატ. მნიშვნ.: აქრელებული ნაშრომი.—**მოზაიკური**—მოზაიკის ხასიათის მქონე, მოზაიკით გაკეთებული.—**მოზაისტი**—მოზაიკის ხელოვანი.

მოზოლ-ი, იხ. **მაზოლი**.

მოირა, ბერძ., მითოლოგიით: ბედისწერის ქალ-ღმერთი (იხ. **პარკა**, **პარკები**), ბედისწერა.

მოკა ან უკეთ **მოქა**, არაბ., საუკეთესო ხარისხის არაბული ყავა (მო ქ ა ქალაქიდან).

მოლა, არაბ., მაჰმადიანთა სასულიერო პირი, — მღვდელი.

მოლბერტ-ი (გერმ. malen „ხატვა“, Brett „ფიცარი“), სამ ფეხზე მოწყობილი სახატავი დაფა მხატვრისა.

მოლეკულ-ი, ლათ.-ფრ. (molécule), სხეულის (ნივთიერების) უმცირესი ნაწილაკი, რომელსაც ჭიმურია აგებულობა ისეთივე აქვს, როგორც თვით სხეულს,—იყოფა ატომებად (იხ.); აქედან: **მოლეკულური**—მოლეკულის ხასიათის მქონე; **მოლეკულური ძალები**—ფიზიკაში: მოლეკულთა მიზიდულობისა და უკუგდების ძალები.

მოლ-ი (იტ. molo), ზღვის ტალღებისაგან ნავსაყუდელის დამცველი ქვის ჯებირი. —

მოლიერ-ი, ე. ბ. (Molière, 1622—1673), შესანიშნავი ფრანგი დრამატურგი, გამკიცხველი

თავის მრავალრიცხოვან კომედიებში როგორც ზოგად-კაცობრიული, ისე მისი თანამედროვე უარყოფითი მოვლენების; მისი კომედიების მოქმედ პირთა სახელები იქცა ზოგად სახელებად, მაგ. ტარტუფი, მიზანთროპი, დონჟუანი და სხვ. (ზოგიერთი კომედია თარგმნილია ქართულად).

მოლიუსკ-, იხ. **მოლუსკ-**.

მოლოკან-, იხ. **მალოკან-**.

მოლოხ-ი, ბრ.: 1) ფინიკიელთა, კართაგენელთა და სხვ. მზის ღვთაება, რომელსაც მსხვერპლად სწირავდენ ცოცხალ ადამიანებს; 2) გადატ. მნიშვნ.: რაც დიდ მსხვერპლს მოითხოვს.

მოლუსკები (მრავლ., ლათ. mollis-ისაგან „რბილი“), რბილტანიანი უხერხემლო ცხოველები.

მომენტ-ი, ლათ. („დროის მოკლე ხანგრძლიობა“; მნიშვნელოვანი გარემოება“): 1) მეყი, ძლიერ მცირე დრო; 2) არსებითი გარემოება რაიმე მოვლენას ან ცნებაში.—**მომენტალისტი**—რისიმე სწრაფად შემსრულებელი.—**მომენტალური** ან **მომენტური**—ძალიან სწრაფი, მყისი, მეყსეული.

მონადა ან **მონად-ი** (ბერძ. monás-ádos „განცალკევებული, ერთეული, უშლიადი მეთელი“): 1) ფილოსოფიაში (ლიბინცი): უმარტივესი, მარადიული, ინდივიდუალური და წარმოდგენისა და მისწრაფების უნარით აღჭურვილი არსი,—მისგან წარმოიშვის მთელი სინამდვილე; სულიერი ატომი; 2) უმარტივესი პლაზმატური ორგანიზმი.—**მონადოლოგია**—ლიბინციის ფილოსოფიური მოძღვრება მონადების შესახებ.

მონაკო, საქ. სახ., უმცირესი დამოუკიდებელი სამთავრო ევროპაში (გენუის უბის ნაპირზე), 22 კვადრ. კილომეტრი ტერიტორიისა და 23 ათასი მცხოვრების შემცველი; ქალაქი—მონტე-კარლო (იხ.).

მონანდრია (ბერძ. mónos „ერთი“, anér, andrós „მამაკაცი“), ერთქმრიანობა.

მონარქ-ი (ბერძ. mónos „ერთი, ცალკეული“, árchein „მართველობა, მართვა“), მეფე, თვითმპყრობელი.—**მონარქია**—: 1) სახელმწიფო მართვა-გამგობის ისეთი ფორმა, როდესაც სახელმწიფოს სათავეში დგას ერთი პირი—მთელ-სი-ცოცხლივი და მემკვიდრეობითი ხელისუფლებით; 2) თვით ასეთი სახელმწიფო.—არსებობს

აბსოლუტური მონარქია, სადაც მონარქის ხელისუფლება შეუზღუდველია (ჩვეულებრივ ფეოდალურ სახელმწიფოებში), კონსტიტუციური მონარქია, სადაც მონარქის ხელისუფლება შეზღუდულია სახელმწიფოს ძირითადი კანონით (კონსტიტუციით). — **მონარქიზმი** — ერთპიროვნული მმართველობა სახელმწიფოსი; მონარქიის (იხილე, 1) მომხრეობა. — **მონარქისტ-ი** — მონარქიზმის მომხრე; **მონარქისტული** — მონარქისტისთვის დამახასიათებელი, მისი შესაფერი და სხვ. — **მონარქიული** — მონარქიის ხასიათის მქონე, ერთპიროვნული და სხვა.

მონარხ-, იხ. მონარქ-.

მონასტერი (ბერძ. monastērion „განცალკევებით საცხოვრებელი“), ბერად აღკვეცილთა საერთო საცხოვრებელი.

მონეტა, ლათ.: 1) იუნონის (იხ.) ზედმეტი სახელი; 2) იუნონ მონეტის ტაძარი (კაპიტოლიუმში), სადაც მოწყობილი იყო ფულის საჭრელი პირველი სახლი; აქედან 3) განსაზღვრული წონისა და სინჯის ლითონის ნიშანი, რომელსაც უშვებს მისი ღირებულებისათვის პასუხისმგებელი სახელმწიფო.

მონიზმი (ბერძ. mítios-ისაგან „მხოლოდ ერთი“), ფილოსოფიური მიმართულება, — აღიარებს არსებობის ერთს დასაბამს (უპირისპირდება დუალიზმს და პლურალიზმს, იხ.); **იდეალისტური მონიზმი** — დასაბამად აღიარებს სულის იდეას; **მატერიალისტური** — მატერიას. — **მონისტ-ი** — მონიზმის მომხრე; **მონისტური** — მონიზმის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე.

მონო- (ბერძ. mítios „ერთი, ერთადერთი“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს: ერთ-, ცალ- და სხვას ასეთს.

მონოგამია (ბერძ. gámos „ცოლქმრობა“) ერთცოლქმრიანობა.

მონოგენიზმი (იხ. მონო-, ბერძ. génesis „წარმოშობა...“), ანთროპოლოგიაში: მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ადამიანთა ყველა რასები წარმოშობილია ერთი პირვანდელი ტიპისაგან; **მონოგენისტ-ი** — მონოგენიზმის მომხრე.

მონოგინია (იხ. მონო-, ბერძ. gýnē „ქალი, ცოლი“), ერთცოლიანობა.

მონოგრამა (იხ. მონო-, gramma „ნაწიერი, ასო“), სახელისა და გვარის თავიადური ასოებისაგან შედგენილი ნიშანი (იხ. ვენზელი).

მონოგრაფია (იხ. მონო-, graphein „წერა“), მეცნიერული ნაშრომი, — წარმოადგენს მეცნიერების რომლისავე კერძო საკითხის ყოველმხრივად დამუშავებას.

მონოდრამა (იხ. მონო-, დრამა), ერთ მოქმედ-პირობანი დრამა (ბერძნული დრამის განვითარების ერთერთი საფეხური).

მონოთეიზმი (იხ. მონო-, ბერძ. theós), ერთღვთიანობა, მხოლოდ ერთი ღმერთის აღიარება (უპირისპირდება პოლითეიზმს, იხ.); **მონოთეისტ-ი** — მონოთეიზმის მიმდევარი.

მონოკლ-ი (იხ. მონო-, ლათ. ōculus „თვალი“): 1) ცალ თვალზე სახმარი სათვალე; 2) ქირურგიაში: ცალი თვალის სახვევი. — **მონოკულარული მხედველობა** — ცალი თვალით მხედველობა.

მონოკრატ-ი, **მონოკრატია** (ბერძ. kratēin „ბატონობა“), იგივეა, რაც მონარქი, მონარქია.

მონოლით-ი, **მონოლითური** (იხ. მონო-, lithos „ქვა“), მთლიანი ქვა, მთლიანი ქვისაგან გაკეთებული; გადატ. მნიშვნ.: მთლიანი რამ, რომლის ნაწილები მკვიდრადაა ურთიერთ დაკავშირებული.

მონოლოგ-ი (იხ. მონო-, ბერძ. lógos „სიტყვა“), განცალკევებულად, მოსაუბრის დაუსწრებელი თქმული სიტყვა; ჩვეულებრივ — ერთი მოქმედი პირის მიერ ჩატარებული სცენა (შეად. დიალოგი).

მონომანია (იხ. მონო- და მანია), ნაწილობრივი სულიერი დაავადება (ძველი ტერმინია, იხ. პარანოია); **მონომანი-ი** — მონომანიით შეპყრობილი.

მონომეტალიზმი (იხ. მონო-, მეტალი), სახელმწიფოში ფულის ერთეულად ერთი განსაზღვრული ლითონის (უმეტესად ოქროს) ფულის დაწესება (შეად. ბიმეტალიზმი).

მონოპლანი-ი (იხ. მონო-, ბერძ. plánē „მოგზაურობა...“), ერთ ჰორიზონტულ-სიბრტყიანი, ერთ წყება-ფრთებიანი აეროპლანი (შეად. ბიპლანი, მულტიპლანი).

მონოპლეგია (იხ. მონო-, ბერძ. plēgē „ჭრილობა, დანარტყამი“), ცალმხრივი სიღამბლე.

მონოპოლია (იხ. მონო., ბერძ. *poiein* „გაყიდვა“), მხოლოდ ერთი პირის (ჯგუფის ან სახელმწიფოს) უფლება—დაეფლოს რასმე ან ისარგებლოს რითიმე (მაგ. ივარქოს ამა თუ იმ საგნებით, აწარმოოს რაიმე და სხვ.); **მონოპოლიზირება**—ასეთი უფლების მოპოება.—**მონოპოლისტი**—მონოპოლიის მქონე; ბაზარზე კონკურენტების (მეტოქეების) არყოლი.—**მონოპოლისტური კაპიტალიზმი**—კაპიტალიზმის განვითარების უკანასკნელი საფეხური: იზღუდება კონკურენციის თავისუფლება, რომელსაც სცვლის კაპიტალისტთა კავშირების მონოპოლია ფართო (სახელმწიფო და მსოფლიო) მასშტაბით (სინდიკატები, ტრესტები, კონცერნები).—**მონოპოლური**—მონოპოლიის ხასიათის მქონე.

მონოსილაბიზმი (იხ. მონო-, ბერძ. *syllabé* „მარცვალი სიტყვაში“), ამა თუ იმ ენაში მხოლოდ (ან უპირატესად) ერთმარცვლოვანი სიტყვების არსებობა; **მონოსილაბური ენა**, მაგ. ჩინური ენა. რომელშიც სიტყვები მხოლოდ თითო მარცვლოვანია.

მონოტიზმი, იხ. მონოთეიზმი.

მონოტონური ან **მონოტონი** (იხ. მონო- და ტონი): 1) ერთფეროვანი ხმა სიმღერის ან კითხვა-ლაპარაკის დროს; 2) საერთოდ—ერთფეროვანი, მოსაწყენი.

მონოფიზიტები (ნრავლ., იხ. მონო-, ბერძ. *physis* „ბუნება“), 5 საუკუნის ქრისტიანული სექტა, აღიარებდა ქრისტეში მხოლოდ ღვთაებრივ ბუნებას; **მონოფიზიტი**—ამ სექტის მიმდევარი.

მონოქორდი (იხ. მონო-, ბერძ. *chordé* „სმი“), ერთსმიანი ინსტრუმენტი,—იხმარება სიმთა რხევის კანონების შესასწავლად.

მონოქროზმი (იხ. მონო-, ბერძ. *chrōs* „ფერი“), ერთფერიანობა; **მონოქროული**—ერთფერიანი.—**მონოქრომი** (ბერძ. *chrōma*, -atos „საღებავი, ფერადი, ფერი“), ერთი ფერადით დახატული სურათი; აქედან: **მონოქრომატული**—ერთფერადიანი, ერთი ფერადით შესრულებული.

მონპანსიე ან **მონპასიე**, ფრ., ერთგვარი სურნელოვანი კანფეთი; სახელწოდება—გვარისაგან (Montpensier).

მონროე, ჯ. (Nonroë J., 1759—1831), ჩრდ.

ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტი, რომლის დებულება („მონროეს დოქტრინა“)—ამერიკის ჩაურევლობის ჩუსახებ სხვის საქმეში და აგრეთვე ევროპის ჩაურევლობის შესახებ ამერიკის საქმეებში („ამერიკა ამერიკელებისათვის“)—შექნა სახელმძღვანელო პრინციპად შეერთ. შტატების პოლიტიკაში.

მონსტრ., ლათ.-ფრ. (*monstre*), ურჩხული; უზარმაზარი და მახინჯი.

მონტანიარები (მრავლ., ფრ. *montagnard* „მთიელი“), საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს: წვრილი ბურჟუაზიის წარმომადგენელი მემარცხენე პოლიტიკური პარტია კონვენტში (იხლდენ მარცხნივ მაღალ რიგებში, ამიტომ ეწოდათ „მთიელები“), ებრძოდნენ ეირონდისტებს და კონტრრევოლუციას.

მონტაჟი, იხ. მონტიორი.

მონტე-კარლო, საკ. სახ. ქალაქისა მონაკო-ში (იხ.),—ცნობილია სთამაშო სახლით.

მონტესკიე, შარლ (Montesquieu, Charles, 1689—1755), გამოჩენილი ფრანგი პოლიტიკური მოღვაწე, ისტორიულ-ფილოსოფიური სკოლისა (ბურჟუაზიულ საზოგადოებათ-მეცნიერებაში) და ხელისუფლებათა (საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სამოსამართლო) განაწილების შემქმნელი; შრომებიდან ყველაზე ცნობილია „L'Esprit des lois და Lettres persanes“.

მონტესორი, მ. (Montessori, M, დაიბ. 1870), იტალიელი პედაგოგი ქალი; შემქმნელი სასკოლო ასაკამდე აღზრდის სისტემისა („მონტესორის სისტემა“), რომელსაც საფუძვლად უდევს სამი პრინციპი: ბავშვის პიროვნულად შესწავლა, მისი თავისუფლება და თვითმოქმედება.

მონტიორი (იხ. ფრ. *monteur*, monter-ისაგან „ასვლა; აწევა...“), მომწყობი, ამწყობი (მაგ. მანქანისა).—**მონტირება** ან **მონტაჟი**—: 1) მანქანის აწყობა; 2) აუცილებელი რისამე მინიკება ან მიწოდება, მაგ. ამუნიციისა ლაშქრისათვის და სხვ.; 3) ძვირფასი ქვის შემოსვა ბუღით.

მონუმენტი, ლათ., რაიმე შემთხვევის ან რომლისამე პირის სახსოვრად აგებული ძეგლი, უმეტესად—დიდი; აქედან: **მონუმენტალური** ან უკეთ **მონუმენტური**—მონუმენტის ხასიათის მქონე; გაღატ. მნიშვნ.: დიდი, მკვიდრი, საფუძვლიანი.

მოპასანი, გ. (Maupassant, G., 1850—1893), განთქმული ფრანგი მწერალი, მრავალი შესანიშნავი მოთხრობებისა და რომანების ავტორი; ცხოვრების სიმახინჯის გამკაცველი და მასში მხოლოდ ბოროტებისა და ტანჯვის დამნახველი, იგი მიიღტვის მიუწოდომელი მშვენიერებისადმი (ზოგიერთი მოთხრობა თარგმნილია ქართულად).

მოპარი (ხელოვნური რუს. სიტყვა)—რევოლუციის მებრძოლთა საერთაშორისო ორგანიზაცია, იხ. რემდესი.

მოპსი, ჰოლანდ.-გერმ., ბლაგვ-ცხვირპირიანი საოთახო ძაღლის ჯიში.

მორალი, ლათ.-ევროპ., ზნეობა; ზნეობის წესთა ერთობლიობა; აქედან: **მორალიზაცია**, **მორალიზირება**— 1) ზნეობის განმტკიცება; 2) რაშიმე ზნეობრივი მხარის ხაზგასმით აღნიშვნა. —**მორალისტ-ი**—ზნეობის მასწავლებელი ან მკვლევარი. —**მორალიტი**—საშ. საუკ. დრამის ერთერთი სახეობა, რომლის მოქმედი პირები განსახიერებდნენ რაიმე სათნოებას ან ბიწიერებას. —**მორალური**—ზნეობრივი.

მორატორიუმი, ახ.-ლათ., ვადის (ან სახელმწიფოსათვის გადასახადების) გადახდის გადადება, ვადის გაგრძელება.

მორგანატული ან **მორგანატიკული ქორწინება**, ახ.-ლათ. (გერმანულიდან), წოდებრივად უთანასწორო დაქორწინება, როცა ერთი მეუღლის უფლებები და ტიტული არ ენიჭება მეორეს.

მორგი (ფრ. morgue), უცნობი გვამის დასახელებელი ადგილი პარიზში.

მორენი (ფრ. moraine), გლეტჩერის გვერდებზე (გასწვრივ) და ბოლოში დაგროვილი ქვის ნამსხვრევები.

მორესკო, იტ. („მერული“), იგივეა, რაც არაბესკები (იხ.).

მორესი აპარატი, პირველი ელექტრომაგნეტური სატელეგრაფო აპარატი, —გამოიგონა (1836 წ.) ამერიკელმა ფიზიკოსმა მორსემ (Morse, 1791—1872).

მორი ან უკეთ **მორუსი**, თომასი (Morus, Thomas, 1480—1535), ინგლისელი ჰუმანისტი, აღორძინების იდეალების გამომხატველი და პოლიტიკური მოღვაწე, ავტორი „უტოპია“-სი, სადაც წარმოდგენილია კომუნისტური საზოგადოების ფანტასტიკური გეგმა; ერთერთი პირველი სოციალისტ-უტოპისტთაგანი.

მორისკები (მრავლ., ისპ.), მავრების შთამომავლობა, მონათლული ქრისტიანულად.

მორტი ან **მორტი**, ფინ.-ევროპ., ლომოვუნა (ზღვის ცხოველი).

მორსი (გერმ.-რუს.), ერთგვარი გამაგრილებელი სასმელი, —წარმოადგენს შაქარ-წყალში გაზავებულს ხილეულის წყალს.

მორტირა ან **მორტირი** (პოლ. mortier), ერთგვარი მოკლე ზარბაზანი.

მორტუსი (ლათ. mortuus „მკვდარი“), გადამდებ სნეულებათა (განსაკუთრ. შავი ქირით) საავადმყოფოში მოსამსახურე.

მორფეი ან **მორფეუსი** (ბერძ. morphē—სახე, გარეგნობა...“), ძველ ბერძენთა მითოლოგიით: ძილისა და სიზმრების ღმერთი. — აქედან: **მორფი** ან **მორფიუმი**, **მორფინი** — ოპიუმის შთავარი შემადგენელი კრისტალური ნივთიერება, —იხმარება როგორც ტკივილის გამაყუჩებელი და დასაძინებელი საშუალება. — **მორფინიზმი** — ავადმყოფური მიდრეკილება პორფის ხმარებისადმი; აგრეთვე — მორფის არაზომიერი ხმარებით (აღმძვრელ საშუალებად) თანდათან მოწამლევა; **მორფინისტი** — მორფის ხმარებას ავადმყოფურად მიჩვეული და თანდათან მოწამლული.

მორფოლოგია (ბერძ. morphē „სახე, გარეგნობა, ფორმა“): 1) ბოტანიკის ერთი დარგი, — მოძღვრება მცენარეთა გარეგანი ფორმების შესახებ; 2) ანატომიის ერთი დარგი, — მოძღვრება სხეულისა და ცალკე ორგანოების ფორმის შესახებ; 3) გრაფიკის ნაწილი, — მოძღვრება ცალკე სიტყვის ფორმების შესახებ (სიტყვათ-წარმოება და სიტყვათ-ცვლა); **მორფოლოგიური** — მორფოლოგიის დამახასიათებელი, მისი შესაფერი და სხვ.; მაგ. **მორფოლოგიური კლასიფიკაცია ენათა** — ენათა განდასება (კლასიფიკაცია) სიტყვის ფორმათა წარმოების მიხედვით (იხ. გენეალოგიური).

მოსკითი, ისპ. (ლათ. musca „ბუზი“), ცხელი ქვეყნების ერთგვარი კოლო, — ჰკბენს ცხოველსა და ადამიანს.

მოსკოტილური ან **მოსკოტილური საქონელი** (რუს. москоти — საშ.-ბერძ. muscos—ისავან), ასე ეწოდება საყოველღეო ცხოვრებასა და სხვა-

დასხვა ხელოვნობაში სახმარ მასალას (საღებავს, წებოს, ზეთს და სხვ.).

მოხლემ-ი, არაბ., ისლამის მიმდევარი, მაჰმადიანი (იხ. ისლამი).

მოტივ-ი, ლათ.-ევროპ. (იტ. *motivo*—ლათ. *movere*—საგან „ამოძრავება“): 1) ადამიანის ამა თუ იმ მოქმედების ან საქციელის შინაგანი საფუძველი; 2) მუსიკაში: კილო, ძირითადი მელოდია; 3) საერთოდ ხელოვნებაში: უმოთხრესი იდეა.—**მოტივაცია**—მოტივის (იხ.) დასახელება; დასაბუთება, მტკიცება; **მოტივირება**—იგივე მოქმედება.

მოტო (იტ. *motto* „სიტყვა“): 1) მოკლე გონება-მსხვილი თქმა; 2) იგივეა, რაც ეპიგრამა (2).

მოტორ-ი, ლათ. (*movere*—საგან „ამოძრავება“), ძრავი, —მამოძრავებელი მანქანა (ესახიან აგრეთვე ავტომობილსაც); აქედან: **მოტორული**—მოძრაობითი, ძრაობითი; ასამოძრავებელი (ორთქლით, ელექტრობით) და სხვ...

მოტოციკლეთ-ი ან **მოტიციკლ-ი**, ლათ.-ბერძ.-ფრ. ხელოვნ. *motocyclette*), მოტორით ასამოძრავებელი ველოსიპედი (იხ. ბიციკლეთი).

მოქა, იხ. მოკა.

მოცარტ-ი, ვოლფგანგ (*Mozart, Wolfgang*, 1756—1791), შესანიშნავი გერმანელი კომპოზიტორი, ავტორი ოპერებისა „ფიგაროს ქორწინება“, „დონკუანი“ და მრავალ სხვათა.

მოციონ-ი (ლათ. *motio* „მოძრაობა“), გასეირნება და სხეულის ამოძრავება ჯანსაღობის მიზნით.

მოხორკა (რუს. *машор* ან უკეთ *мохор*—საგან „ფოჩი; კვირტი“), მდარე ხარისხის თამბაქო.

მოხელ-ი, ებრ., ბავშვის წინადაცვეთის შემსრულებელი ებრაელები.

მოშერ-ი (ინგლ. *mohair*), ანგორული თხის მატყლი; აგრეთვე—მისი ქსოვილი.

მოჰიკან-ი, **მოჰიკანებ-ი**—: 1) ინდოელთა (ამერიკაში) უკვე გადაშენებული ერთერთი ტომი (მდ. პუდსონ-ზე), რომლის ცხოვრებიდან დაწერა რომანი („უქანასკნელი მოჰიკანთავანი“) ფენიმორკოპერმა (*Fenimore Cooper*, 1789—1851); 2) გადატ. მნიშვნ.: რითიმე შესანიშნავი თაობის უქანასკნელი წარმომადგენელი.

მუარ-ი, ინგლ.-ფრ. (*moire*—შეაღმამოჰვირ), ტალისებრ პრიალა აბრეშუმის ქსოვილი; **მუარეთ-ი**—მუარის მსგავსი ქსოვილი.—**მუარირება**—რაიმე ქსოვილისა ან ქალაღდისათვის ტალისებრი პრიალის მინიჭება.

მუღირ-ი, არაბ., ოლქის უფროსი ოსმალეთში.

მუღრის-ი ან **მუღერის-ი**, არაბ., მისწავლებელი, პროფესორი.

მუეძინ-ი (არაბ. *მუეზინ*), მეჩეთის კოშკიდან (იხ. მინარეტი) მორწმუნეთა სალოცავად მომწოდებელი პირი მაჰმადიანებში.

მუჷა (ბერძ. *moysa*), ბერძ. მითოლოგიით: ოლიმპზე მცხოვრები და აპოლონის ხელქვეითი თვითეული ცხრა დათავანი, რომელნიც მფარველობდნენ მეცნიერებასა და ხელოვნებას.—აქედან: **მუჷავეტ-ი** ან **მუსევეტ-ი** (ბერძ. *moysagetés* „მუჷათა ბელადი“): 1) აპოლონის ზედმეტი სახელი; 2) გადატნ. მნიშვნ.: მეცნიერებისა და ხელოვნების მფარველი.

მუჷეუმ-ი, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. *moysion*—საგან „მუჷათა ადგილსამყოფელი; მეცნიერებათა და ხელოვნებათა ტაძარი“): 1) რითიმე შესანიშნავ, იშვიათ და მეცნიერებისათვის საინტერესო საგანთა შესანახი და საკვლეო სამეცნიერო დაწესებულება; 2) სისტემატიურად დალაგებული თვით ასეთი საგნები.

მუჷიკ-, იხ. მუსიკ-

მულატი-ი, ისპ. (ლათ. *mulus*—საგან „ჯორი“), თეთრკანიანი და შავკანიანი მშობლების შეერთებისაგან შობილი; **მულატკა** (რუს. დაბილოებით) ან უკეთ **მულატი ქალი**.

მულტიპლან-ი, ლათ.-ბერძ., ხელოვნ. (ლათ. *multus* „ბევრი“, იხ. მონონალი), სამზე მტრივ-ფრთებიანი აეროპლანი.

მულტიპლიკატორ-ი, ლათ. („გამმრავლებელი“): 1) რაიმე დედნიდან პირების გამმრავლებელი ხელსაწყო; 2) ფიზიკაში: გაღვანომეტრი რამდენჯერმე შემოხვეული მავთულით.—აქედან: **მულტიპლიკაცია**—: 1) გამრავლება; 2) გაღვანური დენის დაძაბვის სიძლიერის გამორკვევა.—**მულტიპლიცირება**—იგივე მოქმედება.

მუმი, არაბ.-ევროპ. (იტ. *mumia*): 1) ლპობა-ხრწნისაგან დაცული, ბალზამირებული გვამი (იხ. ბალზამი); ცნობილია, მაგ. ძველ

ეგვიპტელთა რამდენიმე-ათასწლოვანი მემკვიდრეობა; 2) გადატ. მნიშვნ.: ძალიან გამხდარი, უსიკაცლო ადამიანი.—**მუმიფიკაცია**—მუმიად (1) გადაქცევა; **მუმიფიცირება**—იგივე მოქმედება.

მუნდირი (ფრ. monture, იხ. მონტიორა), სამხედრო ან სამოქალაქო სამსახურის პირთა განსაზღვრული ფორმის ზედატანსაცმელი.

მუნდშტუკი (გერმ. Mundstück): 1) ლაგამი; 2) სატუჩე (სამუსიკო ინსტრუმენტისა, ყალიონისა და სხვ.).

მუნიციპალიზაცია (ლათ. municipium „საკუთარ-კანონებ-შენახული ქალაქი“ ძველად იტალიაში): 1) საზოგადოებრივი (საქალაქო) თვითმართველობის შემოღება; 2) საზოგადოებრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებელ კერძო წამოწყება-წარმოებათა (წყალსადენისა, ტრამვაისა და სხვა) გადასვლა ქალაქის საკუთრებად ან მის გამგებლობაში. — **მიწის მუნიციპალიზაცია** — რუსეთის სოციალ-დემოკრატ. პარტიის მეოთხე ყრილობაზე (1906) მიღებული პროექტი: მემამულეთა მიწების გადაცემა ადგილობრივ თვითმართველობათა ხელში, ხოლო გლეხების მიწების დატოვება მათივე საკუთრებად (იხ. ნაციონალიზაცია).—**მუნიციპალიზირება**—მუნიციპალიზაციის მოხდენა.—**მუნიციპალიტეტი**—ქალაქის თვითმართველობა; მისი საბჭო და გამგეობა.—**მუნიციპალური**—ქალაქის თვითმართველობითი. ავგ. მუნიციპალური დაწესებულებები.

მურზა (არაბ., იხ. მირზა), დაბალი აზნაურის წოდება (თურქებში).

მურდილშიზმი, იხ. მიურდილშიზმი.

მუსავათი, არაბ. („თანასწორობა“), აზერბეიჯანის პოლიტიკური პარტია, —სათავაში უღვა აზერბეიჯანს 1917 წ. რევოლუციის შემდეგ გასაბჭოებამდე; **მუსავათისტები**—მუსავათის მომხრე ან წევრი.

მუსიკა, ბერძ. („მუზათა ხელოვნება“, იხ. მუზა): 1) ტონთა (მუსიკალურ ბგერათა) მკაღლისაგან ისეთი ნაწარმოების შექმნის ხელოვნება, რომელიც აღძრავს ადამიანში სხვადასხვა სულიერ განწყობილებასა და ემოციებს (იხ.); 2) ასეთი ხელოვნების ნაწარმოებები.—აქედან: **მუსიკალური**—მუსიკის ხასიათის მქონე, მუსიკის მოთხოვნილებასთან შეთანხმებული, კეთილხმო-

ვანი და სხვა, მაგ. **მუსიკალური ნაწარმოები**.—**მუსიკალური ბგერა**—ჰაერის ტალღათა განსაზღვრული სისწრაფის პერიოდული რხევისაგან მიღებული ბგერა (უპირისპირდება ჩქამს—არაპერიოდულისაგან მიღებულს); **მუსიკალური მანკვილი**—ტონის სიმაღლეზე დამყარებული მახვილი.—**მუსიკანტი** ან **მუსიკოსი**—მუსიკის მკოდნე ხელოვანი.—**სამუსიკო**—მუსიკისათვის (ან მუსიკალური ნაწარმოების შესასრულებლად) განკუთვნილი, გამოსადგვი და სხვ., მაგ. **სამუსიკო ინსტრუმენტი** ანუ იარაღი.

მუსკატი, არაბ.-ევროპ. (ლათ. მუსკუს-ისაგან): 1) ვაზის ერთი ჯიში, —იძლევა ტკბილსა და სურნელოვან ღვინოს—**მუსკატელს**; 2) ტროპიკული მალალი ხე, —იძლევა სურნელოვან კაკალს, რომლისაგანაც ამზადებენ **მუსკატის ზეთს**.

მუსკეტი, იხ. მუსკეტი.

მუსკული, ლათ. („პატარა თავი“), კუნთი; აქედან: **მუსკულატურა**—კუნთების ერთობლიობა ორგანიზმში, კუნთების სისტემა.

მუსკუსი, არაბ.-ევროპ., მუშკი (იხ. 2).

მუსლიმანი, არაბ., მაჰმადიანი (იხ. მოსლემი).

მუსლინი (ფრ. mousseline), წმინდა (თხელი) და მსუბუქი ქსოვილი; სახელწოდება ქალაქ მოსულ-ისაგან (Mossul).

მუსოლინი, ბენიტო (Mussolini, Benito, დაიბადა 1883 წ.), იტალიელი პოლიტიკური მოღვაწე, ყოფილი სოციალისტი, ნაციონალისტთა ბელადი 1914 წლიდან; ფაშიზმის (იხ.) შემქმნელი და ხელმძღვანელი; პირველი მინისტრი, ნამდვილად-კო-იტალიის ფაქტიური დიქტატორი (1922 წლიდან).

მუსონი, **მუსონები**, არაბ.-ფრ. (mousson), პერიოდული ქარი სამხრეთ და აღმოსავლეთ აზიაში, —ნახევარ წელს (ზაფხულობით) ჭრის ოკეანედან, ხოლო მეორე ნახევარ წელს (ზამთრობით)—ხმელეთიდან.

მუსულმანი, არაბ., მაჰმადიანი (იხ. მოსლემი, მუსლიმანი).

მუტატორი, ლათ. („ცვლელი“), ელექტროდენის ჩართვა-გამორთვის მოწყობილობა.

მუტაცია (ლათ. mutatio „ცვლილება“): 1) სწრაფი არათანდათანობითი ცვლილება ცოცხალი ბუნების განვითარებაში; 2) ხმის ცვლილება ქაბუკობის ხანაში. — **მუტაციური** .

მუტაციის თეორია—ჰუგო დე ფრიზის (Hugo de Vries, დაიბ. 1848 წ.) ბიოლოგიური თეორია, რომელიც ცოცხალი ბუნების განვითარებაში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მუტაციას (იხილეთ 1).

მუტიზმი-ი (ლათ. mutus-ისაგან „მუნჯი“), სიმუნჯე.

მუტუაცია (ლათ. mutuatio „სესხება“, mutuus „საერთიერთო“); ვისგანმე სესხება რისიმე. — **მუტუალიზმი**-ი: 1) ერთგვარი სიმბიოზი (იხ.), როცა ორსავე თანამცხოვრებს სარგებლობა აქვს ერთიმეორესაგან; 2) პრუდონის (იხ.) გაგლენით შექმნილი საურთიერთო დახმარების თეორია, — უპირისპირდება (უმთავრესად სადრანგეთში) მუშათა პოლიტიკურ ბრძოლასა და ორგანიზაციას. — **მუტუალისტები** (მრავლ.) — ქ. ლიონში 1833 წ. დაარსებული საიდუმლო საზოგადოების წევრნი (მიზანი — საყოველთაო თანასწორობა).

მუფელი-ი, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Muffel), თიხისა და ფანიფურის საგანთა გამოსაწვავი ცეცხლგამძლე ჭურჭელი.

მუფთი, არაბ. („მეტყველი“), შეცნიერი ღვთისმეტყველი, ყურანის კარგი მცოდნე და განმმარტებელი.

მუფტა, გერმ.-რუს. (გერმ. Muff), ჭურთ: 1) ქალის ხელსაფუნებელი, — კეთდება ბეწვეულისაგან ან დაბამული ქსოვილისაგან; 2) ტექნიკაში: ცილინდრულ საგანთა შესაერთებელი მილები.

ნაბაზი-ი, არაბ.: 1) პროვინციის მმართველი ინდოეთში; 2) გადატ. მნიშვნ.: მდიდარი ინდოელი; ინდოეთში გამდიდრებული; საერთოდ — მდიდარი კაცი.

ნაგაიკა, რუს., კაზაკის მოკლე-ტარხანი მთარახი, — დაწული თამისისაგან (სახელწოდება — ნაღელთა სახელისაგან).

ნაგანი — ერთგვარი შორსმსროლელი რევოლვერი; სახელწოდება — ბელგიელი (ლიი-ე-ში) თოფების მექარხნის Nagant-ისაგან.

მუშკეტი-ი (ფრ. mousquet), ძველებური (საუკ.) პატრუქიანი შიშვე თოფი; აქედან: **მუშკეტერი**-ი (ფრ. mousquetaire), მუშკეტით შეიარაღებული ჯარისკაცი; **მუშკეტერები** — 17-18 ს. საფრანგეთის სამეფო გვარდიის ნაწილი, შედგებოდა აზნაურთაგან.

მუშკი-ი, არაბ.-სპარს.: 1) შუააზიაში მცხოვრები ირმისებრი ცხოველი; 2) ამ ცხოველის სათესლე ჯირკვლებისაგან მოპოვებული სურნელოვანი ნივთიერება, — იხმარება მედიცინაში, როგორც აღმძვრელი საშუალება, და პარფიუმერიაში (იხილეთ).

მუშკოპი — მუშათა მთლიანი კოოპერატივი (ხელოვნურად შემოკლებული სიტყვა).

მუშტაბელი-ი, გერმ.-პოლონ., მხატვრის ხელის დასაყრდენი გრძელი ჯოხი ხატვის დროს — ხელის ძვდავის თავიდან ასაცილებლად.

მუშტუკი-ი, იხ. მუნდშტუკი.

მუშამედი-ი, იგივეა, რაც მაშამდი.

მხითარისტები (მრავლ.), სომეხი მეცნიერის, მხითარ სეზასტიანელის (1676-1749) მიერ წმ. ლაზარეს კუნძულზე (ვენეციის ახლოს) დაარსებული (1717) ბერთა ორდენი და ამ ორდენის წევრები; ორდენის მიზანია — სომეხთა შორის განმანათლებელი მოღვაწეობა და ძველი სომხური მწერლობის ძეგლთა დაცვა (ამ ორდენიდან გამოვიდა მრავალი მეცნიერი). — **მხითარისტი**-ი, მხითარისტთა ორდენის წევრი.

6

ნაგელი-ი, გერმ., 1) ხის ქანკიკი ხომალდზე; 2) საღურგლო წკირი (ხის ლურსმანი).

ნადელი-ი, რუს., სახნავ-სათესი მიწის ნაქერი, — მიეკათ გლეხებს სულობრივ ბატონყმობის მოსპობისას (1861 წ.).

ნადირი-ი, არაბ., ზენითის (იხ.) მოპირისპირე წერტილი, დამკვირბლის ფეხქვეშ მდებარე.

ნავარკი-ი, (გერმ. nays „ხომალდი“, archien „ბატონობა“), ფლოტის უფროსი ძველ საბერძნეთში.

ნავიგატორი-ი (ლათ. *navigare*-საგან „ხო-მალდით ცურვა“), მეზღვაური. — **ნავიგაცია**. — 1) ზღვაოსნობა, ხომალდის მართვისა და უზრუნველყოფის და უხელსაყრელესი საცურავი გზის მოძებნის ხელოვნება; 2) საზღვაოსნო ხანა (იქ, სადაც ზღვაოსნობა შეიძლება არა მთელი წლის განმავლობაში). — აქედან: **სანავიგაციო** — საზღვაოსნო.

ნავმაქია (ბერძ. *nays* „ხომალდი“, *máché* „ბრძოლა“), ძველ რომში: საზღვაო ბრძოლის წარმოდგენა ცირკში (არენა იცნებოდა წყლით).

ნავროზი ან **ნავრუსი**, სპ. („ახალი დღე“), წლის პირველი დღე სპარსეთში (გაზაფხულის დღე-ღამის გასწორებისას).

ნაზალური ან **ნაზალ-ი** (ლათ. *nasus* „ცხვირი“), ცხვირისმიერი ე. ი. ცხვირის ღრუს მონაწილეობით წამოთქმული (მაგ. ბგერა); **ნაზალიზაცია** — ცხვირისმიერობა; **ნაზალირება** — ვაცხვირისმიერება; **ნაზალირებული** — ვაცხვირისმიერებული.

ნაზარეველი — 1) ქალ. ნაზარეთის მცხოვრები; ასე უწოდეს ქრისტეს; 2) **ნაზარეველები** — ასე უწოდებდნენ პირველ ქრისტიანებს მათი მოწინააღმდეგე იუდეელები; 3) ძველ იუდეელთა ერთი სექტის სახელი.

ნაზირი, არაბ., ოსმალეთში: მეთვალყურე, მოსამართლე.

ნაიადები (მრავლ., ბერძ. *Naiás, -adas, naein* „დენა“): 1) ძვ. ბერძნ. მითოლოგიით: წყლის ნიმფები; 2) ერთგვარი მოლუსკები (იხ.).

ნაიბი, არაბ., საერო ან სასულიერო ხელისუფლის მოადგილე; მოსამართლე.

ნაკაზი, რუს.: 1) ამორჩეულ პირთათვის ამომრჩეველთაგან მიცემული დავალებანი — სათანადო დაწესებულებაში დასაცავად; 2) შინაგანი განრიგების წესები რაიმე დაწესებულებაში.

ნამაზი, სპ., მაჰმადიანთა ლოცვა (დღეში ხუთჯერ).

ნამესტნიკი, რუს., მეფის მოადგილე (რუსეთში რევოლუციამდე).

ნანსენი, ფრიტიოფ (*Nansen, Fridtjof*, დაიბ. 1861), განთქმული ნორვეგიელი მოგზაური და პოლარული ქვეყნების მკვლევარი (საერთაშორისო დახმარების მომწყოში საბჭოთა სახელმწიფოს დამშუულთათვის 1921-22 წ. წ.).

ნანტი-ის ელიტი-ი — საფრანგეთის მეფის ჰენრიხ IV-ის მიერ 1598 წ. გამოცემული კანონი ჰუგენოტების (იხ.) რელიგიური თავისუფლების შესახებ, — გაუქმდა 1685 წ.; სახელწოდება — საფრანგ. ქ. ნანტი-ისაგან (*Nantes*). — **[ელიტი-ი]** (ლათ. *edicere*-საგან „გამოქვეყნება“) — უზენაესი ხელისუფლების მიერ გამოქვეყნებული ბრძანება, კანონი (უმთავრესად — რელიგიის შესახებ).

ნაპოლეონდორი-ი (ფრ. *napoléon d'or*), ოცფრანკიანი ოქროს ფული საფრანგეთში.

ნაპოლეონი — 1) ნაპოლეონ I ბონაპარტი (1769-1821), შესანიშნავი ფრანგი მხედართმთავარი და საფრანგეთის იმპერატორი (1804 წლიდან); იხ. ბრიუმერი; აწარმოებდა დაპყრობითს ომებს; დამარცხებული (1813 წ.) ევროპის კოალიციის მიერ, გადასახლებულ იქნა კუნძულ ელბაზე, საიდანაც გამოიქცა და იმეფა „ასი დღე“; ხელმეორედ გადასახლებულ იქნა წმ. ელენეს კუნძულზე, გარდაიცვალა იქვე. — **ნაპოლეონის კოდექსი** — 1) ნაპოლეონ I-ის დროს (1804) დამუშავებული და შემოღებული სამოქალაქო კანონმდებლობა, — მოქმედობს დღესაც; 2) ნაპოლეონ III (1808-73) — საფრ. რესპუბლიკის პრეზიდენტი თებერვლის რევოლუციის (იხ. 1) შემდეგ, იმპერატორი 1852 წლიდან; ტყვედ წყვანილი საფრანგეთ-პრუსიის ომის დროს სედანთან (1870), გაქვევებულ იქნა საფრანგეთიდან. — **ნაპოლეონიზმი** — ნაპოლეონთა გვარეულობისა და მათი პოლიტიკის მომხრეობა.

ნარატიფესი ან **ნარატივი** (ლათ. *narrare*-საგან „მოთხრობა“), გრამატიკაში: 1) მოთხრობითი (ბრუნვა); 2) თხრობითი კილო (ზმნისა), იხ. მოდუსი.

ნარდი, ინდ.-ებრ.-ევროპ.: 1) ბერძ. *nárdos* — სურნელოვანი ძირიანი მცენარე; მისი ძირისაგან დამზადებული სურნელოვანი ნივთიერება; 2) ცნობილი სათამაშო (ჭართულში სპარსულიდან).

ნართები (მრავლ., ოსური?), საგმირო ეპოსის გმირები ჩრდილო-კავკასიელებში, განსაკუთრებით — ოსებსა და ყაბარდოელებში; თქმულებაში ნართების შესახებ წარმოდგენენ მთელს ციკლს.



ნარჯანი, კავკ., ნახშირ-მუავის შემცველი სამკურნალო წყალი კისლოვოდსკ-ში.

ნარკოზი (ბერძ. *narkê*-საგან „გაშეშება, ძილის ძლიერი სურვილი“), ხელოვნური საშუალებებით (ეთერით, ოპიუმით, ჰაშიშით და სხვ.) გამოწვეული უგრძობლობა, გაბრუნებლობა; თვით ასეთი საშუალებანი. — **ნარკოზანია** (იხ. მანია) — ასეთ საშუალებათა ხმარებისადმი (სასიამოვნო აღძვრის მიზნით) ავადმყოფური მიდრეკილება; **ნარკოზანი** — ნარკოზანით შეპყრობილი. — **ნარკოტიზაცია**, **ნარკოტიზირება** — ნარკოზის გამოწვევა, დაძინება. — **ნარკოტიკა** — გამაბრუნებელი, ნარკოზის გამოწვევი საშუალებანი. — **ნარკოტიკული საშუალებანი** — ქლოროფორმი, ეთერი და სხვ. — იხმარება მედიცინაში უმეტესწილად ოპერაციების საწარმოებლად; ოპიუმი, მორფიუმი და სხვ. — ტიკვილის გასაყუჩებლად. — **ნარკოტინი** — შხამიანი ნივთიერება, ოპიუმის ერთი ალკალოიდაგანი.

ნარკომატი — სახალხო კომისარიატის შემოკლებული სახელწოდება რუსულად; აგრეთვე — **ნარკომი** — სახალხო კომისარი.

ნაროდნიკობა, რუს. („ხალხოსნურობა“), საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოძრაობის მიმდინარეობა რუსეთში 19 სუტ. მეორე ნახევარში, — მის მეთაურთა (ნაროდნიკების) აზრით, რუსეთში არსებული თემობრივი მიწათმფლობელობა საშუალებას აძლევდა კაპიტალისტური განვითარების გვერდის ახვევისას და უშუალოდ სოციალისტურ კომუნაში გადასვლისას; მათი ტაქტიკა — სოციალიზმის ქადაგება ინტელიგენციასა და გლეხებში (საქართველოში ნაროდნიკებს ეწოდათ ტეტიათა მოტრფილენი). — **ნაროდნიკული** — ხალხოსნური, ნაროდნიკობის ხასიათის მქონე.

ნაროდვოლცებ (მრავლ., რუს. „Народная воля“ — საგან), ნაროდნიკული მოძრაობიდან 1879 წ. წარმოშობილი და პოლიტიკური ბრძოლის ნიადაგზე შემდგარი სარევოლუციო სოციალისტური პარტია რუსეთში; თვითმპყრობელობასთან საბრძოლველად პარტიამ მიიღო ტერორი (1881 წ. 1 მარტს მოკლეს ალექსანდრე II).

ნარციზმი, ბერძ.-ლათ. ხელოვნ. (იხილეთ ნარცისი), სქესობრივი გრძნობის ნაად-

რევი განვითარება ბავშვში, როცა ამ გრძნობის მატარებელი არ მოითხოვს დაკმაყოფილებას მოპირდაპირე სქესისაგან, არამედ კმაყოფილება თავისი სხეულის ნაწილების დანახვით ან გალიზიანებით (ავტოეროტიზმი); სქესობრივი გრძნობები თავისი საკუთარი სხეულისადმი (იხ. ფროიდი, ფროიდიზმი).

ნარცისი, ბერძ.-ლათ. (*narcissus*): 1) ძვ. ბერძ. მითოლოგიით: ეჭოს მიერ (იხ.) უიმედოდ შეყვარებული და ამისათვის დასჯილი წარმტაცი სილამაზის ჰაბუკი, რომელიც მოკვდა — წყალში ერთხელ დანახულის თავისი თავის ძებნაში; ვადატ. მნიშვნ.: თავის თავზე შეყვარებული ადამიანი; 2) ნარციზი, — თეთრი და მუქ-ყვითელი ფერის ყვავილებიანი სურნელოვანი ბაღის მცენარე.

ნასიბი, ირან., იტალია, ბელისწრა.

ნასტურცია ან **ნასტურციუმი**, ლათ. („ცხვირში შემწეხებელი“), ბალახვარდა, — ამერიკული წარმოშობის ერთგვარი ბალის-მცენარე, იქმება სალათის და წნილის სახით.

ნატაცია, იხ. ნოტაცია.

ნატივიზმი (ლათ. *nativus*-ისაგან „თანდაყოლილი“), ფილოსოფიური მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ადამიანს თანდაყოლილი აქვს ზოგიერთი თვისება (მაგ. სიერვის აღქმის უნარი), და არა გამოცდილებით შეძენილი. — **ნატივისტი** — ნატივიზმის მომხრე.

ნატრი, ლათ.-ევროპ., ნატრიუმის უანგი, — ნატრიუმის შენაერთი მუავბადთან; **ნატრიუმი** — ევროპისებრ-თეთრი რბილი ლითონი, — უანვდება ჰაერზე სწრაფად (ქლოროვანი ნატრიუმი წარმოადგენს საჭმელ მარილს).

ნატურა, ლათ. („ბუნება“), აქედან: **ნატურალიზაცია** — 1) ცხოველის ან მცენარის შეგუება უცხო ბუნებასთან; 2) სახელმწიფოს მიერ უცხოელისათვის სრული მოქალაქობრივი უფლებების მინიჭება. — **ნატურალიზმი** — 1) ეთიკური — ზნეობის აღიარება ბუნებრივი პირობების (და არა იდეალური ნორმების) შედეგად: ზნეობა გამომდინარეობს ადამიანის ინსტიქტიდან, ამიტომ ადამიანი არ უნდა იყოს შებოკვილი საზოგადოების მიერ; 2) ესთეტიკური (კერძოდ — ლიტერატურაში) — ხელოვნებაში (და ლიტერატურაში) ბუნებისა და ცხოვერ-



ბის ზედმიწევნითი სისწორით გამოხატვა; 3) **თეოლოგიური** — ბუნებისა და ღმერთის იგივეობის აღიარება; — 4) **სოციოლოგიური** — ისტორიის აღიარება ბუნებრივი პროცესის შედეგად, სადაც ყველაფერი მიზეზობრივად არის შეპირობებული; 5) **ფილოსოფიური** — ბუნების აღიარება ყოველისავე (სულიერისა და ნივთიერისა) პირველ წყაროდ და ერთადერთ სინამდვილედ; **ნატურალისტ-ი**: — 1) ბუნებისმეტყველი მეცნიერი; 2) ნატურალიზმის მიმდევარი.

ნატურალური (იხ. ნატურა), ბუნებრივი, არახელოვნური; ნივთიერი. — **ნატურალური** (ანუ **ნატურით**) **გადასახადი**, **გასამრჯელო**, **სარგო** — გადასახადი და სხვ. არა ფულით; არამედ რაიმე საგნით, საქონლით, შრომით და სხვ.; **ნატურალური მეურნეობა** — მეურნეობის ისეთი ფორმა, როდესაც რომელიმე საზოგადოებრივი ერთეული ემყოფილდება თავისი საკუთარი ნაწარმოებით და თავის ნაწარმოებს ხმარობს მხოლოდ თვითონ (ე. ი. არაა გაცვლა-გამოცვლა) და არაა აგრეთვე შრომის განაწილება.

ნატურიზმი-ი (იხ. ნატურა), ბუნების ძალების გაღმერთება.

ნატურფილოსოფია (იხ. ნატურა და ფილოსოფია), ბუნების ფილოსოფია, — მეტაფიზიკის დარგი, რომელიც ხსნის ბუნების მოვლენებს არა ცდების გზით, არამედ მჭკრეტელობითად (სპეკულატიურად, იხ.).

ნატურშიკი-ი (იხ. ნატურა; რუს. დაბოლოებით), ცოცხალი მოღველი (იხ.) ანუ ნიმუში, ე. ი. მამაკაცი, რომელიც უზოზირებს (იხ. პოზირება) მხატვარს ან მოქანდაკეს; **ნატურშიკა** — ასეთივე ქალი.

ნავტალინი-ი ან **ნავთალინი-ი** (ბერძ. naphtha-საგან „ნავთი“), ძლიერ-სუნიანი კრისტალური თეთრი ნივთიერება პაწაწა ფოთლებისა ან ფხვნილის სახით, — მოიპოება ქვანახშირის ფისისაგან; იხმარება მედიცინაში, ოჯახში (ტანსაცმელის დასაცავად ჩრჩილისაგან) და სხვ.

ნავატირ-ი, არაბ., ნიშნულური.

ნაცია (ლათ. natio,-onis), ერი. — **ნაციონალიზაცია**: — 1) გაეროვნულება, გასახელმწიფოებრივება; 2) კერძო საკუთრების იძულებითი გადაცემა სახელმწიფოს საკუთრებად; **ნაციონალი-**

ზირება — იგივე მოქმედება. — **ნაციონალიზმი-ი** — 1) თავისი ერის თავისებურობათა და ინტერესთა დაცვა, მისი გაერთიანებისა, გაძლიერებისა და დამოუკიდებლობისაკენ მიმართული პოლიტიკა; 2) თავისი ერის ღირსებების შესახებ გადაჭარბებული წარმოდგენა; 3) სახელმწიფოში გაბატონებული ერის ინტერესებით ხელშეწყობა და მცირერიცხოვანი ერების დაჩაგვრა. — **ნაციონალისტ-ი** — ნაციონალიზმის მომხრე. — **ნაციონალისტური** — ნაციონალიზმის ხასიათს მქონე.

ნაციონალური (იხ. ნაცია), ეროვნული. — **ნაციონალური გვარდია** — იხ. გვარდია. — **ნაციონალური კონვენტი**, — იხ. კონვენტი. — **ნაციონალური კრება** — საერთო; წარმომადგენლობითი საკანონმდებლო კრება; კერძოდ: საზრანგეთში 1789 წ. გენერალური შტატებისაგან (იხ.) წარმოქმნილი დამფუძნებელი კრება; აგრეთვე 1848 წ. რევოლუციის შემდეგი და 1871 წლისა და დამფუძნ. კრებების სახელწოდება. **ნაციონალური სახელოსნოები** — საფრანგეთში: უმუშევართათვის შექმნილი სახელოსნოები, პირველად 1789 წ. (იარსება ცოტა ხანს), მეორედ 1848 წ. დროებითი მთავრობის მიერ ლუი ბლანის (Louis Blanc, 1811-1882) ზეგავლენით (დაიხურა ოთხი თვის შემდეგ).

ნენდერთალ-ის რასა — ეწოდება წინარეისტორიულ რასას (იხ.), რომლის არსებობასაც გულისხმობენ ნენდერის დაბლობში (პრუსიაში) პოვნილი დოლიქოკეფალური (იხ.) თავის-ქალის მიხედვით.

ნეგატივ-ი (ლათ. ნეგატივუს „უარყოფითი“), ფოტოგრაფიაში: საგნის უკუღმე გამოხატულობა შუქ-მგარძნობიარე ფირფიტაზე; თვით ასეთი ფირფიტა. — **ნეგატიური** — უარყოფითი.

ნეგლიჟუე, ლათ.-ფრ. (négligé): 1) დაუდევრობა, გარეწრობა; 2) დილის სამწინო ტანსაცმელი.

ნეგოციანტი-ი (ლათ. negotians,-ntis „მოვაჭრე“), დიდი სავაჭრო საქმეებისა და შიკრულ ქვეყნებთან ამ ნიადაგზე ურთიერთობის მქონე ვაჭარი. — **ნეგოციანტი-ი**: — 1) შუამავალი; 2) ფასიანი ქალაღებთ მოვაჭრე ბანკირი. — **ნეგოციაცია**: — 1) შუამავლობა; 2) ფასიანი ქა-

ღალღების გაყიდვა ან გადაცემა მესამე პირისათვის; **ნეგოცირება** — იგივე მოქმედება.

ნეგრ-ი (ლათ. *niger*-ისაგან „შავი“, ფრ. *négre*), ზანგი, შავკანიანი. — **ნეგრიტოხები** — (მრავლ.) — ინდოეთისა და დიდი ოკეანის კუჩულებზე ზანგების მსგავსი მცხოვრებნი.

ნევრალგია, ბერძ. ხელოვნ. (*neuron* „თოკი; ძარღვი, ნერი“, *algos* „ტკივილი“), ნერვული ტკივილი სხეულის განსაზღვრულ ადგილას, მაგ. გაციების ნიადაგზე, ჩვეულებრივ, ხანმოკლე. — **ნევრასთენია** — (ბერ. *asthénia* „სისუსტე“), ნერვული სისტემის მოშლილობა გონებრივი ან ფიზიკური დაღლილობის ნიადაგზე, — ხასიათდება, მაგ. უძილობით, ნევრალგიური მოვლენებით, ნებისყოფის დასუსტებით, სსსქესო ორგანოების მოშლილობით და სხვ. — **ნევრიტი** — ნერვული უჯრედის მოჩჩი, რომელიც ნერვულ აგზნებას ატარებს უჯრედიდან (შეად. დენდრიტი). — **ნევრიტი** ან **ნევრიტის-ი** ნერვების ანთება. — **ნევროგლია** (ბერ. *glia* „წებო“), ნერვული სისტემის ნერვულ უჯრედთა შორისი შუალედის შემცვენი ქსოვილი. **ნევროზ-ი** ან **ნევროზის-ი** — ნერვული სისტემის ავადმყოფობა ანატომიურად უჩინარი ცვლილებებისას. — **ნევროლოგია** — ნერვული სისტემის შემსწავლელი დარგი ანატომიისა. — **ნევროპათ-ი** (ბერძ. *pathos* „ტანჯვა“) — ნერვებით ავადმყოფი. — **ნევროპათია** — ნერვული სისტემის ავადმყოფობათა საერთო სახელწოდება ანატომიურად უჩინარი ცვლილებებისას. — **ნევროპათოლოგ-ი** (იხ. პათოლოგი) — ნერვულ ავადმყოფობათა ექიმი ან მეცნიერი მკვლევარი. — **ნევროპათოლოგია** — მეცნიერება ნერვულ ავადმყოფობათა შესახებ. — **ნევროსკლეროზ-ი** (იხ. სკლეროზი) — ნერვული ქსოვილის გამყარება.

ნეირონები (მრავლ. ბერძ. *neuron* „თოკი, ძარღვი“), ნერვული სისტემის შემადგენელი ძირითადი ელემენტები.

ნეიტრალ-ი (ლათ. *neuter*-ისაგან „ორში არც ერთი, საშუალო“) ან **ნეიტრალური**: — 1) ნეიტრალიტეტის (იხ.) დამცველი; 2) ქიმიკში: ნეიტრალი ნივთიერება — ისეთი ნივთიერება, რომელიც არ იძლევა არც მჟავა და არც მტუტე რეაქციას. — **ნეიტრალიზაცია**: — 1) ნეიტ-

ტრალიტეტის მდგომარეობაში ჩაყენება; 2) ქიმიკში: მჟავა და ტუტე რეაქციების უნარის მოსპობა ხსნარში; 3) საერთოდ — რაიმე თვისების ან მოქმედების მოსპობა. — **ნეიტრალიზირება** ან **ნეიტრალიზება** — იგივე მოქმედება. — **ნეიტრალიტეტი** (გერმ. *Neutralität*): — 1) ისეთი მდგომარეობა, როდესაც ვინმე მესამე არ ერევა ორთა შუა რაიმე დამოკიდებულებაში; მონაწილობის მიუღებლობა; ჩაურევლობა, მაგ. შესამე პირისა — ორი პირის კამათში, მესამე პარტიისა — ორი პარტიის ბრძოლაში, სახელმწიფოს — სხვა სახელმწიფოთა ომში და სხვ.; **შეიარაღებული ნეიტრალიტეტი** — ასე ეწოდება ნეიტრალურის, მაგრამ სახელდრო მოქმედებისათვის მზად მყოფი სახელმწიფოს მდგომარეობას. — **ნეიტრალური**, იხ. ნეიტრალი, მაგ. **ნეიტრალური** ან **ნეიტრალი ზონა**, იხ. ზონა.

ნეკრო- (ბერძ. *nekros* „მიცვალებული, მკვდარი, გვამი“), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს მკვდრის, გვამის და სხ. შესახებ რასმე, მაგ.: **ნეკრობიოზ-ი** (ბერძ. *bios* „ცხოვრება“) — ცოცხალ ქსოვილთა გაუბრუნელი სიკვდილი. — **ნეკროლატრია** (ბერძ. *latréia* „სამსახური“), მიცვალებულთა თაყვანისცემა. — **ნეკროლოგ-ი** (ბერ. *lógos* „სიტყვა“...) — 1) წინეთ — გარდაცვალებულთა სია; 2) შემდეგ და ახლა: მოკლესტატია (გაზეთში, ჟურნალში) ახლად გარდაცვალებულის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ. — **ნეკროპოლ-ი** (ბერძ. *polis* „ქალაქი“) — დიდი სასაფლაოები ძველი ქალაქების მახლობლად. — **ნეკროტომია** (ბერძ. *tomós* „შპრელი“) — გვამთ-განკვეთა.

ნეკტ-, იხ. ნექტ-

ნემეზიდა ან **ნემესის-ი**, ბერძ. სპ. სპ. („მართებული რისხვა, დასჯა...“), ძველი ბერძნული მითოლოგიით: მართლმსაჯულების ქალ-ღმერთი, მკაცრი სამართლიანობის განსახიერება.

ნეო- (ბერძ. *neos* „ახალი“), დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს ახალს, განახლებულს.

ნეოვიტალიზმ-ი, ბერძ.-ლათ., ვიტალიზმის (იხ.) ახალი სახე, — განვითარდა 19 საუკ. მეორე ნახევარში, ხსნის სიცოცხლის პროცესებს „სასიცოცხლო ძალების“ შესატყვის ძალებზე დაყრდნობით.

ნეოკათოლიციზმი — კათოლიციზმის (იხ. კათოლიკური) ზოგიერთი დოგმატის უარყოფელი მიმართულება.

ნეოკანტიანობა — კანტის (იხ.) ფილოსოფიიდან გამომდინარე თანამედროვე ფილოსოფიური მიმართულება.

ნეოკლასიციზმი — ლიტერატურაში: ზოგადი სახელწოდება ახალ მიმართულებათა, რომელნიც დაკავშირებულნი არიან კლასიციზმის (იხ. 1, 2) განახლებასთან.

ნეოლითი — ანუ **ნეოლითური ეპოქა** (ბერძ. lithos „ქვა“), ქვის საუკუნის გვიანდელი ხანა, როდესაც იხმარებოდა, სხვათა შორის, ლამაზად გათლილი ქვის იარაღები.

ნეოლოგიზმი — (იხ. ნეო-, ბერძ. λόγος „სიტყვა“), ხელოვნურად შექმნილი ახალი სიტყვა ან უცხო ენიდან შემოტანილი გამოთქმა, ჩვეულებრივ — სამწერლობო ენაში.

ნეოპლატონიზმი — (იხ. ნეო-) — III საუკუნეში ქ. შ. წარმოშობილი ეკლექტიკური (იხ.) ფილოსოფიური მიმართულება, რომელიც აერთიანებდა სხვადასხვა რელიგიურ-ფილოსოფიურ სისტემებს პლატონის (იხ.) ფილოსოფიაზე დამყარებით (ყველაზე შესანიშნავი ნეოპლატონიკა პლოტინი, 205 — 270); აქედან: **ნეოპლატონიკი** — ნეოპლატონიზმის მიმდევარი.

ნეორომატიზმი — (იხ. ნეო და რომანტიზმი), 19 საუკ. დასასრულისა და 20 საუკ. დასაწყისის მიმართულება ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, რომელიც უახლოვდება 19 საუკ. რომანტიზმს.

ნეოფიტ-ი (იხ. ნეო-, ბერძ. phytos „წარმოქმნილი, შობილი“), ახლად სჯულმიღებულა, ახალმონათლული.

ნეოფობია (იხ. ნეო-, ბერძ. phobos „შიში, ძრწოლა“), შიში ყოველგვარი განახლებასა, ახალი წესებისა და სხვ.; **ნეოფობი** — ენისა ეშინია ყოველგვარი განახლებისა.

ნეპოტიზმი (ლათ. nepot-, otis-ისაგან „შვილიშვილი“), თავის ნათესავების მფარველობა სამსახურში (მათი სამსახურში მოთავსება, დაუმსახურებლად წარმატების მიცემა და სხვ.).

ნეპტუნი, საკ. სახ.: 1) ძვ. რომაული მითოლოგიით: ზღვათა ღვთაება (უდრის ბერძენთა პოსეიდონს); 2) მზისაგან ყველაზე მეტად და-

შორებული პლანეტის სახელწოდება. — **ნეპტუნიზმი** — გეოლოგიური მოძღვრება, — ხსნის დედამიწის ზედაპირის წარმოქმნას წყლის მოქმედებით.

ნერვი, **ნერვები**, ბერძ.-ლათ. (nervus „ძარღვი, კუნთი; ძალა“, იხ. ნეფრალგია), თავისა და ხერხემლის ტვინის კუნთებთან და გრძნობის ორგანოებთან შემაერთებელი ძაფები. — **ნერვული** — 1) ნერვების ხასიათის მქონე, მათგან ან მათი მეოხებით წარმომდგარი; **ნერვული სისტემა** — ცოცხალი ორგანიზმის იმ ორგანოთა (ტვინისა და ნერვთა) ერთობლიობა, რომელიც მართავენ მის სასიცოცხლო პროცესებს; **ნერვული ავადმყოფობანი** — ნერვული სისტემის ავადმყოფობანი, ასეთია, მაგ. დამბლა, პისტერია (იხ. ისტერია), ნევრასთენია (იხ.), შაკიკი და სხვ.; 2) გადატ. მნიშვნ.: **ნერვული ადამიანი** — ადვილად გასაღიზიანებელი, ფიცხი ადამიანი.

ნეხეხერ-ი, ლათ.-ფრ. (nécessaire „საჭირო აუცილებელი“), პატარა ყუთი — ქალის სახელსაქმო მოწყობილობის ან საპირფარეო საგნების (სარკისა, სავარცხლისა, დანისა და სხვ.) ჩასაწყობად.

ნესტორიანები — ნესტორიანობის მიმდევარნი. **ნესტორიანობა** — კონსტანტინოპოლის პატრიარქის, ნესტორიუსის მიერ (V საუკ.) შექმნილი მოძღვრება, რომლის თანახმადაც მარამ ქალწული არ იყო მშობელი ღვთისა, არამედ იესო ქრისტის ადამიანური ბუნების დედა (ნესტორიანობა, როგორც სექტა, ძალიან გავრცელდა აზიასა და არაბეთში).

ნეტო (იტ. netto „სუფთა“): 1) რაიმე საქონლის წმინდა წონა (შეფუთვის გარეშე); 2) წმინდა შემოსავალი (იხ. ბრუტო).

ნეტურუმი — (ლათ. „ორში არც ერთი“), გრამატიკაში: სუფთა სქესი.

ნექტარი, ბერძ.: 1) მითოლოგიით: ღმერთების სასმელი, უკვდავების წყალი; 2) ნექტარიების მიერ (იხ.) გამოყოფილი ტკბილი წვენი ყვავილებში. — **ნექტარიები** (მრავლ.) — ყვავილის სათაფლე ჯირკვლები.

ნეფრალგია (ბერძ. nefros „თირკმელი“, algos „ტანჯვა“), თირკმლების ტკივილი. — **ნეფრიტი** — ერთგვარი მომწვანო მინერალი;

რინი. — **ნიტრომეტრი** — მუცავბადოვან შენაერთებში შეცვლი აზოტის გამომრკვევი ხელსაწყო. — **ნიტრონაფთალინი** (იხ. ნაფთალინი) — აზოტის მუცავით ნაფთალინის დამუშავების პროდუქტი, — იხმარება საღებავების დასამზადებლად და ასაფეთქებელ ნივთიერებათათვის.
ნიუნსი, იხ. ნუნსი.

ნიუნთონი, ისააკ (Newton, Isaac, 1642 — 1727), გენიალური ინგლისელი მათემატიკოსი, ფიზიკოსი, ასტრონომი და ფილოსოფოსი; მსოფლიო მიმზიდველობის კანონის აღმოჩენი, ანალიტიკური მექანიკისა და თეორიული ასტრონომიის საფუძვლების ჩამყრელი და სხვ.

ნიქები (მრავლ., გერმ.), ჩრდ. გერმანული მითოლოგიით: წყლის ბოროტი სულები.

ნიქტოფიტები (მრავლ., ბერძ. nyx, nykfós „ღამე“, phytón „მცენარე“), მცენარეები, რომელნიც იშლებიან და სასიამოვნო სუნს იძლევიან მხოლოდ ღამით. — **ნიქტალოპია** ან **ნიქტალოპსი** (ბერძ. ópsis „მხედველობა“) — თვალის ისეთი ავადმყოფობა, როცა ავადმყოფი ღამით უკეთ ხედავს, ვიდრე დღისით.

ნიშა ან **ნიშ-ი** (ფრ. niche), წალო: ხუროთმოძღვრებაში — გამორჩევი ადგილი კედელში რისამე (ქანდაკებისა, ავეჯულობისა და სხვ.) შესადგმელად.

ნიცშე, ფრ. Nietzsche, Fr., 1844 — 1900), განთქმული გერმანელი ფილოსოფოსი, რომლის მოძღვრებასაც ახასიათებს უკიდურესი ინდივიდუალიზმი; ნიცშე სასტიკად აკრიტიკებს თანამედროვე კაცობრიობის მორალს და აიდეალებს მძლავრ (სულიერად და ფიზიკურად) პიროვნებას („უბერმენსხ“ — Übermensch), რომელიც ანგარიშს არ უწევს საზოგადოებრივ წესებს; **ნიცშეანობამ** — ნიცშეს მოძღვრებამ — გავლენა მოიპოვა ახალ ლიტერატურაში.

ნიპილიზმი (ლათ. nihil-საგან „არაფერი“): 1) 12 საუკ. ერესი დასავლ. ევროპაში, — უარყოფდა ქრისტეში ადამიანურ ბუნებას; 2) ფილოსოფიაში: სინამდვილის უარყოფელი ყოველგვარი მოძღვრება; 3) რუსეთში 19 საუკუნის 60-იანი წლების საზოგადოებრივი მიმდინარეობა, უარყოფდა საზოგადოებრივი ცხოვრების არსებულ საფუძვლებს; გამოხატულია ტურგენევის (იხ.) რომანში „მამები და

შვილები“ ბაზროვის სახით; 4) დასავლ. ევროპაში: რუსეთის სარევოლუციო მოძრაობათა სახელწოდება. — აქედან: **ნიპილისტი** — ნიპილიზმის მიმდევარი.

ნობელი, ალფრედ (Nobel, Alfred, 1833 — 1896), შვეციელი ინჟინერი ქიმიკოსი. დინამიტის გამომგონი, — მან დააწესა სიკვდილის წინ **ნობელის პრემია** — ყოველწლიური ჯილდო სამეცნიერო, სალიტერატურო და სხვ. საუკეთესო ნაწარმოებისა და აღმოჩენისათვის.

ნობილები (მრავლ., ლათ. nobiles): 1) წარჩინებულ გვარეულობათა წევრები ძველ რომში; 2) ვენეციის რესპუბლიკის უმაღლესი წოდების წევრები. — **ნობილიტეტი** — საერთოდ წარჩინებული წოდება.

ნოვატორი, ლათ., რაიმე დარგში ახლის შემომღები, არსებულის გარდაქმნელი პირი.

ნოველა (იტ. novella „ახალი“): 1) მარტივი-შინაარსიანი პატარა მოთხრობა; 2) ძველის შემესები ან ნაწილობრივ შემცვლელი ახალი კანონი. — **ნოველისტი** — ნოველების (იხ. 1) მწერალი.

ნოზოგენეზისი ან **ნოზოგენია** (ბერძ. νόσος „ავადმყოფობა“, იხ. გენეზისი), ავადმყოფობის წარმოშობა და განვითარება. — **ნოზოგრაფია** — ავადმყოფობის აღწერა.

ნოქტი, იხ. ნოქტი.

ნოლი, იხ. ნული.

ნომა (ბერძ. νόμος „სამოვარი“), მედიცინაში: ლოყის ლორწოიანი გარსის განგრენა.

ნომადი, **ნომადები** (ბერძ. νόμας, -άδος „მოხეტიალე“), მომთაბარე ხალხი

ნომარქი (ბერძ. νόμος „სამოვარი“, αρχής „უფროსი, ბელადი“), ნომის (იხ. ნომი) უფროსი.

ნომენი, ლათ., სახელი (გრამატიკაში).

ნომენკლატურა, ლათ. („დასახელება“), სახელწოდებათა ნუსხა (სია) ამა თუ იმ დარგში (მეცნიერებაში, ტექნიკაში, წარმოებაში და სხ.).

ნომერი ან **ნუმერი** (ლათ. numerus „რიცხვი“): 1) ამა თუ იმ საგნის რიგის მაჩვენებელი რიცხვი სხვა საგანთა შორის; 2) ოთახის სასტუმროში; 3) გაზეთის ან ჟურნალის განსაზღვრულ დროს (დღეს, თვის...) გამოშვებული

ცალი. — **დანომრვა** — რაიმე საგანზე ნომრის (1) აღნიშვნა. — **ნომერაცია**. იხ. ნუმერაცია.

ნომ-ი, ბერძ.: 1) *nomós* „ოლქი“ — ადმინისტრაციული ერთეული ძვ. ეგვიპტეში; 2) *nómos* „ჩვეულება, დადგენილება, მუსიკა“ — ღმერთის საბატყვემო სიმღერა ძვ. საბერძნეთში.

ნომინალიზმი-ი (ლათ. *nomen, -inis*-საგან „სახელი“), საშ. საუკუნეების ფილოსოფიური მოქმედება. — უარყოფდა ზოგადი ცნებების შესაბამისი რისამე არსებობას სინამდვილეში და ამტკიცებდა ყოველი სინამდვილის ინდივიდუალურობას (მისი წარმომადგენელია როსცელინუსი, 11 საუკ.); **ნომინალისტი-ი** — ნომინალიზმის მიმდევარი.

ნომინალური ან ნომინალი-ი (ლათ. *nominat-ivus* „დასახელებითი“): 1) არსებული ან მოქმედი მხოლოდ სახელით (და არა სინამდვილეში); 2) დაქმედი ან დასახელებითი ფასი (და არა საბაზრო ან კურსის მიხედვით).

ნომოგრაფი-ი (იხ. ნომი, ბერძ. *graphein* „წერა“), კანონების დამწერი, — შემკრები; **ნომიგრაფია** — კანონების წერა. — **ნომოკანონი** — ეკლესიის შესახებ საეკლესიო და სამოქალაქო კანონთა კრებული. — **ნომოთეტი-ი** (ბერ. *tithêmi* „ვდებ“) — კანონმდებელი.

ნონა (ლათ. *nonus*, ა. *um* „მეცხრე“), მუსიკაში: გამის მეცხრე სადებური. — **ნონეტი-ი** (იტ. *nonetto*), ცხრა ხმისა ან ინსტრუმენტისათვის დაწერილი მუსიკალური ნაწარმოები. — **ნონიდი**, ფრ. დეკადის (იხ.) მეცხრე დღე საფრანგეთში.

ნონიუსი-ი — მაშტაბის ან წრის ნაწილებს უმცირეს დაყოფათა საზომი ხელსაწყო; სახელწოდება პორტუგ. მეცნიერის ნონიუსისაგან (1492 — 1577); ამავე ხელსაწყოს უწოდებენ ვერნიეს-ს (აგრეთვე გამოგონის გვარა, 1580 — 1537).

ნონპარელ-ი (ფრ. *nonpareil* „შეუდარებელი“), ძალიან წვრილი სასტამბო შრიფტი.

ნონები (მრავლ., ლათ. *nonae* „მეცხრეები“), ძვ. რომში: მეშვიდე დღე მარტსა, მაისსა, ივნისსა და ოქტომბერში; მეხუთე — დანარჩენ თვეებში (უწევდა იდების მეცხრე დღეს).

ნორდ-ი, გერმ., ჩრდილოეთი; აქედან **ნორდვესტი-ი** (იხ. ვესტი) — ჩრდილო-დასავლეთი ან

ჩრდილოდასავლური ქარი; **ნორდოსტი-ი** (იხ. ოსტი) — ჩრდილო-აღმოსავლეთი ან ასეთი ქარი.

ნორმა, ლათ., წესი, ნიმუში; ზუსტი საზომი. — **ნორმალური ან ნორმალ-ი** — წესიერი, სანიმუში; წესის ან ნიმუშის შესაფერი, მასთან შეთანხმებული.

ნორმანები (მრავლ., გერმ. *Normannen* „ჩრდილოელები“), საშ. საუკუნეებში: სკანდინავიის მცხოვრებნი, — გამბედავი მეზღვაურები, თავს ესხმოდნენ ხშირად ევროპის ნაპირებს; ფლობდნენ 11 საუკ. ინგლისს (ხანმოკლედ); რუსეთში ცნობილი არიან ვარიაგების სახელით (იხ.).

ნორმატიული ან ნორმატივი-ი, ლათ.-ფრ. (იხ. ნორმა), ნორმების ან წესების დამდგენი; ნორმის ხსიათის მქონე; **ნორმატიული მეცნიერებანი** — მაგ. ლოგიკა და ეთიკა, რომელნიც, სათანადო მოვლენათა კვლევის გარდა, ადგენენ აზროვნებისა და მოქმედების ნორმებს.

ნორმირება, ლათ.-ევროპ. (გერმ. *normieren*, იხ. ნორმა), რაიმე მოქმედებისათვის წესებისა დადგენა; მოწესრიგება.

ნოსო-, იხ. ნოზო-.

ნოსტალგია (ბერძ. *nóstos* „მინდაბრუნება“, *álgos* „ტკივილი“, „მწუხარება“), ავადმყოფური სევდა სამშობლოში დაბრუნების შეუძლებლობის გამო. — **ნოსტალმანია** (იხ. მანია) — იგივეა, რაც ნოსტალგია.

ნოტა ან ნოტი-ი, ლათ.: 1) მუსიკაში: ტონის პირობითი ნიშანი, თვით ტონი; 2) **ნოტა** — დიპლომატური მიმართვა ერთი მთავრობისა მეორესადმი რაიმე მნიშვნელოვანი საკითხის გამო.

ნოტაბლი-ი, ნოტაბლები (ლათ.-ფრ. *notable* „შესამჩნევი, წარჩინებული“), სამი წოდების (სამღვდ., აზნაურთა და მესამე წოდების) სათათბირო დაწესებულება რევოლუციამდე საფრანგეთში.

ნოტარიუსი-ი, ლათ. („სწრაფად მწერალი“), სხვადასხვაგვარი მოწმობებისა, აქტებისა და ხელშეკრულებათა შემდგენელი ან დამოწმებელი თანამდებობის პირი. — აქედან: **ნოტარიალური ან ნოტარიალი-ი** — ნოტარიუსის მიერ დამოწმებული, მაგ. **ნოტარიალი-ი აქტი** — იურიდიული ძალის მქონე წერილობითი საბუთი (შინაურ აქტთან დაპირისპირებით). — **ნოტარიატი-ი**

— იურიდიული აქტების შემსრულებელი და დამმოწმებელი თანამდებობის პირები და დაწესებულებანი.

ნოტაცია (ლათ. notatio „აღნიშვნა, დაგმობა“), შენიშვნის მიცემა; დარიგება.

„ნოტ“-ი — შრომის მეცნიერული ორგანიზაცია (რუსული სახელწოდების პირველი ასოები: Н. О. Т.). — მისი მიზანია გამოიმუშაოს სხვადასხვაგვარი შრომისათვის ისეთი სამომჭირნო ხერხი და წესები, რომლის წყალობითაც უმცირესი ძალის დახარჯვით მიღწეულ იქნეს უდიდესი შედეგები.

ნოტიფიკაცია (ლათ. notus „ცნობილი“ და facere-საგან „კეთება, ქმნა“), ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორესათვის რაიმე მნიშვნელოვანი განზრახვლების ოფიციალურად შეტყობინება; **ნოტიფიცირება** — იგივე მოქმედება.

ნოტოგრაფი (იხ. ნოტა, 1), ფორტეპიანოზე შესრულებული რისამე ჩამწერი ხელსაწყო.

ნოუმენი-ი, იხ. ნუმენი-ი.

ნოქტამბულიზმი-ი (ლათ. nox, noctis „ღამე“, ambulare „სიარული“), იგივეა, რაც სომნამბულიზმი (იხ.).

ნოქტურნი-ი (ლათ. nocturnus „საღამური, ღამისა“): 1) ოცნების ხასიათის მქონე ნაზი მუსიკალური პიესა; 2) კათოლიკეთა ეკლესიაში: მწუხრის საგალობელი; 3) ღამის მომენტების გამომსახველი მხატვრობა.

ნუაიდი-ი (ფრ. noyade „წყალში დახრჩობა“), პოლიტიკურ დამნაშავეთა (კონტრ-რევოლუციონერთა) წყალში დახრჩობა საფრანგ. დიდი რევოლუციის ხანაში.

ნუანსი-ი (ფრ. nuance), ოდნავი განსხვავება; იერი. ელფერი (ტონისა, ფერისა, მეტყველებისა და სხვ.); აქედან: **ნუანსირება** — ნუანსის მოხდენა ოდნავი განსხვავების შექმნა.

ნუგა (ფრ. nougat), ნუშისა ან კაკლისაგან დამზადებული ტკბილეული.

ნულ-ი (ლათ. nullus „არცერთი, უმნიშვნელო, არაინ“): 1) მათემატიკური ნიშანი, — აღ-

ნიშნავს არყოფნას ციფრთა იმ რიგისას (ერთულისას, ათეულისას და სხვ.), რომლის ადგილას იგი (ნული) ზის; 2) ფიზიკაში: რაიმე ხელსაწყოს დაყოფათა დასაწყისი წერტილი (მაგ. ნულის წერტილი თერმომეტრზე გაყინვის წერტილი); 3) ვადატ. მნიშვნ.: არარობა, სრულიად უმნიშვნელო.

ნუმენი-ი (ბერძ. noymenos „აზრით წარმოსადგენი“, noein-ისაგან „შენიშვნა, გაგება, ფიქრი“...), ფილოსოფიაში: საგნის მხოლოდ გონებით (და არა ცდით) მისაწვდომი არსი (უპირისპირდება ფენომენს, იხ.).

ნუმერაცია (იხ. ნომერი): 1) არითმეტიკის ნაწილი: ყოველგვარ რიცხვთა აღნიშვნის წესები რაოდენობის ნიშანთა (ციფრების) საშუალებით; 2) სიტყვიერი ან წერილობითი ჩამოთვლა; 3) ერთნაირ საგანთა აღნიშვნა თანამიმდევრობითი ნომრებით. — **ნუმერირება** — ნუმერაციის მოხდენა, დანომრვა; **ნუმერი**-ი — იგივეა, რაც ნომერი.

ნუმისმატიკა, ბერძ.-ლათ. (numisma, -atis-საგან „მონეტა“), მეცნიერება ძველი მონეტების (ფულის ნიშნების) და მედლების შესახებ, — იკვლევს მათ ტექნიკურისა, მხატვრულისა და ისტორიულის თვალსაზრისით, როგორც კულტურის ისტორიის ძეგლებს. — **ნუმისმატიკა** — ძველ მონეტებისა და მედლების შემკრები და მეცნიერულად შემსწავლელი. — **ნუმისმატიკური** — ნუმისმატიკის ხასიათის მქონე; **სანუმისმატიკო** — ნუმისმატიკისათვის განკუთვნილი მაგ. **სანუმისმატიკო კაბინეტი**.

ნუნცი ან **ნუნციუსი**, ლათ. („მაუწყებელი“), რომის პაპის ელჩი. **ნუნციატურა** — 1) ნუნციის თანამდებობა; 2) მისი ადგილსამყოფელი (მაგ. პარიზის ნუნციატურა).

ნუტაცია (ლათ. nutatio „დახრა, რყევა“): 1) დედამიწის ღერძის პერიოდული რყევა — მთვარის მიზიდულობის გამო; 2) ბოტანიკაში: მცენარეთა მზისაკენ შებრუნება; 3) მედიცინაში: უნებური მოძრაობა თავისა.



მ

ოასიზი-ი, ბერძ.: 1) მცენარეულობით შემოსილი პატარა მიწა უდაბნოში; 2) გადატ. მნიშ.: საამური ადგილი ან ამბავი მრავალ უსიამოვნოთა შორის.

ობდუქცია (ლათ. obducere-საგან „დახურვა, გახსნა, ვალება“), გვამის განკვეთა გამოკვლევის მიზნით; **ობდუცირება** — იგივე მოქმედება.

ობელისკი-ი (ბერძ. obeliskos „მწვეტიანი სარი; შამფური“), ეგვიპტეში: ოთხწახნაგა ღალალი (45 მეტრამდე), მთლიანი ქვისაგან გათლილი და ბოლოში წაწვეტილი სვეტი, ჩვეულებრივ—წარწერებით, წარმოადგენდა ძეგლს.

ობერი-, გერმ. („ზედა“), ემატება სიტყვის თავში და აღნიშნავს უფროსს, მთავარს, მაგ.: **ობერკონდუქტორი-ი** — უფროსი კონდუქტორი (იხ.); **ობეროფიცერი-ი** — უფროსი ოფიცერი (იხ.); **ობერპოფემისტერი-ი** — კარისკაცთა უფროსი სასახლეში და სხვ.

ობერონი-ი, გერმ.-ფრ.: 1) ელფების (იხ.) მეფე; 2) ურანოს პლანეტის ერთერთი თანამგზავრი.

ობერთონები (მრავლ., იხ. ობერ და ტონი), თანატონები, — ფიზიკასა და მუსიკაში: ძირითადი ტონის დამატებითი (ჩვეულებრივ—უფრო მაღალი) ტონები, რომელნიც ჰქმნიან ბერძის ტემბრს (იხ.).

ობვენცია (ლათ. obvenire-საგან „შეხვედრა, დახმარება“), ნებაყოფლობით გადასახადი ეკლესიის სასარგებლოდ.

ობიექტი-ი (ლათ. obiectus „წინგდებული ან წინდებული; გამოჩინებული; საგანი“): 1) საგანი ან მოვლენა, რომელიც აღიქმება ან იაზროვნება; შესწავლის ანუ დაკვირვების საგანი; 2) გრამატიკაში: დამატება (უპირისპირდება სუბიექტს — აღმქმელს, მოაზროვნეს, შემსწავლელს, ქვემდებარეს). — აქედან: **ობიექტივაცია**, **ობიექტივირება**: 1) სუბიექტს გარეშე დაყენება; ჩვენი ცნობიერების ზოგიერთი მოვლენის ჩვენს გარეშე არსებულად აღიარება; 2) რისთვისმე ობიექტურობის მონიჭება; რაიმე საგნის ან მოვლენის მიუღვამლოდ შესწავლა. —

ობიექტივი-ი — სხვადასხვა მოწყობილობის (მიკროსკოპის, საფოტოგრაფიო აპარატის და სხვ.) ოპტიკური მინა, რომელიც მიმართულია დაკვირვების საგნისაკენ. — **ობიექტივიზმი-ი** — რაიმე საგნის ან მოვლენის დაფასება მიუღვამლოდ, წინასწარ აღებული აზრის ან პირადი განწყობილების გარეშე (უპირისპირდება სუბიექტივიზმს). — **ობიექტიობა** — საგნის ან მოვლენის ჩვენს გარეშე არსებული თავისთავადი თვისებანი. — **ობიექტიური** — 1) ჩვენს გარეშე არსებული, ნამდვილი; 2) მიუღვამოელი; 3) გრამატიკაში: **ობიექტური პრეფიქსი** — დამატების მარჯვენებელი თავსართი ზნაში. — **ობიექტიურობა** — მიუღვამოლობა.

„ობივატელ“-ი (რუს. обыватель „მუდმივი მცხოვრები მესაკუთრე“), ვიწრო პირადი ინტერესებით გამსჭვალული ადამიანი, რომელიც ყოველ საზოგადოებრივ მოვლენას აფასებს მხოლოდ თავისი კეთილ-ცხოვრების თვალსაზრისით.

ობლატკა (რუს. დაბოლოებით) ან **ობლატი-ი** (ლათ. oblativus „მიტანილი“, იგულისხმე პური): 1) კათოლიკებსა და ლუთერანებში: პატარა მრგვალი საზიარებელი ხშიაი; 2) არასასიამოვნო წამლის მისაღები აფსკა (იხ. კაპსული).

ობლიგაცია (ლათ. obligatio „შერტულობა, დაბმულობა; ვალდებულობა“), ფასიანი ქალაქი, — წარმოადგენს კერძო ან სახელმწიფო სავალო ვალდებულობას და შემოაქვს განსაზღვრული ურყევი შემოსავალი (განსხვავდება აქციისაგან, რომლის შემოსავალიც მერყეობს, იხ. აქცია); აქედან: **ობლიგაციონერი** — ობლიგაციის პატრონი, მფლობელი.

ობლიტერაცია (ლათ. obliterare-საგან „ასოს ამოშლა“), მედიცინაში: სხეულის ღრუბებს დახურვა შეზრდის გამო.

ობოე ან ობოა (ფრ. hautbois „მაღალი ხე“), ხისაგან გაკეთებული შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტი; **ობოისტი-ი** — ობოის დამკვრელი.

ობოლი-ი (ბერძ. obolós), ძველი ბერძნული მონეტა — დრაქმის $\frac{1}{6}$, უდრიდა დაახლ. 6 კაპ.

„ობორონეცი, ობორონეცი“, რუს. („თავ-დამცველი“) — ასე ეწოდა რუსულად საერთა-შორისო სოციალისტური მოძრაობის მემარჯვენე მიმდინარეობას, რომელიც 1914 — 18 წწ. ომის დროს ემსრობოდა თავისი ქვეყნის ბურჟუაზიასთან შეთანხმებას — სამშობლოს დაცვის მიზნით.

ობროგაცია (ლათ. obrogatio „დაკითხვა“), კანონის გაუქმების ან შეცვლის შესახებ წინადადების შეტანა.

ობრუსა, ბერძ.-ლათ. (obrussa), ოქროს ვასინჯვა ცეცხლზე.

ობსერვატორია (ლათ. observare-საგან „თვალდევნება, დაკვირვება“), ასტრონომიულ, მეტეოროლოგიურ და ფიზიკურ დაკვირვებათა საწარმოებელი საგანგებო დაწესებულება. — **ობსერვაცია** — დაკვირვება; **ობსერვაციული** — დაკვირვებითი; **საობსერვაციო** — სადამკვირებლო, მაგ. **საობსერვაციო კორპუსი** — მტრის მოძრაობათა თვალისმდევნებელი ნაწილი არმიისა.

ობსიდიანი — მინერალოგიაში: ნაირფერიანი ვულკანური მიწა, წარმოადგენს ძალიან მაგარ მინერალს (სახელწოდება რომელიც ო ბ ს ი დ ი უ ს-ისაგან, რომელმაც პირველად მოიტანა იგი რომში).

ობსკურანტი (ლათ. obscurare-საგან „დაბნელება“), ხალხის განათლების მტერი; ობსკურანტიზმის მომხრე. — **ობსკურანტიზმი** — მტრობა ხალხის განათლებისა და ყოველგვარი გონებრივი წარმატებისადმი.

ობსტრუქცია (ლათ. obstructio „ჩამოფარება; დაბრკოლება“): 1) მედიცინაში: სხეულის მილებში სხვადასხვა წვენი ავადმყოფური დაავადება, შეჩერება; ტანშეკრულობა, ყაბჯობა; 2) კრებებზე: ბრძოლის ერთგვარი ხერხი — კრების ერთი ნაწილის მიერ დაბრკოლების შექმნა (კამათის განზრახ გაგრძელება, ხმაური და სხვ.) მოწინააღმდეგე ნაწილის მიმართ; ესაა აქტიური **ობსტრუქცია**, ხოლო პასიური **ობსტრუქცია** — კრების ერთი ნაწილის მიერ სხდომის მიტოვება კენჭის ყრის დროს — ქვორუმის დაშლის მიზნით; **ქიმიური ობსტრუქცია** — მყრალ-სუნანიანი სითხის დაღვრა კრების, ლექციის და სხვ. ჩასაშლელად. — **ობსტრუქციონიზმი** — საპარლამენტო ბრძოლის ტაქტიკა, აქ-

ტიური ან პასიური ობსტრუქციის გამოყენება; **ობსტრუქციონისტი** — ობსტრუქციის მონაწილე ან მომხრე.

ობტურატორი (ლათ. obturare-საგან „დაბრკობა, დაცმა“), მედიცინაში — სასის დეფექტის დასაფარავი ლითონის ან კაუჩუკის მოწყობილობა.

ობშლაგ-ი (პოლანდ. opśląg; ქართულში რუსულიდან), გადანაკეცი სახელოზე ან კალთაზე.

ოდა (ბერძ. ὄδη „სიმღერა, საგალობელი“): 1) ძველ საბერძნეთში: გუნდის სამღერო ლირიკული ლექსი; 2) შემდეგ: ლირიკული პოეზიის ერთი ფორმა, — ვისიმე ან რაიმე მომხდარი ამბის აღფრთოვანებელი გრძნობებით და საზეიმო გამოთქმებით შექების შემცველი.

ოდალისკი, თურქ., ტყვე ქალი პარამხანაში, კერძოდ — სულტანის ხასა მის პარამხანაში.

ოდეკოლონი (ფრ. eau de Cologne „კოელნის წყალი“, ე. ი. პირველად კოელნში დამზადებული, 18 საუკ.), სურნელოვანი სითხე, — წარმოადგენს ეთეროვანი ზეთების ხსნარს ალკოჰოლში.

ოდელსთინგი, შვედ., ნორვეგიის პარლამენტის (სტორთინგის) ქვედა პალატა.

ოდეონი (ბერძ. ὀδειον): ძველ საბერძნეთში — შენობა მუსიკალურ შეჯიბრებათათვის; 2) ახლა — საკონცერტო, საცეკვაო და სხვ. ამგვარ გასართობთა შენობა; 3) სადრამო თეატრის სახელწოდება პარიზში.

ოდონი ან **ვოდანი**, საკ. სახ., ჩრდ.-გერმანელთა მითოლოგიაში: ქვეყნის გამგენი უზუნაესი ღვთაება.

ოდისეია (ბერძ. Ὀδυσσεύς, Odysseia), ძველ ბერძნეთა შესანიშნავი ეპიკური პოემა. — მის ავტორად სთვლიან ჰომეროსს; მასში მოთხრობილია ითაკის მეფის ოდისევსის თავადასაველი მრავალწლოვანი მოგზაურობის დროს ტროადან ითაკაში (იხ. ილიადა).

ოდომეტრი, იხ. პოდომეტრი.

ოდონტინი, ბერძ. ὀδοντία (odoys-ὄντις „კბილი“), კბილის საწმენდი ფხვნილი. — **ოდონტოთერაპია** (იხ. თერაპია) — კბილის ექიმობა. — **ოდონტოლითი** (იხ. ლით-) — 1) ქვე კბილებზე (ღინის ქვე ანუ ხაშური); 2) ზოვიერო



გადაწინებულ ცხოველთა გაქცევებულები კბილები (ყალები ფირუზი). — **ოღონტოლოგია** — ანატომიის დარგი — მოძღვრება კბილების შესახებ. — **ოღონტოტექნიკა** — ხელოვნური კბილების ტექნიკა.

ოვალი (ლათ. ovum-ისაგან „კვერცხი“), შერეული მოგრძო-მრგვალი წირი (ხაზი), კვერცხის გარდნაკვეთის მსგავსი მოგრძო წრე. — **ოვალური** — ოვალის ფორმის მქონე. **ოვარიუმი** (იხ. ოვალი). **საკვერცხე**; **ოვარტისი** — საკვერცხის ანთება.

ოვაცია (ლათ. ovatio, ovis-საგან „ცხვარი“): 1) ძველ რომში — მცირე ტრიუმფი (იხ.): მცირე ომის გათავებისას მთავარსარდალს ეგებებოდნენ და მსხვერპლად ცხვარი იწირებოდა; 2) რაიმე კრების ან დამსწრეთა მიერ ვისმესადმა მოწონების, თანაგრძნობის ან პატივისცემის ერთობლივი გამოხატვა.

ოვენ-, იხ. ოუენ-.

ოვულაცია (ლათ. ovum-ისაგან „კვერცხი“), მენსტრუაციის დროს კვერცხის პერიოდული გამოსვლა საკვერცხოვან საშვილოსნოში.

ოვები — იგივეა, რაც აზები (იხ.).

ოზირისი, სპ. სახ., ძველ ეგვიპტელთა უზენაესი ღვთაება, სინათლის განასხიერება, მიწათმოქმედებისა და კულტურის მფარველი.

ოზოკერიტი (ბერძ. ózein „სუნის დენა“, kerós „ცილი“), მთის ცვილი, სამურ-სუნიანი მინერალი.

ოზონი (ბერძ. ózein-ისაგან „სუნის დენა“), ქიმიკში: ძლიერ-სუნიანი ელექტრიზებული მჟავაა. — იხმარება ჰაერის გასაწმენდად და ტექნიკაში — საღებავების გასაუფერულებლად. — აქედან: **ოზონატორი** — ჰაერის მჟავადისაგან ოზონის მოსაპოვებელი ხელსაწყო, აგრეთვე — ჰაერის გასაწმენდი ოზონით. — **ოზონირება** — ოზონით ჰაერის გაწმენდა.

ოთელო, სპ. სახ. (Othello): 1) შექსპირის ამავე სახელწოდების ტრაგედიის მთავარი მოქმედი პირი, მავრი, — მან მოკლა თავისი ცოლი. დეს დემონა, უმართებულო იქვის ნიადავზე; 2) საერთოდ — იქვიანი კაცი.

ოიდიპოსი ან **ოიდიპუსი**, სპ. სახ., ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: 1) თება ქალაქის უბედური მეფე, უნებურად მამის მკვლეელი და დედის

ცოლად შემრთველი (იხ. ანტიგონა); 2) სოფოკლის ამავე შინაარსის ტრაგედია „ოიდიპოს მეფე“ (თარგმნილია ქართულად პ. ჭავჭავაძის მიერ, „გვირგვინი“ 1912 წ.).

ოიდიუმი, ახ.-ლათ., ვაზის ერთგვარი ავადმყოფობა: ვაზს (და მტევანსაც) ედება ნაცრის მსგავსი ფიფქი; ქართულად — ვაზის ნაცარი.

ოკაზიონალიზმი (ლათ. occasio, -onis-ისაგან „შემთხვევა“), მოძღვრება შემთხვევითი მიზეზების შესახებ; ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც სულისა და სხეულის ურთიერთზე გავლენას ხსნის ღვთაების ჩარევის გზით.

ოკაპია — ახლად აღმოჩენილი ცენტრალურ აფრიკაში უირატის ოჯახის ძუძუმწოვარი ცხოველი.

ოკარინა, იტ., თიხის შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტი.

ოკეანი ან **ოკეანე** (ბერძ. ókeanos): 1) ძვ. ბერძნ. მითოლოგიით: წყლის სტიქიის ღვთაება; ჰომეროსით: დედამიწის გარშემომდინარე წყალი, ყოველის წყარო, შნათობთა ამოსავალ-ჩასავალი; 2) დედამიწის 3/4 ნაწილის შემცველ ხუთ უდიდეს წყალსაცავთაგან თვითეთლის სახელი: ა) ატლანტის, ბ) დიდი ანუ წყნარი, გ) ინდოეთის, დ) ჩრდილო ყინულიანი და ე) სამხრეთ ყინულიანი ოკეანეები. — **ოკეანია** ანუ **ოკეანეთი** —: 1) ფართო მნიშვნელობით — ავსტრალია და ოკეანია; 2) ვიწრო მნიშვნ. — დიდი ოკეანის სამხრეთ-ნაწილის არქიპელაგები (მიკრონეზია, პოლინეზია, მელანეზია და ახალი ზელანდია). — **ოკეანელი** — ოკეანიის მცხოვრები. — **ოკეანიდები** — ოკეანის (1) ასულები, ნიშფები.

ოკლუზია (ლათ. occludere-საგან „დაეკრევა“): 1) ლითონთა უნარი შთანთქონ აირები (გაზები); აირშთანთქმა; 2) მედიცინაში: მიღებულ რისამე ჩაჩხორვა; 3) ფონეტიკაში: ხშვა.

ოკს-, **ოქტ-**, იხ. ოქს-, ოქტ-.

ოკულარი (ლათ. oculus-ისაგან „თვალი, კვირტი“), დამკვირებლის თვალისაკენ მიმართული მინა ოპტიკურ ხელსაწყოში. — **ოკულაცია** — ბოტანიკაში: კვირტით დამყნა; **ოკულირება** — ასეთივე მოქმედება. — **ოკულიტი** — თვალის ექიმი.

ოკულიარ-, ოკულიაც-, იხ. ოკულარ-, ოკულაც-.

ოკულტაცია (ლათ. occultare-საგან „და-მაღვა“), ასტრონომიაში: ვარსკვლავის დაბნელება. — **ოკულტიზმი** — მოძღვრება ბუნების იდუმალი (ზეზუნებრივი) ძალების შესახებ. — მისაწდომია თითქოს მხოლოდ საგანგებოდ მოიზადებულთათვის. — **ოკულტიზტი** — ოკულტიზმის მიმდევარი.

ოკუპაცია (ლათ. occupatio,-onis „დაკავება, დაფლობა“): 1) არავის კუთვნილი რისამე დაუფლება; 2) მოწინააღმდეგე ქვეყნის (ან მისი ნაწილის) დროებითი დაკავება რაიმე მიზნით, მხოლოდ — არა დაპყრობის; **ოკუპირება** — იგივე მოქმედება. — **ოკუპანტი** — ოკუპაციის მომხდენი. — **საოკუპაციო** — ოკუპაციისათვის დანიშნული, მაგ. **საოკუპაციო კორპუსი**.

ოლენდრი, ბერძ.-ევროპ. (იტ. oleandro), თბილი ქვეყნების მუდმივ მწვანე თეთრი ან ვარდისფერ-ყვავილებიანი ბუჩქოვანი მცენარე; ჩვენში ზრდიან ორანჯერიებსა და ოთახებში.

ოლეინი, ლათ. ხელოვნ. (oleum-ისაგან „ზეთი“), ზეთისებრი სითხე ცხოველთა და მცენარეთა ცხიმებში.

ოლეოგრაფია (ლათ. oleum „ზეთი“, ბერძ. graphein „წერა“), ზეთის საღებავებით დახატული სურათიდან პირის გადმოღების ერთგვარი წესი.

ოლეომარგარინი, იგივეა, რაც მარგარინი (იხ.).

ოლიგარქია (ბერძ. oligos „ცოტა, მცირე-რიცხოვანი“, archein „ბატონობა“): 1) მართვა-გამგეობის ისეთი ფორმა, როდესაც უზენაესი ხელისუფლება მცირერიცხოვანი ჯგუფის ხელშია; **ოლიგარქია** — ოლიგარქიის წევრი.

ოლიგემია (ბერძ. oligos „ცოტა“, haima „სისხლი“), სისხლნაკლებობა.

ოლიმპელი, ოლიმპის მცხოვრები; გად. მნიშვნ.: დიდებული (იხ. ოლიმპი).

ოლიმპი, ბერძ. საკ. სახ. (Olympos), მთა თესალიაში; მითოლოგიით: ღმერთთა სამყოფელი. — **ოლიმპიადი** — წელთაღრიცხვის ოთხწლიანი ერთეული ძველ საბერძნეთში (776 წლიდან ქ. წ.). — **ოლიმპია** — ლამაზი ვაკე ელიადის შუა ნაწილში, სადაც 4 წელში ერთხელ

იმართებოდა ოლიმპიის თამაშობანი — ძველ ბერძნეთა უდიდესი ეროვნული დღესასწაული სხვადასხვა დარგში შეჯიბრებითურთ. — **ოლიმპიური თამაშობანი** — იგივეა, რაც ოლიმპიის თამაშობანი; **ოლიმპური** — ოლიმპის დაძახა-სიათებელი; გადატ. მნიშვნ.: დიდი, დიდებული (იხ. ოლიმპელი).

ოლიფა, ბერძ.-რუს. (олифа, ბერძ. aleiphin-ისაგან „ზეთით დაზელა“), სელის ან კანაფის მოხარშული ზეთი, — იხმარება საღებავების სასრესად.

ომბროფილი (ლათ.-ფრ. ombre „ჩრდილი“, ბერძ. philos „მოყვარული“), ჩრდილიან პირობებში მცხოვრები მცენარე. — **ომბროფობი** (ბერძ. phobos „შიში“) — ჩრდილ-შიშვარა მცენარე.

ომეგა, იხ. ალფა (2 და 3).

ომელა, რუს., ფითრი, — მუდამ მწვანე მცენარე სხვადასხვა ხეებზე.

ომი, იხ. ოპმი.

ომლადინა, სერბ. („ახალგაზრდობა“), საიდუმლო პოლიტიკური საზოგადოება სერბიაში წარს. საუკ. ნახევარში; მიზანი — სერბიის გაერთიანება და დამოუკიდებლობა.

ომლეთი (ფრ. omelette), მოხარკული ერობოკვერცხი.

ომნიბუსი („ყველას, ყველასათვის, საყველასო“, ლათ. omnis-ისაგან „ყველა“), ორ პუნქტს შორის მიმსვლელ-მომსვლელი საზოგადოებრივი კარტა.

ომონიმ, იხ. პომონიმ-.

ომოფაგია (ბერძ. omos „უმი“, phagein „ჭამა“), უმი ხორცის მჭამელი.

ომოფონი, იხ. პომოფონი-.

ომფალი (ბერძ. omphalos „ბურცი, ქიპი“), მითოლოგიით: ციდან ჩამოვარდნილი ქვა დედ-ის ტიპარში, — დედამიწის ქიპად ითვლებოდა, — **ომფალიტომია** — ქიპის განკვეთა მშობიარობის დროს (მედიცინაში).

ონაგრი (ბერძ. ónos „ვირი“, agrios „გარეული“): 1) გარეული ვირი აზიაში; 2) ქვებისა და ისრების სასროლი სააღყო მანქანა; 3) ერთგვარი ბლახხელი.

ონანიზმი — სქესობრივი გრძნობის არაბუნებრივი დაკმაყოფილება თავისი სასქესო ორ-

განოების გალიზიანების საშუალებით; სახელწოდება ბიბლიური ონან-ისაგან (ქართ. ავანან), რომელიც დაიღუპა ამ ბიწიერების გამო; ქართულად — ჩუქუნება. — აქედან **ონანირება** — იგივე მოქმედება; **ონანისტ-ი** ან **ონანტი-ი** — ასეთის მკნელი.

ონიროლოგია (ბერძ. óneiros „სიზმარი“), მოძღვრება სიზმრების შესახებ.

ონიქს-ი (ბერძ. ónyx-ychos „ფრჩხილი“), აქწვითი, — აქატის შავ- და თეთრ-ზოლებიანი სახეობა.

ონკოლ-ი ან **ონკოლური ანგარიში** (ინგლ. on call „მოთხოვნამდე, შეტყობინებამდე“), პროცენტისანი ქალაქების გირაოთი უზრუნველყოფილი მიმდინარე ანგარიში ბანკში.

ონომასტიკონ-ი („სახელის დარქმევაში დახელოვნებული“, ბერძ. onoma-atos-საგან „სახელი“): 1) არაანბანურად დალაგებული ლექსიკონი; 2) ლექსი ან სიმღერა სახელწოდების დღისათვის. — **ონომასტიკა** —: 1) მოძღვრება სახელწოდებთა წარმოების შესახებ (წინეთ ასე უწოდებდნენ სიტყვათ-წარმოებას); 2) რაიმე დარგის ტერმინთა ნომენკლატურა. — **ონომასტიკა** (ბერძ. poiein „კეთება, შექმნა“), ენათმეცნიერებაში: ხმის მიმბაძველობით სიტყვათა წარმოქმნა; აქედან: **ონომასტიკური** (იხ. პოეტრ) — ხმის მიმბაძველობითი.

ონტოგენია ან **ონტოგენეზის-ი** (ბერძ. óntos „მყოფი, არსებული“, იხ. გენეზისი), მოძღვრება ან ისტორია მცენარეულ ან ცხოველურ ცალკე ორგანიზმთა შესახებ მათი ჩანასახიდან დაწყებული განვითარების უკანასკნელ საფეხურამდე. — **ონტოლოგია** — ფილოსოფიაში: მეტაფიზიკური მოძღვრება არსის შესახებ.

ოლით-ი (ბერძ. óion „კვერცხი“, lithos „ქვა“), ზიზილას მსგავსი წვრილმარცვლოვანი ქვაკირი. — **ოლოგია** — მოძღვრება ფრინველთა კვერცხების შესახებ.

ოპაკ-ი (ლათ. opacus-ისაგან „ჩრდილიანი, გაუმქვირავალი“), ფაიფურის ჭურჭელულობის საკეთებელი ერთგვარი თეთრი თიხა.

ოპალ-ი, ბერძ.-ლათ. (opalus „ქვა“), სხვადასხვა იერიანი ძვირფასი ქვა.

„**ოპეკუნ-ი**“, იხ. აპეკუნ.

ოპერა, იტ. (ლათ. opus-ისაგან „შრომა“): 1) მუსიკალურ-დრამატული ნაწარმოებო, რომელიც იმღერება ორკესტრის თანაყოლით, — წარმოიქმნა 16 საუკ. ფლორენციაში; 2) გაღ. მნიშვნ.: საოპერო თეატრი. — **ოპერა-ბუფი-ი** — კომიკური ოპერა ან კომიკური როლის შემცველი ოპერა (იხ. ბუფი).

ოპერატორ-ი, ლათ., ოპერაციის მომხდენი, — მწარმოებელი. — **ოპერაცია** (ლათ. operatio): 1) მედიცინაში: ავადმყოფი სხეულის მკურნალობა საქირურგო (იხ. ქირურგია) იარაღებით (განკვეთა, მოკვეთა, ამოჭრა და სხვ.); 2) ლაშქრისა ან რაზმის სამხედრო მოქმედება; 3) სავაჭრო, სამრეწველო, საფინანსო და სხვა ასეთი მოქმედება. — აქედან: **ოპერაციული** — ოპერაციის ხასიათის მქონე, მისი საშუალებით მოქმედი და სხვ., მაგ. **ოპერაციული ქირურგია**. — **საოპერაცია** — ოპერაციისათვის დანიშნული, მისთვის გამოსადეგი და სხვა, მაგ. **საოპერაციო ბაზა** — იხ. ბაზა (2); **საოპერაციო დარბაზი** — სადაც წარმოებს ქირურგიული ოპერაციები და სხვ. — **ოპერირება** — ოპერაციის მოხდენა, — წარმოება.

ოპერეტა (იტ. operetta), პატარა მხიარული ოპერა, რომელშიც სიმღერის გარდა არის უბრალო საუბარიც.

ოპიატი-ი (ბერძ.-ლათ. opium-ისაგან), მედიცინაში: ოპიუმის შემცველი წამალი.

ოპი-ი, **ოპი** ან **ოპიუმი-ი**, ლათ. (ბერძ. ópis-ისაგან „წვენი“), ბანგი, — უმწიფარი ყაყაჩოს თავთავისაგან მიღებული გამყარებული რძიული წვენი; წარმოადგენს ძლიერ ნარკოტიკულ საშუალებას, — იხმარება მედიცინაში, როგორც ტკივილის მიმუხრებელი და დასაძინებელი საშუალება; ზოგან გავრცელებულია მისი მოწვევა, როგორც გამაბრუებელი საშუალებისა. — **ოპიფაგ-ი** (ბერძ. phagein „ჭამა“), ოპიის მწვეელი ადამიანი.

ოპობალზამ-ი, ბერძ. (იხ. ოპი და ბალზამი), სამკურნალო და კეთილსურნელოვანი არაბული ბალზამი.

ოპოზიცია (ლათ. oppositio „დაპირისპირება, მოწინააღმდეგობა“): 1) საერთოდ — დამყარებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წესების წინააღმდეგ მოძრაობა, ამხედრება; ასეთის

ჩამდენი ჯგუფი, პარტია და სხვ.; 2) პარლამენტში ან სხვა რაიმე კრებულებაში: პარტიულად ან ჯგუფურად გაერთიანებული უმცირესობა, რომელიც ეწინააღმდეგება უმრავლესობის მოქმედებას; ასეთის ჩამდენი პარტია ან ჯგუფი, — **ოპოზიციონერი** — ოპოზიციის წევრი, მონაწილე; **ოპოზიციონერული** — ოპოზიციონერის დამახასიათებელი, მისი შესაფერი და სხვ. — **ოპოზიციური** — ოპოზიციის ხასიათის მქონე, მისაგან გამომდინარე და სხვ.

ოპონენტი (ლათ. *opponens*.-*ntis* „პირისპირ მდგომი, მოპირდაპირი“), მოკამათე მოსენების ან დისპუტის (იხ.) დროს, ჩვეულებრივ — საწინააღმდეგო აზრის გამომთქმელი; **ოპონირება** — შეკამათება, საწინააღმდეგო აზრის გამოთქმა.

ოპორტუნუზმი (ლათ. *opportunist*-ისაგან „ხელსაყრელი, გამოსადეგი, სასარგებლო...“): 1) თავისი რწმენის და აგრეთვე სამოქმედო გეგმის (პროგრამის, პრინციპის) შეგუება გარემოებასთან, არსებულ სინამდვილესთან; 2) დამოზობისა და შეთანხმების ტაქტიკა ამა თუ იმ პარტიისა არსებულ წესწყობილებასთან. — **ოპორტუნისტი** — ოპორტუნუზმის მომხრე.

ოპრიჩინა, რუს.: 1) რუსეთის მეფის იოანე მრისხანის (1530 — 1584) მცველი რაზმი — ოპრიჩნიკები; 2) სახელმწიფოს ნაწილი, რომელიც გამოყო მანვე სამეფო გვარეულობისა და ოპრიჩნიკთა შესანახად, — ოპრიჩინას ჰქონდა საგანგებო მმართველობა; მისი მიზანი — ბრძოლა ფეოდალურ ბოიარებთან (იხ. ბოიარინ) წვრილ აზნაურობაზე დაყრდნობით; ოპრიჩნიკები უსასტიკესი ზომებით სპობდნენ მეფის წინააღმდეგ მიმართულ „ამოხებასა და ღალატს“; აქედან: **ოპრიჩნიკი** — გაღატ. მნიშვნ.: მწვალებელი, ჯალათი და სხვ. ასეთი.

ოპტანტი (ლათ. *optans*.-*ntis* „მსურველი“ იხ. შემდგი სიტყვა): 1) სურვილის გამომთქმელი ან ამა თუ იმ არჩენის მომხდენი; 2) ქვეშევრდომობის მიმღები.

ოპტატივი ან **ოპტატივისი** (ლათ. *optare*-ისაგან „სურვილი“), გრამატიკაში: ნატივითი კილო (ზნისა), იხ. მოდუსი. — **ოპტაცია** — ეისიმე მიერ სურვილის განცხადება მთავრობის მიმართ — რაიმე უფლების (მაგ. ქვეშევრდომობის) მინიჭების შესახებ.

ოპტიკა (ბერძ. *optomai*-საგან „ხედავ“) ფიზიკის დარგი: მოძებნება სინათლის შესახებ, ე. ი. მხედველობისა და შუქის მოვლენათა კანონების შესახებ. — **ოპტიკი** ან **ოპტიკოსი** —: 1) ოპტიკის სპეციალისტი მეცნიერი; 2) ოპტიკურ ხელსაწყოთა მკეთებელი. — **ოპტიკური** —: 1) ოპტიკის (ოპტიკა) დამახასიათებელი, მისაგან გამომდინარე; 2) მხედველობითი; 3) ოპტიკის კანონებზე დამყარებული. — **ოპტიკური ინსტრუმენტი** ან **ხელსაწყო** — ოპტიკის კანონების მიხედვით დამზადებული ხელსაწყო, გვიჩვენებს საგანს დაახლოებულად, გადიდებულად ან არეკილად (ტელესკოპი, მიკროსკოპი და სხვ.). — **ოპტიკური მცთარობა** — მხედველობითი მცთარობა. — **ოპტიკური მინა** — ამოხნეკილი ან ჩახნეკილი მინა ოპტიკურ ხელსაწყოში. — **ოპტიმეტრი** — მხედველობის სიძლიერის საზომი.

ოპტიმატები (მრავლ., ლათ. *optimas*.-*atis*), ძველი რომის წარჩინებულნი, არისტოკრატები.

ოპტიმიზმი (ლათ. *optimus*-ისაგან „უკეთესი, მშვენიერი“): 1) ფილოსოფიაში — მოძღვრება, რომელსაც არსებული მსოფლიო (სინამდვილე) მიჩნია საუკეთესოდ — ყველა შესაძლებელ მსოფლიოთა შორის; 2) საერთოდ — იმედიანი და მხნე სულიერი განწყობილება; ადამიანსა და გარემოებაში მხოლოდ კეთილის, სასიკეთო რისამე დანახვა (უბრისპირდება პესიმიზმს); აქედან: **ოპტიმისტი** — ოპტიმიზმის მიმდევარი; იმედიალობით და სიმხნეით აღსავსე, ცხოვრებაში მხოლოდ კეთილის დამნახველი. — **ოპტიმისტური** — ოპტიმიზმის ხასიათის მქონე, მისაგან გამომდინარე; იმედიათი, მხნე და სხვ.

ორაკული (ლათ. *oraculum*, *orare*-საგან „თქმა, ხვეწნა“): 1) ძველ საბერძნეთსა და რომში — ღვთაების წინასწარმეტყველება პასუხების სახით, რომელსაც აძლევდნენ ქურუმები შემკითხველებს; თვის ადგილი, სადაც ეს ხდებოდა, განსაკუთრებით — ცონბილია დე ღდ-ის ორაკული (საბერძნ.); 2) წინასწარმეტყველი; 3) სამკითხაო წიგნი.

ორანგ-უტანი, მალ. („კაცი ტყისა“), თითქმის ადამიანის ტოლა გრძელხელებიანი ადამიანისებრი მაიმუნი.

ორანერია, არაბ.-ევროპ. (ფრ. *orangerie* „საფორთოხლო“), შუშის-სახურავიანი შენო-

ბა — თბილი ქვეყნების მცენარეთა სიცივისაგან დასაცავად.

ორატორი, ლათ. („სიტყვიერად გადამცემი ელზი“, orare-საგან „ლაპარაკი“): 1) საჯაროდ მოლაპარაკე; 2) საჯარო მქერმეტყველი. — **ორატორია** — 1) წინეთ — სასულიერო შინაარსის მუსიკალურ-დრამატიული ნაწარმოები; 2) ახლა — არასსცენო სასიმღერო მუსიკალური ნაწარმოები (სასულიერო ან საერო). — **ორატორული** — მქერმეტყველური, მქერმეტყველობითი.

ორბიტა, ლათ. („ურმისთვლის ნაკვალევი გზა“): 1) ასტრონომიაში — ცის-მნათობის გზა; 2) ანატომიაში: თვალის ბუდე.

ორგანო, ბერძ.-ლათ. (საშ.-საუკ. organum), რთული სამუსიკო ინსტრუმენტი, — იკვრება სავანგებო საბერველითა და კლავიატურით (იხ.). — **ორგანიზტი** — 1) ორგანზე დამკვრელი; 2) ორგანის ხელოსანი.

ორგანიზ-, **ორგანიულ-**, **ორგანულ-** — იხ. ორგანო.

ორგანო (ბერძ. órganon „იარაღი; სამუს. ინსტრ.; órganos „მოქმედი, მუშა“ — érgain-ისაგან „შრომა, მოქმედება...“): 1) ცხოველური ან მცენარეული სხეულის განსაზღვრულ აგებულ-ობიანი და დანიშნულებიანი ნაწილი; 2) საშუალება ადამიანთა შორის ურთიერთობისა საზოგადოებაში ან ხელისუფლებასა და მოქალაქეთა შორის და სხვა, მაგ.: **ბეჭდვითი ორგანო** — გაზეთი, ჟურნალი; **ხელისუფლების ორგანოები** — სხვადასხვა გვარი დაწესებულებანი; მმართველი ერთეულები თვით დაწესებულებაში და სხვ. — **ორგანიზატორი** — რაიმე დაწესებულების, კრების, პარტიის და სხვ. ასეთის მიზანშეწონილად მომწყობი. — **ორგანიზაცია** — 1) მოწყობა, დაწესება, დაარსება; 2) რამდენისამე ორგანოს ერთ მთლიანად გაერთიანება; 3) მიზანშეწონილი მთლიანი; 4) საერთო საქმიანობით და მიზნებით გაერთიანებული ჯგუფი ადამიანთა; 5) ცოცხალი სხეულის აგებულობა. — **ორგანიზაციული** — მოწყობილი, მთლიანი და სხვ.; ორგანიზაციის ხასიათის მქონე. — **საორგანიზაციო** — ორგანიზაციისათვის განკუთვნილი. — **ორგანიზირება** ან **ორგანიზება** — დაწესება, დაარსება; მიზანშეწონილად მოწყობა, გაერთიანება და სხვ.; ორგანიზაციის (1, 2, 3, 4)

შექმნა; აქედან: **ორგანიზირებული** ან **ორგანიზებული** — მოწყობილი, მოწესრიგებული; გაერთიანებული, ორგანიზაციაში შემაკალი. — **ორგანიზმი** — 1) ურთიერთ განუყრელად დაკავშირებულისა და ურთიერთ დამოკიდებული ნაწილებისაგან შედგენილი მთლიანი; ორგანოთა ერთობლიობა; 2) არსებობისა და გამრავლების ორგანოების (იხ.) მქონე მცენარეული ან ცხოველური ერთეული, ინდივიდი (იხ.). — **ორგანიული** ან **ორგანული** — 1) მწყობრი, ურთიერთთან კანონზომიერად და მიზანშეწონილად შეკავშირებული, ორგანიზმისებურად მოწყობილი; 2) თანდაყოლილი; 3) მცენარეული ან ცხოველური. — **ორგანული ნივთიერება** — მცენარეულ და ცხოველურ ორგანიზმებში შეცული ნივთიერება; უმთავრესად — აზოტისა, მუავებადისა, ნახშირბადისა და წყალბადის ქიმიური ნაერთი. — **ორგანული ნაშთები** — მცენარეული და ცხოველური ორგანიზმების უძველესი ნაშთები მიწაში. — **ორგანული ქიმია** — იკვლევს ნახშირბადოვან ნაერთებს;

ორგანოგენია, ბერძ. (იხ. ორგანო და გენეზისი); მოძღვრება ორგანოთა წარმოქმნისა და განვითარების შესახებ. — **ორგანოგენები** (მრავლ.) — ორგანულ ნივთიერებათა მთავარი ელემენტები (აზოტი, მუავებადი, ნახშირბადი და წყალბადი). — **ორგანოთერაპია** (იხ. თერაპია) — მედიცინაში: ავადმყოფობათა მკურნალობა ორგანოთაგან და ქსოვილთაგან გაჟონაწურით. — **ორგანონი** — 1) არისტოტელის ლოგიკის სახელწოდება; 2) რაიმე მეცნიერების არსებითი შინაარსის გადმოცემა. — **ორგანოპლასტიკა** — ქირურგიაში: რომლისამე დაკარგული ორგანოს (მაგ. ცხვირის) ხელოვნურად აღდგენა (იხ. პლასტიკა).

ორგანიტრო (შემოკლებული სიტყვა) — საორგანიზაციო ბიურო (იხ., 3).

ორგია, ბერძ. მრავლ.: 1) ძველ საბერძენეთში — ღვთისმსახურების ერთგვარი წესი; შემდეგ — ბაქქის (იხ.) საპატივცემო მზიარული დღესასწაული; 2) ახლა — თავაშვებული ხასიათის ქვიფი; უზნეური დროსტარება.

ორდა, თურქ.-რუს., ურდო; ბანაკი.

ორდალი, **ორდალიები**, საშ. საუკ. ლათ.-ევროპ., საშუალო საუკუნეებში: დანაშაულო-

ბაში ექვემდებარების ერთგვარი გასამართლება — სახიფათო მდგომარეობისაგან (ცეცხლისა, წყლისა, ლუღისაგან...) უვნებლად გადარჩენა სწყვეტდა საკითხს, დამნაშავეა თუ არა ექვემდებარებული.

ორდენი, გერმ. (ლათ. ordo, -inis-ისაგან „რიგი; წესი, წესიერება, წოდება...“); 1) განსაზღვრული მიზნისა და ცხოვრების წესების მქონე სასულიერო ან საერო ძმობა (ბერთა, რაინდთა); 2) ხელისუფლების მიერ ვისთვისმე მიცემული რაიმე დამსახურების ნიშანი, მაგ. წითელი დროშის ორდენი საბჭოთა კავშირში; 3) სახუროთმოძღვრო სტილის სახელწოდება. — **ორდენთა კაპიტული** — იგივეა, რაც კაპიტული (იხ., 2).

ორდერი, ლათ.-ფრ. (ordre, იხ. ორდენი), წერილობითი ბრძანება ან მინდობილობა რისამე მისაღებად ან სისრულეში მოსაყვანად.

ორდინარეცი, ლათ.-ევროპ. (რუს. დაბოლოებით, ლათ. ordinare-ისაგან „მოწესრიგება, დანიშვნა, ბრძანება“), სამხედრო პირი, — ახლავს უფროსს სხვადასხვა დავალებათათვის.

ორდინარული ან **ორდინარი** (ლათ. ordinarius „წესიერი, მართებული; ჩვეულებრივი“), ჩვეულებრივი; საშუალო ხარისხის. — **ორდინარული** ან **ორდინარი პროფესორი** — პროფესორის თანამდებობის ერთერთი (საშუალო) საფეხური — ექსტრაორდინარსა და დამსახურებულ პროფესორს შორის.

ორდინატა ან **ორდინატი**, ლათ. („წესიერი, სწორი“), მრუდის რომლისმე წერტილიდან მისი ღერძისადმი სწვრივად (პერპენდიკულარულად) გაყვანილი წრფე (სწორი ხაზი).

ორდინატორი, ლათ. („მომწყობი, გამგე“), საავადმყოფოს ერთერთი განყოფილების გამგე ექიმი.

ორდონანსი, ლათ.-ფრ. (ordonance), კანონის ძალის მქონე ბრძანება მეფისა (რეგოლუციამდე საფრანგეთში).

ორეადები — იხ. ნიმფა.

ორეოგრაფია (ბერძ. óros, -eos „მთა“, graphein „წერა“), ფიზიკური გეოგრაფიის დარგი; მთების აღწერილობა.

ორეოლი (ლათ. aureolus-ისაგან „ოქროსი, შესანიშნავი“), შარავანდი, — ნათელი წრე თავის გარშემო წმინდანთა გამოსახულობაზე.

ორთო- (ბერძ. orthós „სწორი, სწორად მდგომი; მართალი...“), ემატება ბერძნული წარმოშობის სიტყვებს და აღნიშნავს სწორს, მართალს, პირდაპირს და სხვ. ასეთს.

ორთოზიოტიკა (იხ. ორთო-, ბერძ. bios „ცხოვრება“), წესიერად, ჰიგიენის თანახმად ცხოვრება. — **ორთოგონალური**, **ორთოგონალი** ან **ორთოგონური** (იხ. ორთო-, ბერძ. gônia „კუთხე“), მართკუთხი (სწორკუთხი).

ორთოგრაფია (ბერძ. graphein „წერა“), მართლწერა.

ორთოდოქსალური ან **ორთოდოქსური**, იხ. ორთოდოქსია.

ორთოდოქსია (იხ. ორთო-, ბერძ. doxa „რწმენა, აზრი“), მართლ-მორწმუნეობა, — განსაზღვრულ დებულებათა უკრიტიკოდ აღიარება და სასტიკად დაცვა — რელიგიურ, სამეცნიერო, პოლიტიკურ და სხვა დარგებში; აქედან: **ორთოდოქსი** — მართლ-მორწმუნე; ორთოდოქსიის მომხრე. — **ორთოდოქსალური** ან **ორთოდოქსური** — მართლ-მორწმუნეობითი. — **ორთოდოქსური მარქსიზმი** — მარქსისა (და ენგელსის) მოძღვრების თანამიმდევრობითი განვითარება, რომელიც აღიარებს მარქსისა (და ენგელსის) მიერ დადგენილ კანონთა ურყევობას (უპირისპირდება რევოლუციონიზმს, იხ.).

ორთოეპია (იხ. ორთო-, ბერძ. épos „სიტყვა“), მართლ-მეტყველება.

ორთოპედია (იხ. ორთო-, ბერძ. paideyein „აღზრდა; სწავლება, წვრთნა“), მედიცინის დარგი: ადამიანის სხეულში გამრუდებულთა შესწავლა და მკურნალობა. — აქედან: **ორთოპედისტი** — ორთოპედიაში დახელოვნებული. — **ორთოპედიული** — ორთოპედიის შესაფერი, მისგან გამომდინარე; **საორთოპედიო** — ორთოპედიისთვის განკუთვნილი, მაგ. **საორთოპედიო ინსტიტუტი** — სხეულის გამრუდებულთა შემსწავლელი და გამწვორებელი დაწესებულება.

ორთოსკოპი (იხ. ორთო-, ბერძ. skopein „ხედვა“), თვალის ფერადი გარსის საკვლევი იარაღი; **ორთოსკოპია** — 1) ასეთის კვლევა; 2) თავის-ქალის გაზომვა — მისი მოხაზულობის მისაღებად.

ორთოქრომატული ფირფიტები (იხ. ორთო-, ბერძ. chrōma, -atos „ფერი, საღებავი...“), სუსტ-შუქ-მგრძნობიარე ფირფიტები.

ორიგინალ-ი (ლათ. origo,-inis-საგან „წარმოშობა, წარმოქმნა, დასაბამი“): 1) პირველადი, პირველყოფილი; თავისებური, იშვიათი; 2) დედანი (უპირისპირდება პირს); 3) გადატ. მნიშვნ., თავისებური ან ახირებული ადამიანი; **ორიგინალური** (ან **ორიგინალ-ი**) — ორიგინალის ხასიათის მქონე. — **ორიგინალური** ან **ორიგინალი ნაწარმოები** — დამოუკიდებელი ნაწარმოები (არა-ნაბადი, არა-ნათარგმნი).

ორიენტალისტი-ი (ლათ. orientalis-ისაგან „აღმოსავლური“), აღმოსავლურ ენათა, ისტორიისა, ლიტერატურისა და კულტურის მცოდნე მკვლევარი. — **ორიენტალური** ან **ორიენტული** — აღმოსავლური.

ორიენტაცია, ლათ.-ფრ. (orientation, ლათ. oriens,-ntis-ისაგან „აღმოსავლეთი“ — ე. ი. „აღმოსავლეთისაკენ მიბრუნება“): 1) გარემოპირობების გაცნობა, მდგომარეობაში და ადგილმდებარეობაში გარკვევა; 2) მოქმედების გეზის აღება; აქედან: **ორიენტირობა** — იგივე მოქმედება. — **საორიენტაციო** ან **საორიენტირობა** — დაახლოებითი, არაზუსტი, საერთო წარმოდგენის მომცემი (იტყვიან, მაგ. ბიუჯეტის შესახებ).

ორიონ-ი, ბერძ., ერთერთი კაშკაშა და ლამაზი თანავარსკვლავედი.

ორიფლამა, ლათ.-ფრ. (oriflamme, ლათ. aurum „ოქრო“, flamma „ალი, ცეცხლი“), წინეთ — საფრანგეთის მეფეთა დროშა; ახლა — ჭუჩის გარდიგადმო ჩამოსაკიდი დიდი დროშა.

ორკესტრაცია, იხ. ორკესტრი.

ორკესტრი-ი (ბერძ. orchêstra): 1) გუნდის ადგილი სცენას და მყურებელს შორის ძვ. ბერძნულ თეატრში; 2) ახლა — პარტერისა და სცენის შუა ადგილი მუსიკოსებისათვის; 3) სამუსიკო საკრავთა ან დამკვერელთა გუნდი. — **ორკესტრიონ-ი** — სხვადასხვა საორკესტრო ინსტრუმენტების შემცველი მექანიკური სამუსიკო ინსტრუმენტი. — **ორკესტრაცია** (ფრ. orchestration) — რაიმე მუსიკალური ნაწარმოების საორკესტროდ გადამუშავება; **ორკესტრირება** — 1) იგივე მოქმედება; 2) კომპოზიტორის მიერ პარტიების განაწილება ინსტრუმენტთა შორის.

ორლენიზმი — საფრანგეთში: ორლენისათა დინასტიის მომხრეობა. — **ორლენისტი-ი** — ორლენიზმის მომხრე.

ორმულდ-ი, იხ. აპურამაზადა.

ორნამენტაცია, იხ. ორნამენტი.

ორნამენტი-ი („მორთულობა“ ლათ. ornare-საგან „შემკობა, მორთვა“): 1) ხუროთმოძღვრებაში: ცხოველთა, მცენარეთა ან გეომეტრიულ ფიგურათა გამოსახულების მქონე მხატვრული ან ქანდაკებრივი სამკაული; იგივე საოჯახო მხატვრულ ნივთებზე; 2) მუსიკაში: მელოდიის შესამკობი (ტრელი, ფორშლაგი და სხვ., იხ. ესენი). — **ორნამენტიკა** — მოძღვრება სახელოთ მოძღვრო შესამკობელთა შესახებ. — **ორნამენტაცია** (ფრ. ornementation) — 1) ორნამენტთა ერთობლიობა; 2) ორნამენტით რისამე შემკობა; **ორნამენტირება** — იგივე მოქმედება.

ორნითოლოგია (ბერძ. ornis,-ithos „ფრინველი“), ზოოლოგიის დარგი: მოძღვრება ფრინველთა შესახებ; **ორნითოლოგი-ი** — ორნითოლოგიის მცოდნე მკვლევარი. — **ორნითომანტია** (ბერძ. mantéia მკითხაობა), ფრინველთა გაფრენის ან გალობის მიხედვით მკითხაობა.

ოროგრაფია, იხ. ორეოგრაფია.

ოროსკოპ-, იხ. ჰოროსკოპ-.

ორფეი ან **ორფეუსი**, ბერძ. საკ. სახ. (Orpheus,-eês), მითოლოგიით: გრძნეული მომღერალი და ლირის დამკვრელი, — თავის დაკერით ამოძრავებდა ბუნებას და ამშვიდებდა მხეცებს; აქედან: **ორფეონ-ი** — 1) ერთგვარი სამუსიკო ინსტრუმენტი; 2) ზოგიერთ სასიმღერო საზოგადოებათა სახელწოდება დასავლ. ევროპაში. — **ორფეუმი-ი** — საკონცერტო დარბაზი. — **ორფეები** (მრავლ.) — რელიგიურ-მისტიკური სექტის წევრი პოეტები და ფილოსოფოსები ძვ. საბერძნეთში (7 საუკ. ქ. წ.); სექტების დამაარსებლად სთვლიდნ ორფეუსს (იხ. ორფეი).

ორფოგრაფია, იხ. ორთოგრაფია.

ორქესტრა, იხ. ორკესტრი (1).

ორქიდალგია (ბერძ. orchis „კვერცხი“, âl-gos „ტკივილი“), მედიცინაში: კვერცხების ტკივილი; — **ორქიდეა** („კვერცხის მსგავსი“) — ბოტანიკაში: ერთღებნიანი მრავალწლოვანი ტროპიკული მცენარე; არსებობს რამდენისამე

ათასი გვარისა. — **ორქიტის-ი** — კვერცხის ან-
თება; **ორქოტომია** — კვერცხების ამოკვეთა,
დაკოდვა.

ორღელ-ი, იხ. ორგანი.

ოსანა, ებრ. („გვიხსენ“), ლოცვით ძახილი
ან მოსალმება (მაგ. ქრისტეს მიმართ).

ოსმი ან **ოსმიუმ-ი**, ბერძ.-ლათ. (ბერძ. ὄσμη
„სუნ“) , პლატინთა ჯგუფის თავისებურ-სუნნიანი
მოლურჯო-თეთრი მძიმე მაგარი ლითონი; აქე-
დან: **ოსმოლოგია** — მოძღვრება სუნთან და სურ-
ნელოვან ნივთიერებათა შესახებ. — **ოსმოზა-ი**
ან **ოსმოზ-ი** — ფიზიკურ ქიმიაში: 1) ნახევრად-
გაუონვადი ფოროვანი აბკით გაყოფილი სით-
ხეების ურთიერთ გაუონვა და შერევა; 2) ასე-
თი გაუონვა; **ოსმოტიური** ან უკეთ **ოსმოსური**
წნევა — იმ სითხის ნაწილაკთა წნევა, რომელ-
მაც ვერ გაუონა ნახევრად-გაუონვადი აბკი (იხ.
ენდოსმოსი).

ოსტ-, **ოსტ-ი**, გერმ., აღმოსავლეთ-, აღმო-
სავლეთი (იხ. ნორდ-ი).

ოსტალგია (ბერძ. ὀστέον „ძვალი“, ἄλγος
„ტკივილი“), ძვლების ტკივილი, ტება; **ოსტი-
ტის-ი** — ძვლების ქსოვილის ანთება; **ოსტიოგრა-
ფია** — ძვლების ან ჩონჩხის აღწერა; **ოსტიო-
კლაზია** (ბერძ. κλάσις „გადატეხა“) — კან-ქვეშა
ძვლის გარდატეხილობის ოპერაცია. — **ოსტიო-
ლოგია** — ხერხემლიანთა ანატომიის დარგი;
მოძღვრება ძვლების შესახებ; **ოსტიომალაკია**
(ბერძ. μαλακός „რბილი, ნაზი“), ძვლების ავად-
მყოფური დარბილება; **ოსტიოტომია** — ძვლე-
ბის განკვეთა, გაჭრა; **ოსტიტ-ი** — იხ. ოსტიე-
ტის-ი.

ოსტ-გუთები, იხ. გუთები.

ოსტერია, იტ., სასტუმრო ან სამიკიტრო
იტალიაში.

ოსტრაკიშ-ი (ბერძ. ὀστράκων-ისაგან „თი-
ხის ფირფიტა“), ძველ საბერძნეთში: სამშობ-
ლოდან მავნე პირების განდევნის წესი (6--4
საუკ. ქ. წ.) კენქის ყრით (ხმის მიცემა წარმოებ-
და თიხის ფირფიტებზე განსადევნელის სახე-
ლის წარწერით); განდევნილი (ჩვეულებრივ 10
წლით) დაბრუნებისას არ ჰკარგავდა მოქალა-
ქობრივ უფლებებს.

ოსტროვსკი, აღ. ნიკ. (Островский, Ал.
Ник., 1828 — 1886), გამოჩენილი რუსი დრა-

მატურგი; მისმა მრავალრიცხოვანმა პიესებმა,
რომლებშიც გამოხატულია უმთავრესად ვაჭარ-
თა, „მეშანთა“ (იხ.) და მოხელეთა ყოფა-ცხოვ-
რება, საფუძველი ჩაუყარეს რუსულ რეალის-
ტურ თეატრს (ზოგიერთი მისი პიესა იდგმება
ქართულ სცენაზეც, მაგ. „შემოსავლიანი აღ-
ვილი“ და სხვ.).

ოტალგია (ბერძ. οὔς, ὀτός „ყური“, ἄλγος
„ტკივილი“), მედიცინაში: ყურის ტკივილი;
ოტიატრია (ბერძ. iatría „მკურნალობა“), ყუ-
რის მკურნალობა; **ოტოლოგია** — მოძღვრება
ყურის სწეულებათა შესახებ; **ოტოსკოპ-ი** (ბერძ.
σκοπεῖν „ხედვა“), ყურის ღრუს საკვლევი სარ-
კე; **ოტოფონ-ი** (ბერძ. φῶνῆ „ბგერა“) — სმე-
ნის გასაძლიერებელი მოწყობილობა ყრუთა-
თვის.

ოტელო, იხ. ოთელო.

ოტომან-ი, **ოტომანები**, იგივეა, რაც ოსმა-
ლო, ოსმალოები; სახელწოდება — ოსმან-ისა
ან ოთმან-ისაგან (Othman, 1288 — 1326),
რომელმაც მიიღო სულტანის ტიტული და ოთ-
ვლება ოსმალეთის იმპერიის დამაარსებლად;
აქედან: **ოტომანთა იმპერია** — ოსმალეთი.

ოუენ-ი, რობერტ (Owen, Robert, 1771 —
1858), ინგლისელი სოციალისტ-უტოპისტი; მან
თავის საკუთარ ფაბრიკაში გააუმჯობესა მუ-
შათა მდგომარეობა და ცდილობდა დაემტკი-
ცებო, რომ მუშებისათვის ზრუნვა ხელსაყრე-
ლია თვით ფაბრიკანტისათვის; დააარსა კომუ-
ნისტური თემი ჩრდ. ამერიკაში, მაგრამ უშედე-
გოდ; მის შრომათაგან ცნობილია „ადამიანის
ხსიათის წარმოქმნის შესახებ“, სადაც ამტკი-
ცებდა, რომ ადამიანი არის შედეგი აღზრდისა
და გარემო-პირობათა. — **ოუენიშ-ი** — ოუენის
სოციალური მოძღვრება; **ოუენისტ-ი** — მისი მი-
მდევარი.

ოფთალმია (ბერძ. οφθαλμός „თვალი“),
თვალის ანთება. — **ოფთალმოლოგია** — ანატო-
მიის დარგი: მოძღვრება თვალის შესახებ. —
ოფთალმოსკოპ-ი (ბერძ. σκοπεῖν „ხედვა“) —
თვალის საკვლევი ხელსაწყო (თვალის სარკე).

ოფიტები (მრავლ., ბერძ. ὄφεις-ისაგან „გვე-
ლი“), ქრისტიანული გნოსტიკური სექტის (2--7
საუკ.) წევრები, — მიღებული ჰქონდათ გველის
კულტი (იხ.), როგორც კაცობრიობის პირველი

განმანათლებლისა (იგულისხმება ბიბლიური ევის შემტონენელი გველი); აქედან: **ოფიტიზმი** — ოფიტების მოძღვრება.

ოფიცერი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. officier), საერთო სახელწოდება უნტეროფიცერზე უმაღლესი სამხედრო ხარისხებისა დასავლ. ევროპაში (და რევოლუციამდე რუსეთში). — **ოფიცრობა** — 1) ოფიცრად ყოფნა; ოფიცრის წოდება; 2) ოფიცერთა ერთობლიობა.

ოფიციალი-ი (საშ. საუკ. ლათ. officialis, ქვ. ლათ. officium-ისაგან „სამსახურის გაწევა, მოვალეობა, თანამდებობა“), კათოლიკეთა ტაძრის მსახური ან მნათე, აგრეთვე — ეპისკოპოსის მოადგილე მოხელე საერო საქმეებში. — **ოფიციალური** ან **ოფიციალი**-ი — 1) მთავრობისაგან გამოდინარე, მაგ. **ოფიციალური პრესა** — მთავრობის ბეჭდვითი ორგანოები; **ოფიციალური ცნობები** — მთავრობის ცნობები და სხვა; 2) თანამდებობითი, სამსახურის მიხედვითი, რაიმე დაწესებულებისაგან გამოდინარე, მაგ. **ოფიციალური საბუთი**, **საუბარი**, **ქაღალდი** და სხვ.; 3) გადატ. მნიშვნ.: არაუბრალო, ცივი (მაგ. ცივად შეხვედრა), განსაზღვრული წესების დაცვითი.

ოფიციატი-ი (საშ. საუკ. ლათ. officians-ისაგან, იხ. ოფიციალი), მსახური (ლაქია) რესტორანში ან საჯარო საზეიმო სადილ-ვახშობას.

ოფიცოზი-ი (ლათ. officiosus, „სამსახურის გამწევი, მსიამოვნებელი, სათანადო, მართებელი“), არაუშუალოდ მთავრობისაგან გამომდინარე, მაგრამ მისი მოსაწონი ან შესაფერი რამ, მაგ. ბეჭდვითი ორგანო, რომელიც გამოხატავს მთავრობის შეხედულებებს, — ემორჩილება მის შთავაზებას; **ოფიცოზური** — ოფიცოზის ხასიათის მქონე, ნახევრად ოფიციალური (იხ., 1), მაგ. **ოფიცოზური გაზეთი**.

ოფორტი-ი (ფრ. eau fort „მაგარი წყალი“, იგულისხმება — არაყი, აზოტმეხვის ხსნარი): 1) მსტიკით დაფარულ ლითონის დაფაზე გრავირების (იხ.) ერთგვარი წესი: სურათი ამოკმება მაგარი არაყით (აზოტმეხვის ხსნარით); 2) ამგვარად შესრულებული გრავირი (იხ.) — **ოფორტიზტი** — ოფორტის შემსრულებელი ხელოვანი.

ოქლო-, იხ. ოხლო-.

ოქრა, იხ. ოხრა.

ოქსიგენი (ბერძ. oxys „შეკვეთი, წვეტიანი; მჟავა“; genos „წარმოშობა“), ქიმიაში: მჟავადი. — **ოქსიდი** — ენაგეული, — რაიმე ელემენტის შენაერთი მჟავადთან; **ოქსიდაცია** — 1) ენაგვა, — მჟავადის შეერთება სხვა სხეულთან; 2) ლითონის რაიმე ნივთის ზედაპირის მოენაგვა — გარეშე გავლენისაგან (დაენაგვისაგან) დაცვის (ზოგჯერ სილამაზის) მიზნით; **ოქსიდირება** — იგივე მოქმედება.

ოქტავა ან **ოქტავი** (ლათ. octavus, a, um „მერვე“): 1) დიატონიკური (იხ.) გამის მერვე ტონი; მანძილი რვა ტონს შუა; 2) მამაკაცის ხმათა შორის ყველაზე დაბალი; 3) ლექსოწყობის ერთგვარი ფორმა. — **ოქტანტი**: 1) წრის (წრეწირის) მერვედი; 2) ცისმნათობთა შორის კუთხური მანძილის გასაზომი იარაღი.

ოქტაედრი-ი (ბერძ. octo „რვა“, hedra „საჯდომი, ადგილსამყოფელი; ფუძე“), რვაწახნაგოვანი სხეული.

ოქტიდი, ლათ.-ფრ. ხელოვნ. (octidi), დეკადის მერვე დღე საფრანგეთის სარევოლუციო კალენდრით.

ოქტომბრის გაფიცვა — ასე ეწოდა რუსეთის 1905 წ. მუშა-მოსამსახურეთა საერთო გაფიცვას, — მისი შედეგი იყო 17 ოქტომბრის მანფესტი, რომლითაც მეფე ალუთქეამდა ხალხს საკანონმდებლო ორგანოს (სახელმწ. სათაბროს) მოწვევას, პიროვნების ხელშეუხებლობას და რწმენისა, სიტყვისა, კრებისა და კავშირის თავისუფლებას.

ოქტომბრის რევოლუცია — 1917 წ. კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით რუსეთში მოხდენილი გადატრიალება, რომლის შედეგიც იყო საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნა; მის აღსანიშნავად მიღებულია 25 ოქტ. (7 ნოემბ.) სადღესასწაულო დღედ, როგორც სოციალისტური რევოლუციის დასაწყისი.

ოქტრუა (ფრ. octroi „ბოძება, ჩუქება; გადასახადი შემოტანილ საქონელზე...“): 1) წინეთ — ერთგვარი სავაჭრო მონოპოლია; 2) შემდეგ და ახლა ზოგიერთ დასავლ. ევროპის სახელმწიფოებში: საქალაქო ან სათემო გადასახადი შემოტანილ საქონელზე. — **ოქტრიორება** — :

1) რაიმე უფლების მინიჭება, ბოძება; 2) რაიმე კანონის გამოცემა უზენაესი უფლების ძალით; **ოქტროირებული კონსტიტუცია**—სახელმწიფოს მმართველის მიერ ბოძებული კონსტიტუცია. თითქოს თავისი ნებით და არა ხალხის ზეგავლენით.

ოხლოკრატია (ბერძ. ὀχλός „ბრბო“, κρατείν „ბატონობა, მართვა“), არაორგანიზებული ლუმენე-პროლეტარიატის (იხ.) ბრბოს ვაბატონება.

ოხრა (ბერძ. ὄχρος „ფერმკრთალი, უფერული“), ყვითელი ან წითელი ბუნებრივ მი-

წერალური საღებავი (მზადდება ხელოვნურადაც).

„ოხრანკა“, რუს. („სადამცველო დაწესებულება“), რუსეთში 19 საუკ. მე-90-ე წლებიდან თებერვლის რევოლუციამდე; საპოლიციო დეპარტამენტის ერთი განყოფილება — სარეგულაციო მოძრაობასთან საბრძოლველად.

ოჰმ-ი, გ.-ს. (Ohm, G.-S., 1787 — 1854), გამოჩენილი გერმანელი ფიზიკოსი, შესანიშნავ შრომათა ავტორი გალვანურ ელექტრო-წრედის თეორიაში; მისი სახელით ცნობილია: გამტართა წინააღმდეგობის საზომი ერთეული მათში გალვანური დენის გავლისას.

3

პა (ფრ. pas „ნაბიჯი“): 1) სათანადო ხელოვნური ნაბიჯი ცეკვაში; 2) ზოგიერთი ცეკვის სახელწოდების პირველი ნაწილი, მაგ. **პა-დე-ტრუა** (pas de trois „სამთაცეკვა“).

პაგანიზმი-ი (ლათ. პაგანუს-ისაგან „სოფელი; წარმართი“): 1) წარმართობა, კერპთაყაენისმცემლობა; 2) წარმართული მსოფლმხედობლობა.

პაგანი-ი, ნიკოლო (1784 — 1840), გენიალური იტალიელი დამკვრელი, ვიოლინოსთვის რამდენიმე მუსიკალ. ნაწარმოების ავტორი.

პაგინაცია („დაგვერდვა“, ლათ. პაგინა-საგან „გვერდი, ფურცელი“): 1) წიგნის გვერდებს დანომრვა; 2) წიგნის გვერდების რიგზე თანმიყოლება. — აქედან: **პაგინირება** — იგივე მოქმედება.

პაგოდა, სპ. (?)-პორტ.: 1) ინდოელთა, ჩინელთა და იაპონელთა ტაძრის სახელწოდება ევროპაში; აგრეთვე — მდიდრულად შემკული კერპისა; 2) პავლის-გამოხატულებიანი ოქროს ფული ინდოეთში, უდრის დაახლოებით 2½ მანეთს.

პაგონ-ი, იხ. პოგონი.

„პაგრომ“-ი, იხ. პოგრომი.

პადეუანი-ი (ფრ. pas de géant „გიგანტის, ბუმბერაზის ნაბიჯი“, იხ. პა), ერთგვარი ირგვლივი საქანელა.

„პოდევდ“-ი (რუს. под'езд), სახლის გარეთა კარი და შესასვლელი, რომელთანაც შესაძლებელია ცხენით ან ეტლით მისვლა — შიგნის შესასვლელად; მისავალი.

პავანა, ისპ. (pavon-ისაგან „ფარშავანი“): 1) ძველებური ისპანური ნელი ცეკვა, — ცეკვადენ გრძელ ტანსაცმელებში; 2) ასეთი ცეკვის შესაფერი მუსიკა.

პავიანი-ი, ევროპ., აფრიკის ერთგვარი მოკლე-კუდიანი მაიმუნის ჯიში, — თავი მიუგავს ძაღლისას.

პავილიონ-ი ან **პავილიონ-ი** (ფრ. pavillon): 1) ტალავარი, — გუმბათოვან-სახურავიანი ერთგვარი ფანჩატური; 2) სახლის პატარა ლამაზი მინაშენი; 3) საგამოფენო საგნების მოსათავსებელი ადგილი ფანჩატურის სახისა; 4) შთასაბერი სამუსიკო ინსტრუმენტის ქვედა ძაბრულა.

პავლიკიანობა — სომხეთში (7 საუკ.) წარმოქმნილი ქრისტიანული გნოსტიკურ-მანიქეულური სექტა; აღიარებდა ხილული მსოფლიოს გამჩენის ბოროტი ღვთაების არსებობას; — უარყოფდა წმინდანთა თაყვანისცემას, ჯვარს, ხატებს, დღესასწაულებს, ბერობას და სხვ.; იმოწმებდა პავლე მოციქულის ეპისტოლეებს (აქედან სახელწოდებაც); მოისპო 12 საუკ. — აქედან: **პავლიკიანელი** — ამ სექტის მიმდევარი.

პავლოვი, ი. პ. (დაიბ. 1849 წ.), გამოჩენილი რუსი ფიზიოლოგი, პირობითი რეფლექსე-

ბის (იხ.) მოძღვრების ავტორი; ცნობილია აგრეთვე შესანიშნავი შრომებით მომწოდებელ ჯირკვალთა და უმაღლესი ნერვული სისტემის მოქმედების შესახებ.

პათეტ-, **პათო-**, იხ. პათოსი.

პათოსი (ბერძ. *pathos* „უბედურება, ტანჯვა; სულიერი ღელვა, გრძნობა, ვნება“): 1) ძლიერი სულიერი მოძრაობა, აღფრთოვანებული სიმხნევე, ღრმა ვნებიერი განცდა და სხვა ასეთი; 2) გადატ. მნიშვნ.: არაგულწრფელი აღფრთოვანების გარეგნული (სიტყვიერი) გამოხატულება; გაზვიადებული გრძნობით მეტყველება. — **პათეტიური** ან **პათეტიკური** — ვნებიერი, აღფრთოვანებული; გრძნობებზე მოქმედი. — **პათოგენია** (ბერძ. გენოს „წარმოშობა“) — მოძღვრება ავადმყოფობათა წარმოშობის შესახებ; **პათოგენიური** ან **პათოგენ-ი** მიკრობები — ავადმყოფობათა გამომწვევი მიკრობები. — **პათოლოგია** — მოძღვრება ავადმყოფურ მოვლენათა შესახებ; **პათოლოგი** — პათოლოგიის მკვლევარი; **პათოლოგიური** — ავადმყოფური, არანორმალური; **პათოლოგიური ანატომია** (იხ. ანატომია, 3).

პაი, თურქ., ხევდრი, წილი; ულუფა.

პაიაც-ი, გერმ. (*pajazzo*, იტ. *pagliaccio* „ჩალით გატენილი ტომარი“), კლოუნი, ტლანჭი მსახარი.

პაკეტ-ი ან **პაკეთ-ი**, გერმ.-ევროპ. (ფრ. *paquet*): 1) ქალაღის ბრტყელი პარკი შიგ ჩადებული წერილით ან მთავრობის რაიმე დაწესებულების ქალაღით; 2) ფოსტით გასაგზავნი რისამე ერთი შეკვრა.

პაკოტილ-ი (ფრ. *pacotille*, წინა სიტყვიდან), მცირე-ფასიანი, დაბალი ხარისხისა; მაგ. **პაკოტილური** ან **პაკოტილი საქონელი**.

პაკტ-ი, იხ. პაქტი.

პაკჰაუზ-ი ან **პაკჰაუს-ი**, გერმ. („ტვირთის სახლი“; გერმ. *Pack* „შეკვრა, ფუთა“), საქონლის ან სხვა რაიმე მარაგის მოსათავსებელი ადგილი რკინისგზის სადგურზე, საბაჟოში და სხვ.; ტვირთსაწყობი.

პალადა ან უკეთ **პალას-ი** (ბერძ. პალასი, ადოს): 1) ათენა ქალმერთის (იხ.) ზედმეტ სახელწოდება; 2) ერთერთი მცირე პლანეტოვანი. — **პალად-**, იხ. პალას-.

პალადინ-ი, ევროპ. (ლათ. პალატინუს-ისაგან „სასახლის კარის კაცი“): 1) ართურ მეფისა და კარლოს დიდის ლეგენდური მსლებელი; შემდეგ — რაინდი; 2) გადატ. მნიშვნ.: ვისიმე ან რაიმე იდეის დამცველი.

პალანკინ-ი, ინდ.-ევროპ. (ფრ. *palanquin*), ეტლის მაგიერი საპატიო პირთა სატარებელი დახურული ტახტრეანდი იაპონიასა, ინდოეთსა და ჩინეთში.

პალას-ი (იხ. პალადა); აქედან: 1) **პალადიონ-ი** (ბერძ. პალადიონ), ათენა ქალმერთის გამოსახულება ძველ საბერძნეთში (მისი ქნა თავდები იყო საზოგადოებრივი კეთილდღეობისა); 2) **პალადიუმი-ი** (ბერძ.-ლათ.), ქიმიკში: პლატინის მსგავსი, მაგრამ უფრო რბილი და ღნობადი ლითონი.

პალატა, ლათ.-რუს.: 1) ზოგიერთ დაწესებულებათა სახელწოდება რევოლუციამდე რუსეთში (საკონტროლო პალატა, სახაზინო და სხვ.); 2) წარმომადგენლობითი კრებულების სახელწოდება კონსტიტუციურ სახელმწიფოებში, მაგ. ინგლისში: ზედა პალატა — ლორდთა პალატა; ქვედა პალატა — თემთა პალატა...; 3) საზომ-საწონითა პალატა — საზომ-საწონის ერთეულების დამცველი და სახელმწიფოში მათი სისწორით გამოყენების თვალსუროს მდევნებელი დაწესებულება; 4) წიგნის პალატა — სახელმწიფოში დაბეჭდილ წიგნთა ცალგების მომგროვებელი და დამცველი დაწესებულება.

პალატალიზაცია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. პალატუმ-ისაგან „სასა“), ფონეტიკაში: ბგერის გასასისმიერება (გაშუაენისმიერება), დარბილება; **პალატალიზირება** ან **პალატალიება** — იგივე მოქმედება; **პალატალიზებული** — დარბილებული (გაშუაენისმიერებული). — **პალატალური** ან **პალატალი** — რბილი (შუაენისმიერი); **პალატალობა** — სირბილე (შუაენისმიერობა). — **პალატოგრამა** (ბერძ. გრამმა „ასო, ნაწერი...“) — ფონეტიკაში: ხელოვნურად შეღებულ (ან ხელოვნურ) სასაზე აღბეჭდილი კვალის სურათი.

პალატინატი-ი, იხ. პალატინი.

პალატინ-ი (ლათ. პალატინუს): 1) სპ. სახ. ერთერთი გორაკი, რომელზედაც დაარსდა რომი;



შემდეგ — იმპერატორთა სასახლეები იქვე; 2) ბიზანტიაში ძველად — სასახლის კარისკაცი, საპატიო გვარდიის ჯარისკაცი; 3) გერმანიაში (საშ. საუკ.) — პფალცგრაფი (იხ.); 4) უნგრეთში ძველად — დიდებული; 5) პოლონეთში — მთავარსარდალი. — **პალატინატი** — პფალცგრაფობა, საპფალცგრაფო.

პალატკა (რუს. ?), კარავი.

პალაცო (იტ. პალაცო), მდიდრული სასახლე.

პალე, ლათ.-ფრ. (palais), სასახლე; აქედან: **პალე-როიალი** (royal „სამეფო“), საც. სახ. საფრანგეთის სამეფო სასახლისა (17 — 18 საუკ.).

პალეო- (ბერძ. palaios „ძველი, ძველებური, უწინდელი“), აქედან: **პალეობოტანიკა** (იხ. ბოტანიკა) — პალეონტოლოგიის დარგი; იკვლევს განათხრებში პოვნილ უძველეს მცენარეებს. — **პალეოგრაფია** (ბერძ. graphein „წერა“) — მოძღვრება ძველებურ დამწერლობათა და საერთოდ ძველ ხელნაწერთა გარეგნული მხარის შესახებ. — **პალეოზაფრი** (ბერძ. sayros „ხელიკი“) — განათხრებში პოვნილი უზარმაზარი ხეივანი. — **პალეოზოონი** ან **-ძოონი** zoon „ცხოველი“ — უძველესი დროის ცხოველი; აქედან: **პალეოზოური** ან **პალეოძოური ფორმაცია** ანუ **ხანა** — გეოლოგიაში: დედამიწის განვითარების ერთერთი (მეორე) უძველესი ხანა, რომელსაც ახასიათებს გაქვავებულ მცენარეთა და ცხოველთა არსებობა; **პალეოზოოლოგია** ან **-ძოოლოგია** (იხ. ზოოლოგია) — პალეონტოლოგიის დარგი; იკვლევს განათხრებში პოვნილ უძველეს ცხოველებს. — **პალეოლითური ხანა** — ქვის ხანის უძველესი პერიოდი, როცა ადამიანის სოჯახო და სხვა იარაღები კეთლებოდა გაუთლელი ქვისგან (შეად. ნეოლითური). — **პალეონტოლოგია** (იხ. ონტოლოგია) — მოძღვრება დედამიწაზე უძველეს დროში არსებულისა და გადაშენებული ორგანიზმების შესახებ. — **პალეოფიტოლოგია** (ბერძ. phytón „მცენარე“) — იგივეა, რაც პალეობოტანიკა.

პალესტრა (ბერძ. palaistra), სატანვარჯიშო სკოლა ძველ საბერძნეთში.

პალი, ინდ., საშუალო ინდური ენა (იხ. სანსკრიტი და პრაკრიტი).

პალიატივი (ლათ. პალლიუმ-ისაგან „წითელი წამოსასხამი; საბანი“), რაიმე ბოროტების (მაგ. ავადმყოფობის) დროებით შემამსუბუქებელი (მიმყუჩებელი) საშუალება; აქედან: **პალიატიური** — პალიატივის ხასიათის მქონე, მაგ.: **პალიატიური წომები** ან **ლონისძიებანი** — არაძირითადი მიზეზების წინააღმდეგ მიმართული ლონისძიებანი; **პალიატიური მკურნალობა** — ავადმყოფობის არაძირითადი მიზეზების მკურნალობა.

პალიმპსესტი ან **პალიმფესტი** (ბერძ. palimpseston; palin „უკანვე, ხელმეორედ, კვლავ“, psáein „შლა, ფხეკა“), წარწერა-გადარეცხილი და საწერ მასალად ხელმეორედ გამოყენებული პერგამენტი (ეტრატე); ამომქრალი პირველნაწერის აღდგენა-გაცხოველება შესაძლებელია ქიმიური საშუალებებით (ცნობილია პროფ. ი. ჯავახიშვილისა და პროფ. ა. შანიძის მიერ 1923 წ. და შემდეგ აღმოჩენილი ქართ. ხ ა ნ მ ე ტ ი ანი და ჰ ა ე მ ე ტ ი ანი პალიმფესტები).

პალინგენეზისი (იხ. წინა სიტყვა და გენეზისი), რწმენა და მოძღვრება მსოფლიოს ხელახლად წარმოქმნის შესახებ (აღდგენისა — მისი დაღუპვის შემდეგ) დროის განსაზღვრულ პერიოდებში.

პალინდრომი (ბერძ. პალინ „უკანვე ხელმეორედ...“, დრომოს „სირბილი“), ასე ეწოდება ისეთ სიტყვას ან ფრაზას, რომელსაც ერთი და იგივე აზრი აქვს, წაღმა წაიკითხავ თუ უკულმა, მაგ. ა რ ა, ი გ ი და ს ხ ე; **პალინდრომა** — მედიცინაში: იგივეა, რაც რეციდივი (იხ.).

პალისადი (ი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. palissade „მესერი“), სამხედრო საქმეში: მესერის მაღალი ღობე — მტრისაგან თავის დასაცავად. — **პალისადნიკი** (რუს. დაბოლოებით და მნიშვნელობით), მესერით შემოღობილი პატარა ბაღი სახლის წინ ან გასწვრივ.

პალისანდრი ანუ **პალისანდრის ხე**, ევროპ. (ფრ. palissandre), სამხრეთ-ამერიკის მუქ-მინიკის ფერი ხე, რომლის მერქანისაგანაც მზადდება კარგი ავეჯეულობა.

პალიტრა (იტ. პალეტრა, რუს. დაბოლოებით), ოვალი (იხ.) ფორმის თხელი პატარა ფიცარი, რომელზედაც მხატვარი სრესს და ურევს საღებავებს.

პალმა, ლათ.: 1) ბოტანიკაში: მაღალი უტოტებო ფოთლების სქელ-ქოჩრიანი ტროპიკული მცენარე; არის ათასამდე სახისა; 2) გადატ. მნიშვნ.: მშვიდობიანობის ემბლემა. — **პალმეტები** (მრავლ.) — ხუროთმოძღვრებაში: პალმის ფოთლებისებრი ორნამენტი (იხ.).

პალტო (ფრ. paletot), მამაკაცის ან ქალის სახელოებიანი გრძელი გარესაცმელი.

პალუბა, რუს., ხომალდის ბანი; გემბანი.

პამელა, საკ. სახ., რიჩარდსონის (იხ. ლოველასი) ამავე სახელწოდების რომანის მოქმედი პირის, სათნოიანი ქალის სახელი; გადატ. მნიშვნ.: სათნოიანი ქალი.

პამილორ-ი (ფრ. pomme d' amour „სიყვარულის ვაშლი“, ქართულში — რუსულიდან), წითელ-, მთვანე- და ცვრიან-ნაყოფიანი ბოსტნეული.

პამპა, მრავლ. **პამპას-ი**, პერუან.-ისპ., სამხრეთ ამერიკის ხშირ- და მაღალ-ბალახიანი გაშლილი ველები. — **პამპერო** — სამხრეთის ცივი ქარი პამპასში.

პამფლეტი-ი, ლათ.-ევროპ. (ძვ. ფრანგ. pame-fuillet „ხელში დასაკავებელი ფურცელი (ლათ. palma — „ხელი“), ინგლ. pamphlet), რაიმე საზოგადოებრივ პოლიტიკური მოვლენის ან, უმეტესად, გამოჩენილი პიროვნების წინააღმდეგ მიმართული მწვავე-სატირიკული პატარა თხზულება; აქედან: **პამფლეტიზტი-ი** — პამფლეტების შემდგენელი.

პან- (ბერძ. pân „ყოველი, ყველა, სრული; სრულიად“), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს ყოველად, სრულად, ყველა და სხვ. ასეთს.

პანაგია, ბერძ. („ყოველად წმინდა“), ეპისკოპოსის მიერ გულზე სატარებელი ღვთისმშობლის (ან მაცხოვრის) ხატი.

პანათენები (მრავლ., ბერძ. Pan-athênai), ძვ. ათენაში: უმთავრესი ეროვნული ღმერთსაყუთი ათენა ქალღმერთის საპატივცემოდ (იხ. პან-).

პანამა, საკ. სახ.: 1) ცენტრალური ამერიკის რესპუბლიკა (დაარსებ. 1903 წ.) და 2) მისი მთავარი ქალაქი; 3) პანამის ყელი — აერთებს ჩრდ. და სამხრ. ამერიკას; 4) პანამის არხი — ჰყვეთს პანამის ყელს (გახსნილია სანაგვიაციოდ 1914 წლიდან); 5) გადატ. მნიშვნ.

ასე ეწოდა საქვეყნოდ გახმაურებულ იმ ბიროტმოქმედებას, რომელმაც გამოიწვია პანამის არხის გათხრის შეჩერება. გათხრა დაიწყო 1881 წ. პარიზში დაარსებული სააქციო საზოგადოების მიერ; შეჩერდა 1889 წ. უსახსრობის გამო, (რადგან უამრავი ფული დახარჯულიყო საფრანგეთის მინისტრებისა, დეპუტატებისა, ჟურნალისტებისა და სხვათა მოსასყიდოდ); 6) ფართე-არეგებიანი ძვირფასი საზაფხულო უქმუქნი ქუდი, — იწუნება სამხრ.-ამერიკის ზოგიერთი ხის ფოთლების ბოჭკოებისაგან.

პანამერიკანიზმი-ი (იხ. პან-), ამერიკის ყველა სახელმწიფოთა ინტერესების გაერთიანებისაკენ მიმართული მოძრაობა (იხ. მონროე).

პანაცეა, ლათ. (ბერძ. პან-აქეია-საგან „ყოველის განკურნება“): 1) ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: ყოველის გამკურნებელი ქალღმერთი, ესკულაპის (იხ., 1) ქალი; 2) წამალი, რომელიც თითქოს ყოველ ავადმყოფობას არჩენს; 3) გადატ. მნიშვნ.: უებარი საშუალება ყოველი ბიროტების წინააღმდეგ (იხ. პან-).

პანდემონიზმი-ი (იხ. პან-), პოლიტიკური თეორია და მოძრაობა, მიმართული გერმანიკული რასის ყველა ხალხთა გაერთიანებისაკენ — მსოფლიო პოლიტიკაში პირველობის მიზნით.

პანგლოს-ი (პანგლოსს), ვოლტერის (იხ.) რომანის („Candide“) ერთერთი ოპტიმისტა (იხ.) მოქმედი პირი; აქედან საერთოდ წრეს გადასული ოპტიმისტი.

პანდემია (იხ. პან-, ბერძ. დემოს „ხალხი“), საყოველთაო ეპიდემია (იხ.). — **პანდემური** — მთელი ხალხის შესახები, საყოველთაო.

პანდემონიზმი-ი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პან- და დემონი): 1) ჯოჯოხეთის სატახტო ქალაქი მილტონის (იხ.) „დაკარგული სამოთხით“; 2) გადატ. მნიშვნ.: გარყვნილების და ბოროტების ბუდე.

პანდექტები (მრავლ., ბერძ. პანდექტეს „ყოველის შემცველი“), იუსტინიანის (იხ.) კოდექსის ერთი ნაწილი.

პანდიტი-ი, სანსკრ., მეცნიერი ბრაჰმანი; საერთოდ — ნასწავლი, მეცნიერი (ინდოეთში).

პანდორა (იხ. პან-, ბერძ. დორონ „საჩუქარი“), ძვ. ბერძ. მითოლოგიით: ღვთაებათაგან შექმნილი და ყოველი ნიჭით შემკული ქალი,

რომელმაც ცნობისმოყვარეობის გამო გახსნა ძველის ნაჩუქარი ყოველი უბედურების შემცველი ყუთი (პანდორის ყუთი); ამგვარად გავრცელდენ ქვეყანაზე ადამიანთა უბედურებანი (ყუთში დარჩა მხოლოდ იმედი).

პანეგირიკი (ბერძ. panēgyris-ისაგან „საყოველთაო დღესასწაული“): 1) ძველად — საჯაროდ თქმული საზეიმო-შექებითი სიტყვა — ამა თუ იმ პიროვნების საპატივცემოდ ან რაიმე შემთხვევის აღსანიშნავად; 2) შემდეგ და ახლა — წერილობითი ან საჯარო-ზეპირი გადაჭარბებული შექება (ჩვეულებრივ — პირფერული); აქედან: **პანეგირიკული** — პანეგირიკის ხასიათის მქონე; **პანეგირისტ-ი** — პანეგირიკის მოხვედლი.

პანელ-ი, ევროპ. (ლათ. pannus-ისაგან „ქსოვილის ნაჭერი“): 1) სახლის შიგნი-კედლის ქვედა ნაწილის შემოფიცრულობა; 2) ტუჩის გასწვრივი საქვეითო ფენილი.

პანელინიზმი (იხ. პან- და ელნი), ბერძნებით დასახლებული ქვეყნების გაერთიანებისადმი მისწრაფება — დიდი საბერძნეთის შექმნის მიზნით.

პანზოოტია (იხ. პან- და ზოო-), ცხოველთა საყოველთაო სენი.

პანთეიზმი (იხ. პან-, ბერძ. theós „ღმერთი“), ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც აიგივეებს ღმერთსა და მსოფლიოს; ღმერთი ყოველივეშია და ყოველივე ღმერთშია; მსოფლიო არის ღმერთის გარეგნული გამოქვადენება; ბუნების გარეშე ღმერთი არ არსებობს; აქედან: **პანთეისტ-ი** — პანთეიზმის მომხრე; **პანთეისტური** — პანთეიზმის შესაფერი, მისგან გამომდინარე.

პანთონ-ი (იხ. წინა სიტყვა): 1) ძველ რომში: ყველა ღმერთების საპატივცემოდ აგებული ერთი ტაძარი; 2) ახლა — ამა თუ იმ ერის ა) დიდების ტაძარი, — აგებული დიდებულ ადამიანთა საპატივცემოდ, ბ) დიდებულ ადამიანთა სასაფლაო.

პანთეა, ბერძ.-ლათ., კატის ოჯახის ლეოპარდის მსგავსი მტაცებელი ცხოველი.

პანი, ბერძ., სპ. სპ., ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: ტყეებისა, მინდორ-ველის და მწყემსთა მფარველი ღვთაება; აგრეთვე — შიშის მიზეზი; აქედან: **პანიკა** ან **პანიკი** (ბერძ.

პანიკოს „უეცარი, საშიშარი“) — ერთბაშად მოცველი ძლიერი შიში, თავზარი — ერთი პირისა ან, უფრო ხშირად, საყოველთაო (ომის ან რაიმე კრების დროს); აქედან: **პანიკური შიში**.

პანი, პოლ., ბატონი; **პანი** — ქალბატონი; **პანა** — გაუთხოვარი ქალი.

პანიკა, **პანიკური** — იხ. პანი.

პანიჩი, სპ. სპ., შესანიშნავი ინდოელი გრამატიკოსი (4 საუკ. ქ. წ.).

პანისლამიზმი (იხ. პან- და ისლამი), ყველა მაჰმადიანთა გაერთიანებისაკენ მიმართული პოლიტიკურ-რელიგიური მოძრაობა — მაჰმადიანობის გავრცელებისა და თავის სახელმწიფოთა დაცვის მიზნით.

პანკარტა (იხ. პან- და კარტა): 1) განცხადება, აფიშა; 2) საბირთო ფასების განცხადება.

პანკატიები (მრავლ., იხ. პან-, ბერძ. კრატოს „ძალა“), ძველ ბერძნეთა ათლეთიკური შეჯიბრებანი, — მიმართედენ თავდაცვის ან შეტევის ყოველგვარ საშუალებებს.

პანკრეას-ი (იხ. პან-, ბერძ. კრეას „ხორცი“), კუჭქვეშა ჯირკვალი; **პანკრეატინი** — კუჭქვეშა ჯირკვლის წვენი.

პანო, ლათ.-ფრ. (panneau, იხ. პანელი), ხუროთმოძღვრებაში: ბორდიურებით (იხ.) ან მხატვრული ორნამენტებით შემკული ზედაპირი ქერისა, კარტისა და სხვ.

პანოპლია (იხ. პან-, ბერძ. hóplon „იარაღი“); 1) რაინდის სრული საჭურველი; 2) იარაღთა კოლექცია მუზეუმში ან კერძო სახლში.

პანოპტიკუმი, ლათ.-ბერძ. (იხ. პან- და ოპტიკ-), ერთგვარი მოძრავი მუზეუმი, შემცველი მრავალგვარ საგანთა, განსაკუთრებით — ისტორიული და ეთნოგრაფიული ხასიათის ცვილის ფიგურებისა.

პანორამა (იხ. პან-, ბერძ. horáma „სანახაობა“): 1) ღრუ ცილინდრისებური მოყვანილობის დიდი დეკორაცია, რომლის შუაგულში მყოფ მნახველს დეკორაციაზე გამოსახული საგნები ეჩვენება სინამდვილედ; 2) გამადიდებელ მინაში ბუნებრივი სიდიდით დანახული საგნები სურათზე; 3) ბუნების ლამაზი სანახაობა, ჩვეულებრივ — მალაოზზე მდგომი მნახველის გარშემო.

პანსიონ-ი, ფრ. (ლათ. პენსიო, -ონის „გადასახადი“): 1) სასწავლებელი მოწაფეთა საერთო

საცხოვრებლითურთ; 2) კერძო ბინა, სადაც ჰკეებენ და ყოველგვარად უფლიან მცხოვრებთ განსაზღვრულ ფასად; აქედან: **პანსიონერი** — პანსიონში მცხოვრები 1) მოწაფე ან 2) კერძო პირი.

პანსლავიზმი-ი (იხ. პან- და სლავები), სლავური ტომის ყველა ხალხთა გაერთიანებისაკენ მიმართული პოლიტიკური მოძრაობა; **პანსლავისტ**-ი — პანსლავიზმის მომხრე.

პანსპერმიზმი-ი (იხ. პან- და სპერმა), მოძღვრება პლანეტათაშორის სივრცეში ცოცხალ ჩანასახთა არსებობის შესახებ.

პანტაგრუელი-ი (Pantagruel), საკ. სახ., რაბლე-ს (იხ.) რომანის მთავარი გმირი, — უზრუნველი, გაუმადარი და ცხოვრების მიზნად მხოლოდ ხორციელი დატკობის დამსახველი; აქედან: **პანტაგრულიზმი**-ი — პანტაგრუელიობა; **პანტაგრულისტი**-ი — პანტაგრუელის ხასიათების მქონე.

პანტი-, იხ. პანთე-.

პანტოგრაფი-ი (ბერძ. პან, პანტოს „ყველა, ყველაფერი“, graphen „წერა“), ყოველგვარი ნახატისა და ნახაზის სხვადასხვა მაშტაბით საკოპირო (იხ. კოპიო) ანუ პირის გადამღები მექანიკური მოწყობილობა.

პანტომიმა ან **პანტომიმი**-ი (ბერძ. პანტომიმოს „ყოველის მბაძვი“, იხ. წინა სიტყვა და მიმი-), სხეულსახე: 1) სასცენო წარმოდგენა, რომელშიც მსახიობები გამოხატავენ თავიანთ გრძობასა და აზრებს არა სიტყვით, არამედ სხეულის მოძრაობებით; 2) საერთოდ — მუნჯური სცენა. — აქედან: **პანტომიმური** — სხეულსახეით.

პანტომორფია (ბერძ. პან, პანტოს „ყველა, ყველაფერი“, მორფე „სახე, გარეგნობა“), ყოველგვარი ფორმის მიღების უნარი. — **პანტოფაგია** (ბერძ. phagein „ჭამა“), ყველაფრის მჭამელობა. — **პანტოფობია** (ბერძ. phobos „შიშ, ძრწოლა“), ყველაფრის შიში, ყველაფრისადმი მძულვარება.

პანანა-ტანტრა, სანსკრ. („ხუთ-წიგნა“), ინდურ იგავ-არაკათა შესანიშნავი კრებული (შექმნილია არა უფვიანეს 6 საუკ. ქ. შ.), რომლის მრავალი სუფეტი შესულია მსოფლიო ლიტერატურაში, — იარგმნილია მრავალ (აღმოსავლ. და დასავლ.) ენაზე.

პაპა, ევროპ.: 1) მამა; 2) **პაპა** ან უკეთე **პაპა** (ფრ. pape) — რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის უფროსი; ითვლება პეტრე მოციქულის უკოდველ მოადგილედ; ირჩევა კარდინალებისაგან (იხ.), ცხოვრობს რომში (იხ. ვატიკანი). — **პაპიზმი**-ი — რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის მოძღვრება; აგრეთვე — მოძღვრება პაპის უკოდველობის შესახებ; **პაპისტ**-ი — პაპის ან პაპიზმის მომხრე.

პაპიე-მაშე (ფრ. papier „ქაღალდი“, mâché „დაღეკილი; დაქუცმაცებული“), წებო-, გის- და სახამებელ-შერეული მასა დაქუცმაცებული ქაღალდისა, — იხმარება მრავალგვარ საგანთა (სათამაშოებისა, კოლოფებისა, ორნამენტებისა და სხვ.) საძერწავად.

პაპილოტი-ი (ფრ. papillote, ლათ. papilio-საგან „პეველა“), თმის დასახვევი ქაღალდი თმის დახუჭუქების დროს.

პაპინ-ის ქვაბი — ასე ეწოდება ფრანგი ფიზიკოსის **პაპინ**-ის (1647 — 1712) მიერ გამოგონილს დამცავ-სარქელიან ორთქლის ქვაბს, რომელშიც ტემპერატურა აღწევს 200-300 გრადუსამდე.

პაპიროს-ი, ევროპ.-რუს., თამბაქოთი გატენილი თხელი ქაღალდის წვრილი მილი.

პაპირუსი-ი, ლათ. (ბერძ. papyrus-ისაგან „ქილი“): 1) წყლის ერთგვარი მცენარე, — იზრდება აბაშეთში, ეგვიპტეში და სხვ.; 2) ამ მცენარისაგან დამზადებული საწერი მასალა (ქაღალდის მაგიერი).

პაპისტ-ი, იხ. პაპა (2).

პაპკა (გერმ. Pappe-საგან, რუს. დაბოლოებით): 1) სქელი მუყაო ანუ კარტონი (იხ. 1, 2); 2) მუყაოს ყდა; 3) მუყაოს პორტფელი (იხ.) — ქაღალდების ჩასაწყობად.

პაპუა, მრავლ. **პაპუას**, მალ. („ხუჭუჭა, ბანაჯგვლიანი“), მელანეზიის რასის შავკანიანი მოსახლეობა ახალ-გვინეაში (ენობრივად განცალკევებულად მდგომი მელანეზიელთაგან); კულტურულად — უდაბლეს საფეხურზე.

პაპულა, ლათ., მუწუცი; **პაპულოზური** — მუწუქებიანი.

პაჟი, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. page): 1) საშ. საუკუნეებში: რაინდის (ან მისი მეუღლის) მხლებელი ქაბუტი, დავალებათა შემსრულებელი.

ლი და სარაინდო ხელოვნების შემსწავლელი; 2) პაეთა კორპუსის (იხ. კორპუსი) მოწაფე რევოლუციამდე რუსეთში; 3) იუპკის შექცეილად დასაქვრი დუგმიანი ზონარა.

პარა- ან **პარ-**, ბერძ., დაერთვის სიტყვას თავში და აღნიშნავს: -თან, ახლოს; -კენ; გადასვლას ან ცვლილებას; უპირატესობას; წინააღმდეგობას და სხვ.

პარაბოლ-ი (იხ. პარა-, ბერძ. *βολή* „სროლა, ტყორცნა“): 1) დამრიგებლობითი ხასიათის პარტარა იგავი; 2) გეომეტრიაში: წრიული კონუსის შემქმნელისადმი სწვრივი (პარალელური) სიბრტყის მიერ ამ კონუსის გარდაკვეთით მიღებული მრუდი; 3) სამხედრო საქმეში: გასროლილი ყუმბარის ან ტყვიის მრუდი წირი (ხაზი). — **პარაბოლური** — პარაბოლის ხასიათის (ფორმის) მქონე.

პარაბულია (იხ. პარ- და აბულია), ნებისყოფის მოქმედების აშლა.

პარაგენეზის-ი (იხ. პარა- და გენეზისი), მიწერალოგიაში: განსაზღვრული კანონზომიერება ლითონთა განრიგებაში (თანამდებარეობისა და თვისებათა მიხედვით).

პარაგრამა (იხ. პარა-, ბერძ. გრამმა „ნაწერი“): 1) თხზულების ჩანამატი; 2) ასოს (ბეგრის) შენაცვლება სიტყვაში; უდრის აგრეთვე ანაგრამას (იხ.).

პარაგრაფი („მინაწერი“, იხ. პარა-, ბერძ. *γραφειν* „წერა“): 1) რაიმე ტექსტის ნაწყვეტი, რომელსაც აქვს თავისთავადი მნიშვნელობის შინაარსი. — აღნიშნება ჩვეულებრივ წინიშით; 2) თვით ამ წინიშის სახელწოდება; 3) იურიდი.: კანონის მუხლი.

პარად-ი, ლათ.-ფრ. (*parade*, ლათ. პარარე-საგან „მოჩვენება“). სამხედრო ჯარის საზეიმო დათვალეობა. — აქედან: **პარადული** — ზეიმის, დღესასწაულის ხასიათის მქონე; **საპარადო** — საზეიმო, სადღესასწაულო, საუკეთესო (მაგ. ტანსაცმელი, შეხვედრა და სხვ.). — აქედან: **პარადირობა** — 1) სხვის მოსაწონად კვლუტობა; უკეთესად თავის ჩვენება; 2) საპარადო მარშით სვლა.

პარადიგმა (იხ. პარა-, ბერძ. დეიგმა, -ატოს „ნიმუში“), გრამატიკაში: განსაზღვრული უღე-

ლილების (პირველის, მეორისა და სხვ.) ან კანკლდობის (ბრუნების) სანიმუშო სიტყვა.

პარადოქს-ი (იხ. პარა-, *δόξα* „აზრი, მოსაზრება“), საყოველთაოდ მიღებული საწინააღმდეგო თავისებური აზრი, რომლის კეშმარტობა შესაძლოა გამომჟღავნდეს მხოლოდ ყურადღებით ჩაკვირების საშუალებით. — **პარადოქსული** — პარადოქსის ხასიათის მქონე. — **პარადოქსომაწია** (იხ. მანია) — პარადოქსების სიყვარული.

პარაზიტ-ი (იხ. პარა-, ბერძ. სიტოს „საქმელი, საკვები“): 1) სხვა ორგანიზმის ხარჯზე (სხვისი წვენით, სისხლით) მცხოვრები ორგანიზმი — მცენარე ან ცხოველი, რომელიც დროებით ან სამუდამოდ ბინადრდება სხვა მცენარის ან ცხოველის სხეულზე (ან სხეულში), ასეთია, მაგ. ფოთლის სოკო, გლისტი, ტილი და სხვ.; 2) გადატ. მნიშვნ.: მუქთახორა უსარგებლო ადამიანი. — **პარაზიტოზმი** — 1) ამგვარი მოვლენა მცენარეთა და ცხოველთა ცხოვრებაში; 2) მუქთახორობა, პარაზიტად ყოფნა. — **პარაზიტირება** ან **პარაზიტობა** — სხვის ხარჯზე ცხოვრება და სხვ.. — **პარაზიტული** — მუქთახორული; პაპაზიტის ხასიათის მქონე.

პარაკსიზმი-ი, იხ. პაროქსიზმი.

პარალალია (იხ. პარა-, ბერძ. ლალიენ „ტიკტიკი“), ნაკლოვანი, გაურკვეველი წარმოთქმა (ბგერათა, სიტყვისა).

პარალელი-ი (იხ. პარ-, ბერძ. *αλληλον* „უერთიერთ“): 1) გეომეტრიაში: თანსწვრივა წირი (ხაზი). — ყველა თავის წვრიტილებში თანასწორად დაშორებული წირი (ხაზი) მეორე წირისაგან, რომელიც იმავე სიბრტყეში იმყოფება; 2) გეოგრაფიაში: დედამიწის ბირთვზე თვითეული აზრობრივ გაყვანილ წრეთაგანი, რომელნიც თანასწორად არიან დაშორებულნი ეკვატორისაგან; 3) შედარება, შეპირისპირება. — **პარალელიზმი** — 1) პარალელობა, თანსწვრიობა; 2) ორი თანამდევი მოვლენის უცვლელი შეფარდება; 3) ერთისა და იმავე აზრის სხვადასხვა სიტყვებით განმეორება. — **პარალელური** — პარალელის თვისებების მქონე; თანსწვრივი.

პარალელეპიპედი-ი (იხ. პარალელი, ბერძ. *epipedon* „შედაპირი, პირფული“), გეომეტრიაში: ექვსი პარალელოგრამით შემოსაზღვრული სხეული. — **პარალელოგრამი** (ბერძ. ტრამმა

„ნაწერი, ნიშანი, ფიგურა“) — ობსკურთხედი, რომლის მოპირდაპირე გვერდები თანასწორი და თანსწერივია.

პარალიზი-ი (რუს. დაბოლოებით) ან **პარალიზი**-ი (იხ. პარა-, ბერძ. lysis „დაყოფა, მოსპობა“), დამბლა; აქედან: **პარალიზური** — პარალიზის დამახასიათებელი, მისგან წარმოშობილი; **პარალიტიკი**-ი — დამბლიანი, დამბლა და ცემული. — **პარალიზაცია** — დასუსტება, მოქმედების შეჩერება; **პარალიზირება** ან **პარალიზება** (ვაპარალიზებ) — იგივე მოქმედება.

პარალოგია (იხ. პარა- და ლოგია), მცთარი დასკვნა. შეცთომა. — **პარალოგიზმი**-ი — გარეგნულად (ფორმით) ყალბი დასკვნა.

პარამეტრი-ი (იხ. პარა- და მეტრი), გეომეტრიაში: ანალიზურ გეომეტრიაში შემავალი ყოველი მუდმივი სიდიდე.

პარამენზია (იხ. პარ- და ამენზია), მედიცინაში: მენსტრუების ერთგვარი ავადმყოფობა — არარსებული მოვლენების მახსოვრობა.

პარანოია (იხ. პარა-, ბერძ. ნოეინ „ფიქრი, აზროვნება“), მედიცინაში: სულიერი აშლილობის ერთგვარი ფორმა, რომელიც ხასიათდება განსახლებული მიმართულების ბოღებით იდებით — სხვა მხრივ ნორმალური აზროვნების და უკარგველად.

პარანომია (იხ. პარა-, ბერძ. nómos „წესი, ჩვეულება“), კანონთ-წინააღმდეგობა, კანონების წინააღმდეგობა.

პარაპეტ-ი (იტ. პარაპეტო): 1) მოაჯირი ხიდისა, აივნისა, მდინარის გასწვრივ და სხვ.; 2) იგივეა რაც ბრუსტყერი.

პარასიფილისი-ი (იხ. პარა- და სიფილისი), მედიცინაში: ათაშანგის სიმპტომების არმქონე, მაგრამ მის შედეგად წარმოქმნილი ავადმყოფობანი.

პარასოლ-ი (იტ. პარასოლე), მზისაგან თავდასაცავი ქოლგა.

პარატაქსისი-ი (იხ. პარა-, ბერძ. taxis „წყობა, რიგი“). გრამატიკაში: წინააღმდეგობა ისეთი შეხამება, როცა ბინი ურთიერთ დამოკიდებულნი არ არიან ანუ მათ შორის დამოკიდებულება არაა გამოხატული გარეგნულად (ფორმალურად).

პარატიფი-ი (იხ. პარა- და ტიფი), ტიფის მსგავსი, მაგრამ უფრო მსუბუქად მიმდინარე ავადმყოფობა.

პარატონერი (ფრ. paratonnerre), მეხამრიდი, მეხის ამცდენი მოწყობილობა.

პარაფიმიოზი-ი ან **პარაფიმიოზისი** (იხ. პარა- და ფიმიოზი), მედიცინაში: მამაკაცის სასქესო ძსოზე ჩუჩის გადმოუყვებლობა — მისი შესივების გამო („ისპანიური საყულო“).

პარაფინი-ი, ლათ.-ევროპ., ხელოვნ. (ფრ. paraffine), მყარ და თხევად ნახშირბადთა ნარევი ცვილისებრი თეთრი ნივთიერება, — მოიპოება შავი ნავთისაგან, ხის მშრალი გამოხდიდან და სხვ.; იხმარება, მაგ. სანთლის წარმოებაში, ქაღალდის გასაუღენთად და სხვ. — **პარაფინის ზეთი** — პარაფინის შემცველი გამოხდილი შავი ნავთისა, სხვადასხვა ფისისა და სხვ. — იხმარება როგორც წასასმი და აგრეთვე — განათებაში.

პარაფონია (იხ. პარა-, ბერძ. phoné „ბგერა“), მუსიკაში: უკეთილზმონებობა.

პარაფრაზი-ი ან **პარაფრაზისი**-ი, ბერძ. (იხ. პარა- და ფრაზა): 1) თხზულების რომლისაჲმე ნაწილის (ფრაზის, ნაწყვეტის) შეცვლილი სახით გადმოცემა — რაიმე (მაგ., ადვილად გაგებინების) მიზნით; 2) თავისუფალი (დედანზე უფრო ვრცელი) თარგმანი; 3) მუსიკაში: თემის გაგრძელება, დამუშავება; შემკობა. — **პარაფრაზირება** — იგივე მოქმედებანი.

პარაქრონიზმი-ი (იხ. პარა-, ბერძ. chrónos „დრო“), შეცთომა დათარიღებაში.

პარაქსიზმი-ი, იხ. პაროქსიზმი.

პარაშიუტი-ი ან **პარაშუტი**-ი (ფრ. parachute), დიდი ქოლგისებრი საპაერო მოწყობილობა, — იხმარება ჰაერიდან ძირს ვარდნის შესაწებლად.

პარგელიები, იხ. პარპელიები.

პარდონ, ფრ., უკაცრავად! მამატიე! ან მამატიეთ!

პარენისი-ი, ბერძ., მედიცინაში: მსუბუქი დამბლა.

პარენქიმა (იხ. პარ-, ბერძ. égchymos „ცვრიანი, წვნიანი“): 1) ანატომიაში: ცხოველთა შინაგანი ორგანოების, მაგ. ფილტვებისა, ქაქების და სხვ. ნესტოვანი ქსოვილი; 2) ბოტანიკაში: თხელკედელა მრავალკუთხოვანი ან ვარ-

სკვლავისებრი უჯრედებისაგან შედგენილი ქსოვილი.

პართენოგენეზისი (ბერძ. parthénos „ქალ-წული“, იხ. გენეზისი), ზოგიერთ მწერთა და დაბალ ცხოველთა გამრავლება გაუნაყოფიერებლად. — **პართენონი** — ათინა ქალ-ღმერთის სახელობის ტაძარი ძველს ათენაში (ნანგრევები დაცულია დღემდე).

პარი, ფრ., ნაძლევი, სანაძლეო.

პარია, **პარიები**, ინდ. საკ. სახ.: 1) სამხრეთ ინდოეთის ერთერთი ტომი; 2) უდაბლესი ათვალწუნებული წოდება; 3) პარია: საერთოდ — უუფლებო და ყველას მიერ უსამართლოდ დევნილი ადამიანი.

პარიეტალური ან **პარიეტული** (ლათ. პარიეს, -ეტის „კედელი“), ანატომიაში: კედლური, საკედლო (რამდე ორგანოს მიმართ).

პარიზის კომუნა, იხ. კომუნა (2, ბ.).

პარიზის კონგრესი (ყველა ქვეყნების მუშათა წარმომადგენლები) — პირველი საერთაშორისო ყრილობა (ქ. პარიზში 1889 წ. 14-20 ივლისს) I ინტერნაციონალის (იხ.) დაშლის შემდეგ; ამ კონგრესმა დაადგინა მუშათა პირველ-მაისობა (იხ. მაისი).

პარიკი, რუს. (გერმ. Perrücke ან ფრ. per-ruque-საგან), სხვისი თმებისაგან ხელოვნურად გაკეთებული თავზე გადასაფარებელი, — იხმარება, მაგ. მელოტის დასაფარავად, მსახიობების მიერ და სხვა; **პარიკმახერი** — (გერმ. Perrückenmacher „პარიკის მკეთებელი“), მეპარიკე და მკრეჭელ-მპარსველი; დალაქი.

პარირება, ევროპ. (ლათ. parare-საგან „მზადება, შეიარაღება“); 1) ფარეკაობაში: დარტყმის თავიდან აცილება; 2) საერთოდ — დავაში მოწინააღმდეგის საბუთების დარღვევა; ბრალდების თავიდან მოცილება და სხვ.

პარისი, ბერძ. საკ. სახ.: 1) მითოლოგიით: პარიამოსის (ტროიას მეფის) შესანიშნავი ლამაზი ვაჟი, რომელმაც მშვენიერი ელენეს მოტაცებით გამოიწვია ტროიას ომი; 2) გადატ. მნიშვნ.: ლამაზი ვაჟი.

პარიტეტი (ლათ. პარიტას, -ატის „თანასწორობა“); 1) თანასწორუფლებიანობა, თანასწორ მდგომარეობაში ყოფნა; 2) კომერციაში: თანასწორ-ფასიანობა. — **პარიტეტული** — თანას

წორი, მაგ. **პარიტეტული წარმომადგენლობა** — თანასწორ-რიცხვოვანი წარმომადგენლობა.

პარკა, **პარკები**, ლათ. საკ. სახ. (parca,-ae), მითოლოგიით: ადამიანის ბედ-იღბლის სამი ქალღმერთი (ჰესიოდით — დები: კლოთო, ლაქეზის და ატროპოს), იგივეა რაც მოირები (იხ.).

პარკეტი (ფრ. parquet. პარკ-ისაგან, იხ.), პატარა ფიცრებით მკიდროდ და განსაზღვრული თანმიყოლებით დაგებული (დაფენილი) იატაკი.

პარკი, ევროპ.: 1) შემოკაცებული და საგანგებოდ მოვლილი სასეირნო პატარა ტყე; 2) აეროპლანებისა და ეავონების სადგომი; 3) სამხედრო საწყობი, რომელიც თან სდევს ლაშქარს და აწვდის მას სხვადასხვა მასალას (საარტილერიო, სავეღე, საინჟინერო, სააღყო და სხვ.).

პარლამენტი (საშ.-ლათ. პარლამენტუმ — პარლარე-საგან „ლაპარაკი“), ხალხის წარმომადგენელთა უზენაესი საკანონმდებლო კრება კონსტიტუციურ (და რესპუბლიკურ) ბურჟუაზიულ ქვეყნებში, — იგი აგრეთვე კონტროლს უწევს აღმასრულებელი ხელისუფლების მოქმედებას; ჩვეულებრივ პარლამენტი შედგენილია ორი პალატისაგან (იხ. პალატა, 2) — ზედა (შედგენილია უშუალოდ ხალხის მიერ არჩეულთაგან) და ქვედა (შედგენილია ეიწრო გაბატონებულ წრეთა წარმომადგენლებისა, მონარქის მიერ დანიშნულთა ან მეგვიდრეობით უფლების მქონეთაგან). — აქედან: **პარლამენტარიზმი** — 1) მმართველობის სისტემა, როცა პარლამენტი წარმოადგენს არა მხოლოდ საკანონმდებლოს, არამედ მთავრობის მოქმედებათა თვალყურის მდევნელ ორგანოს; 2) პარლამენტური წყობილების თავისებურობანი. — **პარლამენტარიზტი** — პარლამენტარიზმის მომხრე. — **პარლამენტარული** ან უკეთ **პარლამენტური** — პარლამენტის ხასიათის მქონე. — **პარლამენტიორი** ან უკეთ **პარლამენტერი** (ფრ. parlementaire), ომის დროს მოწინააღმდეგე მხარესთან გაზავნილი მოციქული — მოლაპარაკების ან რისამე შეტყობინების მიზნით.

პარნასი, ბერძ. საკ. სახ. (Parnassós): 1) მაღალი მთა ფოკიდაში (საბერძნეთში), რომელიც ძველი ბერძნების რწმენით წარმომადგენდა დე-

დამიწის შუაგულსა და აპოლონისა და მუზების (იხ) საწყოფელს; 2) გადატ. მნიშვნ.: პოეზია. — აქედან: **პარნასელები** (მრავლ., Parnassiens) — ასე ეწოდა პოეტთა ერთ ჯგუფს საფრანგეთში (19 საუკ. მეორე ნახევარში) მათ მიერ გამოშვებული ლექსთა კრებულის „თანამედროვე პარნასის“-ს („Parnasse contemporain“) გამო: უარყოფდნენ ყოველგვარ მორალურ-პედაგოგიურ მიზნებს პოეზიაში, იცავდნენ წმინდა ხელოვნების დებულებას („ხელოვნება ხელოვნებისათვის“) და ფორმის სისრულეს; მათ შორის უმთავრესნი არიან: ლეკონტ დე ლილი (Leconte de Lisle, 1818 — 1894), კ. მენდესი (C. Mendès, 1842 — 1909), სიული პრიდომ (Sully Prudhomme, 1839 — 1907) და რამდენიმე სხვა.

პაროლია, ბერძ. („საწინააღმდეგო სიმღერა“, იხ. პარ- და ოდა): 1) ერთგვარი ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელშიც ავტორი ხუმრულად ან დაცინვით ჰბაძავს ვისიმე ნაწარმოებს — მისი გარეგნული ფორმის დაცვით, მაგრამ სასაცილო შეუფერებელი შინაარსის შეტანით მასში; 2) საერთოდ — რისამე სასაცილო მიბაძვა; შინაარსის დამამახინჯებელი გარეგნული მიბაძვა. — აქედან: **პაროდირება** (ვაპაროდირებ) — იგივე მოქმედება; **პაროდისტ-** — პაროდების მოხზველი.

პაროქსიზმი, იხ. პაროქსიზმი.

პაროლი, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. parole „სიტყვა, მეტყველება“), პირობითი საიდუმლო სიტყვა (ან მთელი წინადადება), — ეცნობება გუშავს (დარაჯს), რათი მან შეძლოს თავისიანის გარჩევა მტრისაგან; პაროლი გამოყენებულია, განსაკუთრებით, ომის დროს; აგრეთვე — ფარულ კონსპირაციულ წრეებში, სადაც პაროლი ეცნობება წრის ყველა წევრებს.

პაროზი, იხ. პოროზი.

პაროზი-ს **მარმარილო** — კუნძულ პაროსის ძალიან მაგარი თეთრი მარმარილო.

პაროტიტი ან უკეთ **პაროტიტი** (იხ. პარ-, ბერძ. oys, ὄτις; „ყური“), ყურის ახლო ჯირკელის ანთება; ყბაყურა.

პაროქსიზმი (იხ. პარ-, ბერძ. oxys „წვეთიანი, მკვეთრი; უეცარი“): 1) ავადმყოფობის შეტევა, ე. ი. ავადმყოფობის პროცესის ხანგამო-

შეებითი უკიდურესი გამძლიერება; 2) უეცარი და ძლიერი სულიერი აღძვრა.

პარსი, პარსები, სპ. სპ. 1) ირანული ტომის მცირერიცხოვანი ხალხი (100-ათასამდე), რომლის ნაწილი ცხოვრობს აღმოსავლ. სპარსეთის კუთხეებში, ნაწილი — ჩრდ.-დასავლ. ინდოეთში; აღიარებენ ზარათუშტრას რელიგიას (იხ. მაზდეიზმი), რომელსაც ეწოდება აგრეთვე — **პარსთა რელიგია**. 2) პარსი — მათი ენა ირანული (იხ.) წარმოშობისა.

პარტა (რუსულიდან), მოწადის სასკოლო დაფერდებული მაგიდა.

პარტიტაგ-ი (გერმ. Partei „პარტია“, Tag „დღე“, იხ. პარტია), გერმანიაში: საერთოდ — პარტიის ყრილობა; კერძოდ — სოც.-დემოკრატიული პარტიის ყოველწლიური ყრილობა.

პარტენ-, იხ. პარტენ-.

პარტერ-ი (ფრ. par-terre „მიწაზე“): 1) თეატრში: საჯდომი ადგილები ქვედა სართულში სცენის წინ; აგრეთვე — თვით იქ მსხდომი მაყურებლები; 2) ბილიკებით დასერილი ყვავილნარი ბაღში.

პარტია, ლათ.-ევროპ. (ლათ. pars-tis „ნაწილი“, ქართულში რუსულიდან): 1) განსაზღვრული საზოგადოებრივი კლასის მოწინავე პირთაგან შედგენილი პოლიტიკური ჯგუფი, რომელიც გამოხატავს და იცავს ამ კლასის პოლიტიკურსა და ეკონომიურ ინტერესებს — მის მიერ მიღებული პროგრამისა და ტაქტიკის (იხ.) მიხედვით; 2) ერთისა და იმავე ხელობის ან მდგომარეობის პირთა ერთობლიობა, მაგ. ტუსალთა პარტია; 3) ერთუამიერად გადაგზავნილი ან მიღებული საქონლის რაოდენობა, მაგ. წიგნების პარტია, ჭურჭლეულის პარტია და სხ.; 4) მუსიკაში: მუსიკალური პიესის ნაწილი, რომელიც განკუთვნილია ერთი მომღერლისათვის ან ერთი ინსტრუმენტისათვის, მაგ. სატენორო პარტია; 5) თვითეული ხელი რაიმე თამაშში (მაგ. კარტის, ბილიარდზე და სხვ.), აგრეთვე — მოთამაშეთა შემადგენლობა. — **პარტიული**, იხ. ქვემოთ.

პარტიზანა, ლათ.-იტ. (partigiana), ალგებარდის (იხ.) მსგავსი ძველი საომარი იარაღი საფრანკ., ინგლ. და შოტლანდიაში. — **პარტიზანი** — 1) პარტიზანთა შეიარაღებული მეთოდი; 2) პარტიზანული (იხ.) ომის მონაწილე; ლათ.-ფრ. partisan — რისიმე მომხრე

ან მიმდევარი. — **პარტიზანული ომი** — პატარა მსუბუქი რაზმების ცალკალკე საომარი მოქმედება — არმიისაგან დამოუკიდებელი; მისი მიზანია — მოწინააღმდეგის შევიწროება მოულოდნელის თავდასხმით, გზებისა და ხიდების გაფუჭებით და სხვ.

პარტიკულარიზმი (ლათ. პარტიკულა-საგან „ნაწილაკი“): 1) საერთოდ — ნაწილობრიობა, განკერძოებულობა; 2) ღვთისმეტყველებაში: მოძღვრება, რომლის თანახმადაც ცხოვრებისათვის განკუთვნილია ადამიანთა მხოლოდ ნაწილი; 2) პოლიტიკაში: სახელმწიფოში შემაჯავლი ნაწილების მისწრაფება პოლიტიკურად დამოუკიდებელი არსებობისადმი. — **პარტიკულარიზტი** — პარტიკულარიზმის მომხრე. — **პარტიკულარული** ან უკეთ **პარტიკულარი** — განკერძოებული; კერძო (არასახელმწიფო სამსახურში მყოფი).

პარტიზტი, ხელოვნური სიტყვა: **პარტიის ისტორია** — რუსეთის კომუნისტური პარტიისა და ოქტომბრის რევოლუციის (იხ.) ისტორიის კომისია (დაარსებ. 1920 წ. 25 სექტ.) — აქვს ჟურნალები და ბეჭდავს გამოკვლევებს რუსეთის მუშათა მოძრაობის ისტორიიდან.

პარტიტურა ან **პარტიტური**, ახ.-ლათ. (ლათ. pars-tis-ისაგან „ნაწილი“), მუსიკალურ ნაწარმოებში შემაჯავლი პარტიების (იხ. პარტია, 4) ერთობლივი წერილობითი გამოხატვა.

პარტიული (იხ. პარტია): 1) პარტიის ხასიათის მქონე, მისგან ან მის პროგრამისაგან გამომდინარე; 2) პარტიის წევრი; 3) მიეკრძებითი.

პარტნიორი ან უკეთ **პარტნერი**, ლათ.-ინგლ. (partner), თანამონაწილე; ამხანაგი; კომპანიონი.

პარუსინა, ბერძ.-რუს., ერთგვარი სქელი ტილო.

პარტრეტი, იხ. პორტრეტი.

პარფენი, იხ. პარტენი.

პარფიუმერია (ლათ.-ფრ. parfum-ისაგან „კეთილსუნუნდება; სასიამოვნო სუნი“): 1) სასიამოვნო სუნიან და სხეულის გასამშვენებელ საშუალებათა წარმოება, მაგ. საპნისა, საცხებისა და სხვ.; 2) თვით ასეთი საგნები ან 3) მაღაზია, სადაც ასეთი საგნები იყიდება. — **პარფუმერი** — სასიამოვნო სუნიან და სხეულის

გასამშვენებელ საშუალებათა დამზადებელი ან ასეთებით მოვაჭრე. — **საპარფიუმერიო მაღაზია** — იგივეა რაც პარფიუმერია (3).

პარცელა, ახ.-ლათ. (parcella, ლათ. pars-ისაგან „ნაწილი“), მიწის ძალიან მცირე ნაჭერი; აქედან: **პარცელაცია** — მიწის დაქუცმაცება მცირე ნაჭრებად; **პარცელირება** — იგივე მოქმედება.

პარციალური ან **პარციალი**, ახ.-ლათ. (partialis, ლათ. pars-ისაგან „ნაწილი“), ნაწილ-ნაწილადი, ნაწილობრივი, ცალკეული.

პარჰელიები (იხ. პარ-, ბერძ. ჰელიოს „მზე“), თანამზეები; რამდენისამე მზის ერთჟამიერი გამოჩენა, — წარმოადგენს ატმოსფეროს ორთქლებში მზის დისკოს არეკნილობის მოვლენას.

პასადი (ფრ. passade, ლათ. passus-ისაგან „ნაბიჯი“), ცხენით წინ და უკან სვლა მანევში (იხ.). — **პასაჟი** (ფრ. passage „გასავლელი“) — 1) ორი გასწვრივი ქუჩის შემერთებელი გადახურული გადასახვევი, რომლის ორივე მხრივე ჩვეულებრივ ჩამწკრივებულია მაღაზიები; 2) მუსიკაში: მუსიკალური ტონების პარმონიული მონაცვალეობა; ჩქარი მუსიკალური ფრაზა (იხ.); 4) რაიმე მხრივ შესამწევად ადგილი წიგნში, სტატიაში ან ლაპარაკში; 5) უეცარი რამ ამზავი, არაჩვეულებრივი შემთხვევა. — **პასაჟირი** (ფრ. passager), მიმოსვლის ამა თუ იმ საშუალებით (რკინისგზით, გემით, ეტლით და სხვ.) მიმავალი მგზავრი, ჩვეულებრივ — განსაზღვრული ფასით. — აქედან: **საპასაჟირო მატარებელი** — საშუალო სიჩქარის მატარებელი პასაჟირებისათვის. — **პასატები** (მრავლ., ისპ. passada „გადასვლა“, გერმ. Passat-) ან **პასატის ქარები** — განსაზღვრული მუდმივობით მქროლი ქარები, რომელთა მიმართულება არ იცვლება მთელი წლის განმავლობაში: ჩრდილო ნახევარსფეროში — ჩრდ.-აღმოსავლეთიდან, სამხრეთ ნახევარსფეროში — სამხ.-აღმოსავლეთიდან.

პასეჟი, ებრ.: 1) ებრაელთა ეგვიპტიდან გამოსვლის მოსაგონრად დაწესებული დღესასწაული; 2) აღდგომა; 3) სააღდგომო კულირი (იხ.), აგრეთვე — საგანგებოდ მომზადებული სააღდგომო ხაჭო (ქართულად ამბობენ: პასკა).

პასი, **პასი** — ძახილი კარტის თამაშის დროს: უარის თქმა თამაშში მონაწილეობაზე განსა-



ზღვრულ დროს; საერთოდ — თავისთვის და-
მარცხებულად გამოცხადება (ფრ. je passe
„თავს ვიკავებ“); აქედან: **დაპასვა** — იგივე მო-
ქმედება (ქართულად ამბობენ: ფას! დაფასვა).

პასიანსი, ლათ.-ფრ. (patience „მოთმინება,
ამტანლობა“), სათამაშო ქაღალდის (კარტის)
გაშლა ერთი პირის მიერ განსაზღვრული წე-
სით, აგრეთვე — მკითხაობა; არსებობს მრავალ-
გვარი პასიანსი, — მოითხოვს დიდ მოთმი-
ნებას.

პასივი (ლათ. passivus „ვენებით“): 1) კო-
მერციაში: ამა თუ იმ იურიდიული ერთეულის
ვალები და ვალდებულებანი, უპირისპირდება
აქტივს (იხ.); 2) გრამატიკაში: ვენებითი გვარი
(ზმნისა); 3) პასივი ან პასიური — უმო-
ქმედო ან სხვისი გავლენით მოქმედი, უპირის-
პირდება აქტიურს (იხ.). — აქედან **პასივობა** ან
პასიობა — უმოქმედობა, სხვისი გავლენის ქვეშ
ყოფნა; უინტერესო განუზრუნველი დამოკიდებ-
ულება რაიმე მოვლენისადმი.

პასკა, იხ. პასეჟი (3).

პასკვილი, იხ. პასეჟილი.

პასპარტუ (ფრ. passe-partout „გაიარე
ყველგან“): 1) ყოველი კლიტისთვის (ბოქლო-
მისთვის) გამოსადეგი გასაღები; 2) ყველგან შე-
სასვლელი ბილეთი; 3) მუყაოსაგან გაკეთებული
შუაზე ამოჭრილი ჩარჩო — სურათებისა, გრაფი-
ურებისა და სხვა რისამე ჩასასმელად.

პასპორტი (ფრ. passeporte), პირადობის მო-
წმობა. — **პასპორტისტი** — პასპორტების ჩამწე-
რი მოხელე სათანადო დაწესებულებაში (მაგ.
მილიციაში).

პასტა, იტ. („ცომი“): 1) საერთოდ — ცომი-
სებრი რამ ნივთიერება, განსაკუთრებით — ამ-
გვარი წამლეული; 2) გიჟით გადმონაღები მო-
სახულბა, მაგ. ჩუქურთმისა, მონეტისა და სხვ.
— **პასტელი** — 1) ფერადი ფანქარი; 2) ასეთი
ფანქრით შესრულებული სურათი საგანგებო ქა-
ღალდზე — **პასტელური მხატვრობა**.

პასტერი, ლუი (Pasteur, Louis, 1822 —
1895), შესანიშნავი ფრანგი ქიმიკოსი და ბაქ-
ტერიოლოგი, გადამდებ სნეულებათა შესახებ
თანამედროვე მოძღვრების დამაარსებელი. —
აქედან: **პასტერიზაცია** — ზოგიერთ სითხეებში

(რძე, ღვინო და სხვ.) ბაქტერიების განვითარებ-
თვიდან აცილების წესი — ამ სითხეების განსა-
ზღვრულ დონემდე გაცხელების საშუალებით, —
აღმოჩენილია პასტერის მიერ; **პასტერიზა-
რება** ან **პასტერიზება** — იგივე მოქმედება. — **პას-
ტერიზატორი** — საპასტერიზაციო ორმაგ-კედ-
ლებიანი და მკიდრო-თავსახურაანი ქვაბი. — **სა-
პასტერიზაცია** — პასტერიზაციისათვის განკუთ-
ვნილი.

პასტერნაკი (ლათ. pastinaca, ქართულ-
ში — რუსულიდან), ერთგვარი მწვანილი, ქოლ-
გოვანთა ოჯახიდან.

პასტეტი ანუ **პაშტეტი** (იხ. პასტა), ხაჭა-
პურისებრ დამზადებული ერთგვარი ხორცეუ-
ლიანი ნამცხვარი.

პასტილა, რუს. (ლათ. pastillus-ისაგან), შა-
ქარში მოხარშული ხილულისაგან დამზადებუ-
ლი კვერისებრი ფორმის ტკბილეული. — **პას-
ტილი** (ფრ. pastille), პატარა კვერის ფორმის
საწუწნი რაიმე წამლეული.

პასტორალი, იხ. პასტორი.

პასტორი, ლათ. („მწყემსი“), პროტესტან-
ტების (იხ. პროტესტანტი, 2) მღვდელი. — 1) **პას-
ტორალი** — სხვადასხვა ფორმის ლიტერატურუ-
ლი ნაწარმოები, რომელიც თავის შინაარსად
იღებს ან აიდეალიზირებს (იხ. იდეალი) მწყემ-
სურ ცხოვრებას (იხ. ბუკოლიკა); 2) მუსიკაში:
ამგვარივე შინაარსის მუსიკალურ-დრამული
ნაწარმოები. — **პასტორალი** — 1) პასტორის
წოდება და თანამდებობა; 2) მისი ბინა და მრე-
ვალი.

პასქა, ბერძ., იგივეა, რაც პასეჟი (იხ.); აქე-
დან: **პასქალია** — აღდგომისა და სხვა მოძრავ
ქრისტიანულ დღესასწაულთა დღეების გამოსა-
ნგარიშებელი ცხრილი (ტაბულა).

პასკვილი (იტ. pasquillo), ცლისწამების ხა-
სიათის მქონე თხზულება, ჩვეულებრივ — ანო-
ნიმური (სახელწოდება — (გადმოცემით) ვინმე
იტალიელი ავ-ენა მეწაღის Pasquino-საგან, 1
საუკ.). — **პასკვილური** — შეურაცხმყოფელი; **პას-
კვილანტი** — პასკვილების შემდგენელი.

პატენტი (ლათ. პატენსი-ნტის „ლია, ცხად-
ლივი“), მთავრობის მიერ კერძო პირისათვის ან
რაიმე დაწესებულებისათვის მიცემული სიგელი
(მოწმობა), რომელიც ანიჭებს მიმღებს რაიმე

განსაზღვრულ უფლებას, მაგ. რაიმე გამოგონებით სარგებლობისას ან აქციზ-დადებული საქონლის გაყიდვისას და სხვ. (იხ. აქციზი). — აქედან: **პატენტანი** —: 1) პატენტის მქონე, 2) გადატ. მნიშვნ.: საყოველთაოდ ცნობილი. — **პატენტიზირება** ან **პატენტირება** — პატენტის მიცემა; **პატენტირებული** — პატენტანი.

პატერ-ი, ლათ. („მამა“), კათოლიკეთა მღვდელი. — **პატერიკი** — წმინდა ადამიანების ცხოვრებათა კრებული.

პატეტ-, იხ. პათეტ-

პატო-, იხ. პათო-

პატრანტაშ-ი, იხ. პატრონტაში.

პატრეტ-ი, იხ. პორტრეტი.

პატრ-ი, იგივეა, რაც პატერი.

პატრიარქ-ი (ბერძ. patria „ტომი, გვაროვნობა“, archē „დასაწყისი, უფროსი“): 1) მამათმოყვარი; 2) გვაროვნული თემის უფროსი; 3) მართმადიდებელ ქრისტიანთა დამოუკიდებელი ეკლესიის უფროსი; 4) გადატ. მნიშვნ.: პატრისაკემი მოხუცი. — **პატრიარქალური** —: 1) ძველებური მარტივ ზნე-ჩვეულებიანი; 2) პატრიარქატის (იხ.) ხასიათის მქონე; **პატრიარქალური ოჯახი** — მამის ბატონობაზე დამყარებული ოჯახი. — **პატრიარქატ-ი** —: 1) გვაროვნული ერთეულის ან ოჯახის ისეთი აგებულობა, როდესაც გვარეულობაში ოჯახის უფროსი — მამა ბატონობს; 2) პატრიარქის (3) სამმართველო ოლქი.

პატრიონიუმი, ლათ., გვაროვნული სამემკვიდრეო ქონება; მამული; **პატრიონიალური** — სამემკვიდრეო; მემკვიდრეობითი.

პატრიოტ-ი, ბერძ.-ევროპ. (ბერძ. patriôtēs „თანამემამულე“), თავის სამშობლო ქვეყნის მოყვარული ადამიანი; მამულიშვილი; **პატრიოტკა** (რუს. დაბოლოებით) — პატრიოტი ქალი. — **პატრიოტიზმი** — თავისი სამშობლოსადმი სიყვარული; მამულიშვილობა. — **პატრიოტული** — მამულიშვილური.

პატრისტია, ბერძ., საღვთისმეტყველო მცნიერება, — იკვლევს წმინდა მამათა ცხოვრებასა და მოძღვრებას.

პატრიცი, **პატრიციები** (ლათ. patricius „მამათა შთამომავალი“): 1) ძველ რომში: უფლებრივ და ქონებრივ უპირატესობათა მქონე

უმალესი წოდება; 2) საშ. საუკუნეებში: ქალაქის წარჩინებულთა წოდება დასავლ. ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში. — **პატრიციატ-ი** — პატრიციების წოდება, მათი ერთობლიობა.

პატროლოგია — იგივეა, რაც პატრისტიკა.

პატრონა, იხ. პატრონი (3).

პატრონატ-ი, **პატრონესა**, იხ. პატრონი.

პატრონ-ი (ლათ. პატრონუს „დამცველი, მფარველი“): 1) ძველ რომში: კლუნტის (იხ., 1) მფარველი“); 1) ძველ რომში: კლიენტის (იხ., 1) შემდეგ; ამა თუ იმ ეკლესიის ან ქვეყნის მფარველი წმინდანი; 3) პატრონი ანუ პატრონა — ვაჟა (თოფისა) და 4) საპყრობი ან ბუდე (ელექტრონათუროსისა). — **პატრონატ-ი** — 1) მფარველობა; 2) პატრონის (მფარველის) წოდება, პატრონთა ერთობლიობა; 3) საქველმოქმედო დაწესებულება, მაგ. პატიმართა დამხმარე. — **პატრონესა** ან **პატრონეს-ი** (ფრ. patronesse), ქველმოქმედი ქალი.

პატრონიმია (მრავლ.) ან **პატრონიმიკონ-ი**, ბერძ. („მამისეული ხსენელი“), მამის-ხსენელი, მამისხსენელი; **პატრონიმიკული** — მამისხსენლობითი.

პატრონტაშ-ი (იხ. პატრონი, 3; გერმ. Tasche „ჯიბე, ჩანთა“), საეაზნე ჩანთა.

პატრუელ-ი (ფრ. patruiller-საგან „ტალახში, წუმვეში გათხუნა“), ჯარისკაცთა მზვერავი ან ღამით სამხილავო რაზმი.

პატუა (ფრ. patois), კილოკაიე; ადგილობრივი მეტყველების თავისებურობა.

პაუზა, ბერძ.-ლათ. („შეწყვეტა“): 1) ბგერის შეწყვეტა, შეჩერება; 2) მუსიკაში: სიჩუმის ნიშანი.

პაუპერ-ი, ლათ., ღარიბი, ლატაკი. — **პაუპერიზაცია** — გადატაკება. — **პაუპერიზმი** — მასიური სიღატაკე; სიღატაკე მრავალთა, — შედეგია კაპიტალისტურ საზოგადოებაში სიმდიდრის უთანასწორო განაწილებისა.

პაუფს-, იხ. პათოს-

პაკიდერმია (ბერძ. pachys „სქელი“, იხ. დერმა), კანის ავადმყოფური გასქელება. — **პაკიდერმიზი** (მრავლ.) — სქელკანიანი ძუძუმწოვარი ცხოველები (მაგ. სპილო, ღორი...). — **პაკიმენიგიტი-ი** (იხ. მენინგიტი) — თავის ან ხერხემლის ტვინის სქელი გარსის ანთება. — **პაკიპოდები** (მრავლ., ბერძ. pous, podés „ფეხი“), სქელოფება ცხოველები.

პაქტი-ი (ლათ. pactum, იხ. პაქტიფიზმი). ხელშეკრულება; სამშვიდობო-ხელშეკრულება; კავშირი.

პაშტეტი-ი, იხ. პასტეტი-ი.

პაჩკა (გერმ. Pack-ისაგან „შეკრა, ფუთა“ — რუს. დაბოლოებით), რაიმე საგანთა ერთი შეკრა; დასტა.

პაციენტი-ი (ლათ. patiens, -ntis „ამტანი, მომთმენი“), ავადმყოფი ექიმის მიმართ (ესა და ეს ავადმყოფი ამა და ამ ექიმის პაციენტია).

პაქტიფიზმი-ი (ლათ. pax, -cis-ისაგან „შვიდობიანობა; უომრობა“), მისწრაფება სახელმწიფოთა შორის ომიანობის მოსპობისადმი კაპიტალისტური წყობილების ფარგლებში; ასეთი მიმდინარეობა. — **პაქტიფიზტი-ი** — პაქტიფიზმის მომხრე და მისი მჭადაგებელი.

პახი-, იხ. პაქი-ი.

პეგასი-ი (ბერძ. Pégasos), სკ. სახ.: 1) მიოლოგიით: ფრთოსანი ცხენი; მერანი; 2) პოეტური შთაგონების სიმბოლო; 3) ჩრდ. ნახევარსფეროს თანავარსკვლავედი.

პელაგოგ-ი (ბერძ. pais, paidós „ბავში, ავტნის“ „წაყვანი, ხელმძღვანელი“): 1) ძველ საბერძნეთში: ბატონის ბავშვის მომვლელი მონა; 2) შემდეგ და ახლა: მასწავლებელი, აღმზრდელი; პელაგოგიკის მცოდნე; აქედან: **პელაგოგია** — ბავშვთა აღმზრდელობა, მასწავლებლობა; **პელაგოგიური** — აღმზრდელობითი, — **საპელაგოგო** — სააღმზრდელი; **საპელაგოგო** — პელაგოგთათვის განკუთვნილი, მაგ. საპელაგოგო საბჭო. — **პელაგოგია** — სწავლა-აღზრდის მეცნიერება; აქედან: **პელაგოგიკური** — პელაგოგიკის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე და სხვ.

პელაღ-ი, ლათ. („საფენე“, პეს, პედის-ისაგან „ფეხი“): 1) ფორტეპიანოს (და ზოგიერთი სხვა სამუსიკო ინსტრუმენტის) ერთგვარი საფენე ბერკეტი — ბგერის სიძლიერისა და გრძობის შესაცვლელად; 2) ფეხით ასამოძრაებელი ბერკეტი დაზგებში, ველოსიპედში და სხვ.

პელანტი-ი, ბერძ.-ეგროპ. („აღმზრდელი“), ისეთი ადამიანი, რომელიც რაიმე საქმეში მეტმნიშვნელობას აქცევს წვრილმანს ან გარეჯნულობას, ვიდრე არსებითს და მთავარს; აგრეთვე — ძველი წესების ბრმა მიმდევარი და ზუსტად შემსრულებელი, ამის გამო — ჩამორჩენილი; აქედან:

პელანტიზმი-ი — პელანტობა; პელანტის დამახასიათებელი თვისებები, — **პელანტობა** — წვრილმანობა და სხვ. — **პელანტური** — პელანტისათვის დამახასიათებელი.

პედელ-ი, გერმ. (იხ.-ლათ. პედელლუს „მსახური, შიკრიკი“): 1) საშ. საუკ.: მსახური სასამართლოში; 2) უმცროსი მოსამსახურე უმაღლეს სასწავლებელში.

პედერასტია (ბერძ. pais, paidós „ბიჭი“, erastês „მოყვარული; სევეარული...“), არაბუნებრივი სასქესობრიო ურთიერთობა ვაჟისა ვაჟთან; **პედერასტი-ი** — ამგვარი ურთიერთობის მქონე.

პელიატრია (ბერძ. pais, paidós „ბავში, iatreia „მკურნალობა“), მედიცინის დარგი: ბავშვის ავადმყოფობათა კვლევა და მკურნალობა; აქედან: **პელიატრი-ი** — ბავშვის ავადმყოფობათა სპეციალისტი ექიმი.

პელიკური-ი (ლათ. pes, pedis „ფეხი“, იხ. მანიკიური), ფეხის (ფრჩხილების) მოვლა სილაშაის მიზნით.

პელოლოგია, (იხ. პელიატრია), მეცნიერება ბავშვის ფიზიკური და სულიერი აგებულობის შესახებ, — ემყარება უმთავრესად ბიოლოგიის საფუძვლებზე. — **პელოლოგ-ი** — პელოლოგიის სპეციალისტი.

პეიზაჟ-ი (paysage, pays-ისაგან „ქვეყანა, ადგილი...“): 1) სანახაობა ბუნებაში; 2) მხატვრობაში: ბუნების გამოსახულება; აქედან: **პეიზაჟისტი-ი** — პეიზაჟების მხატვარი.

პელაგიანიზმი-ი — მეხუთე საუკ. შექმნილი (პელაგიუს-ის მიერ) მშველელური მოძღვრება, — წინააღმდეგია ღვთაებრივი წინასწარგანკებულებისა. — **პელაგიანიები** (მრავლ.) — პელაგიანიზმის მიმდევარნი.

პელაგური ან **პელაგიკური** (ბერძ. პელაგოს „ზღვა“), ზღვისა, ზღვისეთული; ზღვის ზღმობამედებით წარმოქმნილი.

პელაგები ან **პელაგები** (მრავლ., ბერძ. პელაგოსი), საბერძნეთში ბერძნების დასახლებამდე მოსახლე ხალხი.

პელეკანი-ი ან **პელიკანი-ი**, ბერძ.-ლათ.: 1) გარბეი (დიდი ტანის მცურავი ფრინველი); გალატ. მნიშვნ.; 2) ძველებური ზარბაზანი; 3) მი-

ნის ორყელიანი სითხეთა გამოსახდელი ჭურჭელი; 4) კბილის საძრობი იარაღი.

პემზა (გერმ. Bims-ისაგან—Bimsstein „სახეხი ქვა“), მინქაფა, — ერთგვარი მინისგარი ნესტოვანი მინერალი, იხმარება სადურგლო საქმეში ხის ნივთების საპრიალებლად.

პენალ-ი, ლათ.-გერმ., კალმებისა, ფანქრებისა და კალმისტარების შესანახი ყუთი.

პენატ-ი, **პენატები** (ლათ. Penates), ძველ რომეელთა რწმენით: ოჯახის მფარველი და მისი კეთილდღეობისათვის მზრუნველი ღმერთები.

პენელოპა, ბერძ. ს.კ. სახ.: 1) ოდისეის (იხ.) ერთგული მეუღლე, — ელოდა ქმრის დაბრუნებას 20 წლის განმავლობაში; აქედან: 2) ერთგული ცოლი.

პენი (ინგლ. penny), ინგლისური მონეტა, დაახლოვებ. 4 კაპ.

პენია, რუს. (ლათ. poena-საგან „სასჯელი“), ჯარიმა — გადასახადის დროზე გადაუხდელობისათვის; ქართულად საუ რ ა ვ ი.

პენის-ი, ლათ. (წინეთ „კული“), ანატომიაში: მამაკაცის სასქესო ორგანო.

პენიტენციარიუმ-ი (ლათ. poenitentia-საგან „მონანიება“), გამასწორებელი დაწესებულება; საპატიმრო. — **პენიტენციური სისტემა** — დამნაშავეთა გასწორების სისტემა საპატიმროში დამწყვედვის ვით.

პენს-ი (ინგლ. pence), იხ. პენი.

პენსია, ლათ. (იხ. პანსიონი), მთელსიცოცხლივი სარგო, — ეძლევა სათანადო დაწესებულებისმიერ მის ყოფილ მოსამსახურეს ან (ამის სიკვდილის შემდეგ) მის ქვრივსა და შვილებს. — **საპენსიო** — პენსიისათვის განკუთვნილი და სხვ., მაგ. **საპენსიო კახა** — საიდანაც კასის წყერი (ან მისი ქვრივი და შვილები) იღებს (ილუბენ) დახმარებას. — **პენსიონერ-ი** — ვინც პენსიას იღებს.

პენსნე (ფრ. pince-nez, „ცხვირზე მოსადები“), ცხვირზე მოსაჭერიანი (და არა ყურებზე მისადებიანი) სათვალეები.

პენტა- (ბერძ. პენტე „ხუთი“), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს: ხუთ-, ხუთიანი და სხვ., მაგ. **პენტაგონ-ი** (ბერ. pentagon „კუთხე“), ხუთკუთხედი. — **პენტაგრაამა** (ბერძ. გრამმა „ნა-

წერი“) — 1) ხუთ-კუთხედი, რომლის გვერდებზე აგებულია ტოლფერდა სამკუთხედებ; 2) საშ. საუკ.: ატარებდენ ამულეტად (იხ.). — **პენტად-ი** — ხუთწლიანი ხანგრძლიობა. — **პენტაედრ-ი** (ბერძ. hedra „საჯდომი, ფუძე“), ხუთწახნაგა. — **პენტაქორდ-ი** (იხ. ქორდი) — 1) ხუთსიმიანი სამუსიკო ინსტრუმენტი ძვ. საბერძნეთში; 2) ხუთტონიანი სისტემა მუსიკაში.

პეპერმენთ-ი, (ლათ.-ინგლ. peppermint), ლიტნის კვერი.

„პეპესოველები“ (მრავლ.) — ასე ეწოდება შემოკლებით პოლონეთის სოციალისტური პარტიის წევრებს (რუსული წარმოთქმით); ეს პარტია დაარსდა 1893 წელს; 1905 წლის რევოლუციის შემდეგ გაიყო ორ ნაწილად: მემარცხენე (სოციალისტურ) და მემარჯვენე (ნაციონალისტურ) ფრაქციებად.

პეპლოს-ი (ბერძ.) ანუ **პეპლუმ-ი** (ლათ.), მსუბუქი ქსოვილის ძველებური უსახელოებო ბერძნული ტანსაცმელი ქალისა.

პეპსინ-ი, ბერძ. ხელოვნ. (pepsis „მონილება“), ცილეულის გამხსნელი ნივთიერება კუჭის წვენში. — **პეპტონ-ი** — საქმელზე პეპსინის ზედმოქმედებით წარმოქმნილი ნივთიერება კუჭში.

პერგამენტ-ი — ეტრათი, — საგანგებოდ დამუშავებული ცხოველთა ტყავი, რომელიც ძველად იხმარებოდა საწერ მასალად (ქალაქის მაგიერ); ახლა მზადდება მცენარეულისაგან, — იხმარება სახაზავად, შესახვევად და სხვ. (სახელწოდება ქალაქ პერგამონის-ისაგან).

პერი-ი, ლათ.-ფეროვ. (ფრ. pair, ლათ. par, paris „ტოლი, თანასწორი“), ინგლისელ წარჩინებულთა (საფრანგეთში 1848 წლამდე) უმაღლესი ტიტული.

პერი-, ბერძ., ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს: ახლო, გარშემო, ყველგან და სხვ.

პერიგასტრიტი-ი (იხ. პერი- და გასტრიტი), კუჭის ვარეთა გარსის ანთება.

პერიგვი ან პერივი (იხ. პერი-, ბერძ. გრ „მიწა“), მოვარის ორბთის (იხ.) დედამიწასთან უახლოესი წერტილი.

პერიგვილიუმ-ი, იხ. პერიპელიუმ-ი.

პერიდერმა (იხ. პერი- და დერმა), ბოტანიკაში: ხეთაგანს მცენარეებში (უმეტესად კანში განვითარებული) ქსოვილთა ერთობილობა.

პერიდრომი-ი (იხ. პერი-, ბერძ. *drómos* „სი-რბილი“), დახურული დერეფანი შენობის გარშემო.

პერიეკები ან პერიოიკები (მრავლ., იხ. პერი-, *oikos* „სახლი, ბინა“), ძველ საბერძნეთში: დაპყრობილი ქვეყნის მოსახლეობის ნაწილი, რომელიც მოკლებული იყო მოქალაქეობრივ უფლებებს — პირადი თავისუფლებისა და საკუთრების უფლების შენარჩუნებით.

პერიკარდი ან პერიკარდიუმ-ი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პერი-, ბერძ. *კარდია* „გული“), გულის მუარავი სეროზული (იხ.) გარსი; **პერიაკარდიტი-ი** — პერიკარდიუმის ანთება.

პერიმენინგიტი-ი (იხ. პერი- და მენინგიტი), ხერხემლის ტვინის გარსთა ანთება.

პერიმეტრ-ი (იხ. პერი- და მეტრი): 1) წრეწირი (წრეხაზი); 2) რაიმე გეომეტრიული ფიგურის გვერდების ჯამი.

პერიმფერიტი-ი (იხ. პერი- და ნეფრიტი), ქუჩების გარსის ანთება.

პერიოდ-ი (იხ. პერი-, ბერძ. *hodós* „გზა“): 1) ხანა, დროის განსაზღვრული ხანგრძლიობა: ა) ისტორიაში — ორი ღირსშესანიშნავი შემთხვევის შორის, ბ) ასტრონომიაში — პლანეტის სრული წრიული მოძრაობისა, გ) მედიცინაში — ავადმყოფობის ხანგამოშვებითი განმეორების ვადისა; 2) გრამატიკაში: განსაზღვრული თანამიმდევრობით დალაგებული რამდენიმე წინადადებისაგან შედგენილი რთული წინადადება; 3) მათემატიკაში: პერიოდული წილადის უსასრულოდ განმეორებული ნიშანი. — **პერიოდული** — ხანგამოშვებითი, განსაზღვრულ ვადაში განმეორებითი. — **პერიოდული გამოცემები** — ისეთი ბეჭდვითი ნაწარმოებები, რომელნიც გამოიცემიან განსაზღვრულ დროგამოშვებით, მაგ. ყოველდღიურად, ყოველკვირეულად და სხვ. (გაზეთები, ჟურნალები).

პერიოიკები, იხ. პერიეკები.

პერიაპატეტიკოსები (მრავლ., „გარეშეშე მოსიარულენი, მოსეირნეები“; იხ. პერი-, ბერძ. *პატეინ* „სიარული“), არისტოტელის (იხ.) ფილოსოფიური სკოლის მიმდევარი (გადმოცემით — არისტოტელი მოძღვრობდა სეირნობისას). — **პერიაპატეტიკი-ი** — არისტოტელის ფილოსოფიური სისტემა.

პერიპეტია (ბერძ. *peri-péteia* „ფრენა, ვარდნა; ცვლილება“): 1) ბედ-იღბლის სწრაფი ცვლილება; 2) ადამიანის ცხოვრებაში რაიმე მკუთარდენილი გარემოება ან გართულება; 3) სსს-ცენო ნაწარმოების ნასკვის გახსნა, განკვეთვა.

პერისკოპ-ი (იხ. პერი-, ბერძ. *skopein* „ხედვა“), ოპტიკური მოწყობილობა — წყაქვეშიდან წყლის ზედაპირზე და გარეშეშეშე საგნების დასანახავად. — **პერისკოპული მინა** — ერთგვარი მინა სათვალეებისათვის, — მისი საშუალებით დაინახება თავმოუბრუნებელი გვერდზე მყოფი საგნები.

პერისტალტიკა (იხ. პერი-, ბერძ. *stellen* დაწყობა, მოწყობა“), მედიცინაში: ნაწლავების განსაზღვრული წესით შეკუმშვითი მოძრაობანი, რომელნიც ხელს უწყობენ მათში მოსანელებელი საქმლის გადაძვრას (იხ. ანტიპერისტალტიკური მოძრაობა).

პერისტილ-ი (იხ. პერი-, ბერძ. *stylos* „სვეტი“): 1) შენობის სვეტებ-შემოვლებული შიგნითა ნაწილი ძვ. საბერძნეთში; 2) ახლა — ერთის მხრივ სვეტებანი დახურული დერეფანი.

პერტონეუმი-ი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პერი-, ბერძ. *teinein* „დაქიმვა“), მუცლის სეროზული აპკი. აქედან: **პერტონეიტი-ი** — პერიტონეუმის ანთება.

პერიფერია (იხ. პერი-, ბერძ. *pherein* „წვლება“): 1) ფართობის ნაწილის შემომზღუდველი შეკრული მრუდი (წირი); 2) გარეთი ნაწილი (უპირისპირდება შიგნითს, ცენტრალურს), ცენტრიდან დაშორებული; **პერიფერიული** — პერიფერიის ხასიათის მქონე; განაკიდე.

პერიფრაზ-ი, იხ. პარაფრაზი.

პერიჰელიუმ-ი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პერი-, ბერძ. *hēlios* „მზე“), პლანეტის (ან კომეტის) ორბიტის მზესთან უახლოესი წერტილი.

პერკუსია (ლათ. *percussio, percutere* — საჯან „დარტყმა; განგმირვა“), მედიცინაში: თითით ან პატარა საჯანგებო ჩაქუჩით სხეულზე დაკაკუნება — შინაგანი ორგანოს მდგომარეობის გამოსარკვევად; **პერკუსირება** — იგივე მოქმედება.

პერლამუტრ-ი, გერმ. (*Perlmutter, Perle* „მარგალიტი“, *Mutter* „დედა“), სადაფი.

პერლუსტრაცია (ლათ. *პერლუსტრარე* — საჯან „შემოვლა; გასინჯვა“), ფოსტაში წერილებს საიდუმლო გასინჯვა; **პერლუსტრირება** — იგივე მოქმედება.

პერმანენტული ან **პერმანენტ-ი** (ლათ. პერმანენტ-საგან, პერმანენს,-ნტის), მუდმივი, უცვლელად მყოფი, უცვლადი, უწყვეტი—**პერმანენტული რევოლუცია**—განუწყვეტელი რევოლუცია, — გერმანელი სოც.-დემოკრატის პარეუსისა (გარდაიცვ. 1925 წ.) და ტროცკის (იხ.) თეორია რუსეთის რევოლუციის უწყვეტლობის შესახებ — გამოითქვა ჯერ კიდევ 1905 წ. რევოლუციის მიმართ; ეს თეორია ანგარიშს არ უწევს გლეხობის რევოლუციურ მნიშვნელობას და საერთაშორისო პირობებს; ამიტომ ლენინმა სასტიკად გააკრიტიკა იგი.

პერნიციოზული (ლათ. perniciosus „დაზღუდველი“), მედიცინაში: ავთვისებიანი (რავიშვავადმყოფობა).

პეროვსკაია, ს. ლ. (Перовская, С. Л., 1854 — 1881), გამოჩენილი რუსი რევოლუციონერი ქალი, „ნაროდნიი ვოლია“-ს ერთ-ერთი ხელმძღვანელი თანაგანი; ალექსანდრე II-ის იგველობაში (1881 წ. 1 მარტს) მონაწილეობისათვის სიკვდილით დასჯილ იქნა.

პერონ-ი (ფრ. peron, pierre-საგან „ქვა“), შენობაზე მიღებული საფეხურებიანი დაბალი ბანი, ჩვეულებრივ — გადახურული, — უკეთდება თეატრს მისავალთან და რკინის გზის სადგურს — მატერებლის გასაჩერებელთან.

პერპენდიკულარ-ი (ლათ. pendere-საგან „ჩამოკიდება“), გეომეტრიაში: მართშვეული, — წრფე (სწორი ხაზი), რომელიც წარმოქმნის მართკუთხეს (სწორ კუთხეს) სხვა წრფესთან ან სიბრტყესთან; აქედან: **პერპენდიკულარული** — მართშვეულური, მართშვეული.

პერსევია ან **პერსევს-ი**, ძვ. ბერძ. მითოლოგიაში: 1) ძვესის ვაჟი, მელუსის (იხ.) მკვლელი; 2) ჩრდილო ნახევარსფეროს თანავარსკვლავედის სახელწოდება.

პერსიფლირება, ლათ.-ფრ. (persifer—ლათ. sibilare-საგან „სტვენა“), დაცინვა, ვისიმე გამახარაობა; **პერსიფლაჟ-ი** — იგივე.

პერსონა, ლათ. („ნილაბი“): 1) პირი, პიროვნება; 2) ვინმე დიდი პიროვნება, — **პერსონალი-ი** — რაიმე დაწესებულების პირადი შემადგენლობა; **პერსონალიზირება** — ვისიმე განსახიერება; ვისიმე წარმოდგენა მიბაძვით; **პერსონალური** — პირადი; ვალკე პიროვნებისათვის განკუთვნილი

ან რაც მას შეეხება.—**პერსონაჟ-ი** (ფრ. personnage)—სასცენო ნაწარმოების მოქმედი პირი.—**პერსონიფიკაცია**—განპიროვნება; ზოგადი (განყენებული) ცნების ან უსულო საგნის პიროვნების სახით წარმოდგენა; **პერსონიფიცირება** — იგივე მოქმედება.

პერსპექტივა ან **პერსპექტივი-ი**, ლათ.-ევროპ. (ლათ. perspectus „კარგად ცნობილი“ — perspicere-საგან „რამიმე გახედვა; განხილვა“): 1) საგანთა გამოსახულება სიბრტყეზე ისე, როგორც ისინი ეჩვენებიან სივრცეში თვალს განსაზღვრული წერტილიდან; 2) დამახველიდან შორს მყოფი საგნების სანახაობა; 3) გადატ. მნიშვნ.: მოსალოდნელი მომავალი. — აქედან: **პერსპექტიული**—პერსპექტივის ხასიათის მქონე.

პერტურბაცია (ლათ. perturbatio „აშლია, არევა“): 1) ასტრონომიაში: შეშფოთება, — პლანეტთა და მის თანამგზავრთა მოძრაობაში წესიერების დარღვევა — სხვა პლანეტთა მიმზიდველობითი გავლენის გამო; 2) საერთოდ — აღრევა, შფოთი; გადატრიალება; წესიერების დარღვევა და სხვა ასეთი.

პერუნ-ი, სლავ., სლავების მითოლოგიათ: ქექა-ქუხილის ღმერთი; შემოქმედი.

პერფექტ-ი (ლათ. perfectus, a, um „სრული; დამთავრებული; ძალიან კარგი“), გრამატიკაში — ნამყო სრული. — **პერფექტიბილიზმი** — მოძღვრება ადამიანის უსასრულოდ განვითარების შესახებ. — **პერფექციონისტები** (მრავლ. „სრულყოფილები“), ასე ეწოდება 1831 წ. შეერთებ. შტატებში წარმოშობილ სექტას, — უარპყოფენ ევლესიას, ყველა წევრებს თანასწორად სთვლიან და განზოგადოებული აქსეთ ქონება (და 1879 წლამდე—ცოლშვილიც).

პერფორატორ-ი (ლათ. perforare-საგან „გაბურღვა, გახვრეტა“): 1) ტექნიკაში — საბურღავი მანქანა; 2) ქირურგიაში: დაუბადებელი (მკვდარი ან ზოგჯერ ცოცხალი) ზაგმის თავის გასახვრეტი იარაღი — ძნელი მშობიარობის დროს. — **პერფორაცია** — ქირურგიული ოპერაცია ამ იარაღის საშუალებით.

პერცეპცია ან **პერცეფცია** (ლათ. perceptio „მიღება; შეგნება“), ფსიქოლოგიაში: აღქმა; შეუგნებელი აღქმა (განსხვავდება აპერცეფციისაგან, იხ.).

პესიმისმი-ი (ლათ. pessimus-ისაგან „პველ-ზე უარესი, უვარგისი“): 1) ფილოსოფიაში: ქვეყნიერებისა და სიცოცხლის ბოროტებად აღიარება (უპირისპირდება ოპტიმისმს, იხ.); 2) საერთოდ — ცხოვრებაში უიმედობა, სასოწარკვეთა, იმედდაკარგულობა. — **პესიმისტი** — პესიმისმის მომხრე; სასოწარკვეთილი, იმედდაკარგული.

პესტალოცი (Pestalozzi, 1746 — 1827), შვედური სანიშნავი შვეიცარიელი პედაგოგი, სწავლაში თვალსაჩინოების და შრომითი მეთოდის შემქმნელი.

პეტარდა ან **პეტარდი**, ლათ.-ევროპ. (ლათ. perdere-საგან „პერის გაშვება“): 1) ძველებური ყუმბარა; 2) სანიშნავი (სასიგნალო) პატარა ყუმბარა — მატარებლის გასაჩერებლად (მაგ. რაიმე მოსალოდნელი ხიფათის დროს) და სხვ.

პეტიტი, ფრ., სასტამბო წერილი შრიფტი.

პეტიცია (ლათ. petitio „ძიება, თხოვნა“), მცხოვრებთა განსაკუთრებული ნაწილის მიერ უზენაესი ხელისუფლებისადმი მიმართული ერთობლივი თხოვნა.

პეტარკა, ფრანცისკო (Petarca, Francesco, 1304 — 1374), ადრეული აღორძინების შესანიშნავი იტალიელი პოეტი და მეცნიერი, თანამედროვეთა შორის არაჩვეულებრივი პოეტულარობის მქონე; განსაკუთრებით ცნობილია მისი სონეტები და მათ შორის — ლაურასადმი (იხ. ლაურა).

პეტრაშევცები (მრავლ., რუს. петрашевцы) — ასე ეწოდა 19 საუკუნის 40-იან წლებში პეტერბურგში (ლენინგრადში) არსებული პოლიტიკური წრის („საპროპაგანდო საზოგადოება“) წევრებს. — მათი მიზანი იყო დასავლ.-ევროპ. სოციალისტური სისტემების (სენ-სიმონის, ფურიესის და სხვ.) შესწავლა და გავრცელება; 1849 წ. 21 კაცი (მათ შორის შესანიშნავი რუსი მწერალი დოსტოევსკი, 1821—1881) გაგზავნილ იქნა კატორღაში (სასიკვდილო განაჩენის შეცვლით).

პეტრიფიკაცია (ბერძ. petra „ქვა“ და ლათ. facere-საგან „კეთება“), გაქვავება. — **პეტროგრაფია** — გეოლოგიის დარგი; იკვლევს ქვის ქანებს; **პეტროგრაფი** — პეტროგრაფიის სპე-

ციალისტი. — **პეტროლეუმი** (ლათ. ოლეუმ „ზეთი“), ნავთი.

პემლევი, იხ. ფალაური ენა.

პიანინო, იტ., პატარა ტანის ფორტეპიანო (იხ.), რომელშიც სიმები გაბმულია შეეულად (ვერტიკალურად); აქედან: **პიანისტო** — პიანინოზე (ან ფორტეპიანოზე) დამკვრელი; **პიანისტა** (რუს. დაბოლოებით) — პიანისტი ქალი.

პიარები ანუ **პიარისტები** (მრავლ., ლათ. pius-ისაგან „სათნოიანი, კეთილმორწმუნე“), კათოლიკური ორდენის (17 საუკ.) წევრები. — სდებენ ახალგაზრდობის უფასოდ სწავლების აღთქმას.

პიასტრა, იტ., სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა ლირებულობის მონეტა, მაგ. ისპანიური და მექსიკური — 2 მანეთამდე; ოსმალური და ევკიპტური დაახლოებით 10 კაპიკი.

პიგმეი, **პიგმეები** (ბერძ. pygmé-საგან „მუშტი“), ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: 1) მუშტის ტოლა ჯუჯა-კაცთა ტომი ოკეანის ნაპირებზე; 2) გად. მნიშვნ.: ფიზიკურად ან გონებრივად უმნიშვნელო ადამიანი.

პიგმენტო, **პიგმენტები**, ლათ. (პიგმენტუმ „საღებავი ნივთიერება“): 1) ტექნიკაში: სხვადასხვაგვარი მღებავი ნივთიერება; 2) ბიოლოგიაში: ორგანიზმში გამოყოფილი მღებავი ნივთიერებანი, რომელნიც აფეროვენებენ კანს, თმას, ფოთოლს და სხვ.

პიედესტალი (ფრ. piédestal „ფეხის დასადგმელი; შესაბჯენი“), ქანდაკების ან სვეტრის ფუძე; კვარცხლბეკი; აქედან: **პიედესტალზე აყენა** — განდიდება.

პიეზომეტრი (ბერძ. piezein „მოკვრა; წნევა“, იხ. მეტრი). სითხეთა კუმშვადობის გამოსარკვევი ხელსაწყო.

პიემია (ბერძ. pyon „ჩირქი“, haima „სისხლი“), სისხლის დაჩირქებითი მოწამლევა.

პიესა (ფრ. pièce „ნატეხი, ნაწილი“, ნაწყვეტი...“), სათეატრო დრამული ან მუსიკალური ნაწარმოები.

პიეტეტი, ევროპ. (ლათ. pietas-tis „კეთილმორწმუნეობა, სათნოიანობა, მოწიწება“), მოწიწებითი პატივისცემა ამა თუ იმ პიროვნებისა, ჩვეულებისა ან სხვა რაიმესადმი. — **პიეტისმი** — 1) რელიგიური მიმართულება გერ-

მინიაში (17 საუკ.) — უარყოფდა ქრისტიანული ეკლესიის წესებსა და ფორმალიზმს, ჰადაგობდა შინაგან სათნოებას, მოქმედიან სიყვარულს და ზნეობრივ სრულყოფას (გადაგვარდა ცრუ-სათნოებად და ფარისევლობად); აქედან: 2) ცრუ-ვეტილმორწმუნეობა, ფარისევლობა. — **პიეტისტ-ი** — 1) პიეტისმის მიმდევარი; 2) ცრუ-სათნოიანი ადამიანი.

პითაგორ-ი (ბერძ. სპ. სპ. Pythagóras, 6 საუკ. ქ. წ.), შესანიშნავი ბერძენი ფილოსოფოსი და მათემატიკოსი; პითაგორის მოძღვრება: ცხოვრების ყოველი მოვლენა დამყარებულია რიცხვობრივ შეფარდებებზე, ვინაიდან რიცხვები წარმოადგენენ არსებულის წარუვალ შინაარსს; სული უკვდავია და იწმინდება ერთი სხეულიდან მეორეში გადასახლების გზით; დედამიწა მრგვალია და ბრუნავს შუაგული ცენტრის გარშემო. — **პითაგორიზმი** — ან უკეთ **პითაგორიზმი** — პითაგორის მოძღვრება; **პითაგორელები** (მრავლ.) — პითაგორის მოძღვრების მიმდევარნი, რომელთაც შექმნეს იტალიურ ფილოსოფიური სკოლა. — **პითაგორ-ის ტაბულა** (ანუ ცხრილი) — გამრავლების ცხრილი; **პითაგორ-ის თეორემა** — „პიპოტენუსის კვადრატის ეთანასწორება კათეტთა კვადრატების ჯამს“.

პითია (ბერძ. Pythia): 1) წინასწარმეტყველი ქურუმი ქალი დელფის ტაძარში; 2) საერთო წინასწარმეტყველი ქალი: — **პითი-ის** (პითიური) ანუ **დელფ-ის** (დელფიური) **თამაშობანი** — ძველ ბერძენთა ეროვნული მნიშვნელოვანი დღესასწაული (ოლიმპიურს შემდეგ — პირველი) აპოლონის პატივსაცემად ქ. დელფში.

პითეკანტოპ-ი, („მაიმუნი ადამიანი“), ბერძ. ხელოვნ. (Pithēkos „მაიმუნი“, იხ. ანთროპ-), განათხრობში პოვნული (ქუნძულ იავა-ზე) ადამიანის მსგავსი არსება.

პითომეტრ-ი (ბერძ. pithos „თიხის კასრი“, იხ. მეტრი), კასრების ტევადობის საზომი იარაღი.

პითონ-ი, ბერძ. სპ. სპ. (Pythón): 1) მიოლოგიით — აპოლონის მიერ მოკლული ვეშაპი; 2) დიდი ტანის უშხამო გველი ტროპიკულ ქვეყნებში.

პიკა, ევროპ., შუბი. — აქედან: **პიკადორ-ი** — შუბით შეიარაღებული ხართან მებრძოლი

მხედარი. — **პიკანტური** (ფრ. piquant): 1) მკვთრი; 2) მიმზიდველი, გრძობების (გნების) აღმძვრელი. — **პიკე** (ფრ. piqué) — ერთგვარი ამოზურცვით-მოსახული მკვრივი პარტულის ქსოვილი. — **პიკეტ-ი** (ფრ. piquet „ზედაბოლო-წამახული სარი“) — 1) პატარა დამცველი რაზმი; 2) ძველებური კარტის თამაში; 3) ფრ. piquette — ხილეულ-შენარევი ერთგვარი მუავე ღვინო საფრანგეთში.

პიკოლო (იტ. piccolo): 1) პატარა ფლეიტა (იხ.); 2) ოლივიანტის თანაშემწე პატარა პაჭირესტორანში.

პიკნიკ-ი (ფრ. piquenique), ქალაქ გარეთ ღროსტარების მიწით გასეირნება; პატარა კვიეთ.

პიკული-ი ან **პიკლ-ი** (ინგლ. pickle). წნილად ჩადებული მწვანილი.

პიკტოგრაფია, იხ. პიკტოგრაფია.

პილასტრ-ი (ფრ. pilastre, ლათ. pila „სვეტი“), კედლის-სვეტი, — ცალმხრივ კედელში შეჭრილი ოთხკუთხე სვეტი.

პილიგრიმი-ი (იტ. pellegrino, ლათ. peregrinus „უცხოელი“), წმინდა ადგილებში მოგზაური მლოცველი.

პილონი-ი, **პილონები** (ბერძ. pylón „შესავალი“), ხუროთმოძღვრებაში: 1) წარკვეთილი პირამიდისებრი საკუთხე კოშკები ეგვიპტეში ტაძრების წინ — ალყაფის კარების ნაცვლად; 2) სვეტები (ზოგჯერ ქანდაკებანი) ხიდის თავსა და ბოლოში ორივე მხრივ.

პილოტი-ი, ევროპ. (ფრ. pilote): 1) იგვეა, რაც ლოცმანი (იხ.); 2) აეროპლანის მმართველი.

პილული-ი (ლათ. pilula), პირთვისებრ დამრგველებული რაიმე წამალი გადაყლაპვის გასადვილებლად.

პინაკოთეკ-ი, ბერძ. (pinax „დაფა, ფიცარი“, thēkē „დასადები ან ჩასადები, ყუთი“): 1) ძვ. საბერძენეთში — ღმერთებისთვის შეწირული სურათების შესანახი ბინა; 2) ახლა — სამხატვრო გალერია (იხ.).

პინგვინ-ი (ლათ. pinguis-ისაგან „მსუქანი“), დიდი ტანის მცურავი ფრინველი, — ფრენა არ შეუძლია; ცხოვრობს აფრიკაში, ამერიკაში და სამხრ.-ინდოეთში.

პინდარი ან **პინდაროსი**, სპ. სპ., ძვ. საბერძნეთის უდიდესი ლირიკოსი პოეტი (521 -- 441 ქ. წ.), განსაკუთრებით ცნობილია რელიგიური და საზეიმო ხასიათის ოდებით (**იხ. ოდა**); აქედან: **პინდარიზმი** — პინდარის მიმბაძველობა; **პინდარული** — მაღალ გრძნობათა გამოხატველობითი, ზეიმური.

პინია (ლათ. pinus-ისაგან „ფიჭვი“), ფიჭვის ერთი სახეობა, იტალიური კედრი, იძლევა გემრიელ ნაყოფს. — **პინინი** — ფიჭვის ფისი.

პინიონი ან უკეთ **პინონი** (ფრ. pignon), ხუროთმოძღვრებაში: წაწვეტილი გამოწვევი სახლის კედელს ზევით; სათავე.

პინცეტი (ფრ. pincette): 1) ელფი, — საჭირტუგო მაშაქი; 2) მესათის მაშაქი.

პიონერი, **პიონერები**, ევროპ. (ინგლ. pioneer, ფრ. pionnier „ჭვეითად მივლი“): 1) ჩრდილო ამერიკაში პირველად დასახლებულნი და კულტურის შემტანნი; 2) საერთოდ — გზის პირველი გამკვლევი რაიმე საქმეში, რაიმე საქმის დამწყები, მოწინავე; 3) სამხედრო საქმეში: ლაშქრის წინ მავალი მესანგრე ჯარის კაცები; 4) ახალგაზრდა პიონერები — ბავშვთა 15 წლამდე კომუნისტური მოძრაობა საბჭოთა კავშირში: ფიზიკური და საზოგადოებრივი აღზრდის მიზნების მქონე ორგანიზაციები.

პიპეტა (რუს. დაბოლოებით) ან უკეთ **პიპეტი** (ფრ. pipette „პატარა მილი, მილაკი“), წაწვეტილი მინის მილაკი — სითხის ჭურჭლიდან ჭურჭელში გადასახმელად; აგრეთვე — სითხის (მაგ. რაიმე წამლის) წვეთობრივ სასხმელი მილაკი.

პიჟონი (ფრ. pigeon „მტრედი“), გამოუყვდელი, გულუბრყვილო ახალგაზრდა ვაჟი.

პირამიდი (ეგვიპ.-ბერძ. pyramis, -idos): 1) ოთხკუთხ-ფუძიანი თავწაწვეტილი უზარმაზარი ქვის ძეგლი ძველს ეგვიპტეში (აგრეთვე — ძველს მექსიკაში); პირამიდები წარმოადგენდნ ფარაონთა (მეფეთა) სასაფლაოს; აქედან: 2) გეომეტრიაში: მრავალკუთხ-ფუძიანი და სამკუთხ-გვერდებიანი მრავალწახნაგა გეომეტრული სხეული, რომლის მწვერვალში თავს იყრიან სამკუთხთა მწვერვალები. — აქედან: **პირამიდული** ან უკეთ **პირამიდული** — პირამიდის ფორმის მქონე.

პირამიდონი, ბერძ. ხელოვნ. (ბერ. pyr „ცეცხლი“), სივხის დასაწვეი და თავის ტკივილის აწინააღმდეგო ფხენილი წამალი.

პირატი (ბერძ. peiratês; peirátô „ვეძებ, ვცდი, ვისწრაფვი...“), ზღვის ყაჩაღი, პეკობე — **პირატობა** — ზღვაზე ყაჩაღობა.

პირგელი, იხ. პირპელი.

პირატი (ბერძ. peiratês; peirátô „ვეძებ, ხლი“, pyretós „ცხელები“), ციებ-ცხელების საწინააღმდეგო საშუალებანი; **პირეტიკული** — ციებ-ცხელების საწინააღმდეგო.

პიროგი, რუს., ერთგვარი ხაქაპურისგვარი ნამცხვარი.

პიროგენური (ბერძ. pyr, pyrós „ცეცხლი“, იხ. გენეზისი), ცეცხლისაგან წარმოქმნილი. — **პიროდინამიკა** (იხ. დინამისი) — მოძღვრება ცეცხლის ძალების შესახებ. — **პიროელექტრობა** — სითბოს საშუალებით აღძრული ელექტრობა. — **პიროქსილინი**, იხ. პიროქსილინი. — **პიროლატრია** (ბერძ. latreia „სამსახური“) — ცეცხლის თაყვანის-მცემლობა. — **პირომანია** — ცეცხლის წაკიდების ავადმყოფური სურვილი. — **პირომანტია** (ბერძ. manteia „მკითხაობა“) — ცეცხლით მკითხაობა. — **პირომეტრი** (იხ. მეტრი) — ზღვითი ტემპერატურის (360 — 400-ზე ზევით) საზომი ხელსაწყო; **პირომეტრია** — მაღალ ტემპერატურაზე მზომელობა. — **პიროსკოპი** (ბერძ. skopein „ხედვა“) — იგივეა, რაც პირომეტრი. — **პიროტექნიკა** (იხ. ტექნიკა) — ტექნიკური ქიმიის დარგი: მისი საგანია წვადი და ფეთქადი ნივთიერებების დამზადება (მაგ. დენთისა ანუ თოფის წამლისა, რაკეტებისა და სხვ.). — **პიროფორი** (ბერძ. phorós „წამლები, მტარებელი“) — თვითაღვლადი ქიმიური შენაერთი. — **პიროქსილინი** — ფეთქადი ნივთიერება, რომელიც მოიპოვება აზოტის მუხის მოქმედებით ბამბასა და სხვა მცენარეულ ნივთიერებებზე.

პირონიზმი — ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსის, პირონის (Pyrrôn, 4—3 ს. ქ. წ.), სკეპტიციზმური მოძღვრება: ყოველი აღქმა, შემეცნება და შეხედულებანი პირობითია; ამიტომ აღაზიანა თავი უნდა შეიკავოს ყოველგვარი მსჯელობისაგან და უნდა მისწრაფოდეს სულიერი სიმშვიდისა და სურვილთა აღკვეთისა.

სადმი (იხ. ატარაქსია); აქედან: **პირონისტ-ი** — პირონიზმის მიმდევარი.

პიროს-ის გამარჯვება — ასე ეწოდება გამარჯვებას, რომელმაც გამარჯვებულს დიდი მსხვერპლი გააღებინა და დაასუსტა იგი. [პიროს-ი (Pyrrhos, 318 — 272) — ეპირის მეფე, რომელმაც დაამარცხა რომაელები, მაგრამ თვითონაც ძლიერ დაზარალდა].

პირუტ-ი (ფრ. pirouette): 1) ცეკვაში: თითის წვერებზე შემოტრიალება; 2) ცხენზე მჯდომარის მიერ ცხენის შემოტრიალება უკანა ფეხებზე.

პირელიომეტრ-ი (ბერძ. pyr „ცეცხლი“, helios „მზე“, იხ. მეტრი), მზის გამოსხივების ანუ დედაშიფის ზედაპირთან მზის სითბოს რაოდენობის საზომი მოწყობილობა.

პისტოლეტ-ი, ფრ., ტამბაჩა (ქართულად ამბოგენ: ფისტო, ფისტოლი; აგრეთვე — ფიშტო).

პისტონ-ი, იხ. ფისტონი.

პისუარ-ი (ფრ. pissoir), შარდის გადასახმელი ადგილი.

პისციკულტურა (ლათ. piscis „თევზი“, იხ. კულტურა), მეთევზეობა; თევზების ხელოვნური მოწვენება. — **პისცინა** — სათევზე ტბა ან აუზი.

პიტახში-ი, სპ., განაპირა კუთხის მმართველი.

პიტეკანტოპი-ი, იხ. პითეკანტოპი.

პიტო-, იხ. პითო-.

პიუპიტრ-ი, იხ. პუპიტრი.

პიურე (ფრ. purée). მოხარშული და დარეისილი მწვანელი და სხვ.

პიფაჯორ-, იხ. პითაჯორ-.

პიფერო (იტ. piffero), ობოეს მსგავსი საშუსიკო ინსტრუმენტი; **პიფერარი** — პიფეროზე დამკვრელი იტალიელი მოგზაური მუსიკოსი.

პიქტოგრაფია (ლათ. pictus „დახატული“, ბერძ. graphein „წერა“), სურათოვანი დამწერლობა; იგივეა, რაც იდეოგრაფია (იხ. იდეოგრაფია).

პიჯაკ-ი (ინგლ. peajacket), ვაჟის ზედატანის საცმელი — თეძოებამდე.

პლაგიატ-ი (ლათ. plagium „მოტაცება“): 1) სხვისი ლიტერატურული (ან მხატვრული და მეცნიერული) ნაწარმოების მითვისება; 2) სხვისი ნაწარმოებით სარგებლობა ავტორის მოუხ-

სენიებლად; აქედან: **პლაგიატორ-ი** — ასეთი მქნელი; **პლაგირება** — პლაგიატის ჩადენა.

პლაზმა ან **პლასმა** (ბერძ. პლასმა, ატოს „გამონასახი, წარმოიქმნა“): 1) სისხლის უფითელ-და უთეთრ-ბურთულეზო თხევადი ნაწილი; 2) მცენარეული ან ცხოველური სხეულის უმარტივესი ქსოვილის ფორმა; 3) მუქი-მწვანე ზურ-მუხტი. — აქედან: **პლაზმატური** ან **პლაზმური უჯრედები** — სახეცვლილი ლიმფოციტები, — გროვდებიან ფხვიერ შემავრთებელ ქსოვილში ქრონიკული ანთების დროს. — **პლაზმოგამია** (ბერძ. გამოს „ქორწინება, შეუღლება“) — იხ. პლასტოგამია. — **პლაზმოგონია** (ბერძ. გონოს „წარმოშობა“) — პლაზმისაგან (2) ორგანიზმის წარმოქმნა. — **პლაზმოდი** ან **პლაზმოდიუმ-ი** — 1) ბოტანიკაში: ლორწოვან სოკოთა ლორწო-იანი გარსი; 2) მალარიის პლაზმოდი — სისხლის პარაზიტი, — ჰქმნის მალარიას.

პლაკატ-ი (ლათ. placare-საგან „დაწყნარება, შერიგება“): 1) წინეთ — პასპორტი; 2) ახლა — საყოველთაო ცნობისათვის გამოკრული განცხადება, ზოგჯერ — დასურათებული; საავტორიო ლოზუნგებიანი სურათი. — **პლაკე** (ფრ. plaqué) — მოვერცხლილი ან მოოჭრული ნივთი. — **პლაკირება** — 1) მოვერცხლვა ან მოოჭრვა; 2) უბრალო ხისაგან გაკეთებულ რაზედმე ძვირფასი ხის თხელი ფენის გადაკერა; 3) დაფერდებული ადგილის მობეღტვა.

პლანერ-ი (ფრ. planeur — planer-ისაგან „ჰაერში ლივლივი“): 1) უმოტორო და უფინტო საფრენი მოწყობილობა; 2) (ფრ. planer-საგან „გაპრიალება“) — გამპრიალებელი ხელოსანი.

პლანეტა ან უკეთ **პლანეტ-ი** (ბერძ. planētēs „მოხეტიალე“), ასტრონომიაში: ცთომილი, — მზის გარშემო მბრუნავი და მისგან შუქისა და სითბოს მიძღები ციური სხეული, მაგ. მერკური, ვენერა (2), დედამიწა, მარსი და სხვ., **პლანეტარიუმ-ი** — მზის სისტემის თვალსაჩინოდ წარმოდგენი მოდელი. — **პლანეტოიდ-ი** — იგივეა, რაც ასტეროიდი (იხ.). — **პლანეტური წელი** — პლანეტის მიერ მზის გარშემო შემოვლის დროის ხანგრძლიობა.

პლან-ი (ლათ. პლანუს „სწორი, ვაკე; ადვილად გასაგები, ცხადი...“), გეგმა. — **პლანიმეტრია** (იხ. მეტრი) — ერთ სიბრტყეზე მოთავსე-

ბულ წირთა (ხაზთა) და ფიგურათა შემსწავლელი ნაწილი გეომეტრიისა. — **პლანირება** — 1) დაგეგმვა; 2) ქალაქის გაპრილება (იხ. პლანერი (2)). — **პლანირობა** (იხ. პლანერი (1)) — ავიაციაში: მოტორ-ამორთული სრიალით ფრენა; აქედან: **პლანირობით დაშვება** — საფრენი მოწყობილობის სრიალით დაშვება. — **პლანისფერო** (იხ. სფერო) — დედამიწის ან ცის გლობუსის (იხ.) გამოსახულება რუკაზე.

პლანკა, ლათ.-ევროპ. (გერმ. Planke), წვრილი ვიწრო ფიცარი, თამასი.

პლანტაჟი, ლათ.-ფრ. (plantage, ლათ. planta-საგან „მცენარე“), რისამე გადასარგავად მიწის დამუშავება. — **პლანტაცია** (ლათ. plantatio „დარგვა, გადარგვა“) — 1) საერთოდ — განსაკუთრებულად მოსავლელი მცენარეულობით (ბამბით, ჩაით, ბრინჯით...) დათესილ-დარგული მიწა; 2) კერძოდ — მონათმფლობელობითი მეურნეობა ამერიკაში. — **პლანტატორი** — 1) პლანტაციის მფლობელი; 2) გადატ. მნიშვნ.: მებატონე, მონობის მომხრე.

პლანშეტ-ი, ლათ.-ფრ. (planchette, იხ. პლანკა): 1) ქალაქ-გადაკრული ფიცარი სამფეხზე, — მასზე იხატება გეგმები (დაგეგმვის დროს); 2) ლითონის ფირფიტა კორსეტში.

პლაჟი (ფრ. plage), ზღვის ნაპირი, განსაკუთრებით — კურორტებზე.

პლასტიკი, რუს.. ფენი; აქედან: პლასტინკა — 1) საერთოდ — ბრტყელი და ვიწრო რაბ, მაგ. ფიცარი; 2) ტექნიკაში — ფირფიტა; ფენი.

პლასტიკა (ბერძ. plastikē „ძერწვითი, ქანდაკებითი“, იგულისხმება τέχνη ხელოვნება“): 1) გარეგან ფორმათა გამოსახვა ძერწვისა, ქანდაკებისა, ჩამოსხმისა და სხვ. საშუალებით; 2) გარეგან ფორმათა თანშეზომილად გამოსახვის ხელოვნება; 3) სხეულის მოძრაობათათვის სილამაზისა და გამომხატველობის მინიჭების ხელოვნება. — **პლასტიკური** — 1) პლასტიკს ხასიათის მქონე; 2) გადატ. მნიშვნ.: მოქნილი, რბილი; მინიჭებული ფორმის შემნახველი, მაგ. პლასტიკურია თიხა, ცვილი და სხვ. — **პლასტიკური ხელოვნებანი** — ქანდაკება, მხატვრობა, ცეკვა და სხვ. — **პლასტოგამია** (ბერძ. გამოს „ქორწინება“) — ბიოლოგიაში: ერთუჯრედიან

ორგანიზმთა პლასტოლოგიების (იხ.) წარმოქმნის უნარი.

პლასტირი-ი (ბერძ.-საშ. ლათ. plastrum „გიპსი“; ქართულში — რუსულ. пластырь-ისაგან), მალამო, საღებავი.

პლათანი, ბერძ.-ლათ. (platanus), ქანდარი (ხეა).

პლათინა, ბერძ.-ევროპ. (იხ. plata „ვერცხლი“), ყველაზე მძიმე კეთილშობილი ლითონი (ქიმიური ელემენტი), მოთეთრო ფერისა; ოქროზე უფრო ძვირფასი. — იხმარება ძნელ-დნობადი ჭურჭლეულობისათვის; ბუნებაში გაცალკევებულად (სხვაგვარადა შეურთველად) არ მოიპოვება.

პლატო, ბერძ.-ფრ. (plateau, ბერძ. platus „ბრტყელი, ფართი“), ზეგანი, — ვაკე მთადაგილი, ვაკე მალაბო.

პლატონი (Plátón, 427 — 347 ქ. წ.), ძველი საბერძენეთის უდიდესი ფილოსოფოსი, სოკრატის მოწაფე და არისტოტელის მასწავლებელი. იდეალიზტური ფილოსოფიის ავტორი; მისი მოძღვრება გადმოცემულია მხატვრულად დიალოგის (იხ.) ფორმით მის სხვადასხვა ნაწარმოებში („კრიტონი“, „ფედონი“, „გორგიასი“, „სახელმწიფო“ და სხვ.). — **პლატონის მოძღვრება**: ნამდვილად არსებობს მხოლოდ ზოგადი, იდეა, რაც წარმოადგენს ცალკეულ ნივთთა წარუფლად შინაარსს; ცალკეული ნივთი არის იდეის გამოვლენა; ყველა იდეები გაერთიანებულია კეთილის იდეაში, რომელსაც პლატონი აიგივეებს ღვთაებასთან. ადამიანის სულის ერთი — ღვთაებრივი — ნაწილი წინარე-არსებული და უცვლადია, — იგი მისწრაფვის იდეათა ამ სამყაროში, საიდანაც წარმოიქმნა; შემეცნება არის იდეათა სამყაროში წინარე-არსებობის მოგონება. ორი დანარჩენი — გრძობითი — ნაწილი მომავლადია. საინტერესოაგან უმთავრესია (სულის ნაწილების შესაფერად): გონიერება, სმამაცე და ზომიერება; მათ გასავითარებლად აუცილებელია სახელმწიფო, სადაც უფლობს გონიერება (სიბრძნე, მეცნიერება, ფილოსოფია), რომელსაც განასახიერებს მმართველი ბრძენი კლასი; დანარჩენი ორი კლასი (აგრეთვე სულის დაყოფასთან შეფარდებით) ზრუნავენ სახელმწიფოს დაცვისა და ქონებრივი ინტერესებისათვის; ასეთ სახელმწიფოში არაა კე-

რძო საკუთრება, არც ოჯახი; უნდა განიდე-
ნონ პოეტები და მხატვრები. — **პლატონიზმი** — 1) პლატონის მოძღვრება; 2) არაგრძნობიერი მაღალი სიყვარული (ხორციელთან დაარისპირებით). — **პლატონიკი** — პლატონიზმის მიმდევარი. — **პლატონიკური** ან **პლატონური** — იდეალური, სულიერი, არაგრძნობიერი; უმოქმედო, განუხორციელებელი; მაგ. **პლატონური სიყვარული** — იხ. პლატონიზმი (2); **პლატონური სურვილი** — განუხორციელებელი სურვილი.

პლატფორმა, ბერძ.-ევროპ. (ფრ. plate-forme, იხ. პლატა და ფორმა): 1) ბაქანი; ფიცარნაგი; 2) სარკინისგზო ღია და უკედლო ვაგონი; 3) ამა თუ იმ პარტიის პროგრამა.

პლაფონი, ბერძ.-ლათ.-ევროპ. (ფრ. plafond, „ქერი“, იხ. ფონი), მოხატულ-მოქანდაკებული ქერი.

პლაშკოტ-ი ან **პლაშკოუტ-ი**, პოლ., ბრტყელ-ფსკერიანი ნაეი; **პლაშკოუტის ხიდი** — ლუზებით დამაგრებულ პლაშკოტებზე გაკეთებული ხიდი.

პლაშჩი, რუს., განიერი ზედა წამოსასხამი.

პლაც-ი, ბერძ.-ევროპ. (გერმ. Platz „ადგილი, მოედანი“), დიდი მოედანი, ჩვეულებრივ — სამხედრო სავარჯიშოდ. — **პლაცდარმი**, გერმ.-ფრ. (place d'armes), ციხე-სიმაგრის წინ ან შიგნი შესაკრები მოედანი; აგრეთვე — ომის დროს; სამოქმედოდ ჯარის გასაშლელი ადგილი. — **პლაცკარტი-ი** (იხ. კარტა) — დანომრილი ადგილი მატარებელში.

პლეადა, იხ. პლეიადი.

პლები ან უკეთ **პლები-ი** ან **პლებს-ი**, მრავლ. **პლებები** (ლათ. plebs, plebis): 1) ძველ რომში: თავისუფალი მოსახლეობის დაბალი — თავდაპირველად უფლებებო — კლასი (უპირისპირდებოდა პატრიციებს), — ებრძოდნენ მუდამ პატრიციებს, რომელთაც გაუთანასწორდნენ უფლებრივად III საუკ. ქ. წ.; 2) დაბალი წოდება, მდაბიო ხალხი. — აქედან: **პლებიური**, **პლებური** ან **პლებური** — პლებთა დამახასიათებელი, მათი შესაფერი, მთვანე გამომდინარე და სხვ., გადატ. მნიშვნ.: ტლანჩი; ბრბოული.

პლებისციტი-ი (ლათ. plebs, plebis „მდაბიო ხალხი, ბრბო“, scitum „გადაწყვეტილება“): 1) ძველ რომში: პლებთა გადაწყვეტილება

კომიციებში (იხ.); 2) შემდეგ და ახლა: რაიის საზოგადოებრივი ან პოლიტიკურ საციობის გადაწყვეტა საყოველთაო დაციობის (კენკის-ყრის) საშუალებით.

პლებს-ი, იხ. პლები.

პლედ-ი (ინგლ. plaid): 1) შოტლანდური წამოსასხამი; 2) სქელი შალი — მხრებზე წამოსასხამად, ფხვებზე შემოსახვევად და სხვ.

პლეერა (ბერძ. pleira „გვერდი“), ანატომიაში: ფილტვის გარე-ზედაპირისა და გულ-მკერდის ფოსოს შიდა ზედაპირზე გადაფარებული გარსი. — **პლევიტი-ი** — პლეერის ანთიბა. — **პლევიტოპნევიტის** (იხ. პნევმა) — პლეერისა და ფილტვის ერთჯამიერი ანთიბა.

პლეოროა (ბერძ. pléthein-ისაგან „გავსება“), მედიცინაში: სისხლ-სავსეობა, სისხლის სიჭარბი; აქედან: **პლეოროული** — სისხლ-სავსეობითი.

პლეიად-ი, **პლეიადები**, ბერძ. საკ. სახ. (Pleiádes), მითოლოგიით: ძველის მიერ თანავარსკვლავედის სახით მოთავსებული შვიდი მშვენიერი ქალწული; 2) ასტრონომიაში: შვიდი ვარსკვლავის ჯგუფი კუროს ეტლში (თანავარსკვლავედში); 3) 16 საუკ. ფრანგ. პოეტთა წრე; 4) გადატ. მნიშვნ.: განსაზღვრული ეპოქის გამოჩენილ მოღვაწეთა (მწერალთა, მეცნიერთა და სხვ.) ჯგუფი.

პლენარული ან **პლენარ-ი** (იხ. პლენუმი) — სრული, სრულრიცხოვანი; საერთო (იტყვიან სხდომის ან კრების შესახებ).

პლენუმი (ლათ. plenus a um „სრული, სავსე“), რაიმე საზოგადოების, წრის, პარლამენტის და სხვ. საერთო კრება, სრული შემადგენლობითი.

პლენონაზმი (ბერძ. პლენონაზმოს „გადაჭარბება“), მრავალსიტყვიანობა, ერთ მნიშვნელობიან სიტყვათა ხშირი ხმარება მეტყველებასა ან წერაში. — **პლენონატური** ან **პლენონაზმური** — მრავალსიტყვიანობითი.

პლეორამა (ბერძ. plein „ნავით ცურვა“, hórāma „სანახაობა“), ერთგვარი პანორამა, — მხედველს ჰგონია, რომ მიცურავს ნავით.

პლეოქროიზმი (ბერძ. pleon „მეტ“, chrōs „ფერი“), ზოგიერთ კრისტალთა ფერის ცვლის უნარი შუქტების გამო.

პლერომა, ბერძ.: 1) გადაჭარბებული სიმ-

სუქენ; 2) პირველადი ქსოვილის შიდა-ფენი მცენარის საზარდ წირტილებში.

პლესიმეტრი-ი (ბერძ. pléssein „დარტყმა“, იხ. მეტრი). მედიცინაში: ლითონის ან ძვლის პატარა ფირფიტა, — ინჰარება ექიმების მიერ აუსკულტაციის (იხ.) დროს.

პლეთორა, იხ. პლეთორა.

პლესანოვი-ი, გ. ვ. (1850 — 1918), გამოჩენილი რუსი მარქსისტი, რევოლუციური მარქსიზმის ფუძემდებელი რუსეთში; საესებით გაწყვიტა კავშირი რუსულ ხალხოსნურ მოძრაობასთან 1883 წ., დააარსა „შრომის განთავისუფლების ჯგუფი“; 1901 წ. თანამშრომლობდა „ისკრა“-ში ლენინთან, მარტოვთან და სხვებთან ერთად; 1903 წ. პარტიაში განხეთქილებისას იგი მოექცა „უმცირესობის“ (მენშევიკთა) სათავეში; აქვს მრავალი შესანიშნავი შრომები, მ.გ. „სოციალიზმი და პოლიტიკური ბრძოლა“, „ჩვენი უთანხმოება“, „ისტორიაზე მონისტური შეხედულების განვითარების საკითხისათვის“ და მრავ. სხვა.

პლიფი-ი, იხ. პლაფი.

პლინთუსი-ი ან **პლინთი**-ი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პლიტა), ხუროთმოძღვრებაში: 1) სვეტის ფუძე; 2) შეფიტულობა, რომელიც ჰვარავს იატაკის შენაერთს კედელთან; 3) შენობის გარეთა ნაწილის ქვედა წინაშეფერი.

პლიოფანი-ი, ბერძ.-ევროპ. (ბერძ. პლიონ „მეტი“, კინოს „ახალი“; გერმ. pliozäne). გეოლოგიაში: მესამეული სისტემის ზედა ფენი (შეად. ეოცენი და მიოცენი).

პლისე (ფრ. plissé), დანაოჭებული ზოლები ქსოვილზე ან ტანსაცმელზე, ჩვეულებრივ — ქალებისაზე.

პლისი-ი, ევროპ.-რუს (გერმ. Plüsch), სელის ან ბამბის-ფუძიანი ხავერდის მსგავსი ხაოინი ქსოვილი.

პლიუსი-ი, იხ. პლუსი.

პლიუსი-ი, იხ. პლუსი.

პლიტა (რუს. плита — ბერძ. plinthos-ისაგან „აგური“, იხ. პლინთუსი): 1) მკვარი მასალის (ქვის, ლითონის...) სქელი ფიციარი; ფილა; 2) სამშენებლო პლიტა: ა) თუჯის ნახვრეტებიანი ფიციარი, რომელსაც ქვეშიდან უნიებენ ცეცხლს, — მასზე დგამენ კასტრულებს;

ბ) თუჯის ფიციარგადაფარებული ლუმელისებრი დაბალი ნაშენი სამშენებლოში (ან ოთახში) მოვლი თავისი მოწყობილობით (ცეცხლსანთებით, ქვებით და სხვ.).

პლომბი-ი, ფრ. (ლათ. plumbum-ისაგან „ტყვი“): 1) ტყვიის დამლა (ანუ ბეჭედი), რომელსაც ჩამოჰკიდებენ რაიმე საქონელზე საბალოში; საქონლიანი ვაგონის საკეტზე ჩამოკიდებული ასეთივე დამლა; 2) ავადმყოფი კბილის ღრუს ამოსავსები ერთგვარი მასალა (ლითონი, კაუჩუკი და სხვ.). — აქედან: **პლომბა** — პლომბის გაკეთება (საქონელზე, ვაგონზე ან კბილში); **დაპლომბილი**.

პლომბირი-ი (ფრ. plombière), დაშპარულ-ხილელუიანი ნაყინი.

პლუვიოზი-ი (ფრ. pluviöse — ლათ. pluvia-ისაგან „წვიმა“), საფრანგეთის სარეგოლუციო კალენდრის მზებუთ თვე (20 იანვრიდან 20 აგებრვლამდე). — **პლუვიომეტრი**-ი (იხ. მეტრი), მეტეოროლოგიაში: წვიმსაზომი (ხელსაწყო), — ატმოსფერული ნალექის (იხ.) რაოდენობის საზომი იარაღი.

პლუმაჟი-ი (ლათ. plumage — ფრ. pluma-ისაგან „ფრთა“), ფრთებისაგან გაკეთებული სამკაული ქულზე ან ტანსაცმელზე.

პლურალი-ი, **პლურალისი**-ი (იხ. ლათ. pluralis — იგულისხმება numerus „რიცხვი“), გრამატიკაში: მრავლობითი (რიცხვი). — **პლურალიზმი** —: 1) ფილოსოფიაში — მოძღვრება, რომელიც აღიარებს მსოფლიოს დასაბამო მრავალობას (უპირისპირდება მონიზმს); 2) უმრავლესობისათვის გადამწყვეტი უფლების მინიჭება.

პლუსი-ი (ლათ. plus, pluris „მეტი“): 1) მათემატიკაში: შეკრების ნიშნის (+) სახელწოდება; ამა თუ იმ სიდიდის დადებითობის მაჩვენებელი ნიშანი; 2) ფიზიკაში: ნულის ზევით ტემპერატურის მაჩვენებელი ნიშანი; 3) გადატ. მნიშვნ.: უპირატესობა.

პლუტარქი-ი ან **პლუტარქოსი**-ი (დაახლოვ. 50—120 წ. ქ. წ.), ცნობილი ბერძენი მწერალი, მრავალ-ნამგზავრი და დიდი ცოდნით აღჭურვილი, საბერძნეთისა და რომის გამოჩენილ მოღვაწეთა ცხოვრების აღმწერი.

პლუტოკრატი-ი (ბერძ. ploytos „სიმდიდრე“, kraton „ფლობა“), სიმდიდრის წყალობით გა-



ბატონებელი ან გაილენის მქონე ადამიანი. — **პლუტოკრატია** — : 1) მმართველობის ისეთი ფორმა სახელმწიფოში, როცა ძალა-უფლება ეკუთვნის მხოლოდ მდიდართა კლასს; 2) მდიდართა ერთობლიობა.

პლუტონი-ი, საკ. სახ. (Ploytón), ძვ. ბერძნ. მითოლოგიით: ქვესკნელის ღვთაება. — **პლუტონიზმი**-ი — გეოლოგიაში: მოძღვრება, რომლის თანახმად დედამიწის ქერქი წარმოქმნილია არა მხოლოდ წყლის, არამედ მიწის გულში მყოფი გამდნარი მასის მოქმედებითაც ("შეადარე ნებტუნიზმი); აქედან: **პლუტონიზტი** (-ი) — პლუტონიზმის მომხრე; **პლუტონური** — ევლკანური, მიწის გულიდან ცეცხლტყვევის მოქმედებით წარმოქმნილი; **პლუტონური ჯიშები** ანუ **პლუტონიტები**—დიორიტი, პორფირი და სხვ.

პლუმი-ი, ლათ.-ევროპ. (გერმ Plüsch), ხახვიერ-ხავერდი, — ხავერდისაზე უფრო გრძელხაოიანი ამრეშუმის ქსოვილი (იხ. პლისი).

პნევმა (ბერძ. pneuma,-atos „სუნთქვა; ჰაერი, ქროლა; სული...“) — აქედან: **პნევმატიკა** — მექანიკის დარგი, — იკვლევს აირთა (გაზთა) მოძრაობის კანონებს. — **პნევმატიკური** ან **პნევმატური** — : 1) პნევმატიკისაგან გამომდინარე; 2) ჰაერითი; შეკუმშული ჰაერით მოქმედი; **პნევმატური მანქანა** — ჰაერტუმბო; **პნევმატური მკურნალობა** — გაუსზოებელი ანუ შესქელებული ჰაერით მკურნალობა; **პნევმატური სალტე** — ჰაერით ფაბრილი სალტე (მაგ. ეტლისა); **პნევმატური ვახტა** — მიწისქვეშა საგანგებო მილუნში შეკუმშული ჰაერის საშუალებით სასწრაფოდ წერილების გადაცემა (არის ევროპის დიდ ქალაქებში). — **პნევმატოფრაპია** (იხ. თერაპია) — იგივეა, რაც პნევმატური მკურნალობა; **პნევმატომეტრი**-ი (იხ. მეტრი) — ჩასუნთქულისა და ამოსუნთქული ჰაერის მოცულობის საზომი მოწყობილობა. — **პნევმოგრაფი**-ი (ბერძ. graphēin „წერა“) — სუნთქვითი მოძრაობის გრაფიკულად გამომსახველი ხელსაწყო. — **პნევმათორაკსი** (ბერძ. thōrax „ჯავშანი, სამკერდე“) — პლევრის ღრუში ჰაერის დაგროვება — **პნევმოკოკეზი** (მრავლ., იხ. კოკეზი) — ფილტვების კრუპოზული ანთების აღმძვრელი ბაქტერიები; **პნევმონია** ან **პნევმონიტი**-ი — ფილტვების ანთება.

— **პნეიმა**-, იხ. პნევმო-.

პო, იხ. პოე

პოგონი-ი, პოლ.(?) (ქართულში — რუსულ-დან), სამხედრო ტანსაცმელის მხრებზე დაკრებული ზოლი (ეპოლეტის ადგილას).

„პოგრომი“-ი, რუს. („დანგრევა, დარბევა, ამოკლევა“): ებრაელთა პოგრომი — ასე ეწოდა რუსეთში მეფობის ხანაში მთავრობის მიერ ხშირად მოწყობილს ებრაელთა დარბევას, რომლის მიზანიც იყო უკმაყოფილო ხალხის რევოლუციური სულსკვეთების სხვა მხრივ მიმართვა (ასეთი იყო, მაგ. 1881 წლისა და 1905 წლის დარბევა ებრაელთა).

პოდაგრა, ბერძ. („ფეხების დამპერი“: pods, podos „ფეხი“, agrein „დაჭერა“), მედიცინაში: ხელ-ფეხის სახსრების ავადმყოფური ტეხვა, განსაკუთრებით — თითებში; აქედან: **პოდაგრიკი**-ი ან **პოდაგრისტი**-ი — პოდაგრით შეპყრობილი; **პოდაგრული** — პოდაგრის ხასიათის მქონე.

პოდესტა, იტ. (ლათ. potestas,-atis-საგან „ხელისუფლება“), ქალაქის-თავი იტალიაში. „პოდიეზდ“,-ი, იხ. პადიეზი.

პოდპოლკოვნიკი-ი, რუს., მეშვიდე კლასის სამხედრო ხარისხი რევოლუციამდე რუსეთში, — პოლკოვნიკზე დაბალი ერთი კლასით.

პოდპორუჩიკი-ი, რუს., მეცამეტე კლასის სამხედრო ხარისხი რევოლუციამდე რუსეთში, — პორუჩიკზე დაბალი ერთი კლასით (იხ. პორუჩიკი).

პოე ან **პო**, ედგარ (1809 — 1849), ცნობილი ამერიკელი პოეტი, მან დიდი გავლენა მოახდინა ახალ ლიტერატურაზე (ზოგიერთი მისი ნაწარმოები თარგმნილია ქართულად).

პოეზია, ლათ.-ევროპ. (ბერძ. poiesis-ისაგან „ქდება, შექმნა, შემოქმედება; თანდება“ poiein „ქდება, შექმნა, თხზვა“): 1) ხელოვნების დარგი, რომელიც ა) ჰქმნის ნაწარმოებს სიტყვითი მასლისაგან (ამით განსხვავდება იგი, მაგ. მხატვრობისაგან, რომელიც ჰქმნის ფერადებით, ხაზებით და სხვ.; ქანდაკებისაგან, რომელიც ჰქმნის მარმარილოსაგან, გიპსისაგან და სხვ.), ბ) წარმოადგენს მხატვრული სახეებით აზროვნებას და ამიტომ გ) უმთავრესად მოქმედობს ადამიანის გრძობასა და წარმოსახვაზე (ამით განსხვავდება იგი ჩვეულებრივი პროზისაგან, რომელიც წარმოადგენს ცნებებით აზროვნებას და მოქმედობს

ადამიანის გონებაზე, იხ. პროზა); პოეზიას აქვს სამი დარგი: ეპოსი, ლირიკა და დრამა (იხ. ესენი); 2) გადატ. მნიშვნ.: ცხოვრების კარგი მხარე; ლამაზი, მხატვრული რამ; აქედან: **პოეზიური** (და არა პოეტური) — პოეზიის ხასიათის მქონე, მისი შესაფერი და სხვ., გადატ. მნიშვნ.: ლამაზი, მხატვრული, მაგ. **პოეზიური სანახაობა** — ლამაზი, წარმტაცი სანახაობა, — **პოემა** (ბერძ. *poiema*, იხ. პოეზია) — ეპიკური ხასიათის ლიტერატურული ნაწარმოები, მთლიანი შინაარსის პოეტური მოთხრობა, უმთავრესად, — ლექსითი ფორმით: 1) ძველი- და ახალი-კლასიკური პოემის ძირითად შინაარსად აღებულია დიდ მნიშვნელოვანი რაიმე შემთხვევა ერთეულ ან სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში, შეტანილია მასში სასწაულებრივი ელემენტები, ბუნების აღწერილობანი და ეპიზოდები (იხ.); 2) რომანტიკული ან პოემის ძირითადი შინაარსი აღებულია უმთავრესად რაინდული ცხოვრებიდან; მასში გამოხატულია უმთავრესად რელიგიური, სიყვარულისა და რაინდული სახელოვნობის გრძნობები; 3) ახალი დროის პოემა (19 საუკუნიდან) — წარმოადგენს პოეტურ მოთხრობას ავტორის მიერ მოგონილი პიროვნების პირადი ცხოვრების შესახებ; მასში დიდი ადგილი ეთმობა პირადული განცდების გადმოცემას და ლირიკულ წილსვლებს; აქედან განვითარდა რეალისტური (იხ.) პოემა. — **პოეტიკა** (ბერძ. *poietēs* „შემქმნელი; მოლექსე“), მეგოსანი, — მხატვრული ნიჭით დაჯილდოებული, მხატვრული სახეებით მოაზროვნე მწერალი; **პოეტესა** ან **პოეტესი** (ფრ. *poétesse*), მეგოსანი ქალი. — **პოეტიზირება** — მხატვრულ სახეებში რისამე წარმოადგენა; გადატ. მნიშვნ.: რისამე უკეთესად, უფრო ლამაზად წარმოადგენა, ვიდრე იგი სინამდვილეშია; **პოეტიზირებული** — მხატვრულ სახეებში წარმოდგენილი და სხვ. — **პოეტიკა** — პოეზიის თეორია, მოძღვრება პოეტური შემოქმედების წარმოშობისა, კანონებისა და ფორმების შესახებ. — **პოეტური** — პოეტისათვის დამახასიათებელი, მისგან გამოდინარე, მაგ. **პოეტური შემოქმედება**.

პოზა, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *pose*), სხეულის ესა თუ ის მდგომარეობა (იტყვიან ცოცხალ

(ჩვეულებრივ — ადამიანის) სხეულის შესახებ, განსაკუთრებით — სხეულის ხელოვნურად ანუ განზრახ დაყენების შესახებ, მაგ. სასცენო ანუ სათეატრო პოზა) — აქედან: **პოზირება** — მხატვრისა ან მოქანდაკის მოდელად ყოფნა; **პოზირობა** — სხეულის არაბუნებრივი დაყენება განზრახ — ვისთვისმე თავის მოწოდების მიზნით. — **პოზიტურა** — სხეულის მდგომარეობა ან დაყენება.

პოზიტივი (ლათ. *positivus*): 1) საერთოდ — დადებითი; 2) ფოტოგრაფიაში — ნეგატივიდან მიღებული გამოსახულება, სადაც ნათელი ადგილები გამოსულია ნათლად, ხოლო ბნელი — ბნელად. — **პოზიტივიზმი** — ფილოსოფიაში: ოგრესტ კონტის მიერ (იხ.) შექმნილი მოძღვრება, რომლის თანახმადაც შეგუენების გამოსავალი წერტილია მხოლოდ გამოცდილებაზე (ცდაზე) დამყარებული ფაქტები, ხოლო შეგუენების საგანია მხოლოდ მხოლოდ ფაქტები (ე. ი. მხოლოდ შეგრძნებადი რამ) და ამ მოვლენათა ურთიერთშორის კანონზომიერი კავშირი; აქედან: **პოზიტივისტი** — პოზიტივიზმის მიმდევარი. — **პოზიტიური** ან **პოზტივი** — დადებითი, ფაქტებზე დამყარებული.

პოზიტურა, იხ. პოზა.

პოზიცია (ლათ. *positio, -onis*): 1) საერთოდ — მდებარეობა, ადგილი; 2) სამხედრო საქმეში: ჯარის მიერ საბრძოლოდ დაკავებული ადგილი; 3) ფარეკაობაში: ერთერთი მოფარეკავის მიერ დაკავებული ადგილი; 4) მუსიკაში: ხელის მდგომარეობა სიმებიანი საკრავის ან ფორტეპიანოს დაკრისას; 5) ცეკვაში: სხეულის (განსაკუთრებით — ფეხების) დაყენება; 6) ამა თუ იმ პარტიისა, ჯგუფისა ან კერძო პირის დგოვა განსაზღვრულ თვალსაზრისზე. — **პოზიციონური** ან უკეთ **პოზიციური** — პოზიციის დამახასიათებელი, მასზე მდგომარე, მაგ. **პოზიციური ომი** — ისეთი ომი, როდესაც მებრძოლი მხარეები ომობენ გამარჯვებულ ადგილუცვლელ პოზიციებზე, მაგ. სანგრებში.

პოზუმიენტი, ევროპ.-რუს., ოქრომკვდით ნაქსოვი ლენტის, — იხმარება ტანსაცმელის შესამკობად, განსაკუთრებით სამხედროსი (იხ. გალუნი).

პოინტერი, იხ. პონტერი.

პოლარიზაცია (ფრ. polarisation, იხ. პოლუ- სი): 1) შუქის პოლარიზაცია — ბუნებრივი შუქის სახეცვალეობა მისი არეკლებისა, გარდა- ტებისა ან ორმაგ-გარდატებისას; 2) გაღვან- ური პოლარიზაცია — გაღვანური ელემენტის მოქმედების დასუსტება წყალბადის გა- მოყოფის გამო დადებით ფირფიტაზე. — **პოლა- რიზატორი** — შუქის საპოლარიზაციო ხელაწ- ყო. — **პოლარიზირება** — პოლარიზის თვისების მინიჭება; **პოლარიზირებული** ან **პოლარიზებუ- ლი** — პოლარიზა-მინიჭებული. — **პოლარობა** — ზოგიერთ სხეულთა უნარი გამოიჩინონ გან- საზღვრული თვისებები ზოგიერთ წერტილში უფრო ძლიერად, ვიდრე დანარჩენებში.

პოლარული, იხ. პოლუსი, პოლუსური

პოლემარქი (ბერძ. pólemos „ომი“, archós „უფროსი“), მხედართ-მთავარი ძველ საბერძ- ნეთში.

პოლემიკა (ბერძ. polemiké „საბრძოლო“, იგულისხმება téchnē „ხელოვნება“), წერილობი- თი (ბეჭდვითი) კამათი რაიმე საზოგადო ინ- ტერესის მქონე საკითხის გამო. — აქედან: **პო- ლემიზირება** — იგივე მოქმედება. — **პოლემიკური** — პოლემიკის ხასიათის მქონე; დაობითი; სხ. **პოლემიკო** — სადაო; პოლემიკისათვის განკუთ- ვნილი. — **პოლემისტი** — პოლემიკაში გაწრთე- ნილი, დახელოვნებული.

პოლი- (ბერძ. polys „ბევრი, მრავალი, სა- ყოველთაო...“), ემატება სიტყვას თავში და აღ- ნიშნავს „მრავალ“.

პოლიანდრია (ბერძ. anēr, andrós „მამაკა- ცი, ქმარი“), მრავალ-ქმრიანობა.

პოლიართრიტი (იხ. პოლი- და ართრიტი), ადამიანის სხეულის რამდენისამე სახსრის ანთება.

პოლიარქია (ბერძ. archein „მართვა“), მრავალთა უფროსობა (უპირისპირდება მონარქიას).

პოლიგამია (იხ. პოლ-, ბერძ. grónos „ქორ- წინება“), მრავალკოლიანობა ან მრავალ-ქმრი- ანობა (უფრო ხშირად — პირველის მნიშვნე- ლობით); აქედან **პოლიგამისტ-ი** — მრავალკო- ლიანი ან პოლიგამიის მომხრე. — **პოლიგამიური** — პოლიგამიის ხასიათის მქონე. **პოლიგამიური მცენარეები** — ორსქესოვანი ყვავილებს მქონე მცენარეები.

პოლიგენიზმი ან **პოლიგენია**, ბერძ. ხელოვ- (იხ. პოლი- და გენეზისი), ერთი რისამე სხვადა- სხვა წარმოშობა; რაიმე მოვლენის (მაგ. სოციალ- ლურის) წარმოქმნა სხვადასხვა ადგილას ურთი- ერთისაგან დამოუკიდებლად.

• **პოლიგენია** (იხ. პოლი-, ბერძ. gynē „ქალი, ცოლი“), მრავალკოლიანობა.

პოლიგლოტი (იხ. პოლი-, ბერძ. glōtta ან glōssa, იხ. გლოსა): 1) მრავალ ენათა მცოდნე; 2) რამდენსამე ენაზე ერთისა და იმავე ტექს- ტის შემცველი წიგნი; **პოლიგლოტური** — მრავალ-ენოვანი.

პოლიგონი (იხ. პოლი-, გōnia „კუთხე“): 1) მრავალკუთხა; 2) ზარბაზნის სროლაში სა- ვარჯიშო ადგილი.

პოლიგრაფი (იხ. პოლი-, graphein „წერა“), დედნიდან პირის გადაშეღები მანქანა; **პოლიგრა- ფია** — საიდუმლო ნიშნებით წერის ან მათი გარ- ჩევის (წაკითხვის) ხელოვნება.

პოლიდევეკსი, იხ. დიოსკურები.

პოლიდაქტილიზმი (იხ. პოლი- და დაქტი- ლი), ზედმეტითიანობა ხელზე ან ფეხზე.

პოლიდიპსია (იხ. პოლი-, ბერძ. dipsa „წყურ- ვილი“), ავადმყოფურად გადაქარბებული წყურ- ვილი.

პოლიედრი (იხ. პოლი-, ბერძ. hēdra „საჯ- დომი, ფუძე“), მრავალწახნაგა.

პოლითეიზმი (იხ. პოლი-, ბერძ. theos „ღმერთი“), მრავალ-ღმერთიანობა, მრავალ ღმერთთა თაყვანისმცემლობა (უპირისპირდება მონოთეიზმს); აქედან: **პოლითეისტ-ი** — პოლი- თეიზმის მიმდევარი; **პოლითეისტური** — პოლი- თეიზმის შესაფერისი, მისგან გამომდინარე.

პოლითემი, იხ. პოლითემი.

პოლიკლინიკა (ბერძ. pólis „ქალაქი“, იხ. კლინიკა); 1) საქალაქო სამკურნალო სხვადასხვა სნეულებით დაავადებულთათვის; 2) სხვადასხვა ავადმყოფობათა სამკურნალო დაწესებულება უნივერსიტეტის მედიკურ ფაკულტეტთან ან ცალკე.

პოლიკრატია (იხ. პოლი-, ბერძ. krátos „ხე- ლისუფლება“), მრავალთა ბატონობა.

პოლიმერები ან **პოლიმერიული სხეულები** (მრავალ, იხ. პოლი-, ბერძ. méros „ნაწილი“), კიბიაში: პოლიმერის უნარის მქონე სხეულები.

—**პოლიმერია**— ისეთი მოვლენა, როდესაც ნაერთის ელემენტებს ერთნაირი პროცენტული შედგენილობისა აქვსთ სხვადასხვა მოლეკულური წონა და ამ ნაერთისაგან აღვიღალ შეგვიძლია მივიღოთ პირვანდელი მარტივი ნაერთი. —**პოლიმერიზაცია** — ზოგიერთ ქიმიურ ნაერთთა უნარი — გართულდენ, გაორდენ ან საერთოდ გამრავლდენ განსაზღვრულ შემთხვევებში.

პოლიმეტრი-ი (იხ. პოლი- და მეტრი), რთულ გაზომვათა ხელსაწყო.

პოლიმორფიზმი-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. *móρφῃ* „სახე“), მრავალსახეობა; მრავალ-ფორმიანობა: 1) ზოოლოგიაში — ერთისა და იმავე სახეობის ცხოველთა სხვადასხვა ფორმიანობა; ქიანქველებში: დედალ-მამალს გარდა არსებობს კიდევ სხვა ფორმისაც; 2) მინერალოგიაში: ქიმიურად ერთნაირ სხეულთა უნარი — მიიღონ სხვადასხვა კრისტალური ფორმები. — **პოლიმორფული** — მრავალფორმიანი და სხვ.

პოლინომი-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. *νόμος* „წყობა“), მათემატიკაში: მრავალწევრი.

პოლიოპია ან **პოლიოპსისი-ი** (იხ. პოლი-, ბერძ. *opsis* „მხედველობა“), თვალის ავადმყოფობა — საგნის გაორტებულად მოჩვენება. — **პოლიოპტრი-ი** — საგნის მრავლად მომჩვენებელი მინა.

პოლიპი-ი, პოლიპები (იხ. პოლი-, ბერძ. *ποῦς, πόδῶς* „ფეხი“): 1) სიმსივნე ან ნაზარდი სხეულის ლორწოვანი გარსზე, უმეტესად — ცხვირში; 2) ღრუნაწლავიანთა კლასის ზღვის ადგილ-უცვლელი ცხოველები; ცხოვრობენ განცალკევებით ან კოლონიებად.

პოლირება (ლათ. *polire*-საგან „რისთვისმე სიკლუვის მინიჭება“), რისამე მყარი პირეულის (ზედაპირის) გაპრიალება; გალაქვა. — **პოლირებული** — გაპრიალებული. — **საპოლირი** — რისამე გასაპრიალებლად გამოსადეგი, მაგ. **საპოლირი** ქაღალდი.

პოლისი-ი (ფრ. *police*), დამზღვევი საზოგადოების მიერ გაცემული მოწმობა; წერილობითი ხელშეკრულება დამზღვევ საზოგადოებასა და მაზღვევარს შორის.

პოლისინთეტიზმი-ი (იხ. პოლი- და სინთეზი), ენათმეცნიერებაში: მრავალგაერთიანებულობა, — ასე ეწოდება ზოგიერთ ენათა თვისებას —

გაერთიანონ მთელი წინადადების ყველა ნაწილები ერთ სიტყვაში, სახელდობრ — ზმნაში (იხ. ინკორპორაცია, 5). — აქედან: **პოლისინთეტური ენები** — მრავალგაერთიანებელი ენები (ასეთია, მაგ. ჩრდ. ამერიკის ენები).

პოლისკომპი-ი (იხ. პოლი-, *skopein* „ხედვა“), საგნის მრავლად მიჩვენებელი ოპტიკური მინა. **პოლისმენი-ი** (ინგლ. *policeman*), პოლიციის მოხელე ინგლისში (იხ. პოლიცია).

პოლისპასტი-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. *spacin* „წევა, თრევა“), მრავალ-ჰოქონაქი, — წარმოადგენს რამდენისამე ჰოქონაქისაგან შემდგარ სიმძიმის ასაწეე ან დასაძვრელ მანქანას.

პოლისტილონი-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. *stylos* „სვეტი“), ხუროთმოძღვრებაში: მრავალ სვეტებიანი შესობა.

პოლიტიკური — რუს. კომ. პარტიის ცენტრ. კომიტეტის პოლიტიკური ბიურო, — სწავებს უმნიშვნელოვანეს პოლიტიკურ საკითხებს.

პოლიტიეზმი-ი, იხ. პოლიტიეზმი.

პოლიტეკონომია — პოლიტიკური ეკონომია.

პოლიტექნიკა (იხ. პოლი და ტექნიკა), ტექნიკურ ცოდნათა ერთობლიობა. — **პოლიტექნიკი-ი** ან **პოლიტექნიკოსი-ი** — პოლიტექნიკური სასწავლებლის მოსწავლე, სტუდენტი. — **პოლიტექნიკომი-ი** — უმაღლესი სხვადასხვა განყოფილებიანი სპეციალური სასწავლებელი, რომელიც ამზადებს სპეციალისტებს (ინჟინერებს) ტექნიკის სხვადასხვა დარგებში. — **პოლიტექნიკური ინსტიტუტი** — იგივეა, რაც პოლიტექნიკუმი; **პოლიტექნიკური ფაკულტეტი** — უნივერსიტეტის ერთ-ერთი ნაწილი, რომელიც ამზადებს ისეთსავე სპეციალისტებს, როგორსაც პოლიტექნიკუმი.

პოლიტიკა (ბერძ. *pólis*-ისაგან „ქალაქი, სახელმწიფო“; *politikḗ* „მოქალაქობრივი ან სახელმწიფოებრივი“ — იგულისხმება *technḗ* „ხელოვნება“): 1) ძველ საბერძნეთში: სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის ხელოვნება; მოძღვრება სახელმწიფოს შესახებ; 2) უძველეს და ახლანდელ სახელმწიფოებრივი მიზნების მისაღწევ საშუალებათა შესახებ; სახელმწიფოს (ან სხვა რაიმე საზოგადოებრივი ერთეულის ან დაწესებულების) მოქმედებათა განსაზღვრული მიმართულება; 3) გადატ. მნიშვნ.: კერძო პიროვნების მოქმედებათა ხასიათი ვისიმე მიმართ:

არაპირდაპირი ხერხიანი მოქმედება წინასწარ-დასახული მიზნის მისაღწევად. — **ეკონომიური პოლიტიკა** — 1) მეცნიერება, რომელიც არკვევს სახელმწიფოს მიერ დასახული ეკონომიური მიზნების მისაღწევ საშუალებებს; 2) სახელმწიფოს მიერ მიღებული ზომები ქვეყნის ეკონომიური განვითარების ამა თუ იმ მიმართულების მისაცემად. — **პოლიტიკანი** — 1) ვისაც თავი პოლიტიკის მცოდნედ მოაქვს; 2) ვინც პოლიტიკაში ხელმძღვანელობს პირადი ანგარებით; 3) ინტრიგანი; **პოლიტიკანობა** — პოლიტიკანად ყოფნა ან ამგვარად მოქმედება. — **პოლიტიკა** ან **პოლიტიკოსი** (ბერძ. politikós): 1) პოლიტიკის მცოდნე; სახელმწიფო საქმეების აქტიური მონაწილე, სახელმწიფო მოღვაწე, მაგ. დიპლომატი, დეპუტატი და სხვ.; 2) გადატ. მნიშვნ.: ხერხიანად მოქმედი ადამიანი სხვასთან ურთიერთობაში. — **პოლიტიკური** — პოლიტიკის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე, მისი შესაფერი და სხვ.: **პოლიტიკური გეოგრაფია**, იხ. გეოგრაფია. — **პოლიტიკური ეკონომია** — მეცნიერება კაპიტალისტური მეურნეობის წარმოშობისა, განვითარებისა, არსებისა და მოსპობის შესახებ, — შეიცავს შემდეგ დარგებს: ა) წარმოება, ბ) გაცვლა-გამოცვლა, გ) განაწილება და დ) მოხმარა (იხ. ეკონომიური პოლიტიკა). — **პოლიტიკური ინდიფერენტიზმი** (იხ.). — **პოლიტიკური ცხოვრებისადმი გულგრილობა**. — **პოლიტიკური კლუბი** — იხ. კლუბი. — **პოლიტიკური პარტია** — საზოგადოების ამა თუ იმ კლასის ინტერესთა გამომხატველი და დამცველი ორგანიზაცია, რომელსაც აქვს განსაზღვრული პროგრამა და სამოქმედო გეგმა. — **პოლიტიკური სიკვდილი** — დამნაშავეს მიერ მოქალაქობრივ და პოლიტიკურ უფლებათა დაკარგვა. — **პოლიტიკური წინასწორობა** — სახელმწიფოთა შორის ისეთი ურთიერთობის დამყარება, როცა თავიდან აცდენილია თვითიული მათგანის გაძლიერება სხვისი დასუსტების ნიადაგზე და ამგვარად უზრუნველყოფილია უომრობა.

პოლიტიპე-ი, ბერძ.-ფრ. (polytypage, იხ. პოლი- და ტიპი), წიგნში ჩართული გრავიური (იხ.).

პოლიტურა ან **პოლიტურ-ი** (იხ. პოლირება): 1) საპრიალებელი ლაქი; 2) რაიმე საგნის ხელოვნური გლუ პრიალა ზედაპირი.

პოლიუსი, **პოლიუცია**, იხ. პოლუსი, პოლუცია.

პოლიფაგია (იხ. პოლი-, ბერძ. phagein „ჭამა“), ავადმყოფური გაუმადლობა.

პოლიფემი (ბერძ. polyphēmos „მრავალმეტყველი; ძლიერ მყვირალა“), საქ. სახ., მითოლოგით: ოდისეის მიერ დაბრმავებული ციკლოპი (იხ.).

პოლიფონია ან **პოლიფონიზმი**-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. phōnē „ბგერა“), მუსიკაში: მრავალხმოვანობა; **პოლიფონიური მუსიკა** — ურთიერთდამოუკიდებელ მელოდიათაგან შედგენილი მუსიკალური ნაწარმოები.

პოლიქორდი (იხ. პოლი- და ქორდა), ხე-მით დასაკრავი ძველებური ათსიმინი სამუსიკო ინსტრუმენტი.

პოლიქროიზმი-ი (იხ. პოლი-, ბერძ. chrōs „ფერი“), იგივეა, რაც პოლიქროიზმი; **პოლიქრომია** (ბერძ. chrōma, -atos „ფერი“): 1) მრავალფეროვნობა; 2) სახუროთმოძღვრო ან ქანდაკებითი ნაწარმოების გაფერადების ხელოვნება; აგრეთვე ბეჭდვა სხვადასხვა ფერადებით. — **პოლიქრომატული** ან **პოლიქრომული** — მრავალფეროვანი.

პოლიშინელი-ი (ფრ. polichinelle — იტ. pulchinella-საგან), იტალური (და შემდეგ ფრანგული) ხალხური კომედიის მოქმედი პირი, მახარა; **პოლიშინელის საიდუმლო** — ყველასათვის ცნობილი საიდუმლო.

პოლიცია (გერმ. Polizei — ბერძ. politeia-საგან, იხ. პოლიტიკა), ხელისუფლების ადმინისტრაციული ორგანოები რევოლუციამდე რუსეთში და ბურჟუაზიულ ქვეყნებში დღესაც, — იცავს საზოგადოებრივ წესიერებას და საკუთრებას. — **პოლიციელი** — პოლიციის მოხელე, პოლიციაში მოსამსახურე (ინგლისში — პოლისმენი, იხ.) — **პოლიციური** — პოლიციის ხასიათის მქონე; **საპოლიცია** — პოლიციისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი და სხვ. — **პოლიციზმის ტერი**-ი (გერმ. Polizeimeister) — საქალაქო პოლიციის უფროსი.

პოლკა, ჩეხ.-რუს. (полька), ბოჰემიაში წარმოშობილი ერთგვარი ცეკვა. — გავრცელებულია ევროპაში; აგრეთვე — ასეთი საცეკვაო მუსიკა; **პოლკა-მაჭურკა** — ერთგვარად შეცვლილი პოლკა (ზოგიერთი ფიგურების მიმატებით).

პოლკა-ი, სლავ. (ქართულში — რუსულიდან), სამხედრო ადმინისტრაციული ერთეული, — შედგენილია 3 ან 4 ბატალიონისაგან (ქვეითი) და 4, 5 ან 6 ესკადრონისაგან (ცხენოსანი); ქართულად მიღებულია ლევიონი. — **პოლკოვნიკი** — მეექვსე კლასის სამხედრო ხარისხი რევოლუციამდე რუსეთში; პოლკის უფროსის თანამდებობის მქონე პირი.

პოლონეზი (ფრ. polonaise): 1) ერთგვარი პოლონური ცეკვა; აგრეთვე ასეთი საცეკვაო მუსიკა; 2) ქალის ერთგვარი ქურტი.

პოლონიზაცია, გაპოლონელება; **პოლონიზირება** — იგივე მოქმედება. — **პოლონიზმი** არაპოლონურ ენაში შეტანილი პოლონური ენის თავისებურობა.

პოლუსი (ლათ. polus — ბერ. pólus-ისაგან „ღერძი; ცა“): 1) დედამიწის წარმოსახვითი ღერძის თვითიული ბოლო-წერტილი — სამხერთა და ჩრდილო-პოლუსი; **მაგნეტის პოლუსები** — მაგნეტის მოპირმდებარე ბოლოები, რომელთაგან ერთში თავს იჩენს დადებითი მაგნეტიზმი, ხოლო მეორეში — უარყოფითი; 2) გადატ. მნიშვნ.: **ორი პოლუსი** — ორი ურთიერთ საწინააღმდეგო მოვლენა. — **პოლარული, პოლური** ან უკეთ **პოლუსური** — პოლუსზე ან მასთან ახლომდებარე; მაგ.: **პოლური, პოლუსური ბრწყინვალეობა** ანუ **ნათელი**; **პოლუსური ექსპედიცია** — პოლუსური ქვეყნების საკვლევად წარმოებულ ექსპედიცია; **პოლუსური ვარსკვლავი** — ჩრდ. პოლუსის ახლომდებარე დიდი ვარსკვლავი — დიდი რვილის თანავარსკვლავედში; **პოლუსური ქვეყნები** — პოლუსების ახლო (მათ გარშემო) მდებარე ქვეყნები.

პოლუსი (ლათ. Pollux), იგივეა; რაც აოლიდეკეხი (იხ. დიოსკურები).

პოლუცია (ლათ. pollutio — polluere-საგან. „გასვრა, შემწიკვლა“): 1) მამაკაცის მიერ თესლის უნებლიე დანთხევა (ღამით — შედეგია სქესობრივი მოთხოვნების დაუქმყოფილებლობისა, ღლისით — შედეგია ორანიზმისა ან სასქესო

ორგანოთა ავადმყოფობისა); 2) დედაცაცის პოლუცია გამოიხატება საშვილოსნოს შეკუმშვაში და ლორწოს გამოყოფაში.

პომიდორი, იხ. პამიდორი.

პომადა (ფრ. pomade), ცხიმოვან და სურნელოვან ნივთიერებათაგან დამზადებული წასასმი თმისათვის, ბავთათვის და სხვ.

პომოლოგია, ლათ.-ბერძ. (ლათ. pomum „ხის ნაყოფი; ხეხილი“), ხეხილთ-მცოდნეობა; მოძღვრება ხეხილის მოშენებისა და გაუმჯობესების შესახებ; **პომოლოგი** — პომოლოგიის მცოდნე, — სპეციალისტი.

პომპა, ბერძ.-ლათ.: 1) საზეიმო გარეგნულობა, მდიდრულობა; მედიდრუობა; აქედან: **პომპეური** (ფრ. pompeux.-euse), საზეიმო გარეგნულობიანი, მედიდური და სხვ.; 2) **პომპა** ან **პომპი** (გერ. Pumpe) — ტუმბო (სითხის საქაჩავი მილი).

პომპადურ-ი (Pompadour): 1) საქ. სახელი ლუდოვიკ XV-ის საყვარლისა (18 სულკ.), რომელსაც დიდი გავლენა ჰქონდა საფრანგეთის მართვა-გამგეობის საქმეებში; აქედან — გადატ. მნიშვნ.: 2) ქალების ლამაზი ხელის-ჩანთა; 3) ქალის თმების ერთგვარი (ზევით აწეული) ვარცხნილობა; 4) თვითნება ადმინისტრატორი.

პომპონი, ფრ.: 1) მატყლის ან აბრეშუმის ბირთვი — ქალის მორთულობის სამკაული; 2) თოფის ლულის ტიზი.

პონი (ინგლ. pony), პატარა ტანის ლამაზი ცხენის ჯიში, უმთავრესად — შოტლანდიასა და ირლანდიაში.

პონსეტი (ფრ. poncette), ნახშირის მტვრიუ საპონსირო (იხ. პარკი; **პონსირება** — 1) მინქაფით რისამე გაპრიალება (იხ. პეშა); 2) სურათის კოპირება (იხ. ნახშირის მტვრისა და დახერტილი ქალაღის საშუალებით; აქედან: **პონსირებული** — ამგვარად კოპირებული სურათი; **საპონსირო** — პონსირებისათვის გამოსადეგი მისთვის საჭირო.

პონსო (ფრ. ponceau „ყაყაო“), კაშკაშა-წითელი ფერი; ასეთივე საღებავი.

პონტერი (ინგლ. pointer), სანადირო ძაღლის (მეძებრის) ერთი ჯიში.

პონტიორი ან **პონტერი** (ფრ. pointeur), კარტის აზარტიან თამაშში განსაზღვრული

თანის ჩამსვლელი იღბალზე; **პონტირება** — ამგვარი მოქმედება.

პონტიფიკს-ი, ლათ. („ხიდის მკეთებელი“ — *pons-tis* „ხიდი“ და *facere* „კეთება“). ძველ რომში: 1) თავდაპირველად — შენობათა საქმეების გამგე; 2) შემდეგ — ქურუმთა უზენაესი კონსულის წევრი; ქურუმთ-უფროსი; 3) ახლად — რომის პაპის ტიტული. — **პონტიფიკატ-ი** — პაპობა; საპაპო; პაპის ღირსება (ყოველად უსამღვდელოება).

პონტონ-ი (ლათ. *ponto-onis* „ხიდი ნაევებზე“): 1) ბრტყელძირიან ნაევებზე გაკეთებული ხიდი — სამხედრო ჯარის გადასაყვანად; 2) თვითეული ასეთ ნავთავანი; აქედან: **პონტონერ-ი** — საპონტონო სამუშაოზე მომუშავე ჯარისკაცი; **პონტონიერ-ი** — ხიდის ფულის (მასზე გასვლისათვის) გადამხდევინებელი.

პონჩი-ი ან **პოენჩი-ი** (ინგლ. *punch*), ინგლისური ხალხური თევატრის მოქმედი პირი, ხუმარა. მასხარა (იხ. პოლიშინელი).

პონჩიკ-ი, პოლ., ეროზში გამომცხვარი და შექარ-მოყრილი მრგვალი მურაბიანი (ან სხვა რაიმე ტკბილეულიანი) ფუნჯულა.

პოპლინ-ი (ფრ. *popeline*), მატყლის ან აბრეშუმის ერთგვარი ქსოვილი.

პოპულარი-ი (ლათ. *popularis* „ხალხური“), ხალხში საყოველთაოდ ცნობილი; ადვილად გასაგები; ყველასათვის გასაგებად მოთხრობილი რამ. — **პოპულარიზაცია** — 1) რაიმე აზრების ფართოდ გავრცელება ხალხში; 2) რაიმე ძნელად გასაგების ადვილად გასაგები ფორმით გადმოცემა; **პოპულარიზირება** — ასეთი მოქმედება. — **პოპულარიზატორ-ი** — ასეთის მოქმედი. — **პოპულარული** — იგივეა. რაც პოპულარი. — **პოპულაციონისტი-ი** — მალთუხის მოძღვრების მოწინააღმდეგე ინგლისში (იხ. მალთუსი).

პოპური (ფრ. *pot-pourri* „ხორც-მწვანილის შერეული საჭმელი; შერეული სუნის ინანთი“ — *pot* „ქოთანი“, *pourrir* „ლობობა“); მუსიკაში: შინაგანი კავშირის არმქონე ნაკრები მუსიკალური ნაწარმოები, რომელშიც წარმოდგენილია ერთისა ან რამოდენისამე მუსიკალური ნაწარმოების ნაწყვეტები.

პორ-ი, **პორები**, იხ. ფორი, ფორები.

პორნოგრაფია (ბერძ. *pornos* „მემრუსე მკაცი“, *porné* „მემრუსე დედაკაცი“, *γραφία* „წერა“), ქვენა-გრძნობათა აღმძვრელი გამოხატულობა ქალ-ვაჟის ურთიერთ სსქესო დამოკიდებულობისა — ლიტერატურაში, მხატვრობაში და სხვ.; **პორნოგრაფ-ი** — ამგვარი ნაწარმოების ავტორი; **პორნოგრაფიული** — პორნოგრაფიის ხასიათის მქონე; ქვენა-გრძნობათა აღმძვრელი. — **პორნოკრატია** (ბერძ. *kratein* „ბატონობა“) — 1) ლამაზ მეძვე ქალთა გავლენა სახელმწიფოს მართვა-გამგობაზე; 2) ზნეობრივი გარეწვნილების ხანა.

პორომ-ი, რუს., მდინარეზე გადასასვლელი ბრტყელ-ძირიანი ნაღი ან ტივი, ჩვეულებრივ — გაბმული ზაგირის საშუალებით; ბორანი.

პორტა, ლათ. („ქალაქის ალაყაფის კარები“), ასე ეწოდება ევროპაში ოსმალეთის მთავრობას ან სასახლეს — ბაღდადის სასახლეში შესავლის სახელწოდებიდან, სადაც ჩასმულია ქაბის ქვა. — **პორტალ-ი** — სვეტებითა და ქანდაკებებით მორთული მთავარი შესავალი დეა შენობაში.

პორტ-არტურ-ი (ან -ართურ-ი), სიმაგრე (წინეთ ჩინეთისა) ყვითელი ზღვის ნაპირას; 1898 წლიდან ეკუთვნოდა რუსეთს; რუსეთ-იაპონიის ომის (1904 — 1905) შემდეგ **პორტსმუთ-ის** (*Portsmouth*, ჩრდ. ამერიკის ქალაქი) ზავის გამო (1905) გადაეცა იაპონიის.

პორტატიული ან **პორტატივი-ი**, ლათ. *portare* — საგან „ტარება“), ადვილად სატარებელი; საჯიბე.

პორტიერ-ი, ინგლ., ინგლისური შავი მაგარი ლუდი.

პორტვინი-ი (გერმ. *Portwein* „პორტოს ღვინო“), მეწამული ფერის მაგარი ღვინო (სახელწოდება — პორტუგალიის ქალ. *პორტო* -სა ანუ *პორტო* -საგან).

პორტ-ი (ლათ. *პორტუს*), ნავსადგური.

პორტიე (ფრ. *portier*), კარის დარაჯი, შვეიცარი. — **პორტიერ-ი** (ფრ. *portière*), კარის ფარდა.

პორტიკ-ი (ლათ. *porticus* „დახურული დერეფანი“), სვეტებიანი (ზოგჯერ თაღებიანი) დერეფანი.

პორტმანი — სვეტ **პორტმონე** (ფრ. portemane — ლათ. portare-საგან „ტარება“; ფრ. monnaie „ფული“); საფულე ქისა.

პორტო, იტ., საფოსტო ხარჯი წერილის ან სხვა რაიმე ნაგზავნისათვის.

პორტო-ფრანკო (იტ. porto „ნავსადგური“, იხ. პორტი; franco „თავისუფალი“): 1) უბაჟოდ საქონლის შემოტანა-გატანის უფლების მქონე ნავსადგური; 2) თვით ასეთი უფლება.

პორტმედი, ფრ.-ინგლ. (იხ. პლედი); მაფრაშა. — შვერივი ქსოვილისაგან შეკერილი სამგზავრო ნივთების (ტანსაცმელის, საბნის, ბალიშის და სხვ.) შესაკრავი.

პორტრეტი (ფრ. portrait), ადამიანის ნამდვილი გამოსახულება — მხატვრობითი, ქანდაკებითი ან ფოტოგრაფიული; **პორტრეტისტი** — პორტრეტების ხელოვანი.

პორტხიგარი, ფრ.-ისპ. (იხ. სიგარა), ლითონის ბრტყელი კოლოფი ან ტყავის ასეთივე პარკი — პაპიროსების (სიგარების) ჩასაწყობად და თან სატარებლად.

პორტხმუთი, იხ. პორტ-არტური.

პორტულაკი, ლათ., დანდური (მცენარეა).

პორტუგეია (ფრ. porter „ტარება“, ёрсе „ხმალი“; ქართულში — რუსულიდან), ხმლის ჩამოსაკიდი სამხრე თასბა.

პორტფელი (ფრ. porter „ტარება“, feuille „ქალაღის ფურცელი...“), — ჩალათა: 1) ქალაღების ჩასაწყობი და სატარებელი ტყავის ჩანთა; 2) ვადატ. მნიშვნ.: მინისტრის თანამდებობა; **უპორტფელი მინისტრი** — მინისტრთა კაბინეტის ხმის-უფლებიანი წევრი, რომელსაც არ აბარია განსაზღვრული სამინისტრო.

პორტუგეი (ფრ. porter „ტარება“, chaise „სკამი“), სკამისებრი ძველებური ტახტრეანდი (იხ. პალანკინი).

პორუჩიკი, რუს., მეთორმეტე კლასის სამხედრო ხარისხი რევოლუციამდე რუსეთში.

პორფირი (ბერძ. porphyra): 1) ძოწეული, — შეფეთა სადღესასწაულო წამოსასხამი; აგრეთვე — სამეფო ღირსების სიმბოლო; 2) კრისტალური წარმონაქმნებით დაწინწკლებული ვულკანური ქანი (მთის ჯიში).

პორტია (ლათ. portio, -onis „თვითეთლის ნაწილი“), კერძი, საჭმლის განსაზღვრული რაოდენობა.

— **პორციონი** — ჯარისკაცის დღიური უტყდა.

პოსეიდონი, საკ. სახ., ძველ ბერძ. მითოლოგიით: წყალთა ღმერთი, ზღვათა მფლობელი — უდრის რომეელთა ნეპტუნს (იხ.).

პოსესია (ლათ. possessio, -onis), ფლობა, მფლობელობა; სამფლობელო ბატონყმობის წესით. — **პოსესიონური** ან **პოსესიური გლეხები** — რუსეთში ბატონყმობის დროს: სახაზინო მიწაზე აშენებულ ქარხნებსა და ფაბრიკებში სამუშაოდ დაბეგრული გლეხები; — **პოსესიური უფლება** — იმავე ხანში: კერძო პირთა უფლება — სახაზინო მიწისა და მასზე მიწერილი ყმების დაუფლებისა; **პოსესიური ქარხნები** — იმავე ხანაში: სახაზინო მიწაზე კერძო პირთა მიერ აშენებული ქარხნები, სადაც მუშაობდნ პოსესიური გლეხები. — **პოსესორი** — მფლობელი; **პოსესიური ქარხნის მფლობელი**.

პოსიბილისტები (მრავლ., ლათ. possibilis „შესაძლებელი“) — საფრანგეთის ზომიერი სოციალისტური პარტია (დაარსებ. 1882 წ.).

პოსტამენტი, ლათ.-ევროპ.: 1) სვეტის ფუძე; კვარცხლბეკი; 2) ვაზის (იხ. ვაზა), ქანდაკების ან სხვა რისამე დასადგმელი.

პოსტილუფიური (ლათ. post „შემდეგ“, იხ. დილუფი), დილივიურის მომდევნო. — **პოსტ-პლიოცენი** (იხ. პლიოცენი) — მეოთხეული გეოლოგიური ხანა, რომელშიც გვხვდება ადამიანის არსებობის პირველი ნიშნები.

პოსტი, ლათ.-ევროპ.: 1) თანამდებობა; დიდი თანამდებობა; 2) საგუშაგო.

პოსტილა, იხ. პასტილა.

პოსტსკრიპტუმი (ლათ. post „შემდეგ“, scriptum „დაწერილი“), გათავებული წერილის (ბარათის) ბოლოს მინაწერი, რომელიც იწყება ჩვეულებრივ P. S. ასოებით.

პოსტულანტი (ლათ. postulare-საგან „მოთხოვნა“), მომთხოვნელი, მაძიებელი. — **პოსტულატი** — ისეთი დებულება, რომლის დამტკიცებაც არ შეიძლება, მაგრამ რომლის მიღება აუცილებელია შემდეგი მტკიცების შესაძლებლობისათვის. აქედან: **პოსტულირება** — პოსტულატის დადგენა. — **პოსტულაცია** — საერთოდ — მოთხოვნა; კერძოდ — რომის პაპის მიერ სა-



სულიერო ხარისხის მინიჭება ისეთი პირისათვის, რომელსაც ამის უფლება არა აქვს.

პოტაში-ი (გერმ. Pott „ქოთანი“, Asche „ნაცარი“), ნახშირ-კალიუმის *მარილი, — მოიპოვება ხისა და ბალახეულის ნაცრის გამოტუტვით; იხმარება მინის, საპნის, საღებავებისა და სხვ. დამზადების საქმეში.

პოტენია, ალ. ათ. (Потенія. 1835 — 1891), შესანიშნავი უკრაინელი ენათმეცნიერი; განსაკუთრებით ცნობილია მისი „Занеки по руской грамматике“ და „Мысль и язык“.

პოტენტატი-ი (ლათ. potentatus), მგლობელი პიროვნება; დიდებული. — **პოტენცია** (ლათ. potentia „ძალა, გავლენა...“), რაიმე მოქმედების უნარი; ძალის გამოჩინების შესაძლებლობა; ფარული ძალა. — **პოტენციალი**-ი — ფიზიკაში: ელექტრო-ძალის დაძაბვის ხარისხი გამტარში.

— **პოტენციალური** ან უკეთ **პოტენციური** — ფარული, გამოჩინებადი; **პოტენციური ძალა** — განსაზღვრულ პირობებში გამოჩინებადი ფარული ძალა.

პოტერნი-ი (ფრ. poterne), სამხედრო საქმეში: 1) მიწისქვეშა ფარული სავალი ციხე-სიმაგრეში, სიდანაც შეიგყოფი ჯარი აწარმოებს მტრისათვის შეუქმნეველ გამობტომას; 2) ასეთი სავალის კარი.

პოტი-ის ა ე ვ დ მ ყ ფ ო ბ ა — ასე ეწოდება ზერხემლის ჩირქოვან ანთებას, რომელსაც თან სდევს მისი გამრუდება; სახელწოდება — ინგლისელი ექიმის Pott-ის (18 საუკ.) სახელი-საგან.

პოჩტა, იხ. ფოსტა.

პრაგმატიზმი-ი (ბერძ. pragma-atos-ისაგან „მოქმედება“): 1) ისტორიულ კვლევაში: ისტორიული ამბების განხილვა მათი ურთიერთთან მიზეზობრივად დაკავშირების გზით; 2) ფილოსოფიაში: მოძღვრება, რომლის თანახმადაც რაიმე დებულების ქეშმარიტობის კრიტერიუმია მისი პრაქტიკული გამოყენება. — **პრაგმატიკი**-ი — პრაგმატიზმის მიმდევარი. — **პრაგმატიკული** ან **პრაგმატული** — პრაგმატიზმის ხასიათის მქონე; **პრაგმატული ისტორია** — იხ. პრაგმატიზმი (1); **პრაგმატული სანქცია** (იხ. სანქცია) — ისეთი კანონი, რომელიც სამუდამოდ ძალაში უნდა ღარჩეს.

პრაზემი-ი (ბერძ. prásios-ისაგან „მწვანე“), მომწვანო ფერის ნახევრად ძვირფასი ქვა.

პრაკრიტი-ი (ინდ. prakṛta „ბუნებრივი“). ძველი ინდური ენის ხალხური კილოების სახელწოდება; ერთერთი მთვანის განვითარებას წარმოადგენს პალი კილო, რომლითაც დაწერილია ბუდიზმის (იხ.) ლიტერატურა; მთვანე განვითარდა ახალი ინდური ენები.

პრაპორშიკი-ი, რუს. („მედროვე“ — ძველი რუს. прапор-ისაგან „დროშა“), პირველი (დაბალი) საოფიცრო ხარისხი (14 კლასისა) რევოლუციამდე რუსეთში.

პრაქტიკა, საშ.-ლათ. (ბერძ. praktikós „რისამე კეთების უნარიანი, საქმიანი, მოსაქმე, გამოცდილი...“): 1) სერთოდ — გამოცდილება რაიმე საქმეში, ვარჯიში; დახელოვნება; 2) კერძოდ — ექიმის ან ექილის მუშაობა; აგრეთვე — მათ პაციენტთა და კლიენტთა ერთობლიობა; 3) მეცნიერულ დასკვნათა ცხოვრებაში გამოყენება (უპირისპირდება თეორიას). — აქედან:

პრაქტიკანტი — რაიმე დარგში მოვარჯიშე, რომელიც ემზადება ამ დარგში სამოღვაწეოდ.

პრაქტიკი-ი ან **პრაქტიკოსი** — 1) რომელსავე დარგში დახელოვნებულ ადამიანს; გამოცდილი, ნავარჯიშევი; 2) თეორიულ კრძანათა საქმეში გამოყენებული ადამიანი. — **პრაქტიკიანი** — პრაქტიკის მქონე (მაგ. ექიმი). — **პრაქტიკული** — 1) ვარჯიშობითი; 2) საქმეში გამოსაყენებელი, გამოყენებითი (უპირისპირდება თეორიულს); 3) ქონებრივი შექმენისაკენ მიმართული. — **პრაქტიციზმი** — საქმიანობის უნარი; თავისი ცხოვრების მიზანშეწონილად და ხელსაყრელად მოწყობის უნარი. — **პრაქტიკუმი** — წინასწარი საპრაქტიკო ვარჯიშობა რაიმე დარგში (მაგ. საუნევერსიტეტო რომელსავე საგანში). — **საპრაქტიკო** — პრაქტიკისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი და სხვ.

პრეგნანტი-ი (ლათ. praegnans-ntis „ორსული, მკე“), ნაყოფიერი; შინაარსიანი; მნიშვნელოვანი.

პრედესტინაცია (ლათ. prae „წინ; წინასწარ“, destinatio „დადგენა, დანიშნვა“), წინასწარგანგებულობა: ადამიანის ბედისწერის იმთავითვე გადაწყვეტილობა; **პრედესტინირება** — იგივე მოქმედება. — **პრედეტერმინიზმი** (იხ.

დეტერმინიზმი) — მოძღვრება წინასწარ განგებულობის შესახებ.

პრედიკატი (ლათ. prae-dicare-საგან „გამოცხადება, თქმა...“). გრამატიკაში და ლოგიკაში: შემასმენელი; **პრედიკატული** — შემასმენლის (პრედიკატის) თვისების მქონე; **პრედიკატულობა** — შემასმენლის თვისება ((პრედიკატულობის ფორმებია დროისა და კილოს ფორმები). — **პრედიკაცია** — პრედიკატის მიკუთვნება სუბიექტისათვის; **პრედიცირება** — იგივე მოქმედება.

პრედიქცია (ლათ. prae-dictio), წინასწარმეტყველება.

პრევალირობა (ლათ. prae-valère-საგან „მეტე ძალის, უპირატესობის ქონა“), დაძალა, ჯიბნა; ფლობა.

პრეზენსი (ლათ. praesens-ntis თანმყოფი; ახლანდელი...“), გრამატიკაში: აწმყო (დრო). —

პრეზენტი — საჩუქარი, ძღვენი, ძღვენილი; — **პრეზენტირება** ან **პრეზენტობა** — ჩუქება, ძღვნა (იტყვიან. მაგ. წიგნის შესახებ: გ პ რ ე ზ ე ნ ტ ო ბ — გიძღვენი, ვიპრეზენტე — მოგიძღვენი — **პრეზენტაბელი** — წარსაღვენი. — **პრეზენტანტი** — ვექსილის წარმდგენი. — **პრეზენტაცია** — წარდგენა.

პრეზერვატივი (ლათ. prae-servare-საგან „წინასწარ დაცვა, დაფარვა“), მედიცინაში: 1) საერთოდ — წინასწარ დამცველი რამ საშუალება; 2) კერძოდ — კონდომი (იხ.). — **პრეზერვაცია** — წინასწარ დაცვა.

პრეზიდენტი (ლათ. prae-sidère-საგან „წინაჯდომა“): 1) თავმჯდომარე; 2) განსაზღვრული ვადით არჩეული მეთაური რესპუბლიკისა, სახელმწიფოს აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაური. — **პრეზიდიუმი** (ლათ. praesidium „დამცველი, შემწე...“). — რაიმე კრების ან დაწესებულების მეთაურთა შემადგენლობა. სახელდობრ: თავმჯდომარე, მისი მოადგილე (ერთი ან მეტი) და მდივანი (ერთი ან მეტი).

პრეზუმცია ან **პრეზუმფცია** (ლათ. praesumptio „მოლოდინი, წინასწარ დაშვება“): 1) საეგებისო წინამძღვრებზე დამყარებული დებულება; 2) იურიდი.: რაიმე საეგებისო ფაქტის სარწმუნოდ აღიარება, სანამ არ დამტკიცებულა საწინააღმდეგო.

პრეისკურანტი (გერმ. Preis „ფასი“, ფრ. courant „მიმდინარე“), რაიმე გასაყიდი საქონლის სია — ფასების აღნიშვნითურთ.

პრეისტორია (ლათ. prae „წინ, წინარე“...“, იხ. ისტორია), წინარე-ისტორია, ე. ი. კაცობრიობის განვითარების ის ხანა, რომლის შესახებაც არ მოგვეპოვება იმ დროინდელი წერილობითი ცნობები. — **პრეისტორიული** — პრეისტორიის დროინდელი, მისი ხასიათის მქონე.

პრეიუდიციუმი (ლათ. prae-judicium), წინასწარი მსჯელობა ან გადაწყვეტილება. — **პრეიუდიციალური** ან **პრეიუდიციური საკითხი** — სასამართლოში: ისეთი საკითხი, რომლის გადაწყვეტაც აღემატება ამა თუ იმ სასამართლოს კომპეტენციას და ამიტომ იგი წინასწარ უნდა გადაწყდეს სათანადო სასამართლოში.

პრელატი (ლათ. praelatus „უპირატესობის მქონე“), უმაღლეს სასულიერო პირთა საპატიო წოდება (კათოლიკებში); აქედან **პრელატურა** — პრელატობა.

პრელიმინარიები (მრავლ., ლათ. prae „წინ, წინასწარ“ და limen-inis „ზღურბლი, საზღვარი“), წინასწარი თათბირები ან მოლაპარაკება; მოსამზადებელი მოქმედებანი; აქედან: **პრელიმინარიული** ან **პრელიმინარი** — წინასწარი.

პრელუდია (ლათ. prae-ludere-საგან „დასაწყისში თამაში“, იხ. ინტერლუდია): 1) მუსიკაში — მუსიკალური ნაწარმოების მოკლე შესავალი; 2) საერთოდ — შესავალი.

პრემია (ლათ. praemium „ჯილოდო; ნადავლი; უპირატესობა“): 1) ფულადი ჯილოდო საუკეთესო ნაწარმოებისათვის — სამეცნიერო, ხელოვნების, ტექნიკის ან რრმელსამე სხვა დარგში; 2) პერიოდული გამოცემის ან რაიმე ნაყიდი საქონლის უფასო დამატება. — აქედან: **პრემირება** — პრემიით დაჯილოდება; **პრემირებულო** — პრემიით დაჯილოდებული; გაღატ. მნიშვნ.: საუკეთესო. — **პრემიალური** — დაჯილოდებითი, მაგ. **პრემიალური სისტემა ხელფასისა** — ჯამაგირს გარდა ჯილოდოს მიცემის წესი — შრომის ნაყოფიერებაში წახალისების მიზნით. — **პრემიანტი** ან **პრემიატი** — პრემიით დაჯილოდებული.

პრემიერა (ფრ. première „პირველი“); ახალი პიესის პირველად წარმოდგენა.

პრემიერ-ი (ფრ. premier „პირველი“): 1) **პრემიერ-მინისტრი** — პირველი მინისტრი კონსტიტუციური სახელმწიფოებში, მინისტრთა კაბინეტის მეთაური; 2) პირველი მსახიობი დანსში.

პრეპარანტი-ი (იხ. შემდეგი სიტყვა).

პრეპარატი-ი (ლათ. prae-parare-საგან „წინასწარ მომზადება“), საერთოდ — წინასწარ დამზადებული რამ, მაგ.: 1) სამკურნალო მიზნით დამზადებული საშუალება; 2) სათანადოდ დამუშავებული ნაწილი ორგანიზმისა (ადამიანის, ცხოველის ან მცენარის) — კვლევისა და შესწავლის მიზნით და სხვ. — **პრეპარანტი-ი**, **პრეპარატორი-ი** — პრეპარატების დამმზადებელი. — **პრეპარირება** — პრეპარატების დამზადება.

პრერაფაელიზმი-ი (ლათ. prae „წინ. უწინ“ და საკ. Raffaello-საგან, იხ. რაფაელი), ინგლისური მიმართულება პოეზიასა და მხატვრობაში 19 საუკ. მეორე ნახევარში, — მოითხოვდა რაფაელის წინამორბედ იტალიელ ხელოვანთა უშუალოდ აღდგენას; დამახასიათებელია მისტიციზმი და პოეზიის დაახლოება მხატვრობასა და მუსიკასთან; **პრერაფაელიტები** (მრავლ.) — პრერაფაელიზმის მიმდევარი (მათი მეთაურია ინგლისელი მხატვარი და პოეტი როსეტი — Rossetti. 1828 — 1882).

პრერიალი-ი (ფრ. prairie „ველი, მიწორი“), მეცხრე თვე საფრანგეთის რესპუბლიკური კალენდრით (20 მაისიდან — 18 ივნისამდე). — **პრერიები** (მრავლ.) — უზარმაზარი ბალახიანი ველები ჩრდ. ამერიკაში.

პრეროგატივი-ი (ლათ. prae-rogare-საგან „წინასწარ გამოკითხვა“), უპირატესობა, პრივილეგია; განსაკუთრებული უფლების მქონეობა.

პრესა, ლათ.-ევროპ. (ფრ. presse — ლათ. premere-საგან „დაჭირება, შევიწროება, მოკერა“; გადატ. მნიშვნ.: ბეჭდვა), პერიოდული ბეჭდვითი გამოცემები (გაზეთები, ჟურნალები და სხვ.); მათი ერთობლიობა.

პრესვიტერი-ი ან **პრესბიტერი-ი** (ბერძ. presbyteros „უხუცესი“), ხუცესი, მღვდელი; აქე-

დან: **პრესბიტერიანები** (მრავლ.), პრესბიტერიანიზმის მიმდევარი; **პრესბიტერიანიზმი-ი** ან **პრესბიტერიანობა** — საეკლესიო იერარქიის (კერძოდ — ეპისკოპოსობის) უარყოფელი პროტესტანტული მოძღვრება ინგლისსა და ჩრდ. ამერიკაში (16 საუკ.). — უარპყოფს აგრეთვე საეკლესიო წესებს და მოითხოვს მოქალაქეთა მონაწილეობას საეკლესიო საქმეებში; მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ინგლისის რევოლუციის (17 საუკ.).

პრეს-ი (იხ. პრესა), საწნები; საწნევი მოწყობილობა — რაიმე ნივთიერების გასამკვრივებლად, სითხის გამოსაწურავად, რაიმე საგნის ფორმის შესაცვლელად და სხვ. — **პრეს-პაპიე** (ფრ. papier „ქაღალდი“) — 1) ლითონის ან ქვის ბრტყელი მიმე რამ ნივთი, — დაიდება ქაღალდებზე — მათი გაბნევის თავიდან ასაცილებლად; 2) პრეს-პაპიეს ეძახიან აგრეთვე მელნით ნაწერის საშრობ მოწყობილობას.

პრესტიჟი-ი (ფრ. prestige „გრძობათა მცთარობა; მოხიბლვა; ავტორიტეტი“ — ლათ. praestigia-საგან „მოჩვენება...“), ვისიმე ან რისიმე (პიროვნების, პარტიის, მთავრობის) ავტორიტეტი, გავლენიანობა; **პრესტიჟიანი** — გავლენიანი, პატივცემული.

პრეტენდენტი-ი (ლათ. prae-tendere-საგან „წინ გაშლა, გაჭიმვა...“); რისამე (ქონების, ტახტის...) მიჩემების მსურველი, მაძიებელი; რაზედმე თავისი უფლების განმცხადებელი. აქედან: **პრეტენზია** (ფრ. prétention): 1) რისამე მიჩემების სურვილის მქონებლობა; რაზედმე თავისი უფლების განმცხადება, ძიება; საჩივარი; 2) თავის თავზე გადამეტებული წარმოდგენის მქონებლობა. — **პრეტენციოზული** ან **პრეტენციოზი-ი** (ფრ. prétentieux, -euse) — პრეტენზიის (იხ. 2) მქონე; უმართებულოდ დიდ მოთხოვნილებათა მქონე; გულზავი.

პრეტორი-ი, ლათ. („წინამძღოლი“, ლათ. prae-ire-საგან „წინსვლა), ძველ რომში: 1) წინეთ — მთავარსარდალი; 2) შემდეგ — უმაღლესი მოსამართლის უფლებიანი პირველი (კონსულს შემდეგ) თანამდებობის პირი; **პრეტორია** — პრეტორის სასსდომო ადგილი. — **პრეტორიანები** (მრავლ.) ანუ **პრეტორიანთა კოპორტი** (იხ. კოპორტი) — ძველ რომში: იმპერატორ-



თა ლეიბ-გვარდია (იხ.), რომელმაც შემდეგ შოიპოვა დიდი გავლენა სახელმწიფო საქმეებზე: ხშირად აპყავდა მას ტახტზე იმპერატორი და ხშირადვე ავღებდა იგი მას ტახტიდან; იყო შემთხვევები ლეიბ-გვარდიის მიერ იმპერატორის მოკვლისა.

პრეფექტ-, იხ. პრეფექტ-.

პრეფერანსი, ლათ.-ფრ. (préférence „უპირატესობა“); ქალაქის (კარტის) ერთგვარი თამაში სამთა ან ოთხთა შორის. — დამყარებულა ერთი ფეროვნების უპირატესობაზე დანარჩენთან შედარებით.

პრეფექტი (ლათ. praefectus „მეთაური, უფროსი“); 1) ძველ რომში — ოლქის (სახელმწიფოს ერთერთ დიდ ნაწილთაგანის) უფროსი; სახელმწიფოს საადმინისტრაციო მმართველობის ერთი ნაწილის გამგე და სხვ.; 2) ახლა საფრანგეთსა და იტალიაში — დეპარტამენტის (იხ.) გამგე; 3) პარიზის საქალაქო პოლიციის უფროსი. — აქედან: **პრეფექტურა** — 1) ძველ რომში — პრეფექტის საგამგებლო ოლქი; 2) პრეფექტის თანამდებობა; პრეფექტის სამმართველო.

პრეფიქსი (ლათ. praefixum — praefigere-საგან „წინიდან მიმაგრება, მიჭედა...“); 1) გრამატიკაში — ერთერთი აფიქსთაგანი (იხ.), სახელდობრ — თავსართი; პრეფიქსია, მაგ. ვ ვ ნ ა ხ ე-ში (სუბიექტური, ე. ი. ქვემდებარის აღმნიშვნელი) და მ მ ნ ა ხ ა-ში (ობიექტური, ე. ი. დამატების აღმნიშვნელი); 2) კომერციაში — ვექსილის გადახდა ვადამდე.

პრეცედენტი, ლათ. („წინამორბედი“ — praecedere-საგან „წინსვლა“), ადრინდელი შემთხვევა, რომელზედაც ემყარება მისი მავგარი მომდევნო შემთხვევა ან რომელიც ამართლებს მომდევნოს. — **პრეცესია** — ასტრონომიაში: დღე-ღამე-სწორების სწრება. — გაზაფხულის ყოველ წლიურბ დადგომა წინაწლისაზე ადრე.

პრიანიკი, ბერძ.-რუს. (пряник), თაფლიანი პურის-ცომის ტკბილეული ნამცხვარი.

პრიამი ან უკეთ **პრიამოსი**, საკ. სახ., ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: ტროიას (იხ.) უკანასკნელი მეფე. — მოკლულ იქნა ტროიას აღებინას.

პრიპოსი, საკ. სახ., ძვ. ბერძნული მითოლოგიით: დიონისოსის ვაჟი, ნაყოფიერებისა და

ენებიერების ღვთაება. — აქედან: **პრიპიზმი** — მამაკაცის ავადმყოფური სქესობრივი აღორულობა.

პრივატ-დოცენტი (ლათ. privatus „კერძო“, docere „სწავლება“). შტატის გარეშე მყოფი მეცნიერი მასწავლებელი უმაღლეს სასწავლებელში (იხ. დოცენტი).

პრივატული ან **პრივატი** (იხ. წინა სიტყვა). კერძო, პირადი (უპირისპირდება საზოგადოებრივს, სახელმწიფოებრივს, სასახურობლივს და სხვ.). — **პრივატისიმი** (privatissimum) — პროფესორის მიერ კერძოდ თავის სახლში მცირერიცხოვან მსმენელთათვის წარმოებულ მეცადინობა (ლექცია, პრაქტიკული მუშაობა და სხვ.).

პრივილეგია (ლათ. privilegium — privus „განკალკეებული განსაკუთრებული“, lex, legis „კანონი“); 1) რომლისავე წოდებისათვის (კლასისათვის), დაწესებულების ან პიროვნებისათვის კანონით ან ადამით მინიჭებული უპირატესობა სხვებთან შედარებით; 2) რისავე გამოგონის მიერ მოპოებული განსაკუთრებული უფლება თავისი გამოწავლით სარგებლობისა განსაზღვრული დროის განმავლობაში. — **პრივილეგირი** ან **პრივილეგიანი** — პრივილეგიის მქონე.

პრიოზი (ფრ. pris — prendre-საგან „აღება“); 1) რაიმე შეჯიბრებაში გამარჯვებულის მიერ მიღებული ჯილდო; 2) ომის დროს მტრისათვის წართმეული ტვირთიანი ხომალდი.

პრიზმა (ბერძ. prisma — „ნახერხი; სამკუთხა სვეტი“ — pricin-ისაგან „ხერხვა“); 1) გეომეტრიაში: მრავალწახნავა, რომლის ორი წახნაგი წარმოადგენს ურთიერთის-ტოლს და სწვრივ მრავალკუთხედს, ხოლო დანარჩენი წახნაგები — პარალელოგრამებს; 2) ფიზიკაში: ორი სწვრივი სიბრტყით შემოსაზღვრული არე. — **პრიზმატული** ან **პრიზმული** — პრიზმის ფორმის მქონე; პრიზმის მიერ წარმოქმნილი.

პრიმა (ლათ. primus, a, um „პირველი“); 1) მუსიკაში — პირველი ანუ ძირითადი ხმა; პირველი ვიოლინი და სხვ.; 2) პირველი კლასი საშუალო სკოლაში (გერმანიაში); 3) პირველ (მაღალ) ხარისხიანი საქონელი. — აქედან: **პრიმა-ბალერინი** — პირველი (საუკეთესო) მოცე-



კვავე ბალერინი (იხ.). — **პრიმა-დონა** — პირველი მომღერალი ქალი ოპერასა ან ოპერეტაში; პირველი მსახიობი ქალი დასში (იხ. დონ). — **პრიმარი** — პირველადი. — **პრიმას-ი** — კათოლიკურ ეკლესიაში: პირველი (ხარისხით ან უფლებით) ეპისკოპოსი. — **პრიმატ-ი** — 1) საერთოდ — პირველობა, უპირატესობითი მდგომარეობა ან მნიშვნელობა; 2) რომის პაპის უპირველესობა, უზენაესობა.

პრიმიდი, ფრ. ხელოვნ., დეკადის (იხ.) პირველი დღე.

პრიმიტივი-ი (ლათ. primitivus-ისაგან „პირვანდელი, ადრინდელი...“), სუსტად განვითარებული სამხატვრო ტექნიკის მქონე მხატვრის მიერ შესრულებული ნახატი. — **პრიმიტიული** — პირველყოფილი, უბრალო; მარტივი; ტლანქი.

პრინცი-ი, ლათ.-ევროპ. (ლათ. princeps „პირველი, უწარჩინებულესი...“, ფრ. prince, გერმ. Prinz), ბატონიშვილი. — მეფის შვილი ან სამეფო გვარეულობის წევრი (დასავლ. ევროპაში); თავადი. — **პრინცესა** ან **პრინცეს-ი** — (ფრ. princesse) — პრინცის ცოლი ან ქალი.

პრინციპალ-ი (ლათ. principalis „უმათარესი, უმნიშვნელოვანესი...“, იხ. წინასიტყვა); 1) უფროსი რომელსამე დაწესებულებაში; 2) მთავარი ხმა მუსიკალურ ნაწარმოებში.

პრინციპატ-ი (ლათ. principatus „პირველობა, ბატონობა...“, იხ. პრინცი), რომის იმპერიის პირველი ხანა, როდესაც იმპერატორი ითვლებოდა რესპუბლიკის მხოლოდ პირველი თანამდებობის პირად, — წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს რესპუბლიკიდან მონარქიულ წესწესობილებაზე.

პრინციპ-ი (ლათ. principium „დასაწყისი, დასაბამი...“, იხ. პრინცი); 1) ძირითადი დებულება, სახელმძღვანელო აზრი; 2) მოქმედების სახელმძღვანელო წესი; ზნეობის ძირითადი წესი. — **პრინციპიალური** ან **პრინციპული** — 1) პრინციპის ხასიათის მქონე, მასზე დამყარებული, მისგან გამომდინარე; 2) ძირითადი, დასაბამითი; 3) პრინციპული ან პრინციპიანი — თავისი რწმენის თანახმად მოქმედი,

მაგ. პრინციპიანი ადამიანი (უპირისპირდება უპრინციპოს).

პრიორ-ი (ლათ. prior-oris „პირველი ორთავანი; უკეთესი“), იგუმენის (იხ.) შემდეგ პირველი პირი კათოლიკეთა მონასტერში, წინამძღვარი; **პრიორანა** ან **პრიორინ-ი** — ასეთივე ქალი (ქალთა მონასტერში). — **პრიორიტეტ-ი** — პირველობა.

პრისტავ-ი (რუს. приставить-ისაგან „მიყენება; რისიმე სათვალურად ვისიმე დაყენება...“), ზოქული (რევოლუციამდე რუსეთში).

პრიტანი-ი ან **პრიტანის-ი** (ბერძ. prytanis „მეთაური, მმართველი...“), ძველ ათინაში (საბერძნ.); თვითეული წევრი ორმოცდათ არჩეულ მოღვაწეთაგან, რომელნიც მორიგობით თავმჯდომარეობდნენ კრებებზე სასამართლოში და სხვ.. — **პრიტანეუმი-ი** — ძვ. საბერძნეთის ქალაქებში: პრიტანისთა (იხ. პრიტანი) და დამსახურებულ მოღვაწეთა სასაბუღო სახლი.

პრობ-ი (გერმ. Probe — ლათ. probare-ისაგან „გამოცდა“), სინჯი; **პრობვა** — გასინჯვა; სინჯის აღნიშვნა (მაგ. შენაღწობაში ოქროსა ან ვერცხლის რაოდენობისა). — **პრობირკა** (რუს. დაბოლოებით) — სასინჯი, — მინის ერთ ბოლოდახურული მილაკი ქიმიურ ლაბორატორიებში სახმარად.

პრობკა, გერმ.-რუს., სცობი.

პრობლემა, ბერძ. („გამონაშვერი; წინადადება, ამოცანა...“); 1) ჯერ გადაუწყვეტელი ან ძნელად გადასაწყვეტი რაიმე საკითხი რომელსავე ნეკინერებაში; 2) რაიმე პასუხგასაცემი საკითხი, გადასაწყვეტი ამოცანა. — **პრობლემატური** ან **პრობლემური** — დაუმტკიცებელი; საეჭვო. — **პრობლემატური მსჯელობა** — ისეთი მსჯელობა, რომელშიც კავშირი სუბიექტსა და ობიექტს შორის იაზროვნება, როგორც შესაძლებელი.

პრო- (ბერძ. πρό), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს წინ, უწინ, ადრე და სხვ. ასეთს. **პროგნოზ-**, იხ. პროგნოზ-.

პროგნოზაზია (იხ. პრო- და გიმნაზია, 2), ოთხ- (ხუთ- ან ექვს-) კლასიანი საშუალო სასწავლებელი რევოლუციამდე რუსეთში.

პროვანთია ან **პროვანთიზმი-ი** (იხ. პრო-, ბერძ. γνώθος „ება, ლოყა...“). ყებებისა და კბი-

ლების ირიბად წინ გამოშვებობა. — ახსიათებს ადამიანთა დაბალ რასებს. — **პროგრესიზმი** (ბრაუნ.) — პროგრესიზმიანი რასები.

პროგრესიზმი, ბერძ. (იხ. პრო-, progressus „გაგება, შემცვლება...“): 1) საერთოდ — რაიმე მოვლენის განვითარებისა და შედეგების შესახებ წინასწარმეტყველება — განსაზღვრულ მონაცემებზე დამყარებით; 2) კერძოდ — ავადმყოფობის დასასრულის წინაწინვე გამოცნობა — მისი მსვლელობის მიხედვით; აქედან: **პროგრესიზტი** — პროგრესიზმი დახელოვნებული; **პროგრესიტიკა** — პროგრესიზმის ცოდნა. — ხელოვნება.

პროგრამა (ბერძ. programma „განცხადება, ბრძანება“, იხ. პრო-, gramma „ნაწერი“): 1) სკოლაში: სასწავლო საგნების ნუსხა — მათი შინაარსისა, სწავლების თანამიმდევრობისა და კლასობრივ განრიგების აღწერილობით; 2) რაიმე კრებაზე განსახილველ საკითხთა ნუსხა; 3) თეატრში შესასრულებელი რისავე ნუსხა (მაგ. კონცერტში); პიესის მოქმედ პირთა ნუსხა; 4) სამოქმედო გეგმა. — **გაზეთის ან ჟურნალის პროგრამა** — მათში* გასაშუქებელ საკითხთა ერთობლიობა; მათი მიმართულება. — **პარტიის პროგრამა** — ძირითადი პრინციპები და მიზნები, რომლისთვისაც იბრძვის ესა თუ ის პარტია და რომელიც სავალდებულოა პარტიის ყველა წევრებისათვის. — **პროგრამა-მაქსიმუმი** (იხ. მაქსიმუმი) — პარტიის ყველა მოთხოვნისგან და საბოლოო მიზნების შემცველი პროგრამა; **პროგრამა-მინიმუმი** (იხ. მინიმუმი) — არა ყველა მოთხოვნისგან, არამედ უახლოეს განსახორციელებელ მიზანთა შემცველი პროგრამა. — აქედან: **პროგრამული** — პროგრამის ხასიათის მქონე, მისგან გამომდინარე და სხვ.; **საპროგრამო** — პროგრამისთვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი და სხვ.

პროგრესი (ლათ. progressus „წინსვლა“), წარმოტება, დაწინაურება; თანდათან გაუმჯობესება გონებრივად, ზნეობრივად, ეკონომიურად, პოლიტიკურად და სხვ.; აქედან: **პროგრესიზმი** — იგივე მოქმედება; **პროგრესიზტი** — 1) პროგრესის მომხრე და დამცველი; 2) პროგრესული ან პროგრესისტული პარტიის წევრი. — **პროგრესული** — წინსვლითი, წარმატებითი და სხვ.; **პროგრესული ასიმილიაცია** — ფონეტიკაში: ისე-

თი ასიმილიაცია (იხ.), როდესაც მომდევნო ბგერა ემსგავსება წინამავალს (მაგ. გატეხა — გატუდა). — **პროგრესული ან პროგრესისტული პარტია** — ბურჟუაზიულ ფარგლებში ზომიერი და მშვიდობიანი რეფორმების მომხრე პოლიტიკური პარტია.

პროგრესია (ლათ. progressio „წინსვლა; თანდათან გაძლიერება“), მათემატიკაში: თანდათანობით ზრდად ან კლებად სიდიდეთა ან რიცხვთა რიგი, რომელშიც თრი მეზობელი წევრის ფარლობა მუდმივია; (იხ. არითმეტიკული და გეომეტრიული პროგრესია). — აქედან: **პროგრესიული** — პროგრესიის ხასიათის მქონე; მაგ. **პროგრესიული გადასახადი** — შემოსავლის კვალობაზე გადასახადი; **პროგრესიული დამბლა** — ტვინის ნახევარ-სფეროთა დაავადებით შეპირობებული სულიერი ავადმყოფობა.

პროდრომი, ბერძ. („წინამორბედი“, იხ. პრო-, drōmos „რბენა“): 1) ტაძრის წინა ფასადი (იხ.); 2) რაიმე შეცნირების ან თხზულების შესავალი; 3) მედიცინაში: რაიმე ავადმყოფობის წინასწარმალუწყებელი რამ ნიშანი.

პროდუქტი (ლათ. pro-ducere — სავან „წინა-წყაანა, გაღვივანა; წარმოქმნა“), ნარეჟი, ნაწარმი; 1) ბუნების მიერ ან შრომით წარმოქმნილი რამ; შრომის შედეგი; — ნაყოფი; 2) ქიმიკაში — ნივთიერების ქიმიურად გარდაქმნის შედეგი. — აქედან: **პროდუქტიული** (ფრ. productif, -ive), ნაყოფიერი; სასარგებლო. — **პროდუქცია** — 1) რაიმე ღირებულების წარმოქმნა. — წარმოება; 2) განსაზღვრული დროის განმავლობაში წარმოქმნილ პროდუქტთა რაოდენობა; 3) წარმოებრივი მოქმედება.

პროექტი (ლათ. projectus „წინ გამოწეული; თვალსაჩინო...“): 1) გეგმა, განზრახულება; წინასწარ მოფიქრებული, დამუშავებული გეგმა, მაგ. რაიმე შენობის გეგმისა ან ხარჯთაღრიცხვის შესახებ წერილობითი ახსნა-განმარტება; 2) დასაბუთებული ახსნა-განმარტებიანი წინადადება რაიმე ზომების მისაღებად ან კანონის გამოსაცემად — **კანონ-პროექტი**. — **პროექტირება** — 1) პროექტის შედგენა ან მისი წარდგენა წინადადების სახით; 2) გეომეტრიაში:

პროექციის (იხ.) დახაზვა; დაგეგმავრება. — **პროექცია** (ლათ. projectio), გეომეტრიაში: რაიმე საგნის გამოსახულება სიბრტყეზე. — **საპროექციო აპარატი** — ეკრანზე (2) გადიდებულ გამოსახულებათა საჩვენებელი ოპტიკური მოწყობილობა.

პროვანსი, საკ. სახ. (ფრ. Provence, იხ. პროვინცია), ძველი პროვინცია საფრანგეთის სამხრეთ ნაწილში. — **პროვანსალური** ან **პროვანსული ენა** — რომანულ ენათა ჯგუფის ერთერთი ენა, რომელზედაც შეიქმნა ტრუბადურთა (იხ.) პოეზია — **პროვანსული ლიტერატურა**, რომელიც ახლად აღორძინდა მხოლოდ 19 საუკუნეში დასრულდა. — **პროვანსული ზეთი** — ზეთიან ზეთი საუკეთესო ხარისხისა (პროვანსიდან).

პროვანტი-ი, იტ.-გერმ. სანოვაგე; მხედრობის საკვები სურსათი. — **პროვანტიმისტერი**-ი (გერ. Meister) — პროვანტის გამგე.

პროვიდენციალიზმი (ლათ. providentia-საგან „წინასწარგანჭვრეტა, მზრუნველობა; განგებულება“), ისტორიული მიმართულება, რომელიც ხსნის ისტორიულ მოვლენებს განგების უშუალო ჩარევით. — **პროვიდენციალური** ან **პროვიდენციული** — განგებისაგან მოვლენილი; წინასწარგანგებითი, აუცილებელი, საბედისწერო.

პროვიზია (ლათ. provisio — providere-საგან „წინასწარხილვა, ზრუნვა, მომზადება...“): 1) სანოვაგე; 2) საკომისიონერო გასამრჯელო (იხ. კომისიონერი). — **პროვიზორი** — 1) აფთიქის გამგე; 2) ფარმაცევტულ (საფთიაქო) მეცნიერებათა კურსდამთავრებული პირი. — **პროვიზორული** — წინასწარი, დროებითი; მაგ. **პროვიზორული მთავრობა** — დროებითი მთავრობა; **პროვიზორული ორგანოები** — ორგანოები, რომლებიც უჩნდება ორგანიზმს განვითარების ხანაში და შემდეგ ეკარგვის.

პროვინცია (ლათ. provincia „მინდობილი სამოქმედო ასპარეზი“): 1) ძველ რომში — იტალიის გარეშე მდებარე რომის მიერ დაპყრობილი ქვეყნები; 2) შემდეგ და ახლა: ა) თვითეული საადმინისტრაციო ოლქის სახელწოდება ზოგიერთ სახელმწიფოში; ბ) სახელმწიფოს ყოველი კუთხე დედაქალაქთან დაპირისპირებით. —

პროვინციალი-ი — 1) კათოლიკური მონასტრის უფროსი პროვინციაში; 2) ერთი უმაღლეს წოდებათაგანი იესუიტთა ორდენში; 3) პროვინციის მცხოვრები, პროვინციელი; 4) გადატ. მნიშვნ.: მდაბიო, გამოუცდელი, გულუბრყვილო. უხეში და სხვ. ასეთი აღამიანი. — **პროვინციალური** — პროვინციალის ხასიათის მქონე, მისი შესაფერი და სხ.; **პროვინციული** — პროვინციის ხასიათის მქონე რამ, მისგან გამომდინარე და სხვ. — **პროვინციალიზმი** — 1) სალიტერატურო ენაში არშესული კუთხური სიტყვა, გამოქონა ან ფორმა; 2) პროვინციელობა, კუთხური თავისებურობათა მქონელობა; გად. მნიშვნ.: ჩამორჩენილობა და სხვ. ასეთი.

პროვოკატორი-ი, იხ. პროვოკაცია.

პროვოკაცია (ლათ. provocatio — pro-vo-care-საგან „გამოწვევა ბრძოლაში ან შეჯიბრებაში; წაქეზება; სხვა სასამართლოსადმი მიმართვა“): 1) ძველ რომში — მაგისტრატის აპელაცია (იხ.) სახალხო ყრილობისადმი; 2) რაშიმე გამოწვევა; 3) წაქეზება რაიმე მოქმედებისათვის გაცემის ან ლაღატის მიზნით; კერძოდ — მთავრობის აგენტის ან კერძო პირის მიერ ხალხის ან კერძო პირის განზრახ წაქეზება მთავრობის საწინააღმდეგო მოქმედებისათვის — გაცემის მიზნით. — აქედან: **პროვოცირება** — პროვოკაციის გაწვევა; **პროვოკატორი** — 1) რაშიმე გამოწვევი; 2) პროვოკაციის (3) გამწვევი; 3) სარეგულაციო ორგანიზაციაში საჯაშუშო მიზნით წევრად შესული პირი.

პროვა (ლათ. prorsus-ისაგან „წინ მიბრუნებული“): 1) ჩვეულებრივი მეტყველების ფორმა, გაულექსავი (პოეზიასთან დაპირისპირებით, იხ. პოეზია, 1: ბ და გ); 2) გადატ. მნიშ.: ჩვეულებრივი, მოსაწყენი რამ; საყოველღეო ცხოვრების მოსაწყენი მხარე (უპირისპირდება პოეზიას, 2). — აქედან: **პროვაული** ან **პროვაული** — 1) პროვით დაწერილი; 2) პროვის ხასიათის მქონე; გაულექსავი, არაპოეზიური (იხ. პოეზიური). — **პროვაიზმი**, **პროვაიზმები** — პროვაული გამოთქმები პოეზიურ მეტყველებასა და მწერლობაში. — **პროვაიკი** ან **პროვაისტ** — 1) პროვის მწერალი; 2) ცხოვრების სიღამაზით გაუტაცებელი, მოვლენათა პრაქტიკული თვალსაზრისით დამფასებელი აღამიანი; **პროვაიკუ-**

ლი ან პროზაისტული — პროზაიკისათვის (პროზაისტისათვის) დამახასიათებელი, მისი შესაფერისი და სხვ.

პროზექტორი, იხ. პროექტორი.

პროზელიტი, ბერძ.-ვერძ. (ბერძ. proselyty „მიახლოებული...“), ახლად სჯულ-შეცვლილი; ვინც სხვა სარწმუნოება მიიღო ან სხვა პარტიას მიეკედლა და იცავს ახალ რწმენას განსაკუთრებულის გულმოდგინებით. — **პროზელიტიზმი** — განსაკუთრებული გულმოდგინება თავის სარწმუნოებაზე სხვათა მოსაქცევად.

პროზექტორი (ლათ. pro-sector „მომკვეთი, მომკრელი...“), ანატომიის პროფესორის მეცნიერი თანაშემწე, პრეპარატების დამზადებელი; საანატომო თეატრის (იხ. ანატომია) გამგე ექიმი. — **პროზექტურა** — მიცვალებულთა გვამების გასაქრელი ოთახი; საანატომო თეატრი.

პროთეზი, **პროთეზისი**, ბერძ. („მიდგმა, მიმატება...“): 1) სხეულის ნაკლისი ნაწილის მაგიერი ხელოვნური (მაგ. ხელოვნური ფეხი); 2) პროთეზისი — ენათმეცნიერებაში: ფონეტიკურად გაჩენილი ბგერა „სიტყვის დასაწყისში“.

პროკანცლერი (ლათ. pro „წინ, მაგივრად...“, იხ. კანცლერი), კანცლერის მოადგილე.

პროკვესტორი ან **პროქვესტორი** (იხ. წინა სიტყვა და კვესტორი), ძველ რომში — ქვესტორის მოადგილე, დროებითი ქვესტორი.

პროკლამაცია (ლათ. pro-clamare — საგან „ყვირილი, ხმამაღლა საჯაროდ წარმოთქმა...“): 1) საზეიმოდ რისამე გამოქვეყნება; 2) ხალხისადმი მიმართული წერილობითი მოწოდება, ჩვეულებრივ — სარეგულაციო მოქმედებისათვის. — **პროკლამირება** — გამოქვეყნება; ხალხისადმი მოწოდებით მიმართვა.

პროკლიტიკა, ბერძ., გრამატიკაში: უმახვილო წინა სიტყვა, რომელიც მომდევნო სიტყვასთან ერთად წარმოადგენს ერთ მთლიან წარმოთქმაში (იხ. ენკლიტიკა).

პროკონსული (ლათ. pro „მაგივრად...“, იხ. კონსული), ძველ რომში — პროვინციის გამგე, კონსულის მოადგილე.

პროკრუსტი ან **პროკრუსტესი**, საკ. სახ., ძველ ბერძნ. მითოლოგიით: ატიკელი ყაჩაღი,

რომელიც აწამებდა მის ხელში ჩაგარდნილ მგზავრებს შემდეგნაირად: სარეცელზე დაწეწილს მოსჭრიდა ფეხებს, თუ იგი სარეცელზე გრძელი აღმოჩნდებოდა, ხოლო მოკლეს გასჭიმავდა სარეცლის სიგრძემდე (პროკრუსტის სარეცელი).

პროკსი, **პროკტი**, იხ. პროქსი, პროქტი.

პროკურა ან **პროკურაცია** (ლათ. procurare — საგან „შურუნველობა, მართვა...“), წერილობითი რწმუნებულობა. — **პროკურატორი** — 1) ძველ რომში — საიმპერატორო ქონებათა მოურავი, პროვინციებში და საფინანსო ნაწილის გამგე; 2) რწმუნებული სასამართლოს საქმეებში. — **პროკურატურა** — 1) კანონის ასრულების მეტეალყურე და კანონის დამრღვევთა პასუხისგებაში მიმცემი სახელმწიფო ორგანო; 2) პროკურორის წოდება და თანამდებობა; 3) პროკურორთა ერთობლიობა სახელმწიფოში. — **პროკურისტი** — სავაჭრო სახლის რწმუნებული. — **პროკურორი** (ფრ. procureur) — 1) პროკურატურის (1) წევრი; 2) ბრალმდებელი სასამართლოს საპაექრო პროცესში.

პროლეგომენა (ბერძ. პროვლ., pro-légō „წინასწარმეტყველება; წინასიტყვაობა“), რაიმე ნაწარმოების (უმათავრესად — სამეცნიერო შრომის) შესავალი, — წინასიტყვაობა, რომელიც არკვევს ნაწარმოების შინაარსს.

პროლეტარი (ლათ. proletarius — proles — საგან „შვილი, შთამომავლობა...“): 1) ძველ რომში — ქონებრივად უკანასკნელი (მეექვსე) კლასის წარმომადგენელი მოქალაქე; პროლეტარებში თავისუფალნი იყვნენ გადასახადისა და, თავდაპირველად, სამხედრო ბეგრისაგან; სახელმწიფოსათვის მათი მნიშვნელობა გამოიხატებოდა მხოლოდ შვილების ყოლაში (აქედან სახელწოდება); 2) ახალ ხანაში ეს სახელწოდება დამკვიდრდა საფრანგ. რევოლუციის დროს; 3) კაპიტალისტურ საზოგადოებაში: საწარმოო საშუალებათა არაქონე ადამიანი, რომელიც თავს ირჩენს თავისი სამუშაო ძალის გაყიდვით. — აქედან: **პროლეტარიატი** — საკუთრების (საწარმოო საშუალებათა) არაქონე და თავისი ძალის გაყიდვით მუშათა კლასი. — **პროლეტარიზაცია** — გაპროლეტარება, პროლეტარად (2) გახდობა (ე. ი. საკუთრების დაკარგვა

და თავის-რჩენა სამუშაო ძალის გაყიდვით); პროლეტარიზირება—იგივე მოქმედება. — პროლეტულტი — პროლეტარული კულტურის ინსტიტუტის შემოკლებული სახელწოდება საბჭოთა კავშირში. — ხელს უწყობს პროლეტარული ხელოვნების განვითარებას.

პროლოგი (იხ. პრო-, ბერძ. *logos* „სიტყვა“): 1) ძველ ბერძნულ ტრაგედიაში — მაყურებელთაგან წარმოდგენის დაწყების წინ მიმართული სიტყვა პიესის შინაარსის შესახებ; 2) ახლა — რაიმე თხზულების შესავალი; უმოთხროსად — დრამისა; 3) სინაქსარი (იხ.).

პროლონგაცია (ლათ. *prolongare*-საგან „გაგრძელება“ — *longus* „გრძელი“), ვადის გაგრძელება, ვადის გადადება.

პრომეთე ან **პრომეთეოსი**, სკ. სახ. (*Prometheus*), ძვ. ბერძ. მითოლოგიით: იადეტ ტიტანის (იხ.) ძე, ღმერთების სურვილის წინააღმდეგ ადამიანისთვის ციდან ცეცხლის მომტაცებელი; მან ასწავლა ადამიანს მრავალი ხელობა და ხელოვნება; ამიტომ იგი ითვლება კაცობრიობის პირველ განმანათლებლად; სასჯელის სახით პრომეთეოსი მიჯაჭულ იქნა ძევის მიერ კავკასიის მთაზე, სადაც ძევისვე მიერ მიჩენილი ძვრა დღეგამოშვებით ძიძგნიდა წინა დღით გამთვლებულ მის ღვიძლს. ჰერკულესმა მოკლა ძვრა და გაანთავისუფლა პრომეთეოსი.

პრომესი (ფრ. *promesse* — ლათ. *promittere*-საგან „აღთქმა, დაპირება“): 1) მოგების მიხედვით საბუთი; 2) სახელობრივი ობლიგაცია.

პრომილე, იხ. *pro mille* (დამატებაში).

პრომოცია (ლათ. *promovere*-საგან „წინ გადადგრა, წინ წაწევა...“): 1) სამეცნიერო ხარისხის (მაგისტრის ან დოქტორის) მიღება ან მინიჭება; 2) საერთოდ — აღმატება, საპატიო წოდების მინიჭება. — **პრომოვირება** — იგივე მოქმედება.

პრომულგაცია (ლათ. *promulgatio*), გამოქვეყნება, მაგ. კანონისა.

პრონაცია (ლათ. *pronare*-საგან „წინ დახრა“), ანატომიაში: ბრუნვა წინ და შიგნი; **პრონატორები** (მრავლ.) — პრონაციის მწარმოებელი კუნთები.

პრონომენი, ლათ. (*pro* „ნაცვლად“, *nomen* „სახელი“), გრამატიკაში: ნაცვალსახელი. — პრო-

ნომინალური ან **პრონომინალი** — ნაცვალსახელითი. — **პრონომინაცია** — საკუთარი სახელის ნაცვლად მისი დამახასიათებელი სიტყვის ხმარება, მაგ. „დღეა-ქალაქი“ (ტფილისის ნაცვლად).

პრონონსი (ფრ. *prononcer*-საგან „წარმოთქმა“), მეტყველებაში ბგერათა წარმოთქმის ხასიათი.

პრონუნციამენტო ან **პრონუნსიამენტო**, ისპ. (ლათ. *pronunciare*-საგან „გამოქვეყნება...“): 1) მოწოდება ხალხისადმი ხელისუფლების წინააღმდეგ საყოველთაო აჯანყების შესახებ ისპანიასა და სამხრ.-ამერიკის სახელმწიფოებში; 2) საერთოდ — აჯანყება მთავრობის წინააღმდეგ; სამხედრო გადატრიალება.

პროპაგანდა (ლათ. *propagare*-საგან „გავრცელება, ვავრცელება“): 1) 17 საუკუნეში დაარსებული სასულიერო საზოგადოება კათოლიციზმის გავრცელების მიზნით; 2) რაიმე მოძღვრების ან იდეის გავრცელება მიმდევართა მოპოების მიზნით. — აქედან: **პროპაგანდირება** — პროპაგანდის გაწევა, რაიმე მოძღვრების ან იდეის ქადაგება და სხვ. — **პროპაგანდისტი** — პროპაგანდის გამწევი პირი. — **პროპაგაცია** — გავრცელება.

პროპედევტიკა (ბერძ. *pro-paideyein*-საგან „წინასწარ აღზრდა, სწავლება“), წინასწარ მოსამზადებელი კურსი რაიმე მეცნიერების შესასწავლად ანუ მისი შესავალი. — **პროპედევტიკული** — მოსამზადებელი.

პროპელერი, ინგლ. (ლათ. *pro-pellere*-საგან „წინ გადენა, წინ გარეკა...“), მოტორით ასამოძრავებელი აეროპლანის ხრახნილი.

პროპილეა ან **პროპილა** (ბერძ. მრავლ., *propylaia* ან *-pyla* „წინა კარები“), ხუროთმოძღვრებაში: სვეტებიანი დერეფანი ტაძრის შესავლის წინ.

პროპინაცია (ლათ. *propinare*-საგან „სმა, სასმელად მიპატივება...“), მაგარი სასმელების გამოხდისა და გაყიდვის განსაკუთრებული უფლება.

პროპლაზმა ან **პროპლასმა** (იხ. პრო- და პლაზმა), თიხის მოდელი, რომლის მიხედვითაც ხელოვანი ჰქმნის ნაწარმოებს.

პროპორცია (ლათ. *pro-portio*, იხ. პორცია): 1) ორი შეფარდების (არითმეტიკულისა ან გეომეტრიკულის) თანასწორობა; 2) საერთოდ — ნა-

წილთა თანაშემოილობა, წესიერი თანაშემო-
ფარდება; აქედან: **პროპორციონალური** ან უკეთ
პროპორციული — პროპორციის ხასიათის მქო-
ნე; **არჩევნების პროპორციული სისტემა** — არჩევ-
ნების ისეთი წესი, რომელიც უზრუნველყოფს
უმცირესობის მონაწილეობას რომელსავე სა-
ხელმწიფო ან საზოგადოებრივ დაწესებულება-
ში: წარმომადგენლებს ირჩევენ არა მხოლოდ
ყველაზე მრავალრიცხოვანი პარტიიდან (ან
ჯგუფიდან), არამედ ყველა მონაწილე პარტიე-
ბიდან (ან ჯგუფებიდან). — მიცემულ ხმათა შე-
საფერისად (უპირისპირდება მაჟორიტარულ
სისტემას).

პროექტორი, ლათ.-ფრ. (projecteur; იხ.
პროექტი), საგანგებოდ მოწყობილი, მოძრავი
ძლიერ-სინათლიანი ელექტრული ნათურა, —
იხმარება შორეულ საგანთა გასაშუქებლად.

პროექტორი (ლათ. pro „ნაცვლად“, იხ.
ოპტორი); რეტორის მოადგილე ან თანაშემწე
პროფესორი.

პროროგაცია (ლათ. pro-rogatio „გადადე-
ბა, ეადის ვაგრძელება...“), სახელმწიფოს უფრო-
სის უფლება გადადოს საკანონმდებლო კრების
სხდომები რამდენისამე ხნით, — ცხადდება ჩვეუ-
ლებრივ მთავრობისა და საკანონმდებლო კრე-
ბის კონფლიქტის (იხ.) დროს.

პროხილოგიზმი (იხ. პრო- და სილოგიზმი),
წინასწარი სილოგიზმი.

პროსკრიფცია ან პროსკრიპცია (ლათ. pro-
scriptio „წერილობითი გამოცხადება“ — scri-
bere-საგან „წერა“), ძველ რომში: სამშობლო-
დან გასაძევებელ დამნაშავეთა (უმთავრესად —
პოლიტიკურთა) და სიკვდილ-მისჯილთა სისის
საჯარო გამოცხადება. — **პროსკრიფციული სიე-
ბი** — ხელისუფლების მოწინააღმდეგობის გამო კა-
ნონს გარეშე გამოცხადებულ მოქალაქეთა სიები.

პროსოდია (ბერძ. prosōdia „მინამღერო;
მხევილი“), მეტრიკის (იხ.) დარგი, — შეიცავს
მოძღვრებას ბგერისა, მარცვლისა, მხევილისა,
მარცვლის ხანგრძლიობისა, ინტონაციისა და
პაუზის შესახებ.

პროსპექტი (ლათ. prospectus „სანახაო-
ბა“ — prospicere-საგან „წინ ან შორს ხედა“);
1) სწორი, გრძელი და ფართე ქუჩა; ქართულად
იხმარება გ ა მ ზ ი რ ი; 2) რაიმე წამოწყების გეგ-

მისა ან ბეჭდვითი გამოცემის წინააღრისა და
მიზნების მოკლედ გადმოცემა ცალკე ფურცელ-
ზე ან წიგნაკის სახით.

პროსტაზისი (ბერძ.) ან **პროსტატა**, ბერძ.-
ლათ., ანატომიაში: წინამდებარე ჯირკვალა;
აქედან: **პროსტატიტი** — პროსტაზისის ან-
თემა.

პროსტილი ან **პროსტილიონი** (იხ. პრო-,
ბერძ. stylos „სვეტი“); 1) სვეტებიანი შესავალი,
მაგ. ტაძრისა; 2) სვეტების რიგი კედლის განგრ-
ძივ გარედან.

პროსტიტუცია (ლათ. prostituere-საგან
„გამოფენა საჯაროდ, — გასაყიდად...“), ქალის
მიერ თავისი სხეულის გაყიდვა მამაკაცის სქე-
სობრივი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად,
მეძაობა; ხელობად ქცეული ასეთი საქციელი
ქალისა. — **პროსტიტუტკა** (რუს. დაბოლოებით)
ან **პროსტიტუტო** — პროსტიტუციის გამწევი
მეძავე ქალი.

პროსტრაცია (ლათ. prostratio — pro-ste-
rner-საგან „დამხობა, დამცირება...“), ძალ-
ლონის გამოღვევა, უკიდურესად დასუსტება.

პროსტენიუზმი, ბერძ.-ლათ. (იხ. პრო- და
სცენა), სცენის წინა ნაწილი, ავანსცენა (იხ.).

პროტაგონისტი (ბერძ. prōtos „პირველი“,
agonistēs „მებრძოლი“), ძველ ბერძნულ დრამა-
ში: მთავარი როლის შემსრულებელი მსა-
ხიობი.

პროტაზისი, ბერძ. („წინმდგარი“); 1) ძველ
ბერძნულ დრამაში: განკვანძვის წინა ნაწილი;
დასაწყისი, შესავალი; 2) გრამატიკაში: რთული
წინადადების წინა ნაწილი, — წარმოითქმება
ხმის ამალღებით.

პროტეგსი, საკ. სახ.: 1) ძვ. ბერძნული მი-
თოლოგიით — ნებისმიერად სახის მცველი
ზღვის ლეთაება; 2) გადატ. მნიშვნ.: ცვალებადი
ადამიანი, თავისი რწმენისა და შეხედულებათა
შემცველი.

პროტეზი, იხ. პროთეზი.

პროტი, იხ. პროტეცია.

პროტენი, ბერძ.-ლათ. ხელოვნ., ცხოველი-
სა ან მცენარის ძირითადი ცილურული ნივთიე-
რება.

პროტეკტ, **პროტეცა**, იხ. პროტექტ, პრო-
ტექტ.

პროტეუე (ფრ. *protégé* — ლათ. *protegere* — საგან „დაფარვა, დაცვა“), ვისიმე მფარველობის ქვეშ მყოფი პირი. — **პროტეუირება** — პროტექციის გაწევა (იხ. პროტექტორი).

პროტესტანტი, იხ. პროტესტი.

პროტესტი, ევროპ. (ლათ. *protestari* „ჩვენება, მოწმობა, გამოაშკარავება...“): 1) უკმაყოფილების საჯაროდ გამოცხადება — ვისიმე მიერ უსამართლოდ ან შეურაცხყოფილად მიჩნეული დადგენილების ან მოქმედების წინააღმდეგ; 2) პროკურორის წერილობითი განცხადება — სასამართლოში საქმის წარმოების წესების დარღვევის წინააღმდეგ; 3) თამაშს უქმის პროტესტი — კრედიტორის ოფიციალური განცხადება თამაშის გამკემის მიერ დროზე გადაუხდელობის შესახებ. — **პროტესტანტი** — : 1) პროტესტის განმცხადებელი; რისიმე წინააღმდეგ აშხედრებული; 2) **პროტესტანტები** — პროტესტანტიზმის მიმდევარი. — **პროტესტანტიზმი** — რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის საწინააღმდეგო მიმდინარეობა და მისგან განდგომილი ეკლესია დასავლეთ-ევროპაში, — წარმოიშვა 16 საუკუნეში; თავდაპირველად ასე ეწოდა ლუთერანობას (იხ.), ხოლო შემდეგ — სხვა სექტებსაც: კალვინიზმს (იხ.), პრესბიტერიანიზმს და სხვ. (იხ. პრესვიტერი). — **პროტესტანტობა** — : 1) პროტესტანტად ყოფნა; 2) პროტესტანტიზმი; 3) პროტესტანტთა (2) ერთობლობა. — **პროტესტანტული** — პროტესტანტის ან პროტესტანტიზმის ხასიათის მქონე. მათგან გამომდინარე და სხვ. — **პროტესტაცია** — რისამე წინააღმდეგ საჯაროდ პროტესტის გამოცხადება. — **საპროტესტო** — პროტესტისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსაღდეგ.

პროტექტორი (ლათ. *protegere* — საგან, იხ. პროტეუე): 1) მფარველი; 2) ინგლისში ძველად: რეგენტის (იხ.) ტიტული. — აქედან: **პროტექტორატი** — : 1) ძლიერი სახელმწიფოს მფარველობა სუსტი სახელმწიფოს მიმართ, რაც ხშირად უდრის სუსტის მიერ დამოუკიდებლობის დაკარგვას და მფარველი სახელმწიფოსათვის ექსპლოატაციის საგნად გახდომას. — **პროტექცია** (ლათ. *protectio*) — გავლენიანი პირის მფარველობა ვისიმე მიმართ: **პროტექციის გაწევა** — გავლენიანი პირის მიერ ამა თუ იმ პირის გამო-

ჩინება. წინ წაწევა, მაგ. რაიმე თანამდებობაზე დანიშვნინება, ხშირად — სათანადო ღირსებების უქონლობის მიუხედავად. — **პროტექციონიზმი** — მფარველობითი სისტემა: სახელმწიფოს მიერ თავისი მრეწველობის მფარველობა — უცხოურ შემოზიდულ საქონელზე დიდი ბაჟის დადებით, აგრეთვე თავისი მრეწველობისათვის დახმარების გაწევით, გადასახადებისაგან განთავისუფლებით და სხვ.; მიზანია — უცხოური საქონლის მეტოქეობისაგან დაცვა და თავისი დამუშავებითი მრეწველობის წახალისება (პროტექციონიზმი განვითარდა 17 საუკ. მეორე ნახევრიდან). — აქედან: **პროტექციონისტი** — პროტექციონიზმის მომხრე; **პროტექციონული** ან **პროტექციული** — მფარველობითი.

პროტო- (ბერძ. *prótos* „პირველი, წინა...“), ემატება სიტყვას თავში და აღნიშნავს პირველს, უფროსს, პირვანდელს და სხვ.; აქედან: **პროტისტ-ი**, **პროტისტები** (ბერძ. *prōtistos* „უპირველესი...“), ერთჯერდიანი ორგანიზმები: პროტოზოები და პროტოფიტები (იხ.).

პროტოგენური (იხ. პროტო-, ბერძ. *génos* „შთამომავალი, ტომი...“), პირველ-შობილი. პირველ-წარმონაქმნი; უწინარეს-შობილი და სხვ.

პროტოგრაფი (იხ. პროტო-, ბერძ. *graphein* „წერა“), დაკარგული, მაგრამ სხვა ხელნაწერებში ამა თუ იმ სახით შენახული ძველებური ხელნაწერი.

პროტოლიაკონი (იხ. პროტო- და დიაკონი), საკათედრო ტაძრის უფროსი დიაკონი. მთავარ-დიაკონი.

პროტოზოა ან **პროტოძოა** (მრავლ. იხ. პროტო- და ზოო-), უმარტივესი ცხოველური ორგანიზმები — უორგანოებო და უქსოვილო.

პროტოკოკი (იხ. პროტო- და კოკები), ერთჯერდიანი წყალმცენარე.

პროტოკოლი, ბერძ.-ევროპ. (იხ. პროტო-, ბერძ. *kollō* „ვაწებებ, ვერთებ...“), ოქმი; აქედან: **პროტოკოლისტი** — : 1) ოქმის დამწერი; 2) ლიტერატურაში: სინამდვილის უმცირეს წვრილმანთა აღმწერი მწერალი.

პროტოპლაზმა (იხ. პროტო და პლაზმა), ყოველგვარი ცხოველურისა და მცენარეული უჯრედის ძირითადი ნივთიერება, — შედგენილია

ცილელულ ნივთიერებათა, ნახშირბადისა, წყალბადისა და სხვათაგან; მატარებელია სასიცოცხლო თვისებებისა, ფრიად მგრძნობიარეა, მრავლებდა.

პროტოპოპი (იხ. პროტო-, რუს. *поп* „მღვდელი“), დეკანოზი (იხ. დეკანი):

პროტოტიპი (იხ. პროტო- და ტიპი), რისამე პირველადი ნიმუში, პირველსახე.

პროტოფიტები (მრავლ., იხ. პროტო-, ბერძ. *phyton* „მცენარე“), უმარტივესი მცენარეული ორგანიზმები.

პროტოძოა, იხ. პროტოზოა.

პროტუბერანცები (მრავლ.), ლათ.-ევროპ. (ლათ. *tuber*-ისაგან „ხორცმეტი, კობი, კუზი“), ასტრონომიაში: კაშკაშა გამოჩნდებულ მზის დისკოზე, — წარმოადგენენ მზის ზედაპირიდან საშინელის სისწრაფით ამონთხეულ გავრცარებულ მანათობელ უზარმაზარ მასას ორთქლისას.

პროფანი (ლათ. *pro* „წინ“ და *fanum*-ისაგან „ტაძარი“; ე. ი. „ტაძრის წინმდგომი“), რაშიმე განუსწავლელი, უციცი ადამიანი. — აქედან: **პროფანაცია** — უციკობისა ან დაუდევრობის გამო რისამე უღირესად კარგის შებღალვა, ურიგოდ გაგება ან ამგვარადვე გადმოცემა და სხვ.; **პროფანირება** — იგივე მოქმედება (მაგ. ვ ა პრო ფ ა ნ ი რ ე ბ რ ა ს მ ე — რაიმე კარგს ვბღალავ, ვაქციეთებ და სხვ.); **პროფანატორი** — ასეთის მქნელი.

პროფესია (ლათ. *professio*,-*onis* „საჯარო გამოცხადება თავისი წოდებისა, მდგომარეობისა...“), ადამიანის ესა თუ ის მუდმივი ხელობა ან მოსაქმეობა, რომლითაც ის თავს ირჩენს; აქედან: **პროფესიონალი** — ერთ რაიმე დარგში მუდმივად მომუშავე და დახელოვნებული ადამიანი; **პროფესიონალური** ან **პროფესიული** — პროფესიის ხასიათის მქონე; ამა თუ იმ ხელობის ან მოსაქმეობის დამახასიათებელი, მაგ.: **პროფესიული ავადმყოფობანი** — ამა თუ იმ ხელობით ან მოსაქმეობით გამოწვეული ავადმყოფობანი (მკერავთა ხერხემლის გამრუდება, ქიმიკოსთა აირით მოწამლულობა და სხვ.); **პროფესიული განათლება** (ან მოკლედ: **პროფ-განათლება**) — განსაზღვრული პროფესიისათვის საგანგებოდ მომზადება (უპირისპირდება საერთო განათლებას); **პროფესიული კავშირები** (ან მოკლედ: **პროფკავშირები**) — ერთისა და იმავე პროფესიის მუშა-მოსამსახურეთა კავშირები, რომელთაც მიზნად აქვთ: თავისი წევრების ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, საყოფაცხოვრებო და კულტურულ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, მათში შეგნებული დისციპლინის შთანერგვა, ამა თუ იმ წარმოების მართვა-გამგეობაში მონაწილეობა და სხვ. (პროფესიული კავშირები წარმოიშვა პირველად ინგლისში სამრეწველო კაპიტალიზმის განვითარებასთან ერთად; რუსეთში და ჩვენში ჩაისახა წარს. საუკ. 90-იან წლებში, ხოლო შესაძინევად განვითარდა 1905 წლიდან). — **პროფესიული მოძრაობა** (ან მოკლედ: **პროფმოძრაობა**) — პროფესიულ კავშირთა წარმოქმნა და განვითარება. — **პროფესიული ჰიგიენა** — ჯანსაღობის შენარჩუნების წესები ამა თუ იმ პროფესიასთან შეფარდებით (იხ. ჰიგიენა).

პროფესორი (ლათ. *professor* — *profiteor*-ისაგან „ვაცხადებ რასმე ჩემს ხელობად...“): 1) ძველ რომში — მასწავლებელი; 2) საერთოდ: უმაღლესი სასწავლებლის სამეცნიერო ხარისხიანი შტატის მასწავლებელი (დასავლ. ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში პროფესორი ეწოდება აგრეთვე გიმნაზიის მასწავლებელსაც). — **პროფესურა** —: 1) პროფესორის თანამდებობა; 2) საპროფესორო კათედრა (იხ.); 3) პროფესორთა ერთობლიობა.

პროფილაქტიკა (ბერძ. *pro-phylasso*-საგან „ვეყარაულობ რასმე ან ვისმე; თავიდან ვიცდენ...“): 1) მედიცინის დარგი, — იკვლევს ავადმყოფობის შეყრის საწინააღმდეგო საშუალებებს; 2) ავადმყოფობის შეყრის წინააღმდეგ წინასწარ ზომების მიღება; აქედან: **პროფილაქტიკური** — პროფილაქტიკის ხასიათის მქონე, წინასწარ დაცვითი.

პროფილაქტიკა (ბერძ. *pro-phylasso*-საგან „ვეყარაულობ რასმე ან ვისმე; თავიდან ვიცდენ...“): 1) მედიცინის დარგი, — იკვლევს ავადმყოფობის შეყრის საწინააღმდეგო საშუალებებს; 2) ავადმყოფობის შეყრის წინააღმდეგ წინასწარ ზომების მიღება; აქედან: **პროფილაქტიკური** — პროფილაქტიკის ხასიათის მქონე, წინასწარ დაცვითი.

პროფანათლება, იხ. პროფესია.

პროფილი, ლათ.-ევროპ. (ფრ. *profil*, ლათ. *filum*-ისაგან „ძაფი“): 1) ხუროთმოძღვრებასა და ხაზვაში: შევეული (ვერტიკალური) გარდანაკვეთი; 2) ადამიანის სახის (ან სხვა რაიმე საგნის) გვერდითი მოხაზულობა; მხედველის მიმართ ნახევრად მობრუნებული.

პროფინტერნი — პროფესიულ კავშირთა წითელი ინტერნაციონალი, — დაარსდა კომინტერნის (იხ.) თაოსნობით 1921 წელს (უპირისპირდება ამსტერდამის ინტერნაციონალს, იხ.).

პროფკავშირები, იხ. პროფესია.

პროფმოდრობა, იხ. პროფესია.

პროკვესტორი, იხ. პროკვესტორი.

პროქსიმალური ან **პროქსიმალი** (ლათ. proximus-ისაგან), უახლოესი.

პროქტიტი ან **პროქტიტისი**, ბერძ. პირდაპირი ნაწლავის (ყითას) ანთება.

პროცედურა, იხ. პროცესი.

პროცენტი (ლათ. pro „ნაცვლად...“, centum „ასი“, ე. ი. „ასზე, ასის ნაცვლად“): 1) რაიმე რიცხვის მესამედი ნაწილი, — აღინიშნება %; მაგ. 40-ის 5% უდრის 40-ის $\frac{5}{100}$ -ს, ე. ი. 2-ს ($40 \times \frac{5}{100} = 2$); 2) სარგებელი, რომელიც იანგარიშება ყოველ ასეულ მანეთზე, კაპიტელზე და სხვ.; საეროდ — სარგებელი. — აქედან: **პროცენტული** — პროცენტის ხასიათის მქონე; **პროცენტანი** — პროცენტის მომცემი, მაგალითად: პროცენტანი ქაღალდები — სახელმწიფოს მიერ (ან ბანკების, სააქციო საზოგადოებების და სხვ. მიერ) გამოშვებულ სავალო ვალდებულებანი, რომელთაც შემოაქვთ განსაზღვრული პროცენტი.

პროცესი (ლათ. processus—procedere-ისაგან „წინსვლა...“): 1) რაიმე მოვლენის განვითარების მსვლელობა; 2) რაიმე მიზნის მისაღწევად საჭირო მოქმედებათა ერთობლიობა; 3) საჩივარი სასამართლოში, რაიმე საქმის გარჩევის მსვლელობა; 4) ქიმიკში: რაიმე ნივთიერების გარდაქმნა ან სახეცვალა — ძალთა ურთიერთ-მოქმედების გამო. — **პროცედურა** (გერმ. prozedur, რუს. დაბოლოებით) —: 1) მსვლელობა; 2) ხანგრძლივად მიმდინარე რამ საქმე; 3) საქმის წარმოება სასამართლოში; 4) რაიმე საქმის გაკიანურება. — **პროცესია** (ლათ. processio „წინსვლა“) — საჯარო მრავალრიცხოვნილი სვლა რაიმე შემთხვევის გამო, მაგ. სამხედრო იარაღ პროცესია (ვისიმე დასაფლავების დროს), სახეიმო პროცესია და სხვ. — **პროცესუალური** ან **პროცესუალი** (გერმ. prozessual, იხ. ზემოთ პროცესი, 3).

პროჰიბიციონისტი (ლათ. prohibito,-onis-ისაგან „შეკავება, ხელის შეშლა...“): 1) ვაჭრობის აკრძალვითი სისტემის (ე. ი. მაღალი საბაჟო გადასახადების) მომხრე; 2) პროჰიბიციონისტი (მრავლ.) — ჩრდ. ამერიკის წყნეთ. შტატების პოლიტიკური პარტია, რომლის მიზანია — მაგარი სასმელების მოსპობა და ქალისათვის ამრჩევლობითი უფლების მინიჭება.

პრუდონი, პ.-ჟ. (Proudhon, P.-J., 1809 — 1865), განთქმული ფრანგი ფილოსოფოსი და პუბლიცისტი, ანარქიზმის ერთერთი თეორეტიკოსთაგანი; მუტუალიზმის (იხ.) შემქმნელი: კაპიტალიზმის წორკლებას ხედავდა გაცვლა-გამოცვლის არსებულ ფორმებში; ამიტომ მასთან საწინააღმდეგოდ მან წამოაყენა აზრი უფასო კრედიტისა და გამცვლელი ბანკების შექმნის შესახებ; პრუდონის მოძღვრება კრიტიკულად განიხილა და უარყო კ. მარქსმა. — **პრუდონისტი** — პრუდონის მოძღვრების მიმდევარი.

პსალმონი, იხ. ფსალმუნი.

პსევდო, იხ. ფსევდო.

პსიქ, **პსიხ**, იხ. ფსიქ.

პტაში, ეგვიპტ., ძველ ეგვიპტეში: ხელოვნათა და ხელოსანთა ღვთაება; აგრეთვე — სინათლისა, ცეცხლისა, ქეშმარიტებისა და სხვ.; მისი განსახიერება იყო აბისი (იხ.).

პტეროდაქტილი (ბერძ. pteron „ფრთა, ბუმბული“, იხ. დაქტილი), უძველესი დროის განათხრებში პოვნილი მფრინავი ქვემკრომი, პტეროზავრთა ჯიშისა; **პტეროზავრი** — იმავე დროის მფრინავი ხეღიკი.

პტილინი (ბერძ. πτυν-ისაგან „ვაფურთხება“), ნერწყვის ფერმენტი (იხ.), რომელსაც აქვს უნარი სახამებლის შაქრად გადაქცევისა.

პუანტი (ფრ. pointe „წვეტი, წვერი...“), მოცეკვავე ქალის ფეხის წვერებზე დადგომის მომენტი.

პუბერტეტი (ლათ. pubes-eris-ისაგან „მოწიფული, ასაკოვანი“), სქესობრივი სიმწიფე; აქედან: **პუბერტეტული ჯირკვალი** — სქესობრივი სიმწიფის ჯირკვალი.

პუბლიკა (ლათ. publicus-ისაგან „საჯარო, სახალხო...“), ადამიანთა მრავალრიცხოვანი კრებულება, ხალხი, მაგ. თეატრში წარმოდგენის

მეურებელნი. — აქედან: **პუბლიკაცია** — რისამე ბეჭდვითი სახით გამოქვეყნება, განცხადება. — **პუბლიცისტი** — თანადროული პოლიტ. და საზოგადოებრივი საკითხების გამოშვებული ლიტერატორი, უმთავრესად — გაზეთებსა და ჟურნალებში; **პუბლიცისტიკა** — ლიტერატურის დარგი, რომლის საგანსაც წარმოადგენს თანადროული პოლიტიკური და საზოგადოებრივი საკითხები.

პუდელ-ი, გერმ., გრძელ- და ხუტუქ-თმიანი საოთახო ძაღლის ჯიშე.

პუდინგ-ი (ინგლ. pudding), ინგლისური ტკბილეული, — მზადდება რაიმე ფქვილში დასრეხილი კვერცხისა, რძისა და სხვადასხვა საკაშვისაგან.

პუდლინგება (ინგლ. puddle-საგან „ამღრევა“), ტექნიკაში: თუჯისაგან რკინის მოპოების ერთგვარი ხერხი საპუდლინგო ლუმელ-ში დნობის გზით.

პუდრ-ი (ფრ. poudre), ბრინჯის სახამებლის ფქვილისებრ წმინდა, ცარც-ნარვეი ფხვნილი, — ახმარება კანის (მაგ. პირისახეზე) გასათეთრებლად. — **პუდრეტი** (ფრ. poudre) — მიწის ერთგვარი სასუქი ფხვნილი, — მზადდება ადაშიანის გამხმარი განავლისაგან — თიხისა, კირისა და სხვ. შერევით.

პულარკა ან უკეთ **პულარ-ი** (ფრ. poularde), საგანგებოთ ნასუქი ვარია.

„პულემიოტ“-ი, რუს., ტყვია-მფრქვევი: მწრადმსროლელი თოფი, — ისვრის წუთში მინუტში) 600-მდე.

პულვერიზაცია, ლათ.-ფრ. (pulvérisation — ლათ. pulvis-eris-საგან „მტვერი“): 1) რაიმე ნივთის ფრქვევა. მისი მტვრად ქცევა; 2) რაიმე მყარი ნივთიერების ფხვნილად ქცევა. — აქედან: **პულვერიზირება** — იგივე მოქმედება; **პულვერიზატორი** — საპულვერიზაციო მოწყობილობა; საფრქვევი.

პულსომეტრი, ლათ.-ბერძ. ხულოვნ. (ლათ. pulsare „ცემა...“, იხ. მეტრი), ორთქლის წნევით მოქმედი წყალ-ამწვეი მოწყობილობა.

პულკა (ფრ. poule, რუს. დაბოლოებით), პირტია კარტის თამაშში.

პულმონია (ლათ. pulmo-onis-ისაგან „ფილტვი“), ფილტვების ქვლეტი.

პულსა, ლათ. („ხორცი“): 1) ანატომიაში: კბილის რბილეული; 2) ცხოველის ან ხეხილის რბილეული.

პულს-ი (ლათ. pulsus „ცემა“), სისხლის პერიოდული მოძრაობა არტერიებში, — გამოწვეულია გულის მოქმედებით: პულსს შევიგარძნობთ, როგორც ერთგვარ მცირე ჯახებას; პულსის სიხშირეს სინჯავენ ექიმები (უმეტესად მაჯაზე — აქედან: მაჯის ცემა) გულის მოქმედების გამოსარკვევად. — აქედან: **პულსაცია** — გულისა და არტერიების წესიერი შეკუმშვა-გაფართოება; **პულსირება** — იგივე მოქმედება. — **პულსომეტრი** — პულსის რაოდენობის გამომრკვევი მოწყობილობა.

პულტი, ლათ.-ევროპ., დაფერდებული მაგიდა; კერძოდ: ნოტების დასადები დაზგა დაკვრის დროს.

პულჩინელა, იტ., იგივეა, რაც პოლიშინელი (იხილეთ).

პუმა, პერუან., იგივეა, რაც კუგუარი (იხ.).

პუნქტი (ლათ. punctum „წერტილი...“): 1) რაიმე მნიშვნელოვანი ადგილი; 2) კანონის ან ხელშეკრულობის თვითიული მუხლი. — აქედან: **პუნქტირი** — ურთიერთ ახლო მდებარე წერტილებისაგან შედგენილი ხაზი; წყვეტილი ხაზი. — **პუნქტუალური** — ზედმიწევნითი. — **პუნქტუაცია** — სისვენი ნიშნები ნაწერსა ან ნაბეჭდში; სისვენი ნიშნების დასმა.

პუნში, ინდ.-ინგლ. (punch), ხუთი ნივთიერების (არაყისა, წყლისა, ლიმონის წვენი, შაქრისა და ტკბილეულის) შერევით დამზადებული მაგარი სასმელი.

პუპიტრი (ფრ. pupitre), წიგნების, ნოტების და სხვ. დასადები დაფერდებული ჩაორიანი მაგიდა.

პურიზმი (ლათ. puris-ისაგან „წმინდა, სუფთა; უცოდველი...“): 1) ზნეჩვეულებათა სიწმინდის დაცვა; 2) ენის სიწმინდის დაცვა — მისაგან უცხო ელემენტების (სიტყვებისა, გამოთქმების) განდევნის გზით. — აქედან: **პურისტ-ი** — პურიზმის მომხრე.

პურიტანები (მრავლ., ლათ.-ინგლ., იხ. წინა სიტყვა): 1) ზნეჩვეულების უკიდურესის სისასტიკით დაცველი პროტესტანტული სექტა ინგლისში (იგივეა, რაც პრესბიტერიანები, იხ. პრესვიტერი); 2) გადატ. მნიშვნ.: ზნეობის სისას-

ტიკით დამცველი ადამიანები (უმთავრესად — გარეგნულის მხრივ). — **პურიტანიზმი** ან **პურიტანობა** — იხ. პრესბიტერიანიზმი.

პურპური, ბერძ.-ლათ. (purpura): 1) ძვირფასი წითელი ფერის საღებავი, — მოიპოვებოდა ძველად მოლუსკებისაგან (იხ.); 2) ასეთი საღებავით შეღებილი ძვირფასი ქსოვილი. — **პურპურის ფერის** — მეწაბული. **პურპურინი** — ქიმიკი: წითელი ნივთიერება. — მოიპოვება ენდროს ძირებისაგან.

პუსტულა, ლათ. („ბუშტი“), მედიცინაში: მუწუცი; **პუსტულოზური** — მუწუცოვანი.

პუტილოვის ქარხანა (ლენინგრადში) — ერთი უდიდესი რკინის დამამუშავებელ ქარხანათაგანი საბჭოთა კავშირში, — წარმოადგენს მუშათა პატარა ქალაქს; მან დიდი როლი ითამაშა ოქტომბრის რევოლუციისა და სამოქალაქო ომის დროს (ახლა ეწოდება „წითელი პუტილოვცე“-ი).

პუტი (გერმ. Putsch), მოკლევნიანი მცირე აჯანყება.

უ

უბო (ფრ. jabot), წმინდა ქსოვილის საყელო ანუ გულ-მკერდის მოსართავი.

უაკრია (ფრ. jaquerie), გლახთა აჯანყება თავად-აზნაურობის წინააღმდეგ საფრანგეთში (მე-14 ს.).

უაკეტი (ფრ. jaquette): 1) მამაკაცების ტანისამოსი, რომელიც წელქვეით ანუ მუხლებამდის ჩამოდის; 2) ქალის მოკლე ზედა-ტანსაცმელი.

უაკმენი, ერთგარი სითხე, იხმარება ბღვენიანების სამკურნალოდ სოკოების წინააღმდეგ.

უაკო, ნაცრის ფერი თუთიყუშში. — ძლიერ გონიერია.

უაკონტი (ფრ. jaconas), ბამბის წმინდა ქსოვილი. იხმარება ყელსახვევად და საყელოდ.

უაკოტო, ჟან ჟოზეფ (Jacotot, 1770 — 1840), ცნობილი ფრანგი პედაგოგი. შეიმუშავა სწავლების ახალი მეთოდი, რომელიც უპირატესობას

პუფი (ფრ. pouf): 1) მრგვალი რბილი ტაბურეტი; 2) მონასტორი რამე, ტყვილი, ყალბი ცნობა და სხვა ასეთი.

პუშკინი, ა. ს. (1799 — 1837), უდიდესი რუსი პოეტი, მაღალი ღირსების მრავალ მხატვრულ ნაწარმოებთა შემქმნელი, რუსული სალიტერატურო ენის მრავალ მხრივ გადამხალისებელი და მომდევნო მთელ რუსულ ლიტერატურაზე დიდი გავლენის მომხდენი; იდეურად უახლოვდებოდა დეკაბრისტებს (იხ.); იდევენობდა მთავრობის მიერ (მრავალი მისი ნაწარმოები თარგმნილია ქართულადაც).

პვალცი (გერმ. Pfalz), მეფეების სასახლე-თა და ციხე-კოშკების სახელწოდება საშუალო საუკუნეებიდან; აქედან: **პვალცგრაფი** (იხ. გრაფი) — მეფის მიერ დანიშნული წარჩინებული მოხელე და მსაჯული საშუალო საუკუნეებში; შემდეგ — მემკვიდრეობითი თანამდებობა.

პფენიგი (გერმ. Pfennig), წვრილი მონეტა გერმანიაში, უდრის დაახლოვბა $\frac{1}{2}$ კაპ.

აძლევს ბავშვის გონებრივ თვითმოქმედების და შესიერების განვითარებას.

უალონი (ფრ. jalon), სარი ნიშნათ დარკობილი; მარგილი ანუ პალო; **უალონები** (მრავლ.). — ბოძები, რომლებსაც ჯარისკაცები არკობენ გზა-და-გზა და ამით გზას უკვლევენ მომავალ ჯარებს; აქედან: **უალონერი** — უალონის მატარებელი ჯარისკაცი.

უალუზები, მრავლ. (ფრ. jalousie), გარდი-გარდმო ფიცრებისაგან გაკეთებული ფანჯრის დარაბა შუქის და ჩრდილის მისაყენებლად.

უანა დარკი (Janne d'Arc, 1412 — 1431), ორლენელი ქალწული, — საფრანგეთის სახელგანთქმული გმირი ქალი სოფელ დომრემიდან. დაიბადა გლეხის ოჯახში. თავი ისახელა საფრანგეთსა და ინგლისის შორის ატეხილ ასწლიან ომში: საფრანგეთის ჯარს წინ მიუძღოდა და ამხნეებდა. დამარცხებულ იქნა ინგლისის ჯარი და ამრიგად განთავისუფლდა ორლენი მტრისაგან. ბოლოს უანა დარკი ინგლისელებმა

ტყვედ წაიყვანეს და ქ. რუანში საჯაროდ დას-
წვეს (1431 წ. მაისის 30), როგორც ჯადოქარი.

უანდარმი, ფრ. (gens d'armes): 1) ძველად
ძშიმედ შეიარაღებული რაინდი; 2) თანამედრო-
ვე მნიშვნელობით — სახელოსნო და სახელმწი-
ფო საიდუმლოებათა აგენტი; ვადატ. მნიშვნ.:
სასტიკი და უსამართლო სახელმწიფო მოხელე.
აქედან: **უანდარმერია** — უანდარმების რაზმი

უანა დ'არკი, იხ. უანა დარკი.

უან-უაკ რუსსო, იხ. რუსო უ-უ.

უანრი, ფრ. (genre): 1) ყოველდღიური
ცხოვრების ასახვა მის სხვადასხვა ტიპურ ფორ-
მაში. ამისდა მიხედვით უანრი შეიძლება იყოს
ისტორიული და თანამედროვე; 2) მწერლის ან
შხატურის საკუთარი წერის მანერა; აქედან: **უან-
რისტი** — ყოველდღიურ ცხოვრების მოვლენა-
თა ტიპურ ფორმებში ამსახველი.

უანტილიომი, ფრ. (gentilhomme), კეთილ-
შობილი, აზნაური; განათლებული და ზრდ-
ლობიანი კაცი.

უარააკა, შხამიან გველების ჯიში ბრაზი-
ლიაში.

უარგონი (ფრ. jargon), დამახინჯებული
ენა, მაგ. ურიული უარგონი; ადგილობრი-
ვი დიალექტი ანუ გამოთქმა; ქურდ-ბაცაცების
მიერ გამოგონილი პირობითი ენა.

უასმინი (ლათ. jasminum); თეთრი სურნე-
ლოვანი მცენარე. ჰხარობს თბილ ქვეყნებში,
მაგ. ინდოეთს, ყირიმსა, კავკასიაში და სხ...

უელატინი (ლათ. gelatina), ერთგვარი და-
წმენდილი წებო; იხმარება ფოტოგრაფიასა და
ჰექტოგრაფიაში, აგრეთვე საქმელ-სასმელის
ფერის მისაცემად. ადვილად იხსნება ცხელ
წყალში, იკუმშება ცივში.

უელე (ფრ. gelée), ხილეულის ტკბილი წვე-
ნი, გაციებული (შედგებულ) და უელატინ-
ნარევი.

უენევა (ფრ. Genève, გერმ. Genf), შვეიცა-
რიის ერთერთი კანტონის (იმავე სახელწოდების)
სატახტო ქალაქი.

უენევის კონვენცია. — ქ. უენევაში 1864 წ.
დადებული ხელშეკრულება, რომელსაც ხელს
აწერდნენ 16 სახელმწიფოს წარმომადგენელი.
ამ უამად ხელშეკრულება მიღებულია 32 სა-
ხელმწიფოს მიერ. საფუძვლად უდევს იმში და-

კრილ-დასახიჩრებულთა დახმარება, განუჩრე-
ლად ეროვნებისა და ქვეშევრდომობისა. ორგა-
ნიზაცია, რომელიც ამ დახმარებას ეწვევა, აღ-
ქურვილია განსაკუთრებული უფლებებით და
სათანადო ნიშნით (წითელი ჯვრით — აქედან
„წითელი ჯვარი“).

უენევის კონგრესი, ქ. უენევაში 1866 წ.
შემდგარი პირველ ინტერნაციონალის ყრილობა.
სადაც ჩამოყალიბებულ იქნა ინტერნაციონალის
წესდება, 8 სათ. სამუშაო დღის დაკანონება და:
საერთოდ, შრომის პირობების გაუმჯობესება.

უერმიწალი (ფრ. germinal. ლათ. germen-
germ), საფრანგეთის პირველ რესპუბლიკის
კალენდრის მეშვიდე თვე (მარტის 21-დან —
აპრილის 19-დე).

უესტი (ფრ. geste): 1) ტანის მიმოხვრა ან
ხელის გაქნევა. ამა თუ იმ სულიერი განცდის
ან ლაპარაკის დროს; აქედან: **უესტიკულაცია** —
იგივე ხელის გაქნევა; 2) (რუს. жести) თუნუქი,
ფურცლებად დაჭრილი რკინა.

უეტონი (ფრ. jeton): 1) რაიმე შემთხვევის
ან გარემოების სამახსოვრო მედალი; 2) ლითონ-
ის პატარა ფირფიტა; 3) ჯილდო შეჯიბრში.

უივიო, სერბ., ვაშა!

უილეთი (ფრ. gilet), მოკლე უსახლებო ჩა-
საცმელი; იხმარება ტანისამოსის (მაგ. — სერთუ-
კის) ქვეშ.

უიარალო (ლათ. girare; sol), მოცისფე-
რო და წითური ლალი ანუ საფირონი.

უირანდოლი (ფრ. girandol): 1) დიდი შან-
დალი რამდენიმე სასანთლით; 2) ერთგვარი
შადრევანი, რამდენიმე მილისაგან შემდგარი;
3) ძვირფას ქვებისაგან დამზადებული ქალის სამ-
კაული.

უირანტი, იხ. ეირო.

უირაფი (ეგვიპტ. soraphe), ძმუძუმწოვარი
ჯიშის გარეული ცხოველი აღმოს. აფრიკაში.
იკვებება ხის ფოთლებით და ტოტებით. აქვს
პატარა თავი და გრძელი ყელი. სიმალით აღ-
წევს 5-6 მეტრს.

უირო, იტ., თამასუქის გადაცემის წარწერა
ანუ ინდოსამენტი (in doso). აქედან: — **უირან-
ტი** ანუ ინდოსანტი-ი. ე. ი. თამასუქის გა-
დამცემი პირო.

უირონდისტები (მრავლ.) ანუ **უირონდა** —
(ფრ. Girondins). საფრანგეთის რევოლუციის

დროს წარმოშობილი პოლიტიკური პარტია. სახელწოდება მიიღო დეპარტამენტ უირონდისაგან, სიდანაც იყვნენ ამ პარტიის პირველი დამაარსებელი;—თორიში ემყარებოდნენ ჟან-ჟაკ რუსოს (იხ.) მოძღვრებას, პრაქტიკაში ატარებდნენ ზომიერ დემოკრატიულ ხაზს. ამ ნიადაგზე შეეჯახნენ მონტანიარებს (იხ.) და ამ ბრძოლაში დაიღუპნენ (იხ. კომუნა).

ჟოკეი (ინგლ. jokey): 1) მეკინიბე ანუ ცხენების გამხედნავი; 2) დღში მონაწილე ცხენოსანი; აქედან:—**ჟოკეი-კლუბი**—დღ-ცხენოსნობის მოყვარულთა საზოგადოება.

ჟორეი, ჟან Jean Jaurès, 1859—1914), თამაშე. ძველად — მოხეტიალე მუსიკოსი, სხვის ნაწარმოების შემსრულებელი; თანამ. მნიშვნ.:—თვალთმაქცი, მატყუარა, მასხარა.

ჟორეი-ი, ჟან (Jean Jaurès, 1859—1914), საფრანგეთის სოციალისტების ბელადი. გამოჩენილი ორატორი, ჟურნალისტი და პოლიტიკური მოღვაწე, გაზ. „Humanité“-ს დამაარსებელი. ვალაშკრა სერეთაშორის ომის წინააღმდეგ, რის გამოც მოკლეს 1914 წ. ომის დაწყების წინ.

ჟორესისტი-ი—ჟორესის მომხრე.

ჟორჟ-ზანდი (George Sand, 1804—1876), საფრანგეთის ცნობილი მწერალი ქალი—რომანისტი. თავის ნაწერებში (რომანებში) მკერძმეტყველურად ჰქადაგებდა ადამიანის გრძნობათა თავისუფლებას და იბრძოდა ძველი ტრადიციების წინააღმდეგ. მისი შემოქმედების და მხარდაჭერის მიხედვით შეიქმნა დამოუკიდებელი ქალების და მათი უფლებების დაცვის მიზნით შეიქმნა „ქალი-მწერლების კლუბი“.

რა (ეგვიპ.), ძვ. ეგვიპტელთა მხის ღმერთი რაბაზი (არაბ.). არაბული სიმებიანი საკრავი.

რაბინი (ებრ. რაბი), ებრაელთა მოძღვარი ანუ სასულიერო პირი, — ძველი სარწმუნოების და სჯულის მქადაგებელი, დამცველი და ამხსნელი. ძველად სასამართლოს ფუნქციებსაც ასრულებდა; **რაბინიზმი**—რაბინთა მიერ შექმნილი სწავლა-მოდერება, ებრაელთა ძველი ტრადიციების ჩამოყალიბება ერთ სისტემაში.

რაბლე (François Rabelais, 1495—1553), ფრანგი მწერალი სატირიკოსი. თავის რომანებში ამასხარავებს საშუალო საუკუნოების

დღიციების წინააღმდეგ. მისი შემოქმედების დამახასიათებელ თვისებას შეადგენს იდეალიზმი და ფანტასტიკური ელემენტი. მაგრამ ამასთანავე მასში ჩაქსოვილია სინამდვილე და დაკვირვების უნარი. მის მრავალ ნაწარმოებში ცნობილია „Indiana“, „Valentine“, და სხვ.

ჟური-ი (ფრ. jour), ფუქსავატი მოქიფი, დარდიმანი.

ჟუბელი-ი, ფრ.: 1) პირდაპ. მნიშვნ.: ახთებული გოგირდი ანუ კუპრი; მდღლარე; გენა; 2) გადატ. მნიშვნ.: საფრანგულთა, შეშინების მიზნით შექმნილი.

ჟური-ი, ფრ.: 1) ნაღვი მსაჯულთა სასამართლო; 2) მხატვრულ ან მუსიკალურ ნაწარმოებთა შემფასებელი კომისია.

ჟურნალი-ი (ფრ. journal): 1) დღიური; 2) პერიოდულად გამოცემული სალიტერატურო, სამეცნიერო კრებული; 3) საბუჰალტრო დავთარი. სახელმწიფო დაწესებულებაში ხმარებული; 4) სამეცნიერო ან მთავრობის სდომების აღწერა; 5) მოწაფეების ნიშნების აღსანიშნად დავთარი. აქედან: **ჟურნალისტი-ი** (ფრ. journaliste): 1) პერიოდული გამოცემის ხელმძღვანელი; 2) პერიოდული გამოცემლობის თანამშრომელი; 3) საბუჰალტრო დავთრის მწარმოებელი.

ჟურფიქს-ი (ფრ. jour-fixe), სადარბაზო დღე. სტუმრების მისაღები დღე.

რ

ფოვალურ საზოგადოებას და ებრძვის ცრუმორწმუნოებას (სქოლასტიკურ სწავლა-განათლებლას).

რაგა (სანსკრ. Rāga), ინდოეთის მუსიკაში — სხვადასხვა მუსიკალურ ხმების და კილოების განსახიერება.

რაგუ (ფრ. ragout): 1) ხორცისაგან შემზადებული საჭმელი სოუსით; 2) ერთგვარი ჯიშის თუთიყუში.

რადა (პოლონ. Rada), საბჭო, ყრილობა; ზაპოროველ ყაზახთა და უკრაინელთა სათაბირო კრება.



რადი ანუ **რადიუმ-ი** (ლათ. radiare—სავან „გამოკრთობა“), მეცნიერ კიურის მიერ 1899 წ. აღმოჩენილი მარტივი ქიმიური ელემენტი; აქვს გამოსხივოსნობის უნარი, უჩინარია, როგორც რენტგენის სხივები. ქიმიურად მოქმედობს ფოტოგრაფიულ ფირფიტაზე; გადის ყველა არა-გამჭირვალე სხეულში და აძლევს სავან სხივოსნობის ენერჯიას. მოქმედობს მცენარეულობის ქლოროფილზე; **რადიანტი**—ცაზე მეტეორების გაგრძელებათა შეხვედრის წერტილი; **რადიაცია** — გამოსხივოსნება, მზის სხივების გამოკრთობა.

რადიკალი (ლათ. radix — ფესვი): 1) მათემატიკური ნიშანი $\sqrt{\quad}$; რიცხვიდან ძირის ანოფესვა; 2) პოლიტიკაში—უკიდურესი ლიბერალი, ძირითად რეფორმების მომხრე; 3) **ქიმიაში** — ატომა ჯგუფი (შენაერთა ჯგუფი), რომელიც რეაქციის დროს უცვლელი რჩება.

რადიკალიზაცია — ძირითადი გარდაქმნა, არსებითად შეცვლა; **რადიკალიზმი** — უკიდურესი ანუ უკომპრომისო პოლიტიკური მიმართულება. უპირისპირდება ოპორტუნიზმს ანუ პოსიბილიზმს; აქედან: **რადიკალური** — 1) ძირითადი; 2) უკიდურესი.

რადიო (ლათ. radio). უმავეთლო ტელეგრაფი და ტელეფონი, რომელიც ელექტრო-მაგნიტურ ტალღების საშუალებით მუშაობს; **რადიო-აპარატი** — რადიოს მიმღები ან გადამცემი ხელსაწყო.

რადიოაქტივობა — ზოგიერთ სხეულის ერთგვარი გამოსხივოსნობა, თვალუჩინარ სხივებით მოქმედება მაგ. ფოტოგრაფიულ ფირფიტაზე და სხვ.

რადიოგრაფია (ლათ.-ბერძ.), რენტგენის სხივებით ფოტოგრაფიულ ფირფიტაზე ამა თუ იმ სურათის გადმოცემა; **რადიო-თერაპია** — რადიო-სხივებით მკურნალობა; **რადიო-კონცერტი** — რადიოს საშუალებით გადმოცემული კონცერტი ან მუსიკა.

რადიომეტრი, ლათ.-ბერძ.: 1) ასტრონომიაში — ცის პლანეტების მანძილის გასაზომი იარაღი; 2) ფიზიკაში — ინგლისელ ფიზიკოს-ქიმიკოს კრუქსის (დაიბ. 1832 წ.) მიერ გამოგონილი სინათლის და სითბოს სხივთა საზომი;

რადიოსკოპი — ადამიანის შინაგან ორგანოთა ანუ უხილავ სავანთა რენტგენის სხივებით გამოკვლევი იარაღი. — **რადიო-ტელეგრაფი** — რადიოს საშუალებით გადაცემული დეპეშა. — **რადიო-ტელესკოპი** — შორეულ სავანთა საქვერტი ხელსაწყო რადიოს საშუალებით.

რადიუსი (ლათ. radius), მათემატიკაში: — ცენტრისა და წრის წერტილის შემაერთებელი სწორი ხაზი.

რაზინი, დონელი ყაზახი, რუსის ხალხის მიერ სტენკა რაზინად წოდებული, მეთაურობდა ყაზახ-გლეხების აჯანყებას სამხრეთ რუსეთში მე-17 ს. თავის მრავალრიცხოვან რაზმებით გაბატონდა მდ. დონის და ვოლგას ნაპირებზე, დაიპყრო ცარიკინი, ასტრახანი, სარატოვი, სიბირსკი და მოსკოვზე გალაშქრებას აპირებდა. გადამწყვეტ ბრძოლაში მთავრობის ჯარებმა დაამარცხეს და სიკვდილით დასაჯეს (1671 წ.).

რაია ანუ **რაიატი** (არაბ. „ჯოჯი“), დაპყრობილ ქრისტიანების სახელწოდება ოსმალეთში; სპარსეთში — საერთოდ ყველა ქვეშევრდომთა სახელი.

რაიგრასი (ინგლ. Raygrass), მაღალი მცენარე; იძლევა დიდ მოსავალს და იხმარება საქონლის საკვებად.

რაინა, ანძაზე აღმართული გარდიგარდმო ხე, აფრების მისამარებლად.

რაიონი (ფრ. Rayon): 1) ოლქი; 2) რაიმე განსაკუთრებული ნიშნის მატარებელი კუთხე (სამოქალაქო ან სამხედრო); 3) ქალაქის ნაწილი ანუ უბანი; აქედან: **რაიონული** — უბნის, საუბნო.

რაისი, ოსმ., მეხობალდე. **რაისენჯახი**, გერმ., ალპების შესანიშნავი წყალვარდნილი.

რაკა, ბერძ.: 1) აკლდამა, ეკლესიაში განსაკუთრებული ადგილი წმინდანთა ნეშტის მოსათავსებლად; 2) ებრაელთა საგინებელი სიტყვა: — ფუქსავატი, უვარგისი; 3) ინდოელთა ქალღმერთი, იხსენიება რიგვედში; 4) არაყის მსგავსი სასმელი აღმოსავლეთის ქვეყნებში.

რაკეტა (ფრ. raquete), საფანტის ფხვნილით გატენილი ლულა. ბოლოდან ცეცხლის მოკიდების დროს ჰაერში მიფრინავს და იქ სკდება.

ხმარობენ ილუმინაციის დროს და სათამაშოდ; აგრეთვე შორს გასატყორცილ ყუმბარა (ომის დროს).

რაკურს-ი (ფრ. raccourcir—დან „შეკვეცა“), საგნების შეკვეცა მხატვრობაში მათი ირიბი მდებარეობის გამო.

რამა (სანსკრ. Rāma—„ლიმახი, მშვენიერი“):

1) ინდოეთის მითოლოგიის სამი გმირის სახელწოდება; 2) ხუროთმოძღვრებასა და მხატვრულ წარმოებაში: ხის ან სხვა მასალისაგან გაკეთებული ჩარჩო ამა თუ იმ საგნის ჩასამსვლად (სარკის, სურათის და სხვ).

რამაზანი-ი ანუ **რამადანი-ი**, არაბ.-ოსმ., მკამადიანთა მე-9-ე თვე, საიდანაც ეწყობათ ორმოც-დღიანი მარხვა.

რამიანა—ინდური ეპოპეა ინდოელ გმირის რამის შესახებ. მის ავტორად ასახელებენ ინდოეთის პოეტს—ვალმიკს (მე-IV ს. ქ. წ.).

რამეზ-ი ანუ **რამეზეს** (ეგვიპ. მზის შვილი), შვიდი ფარაონის ზოგადი სახელწოდება. (16—13 ს. ქ. წ.). მათი მეფობის დროს ეგვიპტემ თავის ძლიერების და დიდების უმაღლეს ხარისხს მიაღწია.

რამიფიკაცია (ramifier—განშტოება). ამა თუ იმ ორგანოს სხვადასხვა შტოებად დაყოფა, მაგ. რომელიმე მცენარის, ხის ტოტის, ადამიანის სხეულის ვენების, რკინის გზის და სხვ.

რამპა (ფრ. rampe): 1) სანათურების მწკრივი სკენის წინა ნაწილის (აენსკენის) გასაშუქებლად; 2) კობის მოაჯირი.

რამს-ი (ფრ. rams), ბანქოს ერთგვარი თამაში.

რანგ-ი (გერმ. Rang), ხარისხი, ღირსება, რიგი. მაგ. ადამიანების ან საგნების სხვადასხვა რანგებად დაყოფა მათი ღირსების მიხედვით.

რანდევე (ფრ. rendez-Vous): 1) პაემანი, შეხვედრა, მაგ. ჯარის ნაწილების უფროსთა შეხვედრა სათათბიროდ; გემების ერთ ადგილას თავმოყრა ქარიშხლის დროს; 2) მიჯნურთა შესახვედრი დრო და ადგილი. წინასწარ შეთანხმებით.

რანეტ-ი, ფრ. (rainette), მომცრო ვაშლის საუკეთესო ჯიშე.

რანერი-ი (ფრ. ranger „განწყობვა“), ჯარის კაცთა მწკრივად დაყენება სიმოლოს მიხედვით.

რანტი-ი (გერმ. Rand). ფეხსაცმელის გარშემო გაკეთებული გვირისტი.

რანტიე (ფრ. rentier), კაპიტალის შემოსავლით მცხოვრები ადამიანი (იხ. რენტა).

რაპალოს ხელშეკრულება, 1922 წ. იტალიის ქ. რაპალოში დადებული ხელშეკრულება საბჭოთა რუსეთსა და გერმანიის შორის საეკონომიკური თვითობის აღსადგენად და სამხედრო ზარალის ასანაზღაურებლად. ამ ხელშეკრულებით გერმანიამ იცნო საბჭოთა რუსეთი იურიდიულად (de iure).

რაპირა (ფრ. rapière), საფარიკაო დაშნა გაწვეტიანებული ბოლოთი (იხმარებოდა უმთავრესად გერმანულ სტუდენტებში დუელის დროს).

რაპორტი-ი (ფრ. rapporter), პატაკი. — დაბალი მოხელის წერილობითი ან ზეპირი მოხსენება უფროსის წინაშე.

რაპპ-ი (Rappern), შვეიცარიის ფული. პირველად გამოვიდა მე-15 ს. ფრაიბურგსა და ბაზელში. ამ უამად უფროს ფრანგულ სანტიმს, ე. ი. ფრანკს $\frac{1}{100}$ -ს.

რაპსოდები (გერმ. rhapsodos), სხვადასხვა გმირულ ლექსების და პოემების მომღერლები ძველ საბერძნეთში. მღეროდნენ უმთავრესად ჰომეროსის „ილიადა“-ს და „ოდისეა“-ს, სადაც ბერძნების და ტროადელების ომია აღწერილი; აქედან: **რაპსოდია**—ერთგვარი მუსიკალური ნაწარმოები სხვადასხვა ეროვნული მოტივებით. მაგ. ლისტის უნგრული რაპსოდია.

რასა (ფრ. race, გერმ. Rasse): 1) ჯიშოტომი, მოდგმა; 2) ხალხთა ბუნებრივი დაჯგუფება, მაგ. ინდო-ევროპული, კავკასიური, მონღოლური და სხვ.; აქედან: **რასული**—შთამომავლობითი, მოდგმისებური.

რახინ-ი, ე. ი. (Racine, Jean Baptiste, 1659—1699), მოლიერის შემდეგ უდიდესი პოეტი საფრანგეთში (17 ს.), სახელგანთქმული დრამატურგი და ფრანგული კლასიციზმის საუკეთესო წარმომადგენელი. მის ნაწერებში შესანიშნავია: „ანდრომანა“, „ფიგიენია“, „დედრა“, „ატალა“ და სხვ...

რასკოლი-ი (რუს. раскол), განთქილება, გათიშვა, სარწმუნოებრივ ნიადაგზე სხვადასხვა ჯგუფებად დაყოფა (რუსეთში პეტრე დიდის დროს, გამოწვეული საეკლესიო რეფორმების ცხოვრებაში გატარებით), — აქედან: **რასკოლნიკი** — ურჩი, მოწინააღმდეგე; თანამედროვე მნიშვნელობით: პარტიის მთლიანობის დამრღვევი ანუ გათიშველი.

რასპუტინი-ი (გ რ ი გ ო რ რ ა ს პ უ ტ ი ნ) — ტობოლის გუბ. რუსი გლეხი, სექტანტი და ცრუმორწმუნე. თავი წმინდანად გამოაცხადა, დაუახლოვდა ნიკოლოზ II სასახლეს, მოიპოვა პირადი გავლენა მეფე-დედაფალზე და რევოლუციის წინა წლებში რუსეთის ფაქტიური მმართველი შეიქნა. მოკლეს 1916 წ.

რათიფიკაცია (ლათ. ratificatio), დადასტურება, მთავრობის რწმუნებულის მიერ დადებული ხელშეკრულების დამტკიცება უზენაეს რეალსუფლებებისგან.

რათიჩუსი-ი (გერმ. Raticius), ცნობილი გერმანელი პედაგოგი (1571 — 1635); აქედან: **რათიჩუსის მეთოდი** — მეთოდი, რომელიც ეყარება თვალსაჩინოებას: ჯერ უნდა შესწავლებოდეს სავანი და მერე ცნება, ჯერ სამშობლო ენა და მერე უცხო. ამით ცდილობდნ ბავშვი აზროვნების და ცნობისმოყვარეობის განვითარებას.

რათმანი-ი (გერმ. Rathmann), მაგისტრტი, ქალაქის საბჭოს წევრი.

რათუშა (გერმ. Rathaus), ქალაქის საბჭო ანუ სახლი, სადაც ქალაქის სამმართველო მოთავსებული.

რაუტი-ი (ფრ. raut, ინგლ. rout), საღამომეგლისი ანუ ზეიმი, რომელსაც მართავენ უმეტეს შემთხვევაში სახელმწიფოს დიდი მოხელენი (მაგ. მინისტრები), სხვადასხვა პოლიტიკური მოსაზრებით, უცხო სტუმრის პატივსაცემად, ან და რაიმე გარემოების აღსანიშნავად.

რაფაელი-ი (რაფაელი სანტი, 1483 — 1520), იტალიის უდიდესი მხატვარი და მოქანდაკე, მისი ნახატები უმთავრესად რელიგიური შინაარსისაა, მაგ. „მადონა“ (ლეთისმშობელი), „წმ. ოჯახი“, „ფერისცვალება“ და სხვ...

რაფინადი-ი (ფრ. rafiner), წმინდა, მაღალი ხარისხის შაქარი.

რაფსოდები, იხ. რაპსოდები.

რაყიფი-ი, 1) სამიჯნურო სიმღერა ინდოეთში; 2) მოქიშვე მიჯნური ანუ მოტრფიალი.

რასუეტი-ი, ჩარჩო, რომელშიაც ათავსებენ ტიპოგრაფიულ ანაწყობს გამოტოვებული ადგილებით.

რასუელი (გერმ. Reisskohle), ნახშირის ფანქარი სახატავად.

რაციონალიზმი-ი (ლათ. ratio — „გონება“): 1) აზროვნების მეთოდი, რომლის მიხედვით შემეცნების ერთადერთ წყაროდ აღიარებულია გონება; 2) ფილოსოფიური მიმართულება, რომელიც იკვლევს ქეშმარიტებას განყენებული აზროვნების საშუალებით ფაქტებისა და დამკვირვების გარეშე; 3) სარწმუნოებრივი საკითხების გონების თვლით გაშუქება. — რაციონალიზმის უდიდესი წარმომადგენელია დეკარტი (იხ.); აქედან: **რაციონალიზაცია** — ამა თუ იმ საქმის ანუ წარმოების ვონიერულად მოწესრიგება. გად. მნიშვნ.: გაუმჯობესება, მომკირნობა; **რაციონალიზტი**-ი — რაციონალიზმის მიმდევარი; **რაციონალური** — გონიერული, მიზანშეწონილი. (იხ. კანტი).

რაციონი-ი (ფრ. ration): 1) ჯარისკაცის ულუფა; 2) საქმლის განსაზღვრული რაოდენობა ცხენებისთვის.

რახატ-ლუჯუმი-ი, შაქრით და ფქვილით შეზავებული ტკბილეული.

რახიტი-ი, იხ. რახიტიზმი.

რახიტიზმი-ი (rachis — ხერხემალი), ბავშვის ავადმყოფობა — ძვლების გარბილება კირის ნივთიერების შემცირების გამო; **რახიტიკი** — რახიტიზმით დაავადებული.

რაჯი-ი (სანსკრ. rāja — მეფე), ინდოეთის მფლობელი, მთავარი; ინდოელ მთავრის ტიტული.

რე, იტ., მუსიკაში — ძირითად, დიატონურ გამის მკორე ნოტა.

რეა (გერმ.): 1) ლეგენდარული გოლიათი ქალღმერთი, ურანის და გეას ასული; 2) სატურნის მეხუთე თანამავალი; 3) ანძის მისამავრებელი ძელი გემზე.

რეაბილიტაცია (ლათ. rehabilitare), წარმოემულ უფლების ანუ შეღახულ ღირსების აღდგენა, ძველი მდგომარეობის დაბრუნება, თავის გამართლება.

რეაგენტ-ი, იხ. რეაქტივი.

რეალ-ი (ესპან. real): 1) ესპანური ფულის ნიშანი. უდრის დაახლოებით 25 ფრანგულ სანტიმს; 2) შრიფტის შესახებ მავიდა სტამბაში.

რეალიზაცია (ლათ.-ფრ. réalisation): 1) გეგმის ან აზრის განხორციელება, სისრულეში მოყვანა; 2) ფასიან ქალაქების განადგება ანუ ფულად ქცევა; მაგ. კაპიტალის რეალიზაცია.

რეალიზმ-ი (ლათ. realis): 1) აზროვნების მეთოდი, რომელსაც საფუძვლად უდევს სინამდვილს შესწავლა; 2) ფილოსოფიაში რეალიზმი აღიარებს საგნების დამოუკიდებელ არსებობას, ადამიანის სუბიექტიურ აზროვნების გარეშე; 3) ხელოვნებაში—მოითხოვს სინამდვილის სწორე ასახვას, ეწინააღმდეგება ნომინალიზმს; აქედან: **რეალისტ-ი**—რეალიზმის მიმდევარი; **რეალური**—ნამდვილი, ფაქტებზე დამყარებული.

რეაქტივ-ი ანუ **რეაგენტ-ი** (ლათ. reactivum), ქიმიური ნივთიერება — ამქავენებს სხვა ნივთიერების არსებობას ხსნარში.

რეაქცია, ლათ. (reactio), წინააღმდეგობის გაწევა, გამძლეობა: 1) ქიმიკაში — ნივთიერების ცვლადობა მეორე ნივთიერების ზეგავლენის გამო; 2) პოლიტიკაში — ძველი წესწყობილების დაცვა, პროგრესის და წინსვლელობის საწინააღმდეგო მოძრაობა. — აქედან: **რეაქციონერი** — ძველი წესწყობილების მოტრფიალი; **რეაქციონური** — ძველი წესწყობილების დაცვისადმი მიდრეკილი; 3) ბიოლოგიაში — ორგანიზმის გამომავალზე გარეშე გალიზინებაზე.

რეზუს-ი (ფრ. rébus), სურათებისაგან შემდგარი ამოცანა, გასართობად და გონების საჯარჯიშოდ.

რეგალა (ლათ. regalis — rex): 1) სამეფო ღირსების ნიშნები: გვირგვინი, კვერთხი, ღერბი და სხვ; 2) სახელმწიფოს მონოპოლური უფლება ზოგიერთ საგანზე, მაგ. სამომადნო წარმოება, ფოსტა-ტელეგრაფი, ფულის მოჭრა და სხვ.

რეგენერატორ-ი (ლათ. regenerator): 1) ახლად წარმოქმნილი, გარდამქმნელი, ამლორძინე-

ბელი; 2) აპარატი, რომელიც შთანთქავს სითბო და გამოსცემს მას საჭიროებისამებრ. — აქედან: **რეგენერაცია** — დარღვეული ქსოვილის აღდგენა ორგანიზმის მიერ.

რეგენტ-ი (ლათ. regens): 1) მეფის მაგიერი მმართველი მისი ავადმყოფობის ან მცირეწლოვანობის გამო; 2) მომღერალთა გუნდის ხელმძღვანელი, ლობტარი.

რეგისტრ-ი (ლათ. registrum): 1) ხმის მოცულობა; 2) ფისგარმონის ხელსაწყო ხმის ასამაღლებელ-დასადაბლებელი; 2) შემოსულ ქალაქების ჩასაწერი წიგნი.

რეგისტრატორ-ი, ლათ.: 1) რეგისტრაციის მაწარმოებელი, შემოსულ-გასულ ქალაქების აღმნიშვნელი; 2) სხვადასხვა მოვლენის ავტომატიურად აღმნიშვნელი აპარატი, მაგ. ასტრონომიაში — თერმოგრაფი (იხ.), ანემოგრაფი (იხ.) და სხვ.

რეგისტრატურა — განყოფილება, სადაც სწარმოებს რეგისტრაცია; — **რეგისტრაცია** —: 1) აღრიცხვა; 2) შემოსულ-გასულ ქალაქების დაეთარში რიგზე ჩაწერვა.

რეგლამენტ-ი (ფრ. règlement): 1) წესდება, დადგენილება; 2) ყრილობის მიერ შემუშავებული წესი; აქედან: **რეგლამენტაცია** (ფრ. réglementation) — რეგლამენტისადმი დამორჩილება, მოქმედების ჩამოყალიბება კანონიერ ფორმებში.

რეგრეს-ი (ლათ. regressus): 1) უკან დახევა, ჩამორჩენა, პროგრესის საწინააღმდეგო მოვლენა. — აქედან: **რეგრესული** — ჩამორჩენილი, დაქვეითებული; 2) სათხმასუქო უფლებაში თამასუქის უკანასკნელ მფლობელის მიერ მოთხოვნილების წამოყენება იმავე თამასუქის უწინდელ მფლობელთა წინააღმდეგ, როდესაც მას არ შეუძლიან პროტესტის შემდეგ ვალის განადგობა.

რეგულა (ლათ. regula), თვიური დაწმენდა ქალის სასქესო ორგანოსი (იხ. მენსტრუაცია).

რეგულარიზაცია (ლათ. regio), განწყობილება, წესის დამყარება; აქედან: **რეგულარული** — წესიერი, წესთან შეთანხმებული; **რეგულარული ჯარი** — მუდმივი, გაწრფილი ჯარი; **რეგულატორ-ი** —: 1) მანქანის მექანიურ მუშაობის მომწყობებელი ხელსაწყო; 2) ასტრონომიაში —



დროის ზუსტი გასაზომი; ვად. მნიშვნ.: ყოველგვარი მომწესრიგებელი ძალა.

რედაქტორი (ლათ. redigo, redactum—„შეკრება, მოწესრიგება“): 1) პერიოდულ გამოცემის პასუხისმგებელი ხელმძღვანელი და მმართველების მიმცემი; აქედან: **რედაქცია** —: 1) პერიოდულ გამომცემლობის სამმართველო ანუ შენობა; 2) დასაბეჭდ მასალის გადათვლიერება-შესწორება, გადაკეთება.

რეჯები, არაბ., მაჰმადიანთა კალენდრის მე-7-ე თვე.

რედიკული (ლათ. radiculum—ბადე), ქალკების ხელში დასაქერი ჩანთა, ცხვირსახოცის, პუდრის და სხვ. ნივთების ჩასაწყობად.

რედიფი, არაბ., ოსმალეთის სათადარიგო ჯარის სახელწოდება.

რედუტი (ფრ. réduit—„თავსაფარი“), პატარა სიმაგრე დიდი სიმაგრის შიგნით მოთავსებული, სადაც თავს აფარებენ იმ შემთხვევაში, თუ შტურმა დიდი სიმაგრე აიღო.

რედუტი (ფრ. redoute), მრავალკუთხედის მსგავსი სიმაგრე.

რედუტი-კალე — შავი ზღვის ნაპირას მდებარე სიმაგრე, მდ. ხოპის შესართავთან (ზუგდიდის მაზრ.).

რედუქტორი (ლათ. reductor): 1) საღოსტაქო იარაღი ამოვარდნილ სხეულის ნაწილის გასასწორებლად; 2) ორთქლმავლის სელის შესამცილებელი ხელსაწყო.

რედუქცია (ლათ. re-ducto — უკან დახევა): 1) გეომეტრიაში — ამა თუ იმ ფიგურის შემცირება, ანუ განმარტებება; 2) მედიცინაში — ნორმალურ მდგომარეობაში ჩაყენება; 3) ქიმიკაში — შევებადთან შეერთებით ლითონის აღდგენა ანუ მიღება; 4) ფასის დაწევა საქონელზე; 5) მრავალხმოვან პარტიტურის გადაკეთება მცირერიცხოვან მუსიკალურ ინსტრუმენტზე.

რეგისტრი (ფრ. registre). შემოსულ-გასულ ქაღალდების ჩასაწერი წიგნი, დაფთარი, სია (იხ. რეგისტრი).

რევანში (ფრ. revanche). სამაგიეროს გადახდა, შურის ძიება, ჯავრის ამოყრა.

რევენტუსი, ჰოლ., სქელი ტილო აფრების გასაყეთებლად.

რევერანსი (ლათ. reverens — „პატივსაცემი“), თავაზიანი თავის დაკვრა მუხლის ჩაკეცივით.

რევერენდა (ლათ. reverendus — „ღირსეული“), შავი ფერის მანტია ანუ წამოსახამი (ხმარობენ ლუთერანულ ეკლესიის სასულიერო პირნი).

რევერსი (ლათ. reversio — უკან დაბრუნება, მობრუნება): 1) ხელწერილი; 2) თამაშუქის გამოყიდვის ვალდებულება განსაზღვრულ ვადაში.

რევიზია (ლათ. reviso — გადასინჯვა, ხელახლად გადათვლიერება): 1) სახალხო ილწერა; 2) ამა თუ იმ დაწესებულების საქმეთა გადასინჯვა და მათი შემოწმება; აქედან: **რევიზორი** — რევიზიის მწარმოებელი პირი.

რევიზიონიზმი — ზომიერი პოლიტიკური მიმდინარეობა გერმანიის სოც.-დემოკრატიულ პარტიაში — ბერნშტეინის მეთაურობით. მოითხოვს მარქსის მოძღვრების გადასინჯვას (რევიზიას) და აღიარებს კლასთა თანამშრომლობას. სოციალურ რეფორმების ნიადაგზე; აქედან: **რევიზიონისტი** — რევიზიონიზმის მომხრე (იხ. ბერნშტეინი).

რევმატიზმი (ბერძ. rheumatismus), კუნთების და სახსრების დაავადება, უმოთვრესად ვაციებით გამოწვეული.

რევოლვერი (ინგლ. revolve — ტრიალი), ხელით სასროლი ერთლულიანი იარაღი. ჩახმახი წინ გაკეთებული აქვს ბორბალი. ისერის ზედი-ზედ, რადენჯერმე, ხელახლად გაუტენლივ. გამოიგონა ამერიკელმა კოლტმა (1814-62). შემდეგში ვააუმჯობესეს ნავანმა და სხვ.

რევოლუცია (ლათ. revolutio — „გადაბრუნება, გადატრიალება“), არსებულ წესწყობილების ძირითადი გარდაქმნა და მის მაგიერ ახალი წყობილების შემოღება, გაბატონებულ კლასთა დამხობა და ძალა-უფლების გადასვლა დაბარგულ და შევიწროვებულ კლასების ხელში (მაგ. საფრანგეთის დიდი რევოლუცია — 1789 წ., ინგლისის — 1642 წ. და 1688 წ., გერმანიის — 1848 წ., რუსეთის — 1917 წ. და სხვ.; აქედან: **რევოლუციონერი** — რევოლუციის მომხრე, რევოლუციაში მონაწი-

ლე; **რევოლუციონური** — რევოლუციის თვა-
სებით აღჭურვილი.

რევტრიბუნალი — რევოლუციონური ტრი-
ბუნალი (იხ. ტრიბუნალი).

რეზერვ-ი (ლათ. reservare — „მომარაგე-
ბა“), მარაგი, სათადარიგო ჯარი.

რეზერვუარი-ი (ლათ.-ფრ. réservoir), აუზი;
გაზების და სითხეების სათავსი.

რეზექცია (ლათ. resectum — „მოჭრა, მო-
კვეთა“), სადოსტაქრო ოპერაცია; ამა თუ იმ
ორგანოს დაავადებულ ნაწილის ამოჭრა, მაგ.
ძვლის, სახსრის და სხვ.

რეზიგნაცია (ლათ. resignare — „ბეჭდის
ახსნა, გაუქმება“), თავის სურვილით უფლებებ-
ზე ხელის აღება, პირად ბედნიერების და სოა-
მოვნების უარისყოფა; თავის თავის ღვთის ანა-
ბრად მიტოვება და ბედზე მიგდება.

რეზიდენტ-ი, ლათ., უცხო მთავრობის წარ-
მომადგენელი ანუ რწმუნებული, შესამე ხარის-
ხის დესპანი.

რეზიდენცია (ლათ. residere — დაბინავება),
სატახტო ქილაქი, მეფის ან სახელმწიფოს უზე-
ნაეს წარმომადგენლის (პრეზიდენტის) მუდმი-
ვად საცხოვრებელი ადგილი.

რეზინა (ლათ. resina): 1) ხის წებოსაგან
დამზადებული ნივთიერება, კალოშების, ტა-
ნისამოსის ან სხვა საქიროებისათვის; 2) საშლე-
ლი ფანქრით ან მელნით დაწერილისა.

რეზოლუცია (ლათ. resolutio): 1) განაჩენი,
გადაწყვეტილება; 2) ამა თუ იმ საკითხზე დას-
კვნის გამოტანა ოფიციალური პირის ან დაწე-
სებულების მიერ.

რეზონ-ი (ფრ. raison), დედა-აზრი, საუკუნე-
ლი; აქედან: **რეზონ დ'ეტრი** (raison d'être) —
გასამართლებელი საბუთი, აზრი, მნიშვნელობა;
რეზონური — საფუძვლიანი, სწორი, ჭკვიანური.

რეზონანს-ი (ლათ. resonantia), ხმის ანუ
ბგერის ანარეკლი, გამოხმაურება; აქედან: **რე-
ზონატორ-ი** — ბგერის გასაძლიერებელი ხელ-
საწყო.

რეზონერ-ი (ფრ. raisonneur), ზედმეტი
მსჯელობის მოყვარული ადამიანი; აქედან: **რე-
ზონერობა** — ზედმეტი მსჯელობა.

რეზულტატ-ი (ფრ. résultat), რაიმე საქმის
ან გარემოების შედეგი; დასკვნა.

რეზუმე (ლათ. resumere — „განმეორება“,
ნალაპარაკების მოკლე შინაარსი; მთავარი აზრის
სხარტად გადმოცემა.

რეი, იხ. რაინა.

რეიდ-ი (ინგლ. road), ნავსადგურისაგან და-
შორებული ადგილი გემების გასაჩერებლად.

რეინ-ი (გერმ. Rhein), უდიდესი მდინარე
გერმანიასში.

რეის-ი, პორტ.: 1) პორტუგალიასში — ფული
= 0,15 კაპ.; 2) გერმ. — გემის სავალი მი-
მართულება ზღვაზე.

რეის-ფენდ-ი, ოსმ., სავარყო საქმეთა მინი-
სტრი ოსმალეთში.

რეისფედერ-ი (გერმ. Reissfeder): 1) სახაზა-
ვი კალმები, რომელნიც ერთმანეთს ბურღის
საშუალებით უახლოვდებიან; 2) ლითონის მი-
ლი ფანქრის ჩასადებად.

რეიტერ-ის სააგენტო — ინგლისის სატელე-
გრაფო საზოგადოება. ჰკრებს და ავრცელებს
ახალ ამბებს დიდი ბრიტანეთის და ჩრდილო-
ამერიკის ტერიტორიაზე. აღჭურვილია მონო-
პოლური უფლებით ამ დარგში.

რეიხსვერ-ი, გერმ. Reichsveher), გერმანიის
სახელმწიფო ლაშქარი.

რეიხსკანცლერ-ი (გერმ. Reichscanzler), სა-
ხელმწიფოს კანცლერი ანუ პირველი მინისტრი
და მთავრობის თავმჯდომარე გერმანიასში.

რეიხსრატ-ი (გერმ. Reichsrath), უზენაესი
საკანონმდებლო დაწესებულება ავსტრიაში
(პარლამენტი).

რეიხსტაგ-ი (გერმ. Reichstag), გერმანიის
პარლამენტი ანუ უზენაესი საკანონმდებლო და-
წესებულება.

რეიხსტალერ-ი (გერმ. Reichsthaler), ევო-
ცხლის ფული ძველ გერმანიასა და სკანდინა-
ვიის ქვეყნებში.

რეკვიემ-ი (ლათ. requiem — „განსვენება“),
განსასვენებელი ლოცვა ანუ საგალობელი კა-
თოლიკურ ეკლესიაში.

რეკვიზიტ-ი (ლათ. requisitum — „მოთ-
ხოვნილება“): 1) მსახიობის მოსართავი ნივთები;
2) თამაშების აუცილებელი ნიშნები (მაგ. თა-
რილი, ჯამი, ადგილი, ხელმოწერა და სხვ); **რე-
კვიზიტორ-ი** — რეკვიზიტის მომწოდებელი ანუ
გამგე (თეატრში).



რეკვიზიცია (ლათ. requisitio), მთავრობის მიერ კერძო საკუთრების ჩამორთმევა საზოგადოებრივ საჭიროებისათვის; დაპყრობილ ქვეყანაში სურსათ-სანოვების ძალით აკრება ჯარებისთვის.

რეკლამა (ლათ. reclamare — „ხმა-მალლა ყვირილი“), განცხადება გაზეთში ან სხვა ორგანოში საგანგებო ყურადღების მისაპყრობად; ამა თუ იმ საგნის ან პიროვნების, მაგ. არტისტის მუსიკოსის, მომღერლის და სხვ. საჯაროდ ქება-დიდება.

რეკოგნოსციროვკა (ლათ. recognitio — „გაშინჯვა, დათვალიერება“, რუს. დაბოლოებით): 1) მტრის ბანაკის დაზვერვა ომის დროს; 2) ამა თუ იმ ადგილმდებარეობის ტექნიკური გამოკვლევა რაიმე გეგმის განსახორციელებლად.

რეკომენდაცია (ფრ. recommandation), წარდგენა, დახმარების აღმოჩენა, თავდებად დადგომა უფროსის წინაშე; აქედან: **რეკომენდატორი** — რეკომენდაციის გამწევი.

რეკონვენცია (ფრ. reconvention), მიგებებითი სარჩელი, მომჩივარზე საჩივრის შეტანა.

რეკონსტრუქცია (ლათ. reconstructio), გადაშენება, აღდგენა.

რეკორდი (ინგლ. record), უაღრესი გამარჯვება სხვადასხვა შეჯიბრში, მაგ. სირბილში, ცურვაში, ჭადრაკის თამაშში, დოღში და სხვ.

რეკრეაცია (ლათ. recreatio), დასვენება მეცადინეობის შემდეგ, გაცვეთილების დროებით შეწყვეტა ბავშვების სათამაშოდ; აქედან: **რეკრეაციული ღარიბაზი** — მოწაფეების დასასვენებელი ოთახი სასწავლებელში.

რეკრედიტივი, ლათ., ელჩის რწმუნების გამოუქმებელი ბარათი. უპირისპირდება აკრედიტივის (იხ.).

რეკრუტი (ფრ. recrue), ახლად გაწვეული ჯარიზაკი.

რეკტი, იხ. რექტი.

რელატივიზმი (ლათ. relatio „შეფარდება“), ფილოსოფიური მიმართულება — დამყარებული საგნების ურთიერთ შორის შეფარდებაზე ანუ ცოდნის რელატივიზმზე (relativité); აქედან: **რელატიური** — შეფარდებითი.

რელაცია (relatio), მოხსენება, თხრობა; აქედან: **რელატორი** — მომხსენებელი.

რელიგია (ლათ. religio), სარწმუნოება, ადამიანის სულიერი კავშირი ღვთაებისადმი და ამ კავშირის გამოსახვა გარეგნულ ფორმებში (იხ. კულტი); რელიგიის ისტორიული ფორმები: 1) ფეტიშიზმი (იხ.); 2) პოლითეიზმი (იხ.); 3) მონოთეიზმი (იხ.); აქედან: **რელიგიური** — სარწმუნოებრივი.

რელიკვები (ლათ. reliquiae), წმინდანთა ნეშტი, ტანსაცმელი და სხვ.

რელიეფი (ფრ. relief): 1) დაბლობ-მაღლობების გამოსახვა სიბრტყეზე; 2) დედამიწის ზედაპირის მოყვანილობა; აქედან: **რელიეფური** — თვალსაჩინოდ წარმოდგენილი.

რელსი (ინგლ. rail), რკინის გზის ლიანდაგი.

რემარკა (ფრ. remarquer — „შენიშვნა“), შენიშვნები წიგნის ან რეგულის ნაპირებზე.

რემბრანდტი (1609 — 69), სახელგანთქმული ჰოლანდიელი მხატვარი.

რემედასი, რევოლუც. მებრძოლთა დახმარებ საზოგადოება.

რემედიუმი (ლათ. remedium), ფულის ნორმალური წონის კანონით ნებადართული შემცირება.

რემესა ანუ **რიმესა**, ლათ.-ფრ., ფულის გადასხდა თამასუქის საშუალებით; აქედან: **რემიტენტი** — ის პირი, ვისაც გადასაგზავნი თამასუქით ფული უნდა მიეცეს.

რემიზი, ფრ. (remise): 1) ბანკოს თამაშის დროს დაჯარიმება; 2) ქსელის გასაბამი ხელსაწყო საფეიქრო დაზგაში.

რემინტონი, ფილ. (დაიბ. 1816 წ.) — ამერიკელი გამოგონი საბუქდ მანქანების, თოფების და სხვ.; ამავე სახელწოდების საბუქდი მანქანა; აქედან: **რემინტონისტი** ან **რემინტონისტკა** (რუს. დაბოლ.) — რემინტონზე მომუშავე ვიჟი ან ქალი.

რემონტი (ფრ. remonter): 1) შენობების ან მანქანების შეკეთება; 2) ცხენოსანთა ჯარის რაზმებად დაწყობა.

რენანი, ერნ. (Renan, 1823 — 92), ცნობილი ფრანგი მწერალი — ფილოსოფოსი. სახელი გაითქვა თავისი თხზულებით „ცხოვრება იესოსი“, თარგმნილია ევროპის ყველა ენაზე, ქართულად — ია ეკალაძის მიერ.

რენეგატი-ი (იტ. renegato): 1) განდგომილი, ძველი რწმენის უარყოფელი ადამიანი, თავის მსოფლმხედველობის მოღალატე; აქედან: **რენეგატობა** — რწმენის ან შეხედულობის უარყოფა, განდგომა.

რენესანსი-ი (ფრ. renaissance — „აღორძინება“), ხელოვნებისა და მეცნიერების აღორძინება ანუ განახლება დასავლეთ ევროპაში, განსაკუთრებით იტალიაში მე-14 — 16 ს. ს. თავის იდეალს რენესანსი ეძებდა ანტიკურ (ძველი) ქვეყნების შემოქმედებაში და ჰბაძავდა მას. რენესანსის საუკეთესო წარმომადგენელი იყვნენ ხელოვნების სხვადასხვა დარგში: მიქელ ანჯელო, რაფაელი, ლეონარდო-და-ვინჩი, ბოკაჩიო, დანტე, პეტრარკა და სხვ.

რენომე (ფრ. renommée), პატიოსანი სახელი, კარგი რეპუტაცია (იხ.).

რენტა (ფრ. rente „შემოსავალი“): 1) მიწის ან სახლის შემოსავალი; 2) გაცემულ თანხის ან გაქირავებულ ქონების შემოსავალი (სარგებელი); აქედან: **რენტზე** ანუ **რენტით** — რენტით მცხოვრები.

რენტე-ი, იხ. რანტე-ი.

რენტგენი-ი, ვილჰელმი (1845 — 1923), გერმანელი ცნობილი ფიზიკოსი, 1895 წ. აღმოაჩინა უხილავი სხივები, ე. წ. „X სხივები“, რომელნიც გადიან არაგამქვირვალე საგნებში; იწოდება აღმოჩენისავე სახელით — **რენტგენის სხივები**. — **რენტგენელოგია** — რენტგენის სხივების საშუალებით ადამიანის სხეულის შინაგანი ნაწილების გაშუქება და შესწავლა.

რეომეტრი-ი, ბეოძ.: 1) წყლის პიდრავლურ ძალის საზომი იარაღი ანუ მდინარეთა სიჩქარის გასაზომი; 2) ელექტრონის ნაკადის ძალის საზომი იარაღი.

რეომიური-ი, რენე-ანტუანი (1683 — 1757), ფრანგი ფიზიკოსი და ბუნებისმეტყველი. ამ სახელითვე ცნობილია მის მიერ გამოგონილი თერმომეტრი, დაყოფილი 80° მენაკად (გრა-დუსად).

რეორგანიზაცია, ლათ., გარდაქმნა, გადახალისება, გადაკეთება; აქედან: **რეორგანიზატორი** — რეორგანიზაციის მომხდენი.

რეოსკოპი-ი, იხ. მულტიპლიკატორი.

რეოსტატი-ი, ლათ., ელექტროდენის რეგულატორი ანუ მომწესრიგებელი ხელსაწყო.

რეოფორი-ი, ლათ. გაღვანურ ბატარეის შემართებელი მავთული.

რეპარაცია (ლათ. reparare „აღდგენა“), ზარალის ანაზღაურება ფულის ან სხვა სახით; აქედან: **რეპარაციული გადასახადი** — საშხედრო მოქმედებით მიყენებული ზარალის ანაზღაურება.

რეპატრიაცია, ლათ., ემიგრანტების (იხ.) სამშობლოში დაბრუნება.

რეპერტუარი-ი (ფრ. répertoire — „ცხრილი, ნუსხა“): 1) მუსიკალურ ან დრამატულ ნაწარმოებთა (პიესების) სია, რომელიც უნდა შესრულებულ იქნეს თეატრში ანაზღაურებულ დროს განმავლობაში; 2) მსახიობის ყველა როლი.

რეპეტიცია (ლათ. repetitio): 1) ამა თუ იმ პიესის ანუ მუსიკალური ნაწარმოების მომზადება; **გენერალური რეპეტიცია** — უკანასკნელი სანიმუშო შესრულება; 2) განვლილი კურსის განმეორება; აქედან: **რეპეტიტორი** — მასწავლებელი, მოწადის ხელმძღვანელი განვლილი კურსის განსამეორებლად.

რეპლიკა (ფრ. répliquer): 1) ასუსხზე პასუხის გაცემა, სიტყვის შებრუნება, მოსწრებელი, სხარტი შენიშვნა შუალაპარაკის დროს; 2) მსახიობის როლის უკანასკნელი სიტყვა, რომლის შემდეგ მეორე მსახიობი იწყებს თავის როლს, აქედან: რეპლიკის მიცემა.

რეპორტი-ი (ინგლ. report), შესყიდულ ფისიან ქალაქდების ძვირად გაყიდვა.

რეპორტერი-ი (ინგლ. reporter — მომხსენებელი), გაზეთის თანამშრომელი, რომელიც რედაქციის სხვადასხვა ცნობებს და ახალ ამბებს აწვდის.

რეპრეზენტანტი-ი (ფრ. représentant), წარმომადგენელი, მოადგილე; **რეპრეზენტაბელური** — წარმოსადგეგი, ლამაზი; **რეპრეზენტატიული სისტემა** — სახელმწიფოებრივ მართველობის წარმომადგენლობითი ანუ პარლამენტარული სისტემა; **რეპრეზენტაცია** — წარმომადგენლობა, წარმოდგენა; აქედან: **რეპრეზენტაციული უფლება** — წარმომადგენლობითი უფლება.

რებრესია (ლათ. repressio). შევიწროება, სასტიკი ზომების მიღება; აქედან: **რებრესიული** — შემაფიწროებელი, იძულებითი.

რებრესალიები (ფრ. représaille): 1) შემაფიწროებელი ზომების მიღება ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორის წინააღმდეგ; 2) შურის ძიება ამა თუ იმ მოქმედების საშუალებით.

რებრიზი (ფრ. reprise): 1) წართმეული ქონების ხელახლად დაბრუნება ზღვაზე ომის დროს; 2) მუსიკალური პიესის მთავარი ნაწილის დაბრუნება.

რებრიმანდი (ფრ. réprimande), საყვედურის გამოცხადება, შენიშვნა.

რებროდუქცია (ლათ. reproductio): აღდგენა; 2) წარმოების განმეორება; აქედან: **რებროდუქციული** — აღდგენითი, განმეორებითი, — **რებროდუცენტი** — აღმდგენი.

რებტილიები, მრავლ. (ლათ. reptilia), ქვეწარმავალი; აქედან: **რებტილური პრესა** — ისეთი ჟურნალ-გაზეთობა, რომელიც ქედს ისრის ამა ქვეყნის ძლიერთა წინაშე და მონურად ემორჩილება მთავრობას.

რეპუტაცია (ფრ. reputation), საზოგადოების შეხედულება ანუ აზრი ამა თუ იმ პიროვნებაზე; საზოგადოებაში დამსახურებული სახელი.

რეჟიმი (ფრ. regime, ლათ. regimen): 1) სახელმწიფოებრივ მართვლობის წესწყობილება; 2) ცხოვრების წესი, ნაყარნახევი ავადმყოფისადმი ექიმის მიერ. მაგ. დიეტა (იხ.) და სხვ.

რეჟისორი (ფრ. régisseur). პიესის დადგმის ხელმძღვანელი, როლების განმანაწილებელი, მსახიობთა გამწვრთნელი და სხვ.; აქედან: **რეჟისურა** — 1) პიესის დადგმის ხელმძღვანელობა, გაწვრთნა-მომზადება და სხვ.; 2) რეჟისორთა კოლეგია.

რესკონტრო (ლათ. rescontro): 1) თანხის გადატანა ერთი ანგარიშიდან მეორეზე; 2) საანგარიშო დავთარი.

რესკრიპტი (ლათ. rescriptum), მეფის სიგელი ანუ წერილი ამა თუ იმ ქვეშევრდომის სახელზე; **რესკრიპცია** (ფრ. rescription): 1) საფრანგეთის რევოლუციის დროის სახელმწიფო ვალდებულებანი; 2) წერილობითი თავდები ფულის მიღების დროს.

რესპექტაბელური (ინგლ. respectable), პატივსაცემი, ღირსეული.

რესპირაცია (ლათ. respirare „სუნთქვა“), ჰაერის ამოსუნთქვა და ჩასუნთქვა; აქედან: **რესპირატორი** — ბადის მსგავსი ხელსაწყო, რომელსაც ავადმყოფს სახეზე აცმევენ გამობარ და სუფთა ჰაერის სასუნთქად.

რესპუბლიკა (ლათ. res-publica — „საზოგადოებრივი საქმე“), სახელმწიფოებრივი მართვა-გამგეობის ფორმა, სადაც უმაღლესი ძალა-უფლება ერთ პიროვნებას-კი არ ეკუთვნის, არამედ რომელიმე წოდებას ან მთელ ხალხს. ამისდა მიხედვით რესპუბლიკა შეიძლება იყოს არისტოკრატიული, დემოკრატიული და სოციალისტური. პირველის მაგალითს წარმოადგენს ძვ. სპარტა, ათინა (საბერძნეთში), ვენეცია, გენუა (იტალიაში), მეორის — თანამედროვე შვეიცარიის, ამერიკის და სხვ., მესამის — საბჭოთა კავშირი; აქედან: 1) **რესპუბლიკანელი** — ა) რესპუბლიკანურ წყობილების მომხრე, დამცველი; ბ) რესპუბლიკანურ სახელმწიფოს მოქალაქე; 2) **რესპუბლიკანიზმი** — აზროვნების რესპუბლიკანური მიმართულება; 3) **რესპუბლიკანური ანუ რესპუბლიკური** — რესპუბლიკის შესახებ ანუ მისგან წარმოქმნილი.

რესტავრატორი (ლათ. restaurare — „აღდგენა“): 1) ძველ დაზიანებულ მხატვრულ ნაწარმოებთა აღმდგენი; 2) დამხობილ წეს-წყობილების ან დინასტიის აღმდგენი; აქედან: **რესტავრაცია** — აღდგენა ძველი მთავრობის, გადაყენებულ დინასტიის (იხ.), დამხობილ წეს-წყობილების და სხვ.

რესტიტუცია (ლათ. restitutio), უფლების აღდგენა ანუ ძველი მდგომარეობის დაბრუნება.

რესტორანი (ფრ. restaurant), სასადილო, მაგარ სასმელებით სავაჭრო; აქედან: **რესტორატორი** — რესტორანის პატრონი.

რესურსი (ფრ. ressource), ცხოვრების წყარო ანუ საშუალება.

რეტირადა (ფრ. retiré), უკან დახევა; ფენისადგილი.

რეტორიკა, იხ. რიტორიკა.

რეტორსია (ფრ. *réttorsion*), სამაგიეროს გადახდა, ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორის საწინააღმდეგოდ ზომების მიღება.

რეტორტა (ლათ. *retortus*), სითხის გამოხახდელი ხელსაწყო. ქიმიურ ლაბორატორიაში (მინის ან ლითონის).

რეტროგრად-ი (ლათ.-ფრ. *retrograder* — „უკან დახევა“), გონებრივად ჩამორჩენილი ადამიანი. ძველი წესწყობილების მომხრე; რეაქციონერი (იხ.); აქედან: **რეტროგრადობა** — ჩამორჩენილობა, დაქვეითება. — უპირისპირდება პროგრესს ანუ წინმსვლელობას. — **რეტროსპექტიული** (ლათ. *retro-aspicere* — „უკუ ხედვა“), წარსულის თვალის გადავლება. უკუქცევითი მიმოხილვა.

რეტუში (ფრ. *retoucher* — „შესწორებ.“), ფოტოგრაფიული სურათის (ნეგატივის) ხელით შესწორება ანუ გაშალაშინება.

რეფერატი (ლათ. *referre* — „მოხსენება“), საჯარო მოხსენება ამა თუ იმ საშეცნეო ან საზოგადოებრივ საკითხზე; აქედან: **რეფერენტი** — მომხსენებელი.

რეფერენდუმი (ლათ.), საკანონმდებლო წესით გადაჭრილ საკითხების საბოლოო დასტური ხალხის უშუალო ხმის მიცემით (მაგ. შვეიცარიაში).

რეფლექსი (ლათ. *reflectere* — „გამოკრთობა“), გარეშე გაღიზიანებით გამოწვეული უნებლიეთი და არა-შეცნობილი მოძრაობა; **რეფლექსია** — შუქის გამოკრთობა ანუ ანარკლი; აქედან: **რეფლექსური** — უნებლიეთი; **რეფლექსოლოგია** (ლათ.-ბერძ.) — ადამიანის ფსიქიურ ანუ სულიერ მოვლენათა შესწავლა ბიო-სოციოლოგიური თვალსაზრისით, ე. ი. მისი გარეგან მოქმედების, მიმიკის, ხმის და სხვ. ნიშნების მიხედვით (იხ. ბიპევიორიზმი).

რეფლექტორ-ი, ლათ.: 1) შუქის ამნარეკლი; შორეულ საგანთა მკვრეტი იარაღი (მაგ. ასტრონომიაში).

რეფორმა (ლათ. *reformare*): 1) გარდაქმნა; 2) სახელმწიფო წესწყობილების თანდათანობითი შეცვლა საკანონმდებლო გზით; აქედან: **რეფორმატორ-ი** — გარდამქმნელი ანუ რეფორმების მომხდენი.

რეფორმატული ეკლესია — ცინგლისა (1484—1531) და კალენის (1509 — 64) მიერ დაარსებული ეკლესია. განირჩევა ლუთერანულ ეკლესიისაგან უკიდურესი მიმართულებით. მაგალითად: სრულიად უარყოფს სარწმუნოების გარეგნულ მხარეს. რეფორმატული სარწმუნოება გავრცელებულია შვეიცარიას, სამხრეთ-დასავლეთ გერმანიას, ჰოლანდიას, შოტლანდიაში და სხვ.; **რეფორმისტი** — რეფორმების მომხრე (იხ. რეფორმა 1, 2).

რეფორმაცია (ლათ. *reformacio* — „გარდაქმნა“), რელიგიური მოძრაობა მე-16-ე საუკუნეში მიმართული ფეოდალურ რეიზის და კათოლიკური (რომის) ეკლესიის განუსაზღვრელი ბატონობის წინააღმდეგ. რეფორმაციის ხელმძღვანელი და სულის ჩამდგმელი იყო მარტინ ლუთერი (1483—1546). 1519 წ. ლუთერმა თავის მრავალრიცხოვან მიმდევრებით საბოლოოდ გასწევტა კავშირი კათოლიკურ ეკლესიასთან და ამით საძირკველზე ჩაუყარა ახალ სარწმუნოებრივ მოძღვრებას, რომელსაც პროტესტანტიზმი ეწოდა. შემდეგში ეს უკანასკნელი დაიყო ორ შტოდ: ლუთერანულ და რეფორმატულ ეკლესიებად.

რეფრაქტორ-ი (ლათ. *refringere* — „გარდატეხა“), ასტრონომიაში: დურბინდი ანუ შორმკვრეტი იარაღი. კოკრი, რომელშიაც შორეულ საგნების, მაგ. ვარსკვლავთა გამოჩატომი სხივების გარდატეხა ხდება (იხ. ტელესკოპი).

რეფრაქცია (ლათ. *refringere*); სხივების გარდატეხა.

რეფრიგერატორ-ი (ლათ. *refrigerare* — „გაცივება“), საყინულე, სასმელების გასაცივებელი მოწყობილობა ღვინის სარდაფებში.

რექტიფიკატორ-ი (ლათ. *rectus-facere* — „გასწორება, დაწმენდა“), სპირტის ხელახლად გამოსახდელი (დასაწმენდი) მოწყობილობა; აქედან: **რექტიფიკაცია** — 1) სითხის ხელშეორედ გამოხდა; 2) მრუდე ხაზის ნამდვილი სიგრძის პოვნა.

რექტორ-ი (ლათ. *rector, regere* — „მართვა“), უმაღლეს სასწავლებლის მმართველი პროფესორი.

რეჩიტატივი-ი (ლათ. recitare — „ხმა-მალლა კითხვა“), ერთგვარი მღერა, რომელიც ლაპარაკს წაავებს; **რეჩიტატორი**-ი (ლათ. recitator), ხმა-მალლა მკითხველი ანუ სიმღერით მოლაპარაკე.

რეჩ პოპოლიტა, პოლ., პოლონეთის სახელმწიფოს ისტორიული სახელწოდება.

რეცენზია (ლათ. recensio — „განხილვა, გარჩევა“), მხატვრულ ან მეცნიერულ ნაწარმოების მოკლე განხილვა-შეფასება; აქედან: **რეცენზენტ-ი** — რეცენზიის დამწერი.

რეცეპტი-ი (ლათ. recipere — receptum — „მიღება“), ექიმის მიერ გამოწერილი ბარათი წამლის დასამზადებლად და მისაცემად; აქედან: **რეცეპტურა** — სწავლა წამლების შემზადების შესახებ.

რეცეპცია (ლათ. receptio), მიღება, მაგრომის სამართლის რეცეპცია — მისი მოქმედ კანონად გამოცხადება და მიღება საფრანგეთს, გერმანიასა და სხვ. ქვეყნებში.

რეციდივი-ი (ლათ. recidivus — „განმეორება“): 1) სისხლის სამართლის დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენა; 2) ავადმყოფობის შექცევა; აქედან: **რეციდივიზმი** — მოვლენათა განმეორება; **რეციდივიზტი** — დანაშაულობის ხელმეორედ ჩამდენი სასჯელის მოხდის შემდეგ; გამოუსწორებელი ანუ პროვინციონალური ბოროტმოქმედი.

რიგვედა, სანსკრ., ინდოელთა საღვთო სჯულის წიგნების უძველესი ნაწილი.

რიგორიზმი-ი (ლათ. rigor — „სისასტიკე, სიმტკიცე“), უაღრესი ზნეობრივი სიმტკიცე და სისასტიკე; აქედან: **რიგორისტი** — 1) სასტიკი ზნეობის ადამიანი; 2) მოვალეობის მტკიცე აღმასრულებელი.

რიგსდავ-ი, დან., დანეთის პარლამენტი.

რიდეკული-ი, იხ. რედეკული.

რიფერა, ლათ.-იტ., ხმელთა შუა ზღვის ნაპირი ნიკადან სპეციალდე. — განთქმული პავით და სილამაზით.

რიომა, ბერძ., ბერათა შეთანხმება ანუ შეწყობა, ლეკების კეთილზმევანი დაბოლოვება; აქედან: **რიომიული** — კეთილზმოვანი. შეწყობილი.

რიკარდო, დავიდ (1772—1823), ცნობილი ინგლისელი ეკონომისტი, ე. წ. კლასიკური სკოლის დამაარსებელი პოლიტიკურ ეკონომიაში. მეცნიერულად დაამუშავა ღირებულების, კაპიტალის და მიწის რენტის თეორია. შევლა ამ საკითხს რიკარდო უდგებოდა კაპიტალისტური თვალსაზრისით და რიცხვდა თავისუფალ ვაჭრობას. შემდეგში მარქსმა განავითარა რიკარდოს თეორია და მისცა მას სოციალისტური დანაბუთება.

რიკოშეტი-ი (ფრ. ricochet — „აღდენა“): 1) ზარბაზნის ტყვიის ასხლეტა; 2) საერთოდ სხეულის ტეხილი ხაზით მოძრაობა. გადატენიშენ: მიზნის აღდენა, როცა ერთს უმიზნებენ — მეორეს ხვდება.

რიმესა, იხ. რემესა.

რინოკეფალი-ი, ბერძ., მახანჯი, ცხვირ-გამრუდებული ადამიანი.

რინოლოგია (ბერ. Rhinologia), სწავლა ცხვირის აგებულობის და დავადების შესახებ.

რინოპლასტიკა (ბერძ. Rhinoplastica), დანიანებული ცხვირის ხელოვნურად გაკეთება.

რინოსკოპი-ი (ბერძ. Rhinoscop), ცხვირის ღრუს მაჩვენებელი სარკე.

რისკი-ი (ფრ. risque), გამბედაობა, ალალბედალ მოქმედება, საშიშ ნაბიჯის გადადგმა. იხ. ვაზახანი.

რიტმი-ი, ბერძ., ზომა, თანასწორობა: 1) პოეზიაში — ბერათა თანასწორ-ზომიერი ამაღლებ-დადაბლება; 2) მუსიკაში და ცეკვაში — ტაქტი, თანასწორზომიერი რხევა; აქედან: **რიტმიული** — შეწყობილი, ზომიერი.

რიტორი-ი, ბერძ., მკვერი, მკვერმეტყველი, ორატორი (იხ.); **რიტორიკა** — მკვერმეტყველების მეცნიერება; აქედან: **რიტორიული** — მკვერმეტყველური.

რიტუალი-ი (ლათ. ritus — „რელიგიური წესი“), საეკლესიო წესი ანუ ცერემონიალი.

რიფები, შრავლ.: 1) წყალქვეშა ვიწრო ქვის ტიხრი; 2) იალქნის თოკები; 3) მუსულმანურ სარწმუნოების ხალხი მაროკოში.

რობესპიერი-ი, მაქსიმილიან (Robespierre, 1758 — 94), საფრანგეთის რევოლუციის გამოჩენილი მოღვაწე, დამფუძნებელი კრების და კონვენტის წევრი. როგორც იაკობინელთა კლუბის ხელმძღვანელი, აწარმოებდა სასტიკ ტერორს

ვირონდისტების (იხ.) წინააღმდეგ და უკანასკნელ წლებში შეიქნა რევოლუციონურ მთავრობის ფაქტიური მმართველი. ბოლოს დასაჯეს გილიოტინით თავის მიმდევრებთან ერთად (1794).

რობინზონ-ი, ინგლისელ მწერლის დანიელ დეფოს (1661—1731) რომანის „რობინზონ კრუზო“-ს (თარგმნილია ქართულად) მთავარი გმირი; აქედან: **რობინზონადა** — დეფოს რომანის გმირის რობინზონის მიბაძვა; საზღაპრო თავგადასავალი იმ სახით, როგორც ეს რობინზონ კრუზომ განიცადა.

როგაცია (ლათ. rogatio), კანონ-პროექტი ძველ რომში.

როდბერტუს-ი ანუ **როდბერტუს-იაგენცოვ-ი** (1805—75), გამოჩენილი გერმანელი ეკონომისტი და სახელმწიფოებრივი სოციალიზმის მთავარი თეორეტიკოსი.

როდენ-ი, ო გ ი უ ს ტ (დაიბ. 1840 წ.), სახელგანთქმული ფრანგი მოქანდაკე. ცნობილია მისი ქანდაკებანი: „აღამიანის შექმნა“, „ბჰენი ჯოჯოხეთისანი“, „ჟეა“ და სხვ.

როდოდენდრონ-ი (ლათ. Rhododendron), იელი, — ვარდისფერ ან იისფერ ყვავილებიანი ჭკენარე, ქოლგის მოყვანილობისა, მავარი ფოთლებით.

როზენკრეცერები, მრავლ. (გერმ. Rosenkreuser), მე-17 ს. საიდუმლო საზოგადოება, რომლის მიზანი იყო სამარადისო ბედნიერების დამყარება.

როზეოლა (ლათ. roseola), წითელი ლაქები სხეულზე გადამდებ სნეულების დროს.

როზეტი-ი, ფრ., ერთგვარ მოყვანილობის აღმასი ბრტყელი ძირით და მრავალი წახნავით ზევიდან.

როზეტა (ფრ.-ლათ. rosette, რუს. დაბოლ.): 1) არქიტექტურა-ში — ჩამოსმული ან გამოქანდაკებული ორნამენტი ვარდის მოყვანილობისა. იხმარება შენობის გასალამაზებლად; 2) ვარდის მოყვანილობის ფანჯარა ფერადი მინებით; 3) არქიტექტურული მოსართავი კედლებზე, ვრებილი; 4) ვარდის მოყვანილობის არშია; 5) შანდალზე ჩამოცმული რგოლი სანთლის ღვინისაგან დასაცავად.

როზმარინ-ი (ლათ. rosmarinus), მუდმივ მწვანე და სურნელოვანი მცენარე (სამხრეთ ევ-

როპაში), საიდანაც სურნელოვან ზეთს, სპირტს და მალამოს ამზადებენ.

როიალი-ი (ფრ.), ერთგვარი მუსიკალური სიმებიანი ინსტრუმენტი, აწყობილი შეიდი ოქტავით, სამკუთხიანი, სიგრძით 3 არშიამდის (იხ. ფორტეპიანო).

როიალიზმ-ი (ფრ. royal—მეფური), მეფისადმი ერთგულება, მეფური ხელისუფლების მომხრეობა; აქედან: **როიალისტები** (მრავლ.) — მეფის განუსაზღვრელი ძალა-უფლების მომხრენი; საფრანგეთში — ბურბონთა დინასტიის მომხრენი (იხ. ლეგიტიმიზმი).

როკოკო, ფრ. (rococo), ერთგვარი სტილი დეკორატიულ ხელოვნებასა და არქიტექტურაში. განვითარდა საფრანგეთში — ლუი XV (1710—74) დროს. როკოკოს სტილის დამახასიათებელია: მდიდარი და მოხდენილი ჩუქურთმები, ღია, მხიარული ფერები, მოოქროება და სხვ. ამ სტილით ამზადებენ ავეჯს, ფაიდურს და სხვ.

როკ-ფელერ-ი, გამოჩენილი ამერიკელი მლიადრო-ი.

როლი-ი (ფრ. role): 1) მსახიობის მიერ ამა თუ იმ გმირის სცენაზე განსახიერება; 2) ადამიანის განსაკუთრებული მოქმედება ანუ დანიშნულება სახელმწიფოში, საზოგადოებაში და სხვ.

რომანი-ი (ფრ. roman): 1) ლიტერატურულ ნაწარმოებთა ერთგვარი ფორმა, სადაც მხატვრულად აღწერილია ხალხის ზნე-ჩვეულება. რაიმე ფანტასტიური ისტორია, მიჯნურთა თავგადასავალი და სხვ.; 2) სასიყვარულო ამბავი, გამიჯნურება; აქედან: **რომანიული** — სასიყვარულო, სატრფიალო. — **რომანისტ-ი**: 1) რომანების მწერალი; 2) რომანულ ენების მცოდნე-მკვლევარი.

რომანიზაცია (ლათ. romanitas), რომაელთა კულტურის გავლენა სხვა ხალხზე.

რომანიზმ-ი (ლათ. romanus): 1) საშუალო საუკუნოების სხვადასხვა მოვლენათა და დაწესებულებათა რომაულ გავლენით ახსნა; 2) რომანიული ენების თავისებურობა; 3) რომანიული ხასიათი.

რომანოვები, მრავ., რუსეთის სამეფო დინასტია (1613—1917), რომლის პირველი წარმომადგენელი იყო მიხეილ თეფდორეს-ძე რო-

მანოვი, უკანასკნელი — ნიკოლოზ II. რომანო-
ვების ტახტი დაემხო 1917 წ. თებერვლის რევო-
ლუციის დროს.

რომანული ენები, ლათინურიდან წარმოშო-
ბილი ენები: ფრანგული, იტალიური, ესპანური,
პორტუგალიური, რუმინული.

რომანს-ი (ფრ. *romance*): 1) ლირიული ხა-
სიათის მუსიკალური ნაწარმოები; 2) მოკლე ლი-
რიული სასიმღერო ლექსი.

რომანტიზმი (ფრ. *romantisme*): 1) ერთ-
გვარი მიმართულება ევროპულ ლიტერატურა-
ში (მე-19-ე ს. პირველ ნახევარს), რომელსაც
ახასიათებს პოეტურ შემოქმედების თავისუფა-
ლი ფორმა, გრძნობის და ფანტაზიის გაბატონე-
ბა. უპირისპირდება ცრუ-კლასიკურ პოეზიას;
2) თავისებური სულიერი განწყობილება, უნი-
დაგო იდეალიზმისადმი მისწრაფება; აქედან:
რომანტიული — მეოცნებე; **რომანტიკ-ი** ანუ
რომანტიკისი (ფრ. *romantique*): 1) რომან-
ტიზმის მიმდევარი ლიტერატურაში; 2) მეოცნე-
ბე, ფანტაზიური.

რომაული ციფრები, რომაელების მიერ შე-
მოღებული და დღემდე ხმარებული რიცხვები
(I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX და სხვ.).

რომი-ი, ბერძ., გეომეტრიული თანასწორ-
გვერდიანი ოთხკუთხედი, მოპირდაპირე პარა-
ლელური გვერდებით (ორი მოპირდაპირე კუთხე
ბლაგვია და ორიც მახვილი); **რომიოიდები** —
მრავ., — მოვრძო რომის მავგარი სხეულები
არა-თანასწორ გვერდებით; **რომიული სისტე-
მა** — რომის მავგარი მოყვანილობის კრისტა-
ლური ჯიშები; **რომიოფერ-ი** — ექვს რომიოი-
დალურ სიბრტყიანი გეომეტრიული სხეული.

რომიეო, საკ. სახ., შექსპირის ტრაგედიის
„რომიეო და ჯულიეტა“-ს მთავარი გმირი.

რომი-ი, იტ.: 1) თანამედროვე იტალიის და
ძველ რომაელების სატახტო ქალაქი; აქედან:
რომის სამართალი — ძველ რომაელების მიერ
შედგენილი კანონთა კრებული (იხ. იუსტინიან-
ის კოდექსი); 2) ინგლ., სპირტის მავარი სას-
მელი.

რონდო (ფრ. *rondeau*): 1) ლექსთაწყობის
ერთგვარი ფორმა, შესდგება 13 იამბიკურ სტრი-
ქონისაგან ორი რითმით; 2) მუსიკალურ ნაწარ-
მოების განსაკუთრებული ფორმა, შესდგება ორ

თემისაგან. ამასთანავე მთელი შინაარსი ერთ
თემას ირგვლივ ტრიალებს.

როსინანტა; ესპ., დონკიხოტის ცხენის სა-
ხელწოდება; გადატ. მნიშვნ.: ჯანდაგი ცხენი.

როსტივი-ი, ინგლ., საქონლის სუკრ, ოდნავ
შემწვარი და სისხლ-ნარევი.

როტა (გერმ. *rotte*), გუნდი, ჯარის ნაწილი.

როტაცია (ლათ. *rotare* — „სროლა“), საგ-
ნის წრისებური მოძრაობა თავის ღერძის გარ-
შემო; პლანეტების მოძრაობა მზის გარშემო;
აქედან: **საროტაციო მანქანა** — მანქანა, სადაც
ორთქლის ძალა წრისებურ მოძრაობას იწვევს
უშუალოდ, მაგ., გაუმჯობესებული სწრაფ-
მბეჭდავი მანქანა მოძრავე ბოროლით.

როტმისტრი-ი, ევროპ., ცხენოსანთა ესკად-
რონის უფროსი, ობერ-ოფიცრის ხარისხი,
უღრის ქვეითა ჯარის კაპიტანი.

როტონდა (ლათ. *rotundus* — „მრგვალი“):
1) მრგვალ-გუმბათიანი შენობა; 1) ქალების
უსახელოებო გრძელი წამოსასხამი.

რუბენს-ი, საკ. სახ., ცნობილი ფლამანდიელი
შხატვარი (1577 — 1640). დასტოვა 1500-დე სუ-
რათი, მხატვრობის სხვადასხვა გვარისა.

რუბიკონ-ი (ლათ. *rubico*): 1) ჩრდ. იტა-
ლიაში მდინარე, რომელიც იულიოს კეისარმა
გადალახა (49 წ. ქ. წ.), წინააღმდეგ სენატის
დადგენილებისა; 2) გადატ. მნიშვნ.: სიძნე-
ლის გადალახვა, გაბედულ ნაბიჯის გადადგმა.

რუბინ-ი (ლათ. *rubens* — „წითელი“), ძვირ-
ფასი ძოწეულის ფერი ქვა, გამჭვირვალე.

რუბრიკა (ლათ. *rubrica* — „წითელი საღე-
ბავი“): 1) განუყოფილება ანუ კარი ძველ რომ-
ში — კანონის პირველი სიტყვა ან სათაური,
იწერებოდა ჩვეულებრივ წითელი მეღვინით; აქე-
დან: **რუბრიკა** ანუ „წითელი საღებავი“.

რუდიმენტ-ი (ლათ. *rudimentum* — დასაწყი-
სი, პირველი ცდა), ჩანასახი ორგანო, განუვი-
თარებელი ნაწილი ადამიანის სხეულისა, მაგ.,
კული, ბრმა ნაწლავი და სხვ., აქედან: **რუდი-
მენტური** — განუვითარებელი, უსარგებლო,
პირველყოფილი.

რუინა (ლათ. *ruina* — დაშობა), ძველ შე-
ნობების და ციხე-ქალაქების ნანგრევები.



რულეტკა (ფრ. roulette): 1) ერთგვარი აზარტული თამაში (იხ. აზარტი); 2) რულეტის სათამაშოს ხელსაწყო; 3) საზომი ლენტა — პატარა კოლოფში დახვეული; 4) ხვეული.

რუმინია, იგივე **რუმინეთი**, მდ. დუნაის ნაპირას მდებარე სახელმწიფო. სატახტო ქალაქი — ბუჰარესტი.

რუმპელ-ი (ლათ. rumpere — შეჩერება, მობრუნება), საქის მოსაბრუნებელი ბერკეტი გემზე.

რუნები, სკანდ., (მრავლ.): 1) ძველი გერმანული ხელნაწერები; 2) ფინეთის ხალხური სიმღერები.

რუპია, ინდ., ვერცხლის ანუ ოქროს ფული ინდოეთში.

რუპორ-ი, პოლ., ხმის გასაძლიერებელი მილი.

რუხები (მრავლ.), რუსეთის მკვიდრი მოსახლეობა, სლავიანურ-ფინურ მოდგმის ხალხი; **რუსეთი** (ქართ. დაბოლ.) — აღმოსავლეთ ევროპაში მდებარე ქვეყანა. საზღვრავს: ჩრდილოეთით — ჩრდილო-ყინულის ოკეანე და თეთრი ზღვა, დასავლეთით — ბალტიის სახელმწიფოები, პოლონეთი და რუმინეთი, სამხრეთით — შავი ზღვა და კავკასიონის ქედი, აღმოსავლეთით — ურალის ქედი.

რუსიფიკაცია, გარუსება, რუსული ენის და

ზნე-ჩვეულების ძალით გავრცელება; **რუსიფიკატორ-ი** — რუსიფიკაციის მომხრე; **რუსოფილი**, რუს.-ბერძ. — რუსეთის მოსიყვარულე; **რუსოფილობა** — რუსეთის სიყვარული; **რუსოფობია**, რუს.-ბერძ. — რუსეთის სიძულვილი; **რუსოფობ-ი** — რუსეთის მოძულე.

რუსო, ჟან-ჟაკ (Rousseau, 1712 — 78), სახელგანთქმული ფრანგი ფილოსოფოსი და პოლიტიკური მოაზროვნე, საფრანგეთის დიდი რევოლუციის წინამორბედი და სულის ჩამდგმელი. სახელი გაითქვა თავის თხზულებით: „საზოგადოებრივი ხელშეკრულება“ — „Du contrat social“, „ემილი“, „ახალი ელოიზა“, „აღსარება“, „მსჯელობა“ და სხვ., სადაც იგი მკერეტ-ყველურად ასაბუთებდა და იცავდა ხლხის სუვერენიტეტს (ძალა-უფლებას), თავისუფლებას, ძმობას, ერთობას და სხვ., ებრძოდა ცივილიზაციის უარყოფით მხარეებს და კაცობრიობას მოუწოდებდა ბუნებისა და პირველყოფილ ადამიანის თავისუფალ ცხოვრებისაკენ.

რუტინა (ფრ. routine): 1) ერთ ადგილას შეჩერება; 2) დაძველებული ზნე-ჩვეულება და აზროვნება; აქედან: **რუტინერ-ი** — რუტინის მომხრე, ჩვეულების მორჩილი; 2) ახალის მტერი და ძველი ადათების მომხრე.

რუფაიები, ოსმ., მრავლ., მტირალი დერვიშები (იხ. დერვიში).

ს

საადი, სპ. სახ. (1184 — 1291), სახელგანთქმული სპარსელი მგოსანი. მის ნაწარმოებთა შორის შესანიშნავია „გითლისტან“ (ვარდის ბაღი), „ბოსტან“ (ხეხილის ბაღი) და მრ. სხვ.

საბაოთ-ი, ებრ. („ძალა“, „მხედრობა“). ლეთაების ერთ-ერთი სახელწოდებათაგანი.

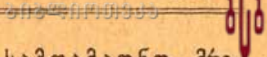
საბეიზმი ან **საბაიზმი** (ებრ. saba — „მხედრობა“, „ანგელოზთა მხედრობა ცაში“), ცის მწათობთა თაყვანისცემა, გავრცელებული იყო ბაბილონს, ასურეთსა, არაბეთში და სხვ.

საბეელები — : 1) სამხრეთ არაბეთის მცხოვრებნი ძველად, ეხლა: იემენის მცხოვრებნი; 2) ვარსკვლავთა თაყვანისმცემენი.

საბელიანელები, მრავლ., მე-III-ე საუკ. ეპისკოპოსის საბელიუსის (Sabellius) მიერ აფრიკაში დაარსებული ქრისტიანული სექტა, ღვთაების ერთპიროვნობის მალიარებელი; აქედან: **საბელიანიზმი** — საბელიანების მოძღვრება.

საბინები, მრავლ., (ლათ. sabini), ძველად (ქრ. დაბ. წ.) შუა იტალიაში მცხოვრები ხალხი, ინდო-ევროპული ოჯახის.

საბოტაჟი (ფრ. sabot — „ხის ფეხსაცმელი“, „ცული რამ ნივთი“, saboter — „ხის ფეხსაცმელის კეთება“, sabotage — „ცუდად კეთება“): 1) საქმის ნაჩქარევად და ცუდად შესრულება; 2) ერთგვარი გაფიცვა, რომელიც გამოიხატება გულ-აქრუბულ მუშაობაში, მანქანების



ან მასილის განზრახ დაზიანებაში, საქმის წარმოების დაბრკოლებაში და სხვ.; აქედან: საბოტაჟი-ი (რუს. დაბოლოებით) — საბოტაჟის ჩამდენი.

სავა, სკანდ.: 1) ხალხური ზეპირგადმოცემა ანუ ეპოსი; 2) სკანდინავურ მითოლოგიის ქალღმერთი.

სავიტალური (ლათ. sagittare-დან), სხეულის შუა ხაზი, მედიალურის პარალელური, სხეულს სკრის წინა-უკანა მიმართულებით.

სადიზმი-ი, ფრ., პათოლოგიური სქესობრივი გრძნობა, როდესაც ადამიანი სქესობრივ სიაშოვნებას განიცდის სხვისი ტანჯვით. [სახელწოდება წარმოსდგა ფრანგ მწერალ მარკიზ დე-სად-ისაგან (1740 — 1814), რომელიც შეპყრობილი იყო ამ სენით]; აქედან: სადისტ-ი — სადიზმით დაავადებული.

საღუკველნი, მრავლ., ებრ., ძველ ებრაელთა რელიგიური სექტა, ბაბილონის ტყვეობიდან განთავისუფლების შემდეგ დაარსებული: უარყოფდა გადმოცემას, საიქიო ცხოვრებას, საეკლესიო წესებს, ასკეტიზმს, სულის უცვალებას და სხვ., კანონიერად მიაჩნდა მხოლოდ მოსე წინასწარმეტყველის ხუთი წიგნი. ჰქადაგებდა ამ ქვეყნიურ ცხოვრებით დატკობას. ამ სექტას ევთონოდა უმადლეს სასულიერო წოდების, არისტოკრატის და განათლებული საზოგადოების ნაწილი.

სავოიარები, მრავლ., ფრ. (savoie): 1) საფრანგეთის და შვეიცარიის საზღვარზე მცხოვრები ხალხი; 2) მოხეტიალე მუსიკოსები.

სავონაროლა, იერონიმე (1452 — 98), ცნობილი იტალიელი რეფორმატორი. სასტიკად ჰკიცხავდა სამღვდლოებას, მთავრობის და მდიდარ ხალხის უზნეო ცხოვრებას, ჰქადაგებდა თავდაპირველ — ასკეტურ ცხოვრებას და მოითხოვდა თეოკრატიულ-რესპუბლიკანურ სახელმწიფოს დაარსებას. შეიპყრეს პაპის ალექსანდრე (VI) ბორჯის განკარგულებით და დასწვეს, როგორც ერეტიკოსი (1498 წ. მაისის 22).

საკვოაჟი-ი (ლათ. saccus — „ბარკი“ და ფრ. voyage — „მგზავრობა“): 1) ტყავის ან ტილოს ამგზავრობის ნიშანი; 2) კაპარკი.

საკი-ი (ლათ. saccus — „ჩანთა, ტომარა“):

1) პარკი, ტომარა; 2) სამთამადრო მრეწველობაში — საქაჩევი; 3) სამხედრო საქმეში — მიწით სავსე ტომარა ტყვისაგან დასაფარავად.

საკი — : 1) ერთგვარი ჯიშის მიმუნნი სამხრეთ ამერიკაში; 2) იაპონელთა სასმელი არაყი, ბრინჯისაგან დამზადებული.

საკია-მუნი ანუ შაკია-მუნი, ინდოელთა სარწმუნოების დამაარსებელის ბუდას სახელწოდება. (იხ. ბუდიზმი).

საკოს-ი, ბერძ., არქიელის საეკლესიო ზედანასაცემელი წირვის დროს.

საკრამენტალური (ლათ. sacramentum), საღვთო, საეკლესიო, ანუ წმ. საიდუმლოების შესახები.

საკს-, იხ. საქს.

საკუნტალა, სანსკ.: 1) სანსკრიტულ პოეტ კალიდასის პოემის „საკუნტალა“-ს მთავარი გმირი ქალი.

სალადინ-ი, იუსუფ (1137-93), ეგვიპტის და სირიის სულთანი. დაიპყრო მესოპოტამია და გაიმარჯვა ჯვაროსანთა ომში.

სალათ-ი (ევროპ. salat), ერთგვარი ბოსტნეული (მწვანილი), საქმელში უმაღ სახმარი, — შეზავებული ძმრით, შაქრით და სხ.

სალამ-მალექი-ი, არაბ., მშვილობა თქვენდა! თათრული მისასალმებელი სიტყვა; სალამ-ლიქი-ი, ანუ ხელამლიქი-ი — : 1) მაჰმადიანებში — მისაღები, სასტუმრო ოთახი; 2) ოსმალეთის სულთნის საზეიმო გამოსვლა სტამბოლის მეჩეთიდან (რეგულაციამდე).

სალამანდრა (ლათ.-ბერძ. salamandra), ქვეწარმავალთა ჯიშის, ხვლიკის მაგვარი, ლაყუჩებიანი ცხოველი, ამფიბიების ოჯახისა (იხ. ამფიბი).

სალდათ-ი ანუ უკეთ ხოლდათ-ი (იტ. soldato), ჯარისკაცი.

სალდო, იტ.: 1) ნაშთი, განსხვავება შემოსავალსა და გასავალს (კრედიტის და დებეტის), აქტივის და პასივის შორის; 2) ანგარიშის გასწორების შემდეგ მიღებული ნაშთი.

სალვადორ-ი, იხ. სან-სალვადორ-ი.

სალვარხანი-ი, იგივე „606“, პროფ. ერლიხის (დაიბ. 1854 წ., გერმანელი) მიერ აღმოჩენილი

საშუალება (დარიშხანის პრეპარატი) ათაშანგის წინააღმდეგ.

სალვე (ლათ. salve — „სალამი, გამარჯვება“): 1) ძვ. რომელთა მისასალმებელი სიტყვა; 2) ღვთის შობლის ღვთაება კათოლიკურ ეკლესიაში.

სალივინი, ტომაზო (Salvini, 1829-1895), სახელგანთქმული მსახიობი და ტრადიკული როლების (ოტელოს, მაკბეტის, ჰამლეტის და სხ.) გენიალური შემსრულებელი.

სალიერი, ანტონიო (Salieri, 1750-1825), ცნობილი იტალიელი კომპოზიტორი. დასწერა 40 ოპერაზე მეტი.

სალიური კანონი (Lex salica), სალიერ ფრანკების ხალხური კანონმდებლობა, რომლის მიხედვით ქალები მოკლებულნი იყვნენ მემკვიდრეობის უფლებას. ამ კანონის ძალით საშუალო საუკუნოებში (მაგ., საფრანგეთში) სამეფო ტახტის მემკვიდრეობა მხოლოდ მამრობითი სქესის წარმომადგენლებზე გადადიოდა.

სალიცილი-ის (ანუ **სალიციუმ**-ის) სიმკვავე, ქიმიური — ერთგვარი ქიმიური შენაერთი. იხმარება მედიცინაში ქინაქინის მაგიერ და როგორც ოფლის გამომწვევი საშუალება (სალიცილის ნატრი), იხმარება აგრეთვე ტექნოლოგიაში, მაგ. ღვინის, ლუდის და სხ. დაყენების დროს.

სალიცინი, ქიმ., მოიპოვება ბზის და ტირიფის ძირკვებში, საიდანაც ამზადებენ თეთრ კრისტალურ ნივთიერებას. იხსნება წყალსა და სპირტში. იხმარება მედიცინაში.

სალოლი-, ქიმ., სალიციუმის სიმკვავის ფენოლის ეთერი, იხმარება მედიცინაში რევმატიზმის წინააღმდეგ და სიცხის დასაწყევად.

სალონი (ფრ. salon — „ღარბანი“): 1) მისაღები ოთახი, საღარბო; 2) ლიტერატურული ან პოლიტიკური საზოგადოება, რომელიც თავს იყრის ამა თუ იმ ცნობილ პირის ბინაზე. გავრცელებული იყო საფრანგეთში მე-18-ე საუკუნეში, მაგ., ქ-ნ ჟოზეფინის სალონი და სხ.; 2) სამხატვრო ნაწარმოებთა ყოველწლიური გამოფენა, მაგ. ლუვრში.

სალტო-მორტალე (ლათ. saltus — „გადახტომა“ და mortalis — „სასიკვდილო“): 1) მალაყი, თავდაყირა ხტომა; 2) გად. მნიშვნ.: გაბედული და საშიში ნაბიჯი.

სალუტი-ი (ლათ. salus — „მისაღება“), მისაღება ზარბაზნის სროლით ან სხვა რაიმე საშუალებით (დროშების დახრა). — **სალუტაცია** (ლათინ. salutatio — „სალამი“): 1) სამხედრო სალამი უფროსის წინაშე ხმლის ამოდებით, დროშების დახრით ან სროლით; 2) ძველად — წარჩინებულ პირთა ან მეფისადმი მისაღება მწახველთა მხრივ.

სამავედა, იხ. ვედები.

სამარიანები ანუ **სამარიტები**, მრავლ., პალესტინის ისრაელები, რომლებმაც ებრაელთა სამეფოს განადგურების შემდეგ (VIII საუკუნე ქრ. წ.) ასურელების მიერ, კერძოთაყვანისმცემლობა მიიღეს. ამის გამო სამარიელებსა და იუდეელებს შორის დიდი სიძულვილი არსებობდა.

სამოედები ანუ **ხაზავები**, მრავლ., ურალ-ალტაის ფინური მოდგმის ველური ხალხი ჩრდილოეთ რუსეთში, სარწმუნოებით კერძოთაყვანისმცემელი. მისდევენ ირმის მოშენებას, მეთევზეობას, ნადირობას და სხ.

სამოსტინიზმი-, უკრაინ., პოლიტიკური მოძრაობა სამხრეთ რუსეთში. მოითხოვს უკრაინის დამოუკიდებლობას. — აქედან: **სამოსტინიკები** — უკრაინის დამოუკიდებლობის მომხრენი.

სამუმი (არაბ. **სამუჰლი**-ი), ჩრდ.-აღმოსავლური ცხელი ქარი; ჰქრის ზაფხულში დღე-ღამის გათანასწოების დროს არაბეთს, სირიას, მესოპოტამიასა და სახარაში.

სამშითი (ლათ. Buxus), ბზის ხე. ცნობილია სიმკვრივით და გამძლეობით. იზრდება ცხელ ქვეყნებში, მაგ. სამხრეთ ევროპაში, სპარსეთსა, მცირე აზიასა და საქართველოში (აფხაზეთში) ენდ. ბზიბის ნაპირებზე. სამშითიდან აკეთებენ როიალებს და სხვადასხვა მუსიკალურ ინსტრუმენტებს, ბზრიალებს, საფეიქრო მოწყობილობასა და სხ.

სანატორია (ლათ. sanare-დან „მკურნალობა“), საავიარაკო ალაგას მოთავსებული სამკურნალო დაწესებულება, სადაც სწამლობენ ყოველგვარ ავადმყოფს, განსაკუთრებით ქლექით დაავადებულებს სუფთა ჰაერით, ზღვის აბანოებით და სხ.

სანგვინიკი (ლათ. sanguis — „სისხლი“), ცოცხალი ტემპერამენტის ადამიანი, ფიცხი. —

აქედან: **სანგვინიური** — ცოცხალი, მოძრავი, ადვილად აღმზნები.

სანდალია (ბერძ.), ძვ. ბერძნების და რომაელების ფესვაცემელი, ქალამანის მსგავსი.

სანიტარია (ლათ. sanitas — „ჯანმრთელობა“): 1) საზოგადოებრივი ჰიგიენა, საზოგადოებრივ ჯანმრთელობის დაცვა; 2) ომში — საექიმო პერსონალის შემადგენლობა; აქედან: **სანიტარი** — 1) სანიტარულ წესების მეთვალყურე ექიმი, მოწყალეების და, ან სხვა მზახელე; 2) ჯარში მოსამსახურე, დაჭრილთა და ავადმყოფთა მომვლელი. — **სანიტარული** — საექიმო, სამკურნალო; ჯანმრთელობის პირობების შესახებ.

სანკტ, იხ. სანქტ.

სანიულოტები (ფრ. sans-culotte — „უნიფორმები“), ასე უწოდებდნენ საფრანგეთის რევოლუციის დროს არისტოკრატები უკიდურეს მემარცხენე რევოლუციონერებს და, საერთოდ, დაბალი წოდების ხალხს.

სან-სალვადორი, რესპუბლიკა წყნარ ოკეანის ნაპირას, ცენტრალურ ამერიკაში. სცხოვრობენ სხვადასხვა რასის ხალხნი, განსაკუთრებით ინდოელები.

სანსკრიტი — ანუ **სანსკრიტული ენა**, უძველესი ენა ინდო-ევროპულ ენებში, რომლითაც დაწერილია ინდოელების საღმრთო სჯულის წიგნები. — **სანსკრიტოლოგი** — სანსკრიტულ ენის მკვლევარი, მცოდნე.

სანტიმი, ფრ., ფრანგული ფული, უდრის ფრანკის ერთ მეასედს.

სანტიმენტალიზმი (ფრ. sentiment — „გრძნობა“), მე-18-ე საუკ. წარმოშობილი ლიტერატურული მიმდინარეობა ინგლისში. ამ მიმდინარეობის დამახასიათებელია გადაჭარბებული გრძნობიერება და გულჩვილობა. — აქედან: **სანტიმენტალისტი** — სანტიმენტალიზმის მიმდევარი მწერლობაში; — **სანტიმენტალობა** — გულჩვილობა, გრძნობიერება; — **სანტიმენტალური** — გულჩვილი, გრძნობიერი.

სანტიმეტრი, ბერძ., სიგრძის საზომი ერთეული, უდრის ერთ მესამედ მეტრს, ანუ სამ მერვედ ვერს.

სანჩო-პანჩო ანუ **სანხო-პანჩო**, ესპანელ მწერლის სერვანტესის რომანის „დონ-

კიხოტი“-ის გმირი, სულელი და გულუბრველო; გონებრივ კარჩაკეტილობის განსახიერება.

სანქცია (ლათ. sanctio — „დაკანონება“), კანონის ან რაიმე გადაწყვეტილების დადასტურება უმაღლესი ხელისუფლების მიერ.

სანჯაყი, ოსმ., ოლქი; ტერიტორიის ადმინისტრაციული ნაწილი ოსმალეთში.

საპი, ცხენის გადამდები სენი. შეიძლება აღაშენოსაუც ვადაელოს.

საპიორი (ფრ. sapeur), მესანგრე, ჯარისკაცი, რომელიც ომის დროს საინჟინერო სამუშაოს ასრულებს; აქედან: **საპიორთა ბათალიონი** — ციხე-სიმაგრეთა, თხრილების, გზების და სხვ. გამკეთებელი ჯარის რაზმი.

საჟენი, რუს., სიგრძის ზომა, უდრის 3 არშ.

სარაევო, ავსტრო-ჰუნგრეთის დიდი სავაჭრო-სამრეწველო ქალაქი სერბიის საზღვარზე, სადაც 1914 წ. სერბიის ქვეშევრდომმა პრინციპმა მოაკლა ავსტრო-ჰუნგრეთის ტახტის მემკვიდრე ფრანც ფერდინანდი მეუღლითურ, რასაც მოჰყვა მსოფლიო იმპერიებისტური ომი. — აქედან: **სარაევოს ტრაგედია**.

სარაი, თათრ.: 1) ფიცრული შენობა; 2) „ოქროს ურდოს“ დედაქალაქი, მე-13-ე საუკ. დაარსებული.

სარაციანები, არაბ. (მრავლ.), „ბედნიერ არაბეთში“ მცხოვრები ხალხი. საშუალო საუკუნეებში ამ სახელს ატარებდნენ არაბები, შემდეგ სურთოდ — ოსმალები.

სარაზი, **სარაზენი**, სპ., ქვეითა მწყობრი ჯარი სპარსეთს, ბუხარასა და, საზოგადოდ, მთელ შუა აზიაში.

სარდანაპალი, გადმოცემით — ასურეთის უკანასკნელი მეფე, ქეიფის და ფუფუნების მოყვარული. მიდიელთა აჯანყების დროს ნინეფიაში მომწყვდეულმა დასწვა სისახლე თავისი ცოლებითურ და უამრავ საუნჯით და თვითონაც შიგ დაიწვა.

სარდარაზმი, სპ., დიდი ვეჯირი.

სარდელი — ანუ **სარდინია**, წვრილი, ქაშაყის ჯიშის თევზი. მრავლად მოიპოვება ხმელთა შუა ზღვის ნაპირებზე (რუს. დაბოლო.: **სარდინკა**).

სარდინია — 1) ხმელთაშუა ზღვის კუნძული; 2) ძველად — იტალიის ჩრდილო-დასავლეთ-

ოთი მდებარე სამეფო, ესლა — იტალიის პროვინცია.

სარკავში, ბერძ., ნწარე, გესლიანი დაცინვა. — აქედან: **სარკასტიული** — დამცინავი, ბოროტი, გამკილავე.

სარკოლემა, გარდიგარდმო ზოლიან კუთხებრივ ბოქოების გამკვირვალე აპკი.

სარკომა (ლათ. sarcoma), კიბოს მაგვარი მავნე სიმსივნე, იზრდება ძალიან ჩქარა. მეურნალობენ ოპერაციის საშუალებით (ამოჭრა).

სარკოფაგი (ბერძ. sarx—sarcos—„ხორცი“. ფაგენ—„მკამელი, შთანქმელი“): 1) ქვის აკლდამა (ძვ. საბერძნეთის, რომს, ეგვიპტესა და სხ.), სადაც მიცვალებულთა გვამებს ასვენებდნენ. სარკოფაგის კირნარი ქვა ხელს უწყობდა გვამის დაშლასა და გახრწნას: 40 დღის განმავლობაში აღარაფერი რჩებოდა გარდა კბილებისა.

სარმატები ანუ **სარტები**, მრავლ., ვისლის და ვოლგის შუა მცხოვრები უძველესი ხალხი, სხვადასხვა ტომთა შთამომავალი.

სასანიდები, მრავლ., სპარსელ მეფეთა დინასტია (3—7 ს. ქრ. შემ.).

სატანა, ბერძ.: 1) ეშმაკი; 2) ბოროტი სული. — აქედან: **სატანიური**, — უღრესად ბოროტი.

სატინი (ფრ. satin), ატლასის მსგავსა, პრილა აბრეშუმის, მატყლის ან ბამბის ქსოვილი.

სატირა (ლათ. satira), ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელშიც ავტორი დასცინის და ჰკიცხავს თანამედროვე საზოგადოების ან რომელიმე პიროვნების უარყოფით მხარეებს. — აქედან: **სატირიული** — დაცინებით, გამკიცხავი.

— **სატირიკოსი** — სატირების მოხვეწილი.

სატირიაზისი — მამაკაცის სულიერი ავადმყოფობა — სქესობრივი გრძობის უკიდურესი გაღიზიანება და დაუტყობლობა (იხ. ნიმფომანია).

სატირები (მრავლ. ბერძ.): 1) ბერძნულ მიოლოგიაში — ტყის და მინდვრის სულელები, ბაკქის (ბახუსის) თანამგზავნი. ხატავენ მახინჯ აღმიანის სახით, თხის რქებით, წვერით და კუდილით; 2) ვადატ. მნიშვნ. — ავხორცი აღმიანი.

სატიზფაქცია (ლათ. satisfactio), დაკმაყოფილება, საიმოვნება; შეურაცხყოფის დამაკმაყოფილებელი მოქმედება.

სატრაპია, სპ., ძველად სპარსეთში — ოლქი. ანუ ადმინისტრაციული ერთეული, რომელზედაც დაყოფილი იყო სპარსეთის სახელმწიფო; აქედან: **სატრაპი** —: 1) ოლქის მართველი. აღქურცილი განუსაზღვრელი უფლებით ძველ სპარსეთში; 2) ვადატ. მნიშვნ.: დესპოტი და თვითნება მოხელე, ადმინისტრატორი.

სატურნი (ლათ. saturnus, saturnius): 1) ძვ. რომაელთა ხენა-თესვის ღმერთი. შეესაბამება ბერძენთა კრონოსს; 2) მზის სისტემის ერთი მნათობი. დანახვა შეიძლება შეუიარაღებულ თვალით. მკრთალი მოყვითალო ფერისა.

სატურნალიები, მრავლ. (ლათ. saturnalia — „ღღესასწაული“): 1) სატურნის საღღესასწაულო ზეიმი ძვ. რომში; 2) ვადატ. მნიშვნ.: უზომო ქეიფი, რომელსაც თან სდევს ლოთობა და გარყვნილება.

საფირი — ანუ უკეთ **საპფირი** (ფრ. saphir). საფირონი, ძვირფასი გამკვირვალე ქვა.

საფო ანუ **საპფო**, საკ. სახელი (ბერძ. Sappho), სახელგანთქმული მგოსანი ქალი (მე-7-ე ს. ქ. წ. ძვ. საბერძნეთში, კუნძულ ლესბოსზე). შექმნა ლექსთაწყობის განსაკუთრებული ფორმა, რომელიც ცნობილია მისი სახელწოდებით. ფაონისადმი უიმედო სიყვარულით გატაცებული, ლავაკადის კლდიდან გადავარდა.

საქები, მრავ., მდ. ელბაზე მე-3-ე საუკ. მცხოვრები ძვ. გერმანული მოდგმის ხალხი, რომელმაც ინგლისელებთან ერთად მე-5-ე საუკ. დაიპყრო ბრიტანეთის კუნძული. — აქედან: ანგლო-საქები (იხ. ანგლო-საქური ენა).

საქსიფრაჟინი, კიმიში: ერთგვარი ასაფეთქებელი შენაერთი.

საქსონია (გერმ. sachsen): 1) გერმანიის იმპერიის (ამ ვამად რესპუბლიკის) ერთი შემადგენელი ნაწილი, — უღრესად სამრეწველო და კულტურული ცენტრი მთელ გერმანიაში. გათქმულია სხვადასხვა სამეცნიერო წიგნების გამოცემლობით (ქ. ლეიპციგი). საქსონიის დედაქალაქია დრეზდენი, რომლის სამხატვრო გალერეაში ინახება რაფაელის სურათი მადონა.

სახალინი, საკ. სახელი: — დიდ ოკეანეს კუნძული, ციმბირის აღმოსავლეთით.

სახარა, სპ. სახელი: — აფრიკის დიდი უდაბნო, კონტინენტალური ჰავით და მწირობეცნარეულობით.

სახარინ-ი, ხელოვნურად დამზადებული კრისტალური ფხვნილი, შაქარზე 500-ჯერ ტკბილი, აღმოჩენილი ფალბერგის მიერ 1878 წ., იხმარება საეჭიმო მიზნით, ზოგიერთ შემთხვევაში — შაქრის მაგიერ, როგორც სურბო-გატი (დამხმარე ნივთიერება).

საჰარი-ი ანუ **საარ-ი**, სპ., მზის მისასალმებელი სიმღერა ანუ დუდუკის ერთგვარი დაკვრა განთიადისას.

სეანს-ი (ფრ. seanse): 1) პირდაპირი მნიშვნელობით — სხდომა; 2) გადატ. მნიშვნ.: საერთოდ — განსაზღვრული დრო წარმოდგენის თეატრში ან კინოში, ჰიპნოზით ან ელექტრონიკ-მეტურნალობის, მხატვრის მიერ სურათის გადაღების და სხვ.

სეგმენტ-ი (ლათ. segmentum — secare — „მოკვეთა“), მათემატიკაში: წრის მონაკვეთი, ქორღით და რკალით განსაზღვრული; აქედან: **სეგმენტაცია** — დაწაფილება, განაყოფიერების შემდეგ კვერცხის გაყოფა 2 უჯრედად, შემდეგ თვითეთუ უჯრედის კვლავ ორად გაყოფა და სხვა.

სეგნერ-ის ბორბალი — ფიზიკოს სეგნერის მიერ გამოგონილი ხელსაწყო, ცილინდრის მსგავსი. სითხის დაწოლის გამო, ტრიალებს თავის ღერძის გარშემო.

სევრ-ი (ფრ. sévres), საფრანგეთის ქალაქი შდ. სენას ნაპირას ვერსალის ოლქში, განთქმული ფაიდურის ქურტლის ქარხნით და მე-18-ე საუკ. დაარსებულ კერამიკულ მუზეუმით.

სევრის ხელშეკრულობა, 1920 წ. აგვისტოს 10-ს ქ. სევრში დადებული ხელშეკრულობა ინგლისის, საფრანგეთის და იტალიის ურთიერთ შორის ოსმალეთის განაწილების შესახებ. ამ ხელშეკრულობის ძალით საფრანგეთმა მიიღო, სირიის გარდა, ოსმალეთის ტერიტორიის მდიდარი ნაწილი ალექსანდრეტის ახლო, ხმელთაშუა ზღვაზე და მდიდარი კონცესიები ჰერაკლიაში. ინგლისმა მიიღო მანდატი მესოპოტამიაზე, საბერძნეთს შეუერთდა აღმოსავლეთი ფრანკია და ნახევარ კუნძული გალიპოლი. სევრის ხელშეკრულობა გადასინჯულ და ნაწი-

ლობრივ შეცვლილ იქნა ლოზანის კონფერენციის ლოზანის კონფერენცია.

სეზონ-ი (ფრ. saison): 1) წელიწადის ოთხი დრო — გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი; 2) სამკურნალო, სამოსწავლო, სავაჭრო, სათეატრო ან სხვა მიზნისთვის განსაზღვრული დრო.

სეიდ-ი, არაბ., მკჰმადის შთამომავალთა საპატიო ტიტული.

სეიმ-ი, პოლ., პარლამენტის სახელწოდება პოლონეთს, ფინლანდიასა და ლატვიაში.

სეისმოგრაფ-ი ან **სეისმომეტრ-ი**, ბერძ., მიწისძვრის ძალის და მიმართულების აღნიშვნელი ხელსაწყო. — **სეისმოლოგია** — ფიზიკური გეოგრაფიის ნაწილი — სწავლა მიწისძვრის შესახებ.

სეიფ-ი — უწყავი ყუთი ძვირფას ნივთების ან ფასიან ქვალღების შესანახად ბანკებში.

სეკარის სითხე, პროფ. ბიუნენერის წესით ცხოველების სათესლე ჯირკვლებიდან დამზადებული სითხე სიბერის, სისუსტის, ნერვიულ აშლილობის და სხ. ავადმყოფობათა წინააღმდეგ.

სეკვენცია (ლათ. secui — „თანმიყოლება, რიგის დაცვა, თანმიმდევრობა“), მუსიკაში: ამა თუ იმ მოტივის თანდათანობითი განმეორება გამის საფეხურებზე აღმავალ ან დამავალ მიმართულებით.

სეკვესტრ-ი (ლათ. sequestrum), სადავო ქონების შეკვრა ან სხვა პირზე გადაცემა. ვიდრე მომჩივართა საქმე გადაწყდება სასამართლოს წესით; აქედან: **სეკვესტრიაცია**: ყადაღის დადება ქონებაზე.

სეკრეტ-ი (ლათ. secretus — „საიდუმლო“): 1) საიდუმლო; 2) სამხედრო საქმეში: დასაზვეროდ გაგზავნილი საიდუმლო რაზმი.

სეკრეტარი-ი, ლათ., სასამართლოს ან სხვა დაწესებულების საქმეთა მმართველი, ანუ მდივანი. სხდომის ოქმების შემდგენელი და ჩამომწერი; აქედან: **სეკრეტარიატი-ი** — სამდივნო.

სეკრეტცია — ჯირკვლების ნაფური.

სეკს-, იხ. სექს-

სეკტ-, იხ. სექტ-

სეკულარიზაცია (ლათ. *secularis*), საეკლესიო და სამონასტრო ქონების საერთო კუთვნილებად აღიარება.

სეკუნდა (ლათ. *secundum*): 1) წუთის ერთი მესამოცედი ნაწილი; 2) მუსიკაში: მეორე ხმა, ანუ ინსტრუმენტი; 3) მათემატიკაში: კუთხე—წუთის ერთ მესამოცედს, ანუ კუთხური მენაკის (გრადუსის) $\frac{1}{360}$ -ს.

სეკუნდანტი, ლათ., დუელში დამსრე მოწმე, ანუ შუამავალი.

სელევიკიდები, მრავლ., სირიელ მეფეთა დინასტია, რომელიც ალექსანდრე მაკედონელის სიკვდილის შემდეგ გამეფდა მის მიერ დაპყრობილ აზიურ ქვეყნებში. სელევიკიდების სამეფო დაიშალა I საუკ. ქრ. წ. და 64 წ. პომპეუსის მიერ რომის პროვინციად იქნა გამოცხადებული.

სელენა, ბერძ., ბერძენთა მითოლოგიური მთვარის ქალღმერთი, ჰელიოსის ასული; აქედან: **სელენიზმი** — სამთვარეულო ბნედა. — **სელენოგრაფია** — მთვარის აღწერა ასტრონომიაში.

სელექცია (ლათ. *selectio* — „არჩევა“), ცხოველთა ან მცენარის ხელოვნური შერჩევა ჯიშების გასაუმჯობესებლად; აქედან: **სელექციური** (ან შერჩევითი) თეორია — ბუნებრივი შერჩევის თეორია, რომლის მიხედვით ყველაზე უფრო მძლე და ბუნებასთან შეგუებული ორგანიზმები არსებობისათვის ბრძოლაში გამარჯვებულნი რჩებიან და მრავლდებიან. (იხ. დარვინიზმი).

სელიამალექი, იხ. სალამ-მალექი.

სელტერის წყალი, იხ. ზელტერის წყალი.

სელფატორი (ინგლ. *selfacting* — „თვითმოქმედი“), თვითმოქმედი საქსოვი მანქანა.

სელჯუკები, მრავლ., შუა აზიიდან წამოსული თურქული ტომის ხალხი. გაძლიერდნ საშუალო საუკუნეებში და დაიპყრეს სხვადასხვა ქვეყანა: პალესტინა, სირია, მცირე აზია და, ბოლოს, დასახლდნ დღევანდელს ოსმალეთის ტერიტორიაზე.

სემაფორი (ბერძ. *sēma-phoros* — „დროშის მატარებელი“): 1) რკინის გზაზე, სადგურის მახლობლად განათებული ფრთიანი სვეტი, მომავალი მატარებლის ნიშნის მისაცემად; 2) მალაი იალქნები ზღვის ნაპირას გემების ნიშნის მისაცემად

სემესტრი (ლათ. *semestris-sex-mensis* — „ექვსი თვე“), უმაღლეს ან სხვა სასწავლებლის სამოსწავლო წლის ნახევარი; აქედან: **სემესტრალური** — ნახევარწლელი, სემესტრის შესახები. **სემიელები**, იხ. სემიტები.

სემინარია (ლათ. *seminarium*): 1) სასულიერო საშუალო სასწავლებელი სასულიერო პირთა მოსამზადებლად; 2) **სამსწავლებლო სემინარია** — მსწავლებელთა მოსამზადებელი სკოლა; აქედან: **სემინარისტ-ი** — სემინარიის მოწაფე, სემინარეელი.

სემინარიუმ-ი, ლათ., უნივერსიტეტში: პრაქტიკული ვარჯიში პროფესორის ხელმძღვანელობით.

სემირამიდა, საკ. სახელი, ასურეთის მითური დედოფალი, მეუღლე მეფე ნინისა, სასტიკი და ცნებიანი ქალი. გამეფდა ქმრის სიკვდილის შემდეგ და მართავდა სახელმწიფოს თავის მცირეწლოვან შვილის — ნინიასის მაგიერ. გაილაშქრა სპარსეთზე, ინდოეთზე, ეგვიპტეზე და სხ. ააშენა ქ. ბაბილონი და მორთო იგი მშვენიერი „დაკიდული ბალებით“.

სემიტები, მრავლ., ძველად ხმელთაშუა ზღვის ნაპირებზე მცხოვრები ხალხი: ებრაელები, ფინიკიელები, არაბები და სხ.; აქედან: **სემიტიზმი** — სემიტური რასების დამახასიათებელი თვისებანი (იხ. ანტისემიტიზმი).

სენა, საკ. სახ.: საფრანგეთში — მდინარე მრავალ შენაკადით; რომელზედაც მდებარეობს ქ. პარიზი.

სენატი (ლათ. *senatus*): 1) უზენაესი სახელმწიფოებრივი დაწესებულება ძვ. რომში რესპუბლიკის დროს; 2) ზედა-პალატა: საფრანგეთს, ჩრდილო-ამერიკასა და სხ.; 3) უზენაესი სასამართლო რუსეთში რევოლუციამდე; აქედან: **სენატორი** — სენატის წევრი.

სენ-ბერნარი (saint Bernard), ძველი მონასტერი ალპის მთების ხეობაში. დაარსებულია მე-16-ე ს. წმ. ბერნარის მიერ. ამ ხეობაში უგზობობის გამო მრავალი მგზავრი იღუპება და მონასტერი ეხმარება მათ ძაღლების (სენ-ბერნარის ჯიშის) საშუალებით, რომელნიც პოულობენ გზადაკარგულ და თოვლში გაყინულ მგზავრებს.

სენ-გოტარდი-ი, საკ. სახ., ალბების მწვერვალი შევიცარიის საზღვარზე.

სენზორული, იხ. სენსორული.

სენეკა, ფილოსოფოსი (4 წ. ქრ. წ. და 65 წ. ქრ. წემ.), ნერონის აღმზრდელი და მასწავლებელი. ნერონის წინააღმდეგ შეთქმულება დასწამეს და სიკვდილი მიუსაჯეს. სენეკამ თვით მოიკლა თავი. როგორც ფილოსოფოსი, სენეკა იცავდა ელექტიურ მიმართულებას და ატარებდა საშუალო ტენდენციას სტოიციზმსა და ეპიკურეიზმს შორის (იხ. სტოიციზმი და ეპიკურეიზმი).

სენიორ-ი, იგივე **სინიორ-ი** (ლათ. senior — „უფროსი“), საშუალო საუკუნეების ფეოდალი, წარჩინებული და მაღალ-ხარისხიანი; აქედან: **სენიორია** — ფეოდალის სამფლობელო, მამული.

სენკევიჩი-ი, ჰენრიხ (1846-1914), ცნობილი პოლონელი რომანისტი. მის ნაწერთაგან შესანიშნავია „ცეცხლითა და მახვილითა“ (თარგ. ქართულად გრ. ყიდშიძის მიერ), „ვიდრე ხვალ უფალო“ — Quo vadis?“, „წარღვნა“ და სხ.

სენსაცია (ლათ. sensatio — „გრძნობა“), ძლიერი შთაბეჭდილება, აღგზნება; აქედან: **სენსაციური** — არაჩვეულებრივი, სენსაციის გამოწვევი.

სენ-სიმონ-ი (Saint-Simon, 1760 — 1825), ფრანგულ უტოპიურ სოციალიზმის უდიდესი წარმომადგენელი. მოითხოვდა კერძო საკუთრების და კლასთა ბრძოლის გაუქმებას და ისეთ საზოგადოების დაარსებას, რომელიც დამყარებული იქნებოდა ასოციაციის (კავშირების) პრინციპზე. ამ მიზნის მისაღწევად უცილობელ საჭიროებად მიაჩნდა მთავრობის რეფორმები და საზოგადოების აღზრდა ახალი რელიგიის (სოციალიზმის) საფუძვლებზე; აქედან: **სენ-სიმონიზმი-ი** — სენ-სიმონის სწავლა-მოძღვრება.

სენსუალიზმი-ი (ლათ. sensus-დან „გრძნობა“), ფილოსოფიური მსოფლმხედველობა, რომელსაც შემეცნების ერთადერთ წყაროდ მიაჩნია ადამიანის შენებითი გრძნობა. ამისდა მიხედვით ჩვენი წარმოდგენა სამყაროზე არის ადამიანის სუბიექტიური გრძნობის შედეგი, და არა საგნების ობიექტიური (ნამდვილი) თვისება; აქედან: **სენსუალიზტი-ი** — სენსუალიზმის მიმდევარი.

სენტენცია (ლათ. sententia „აზრი, მსჯელობა“), განსაზღვრული აზრი ზნეობრივ ყოფაქცევის შესახებ.

სენტიმენტალიზმი-ი, იხ. სანტიმენტალიზმი.

სეპარატიზმი-ი (ლათ. separatio — „გამოყოფა, გამოკვეთა“), სრული ჩამოშორება ანუ გამოყოფა ამა თუ იმ სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლობის სახით; განაპირა ქვეყნის ცენტრისაგან მოწყვეტა. — აქედან: **სეპარატიული** — დამოუკიდებელი, განცალკევებული: — **სეპარაცია** — გამოყოფა, განცალკევება.

სეპარატორ-ი (ლათ. separare — „გამოყოფა“), კარაქის გამოსახდელი ხელსაწყო.

სეპტ-, იხ. სეფტ.

სერაფიზმი-ი, ებრ., ექვს-ფრთიანი ანგელოზი.

სერბაზი-ი, იხ. სარბაზი.

სერბია, იგივე **სამხრეთ სლავია** (საკ. სახ.) ბალკანეთის ნახევარ კუნძულზე მდებარე სახელმწიფო. სატახტო ქალაქი — ბელგრადი.

სერენადა (იტ. serenata), საღამო ჟამის სამიჯნურო სიმღერა აკომპანიმენტით.

სერვანტეს-ი, მიგუელ დე სავედრა (Servantes, 1547 — 1616), სახელგანთქმული ესპანელი მწერალი. მის მრავალ ნაწარმოებთა შორის შესანიშნავია უკუდავი რომანი „დონ-კიხოტი-ი“ (იხ.). თარგმნილია ყველა ენაზე, ქართულად — ნ. ავალიშვილის მიერ.

სერვიზი-ი (ლათ. servire-დან „მსახურება“), სასადილო ან ჩაის ჭურჭელი.

სერვილიზმი-ი (ლათ. servilis — „მონობა“), ძლიერთა წინაშე მონურად ქედის მოხრა შიშით ანუ გამორჩენის მიხნით.

სერვიტუტი-ი (ლათ. servitus-იდან — „მონობა, დამორჩილება, ბეგარა“), სხვისი ქონებით სარგებლობის უფლება, მაგ. სხვისი მამულში გზის გაყვანის, სიარულის, შვშის მოჭრის და სხვ. უფლება; აქედან: **სასერვიტუტო უფლება**.

სერდარი-ი, სპ., სპარსეთში — მთავარსარდალი.

სერია (ლათ. series), რიგი, განყოფილება, წყება. მაგ.: **სურათების სერია** პროექტორში, **ფასიან ქალაქების სერია** და სხვ.

სერიოზული (ლათ. serius), დინჯი, დარბაისელი. მოფიქრებული.

სეროზული (ლათ. serum-იდან „შრატის“), შრატისებრი; აქედან: **სეროთერაპია** — შრატით მკურნალობა, გადამდებ სენის აკრა შრატით.

სერპანტინი-ი (ლათ. serpentinus-იდან „გველისებური“): 1) ერთგვარი ცეკვა; 2) ცეკვის დროს ხალხში გადასასროლი ქალაღდის წვრილი ზონარი; 3) მუქი, მწვანე ფერის მინერალი.

სერჟანტი-ი (ფრ. sergent), უნტერ-ოფიცრის ხარისხი საფრანგეთში, ინგლისსა და გერმანიაში.

სერტიფიკატი-ი (ლათ. sertus — „ერთგული“ და „facere“ — „ქმნა“): 1) ოფიციალური მოწმობა რაიმე გარემოების დამადასტურებელი; 2) სავაჭრო პალატის და საკონსულოს მიერ გაცემული მოწმობა საქონლის რაოდენობის და ღირსების შესახებ.

სესია (ლათ. sedere, sessio), პარლამენტის ან სასამართლოს სხდომების განსაზღვრული ვადა.

სესტერციები, მრავლ. (ლათ. sestertius), წვრილი ვერცხლის ფული ძველ რომში, დაახლ. 8 კაპ.

სეტერი-ი (ლათ. seta-დან „ჯაგარი“), გრძელ ბეწვიანი ლამაზი, სანადირო ძაღლი.

სეტლმენტი-ი (ინგ. settlment — „მდებარეობა, მოსახლეობა“), ევროპელთა მოსახლეობის ადგილი კოლონიალურ ქვეყნებში, მაგ., ჩინეთში, — არ ემორჩილება ადგილობრივ კანონებს და სარგებლობს ექსტერიტორიალური უფლებით. იხ. ექსტერიტორიალობა.

სეფტაკორდი-ი (ლათ.-ფრ.), მუსიკალური ტერმინი — ძირითადი ტონის, ტერციის, კვინტის და სეფტიმის აკორდი.

სეფტიმა (ლათ. septimus — მეშვიდე), მუსიკ. ტერმ. — გამის პირველი და მეშვიდე ნოტის შუა არსებული ინტერვალი.

სექსტა (ლათ. sextus — მეექვსე), მუსიკალ. ტერმ.: მეექვსე ტონი, გამის მეექვსე ნოტა, გაზის პირველ და მეექვსე ნოტის შუა არსებული ინტერვალი.

სექსუალური (ლათ. sexus — „სქესი“), სქესობრივი.

სექტა (ლათ. secta — „მოძღვრება, სკოლა“): 1) ერთი და იგივე მოძღვრების მაღიარებელთა კავშირი, მაგ., ეპიკურელთა სექტა; 2) გაბატონებულ სარწმუნოებისაგან განდგომილი ჯგუფი,

მაგ. ლუთერანული, ანაბაპტისტური სექტა და სხ — აქედან: **სექტანტი-ი** — ამა თუ იმ სექტის მიმდევარი. — **სექტანტური** — ჯგუფური, განდგომილი.

სექტორი-ი (ლათ. sector — „გამკვეთი“), მათემატ. ტერმინი: წრის ნაწილი, განსაზღვრული ორი რადიუსით და მათ შუა მდებარე ოდრეკალით.

სექცია (ლათ. sectio — „დანაწილება“), საზოგადოების, ყრილობის ან დაწესებულების მიერ გამოყოფილი ნაწილი ამა თუ იმ საკითხის დასამუშავებლად.

სეცესია (ლათ. secessio, secedere — „განშორება“), ჩამოშორება, განცალკევება; **სეცესიონისტები**, მრგ., სახელმწიფოს, რომელიმე საზოგადოების, პარტიისაგან და სხ. განდგი. ზილნი და დამოუკიდებლად არსებული ჯგუფები.

სეგრაჯისტი-ი, ინდ., ინდოეთის ეროვნულ დამოუკიდებლობის დამცველი. აქედან: **სეგრაჯისტიები** — პარტია.

სევედენბორგანელები, მრავლ., ამერიკელ ბუნებისმეტყველ და მისტიკოს ემანუელ სევედენბორგის (1688 — 1772) მიმდევრები ინგლისსა და ჩრდილო-ამერიკაში.

სვიტა (ფრ.-ლათ. suite-sequi), ამაღა, მეფის მსახურები.

სვიფტი-ი, ჯონატი (Swift, 1667 — 1745), სახელგანთქმული ინგლისელი სატირიკოსი მწერალი. შესანიშნავია მისი „გულიერის მოგზაურობა“. თარგმნილია ყველა ენაზე. არის ქართულადაც.

სი, იტ., მუსიკაში: გამის მეშვიდე ნოტა.

სიამი-ი, ინდო-ჩინეთის კუნძულზე მდებარე სახელმწიფო, ნომინალურად დამოუკიდებელი. ფაქტურად ევროპელებისა და ამერიკელების კოლონია.

სიბარისი-ი, მდიდარი ქალაქი ძველად სამხრეთ იტალიაში. — აქედან: **სიბარითი-ი**, ბერძ., მდიდარი, ნებიერი, ფუფუნებით მცხოვრები ადამიანი.

სიბილა (ლათ. Sibylla), მითითური წინასწარმეტყველი ქალღმერთი ძველ საბერძნეთსა და რომში.

სიგარა, ესპ., დაგრებილი გლარჯის (თამბაქოს) ფოთოლი მოსაწივად.

სიგმა, ბერძ.: 1) ანბანის ერთგვარი ასო Σ; 2) მათემატიკაში — ჯამის მაჩვენებელი ნიშანი



სიგნალ-ი (ლათ. „signum“, ფრ. signal — „ნიშანი“), მანძილზე ცნობის მისაცემი პირობითი ნიშანი. — აქედან: **სიგნალიზაცია** — პირობითი ნიშნით ცნობის მიცემა; — **სიგნალისტ-ი** — სიგნალის მიმცემი.

სიგნატურა (ლათ. signum — „ნიშანი“): 1) სახელი ანუ ნიშანი, მოთავსებული წერილის ბოლოში მისი ავტორის ან შინაარსის შესამოწმებლად; 2) აფთიაქიდან გაცემულ წამალზე დართული ქაღალდი, ასლი იმ რეცეფტისა, რომლის მიხედვით დამზადებულია წამალი.

სიდეროზმი (ლათ. sidus-siderus — „ცის მნათობი, ვარსკვლავი“): 1) ძე-16—17-ე საუკ. გავრცელებული მოძღვრება ვარსკვლავთა გავლენის შესახებ ადამიანის ბედზე; 2) არა ორგანიულ ბუნების (რკინა და სხ. მინერალები) მოქმედება ადამიანზე; 3) მესმერის (იხ. მესმერიზმი) მიერ შემოღებული მკურნალობა გამაგნიტებულ რკინის ვანებით.

სიზიფ-ი (ბერძ., საკ. სახელი), კორინთის დამაარსებელი მითიური გმირი, ბოროტმოქმედებისთვის ღმერთების მიერ დასჯილი: მისჯილი ჰქონდა მაღალ მთაზე ლოდის აგორება, რომელიც უკანვე გორდებოდა. — აქედან: **სიზიფ-ის შრომა** — უსარგებლო, უნაყოფო შრომა.

სიკოფანტი, ბერძ.: 1) ძვ. ათინაში — ლედვის გატანის მეთვალყურე (აქრძალული იყო ლედვის გატანა); 2) ჯაშუში.

სიკს, იხ. სიქს.

სილუა, პრუსიის სამხრეთ-ამლოსავლეთი ნაწილი. ვერსალის ზავის შემდეგ პოლონეთს შეუერთდა. შესანიშნავია ქვანახშირით.

სილიკატები, მრავლ. (ლათ. silix), დედამიწის ქერქის შემადგენელი ნაწილი — რთული მინერალები.

სილოგიზმი, ბერძ., ლოლიკაში — რთული მსჯელობა, შესდგება სამი წინადადებისაგან: დიდი წინამძღვარი, მცირე წინამძღვარი და დასკვნა.

სილუეტი (ფრ., საკ. სახ. silhouette), ადამიანის ან რომელიმე საგნის ჩრდილის ნახატი.

სილფები (sylphe). მით., საშუალო საუკუნოების რწმენით — ჰაერში მცხოვრები სტიქიური სულები, ადამიანთა მორჩილნი.

სილფიდა, იხ. სილფები.

სილურის ეპოქა (ბერძ. siluris — „თევზი“), დედამიწის ზურგის უძველესი ფორმაცია (პალეოზოურ ჯგუფისა), სადაც სქარბოზ ზღვის ცხოველებისა და მცენარეულობის ნაშთები.

სიმბოზ-ი, ბერძ., სხვადასხვაგვარ ორგანიზმის ერთად ცხოვრება, მაგ.: ა) პარაზიტიზმი (იხ. პარაზიტი), ბ) მუტუალიზმი (იხ. მუტუაცია).

სიმბოლიზმი (ბერძ.-ლათ.), ერთგვარი მიმართულება ხელოვნებასა და ლიტერატურაში მე-19-ე ს. დამლევს დასავლეთ ევროპაში. სიმბოლიზმის დამახასიათებელი თვისებანი: სინამდვილის ასახვა მეტაფორებით და სიმბოლებით, ფორმის უპირატესობა შინაარსზე, თავისებური ლექსთაწყობა და სხ.; აქედან: **სიმბოლიზტი** — სიმბოლიზმის მიმდევარი.

სიმბოლო, ბერძ., საგნის ანუ ცნების არა პირდაპირი ნიშანი, მაგ.: ლომი — სიძლიერის სიმბოლოა, აქედან: — **სიმბოლიური** — გადატანითი. სიმბოლებით გამოხატული.

სიმეტრია, ბერძ., თანაზომიერება, სისწორე, სითანაბრე; აქედან: **სიმეტრიული** — სწორი, თანაზომიერი.

სიმონია, ბერძ., საეკლესიო თანამდებობის შექმნა ფულით.

სიმპატია, ბერძ.: 1) თანაგრძნობა; 2) ადამიანის ან საგნისადმი კეთილი განწყობილება; აქედან: **სიმპათიური** — მიმზიდველი, კეთილშობილი.

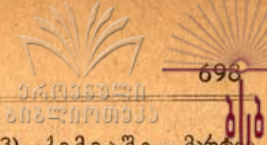
სიმპატიკური ნერვული სისტემა, საკმლის მონელების და სისხლის მიმოქცევის მომავსებელი ნერვული სისტემა. მდებარეობს ხერხემლის ორივე მხარეზე და მიდის შტოებად თითქმის მთელ ორგანიზმში.

სიმპტი, იხ. სიმფტი.

სიმულაცია (ლათ. simulatio — „თვალთმაქცობა“), თვალთმაქცობა, თავის ავადმყოფად მოჩვენება; აქედან: **სიმულანტი** — თვალთმაქცი, თავის ავადმყოფად მომჩვენებელი.

სიმფონია, ბერძ., მუსიკალური ნაწარმოები, დაწერილი მთელი ორკესტრისათვის, მაგალ.: ბეთხოვენის სიმფონია და სხ.; აქედან: **სიმფონიური** — შეხმატკობილებული, სიმფონიის შესახები.

სიმფტომი, ბერძ., შინაგან (ფარულ) მოვლენის განსაზღვრული გარეგანი ნიშანი, მაგ.



ავადმყოფობის სიმფტომი; აქედან: **სიმფტო-მატური** — ნაწინობრივი, დამახასიათებელი.

სინავოგა, ბერძ., ებრაელთა სამლოცველო, ტაძარი.

სინას მთა, მთის მწვერვალი სინაის ნახევარ კუნძულზე (არაბეთში), სადაც, საღვთო წერილის გადმოცემით, მოსე წინასწარმეტყველმა ათი მცნება მიიღო.

სინდესმოლოგია (ბერძ. syndesmos — „კავშირი“, logos — „სიტყვა“), იგივე **სინოსტეოლოგია** — ანატომიის ნაწილი: სწავლა ადამიანის სხეულის სახსრების შესახებ.

სინდიკალიზმი, ბერძ., მუშათა პროფესიონალური მოძრაობა, განსაკუთრებით საფრანგეთში. წინააღმდეგ ტრედ-იუნინიზმისა (იხ.), სინდიკალიზმი ჰქადაგებს კლასთა ბრძოლას, უარყოფს პარლამენტარულ გზას და ბრძოლის ერთადერთ მეთოდად — გაფიცვას აღიარებს; აქედან: **სინდიკალისტ-ი** — სინდიკალიზმის მიმდევარი, მომხრე.

სინდიკატ-ი, ბერძ.: 1) მუშათა პროფესიონალური კავშირი საფრანგეთში; 2) ევროპასა და ამერიკაში — მსხვილ მწარმოებელთა გაერთიანებული კავშირი ფასების აწვევისა და ბაზრის მოპოვების მიზნით; 3) საბჭოთა რუსეთში — სახელმწიფო ტრესტების გაერთიანება, რომელიც შიზნად ისახავს მიზანშეწონილ, წინასწარ დაგეგმილ, ვაჭრობასა და ნაწარმოების ბითუმად გასაღებას.

სინედრიონ-ი, ბერძ., (sin — ერთად, edra — საჯდომი), ძველ ებრაელთა უზენაესი სამსჯავრო, სასულიერო და საერო საქმეების გადასაწყვეტად.

სინეღოზა, ბერძ., რიტორიული ფორმა, როდესაც მთელი იხმარება ნაწილის მაგივრად და შებრუნებით, მაგ. მრავლობითი რიცხვის ხმარება მხოლოობითის მაგიერ და პირ იქით.

სინეკურა (ლათ. sine-cura — უზრუნველობა), შემოსავლიანი ან ჯამაგირიანი თანამდებობა, რომელიც არ მოითხოვს ჯაფასა და ენერჯიას.

სინემატოგრაფ-ი, იხ. კინემატოგრაფი.

სინთეზ-ი, ლათ.: 1) ს ა ე რ თ ო დ — შეერთება, დაკავშირება; 2) ლ ო ლ ი კ ა შ ი — ცნებათა შეერთება ახალი ცნების მისაღებად. უპირის-

პირდება ანალიზს; 3) ქ ი მ ი ა შ ი — მარტივ ელემენტთა შეერთებით რთულ ქიმიურ სხეულის მიღება; აქედან: **სინთეტიური** — სინთეზის საშუალებით მიღებული. იხ. პოლ-სინთეტიზმი.

სინთეტიკური ენები — იხ. პოლისინთეტიზმი-სინიორ-ი, იხ. სენიორი.

სინიორია, იხ. სენიორია.

სინკლიტ-ი, ბერძ., უმაღლეს თანამდებობის პირთა შემადგენლობა.

სინკრეტიზმი-ი, ბერძ.: 1) სხვადასხვა, ერთი მეორის საწინააღმდეგო, ფილოსოფიურ სისტემების ხელოვნური გაერთიანება და ერთ მოლიან სისტემაში ჩამოყალიბება; 2) მე დ ი ც ი ნ ა შ ი — სხეულის ორი ნაწილის სწრაფი შეხორცება.

სინოლ-ი, ბერძ., უმაღლესი საეკლესიო მართველობა ძველ რუსეთსა და დღევანდელ საბერძნეთს, რუმინეთსა და სერბიაში.

სინოლოგია, ბერძ., მეცნიერება ჩინურ ენისა და ლიტერატურის შესახებ; აქედან: **სინოლოგ-ი** — ჩინურ ენის მცოდნე, მკვლევარი.

სინონიმი-ი, ბერძ., ერთ და იმავე მნიშვნელობის სხვადასხვა სიტყვები, მაგ.: პოეტი — მგოსანი, პრესა — ბეჭდვითი სიტყვა და სხ.

სინოსტეოლოგია, იხ. სინდესმოლოგია.

სინოფსის-ი, ბერძ.: 1) მოკლე ამონაწერი; 2) საეკლესიო წესთა კრებული.

სინოფტიური ქარტა, მეტეოროლოგიური რუკა — სხვადასხვა ქვეყნის ამინდის აღმნიშვნელი ერთსა და იმავე დროს.

სინტაქსის-ი (ბერძ. sin-tasso — გაერთიანება, შესრულება მოწყავს), გრამატიკის ნაწილი, რომელიც იკვლევს სიტყვებისა და წინადადებათა შეერთების წესებს.

სინტეზ-ი, იხ. სინთეზი.

სინუს-ი (sinus — „ღრუ, ჩაზნექილობა“). პერპენდიკულარი, დაშვებული წრის კიდურიდან წრის დიამეტრზე, რომელიც გადის მეორე კიდურზე.

სინქრონიზმი-ი, ბერძ., ისტორიულ მოვლენათა ერთდროულობა; აქედან: **სინქრონიული მეთოდი** — სხვადასხვა ქვეყანაში ერთსა და იმავე დროს მომხდარ ამბების შედარების მეთოდი.

სიონ-ი, ებრ., 1) პალესტინაში — მთა, რომელზედაც იერუსალიმის ტაძარი აშენებულია; 2) იერუსალიმის სახელწოდება.



სიონიზმი-ი, ებრ., ებრაელთა ბურჟუაზიულ-ნაციონალური მოძრაობა, წარმოშობილი მე-19-საუკ. დამლევს ანტისემიტისმის (იხ.) და ებრაელთა დენის ნიადაგზე. მიზნად ისახავს ებრაელთა გაერთიანებას და პალესტინაში დამოუკიდებელ ებრაულ სახელმწიფოს დაარსებას; აქედან: **სიონიზტი-ი** — სიონიზმის მიმდევარი.

სირენა (ლათ. siren): 1) ბერძნულ მითოლოგიაში — ზღვის მომღერალი ქალთვეზი, რომელიც სიმღერით მიზობავდა მეზღვაურებს და ლუბავდა; 2) ზომალდის საყვირი ვასაფრთხილებელ და დასახმარებელ ნიშნის მისაცემად.

სირია, მცირე აზიაში — მდ. ეფრატის და ხმელთა შუა ზღვის შუა მდებარე ქვეყანა.

სიროფი-ი ანუ **სიროპი-ი** (ფრ. sirop), მოღებულნი შაქრის წვენი.

სისტემა, ბერძ.: 1) ცნებათა თანამიმდევრობა ძირითად აზრის მიხედვით; 2) მთლიანი ერთეული, რომლის თვითეული ნაწილი ექვემდებარება საერთო წესრიგს, მაგ. ფილოლოგიის სისტემა, კოპერნიკის და სხ.; **სისტემატიზაცია** — მოვლენათა მთლიან ერთეულში ჩამოყალიბება; წესის დამყარება: — **სისტემატიკა** (რუს. დაბ.) — ზოოლოგიის და ბოტანიკის ნაწილი: ორგანიულ ფორმათა განვითარების შესწავლა და მათი დაჯგუფება მსგავს ნიშნების მიხედვით; აქედან: **სისტემატიური** — წესრიგზე დალაგებული, მეცნიერულად დასაბუთებული.

სისტოლა, ბერძ., საქ. ტერმ. — გულის გუნთების ავადმყოფური შეკუმშვა.

სითი, ინგ., ლონდონის ძველი ნაწილი, სადაც მოთავსებულია ბანკები და სავაჭრო დაწესებულებანი.

სიტუაცია (ლათ. situs — მდებარეობა): 1) მდგომარეობა; 2) ადგილმდებარეობა.

სიუზერენ-ი, იხ. სუზერენი.

სიურპრიზი-ი, იხ. სურპრიზი.

სიფილიდოლოგი-ი, ბერძ., ვენერიულ ავადმყოფობათა სპეციალისტი ექიმი; **სიფილიდოლოგია** — მეციურება ათაშანგის შესახებ.

სიფილისი-ი, ბერძ., ათაშანგი ანუ ვენერიული ავადმყოფობა, რომელიც გადადის სქესობრივ კავშირის საშუალებით და მემკვიდრეობით; აქედან: **სიფილიტიკი-ი** — ათაშანგით დაავადებული.

სიფონი-ი (ბერძ. siphon — მილი): 1) შუშუნა სასმელების შესახა მიწის ქურჭელი ონკანით; 2) სითხის ერთი ქურჭლიდან მეორეში გადასასმელი მიწის მილი.

სიქსტი-ის მადონა — ლეთისმშობლის სურათი რაფაელისა. ინახება დრეზდენის სამხატვრო გალერეაში.

სიქსტი-ის კაპელა — რომის პაპის სიქსტი IV-ის მიერ დაარსებული სამლოცველო ვატიკანში. ცნობილია სურათებით და ჩუქურთმებით.

სიცილია — უდიდესი კუნძული ხმელთა შუა ზღვაში. ეკუთვნის იტალიას.

სკალპი-ი (ლათ. scalpere — „გადაძრობა“), ადამიანის თავიდან თმისა და დამძვრალი კანი; აქედან: **სკალპელი-ი** — პატარა სადოსტაქრო დანა — ლანცეტი (იხ.).

სკანდალი-ი (ბერძ. scandalon — „უღი, ბოროტი მაგალითი“), წესრიგის დარღვევა, აზრზაურის ატება — ჩხუბი; **სკანდალისტი-ი** — სკანდალების მომხდენი, მოჩხუბარი ადამიანი.

სკეფტიციზმი-ი ანუ **სკეპტიციზმი-ი** (ბერძ. scepticos — „იკვიანი, უნდობი, გაუბედავი“), ერთგვარი ფილოსოფიური მიმართულება, რომელიც უარყოფს ნამდვილ, ქეშმარიტ ცოდნის შესაძლებლობას; **სკეფტიკი-ი** ანუ **სკეპტიკი-ი** — სკეფტიციზმის მიმდევარი; **სკეფტიკური** — იკვიანი, ურწმუნო.

სკვერი-ი (ინგ. square), პატარა ბალი გაშენებული ძალაქ ადგილას საზოგადოებრივ დანიშნულებისათვის.

სკვითები ანუ **სკიფები** (ბერძ., საქ. სახ., მრავლობ.), ძველად შავი ზღვის და კასპიის ჩრდილოეთით მკხოვრიბი ვილორი ხალხი.

სკინია, ბერძ., მოსე წინასწარმეტყველის მიერ აგებული მოძრაი ეკლესია.

სკიპტრა, **სკიფტრა**, ბერძ., სამეფო კვერთხი. **სკოიროზი-ი**, ბერძ., ამა თუ იმ ორგანოს ქსოვილობის გამაგრება და გათხვიირება, მაგალ. გულის, არტერიების, ტენის და სხ. სკლეროზი.

სკომოროზი-ი, რუს., რუსეთში მე-16-17-ე საუკ. ქუჩებში მოხეტიაელ მომღერალი — მუსიკოსი, მანხარა, მოცეკვავე.

სკრიფკა ან **სკრიპკა** (რუს.), იგივე ვიოლონო (იტ. violone), მუსიკალური საკრავი, ოთხ-სი-

მიანი, აწყობილი კვინტებით (mi, la, re, sol).

სკროფულოზი (ლათ. scrophulosis), სურავანდი.

სკრუპულ-ი (ლათ. scrupulum), საფთავიკო წონა, 3 გრანი.

სკრუპულოზური, ლათ., ზუსტი, ზედმიწევნითი, წკრილმანი.

სკულპტორ-ი ან **სკულფტორ-ი** (ლათ. sculptoré — „გამოკვეთა“), მოქანდაკე; **სკულპტურა** ან **სკულფტურა** — ხელოვნების დარგი; მოქანდაკეობა.

სკუპშინა, სერბ., საკანონმდებლო წარმომადგენლობა (პარლამენტი) სერბიაში.

სლავიანები, მრავ., ინდო-ევროპულ (არიულ) მოდგმის ხალხნი, მცხოვრებნი აღმოსავლეთ ევროპაში: ველიკოროსები, უკრაინელები, პოლონელები, სერბიელები, ხოვატები, ბოლგარები, სლოვაკები და სხ.

სლავიანოფილობა, მრავ., ერთგვარი ლიტერატურული მიმდინარეობა რუსეთში, მე-19-ე საუკ. 40-50 წ. წ., უარყოფდა დასავლეთ ევროპის ცივილიზაციას და იდეალად ისახავდა რუსეთის თავისებურ-ნაციონალურ ფორმების დაცვას (მაგ. „ობშინას“ და სხ.). სლავიანოფილობის დამარსებელნი და მქადაგებელნი იყვნენ კირეევსკი, ხომიაკოვი, ძმ. აქსაკოვები, სამარინი და სხ. ეწინააღმდეგებოდნენ „ზაკადნიკებს“, რომელნიც პირიქით, დასავლეთ ევროპის უპირატესობას ჰქადაგებდნენ (გერცენი, გრანოვსკი, ბელინსკი და სხ.). იხ. პანსლავიზმი. სლავიანოფილობის მიმდევრებს ეწოდებოდათ **სლავიანოფილები**.

სლულა — გრანიტის შემადგენელი ნაწილი, — წმინდა ქვა, გამკვირვალე და თხელი მინასავით.

სმეტა, რუს., შემოსავალ-გასავალის ანგარიში, მოსალოდნელ ხარჯების აღრიცხვა. იხ. ბიუჯეტი.

სმიტ-ი, ადამ (Smith Adam, 1723—90), ცნობილი ინგლისელი ეკონომისტი. მის თხზულებადაა შორის შესანიშნავია „ხალხთა სიმდიდრის ბონობის და მიზეზების გამოკვლევა“. ხალხის ნამდვილ სიმდიდრეს ხედავდა შრომის განაწილებასა და თავისუფალ კონკურენციაში.

სოლომ-გომორ-ი, უძველესი ქალაქები პა-

ლესტინაში — საღვთო წერილის („დაბადების“ გადმოცემით დასჯილ იქნენ ციდან მოვლენილ ცეცხლთა საშინელ გარყვნილებისათვის; აქედან: **სოლომ-გომორ-ი ცოდო** — არაბუნებრივი სქესობრივი კავშირი.

სოკრატ-ი, სახელგანთქმული ბერძენი ფილოსოფოსი (469—399 წ. ქ. წ.). მისი ფილოსოფიური მოძღვრების მთავარი დებულება ცოდნის უპირატესობაში გამოიხატება. ქეშმარიტი ცოდნა წყაროა სიკეთის და ადამიანის ყველა დანარჩენ ზნეობრივ თვისებისა. ამ ცოდნის მიღწევა შეიძლება კითხვა-პასუხის საშუალებით, რომელსაც **სოკრატული მეთოდი** ეწოდება. წინააღმდეგ სოფისტებისა, სოკრატი ჰქადაგებდა ზნეობრივ სიმტკიცესა და კანონიერებას. სოკრატს დასწამეს ახალგაზრდობის გარყვნა და მიუსაჯეს სიკვდილი. ერთმა მოწაფეთაგანმა (კრიტონმა) ურჩია საპრობილიდან გაქცეულიყო, მაგრამ სოკრატმა უარყო ეს რჩევა და მშვიდად საწამლავი დალია. სოკრატის სწავლა-მოძღვრება გადმოცემულია პლატონის „დიალოგებში“ და ქსენოფონტის „Memorabilia“-ში.

სოლარული (ლათ. solaris — „მზიური“), მზიური, მზისგან წარმომდგარი; აქედან: **სოლარული თეორია** — მოძღვრება, რომელიც ზღაპრულ გმირებისა და ღმერთების გაჩენის საფუძვლად აღიარებს მზეს და მზიურ მოვლენებს (სითბო, სინათლე და სხ.).

სოლარიუმ-ი (ლათ. solarium): 1) ძვ. რომში — აივანი სამხრეთისაკენ; 2) მზის სათი; 3) საავადმყოფო, სადაც მზით მკურნალობენ.

სოლდატი, იხ. სალდათი.

სოლენოიდ-ი, ფიზიკაში — სპირალური მავთული. მოქმედებს მაგნიტივით, როდესაც მასში ელექტრონი გაივლის.

სოლიდარობა (ლათ. solidare — „განმტკიცება შეკავშირება“): 1) აზრთა, შეხედულებათა ან ინტერესთა თანხმობა; 2) ურთიერთ პასუხისმგებლობა; აქედან: **სოლიდარული** — შეთანხმებული.

სოლიფსიზმ-ი, იხ. სოლიფსიზმი.

სოლიტი-ი (იტ. solo). მუსიკალური პიესის, სიმპიონის ან ცეკვის მარტოდ შემსრულებელი არტისტი.

სოლიფსიზმ-ი, ლათ.-ევროპ., მეტაფიზიკური მოძღვრება, რომლის მიხედვით რეალუ-

რად მხოლოდ საკუთარი შეგნება ანუ „მეობა“ არსებობს. ამ „მეობის“ გარეშე ყველაფერი საეჭვოა და უარსაყოფი.

ხოლო (იტ. solo), მუსიკალური პიესის, სიმღერის ან ცეკვის პარტოდ შესრულება.

ხოლო-ვეჭხილი, თამასუტი ერთი ხელმოწერით.

ხოლომონი, საკ. სახ., ებრაელთა მეფე (993—953 წ. ქრ. წ.), განთქმული სიბრძნით; გადატ. მნიშვნ.: საერთოდ — ბრძენი, შორსმკვრივი ადამიანი.

ხოლონი, საკ. სახ. (ბერძ. Solon, 640—559 წ. ქრ. წ.), ცნობილი ათინელი კანონმდებელი და „პირველი არქონტი“ (იხ. არქონტი). გააუქმა არისტოკრატის პრივილეგიები, მოსპო მეფახსეობა და საძირკველი ჩაუყარა დემოკრატიულ წესწყობილებას; მთელი ხალხი ქონებრივ ცენზის მიხედვით ოთხ კლასად გაჰყო, დაარსა „400“-თა საბჭო და სახალხო სასამართლო.

ხოლოფეჯიო (იტ. solfeggio), ნოტების უტექსტოდ მღერა.

სომნამბულ-ი (ლათ. somnus — „ძილი“ და ambulare „სეირნობა“), მთვარეული, ძილში მოსიარულე ადამიანი; **სომნამბულიზმი** — ერთგვარი ავადმყოფობა — ძილში სიარული ისევე, როგორც ფხიზლად.

სონატა (იტ. sonata), სამ ან ოთხ ნაწილისაგან შემდგარი მუსიკალური პიესა, მაგ. მოცარტის სონატები.

სონეტი, იტ., ლირიული 14 სტრიქონიანი ლექსი, შეიცავს 4 ტაქსს: ორ ოთხ-სტრიქონიანსა და ორ სამ-სტრიქონიანს.

სოპრანო (იტ. sopra — „მაღალი“), ქალის მბალაი ხმა.

სორბონა, უმაღლესი სასულიერო სკოლა, დაარსებული რობერ სორბონის მიერ 1253 წ. პარიზში; ეხლა ამ სახელით ცნობილია პარიზის უნივერსიტეტი.

სოფა, არაბ., რბილი სკამი; — სავარძელი.

სოფიზმი, ბერძ. (sophisma — „ხელოვნური, ცრუ და ორქოფი აზრი, ცვიერი“): 1) ყალბი დასკვნა, რომელიც ფორმალურად სწორია. შეცდომა დაფარულია ერთერთ წინამძღვარში; 2) ცრუ მტყიცება; **სოფისტიკა** — სოფიზმებით მტყიცება, ყალბი მსჯელობა; **სოფისტიკი**

(მრავლ.) — ა) მკერმეტყველების (რიტორიკის) მასწავლებლები ძვ. საბერძნეთში (5 საუკ.); ბ) უპრინციპო ადამიანები, რომელნიც შავს თეთრად მოაჩვენებდნენ, თეთრს — შავად; აქედან: **სოფისტიკური მსჯელობა** — ყალბი მსჯელობა.

სოფიზმის ტაძარი — აიასოფიას ტაძარი სტამბოლში, კონსტანტინე დიდის მიერ აშენებული (325 წ.), შესანიშნავი არქიტექტურით და სიშლიდრით. ჯვანოსანთა ომის დროს თურქებმა გაძარცვეს და მეჩეთად გადააქეთეს.

სოფოკლე, სახელგანთქმული ბერძენი დრამატურგი (496—406 წ. ქრ. წ.). მის ნაწარმოებში შესანიშნავია „ანტიგონე“, „ოიდიპოს მეფე“ (თარგმნილია ქართულად) და სხ.

სოციალ-დემოკრატია ანუ **სოციალ-დემოკრატიული პარტია** (ლათ. socialis — „საზოგადოებრივი“ და ბერძ. demos — „ხალხი“; krato — „ემართავ“), საერთაშორისო მუშათა პოლიტიკური ორგანიზაცია. დაარსდა პირველად გერმანიაში 1869 წ. მიზნად დასახული აქვს სოციალიზმის განხორციელება. ამ მიზნის მისაღწევად სოც.-დემოკრ. პარტია აწარმოებს ბრძოლას ყველა ბურჟუაზიულ პარტიის წინააღმდეგ და მოითხოვს: ა) პოლიტიკურ დარგში დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებას, ბ) ეკონომიურ დარგში — 8 საათის სამუშაოდღეს, საწარმოო იარაღებს, მიწის და კაპიტალის გადაცემას საზოგადოების ხელში, არაპირდაპირ გადასახადების გაუქმებას და პროგრესულ გადასახადის შემოღებას შემოსავლის კვალიზაზე. სოციალურ დაზღვევას და სხ., გ) ნაციონალურ დარგში — ერთა თვითგამორკვევას — აქედან: **სოციალ-დემოკრატი** — სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის მიმდევარი.

სოციალიზმი (ლათ. socialis — „საზოგადოებრივი“), პოლიტიკურ-ეკონომიური მოძღვრება, რომელიც მოითხოვს კერძო საკუთრების, სახელდობრ საწარ. იარაღების, კაპიტალის, ქარხნების, მიწის, მადაროების და სხ. საზოგადოებრივ კუთვნილებად გამოცხადებას, დაქირავებულ შრომის მოსპობას და ყოველნაირ პრივილეგიის გაუქმებას (იხ. მარქსიზმი). — აქედან: **სოციალისტი** — სოციალიზმის მიმდევარი; **სოციალისტიური** — სოციალიზმის საფუძველზე დამყარებული.

სოციალ-რევოლუციონერები, ანუ სოციალისტ-რევოლუციონერები, იგივე ესერები, რუსეთში—ხალხოსნურ რევოლუციონერთა პარტია, წარმოიშვა XX ს. დასაწყისში. აერთიანებდა უმთავრესად გლეხობასა და ინტელიგენციას. თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ იბრძოდა ტერორის საშუალებით. ეკონომიურ დარგში მოითხოვდა მიწის სოციალიზაციას, ე. ი. მიწაზე კერძო საკუთრების მოსპობას და სახელმწიფოს ხელში გადაცემას.

სოციალური (ლათ. socialis), საზოგადოებრივი; აქედან: სოციალური პოლიტიკა ანუ მოკლედ სოცპოლიტიკა — სახელმწიფოს მოქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს ქონებრივ, წოდებრივ და უფლებრივ უთანასწორობის მოსპობასა და შემსუბუქებას; სოციალური დაწვევა ანუ მოკლედ სოცდაწვევა — სახელმწიფოს ან სხვა დაწესებულების მიერ მუშების სავალდებულო დაწვევა, რაიც უზრუნველყოფს მათ ავადმყოფობის, უმუშევრობის და სხ. შემთხვევაში.

სოციალ-ფედერალიზმი, პოლიტიკური მიმართულება, რომელიც მოითხოვს სხვადასხვა ხალხის ურთიერთ ნებაყოფლობით ერთნულ გაერთიანებას სოციალისტურ საფუძველზე ავტონომიური (იხ.) უფლებით; აქედან: სოციალ-ფედერალისტი — სოციალ-ფედერალიზმის მომხრე.

სოციოლოგია (ლათ. societas — „საზოგადოება, ჯგუფი“ და ბერძ. logos „სიტყვა“), მეცნიერება საზოგადოების წარმოშობისა და განვითარების შესახებ.

სპაჰა (ბერძ. spao — „ვიწევა“), კუნთების უნებლიეთი შეკუმშვა.

სპანემია (ბერძ. spanos — „მცირე-რიცხოვანი, იშვიათი“ და aima — „სისხლი“), სისხლის ბურთების და ძაღისებრ ქსოვილთა შემცირება.

სპარტა, სახელმწიფო და ქალაქის სახელწოდება ლაკონიაში (პელოპონესის ოლქი). დაარსდა მე-X-ე ქ. წ. და გაძლიერდა VI-V საუკუნე წ. წინ. ლიკურგის მიერ შემოღებულ კანონების შემდეგ სპარტანელებში განვითარდა სახელმწიფოებრივი სიმტკიცე და სამხედრო სული. მოქალაქის აღზრდა ბავშობიდანვე სახელმწიფოს ხელში იყო, რომელიც აწარმოებდა მის სასტიკ ფიზიკურ განვითარებას; აქედან: სპარ-

ტანული (გადატ. მნიშვნ.) — მომომენი, ამტანი, მამაცი, სასტიკი.

სპარტაკი (Spartacus), საკ. სახ., გლადიატორების (იხ.) წინამძღოლი ძვ. რომში (I ს. ქრ. წინ). მეთაურობდა მონების რაზმებს და აწარმოებდა სახელგანთავსებელ ბრძოლას რომის პატრიციების (იხ. პატრიცი) წინააღმდეგ. დაპარტაკა რამდენჯერმე მთავრობის ჯარები და ბოლოს ძლეულ იქნა გადაწყვეტ ბრძოლაში ლიკინიუს კრასის მიერ. სპარტაკი ჩაქვტილი იყო სამხრეთ იტალიის ვიწრო გასავალში, სადაც იგი დაეცა ბრძოლის ველზე 60.000 მონასთან ერთად. ტყვედ წაყვანილები ჯვარზე გააკრეს, ხოლო გაქცეულები შეიპყრეს და დახოცეს; აქედან: სპარტაკელები (მრავლ. თანამედროვე მნიშვნელობით) — რევოლუციონური ორგანიზაცია, დაარსებული გერმანიაში საერთაშორისო იმპერიალისტურ ომის წინააღმდეგ. სპარტაკელების ორგანიზაცია მიემხრო ჯერ „დამოუკიდებელ სოციალ-დემოკრატიულ ჯგუფს“, შემდეგ — კომუნისტურ პარტიაში გადავიდა.

სპექტ-, იხ. სპექტ.

სპეკულაცია (ლათ. speculare — „ცქერა, თვალყურის დევნება“); 1) ვაჭრობა, რომელიც მიზნად ისახავს ფასების ხელოვნური აწევით და ნაკლები შრომის ვალდებით მეტი მოგების მიღებას; აქედან: სპეკულანტი — ჩაჩი, მოვაჭრე; 2) ფილოსოფიაში — განყენებული აზროვნება.

სპეკულუმი (ლათ. speculum — „სარკე“), ლითონის სარკე, ადამიანის სხეულის შინაგან ღრუების დასათვალისწინებლად (იხმარება მედიცინაში).

სპენსერი, ჰერბერტ (Spencer, 1820 — 1903), ცნობილი ინგლისელი ფილოსოფოსი და სოციოლოგი, სინთეტიურ ფილოსოფიის დამაარსებელი. თავის ნაწერებში ცდილობდა ბუნების ევოლუციონური კანონებით აეხსნა საზოგადოებრივი მოვლენები.

სპერმა (ბერძ. sperma — „თესლი“), მამაკაცის სასქესო ჯირკვლებიდან გამომდინარე სითხე (თესლი); სპერმატოზოიდი — მამაკაცის თესლში (სპერმა) მოძრავი წამწამოვანი სხეულები; სპერმატოლოგია (სპერმა და logos — „სიტყვა, აზრი“) — მეცნიერება ადამიანის თესლის შესახებ; სპერმატოპათია (სპერმა და patho —

„ტანჯვა“) — ავადმყოფური თესლის დენა; **სპერმატორეა** (სპერმა და reo — „დენა“) — თესლის დენა; **სპერმატოზეზი-ი** — თესლის შეხუთვა.

სპერმატეტი-ი, ბერძ., ვეშაპის თავის თეთრი და ელვარე ცხიმოვანი ნივთიერება. ხმარობენ სანთლების გასაკეთებლად და მედიცინაში.

სპერმინ-ი, ბერძ., ორგანიული ნივთიერება, მოიპოვება ადამიანის და ცხოველთა საკვერცხე ჯირკვლებში, ელენთასა და სხ. წარმოადგენს ზროუნ სეკარის სითხის მთავარ შემადგენელ ნაწილს და იხმარება ნერვულ ავადმყოფთა სამკურნალოდ.

სპექტაკლი-ი (ლათ. spectar-დან „ჰერება“, ფრ. spectacle) წარმოადგენს, თეატრალური სახანაობა.

სპექტრი-ი (ლათ. spectrum „მოჩენება, ლოდინი“), სამწახანაგოვან მინის პრიზმაში გარდატეხილი მზის სხივის ცისარტყელისებური ფერადი გამოხატულება; აქედან: **სპექტრალური** — სპექტრის შესახები.

სპექტრალური ანალიზი-ი, სხეულის შემადგენლობის გამოკვლევა, მის მიერ გამოკრთომილი სხივთა სპექტრის ანალიზის საშუალებით.

სპექტროსკოპი-ი, ბერძ.-ლათ., ფიზიკური ხელსაწყო სპექტრალურ ანალიზის მოსახდენად.

სპეცი-ი (ლათ. species — „გვარი, სახეობა“), იგივე **სპეციალისტი-ი** — თეორეტიულად და პრაქტიკულად მომზადებული ადამიანი ამა თუ იმ დარგში, მაგ. ინჟინერი, ექიმი და სხ.; აქედან: **სპეციალობა** — რომელიმე საქმის საფუძვლიანად ცოდნა; **სპეციალი ან სპეციალური** — განსაკუთრებული, სპეციალობის შესახები.

სპეციალიზაცია, ლათ.: 1) ერთ რომელიმე დარგში დახელოვნება; სამოქმედო ასპარეზის ერთი პროფესიით განსაზღვრა; 2) შრომის სხვადასხვა ფუნქციებად დაყოფა.

სპეციფიკაცია, ლათ.: 1) ნედლი მასალის გადამუშავება და ახალი სახის მიცემა; 2) დაწერილებითი აღწერა საეკურა საქონლის, თამასუქების, საპროცენტო ქაღალდების და სხ.

სპეციფიური, ლათ., განსაკუთრებული, ერთი საგნის ან ადამიანისათვის დამახასიათებელი.

სპიკერი-ი (ინგ. speaker — „მოლაპარაკე, ორატორი“), ინგლისის პარლამენტის (თემთა პალატის) თავმჯდომარე.

სპინოზა, ბარუხ ანუ ბენედიქტე (Spinoza Baruch, 1632 — 77), სახელგანთქმული ფილოსოფოსი, ტომით ებრაელი. ებრაელთა დევნის გამო გადასახლდა ჰოლანდიას (ჰააგაში), სადაც სიკვდილამდე ცხოვრობდა. სპინოზას ფილოსოფიური სისტემის მთავარი დებულება გამოიხატება ერთ სუბსტანციის აღიარებაში, რომელსაც იგი ღმერთს (Deus) უწოდებს. მთელი ბუნება თავისი მრავალი მოვლენით, მაგ. სული და ნივთიერება, მხოლოდ ამ გარდუვალ რეალობის ანუ სუბსტანციის სხვადასხვაობაა (მოდუსი); აქედან: **სპინოზიზმი-ი** — სპინოზას მოძღვრება.

სპირალი-ი, ლათ., ხვია, ბრტყელი, მრუდი ხაზი, რომელიც უძრავ წერტილის გარშემო უთვისავე ხვეულებს აკეთებს; აქედან: **სპირალური** — ხრახნილისებური.

სპირიტიზმი-ი (ლათ. spiritus — „სული“), ერთგვარი სწავლა-მოძღვრება, რომელიც ამტკიცებს, რომ შესაძლებელია გარდაცვალებულთა სულებთან კავშირის გაბმა, მედიუმების ანუ საიდუმლო ძალით დაჯილდოებულ ადამიანების საშუალებით; აქედან: **სპირიტი-ი** — სპირიტიზმის მიმდევარი. იხ. მედიუმი.

სპირიტუალიზაცია, ლათ., განსულიერება.

სპირიტუალიზმი-ი, ლათ., მეტაფიზიკური მოძღვრება, რომელიც აღიარებს სულის უპირატესობას სხეულზე. უპირისპირდება მატერიალიზმს; აქედან: **სპირიტუალისტი-ი** — სპირიტუალიზმის მიმდევარი.

სპირომეტრი-ი, ლათ.-ბერძ., ფილტვების სუნთქვის ძალის საზომი იარაღი.

სპირტომეტრი-ი, ლათ.-ბერძ., სპირტის ხვედრითი წონის საზომი ხელსაწყო.

სპიჩი-ი, ინგლ. (spiech), სახეიმო სიტყვა.

სპლინი-ი, ბერძ.-ინგ. (spleen — „ელენთა, ნალველი“), ერთგვარი სულიერი ავადმყოფობა, შელანქოლის მსგავსი: ნალვლიანობა. — გავრცელებულია ინგლისში.

სპონდილიტი-ი (ბერძ. spondielas — „ხერხემალი“), ხერხემლის ძვლის დაავადება.

სპორადული, ბერძ., გაზნული, ცალკე, თვითეული, შემთხვევითი.

სპორტი, ინგ. (sport), ფიზიკური ვარჯიში, მაგ. ფეხბურთი, რბენა, დოლი და სხ.

სპორტსმენი (ინგ. sportsman), სპორტის მოყვარული.

სტაბილიზაცია (ლათ. stabilire — „განმტკიცება“): 1) წონასწორობის დამყარება; ამა თუ იმ მდგომარეობის განმტკიცება; 2) ფულის კურსის განმტკიცება ანუ ერთ ღონეზე შეჩერება.

სტაგირიტი, ფილოსოფოს არისტოტელის სახელწოდება ქალაქ სტაგირას (stagira) მიხედვით, სადაც იგი დაიბადა (მაკედონიაში).

სტადია, ბერძ.: 1) განვითარების საფეხური; 2) ძვ. საბერძენეთში — სიგრძის ზომა = $87\frac{1}{2}$ საეენს.

სტადიონი (ბერძ. stadion), საგანგებოდ მოწყობილი მოედანი ფიზიკურ ვარჯიშობისათვის.

სტავროლითი (ბერძ. stauros — „ჯვარი“ და lithos — „ქვა“), ერთგვარი მინერალი ჯვარედინი ფორმისა.

სტალი, იგივე **მადამ დე-სტალი** (M-me de Stal, 1766 — 1817), სახელგანთქმული ფრანგი მწერალი ქალი. ნაპოლეონ ბონაპარტის დროს საფრანგეთიდან გაძევებული, უცხოეთში ცხოვრობდა, როგორც ემიგრანტი, 10 წლის განმავლობაში. მის ნაწერებში შესანიშნავია: „De l'Allemagne“, „Carinne ou l'Italie“ და სხვა.

სტაკატო, იტ., კაკანი, მუსიკაში — წყვეტილი ტონთა რიგი.

სტალაგმიტი, მრავლ. (ბერძ. stalagma — „წვეთი“), ჩამონაყონ კირნარისაგან მიღებული კონუსისებრი სვეტები გამოქვაბულში. კონუსის წვერი მიმართულია ქვევიდან ზევით.

სტალაქტიტი, მრავლ. (ბერძ. stalaktos — „წვეთებად მიმდინარე“), ჩამოწვეთილი კირნარისაგან მიღებული კონუსის მაგვარი სხეულები გამოქვაბულში; წვეროები მიმართულია ფსკერისაკენ.

სტანდარტი ანუ **შტანდარტი** (ინგ. standard — დროშა): 1) გემზე აღმართული სახელმწიფო დროშა; 2) საქონლის რაოდენობის საზომი ერთეული; აქედან: **სტანდარტიზაცია** — ტექნიკურ მრეწველობაში — ნაწარმოების დამუშავება ერთნაირი მოდელით (ყალიბით) მუშაობის გასაადვილებლად.

სტანსები, მრავლ. იტ., ლექსთაწყობის ერთგვარი ფორმა — თვითეული ტაეპი შეიცავს 8 სტრიქონს.

სტანცია (ლათ. stare — „დგომა“): 1) სადგური, მატარებლის გასაჩერებელი ადგილი; 2) განსაკუთრებული მნიშვნელობის სამეცნიერო დაწესებულება, მაგ. შრატის დასამუშავებელი, სააბრეშუმო და სხ. სტანცია.

სტაჟი (ლათ. stagium), აუცილებელი დრო, რომელიც უნდა განვლოს ამა თუ იმ პირმა სპეციალობის ხასიათის მისაღებად განსაზღვრულ დარგში, მაგ. ვეჟილის. მეცნიერული და სხვა სტაჟი.

სტაბია, ლათ.: 1) სამეცნიერო ანუ საზოგადოებრივი ხასიათის წერილი ყოველდღიურ გაზეთში ან პერიოდულ გამოცემაში; 2) განსაზღვრული მუხლი კანონთა კრებულში, საბუხ-პალტერიო წიგნებში და სხ.

სტატივი (ლათ. stativus — „ერთ ადგილას მდგომი“), სამიწათმზომელო იარაღების საყრდნობი.

სტატიკა (ლათ. stare-დან „დგომა“), მექანიკის ნაწილი სხეულთა წონასწორობის შესახებ. უპირისპირდება დინამიკას; აქედან: **სტატიური** — უძრავი, წონასწორი.

სტატიტი (ზს. ლათ. stare-დან — „დგომა“), უსიტყვო როლის აღმასრულებელი სცენაზე.

სტატიტიკა (ბერძ. statizein — „აღნიშვნა“), მასიურ მოვლენათა რიცხვობრივი შესწავლა და ამ რიცხვების მეცნიერულად დამუშავება; აქედან: **სტატიტიკოსი** — სტატიტიკის მკვლევარი; **სტატიტიკური** — რიცხვობრივი; სტატიტიკის შესახები.

სტატსდამა, ევროპ., სეფე-ქალი. სამეფო კარის წარჩინებული მანდილოსანი.

სტატსკი (გერმ. staat-დან „სახელმწიფო“), სამოქალაქო, არა სამხედრო; **სტატს-სეკრეტარი** — სამეფო კარის მდივანი; **სტატს-სეკრეტარიატი** — სამეფო კარის სამდივნო.

სტატუა (ლათ. statua — stare — „დგომა“), ქანდაკება.

სტატუტი (ლათ. status — მოქმედების წესი), დებულება, რეგლამენტი, კანონი.

სტაფილოკოკები, მრავლ., ერთგვარი ბაქტერიები.

სტაციონარული (ლათ. statio — „უძრავად დგომა“), მუდმივი, უძრავი, მყარი; აქედან: **სტაციონარული ავადმყოფი** — საავადმყოფოში მყოფი არა და არა გარედან მოსიარულე ავადმყოფი.

სტაციონერი-ი (ლათ.-ფრ. station), ერთ ადგილას გაჩერებული ხომალდი; წესიერების მეტაფორულად სამხედრო გემი.

სტერინი-ი (ბერძ. stear — „ქონი“), ქონეთლობისაგან შემდგარი მაგარი ნივთიერება; აქედან: **სტერინის ხანთელი** — ქონისაგან გაკეთებული ხანთელი.

სტეგანოგრაფია (ბერძ. steganos — „საიდუმლო“ და grapho — „ვწერ“), საიდუმლო ნიშნებით წერა.

სტელა (ბერძ. stélē), ძველად აღმართული სვეტი.

სტენია (ბერძ. sthenos — „ძალა“), ორგანიზმის არა-ნორმალურად გაძლიერებული მუშაობა; აქედან: **სტენიური** — მძაფრი, ავადმყოფური მუშაობა ორგანიზმისა.

სტენოგრაფია — განავანის სიტყვა-სიტყვით დანაწერი. იხ. სტენოგრაფია.

სტენოგრაფია (ბერძ. stenos — „ვიწრო, მკიდრო“ და grapho „ვწერ“), ნალაპარაკების სიტყვა-სიტყვით ჩაწერა განსაკუთრებული ნიშნების საშუალებით; აქედან: **სტენოგრაფიული** — სიტყვა-სიტყვითი; **სტენოგრაფი**-ი — 1) სტენოგრაფის მცოდნე; 2) სწრაფლმეტრი მანქანა.

სტენკა რაზინი-ი, იხ. რაზინი.

სტერეოგრაფია (ბერძ. stereos — „მაგარი“, grapho — „ვწერ, ვხატავ“), სხელთა პერსპექტიული ასახვა სიბრტყეზე.

სტერეომეტრია (ბერძ. stereos — „მაგარი“, metron — „ზომა“), გეომეტრიის ნაწილი — სხელთა მოცულობის შესახებ.

სტერეოსკოპი (ბერძ. stereos — „მაგარი“, skopein — „ვკვრიტა“), ოპტიკური იარაღი: იძლევა საგნის რელიეფურ გამოხატულებას ერთგვარი მიწის საშუალებით, რომლის წინ ათავსებენ ერთი საგნის ორ გამოხატულებას; აქედან: **სტერეოსკოპული** — რელიეფური, სტერეოსკოპის შესახებ.

სტერეოტიპი-ი (ბერძ. stereos — „მაგარი“, tipos — „ხასიათი“), სტამბაში აწყობილ ასოთა

გვერდის ჩამოსხმული ლითონის ფირფიტა წიგნის დასაბეჭდად, რომლის საშუალებით შეიძლება მრავალი ეგზემპლარის დაბეჭდვა ხელახლად აუწყობლივ; აქედან: **სტერეოტიპია** — ამგვარი გზით მომზადებულ ლითონის ფირფიტებით ბეჭდვა; **სტერეოტიპული** — სტერეოტიპით ნაბეჭდი; გად. შნიშენ.: ზედმიწევნით მსგავსი.

სტერილიზაცია (ლათ. sterilis — „უწყაფო, უზიანო“), ნივთის ან სითხის დაწმენდა დუღილის ან სხვა ძლიერ მოქმედ ქიმიურ ნივთიერებათა საშუალებით, მაგ. ბაშის, რძის და სხ. სტერილიზაცია; აქედან: **სტერილიზატორი** — სასტერილიზაციო მანქანა.

სტერლინგი (ინგ. sterling), ინგლისური ფული — 9 მ. 50 კ. ინგარიშება გირვანქობით. 1 გირ. სტერლინგი იყოფა 20 შილლინგად, 1 შილლინგი — 12 პენსად.

სტეტოსკოპი (ბერძ. stethos — „მკერდი“, skopeo — „ვკვრიტა“), გულის და ფილტვების გასასინჯი იარაღი.

სტეფენსონი-ი, **ჯორჯ** (Stephenson, G-1781 — 1848), ინგლისელი მექანიკოსი, ორთქლმავლის გამომგონი.

სტიგმატიზაცია (ლათ. stigma — „ნიშანი, დაღი“), ჯვარცმულ ქრისტეს კრილოვების გამოსახვა საკუთარ სხეულზე შთაგონების ძალით. ამ ავადმყოფობით იყვენ შეპყრობილი საშუალო საუკუნეებში ზოგიერთი ქალნი; რელიგიურ ფანატიზმით გატაცებულნი.

სტილი-ი (ლათ. stilus „წვეტიანი ჯოხი“): 1) მწერლის თავისებური ენა ანუ წერის მანერა; 2) ამა თუ იმ ეპოქის ან ერის დამახასიათებელი თვისება და გემოვნება ხუროთმოძღვრებაში, მხატვრობაში და სხ., მაგ. ბიზანტიური, მავრიტიული და სხვ. სტილი; 3) ქორონიკონი ანუ წელთაღრიცხვა — ძველი (იულიუსის) და ახალი (გრიგორიანული) სტილით.

სტილისტიკა, ახ. ლათ., მეცნიერება ენის სიმინდისა და სიფაქის შესახებ; აქედან: **სტილისტი**-ი — ლამაზი სტილის პატრონი.

სტილომეტრი-ი (ბერძ. stylos „სვეტი“ და metro — „ვზომავ“), სვეტების გასაზომი ხელნაწყო.

სტიმულ-ი (ლათ. stimulus — წაქეზება), ზიანგანი წაქეზებელი ძალა, აღმზნები მიზნზე.

სტიპენდია (ლათ. stips — „ფულადი ჯილდო“ და pendere — „ფულის გადახდა“), ფულადი დახმარება ღირებ მოსწავლისადმი უმაღლეს სასწავლებელში კურსის გავლის დროს; აქედან: **სტიპენდიანტი** — სტიპენდიის მიმღები.

სტიქია, ბერძ., ბუნების ძალნი: ცეცხლი, წყალი, მიწა და ჰაერი; აქედან: **სტიქიური** — ბუნებრივი, მძლავრი, შეუტყობელი.

სტიხი-ი (ბერძ. stichos — „რიგი, მწკრივი“): 1) ტაეპი, ლექსის სტრიქონი, განსაზღვრული ზომით აწყობილი; 2) საღმრთო სჯულის წიგნებში, მაგალითად სახარებაში, თვითეული თავის შემადგენელი მუხლი.

სტიხია, იხ. სტიქია.

სტოიციზმი (ბერძ. stoa), ფილოსოფიური სკოლა ძველ საბერძნეთში (დაარსებული ზენონის მიერ მე-4-ე საუკ. ქრ. წ.). ჰქადაგებდა ზნეობას სიმტკიცეს, ყოველნაირ უბედურების და ტანჯვის გულგრილად ატანას და ბედისწერისადმი მორჩილებას. ამ მოძღვრებას დიდი გავლენა ჰქონდა შემდეგ რომში, სადაც მას აღიარებდნენ ეპიქტეტი (I საუკუნ.), სენეკა (2—66 წ.) და იმპერატორი მარკ ავრელიუსი (121—180); აქედან: **სტოიკი** ანუ **სტოიკები** (მრავლ.) — სტოიციზმის მიმდევრები; **სტოიკური** — მტკიცე, შეურყეველი.

სტომატიტი-ი (ბერძ. stoma-დან „პირი“), პირის ღრუს ლორწოიანი გარსის ანთება.

სტომალოსკომ-ი, ბერძ., პირის ღრუს, უმთავრესად კბილების, გამოსაკვლევი იარაღი.

სტოპ! (ინგ. stop!). შესდექ! გაჩერდი!

სტორა ანუ **შტორა**, იტ., ფანჯრის ფარდა, ზონარით ჩამოსაშვები და ასაწვეი.

სტორტინგ-ი, შვედ., პარლამენტის სახელწოდება ნორვეგიაში.

სტრაბონ-ი (Strabon, 60 წ. ქრ. წ. და 20 წ. ქ. შ.), ძველი ბერძენი გეოგრაფი. მოგზაურობდა აღმოსავლეთსა და იტალიაში. დასტოვა ისტორიული შრომა — 47 წიგნში მოთავსებული 17 ტომიანი გეოგრაფია, სადაც შეკრებილია ძვირფასი მასალა და ცნობები ძველი ქვეყნების შესახებ.

სტრადივარიუს-ი (Stradivari, 1644 — 1736), ვიოლინოების სახელგანთქმული ოსტატი. ამავე

სასელით ცნობილია მის მიერ გაკეთებული ვიოლინო.

სტრატეგია (ბერძ. stratigia — „ჯარების ხელმძღვანელობა“), მეცნიერება ომის წარმოების და ლაშქრობის შესახებ; აქედან: **სტრატეგი** — მხედართმთავარი, მთავარსარდალი; **სტრატეგიული** — სამარ წესებზე დაფუძნებული, სამხედრო მოქმედებისთვის გამოსადეგი.

სტრატეგრაფია, ბერძ., გეოლოგიის ნაწილი: იკვლევს დედამიწის განვითარების საფეხურებს.

სტრათილატი-ი (ბერძ. stratilatis — მთავარსარდალი), ჯარების წინამძღოლის საპატიო ტიტული.

სტრატოკრატია (ბერძ. stratos — „ჯარი“ და krateo — „მართვა“), სამხედრო წოდების გაბატონება სახელმწიფოში.

სტრატონეოზი (ძვ. საბერძნეთში, — ათინაში, — მე-III-ე ს. ქრ. წ.), ფილოსოფოსი — ბუნებისმეტყველი. „ფიზიკოსად“ წოდებული.

სტრებტოკოკ-ი, ლათ., წერტილების მსგავსი მიკრობი. აკონძულია ჯაჭვივით და შემოფარგლულია გარსით. იწვევს სხვადასხვა ავადმყოფობას, მაგ., ყალბიპის და სხ.

სტრინდბერგ-ი, ავგუსტ (Strindberg, დაიბადა 1849), ცნობილი შვედელი მწერალი, ნატურალისტური სკოლის წარმომადგენელი ლიტერატურაში.

სტრიქინი-ი, ახ. ლათ., ალკალიდი, მზადდება ერთგვარ მცენარისაგან. ძლიერი შხამია.

სტრიქტურა (ლათ. stringere-დან „შევიწროება“), ამა თუ იმ მილის (მაგ. საშარდ) დავიწროება ანუ შეკუმშვა ადამიანის ორგანიზმში მისი დაავადების დროს.

სტროვოხკომ-ი, ბერძნ., სტამფერის მიერ გამოგონილი ოპტიკური ხელსაწყო (სათამაშო), ცილინდრის მოყვანილობის გვერდზე ამოკრული ადგილებით. ცილინდრის შიგნით მოთავსებულია ზონარი მთელ რიგ მოქმედების გამომხატველი სურათებით. ცილინდრის ტრიალის დროს თვითეული სურათის შთაბეჭდილება უერთდება შემდეგს და ამწიარდ მთელ ზონარს ეძლევა ცოცხალი სურათის სახე.

სტრონიანი-ი, სტრონციუმის ნაჟანგი.

სტრონციუმი-ი, ახ. ლათ., ყვითელი ფერის ლითონი (sr).

სტროფა (ბერძ. strepho-დან „მიბრუნება“), ლექსთაწყობის ფორმა, ჩვეულებრივ, შესდგება ოთხი სტრიქონისაგან. გარითმულია 1 და 3, 2 და 4 სტრიქონები.

სტრუქტურა (ლათ. struere-დან „აშენება“), აგებულება, წყობა (მაგ. ორგანიზმის, საზოგადოების და სხ.).

სტუდენტ-ი (ლათ. studere-დან „სწავლა“), უმაღლეს სასწავლებლის მსმენელი.

სტუდია (studere-დან „სწავლა“), სამხატვრო, სამუსიკო და სხ. სკოლა.

სტუარტი-ი (ინგ. Stuart), ძველი შოტლანდიელი მეფის საგვარეულო ინგლისში (1603—88 წ. წ.).

სუ (ფრ. sou), საფრანგეთში სპილენძის ფული—ფრანკის ერთ მეოცედს.

სუბდომინანტი-ი, მუსიკ. — გამის მეოთხე საფეხური, დიატონური გამის პირველი ტეტრაქორდის უკანასკნელი ნოტა.

სუბვენცია (ლათ. subvenire-დან „დახმარება“), საზოგადო საქმისათვის გაცემული დახმარება.

სუბიექტი-ი (ლათ. subjectum, subjecere-დან „დაქვემდებარება“): 1) გ რ ა მ ა ტ ი კ ა შ ი — ქვემდებარე; 2) ლ ო გ ი კ ა შ ი — ჩენი საკუთარი თვითშემეცნება, რომელიც უპირისპირდება გარეშე საგნებს (ობიექტს); 3) მოქმედი პირი. — აქედან: **სუბიექტიური** — პირად შთაბეჭდილებაზე დამყარებული, თავისებური, უპირისპირდება ო ბ ი ე კ ტ ი უ რ ს.

სუბიექტივიზმი-ი (ლათ. subjicere — „დაქვემდებარება“): 1) აზროვნების მეოდი (იგივე სუბიექტიური მეოდი), რომელსაც მეცნიერულ კვლევა-ძიებაში ზნეობრივი (ეთიური) ელემენტი შეაქვს; 2) მოვლენათა გაშუქება პირად შთაბეჭდილების და განცდის მიხედვით.

სუბინსპექტორი-ი, ლათ., ინსპექტორის ხელქვეითი ანუ თანაშემწე.

სუბ-კომისია, ლათ., ქვე-კომისია, მთავარ კომისიის ხელქვეითი.

სუბლიმაცია (პ. ლათ. sublimis-დან, — „მაღალი, ამაღლებული“), ფილოლოგიაში — ერთი სახის ენერგიის გარდაქმნა მეორე სახედ.

სუბორდინაცია (ლათ. sub „ქვეშ“ და ordinare „ბრძანებლობა“), დაქვემდებარება. უმცროსის დამორჩილება უფროსისადმი.

სუბრეტა (ლათ. sobrius — „ფხიზელი“ და ფრ. soubrette): 1) ძვ. იტალიისა და შემდეგ ფრანგულ კომედიებში — ეშმაკი, ყოჩაღი და ქალბატონის ნდობით აღტურვილი მოსამსახურე გოგოს ტიპი; 2) მარდი და გაქნილი მოსამსახურე გოგო.

სუბსიდია (ლათ. subsidium — „დახმარება“), ნივთიერი დახმარება.

სუბსტანცია (ლათ. substantia), ფილ. ტერმინი: სამყაროს უპირველესი და მარადიული საწყისი (დასაბამი), უპირისპირდება ცვალებადს და გარდამავალს.

სუბსტიტუცია (ლათ. sub-stituere „შედგმა, შენაცვლება“), იურიდ. ტერმ.: საკუთარ უფლებათა გასხვისება სასყიდლით.

სუბსტრატ-ი, იხ. სუბსტანცია.

სუბტილური (ლათ. subtilis), ნაზი, მსუბუქი, სათუთი, ფაქიზი.

სუბტროპიკული, ქვეტროპიკული; ზომიერ-ჰავიანი; აქედან: **სუბტროპიკული ზონა** — ზომიერ-ჰავიანი სარტყელი დედამიწისა.

სუდან-ი (არაბ. ბელედ-ერ — შვეკანიანთა ქვეყანა), ჩრდილო-აფრიკის შუა ნაწილი, ნილოსიდან ტენიამდე. დასახლებულია ზანგთა სხვადასხვა ტომებით. წინად დამოუკიდებელ სახელმწიფოს წარმოადგენდა, ეხლა — საფრანგეთისა და ინგლისის კოლონიაა.

სუდრა ანუ **შუდრა**, დაბალი წოდების ხალხი ძველ ინდოეთში; ხელოსნები, დღითურად მომუშავენი, მიწის მუშები და სხ.

სუეცის არხი, ხმელთაშუა და წითელი ზღვების შემავრთებელი არხი. ფრანგ ინჟინერის ლესეპსის (1805—94) მიერ გაყვანილი თანამად იმ პროექტისა, რომელიც შემუშავებული იყო ავსტრიელ ინჟინერ ნეგრელის მიერ (ვარდ. 1858 წ.).

სუვენირი-ი (ფრ. souvenir), დამოუკიდებელ სახელმწიფოს გამგე, უზენაეს ხელისუფლების მატარებელი.

სუვერენიტეტი-ი (ფრ. souveraineté), სახელმწიფოს დამოუკიდებლობა; უზენაესი უფლება.

სუზერენი-ი (ფრ. *suzerain*), საშუალო საუკუნეების ფეოდალი მეფე, რომელსაც ემორჩილებოდნენ მისი ვასალები, ხოლო, სამაგიეროდ, სუზერენი მოვალე იყო დახმარება და მფარველობა გაეწია ვასალისათვის. იხ. ვასალი.

სუიტა (მუსიკ. ტერმ.), მოკლე მუსიკალურ ნაწარმოებთა (ჰიესების) კრებულთა.

სულემა, ორქლოროვანი სინდიკი ($HgCl_2$), მიიღება სინდიკის სიმჟავის გახსნით მარილის სიმჟავეში. ძლიერი შხამია. იხმარება სადენზინფექციოდ.

სულთან-ი ანუ **სულტან-ი** (არაბ., „ბატონი, მბრძანებელი“), მონარქის სახელწოდება მაჰმადიანურ ქვეყნებში.

სუმა (ლათ. *summa* — „ჯამი“): 1) მათემატიკაში — ერთგვარ რაოდენობათა შეერთების შედეგი; 2) ფულის განსაზღვრული რაოდენობა. საწოგადოთ — თანხა.

სუმბურ-ი, ქაოსი, ბუნდოვანობა, სისულელე.

სუმერიელები, მრავლ. — უძველესი ხალხი მესოპოტამიაში, რომელთაც 40 საუკ. ქრ. წ. საფუძველი ჩაუყარეს ბაბილონის კულტურას და ლურსმული წერა შემოიღეს. ზოგიერთ მეცნიერის (არქეოლოგის) გამოკვლევით, ქართველი ხალხი და ქართული ენა ენათესავება სუმერიელების ძველ კულტურას და ენას.

სუნ-იატ-სენ-ი, სახელგანთქმული ჩინელი რევოლუციონერი (1866 — 1925), ჩინეთის განმანთავისუფლებელი მოძრაობის ბელადი და გომინდანის (იხ.) პარტიის დამაარსებელი.

სუნტები, მრავლ. არაბ., მაჰმადიანური სექტა, რომელიც, ყურანის გარდა, სარწმუნოების წყაროდ აღიარებს ზეპირ გადმოცემას (სუნას) მაჰმადის შესახებ.

სუპერ-არბიტრ-ი (ლათ. *super* — „ზემოდ, მაღლა“ *arbiter* — „შუაყაცი; მოსამართლე“), სამედიატორო სასამართლოს თავმჯდომარე.

სუპერ-ინტენდენტ-ი, ლათ., მაღალი თანამდებობის სასულიერო პირი პროტესტანტებს შორის; ეკლესიების ზედამხედველი მთელ ოლქში.

სუპერ-ნატურალიზმ-ი ან **სუპრა-ნატურალიზმ-ი**, ახ. ლათ., ზესთაბუნებრივ ძალთა არსებობის რწმენა; აქედან: **სუპრა-ნატურალიზტი-ი** — სუპრა-ნატურალიზმის მიმდევარი.

სუპერ-ფოსფატი-ი (ქიმ.), ძვლის ან საერთოდ ფოსფორ-ნარეკ ნივთიერებისაგან დამზადებული

მარილები. იხმარება ნიადაგის გასაპოხებლად.

სუპრემატია, ლათ., პირველობა, მეთაურობა, მაგ. რომის პაპის სუპრემატია კათოლიკურ ეკლესიაში.

სურა, არაბ., ყურანის თავი (მთელი ყურანი დაყოფილია 115 სურად. — იხ. ყურანი).

სურიკ-ი (ქიმ.), წითელი საღებავი.

სურმა (ქიმ.), თეთრი ფერის ქიმიური ელემენტი — sb , ხვედრითი წონა = 6.7.

სუროგატი-ი (ლათ. *surrogo* — „ერთი პირის მაგიერად მეორის არჩევა“), მაღალი ლირსების საგნის შეცვლა დაბალი ლირსების საგნით, მაგ. ნამდვილი ყავის მაგიერ მუხის რკოს ხმარება, შაქრის მაგიერ — სახარინის და სხ.

სუსპენზორ-ი (ლათ. *suspendere* — „ჩამოშვება, ჩამოკიდება“), მამაკაცის ჩამოსულ სასქესო ორგანოს ასაბმელი თასმა-ბადე.

სუტენერ-ი (ფრ. *souteneur*), ოღრაში, როსკობ ქალთა გამჭირავებელი კაცი.

სუფიქს-ი (ლათ. *suffixus*), გრამატიკაში — სიტყვის ბოლოსართი.

სუფლიორ-ი (ფრ. *souffler* — „ჰარხარხი“), მოკარხანე, განსაკუთრებული პირი, რომელიც წარმოდგენის დროს თეატრში არტიტებს როლებს უკარხანებს.

სუფრაჟიზმ-ი (ინგ. *suffragette*), ქალთა მოძრაობა ინგლისში. მიზნად ისახავს ქალების გათანასწორებას უფლებებში მამაკაცებთან (იხ. ემანსიპაცია); აქედან: **სუფრაჟისტკა** (რუს. დაბ.) ანუ **სუფრაჟისტი-ი** — სუფრაჟიზმის მომხრე ქალი ანუ კაცი.

სფერო (ბერძ. *sphaira* — „ბურთი, რგვალი სხეული“): 1) ბურთის ზედაპირი, ბურთი; 2) დედამიწის ბურთი; 3) გად. მნიშვნ.: სამოქმედო ასპარეზი; აქედან: **სფერული** — ბურთისებური.

სფერიული ტრიგონომეტრია, სწავლა სფერულ სამკუთხედის კუთხეების და გვერდების შორის დამოკიდებულების შესახებ.

სფეროიდალური მდგომარეობა სითხეთა (ფიზ.). გაეარგებულ ლითონზე დანთხელილი სითხის წვეთის სფერული მდგომარეობა. აღნიშნულ სითხის წვეთი ბურთისებურ (სფერულ) ფორმის იღებს და არ განიცდის აორთქლებას.

სფეროიდი-ი (ბერძ. *sphaira* — „ბურთი“ და *eidos* — „მსგავსება“), პოლიუსებ-შეწეული ბურ-

თი, რომელიც მიიღება ელიპსის ბრუნვით თავის ღერძის ირგვლივ (იხ. ელიპსოიდი).

სფიგმოგრაფი-ი (ბერძ. sphygmōs — „მაჯის ცემა“ და grapho — „ვწერ“), მაჯისცემის სახომი ხელსაწყო.

სფიგომეტრი-ი, იხ. სფიგმოგრაფი.

სფინქსი (ბერძ. sphinx — sphigsis — „შეკვრა, შებოკვა, დახრობა“): 1) ეგვიპტის ზღაპრული ცხოველი, ადამიანის თავით და ლომის ტანით; 2) ფროსანის ვეშაპი თებესში (ძვ. საბერძნეთში), ოიდიპოს მეფის დროს; 3) გადმნიშვნ.: ამოცანა, ძნელად ამოსაცნობი არსება.

სქემა (ბერძ. scheo-დან „დაქერა“), გეგმა, ჩონჩხი; საგნის ზოგადი ასახვა; აქედან: **სქემატიური** — ზოგადი.

სქიზმა (ბერძ. schisma — „გაყოფა, უთანხმოება, გათიშვა“): 1) განხეთქილება, განსაკუთრებით რელიგიური ხასიათისა; 2) კათოლიკეებში — მართლმადიდებლობა; აქედან: **სქიზმატიკი**-ი — ა) განდგომილი; ბ) კათოლიკეებში — მართლმადიდებელთა სახელწოდება.

სქოლასტიკა (ბერძ. scholi-დან „სკოლა“), საშუალო საუკუნოების საეკლესიო ფილოსოფია. მისი შინაარსი შეზღუდული იყო ღვთისმეტყველებით და სხვადასხვა რელიგიურ დოქმატების ირგვლივ განყენებული მსჯელობით; აქედან: **სქოლასტიკური** — განყენებული, მშრალი, მეტაფიზიკური.

სქოლიო (ბერძ. scholion — „ახსნა, განმარტება“), მოკლე შენიშვნები ამა თუ იმ კლასი-

კურ ნაწარმოების გვერდებზე ტექსტის შესაძლებლად ან განსამარტავად; აქედან: **სქოლასტიკი** — სქოლიების შემდგენელი.

სცენა (ლათ. scena): 1) თეატრის ამალღებულ ნაწილი, სადაც იდგმის წარმოდგენა; 2) დრამატულ ნაწარმოების ანუ პიესის მოქმედების ნაწილი; აქედან: **სცენიური** — სცენაზე წარმოსადგენი.

სცენარიუმ-ი, ლათ.: 1) მოქმედ პირთა სია პიესაში შენიშვნებით, თუ ვინ როლის უნდა გამოვიდეს სცენაზე; 2) კინო-სურათებისათვის დაწერილი პიესა.

სცენარიუს-ი, ლათ.: 1) სცენის გარეშე, კულისებში, მყოფი პირი, რომელიც მსახიობებს სცენაზე შესვლის ვადას ანიშნებს; 2) სათეატრო დეკორაციების მხატვარი.

სცენოგრაფია (ლათ. scena — „სცენა“ და ბერძ. grapho — „ვწერ“), საგნის პერსპექტიული გამოხატვა სიბრტყეზე.

სცილა და **ქარიბდა**, ბერძ., სიცილიის სრუტის ნაპირს მდებარე ორი სახიფათო კლდე. ბერძენთა გადმოცემით, ამ ადგილას ორი საზარელი ვეშაპი ცხოვრობდა, რომელნიც მეზღვაურებს შთანთქმებდნენ. სცილა და ქარიბდას შორის გასვლა — ამ ხიფათისაგან გადარჩენას მოასწავებდა; აქედან გადმნიშვნ.: **სცილას** და **ქარიბდას შორის ყოფნა** — გამოუვალი მდგომარეობა ანუ ორ ცეცხლ შუა ყოფნა.

სხიზმა, იხ. სქიზმა.

სხოლასტიკა, იხ. სქოლასტიკა.

სხოლიო, იხ. სქოლიო.

ტ

ტაბელი-ი (ლათ. tabula-დან „დაფა“), განრიგება, ცხრილი, სია.

ტაბესი (ლათ. tabes), ხერხემლის ტვინის დაავადება (tabes darsualis); აქედან: **ტაბეტიკი**-ი — ტაბესით დაავადებული.

ტაბლ დ'ოტ-ი (ფრ. table d'hôte), საერთო სუფრა სასტუმროში.

ტაბორი, ოსმ.: 1) ბოშების ოჯახთა შეჯგუფება; 2) ოსმალეთში — ქვეითა ჯარის ბატალიონი.

ტაბორიტები, რელიგიური სექტა ჩეხეთში მე-XV-ე საუკ. იოანე ჰუსის უკიდურესი მიმდევრები; უარყოფდნენ როგორც სასულიერო, ისე საერო იერარქიას.

ტაბუ, იხ. თაბუ.

ტავერნა (ლათ. taverna), სამიკიტნო.

ტავტოლოგია, ბერძ., ერთი და იგივე ცნების გამოხატვა სხვადასხვა, მაგრამ ერთნაირ მნიშვნელოვანი სიტყვებით, მაგ.: მარადიული — უცვლადი; აქედან: **ტავტოლოგიური** — თანაბარ მნიშვნელოვანი, განმეორებითი. იხ. პლეონაზმი.

ტაივა, ულრანი ნაძვის ტყე ციმბირში.

ტაიფუნ-ი ანუ **ტიფონ-ი** (გეოგრ.), ძლიერი კრივალე ჩინეთის და იაპონიის ზღვაზე.

ტაკს, იხ. ტაქს.

ტაკტ, იხ. ტაქტ.

ტალანტი-ი (ბერძ. talanton): 1) ადამიანის ნიჭი ანუ უნარი ამა თუ იმ დარგში; 2) ოქროსა და ვერცხლის ზოდი; 3) საეპქრო წონა ძვ. საბერძნეთში—6.000 დრაქმას.

ტალასოკრატია, იხ. თალასოკრატია.

ტალერიანი-ი (Talleyrand, 1754—1833), გამოჩენილი ფრანგი დიპლომატი, საფრანგეთის წარმომადგენელი ვენის კონგრესზე, სადაც მან საკვირველი დიპლომატიური ნიჭი გამოიჩინა. ტალერიანს ეკუთვნის შემდეგი აფორიზმი: „დიპლომატებს ენა იმითომ აქვთ, რომ თავისი აზრი დამალონ“.

ტალერი-ი, იხ. თალერი.

ტალისმანი-ი, არაბ., თილისმიანი, ჯადოქრული ნივთი.

ტალმანი-ი, ფინ., ფინლიანდის სეიმის თავმჯდომარე.

ტალმუდი-ი, იხ. თალმუდი.

ტალონ-ი (ლათ. talus), წერილობითი საბუთი, რომლის ძალითაც მისი მფლობელი ფულის ან საქონლის მიღების უფლებას იძენს.

ტამბურ-მაჟორ-ი (ფრ. tambour — „დოლი“ და majeur — „მთავარი“), სამხედრო მელოღეთა უფროსი.

ტამპლიერთა ორდენი ანუ **ტამპლიერება**, მრავ. (ფრ. temple-დან — „ტაძარი“), რაინდთა ორდენი, დაარსებული საჯვაროსნო ომების დროს მე-XII-ე საუკ. მთი პირველი საცხოვრებელი ბინა იყო იერუსალიმი, სწორედ ის ადგილი, სადაც აღმართული იყო ძველად სოლომონის ტაძარი. აქედან წარმოსდგა ტამპლიერთა ორდენის სახელწოდება.

ტამპონ-ი, ევროპ., — ფილთა, ბამბის ან მარლის ხვეული კრილობაში ჩასადები სისხლის ან ჩირქის ამოსაწმენდათ.

ტანგეიზერი-ი, იხ. ტანკეიზერი.

ტანგენს-ი (ლათ. tangere-დან — „შეხება“), ტრიგონომეტრიული ოდენობა. გამოხატავს შემხები ხაზის მონაკვეთის შეხებას საწყისს A წერ-

ტილიდან კუთხის გვერდის გაგრძელების გადაკვეთამდე რადიუსთან შეფარდებით.

ტანინ-ი, ფრ., მუხის ქერქის, ჩაის ან სხვა მცენარისგან მიღებული მოყვითალო ფხვნილი. იხმარება ფოტოგრაფიაში, მედიცინაში და სხ.

ტანკა ანუ **ტანკი**, ჯავშნიანი სამხედრო მანქანა. მოძრაობს ერთგვარ დაკბილულ რკინის ზონრის საშუალებით.

ტანტალი-ი ანუ **ტანტალოზი** (ლათ. Tantalus), მითოლოგიური პიროვნება — ფრიგიის მეფე, რომელმაც, ძველი თქმულებით, ღმერთებს ნადიმზე თავისი შვილის ხორცი მიართვა, რისთვისაც იგი სასტიკად დაისაჯა: ღმერთებმა ჯოჯოხეთში ჩაადგეს, სადაც სიმშლითა და წყურვილით იტანჯებოდა და ვერ სწვდებოდა წყალს, რომელიც მის ირგვლივ მოიპოვებოდა; აქედან: **ტანტალის ტანჯვა**.

ტანტიმა, ფრ., ამა თუ იმ დაწესებულების (მაგ., ბანკის) მოსამსახურეთა დაჯილდოება წარმოების მოგების მიხედვით.

ტანც-კლას-ი, გერმ., საცეცვაო სკოლა.

ტანცმეისტერი-ი, გერმან., ცეკვის მასწავლებელი.

ტანკეიზერი-ი: 1) ჯვაროსანთა ომში მონაწილე ტრუბადური (იხ.); 2) ვაგნერის ოპერის „ტანკეიზერი“-ის მთავარი გმირი.

ტაპიერი-ი ანუ **ტაპიორ-ი** (ფრ. taper — „რახუნი“), როიალზე დამკვრელი გასართობ სახლებსა და ლუღბანებში.

ტარა, ევრ., საქონლის შესახვევ მასალის (ტილოსი, ყუთების და სხ.) წონა; საერთო (ბრუტო) და ხალასი (ნეტო) ნაწილის შორის არსებული განსხვავება.

ტარანი-ი, ბერძ.: 1) კედლის სარდვევი საომარი იარაღი. იხმარებოდა ძველად საბერძნეთში; 2) ხომალდის ქვედა ნაწილის ქიმი მტრის გემების ზიანის მისაყენებლად.

ტარანტელა (იტ. tarantella), ნეაპოლიტანური სწრაფი ცეკვა. პირველად შემოიღეს ქალ. ტარენტში.

ტარიფ-ი (ფრ.-ინგ. tariff): 1) პიბრალტარის სრუტესთან მდებარე პატარა ქალაქის სახელწოდება. მკვრების (არაბების) ბატონობის დროს ისპანეთში, ზემოდ აღნიშნულ სრუტესთან ჩასაფრებულნი იყვნენ არაბნი, რომელნიც ხარკს

ახდენინებდენ გამგელ გემებს, საქონლის ხარისხის და რაოდენობის მიხედვით. აქედან წარმოსდგა სიტყვა ტარტიფი, ანუ ფასების ცხრილი, რომლის მიხედვითაც ესა თუ ის სახელმწიფო დაწესებულება (მაგ. რკინის გზა) ანუ კერძო კომპანია ქირას ან გადასახადს ახდენინებს ბარჯის, საქონლის, მგზავრების და სხ. გადაგზავანაში; 2) შემოსაზიდი და გასაზიდი საქონლის ცხრილი სათანადო ბაჟის აღნიშვნით.

ტარბე-ის კლდე, კაპიტოლის მთის ნაპრალი ძველ რომში. ძველად ამ კლდიდან ავდებდენ სახელმწიფო დამნაშავეთ.

ტარტარ-ი, ბერძ. მითოლოგიაში: ქვესკნელთა სამეფო, სადაც იგზავნებოდენ ცოდვილი სულები.

ტარტიუფ-ი (ფრ.-იტ. tartufe — „ცუდი კაცი“), მოლიერის კომედიის („ტარტიუფი“) მთავარი გმირი — ორპირობისა და გაიძვრობის განსახიერება; გადატ მნიშვნ.: ფარისეველი და ზნე-დაცემული ადამიანი.

ტატურიზა, ინგ.-ფრ., სხეულის დახატვა ან ამოწვა სხვადასხვაგვარ წარუშლელ ნიშნებით. გავრცელებულია ველურებში.

ტატოლოგია, იხ. ტავტოლოგია.

ტაქსა (ლათ. taxare — „შედარება“), ნიხრი, ან საქონელზე დაწესებული ფასი; აქედან: **ტაქსატორ-ი** — ტაქსის დამდები, გამნიხრავი; **ტაქსაცია** — ა) მიწის ან ტყის ფასების განსაზღვრა; ბ) მეცნიერების დარგი, რომელიც იკვლევს ამა თუ იმ მამულის ნიადაგს, მეცნარეულობას და სხ. იმევე მამულის შესაფასებლად.

ტაქსომეტრ-ი, ლათ.-ბერძ., განვლილ მანძილის საზომი ხელსაწყო.

ტაქტი (ლათ. tactus-იდან „შეხება, მოქმედება“): 1) ბგერათა ხანგრძლივობის ზომა, რიტმი; 2) თავის დაქერის უნარი და ზრდილობიანობის გრძნობა საზოგადოებაში.

ტაქტიკა, ლათ.: 1) მეცნიერება საომარ საშუალებათა და სამხედრო წესების გამოყენების შესახებ; 2) პოლიტიკური პარტიის მოქმედების საშუალებანი ამა თუ იმ მიზნის მისაღწევად; აქედან: **ტაქტიკა-ი** — ტაქტიკის მცოდნე, წინდახედული ფრთხილი ადამიანი.

ტაქტომეტრ-ი, იხ. მეტრონომი.

ტაციტი-ი, პუბლიუს კორნელიუსი (55-120), სახელგანთქმული რომელი ისტორიკოსი. მის მრავალ ისტორიულ ნაწერში შესანიშნავია: „Germania“, „Historiae“ და „Annales“.

ტახ-, იხ. ტაქ.

ტეატრ-ი, იხ. თეატრი.

ტეტონები, მრავლ., გერმანელთა უძველესი ტომი. ცხოვრობდენ ბალტიის ზღვის ნაპირებზე.

ტეტონთა ორდენი, რაინდთა ორდენი, დაარსებული საშუალო საუკუნოებში (1199 წ.) ჯვაროსნულ ომების დროს.

ტეზი, იხ. თეზი.

ტეზის-ი, იხ. თეზისი.

ტეიზმ-ი, თეიზმი.

ტეკ, იხ. ტექ.

ტელეგრამა (ბერძ. tele — „შორს“ და gramma — „წერილი“), დეპეშა. ტელეგრაფის საშუალებით მიღებული ცნობა.

ტელეგრაფ-ი (ბერძ. tele — „შორს“ და grapho — „ვწერი“), ცნობების შორს მანძილზე გადამცემი ელექტრო-მაგნიტური მოწყობილობა; აქედან: **ტელეგრაფისტი-ი** — ტელეგრაფზე მომუშავე კაცი.

ტელეოლოგია (ბერძ. teleios — „უკანასკნელი“ და logos — „სიტყვა, სწავლა“), იდეალისტურ-ფილოსოფიური მოძღვრება მსოფლიოში ყველა მოვლენის მიზანშეწონილობისა და პარამონიულობის შესახებ.

ტელესკოპ-ი (ბერძ. tele — „შორს“ და skopeo „ვსწვრებ“); ასტრონომიული ჯოგრი — სპეკტრი მილი ცის მნათობთა დასაკვირვებლად.

ტელეფონ-ი (ბერძ. tele — „შორს“ და phone — „ბგერა“), ელსმენი, — ადამიანის ნალაპარაკების და, საზოგადოდ, ბგერის შორს მანძილზე გადამცემი ელექტრო-მაგნიტური მოწყობილობა.

ტელეფონოგრაფია, ტელეფონით გადაცემული დეპეშა.

ტელეფოტოგრაფია (ბერძ. tele — „შორს“, photo — „სურათი“ და grapheo — „ვწერი“), ელექტრულ ნაკადის საშუალებით სურათების გადაცემა შორეულ მანძილზე.

ტელი-, ვილჰელმი ანუ ვილჰელმ ტელი-ი, შვეიცარიელთა ეროვნული გმირი; სახელი გაითქვა ჰაბსბურგებთან (იხ.) ბრძოლაში შვეიცარიის დამოუკიდებლობისათვის XIV ს.

ტემა, იხ. თემა.

ტემპრ-ი, ლათ.-ფრ., ბგერათა თავისებურობა.

ტემპერამენტი-ი (ლათ. temperamentum — „ზომიერება, საშუალო“), ამა თუ იმ პიროვნების ფსიქო-ფიზიოლოგიური თავისებურობა. ტემპერამენტი შეიძლება იყოს: ა) სანგვინიური — მსუბუქი, ადვილად აღმგზნები; ბ) ქოლერიული — მტკიცე, ნერვული და ძლიერი; გ) მელანქოლიური — მოწყენილი, ნაღვლიანი და სუსტი; დ) ფლეგმატიური — მძიმე, ზარმაცი და უსიცოცხლო.

ტემპერატურა, ლათ., სითბო-სიცივის ხარისხი. გამოიხატება გრადუსებში და იზომება თერმომეტრის საშუალებით.

ტემპ-ი (იტ. tempo). მოკმედებას სსწრაფს-ხასიათი; მუსიკაში — ბგერათა მოძრაობის ზომა.

ტენ-ი, იპოლიტე (Taine, 1828 — 93), სახელგანთქმული ფრანგი ფილოსოფოსი და კრიტიკოსი. მის მრავალ ნაწერში შესანიშნავია: „ლექციები ხელოვნების შესახებ“.

ტენდენცია (ლათ. tendere-დან — „გაწევა“): 1) განსაზღვრულ მიზნისკენ მისწრაფება; 2) წინასწარ მიღებული აზრი ანუ მსჯელობა; **ტენდენციური** — განსაზღვრულ მიზნისკენ მიმართული.

ტენდერ-ი (ინგ. tender), გემის ან ორთქლმავალის თანამგზავრი განსაკუთრებული ხომალდი ან ვაგონი წყლის და სათბობ მასალის მარაგით.

ტენის-ი ანუ **ლაუნ-ტენის-ი** (ინგ. tennis), ბადისებრ ტარის ფირფიტების საშუალებით ბურთაობა გაშლილ ადგილას.

ტენორ-ი (იტ. tenore): 1) მამაკაცის მალა-ლი დიაპაზონის ხმა; 2) ტენორით მომღერალი მსახიობი.

ტეოგონია, იხ. თეოგონია.

ტეოდიცეა, იხ. თეოდიცეა.

ტეოდოლიტი-ი, იხ. თეოდოლიტი.

ტეოკრატია, იხ. თეოკრატია.

ტეოკრიტი-ი, იხ. თეოკრიტი.

ტეოლოგია, იხ. თეოლოგია.

ტეორემა, იხ. თეორემა.

ტეორია, იხ. თეორია.

ტეოსოფია, იხ. თეოსოფია.

ტერაპია, იხ. თერაპია.

ტერაზა (ლათ. terra — მიწა), აივანი, ბანი, ერდო.

ტერიტორია (ლათ. terra-დან „მიწა, ხმელეთი“), სახელმწიფოს, ოლქის, ქალაქის ან თემის კუთვნილი მიწა-წყალი ამა თუ იმ საზღვრებში; აქედან: **ტერიტორიალური** — ადგილობრივი.

ტერმები, იხ. თერმები.

ტერმიდორი-ი, იხ. თერმიდორი.

ტერმინი-ი (ლათ. terminus — „საზღვარი, ბოლო“), განსაზღვრულ მნიშვნელობის სიტყვა. ხმარებული მეცნიერებასა ან ხელოვნებაში ამა თუ იმ ცნების აღსანიშნავად.

ტერმინოლოგია, ლათ.-ბერძ., სპეციალურ სიტყვათა ანუ გამოთქმათა კრებული მეცნიერების ან ხელოვნების დარგში.

ტერმიული, იხ. თერმიული.

ტერმოზარომეტრი-ი, იხ. თერმოზარომეტრი.

ტერმოგენური ბაქტერიები, იხ. თერმოგენური ბაქტერიები.

ტერმოგრაფი, იხ. თერმოგრაფი.

ტერმოინამიკა, იხ. თერმოინამიკა.

ტერმოელექტრობა, იხ. თერმოელექტრობა.

ტერმოკალტერი-ი, იხ. თერმოკალტერი.

ტერმოლამფა, იხ. თერმოლამფა.

ტერმომაგნეტიზმი-ი, იხ. თერმომაგნეტიზმი.

ტერმომეტრი-ი, იხ. თერმომეტრი.

ტერმომულტიპლიკატორი-ი, იხ. თერმომულტიპლიკატორი.

ტერმოპენტრაცია, იხ. თერმოპენტრაცია.

ტერმოსი, იხ. თერმოსი.

ტერმოსკოპი-ი, იხ. თერმოსკოპი.

ტერმოსტატი-ი, იხ. თერმოსტატი.

ტერმოფილური ბაქტერიები, იხ. თერმოფილური ბაქტერიები.

ტერმოქიმია, იხ. თერმოქიმია.

ტერორ-ი (ლათ. terror — „შიშა“), პოლიტიკური ბრძოლის ერთგვარი მეთოდი. რომელსაც ახასიათებს ძალადობა. მკვლელობა, დატუსაღება და სხ., აქედან: **ტერორისტი-ი** — ტერორის მომხრე.

ტერპენტინი-ი (ლათ. terpentin), ფიჭვის ხი-
საგან გამოუონილი სითხე; აქედან: **ტერპენტინი**-
ის ზეთი — სიპიდარი.

ტერპისინორა ან **ტერფსიქორა** (ბერძ. terpo —
„აღფართოვანებ“, ხორა — გუნდი), ბერძნულ
მითოლოგიაში — ფერხულის ქალ-დემონი.

ტერსიტ-ი, მახინჯი და ლირფი ბერძენი, რო-
მელმაც ტროადის ომში ცილი დასწამა აქი-
ლეს. ამისათვის აქილესმა მოჰკლა იგი; აქედან
— გად. მნიშვნ.: ზნედაცემული და მახინჯი ადა-
მიანი.

ტერცია (ლათ. tertius-იდან „მესამე“): 1)
სეკუნდის $\frac{1}{30}$ ნაწილი; 2) სტამბის ერთგვარი
შრიფტი № 16; 3) მუსიკაში — ინტერვალი სამ-
ათანამიყოლ ტონთა შორის.

ტესმოტეტი, იხ. თესმოთეტი.

ტესტამენტ-ი (ლათ. testamentum — „მოწ-
მობა“): 1) ანდერძი; 2) კათოლიკეებში — ძველი
და ახალი აღთქმის სახელწოდება.

ტეტანია, ლათ., ერთგვარი ნერვული ავად-
მყოფობა, რომელსაც თან სდევს კრუნჩხვა. ძუ-
ძუშეწავარა ბავშვებს ემართებათ, უმთავრესად,
ხელოვნური კვების გამო. უკანასკნელ დროს მის
მიზეზად აღიარებენ შინაგან სეკრეციის ფარო-
სებრ ჯირკვლის დაავადებას:

ტეტანუს-ი, ერთგვარი ავადმყოფობა (СТОЛ-
НЯК). წარმოსდგება მიწის ან უანგის ჩაქრობით
კანში (მაგ. წაქცივის დროს).

ტეტარაქია (ბერძ. tetras — „ოთხი“, archo —
„ემართავ“), ოთხის მართვა-გამგებლობა;
მთელი სახელმწიფოს დაყოფა ოთხ სამმართ-
ველოდ; აქედან: **ტეტარაქი-ი** — სახელმწიფოს
ერთი ოთხ-მმართველთაგანი.

ტეურგია, იხ. თეურგია.

ტექნიკა (ბერძ. technē — „ოსტატობა, ხე-
ლოვნება“), დახელოვნება ამა თუ იმ წარმოე-
ბის დარგში, ხელოსნობაში და სხ.; აქედან:
ტექნიკა-ი ან **ტენსიკა-ი** — პრაქტიკულად გამო-
წვრთნილი ადამიანი ამა თუ იმ დარგში. მაგ.
საინჟინერო ხელობაში, მედიცინაში და სხ.

ტექნოლოგია ან **ტენსოლოგია** (ბერძ. technē
— „ხელოვნება“ და logos — „სიტყვა“). მეცნიე-
რება ნედლი მასალის დამუშავების ხერხების
შესახებ; აქედან: **ტენსოლოგ-ი** — ტენსოლოგიის
მკოდნი.

ტექსტი-ი (ლათ. texere-textus — „შენება,
დაწვნა“): 1) საღმრთო წერილის სიტყვები;
2) ამა თუ იმ თხზულებიდან ამოღებული ად-
გილები; 3) მუსიკაზე გადაღებული სიტყვები.

ტექსტილური წარმოება, საფეიქრო ან სხვა-
დასხვა ქსოვილის წარმოება (მაგ. ბამბეულ-
ობის, მატყლეულობის, აბრეშუმის და სხ.).

ტენ-ი, მარკ (1835 — 1910), ცნობილი
ამერიკელი ჰუმორისტი მწერალი.

ტიბარები, იგივე **თუბალები**, მრავლ., იაფე-
ტური ტომის ხალხი, ქართველების შორატული
წინაპრები. ცხოვრობდნ IX საუკ. ქრ. წ.
ჰქონდათ საკუთარი კულტურა, სარწმუნოება და
სხ. — ასურელებთან ხანგრძლივი ბრძოლის შემ-
დეგ იძულებულნი იყვნენ გადმოსახლებულიყვნ-
ნენ სამხრეთიდან დღევანდელ საქართველოს
აღმოსავლეთ ნაწილში (იბერია-ში).

ტიბეტი-ი, შუა აზიის ერთერთი კუთხე.
ქუთუნის ჩინეთს. სამხრეთით და დასავლეთით
საზღვრავს ჰიმალაის მთები, ჩრდილოეთით —
კუენ-ლუნის, აღმოსავლეთით — ჩინეთი.

ტიერი-ი, ადოლფ (Thiers, 1727 — 1877).
საფრანგეთის გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვა-
წე და ისტორიკოსი, არჩეული ვერსალის მთავ-
რობის თავმჯდომარედ. ხელმძღვანელობდა სი-
სლისმღერელ ბრძოლას პარიზის კომუნის წი-
ნააღმდეგ.

ტიმოკრატია (ბერძ. time — „ხარისხი, ღირ-
სება“ და krates — „ემართავ“): 1) მდიდართა
ბატონობა; სახელმწიფოთა მართვა-გამგებობის
ისეთი ფორმა, როდესაც ყველა უფლება განი-
საზღვრება მოქალაქეთა ქონებრივი მდგომარე-
ობით; აქედან: **ტიმოკრატიული** — შეძლებულ
კლასთა ბატონობაზე დამყარებული.

ტიმანი-ი (ბერძ. tympano — „გარტყამ“): 1)
ძველად ებრაელებში მუსიკალური საკრავი;
ტყავ-გადაკრული ქვების მსგავსი საკრავი იარა-
ლი; 2) ყურის აპკი; 3) ტიპოგრაფიაში — ხის
ჩარჩოზე გადაკრული ქალაღი.

ტინდალი-ი, ჯონ (Tindal, 1820 — 93), ცნო-
ბილი ინგლისელი ფიზიკოსი. დაამუშავა დია-
მაგნეტიზმი, სინათლის პოლარიზაცია, გამოი-
კვლია ალპების მყინვარები და სხ.

ტინქტურა (ლათ. tingere — „დანამვა, და-

ლობა“), წამალი სპირტის, წყლის და ცხიმის შემადგენლობით.

ტიპი (ბერ. typos-იდან — „დაბეჭდი, დალი, ანაბეჭდი“): 1) ნიშნები, საზოგადო სახე; 2) საგანი, მოვლენა ან პიროვნება, რომელიც შეიცავს მის თანამონათესავე საგანთა ან მოვლენათა მთელი ჯგუფის დამახასიათებელ ნიშნებს; აქედან: **ტიპური** — ზოგადი, საერთო, ამა თუ იმ საგნების ან მოვლენათა მთელი ჯგუფის დამახასიათებელი.

ტიპოგრაფია (ბერძ. typos — „ანაბეჭდი“ და grapho — „წერა“), სტამბა, წიგნების, ჟურნალების და სხ. საბეჭდი; აქედან: **ტიპოგრაფი** — ტიპოგრაფიის პატრონი, წიგნების მბეჭდავი; **ტიპოგრაფიული** — ტიპოგრაფიის შესახები.

ტიპოლითერგრაფია, ბერძ., სურათების ან ნაწერების ბეჭდვა ქვის საშუალებით.

ტიპოლითები, მრავლ., საბეჭდი ქვები.

ტიპომეტრი (ბერძ. typos — „ანაბეჭდი“ და metro — „ვზომავ“), სასტამბო ასოების საზომი ხელსაწყო.

ტირადა (იტ. tirata): 1) გრძელი და აღფრთოვანებული სიტყვა; 2) ღრამაში — ძლიერი მონოლოგი.

ტირანია (ბერძ. tyranos), სახელმწიფოებრივი მართვა-გამგეობის ერთგვარი ფორმა ძვ. საბერძნეთში. ისტორიულად ტირანია ნიშნავს ხელისუფლების ძალით მითვისებას ანუ უზურპაციას. ტირანიის დამახასიათებელია: ძალადობა, შიში და მოქალაქეთა კანონის გარეშე დაყენება; აქედან: **ტირანი** — მოძალადე, უზენაესი უფლების მიმთვისებელი, უზურპატორი; **ტირანიული** — მკაცრი, სასტიკი.

ტირაჟი (ფრ. tirer-იდან — „წევა, გაწევა“): 1) ლატარიის გათამაშება; 2) ბეჭდვითი გამოცემის (მაგ., გაზეთების, ჟურნალების, წიგნების და სხ.) რაოდენობა.

ტირე, ფრ., მართლწერის ნიშანი (—), იხმარება ჩართულ სიტყვათა ან წინადადების განსაცალკევებლად.

ტირი (ფრ. tirer — „სროლა“): 1) საგანგებოთ მოწყობილი შენობა მიზანში სროლის შესასწავლად; 2) უძველესი ქალაქი ფინიკიაში.

ტიტანები, მრავლ., ბერძნულ მითოლოგიაში — ურანისა (ციის) და გეას (დედამიწის) შვილები.

განზრახეს ძეგის დამსობა, მაგრამ მის მიერ დამსობილ და ჩაყრილ იქმნენ ჯოჯოხეთში; აქედან გადატ. მნიშვნ.: **ტიტანი** — დევ-გმირი, ბუმბერაზი. გიგანტა; **ტიტანიური** — უზარმაზარი, დეკემირული.

ტიტანიკი — ინგლისის უზარმაზარი გემი — დაიღუპა 1912 წ. აპრილის 15-ს ყინულის მთასთან დაჯახების გამო ატლანტიურ ოკეანეში. დაიხრჩო 1490 ადამიანი.

ტიტულ-ი (ლათ. titulus — „სათაური, წარწერა“): 1) ხარისხი, ღირსება; 2) წიგნის სათაური.

ტიუდორები (Tudor), მრავლ., ინგლისში — სამეფო საგვარეულო (1485—1603), რომელსაც ეკუთვნოდა ელისაბედ დედოფალი (1558—1603). ტიუდორების შემდეგ ინგლისის სამეფო ტახტი — სტიუარტების ხელში გადავიდა.

ტიულერი-ი (ფრ. Tuileries), საფრანგეთის მეფეთა სასახლე პარიზში. ამ უამად საფრანგეთის პრეზიდენტის რეზიდენცია.

ტიფი (ბერძ. typhos — „გაბრუება, გონების დაკარგვა, განცვიფრება“), სახადი, გადამდები სნეულება. სამგვარია: პარტახტიანი, მუცელი და შექცეული (შებრუნებით).

ტოგა (ლათ. toga), ძველად რომში — წარჩინებულთა (პატრიციების) წამოსასხამი.

ტოკოლოგია (ბერძ. tokos — „მშობიარობა“ და logos — „ზარი“), მეანობა, მეცნიერება მშობიარობის და მოლოგინების შესახებ.

ტოკსინი, იხ. ტოქსინი.

ტოლერანტობა (ახ. ლათ. tolerantia — „მოთმენა“), სარწმუნოების თავისუფალი აღიარება; სხვის რწმენისადმი თავისუფლად მოპყრობა.

ტოლ-ი, არქიტექტ., გაფისული მუყაოს ფირფიტა ქერის სახურავად.

ტოლმაჩი, აღმოსავლურ ენათა მთარგმნელი; საზოგადოთ — თარჯიმანი.

ტოლსტი, გრაფი ლევ ნიკოლოზის ძე (Толстой, Л. Н., 1828—1910), სახელგანთქმული რუსი მწერალი. ჰქადაგებდა პირველყოფილ ქრისტიანობის აღდგენას და ცხოვრების გამართლებას. მის მრავალ ნაწარმოებს შორის ცნობილია: „ომი და ზავი“, „ანა კარენინა“, „აღდგომა“, „კრეციტორის სონატა“ და სხ.

ტომატი, იხ. პამიდორი.

ტომი-ი (ბერძ. *tomy* — „გაჭრა. გაკვეთა“), ცალკე წიგნი, ერთად შეკრძმულ თხზულებათა კრებული.

ტონა, ევროპ.: 1) დასავლეთ ევროპაში — მარცვლელთა წონის ერთეული. უდრის 1.000 კილოგრამს ანუ 61,05.

ტონაჟი,-ი, გემის დატვირთვა გამომატული ტონებით.

ტონელი-ი ანუ **ტუნელი**-ი (ინგლ. *tunnel*-დან — „ძაბრი, მილი“), მიწის ქვეშ ხვრელი ორი ადგილის შესაერთებლად; გვირაბი.

ტონი, ლათ.-ბერძ.: 1) მუსიკაში — ბგერა, ბგერის ცვლებადობა; 2) ფერადების საერთო შერჩევა სურათებში; 3) საზოგადოებაში — თავის დაქერა; 4) ზნე-ჩვეულების, სტილის ან აზროვნების განსაკუთრებული მიმართულება.

ტონუსი (ბერძ. *tonos* — „დაჭიმვა, სიმძაფრე“), სხეულის ორგანოების და ქსოვილთა ნორმალური მდგომარეობა, მათი სიმძაფრე.

ტოპოგრაფია (ბერძ. *topos* — „ადგილი“ და *grapho* — „ვწერ“): 1) მეცნიერება ადგილმდებარეობის აღწერილობის შესახებ; 2) რომელიმე ადგილის დაწვრილებითი აღწერა; აქედან: **ტოპოგრაფი**-ი — ტოპოგრაფიის მცოდნე; **ტოპოგრაფიული** — ტოპოგრაფიის შესახები.

ტორეადორი-ი (ლათ. *taurus* — „ხარი“, ესპ. *toro*-დან „ხარი“), ხარებთან მებრძოლი მხედარი ესპანეთში.

ტორი-ი (ინგლ. *tory*), ინგლისის კონსერვატიული პოლიტიკური პარტიის ძველი სახელწოდება. იხ. ვიგა.

ტორიჩელი-ი (1608 — 47), სახელგანთქმული იტალიელი მათემატიკოს-ფიზიკოსი, გალილის (იხ.) მოწაფე. აღმოაჩინა ატმოსფერული დაწოლის კანონი; — **ტორიჩელი**-ის **სიცალიერე** — სიცალიერე სინდიკით სავსე ბარომეტრის, ანუ თერმომეტრის მიღში.

ტორკვატო ტასო (*Torquato Tasso*, 1544 — 95), სახელგანთქმული იტალიელი პოეტი, „განთავისუფლებული იერუსალიმი“-ს ავტორი.

ტორმოზი-ი, მუხრუჭი; მატარებლის, ეტლების და სხვა მანქანათა მოძრაობის შესასუსტებელი მოწყობილობა.

ტორპედო, ესპ.: 1) წყალში ჩაშვებული ყუბარა, იხმარება გემების ასაფეთქებლად; 2) წყალქვეშა სანაღმო ნავი.

ტორსი-ი, ევრ.: 1) უთავო და უხელფეხო ტანნი; 2) აპოლონის უხელფეხო ქანდაკება, ინახება რომის ვატიკანში.

ტორტი-ი (ლათ. *tortus* — „გრებილი“), ტკბილელობით შეზავებული რგვალი ანუ სხვა მუყვანილობის ნამცხვარი.

ტორფი (გერმ. *Torf*), ნახშირის მსგავსი, დაბალი ხარისხის საწვავი მასალა. მიიღება ქაობის მცენარეთა ლპობისაგან.

ტორცის ქვაფენილი, გათლილი ქვის ოთხკუთხედებით მოკირწყლული ქუჩა.

ტოსტი-ი (ინგლ. *tost*), სადღეგრძელო, ნადიმზე წარმოთქმული სიტყვა.

ტოტალიზატორი-ი: 1) ერთგვარი შეჯიბრი დოლ-ცენოსნობაში. თვითელ მონაწილეს შეაქვს მის მიერ არჩეულ ცხენის სახელობაზე განსაზღვრული თანხა, რომელსაც მოიგებს ან წააგებს იმის მიხედვით, თუ ვისი ცხენი გაიმარჯვებს; 2) სანაღლოს რაოდენობის აღმრიცხველი დოლ-ცენოსნობაში.

ტოტემი-ი, ამა თუ იმ ცხოველის ან ფრინველის (მაგ. გველის, არწივის, ხარის და სხ.) გამოხატულება, როგორც რელიგ. ნიშნის, ძველ ღერებზე, ფარებზე, კოშკებზე და სხ.: აქედან: **ტოტემიზმი**-ი — ცხოველების გაღმერთება (გავრცელებულია პირველყოფილ ხალხთა შორის — მაგ. კანადელ ინდიელებში).

ტოტლებენი-ი, რუსის გენერალი, რომელიც გამოგზავნილი იყო ეკატერინე II-ის მიერ საქართველოში (18 საუკ.) ერეკლე მეფის დასახმარებლად ოსმალეთის წინააღმდეგ ასპინძის ომის დროს. ტოტლებენმა უღალატა ერეკლეს და თავისი ჯარით გაბრუნდა ისევ რუსეთში.

ტოუერი-ი ანუ **ტაუერი**-ი (ინგლ. *tower* „ციხე, კოშკი“), ძველად ინგლისელ მეფეთა სასახლე ლონდონში, მე-16-ე საუკ. გადაკეთებული საპყრობილედ პოლიტიკურ დამნაშავეთათვის, ამჟამად თოფხანა.

ტოქსიკა (ბერძ. *toxikon*-იდან — „შხამი“), შხამიან ნივთიერებათა საერთო სახელწოდება; აქედან: **ტოქსიკაცია** — მოწამვლა, მოშხამვა.

ტოქსიკოლოგია (ბერ. *toxikon* — „შხამი“, *logos* — „სიტყვა“), მეცნიერების დარგი საწამოების და შხამიან ნივთიერებათა მოქმედების შესახებ.

ტოქსინი, ბერძ. სხვადასხვა ბაქტერიის მოქმედებით გამოწვეული შხამი ორგანიზმში.

ტრაგედია ანუ **ტრალედია**, ბერძ. ძველ საბერძნეთში — დრამატიული ნაწარმოების ერთგვარი სახე, რომელიც დაკავშირებული იყო გუნდის რიტუალურ (სარწმუნოებრივ) სიმღერასთან ბახუსის ან დიონისეს სადიდებლად (იხ. ბაქი, აგრედე დიონისი). ამ რიტუალის შესრულების დროს ღმერთებს მსხვერპლად სწირავდნენ თხას (*tragos*), საიდანაც წარმოსდგა სიტყვა ტრაგედია; თანამედროვე მნიშვნ.: ისეთი დრამატიული ნაწარმოები, რომელშიაც გამოხატულია ადამიანის თავგანწირული ბრძოლა სხვადასხვა დამპირკლებელ პირობასთან, როცა ეს ბრძოლა ამა თუ იმ გმირის სიკვდილით თავდება. ტრაგედიული ნაწარმოებთა უდიდესი ავტორები იყვნენ ძველად (საბერძნეთში) ესქილი, სოფოკლე და ევრიპიდი, ახალ საუკუნოებში — კორნელი, რასინი (საფრ.), შექსპირი (ინგ.) და სხ. (იხ. ყველა).

ტრაგიკომედია ან **ტრალიკომედია**, ბერძ. ტრალიკულ და კომიკურ ელემენტების შემცველი დრამატიული ნაწარმოები.

ტრადიცია (ლათ. *traditio* — „გადაცემა“), ადათი, ზნე-ჩვეულება; ერთხელ მიღებული და განმტკიცებული ჩვეულება; აქედან: **ტრადიციული** — ძველთაგანვე მიღებული, ჩვეულებრივი, მამა-პაპის მიერ განმტკიცებული.

ტრაექტორია, ახ. ლათ., სასრბოვ. გარეშე ძალის ზედგავლენით მოძრავ წერტილის მიერ გავრცელები მანძილი, მაგ. ყუმბარის გასროლის ხაზი.

ტრავერსი (ფრ. *traverser*-დან — „გზის გადაკრა“): 1) თხრილებში გაკეთებული მიწის ყორე მტრისაგან თავის დასაცავად; 2) საზღვაო საქმეში — ხომალდის პერპენდიკულარული მიმართულება ზღვაზე.

ტრავმა (ბერძ. *trauma*-დან — „ჭრილობა“), სხეულის რომელიმე ნაწილის გარეგანი დაზიანება: ღრძობა, ამოვარდნა და სხვ.; აქედან:

ტრავმატიული — გარემქეანიურ მიზეზებით გამოწვეული დაზიანება.

ტრაზიბული, პელოპონესის ომის დროის ათინელი მხედართმთავარი, რომელმაც გაანთავისუფლა საბერძნეთი 30 ტირანისაგან 411 წ. ქრ. წ. 388 წ. მოკლულ იქნა კილიკიის აჯანყებაში.

ტრაქტი, იხ. ტრაქტი.

ტრალი, ევროპ., ზღვის ფსკერისა და ხლართების გამოსარკვევი მოწყობილობა. იხმარება აგრეთვე ზღვის ფსკერის გასაწმენდად.

ტრამვაი (ინგლ. *tramuy*). ელექტრული მოწყობილობის რკინის გზა ქალაქში მიმოსვლისათვის.

ტრამპლინი, ზამბარაკით მოწყობილი ერთგვარი ამოღებული გორაკი. იხმარება ტანვარჯიშობაში ხტომის დროს.

ტრანზიტნი (ლათ. *transitus* — „გადასვლა, გადატანა“), საქონლის გადატანა ერთი სახელმწიფოდან მეორეში, მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე გავლით; აქედან: **ტრანზიტული საქონელი** — ერთი სახელმწიფოდან მეორეში გადასატანი საქონელი, მესამე სახელმწიფოს საზღვარზე გავლით.

ტრანსნი (ლათ. *trans* — „იქითური“), სიტყვის თავსართი „იქით“, „გადაღმა“, მაგ. ტრანსალპები, ტრანსკავკასია, ტრანსატლანტიკური და სხ.

ტრანსაქცია (ლათ. *transactio*), მხარეთა შორის შეთანხმება ანუ ხელშეკრულობის დადება.

ტრანსკრიფცია (ლათ. *transcriptio* — „გადაწერა“): 1) ერთი აღფაბეტის შეცვლა მეორით, მაგ. სანსკრიტულ სიტყვების ლათინურ ასოებით გამოსახვა; 2) მუსიკაში — ვოკალურ ან ინსტრუმენტალურ თხზულების გადაღება ფორტეპიანოზე ან სხვა რომელიმე ინსტრუმენტზე.

ტრანსლაცია (ლათ. *translatio*), გადაყვანა ანუ გადაცემა, მაგ. რადიოთი გადაცემა, ტუსალების გადაყვანა და სხვ.

ტრანსმისია (ლათ. *transmissio*): 1) გადაცემა, მაგ. უფლების გადაცემა ერთი პირისაგან მეორისადმი; 2) გადაცემი მექანიზმი.

ტრანსმუტაცია (ლათ. *transmutatio* — „გადაცვლა, გარდასხმა“), ბიოლოგ. ტერმ.: ცხოველთა და მცენარეთა ცვლებადობა გარეშე

პირობებთან შეგუების გამო (ლამარკის თეორია).

ტრანსპარანტი-ი (ლათ. trans — „შუა“ და parere — „მოჩვენება“): 1) საწერ ქაღალდის ქვეშ დასაგები სქელხაზიანი ფურცელი სწორი პეკარების გასაყვანად; 2) გამკვირვალე სურათი.

ტრანსპლანტაცია (ლათ. transplantatio), გადანერგვა, ცხოველთა და მცენარეთა ორგანოების დამყნობა მონათესავე ორგანიზმზე.

ტრანსპოზიცია (ლათ. transpositio), მუსიკალურ ნაწარმოების ერთი ტონიდან მეორეზე გადატანა.

ტრანსპორტი-ი (ლათ. transportare-დან „გადაზიდვა, გადატანა“): 1) საქონლის ან სურსათ-სანოვების გადაზიდვა ერთი ადგილიდან მეორეზე; 2) ბუნხალტერიის საანგარიშო წიგნებში ჯამის ერთი ფურცლიდან მეორეზე გადატანა.

ტრანსპორტირ-ი (ლათ. transportare-დან — „გადატანა“), ლითონის ან ქაღალდის ნახევარწრე გრადუსებით დაყოფილი. იხმარება გეომეტრიაში კუთხეების გასაზომად.

ტრანსფერტი-ი (ლათ. transfere-დან — „გადაზავანა“), 1) თანხის გადაზავანა ერთი ბანკიდან მეორეში; 2) გადასაგზავნი ბილეთი.

ტრანსფერუაცია, ლათ., გარდაქმნა; რელიგ. მნიშვნ. — ფერისცვალეობა.

ტრანსფორმაცია (ახ. ლათ.), ფორმათა ცვლელადობა ანუ გარდაქმნა.

ტრანსფორმიზმი-ი (ახ. ლათ.), ბიოლოგიური კანონი მცენარეთა და ცხოველების სახეთა თანდათანობითი გარდაქმნის შესახებ. (იხ. დარვინიზმი და ლამარკიზმი); აქედან: **ტრანსფორმისტი-ი** — ტრანსფორმიზმის მიმდევარი.

ტრანსფუზია, ლათ.: 1) ერთი ორგანიზმის სისხლის შემზავუნება მეორეში; 2) გაზების შეცვლა ფორმების საშუალებით (იხ. დიფუზია).

ტრანსცედენტალური, ლათ., ფილოს. ტერმ.: განყენებული, აბრიორული, ცდის გარეშე მყოფი.

ტრანშეა (ფრ. trancher-დან „მოკვეთა“), სანგარი, ჩასასაფრებელი თხრილი.

ტრაპეზა (ბერძ. trapeza — „მაგიდა, სუფრა“): 1) საზოგადოთ—ნადიმი; 2) ბერ-მონაზონთა სასაძილო ოთახი.

ტრაპეცია (ბერძ. trapezion): 1) გეომეტ-

რიული ოთხკუთხედი, სადაც ორი გვერდი პარალელურია და ორიც — არა-პარალელური; 2) მაღალ ბოძებზე გადებული ძელი ტანვარჯიშობისათვის.

ტრაპი-ი (პოლ. trap — „კიბე“), გემებსა და ხომალდებზე სახმარი კიბე, ხმელეთზე ჩამოსასვლელად.

ტრასი-ი, ვულკანური ნავლი, იხმარება ჰიდრავლიურ დულაბის და ხელოვნურ სააღმშენებლო ქვების დასამზადებლად.

ტრასანტი-ი, **ტრასანტი-ი** — იხ. ტრატა.

ტრატა, იტ., გადასაგზავნი თამასუქი, ე. ი. სათამასუქო ვალდებულება, სადაც ერთი პირი (ტრასანტი-ი) ავალებს მეორეს (ტრასატს) ფულის გადახდას მესამე პირის (რემიტენტის) სასარგებლოდ.

ტრაურ-ი (გერ. Traur — „წუხარება“), მწუხარების გამოსახვა გარეგნული ნიშნებით, მაგ., შვიი ტანისამოსით და სხვ.

ტრაფარეტი-ი, იტ., დაჩხვლეტილ მუყაოს ან ლითონის თარგი. იხმარება კედლების სახატავად. გად. მნიშვნ. ძველი, გადაღებილი აზრი ან შეხედულება; აქედან: **ტრაფარეტული** — დაძველებული, გაცვეთილი აზრი.

ტრაქეა, ბერძ., სასუნთქი მილი, ხორხი. აქედან: **ტრაქეიტი-ი** — სასუნთქი მილის ანთება.

ტრაქეიტოზია, ბერძ., სასუნთქი მილის ანუ ყელის ოპერაცია.

ტრაქომა (ბერძ. trachoma), თვალების ერთგვარი ავადმყოფობა (გადამდებია), რომელიც გამოიხატება ქუთუთოების ლორწოიან გარსის ანთებაში.

ტრაქტი-ი (ლათ. tractus — „მანძილი“), გზა, მიმართულება.

ტრაქტატი-ი (ლათ. tractare-დან „განსჯა“, „გაკვლევა“): 1) ორ ან რამდენიმე სახელმწიფოს შორის დადებული ხელშეკრულება; 2) მეცნიერული თხზულება.

ტრაქტირ-ი, პოლ., საქმელ-სასმელთა სავაჭრო, დუქანი, სამიკიტრო.

ტრაქტორი-ი, ორთქლის მანქანა მიწის მოსახნავად, წისქვილების ასაბრუნებლად და სხვ.

ტრაქცია (ლათ. tractus-დან — „თრევა, წაღწა“), რკინის გზით ხალხის ან ტვირთის გადაზიდვა.

ტრალედია, იხ. ტრაგედია.

ტრედ-უნიონი-ი (ინგ. Trade Union — „ხელოსანთა კავშირი“), მუშათა პროფესიონალურ კავშირების სახელწოდება ინგლისში და ჩრდილოეთ ამერიკაში. ტრედ-უნიონების კავშირი დაარსდა პირველად ინგლისში მე-18 ს. დამლევს; აქედან: **ტრედ-უნიონიზმი-ი** — რეფორმისტული მიმართულება მუშათა პროფესიონალურ მოძრაობაში. მიზნად ისახავს მუშათა კლასის ეკონომიურ მდგომარეობის გაუმჯობესებას რეფორმების საშუალებით; **ტრედ-უნიონისტ-ი** — ტრედ-უნიონის წევრი.

ტრედ-ი, იტ., მუსიკაში — ორი მოსაზღვრე ბგერის სწრაფი ცვლელადობა.

ტრენიროვკა (რუს. დაბოლოვ.), იხ. დრე-სირება.

ტრეპანაცია, ბერძ., თავის სარკველის ოპერაცია. ძვლის ამოღება, ტვინის სიმსივნის განკვეთა და სხვ.

ტრესტ-ი (ინგლ. trust): 1) მსხვილ მწარმოებელთა გაერთიანება ურთი-ერთ შორის კონკურენციის მოსასპობად და მონოპოლურ ფაქტების დაარსების მიზნით. 2) საბჭოთა კავშირში — ამა თუ იმ წარმოების გაერთიანება დიდი მასშტაბით. მიზნად ისახავს წარმოების მიზანშეწონილ ორგანიზაციას.

ტრიადა (ბერძ. trias), ფილოს. ტერ.: დიალექტური განვითარების სამწევროვანი ფორმულა: თეზისი (დებულება), ანტითეზისი (თეზისის მოპირდაპირე ცნება) და სინთეზი (გაერთიანება). იხ. ჰეგელი.

ტრიანგულაცია (ლათ. triangulus — „სამკუთხედი“), გეოდეზიაში მიღებული ოპერაცია, სახელდობრ, ამა თუ იმ ადგილის გეგმის გადაღება, აღნიშნულ ადგილის სამკუთხედებად დაყოფის საშუალებით.

ტრიარქია, ბერძ., სამთა ბატონობა.

ტრიას-ი, ბერძ., გეოლოგიური სისტემა — სამ სათულიან ფენებად დაყოფილი. შეიცავს გაქვავებულ ქვეწარმავალთა ნაშთებს.

ტრიბა, (ლათ., tribus), რომის ხალხის დაყოფის ერთი ნაწილითაგანი.

ტრიბუნა, ლათ., ამაღლებული ადგილი პარლამენტში ან სხვ. სიტყვის წარმოსათქმელად.

ტრიბუნალი-ი, ლათ.: 1) ძველად რომში —

ამაღლებული ადგილი სასამართლოში, სადაც მსაჯულები იხდნენ; 2) უმაღლესი კოლეგიალური სამსჯავრო; აქედან: რევოლუციონური ტრიბუნალი ან რევტრიბუნალი.

ტრიბუნ-ი (ლათ. tribunus), ძველად რომში — ერთგვარი თანამდებობა, რომელსაც დაკისრებული ჰქონდა ხალხის ინტერესების დაცვა; ხალხის წინამძღოლი; **ტრიბუნატი-ი**, ძვ. რომში — ტრიბუნის თანამდებობა.

ტრიგონომეტრია (ბერძ. trigonon — „სამკუთხედი“ და metreo „ვზომავ“), მათემატიკური მეცნიერება სამკუთხედის კუთხეებსა და გვერდებ შორის დამოკიდებულების შესახებ.

ტრიერი-ი (ფრ. trieur), მცენარეთა თესლეულობის გასაწმენდი მანქანა.

ტრივიალური (ლათ. trivialis-დან) უბრალო, ტლანჭი, უმსგავსი. (იხ. ვულგარული).

ტრიკირ-ი, (ბერძ. treis — „სამი“ keros — „სანთელი“), სამ-სანთლიანი შანდალი.

ტრიკლინიუმი-ი, ბერძ., რომელთა სანადიმო დარბაზი.

ტრიკო (ფრ. trikoter — „ქსოვა“), მუდის მსგავსი ქსოვილი.

ტრიკოტაჟ-ი, ფრ., საზოგადოთ: ყოველგვარი ქსოვილი.

ტრილიონ-ი, ფრ., რიცხვი — ათასი ბილიონი.

ტრილოგია (ბერძ. treis — „სამი“ და logos — „სიტყვა“), ძველად საბერძნეთში — სამი ტრაგედიის გაერთიანება; თანამ. მნიშვნ. — სამი დრამატიული ნაწარმოები, რომელიც დაკავშირებულია ერთმანეთთან ერთი დედა-აზრით ანუ სიუჟეტით.

ტრიმეტრ-ი, ლათ., წელიწადის მესამედი.

ტრიმეტრ-ი (ბერძ. treis „სამი“ და metron „ზომა“), ექვს-ტეაპოვანი იამბიკური ლექსთა წყობა.

ტრიო, იტ., სამი ხმისათვის ან სამი ინსტრუმენტისათვის დაწერილი მუსიკალური ნაწარმოები.

ტრიოლეთ-ი, ფრ.-იტ., რვა-სტრიქონიან ლექსთაწყობის ფორმა — პირველი სტრიქონი მეორდება მესამის შემდეგ, მეექვსე სტრიქონის შემდეგ — პირველი და მეორე.

ტრიპერი-ი (Tripper) იგივე ტრიპერი, სუსუნატი, საშარდ მელის ლორწოვანი გარსის

ანთება ჩირქის დენით. გადამდები სენია. ვრცელდება სქესობრივ ურთიერთობის საშუალებით და აგრეთვე გადამდებ ნივთიერებათა (ჩირქი, შარდი და სხვ.) უშუალო შეხებით. ამ სენის გამომწვევე ბაქცილებს ეწოდება ჰონოკოკები.

ტრიპსინი, იხ. ტრიფსინი.

ტრიტან-ი და **იზოლდა**, კელტური ზღაპარი, რომელიც გავრცელებული იყო საშუალო საუკუნეებში. მოგვითხრობს თავდავიწყებით სიყვარულის ამბავს. (თარგ. ქარ. გ. ქიქოძის მიერ).

ტრიტონ-ი (ბერძ. triton), ბერძნულ მითოლოგიაში — ზღვის ღმერთი ადამიანის სახით და თევზის კუდით — პოსეიდონის და ამფიტრიტის შვილი.

ტრიუკ-ი (ინგლ. truck), კინოსა და თეატრში—მოხერხებული გადახტომ-გადმოხტომა; აკრობატული ოინები, ფოკუსი.

ტრიუმფი, პოლ., გემის ფსკერი, ქვედა ნაწილი, ბარგის და სხვა საჭირო მასალის მოსათავსებლად.

ტრიუმფირატი (ლათ., trium — „სამი“ და vir — „მამაკაცი“), ძველ რომში — სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა სამი პირის (მაგისტრის) მიერ; აქედან: **ტრიუმფირები**, მრავლ. — ტრიუმფირატის წევრები. პირველი ტრიუმფირები — იულიუს კეისარი, პომპეუსი და კრასი.

ტრიუმო (ფრ. trumeau), დიდი დასადგმელი სარკე.

ტრიუმფი (ლათ. Triumphus), ძველად რომში — ომში გამარჯვებულ სარდლის ზეიმით შეხვედრა; აქედან: **ტრიუმფატორი** — გამარჯვებული სარდალი, რომელსაც ზეიმს უმართავენ; **ტრიუმფალური** — საზეიმო, სადღესასწაულო.

ტრიფსინი, კუჭის ქვედა ჯირკვლებისაგან გამოშვებული საჭმლის მოსანელებელი ნივთიერება.

ტრიქინა ან ტრიხინა (Trichina spiralis), ღორის ხორცი ან სხვა ცხოველის ორგანიზმში გაჩენილი რვალი ძაღსებრი ჰეა. ტრიქინის ემბრიონები ჩნდება აგრეთვე ადამიანის კუჭსა და ნაწლავებში და იწვევს ერთგვარ დაავადებას;

აქედან: **ტრიქინოზისი** — ტრიქინით მოწამვლანთ დაავადება.

ტროა ანუ ილიონი (ბერძ. Troia Iion), მითური სატახტო ქალაქი ტროადაში მცირე აზიის ჩრდ.-აღმოსავლეთით ჰელესპონტის და ელრემიდის სრუტეებს შუა.

ტროადის ომი, ჰომეროსის მიერ აღწერილი ომი (იხ. ილიადა და ოდისეა) ტროადელთა და ბერძენთა შორის 1193-1184 წ. ქრ. წ. ომი დამთავრდა ბერძენთა გამარჯვებით და ილიონის განადგურებით.

ტრომბოზი (Trombosis), შედეგებულ სისხლის მიერ სისხლის მიმოქცევის შეჩერება გულის არესა, არტერიებსა და ვენებში; აქედან: **ტრომბოზიცია** — არტერიული სისხლის მიღების დაცობა.

ტრომბონი (იტ. trombon — „მილი“), ორმილიანი სასულე საკრავი, ერთი მფორეში თავისუფლად მოძრაობს სხვადასხვა ტონის მისაღებად.

ტრონი (ბერძ. tpronas, ლათ. thronus — სავარძელი), სამეფო ტახტი.

ტროპი (ბერძ. tropos — „მიმოხილვა“), რიტორიული ფორმა, როდესაც სიტყვა გადატანითი მნიშვნელობით იხმარება — ნართაული სიტყვა ტროპის სახეობანი: მეტაფორა, ჰიპერბოლა, მეტონიმია, სინექდოხა და სხ.

ტროპარ-ი, ბერძ., მოკლე საეკლესიო საგალობელი ამა თუ იმ დღესასწაულის შინაარსის გადმოცემით.

ტროპიკი (ბერძ. tropos — „მიობრუნება“), ეკვატორის პარალელურად გავლებული წრეწირი 23⁰ და 27⁰ სიგანეზე; აქედან: **ტროპიკული** — ტროპიკთა შორის მოთავსებული; **ტროპიკული ზონა** — დედამიწის სარტყელი ცხელი ჰაერით და მდიდარი მცენარეულობით.

ტროტუარი, ევროპ., ქუჩის ორივე მხრივ მოკირწყლული საცალფეხო გზა.

ტროფეი (ბერძ. trophaium — „გამარჯვების ნიშანი“), ომში წართმეული მტრის დროშა, იარაღი, ქონება და სხ.; გად. მნიშვნ. — ნანადირევის ტყავი, რქები და სხვ.

ტროქეა, ბერძ., ერთი გრძელი და ერთი მოკლე მარცვლისაგან შემდგარი ლექსის ტიპი.

ტრუბადურები (ფრ. troubadour), საშუალო საუკუნეთა პოეტები სამხრეთ საფრანგეთში (პროვანსში).

ტრუიზმი (ინგლ. truism), საყოველთაოდ ცნობილი ჭეშმარიტება, ცხადი და უბრალო აზრი.

ტრუკ-სისტემა, ინგლ., მუშების ხელფასის განსაზღვრა ნატურით, მაგ. სანოვაგით, ტანისამოსით და სხვ., რასაც შედეგად მოსდევს შრომის უადრესი ექსპლოატაცია.

ტრუბა, ევროპ., დრამატიულ მსახიობთა, მომღერალთა ან მუსიკოსთა დასი.

ტუალეტ-ი (ფრ. toilette): 1) ქალთა საპირფარეო მაგიდა; 2) საზოგადოთ—მორთულობა, ჩაცმულობა.

ტუბერკულოზი, ლათ., ქლექი, ფილტვების სნეულება, კოხის ჯოხებით გამოწვეული; აქედან: **ტუბერკულოზური** — ქლექიანი, ტუბერკულოზით დაავადებული.

ტუზი — 1) ბანჭოს თამაშში — უფროსი ქალად; 2) გადატ. მნიშვნ.: ბობოლა კაცი, გავლენიანი ადამიანი.

ტუნდრა, თოვლის უდაბნო ჩრდილოეთ ქვეყნებში (მაგ. ციმბირში).

ტუნელი, იხ. ტონელი.

ტუნია (ლათ. tunica), ძვ. რომში — ტოგას ქვეშ ჩასაცმელი მოკლე ტანისამოსი.

ტურბინა (ლათ. turbo-დან „ხვეული“), ჰიდროავლიური ძრავი — წყლით საბრუნებელი ბორბალი, იხმარება მანქანის ასამოძრავებლად.

ტურგენევი, ივ. სერ. — (Тургенев, И. С. 1784 — 1845), ცნობილი რუსი მწერალი — რო-

მანისტი. მის თხზულებებში შესანიშნავია: „Отцы и дети“, „Дворянское гнездо“, „Накануне“ და სხვ.

ტურიტი (ფრ. tour-დან — „მიმოსვლა“), თავის გასართობად ან სამეცნიერო მიზნით გატაცებული მოგზაური.

ტურმალინი-ი, ევროპ., სილიკატების ჯგუფის ძვირფასი ქვა ვარდისფერი, შავი, მწვანე და სხ. მოპოვება ამერიკას, ბრაზილიასა და ურალზე. იხმარება ძვირფას სამკაულების დასამზადებლად.

ტურნე, ფრ.: 1) საზოგადოთ—გარშემოვლა; 2) მსახიობთა მოგზაურობა სხვადასხვა ქალაქში წარმოდგენების გამართვის მიზნით.

ტურნიკი-ი, ფრ. ტანვარჯიშობაში—ორ ბოძზე გადებული რკინის ძელი სავარჯიშოდ.

ტურნიკეტი-ი (ფრ. tourniquet): 1) სისხლის მდინარების შესაწყვეტი სადოსტაქრო იარაღი; 2) შესავალ-გასავალ ადგილას გაკეთებული რკინის ან ხის ბორბალი თითო-თითო ადამიანის გასატარებლად.

ტურნირი-ი, ევროპ.: 1) რაინდთა შეჯიბრი საშუალო საუკუნეებში; 2) გად. მნიშვნ.—ყოველნაირი შეჯიბრი, ასპარეზობა, მაგ., მოქალაქეთა და სხ.

ტურნური-ი, ფრ., პატარა ბალიში, ქალები ხმარობენ გავაზე შემოსაქერად ტანის ლაზათიანობისათვის.

ტუში-ი, ფრ.-გერმ.: 1) შავი სამხატვრო საღებავი; 2) საღებგრძელოს დროს მუსიკით მისაღებება.

უ

უდომეტრი-ი, იხ. პლუვიომეტრი.

უვერტიურა (ფრ. ouverture), მუსიკალური ნაწარმოების შესავალი (მაგ. ოპერის, სიმფონიური კონცერტის და სხ.).

უზურპაცია (ლათ. usurpare-დან — „სარგებლობა, მითვისება“), ძალა-უფლების ან ქონების არაკანონიერი გზით ხელში ჩაგდება; აქედან: **უზურპატორი** — ძალა-უფლების ან ქონების მიმთვისებელი.

უზუფრუქტი-ი (ლათ. usufructus), იურ. ტერმ.: ძველად რომში — სხვის ნივთის ხმარების და მფლობელობის უფლება მისი არსების შეუცვლელად (პირადი სერვიტუტი, იხ.).

უიტხტონი, ინგლისელი მექანიკოსი, ტრეღერაფის მანქანის გამომგონი. ამავე სახელით იწოდება მის მიერ გამოგონილი მანქანა.

უკრაინა, მალოროსიის სახელწოდება, შედის საბჭოთა კავშირში.

ულიანოვ-ი, იხ. ლენინი.

ულტიმატუმი-ი (ლათ. ultimus-დან — „უკანასკნელი, უკიდურესი“), უკანასკნელი სიტყვა, ანუ წინადადება, რომლის დაუკმაყოფილებაც იწვევს განხეთქილებას სახელმწიფოთა შორის; **ულტიმატური**—გადაწყვეტილი, უკანასკნელი.

ულტრა (ლათ. ultra + „უკიდურესი“), უკიდურესი, გადაჭარბებული. იხმარება ზოგიერთ სიტყვის თავსართად, მაგ., **ულტრანატურალიზმი**-ი — გადაჭარბებული, უკიდურესი ბუნებრიობა; **ულტრანაციონალიზმი**-ი — უკიდურესი ნაციონალიზმი; **ულტრარეაქციონერი**-ი — უკიდურესი რეაქციონერი და სხ.

უმბრა-ი (ლათ. umbra — „ჩრდილი“), მუქი ყვისფერი საღებავი (რკინის ოხრისაგან დამზადებული).

უნდერვუდი, უნდერვუდი-ის ქარხანაში დამზადებული საწერ-საბეჭდი მანქანა, — რემინგტონი (იხ.).

უნდინა (ლათ. unda-დან — „ტალღა“), ალქაჯი, წყლის ქალღმერთი.

უნია (ახ. ლათ. unio-დან — „შეერთება“): 1) პოლიტიკაში — ორ ან რამოდენიმე სახელმწიფოს შეერთება საგარეო პოლიტიკაში სოლიდარობის დამყარების მიზნით; 2) რამოდენიმე ეკლესიის შეერთება საერთო სარწმუნოების და ხელმძღვანელობის ნიადაგზე.

უნიატები (მრავლ.), პოლონეთის მართლმადიდებელი მოსახლეობა, რომელიც 1594 წ. რომის ეკლესიის (კათოლიკებს) შეუერთდა.

უნივერსალ-ი (ლათ. universalis — „საყოველთაო“), პოლონეთსა და მალოროსიაში—უძრავ ქონების სიგელი.

უნივერსალიზმი-ი (ლათ. universalis-დან — „საზოგადო, საყოველთაო“): 1) მთელი სამყაროს შემეცნება გონებით; აქედან: **უნივერსალიზტი**-ი — უნივერსალიზმის მიმხრე; **უნივერსალური** — საყოველთაო, მრავალმხრივი.

უნივერსიტეტი-ი (ლათ. universitas-დან — „გაერთიანება, კორპორაცია“), უმაღლესი სასწავლებელი, სადაც იკითხება ლექციები სხვადასხვა დარგის მეცნიერებაზე.

უნიკუმი-ი (ლათ. unicus-დან — „ერთადერთი, მხოლოდი“): 1) თავისებური, იშვიათი საგანი; 2) რომელიმე გამოცემის ერთადერთი ვგზემპლარი.

უნიონისტები, მრავლ. (ახ. ლათ. unus-დან — „ერთი“): 1) სახელმწიფოებრივ მთლიანობის მომხრენი და განაპირა კუთხეების ავტონომიურ მართვლობის მოწინააღმდეგენი; 2) ირლანდიის ავტონომიის მოწინააღმდეგე კონსერვატორების სახელწოდება ინგლისში.

უნიონი-ი (ლათ. unus-დან „ერთი“ და sonus — „ბგერა“), მუსიკაში — ორი ბგერის ინტონაციაში შეერთება; საზოგადოთ — შეწყობა; გადმნიშვნ.: ერთსულოვნობა, შეთანხმება.

უნიტარიზმი-ი (ლათ. unus-დან — „ერთი“): 1) სახელმწიფო მართვა-გამგეობის გაერთიანებული ფორმა. უპირისპირდება ფედერალიზმს (იხ.); 2) ფიზიკაში—ფრანკლინის სწავლა-მოდერნა ელექტრობის შესახებ; 3) რელიგიაში — მოძღვრება ღვთაების ერთპიროვნობის შესახებ; აქედან: **უნიტარული** — გაერთიანებული.

უნიფიკაცია (ფრ. unification), გაერთიანება, სხვადასხვა მეცნიერულ ფაქტების და მოვლენების საერთო მცნებაში ასახვა.

უნტერი-ი (გერმ. unter-დან „დაბლა, ქვევით“), ზოგიერთ სიტყვის თავსართი, დაბალი ხარისხის აღსანიშნავად, მაგ. **უნტერ-ოფიცერი**-ი — ოფიცერზე უმცროსი მოხელე.

უნცია (ლათ. uncia-დან — „მეთორმეტე“): 1) საფთაიჭო გირვანქის ერთი მეთორმეტედი — = 28,35 გრამს = 7 მისხალს.

უბახ-ი (მალ. upas-დან — „შხამი“), კუნძული იავას ერთგვარი ხის (უპახის) შხამიანი წვენი, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებნი ისრებზე უსვამენ მოსაშხამავად.

ურაგანი-ი, ეგრ., ძლიერი გრიგალი — ქარიშხალი ზღვასა და ხმელეთზე.

ურალო-ალტაური ენები — იხ. თურანული ენები.

ურანი-ი (ბერძ. Uranos): 1) მზის სისტემის ყველაზე დიდი და შორეული მნათობი ოთხი თანამგზავრით (ურანოსი), დედამიწაზე 70-ჯერ დიდი, აღმოჩენილი 1741 წ. გერმელის მიერ; 2) ბერძ. მითოლოგიაში: კრონოსის, ციკლოპების და ტიტანების მამა ღმერთი — გეას შვილი და მისივე მეუღლე; 3) შავი ფერის ლითონი, ადვილად იხსნება სიმჟავეში.

ურანია (ბერძ. Urania), ბერძნულ მითოლოგიაში — ვარსკვლავთმრიცხველობის მუზა. სახადენ ცისფერ ტანისამოსით, ვარსკვლავიანი გვირგვინით და გლობუსით ხელში.

ურანიზმი-ი, ბერძ., სქესობრივი გრძნობის გაუკუღმართება, იგივე ჰომოსექსუალიზმი-ი, — საკუთარი სქესისადმი მიდრეკილება და სქესობრივი კავშირი; აქედან: **ურანიზები** — ამ სენით შეპყრობილი ქალები.

ურანოგრაფია (ბერძ. uranos -დან „ცა“ და grapho — „ვწერ“), ვარსკვლავთმრიცხველობის ნაწილი — მნათობთა აღწერა; **ურანოლოგია** (იხ. uranos და logos — „სწავლა, აზრი“) სწავლა ციურ მნათობთა და მოვლენათა შესახებ; **ურანომეტრია** (იხ. uranos და metreo — „გზომავ“) — მოძღვრება ციურ მნათობთა გაზომვის შესახებ; **ურანოსკოპია** (იხ. uranos და skopeo — „ვშვრებ“) — ციურ მნათობთა დაკვირვების შესახებ სწავლა; აქედან: **ურანოსკოპი-ი** — ციურ მნათობთა დასაკვირვებელი ხელსაწყო.

ურართელები, იგივე **ალაროდიელები** (მრავლ.), იაფეტური მოდგმის ქართველთა უძველესი ტომი. ცხოვრობდნ არარატის მიდამოებში, ჰქონდათ საკუთარი სახელმწიფო — ქალდი, კულტურა, მწიგნობრობა და სხ.

ურატები, მრავლ. (ბერძ. uron-დან — „შარი“), შარდის სიმჟავის შემადგენელი მარილები.

ურბანიზმი-ი (ლათ. urbs — urbanus — „ქალაქი, ქალაქური“), ერთგვარი ლიტერატურული მიმართულება, რომლის მთავარ თემას შეადგენს თანამედროვე ქალაქური ცხოვრების აღწერა და მხატვრულ ფორმებში ასახვა.

ურემია (ბერძ. uron-დან „შარი“), სისხლის მოწამვლა შარდის შეხუთვის ნიადაგზე.

ურნა (ლათ. urna „ყუთი“): 1) ლარნაკი მიცვალებულთა დამწვარ სხეულის ფერფლის შესანახად; 2) საარჩევნო ბარათების ან კენჭის ჩასაგდება ყუთი.

უტილიზაცია (ლათ. utilis-დან — „სასარგებლო“), სარგებლობა, გამოყენება.

უტილიტარიზმი-ი (ლათ.-ფრ.) მორალურ-ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც ზნეობრივ ყოფა-ქცევის მთავარ მიზნად აღიარებს სარგებლობისადმი მისრწამებას. უტილიტარიზმი-ის წარმომადგენელი არიან: ბენტამი (1748—1832) და ჯონ სტუარტიმილი (1806—73); აქედან: **უტილიტარისტ-ი** — უტილიტარიზმის მიმდევარი; **უტილიტარული** — სასარგებლო, პრაქტიკული.

უტოპია, ბერძ.: 1) ოცნების მხარე, ფანტაზია; 2) თომას მორის (1480—1535) რომანი, რომელშიაც მხატვრულად აღწერილია იდეალური სოციალ-პოლიტიკური წესწყობილება; **უტოპისტ-ი** — მეოცნებე, ცხოვრებაში გამოუყენებელ აზრების მქადაგებელი; **უტოპიური** — საოცნებო, მიუღწეველი; **უტოპიური სოციალიზმი-ი** — უტოპიურ ნიადაგზე დამყარებული სოციალიზმი. უბირისპირდება მეცნიერულ სოციალიზმს, რომელიც, პირიქით, ფაქტების სინამდვილესა და ეკონომიურ საფუძვლებზეა აგებული. პირველის მეთოდი არის იდეალისტური, მეორის — მატერიალისტური დიალექტური. უტოპიურ სოციალიზმის წარმომადგენელი იყვნენ: სენ-სიმონი, ფურიე, ოუენი და სხ.; მეცნიერულ სოციალიზმი-ს: კ. მარქსი, ფრ. ენგელსი და სხ. იხ. სოციალიზმი.

ფ

ფა, იტ., მუსიკაში — დიატონურ გამის მეოთხე ტონი.

ფაბიანელები, მრავლ., ინგლისში — სიდნეის, ბეატრისა უტმეს, შოუს, უელსის და სხ. მიერ 1883 წ. დაარსებული სოციალისტური საზოგადოება. თვით სახელწოდება წარმოსდგა რომაელ სარდალ ფაბიუს კუნტატორისაგან, რომელიც ისტორიაში ცნობილია თავისი სიღინჯით და აუჩქარებლობით. ფაბიანელების საზოგადოების მიზანი იყო: ინგლისის კონსტიტუციის განვითარება დემოკრატიული მიმართულებით და ზომიერი სოციალიზმის მშვიდობიანური ქადაგება. ფაბიანელები უარყოფენ კლასთა ბრძოლას და რევოლუციას, აღიარებენ კლასთა შორის თანამშრომლობას. 1918 წლიდან მხარს უჭერენ მუშათა პარტიას.

ფაბრა (გერმ. Farbe-დან „ფერი“), წვერიულვაშის გასაშავებელი საღებავი.

ფაბრიკა (ლათ. fabricare-დან — „დამუშავება“), საწარმოო დაწესებულება, სადაც სწარმოებს ნედლი მასალის გადამუშავება მანქანების საშუალებით; აქედან: **ფაბრიკანტი** — ქარხნის ბატონი; **ფაბრიკატი** — საქარხნო ნაწარმოება, დამუშავებული საქონელი; **ფაბრიკაცია** — ამა თუ იმ საქონლის დამუშავება ქარხანაში.

ფაბულა (ლათ. fabula): 1) თხზულების მოკლე შინაარსი; 2) იგავ-არაკი.

ფაგოტი, მუსიკ., ერთგვარი სასულე ხის საკრავი; აქედან: **ფაგოტიზტი** — ფაგოტზე დამკვირველი.

ფაგოციტები, მრავლ. მედიც., სისხლის შემადგენელი თეთრი ბურთულები, შთანთქმევენ ავადმყოფობის გამომწვევ მიკრობებს და იცავენ ორგანიზმს დაავადებისაგან; აქედან: **ფაგოციტოზი** — თეთრი ბურთულების (ფაგოციტების) გამრავლება სისხლში.

ფადიშაჰი, — თვითმპყრობელი მეფე, მბრძანებელი აღმოსავლეთის ქვეყნებში.

ფაეტონი (ბერძ. phaethon — „ბრწყინავი, მანათობელი“): 1) ბერძ. მითოლოგიაში: ჰელიოსის და კლიმენის შვილი; 2) მსუბუქი და ახილი ეტლი; 3) ერთგვარი გრძელ-ბოლოიანი

ფრინველი. ცხოვრობს ტროპიკულ ქვეყნებში.

ფავნი (ლათ. Faunus), რომულ მითოლოგიაში — ტყის და მინდორ-ველის ღმერთი. ხატავდნენ რქებით და თხის ფეხებით.

ფავორი (ლათ. favor — „შეწყნება, კეთილგანწყობილება“), მოწყალეობა, კეთილგანწყობილება; აქედან: **ფავორიტი** — საყვარელი, მეფის/სასახლეში მიღებული კაცი ან ქალი.

ფაზა ან **ფაზისი**, ბერძ.: 1) ამა თუ იმ მოვლის განვითარების ერთერთი საფეხური; 2) მთვარის და, საერთოდ, ცის მნათობთა მოჩვენებითი ცვალებადობა.

ფაიანსი (ფრ. faïence), საუკეთესო თიხის, თაბაშირის, ცარცის და ქვიშის ერთგვარი ნარევი, აგრეთვე მისგან დამზადებული ჭურჭლეული. სიტყვა „ფაიანსი“ წარმოსდგა იტალიის ქალაქ ფაენცო-დან, სადაც ამზადდებენ ფაიანსის ჭურჭლეულობას.

ფაკელი (ბერძ. phakelos-დან — „კონა“), საილუმინაციო მაშალა; აქედან: **ფაკელტუგი** (გერმ.), ძველად ევროპაში — მაშალებით სიარული ზემის დროს.

ფაკირი, ინდოეთსა და სპარსეთში — მოხეტიალე ბერი.

ფაკს, იხ. ფაქს.

ფაკტი, იხ. ფაქტი.

ფაკულტატი, არასავალდებულო, ნებაყოფლობითი.

ფაკულტეტი (ლათ. facultas — „უნარი, შესაძლებლობა, საშუალება“), უმოდლეს „სასწავლებელში“ — მეცნიერების რომელიმე დარგის სპეციალური განყოფილება, მაგ., საექიმო, იურიდიული, საინჟინერო ფაკულტეტი და სხ.

ფაკცია, იხ. ფაქცია.

ფალანგა (ბერძ. phalagga): 1) ძველად საბერძნეთში — ოთხკუთხედის მსგავსად დაწყობილი ქვეითა ჯარი; 2) ობობას ჯიშის შხამიანი მწერი; 3) ფურიეს მოძღვრებაში — სოციალისტური ფემის სახელწოდება (იხ. ფურიე); 4) სხეულის კიდურების სახსრები.

ფალანსტერები, მრავლ., ფურიეს სოციალისტურ თემის (ფალანგის) საერთო საცხოვრებელი ბინა.

ფალაური, იგივე **პეხლევია**, სასანიდების დროის სპარსული ლიტერატურული ენა, III—VII ს. ქრ. შემ.

ფალ-ი (პოლ. val), აფრების ასაწვევი თოკი.

ფალოპ-ის მილები, დედაცაცის სასქესო ორგანოს ნაწილი — კვერცხების გამტარებელი მილები საკვერცხედან საშვილოსნოში.

ფალსიფიკაცია (ფრ. falsification), სიყალბე, ცუდი ხარისხის საქონლის გასაღება ნამდვილ საქონლად; აქედან: **ფალსიფიკატორი** — სიყალბის ჩამდენი, ყალბი საქონლის გამსაღებელი.

ფალსტაფ-ი, შექსპირის პიესის („ჰენრიხ IV“ და „ენიშორის ნათლიდედები“) მთავარი მოქმედი პირი: მკვებარა და უზნეო ადამიანის განსახიერება; გად. მნიშვნ.: მკვებარა და გარყვნილი ადამიანი.

ფალს-ი (ლათ. falsus-დან — „სიყალბე“), სიყალბე, მატყუარობა, არა-გულწრფელობა.

ფალციტი-ი, მუსიკ. ტერ., მალალი ბგერა ანუ ყელით სიმღერა.

ფამილიარობა (ლათ. familiaris — „ოჯახური“), თავისუფალი, უბრალო ანუ მეგობრული მოპყრობა.

ფანატიზმი (fanaticus — „აღვზნებელი“), ბრმად გატაცება ამა თუ იმ იდეით ან რელიგიური რწმენით; აქედან: **ფანატიკოსი** — ბრმათმორწმუნე და სხვის რწმენის უარყოფელი.

ფანერა, გერმ., მუხის ან კაკლის ხის თხელი ფირფიტა. იხმარება ავეჯის გადასაქრავად.

ფანზა, ჩინ.: 1) ჩინეთში — ხის ან ქვის ქოხი; 2) ჩინური აბრეშუმის ქსოვილი.

ფანტაზია (ბერძ. fantasia), ოცნება; ადამიანის შემოქმედებითი ნიჭი, პოეტურ ან მუსიკალურ ნაწარმოების თხზვა; აქედან: **ფანტაზიორი** — მეოცნებე, განუხორციელებელ იდეების მოტრფიალე.

ფანტასმაგორია (ბერძ. phantasma-დან „მოჩვენება“ და agora — „კრებულები“): 1) ფანტასტიური, სინამდვილისაგან დაშორებული, მოჩვენებითი; 2) ფერების და ჩრდილების ჯადოსნური თამაში.

ფანტასტი-ი, ბერძ., უკიდურესი ფანტაზიორი, ოცნებით გატაცებული ადამიანი.

ფანტები, მრავლ. (გერმ. Pfand — „გირაო“), ერთგვარი ვასართობი — თამაშობის ყველა მონაწილე იძლევა გირაოს, რომელიც უბრუნდება მოთამაშეს ამა თუ იმ პირობის შესრულების შემდეგ.

ფანტომ-ი, ბერძ.: 1) მოჩვენება, მოღანდება; 2) ადამიანის ორგანიზმის მოდელი. იხმარება ანატომიის შესასწავლად.

ფანფარა (ფრ. fanfare): 1) მოკლე საზეიმო და ძლიერ-ხმოვანი მუსიკალური ნაწარმოები; 2) საყვირით ნიშნის მიცემა.

ფანფარონ-ი (ფრ. fanfaron), ცრუ მკვებარა; ქარაფშუტა.

ფანჩატრია, იხ. პანჩა-ტანტრია.

ფარადეი, მიხეილ (1791 — 1867), სახელგანთქმული ინგლისელი ფიზიკოსი, ახალგაზრდობაში წიგნების მკაზმავი. 1827 წ. მიწვეულ იქნა ლონდონს სამეფო ინსტიტუტის პროფესორად, აქვე მრავალი გამოკვლევა ელექტრომაგნეტიზმის და ელექტროლიზის შესახებ.

ფარადეიზაცია, ნერვულ ავადმყოფობათა მკურნალობა ინდუქტიურ ელექტრობით.

ფარაონ-ი, ეგვიპტე — ეგვიპტელ მეფეთა სახელწოდება; გადატ. მნიშვნ.: თვითმპყრობელ და სასტიკ მმართველის ზოგადი სახელწოდება.

ფარენგიტი-ი, გაბრიელ-დანიელ (1686 — 1736), პოლანდიელი ფიზიკოსი, რომელმაც პირველად დაამზადა სინდიყიანი თერმომეტრი, მისივე სახელით წოდებული. დაყოფილია 212 გრადუსად. იხმარება ინგლისსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

ფარვატერი-ი, პოლ., ყველაზე ღრმა და ნაოსნობისათვის გამოსადეგი ადგილი მდინარეში ან ზღვის უბეში.

ფარისეველი, ებრ., ძველად ებრაელებში — რელიგიური სექტა, რომელიც უპირატესობას აძლევდა სარწმუნოების გარეგნულ წესების შესრულებას; გადატ. მნიშვნ.: პირმოთენე და ფლიდა ადამიანი.

ფარმაკოგნოზია (ბერძ. pharmakon — „წამალი“ და gnosis — „ცოდნა“), მეცნიერება წამალუღელთა შემადგენლობის შესახებ.

ფარმაკოდინამიკა (ბერძ. *pharmakon* — „წამალი“ და *dynamis* — „ძალა“), მეცნიერება წამლების მოქმედების შესახებ ადამიანის ორგანიზმზე.

ფარმაკოლოგია (ბერძ. *pharmakon* — „წამალი“ და *logos* — „აზრი“), მეცნიერება სამკურნალო წამლების შესახებ; აქედან: **ფარმაკოლოგი** — ფარმაკოლოგიის მკოდნე; **ფარმაკოლოგიური** — ფარმაკოლოგიის შესახებ.

ფარმაკოპეა (ბერძ. *pharmakon* — „წამალი“ და *poieo* — „ვაკეთებ“), სამკურნალო წამლების დამზადების სახელმძღვანელო.

ფარმაცია, ბერძ., მეცნიერება წამლეულთა დამზადების შესახებ; აქედან: **ფარმაცევტი** — ფარმაციის მკოდნე, წამლების დამამზადებელი.

ფარსი (ფრ. *farce*): 1) ხუმრობა, მასხრობა; 2) სახუმარო და მსუბუქი შინაარსის თეატრალური პიესა.

ფარტინგი (ინგ. *farthing*), ინგლისური ფული = $\frac{1}{4}$ პენსი = 1 კაპ.

ფართუკი, გერმ., წინსაფარი, ტანისამოსის ზემოდან ჩასაცმელი.

ფარფორი, იგივე **ფაიფური**, არაბ., მალაი ხარისხის თიხა კაოლინის და თეთრი თიხის შემადგენლობით. იხმარება ქურჭულულის დასამზადებლად.

ფახადი (იტ. *facciata*, ფრ. *façade*), შენობის წინა ნაწილი.

ფახონი (ფრ. *façon*): 1) საგნის ფორმა ანუ გარეგანი შეხედულება, მაგ. ტანისამოსის ფახონი; 2) ლაპარაკის მანერა.

ფასციები, მრავლ. (ლათ. *fascia*-დან — „კონა“), ორგანიზმის სხვადასხვა ნაწილის შემაერთებელი ქსოვილები.

ფატი (ლათ. *fatus* — „სუღელი“), ფუქსავატი ადამიანი.

ფატა, —: 1) ქალის თავზე მოსახვევი; 2) თავმოსართავი გამსკვირვალე ლეჩაქი.

ფატალიზმი (ლათ. *fatum*-დან — „ბედი, ბედისწერა“), რწმენა ბედისწერის არსებობის შესახებ, — აღიარებს მოვლენათა აუცილებლობას და უარჰყოფს ადამიანის ნების თავისუფლებას

(იხ. დეტერმინიზმი); აქედან: **ფატალისტი** — ფატალიზმის მომხრე.

ფატუმი (ლათ. *fatum*), ბედისწერა.

ფაუნა, ლათ., ამა თუ იმ ქვეყნის ცხოველთა სამეფო.

ფაუსტი (გერმ. *Faust*): 1) საშუალო საუკუნეებში — ლეგენდარული ბრძენი - ჯადოქარი, რომელმაც სული ეშმაკს მიჰყიდა; 2) გოეთეს (იხ.) თხზულების „ფაუსტი“-ის მთავარი გმირი, ქეშმარიტების და თავისუფლების მაძიებელი. „ფაუსტი“ თარგმნილია (გერმანულიდან) ქართულად დავ. ონიაშვილის მიერ, არის პ. მირიანაშვილის თარგმანიც.

ფაქსიმილე (ლათ. *facere* — „კეთება“ და *similis* — „მსგავსი“), ხელნაწერის დედანის ასლი.

ფაქტი (ლათ. *facere* — „ქმნა, კეთება“), უტყუარი ამბავი, ნამდვილად მომხდარი; აქედან: **ფაქტიური** — ნამდვილად არსებული, ქეშმარიტად მომხდარი.

ფაქტორია, ლათ., უცხოელთა სავაჭრო კანტორა შორეულ და კულტურულად ჩამორჩენილ ქვეყანაში.

ფაქტორი, ლათ.: 1) მოქმედი ძალა, მიზნის; 2) ვაჭრობაში — შუამავალი, კომისიონერი; 3) სტამბაში — მუშაობის მეთვალყურე, ხელმძღვანელი.

ფაქტურა, ლათ., მუშტართან გაგზავნილ საქონელზე დართული ფასების სია. ჩვეულებრივ, იგზავნება ორი ეგზემპლარი: ერთში აღნიშნულია ცალეულთა წონის ფასი, მეორეში — საერთო.

ფაშა, თურქ., ოსმალეთში — უმაღლეს მოხელეთა ტიტული, უმთავრესად სამხედრო პირის; აქედან: **ფაშალიყი** — საფაშო, ფაშის მართვლობაში მყოფი ოლქი.

ფაშიზმი (ლათ. *fascis* — „კონა, კავშირი“), ბურჟუაზიის დიქტატორული მართვლობის ერთ-ერთი ფორმა, — უარჰყოფს პოლიტიკურ ბრძოლის პარლამენტარულ ფორმებს და აღიარებს აშკარა ძალმომრეობას. დაარსდა პირველად იტალიაში (1919 წ.) მუსოლინის (იხ.) მეთაურობით.

ფდეროდაქტილი, იხ. პტეროდაქტილი.

ფები (ბერძ. Phoibos), იგივე აპოლონი, ბერძნულ მითოლოგიაში — ჰისი, ხელოვნების და მედიცინის ღმერთი.

ფედერალიზმი (ლათ. foedus — „კავშირი, ხელშეკრულება“), სოციალ-პოლიტიკური სისტემა, რომლის თანახმად სახელმწიფო უნდა წარმოადგენდეს დამოუკიდებელ ნაწილთა თავისუფალ კავშირს; აქედან: **ფედერალისტ-ი** — ფედერალიზმის მომხრე; **ფედერალური** — საკავშირო.

ფედერაცია, ლათ., დამოუკიდებელ ოლქების ან სახელმწიფოების თავისუფალი და ნებაყოფლობითი გაერთიანება ერთ კავშირში.

ფერი, თეატრალური ნაწარმოები, თვალის მომპრელი სანახაობით; აქედან: **ფერიული** — ჯადოსნური, თვალის მომპრელი.

ფეიები, მრავლ., კელტურ და რომაულ მითოლოგიაში — ტყისა და ველ-მინდვრების კეთილი სულები — ფერიები.

ფეიერბახ-ი, ლუდვიგ (1804 — 72), ცნობილი გერმანელი ფილოსოფოსი. თავის თხზ-ში „მატერიალისტურ შემეცნების პრინციპები“ და სხ. საძირკველი ჩაუყარა მატერიალისტურ აზროვნებას და შექმნა მთელი მიმდინარეობა ფილოსოფიაში. სოციალურ საკითხებში ფეიერბახის იდეალისტურ ფილოსოფიის შეხედულებას იზიარებდა.

ფეიერვერკ-ი, გერმ., ერთგვარი ფერადი ასაფეთქებელი ნივთიერება, იხმარება საილიუმინაციოდ.

ფელახები, მრავლ. (არაბ.), ეგვიპტის და არაბეთის მცხოვრები მიწის მუშა-გლეხები.

ფელდ-იგერ-ი (გერმ. Feldjager), შიკრიკი.

ფელდ-მარშალი (გერმ. Feldmarschall), უმაღლესი სამხედრო ხარისხი.

ფელდფებელი-ი, გერმ., უფროსი უნტერ-ოფიცერი.

ფელდშერ-ი (გერმ. Feldscherer), ექიმის თანაშემწე დაბალი საექიმო განათლებით.

ფელეტონ-ი, ფრ., მოკლე საგაზეთო ამბავი-ყოველდღიურ საჭირ-ბოროტო საკითხების შესახებ; აქედან: **ფელეტონისტ-ი** — ფელეტონების მწერალი; **ფელეტონური** — ზერცლე, ფელეტონისებურად დაწერილი.

ფელუგა, საბერძნეთსა და ოსმალეთში — აფრიანი ნავი.

ფემილა, იხ. თემილა.

ფემინიზმი (ლათ. femina-დან „დედაკაცი“), სოციალისტური მოძრაობა, რომელიც მოითხოვს ქალთა უფლებებზე გათანასწორებას მამაკაცებთან (იხ. ემანსიპაცია); აქედან: **ფემინისტ-ი** ან **ფემინისტკა** (რუს. დაბ.) — მამაკაცებთან ქალთა უფლებებზე გათანასწორების მომხრე; **ფემინისტური** — ფემინიზმის შესახებ.

ფემინინ-ი, ლათ., მდებდრობითი. უპირისპირდება მასკულინს (იხ.).

ფენაცეტიონ-ი, მედიც., თეთრი კრისტალური ნივთიერება. იხმარება მედიცინაში თავის ტკივილის წინააღმდეგ.

ფენიები, მრავლ., ირლანდიელთა ნაციონალურ-რევოლუციონური საზოგადოება მე-19-ე ს. მიზნად ისახავდა ირლანდიის დამოუკიდებლობის მოპოვებას. ამ მიზნით აწარმოებდა სასტიკ ბრძოლას ინგლისის მთავრობის წინააღმდეგ. (იხ. ჰომრული).

ფენიქს-ი, ბერძ., ეგვიპტურ მითოლოგიაში — ერთგვარი ფრინველი. — სიკვდილის დროს თავს ცეცხლში იწვავდა და თავისივე ფერფლიდან ხელმეორედ სდგებოდა. წარმოადგენდა მარადიულ განახლების და უკვდავების სიმბოლოს. **ფენოლ-ი**, იხ. კარბოლის სიმეცე.

ფენიკულიური-ი, იხ. ფენიკულიორი.

ფენოლოგია, ბერძ., ბიოლოგიის ნაწილი — იკვლევს ცხოველთა და მცენარეთა სამეფოს მეტეოროლოგიურ (ჰავის) პირობებზე დამოკიდებულებას.

ფენომენ-ი (ბერძ. pheno — „მოვლინება, გამოცხადება“): 1) ბუნების მოვლენა; 2) არაჩვეულებრივი, იშვიათი მოვლენა; 3) ფილოსოფიაში — ამა თუ იმ მოვლენის შეცნობა გარეგან გრძნობების საშუალებით (და არა განყენებული გონებით). უპირისპირდება ნუმენს; აქედან: **ფენომენალური** — არაჩვეულებრივი, იშვიათი. **ფენომენალიზმი-ი**, ბერძ., ერთგვარი მიმართულება იდეალისტურ ფილოსოფიაში. შესაძლებლად მიაჩნია მხოლოდ მოვლენათა შემეცნება და არა საგნის „თავის თავად“ შეცნობა. უპირისპირდება ნუმენალიზმს.



ფეოდალიზმი-ი, ახ. ლათ., სოციალურ-ეკონომიური წესწყობილება, რომელიც გაბატონებული იყო საშუალო საუკუნეებში და ისტორიულად წინ უძღოდა კაპიტალიზმს. ფეოდალიზმის თვისებებს შეადგენს მიწათმფლობელობა (ფეოდი) და ნატურალური მეურნეობა; აქედან: **ფეოდალი**-ი — საშუალო საუკუნეების მსხვილი მემამულე; **ფეოდალური** — ფეოდალიზმის შესახები, ბატონყმური.

ფეოდი, ახ. ლათ., ფეოდალის სამფლობელო, საკუთვნო მამული.

ფერინი-ი (გერმ. Vrein — „კავშირი“), კავშირი, საზოგადოება.

ფერენგები, მრავლ., ევროპელთა ოსმალური სახელწოდება.

ფერმა (ლათ. firmus-დან — „მაგარი“): 1) სასოფლო-სამეურნეო იარაღებით და შენობებით მოწყობილი მამული; 2) რაციონალურად (მეცნიერულად) დაყენებული სოფლის მეურნეობა, მაგ. ყველის, კარაქის და სხ. სასოფლო-პროდუქტების წარმოება; 3) აღმშენებლობაში — სხვადასხვა ნაწილთა ერთობლიობა; აქედან: **ფერმერი**-ი — ფერმის პატრონი.

ფერმატა, იტ. მუსიკ., შეჩერების ანუ პაუზის ნიშანი.

ფერმენტები, მრავლ. (ლათ. fermentum-დან — „ხაში“), დუღილით და გახრწნით გამოწვევი ორგანიზმი ნივთიერებანი; აქედან: **ფერმენტაცია** — დუღილის და გახრწნის გამოწვევა ფერმენტების საშუალებით.

ფესკა, თურქ., აღმოსავლურ ქვეყნებში რგვალი. პატარა ფუნჯიანი ქუდი, წითელი ფერისა.

ფეტიზიზმი-ი, ეგრ., უსულო საგნების გაღმერთება; აქედან: **ფეტიზმი** — გაღმერთებული საგანი, ეგრები, სათაყვანო საგანი; **ფეტიზისტები** — ეგრბათაყვანისმცემელი, უსულო საგნის მალმერთებელი.

ფერი-ი, ფრ., მაღალი ხარისხის საქუდე მასალა.

ფეშენაბელური (ინგ., fashionable), მაღალ საზოგადოებაში მიღებული, არისტოკრატიული, თავაზიანი.

ფეხნერი-ი, გუსტავ-თეოდორი (1801 — 87), გერმანელი ფილოსოფოსი და ფიზიკოსი — ფსიქო-ფიზიკის დამაარსებელი.

ფეხტმეისტერი-ი (გერმ. fechten — „ბრძოლა“ და Meister — „უფროსი“), ფარიკაობის მასწავლებელი, დაწნის კარგი მზარებელი.

ფესტოვანება — ფარიკაობა.

ფთა, **ფთაჰი**-ი, იხ. პტაჰი.

ფიაკრი-ი, ფრ., დაქირავებული ეტლი. სახელწოდება წარმოსდგა პარიზის მეეტლეთა მფარველ წმ. ფიაკრისაგან.

ფიალი-ი (ბერძ. phialis), ფიალა, ღვინის სასმელი თასი.

ფიასკო, იტ.: 1) მარცხი; 2) ძველ იტალიაში — ღვინის სარწყაო, უდრიდა 2,3 ლიტრს = 3²/₃ ბოთლს.

ფიბრა (ლათ. fibra-დან — „ძაფი, ქსოვილი“): 1) ცოცხალ ორგანიზმის შემადგენელი ქსოვილის ძაფები; 2) ძარღვი, ნერვი.

ფიბრინი-ი (ლათ. fibra — „ძაფი, ქსოვილი“), ცლოვანი ნივთიერება — სისხლის შემადგენელი ნაწილი: იწვევს მის შედეგებას ანუ შეკუმშვას მიღებიდან გარედ გადმონთხების დროს.

ფიბროზი (ახ. ლათ. fibra-დან — „ძაფი“), მცენარეთა ქსოვილის მთავარი შემადგენელი ნაწილი; აქედან: **ფიბროზული ქსოვილი** — ცხოველთა ორგანიზმის ძაფისებრი შემადგენელი ქსოვილი.

ფიგარო, — 1) ბომარშეს (Beaumarchis, ფრანგი დრამატურგი 1732-99) კომედიის ასევე ილიელი დალაქი — მთავარი გმირი. — გაქნილი, მოხერხებული და ოხუნჯი ადამიანის განსახიერება; 2) პარიზის ერთერთ ფრიად გავრცელებულ გაზეთის სახელწოდება; 3) ქალის მოკლე და უსახელოებო ჩასაცმელი.

ფიგლიარი-ი, პოლ., მანქია, მასხარა, ოინბაზი ადამიანი.

ფიგურა (ლათ. figura): 1) სხეულის გარეგანი ფორმა; 2) მათემატიკაში — ყოველმხრივ განსაზღვრული სიბრტყე.

ფიგურანტი-ი, ლათ.-ფრ., ბალეტში — მეორე ხარისხოვანი მოცეკვავე, სტატისტი.

ფიდიუსი-ი (500 — 430 წ. ქრ. წ.), სახელგანთქმული ბერძენი მოქანდაკე, პერიკლეს თანამედროვე. მის ქანდაკებათაგან შესანიშნავია „ათინა“, „ძევისი“ და სხ. ინახება ბრიტანეთის მუზეუმში.

ფიზიატრია (ბერძ., physis-დან — „ბუნება“ და iatros — „ექიმი“), ბუნებრივი ძალებით მკურნალობა; აქედან: **ფიზიატრი** — ბუნებრივ ძალებით მკურნავი ექიმი; **ფიზიატრული** — ფიზიატრიის შესახებ.

ფიზიკა (ბერძ. physikos-დან „ბუნებრივი“), მეცნიერება, რომელიც იკვლევს სხეულთა მდგომარეობის და მოძრაობის კანონებს, მათი ნითიერების შეუცვლელად; **ფიზიკისი** — ფიზიკის მცოდნე; **ფიზიკური** — ფიზიკის შესახებ.

ფიზიოგენია ან **ფიზიოგონია** (ბერძ. physis-დან „ბუნება“ და genesis-დან „წარმოშობა“), მეცნიერება ბუნების წარმოშობის შესახებ.

ფიზიოგნომიკა ან **ფიზიოგნომია** (ბერძ. physis-დან „ბუნება, სახე“ და gnomon-დან „მცოდნე“), ადამიანის ხასიათის ამოცნობა სახის მოყვანილობის მიხედვით; აქედან: **ფიზიოგნომისტი** — ფიზიოგნომის მცოდნე.

ფიზიოგრაფია (ბერძ. physis-დან — „ბუნება“ და grapho-დან — „ვწერ“), ბუნების მოვლენათა აღწერა; აქედან: **ფიზიოგრაფი** — ბუნების აღმწერი; **ფიზიოგრაფიული** — ფიზიოგრაფიის შესახებ.

ფიზიოთერაპია, ბერძ., მკურნალობა ფიზიკური მეთოდებით: ჰაერით, მზით, სინათლით და სხ.; აქედან: **ფიზიოთერაპევტიული** — ფიზიოთერაპიის შესახებ.

ფიზიოკრატები, მრავლ. (ბერძ. physis-დან — „ბუნება“ და krato — „ემართავ“), მე-18-ე ს. ფრანგი ეკონომისტები, რომლებიც სიმდიდრის ერთადერთ წყაროდ მიწათმოქმედებას აღიარებენ. ფიზიოკრატულ სკოლის დამაპარსებელი იყო კენე (Quesnay, 1694 — 1774), რომელმაც გაილაშქრა მეტკანტელიზმის (იხ.) წინააღმდეგ; აქედან: **ფიზიოკრატისმი** — ფიზიოკრატების მოძღვრება; **ფიზიოკრათიული** — ფიზიოკრატისმის შესახებ.

ფიზიოლოგია (ბერძ. physis-დან „ბუნება“ და logos-დან — „სწავლა“), მეცნიერება ცხოველთა ან მცენარეთა ორგანიულ პროცესების შესახებ; აქედან: **ფიზიოლოგი** — ფიზიოლოგიის მცოდნე; **ფიზიოლოგიური** — ფიზიოლოგიის შესახებ.

ფიზიონომია, ბერძ., ადამიანის სახე, მისი გამომეტყველება ანუ ხასიათი; აქედან: **ფიზიონომისტი** — ადამიანის სახის გამომეტყველებით მისი ხასიათის გამომცნობი.

ფიზულტურა, ბერძ., ფიზიკური კულტურა — ტანვარჯიში, რბენა, ჯირითი და სხ.

ფიქს. იხ. ფიქს.

ფიქუსი (ლათ. ficus), ლეღვის ხე.

ფილადელფია, ჩრდ. ამერიკის ერთ-ერთი უდიდესი ქალაქი. უჭირავს მესამე ადგილი ნიუ-იორკსა და ჩიკაგოს შემდეგ.

ფილაქტ. იხ. ფილაქტ.

ფილანტროპია, ბერძ. phileo-დან „მიყვარს“ და anthropos-დან „ადამიანი“), კაცთმოყვარეობა, ქველმოქმედება; აქედან: **ფილანტროპი** — კაცთმოყვარე, ქველმოქმედი; **ფილანტროპიული** — საქველმოქმედო, კაცთმოყვარეობის გრძნობით გამსჭვალული; **ფილანტროპიზმი** — კაცთმოყვარეობისა და ქველმოქმედების გრძნობით გატაცება.

ფილარმონიული საზოგადოება, (ბერძ. phileo-დან „მიყვარს“ და harmonia-დან — ჰარმონია, იხ.), მუსიკის მოყვარულთა საზოგადოება.

ფილატელია, ბერძ., საფოსტო მარკების მოგროვება საკოლექციოდ.

ფილაქტერია (ბერძ. phylasso-დან „დაცვა“), ებრაელეზში — ერთგვარი კოლოფები, რომელშიც მოთავსებულია პერგამენტზე დაწერილი ათი მცნება. იკეთებენ ლოცვის დროს შუბლსა და მკლავზე.

ფილები, მრავლ. ბერძ., ძვ. საბერძნეთში — ბერძენთა ტომების დაყოფა სხედასხევა გვარეულობად.

ფილეი ანუ **ფილე**, ფრ.: 1) ბადისებური ქსოვილი ანუ არშია; 2) საქონლის ხორცის საუკეთესო, რბილი ნაწილი, ხეობმლის ანათალი.

ფილერი, ი, ჯაშუში, მწვერაევი; აქედან: **ფილერობა** — ჯაშუშობა, მწვერაობა.

ფილიალ-ი, ლათ., განყოფილება, შემადგენელი ნაწილი, მაგ. ბანკის ან სავაჭრო დაწესებულების ფილიალი; აქედან: **ფილიალური** — ცენტრზე დამოკიდებულება.

ფილიაცია (ლათ. filius — „შვილი“): 1) ჩამომავლობა, მშობლებსა და შვილებს შორის არსებული კავშირი; 2) აზრთა ერთი მეორეზე დამოკიდებულება.

ფილიპიკა, მაკედონელ მეფის ფილიპეს წინააღმდეგ მიმართული დემოსთენის მამხილებელი სიტყვა; გად მნიშვ.: ძლიერ მამხილებელი სიტყვა; აქედან მრავლ.: ფილიპიკები.

ფილისტერი-ი, გერმ., შეზღუდულ აზროვნების და ყოველდღიურ წვრილმანებში ჩაფლულ ადამიანის სახელწოდება; აქედან: **ფილისტერიული** — წვრილმანი, ყოველდღიური, ვიწრო ფარგლებში მოქმედი.

ფილისტიმელები, მრავლ., სემიტური და ეგვიპტურ წარმოშობის ხალხი, მცხოვრები ძველად პალესტინის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. ბიბლიის გადმოცემით, ფილისტიმელები მუდმივ მტრულ განწყობილებაში იყვნენ ისრაელებსადმი.

ფილმა, ევროპ., ფოტოგრაფიული ლენტა, მოთავსებული კინემატოგრაფიულ აპარატში; კინემატოგრაფის მთლიან სურათების ანუ პიესების სახელწოდება.

ფილოგენია ანუ **ფილოგენეზის-ი**, ბერძ., ცხოველთა და მცენარეთა განვითარება; დაბალ ფორმების მაღალ ფორმებად გარდაქცევა ევოლუციის საშუალებით; ამა თუ იმ გვარობის ევოლუციის მოკლე განმეორება; აქედან: **ფილოგენეტიკური** — მსგავსი, მონათესავე.

ფილოლოგია, (ბერძ. philo-დან „მიყვარს“ და logos-დან — „სიტყვა“), ერთმეცნიერება, ამა თუ იმ ერის ლიტერატურის შესწავლა, მაგ., ბერძნების, რომალების და სხ. (კლასიკური / ფილოლოგია); **ფილოლოგი-ი** — ენების და ლიტერატურის მკვლევარი, ფილოლოგიის მცოდნე; **ფილოლოგიური** — ფილოლოგიის შესახებ.

ფილონი-ი — 1) ალექსანდრიელი ბერძენი ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 200 წ. ქრ. წ. მისი მოძღვრების თანახმად, ღვთის და მსოფლიოს შორის შუამავალი არის სიტყვა — ლოგოსი ანუ უმაღლესი არსი; 2) საეკლესიო სამოსი.

ფილოსოფია (ბერძ. phileo-დან — „მიყვარს“ და sophia-დან „სიბრძნე“), სიბრძნისმეტყველება, მეცნიერება სამყაროს არსის შესახებ. ისტორიულად ფილოსოფია წარმოიშვა აღმოსავლეთში, ხოლო განვითარების უმაღლეს საფეხურს მიაღწია საბერძნეთში; აქედან: **ფილოსოფოს-ი** — ფილოსოფიის მცოდნე, ღრმად მო-

აზროვნე; **ფილოსოფიური** — ფილოსოფიის შესახებ.

ფილდეკოს-ი, თხელი და გამსჭვირვალე ქსოვილი.

ფილოქერა, ფოთლის მწერი. ეკუთვნის ხორთუმივან ოჯახს. ცხოვრობს ვაზის კვირტში და ფესვებში. სქამს მის ფოთლებს და იწვევს ვაზის დაავადებას და გახმობას.

ფილტრ-ი (იტ. filtro): 1) საწურავი, სითხის გასაწური ხელსაწყო; 2) ფორიანი სხეულები (ქაღალდი, ბამბა და სხ.). იხმარება სითხეების გასაწმენდათ; აქედან: **ფილტრაცია** — სითხეების ფილტრით დაწმენდა; **ფილტრატ-ი** — დაწმენდილი სითხე.

ფინალი-ი (ლათ. finis-დან — „დასასრული“): 1) დაბოლოება, დამთავრება; 2) მუსიკალურ ნაწარმოების, ბალეტის და სხ. დასასრული.

ფინანსები, მრავლ. ფრ.: 1) სახელმწიფოს შემოსავალ-გასავლის ჯამი; 2) ფული, შემოსავალი; აქედან: **ფინანსიზტი-ი** — ფინანსიურ საქმის მცოდნე-სპეციალისტი; **ფინანსიური** — ა) ფინანსების შესახები; ბ) საშემოსავლო; გ) ფულადი.

ფინიკია, ლიბანის მთებსა და ხმელთა შუა ზღვის შორის მდებარე ქვეყანა, სირიის ნაწილი. ფინიკიის მცხოვრებნი ძველად განთქმულნი იყვნენ ზღვაოსნობით და ვაჭრობით.

ფინიში-ი (ინგ. finish), უკანასკნელი გადაწყვეტი მომენტი შეჯიბრში.

ფიორდ-ი (დან. fiord-დან), ზღვაში ღრმად შეჭრილი ვიწრო უბე, კლდოვან ნაპირებით. გვხვდება სკანდინავიის და ფინლანდიის ნახევარკუნძულებზე.

ფირდუს-ი (940 — 1020), სპარსეთის გამოჩენილი პოეტი, „შაჰ-ნამე“-ს ავტორი. იხ. შაჰ-ნამე.

ფირმა, იტ., სავაჭრო-სამრეწველო დაწესებულების სახელწოდება.

ფირმანი-ი, თურ., ხონთქრის ბრძანება.

ფისგარმონია ან **ფისჰარმონია**, ბერძ., ორლანოს მსგავსი სასულე მუსიკალური ინსტრუმენტი — კლავიშებით და რეგისტრით. ხმარობენ კათოლიკურ ეკლესიებში წირვის დროს.

ფისკ-ი (ლათ. fiskus-დან — „სალარო, ყულაბა“): 1) ძვ. რომში — იმპერატორის კერძო

ხაზინა; 2) თანამედროვე მნიშვნ. — სახელმწიფოს ხაზინა; აქედან: **ფიკალური** — სახაზინო, სახელმწიფო ხაზინის შესახებ.

ფიკალ-ი, ლათ., რუსეთში — 1) პეტრე დიდის მიერ შემოღებული სახელმწიფო მოხელეთა საიდუმლო მეთვალყურე; 2) ჯაშუში.

ფიტუა, ლათ.; 1) ყელის მაღალი ბეგრა; 2) ღრმა კრილობა, ანუ იარა.

ფიტობიოლოგია, (ბერძ. *phyton*-დან — „მცენარე“ და *biologia*-დან — ბიოლოგია, იხ.), მეცნიერება მცენარეთა ცხოვრების შესახებ.

ფიტოგეოგრაფია ბერძ., მცენარეთა გეოგრაფია, მეცნიერება მცენარეთა დედამიწაზე გავრცელების შესახებ.

ფიტოლითი ანუ **ფიტოლიტ-ი** (ბერძ. *phyton* — „მცენარე“ და *lithos* — „ქვა“), გაქვავებული მცენარე.

ფიქსატორ-ი (ფრ. *fixatoir*-დან), თმის საცხები მაღაში.

ფიქსაცია, ლათ., ერთ მდგომარეობაში გაჩერება, განმტკიცება.

ფიქცია (ლათ. *fixus*-დან — „გამოგონება“): 1) გამოგონება, შეთხზვა; 2) არა არსებულის მიჩნევა ნამდვილ ფაქტად; აქედან: **ფიქტიური** — მოჩვენებითი, ყალბი, არა ნამდვილად არსებული.

ფიხტე, იოჰან გოტლიბ-ი (*Fichte*, 1762 — 1814), ცნობილი გერმანელი იდეალისტი ფილოსოფოსი, გერმანიის ერის გაერთიანების მქადაგებელი.

ფლაგ-ი (გერმ. *Flagge*), დროშა, ნიშანი.

ფლაგმან-ი (გერმ. *Flagge* — „დროშა“ და *Mann* — „კაცი“) — საზღვაო-სამხედრო ხარისხი, ხომალდზე დროშის აღმართვის უფლებით.

ფლაგშტოკ-ი (გერმ. *Flagge* — „დროშა“, და *stock* — „ჯოხი“), დროშის ასამართი ძელი.

ფლაკონ-ი, ლათ., მინის ან ფაიფურის პატარა ჭურჭელი ჩუქურთმით. იხმარება კოსმეტიურ საშუალებათათვის.

ფლამარიონ-ი, კამილ (*Flammarion*, 1842-1925), გამოჩენილი ფრანგი ასტრონომი. ცნობილია აგრეთვე თავის ფანტასტიური, ასტრონომიული რომანებით.

ფლანგ-ი, სამხ. ტერმ., ჯარის განაპირა ნაწილი.

ფლანერ-ი (ფრ. *flaneur*), მოხეტიალე ადამიანი.

ფლანკერ-ი, სამხ. ტერმ., ცხენოსანთა ჯარის შიკრიკი.

ფლეგმა, ბერძ.: 1) მოდუნება, უგრძობლობა; 2) ზანტი და დინჯი ადამიანი; 3) ლორწოვანი სითხე — სისხლის შემადგენლობაში; აქედან: **ფლეგმატიკი** — დინჯი, გულგრილი ადამიანი; **ფლეგმატიური** — ზანტი, უსიცოცხლო.

ფლეგმონა, მედიც., კანის ქვეშა ცხიმოვან ქსოვილის ანთება.

ფლეიტა, მუსიკ., ხის სასულე საკრავი; აქედან: **ფლეიტისტ-ი** — ფლეიტაზე დამკვრელი.

ფლერი-ი, ფრ., აბრეშუმის გამსჭვირვალე ქსოვილი.

ფლექსია, ლათ., გრამატიკაში — სიტყვის ცვალებადი ნაწილი, იცვლება ბრუნვის და კანკალებლობის მიხედვით; აქედან: **ფლექსიური** — ფლექსიის შესახებ.

ფლიგელ-ი, გერმ., არქიტექტურაში: მთავარი შენობის პატარა მიწაშენი.

ფლიგელადიუტანტ-ი, გერმ., მეფის მხლებელი უფროსი ოფიცერი.

ფლირტ-ი (ინგლ. *flirt*), საარშოეო ხუმრობა ანუ თამაში.

ფლიუგერ-ი, იხ. ფლუგერი.

ფლოუს-ი, იხ. ფლუსი.

ფლობერ-ი, გუსტავ (*Flaubert*, 1821 — 1880), ცნობილი ფრანგი რომანისტი, რეალისტური სკოლის და ნატურალისტური რომანის მეთაური.

ფლორა (ლათ. *flos*-დან — „ყვავილი“): 1) ძველად რომში — ყვავილების და გაზაფხულის ქალღმერთი; 2) ამა თუ იმ ქვეყნის მცენარეთა სამეფო.

ფლოტ-ი, ლათ.-ფრ., სამხედრო ან სავაჭრო გემების კრებული; **ფლოტილია** (ფრ.) — ა) მცირე-რიცხოვანი ფლოტი; ბ) საომარ ხომალდთა კრებული.

ფლოუგერ-ი, გერმ.: 1) ქარის მიმართულების მაჩვენებელი ფირფიტა; 2) გად. მნიშვნ.: მერყევი ადამიანი.

ფლუორენცია, ფიზ., ზოგიერთ სხეულის (მაგ. ქლოროფილი, ქინაქინა, ნავთი და სხ.) თვისება, რომლის მიხედვით ეს სხეულები გამოსცე-



მენ განსაზღვრულ სინათლეს მზის სხივების მოქმედების დროს.

ფლუხ-ი, მედიც., ღრძილების სიმსიენე, კბილების დაავადებით გამოწვეული.

ფლუქტუაცია, ლათ.-ფრ.: 1) სითხეთა მერყევი მოძრაობა; 2) მედიცინაში — სითხის რყევა დაჩირქებულ ადვილას თითის დაჭერის დროს.

ფოიე, ლათ.-ფრ., თეატრში — ანტრაქტების დროს დასასვენებელი დაბაზი.

ფოკუს-ი (ლათ. fokus-დან — „სახლი, კერა“): 1) ფიზიკაში — სფერულ სარკეების მთავარ ღერძზე მდებარე წერტილი, რომელშიაც გარდიცვებებიან ყველა ანარეკლი სხივები; 2) ხელის სიმარტეზე, დამყარებული, ჯამბაზური მოქმედება; აქედან: **ფოკუსნიკ-ი** — ფოკუსების მკეთებელი.

ფოლიანტი, (ლათ. folium-დან — „ფურცელი“), ქაღალდის თაბახის ოდენა წიგნის ფორმატი ანუ ძველი ხელნაწერი.

ფოლქსტინგ-ი, დანიის პარლამენტში — ქვედა პალატა.

ფოლკლორ-ი, ინგ.: 1) ხალხურ ზღაპრების და სხ. კრებული; 2) ეთნოგრაფიის ნაწილი, რომელიც იკვლევს უძველეს ადათებს და ცრუმორწმუნოებას ზღაპრების, თქმულებების და ანდაზების მიხედვით.

ფონდი (ლათ. fundus-დან — „საფუძველი“): 1) ძირითადი თანხა; 2) სახელმწიფოს ფასიანი ქაღალდები; 3) სახელმწიფოს განკარგულებაში დატოვებული მიწის ნაკვეთები (საფონდო მიწა).

ფონ-ი, ფრ.: 1) საფუძველი, ნიადაგი; 2) ქსოვილის ან სურათის ძირითადი ფერი; 3) კეთილშობილთა გვარების თავსართი გერმანიაში.

ფონეტიკა, ბერძ., ენათმეცნიერების დარგი, რომელიც იკვლევს ბგერათა მოვლენების კანონებს (ასოების და მარცვლების ბგერის თვალსაზრისით), მათ წარმოშობას და განვითარებას; აქედან: **ფონეტიური** — ბგერადი, ფონეტიკის შესახებ.

ფონოგრაფი (ბერძ. phone-დან — „ბგერა“ და grapho-დან — „ვწერ“), 1877 წ. ედისონის მიერ გამოგონილი ბგერების ჩასაწერი (სიტყვე-

ბის, მუსიკის და სხ.) და კვლავ გასამეორებელი ხელსაწყო. შემდგომი გაუმჯობესებულ იქნა გრამოფონის სახით (იხ.).

ფონოლოგია, ბერძ., იხ. ფონეტიკა.

ფონომეტრი (ბერძ. phone-დან „ბგერა“ და metre-დან „ეზომდე“), ბგერათა ძალის გასაზომი ხელსაწყო.

ფორა, იტ., იგივე bis! — ვაშა! — გამეორების თხოვნა.

ფორდი, ჰენრი, ცნობილი ამერიკელი მილიარდერი, ავტომობილების მეფედ წოდებული. სახელი გაითქვა წარმოების რაციონალიზაციით და შრომის ნორმალური მოწესრიგებით თავის ქარხნებში; ამეფ სახელით ცნობილია მის ქარხანაში გაცემებული ავტომობილი.

ფორები, ბერძ., სხეულთა მოლეკულებს (იხ.) შორის არსებული წვრილმანი შუალედები.

ფორმა (ლათ. forma-დან „სახე“): 1) საგნის ან მოვლენის გარეგანი სახე; 2) ნიშუში; 3) ამა თუ იმ დაწესებულებაში სახმარი ტანსაცმისი; აქედან: **ფორმალიზმი** — გარეგნულ წესების დაცვა შინაარსის საწიანოდ; **ფორმალიტი** — ფორმალიზმის მომხრე, გარეგან წესების დამცველი; **ფორმალური** — გარეგნული ფორმის შესახები.

ფორმატი (ლათ. forma-დან — „სახე, ნიშუში“), საგნის ზომა (გაზეთის, წიგნის და სხ.).

ფორმაცია, ლათ.: 1) ამა თუ იმ ფორმის შექმნა ანუ წარმოშობა; 2) გეოლოგიაში — დედამიწის ფენების ერთობლიობა.

ფორმულა, ლათ.: 1) ამა თუ იმ ცნების ან კანონის ზუსტი და ზოგადი განმარტება, რომელიც შეიცავს ყველა კერძო შემთხვევას; 2) ალგებრული გამოთქმა, სადაც ყველა მოსახდენი ოპერაციები აღნიშნულია ასოებით, უცნობის ამოსახსნელად; 3) ქიმიაში — სხეულის შემადგენლობის ასოებით გამოსახვა, მაგ. გოგირდის სიმუავე H₂SO₄.

ფორმულიარ-ი (ლათ. formula-დან), სახელმწიფო სამსახურის საბუთი.

ფორპოსტი, იხ. ავანპოსტი.

ფორსმაჟორ-ი, ფრ., გარდუვალი დაბრკოლება.

ფორტი (ლათ. fortis-დან — „მაგარი, ძლიერი“): 1) ციხე-სიმაგრე (დამოუკიდებელი); 2) ციხის ერთ-ერთი ნაწილი.

ფორტე (იტ. forte): 1) მუსიკაში — მძლავრად; 2) მალა.

ფორტელ-ი, გერმ., ოინი, თვალთმაქცობა.

ფორტეპიანო, იტ., კლავიშებიანი მუსიკალური ინსტრუმენტი (როიალი, პიანინო და სხ.).

ფორტიფიკაცია (ლათ. fortis-დან — „ძლიერი“ და facere-დან — „ქმნა“), სამხედრო მეცნიერება — ციხე-სიმაგრეთა აგების შესახებ.

ფორტუნა (ლათ. fors-იდან — „შემთხვევა“), ძველად რომში — ბედნიერების ღმერთი; ბედი, ბედნიერება.

ფორუმ-ი (ლათ. forum-დან), ძვ. რომში — სახალხო მოედანი სხვადასხვა სახელმწიფო საქმეთა გადასაწყვეტად.

ფორშლაგ-ი (გერ. for-იდან „წინ“ და schlag-იდან „დარტყმა“): 1) წინა აფრის გადამჭიმავი თოკი; 2) მუსიკაში — ნოტების შელაშქვება, — ფლოიდის შესამკობი.

ფორშმაკ-ი, გერმ., თბილი საუზმე, დაკეპილი ხორცი, თევზით და სხ. დამზადებული.

ფორშტატ-ი, გერმ., ქალაქის მიდამო.

ფოსგენ-ი, ქიმ., მახჩობელა გაზი, ნახშირბადის და ქლორის ნაუნაგის შემადგენლობისა.

ფოსფორისცენცია, ახ. ლათ., ზოგიერთ სხეულის თვისება — სინათლის გამოკრთობა ბნელში.

ფოსფორ-ი (ბერძ. phos-დან — „სინათლე“, phero-დან „მომატყვს“), ქიმიაში — მარტივი სხეული. გამჭვირვალე და უფერული. ანათებს ბნელში, მოიპოვება უნაგბადში, ძვლებში და სხ.

ფოტოგენ-ი, ბერძ., ნავთი.

ფოტოგრაფია, ბერძ., phos-იდან — „სინათლე“ და grapho-დან — „წერ“, სინათლით წერვა; მგრძნობიარე ფირფიტაზე სინათლის ზედმოქმედებით მიღებული გამონახატულება. გამოგონილია 1839 წ. და გერ-ის მიერ; აქედან: **ფოტოგრაფ-ი** — ფოტოგრაფის მცოდნე, სურათების გადამღები; **ფოტოგრაფიული** — სრული სინამდვილით ასახული.

ფოტოთერაპია, ბერძ., მედიცინაში — სინათლით მკურნალობა.

ფოტომეტრი-ი (ბერძ. phos-დან — „სინათლე“ და metreo-დან — „ვზომავ“), სინათლის ძალის გამზომი ხელსაწყო.

ფოტოფერო, ბერძ., მზის ატმოსფერო, შიშვდდება ორთქლისა და გავარდარებული ვაზების საგან.

ფოტოტელეგრაფ-ი, ბერძ., შორეულ მანძილზე სურათის გადამცემი ელექტრონის ხელსაწყო.

ფოტოლიტოგრაფია, ბერძ., სურათის გადატანა ლიტოგრაფიულ ქვაზე ფოტოგრაფიის საშუალებით.

ფოტოტერაპია, იხ. ფოტოთერაპია.

ფოტოტიპია, ბერძ., ერთგვარი ბეჭდვა — ფოტოგრაფიულად დამზადებულ ნიმუშით სურათის გადაღება.

ფოტოფობია (ბერძ. phos — „სინათლე“, phobos — „მეშინიან“), სინათლის შიში, თვალის დაავადება, როდესაც იგი სინათლეს ვერ უძლებს.

ფოტოფონ-ი, ბერძ., სინათლის საშუალებით ბგერათა შორს მანძილზე გადასაცემი მოწყობილობა.

ფოტოქიმიკა, ბერძ., ქიმიის ნაწილი — სინათლის სხივთა ქიმიური მოქმედება.

ფოტოცინკოგრაფია, ბერძ., თუთიის კლიშეების ერთგვარი დამზადება რუქების საბეჭდათ.

ფოზტ-ი, იხ. ფოგტი.

ფრაგმენტ-ი (ლათ. fragmentum — „ნატეხი, ნაჭერი“), ძველი ნაწარმოების ნაშთი ანუ ნაწყვეტი.

ფრაზა (ბერძ. phrasis), წინადადება, აზრი გამოთქმული სიტყვებით.

ფრაზეოლოგია (ბერძ. phrasis — „ფრაზა“; logos — „სიტყვა“), ამა თუ იმ ენის დამახასიათებელი ფრაზების კონსტრუქცია; გად. მნიშვნ.: უშინაარსო ყბედობა.

ფრაზიორ-ი, ლამაზად, მაგრამ უშინაარსოდ მოლაპარაკე ადამიანი; ყბედი.

ფრაკ-ი, გერმ., მამაკაცის საზეიმო ჩასაცმელი წინ ამოჭრილი და უკან გრძელი კალთებით.

ფრანკ-ი, ფრ., ფრანგული ვერცხლის ფული; უდრის 20 სუ-ს ანუ 100 სანტიმს, — 37½ კაპ.

ფრანკლინი-ი, ბენიამინ (Franklin, 1706 — 1790), ცნობილი ჩრ.-ამერიკელი სახელმწიფო მოღვაწე და მეცნიერი. ამერიკის დამოუკიდებლობის ერთი დამაარსებელთაგანი. გამოიგონა მეხთ-ამრიდი და სხ. ელექტრული მოწყობილობა.

ფრანკლინიზაცია, მედიც., სტადიურ ელექტრობის გამოყენება ნერვულ ავადმყოფთა სამკურნალოდ.

ფრანკ-მასონები, ფრ., მრავლ., რელიგიურ-მისტიურ საზოგადოებათა წევრნი. გავრცელებულნი იყვნენ დასავლეთ ევროპაში, განსაკუთრებით საფრანგეთში მე-18-19 საუკ. მიზნად ისახავდნენ ზნეობრივ თვითგაუმჯობესებას, ქველმოქმედების და განათლების გავრცელებას. ებრაოდნ ოფიციალურ ეკლესიას და მონარქიულ აბსოლუტიზმს.

ფრანკო (იტ. franco): 1) ფასდაუდებელი, უბაჟო; 2) საქონლის მიწოდების და ფასის გადანდის პუნქტი, მაგ. ფრანკო-ტფილისი, ფრანკო-ვაგონი და სხ.

ფრანტი, პოლ., კოხტად ჩაქმული კაცი.

ფრანცისკანლები, მრავლ., 1208 წ. წმ. ფრანცისკ აიზელის მიერ დაარსებული ბერების ორდენი იტალიაში.

ფრაპი, ფრ., ერთგვარი ბანქოს თამაში.

ფრატრია (ბერძ. phratría-დან — „ძმობა“), ძველ საბერძნეთში — ფილების (იხ.) დაყოფა ცალკე ერთეულებად.

ფრაქტურა (ლათ. fractura): 1) მედიც. ძვლების დამტვრევა; 2) გერმანული წერის მახვილკუთხიანი გოტიური შრიფტი. უპირისპირდება ლათინურ მრგვალ ასოებს (ანტიკურს).

ფრაქცია (ლათ. fractio), ნაწილი, ჯგუფი; პარლამენტის ან რომელიმე პარტიის ცალკე ჯგუფი; აქედან: **ფრაქციონერი** — ფრაქციის წევრი; **ფრაქციური** — ჯგუფური.

ფრახტი (გერმ., Fracht-დან), საქონლის გადასაზიდი ქირა.

ფრებელ-ი, ფრიდრიხ (Fröbel, 1787—1826), სახელგანთქმული გერმანელი პედაგოგი, პესტალოცის მოწაფე; საბავშვო ბაღების დამაარსებელი.

ფრევატი, ევროპა: 1) ძველებური სამანძიანი ხომალდი; 2) ერთგვარი ფრინველი, მტაცებელ ჯიშისა. ცხოვრობს ცხელ ქვეყნებში, დაფრინავს ზღვაზე და იკვებება თევზებით.

ფრეილინა (გერმ. Fräulein), სეფე-ქალი, სემფო სასახლის მანდილოსანი.

ფრენელ-ი, ოგიუსტ-ჟან (1788—1872), ფრანგი ფიზიკოსი — სინათლის რყევის და პოლიარიზაციის აღმოჩენი.

ფრენოლოგია (ბერ., phren — „სული, გო-

ნება“ და lego-დან — „გლაპარაკობ“), დრ. სკლის მიერ განვითარებული თეორია, რომელიც ადამიანის ხასიათს და ნიქს მისი თავის ქალის მოყვანილობას უკავშირებდა. ეს თეორია უარყოფილია თანამედროვე მეცნიერების მიერ; აქედან: **ფრენოლოგ**-ი — ფრენოლოგიის მკვლევ.

ფრესკები, იტ., კედლის მხატვრობა.

ფრიზი, იტ.-ფრ.: 1) არქიტექტურაში — სვეტის თავი; 2) საარტილერიო იარაღის წინ გამოწეული რგვალი ქიმი; 3) სქელი მატყლის ქსოვილი.

ფრიტრედერები, მრავლ., ინგლისში მე-19-ე საუკ. — თავისუფალ ვაჭრობის მომხრენი. (იხ. მანჩესტერის სკოლა).

ფროიდიზმი, იგივე **ფრეიდიზმი**, გამოჩენილ ავსტრიელ (ვენა) მეცნიერის Freud-ის მოძღვრება, რომლის თანახმად ადამიანის ცხოვრების მიმართულება და შინაარსი (ხელოვნება, მეცნიერება, პოლიტიკა და სხ.) მჭიდროდ დაკავშირებულია მის მიზიდულებებთან, უმთავრესად სქესობრივ გონობასთან. ამის მიხედვით ისტორიის და კულტურის მამოძრავებელ ძალად აღიარებულია არა ობიექტური სოციალ-ეკონომიური კათეგორიები, არამედ — სუბიექტურ-ფსიქოლოგიური მომენტები. ფროიდიზმის კვლევა-ძიების მეთოდია ფსიქო-ანალიზი, რომელიც ამტკიცებს, რომ ადამიანის მოქმედებაში ქვეცნობიერი სფერო გამოშხატულია მისი ნამდვილი ზრახვების, რომ მას წმინდა ბიოლოგიური ხასიათი აქვს და აშენებულია სექსუალურ (იხ.) მიზიდულობაზე.

ფრონდა, ფრ.: 1) ისტორ. მნიშვნ. — საფრანგეთის არისტოკრატის მიერ დაწყებული ბრძოლა მეფის წინააღმდეგ მე-17-ე ს-ში; 2) თანამედროვე მნიშვნელობით — ჩუმი და გაუბედავი უკმაყოფილება არსებულ ხელისუფლებასთან ახლო მდგომ წრეებში.

ფრონტი-ი (ლათ. frons — „შუბლი, წინა ნაწილი“), სამხედრო ხაზის მოწინავე რიგი, მტრის პირისპირ მდგომი, მოწინავე; ბ) მედიცინაში — პირისპირ მდგომი, მოწინავე; მედიცინაში — ვერტიკალური, საგიტალურის მოპირდაპირე.

ფრონტონი-ი, ლათ., არქიტექტურაში — კედლის ნაწილი, რომელიც სახურავის ორი დახრილობით ანუ დაქანებით არის შემოფარგლული ფრონტონს სამკუთხოვანი ფორმა აქვს.

ფრუქტოზა, ლათ., ნაყოფში არსებული შაქარი. ქიმ. $C_6H_{12}O_6$.

ფსალმუნ-ი (ბერძ., psalma-დან), საღვთისმეტყველო წიგნი, დავით მეფის (წინასწარმეტყველის) მიერ დაწერილი; საღვთო საგალობელი.

ფსევდო (ბერძ. pseudos-დან „ცრუ, ჭალბი“), სიტყვის თავსართი. ნიშნავს ცრუს.

ფსევდოკლასიციზმი, ბერძ., იგივე ცრუ-კლასიციზმი მე-16 საუკ. წარმოშობილი ლიტერატურული მიმდევრობითი მიმართულება საფრანგეთში. ბაძვდენ ძველ ბერძენ კლასიკოსებს. განვითარების უმაღლეს საფეხურს მიაღწია ლუი XIV-ის (1643—1715) დროს.

ფსევდონიმი (ბერძ., pseudos-დან—„ცრუ“ და onoma-დან — „სახელი“), გამოგონილი სახელი, მწერლის ან სხვა მოღვაწის მეორე სახელი, რომელსაც აწერენ თვის ნაწარმოებს.

ფსევდოპოდები (ბერძ. pseudos — „ყალბი“ და podos-დან — „ფეხი“), ცრუფეხებიანი მარტივი ცხოველები (პროტოპლასმები).

ფსიქეა (ბერძ. psycho-დან — „სუნთქვა“), ბერძნულ მიოლოგიაში — ულამაზესი ქალი, რომელიც ცოლად შეირთო სიყვარულის ღმერთს ამურს. ფსიქეა წარმოადგენდა ადამიანის სულის სიმბოლოს. ხატავდენ ლამაზ ქალის სახით პეველას ფრთებით.

ფსიქიატრია (ბერძ. psyche-დან „სული“ და iatreia-დან „მკურნალობა“), მეცნიერება სულიერ ავადმყოფობათა წარმოშობის და მათი მკურნალობის შესახებ; აქედან: **ფსიქიატრი** — ფსიქიატრიის მკოდნე, სულიერ ავადმყოფობათა მკურნალი.

ფსიქიკა (ბერძ. psyche-დან — „სული“), ადამიანის სულიერ მოვლენათა მთლიანობა; აქედან: **ფსიქიური** — სულიერ ცხოვრების შესახები.

ფსიქოგენეზისი, ბერძ., მეცნიერება ადამიანის სულიერ ცხოვრების თანდათან განვითარების შესახებ.

ფსიქოზი, ბერძ., სულიერი დაავადება.

ფსიქოლოგია (ბერძ., psyche-დან—„სული“ და logos-დან — „სიტყვა, სწავლა“), მეცნიერება სულიერ მოვლენათა შესახებ; აქედან: **ფსიქოლოგი** — ფსიქოლოგიის მკოდნე, სულიერ მოვლენათა დამკვირვებელი; **ფსიქოლოგიური** — ფსიქოლოგიის შესახები.

ფსიქონევროზი, ბერძ., სულიერი აშლილობა.

ფსიქოპატი, ბერძ., სულით დაავადებულ ანუ ნერვებ-აშლილი ადამიანი.

ფსიქოპათოლოგია, ბერძ., მეცნიერება სულიერ ავადმყოფობათა შესახებ.

ფსიქოფიზიკა, ბერძ., მეცნიერება სულიერ და ფიზიკურ მოვლენათა შორის კავშირის არსებობის შესახებ.

ფუგა (გერმ. fugen-დან „წყევანა“), მუსიკალური ნაწარმოები, რომელშიც ძირითადი თემა მეორდება თანდათან სხვადასხვა ხმებით.

ფუგასი (ლათ. fugare-დან „გაქცევა“), ასაფეთქებელი ნივთიერება ანუ ნაღმი, ჩადღული მიწის ხვრელში. იხმარება სამხედრო ოპერაციების დროს.

ფულგურიტი (ლათ. fulgur-დან „ელვა“), ძაბრის მგვარი ორმო, მებისგან ამოთხრილი.

ფუნდამენტი (ლათ., fundus-დან „საფუძველი“), საძირკველი, საფუძველი; აქედან: **ფუნდამენტალური** — საფუძველანი, ძირითადი.

ფუნქიულერი ანუ **ფუნქიულიორი**, ევროპ., ციკაბო აღმართზე გაყვანილი დაკბილული რკინის გზა.

ფუნქცია (ლათ. tunctio-დან „დანიშნულების მიცემა“): 1) სხეულის რომელიმე ორგანოს სპეციალური მოქმედება; 2) მათემატიკაში — ცვალებადი სიდიდე, ერთი რაოდენობის მეორეზე დამოკიდებულება; აქედან: **ფუნქციონალური** — ფუნქციის შესახები, დამოკიდებელი.

ფურაჟი, სამხ., ცხენების სურსათ-საინვაჯე. **ფურგონი**, ფრ., გადახურული ეტლი საქონლის ან სხვადასხვა ტვირთის გადასაზიდათ.

ფურია, ბერძ. მიოლოგიაში — შურისძიების ქალღმერთი (იხ. ევმენიდები, აგრეთვე გრინიები); ვად. შინშ.: ბოროტი, ავი დედა-კაცი.

ფურიე, ფრანსუა-შარლი (Fourier 1772—1837), საფრანგეთის უტოპიურ სოციალიზმის წარმომადგენელი, თანამედროვე ბურჟუაზიულ საზოგადოებას ფურიე უპირისპირებდა მომავალ საზოგადოებას, რომელიც დამყარებულია კოლექტიურ შრომასა და მეურნეობაზე. ამ ახალ საზოგადოებას ფურიე უწოდებს „ფალანგა“-ს (თემს), რომელიც ცხოვრობს განსაკუთრებულ ფალანსტერებში.

ფურორი, ლათ., ალტაცება, აღფრთოვანება, ძლიერი შთაბეჭდილება.

ფუტბოლი-ი, ინგ., ფეხბურთი, ერთგვარი თამაში; აქედან: **ფუტბოლისტი-ი** — ფუტბოლის მკოდნი, ფეხბურთის მოთამაშე.

ფუტი-ი, ინგლ., სივრცის ზომა = ერთ მეშვიდედ საენისას = 12 დუიმს.

ფუტურიზმი-ი, ლათ., მე-19-ე საუკ. დასაწყისში წარმოშობილი ლიტერატურული მიმართულება, როგორც პროტესტი დაძველებულ ლიტერატურულ ფორმების და ტრადიციების წინააღმდეგ. მიზნად ისახავს სრულიად ახალ ფორმების და შინაარსის შექმნას (იხ. დეკადენტობა); აქედან: **ფუტურისტი-ი** — ფუტურიზმის მიმდევარი; **ფუტურისტული** — ფუტურიზმის შესახები.

ქ

ქაბა, არაბ., მაჰმადიანთა სამლოცველო ქმეკაში. მუსლიმანთა ძველი გადმოცემით, ამ სამლოცველოში შეინახულია ზეციდან ჩამოტანილი ქვა.

ქალღუ, ბაბილონის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი მდ. ეფრატის აღმოსავლეთ ნაპირას (მესოპოტამიაში). ქართველთა უძველესი სამშობლო; აქედან: **ქალღველი** (მრავლ.) — სემიტურ მოდგმის ხალხი, ქალღუს მცხოვრებნი. VII საუკ. ქრ. წ. ჰქონდათ დიდი კულტურა.

ქალიფატი-ი, არაბ., ქალიფის საბრძანებლო, არაბთა ქალიფების მიერ დაარსებული მუსლიმანთა სახელმწიფო.

ქალიფი-ი, არაბ., სულთანის ტიტული, — მუსლიმანთა უმაღლესი მბრძანებელი პირი ანუ მეფე, აღქურვილი, საერო და სასულიერო უფლებით.

ქამელეონი-ი, ზოოლოგ.: 1) ერთგვარი ჯიშის ხელიკი, რომელიც დროგამოშვებით ფერს იცვლის ადგილ-მდებარეობის მიხედვით; 2) გადატ. მნიშვნელობით: ადამიანი, რომელიც ხშირად იცვლის რწმენას და აზრებს ამა თუ იმ გარემოების მიხედვით.

ქამიტები, მრავლ., ჩრდილოეთ აფრიკის ხალხთა საერთო სახელწოდება. ქამიტებს მიაკუთვნებენ: ბერძნებს, ეგვიპტელებს, ტუარეგებს და ეფიოპებს.

ქანანი, ბიბლ., პალესტინის ძველი სახელწოდება — „ალექმის ქვეყანა“.

ქაო-ი, ბერძ., უწყსოება, აღრევა, აღრ-ზაური; აქედან: **ქაოტიური** — უწყსრივო, მოუწყობელი.

ქარავანი-ი, სპარს.: 1) აღმოსავლეთში — მოგზაურ ვაჭართა ჯგუფი დატვირთულ აქლე-

თულემა, როგორც პროტესტი დაძველებულ ლიტერატურულ ფორმების და ტრადიციების წინააღმდეგ. მიზნად ისახავს სრულიად ახალ ფორმების და შინაარსის შექმნას (იხ. დეკადენტობა); აქედან: **ფუტურისტი-ი** — ფუტურიზმის მიმდევარი; **ფუტურისტული** — ფუტურიზმის შესახები.

მებით; 2) ერთი მიმართულების მქონე ხომალდების ჯგუფი; აქედან: **ქარავანი-სარაი** — აღმოსავლეთში — მოგზაურ-ვაჭართა დასასვენებელი სახლი.

ქარაკირი-ი ანუ **ხარაკირი-ი**, თვითმკვლელობის ერთერთი ფორმა იაპონიაში. სასიკვდილოდ გამზადებული იფაშვავს მუცელს დანით და იქვე მდგომი მეგობარი ჰკვეთს მას თავს. ეს ადამიანი გავრცელებული იყო ძველად იაპონიაში.

ქარაქტერი-ი, ბერძ.: 1) საგნის დამახასიათებელ თვისებათა ერთობლიობა; 2) ადამიანის ინდივიდუალური თვისება; 2) ნებისყოფა, ენერჯია; აქედან: **ქარაქტერული** — დამახასიათებელი.

ქარიზმა, იხ. სცილა და ქარიზმა.

ქარტა, იხ. კარტა.

ქარტია (ბერძ. chartis-დან „ქალაქის ფურცელი“): 1) ძველი ხელნაწერი, დახვეული ეტრახტი; 2) საშუალო საუკ. სხვადასხვა პოლიტიკურ უფლებათა დამამტკიცებელი სახელმწიფოებრივი აქტი, მაგ. ინგლისში — თავისუფლებების დოქტრინა; 3) კონსტიტუცია, — სახელმწიფოს კანონთა კრებული.

ქარტოგრაფია, იხ. კარტოგრაფია.

ქედივი-ი, სპარს., ეგვიპტის მართველის ტიტული.

ქემალ-ფაშა, საე. სახ., თურქთა ნაციონალურ მოძრაობის ბელადი, ოსმალეთის მთავრობის თავმჯდომარე; აქედან: **ქემალისტები**, მრავლ., ქემალ-ფაშის მიმდევარი.

ქეოფსი-ი, ეგვიპტის მეფე 3.000 წ. ქრ. წ. მემფისის მახლობლად ააშენა უზარმაზარი პირამიდა, მისივე სახელით წოდებული. პირამიდის სიმაღლე = 144 მეტრს. აქედან: **ქეოფსი-ის პირამიდა**.

ქერუბიმი-ი, * ბერ., მთავარანგელოსი, ანგელოსთა უმაღლესი ხარისხი.

კვალიტატიური (ფრ. qualitatif), თვისებობითი, საგნების ბუნების შესახებ.

კვანტი-ი, ფიზ. ტერმ., მეცნიერ პლანკის ჰიპოთეზით (იხ.) სხივურ ენერჯის გავრცელება ხდება არა ერთბაშად, არამედ ნაწილობრივ. თვითეულ ამ ნაწილს ეწოდება კვანტი-ი.

კვარტა, იხ. კვარტა.

კვარც-ი, იხ. კვარცა.

კვეხტორ-ი, იხ. კვეხტორი.

კვიტიზმი-ი, იხ. კვიტიზმი.

კვორუმი-ი, იხ. კვორუმი.

ქიმერა, ბერ.: 1) ბერძნულ მითოლოგიაში — სამთავიანი ცხოველი, ნახევრად ლომის და ნახევრად თხის ტანით და გველშაპის კლდით; 2) ფუჟი, უნაყოფო ოცნება.

ქიმა, ბერძ., მეცნიერება ნივთიერებათა გარდაქმნის შესახებ; აქედან: **ქიმიკოს-ი** — ქიმიის მცოდნე; **ქიმიური** — ქიმიის შესახებ.

ქიროლოგია, ბერძ., cheir — „ხელი“ და logos — „სიტყვა“, აზრის გადაცემის ხელოვნება ნიშნებით.

ქირომანტია (ბერძ. cheir — „ხელი“, manteia — „მკითხაობა“), ხელის გულზე მკითხაობა მისი ხაზების მიხედვით; აქედან: **ქირომანტი-ი** — ქირომანტიის მცოდნე, ხელის გულზე მკითხავე.

ქიროტონია, ბერძ., ხელდასხმა, სასულიერო პირთა კურთხევა.

ქირურგია (ბერძ. cheir-დან — „ხელი“ და ergon-დან — „შრომა“), დოსტაქრობა, მედიცინის დარგი, რომელიც მიმართავს მექანიკურ საშუალებებს ანუ ოპერაციებს ამა თუ იმ ავადმყოფობის მკურნალობის დროს; აქედან: **ქირურგ-ი** — დოსტაქარი, ქირურჯის მცოდნე.

ქლამიდა, ბერძ., ძველად საბერძნეთში — ცხენოსანთა წამოსახმაში.

ქლორი-ი (ბერძ. chloros-დან — „მწვანე“), მოყვითალო მწვანე ფერის მახრჩობელა გაზი. იხმარება გასათეთრებლად და საღებუნეფქციოდ.

ქლოროფილი-ი (ბერძ. chloros-დან — „მწვანე“ და phillon-დან — „ფოთლი“), მცენარის მწვანე პიგმენტი (იხ.), მწვანე ფერის მიმცემი.

ქლოროფორმი-ი, ბერძ., უფერული და ჰაერ-

გარი სითხე. იხმარება ქირურგიულ ოპერაციების დროს ტვივლებს გასაუფხებლად.

ქორდა (ბერძ. chorde), გეომეტრ.— ოდრიკალის ბოლოების შემაერთებელი სწორე ხაზი.

ქორეოგრაფია (ბერძ. choreia-დან — „ცეკვა“ და grapho-დან — „წვწერ“): 1) ბალეტის და სხვადასხვა ცეკვის ხელოვნება; აქედან: **ქორეოგრაფ-ი** — საცეკვაო ხელოვნების მცოდნე.

ქორეა, ბერძ., ლექსითწყობის ფორმა, ორმარცვლიანი — ერთი გრძელი, მეორე — მოკლე.

ქრისტიანობა, ქრისტეს მოძღვრება. წარმოიშვა პალესტინაში და შემდეგ გავრცელდა ძველ რომის იმპერიაში. პირველ საუკუნეებში დევნილი იყო ცეცხლითა და მახვილით, ხოლო მე-IV-ეს ს. კონსტანტინე იმპერატორის მიერ გამოცხადებულ იქნა გაბატონებულ სარწმუნოებად.

ქრისტიანობა, ბერძ., სხვადასხვა მწერლის თხზულებათა კრებული, შედგენილი სკოლებში სახმარ სახელმძღვანელოდ.

ქრომატიზმი-ი, ბერძ. ფიზიკ., მზის თეთრი სხივის არეში გარდატეხით სპეციალურ ფერების მიღება.

ქრომატიული გამა — თორმეტ-საფეხურიანი გამა, რომელშიც ტონები დაშორებულნი არიან ერთმანეთზე ერთი და იგივე მანძილით.

ქრომი-ი, ბერძ., რუხი ფერის კრისტალური ლითონი. იხმარება სამღებროში და ტყავეულობის წარმოებაში.

ქრომატიზია, ტიპოგრაფიაში — რამოდენიმე (3 — 4) საღებავით ბეჭდვა.

ქრონიკა (ბერძ. chronos-დან — „დრო“): 1) მატანე; 2) გაზეთში ან სხვა გამოცემაში მიმდინარე ამბების აღწერა; აქედან — **ქრონიკერი-ი** — ა) ქრონიკების მწერალი; ბ) მემატიანე, ისტორიულ ამბების აღმწერი; **ქრონიკული** — მუდმივი, ხანგრძლივი.

ქრონოგრაფ-ი, ბერძ., chronos-დან — „დრო“ და grapho — „წვწერ“, სხვადასხვა მოვლენის მექანიურად აღმწესხველი ხელსაწყო.

ქრონოლოგია (ბერძ. chronos-დან — „დრო“ და logos-დან — „სიტყვა“): 1) მეცნიერება დროთა აღრიცხვის შესახებ; 2) ბუნების ამა თუ იმ მოვლენის ან ისტორიულ ამბების აღნიშვნა დროში; აქედან: **ქრონოლოგ-ი** — ქრონოლოგი-

ის მცოდნე და შემდგენი; ქრონოლოგიური — ქრონოლოგიის შესახები, თანდათანობითი, ერთი მეორის მიმდევრო დროში.

ქრონომეტრი-ი (ბერძ. chronos-დან და metro-დან — „გზომავ“), ზუსტი საათი, იხმარება მეცნიერულ კვლევა-ძიების დროს.

ქრონომეტრაჟი-ი, ბერძ., დროის ზუსტი გაზომვა, რომელიც იხარჯება წარმოების ამა თუ იმ დარგში. ქრონომეტრაჟი არის შრომის მეცნიერული ორგანიზაციის მთავარი საფუძველი.

ქრონოს-ი, იხ. კრონოსი.

ქრონოსკოპი-ი, ბერძ., პატარა დროს შუალედების გამზომი ხელსაწყო. ზომავს სეკუნდის ერთ მეასედ ნაწილამდე. იხმარება ასტრონომიაში, ფსიქოტექნიკაში, ფიზიოლოგიაში და სხ.

ქენოკრატია (ბერძ. xenos-დან — „უცხოელი“ და krato-დან „გმართავ“), უცხოელთა გაბატონება.

ქენონ-ი, ბერძ., საავადმყოფო. იხ. ლაზარეთი.

ქენძი-ი, პოლ., კათოლიკეების მღვდელი.

ქილოგრაფია (ბერძ. xylon-დან „ხე“ და grapho-დან „ვწერ“), ხეზე ასოების და ჩუქურთმების ამოჭრის ხელოვნება; აქედან: ქილოგრაფი-ი — ქილოგრაფიის ოსტატი.

ქილოლიტი-ი, ბერძ., საღმრთნებლო მასალა, შესდგება დაძვირებული ხის, ცემენტის და მანუშის ქლოროვან ნაუნჯისაგან.

ქილომეტრი-ი (ბერძ. xylon-დან „ხე“ და metro — „გზომავ“), ხეების მერქნის მოცულობის გასაზომი ხელსაწყო.

ქტიტორი-ი, ბერძ., ეკლესიის მნათე.

ღ

ღაზავათი-ი, იხ. გაზავათი.

ღენერალი-ი, იხ. გენერალი.

ღერბი-ი, გერმ., სახელმწიფოს, წოდების ან გვარულობის სიმბოლიური ნიშანი.

ღრამათა (ბერძ. grammata-დან), სიგელი-ურილობის განაჩენი.

ღრამატიკა, იხ. გრამატიკა.

ღრაფი-ი, იხ. გრაფი.

ყ

ყაზარმა, იხ. კაზარმა.

ყაზახი-ი, იხ. კაზახი.

ყარაბინა, იხ. კარაბინა.

ყიზილბაში-ი, თურქ.: 1) წითელთავა, — სპარსელების დაცინვითი წოდება ოსმალთა შორის; 2) თაღლითი, ორპირი, გაიძვერა.

ყივჩაყები, მრავლ., ძველად სამხრეთ რუსეთში მცხოვრები ხალხი (პოლოველები).

ყირიმი, შავი ზღვის ნაპირას (სამხრეთ რუსეთში) მდებარე ნახევარკუნძული. განთქმულია თავისი რბილი ჰავით და ტროპიკული მცენარეულობით.

ყურანი-ი ანუ კურანი-ი, მუსლიმანთა საღვთისმეტყველო წიგნი არაბულ ენაზე. ქართულად ნათარგმნია პ. მირიანაშვილის მიერ.

შ

შაბაში-ი, ებრ., — სპარს.: 1) ებრაელთა უქმე დღე — შაბათი; 2) საქმის დათავება.

შაბლონი-ი, ფრ., ნიმუში, ტრაფარეტი (იხ.), ყველასათვის ცნობილი ფორმა; აქედან: შაბლონური — გაცვეთილი, ჩვეულებრივი.

შაითანი-ი, თათრ., ეშმაკი, ბოროტი სული.

შამათი, იხ. შახმატი.

შამანიზმი-ი, სენსკრ., უძველესი წარმართული რელიგია. გავრცელებულია ჩრდილო და შუა აზიაში. გამოიხატება კეთილ და ბოროტ სუ-

ლების თაყვანისცემაში მოგვების (შამანების) საშუალებით.

შამპან-ი (ფრ. Champagne), ჩრ. საფრანგეთის ერთერთი პროვინცია, განთქმულია საუკეთესო შუშუნა ღვინით; აქედან: **შამპანიური** — შამპანიაში დამზადებული ღვინო.

შამპინიონ-ი (ფრ. champignon-დან), ქამა სოკო. სოკოს ერთგვარი ჯიში. ამოდის ნეხვიან და, საერთოდ, ნოყიერ ნიადაგზე.

შამპუნ-ი, ინგლ., სოდა-ნარევი სურნელოვანი წყალი, იხმარება თავის დასაბანად.

შანკრი-ი (ფრ. chancre, ლათ., cancer-დან — „კიბო“), ერთგვარი იარა სსსქესო ორგანოზე არჩევენ რბილ და მაგარ შანკირს. ეს უკანასკნელი სიფილისის პირველდაწყებითი იარაა.

შანს-ი (ფრ. chance), გამარჯვების შესაძლებლობა.

შანსონეტკა (ფრ. chansonette, რუს. დაბ.), მსუბუქი უანრის მომღერალი ქალი.

შანტაჟ-ი, ფრ., ფულის დატყუება მუქარის ან სხვა საშუალებით; აქედან: **შანტაჟისტ-ი** — მატყუარა, ფულის დამტყუებელი.

შარბან-ი (ფრ. char à banc), პატარა ეტლი რომდენიმე საჯდომი ადგილით.

შარადა, ფრ., ერთგვარი გამოცანა — მარტყლების შეერთებით მთელი წინადადების გაკება.

შარიათ-ი, მაჰმადიანთა სასულიერო და სამოქალაქო კანონთა კრებული, დამყარებული ყურანზე.

შარლატან-ი, ფრ., მატყუარა.

შარმანკა, ფრ.: 1) არღანი, საკრავი ინსტრუმენტი; 2) მსუბუქი ეტლი.

შარნირი-ი, მექან., საკისარი, აზარმაცის წვერის სამაგრებელი.

შარჟ-ი, ფრ., ამა თუ იმ საგნის ან პიროვნების სასაცილო ფორმით გამოხატვა.

შარტრეზ-ი, ფრ., მწვანე ფერის ლიკიორი, რომელსაც ამზადებენ საფრანგეთში. სახელწოდება მიიღო Grande Chartreuse-ს მონასტრისაგან.

შარფ-ი, გერმ.: 1) გრძელი აბრეშუმის ქსოვილი ყელზე წამოსადებად; 2) ოქრომკედის ზონარი სამხედრო პირთა მხარზე გადასადებათ.

შაფერ-ი, გერმ., ეჯიბი, მეჯვარე, — მეფის ან პატარძლის ტოლმხანავი ქორწილში.

შაფრან-ი, ევროპ.: 1) ზაფრანა, მოყვითალო ფერის მცენარე. იხმარება სამღებროში და ტბილულობის შესაფერადებლად; 2) წითელი ვაშლის ჯიში.

შახ-ი, იხ. შაჰი.

შახერმახერ-ი, ებრ., გაქნილი ვაჟარი, ჩარჩი.

შახმატ-ი, ჰადრაკი — ერთგვარი თამაში ოთხკუთხიან დაფაზე. წარმოადგენს ბრძოლას თეთრსა და შავ ფიგურებს შორის, რომელნიც მოძრაობენ დაფაზე განსაზღვრულ მიმართულებით და წესით. თამაში თავდება მეფის დატყვევებით; აქედან: შაჰ მათი, ანუ შამათი. ე. ი. მეფე მოკვდა.

შახტა (გერმ. schachte-დან): 1) მღარო, მიწის ქვეშ გაკრული თხრილი სხვადასხვა მიდნეულობის დასამუშავებლად; 2) ღომენის ღუმელის შიგნითა მოწყობილება.

შაჰ-ი, სპ., სპარსეთის მეფის ტიტული.

შაჰმათი, იხ. შახმატი.

შაჰ-ნაშე, სპ., „მეფეთა წიგნი, სპარსელ პოეტის ფირდუსის (იხ.) დიდებული ეპიური პოემა, რომელშიაც მოთხრობილია სპარსელ მეფეთა და გმირთა ცხოვრება. იხმა ქართულ ევრსიებზე გამოცემულია იუსტ. აბულაძის რედაქციით.

შედევრ-ი, ფრ., საუკეთესო, სამაგალითო ხელოვნური ნაწარმოები.

შეველიურა (ფრ. chevelure — „თმა“), ქორჩორი, თმის ხელოვნური დაყენება.

შევრო (ფრ. chevron), თხის მოქნილი ტყავი, იხმარება ფეხსაცმელის შესაკვრად.

შეილოკ-ი, შექსპირის დრამის „მენეციელი ვაჟარი“-ს მთავარი გმირი, გულქვა და ჩარჩი აღამიანის განსახიერება.

შეის-ი, არაბ., არაბთა თემის უფროსი.

შეის-ულ-ისლამ-ი, უმაღლესი სასულიერო პირი ოსმალეთში.

შერიფ-ი (არაბ. წმიდა, კეთილშობილი): 1) მაჰმადის შთამომავალთა სახელწოდება; 2) მთავარი მოსამართლე ინგლისის საგრაფოებში.

შეფ-ი (ფრ. chef-დან), სამხედრო ნაწილის უფროსის სახელწოდება საფრანგეთში.

შეფენები, მრავლ., გერმ., ნაფიც მსაჯულთა სახელწოდება გერმანიაში.

შექსპირი-ი, ვილიამ ანუ უილიამ (Shakespeare, William — 1576 — 1612), სახელგანთქმული ინგლისელი პოეტი, დრამატურგი, მრავალრიცხოვან დრამების ავტორი. მათ შორის შესანიშნავია: „ჰამლეტი“, „მაკბეტი“, „იულიუს კეისარი“, „ოტელი“, „მეფე ლირი“ და სხ. თარგმნილია ქართულად ივ. მაჩაბელის მიერ.

შვეიცარი-ი, გერმ., მეკარე, სასტუმროს კარის დარაჯი.

შვი ანუ **სვი**, ინდოეთში — ღვთაების ერთ-ერთი სამ პიროვნებათაგანი, გამანადგურებელი ძალის განსახიერება.

შიიტები, მრავლ., არაბ., მუსლიმანთა სექტა, უარყოფს ყველა გადმოცემას, გარდა ყურანისა. გავრცელებულია განსაკუთრებით სპარსეთში.

შილერი-ი, ფრიდრიხ (Schiller — 1759 — 1805), ცნობილი გერმანელი პოეტი — დრამატურგი, რომანტიულ სკოლის საუკეთესო წარმომადგენელი. ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა გოტთესთან (იხ.) ერთად ქ. ვეიმარში. დასწერა მრავალი დრამა, მათ შორის აღსანიშნავია „ჟაჩარტი“ (თარგ. ქართ. ნ. ავალიშვილის მიერ), „დონ კარლოსი“, „ვეილჰელმ ტელი“ (თარგმ. ქართ. ს. შანშიაშვილის მიერ) და სხ. შილერი ცნობილია აგრეთვე როგორც დიდებული ლირიკოსი.

შილინგი-ი, ინგლისური ვერცხლის და სპილენძის ფული. — დაახლ. 46 კაპ.

შილიონ-ის ციხე, შვეიცარიაში ჟენევის ტბასთან — ძველად პოლიტიკურ დამნაშავეთა საპყრობილე.

შიმპანზე, ადამიანის მსგავს მიმუნთა ჯიშში. ცხოვრობს გვინეის ტბებში და კონგოში.

შინა, გერმ., რკინის ან რეზინის რკალი ეტლის თვლის გარშემო.

შირმა, გერმ., მოძრავი ტიხრი ოთახის გასაყოფად. წარმოადგენს დასაკეც ჩარჩოს, რომელზედაც გადაჭიმულია ტილო.

შიფრი-ი, (არაბ. sifr-დან „ციფრი“), პირობითი ანბანი სხვადასხვა საიდუმლო ამბის გადასაცემად. იხმარება დიპლომატიურ მიწერმოწერასა და სამხედრო საქმეებში.

შკალა, იგივე **სკალა**, იტ.: 1) მუსიკაში — ამა: 2) ფიზიკურ ხელსაწყოებზე (თერმომეტრი,

ბარომეტრი) მიმაგრებული სახაზავი, დაყოფილი გრადუსებად.

შკუნა, ინგლ., ხომალდი ორ უკან-გადახრული ანძით.

შლიფი-ი, გერმ., კაბის გრძელი ბოლო.

შლიახტა, პოლ., ძველი თავადაზნაურობა პოლონეთში.

შლისელბურგის სიმაგრე, ქ. შლისელბურგის ახლოს აგებული ციხე (რუსეთში). თვითმპყრობელობის დროს პოლიტიკურ დამნაშავეების საპყრობილეს წარმოადგენდა.

შლიფოვკა (გერმ. schleifen-დან — „გაშალა“ შინება, რუს. დაბ.), გაშნადკება, გაშალა-შინება.

შლიუზი-ი (გერმ. Schleuse-დან), ჯებირი-წყლის საუბარი.

შლოუპკა (ინგლ. sloop, რუს. დაბ.), მსუბუქი ხომალდი მოსასმელი ნიჩბებით.

შოვინიზმი-ი, ფრ., გადაჭარბებული პატრიოტიზმი, უკიდურესი ნაციონალიზმი; აქედან: **შოვინისტ-ი** — უკიდურესი ნაციონალისტი, სხვა ერისადმი მტრულად განწყობილი; **შოვინისტური** — ვიწრო პატრიოტული, უღრესად ნაციონალისტური.

შოხე (ფრ. chaussée), გზატკეცილი.

შოფერი-ი, ფრ., ავტომობილის მესაქე.

შპაგა (ბერძ. spathe-დან „მახვილი“), დაშნა გრძელი და წვრილი, ორივე მხრით გაღვსილი.

შპალერა, გერმ.: 1) მწკრივი (მაგ., ჯარისკაცების აღლუმის დროს); 2) თანაბრად გადაკაფული ხეების მწკრივი; 3) კედელზე გასაკრავი ფერად-ყვავილებიანი ანუ ვარაყიანი ქაღალდი.

შპატი-ი (გერმ. spath-დან): 1) სილიკატების ჯიშის მინერალთა საერთო სახელწოდება; 2) ცხენების ავადმყოფობა, უკანა ფეხების სახსრების დაკორძება.

შპატელი-ი (ლათ. spatula — „ნიჩაბი“), ძვლის ან ხის პატარა ნიჩაბი. იხმარება საღებავების ასარეგად, ან და აფთიაქებში — მალამოს წასაცხებად.

შპაცები, მრავლ., (ლათ. Spatia-დან „შუალედი“). სტამბაში — ლითონის თხელი სოლები-სიტყვების შორის ცალიერ ადგილების ამოსავებად ან ხაზგასმულ პწკართა დასაყოფად.

შპიონ-ი (იტ. spione, ფრ. espion); ჯაშუში, მწვერავი.

შპიცრუტენ-ი (გერმ. Spitze-დან „წვეტი“ და Ruthe-დან — „სარი, სვეტი“): 1) წვეპლა; 2) დალურსმული მითრახი, რომლითაც პეტრე დონის დროს რუსეთში სჯიდენ სხვადასხვა დამნაშავეებს.

შპიც-ი (გერმ., spitzen-დან — „შეშხაპუნება“), კანქვეშ შესაშხაპუნებელი ხელსაწყო.

შპონები, მრავლ., სტამბაში—ლითონის ფირფიტები პწკარების ერთი მეორისაგან დასაშორებლად.

შრაპნერ-ი ანუ **შრაპნელ-ი**, ინგლისელ არტილერიისტის შრაპნერის მიერ გამოგონილი საარტილერიო ასაფეთქებელი ყუმბარა, რომელიც გატენილია ტყვიებით.

შრიფტ-ი (გერმ. schrift — schreiben — „წერვა“) — სასტამბო ასოები ერთნაირ ზომის და ფორმატის.

შტაბ-ი (გერმ. Stab), ჯარის სამართველო ანუ ბინა, სადაც მოთავსებულია სამართველო.

შტაბს-კაპიტან-ი, გერმ.-ლათ., მეოთხე ხარისხის სამხედრო პირი.

შტალმეისტერ-ი (გერმ. stall-დან „საჯინი-ბო“ და Meister-დან „უფროსი“), სამეფო კარის მეჯინიბე.

შტამპ-ი, გერმ., ლითონზე ან ქაღალდზე ასოების და სხვა ნიშნების (მაგ. ფულის, ვენჭელების და სხ.) გამოსაყვანი აპარატი.

შტანდარტ-ი, იხ. სტანდარტი.

შტატები, მრავლ. (გერმ. staaten), სხვადასხვა ოლქები, რომლებიც შედიან ერთ სახელმწიფოებრივ კავშირში, მაგ., ჩრდ.-ამერიკის შეერთებული შტატები.

შტატ-ი, გერმ.: 1) სამართველო; 2) ამა თუ იმ დაწესებულების მოსამსახურეთა საერთო რი-

ცივი ანუ დებულება მათი რიცხვის და შრომის ხელფასის შესახებ.

შტინახ-ი, ცნობილი გერმანელი მეცნიერი, ვენის მეცნიერთა აკადემიასთან არსებულ ექსპერიმენტალურ ბიოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი. 1910 წ. გამოაქვეყნა თავისი პირველი გამოკვლევა სისქესო ჯირკვლების გადაწერვის შესახებ, რომელმაც დიდი სენსაცია გამოიწვია ბიოლოგთა შორის. 1920 წ. გამოაქვეყნა შრომა გაახალგაზრდადების შესახებ.

შტემპელ-ი (გერმ. Stempel). ბეჭედი, დალი. **შტირნერ-ი**, მაქს (1806—56), გერმანელი ფილოსოფოსი, ანარქისტ-ინდივიდუალისტი. მის თხზულებათაგან შესანიშნავია „მხოლოდითა (პიროვნება) და მისი საკუთრება“.

შტრეიკბრეხერები, მრავლ., გერმ., გაფიცულ მუშათა ორგანიზაციის მოლიანობის დამრღვევი მუშათა ჯგუფები, რომლებიც გაფიცვას თავს ანებებენ და სამუშაოზე მიდიან; აქედან: **შტრეიკბრეხერობა** — გაფიცვის ჩაშლა.

შტრიხ-ი (გერმ. Strich), ხაზი.

შტუნდა, გერმ., ბაპტიზმის (იხ. ბაპტიტები) მსგავსი სექტა, გავრცელებულია უმოავრესად უკრაინაში; აქედან: **შტუნდისტები** (მრავლ.) — ამ სექტის მიმდევრები.

შტურმ-ი (გერმ. Sturm), იერიში, გადამწვეტი ბრძოლა.

შტურმან-ი (ჰოლ. stuur-დან „საქე“ და man-დან „კაცი“), გემის მესაქე, სევაქრო ფლოტის კაპიტანის თანაშემწე.

შულერ-ი (გერმ. Schüler), მატყუარა ბანქოს თამაშში; საზოგადოთ: გაქნილი, მატყუარა ადამიანი.

შხერები (შვედ. skär — „კლდე“), კლდეებით გარშემორტყმული პატარა კუნძულები. გვხვდება განსაკუთრებით შვეციის, ფინლანდიის და ნორვეგიის ნაპირებთან.

ჩ

ჩადრი, თურქ., წამოსასხამი, რომლითაც მაკმადიანი ქალები პირისახეს იფარავენ.

ჩაილდ-ჰაროლდ-ი, ბაირონის (იხ.) თხზულებების „ჩაილდ-ჰაროლდ“-ის მთავარი გმირი, სასოწარკვეთილ ადამიანის განსახიერება.

ჩაღმა, თურქ., აღმოსავლეთ ქვეყნებში — გრძელი თავზე შემოსახვევი საბურველი.

ჩარდაშ-ი, ვენგ., ვენგერთა ეროვნული ცეკვა.

ჩარტიზმ-ი, პოლიტიკური მოძრაობა ინგლი-

სელ მუშებ შორის 1836 — 1846 წ. გიზნად ისახავდა პოლიტიკურ უფლებების მოპოვებას და ეკონომიკურ პირობების გაუმჯობესებას.

ჩეკი-ი, ინგლ., ბანკიდან ფულის მისაღები ბარათი (ორდერი).

ჩემოდანი-ი, სპ., ტყავის სამგზავრო ყუთი.

ჩემპიონ-ი, ინგ., შეჯიბრში გამარჯვებული აქედან: **ჩემპიონატი-ი** — სხვადასხვაგვარ სპორტში შეჯიბრი პირველობაზე.

ჩინგისხანი-ი, მონღოლთა დიდი იმპერიის დამფუძნებელი (1155 — 1227). გაილაშქრა ჩინეთზე, რუსეთზე და სხ. ქვეყნებზე.

3

ცარიზმი-ი, პოლ., თვითმპყრობელობა, პოლიტიკური სისტემა, მონარქის განუსაზღვრელ უფლებებზე დაფუძნებული.

ცეზარი-ი ანუ **კეისარი-ი**, კაიუს სეპტიმიუს სარდალი. დაიპყრო ესპანეთი, გალია და სხვ. ქვეყნები. პლემის (იხ. პლემი) და ჯარის დახმარებით გამეფდა რომში და გაილაშქრა სენატის წინააღმდეგ; მოკლულ იქნა 44 წ. ქრ. წ. სენატის შენობაში შეთქმულთა მიერ.

ცეზურა (ლათ. caesura-caedere-დან „განკვეთა“), ლექსთაწყობაში — შეჩერება, პაუზა, ლექსის დაყოფა ნაწილ-ნაწილად.

ციეზაუზი-ი (გერმ. Zeug-დან „იარალი, ნივთი“ და Haus-დან „სახლი“), სამხედრო სურსათ-სანოვავის და იარაღის შესანახი შენობა.

ციელიბატი-ი (ლათ. coelibatus-coelebs), უცოლობა, კათოლიკურ სამღვდლოების უცოლოდ ცხოვრება.

ციელულოზა (ლათ. cella — „უჯრედი“): 1) მცენარის უჯრედოვან გარსების მთავარი შემადგენელი ნაწილი; 2) ქსოვილისებური ნივთიერება, რომელიც მიიღება ხეების მერქანის და ბამბის გადამუშავებისაგან.

ციელულოიდი-ი, ლათ., აზოტურ სიმჟავით დაშვადებული უჯრედი. გამსჭვირვალე, მავარი და მოჭილი ნივთიერება. იხმარება სავარცხლების, სახაზავ სამკუთხედების და სხ. გასაკეთებლად ძვლის მაგიერ.

ციესი-ი, შვედელი ასტრონომი და ფიზიკოსი (1701 — 44). ამ სახელითვე იწოდება თერმომეტრი (ცელსის თერმომეტრი), რომელიც დაყოფილია 100 გრადუსად.

ციემენტი-ი (ლათ. caementum), დუღაბი, განსაკუთრებით დამზადებული კირი. იხმარება სააღმშენებლო მასალად.

ცენზი-ი (ლათ. census-censere — „დაფასება“), მოქალაქეთა ქონების შეფასება და ამის მიხედვით სხვადასხვა უფლების მინიჭება. ცენზი შეიძლება იყოს ქონებრივი, განათლების, ჩამოშვებისა და სხ.

ცენზურა (ლათ. censere-დან — „გასინჯვა, განხილვა“), მთავრობის დაწესებულება, რომელიც მეთვალყურეობას უწევს ბევდვითი სიტყვას ანუ პრესას; აქედან: **ცენზორი-ი** — ბევდვითი სიტყვის მეთვალყურე.

ცენტავრები, მრავლ., იხ. კენტავრები.

ცენტნერი-ი (ლათ. centum-დან — „ასი“): 1) გერმანიაში — წონის ერთეული = 50 კილოგრამს; 3) ინგლისში — 3 ფ. და 3 გირე.

ცენტრი-ი (ლათ. centrum — „შუა ადგილი“): 1) მათემატიკაში — წერტილი, რომელიც თანაბარ მანძილით არის დაშორებული წრე-წირისაგან; 2) პარლამენტში — პოლიტიკური პარტია, რომელსაც შუა ადგილი უჭირავს მემარცხენე და მემარჯვენე პარტიებ შორის; აქედან: **ცენტრალური-ი** ა) ცენტრში მოთავსებული; ბ) გადატ. მნიშვნ.: მთავარი.

ცენტრალიზაცია (ლათ. centralisatio), ერთ ადგილას შეჯგუფება, თავყრილობა; აქედან: **ცენტრალისტი-ი** — ცენტრის გაძლიერ. მომხრე.

ცენტროფუგა, ტექნ., ერთგვარი აპარატი, რომელიც ცენტროსრბოლი ძალის საშუალებით აშორებს ერთმანეთს თხიერ და მკვარ ნივთიერებას.

ცენტუმვირები (ლათ. centumvir), ძველად რომში — ასეული, რომელიც არჩევდა მფლობელობის, მემკვიდრეობის და სხ. სამოქალაქო საქმეებს.

ცენტურია (ლათ. centurio), რომელ ხალხის ასეულებად დაყოფა; აქედან: **ცენტურიონი-ი** — ასის თავი.

ცეპელინი-ი, სპავრო ხომალდი, სახელწოდება მიიღო მის გამომგონ გერმანელ გრაფ ცეპელინი-საგან.

ცერბერ-ი (ლათ. Cerberus), ბერძნულ მითოლოგიაში: სამ-თავიანი ძაღლი, ქვესკნელის დარაჯი; გადატ. მნიშვნ.: ერთგული დარაჯი.

ცერებრალ-ი (ლათ. cerebrum), ტვინი, ტვინისებური.

ცერემონია (ლათ. caeremonia-დან „ადათი“), საზეიმო წესრიგი ანუ ჩვეულება.

ცერემონიალ-ი, ლათ., საზეიმო სვლის ანუ მოქმედების წესი.

ცერემონიესტერ-ი, ლათ.-გერმ., სამეფო კარის მოხელე, სადღესასწაულო ზემის მომწესრიგებელი.

ცერერა (ლათ. Cere), ძვ. რომში — მიწათმოქმედების მფარველი ქალღმერთი.

ცეხ-ი (გერმ. Zeche) საშ. საუკ. ამქარი, ამა თუ იმ დარგის ხელოსნების საზოგადოება თავის განსაზღვრული წესებით და ადათებით.

ცინგლ-ი, ულრიხ (1484 — 1531), შვეიცარიელი რეფორმატორი, რომელმაც კალვინთან (იხ.) ერთად დაარსა რეფორმისტული ეკლესია. დაიღუპა კათოლიკურ კანტონებთან ბრძოლაში; აქედან: **ცინგლიანიზმ-ი** — ცინგლის მოძღვრება.

ციან-ი (ბერძ. Kyanos-დან „ციანფერი“), წყალბადის და აზოტის შეერთება. ძლიერი მხამია. იხმარება ფოტოგრაფიაში.

ცივილიზაცია (ლათ. civilis-დან — „სამოქალაქო“). კაცობრიობის განვითარების მაღალი საფეხური, რომელიც გამოიხატება სოციალ-პოლიტიკურ, ტექნიკურ და მორალურ წინსვლედ-ლობაში. იხ. პროგრესი.

ცივილისტი-ი (ლათ. civilis-დან), სამოქალაქო სამართლის სპეციალისტი.

ციკლი-ი (ბერძ. kyklos-დან „წრე“), ამა თუ იმ მოვლენის (მაგ. ასტრონომიაში) პერიოდული განმეორება.

ციკლონი-ი გეოგრ., გრივალი, ძლიერი ქარი.

ციკლოპ-ი (ბერძ. kyklos — „წრე“ და ops — „თვალი“), ბერძნულ მითოლოგიაში — ცალთვა-ლა უზარმაზარი დევ-გმირი.

ცილინდრი-ი (ლათ. Cyldrus): 1) გეომეტ-

რიაში — გეომეტრიული სხეული ორი წრისებრი ფუძით და მრუდი წახნავით; 2) ორთქლის მანქანის მოთავრი ნაწილი, რომელშიც მოძრაობს დეჟში ორთქლის საშუალებით; 3) მამაკაცთა ქუდი, ცილინდრის მოყვანილობისა.

ციმალები, მუსიკ., ერთგვარი სიმებიანი ინსტრუმენტი. უკრავენ ჯოხებით.

ციმერვალდ-ის კონფერენცია — შვეიცარიის დაბა ციმერვალდში 1915 წ. სექტ. 9 — 11 იტალიის სოციალისტების ინიციატივით მოწვეული კონფერენცია. კონფერენციას დაესწრენ გერმანიის, საფრანგეთის, იტალიის, პოლონეთის, რუსეთის და სხ. სოციალისტურ პარტიების წარმომადგენელი. კონფერენციამ დაგმო საერთაშორისო ომი და მოუწოდა მთელი ქვეყნის მუშებს გაელაშქრათ მის წინააღმდეგ.

ცინიზმ-ი (ბერძ. kynismos-kyon-kynos-დან — „ძაღლი“): 1) უსირცხვილობა, ლირფობა; 2) ცინიკთა მოძღვრება. იხ. ცინიკები.

ცინიკები, მრავლ., ძვ. საბერძნეთში — 380 წ. ქრ. წ. ანტიფენის მიერ დაარსებულ ფილოსოფიურ სკოლის მიმდევარი, რომელნიც ბედნიერებას ფუფუნების და ყოველდღიურ სიამის უსრყოფაში ხედავდნენ. მიზნად ისახავდნენ განმარტოებულ და სადა ცხოვრებას. ცინიკებში გამოჩენილი იყო ფილოსოფოსი დიოგენი (იხ.); თანამედროვე მნიშვნელობით: ცინიკი ნიშნავს უსირცხვილო, უზრდულ და ბილწ ადამიანს.

ცინკ-ი (გერმ. Zink), თუთია, — რუხი ფერის ლითონი.

ცინკოგრაფია, გერმ.-ბერძ., თუთიის ფირფიტებზე ქიმიურ საშუალებით სურათების ბეჭდვა.

ცინცინატი-ი, გამოჩენილი რომაელი სარდალი, რომელმაც საშობლო იხსნა ეკვების თავდასხმისაგან. ცნობილი იყო სიღარიბით, პატიოსნებით და ერთგულებით კანონებისადმი.

ცირკ-ი (ბერძ. Kyrkos-დან „წრე“): 1) ძველად რომში — საჯიროთო მოედანი, სადაც სწარმოებდა სხვადასხვა ხასიათის შეჯიბრი, მაგ. გლადიატორთა ბრძოლა, ველურ მხეცებთან შეტბა და სხ.; 2) აშუამად — თეატრალური დაწესებულება, სადაც სწარმოებს ცხენებს ჯირითი, კლოუნთა თამაში და სხ.

ცირკულარი-ი (ახ. ლათ. circularis-circularis-დან — „წრე“), უფროსის მიერ ყველა დაქვემდებარებულ დაწესებულებათათვის დაგზავნილი

წერილობითი ბრძანება; აქედან: **ცირკულარული** — ბრძანებითი, ყველასათვის სავალდებულო.

ცირკულაცია (ლათ. *circulatio, circulus*-დან — „წრე“), მიმოქცევა, წრისებრი მოძრაობა; აქედან: **სისხლის ცირკულაცია** — სისხლის მიმოქცევა.

ცირკული-ი (ლათ. *circus* — „წრე“), ფარგალი, — მათემატიკური იარაღი წრის შემოსახაზად.

ცირცეა, ბერძ.-ლათ., ბერძენთა მითოლოგიაში — ჯადოქარი, კუნძულ ეას დედოფალი, რომელმაც შეიყვარა ოდისეესი და მისი თანამგზავნი გადააქცია ლორებად.

ციხტერნა (ლათ. *cisterna*): 1) დაცემენტებული აუზი წყლის შესანახად; 2) ნეთის გადასაზიდი ცილინდრისებრი ლითონის ქვაბი.

ციტადელი-ი (იტ.-ფრ. *citadelle*), ციხის შიგნითა სიმაგრე, — უკანასკნელი თავდასაცავი ადგილი.

ციტატა (ლათ. *citatum-citare*), ამა თუ იმ

ნაწარმოებიდან ამონაწერი ადგილი, სიტყვ-სიტყვით.

ციტოლოგია, ბერძ., მოძღვრება უჯრედის შესახებ.

ციტრა, იტ., ლითონის სიმებიანი საკრავი, გიტარის მსგავსი.

ციფერბლათი (გერმ. *Ziffer* — „რიცხვი“ და *Blatt* — „ფურცელი“), საათის დაფა, რომელზედაც ციფრებით აღნიშნულია საათები, წუთები და წამები.

ციფრი-ი, არაბ., რიცხვის აღმნიშვნელი ნიშანი.

ციცერონი-ი, მარკ ტულიუსი (106 — 43 წ. ქრ. წ.), ცნობილი რომაელი სახელმწიფო მოღვაწე, დიდებული ორატორი და მწერალი, რესპუბლიკანურ წესწყობილების მომხრე. იბრძოდა ანტონიუსის წინააღმდეგ, რისთვისაც გაძევებულ და მოკლულ იქნა.

ცოლფერეინი-ი (გერმ. *Zolle*-დან „საბაჟო“ და *Verein*-დან — „კავშირი“), გერმანულ სახელმწიფოების საბაჟო კავშირი.

ცუკატი-ი, პოლ., დაშავებული ხილველი.

d

ძეხე-ი, იხ. ზევისი.

ძოო, იხ. ზოო.

ჯ

ჯაზ-ბანდი-ი, ზანგების ცეკვა და მუსიკა. გავრცელებულია ევროპაში.

ჯენტლმენი (ინგლ. *Gentleman*), ზრდილობიანი მამაკაცი.

ჯენტრი-ი (ინგლ. *Gentry*), ინგლისში — წვრილი აზნაურობა, ინტელიგენტთა კლასი, კეთილშობილება.

ჯინგო, ინგლ., უკიდურესი და მეომარ გუნებაზე განწყობილი პატრიოტის სახელწოდება ინგლისა და ამერიკაში; აქედან: **ჯინგოიზმი** — იგივე შოკინიზმი (იხ.).

ჯიოკონდა, გამოჩენილ იტალიელ მხატვრის ლეონარდო-დე-ვინჩის (1452 — 1519) სურათი მომღიმარი ქალის. ინახება ლუვერის მუზეუმში (საფრანგეთი).

ბ

ბაღვა ანუ უკეთ **ჭაღვა**, ბერძ., ერთგვარი ტუბილუელი — თავლში გაღვსილი ნიგოზი.

ბალიფატი-ი, იხ. ქალიფატი.

ბალიფი-ი, იხ. ქალიფი.

ბამელეონი-ი, იხ. ქამელეონი.

ბანი-ი, თურქ., თათართა და მონღოლთა მეფის ტიტული.

ბანუმი-ი, სპ., სპარსეთში — მთავრის ცოლი; ქალბატონი.

ბაოსი-ი, იხ. ქაოსი.



ხარაკირ-ი, იხ. ქარაკირი.
 ხარაქტერ-ი, იხ. ქარაქტერი.
 ხარტია, იხ. ქარტია.
 ხილიაზმ-ი, იხ. ჰილიაზმი.
 ხიმერა, იხ. ქიმერა.
 ხიშია, იხ. ქიშია.
 ხირურგია, იხ. ქირურგია.
 ხირომანტია, იხ. ქირომანტია.

ხლოროფილი-ი, იხ. ქლოროფილი.
 ხორეა, იხ. ქორეა.
 ხორეოგრაფია, იხ. ქორეოგრაფია.
 ხრესტომატია, იხ. ქრესტომატია.
 ხრომატიზმ-ი, იხ. ქრომატიზმი.
 ხრონოლოგია, იხ. ქრონოლოგია.
 ხრონოს-ი, იხ. ქრონოსი.

3

ჰაავა, ჰოლანდიის (ნიდერლანდიის) სატახტო ქალაქი. ჰაავის სამშვიდობო კონფერენცია—მოწვეული იყო 1899 წ. საერთაშორისო მშვიდობიანობის მიზნით. ომის თავიდან ასაცილებლად, ევროპის სახელმწიფოების მიერ დაარსებულ იქნა საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალი.

ჰაბეას-კორპუს-ი (ლათ. Habeas corpus-დან), 1679 წ. ინგლისში გამოცემული კანონი, რომლის თანახმად ყოველი დაპატიმრებული დაკითხულ უნდა იქნეს 24 საათის განმავლობაში და განთავისუფლებული თავდებობის ქვეშ.

ჰაბზბურგები, მრავლ., გერმანია-ავსტრიის მეფეთა დინასტია. მეფობდა 1273—1918 წ., ე. ი. ავსტრო-ჰუნგრეთის დაშლამდე ცალკე რესპუბლიკებად საერთაშორისო ომის შემდეგ.

ჰაგიოგრაფია (ბერძ. hagios — „წმიდა“, grapho — „ვწერ“). წმიდათა ცხოვრების აღწერა.

ჰადეს-ი, —: 1) ბერძნულ მითოლოგიაში — ქვესკნელის ღმერთი. შეესაბამება რომაელთა პლუტონს; 2) ქვესკნელთა სამეფო — ჯოჯო-ხეთი.

ჰაეროდინამიკა, იხ. აეროდინამიკა.
 ჰაეროდრომი-ი, იხ. აეროდრომი.
 ჰაეროლითები, იხ. აეროლითები.
 ჰაეროლოგია, იხ. აეროლოგია.
 ჰაერონავტიკა, იხ. აერონავტიკა.
 ჰაეროპლანი-ი, იხ. აეროპლანი.
 ჰაეროპლანი-ი, იხ. აეროპლანი.
 ჰაეროსტატიკა, იხ. აეროსტატიკა.

ჰაეროფონ-ი, ბერძ., ედისონის მიერ გამოგონილი ხელსაწყო ადამიანის ხმის 6—7 ვერსის მანძილზე გადასაცემად.

ჰაფენ-ი (გერმ. Hafen), ზღვის უბე, გემების თავშესაფარი ადგილი ქარიშხლის და ლეღვის დროს.

ჰავას-ის სააგენტო (agence Havas), 1830 წ. პარიზში ჰავასის მიერ დაარსებული სატელეგრაფო საზოგადოება საერთაშორისო ამბების მისაღებ-გადასაცემად.

ჰაიდ-პარკ-ი, ინგლ., დიდი სასიერო და სამიტინგო ბაღი ლონდონში.

ჰაიდამაკ-ი, იხ. გაიდამაკი.

ჰაიდუკ-ი, იხ. გაიდუკი.

ჰაკ, ინგლ., რკინის კავები გემზე ძელების გასამართავად.

ჰალენ-ი, კლავდიუსი (131—200) ცნობილი რომელი მკურნალი. აქვს დაწერილი მრავალი ტრაქტატი მედიცინაში. მე-18-ე საუკუნემდე სარგებლობდა დიდი ავტორიტეტით.

ჰალვა, იხ. ხალვა.

ჰალსტუხი (გერმ. Halstuch), საყელო, ყელზე მოსახვევი ქსოვილი.

ჰალუცინაცია (ლათ. Halucinatio), ბოდვა, მოლანდება, მცთარი გრძნობა, რომლის ობიექტი ანუ გამომწვევი მიზეზი სინამდვილეში არ არსებობს. (იხ. ილუზია).

ჰამლეტ-ი, შექსპირის ტრაგედიის „ჰამლეტ“-ის მთავარი გმირი, დანიის პრინცი — იჭვიან, კეთილშობილ, მერყევ და უნებისყოფო ტიპის განსახიერება.

ჰამილტონ-ი, ვილიამ (Hamilton, 1788—1858), შოტლანდიელი ფილოსოფოსი „ბუნებრივ რეალიზმი“-ს ავტორი.

ჰამსუნ-ი კნუტ (დაიბ. 1866 წ.), ცნობილი ნორვეგიელი მწერალი — ბელეტრისტი. მის ნაწარმოებში შესანიშნავია „ჰან“, „მისტერიები“ და სხ.

ჰანა (ძვ. გერმ. Hansa — „კავშირი“), ჩრდილოეთ გერმანიის ქალაქთა სავაჭრო ხელშეკრულება საშუალო საუკუნეებში (1241 წ.) მეზობელ ქვეყნებთან ვაჭრობის საწარმოებლად.

ჰანიბალ-ი, სახელგანთქმული კართაგენელი სარდალი (247 — 183 წ. ქრ. წ.), დაიპყრო ესპანეთი, ვადალხა ალპის მთები და გაილაშქრა იტალიაზე. დამარცხებულ იქნა რომაელ სარდალ სციპიონ აფრიკანელის მიერ; აქედან: **ჰანიბალ-ის ფიცი** — ჰანიბალის მიერ დაღებული ალექსანდრე რომათ შურისძიებელ ბრძოლის შესახებ; ვად. მნიშვნ.: შურისძიების და შეურიგებელ ბრძოლის ფიცი.

ჰარმონია (ბერძ.: Harmonia-harmozo — „მოწყობა“), მუსიკაში — კეთილმოვანება, რამოდენიმე ტონის შეერთება ერთ აკორდში; საზოგადოთ — თანხმობა, შეწყობა; აქედან: **ჰარმონიზაცია** — შეწყობა; **ჰარმონიული** — კეთილმოვანი, შეწყობილი.

ჰარპუნი (ინგლ. harpoon — „ჩანგალი“), მახვილი, ლახვარი, ვეშაპებსა და ზღვის ცხოველებზე სანადირო ჩანგალი.

ჰაუბიც-ი (გერმ. Haubitze, სამხ.), ერთგვარი ფორმის ზარბაზანი, მოკლე და განიერ ლუღიანი.

ჰაუპტვახტი (გერმ. Haupt — „მთავარი“ და Wache — „დარაჯი“): 1) სამხედრო პირთა საპატიმრო; საყარაულო.

ჰაუპტმანი, ჰერჰარტი (დაიბ. 1862 წ.), გერმანელი დრამატურგი. მის ნაწარმოებში შესანიშნავია „ფეიქრები“, „დაძირული ზარი“, „ჰანელე“ და სხ. (ნათარგმნი ქართულად ივ. ახალ-შენიშვილის-მიერ და სხვათაგან).

ჰაფიზ-ი, არაბ.: 1) სახელგანთქმული სპარსელი პოეტი მე-14-ე საუკ.; 2) ყურანის ამხსნელ-განმმარტებელი.

ჰაშიშ-ი, არაბ., ხაშაშის ფურცლებისაგან გაკეთებული ცომი, მათობელა და გამაბრუნებელი თვისებისა.

ჰაჯი, არაბ., მექაში მყოფ მაჰმადიანის სახელწოდება.

ჰება (ბერძ. hebe), ბერძნულ მითოლოგიაში — სიკაბუჯის ქალღმერთი.

ჰეგელი-ი, გეორგ-ვილჰელმ-ფრიდრიხ (1770 — 1831), გერმანელი ფილოსოფოსი, იდეალი-სტურ ფილოსოფიის დამაარსებელი. ჰეგელის აზრით, მთელი სამყარო და კაცობრიობა აბსოლუტურ იდეის განხორციელებას წარმოადგენს. ეს განხორციელება სწარმოებს დიალექტიურ განვითარების საშუალებით. ყოველი მოვლენა თავდაპირველად დადებით ცნებას წარმოადგენს (თეზისი). შემდეგ იგი უარყოფს თავის თავს (ანტითეზა) და ბოლოს გადაისინთეზში. აქედან წარმოსდგება ბუნების მარადიული განვითარება და კაცობრიობის შეუჩერებელი წინსვლა ანუ პროგრესი; აქედან: **ჰეგელიანიზმი** — ჰეგელის ფილოსოფიური მოძღვრება.

ჰეგემონია (ბერძ. hegemonia, hegeomai-დან), წინამძღოლობა, პირველობა.

ჰედონიზმი (ბერძ. hedone — „სიამოვნება, მხიარულება“), ბერძენ ფილოსოფოსის არისტიპის (435 — 360 წ. ქრ. წ.) მოძღვრება, რომელიც ცხოვრების მიზნად სიამოვნებასა და მხიარულებას სახვდა.

ჰეიზერ-ი (გერმ. heiss-დან — „ცხელი“), მიწიდან ამონახეთქი ცხელი შადრევანი — ისლანდიას, ახალ ზელანდიასა და ჩრდილო ამერიკაში.

ჰეინე, ჰენრიხ (Heyne, 1797 — 1856), გამოჩენილი გერმანელი პოეტი, ტომით ებრაელი, უდიდესი ლირიკოსი და სატირიკოსი. ლირიკულ ლექსებს გარდა ჰეინე სწერდა აგრეთვე პროზით სხვადასხვა პოლიტიკურ ხასიათის წერილებს, სადაც იგი კრიტიკის ქარ-ცეცხლში ატარებდა თანამედროვე ცხოვრებას.

ჰეკატა, ბერძ., ბერძნულ მითოლოგიაში — თავდაპირველად — მთვარის ქალღმერთი; შემდეგ — ჯადოსნობის და საიდუმლოების სიმბოლო.

ჰეკატომბა (ბერძ. hekaton — „ასი“ და bus „ხარი“): 1) ძველად საბერძნეთში — საჯარო მსხვერპლშეწირვა ასი ხარის დაკვლით; 2) საზოგადოთ — საწვიმო მსხვერპლის შეწირვა.

ჰეკელი-ი, ერნესტ (1834 — 1919), გამოჩენილი გერმანელი ბიოლოგი და ზოოლოგი, ეგრედ-წოდებულ ბიოგენეტიკურ კანონის (იხ.) ავტორი.

რი. მის ნაწერებში შესანიშნავია „მსოფლიო ამოცანები“ (Welträtseln) და სხ.

ჰეკუბა, ტროადის მეფის პრიამის ცოლი, ჰექტორის და პარისის დედა.

ჰელესპონტი-ი (ბერძ. Hellespontos), დარდანელის სრუტის ძველებური სახელწოდება.

ჰელვეციუსი-ი, კლოდ-ადრიანი (Helvetius, 1715—71), ფრანგი ფილოსოფოსი—მატერიალისტი, სენსუალისტურ სკოლის (იხ.) წარმომადგენელი.

ჰელა, ბერძ., ძველ ათინაში ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო; აქედან: **ჰელეტები** (მრავლ.) — ჰელას წევრები.

ჰელიოგრაფია (ბერძ. helios — „მზე“ და grapho — „წერ“), — ასტრონომიის ნაწილი—მზის აღწერა.

ჰელიომეტრი-ი (ბერძ. helios — „მზე“ და metrein — „ზომვა“), მზისა და მთვარის დიამეტრების საზომი ხელსაწყო.

ჰელიოსი-ი, ბერძ.: 1) მზე; 2) ძველად საბერძენეთში — მზის ღმერთი.

ჰელიოსკოპი-ი (ბერძ. helios — „მზე“ და skopeo — „ეკვრება“), ასტრონომიაში — მზის საქვერტი ხელსაწყო ფერადი შუშებით. საიდანაც შეიძლება მზეზე ლაქების შემჩნევა და დაკვირვება.

ჰელიოტროპი-ი, (ბერძ. helios — „მზე“, trope — „ბრუნვა“): 1) ერთგვარი მცენარე — წვრილ ფოთლებიანი და თეთრი სუნელოვანი ყვავილებით; 2) მომწვანო ფერის მინერალი წითელი ლაქებით. ხმარობენ ბეჭდებად.

ჰელიოტროპიზმი-ი (ბერძ. helios „მზე“ და trope — „მობრუნება“), ზოგიერთ მცენარეთა თვისება მზის მიმართ პირის მიბრუნების და ზურგის შექცევისა.

ჰელიოტროპია, ბერძ., ფერადი ფოტოგრაფიული სურათების დამზადება.

ჰელმჰოლცი-ი, გერმან ლუდვიგ (Helmholtz 1821 — 95), ცნობილი გერმანელი ფიზიკოსი და ფიზიოლოგი, რომელმაც დაამტკიცა ენერჯის დაცულობის კანონი.

ჰელიოტები (ბერძ. eilos), ძველად სპარტაში — მონები, რომელნიც წამოყვანილი იყვნენ ქილოსიდან; გადატ. მნიშვნ.: უფლება-აყრილი მოქალაქე.

ჰემოგლობინი-ი, სისხლის წითელ ბურთულებში არსებული სამღებრო ნივთიერება—დიდი მნიშვნელობა აქვს სუნთქვის ფიზიოლოგიაში. ადილად ითვისებს მუავებადს ჰაერიდან და გადასცემს მას ქსოვილებს.

ჰემორიი (ბერძ. haimorroia)—სისხლის დენა, უკანა ტანისა და სწორე ნაწლავის ვენების დაავადება (გაგანიერება).

ჰემატოგრაფია, ბერძ., ღვიძლის აღწერა.

ჰემატარქია, ბერძ., შვიდი კაცისაგან შემდგარი მართველობა.

ჰერა, (ბერძ. Hera), ზევის მეუღლე, ღმერთების დედოფალი.

ჰერაკლი-ი, იხ. ჰერკულესი.

ჰერაკლიტი-ი (500 წ. ქრ. წ.), ბერძენი ფილოსოფოსი ეფესიდან. მის მოძღვრებით სამყარო ნივთიერ ელემენტების მუდმივ ცვალებადობას წარმოადგენს. ყველაფერი მიმდინარეობს, ყველაფერი იცვლება. ქვეყნიერების საფუძველი ცეცხლია. მთელი სამყარო ამ ცეცხლის მარადიული მოძრაობაა.

ჰერალდიკა (ლათ. heraldus, გერმ. Herold), მეცნიერება ღერბების შედგენის და ახსნის შესახებ.

ჰერბარიუმში-ი (ლათ. herba-დან „ბალახი“), გამხმარ მცენარეთა კოლექცია; აქედან: **ჰერბარიზაცია** — გამხმარ ბალახების მოგროვება საკოლექციოდ.

ჰერკულესი-ი, ბერძ. მითოლოგიაში — ნახევრად ღმერთი და დიდი ძალის მქონე; გად. მნიშვნ.: ფიზიკურად ძლიერი ადამიანის ზოგადი სახელწოდება.

ჰერმანდალი-ი (ლათ. hermanus-დან „ძმა“), ქალაქთა კავშირი ესპანეთში მე-13—15 ს. თავდაცვის მიზნით.

ჰერმეფროდიტიზმი-ი, ბერძ., ერთ სქესში ორივე სქესის შეერთება, ორსქესიანობა; აქედან: **ჰერმეფროდიტი**-ი — ორივე სქესის ორგანოთა მქონე ადამიანი.

ჰერმენევტიკა (ბერძ. hermeneuo-დან — „ახსნა, გადთარგმნა“), მეცნიერება სხვადასხვა ტექსტების და ხალხთა სჯულის ახსნა-განმარტების შესახებ.

ჰერმესი (ბერძ. Hermes), ბერძულ მითოლოგიაში — იგივე მერკური, გაიძვერობის, ვაჭრობის და სიზმრის ღმერთი.

ჰერმეტიკა, ბერძ., იგივე ალქიმია (იხ.).

ჰერმეტიული, ბერძ.: 1) ჰერმეტიკის შესახებ; 2) მკიდრით დახურული, დაკული, რომ ჰაერი ვერ შევიდეს.

ჰერნიოლოგია, ბერძ., მედიც., მეცნიერების დარგი თიაქარის შესახებ.

ჰეროდოტი, ძვ. გერმ.: 1) ძველად—მთავრობის ან მეფის გადაწყვეტილებათა (ომის, ზავის ან სხ.) მიუწყებელი; 2) საშუალო საუკ.—რანდთა შეჯიბრში გამარჯვებულთა სახელის საჯაროდ მიუწყებელი; 3) ამჟამად — მთავრობის სახელით ამა თუ იმ დიდი ამბის საჯაროდ მიუწყებელი.

ჰეროდოტე (Herodotos, დაახლ. 485 — 425 წ. ქრ. წ.), სახელგანთქმული ბერძენი ისტორიკოსი. „ისტორიის მამად“ წოდებული. შემოიარა მრავალი ქვეყანა, დასწერა ისტორიული და გეოგრაფიული გამოკვლევანი სხვადასხვა ქვეყნების შესახებ. სხვათა შორის საქართველოზედაც.

ჰეროსტრატ-ი, საკ. სახ., ეფესელი ბერძენი, რომელმაც დასწვა ცნობილი დიანა ეფესელის ტაძარი საისტორიო სახელის მოსახვეჭად.

ჰერცოგ-ი (გერმ. Herzog): 1) გერმანიაში—დამოუკიდებელ სამთავროს უფროსი; 2) საფრანგეთს, ინგლისს, იტალიასა და ესპანეთში—ახნაურობის ტიტული.

ჰესპერიდები, მრავლ., ბერძ. მითოლოგიაში — ატლანტის და ჰესპერიდის ქალიშვილები. ცხოვრობდნენ კუნძულ გორგონზე ოკროს ვაშლოვან ბაღში, რომელსაც სდარაჯობდა ასთავიანი დრაკონი.

ჰეტერა (ბერძ. hetaira), ძველად საბერძნეთში — გამართობი კურტიზანი ქალი, სხეულით მოვაჭრე.

ჰეტერია, ბერძ., 1814 წ. დაარსებული საიდუმლო საზოგადოება, რომელსაც მიზნად ჰქონდა დასახული საბერძნეთის განთავისუფლება ოსმალეთის ბატონობისაგან.

ჰეტეროგენეზის-ი ანუ **ჰეტეროგენია**, ბერძ.: 1) ცხოველთა სასქესო ორგანოების მორიგეობითი ცვლა (იხ. პარტენოგენეზისი); 2) ცოცხალ ორგანიზმის თვითრქასხვა; აქედან: **ჰეტეროგენური** — ჰეტეროგენიის შესახები, სხვადასხვაგვარი.

ჰეტმანი-ი, პოლ.: 1) ძველად პოლონეთში — ჯარების უფროსი და სამხედრო მინისტრი; 2) უკრაინელ ყაზახთა წინამძღოლი.

ჰეფესტი-ი, ბერძ.: 1) ვულკანი; 2) ცეცხლის და ლითონის ნაწარმოების ღმერთი.

ჰექსამეტრ-ი (ბერძ. hexametron), ექვსტეპიანი ლექსი. ჰექსამეტრით დაწერილია ჰომეროსის „ილიადა“ და „ოდისეა“.

ჰექსლ-ი, ტომას ჰენრი (1825 — 95), გამოჩენილი ინგლისელი ბიოლოგი და ზოოლოგი, დარვინის (იხ. დარვინიზმი) თანამშრომელი და მისი იდეების პოპულარიზატორი.

ჰექტარ-ი, ბერძ., ფრანგული მიწის საზომი ერთეული. უდრის დაახლოებით ორ დლიურს (2197 კვ. საუკ.).

ჰექტოგრაფ-ი, ბერძ., ნაწერის ასლის გადასაღები ხელსაწყო.

ჰექტოლიტრ-ი (ბერძ. hekaton „ასი“ და ფრ. litre — „ლიტრი“), სითხეთა და ხორბლფულთა საზომი ერთეული—100 ლიტრი.

ჰექტომეტრ-ი (ბერძ. hekaton—დან „ასი“ და metreō — „ეზომავ“), ფრ. სიგრძის ზომა—100 მეტრი.

ჰექტორ-ი, ბერძ., პრიამის შვილი, ტროადის ომის ერთერთი გმირი.

ჰილოგრაფია (ბერძ. hialos — „მინა“, grapho — „ეწერა“), მინაზე ასოების ამოჭრა პლაკეტის სმიევის საშუალებით.

ჰიბრალტარ-ი, იხ. გიბრალტარი.

ჰიბრიდები, მრავლ. (ლათ. hybrida), ორი სხვადასხვა ჯიშის მცენარის ან ცხოველთა შებრუნებისაგან მიღებული შთამომავლობა.

ჰიგიენა (ბერძ. hygies—დან „ჯანსაღი“), მეცნიერება ჯანმრთელობის შესახებ; აქედან: **ჰიგიენური** — ჯანმრთელობის შესახები.

ჰიგრომეტრია (ბერძ. higrōs — „ნოტიო“, metreō — „ეზომავ“), მეცნიერება ჰაერის სინოტივის გაზომვის შესახებ; აქედან: **ჰიგრომეტრ-ი** — ჰაერის სინოტივის გასაზომი ხელსაწყო.

ჰიგროსკოპ-ი, იხ. ჰიგრომეტრი.

ჰიდალგო (ისპ. hidalgo), ესპანეთში დაბალი აზნაურობა.

ჰიდრა (ბერძ. hydor—დან „წყალი“): 1) ბერძნულ მითოლოგიაში — ცხრათავიანი გვე-

ლაშაპი, მოკლულ იქნა ჰერაკლეს მიერ; 2) გად. მნიშვნ.: დაუძლეველი ბოროტება.

ჰიდრაგლიკა (ბერძ. hydor-დან — „წყალი“), სწავლა სითხეთა მოძრაობის და მათი პრაქტიკაში გამოყენების შესახებ; აქედან: **ჰიდრაგლიკი** — ინჟინერი, წყლის მამოძრავებელ მანქანების გამკეთებელი; **ჰიდრაგლიური** — ჰიდრაგლიკის შესახები, წყლით სამოძრავებელი.

ჰიდროგრაფია (ბერძ. hydor-დან — „წყალი“ და grapheo — „ვწერ“), გეოგრაფიის ნაწილი, წყლების და მდინარეების აღწერა; აქედან: **ჰიდროგრაფი** — ა) ჰიდროგრაფიის მცოდნე; ბ) წყლის ან გემის სისწრაფის გასაზომი ხელსაწყო.

ჰიდროდინამიკა (ბერძ. hydro — „წყალი“ და dynamis — „ძალა“), მექანიკის ნაწილი — იკვლევს სითხეთა მოძრაობის კანონებს.

ჰიდროლოგია (ბერძ. hydor — „წყალი“ და logos — „სტიქება, სწავლა“), მეცნიერება დედამიწის ზედაპირზე არსებულ წყლების შესახებ.

ჰიდრომედუზა, იხ. მედუზა.

ჰიდროსკოპია (ბერძ. hydor — „წყალი“, skopeo — „ვხედავ“), წყლის შემადგენელ ნაწილების კვლევა.

ჰიდროსტატიკა, ბერძ., ფიზიკის ნაწილი — მეცნიერება სითხეთა წონასწორობის შესახებ; აქედან: **ჰიდროსტატიული** — სითხეთა წონასწორობის შესახები.

ჰიდროთერაპია, ბერძ., წყლით მკურნალობა.

ჰიდროტენიკა, ბერძ., მექანიკის ნაწილი — წყლის ძრავების და შენობათა აგების ხელოვნება, მაგ. არხების, ჯებირების, წყალსადენების და სხ.

ჰიდროფობია (ბერძ. hydor — „წყალი“, phobos — „შიში“), წყლის შიში, ერთგვარი ფსიქიური დაავადება.

ჰიდროფონი, ბერძ., Pares-ის მიერ გამოგონილი ტელეფონის მსგავსი ხელსაწყო წყლის მიღების დაზიანებულ ადგილების აღმოსაჩენად.

ჰიენა, ზოოლ. (ბერძ. hyaina), მტაცებელ ჯიშის ძუძუმწოვარა ცხოველი. იკვებება საფლავიდან ამოთხრილი გვამებით.

ჰიეროგლიფები, მრავლ. (ბერძ. Hieroglyphos, hieros — „საღვთო“, glypho — „ამოჭრა“), ძველი ეგვიპტური ნაწერები — სხვადასხვა ფიგურების და ნიშნების საშუალებით; გად. მნიშვნ.: ძნელად გასარკვევი ხელთნაწერი.

ჰილდ-ი (ძვ. გერმ. Gilde, ინგლ. Guild): 1) ეკატარა ხარისხი ქონების მიხედვით; 2) გერმანიაში — ხელოსანთა თვითეთლი დარგი.

ჰილზ-ი (გერმ. Hülse — „კანი“): 1) თამბაქოს (გლარჯის) ჩასადები ქაღალდის მილი; 2) საფანტით გატენილი ქაღალდის მილი (იხ. რაკეტა).

ჰილიაზმ-ი ანუ ხილიაზმ-ი (ბერძ. chilioi — „ათასი“), მოძღვრება ქრისტეს მეორედ მოვლინების და ბატონობის შესახებ დედამიწაზე ათასი წლის განმავლობაში.

ჰიმენი (ბერძ. Hymen), ბერძნულ მითოლოგიაში — ქორწინების ღმერთი.

ჰიმნ-ი (ბერძ. himnos — hymneo-დან „ქება“): 1) ძველად საბერძნეთში — ღვთაების სადიდებელი სიმღერა; 2) საზოგადოთ — საზეიმო-სადღესასწაულო ხასიათის მუსიკა.

ჰიპაპსისტები, ბერძ.: 1) ძველად საბერძნეთის ჯარში — შეიარაღებულ მონების რაზმები; 2) ალექსანდრე დიდის ჯარში — მეფის მხლებელი ქვეითა ჯარის რაზმი.

ჰიპერბოლა (ბერძ. hyper-ballein — „მიზანს იქით სროლა“): 1) გაზვიადება, გადიდება; აქედან: **ჰიპერბოლური** — გაზვიადებული, გადიდებული; 2) მათემატიკაში — მრუდუ ხაზი, მიღებული კონუსების გადაკვეთით.

ჰიპერესტეზის-ი ანუ **ჰიპერესტენია** (ბერძ. hyper-დან „მეტისმეტად“ და aistanesthai — „შეგრძნება“), გრძნობის უკიდურესი გაღიზიანება, ულარესი გრძნობიერება.

ჰიპერტროფა (ბერძ. hyper — „მეტისმეტად“, trepho — „ვკვებავ“), სხეულის ორგანოთა არანორმალური კვება და ზრდა.

ჰიპნოზ-ი (ბერძ. hypnos-დან „ძილი“), შთაგონება, ადამიანის ორგანიზმის ძილისებური მდგომარეობა, ხელოვნურად გამოწვეული ვიზი-მე შთავლენებით ანუ ზეგავლენით. ჰიპნოზის დროს ადამიანი ჰკარგავს საკუთარ ნებისყოფას და ემორჩილება შთამგონებელს; აქედან: **ჰიპნოტიზმ-ი** — სწავლა ჰიპნოზის შესახებ; **ჰიპნოტი-**

ზიორ-ი — შთამგონებელი, ჰიპნოზის საშუალებით მოქმედი.

ჰიპოდრომი-ი, ბერძ., დოლ-ცხენოსნობის და საჯირითო მოედანი.

ჰიპოთეზა (ბერძ. hypothesis-hypothemi — „დაშვება, წინასწარ მიღება“): 1) რომელიმე მოვლენის წინასწარ აღიარება ამა თუ იმ ფაქტების მიხედვით; 2) წინასწარ დაშვება იმ ფაქტის, რომელიც ჯერ კიდევ დამტკიცებას მოითხოვს; აქედან: **ჰიპოთეტური** — საეგებო, პირობითი.

ჰიპოთეკა, ან **ჰიპოთეკა** (ბერძ. hypotheke-hypothemi — „შენაცვლება“), გირო, ვალის უზრუნველყოფა უძრავ ქონებით.

ჰიპოკრატ-ი, ძველად საბერძნეთში — გამოჩენილი მეურნალი (460 — 377 წ. ქრ. წ.), მედიცინის მამათმთავარი.

ჰიპოტაქს-ი, იხ. პარატაქსი.

ჰიპოტენუზა (ბერძ. hypoteinousa-hypoteino — „დაპირისპირება“), გეომეტრიაში — სწორკუთხიან სამკუთხედში სწორე კუთხის პირდაპირ მდებარე გვერდი.

ჰიპოპლამ-ი, იხ. ბეგემოტი.

ჰიპოხონდრია (ბერძ. hypochondria), ერთგვარი სულიერი ავადმყოფობა, მუდამ ნაღვლიანი სულიერი განწყობილება.

ჰიპსომეტრია (ბერძ. hipsos — „სიმაღლე“, metreo — „ზომვა“). სიმაღლის გაზომვა; აქედან: **ჰიპსომეტრ-ი** — რენიუს-მიერ გამოგონილი სიმაღლის საზომი ხელსაწყო.

ჰირშ-დუნკერ-ის კავშირები — მუშათა პროფესიონალური კავშირები, დაარსებულნი მე-19-ე ს. მე-60-ე წლებში ჰირშ-დუნკერ-ის მიერ. გერმანიაში. მიზნად ისახავდნენ მუშათა ეკონომიურ ცხოვრების გაუმჯობესებას მშვიდობიანი გზით და რეფორმების საშუალებით.

ჰისტერია, იხ. ისტერია.

ჰისტოლოგია (ბერძ. histos — „ქსოვილი“ და logos — „სიტყვა, სწავლა“), მეცნიერება ცხოველთა და მცენარეთა მიკროსკოპიულ აგებულების შესახებ; აქედან: **ჰისტოლოგ-ი** — ჰისტოლოგიის მკვლევარი; **ჰისტოლოგიური** — ჰისტოლოგიის შესახები.

ჰისტერიონ-ი (ლათ. histrio), ძველად რომში — მახარა — მახიობი.

ჰიტობადეშა, ინდურ იგავ-არაკების და სხვადასხვა თქმულებათა კრებული.

ჰიუმორ-ი, იხ. ჰუმორი.

ჰიქსები, მრავლ., სუმერიულ რასის ხალხი, რომელთაც ეგვიპტე ეპყრათ 500 წ. განმავლობაში მე-16-ე საუკ. ქრ. წ.

ჰიჯრა ანუ **ჰიჯრ-ი**, არაბ., მაჰმადიანთა წელთაღიგებების დასაწყისი (622 წ. ქრ. წ.).

ჰობზს-ი (Hobbes, 1588 — 1679), ინგლისელი ფილოსოფოსი. „ლევიაფან“-ის ავტორი. ჰქადაგებდა ფილოსოფიაში — მატერიალიზმს, მორალურ დარგში — ეგოიზმს, პოლიტიკაში — დესპოტიზმს და აბსოლუტიზმს (იხ.).

ჰოგენცოლერნები, მრავლ., პრუსიის მეფეთა დინასტია. განაგებდა პრუსიას და გერმანიას 1918 წლამდე. ამ დინასტიის უკანასკნელი წარმომადგენელი იყო ვილჰელმ II.

ჰოდომეტრ-ი (ბერძ. hodos — „გზა“, metron — „ზომა“), განვლილ მანძილის საზომი იარაღი.

ჰოლფშტრომ-ი, იხ. გოლდშტრომი.

ჰომეოპათია ანუ **ჰომეოპათია**, მკურნალობის ერთგვარი წესი, შემოღებული მე-19-ე საუკუნეში ჰანემანის (1755—1843) მიერ. ავადმყოფობის სამკურნალოდ ხმარობენ ისეთ წამლებს, რომელიც იწვევს ჯანსაღ ორგანიზმში აღნიშნულ ავადმყოფობის მსგავს მოვლენას. მკურნალობის ეს მეთოდი მეცნიერების მიერ უარყოფილია.

ჰოლბახ-ი (1723 — 89), გამოჩენილი ფრანგი ბუნებისმეტყველი — მატერიალისტი. მის ნაწერებში აღსანიშნავია „ბუნების სისტემა“. თანამშრომლობდა „ენციკლოპედია“-ში, სადაც იგი ათავსებდა წერილებს ჰიბიის, ფიზიოლოგიის და მედიცინის შესახებ.

ჰომეროს-ი (მე-9-ე საუკ. ქრ. წ.), სახელგანთქმული ბერძენი პოეტი. დასწერა უკვდავი პოემა „ილიადა“ და „ოდისეა“, სადაც გალექსილია ტროადელების და ბერძენების ომი; აქედან — **ჰომერიული სიცილი** — არაჩვეულებრივი, ძლიერი სიცილი.

ჰომოგენური, ბერძ. ჰომ., ერთგვაროვანი, ერთნაირ შემადგენლობის ნივთიერება.

ჰომოლოგია, ბერძ. ცხოველთა და მცენარეთა ორგანოების მსგავსება, რომელიც დამყარებულია ერთნაირ წარმოშობაზე. მაგ. ხელები, წინა ფეხები და სხ., **ჰომოლოგიური მწკრივი**

(ქიმ.) — ქიმიურ შენაერთთა მწკრივი, ერთნაირ შემადგენლობის, თვისების და რეაქციის.

ჰომონიმები (ბერძ. homonymos, homos — „მსგავსი“, onoma — „სახელი“), ერთნაირად წარმოსათქმელი, მაგრამ სხვადასხვა მნიშვნელობის სიტყვები, მაგ.: ბარი — მიწის საბარაფი იარაღი და ბარი — დაბლობი ადგილი.

ჰომოხესქულიზმი, ბერძ., არანორმალური სქესობრივი მიდრეკილება ერთ და იმავე სქესის პირთა შორის.

ჰომოფონი, ბერძ., homophonia. იხ. სოლო.

ჰომრული, ინგ., დამოუკიდებელი თვითმართელობა: პოლიტიკური მოძრაობა ინგლისსა და ირლანდიაში, რომელიც მიზნად ისახავდა ირლანდიის დამოუკიდებლობის განხორციელებას შინაურ საქმეებში და მოითხოვდა ირლანდიაში — საკუთარ პარლამენტის დაარსებას. ჰომრული გატარდა ცხოვრებაში 1920 წ.

ჰონგედ-ი (უნგრ. hon — „სამშობლო“, ved — „დაცვა“), სათადარიგო ჯარი უნგრეთში.

ჰონორარი (ლათ. honor-დან „პატივი“), თავისუფალ პროფესიის ხალხთა (მწერლები, მხატვრები და სხ.) შრომის ჯილდო.

ჰოპლიტი (ბერძ. hoplites), ძველად საბერძნეთში — მძიმედ შეიარაღებული ქვეითა ჯარისკაცი.

ჰორელიფი, გამობურთული ქანდაკება კედელზე.

ჰორიზონტი (ბერძ. horizo-დან „გსაზღვრავ“): 1) ცის და დედამიწის საზღვარი ანუ მათი შეერთების მოჩვენებითი ხაზი; აქედან: **ჰორიზონტალური** — პერპენდიკულარის მართობი ხაზი.

ჰორნი (გერმ. Horn): 1) მუსიკალური ინსტრუმენტი კლარნეტის (იხ.) მსგავსი; 2) განსაკუთრებულ მოწყობილობის ღუმელი ქარხნებში და ლაბორატორიებში.

ჰოროკოპია (ბერძ. hora — „დრო“ და scope — „ეჭვრეტ“), ადამიანის ბედის წინასწარმეტყველება ციურ მნათობთა მდებარეობის მიხედვით.

ჰორტენზია, ბოტ., ლამაზ ყვავილებიანი მცენარე, იაპონიიდან გადმოწერილი. სახელწოდება წარმოსდგა ჰოლანდიის დედოფლის ჰორტენზიის სახელიდან.

ჰოსპიტალი (ლათ. hospitium), სამხედრო საავადმყოფო.

ჰოტელი (ფრ. Hôtel), სასტუმრო.

ჰოტენტოტები, მრავლ., ზანგთა მოადგმის ხალხი. ცხოვრობენ სამხრეთ აფრიკაში.

ჰოფმარშალი (გერმ. Hofmarschall), სამეფო კარის მოხელე ძვ. გერმანიაში, წესრიგის დამცველი სხვადასხვა ცერემონიების დროს.

ჰოფმისტერი, გერმ., სასახლის შტატის მეფეაღსურე ძვ. გერმანიაში.

ჰოხ, გერმ., ვაშა!

ჰუანო, იხ. გუანო.

ჰუგენოტები, მრავლ. (ფრ. huguenots), კალვინის (იხ.) მოძღვრების მიმდევრები საფრანგეთში (იხ. ბართლომეს ღამე). ნანტის ედიქტით 1598 წ. უზრუნველყოფილ იქნა ჰუგენოტების რელიგიური თავისუფლება, რომელიც გაუქმებული იყო ისევ 100 წლის შემდეგ. საფრანგეთის დიდმა რევოლუციამ (1789 წ.) მოუპოვა მათ საბოლოოდ სრული მოქალაქეობრივი უფლებები.

ჰუმანიზმი (ახ. ლათ. humanismus-homos-დან — „ადამიანი“), ადამიანის პიროვნების განმანათავისუფლებელი დიდი კულტურული მოძრაობა დასავლეთ ევროპაში მე-14 — 16 ს. ს. (იხ. რენესანსი).

ჰუმანიტარული მეცნიერებანი, — მეცნიერებანი, რომელნიც შეისწავლიან ადამიანის საზოგადოებრივ ცხოვრებას, ისტორიას და ფსიქოლოგიას.

ჰუმორი (ინგ. humor-დან), დაცინვა, გამასხარავება, ამა თუ იმ მოვლენის სასაცილო მხარეების აღნიშვნა; აქედან: **ჰუმორისტი** — ჰუმორიულ თხზულებათა მწერალი.

ჰუნები, მრავლ., შუა აზიიდან წამოსული ევლური ხალხი, რომელიც შემოესია დასავლეთ ევროპას მე-4-ე ს-ში, და გამოიწვია ეგრედწოდებული „ხალხთა დიდი გადასახლება“. ჰუნების წინამძღოლი იყო ატილა.

ჰუსარი, იხ. გუსარი.

ჰური, სპ.-არაბ., მაჰმადიანთა სამოთხის მზეთუნახავი ქალი.

ჰუსი, იან (Hus, 1369 — 1415), ჩეხელი რეფორმატორი. იბრძოდა კათოლიკურ ეკლესიის და რომის პაპის ბატონობის წინააღმდეგ. დასწევს 1415 წ.



უცხო ანდაზა-თქმები

(გერმანული, ინგლისური, იტალიური, ლათინური, პოლონური, რუსული, ფრანგული).

A

A. M., ლათ., *artium magister*—მაგისტრი ხელოვნებათა; **A. L. L. M**—*artium liberalium magister*—მაგისტრი თავისუფალ ხელოვნებათა.

Ab antiquo, ლათ., ძველთაგან.

Ab ovo, ლათ., „ვერცხიდან“, — დასაბამიდან, დაწყებისთანავე.

A bras ouverts, ფრ., ხელ-გულ გავლით.

Ab imo pectore, ლათ., გულის სიღრმიდან.

Ab initio, ლათ., დასაბამიდანვე.

Ab initio nullum, semper nullum, ლათ., არარაისგან არ იქნების არარაიცა.

Avel ლათ., იბედნიერე!

A vue, ფრ., წარდგენისთანავე.

Ad absurdum, ლათ., შესაბამის დასკვნა.

Adagio — იტ. ადაჯიო.

Ad augusta per angusta, ლათ., უმაღლეს მდგომარეობას დიდის გაჭირვებით აღწევნა (ე. ი. ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფია).

Ad calendas graecas, ლათ., „ბერძენთ კალენდებამდე“ (ე. ი. არასოდეს, ვინაიდან ბერძენთ კალენდები არა ჰქონიათ).

A dessein, ფრ., განზრახვით, მიზნით.

Ad gloriam, ლათ., დიდებისათვის.

Ad hoc, ლათ., უწყებულ შემთხვევისათვის, საგანგებოდ ამა თუ იმ მიზნისათვის.

Ad hominem, მტკიცება, რომელიც ეყვარება არა ობიექტურ მოცემულობას, არამედ საფუძვლებს, რომლებსაც შეიძლება ჰქონდეთ რაიმე მნიშვნელობა იმ პირისთვის, რომლის დაჯერებას სცდილობენ.

Ad honores, ლათ., პატივისცემისთვის.

Ad infinitum, ლათ., დაუბოლოებლად, დაუსრულებლად.

A discretion, ფრ., სრულს განკარგულებაში, შეხედულებისამებრ.

Ad libitum, ლათ., სურვილისამებრ, არჩევანზე.

Ad litteram, ლათ., სიტყვა-სიტყვით.

Ad mellorem, ლათ., უკეთესობისთვის.

Ad patres, ლათ., მამა-პაპასთან, წილსა შინა აბრაამისა (ე. ი. გარდაცვალება).

Ad referendum, ლათ., მოხსენებისთვის.

Ad rem, ლათ., არსებითი; გადაწყვეტილი.

Ad unguem, ლათ., ფრჩხილებამდე, დავტრილებით სისწორემდე.

Ad usum, ლათ., სახმარებლად. **A. U. Delphini** — დოფინისთვის, ბატონიშვილისთვის (ლათინთა კლასიკოსების გამოცემულ თხზულებებზე წარწერილი, რომლებიც ლიუდოვიკოს XIV შვილისთვის იყო დანიშნული. იხმარება დაცინვით იმ თხზულებათა დასახსიათებლად, რომლებიც უხერხულ, უწყვეტ გამოთქმათაგან გაწმენდილია).

Ad valorem, ლათ., ღირსებისამებრ.

Aequo animo, ლათ., დამშვიდებით, გულგოლიად.

Aeternum vale, ლათ., უკანასკნელი პატიება.

Agent provocateur, ფრ., აგენტი—პროვოკატორი—წამქეზებელი ჯაშუში, საიდუმლო პოლიციის წევრი, რომელიც მოხერხებით ჩაერევა ხალხში, პარტიაში, მიეთვისება ვისმეს, რათა წააქეზოს, შეიტყოს მისი აზრი სახელმწიფო მართველობის შესახებ და თუ მთავრობის საწინააღმდეგო შენიშნა რამ — დაასმინოს როგორც მოლაღატე, ან უკანონოა ჩაადენინოს, ააჯანყოს, რომ მთავრობას ხელში ჩაუტდოს.

A giorno, იტ., ცხადად, მზიურ დღესავით ნათელი.

Agitato, იტ., აღელვებით (მუსიკაში).

Agnus Dei, ლათ., ღვთის კრავი, — კათოლიკეთა წირვის ლოცვა, აგრედვე — კრავისა და ჯვრის სურათი.

Aquila non captat muscas, ლათ., არწივი ბუზებს არ იჭერს. (ე. ი. გონიერი კაცი წვრილს არ გამოეკიდება).

Aide — toi et le ciel t'aidera, ფრ., ხელი გაანძრე — ღმერთიც შეგეწყევა.

A capriccio, იტ., ძალადობით.

A la baisse, ფრ., დაწევა (ფასიან ქალაქების ბირჟაზე).

A la bonne heure, ფრ., გზა მშვიდობისა.

A la guerre comme à la guerre, ფრ., გარემოებას შეეწყე (ე. ი. საცა წახვიდე — იქაური ქული დაიხურე); ომში ისე მოიქეც, როგორც ომს შეეფერება.

A la hausse, ფრ., აწევა (ფასიან ქალაქების ბირჟაზე).

A la lettre, ფრ., ასო-ასოთ (სრულის სიწმინდით).

A la longue, ფრ., ერთ დროს, დაბოლოს.

A la mode, ფრ., დროის შესაფერად, მოდის გვარად.

A la fin, ფრ., დაბოლოს, დასასრულ.

Alea jacta est, ლათ., წილი ნაყარია! ბედზეა მიგდებული.

Alias (Alius dictus), ლათ., სხეანიარად წოდებული, ტყუილი სახელი.

Alibi, იხ. ალიბი.

Allons!, ფრ., წავიდეთ!

A livre ouvert, ფრ., მოუმზადებლად, კაფიად, უცებ.

Allegretto, იტ., მხიარულად (მუსიკაში).

Allegro, იტ., სწრაფად.

Alliance israélite universelle, ფრ., ებრაელთა საერთაშორისო კავშირი, კრემიეს მიერ 1860 წ. პარიზში დაარსებული, რომლის მიზანაც იყო: ებრაელთა უფლებების საყოველთაო გათანასწოლება და მათი დენინსაგან დაცვა. უფრო ქველმოქმედებითი ხასიათისა.

All right, ინგ., კმარა! ყოველივე რიგზეა! კარგი!

Alma mater, ლათ., „მაწოვარი დედა“ — ადამიანთა მფარველი დედა ღმერთი, მოწაფეთა სულიერ-ხორციელად მკვებავი (უმაღლესი სასწავლებელი).

Al pari, ლათ., თანასწორი, თანაბარი! ფასიან ქალაქების ღირებულებისა და ბირჟაზე შეფასების ერთნაირობა.

Alpha et omega — იხ. ალფა და ომეგა (ალფა-ში, 3).

Altera pars, ლათ., მეორე მხარე. — იხ. **Audiat et altera pars**.

Alter ego — იხ. ალტერ ეგო.

Amicus Plato, sed magis amicus veritas, ლათ., პლატონი მეგობარია, მაგრამ კემშარიტება კიდევ უფრო დიდი მეგობარია (ე. ი. კემშარიტება ყველაზე მაღლა).

Ancien régime, ფრ. ძველი დრო, დრომოქმული სახელმწიფო წყობილება.

Andante, იტ. მშვიდათ! (მუსიკაში). იხ. ანდანტე.

Animato, იტ., ცოცხლად (მუსიკაში).

Ante Christum, (A. C.), ლათ., ქრისტეს დაბადებამდე.

A part, ფრ., გვერდზე, განკერძოებით.

A parte, ლათ., ცალკე, ნაწილ-ნაწილ.

A posteriori, ლათ., შემდეგ; გამოცდის თანახმად, ცდის გზით.

Après nous le déluge, ფრ., „ჩვენს შემდეგ თუნდა წარღვნაც!“ (ე. ი. ჩვენს შემდეგ ქვა ქვაზედაც ნუ იქნება, — ჩვენ ჩვენი დრო გვეყოფა და მერე რაც უნდა იყოს).

A priori — იხ. აპრიორი.

Argumentum ad crumenam, ლათ., ქისით დამტკიცება (ე. ი. საბუთების უქონლობის გამო ფულის გაღება — მოჭრთამევა).

Argumentum ad hominem, ლათ., დამტკიცება არა არსებითი შინაარსის, არამედ დასაჯერებელ პიროვნების პირად თვისებათა მიხედვლებით.

Argumentum bacilinum, ლათ., კეტით დამტკიცება (ე. ი. საბუთებით დამტკიცების მაგიერ მიბერტყვა — ცემა)

Arrière pensée, ფრ., ფარული აზრი.

Ars longa, vita brevis, ლათ., მეცნიერება ფართოა, — სიცოცხლე მოკლე, ხელოვნება საუკუნოა, სიცოცხლე მოკლე.

Artes liberales, ლათ., თავისუფალი ხელოვნება (საშუალო საუკუნეებში 7 საერო მეცნიერება: გრამატიკა, რიტორიკა, დიალექტიკა,

გეომეტრია, არითმეტიკა, ასტრონომია და მუსიკა).

A tout prix, ფრ., რაღაც არ უნდა დაჯდეს.

A tort et à travers, ფრ., უანგარიშოთ, შეუგნებლად, წალბა-უკულმა.

A fortiori, ლათ., მით უმეტეს.

Audiat et altera pars, ლათ., მეორე მხარესაც მოვუსმინოთ.

Au revoir, ფრ., მშვიდობით! ნახვამდე!

A uso, ლათ., ჩვეულებისამებრ.

Aurea mediocritas, ლათ., შუალა, საშუალო ღირსების.

Au naturel, ფრ., ბუნებრივი სახით.

Auto da fe, ისპ., საქმენი სარწმუნოებისანი! — იხ. აუტოდა-ფე.

Aut Caesar, aut nihil, ლათ., კეისარი ან არაფერი (ე. ი. ყველაფერი ან არაფერი).

Aut hoc, aut super hoc, ლათ., ამით ან ამაზე! (ფართო ან ფარზე!) — სპარტანელ დედების დარიგება, რომლითაც შეიღებს ომში ისტუმრებდენ — ან გაიმარჯვე ან ფართო მოგიტანონო (ე. ი. სიკვდილი ან გამარჯვება).

Ave Maria, ლათ., კათოლიკეთა ლოცვა ღვთისმშობლის მიმართ.

Avenue, ფრ., პროსპექტი, ფართე ქუჩა, — გამზირი.

A vol d'oiseau, ფრ., თვალის დაკვრით.

Ave Caesar morituri te salutant!, ლათ., „იღდეგრძელე კეისარო, სასიკვდილოდ განწირულნი გესალმებიან!“ იხ. Morituri te salutant.

B

Bas-bleu, ფრ., ლურჯი ჩულქი, — სწავლულ მანდილოსანთა წოდება (დაცინებით).

Bal-masqué, ფრ., ბალ-მასკარადი, — ნილბოსანთა მეჯლისი.

Bal-paré, ფრ., სადღესასწაულო მეჯლისი ნილაბებით.

Beati sunt possidentes, ლათ., ნეტარ არიან შეძლებულნი.

Bel esprit, ფრ., კჳა-მახვილი კაცი.

Bémolle — იხ. ბემოლი.

Bête noire, ფრ., საძაგელი; საზიზლარი კაცი.

Billet doux, ფრ., სამიჯნურო ბარათი.

Bis!, ფრ., გაიმეორე! კიდევ ერთხელ!

Bis dat qui cito dat, ლათ., ორგზის იძლევა, ვინც ჩქარა იძლევა, ე. ი. დროით იძლევა.

Bon appetit!, ფრ., გაამოს!

Bon mot, ფრ., მახვილი სიტყვა.

Bona fide, ლათ., სინიდისის ქვეშ, გულწრფელად.

Bon-gré, mal-gré, ფრ., ძალაუნებურად.

Bonne mine au mauvais jeu, ფრ., თავისი უკმაყოფილებისა თუ წყენის მოხერხებით დაფარვა.

Bon ton, ფრ., ზრდილობა, თავაზიანობა.

Bouton d'amour, ფრ., „სიყვარულის მუწუკი“.

Brevi manu, ლათ., მოკლედ.

Buvons chantons, dansons et aimons, ფრ., ვსვათ, ვიმღეროთ, ვიცეკვოთ და სიყვარულს გავყვით.

C

Calma, con calma, calmato, მუსიკ., მშვიდათ, აუჩქარებლივ.

Calore, con calore, caloposamente, caloroso, მუსიკ., გასულდგმულებით, გრძნობით, დიხზად.

Candidamente, candid, მუსიკ., სადათ, ბუნებრივად, არაყალბად.

Cantabile, იტ., მღერით. (მუს.).

Carpe diem, ლათ., მიიღე დღე, — ისარგებლე დროთი, იმხიარულე! ჰწყვიტე კმაყოფილების ყვაილები.

Carte blanche, ფრ., 1, მოკმედების სრული თავისუფლება; განუსაზღვრელი რწმუნებულება; 2, ღია ფურცელი, გავლენიან პირის

ანუ დაწესებულების მიერ ხელმოწერილი ბლანკი, რომლის მქონებელს თვითმოქმედების უფლება ენიჭება.

Caveant Consules!, ლათ., ფხიზლად კონსულებო! (ე. ი. მმართველნო, გაფრთხილდით, მარჯვეთ იყავით).

Casus belli, ლათ., ომის მიზეზი, ომის გამოცხადების საბაბი.

C-dur, მუსიკ. (ფრანგ. = *ut majeur* = იტ. *do maggiore*) = მაჟორის (იხ.) ჩვეულებრივ გამომის (იხ.) პირველი, ძირითადი ტონი (იხ.) — დიდის ტერცით (იხ.), *C. mole* (= ფრ. — *mineur* — იტ. *minore*) — იგივე ნოტა, ხოლო მცირე (მინორული) ტერცით.

Caeterum censeo, Carthaginem esse delendam, ლათ.,: 1) „ვიმეორებ: კართაგენი უნდა დაეშხოს!“ — ასე ათავებდა ყოველ თავის სიტყვას კატონი რომის სენატში; 2) ახლა იხმარება, როდესაც საზოგადოებრივ ან სახელმწიფო მწვევე საკითხის გადაწყვეტას მოითხოვენ.

Cercle vicieux, ფრ., ჯადაოქრული წრე; გაუფიქრო მდგომარეობა.

Chacun à son goût, ფრ., ყველას თავისი გემოვნება აქვს.

Chambre introuvable, ფრ., შეუდარებელი პალატა, — 1815-16 წ. საფრანგეთის პარლამენტი, ბურბონთა მეორედ მობრუნების დროს, რეაქციონერობით ცნობილი.

Chantant, ფრ., მომღერალი, *café chantant* — კაფე-შანტანი (იხ. 361 სვ.).

Changez les dames, ფრ., გამოცვალეთ ქალბატონები! — კადრილის ცეკვის დროს შეეშვე ფიგურა.

Chargé d'affaires, ფრ., საქმეთა რწმუნებული.

Charmant, ფრ., საუცხოვო, მშვენიერი!

Cher, ფრ., საყვარელი, ძვირფასი; *mon cher* — ჩემო სასურველო.

Cher ami, ფრ., საყვარელო მეგობარი; ძვირფასი მეგობარი.

Chercher midi à quatorze heures, ფრ., ვეძიოთ გუშინდელი დღე.

Chevalier d'industrie, ფრ., გაიძვრა, მატრიაზი, მატყუარა, ქურდ-ბაცაცა.

Chef d'oeuvre, ფრ., ხელოვნების სამაგალითო ნაწარმოები. იხ. შედეგრი.

Chiaramente, con chiarezza, chiara, chiare, მუსიკ. ნათლად, სუფთად.

Citato loco, C. L., ნაჩვენებ ადგილას, იქვე. **Code civie**, ფრ., სამოქალაქო კანონთა კოდექსი.

Code criminel, ფრ., სისხლის სამართლის კანონების კოდექსი.

Cogito, ergo sum, ლათ., ვაზროვნებ, მაშასადამე ვარსებობ! (ძირითადი საფუძველი დეკარტის ფილოსოფიისა).

Collège de France, ფრ., კოლეჯ-დე-ფრანსე, — პარიზის სამეცნიერო-სამოსწავლო დაწესებულება, სადაც პროფესორები რაიმე პროგრამით არ არიან შებოროცილნი, რომელთა ლექციები აწვლას შეუძლიან მოსმინოს უფასოდ.

Comme il faut, ფრ., როგორც საჭიროა, რიგიანი; თავიზიანი, ზრდილი.

Comme un rochez de bronze, ფრ., ბრინჯაოს კლდის მსგავსი (შეუღრეკელია, ვითარცა ტინი).

Common-law, ინგ., ჩვეულებითი სამართალი.

Congregatio de propaganda fide — პაპის ერთერთი კომისიათაგანი, უცხო ქვეყნებში რომაულ-კათოლიკე სარწმუნოების გასაცრეკლებლად შედგარი.

Conditio sine qua non, ლათ., აუცილებელი პირობა, ურომლისოდაც ესა თუ ის საქმე არ გაკეთდება.

Contraria contrarius curantur — წინააღმდეგი წინააღმდეგით იკურნება.

Corpus delicti, ლათ., დანაშაულობის ნიშნები.

Contradictio in adjecto, ლათ., შინაგანი წინააღმდეგობა განმარტებასა და განმმარტებელის შორის.

„Contrat Social“ — „საზოგადოებრივი ხელშეკრულება“ — ჟ. ჟ. რუსოს (1671—1741) თხზულება, 1762 წ. გამოცემულია, რომლის მთავარი აზრი იყო: საზოგადოებასა და სახელმწიფოს საფუძველად უძველეს ხელშეკრულება, მის წევრთა მიერ შექმნილი ურთიერთის თავისუფლების სათავდებოდ (ეს თხზულება ენეგის მთავრობამ დასწვა).

Cor cordium, ლათ., გული გულთა, — ლორდ ბაირონის (1788—1824) მიერ ინგლისის გამოჩე-

ნილ პოეტის პერსი ბიშ შელლის (1792—1822) საფლავის ქვაზე წარწერილი სიტყვები.

Corpus juris civilis — იუსტინიანე დიდის (483—565) მიერ შეკრებილ-გამოცემული კანონთა კრებული, თანამედროვე ევროპის სამოქალაქო სამართლის საფუძვლად მიღებული.

Coup de maître, ფრ., ოსტატური ხერხი.

Coup d'état, ფრ., გადატრიალება, სახელმწიფო წესწყობილების მოულოდნელი შეცვლა.

Coup de théâtre, ფრ., მოულოდნელი შემთხვევა; ოინი, თვალთმაქცობა.

Credo, ლათ., — იხ. კრედო.

Credo quia absurdum, ლათ., მწამს, რომ ეს სისულელეა! (ეკლესიის ზოგიერთ მამათა უკიდურესი ზიზღი ადამიანის გონებისადმი).

Crème brûlée, ფრ., დამწვარ შაქრით შეზავებული კრემი (იხ.).

Crescendo — იხ. კრესჩენდო.

Curriculum vitae, ლათ., ცხოვრება-მოღვაწეობის მოკლე აღწერა.

D

D—1) რომაულ ციფრებში — 500; 2) იურისტების ენით — დიგესტები (იხ. 211 სვ.); 3) ბუხჰალტერიაში — **Debet**, — დებეტი (იხ. 186 სვ.); 4) საერთაშორისო დეპეშების გადაცემაში — „სასწრაფო“; 5) რეცეპტებზე — **D=datur** — დაე მიეცეს; 6) პატარა **d** ინგლისურ ფულის ანგარიშში — პენსი (იხ.), ხოლო გერმანულში პფენინგი (იხ.), — სავაჭრო ანგარიშებში და სხვ.

D, re, მუსიკ., დიატონიკურ გამის (იხ.) მეორე ტონი.

Da capo, მუსიკ., პიესა გაიმეორე დაწყებიდან ნიშნამდე (*da capo ae segro*).

Dame de compagnie, ფრ., თანამცხოვრები ამხანაგი ქალი.

Dames d'honneur, ფრ., საპატიო მანდილოსნები.

Danse macabre, ფრ., მიცვალებულთა როცვა, (თუ სიკვდილის ცეკვა?).

Da ist der Hund begraben, გერ., აი, ძაღლი სადა მარხია! (ე. ი. აი, რაშია საქმე, ანუ ჩვენებურად: აი, ძაღლის კული სადა მარხია!).

Das ist eine alte Geschichte, გერ., ეს ძველი ამბავია.

Das leben ist ein Krieg, გერ., ცხოვრება ომია.

Decrescendo, იხ. დეკრესჩენდო.

De gustibus non est disputandum, ლათ., გემოვნებაზე არა ცილობენ (ე. ი. კაცია და გუნებაო).

De-jure — უფლებით. იხ. დე-იურე.

Déjeuné, ფრ., საუზმე.

De mortuis aut bene, aut nihil, ლათ., მიცვალებულზე ან კარგი უნდა სიტყვა, ან არაფერი.

De piano, სუბტუქად, გაუძნელებლად.

De profundis, ლათ., კათოლიკეთა შესანდობარი საგალობელი.

De te fabula narratur, ლათ., ლაპარაკი შენზეა.

De facto, ლათ., ნამდვილად, უკვე არსებული (მაგ., როცა რომელიმე ახალ სახელმწიფოს წარმოშობას არსებულნი სახელმწიფოები უკვე მომხდარად, დაფუძნებულად აღიარებენ). (იხ. დეფაქტო 205 სვ.).

Deus ex machina, ლათ., „მანქანის ღმერთი“, — გაქირებულ მდგომარეობიდან მოულოდნელად გამოსვლა, უცბად შეცვლილი გარემოება.

De visu, ლათ., ნახულის თანახმად.

Delirium tremens, ლათ., ანთება ლოთობისაგან.

Delizioso, -sa, samente, con delizio, მუსიკ., რაც შეიძლება საამოდ და ნაზად.

Delto ანუ **dito**, იტ., იგივე, ზემოხსენებული; ანგარიშებსა და სავაჭრო დავთრებში — ზემორე დაწერილის განმეორება.

Diminuendo, იტ., კილოს დაწვევა, ხმის დაბალდება — დაუსტება.

Diem perdidit, ლათ., „დღე დავკარგე!“ — რომაელთა მეფის ტიტუს მიერ წარმოთქმული სინანული, როცა მთელ დღეს ერთი კეთილი საქმეც ვერ გააკეთა.

Divide et impera, ლათ., „განწყავი და იფუღე!“ (ე. ი. ერთი თუ მტერი აცალკევი, თუ გასურს მათში იბატონო).

Dixi, ლათ., მოვჩივი (ე. ი. ვსთქვი),—რომელი რატორის სიტყვის დასასრულის გამოხატვა.

Dixi et salvavi animam meam, ლათ., ვთქვი და სული დავიმშვიდე.

Dis, მუს. *Re diése*, *dis-dur*-ის და *dis-moll*-ის გამის პირველი საფეხური.

Dolce far niente, იტ., ნეტარი უსაქმურობა, უსაქმობით მიყურნება, საამო არაფრის კეთება.

Doloroso, იტ., მწუხარედ (მუსიკაში).

Dominus vobiscum, ლათ., „უფალი თქვენთანა!“ კათოლიკეთა მღვდლების მიმართვა ხალხისადმი ღვთისმსახურების დროს.

Doppio movimento, d. tempo, მუსიკ., გაორკეცებულის სისწრაფით.

Do ut facias, გაძლე რომ გამოიკეთო.

„Drama per musica“ — წარმოდგენა (ახლანდელი ოპერა, პირველად მე-16-ე საუკ. მიწურულს ფლორენციაში მოგონილი).

Duolo, con duolo, მუსიკ., მგლოვიარედ, მოთქმით და მწუხარებით.

Dura lex, sed lex, ლათ., თუმც კანონი სასტიკია, მაინც კანონია.

Duro, ლათ. მძაფრად, უხეშად.

E

E—1) აღმოსავლეთის ქარისა და მხრის მკვებელი; 2) E ანუ *mi*—ნოტები; E—სკრიპის პირველი სიმი ანუ კონტრაბასის—ქვედა სიმი; 3) კომპასში—E=est—აღმოსავლეთი; 4) ქიმიკაში—ერთი ლითონის აღმნიშვნელი.

Eau-de cologne — სურნელოვანი წყალი (პირველად ქ. კელნში ამზადდებდნენ).

Ede, bibe, lude, ჭამე, სვი, იმხიარულე! (ეპიკურელთა რწმენა. იხ. ეპიკურეიზმი).

E duobus malis minimum eligendum est, ლათ., ორი ბოროტებისაგან ერთი უნდა აირჩეს.

Ecce homo, ლათ., „ხეე კაც არს!“ — პონტოელ პილატეს სიტყვა, როცა იესო ქრისტე, გვემა-წამების შემდეგ, ეკლის გვირგვინ-დადგმული, ხალხს წარუდგინა.

Egalité, ფრ., თანასწორობა.

Ego — მე.

En arrière!, ფრ., უკან! დაიხიე!

En avant!, ფრ., წინ!

En bloc, ფრ., მთლიანად, სულ ერთად.

En famille, ფრ., შინაურულად, ოჯახურად.

En grand, ფრ., დიდალი, ბევრეული.

En gros, ფრ., ერთად.

En masse, ფრ., მრავლად, უპირად.

En miniature, ფრ., უმცირესი რაოდენობით.

En permanence, ფრ., განუწყვეტლივ, შეუწყვეტლივ.

En profil, ფრ., გვერდიდან.

Entre-nous, ფრ., ჩვენს შორის.

Entente cordiale, ფრ., გულითადი თანხმობა.

Entre nous soit dit, ფრ., ჩვენში ითქვას.

En face, ფრ., პირში.

Enfant terrible, ფრ.: 1) საშინელი ყმაწვილი, საზარელი ბავში; მუფოთარი, ავზნე; 2) მატრაკეცვა მოლაყბე, რომელიც თავის გამოსვლით არღვევს ოჯახის, პარტიისა ანუ სხვ. ინტერესებს.

En flagrantdélit, ფრ., დანაშაულობის ადგილზე.

Eo ipso, ლათ., სწორედ მისით, სახელდობრ იმით, თავისთავად.

E pur si muove! იტ., 1, „და მაინც ბრუნავს!“ — გალილეო გალილეს (1564—1642. იხ.) მიერ წარმოთქმული სიტყვები, ინკვიზიციის წინაშე, როცა დამუქრებით შემკრთალი გადუღვა კოპერნიკის სწავლას, რომლის გამოკვლევითაც დედამიწა მზის გარშემო ბრუნავს; 2, თავის რწმენა-შეხედულებების უკიდურესობამდე დაცვა.

Ergo, ლათ., მაშასადამე!

Errare humanum est, ლათ., შეცდომა კაცისთვისაა.

Errata, ლათ., შეცდომები, შეცდომით ნაბეჭდი.

Es ist eine alte Geschichte, გერმ., არა ახალი — ძველია.

Est modus in rebus, ლათ., ყოველივეს ზომა აქვს, ნამუსიც კი საქონელია.

Etats généraux — იხ. გენერალური შტატები

Et caetera — და სხვანი.

Etc — და სხ.

Evréka — იხ. ევრიკა.

Evviva! ლათ., გაუმარჯოს!

Ex — იხ. ექს.

Ex cathedra, ლათ., კათედრიდან.

Ex nihilo nihil, ლათ., არარაისგან არაა რაიმე (ე. ი. არარაისგან არ იქნების არა რაიმე).

Ex oriente lux, სინათლე აღმოსავლეთით.

Exposition — გამოფენა. იხ. ექსპოზიცია.

Experientia est optima rerum magister, ლათ., გამოცდილება საუკეთესო მასწავლებელია.

Ex professo, ლათ., საქმის სრულის ცოდნით.

Ex officio, ლათ., მოვალეობის გამო, ვალდებულების ძალით, ოფიციალურად.

Extra — იხ. ექსტრა.

Extra ecclesiam nulla salus, ლათ., „გარეშე ეკლესიისა არაა ხსნა“, — საეკლესიო დებულება, რომელიც ყველა არა კათოლიკეს სასიკვდილოდ სწირავდა.

Ex ungue leonem, ლათ., ლომი ბრქვალე-ბით იცნობა.

F

F—1) ფარენგეიტის სიცხისზომის (თერმომეტრის) აღნიშვნელი; მუსიკაში: **F** და **f** — forte — მძლავრად; **FF** ანუ **ff** — fortissimo — ძლიერ მძლავრად, მაღლა; 3) ქიმიაში — **F** ანუ **Fe** — ფტორი (?); 4) წიგნის საქმეში: **f** ანუ **fol.**, **folio**, **in folio** — წიგნის ფურცელთა ზომა.

Fa — მუსიკაში: დიატონური გამის მეოთხე ნოტის სახელწოდება; **Fa bémol** = **Fes**, ნოტა **Fa** ბემოლით; **Fa majeure** = **Fa-dur**; **Famineur** = **F-mole**, **Fa dièze**.

Favori- **itto**, მუსიკა, საყვარელი. იხ. ფავორიტი.

Far niente, იტ., საამო უსაქმურობა.

Faute de mieux, ფრ., უკეთესის უქონლობის გამო.

Faute d'argent, ფრ., უფულუობის გამო.

Faux pas, ფრ., შემცდარი ნაბიჯი.

Façon de parler, ფრ., გარეგანი სახე სიტყვისა, გამოთქმის ფორმა.

Fastosamente, **fastoso**, მუსიკა, დიდებულად, დიდრაჯულად.

Fait accompli, ფრ., მომხდარი ამბავი, უკვე გადაწყვეტილი (დიპლომატიურ ურთიერთობაში ასე იტყვიან იმ საქმეზე, რომელიც საიდუმლოდ, შინაურულად უკვე გაკეთებულია და მოულოდნელად საქვეყნოდ გამოაცხადებენ).

Feci quod potui, ლათ., რაც შემიძლო — ყოველივე ვქმენ.

Festina lente, ლათ., მძიმედ უჩქარე! (საქმეს საჭირო დრო მოახმარე, რომ უკეთესად გააკეთო).

Fixe, ფრ., მყარი, გარკვეული, მუდმივი; **jour fixe** — დანიშნული დღე (ე. ი. სტუმართა მისაღები დღე); **prix fixe** — გადაწყვეტილი ფასი, შეუცვლელი ღირებულება; **idée fixe** — განუშორებელი აზრი, ერთგვარი შეშლილობა, როცა აზრი დაიფლობს ადამიანის გონებას, ნებისყოფასა და გრძნობას. იხ. იდეფიქსი.

Fiando filare, **filato**, **ta**, მუსიკა, ხმის გაგრძელება ისე, რომ მიახლოს უმალღესსა და უდაბლეს დონემდე და წინააღმდეგ.

Fiat justitia, **perat mundus**, ლათ., დაე, აღსრულდეს მართლმსაჯულება, თუნდაც დაიქცეს ქვეყნობა.

Fiat lux! ლათ., იყავნ ნათელი!

Fiat voluntas tua!, ლათ., იყავნ ნება შენი!
Fiebile, **fiabilment**, მუსიკა, მღურვით (ჩივილით), მუხუხარედ; **Largo flebile** — გაგრძელებით და მღურვით (ჩივილით).

Fieramente, **fiero**, **za**, მუსიკა, ამაყად.

Fierezza, **con fierezza**, მუსიკა, სიამაყით, გაბედვით, ამაყად.

Fierissimo, მუსიკ., სიგანგებო სიამაყით და სიძლიერით, კეთილშობილობის დაცვით.

Fioco, მუსიკ., ხრინწიანად.

Fiessibile, con fiessibilitá, მუსიკ., რბილად, მორბილებითა და სიცხოველით (სიცოცხლით).

Fin de siècle, ფრ., საუკუნის ბოლო, — ახალი განათლების შედეგი: გედის უკანასკნელი ამოძახილი.

Finis, ლათ., ბოლო.

Finis coronat opus, ლათ., ბოლო აგვირგვინებს საქმეს.

Finita la comedia, იტ., დასრულდა კომედია, გათავდა.

Five o'clock tea, ინგ., ნასადილევის ჩაი.

Flagrante delicto, ლათ., დანაშაულის ადგილზე, დანაშაულობის დროს.

Fondamento, იტ., ძირითადი ბანი.

Force, ფრ., ძალა, *par force* — ძალით, ძალდატანებით.

Force majeure, ფრ., უძლეველი ძალა ე. ი. კაცისა და კაცის ძალთა მძლავრ (გრიგალი,

ქარიშხალი, ტალღები და სხ.).

Forte, მუსიკ., მძლავრად, ხმაამლა; *f. possibile* — რაც შეიძლება ძლიერად.

Fortes fortuna adjuvat, ლათ., მამაცს ბელი ჰშეველის (ჰსწყალობს).

Fortissimo, იტ., ძლიერ მავრა.

Fortiter in re, suaviter in modo, ლათ., მავრა, დაუინებით (მოიქეც) საქმეში, ხოლო რბილად, საამოდ მის აღსრულებაში.

Francamente, franca, იტ., თამამად, შეუღრეკელ რწმენით.

Franchisezza, con franchisezza, მუსიკ., გაბედვით.

Franco, იტ., თავისუფლად.

Frescamente, fresco, მუსიკ. მხიარულად, სიახლით.

Fratérnité, ფრ., ძმობა.

Fuoco ანუ **foco**, იტ., ცეცხლი, სიცხოველე; *con fuoco* — მუსიკ. ცეცხლით, მხურვალედ; *con fuoco, ma non presto* — მხურვალედ, ხოლო არა მეტად სწრაფად; *allegro con fuoco* — მხურვალედ; *allegro* — მოძრაობის დაცვით.

G

Gala, ფრ., დღესასწაული; ზეიმი.

Galant-homme, თავაზიანი, სათუთი ყოფაქცევისა.

Gaudeamus igitur, ლათ., დეე, ვიზხიარულოთ! (სტუდენტების სიმღერა).

Grande dame, ფრ., დიდრაჯი ქალბატონი.

Grand-merci, ფრ., დიდათ გმადლობთ!

Guerre aux chataux paix aux chaumiè-

res, ფრ., ბრძოლა სასახლეებს, მშვიდობა ქოხებს! (საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროის გლეხთა მოწოდება).

Gutta cavat lapidem, ლათ., წვეთი ქვას გახვრეტს.

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo, ლათ., წვეთი ქვას ხვრეტს არა ძალით, არამედ ხშირი წვეთებით.

H

Habeas corpus — იხ. ჰაბეას კორპუსი.

Habent sua fata libelli, ლათ., წიგნებს თავისი ხვედრი აქვს, ე. ი. წიგნის ბედი მისი ღირსებისა და სახეობისაგან არის დამოკიდებული; ბედს ვერ წაუხვალ.

Habitus non fecit monaschum, ლათ., ტანისამოსი არ ქმნის ბერს, — კაცს ადგილი არ ამშვენებს.

Hands off, ინგ., ხელი შორს!

Hip-hip-hip! hurrah!, ინგ., სამჯერ განმეორებული უდრის ჩვენებურ ვაშა-ს.

მხურვალედ რომ სწრაფი ანაბე

H. I., ლათ., *hoco loco* — სწორედ ამ ადგილას.

Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas, ლათ., იუვენალის სატირებიდან: მე ესა მსურს, ასე გიბრძანებ ყოველგვარ მსჯელობის (საფუძვლის) გარეშე, იყავნ ნება ჩემი!

Home rule, ინგ., თვითმართველობა, — იხ. კომრული.

Homme, ფრ., კაცი, *h. d'affaires* — რწმუნებული, საქმის კაცი, დალალი, მომქსახრაკებელი (საქმეთა), *h. du monde* — მაღალი წრის კაცი, *h. d' esprit* — მახვილი გონების კაცი, კუკიანი კაცი; *h. de qualité* — წარჩინებული კაცი, დიდებული; *h. de coeur* — მამაცი, კეთილშობილი კაცი; *h. de lettres* — მწიგნობარი, მწერალი; *h. d'état* — სახელმწიფო მოღვაწე.

Homo homini lupus est, ლათ., კაცი კაცისათვის მგელია.

Homo proponit, Deus disponit, ლათ., კაცი ბჭობდა, ღმრეთი იცინოდა.

Homo novus, ლათ., ახალი კაცი; მატრაკვეცა, მეტიარა.

Homo sapiens, ლათ., მთაზრე კაცი.

Homo sum, humani nihil a me alienum

ibidem — იქვე.

Idée fixe, ფრ., აკვიატებული, განუყრელი აზრი, ერთი აზრით გატაცება.

Idem — იგივე.

Idem per idem, ლათ., კვლავ იგივე.

Impromptu, ლათ., მოუმზადებლად გაკეთებული.

Improvisamente, improvviso, მუსიკ., უცებ, მოულოდნელად; *imp. improvviso, -zione* — მოუმზადებლად დაკვრა.

In abstracto, ლათ., საზოგადოთ, განყენებულად.

In vino veritas, ლათ., ღვინოშია ჭეშმარიტება.

Ingénue, ფრ., 1, უმანკო, გულუბრყვილო გასათხოვარი ქალი; 2, ასეთი ქალის როლი (სცენაზე).

puto, ლათ., კაცი ვარ, კაცური არრა მეუცხოება-რა.

Honneur et patrie, ფრ., პატივი და მამული, — საფრანგეთის საპატიო ორდენის დევიზი.

Honny soit qui mal y pense, ფრ., სცხვენოდეს, ვინც ამაზე ცუდათ იფიქროს. ინგლისური. ზორტის (?) ორდენის დევიზი.

Honores mutant mores, ლათ., დიდება, პატივისცემა სცვლის ხასიათს, ზნეს (ე. ი. ადამიანის ზნეზე ცუდათ მოქმედებს).

Honoris causa, ლათ., პატივისთვის, ღირსებისთვის.

Honus habet onus, ლათ., პატივი — ვალდებულია, დიდება სიმძიმეს ატარებს (ე. ი. პატივისცემა სიმძიმესთანაა შეერთებული).

Horribile dictu, საზარელია თქმა, საშიშია წარმოთქმა.

Hoch, გერ., ვაშა!

Hôtel garni, ფრ., მორთული სახლი.

Hôtel, ფრ.: 1) სასტუმრო; 2) *H. de ville* — საქალაქო საბჭოს დარბაზი, საბჭო; 4) *H. Dieu* — საავადმყოფო; ინვალიდების თავშესაფარი; 5) *H. des invalides* — დაერდომილითა სახლი პარიზში.

J

Indifferente, temente, con indifferenza, მუსიკ.: გულგრილად, ცივად .

Incognito — იხ. ინკოგნიტო.

Income tax, ინგ., საშემოსავლო გადასახადი ინგლისში.

In corpore, ყველა, ყველა ერთად, სრული შემადგენლობით.

Index — იხ. ინდექსი.

In folio, ბეჭდური ფურცლის ნახევარი.

Inde ira, ლათ., აი მიზევი მრისხანებისა.

In medias res, ლათ., პირდაპირ საქმის არსით.

In natura, ლათ., არსი საგნისა; ცხადლივ, სინამდვილით.

In hoc signo vinces, ლათ., ამ ნიშნით დაამარცხებ.

In octavo, ლათ., ბეჭდური ფურცლის მე-რვედი.

In quarto, ლათ., ბეჭდური ფურცლის მე-ოთხედი.

In pleno, ლათ., სრულად, სრულის შემადგენლობით.

In spe, ლათ., იმედით.

In statu nascendi, ლათ., ჩასახვის, შექმნის უტოიდან.

In saecula saeculorum, ლათ., უკუნითი უკუნისამდე.

In statu quo, ლათ., წინანდელს მდგომარეობაში, როგორც იყო.

Inter arma silent leges, ლათ., სადაც იარაღი ლაპარაკობს, მუნ კანონი მდუმარეობს.

Inter canem et lupum, ლათ., ძაღლსა და მგელს შორის (ე. ი. ბნელ-წყვედიადისას).

Intrepido, მუსიკ. გაბედვით, რწმენით.

In vino veritas, ლათ., ღვინოშია ქეშმარიტება.

In facto, ლათ., ნამდვილად, საქმით.

Incidit in Scylam, qui vult vitare Charybdam, ლათ., ვინც სცილას აცდენას მოისურვებს ქარიბდაში გადაეშვება (იხ. სცილა და ქარიბდა).

Ipsa facto, ლათ., ფაქტის ძალით, ფაქტიურად.

Ipsa jure, ლათ., კანონის ძალით.

Irresoluto, მუსიკ., გადაუწყვეტლად, გაურკვეველად, ხანდისხან—: დაყოვნება.

Italia fara da se! იტალ., იტალია საკუთარ ძალ-ღონით ამბლდებდა.

Izba poselska, პოლ., პოლონელთა წარმომადგენლების საკანონმდებლო კრება დეპუტატთა ყრილობის მაგიერი.

J

J'acuse! ფრ., მე ბრალს ვსდებ.

Jeu de mots, ფრ., სიტყვის თამაში.

Jeunesse dorée, ფრ., ოქროს ახალგაზრდობა. უსაქმური, მოქეიფე ახალგაზრდობა.

Jour fixe, ფრ., დანიშნული დღე. იხ. უფრ-ფიქსი.

Jurare in verba magistri, ლათ., მასწავლებლის სიტყვით დაფიცება.

Jus gentium, ლათ., ხალხთა სამართალი.

Jus primae noctis, ლათ., პირველი ღამის უფლება, — მთავრის უფლება, რომლის ძალითაც ყველა მის ქვეშევრდომთა პატარძლები ჯვარისწერის პირველ ღამეს მასთან გაათევდენ.

Jus privatum, ლათ., კერძო სამართალი.

Juste milieu, ფრ., შუაგული, — ყველა დღისის სასამოგნო წესი.

K

Kulturkampf — იხ. კულტურკამფი.

King street, ინგ., ინგლისის კომუნისტურ პარტიის ბაუროს ბინა.

L

La — იხ. ლა.

Labour party — ბრიტანეთის მუშათა პარტია.

Laisser faire, laisser passer, ფრ., ნება მიეცით ყველას, რაც უნდა აკეთოს, ე. ი. თავისუფლებას ნურაფერში ჰზორკავთ, — მანჩესტერელთა (იხ.) მოქმედების ძირითადი საფუძველი.

Lagrimabile, lagrimando, lagrimoso, la-

mentabile, lamentevole lametoso, მუსიკაში. მღერვით, ტირილით.

Languendo, languente, მუსიკ.: 1, მინაბე-ბით, სულისკვეთებით; 2, ბგერათა გაქიანურებით, მოძრაობის შეფერხებით.

La vertu sans argent est un meuble inutile, ფრ., სათნოება უსარგებლო ავეჯია.

Lapsus calami, ლათ., უნებლიეთი შეცდომა მართლწერაში; ბორძიკი ავტორისა, „აფუ მე“; სხვათა ცნობათა გადმოცემის დროს ფაქტიური შეცდომა.

Lapsus linguae, ლათ., შეცდომა ლაპარაკში ანუ რაიმე ცნობის გადმოცემის დროს, წამოყრანტალეობა.

Largo, მუსიკ.: სრულად, გაგრძელებით; **L. bi molto** — **Largo**-ზე მძიმედ; **L. ma non troppo** — არც აგრე გაგრძელებით; **L. un poco** — ცოტა გაგრძელებით.

L'argent n'a pas de maître, ფრ., ფულს ბატონი არ ჰყავს, — ე. ი. ვისაც ფული აქვს — ბატონიც ისაა.

L'argent tu n'est pas Dieu, me tu es un peu plus que Dieu, ფულო, ღმერთი არა ხარ, მაგრამ ღმერთზე მეტი კი შეგიძლიან.

La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, ფრ., აღიარება ადამიანის და მოქალაქის უფლებათა, იხ. დეკლარაცია (1).

La nation une, indivisible — ერი ერთი — განუყოფელი.

Lazzaroni, იტ., ბოგანო, უსახლკარო; ნეაპოლის დაბალი ხალხის ზიზლით მოსახსენებო წოდება.

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate, იტ., „აქ შემომსვლელო, იმედი გადიწყვიტე!“ [ჯოჯოხეთის კარიბჭის წარწერა დანტეს (1265 — 1321) „ღვთაებრივი კომედი“-ით].

Last but not least, ინგ., უკანასკნელი, ხოლო არა უმცირესი.

Légion d'honneur, ფრ., საპატიო ლეგიონის ორდენი საფრანგეთში (ნაპოლეონ I-ის მიერ შემოღებული, სამოქალაქო და სამხედრო დამსახურებულ პირთა დასაჯილდოებლად).

Leggeramente, leggiamente, მუსიკ., სუბუქად და ცოცხლად.

Leggerezza, con leggerezza, მუსიკ.: სისუმბუქითა და სიცოცხლიანობით.

Leitmotiv — იხ. ლეიტმოტივი.

Leno, მუსიკ.: უძლურად, სუსტად, უფერულად.

Lentamente, მუსიკ.: მძიმედ, წყნარად.

Lentando, მუსიკ.: შეგვიანებით.

Lento, მუსიკ.: ძლიერ წყნარად.

Le roi régné et ne gouverne pas, ფრ., მეფე მეფობს, კი არ განაგებს (ისეთი ქვეყნების მეფეთა დასახასიათებლად, სადაც მეფე სახელთ არის, სამეფოს ნამდვილად ხალხის წარმომადგენლები განაგებენ).

Lesso, მუსიკ.: უღონოდ, სუსტად, მჭრალად.

Lesto, მუსიკ.: ჩქარა; **L. lesto** — უღარესად ჩქარა.

Le style — c'est l'homme, ფრ., სიტყვა თვით ადამიანია, — კაცი ლექსით გამოიხატება, სიტყვაში ჩამოიქნება ადამიანის ხასიათი.

L'état — c'est moi, ფრ., „სახელმწიფო — მე ვარ!“ — ლიუდოვიკო XIV-ის (1638 — 1715) მიერ წარმოთქმული სიტყვები. (თვითმპყრობელი მეფის თვითნებობისა და მტარვალობის გამომხატველი).

Lettres de cachet, ფრ., დაბეჭდილი ბრძანებები, — საიდუმლო ბრძანება დაპატიმრების, გაძევების ან გადასახლების შესახებ გაუსამართლებლად საფრანგეთის რევოლუციის დაწყებამდე (1789 წ.).

Lex, ლათ., კანონი.

Lex nature, ლათ., ბუნების უკუღი.

Liberalium artium magister, ლათ., თავისუფალ ხელოვნებათა და მხატვრობის მაგისტრი (იხილეთ).

Liberté, fraternité, égalité, ფრ., „თავისუფლება, ძმობა, თანასწორობა“, საფრანგეთის 1789 წ. რესპუბლიკელთა (იხ.) დროშის წარწერა, ახლანდელი რესპუბლიკის (საფრანგეთის) სახელმწიფო დევიზი.

Liberum veto, ლათ., „თავისუფალი აკრძალვა“, — პოლონეთის სეიმის წევრთა (შლიახტის, იხ.) უფლება, რომლის წარმოთქმითაც ჰბორკავდენ ან აუქმებდენ კრების დადგენილებას.

Liberum arbitrium, ლათ., თავისუფალი ნებით, საკუთარი შეხედულებით.

Littera scripta manet, ლათ., რაც კალმით დაიწერება — ცულობით ვერ ამოიშლება.

Limonade gazeuse, ფრ., გამაგრილებელი შუშუნა სასმელი, მუავადის განმანთავისუფლებელი.

Live, lievemente, მუსიკ.: სუბუქად.

Lirico, მუსიკ.: ლირიული, საზეიმო.

Lictissimo, მუსიკ.: ძლიერ მხიარულად, ცოცხლად.

Litterae non crubescunt, ლათ., ქალღმერთი ყველაფერს იტანს.

Licentia poetica, ლათ., პოეტური თავისუფლება. (იხ. ლიცენცია, 3).

Loci communes, ლათ., ადვილად დასახსოვებელი.

Loco citato, ლათ., ხსენებულს წიგნში ანუ ადგილას.

L'union fait la force, ფრ., ძალა ერთობაშია.

Lugubre, მუსიკ.: მწუხარედ.

M

Madame, Mademoiselle, M-lee — იხ. მადამ.

Maestro, იტ., 1. მასწავლებელი (განსაკუთრებით მუსიკისა); საუცხოო მუსიკოსი; 2. დახელოვებული ოსტატი.

Maestro, იტ., დიდებულად, საზეიმოდ.

Magister dixi, ლათ., „მასწავლებელმა სთქვა“, „მოდღვარმა ბრძანა“, — საშუალო საუკუნეთა სწავლულთა დასამტკიცებელი საბუთი.

Magna Charta libertatum, ლათ., სახელმწიფოს მართვის ძირითადი წესდება (დებულება). ინგლისის მეფის იოანე უმეფაყულოს მიერ 1205 წ. ბოძებული სიგელი, რომელიც განსაზღვრავდა ხელისუფლების კომპეტენციას ქვეშევრდომთა მიმართ.

Maman, ფრ., დედა, დედილო, დედიკო.

Ma chère, ფრ., ჩემო ძვირფასო.

Maitre, ფრ., მასწავლებელი. უფალი.

Maitre-d'hôtel, ფრ., სახლთუხუცესი. იხ. მეტროტელი.

Manumissio, ლათ., მონათა განთავისუფლების სიგელი.

Manu militari, ლათ., შეიარაღებულის ხელით.

Manu propria, ლათ., თვითნებობით, თავის ძალით.

Manus manum lavat, ლათ., ხელი ხელსა ჰბანს.

Mariage d'amour, ფრ., სიყვარულით ქორწინება.

Mariage de raison, ფრ., ანგარიშით ქორწინება.

Martellato martellare, მუსიკ.: ყოველი ნოტის ჩამონაკვითი დაკვრა, მტკიცედ ჩამოყალიბება.

Mater dolorosa, ლათ., კათოლიკეში: მწუხარე ღვთისმშობლის გამოხატულება; მწუხარე ღვთისმშობელი; მწუხარე დედა.

Mauvais genre, ფრ., ცუდი ყრფა-ქცევა, ცუდი გემოვნება.

Maximum — იხ. მაქსიმუმი.

Mea culpa, mea maxima culpa, ლათ., ჩემი ცოდვა — ჩემი უდიდესი ცოდვა.

Medice, cura te ipsum, ლათ., მეურნალო თვითონ განიკურნე.

Melodiosamente, melodioso, მუსიკ.: გალობით, საამოდ, კეთილზმონად.

Memento mori, ლათ., გახსოვდეს სიკვდილი.

Meno, მუს.: ნაკლებ, მაგ. **Meno mosso** — მძიმედ, ნაკლები სისწრაფით, ვიდრე ადრე; **M. presto** — ნაკლები სიჩქარით, **M. forte** — ნაკლები სიძლიერით; ხოლო მძიმე ანუ სუსტი დაკვრის დროს უკუბრუნებითი მნიშვნელობა აქვს: **M. piano** — არც ეგრე სუსტად, წყნარად, როგორც ადრე.

Mens sana in corpore sano, ლათ., სალი კუჭა — საღ სხეულშია.

Menu, ფრ., საქმელ-სამელოთა ნუსხა (სასაიდლოში ან საპატიო ნაღიმებზე).

Merci, ფრ., გმადლობთ.

Messa voce ანუ **messa di voce**, მუსიკ.: გაბმითი სიმღერა **piano**-დან დაწყებული **forte**-მდე მისვლა და **piano**-თი დაბრუნება.

Messieurs, ფრ., ბატონებო, მოწყალო ხელმწიფნო!

Mezza-voce, იტ., მუსიკ.: ნახევარი ხმით სიმღერა.

Mezzo-soprano — იხ. მეცო-სოპრანო.

Mise en scène, ფრ., დადგმა (პიესისა სცენაზე).

Minimum — იხ. მინიმუმი.

Modus in rebus est; est modus in rebus, ლათ., ნივთიერებათა შორის ზომიერება, ყველაფერს თავისი საზღვარი აქვს. ე. ი. საქციელი, სიტყვა და სხვ. გარემოებას შეუთანხმე, ყოველივეში ზომიერება დაიცე; გონიერება გამოიჩინე.

Modus vivendi, ლათ., შეთანხმება კამათის დროებით მისაყუჩებლად, ცხოვრების წესი.

Monsieur, ფრ., ძველად: საფრანგეთის მეფის უფროსი ძმის წოდება, ახლა: ყველა მოქალაქისადმი მისამართი სიტყვა — „ბატონო“.

Mon cher, ფრ., საყვარელო, ძვირფასო, — ჩემო ძვირფასო!

Moral insanity, ინგ., ზნეობრივი შეშლილობა.

Morendo, მუსიკ.: მიმკვდარებით, ე. ი. ხმის

თანდათანობითი დაკლება, მიმკვდარება. საბოლოოდ დასრულებამდე.

Morituri te salutant — „შენ მოგესალმებიან სასიკვდილოდ დასჯილი“, — რომაელ გლადიატორთა სიტყვები, რომლებსაც წარმოსთქვამდნენ ნოლმე ბრძოლის დაწყებამდე მეფის ლოჟისთან გავლის დროს.

Multum, non multa, ლათ., ბევრი, არა ბევრნი (ე. ი. საქმე სიმრავლეში კი არა, ღირსებაშია).

Mundus volt decipi, ergo decipiatur, ლათ., ქვეყანას სურს მოტყუება, მაშინ, დაე მოტყუდეს.

Mutatis mutandis, ლათ., „შეიცვალოს რაც უნდა შეიცვალოს“, ე. ი. აუცილებელ ცვლილებათა შემდეგ.

Mutato nomine de te fabula, narratur ლათ., სხვა სახელით საკუთრივ შენზეა ლაპარაკი.

N

N — 1) იხ. Nord; 2) ქიმიური ნიშანი აზოტისა (იხ.); 3) ვაქრობაში — Netto (იხ. ნეტო).

NN — „ვილაც“, — სწერენ, როცა უცნობ პირზე ლაპარაკობენ, არ სურთ სახელით ასხენონ.

Nascuntur poetae, fiunt oratores, ლათ., მგოსანი იბადება, — მკვერმეტყველი განისწავლება.

Nature morte, ფრ., „მკვდარი ბუნების“ (ხორცის, ხილის, დახოცილ ფრინველის და სხ.) მხატვრობა.

Natura non facit saltum, ლათ., ბუნებამ ნახტომი არ იცის, — ყოველივე თანდათანობით ვითარდება.

Naturale, naturalmente, con naturalezza, მუსიკ.: ბუნებრივად, სადათ, უბრალოდ.

NE — ჩრდილო-აღმოსავლეთის და ჩრდ.-აღმ. ქარის მაჩვენებელი ნიშანი.

Nec plus ultra, ლათ., უკიდურეს საზღვრამდე, უმწვერვალესობამდე.

Nemo, ლათ., არავინ.

Netto — იხ. ნეტო.

Nervus probandi, ლათ., მთავარი აღმძვრელი მიზეზი.

Nihil humani a me alienum puto — იხ. Homo sum და სხ.

Nil novi sub sole, ლათ., მზის ქვეშეთ ახალი არაფერია.

Nil admirari, ლათ., „არაფერი გაგვიკვირდეს“ (მიზანი, რომელსაც, ვითომც, პითაგორე, 580 — 500 წ. ქ. უწ., ესწრაფებოდა).

Nihil, ლათ., არაფერი.

Negligente, — mente, მუსიკ.: უხალისოდ, უნდილად.

Noblesse oblige, ფრ., კეთილშობილება გვევალვებს, ე. ი. უმაღლესი მდგომარეობა განსაკუთრებულ მოვალეობასაც გვაკისრებს.

Nolens volens, ლათ., ძალა-უნებურად, გინდა თუ არა.

Noli me tangere, ლათ., 1, ნუ მახლბე ხელსა (მიმოზა, იხ.); 2, გრძობიერი ადგილი, გარემოება, რომელსაც არ უნდა შეეხონ.

Nomina sunt odiosa, ლათ., „სახელები გვაკავს“, — არ უნდა ვახსენოთ მათი სახელები, ვისზედაც რაიმე ცუდს ლაპარაკობენ.

Non bis in idem, ლათ., 1, არ შეიძლება ერთსა და იმავე მდგომარეობაში ორჯერის ყოფნა (ბერძენთა ფილოსოფოსის ჰერაკლიტეს, V საუკ. ქრ. უწყ., სწავლა); 2, ერთისა და იმავე დანაშაულისათვის კაცს ორჯერ არ ასამართლებენ.

Non multa, sed multum, ლათ., ბევრნი არა, ბევრი რიცხვით ცოტა, ღირსებით ბევრი (ე. ი. ბევრს რამეს ნუ მოჰკიდებ ხელს, რასაც დაიწყებ — კარგად გააკეთე; სწავლის დროს: ბევრ-საგანს ნუ მოეკიდები, რასაც ასწავლი — კარგად ასწავლე; ცოტა იყოს და კარგი); მცირე სიტყვებით ბევრია ნათქვამი.

Nonsens, ლათ., უაზრობა.

Non omnia possumus omnes, ლათ., ყველას ყველაფრის გაკეთება არ შეგვიძლიან.

Non possumus, ლათ., არ შეგვიძლიან (გადაწყვეტილი უარ).

Non plus ultra — ob. *Nec plus ultra*.

Nord, N — ჩრდილოეთი, ჩრდილოეთის ქარი.

Nord-west, NW — ჩრდილო-დასავლეთი; ჩრდილო-დასავლეთის ქარი.

Nosce te ipsum, ლათ., იცან თავი შენი.

Nota bene, N B, N. b. ლათ., კარგად შენიშნე, — წერილის ამა თუ იმ ადგილას მინაწერი, როცა სურთ დანიშნულ ადგილს განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეინონ.

Notre Dame, ფრ., ჩვენი ქალბატონი, — ღვთისმშობლის და მის სახელობის ეკლესიების წოდება კათოლიკეებში.

Nulla regula sine exceptione, ლათ. ანდაზა: უგამონაკლისო არ არის წესი.

Nulla dies sine linea, ლათ., არც ერთი დღე უშეცაღინოდ (ე. ი. არც ერთი დღე არ მოსცდებ).

Null terre sans seigneur, ფრ., არ არის მიწა უბატონოდ, ე. ი. ყოველ მიწას ვინმე ჰგლობს.

NW — ჩრდილო-დასავლეთის მხრისა და ქარის მაჩვენებელი ნიშანი.

O

O — ქიმაში: მუყაბადის ნიშანი; გეოგრაფიაში, მეზღვაურთ ენით: აღმოსავლეთი, აღმოსავლეთის ქარი (ost).

Oderiant dum meturant, ლათ., „ვეძულდე, ღღონდ ეშინოდეთ!“ (გერმანიის ყოფ. იმპერატორის ვილჰელმ II-ის წარწერა საკუთარ სურათზე).

Odi profanum vulgus, ლათ., მძავს გაუნათლებელი ბრბო (ჰორაციუსის ლექსიდან).

Obsequium amicos, veritas obium parit ლათ., პირმოთენება ჰქმნის მეგობრებს, სიმართლვე — მტრებს.

Oicum et operam perdiidi, ლათ., ქონი და დრო დავკარგე (ე. ი. ვაი რა ტყუილად ვიშრომე!).

Omnia vivum esse ovo, ლათ., ყველა ცოცხალი კვერცხიდან გამოვიდა.

Omnia in majorem Dei gloriam, ლათ., „ყოველივე ღვთის სადიდებლად!“

Omnia mea mecum porto, ლათ., „ყოველივე ჩემი თან დამატქეს!“ [ბრძენ ბიასოს მიერ წარმოთქმული სპარსთაგან გაქცევის უამს, იმ აზრით, რომ ყოველი თავისი გონებითი და ზნეობითი ღირსება თან მიჰქონდა]; კაცს შინაგანი ღირსება თან ახლავს, ვერ წაერთმევა.

Opera et studio, ლათ., შრომითა და მეცადინეობით.

Ora et labora, ლათ., ილოცე და იშრომე.

Ordre de bataille, ფრ., ბრძოლის წესი, ბრძანება.

O sancta simplicitas! ლათ., ოჰ, წმიდაო უბრალოება! (ჰუსის (იხ.) მიერ წარმოთქმული მანდილოსნის დანახვის დროს, რომელმაც გულმოდგინების ნიშნად მთელი შეცვრა შეშა მოიტანა კოცონის შესაკეთებლად, რომელზედაც ჰუსს სწვადენ).

Ost — ob. O.

O, tempora, o mores! ლათ., ოჰ დროებიანი, ოჰ, ზნეობანი!

Primus vivere, deinde philosophari, ლათ., ჯერ ცხოვრება, მერე ბრძნობა.

Primus esse, dum philosophari, ლათ. ჯერ უნდა ვეპაო, მერე ვიფილოსოფოსო (სენეკას მიერ თქმული).

Primus inter pares, ლათ., პირველი თანასწორთა შორის.

Principium rationis sufficientis, ლათ., ლოლიკაში: საკმაო საფუძვლიანობის პრინციპი.

Prix fixe, ფრ., უვაკრელად, ფასგადაკვეთით, ფასდაუკლებლად.

Pro aris et tocis, ლათ., ვიბრძოლოთ საკურთხევლისა და კერისათვის, ე. ი. მამულისათვის.

Pro domo sua, ლათ., შინაურობაში, თავის ოჯახისათვის, საკუთარი თავისა და საქმის დასაცავად.

Pro domo — სათავისოდ, სათავისახლოდ.

Proximus est sibi quisque; proximus sum egomet mihi, ლათ., თავისი პერანგი ტანზე ახლოა.

Profession de foi — რწმენის აღსარება, საკუთარი აზრ-შეხედულების ახსნა-გადაცემა.

Pro forma, ლათ., შესახედავად, ზრდილობის დასაცავად.

Pro memoria — სამახსოვროდ.

Pro pauperos — ღარიბთათვის.

Point d'honneur, ფრ., პატიოსნობის შესახები საქმე; პატიოსნობის საკითხი.

Q

Qualis rex, talis grex, ლათ., როგორიც მწყემსი, ისეთი ფარა (ე. ი. როგორიც ბერი, ისეთი ერი).

Qui vivra verra, ფრ., ვინც იცოცხლებს — ნახავს.

Qui pro quo, ლათ., არეულობა, ახვლანჯულ-დახვლანჯულობა; გაუგებრობა, ერთი მეორის ადგილას.

Qui terre a, guerre a, ფრანგ., ვისაც მიწა აქვს — ომიც აქვს.

Quod erat demonstrandum, ლათ., რაც უნდა დაგვემტკიცებინა.

Quod licet bovi, non licet jovi, ლათ., რაც ხარს შებფერის, იუპიტერს არ შეშენის.

Quousque tandem, ლათ., როდემდის! ანუ „როდემდის იბოროტმოქმედებ ჩვენის მოთმინებით?“ (ციცერონის მიერ შეძახილი კატილინის მიმართ).

Quo vadis? ლათ., ვიდრე ხვალ?

Quos vult perdere jupiter dementat plus, ლათ., ვის დასჯასაც იუპიტერი მოინდომებს, ჯერ გონებას წაართმევს (ე. ი. კაცს რომ ღმერთი გაუწყრება, უმალ ჭკუა გაუქრება).

Quos ego! ლათ., აი, თქვენა! (მრისხანე შეძახილი ნებტუნოსისა ქართა მიმართ, რომელნიც მისი სურვილის წინააღმდეგ გამძაფრდენ).

Quod capita, tot sensus, ლათ., რამდენიც თავია — იმდენი ჭკუა; რაც თავია — ის ჭკუა.

R

Raddolcendo, მუსიკ.: შერბილებით, დატკობით.

Raddbato, მუსიკ., გაორკეცებით.

Rallentando, მუსიკ., შეგვიანებით, ცოტ-ცოტა, ნელნელა, მძიმემძიმედ.

Rapiadamente, rapido, მუსიკ.: ჩქარა, სწრაფად.

Rattenendo, rattenuto, მუსიკ., დაყოვნებით, შეკავებით.

Res ipsa loquitur — საქმე თვით ლაღდებს.

Reservatio mentalis, ლათ., აზროვნული შესწორება ფიცის დროს, როცა მოფიცარი სიტყვით ერთს ამბობს, გულში, აზრით-კი მის საწინააღმდეგოს გაივლებს, (მაგ., მკვლელს ეკითხებიან: „შენ მოკვალ თუ არა ეს კაცი?“ —

არა, არ მომიკლავს, გულში კი უმატებს: არ მომიკლავს მის დაბადებამდე).

Raison d'être, ფრ., საბუთი არსებობისა, — საფუძველი, აზრი არსებობისათვის; რომელიმე მოვლენის საკმაო საბუთი.

Reductio ad absurdum, ლათ., წინააღმდეგობის საშუალებით დამტკიცება, უმართებულო დასკვნამდე მიყვანა, სისულელემდე მისვლა.

Requiescat in pace, ლათ., დაე, განისვენოს მშვიდობით.

Rendez-vous, ფრ., იხ. რანდევუ.

Reform bill, ინგ., ცვლილების მომხდენი კანონ-პროექტი.

Repetitio est mater studiorum, ლათ., განმეორება დედაა სწავლისა, ე. ი. სწავლა შეიძინების ხშირი განმეორებით.

Res nullius cedit primo occupanti, ლათ., უპატრონო საქონელი მისია, ვინც პირველად დაეპატრონება.

S — სამხრეთი, სამხრეთის ქარის ნიშანი; saint, sanctus — წმიდა; ქიმიადი — S — გოგირდის ნიშანი; sb — სტიბია (?); მუსიკაში — S — solo ანუ *segno* (ნიშანი S) = dal S — ნიშნიდან S, als — ნიშნამდე s.

Savoir-faire, ფრ., საქმის გაკეთების უნარი.

Savoir-vivre, ფრ., ცხოვრების უნარი, ადამიანებთან ურთიერთობის ხერხი.

Salve, ლათ., 1) სალამი! გიხაროდენ! კეთილი მობრძანება! (ძვ. რომელებში, — და ახლაც სხვა ხალხთა შორის, — მისასალმებელი წარწერა კარიბჭეზე, შესავალში, იატაკზე და სხ.); 2) საღვთისმსახურო ლოცვა კათოლიკეებში.

Salus publica — Suprema lex, ლათ., საზოგადოებრივი კეთილდღეობა — უმაღლესი კანონია.

Sanctum sanctorum, ლათ., წმიდათა წმიდა.

Sans façon, ფრ., უთავაზოდ, უზრდელად, უმართებულოდ, დაურიდებლად.

Sans phrases, ფრ., სადათ, ულაყბოდ.

Sapienti sat, ლათ., ჭკვიანი მიხვდება, ჭკვიანისთვის კმარა.

Respublica, ლათ., სახელმწიფო, საზოგადოება.

Rex, ლათ., მეფე, ხელმწიფე.

Rira bien qui, rira le dernier, ფრანგ., კარგად ის გაიცინებს, ვინც ბოლოს გაიცინებს.

Risum teneatis, amici! ლათ., შეიკავეთ სიცილი, მეგობრებო! — მკითხველის ანუ მსმენელისადმი მიმართვა საყურადღებო, მაგრამ სასაცილოდ ასაღებ საქმის, მოვლენის და სხ. შესახებ.

Rule Britannia, ინგ., იბატონე ბრიტანია! — ინგლისელთა ეროვნული სიმღერა, რომლის დასამღერელიც შემდეგი სიტყვებით იწყება: *rule Britannia, Britannia rule the waves! Britons never shall be slaves* — იბატონე ბრიტანია, ბრიტანია იუფლე ზღვები! ბრიტანელნი არ ოდეს არ იქნებიან მონები.

S

Sauve qui peut! ფრანგ., „ვისაც შეგიძლიან — თავს უშველ!“

SE — სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარის და მხრის მაჩვენებელი ნიშანი.

Semper idem, ლათ., ყოველთვის იგივე.

Se non è vero, è ben trovato, იტ., ეს თუ მართალი არ არის, კარგად ხოა მოგონილი, — ჯორდანო ბრუნოს (იხ.) მიერ ნათქვამი.

Si vis pacem, para bellum, ლათ., თუ მშვიდობა გსურს, ომისათვის მზად იყავ.

Sic, ლათ, ასე, აგრე! (ამ სიტყვით, ფრჩხილებში, შეტკობაზე ანუ ნაწერიდან მოყვანილ ადგილთა შესაბამობაზე მიუთითებენ ხოლმე.

Sic transit gloria mundi, ლათ., ასე მიდის ქვეყნიური დიდება (ლათინთა საგალობელი პაპის კურთხევის დროს, — ამავე დროს ძენძს სწავავენ).

Sic volo, sic jubeo, ასე მსურს, ასე გიბრძანებ, ე. ი. ჩემი ნება ყველაზე უმაღლესია.

Succès de vogue, ფრ., ბრწყინვალე გამარჯვება.

Suffrage universell, ფრ., საყოველთაო ხმის მიწოდება; საყოველთაო არჩევნები.

Succès d'estime, ფრ., პირობითი გამარჯვება, — როცა ნაწარმოებს იწონებენ არა მისი ღირსებისათვის, არამედ მისი ავტორის წინანდელი დამსახურებისათვის.

T

T — 1) ვაქრობაში — ტარა (იხ.); 2) მუსიკაში — ტენორი (იხ.).

Table d'hôte, ფრ., საზოგადო სასადილო მაგიდა სასტუმროებში.

Tabula rasa, ლათ., იგავურად იტყვიან: წმინდა ფიციარი, სუფთა ფურცელი, რაზედაც რაც გვინდა დავწერავთ. აქედან: წმინდა სული ბავშვისა, ადვილად მოსაზნექ-აღსაზრდელი, რომელსაც დაბდებით არავითარი თანდაყოლილი წარმოდგენანი არა აქვს და მათ იძენს ნელ-ნელა, გარეგან შთაბეჭდილებათა გზით.

Taedium vitae, ლათ., სიცოცხლის ზიზღი.

Tacitu consensu, ლათ., ჩემი თანხმობით.

Tamen est laudanda — voluntas, ლათ., თავისუფლება ხობტაზე (ქებაზე) ღირსეულია.

Tel est notre plaisir ანუ **Car tel est notre bon plaisir**, ფრ., „ესეთია სურვილი ჩვენი, ასეთია ნება ჩვენი“, — მეფის ბრძანებათა დამამტკიცებელი დებულება საფრანგეთში დიდ რევოლუციამდე (1789 წ.).

Tempestoso, temetoso-stosamente, მუსიკ., მქუხარედ, ქარიშხლის მსგავსად.

Tempi passati, ლათ. წარსული, წარსულნი დრონი.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis, ლათ., დრონი იცვლებიან და მასთან ჩვენც ვიცვლებით.

Tenebrosò-amente, მუსიკ., საიდუმლოდ, გაურკვეველად.

Tenero, teneramente, con tenerezza, მუსიკ., ნაზად, სინაზით.

Terra incognita, ლათ., უცნობი მხარე; უცნობი ნაწილი. სრული უცოდინარობა რაიმე დარგში.

Tertium comparationis, ლათ., წერტილი შედარებისა, — ის საზოგადო დებულება, რაც საშუალებას გვაძლევს ურთიერთს შევადაროთ ორი სიგანი ან მოვლენა.

Tertium non datur, ლათ., „მესამე არ დაიშვება“, — სხვა არჩევანი არაა. ითქმის იმ შემთხვევის აღსანიშნავად, როცა ორი მოსაზრება ერთი მეორეს აბათილებს და მესამის ხმარება შეუძლებელია.

Tertius gaudens, ლათ., „მესამე მომხიარულე“ (ორის ჩხუბში მესამე მოღვინე, რომელიც ერთნაირად სძულს ორივეს).

Test-act, ინგ., ფიცის კანონი (1673 წ.), რომლის ძალითაც მოხელენი ფიცს სდებდნენ, რომ მათ არა სწამთ წმინდა ნაწილთა არსებობა (შემოდებული იყო კათოლიკეთა განსაღვინე-ლად ყოველგვარ სათანადებო სამსახურიდან).

Testimonium paupertatis, ლათ., სიღატაკის მოწმობა, — გადატ. მნიშვნელობით: კვლამოკლეობა.

Tête-à-tête, ფრ., თვალდათვალ, პირისპირ, მარტოდ-მარტო.

That is the question, ინგ., აი საკითხი.

Tiers-état, ფრ., მესამე წოდება, — საფრანგეთის რევოლუციის დროს ხალხის ის ნაწილი (გლეხები და მოქალაქენი), რომელიც არც თავდაზნაურობას ეკუთვნოდა, არც სამღვდლოებს (მისგან ბოლოს წარმოსდგა ბურჟუაზია).

Time is money, ინგ., დრო — ფულია! (ან-დაზა).

Timeo Danaos et dona ferentes, ლათ., „მეშინის დანაელთა — თვით საჩუქრის მომტანელთა“, ანუ მეშინის დანაელთა მაშინაც კი, ოდესაც საჩუქრს მოგვითმენენ (იხ. დანაელთა საჩუქარი); გადატ. მნიშვნელობით: ერიდე და უფრთხილდი მტერს მაშინაც კი, როცა ვითომ სიკეთესა და სიყვარულს აღმოგიჩენს.

Times, ინგ. „დროებანი“, — ინგლისის უგავლენიანესი გაზეთი (ჯონ ვოლტერის მიერ დაარსებული 1783 წ. სათაურით London daly universel register, ხოლო 1786 წლიდან ახლანდელი სახელით იწოდება).

Timidamente, timido, con timidita, მუსიკ., კრძალვით, გაუბედავად.

Tiré à quatre épingles, ფრ., მოპრანქული, გაპარპაშებული (ჩაცმა-დახურვით).

To be or not to be, ინგ., „ყოფნა არყოფნა“ (შექსპირის ტრაგედიის „ჰამლეტ“-ის გმირის ჰამლეტის ცნობილი მონოლოგის დაწყებითი სიტყვები).

Tour à tour, ფრ., ერთი მეორის მიდევნით რიგზე.

Tour de-force, ფრ., ძალდატანება.

Tout pour le peuple, tout par le peuple, ფრ., ყველაფერი ხალხისთვის, ყოველივე ხალხით.

Tranquillamente, tranquillo, con tranquillita, მუსიკ., მშვიდათ, აურჩარებლივ.

Ubi bene, ibi patria, ლათ., სადაც კარგაა — იქაა სამშობლო.

Ubi lex, ibi poena, ლათ., სადაც კანონია, იქვეა ჯარიმა.

Usus est tyranus — ჩვეულება — მტარვალია (ჩვენებურად — ჩვეულება რჯულზე უმტიკიცესია).

Ultima volte, მუსიკ., უკანასკნელად.

Ultima ratio, ლათ., უკანასკნელი საბუთი, უკიდურესი სახსარი.

Unguis et rostro, ლათ., ბრჭყალებით და ნისკარტით (ე. ი. ყოველის ღონისძიებით).

Und der König absolut, wenn er unsern Willen thut, გერმ., მეფე განუსაზღვრელის უფ-

Trade mark, ინგ., საქარხნო ნიშანი.

Tremando, tremolare, tremolato, tremolo, მუსიკ., ურუოლით, ერთის ანუ რამდენიმე ხმის აურჯოლება.

Tres faciunt collegium, ლათ., სამი უკვე საზოგადოებას შეადგენენ.

Tristemente, con tristezza, მუსიკ., მწუხარედ, მწუხარებით.

Truck System, ინგ., ტრუქსისტემა.

Tu quoque, ლათ., შენც ეგრე!

Tu quoque Brutus, ლათ., შენცა ბრუტუსო! — იულიოს კეისრის (100 — 44 წ. ქრ. წ.) მიერ წარმოთქმული იუნუს ბრუტუსის მიმართ, როცა მოსაკლავად თავდასხმელთა შორის ისიც შენიშნა.

Tu l'a voulu, George Dandin!, ფრ., ეს თვით გინდოდა უორუ დანდენს! (ე. ი. რაც მოგივა დავითაო, ყველა შენის თავითაო).

Tutti quanti, იტ., და სხვა ყოველივე.

U

ლებით სარგებლობს, ვიდრე ჩვენს სურვილით ანებიერებს.

University Extension, ინგ., საუნივერსიტეტო კოდნის გაფართოება. (მისწრაფება, რომ ხალხი უმადლეს განათლებას ეზიაროს).

Unitis viribus, ლათ., შეერთებულის ძალებით. (შეერთ. შტატების სახელმწიფო დევიზი).

Uncle Sam, ინგ., ბიძია სამი, — ჩრ.-ამერიკელთა ხუმრობითი წოდება.

Unum et idem — ერთი და იგივე.

Urbi et orbi, ლათ., ყველას და ყოველივეს; ყოველ გზა-ჯვარედინზე.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas, ლათ., დაე, ძალღონე ნუ გვეკარება, კეთილი სურვილი ხომ გვეპოება! (რისაზე გააკეთებლად).

V

Vade in pace, ლათ., წარვედ მშვიდობით.

Vae victis!, ლათ., ვაი დამარცხებულთ!

Vae mihi, ლათ., ვაი მე!

Vale, ლათ., გამარჯვებით, იყავ მშვიდობით.

Vanitas vanitatum, ლათ., ამო ამოებათა.

Vanitas vanitatum et omnia vanitas, ლათ., ამო ამოებათა და ყოველივე ამო!

Variété, ფრ., ნაირფერობა, ნარევი.

Veni, vidi, vici, ლათ., მოველ, ვნახე, ვძლიე! (იულიუს კეისარის სიტყვები მიტრიდატ VI შვილის მეფე ფრანკის დამარცხების შემდეგ რომის სენატისადმი მიწერილი).

Veto — იხ. ვეტო.

Vis-à-vis — იხ. ვიზავი.

Viribus unitis, ლათ., საერთო ძალდონით.

Vita brevis, ars longa, ლათ., სიცოცხლე მოკლეა, მეცნიერება გრძელი.

Vita somnium breve, ლათ., სიცოცხლე მოკლე სიზმარია.

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni, ლათ., ღმერთი გამარჯვებულსა სწყალობს, ხოლო კატონი დამარცხებულს.

Volens-nolens, ლათ., ნებაუნებლიეთ.

Voluntas regis — suprema lex, ფრ., მეფის სურვილი — უმაღლესი კანონია.

Vox populi — vox Dei, ლათ., ხმა ერისა — ხმა ღვთისა.

W

W, West — დასავლეთი, დასავლური ქარი.

Whig, ინგ., ვიგი, ინგლისის ლიბერალური პარტიის წევრი.

ზეგოკლეზული სიტყვები

ამერ.-ევროპ. — ამერიკულ-ევროპული.
 არაბ. — არაბული.
 არაბ.-ბერძ. — არაბულ-ბერძნული.
 არაბ.-ევროპ. — არაბულ-ევროპული.
 არაბ.-თურქ. — არაბულ-თურქული.
 არაბ.-იტ. — არაბულ-იტალიური.
 არაბ.-ლათ. — არაბულ-ლათინური.
 არაბ.-რუს. — არაბულ-რუსული.
 არაბ.-სპარს. — არაბულ-სპარსული.
 არაბ.-ფრ. — არაბულ-ფრანგული.
 არქ., არქიტექტ. — არქიტექტურული, არქიტექტურაში.
 აღმ., აღმოს. — აღმოსავლეთ, აღმოსავლეთი
 ან აღმოსავლური.
 ახ. — ახალი
 ახ. ლათ. — ახალ-ლათინური.
 ბერ., ბერძ. — ბერძნული.
 ბერძ.-ევროპ. — ბერძნულ-ევროპული.
 ბერძ.-ინგლ. — ბერძნულ-ინგლისური.
 ბერძ.-იტ. — ბერძნულ-იტალიური.
 ბერძ.-ლათ. — ბერძნულ-ლათინური.
 ბერძ.-რუს. — ბერძნულ-რუსული.
 ბერძ.-სლავ. — ბერძნულ-სლავიანური.
 ბერძ.-ფრ. — ბერძნულ-ფრანგული.
 ბიბლ. — ბიბლიური.
 ბიოლოგ. — ბიოლოგიური.
 ბიოლ. ტერმ. — ბიოლოგიური ტერმინი.
 ბოტ. — ბოტანიკური, ბოტანიკაში.
 ბრაზ. — ბრაზილიური.
 გადატ. მნიშვ. — გადატანითი მნიშვნელო-
 ბით.
 გეოგრ. — გეოგრაფიული.
 გერმ. — გერმანული.
 გერმ.-რუს. — გერმანულ-რუსული.
 დაბ., დაბოლ. — დაბოლოებით.
 დან. — დანიური.
 დახ. — დასავლეთ, დასავლეთი, დასავლური.
 ებრ. — ებრაული.
 ებრ.-ბერძ. — ებრაულ-ბერძნული.

ეგვ. — ეგვიპტური?
 ევრ., ევროპ., ევრპ. — ევროპული.
 ე. წ. — ეგრეთწოდებული.
 ვენგრ. — ვენგრული.
 ზოოლ., ზოოლოგ. — ზოოლოგიური.
 თათრ. — თათრული.
 თურქ. — თურქული.
 თურქ.-რუს. — თურქულ-რუსული.
 თურქ.-სპ. — თურქ.-სპარსული.
 თურქ.-უკრ. — თურქულ-უკრაინული.
 იაპ., იაპონ. — იაპონური.
 ინგ., ინგლ. — ინგლისური.
 ინგლ.-გერმ. — ინგლისურ-გერმანული.
 ინგლ.-ფრ. — ინგლისურ-ფრანგული.
 ინდ. — ინდური.
 ინდ.-არაბ. — ინდურ-არაბული.
 ისლ., ისლანდ. — ისლანდური.
 ისპ. — ისპანური.
 ისპ.-ევროპ. — ისპანურ-ევროპული.
 იტ. — იტალიური.
 იტ.-ფრ. — იტალიურ-ფრანგული.
 იურიდ. — იურიდიული, იურისპრუდენციაში.
 იურ. ტერმ. — იურიდიული ტერმინი.
 იხ. — იხილეთ.
 კავკ. — კავკასური.
 კელტ. — კელტური.
 კელტ.-ინგ. — კელტურ-ინგლისური.
 კომერც. — კომერციული, კომერციაში.
 ლათ. — ლათინური.
 ლათ.-ბერძ. — ლათინურ-ბერძნული.
 ლათ.-გერმ. — ლათინურ-გერმანული.
 ლათ.-ევროპ. — ლათინურ-ევროპული.
 ლათ.-ისპ. — ლათინურ-ისპანური.
 ლათ.-იტ. — ლათინურ-იტალიური.
 ლათ.-პოლ. — ლათინურ-პოლონური.
 ლათ.-ფრ. — ლათინურ-ფრანგული.
 მალ. — მალაიური.
 მდ. — მდინარე.

მედიც. — მედიცინა, მედიცინაში, მედი-
ცინური.
მით. — მითოლოგიური, მითოლოგიაში.
მონღ. — მონღოლური.
მონღ.-ტიბეტ. — მონღოლურ-ტიბეტური.
მრ., მრავ., მრავლ. — მრავლობითი.
მუს., მუსიკ. — მუსიკალური.
მუს. ტერმ. — მუსიკალური ტერმინი.
მღ., მღვდ. — მღვდელი.
მხ., მხოლ. — მხოლოდითი.
პერუან. — პერუანული.
პოლინეზ. — პოლინეზიური.
პოლ., პოლონ. — პოლონური.
პოლ.-რუს. — პოლონურ-რუსული.
პორტ. — პორტუგალური.
პროვან. — პროვანსალური.
რომ. — რომაული.
რელ., რელიგ. — რელიგიური.
რელიგ. მნიშვნ. — რელიგიური მნიშვნე-
ლობით.
რუმ. — რუმინული.
რუს. — რუსული.
რუს. დაბ. — რუსული დაბლობებით.
საეკ. ტერმ. — საეკლემო ტერმინი.
საკ. სახ. — საკუთარი სახელი.
სამხ. ტერმ. — სამხედრო ტერმინი.
სამხ. — სამხრეთ, სამხრეთი, სამხრული.
სანსკრ. — სანსკრიტი, სანსკრიტული.
საშ. საუკ. — საშუალო საუკუნოები, საშუალ
საუკუნოებში.
სერბ. — სერბული.
სემ.-ბერძ. — სემიტურ-ბერძნული.
სემიტ. — სემიტური.
სკანდ. — სკანდინავიური.
სკანდ.-გერმ. — სკანდინავურ-გერმანული.
სლავ. — სლავური.
სომხ. — სომხური.

სპ. — სპარსული.
სპარს.-ევროპ. — სპარსულ-ევროპული.
ს., სს., — საუკუნე, საუკუნოებში.
სხ., სხვ. — სხვა, სხვანი.
ტიბეტ. — ტიბეტური.
უკრ. — უკრაინული.
უნგრ. — უნგრული.
უწ. — უწინარეს.
ფიზ. — ფიზიკური.
ფიზ.-ტერმ. — ფიზიკური ტერმინი.
ფილ. — ფილოსოფიური.
ფილ. ტერმ. — ფილოსოფიური ტერმინი.
ფინ. — ფინური.
ფრ., ფრან. — ფრანგულ.
ფრ.-გერმ. — ფრანგულ-გერმანული.
ფრ.-რუს. — ფრანგულ-რუსული.
ქ., ქალ. — ქალაქი.
ქრისტ. — ქრისტე, ქრისტიანული.
ქრ. შ. — ქრისტეს შემდეგ.
ქრ. წ. — ქრისტეს წინ.
შეად. — შეადარე.
შვედ. — შვედური.
შოტლ. — შოტლანდური.
ჩეხ. — ჩეხური.
ჩინ. — ჩინური.
ჩრდ. — ჩრდილო, ჩრდილოეთი, ჩრდილო-
ური.
ჩრდ.-ამერ. — ჩრდილო-ამერიკა, ჩრდილო-
ამერიკის.
ჩრდ.-დასავ. — ჩრდილო-დასავლეთი, ჩრდი-
ლო დასავლეთის.
ძვ. — ძველი.
წ. — წელი, წელს.
ხელ., ხელოვ., ხელოვნ. — ხელოვნური.
ჰოლ., ჰოლანდ. — ჰოლანდური.
ჰოლ.-ფრ. — ჰოლანდურ-ფრანგული.
ჰოტენტ. — ჰოტენტოტური.

ფრჩხილებში ჩასმული რიცხვები: ხაზს წინ — დაბადების წელი, ხაზს შემდეგ — მიცვალება.

შენიშნული შეცდომების გასწორება.

| გვერდი | სტრიქონი | დაბეჭდილია | უნდა იყოს |
|--------|----------|--|----------------------------------|
| 1 | 10 | ზევიდან (ფრ. à bas jour) | (ფრ. abat-jour) |
| 4 | 13 | „ (ოსური?); | (ოსური?); |
| 5 | 8 | „ აუცილობელი | უცილობელი |
| „ | 15 | „ აბსტინენტი-ი | აბსტინენტი-ი |
| „ | 16 | „ მათემატიკა | მათემატიკა |
| 6 | 9 | ზევიდან ა გა ს ფ ე რ -ი | ა გა ს ფ ე რ -ი ან უკეთ აჭასკვრი |
| 7 | 10 | ქვევიდან გაგლა | გაგლისა |
| 12 | 16 | ზევიდან ადიუტანთა | ადიუტანთა |
| 19 | 5 | ქვევიდან ლათ.-ფრ., | ლათ.-ფრ., გაველენა; |
| 23 | 20 | „ გულს | გულზე |
| 26 | 19 | ზევიდან ალლაჰ, | ალლაჰ, |
| „ | 25 | „ საკუნოებში | საკუნუნებში |
| 27 | 12 | „ მათემატიკური | მათემატიკური |
| 28 | 14 | ქვევიდან ალიქვოტური | ალიქვანტური |
| 34 | 19 | „ იქმება | იქმევა |
| 35 | 17 | ზევიდან ამბრა | ამბრა. |
| 42 | 3 | ქვევიდან მრავალ | მრავლ. |
| 45 | 21 | „ ა ნ ა რ ქ ო -ს ო - ცი ა ლ ი ს ტ ი | ა ნ ა რ ქ ო -ს ო ც ი ა ლ ი ს ტ ი |
| 65 | 22 | „ antresol | entresol |
| 68 | 3 | ზევიდან appereption | apperception |
| „ | 8 | „ ურთი-ერთობა | ურთიერთობა |
| „ | 10 | „ ვუნდმა | ვუნდტმა |
| „ | 9 | ქვევიდან applaudissment | applaudissement |
| 70 | 14 | „ მოქმედსა | მოქმედსა |
| 71 | 2, 7, 33 | ქვევიდან à | a |
| 74 | 1 | ზევიდან ანვითარებდენ | ავითარებდენ |
| 77 | 11 | „ არითმეტიკული | არითმეტიკულ |
| 85 | 10 | „ assignation | assignation |
| * | 29 | „ რეგრესიულს და პროგრესიულს | რეგრესულს და პროგრესულს |
| 87 | 21 | „ სვა | სხვა |
| 94 | 8 | „ და შეეხება | და რომელიც შეეხება |
| „ | 5 | ქვევიდან სადაც | სადაც |
| „ | 10 | „ ნაწარმები | ნაწარმოები |
| 95 | 13 | ზევიდან ჯონ-სტუარტ- მილის | ჯონ-სტუარტ მილის |

| | | | | |
|-----|--------|----------|--|--|
| 101 | 13 | ქვეიდან | ბ ა კ ა ლ ი - ი | ბ ა კ ა ლ - ი |
| 107 | 4 | ზევიდან | წითელ-ნაცოფიანი. | წითელ-ნაცოფიანი; კოწახური |
| 112 | 9 | ქვევიდან | =კაზმული | =კაზმულ |
| " | 16 | ზევიდან | ვერულამელი | ვერულამელი (1561-1626). |
| 115 | 14 | " | Beranger | Béranger |
| " | 20 | " | ჭამატური | ჭამიტური |
| 123 | 8 | ქვევიდან | ფრ. ბლანკ | ფრ. blanc |
| 125 | 2 | ზევიდან | პარტიტა | პარტიტა |
| " | 15 | ქვევიდან | იზოლიაცია | იზოლაცია |
| 128 | 14 | ზევიდან | ვეროპიული | ვეროპული |
| 130 | 16 | ქვევიდან | Bohémie | Bohemia |
| 136 | 21 | ზევიდან | bridge) | bridge „ხიდი“) |
| " | 2 | ქვევიდან | ერთრეთ | ერთრეთ |
| 138 | 12 | " | poétique | poétique |
| 142 | 7 | ზევიდან | rime | rimé |
| 149 | 21 | " | წარმოსდგა; | წარმოსდგა: |
| 151 | 15 | " | შემკობა | შემკულობა |
| 158 | 14 | " | გადამრავლებულს | გამრავლებულს |
| 169 | 14, 23 | ქვევიდან | ვერტერი | ვერთერი |
| 186 | 22 | ზევიდან | débarcadér | debarcadère |
| 190 | 2 | ქვევიდან | decadence | décadence |
| 192 | 12 | ზევიდან | deck | Deck |
| 193 | 13 | " | décompisition | décomposition |
| 205 | 20 | " | ნებისყოფაზედ | ნებისყოფაზე |
| 214 | 14 | ქვევიდან | diliganse | diligence |
| 221 | 11 | ზევიდან | ditpensation | dispensation |
| 222 | 13 | ზევიდან | différentiele | différentielle |
| 229 | 20 | ქვევიდან | ს ი ნ ა თ ლ ე | ს ი ნ ა თ ლ ი ს |
| 230 | 22 | ზევიდან | ფრ. duine | ფრ. dune |
| 231 | 16, 15 | ქვევიდან | გამოცთა გამომ- ცთელი | გამოცდა გამომცდელი |
| " | 4 | " | ბიბლიისა | ბიბლიისა |
| 234 | 19 | ზევიდან | eykleidés | Eykleidés |
| 238 | 17 | ქვევიდან | ცთილობდა | ცდილობდა |
| " | 1 | ზევიდან | კომანდა | კომანდო |
| 249 | 12 | ზევიდან | ეპი. | ეპი |
| 255 | 18 | ქვევიდან | საიერიშო | საიერიშო |
| 256 | 8 | " | ენათა | ენათა ელემენტები და რომლის |
| " | 15 | " | ხიმნჯური | ხიმნჯური |
| " | 12 | ქვევიდან | eskhatos | éschatos |
| 257 | 8 | " | étude | étude |
| 258 | 24 | ზევიდან | ბერძ. | ებრ. |
| " | 26 | " | ე ფ ო რ - ი, ბერძ. | ე ფ ო რ - ი, ეფორები, ბერძ., (ამოიშა- ლოს ძველ ებრაელთა მღვდლედ-) |
| 261 | 3 | ქვევიდან | ე ქ ს პ რ ო მ ტ - ი, ლათ. (ex, promptus | ე ქ ს პ რ ო მ პ ტ - ი, ლათ. (ex, promptus |

| | | | |
|-----|-------------|--------------------------------|------------------------------|
| 263 | 6 ქვევიდან | ლათ.-ფრ. extrême? | ლათ. extra-საგან |
| 264 | 8 ზევიდან | excès | excès |
| 265 | 4 " | რისკება | რისკობა |
| 267 | 3 ქვევიდან | ვალკირიება | ვალკირიები |
| 271 | 15 ზევიდან | წყალგაგუალ | წყალგაგუალი |
| 273 | 14 ქვევიდან | (ინგლ. | ვ ე ლ ვ ე ტ ი ნ - ი (ინგლ. |
| 279 | 3 ზევიდან | visière | visière |
| " | 21 " | ვიკინგები | ვიკინგები |
| 284 | 1 " | პირის-საღებინე- ბელი | პირიდან-სასაქმებელი |
| 288 | 2 " | zōin, | zōin |
| 292 | 14 " | თ ე რ მ ი დ ო რ ი - მოძლ. | თ ე რ მ ი დ ო რ - ი მონღ. |
| 293 | 8 ქვევიდან | იეგოვა (ბერძ. | იეგოვა ან იეჭოვა (ებრ. |
| 299 | 13 " | იეზუიტები | იეზიდები (მრავლ.) მუსულმა- |
| " | 11 " | (მრავლ., ლათ. societa Iesus | |
| 300 | 10 " | (ბერძ. | (ებრ. |
| 301 | 10 ქვევიდან | უნარი | მოვლენა |
| " | 3 " | ურთიერთ პერპენ- დიკულარი | კრისტალური ღერძის |
| 302 | 8 ზევიდან | იზოქრონი- | იზოქრონი- |
| 315 | 5 ზევიდან | ცროველსა და მცენარის | ცხოველურსა და მცენარეულს |
| 317 | 14 ქვევიდან | ლათ. | (ლათ. |
| 319 | 14 ზევიდან | Inretess | Interesse |
| 327 | 14 " | იერგულარული | იერგულარული |
| " | 19 " | Italia | Italia |
| 328 | 2 " | ტკბილეული | ტკბილეული. |
| 330 | 7 ქვევიდან | ლათ. | ლათ. |
| 335 | 18 ზევიდან | ცხენოსანთა: | ცხენოსანთა |
| 337 | 21 ქვევიდან | káthetót | káthetos |
| 338 | 10 ზევიდან | რომელიც | რომელნიც |
| " | " " | იეგოვას | იეჭოვას |
| 339 | 10 ქვევიდან | kalender | Kalender |
| 341 | 18 " | galoshe | galoshe |
| 347 | 4 ზევიდან | comter | compter |
| 359 | 15 ზევიდან | casse-tete | casse-tête |
| " | 26 " | კ ა ს ტ ა ტ - ი | კ ა ს ტ რ ა ტ - ი |
| 353 | 9 " | ნებისმიერი | ნებისმიერი |
| " | 26 " | გატალოგის | კატალოგის |
| 360 | 16 ქვევიდან | რომელსამე | რომლისამე |
| 361 | 13 ზევიდან | კაუზალი | კაუზალი |
| 362 | 21 " | каучерap | каучерap |
| 367 | 4 ქვევიდან | შემქმნელი | შემქმნელი |

| | | | | |
|-----|----|----------|--------------------------------------|---|
| 370 | 7 | „ | Curagao | Curaçao |
| 375 | 1 | „ | Klêthê | Klôthê |
| 377 | 8 | ზევიდან | გოგნაცია | კოგნაცია |
| 379 | 11 | ქვევიდან | კოლექტივისტი | კოლექტივისტი |
| 382 | 11 | „ | კომანდირობა | კომანდირება |
| 385 | 5 | ზევიდან | comissionaire | comissionaire |
| 391 | 9 | ქვევიდან | convert | couvert |
| 392 | 21 | ზევიდან | კონიუნქტივიტი | კონიუნქტივიტი |
| 396 | 2 | „ | ხელონება | ხელოვნება |
| 400 | 13 | „ | conférencier | conférencier |
| 409 | 21 | „ | მაგარ-და მოგზის | მაგარ-და |
| 414 | 18 | ქვევიდან | კრიმინალისტიკა | კრიმინალისტიკა |
| 415 | 4 | ზევიდან | Cromwel | Cromwell |
| 417 | 10 | „ | კროგლასი | კრონგლასი |
| „ | 24 | „ | ოთანბი | ოთბი |
| 428 | 15 | „ | თვითეულ შემავალ სახელმწიფოთა | შემავალის თვითეული სახელმწიფოს |
| „ | 25 | „ | ლენინი | -ლენინი, ნ. |
| 436 | „ | „ | lingua | lingua |
| 443 | 21 | ქვევიდან | რამდენიმე სართულიან | რამდენიმე-სართულიან |
| 446 | 6 | ზევიდან | და კონსტიტუციური მონარქიის პირობებში | დანას, მარტინოვის, მარტოვის, კოტრესოვის |
| „ | 15 | ქვევიდან | mannteau | manteau |
| 463 | 20 | „ | Marksheide | Markscheide |
| 465 | 7 | „ | mètreur | metteur |
| 484 | 5 | ზევიდან | „დაბრუნებულ | „დაბრუნებული |
| 490 | 23 | ქვევიდან | melécule | molécule |
| 499 | 12 | „ | იუნონ მონეტის | იუნონ მონეტის |
| 501 | 19 | ზევიდან | Nonroë | Monroë |
| 503 | 1 | ქვევიდან | morainee | moraine |
| 505 | 14 | „ | Hugode | Hugo de |
| 511 | 2 | ზევიდან | ერთიმერისაგან | ერთიმერისაგან |
| „ | 12 | „ | ნეგლიუჟე | ნეგლიუჟე |
| 518 | 9 | ქვევიდან | nepot | nepos |
| 521 | 7 | „ | ბუდდჰის | ბუდდჰას |
| 524 | 22 | „ | eis | lis |
| 527 | 16 | ზევიდან | ნომი- | ნომო- |
| „ | 21 | „ | ოპერაციის | ოპერაციის |
| 540 | 8 | „ | ordonance | ordonnance |
| 545 | 10 | ქვევიდან | ლოციოთ | ლოციოთი |
| 549 | 5 | ზევიდან | officiër | officier |
| 551 | 4 | „ | | |

| | | | |
|-----|-------------|---|---|
| 553 | 19 ქვევიდან | დამკვერელი | დამკვერელი ვიოლანისტი |
| 570 | 25 ზევიდან | ზედა | ქვედა |
| " | 27 " | ქვედა | ზედა |
| 571 | 13 ზევიდან | Lecont | Leconte |
| " | 14 " | პრი- | პრიუ- |
| 581 | 5 ქვევიდან | მისადებიანი | მოსადებიანი |
| 583 | 12 ზევიდან | პერიაკარ- დიტი | პერიკარდიტი |
| 592 | 8 ზევიდან | პირატი (ბერძ. peiracé; peirác „ვეძებ“ წ. ქ. წ. | პირეტიკა (ბერძ. pyr-საგან ცეც- |
| 600 | 7 ქვევიდან | პოზტივი | წ. ქ. წ. |
| 604 | 23 ზევიდან | პოზტივი | პოზტივი |
| 610 | 2 ქვევიდან | მი- | პო- |
| 615 | 22 " | épéc | épéc |
| 624 | 16 ზევიდან | pivilegium | privilegium |
| 625 | 17 " | პრინცი- | პრინცი- |
| " | 23 " | principalis | principalis |
| 641 | 10 ქვევიდან | prozedur | Prozedur |
| 649 | 13 ზევიდან | ჟორეს-ი Jean Iau- res, 1858-1917), (ფრ. rendez-Vous): | ჟონგლერი (ფრ. Jongleur), გამრ- თობი, მო- (ფრ. rendez-vous): |
| 653 | 8 ქვევიდან | (გერ. Phein), | (გერმ. Rhein), |
| 662 | 7 ზევიდან | დაბრუნება. | განმეორება. |
| 667 | 11 " | Kreuser), | Kreuzer), |
| 673 | 19 ქვევიდან | ანუ კარი ძველ | ანუ კარი; 2) ძველ რომ- |
| 676 | 12 " | რომ- | |
| 691 | 9 ზევიდან | ხასიათის | ხარისხის |
| 734 | 12 " | (ინგლ. tramway) | (ინგლ. tramwy), |
| 740 | 19 ქვევიდან | ყვა ტროპის | ყვა. ტროპის |
| 741 | 3 " | პირველი | პირველი |
| 750 | 4 " | და ადამიანი. | დი ადამიანი. |
| 755 | 12 ზევიდან | Vrein | Verein |
| 756 | 19 ქვევიდან | Beaumerchis | Beaumarchais |
| 767 | 1 ზევიდან | სტადიურ | სტატიურ |
| 770 | 23 " | tunctio | functio |
| 789 | 18 ქვევიდან | აგსტრო- | აგსტრო- |

M

წ ე ა რ ო ე ბ ი:

1. ბერძნულ-რუსული ლექსიკონი ვეისმანისა; 2. ენციკლოპედიური — ბროკჰაუზ-ეფრონისა (ზოგი), გრანატისა, იუჟაკოვისა (ზოგი), პავლენკოვისა, როსტომაშვილის (ზოგი); 3. ლათინურ-რუსული — გეორგისა, შულცისა; 4. რუსულ-ქართული — ჩუბინაშვილის, სახოკიაის; 5. უცხო სიტყვათა — გაგეინის, დუბროვსკის, მიხელსონ-ბურდონის, ჩუდინოვისა და სხ.; 6. ფრანგულ-რუსული — ნ. მაკაროვისა; 7. ქართულ-რუსული — დ. ჩუბინაშვილისა; 8. სხვადასხვა წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები; 9. მოკლე კომერც. სიტყვარი ნ. ა. ბლატოვის სიტყვარიდან, ტფ. 1920 წ.; 10. შრომანი პროფესორთა: ივ. ბერიტაშვილის, ალ. ნათიშვილის, შ. ნუცუბიძის, დ. უზნაძის და სხ.; 11. Слов. профраб., 1925 г.; 12. Сл. ин. сл., М. Е. Леберг, Лен.-Мос. 1926 г.; 13. ლ. ცაგარელი — სამხედრო-სატეხნიკო ლექსიკონი.

